

**Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті
Бизнес және құқық факультеті
«Қазақстан заңгерлер одағы» Республикалық қоғамдық бірлестігінің
Қарағанды облыстық филиалы**

**Карагандинский экономический университет Казпотребсоюза
Факультет бизнеса и права
Карагандинский областной филиал Республиканского
общественного объединения «Казахстанский союз юристов»**

**«САНАНЫ ЖАҢҒЫРТУ – БОЛАШАҚҚА ҚАДАМ»
*Халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференциясының
материалдары***

30 наурыз 2018 жыл

***Материалы
Международной научно-практической конференции***
«МОДЕРНИЗАЦИЯ СОЗНАНИЯ – ШАГ В БУДУЩЕЕ»

30 марта 2018 год

Караганда 2018

УДК 378 (574)
ББК 74.58
М74

Рецензенты:

Кандидат педагогических наук, зав.кафедрой Социальной работы и АНК Абдакимова М.К.; доктор исторических наук, профессор Абилов К.Ж.; доктор PhD, ст.преподаватель Манасова М.М.; доктор педагогических наук, профессор Минжанов Н.А.; кандидат юридических наук, доцент Какимжанов М.Т.; кандидат философских наук, доцент Сейфуллина Г.Р.

Ответственный редактор - кандидат юридических наук, доцент Момышева Ф.С.

Ответственный секретарь – кандидат педагогических наук, доцент Кенжебаева С.К.

Редакционная коллегия:

Магистр, старший преподаватель Шошаева Л.С.; магистр, старший преподаватель Алпысбаева М.Б.; магистр, преподаватель Абзалбек М.С.; магистр, ст.преподаватель Абдурахманова З.А.; ст.преподаватель Артеменко А.В.; магистр, ст.преподаватель Искалиева М.С.

М74 **Модернизация сознания – шаг в будущее:** Сб. материалов Международ. науч.-практ. конф., Республика Казахстан, г. Караганда, 30 марта 2018 г. / Отв. ред. Ф.С.Момышева. – Караганда: Карагандинский экономический университет Казпотребсоюза, 2018. – 636 с.

ISBN 978-601-235-292-4

В сборнике представлены научные статьи Международной научно-практической конференции, прошедшей 30 марта 2018 г. в Карагандинском экономическом университете Казпотребсоюза. Идейной основой конференции является Программная статья Президента Республики Казахстан Н.А. Назарбаева «Взгляд в будущее: модернизация общественного сознания». Исследовательские работы студентов вузов и колледжей, учащихся средних общеобразовательных школ посвящены актуальным вопросам духовного обновления общества, модернизации общественного сознания, возрождения исторического и культурного наследия и межконфессионального согласия.

ISBN 978-601-235-292-4

© Коллектив авторов

© Карагандинский экономический университет

ПЛЕНАРНОЕ ЗАСЕДАНИЕ

Жусупов А.Н. - руководитель Департамента юстиции Карагандинской области,
председатель областного филиала Казахстанского союза юристов

РОЛЬ МОЛОДЕЖИ В СОВРЕМЕННОМ КАЗАХСТАНЕ

С первых лет Независимости страны вопросы образования, здоровья, доступа к новым информационным технологиям, профессиональной и личностной конкурентоспособности, патриотического воспитания, успешной социализации молодого поколения были и остаются в центре внимания Главы государства и Правительства. Эти приоритеты отражены в ключевых программных документах — Стратегии развития Казахстана до 2030 года, Посланиях Президента народу, государственных программах.

В XXI веке молодежь должна осознавать свою ответственность и уделять большое внимание, в первую очередь, своему образованию. Государству нового тысячелетия необходимы квалифицированные, активные люди, управленцы и производственники новой формации. От них будет зависеть наше всех будущее.

Как социально-демографическая группа, молодежь является главным стратегическим ресурсом страны и потенциальной основой движения вперед.

Она - носитель огромного интеллектуального потенциала, особых способностей к творчеству. Молодежь – это ускоритель внедрения в практику новых идей, инициатив, новых форм жизни, ибо она противник консерватизма и застоя по своей природе.

История неоднократно доказывала, что молодое поколение занимает важное место в социальных отношениях, производстве материальных и духовных благ. Но положение молодёжи в обществе и степень её участия в развитии страны зависит как от государства, так и от ее собственной активной жизненной позиции. С одной стороны, молодёжь планирует и строит своё будущее, поэтому должна учитывать опыт поколений и не совершать промахи и ошибки. С другой стороны общество и государство должно переосмыслить и заново открыть молодёжь как субъект истории, как главный фактор перемен. Немаловажное значение имеют ее критические взгляды и настроения в отношении существующей действительности, это новые идеи и та энергия, которые особенно нужны в момент коренных реформ. Сейчас наша республика переживает именно этот период.

Как сказал Президент страны в своем Послании народу Казахстана «сегодня мир вступает в эпоху Четвертой промышленной революции, эру глубоких и стремительных изменений: технологических, экономических и социальных.

Новый технологический уклад кардинально меняет то, как мы работаем, реализуем свои гражданские права, воспитываем детей.

Необходимость быть готовыми к глобальным изменениям и вызовам побудила нас принять Стратегию развития «Казахстан-2050».

Мы поставили целью войти в тридцатку самых развитых стран мира.

Все необходимые программы у нас есть, в республике созданы все условия для дальнейшего успешного развития и продвижения.

Все мы свидетели того, что в Казахстане имеется гигантский потенциал для развития экономики, построения демократического и правового государства, большие возможности для вхождения в мировую элиту держав. Старшее поколение сделало все от них зависящее, заложила основы для дальнейшего процветания республики, ее мирового признания в ряду цивилизованных стран.

Успешное продвижение и реализация разработанных программ зависит, прежде всего, от схемы правильных подходов и принципов достижения целей. Здесь надо пересмотреть все старые методики и изжитые пути достижения задач. Необходимы новое мышление и осознание стратегии поставленной цели. Именно это имел ввиду Глава

государства в своей основополагающей статье "Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру", когда завел речь о модернизации сознания целого народа. Общеизвестно, что в любом деле, легче построить новое, чем переделывать старое. Переформатировать мышление нескольких поколений довольно сложная задача. Поэтому основная надежда в этом направлении заложена в развитии молодежной инициативы.

Поколение периода Независимости, особенно отучившееся за рубежом, на многие вещи смотрит по-другому, без устоявшихся со времен советской эпохи стереотипов. Большинство в своих взглядах придерживается европейских и общечеловеческих ценностей, осознания оптимальности моделей развития государств уровня мировой цивилизации.

Но они должны уже сейчас четко осознавать, что все крупные достижения Казахстана – это надежная база, но не гарантия завтрашних успехов.

Эпоха «нефтяного изобилия» практически подходит к концу. Стране требуется новое качество развития.

Поэтому и Глава государства уверен в том, что «новое поколение сумеет справиться с решением крупных проблем, адаптироваться к изменившимся экономическим и технологическим обстоятельствам, и использовать эти условия в свою пользу, предчувствуя глобальные тренды на два шага вперед».

Надо отметить, что высокая скорость политических, экономических и социальных изменений оказывает в целом позитивное влияние на положение и развитие казахстанской молодежи. Сегодня, очевидно, что в молодежной среде преобладают процессы дифференциации. В социальной структуре появились новые группы: управленцев, предпринимателей, банкиров, офисных менеджеров и других категорий молодых работников. Для решения задач постиндустриального развития и социальной модернизации общества требуются новые импульсы, способные не только вовлечь в эти процессы большее количество конкурентоспособных молодых людей, но и активизировать поиск нереализованных резервов и возможностей молодежи. Молодые люди должны четко понимать, что успешная страна — это не только забота старшего поколения, это — завтрашний день самой молодежи.

В ее сознании должно прочно закрепиться понимание того, что государство – не спонсор молодежи, а сподвижник, создающий условия для ее самореализации.

Только собственным упорным трудом, приобретением качественного образования и использования его на практике, бережливостью, активным включением в бизнес и развитие производства можно добиться личного успеха и общего процветания.

Вместе с тем, молодежь должна воспитываться в атмосфере надежной защищенности. Государство будет совершенствовать те сферы, которые остаются его безусловной прерогативой: обеспечение безопасности, соблюдения прав и свобод молодежи, гарантий в сфере образования и занятости; создание условий для профессионального, творческого и физического развития молодежи, ее адаптации к современным условиям; духовно-нравственного и патриотического оказания помощи социально-уязвимым слоям молодежи.

Пришло время, когда нашим главным принципом должно стать формирование равных стартовых условий для получения каждым ребёнком начального, школьного и высшего образования и для начала предпринимательской или иной общественно полезной деятельности во всех её проявлениях.

Поддержка молодежи – это инвестиции в прогресс страны.

Если молодежь не будет уверена в дне завтрашнем, то при достижении каких-то целей мы не добьемся положительного результата.

Здесь надо отметить, что ценность молодости в современном мире увеличивается и в связи с повышением значимости образования и профессиональных навыков, необходимых в условиях научно-технической революции. В молодости человек легко

приобретает основные знания, умения и навыки. Поэтому молодых не пугает необходимость непрерывного образования.

Именно для этого государство и общественные объединения для привлечения интереса молодежи к постоянному росту и повышению своей квалификации организуют всевозможные конкурсы молодежных проектов, которые небезрезультатно используются в современном производстве и управлении. Направления проектов чрезвычайно разнообразны - от перспективных наноматериалов для автомобилестроения и авиации до имплантантов и нейро-технологических интерфейсов.

На сегодняшний день государство предлагает систему мер, программ с целью создания условий для реализации социального, интеллектуального, культурного и экономического потенциала молодого поколения. Современная власть заинтересована как в мотивации молодого поколения на сотрудничество, так и в осуществлении им инновационной деятельности и внесении самостоятельного вклада в творческий потенциал развития общества. Используя свои креативные способности, мысли, предложения, молодые люди должны создавать новые организации, объединения и движения, тем самым становясь причастными к решению проблем социально-экономического развития, независимости, демократизации и мира. Будущее нельзя строить без сознательного и активного участия самой молодежи. У студенчества достаточно сил и знаний, чтобы взять на себя решение многих проблем, но нужно еще проявить активную жизненную позицию. Проблема участия молодых поколений в общественном прогрессе - это вопрос темпов, характера и качества развития человечества.

К сожалению, значительная часть молодежи до сих пор не вовлечена во многие сферы жизни, что затрудняет ее интеграцию в общество. Неудачи в социальной адаптации и отчуждение молодежи от общества и государства проявляются в молодежной преступности, наркомании, алкоголизме, бездомности, проституции, масштабы которых приобрели беспрецедентный характер.

Становление молодого человека, как личности, процесс социализации молодежи происходит в очень сложных условиях ломки многих старых ценностей и формирования новых социальных отношений. Поэтому мы делаем все, чтобы современная молодежь приспособилась к новым требованиям, усвоила систему знаний, норм, ценностей и традиций в трудовой, политической и правовой сферах жизнедеятельности.

Во многих странах молодежь поддерживает происходившие перемены, социальные реформы. Казахская молодежь также в своем большинстве органично вжилась в современную эпоху, как важный субъект социальных перемен. Именно с ней реформируемая страна связывает возможные в будущем изменения.

И наконец, одним из ключевых моментов и важнейшим условием успешного продвижения страны является патриотическое воспитание молодежи. «Быть патриотом – это носить Казахстан в своем сердце», — так определил эту ценность Глава нашего государства. Родина начинается в семье, где формируется особое личностное отношение к своей земле, ее истории, культуре, населяющим ее людям, будням и праздникам, символам государства. Предельно важно сформировать у молодежи понимание того, что патриотизм – это великая ответственность за себя, свою семью и Родину.

Новый казахстанский патриотизм – основа успеха нашего многонационального и многоконфессионального общества. Фундамент казахстанского патриотизма – это равноправие всех граждан и их общая ответственность за честь родины.

Молодежь Казахстана – это поколение, которое росло вместе со страной, вместе с Независимостью. За эти годы своим самоотверженным трудом, в мире и согласии, с верой в себя и страну, с мечтой о лучшем будущем для своих детей старшее поколение казахстанцев построило независимое, быстроразвивающееся, конкурентоспособное и уважаемое в мире государство. Оно создало прочный фундамент для того, чтобы казахстанские юноши и девушки были равными среди лучших в любой точке мира.

Страна готова передать им эстафету созидательных дел старшего поколения, чтобы поднять планку национальной конкурентоспособности еще выше, обеспечить Казахстану в XXI веке процветание и признание.

И эта миссия под силу только патриотичной, образованной, профессиональной, здоровой физически и нравственно, конкурентоспособной, социально и граждански ответственной молодежи.

Кушекова Ж.А., 1 курс студенті

Ғылыми жетекші - аға оқытушы Абдурахманова З.А., ҚЭУҚ, Қарағанды қаласы,
Қазақстан Республикасы

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДАҒЫ ҚАСИЕТТІ ЖЕРЛЕРДІҢ МӘДЕНИ-ГЕОГРАФИЯЛЫҚ БЕЛДЕУІ МЕН ТУРИЗМ САЛАСЫНДАҒЫ ДАМУЫ

Қазіргі таңда туризм мемлекеттің экономикалық дамуына, жеке адамдардың қажеттілігін өтеудегі сонымен қатар мемлекеттің арасындағы әлеуметтік қатынастарды байытудағы рөлі мен мәнін бағалау мүмкін емес. Туризм индустриясы көптеген мемлекеттердің экономикасында негізгі орындардың бірін алады. Оның қазіргі таңдағы дамуы, нарық заманына қажетті жұмыс орнының пайда болуына үлкен ықпалын тигізуде. XX ғасырда туризм мәні жоғары деңгейдегі әлеуметтік құбылысқа айналады. Кейбір мемлекеттерде тұрғындардың туризм қызметіне жұмсайтын шығындағы күнделікті азық-түлік пен тұрғын үйге жұмсалатын шығындардан кейін үшінші орында тұр. Егеменді Қазақстанның экономикасы үшін туризм қызметі маңызды орын ала алады. "Қазақстанда туризмді дамыту" бағдары бойынша мемлекетіміз үшін тиімді, әрі әлемдік бәсекелестікке жарайтын туризм қызметін аяғынан тұрғызу керектігі айтылған. Ішкі және сыртқы туризм саласында этнотуризмнің алатын орны ерекше. Қазақстан Республикасында туризмді әрі қарай дамыту үшін барлық қажетті, мәдени, тарихи, географиялық және климаттық жағдайлар бар. Осыған байланысты республика Үкіметі өзінің ұзақ мерзімді дамуы жөніндегі бағдарламасында туризмді экономиканың маңызды салаларының бірі ретінде жариялады. [1]

Тақырыптың өзектілігі болып туризмнің ерекше саласы ретінде этнотуризм теориясының аз зерттелуі табылады. Туризмнің дамуындағы қазақ халқының салт-дәстүрлеріне деген сұраныс жоғары, сондықтан да Қазақстанның мәдени-тұрмыстық жетістіктері мен ерекшеліктерін, салт-дәстүрлерінің бай мұрасын көрсету туризмнің дамуына әсері мол. Ұлттық салт-дәстүрлерді әлемге насихаттау және сұраныстың ұлғаюы нәтижесінде өнімді әлемдік деңгейге ұсыну мәселесі бар. Туризм саласы, өзіне күрделі құрылыс пен тікелей қажет болып табылатын қомақты қаржаттарды, инвестицияны, өндіріс пен елеулі өнеркәсіптік жүйенің болғанын қазіргі уақытта еңбек сыйымдылығы мен басқа да тартымды желілерді қамти отырып, өркендеуі саладағы бизнес құрылымдар мен шаруашылық субъектілердің атқаратын қызметтерінің табысты әрі тиімді болуымен байланысты.

Елбасы Нұрсұлтан Назарбаев «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» атты бағдарламалық мақаласында жалпы ұлттық қасиетті орындар ұғымының ерекше маңыздылығын атап өтті. «Қазақстанның қасиетті жерлерінің мәдени-географиялық белдеуі — неше ғасыр өтсе де, бізді кез келген рухани жұтаңдықтан сақтап, аман алып шығатын символдық қалқанымыз әрі ұлттық мақтанышымыздың қайнар бұлағы. Ол — ұлттық бірегейлік негіздерінің басты элементтерінің бірі» — деді Елбасы. Мақалада халық санасына жалпы ұлттық қасиетті орындар ұғымын сіңіру мақсатында «Қазақстанның киелі жерлерінің географиясы» жобасы қолға алынатыны және оның ауқымды жоба болатыны айтылды.

Мақсаты:

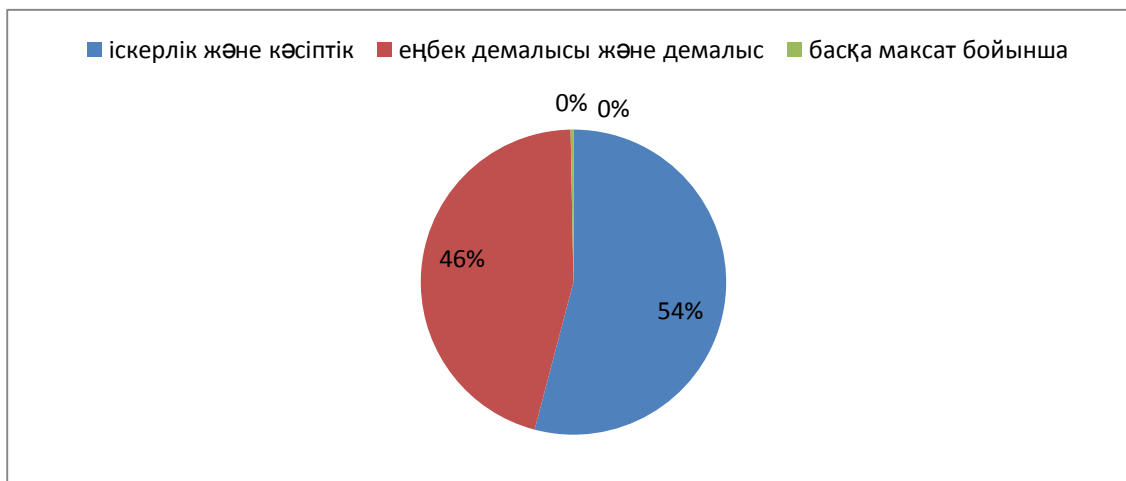
1. Қазақстан жерлеріне келетін туристердің санын арттыру.
2. Мәдениет тарихын және табиғи байлықтарымызды сақтау және ұтымды пайдалану.
3. Бірыңғай ұлттық туристік брендті қалыптастыру.
4. Орта және шағын кәсіпкерлерді дамыту.

Міндеттері:

1. Қазақстандағы туризм дамуының қазіргі жағдайы: проблемалары және даму болашағы.
2. Туристік өнім сапасын арттыру және оның бәсекеге қабілеттілігін қамтамасыз ету;
3. Туристік, оның ішінде ерекше қорғалатын табиғи аумақтар саласында туризмді дамыту.
4. Республика өңірлеріндегі туризм саласының даму ерекшеліктерін, факторларын, басқа да негіздемелеріне талдау жасау. [2]

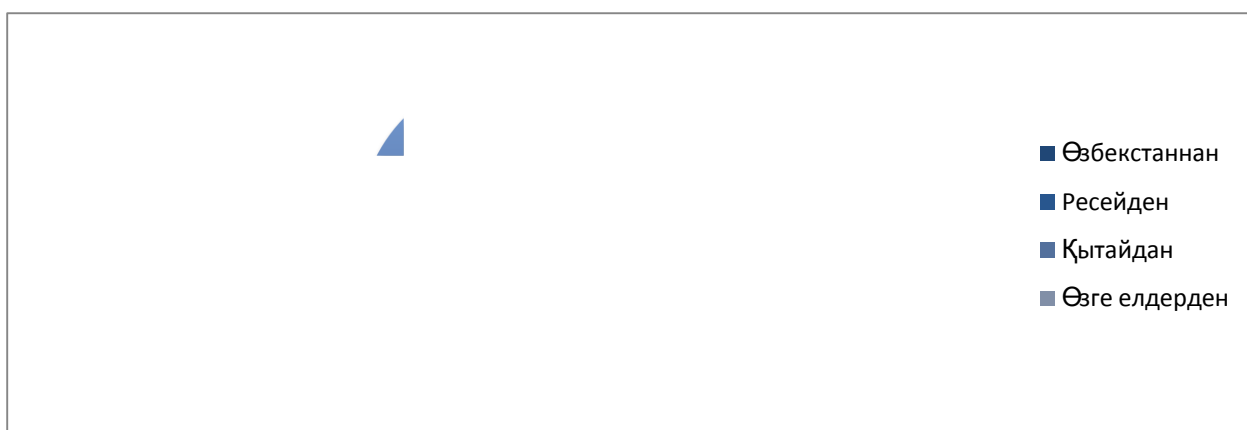
«Қазақстан-2030» стратегиялық бағдарламасында еліміздің келешектігі дамуына айқынды бағдар берілгені мәлім. Осы орайда ел экономикасында өсіп өркендеуіне айтарлықтай үлес қосатын бір сала туризм саласы. Туризмнің қазіргі индустриясы табысы жоғары және серпінді дамып келе жатқан қызмет көрсетулердің халықаралық сауда сегменттерінің бірі болып табылады. Дүниежүзілік туристік ұйым (ДТҰ) деректері бойынша 2014 жылы туризмге әлемдік ЖІӨ-нің 9 %-ы (тікелей және жанама әсерді ескере отырып), тауарлар мен көрсетілетін қызметтердің әлемдік экспортының 6 %-ы тиесілі болады. Осы салада шамамен 100,9 млн. адам жұмыс істеуде, бұл ретте әлемдегі әрбір 11 жұмыс орны туризм саласында құрылады. Туризм телекоммуникация және көлік, құрылыс, сауда, ауыл шаруашылығы және басқалар сияқты аралас салаларға ықпал ете отырып, өңірлердің әлеуметтік-экономикалық дамуына жәрдемдеседі. 2015 жылы туристік қызметтен түскен кіріс мөлшері 236,4 млрд. теңгені құрайды, бұл 2010 жылғы деңгейден 2 есе артық (126,5 млрд. теңге). Салада жұмыспен қамтығандар саны 103,6 мың адамды құрады. Туристік қызметтен республикалық бюджетке төленген салықтар мен басқа да міндетті төлемдер 2015 жылы 11,0 млрд. теңгені құрады. 2016 жылғы жағдай бойынша Қазақстанда 2 031 туристік ұйым, 138 062 жатын-орын сыйымдылығы бар 2 754 орналастыру орны жұмыс істеді, бұл алдыңғы жылдың көрсеткішіне қарағанда 16,6 %-ға жоғары. Сонымен қатар бүгінгі таңда “мәдени туризм” туризмнің ең танымал және қарқынды дамып келе жатқан түрлерінің бірі болып есептеледі. Бүкіл әлемде сияқты, біздің елде мәдени туризм жеке бағытқа бөлініп, жыл сайын одан әрі дамып келе жатыр. Бүгінгі таңда елде республикалық бағыныстағы 9 тарихи-мәдени қорық-мұражайлар қызмет етеді. Олар: «Әзірет Сұлтан», «Ұлытау», «Отырар», «Жидебай-Бөрілі», «Ордабасы», «Таңбалы», «Ежелгі Тараз ескерткіштері», «Есік» және «Берел» тарихи-мәдени қорық-мұражайларына келетін туристер саны артып жатыр. [3]

Елімізге шеттен келетін туристердің басым көпшілігі – келуге тиісті іс- сапармен, кәсіби жұмыс бабымен 81,7 % құралып отыр Сонда, 19,3 % ғана демалу мақсатта оның ішінде туған-туыстарына қыдырып келу мақсаты бар. Қарап отырсақ, бұл төмен көрсеткіш. (Төмендегі 1-ші суреттен көре аласыздар.)



Сүрет 1. 2016 жылдардағы сапар мақсаттары бойынша қызмет.

2016 жылы Қазақстанға келген барлық шетелдік резиденттердің жалпы саны 6 509,4 мың адамды құрады, бұл 2015 жылға қарағанда 1,2 %-ға артық. Шетелдік резиденттердің көпшілігі көршілес үш елден: Өзбекстан Республикасынан (37,8 %), Ресей Федерациясынан (24,4 %) және Қырғыз Республикасынан (20,7 %) келген. Келудің негізгі себептері жеке (75,4 %) сапарлар болды, ал қызмет бабындағы іссапарлар (16,2 %), туризм мақсатында шамамен 1 %-дай болды (2-сүреттен көре аласыздар).



Сүрет 2. 2016 жылы ҚР-ға келген шетелдік резиденттердің үлес салмағы.

Қазақстан Республикасынан шығатын резидент туристердің баратын елдері:

- Түркия – 101528 , демалыс мақсатында – 81,7%, шоп-турлар – 14%;
- Қытай – 39805, шоп-турлар – 78,3%, демалыс – 17,1%;
- БАӘ - 24746, демалыс – 86,3%, іскерлік мақсатта - 6,8%, шоп-турлар – 6,1%;
- Египет – 14629, демалыс – 98,2%;
- Тайланд – 13131, демалыс – 92,3%;
- Германия – 10948, таныстар бару – 51,4% , іскерлік – 29,4% ;
- Ресей – 9929, іскерлік – 38,6%, демалыс – 29%, емделу – 16,5%;
- Қырғызстан – 8352, демалыс – 98,1%;
- Чехия – 8209, демалыс – 81,6%, емделу – 14,2%;
- Италия – 3602, демалыс – 55%, іскерлік – 31,1%;
- Литва – 2416, шоп-турлар – 70,1%, іскерлік – 24,5%;
- Греция – 2055, демалыс – 93,6%;
- Болгария – 1888, демалыс – 93%;

- Ұлыбритания – 1805, демалыс – 52,5%, іскерлік – 44%;
- Испания – 1583, демалыс – 91%, іскерлік – 7,5%. [4, 112б]

Қазақстан – тарихи және мәдени мұрасы бай ел. Еуразия орталығында орналасқан Қазақстан әлемнің өркениет торабында, Батыс пен Шығыс, Оңтүстік пен Солтүстік арасындағы көліктік, әлеуметтік және экономикалық, мәдени және идеологиялық қиылыста тұр. Ерте заманда Қазақстан даласы арқылы Ұлы Жібек жолы өтті. Тарихтың әртүрлі кезеңдерінде қазіргі Қазақстан аумағында өзіндік мәдени тарихы бар мемлекеттер пайда болып дамыған. Сол дәуірдің мұрасы көптеген тарих және мәдениет ескерткіштері, географиялық көрнекі орындар болып табылады.

Мемлекет басшысының 2017 жылғы 12 сәуірдегі "Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру" атты мақаласына сәйкес "Қазақстанның киелі жерлер географиясы" жобасын іске асыру бойынша жұмыс басталды. "Қазақстанның киелі жерлер географиясы" жобасы – бұл ұлттық біртектіліктің өзегі болып табылатын Қазақстанның киелі жерлерінің мәдени-географиялық белдеуін қалыптастыру жөніндегі шаралар кешені. "Қазақстанның киелі жерлер географиясы" жобасының стратегиялық негізі Мемлекет басшысы ұсынған ұлттық бірлікті нығайту идеясы болып табылады. Негізгі басымдықтардың бірі ұлттық қазақстандық патриотизмді қалыптастыру және ілгерілету болып табылады.

Туризм саласының инвестициялық тартымдылығын арттыру және экономиканың басым бір секторы ретінде саланы дамыту жағдайларын қамтамасыз ету үшін әлемдік туристік нарыққа қазақстандық туризмді ықпалдастыру үшін қазіргі заманғы жоғары тиімді және бәсекеге қабілетті туристік кешендер құрылатын болады. Туризм саласын дамытудың негізгі индикаторлары келушілер саны, түнеу саны, сондай-ақ туристік қызметтен түскен кіріс саны болып табылады. Осы Тұжырымдаманың мақсаттары мен міндеттеріне қол жеткізу туризмнің даму көрсеткішінің өсуі арқылы айқындалады.[5,6]

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Информационный сайт Агентства РК по статистике: www.stat.kz.
2. Вуколов В.Н. Туризм – Астана.
3. Алтынбаев М.Р., Смыкова. Экономика и организация туризма. Алматы, 2015.
4. "Қазақстан Республикасындағы туристік қызмет туралы заң" 2001 жылы 13 маусым N 211. - 112 б.
5. «Қазақтың қонақжайлылығы» <http://nats.kazmkpu.kz/kz/tken-is-sharalar/591-aza-ty-ona-zhajlyly-y-1>.
6. Қазақстан Республикасының туристік саласын дамытудың 2020 жылға дейінгі тұжырымдамасы.

Әдиева Ж.М.

студентка колледжа КЭБиП, г.Караганда, Республика Казахстан
 Научный руководитель – Бижанова А.Ж.,
 преподаватель колледжа КЭБП, г.Караганда, Республика Казахстан

ПРОБЛЕМЫ БОРЬБЫ С ТРАНСНАЦИОНАЛЬНОЙ ПРЕСТУПНОСТЬЮ

Общая характеристика работы. Исследование посвящено проблемам борьбы с транснациональной преступностью, представляющей одну из главных угроз для каждого государства в мире. В работе раскрываются понятие и общественная опасность транснациональной преступности, способствующие ей причины и условия, криминологическая характеристика транснациональных преступных организаций, международное сотрудничество Республики Казахстан в борьбе с ней.

Актуальность темы исследования. В Послании Президента Республики Казахстан Н. Назарбаева «Стратегия вхождения Казахстана в число 50-ти наиболее

конкурентоспособных стран мира» от 1 марта 2006г, отмечено: «укрепление и расширение международного сотрудничества в борьбе с терроризмом, организованной преступностью, незаконным распространением оружия, наркоторговлей и другими подобными угрозами предполагает активное участие Казахстана в разработке и практической реализации соответствующих международных договоров и соглашений. Мы должны укреплять сотрудничество государств Центрально-Азиатского региона для противостояния этим вызовом современности, в том числе, участвуя в проведении совместных учений в рамках ОДКБ и ШОС, а также совместных с НАТО антитеррористических инициатив и операций».[1, с. 58]

В этом плане очень важное значение для утверждения авторитета в мировой цивилизации Казахстана имеет борьба с транснациональной преступностью, так как страна имеет обширные государственные границы с крупными державами мира, не случайно создан и антитеррористический Центр стран СНГ для предупреждения, в том числе транснациональной преступности.

Международной преступности XX и начала XXI вв. присущи три особенности: количественный рост, повышение уровня ее организованности; появление новых видов преступлений, почти или совсем не встречавшихся ранее.

Следует отметить, что за годы независимости Республики Казахстан преступность видоизменилась существенным образом. Это характерно в XXI веке не только для нашего государства, но и для других стран мира. В мире идет процесс глобализации политики, экономики, всеобщий обмен научными ценностями в масштабах человечества, в том числе и глобализация преступности. Как известно, глобализация представляет собой процессы, в которых национальные государства и их суверенитет вплетаются в паутину транснациональных факторов и подчиняются их властным возможностям, их ориентации и идентичности. Отдельные страны сегодня совершенствуют свое уголовное законодательство, стремясь сделать его приближенным к современным условиям. Особого внимания в этом плане занимает исследование проблем, связанных с транснациональной преступностью, с которой сталкиваются все страны мира, её различия, особенности.

Безусловно, наиболее ярко процессы глобализации видны на примере транснациональной преступности и терроризма. Поскольку глобализация, помимо позитивных тенденций, влечет множество нерешенных проблем и порождает множество новых, ее сопровождает устойчивый криминальный фон. Изучение сущности глобализации, ее влияния на социальное развитие как в отдельных странах, так и в мировом масштабе, дает возможность противостоять ее вызовам, предотвратить в дальнейшем отрицательные ее последствия для более мягкого включения в мировую экономику, что очень важно для развивающихся стран. [2, с. 35]

Общепризнанным фактом, подтвержденным в документах ООН, является то, что единой модели транснациональной преступной организации не существует. Актуальным является создание классифицирующей организационной модели транснациональной преступной организации.

Важная составляющая противодействию преступности в условиях глобализации - анализ, развитие и совершенствование нормативно- правовой базы как в международном, так и во внутригосударственном аспектах.

Государственная политика борьбы с преступностью в современном Казахстане требует от правоохранительных органов активности в ее реализации, тесного взаимодействия и согласования, основанных на правовых нормах, не содержащих противоречий и пробелов. Но совершенствование практики борьбы с транснациональной преступностью, устранение недостатков и пробелов должны осуществляться с учетом особенностей возникновения и развития взаимодействия стран ближнего и дальнего зарубежья в предупреждении транснациональной преступности.

Несомненно, общность целей правоохранительных органов по противодействию транснациональной преступности имеет огромное значение в плане национальной безопасности Республики Казахстан.

Степень разработанности темы заключается в том, что криминологические проблемы борьбы с транснациональной преступностью на монографическом, самостоятельном уровне не были изучены в науке криминологии. В разработке отдельных аспектов данной проблемы определенный вклад внесли ряд российских ученых таких, как: Ю.М. Антонян, Г.А. Аванесов, Б.В. Волженкин, Ю.В. Голик, С.У. Дикаев, А.И. Долговой, М.И. Иншаков, В.В. Лунеев. Среди казахстанских ученых можно выделить работы: М. Абисатова, Н.М. Абдирова, А.Ш. Аккулева, А.Ф. Аубакирова, И.Ш. Борчашвили, С.Ф. Бычковой, Н.О. Дулатбекова, У.С. Жекебаева, Р.Т. Завотпаева, Е.И. Каиржанова, Г.С. Мауленова, А.Х. Миндагулова, М.С. Нарикбаева, Б.М. Нургалиева, Р.Т. Нуртаева, Е.А. Онгарбаева, С.М. Рахметова, И.И. Рогова, Д.С. Чукмаитова и других. Тем не менее, в отечественной юридической науке исследованиям борьбы с транснациональной преступностью не уделено достаточного внимания как самостоятельному исследованию.

Все вышеизложенное свидетельствует о необходимости совершенствования научной и практической значимости и актуальности дальнейшей разработки проблемы предупреждения транснациональной преступности, направленной на укрепление правовой основы государственной и общественной жизни, неуклонное соблюдение законности.

Цель исследования состоит в проведении криминологического анализа проблем борьбы с транснациональной преступностью, определении приоритетных направления борьбы с ней, выявлении и устранении причин и условий, способствующих ей, мер, направленных на совершенствование практики предупреждения транснациональной преступности, взаимодействия с зарубежными странами, и совершенствование законодательства.

Данная цель определяет конкретные задачи исследования, связанные с изучением теоретического, методического, организационного аспектов в ходе анализа криминологических проблем транснациональной преступности: дать определение и характеристику транснациональной преступности; провести анализ тенденции развития транснациональной преступности; проанализировать международное сотрудничество в борьбе с транснациональной преступностью; определить причины и условия, способствующие транснациональной преступности; дать криминологическую характеристику лицам-участникам транснациональных преступных организаций; провести анализ зарубежного опыта борьбы с транснациональной преступностью.

Объектом исследования являются межгосударственные отношения, урегулированные международным правом и складывающиеся в связи с борьбой с транснациональной преступностью.

Предметом исследования являются международное и республиканское законодательства, регулирующие проблемы борьбы с транснациональной преступностью в современных условиях, практика их применения и пути совершенствования законодательства.

Методологическую основу исследования составляют общие и частно-научные методы познания фактов и явлений, относящихся к предмету диссертационного исследования (историко-правовой, сравнительно-правовой, системно-структурный, комплексно-индивидуальный, логический, статистический), анкетный опрос, социологическое интервью, социологическое наблюдение.

Научная новизна исследования заключается в том, что оно представляет собой первое в Республики Казахстан исследование по изучению транснациональной преступности. Автором подчеркивается, что транснациональная преступность приобрела такие масштабы, что требует научного и практического разрешения, совершенствования

международной правовой базы борьбы с ней, так как действующее уголовное, уголовно-процессуальное и оперативно-розыскное законодательство создавалось в период отсутствия транснациональной преступности.

Теоретическая и практическая значимость результатов исследования заключается прежде всего в том, что содержащиеся в докладе выводы и предложения, имеют определенное значение для разработки мер совершенствования борьбы с транснациональной преступностью. Они могут быть использованы в нормотворческой деятельности, в практике работы правоохранительных органов, а также при чтении дисциплин в юридических вузах. Отдельные теоретические положения доклада могут быть использованы для дальнейшего научного исследования аспирантами, магистрантами и научными сотрудниками.

Основные положения, выносимые на защиту:

1. Транснациональная преступность - политическое, уголовно-правовое явление, представляющее угрозу для всех стран мира, связанное с организованной экономической преступностью, международно-террористической деятельностью, незаконным оборотом огнестрельного оружия, боеприпасами и взрывчатыми веществами, незаконным оборотом наркотических средств и психотропных веществ, хищением предметов, имеющих историческую, научную, художественную или культурную ценность, фальшивомонетчеством и преступлениями, связанными с подделкой документов, преступлениями в области высоких технологий, а также преступлениями, связанными с другими социальными институтами и процессами. [3, с. 25]

2. На основе анализа крупных преступных организаций и их деятельности можно выявить характерные черты и тенденции транснациональной организованной преступности, с тем чтобы определить ключевые особенности этих организаций, в силу которых они представляют серьезную проблему для правоохранительных органов.

3. Криминальное общество - с развитием его международных связей и новым, транснациональным полем деятельности, а также с использованием терроризма - глобализируется и противостоит уже не отдельному государству и обществу с существующим режимом, но и всей земной цивилизации вообще с ее культурой и другими ценностями.

4. Транснациональная преступность не ограничена рамками только одного государства. Разрастаясь, она принимает транснациональный характер, что неизбежно влечет глобализацию криминального общества. Как только преступная деятельность выливается за пределы государства, преступники, пересекая границы, вынуждены контактировать с деятелями преступного мира иных государств или с теми, кто уже приобрел статус международных преступников и полем деятельности которых фактически стал весь мир.

5. Формирование и развитие транснациональной преступности - закономерный общемировой процесс, частный случай повышения уровня организованности всех социальных подсистем: экономики, политики, управления и др. Основные признаки транснациональной преступности как социального института: длительность существования; регулярность функционирования; выполнение определенных социальных функций; наличие комплекса норм; «профессионального» языка, вполне определенных ролей. Институционализация транснациональной преступности происходит постепенно. Транснациональная преступность как деструктивный социальный институт воспроизводства организованных преступлений сложился в конце 70-х - начале 80-х годов, а уже в новых условиях наладились транснациональные преступные связи.

6. Повышенного внимания правоохранительных органов требуют: нелегальный экспорт/импорт наркотиков, оружия, алкоголя, проституция, торговля людьми, отмывание денег, нажитых преступным путем. нелегальный экспорт цветных металлов,

радиоактивных материалов из Казахстана в страны Западной Европы, то есть все преступления, связанные с транснациональной преступностью.

Исходя из вышеизложенного, в работе предлагается следующее:

- Целесообразно принятие в Республике Казахстан специального нормативного правового акта о предупреждении транснациональной преступности или Концепции предупреждения транснациональной преступности. В этих правовых документах должны быть определены: цели, характер и общая направленность предупредительной деятельности; субъекты предупреждения транснациональной преступности, их права и обязанности; круг объектов воздействия; система мер предупреждения; основные уровни и направления предупредительной деятельности.

- Необходимо введение в учебные программы юридических вузов спецкурса: «Уголовно-правовые и криминологические проблемы борьбы с транснациональной преступностью».

- Систематическое достоверное и оперативное осведомление сотрудников правоохранительных органов о конкретной обстановке на приграничных с Республикой Казахстан территориях, о разных фактах антиобщественного поведения и группового общения населения приграничных зон.

- Создание в правоохранительных органах (КНБ, МВД) специальных подразделений по борьбе с транснациональной преступностью.

- Ужесточение наказания для участников транснациональных преступных групп, отмена практики либерализации наказания за подобного рода преступления.

- Необходимо принятие комплексных мер, направленных на подготовку и переработку кадров правоохранительных органов, способных успешно вести борьбу с данными разновидностями преступности.

Список использованной литературы:

1. Послание Президента Республики Казахстан Н.Назарбаева народу Казахстана. 1 марта 2006г. // <http://www.akorda.kz> – официальный сайт Президента Республики Казахстан
2. Цепелев В.Ф. Уголовно-правовые, криминологические и организационные аспекты международного сотрудничества в борьбе с преступностью. Дис. ... докт. юрид. наук. - М., 2001. - С. 11
3. Транснациональная преступность: проблемы и пути их решения. Монография. К. К. Горяинов, А. П. Исиченко, Л. В. Кондратюк

Mussina Kamila, Shakirov Alen, 7 class Specialized lyceum- boarding school of
Information Technologies, Karaganda city
Project director: Aishan Yessirkepova

OUR HEALTH IS IN OUR HANDS

Project stages:

1. Working on project plan
2. Selecting relevant literature
3. Selecting appropriate information
4. The pupils' survey
5. The result of the pupils' survey
6. Organizing data

Annotation

Our project "Our health is in our hands" was aimed to do a research on children's health modern problems, its importance and timeliness.

We studied all need material on this topic and conducted a survey, where we asked some questions to students and teachers from our school concerning to the topic. Children and teachers have different problems. We looked at their problems and reasons of this problems.

However, the survey was conducted with students of one school but it certainly represents problems all children and adults.

Introduction

Health is a very important part in our life. Our topic is about health in modern century. What problems do we have? And why?

Purpose of the work:

To understand why people have problems with their health and how we can help them to solve the problems they have.

Tasks:

- Work out recommendation to support emotional and physical health of students and teachers.
- To draw students and teachers' attention to taking care of their health.

Problem importance

- Increasing a number of illnesses
- Children's physical activity is becoming low. Sport stopped being important and essential. All these things threaten to students' psychological and physical health.
- Couch-potato lifestyle is becoming normal for children and adults
- Spending 2-3 hours in front of computers, poor eyesight, headache, bad mood, sleepiness, apathy.
- Age from 1 to 15 is more significant for healthcare than age from 15 to 60.

Theoretical framework of a question

- Healthy lifestyle is a way people care about their health, which let them live and work effectively for years.
- The World Health Organization says about health high quality as one of the main human rights.
- Lifestyle components such as nutrition, activity, occupation, spending free time impact on mental and physical health.
- Work is a basis of a healthy lifestyle. Mental or physical work cannot be harmful for people. Moreover, work impacts on human's nerve system, muscles, heart and all organism in a positive way.
- Healthy lifestyle is a main factor of health. It's possible to make it better by planning your life very carefully.
- Our health is in our own hands.
- Only healthy people are able to survive in modern world. People should take care of the most precious thing in their life, their health.

Research on health condition of school students and teachers.

- Research was conducted with students of 7 form and teachers
- Students are at age 12-13, teachers are at age 30-55
- Information based on an interview with a school doctor is next:
 - approximately 10 students attend school medical office (except for children who are being vaccinated)
 - Teachers complain about high blood pressure

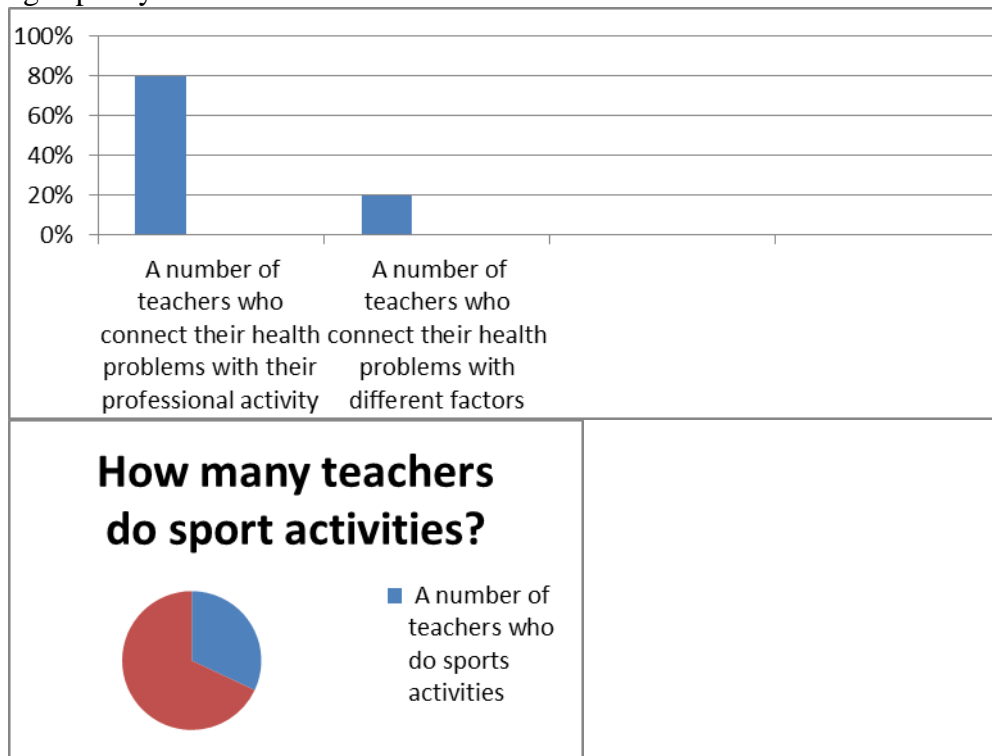
The most common complaint of students is a headache and teachers is high blood pressure.

Main factors negatively impact on health

- Stress
- High blood pressure
- Unhealthy food
- 80% of surveyed connect their illnesses with teacher's work

- 32% of teachers pay attention to their physical health

Associations with a word “health” are healthy lifestyle, healthy sleep, activity, high working capacity.



Main factors negatively impact on teenagers’ health

- Not following daily routine
- Unhealthy food
- Stress
- Other factors are study and disturbing sleep

Main factors negatively impact on teenagers’ health according to parents’ opinion

- Not following daily routine
- Too much homework
- Lack of time for relaxing
- Low physical activity

What parents do to prevent their children from having health problems

- Regular and healthy food
- Taking vitamins
- Following daily routine

10 fundamental rules of health or long life recipe

- Following daily routine
- Daily exercise
- Healthy food
- Spending enough time outside
- Healthy sleep
- Sport
- Wearing clothes according to the season
- Less stress, more humor
- No bad habits
- Friendly and warm atmosphere at home

Conclusion

School students are very good at copying. If parents take care of their health, then children live in a healthy way as well. When children live in such family there is no need to make them do sport. They do sport with pleasure, because they have this habit.

Predictable result

- Decreasing of illness level at students and teachers
- Formation students' concept of common human values and healthy lifestyle
- Involving students into sport activities

Take care!

Good health to you and you beloved!

List of Literature:

1. <https://www.niehs.nih.gov/health/topics/.../children/index.cf>
2. <https://child-health-research.centre.uq.edu.au/>
3. med.stanford.edu/chri.html
4. <https://www.rcpch.ac.uk/cyp-research-charter>
5. https://www.cdc.gov/healthyyouth/health_and_academics/

1 СЕКЦИЯ. ТӨРТІНШІ ӨНДІРІСТІК ТӨҢКЕРІС ЖАҒДАЙЛАРЫНДАҒЫ АЗАМАТТЫҚ ҚОҒАМ ҚҰНДЫЛЫҚТАРЫ

СЕКЦИЯ 1. ЦЕННОСТИ ГРАЖДАНСКОГО ОБЩЕСТВА В УСЛОВИЯХ ЧЕТВЕРТОЙ ПРОМЫШЛЕННОЙ РЕВОЛЮЦИИ

Абдикаликов А.Ф. 2 курс студенті
Ғылыми жетекші – з.ғ.к., профессор Рахметтулина М.А.
Е.А.Букетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университеті, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

ТӨРТІНШІ ӨНДІРІСТІК ТӨҢКЕРІС ЖӘНЕ ҚОҒАМ

Ақпараттық технологиялар арқасында өнеркәсіпте болып жатқан өзгерістер шығарылатын өнім мен көрсетілетін қызмет сапасын әлдеқайда арттыруға көмек теседі. Бұл тұтынушылардың қызығушылығын тудырады. Сандық технологиялар замаңында туындаған жаңа жолдар мен бизнес жобалар өндірушілерге көп табыс табуға мүмкіндік беріп, өнім сапасын көтеруге инвестиция жасайды.

2011 жылы Ганновер қаласында өткен өнеркәсіп көрмесінде "industry 4.0" термині ұсынылып, Германия үкіметі ақпараттық технологияларды өндірісте кеңінен қолдану керектігі жайында сөз қозғады. Бүгінгі таңда бұл терминнің мағынасы материалдық әлем мен виртуалды әлем бір-бірімен қосылып, бір жүйедегі киберфизикалық комплекстар туындайды. Автоматтандырылған өнеркәсіп пен "ақылды зауыттар" осы саланың бір бөлігі. Төртінші ақпараттық революция өндірістердегі бүкіл процестер мен кезеңдерді толығымен автоматтандыруды білдіреді. Бір ақылды өнім шығарған кезде инженерлер мен дизайнерлердің бірыңғай сандық конструкция кеңсесінде бірігіп жұмыс істеуі, оның виртуалды көшірмесін жасау, осы «ақылды» өнімді шығаруға арналған техникалық талаптарға сәйкес зауыттағы жабдықтарды қашықтан конфигурациялау, қажетті компоненттерді керек мөлшерде автоматты түрде тапсырыс беру, олардың жеткізілуін бақылау, дайын өнімнің зауыттың қоймасынан дүкенге жетуін және түпкілікті тұтынушыға дейін жолын бақылау. Сонымен қатар сатылғаннан кейін де, өндіруші классикалық модельде болғандай өз өнімі туралы ұмытпай, оның пайдалану шарттарын бақылайды, параметрлерді қашықтан өзгертуге, бағдарламалық жасақтаманы жаңартуға, тұтынушыға ықтимал бүлінулер туралы ескертуге және пайдалану циклінің соңында өнімді қайта өңдей алуға мүмкіндік береді. Енді осылайша барлық өнімдерді шығарады, тіпті «ақылды» шайнектерден бастап, қуырғыш табалар мен смартфондарға дейін шығарады. Алдыңғы жылдар бірінде Apple ескі iPhone-ды өңдеуге арналған бағдарламаны іске қосты. Олар роботтар арқылы бөлшектейді, ең қымбат бөліктерін алып тастап, кейін олар қайтадан пайдаланылады, ал қалғаны қайта өңдеуге жіберіледі және оның барлығы қоршаған ортаға ең аз зиян келтіреді. Төртінші өндірістік революциядан кейін бірдей заттарды өндіруге үйренген кәсіпорындар қайта құру керек болды. Өнеркәсіп 4.0 қағидаларын енгізу сізге өткеннің дәстүрлі модельдерінде жоқ бірқатар артықшылықтарды алуға мүмкіндік береді. Мысалы, енді компаниялар әр клиентке жеке жұмыс істеуге қол жеткізе алады және тапсырыс берушілер өздерінің жеке қалауы бойынша тапсырыстарды жекелей бере алады, бұл олардың беделдерін айтарлықтай арттырады. Ескі зауыттар мен фабрикалар «ақылды зауыттарға» айналып, жеке тапсырыс бойынша өнім шығара бастады. Сонымен қатар бірлік өнімге арналған шығындары азаяды және компаниялар жаппай стандартталған өнімнің құны бойынша бірегей дербестендірілген өнімді шығара алады. Tesla компаниясының электр машиналарын шығаратын зауыттардың роботталуы компанияға Қытайда емес, Калифорнияда өндірісті

орнатуға мүмкіндік берді. Бұл қытайлық жұмысшылардың еңбегін пайдаланудан арзан болды және содан кейін дайын автокөліктерді тасымалдау үшін ақы төлемейді. Төртінші индустриалдық революция, әрине, жеке компаниялардың бизнесін ғана емес, жаһандық деңгейдегі күштерді теңестіруге әсер етеді. Бұдан басқа, интеллектуалды қондырғылардың өндірістік инфрақұрылымда өсіп келе жатқан интеграциясы энергия шығынының айтарлықтай төмендеуін білдіреді. Көптеген өндіріс орындары демалыстар мен мереке күндері сияқты және үзілістер кезінде көп энергия жұмсайды, бұдан "ақылды зауыттар" осыдан аулақ бола алады. Интеграцияланған өндіріс түрін жақтаушыларының айтуынша, Өнеркәсіп 4.0 адам еңбегінің анықтамасын өзгерте алатын әлеуетке ие. Өйткені машина адамдарға қарағанда өндірісте қайталанатын, жиі жасалатын тапсырмаларды әлдеқайда тиімді жасай алады және осыған байланысты бұл міндеттер негізінен автоматтандырылады. Өндіріс орындарының автоматтандырылуына байланысты адамдар бұдан басқа манызды мәселелерге көңіл бөле алады. Олар қиын жұмыспен айналыспай, шығармашылық тапсырмалар мен ғылыми-интеллектуалдық мәселелерімен жұмыс істейтін болады. Басқаша айтқанда, ақылды зауыты интернет арқылы басқаруға болады.

Бірақ осының кері жағы да бар, оған физикалық жүйелерді интернетке қосу интеграциясы оларды кибершабуылға қарсы әлдеқайда осал етеді. Ақылды қондырғылар кеңінен таралғандықтан, олардың қауіпсіздігі барған сайын өсіп келетін мәселе болады. Сонымен қатар әртүрлі корпорациялардың машиналары еркін қарым-қатынас жасайтын ортақ платформалар мен тілдердің анықтамасының болуы киберфизикалық жүйелерді таратудағы негізгі міндеттердің бірі болып қалады. Өнеркәсіп 4.0 кезінде жұмыс орнының жойылуы емес, жаңа жұмыс орындарының пайда болмауы негізгі аладаушылықты туғызады, себебі халықтың жалпы өсімі жалғасуда. Оған қоса автоматтандыру үрдісі және интернетке қосылуы интеграциясы кеңінен қолданылған кейін өнімдердің бағасы тым қымбат болып кетіп, оны ешкім алмаса, онда Өндіріс 4.0 сәтсіз аяқталды.

Жоғарыда айтылған төртінші өндірістік революция қазіргі уақытта біздің көзімізге көрініп жатыр. Жалпы осы революция интернеттің пайда болуы мен оның дамуынан бастады десек болады. Өйткені бұл төңкерістен кейін заттар ең алдымен интернет арқылы бір-бірімен байланысады және кез келген өнімнің виртуалды көшірмесі болады. Сіз таңертең тұрғанда кофеңіз дайын, тамақ жылытылған, ұялы телефоныңызда керек ақпараттар дайын және көлігіңіз сізді керек жерге апарып тастауға дайын болып тұр. Сонымен қатар өнеркәсіп орындарының автоматтандырылуына байланысты сізге шығармашылық жұмыстармен айналысуға және ғылымға көңіл бөлуге уақытыңыз жеткілікті болады. Қоғамда барлығы бір-бірімен байланыста болғандықтан қылмыстық әрекеттерді алдын алуға және экономикалық ашықтық орнайды. Экономика саласына келетін болсақ бұрынғыдай мұнай емес, ақпарат ең басты байлыққа айналады. Осының барлығы төртінші өндірістік төңкерістен кейін орнайды, ал ол төңкеріске қазіргі уақытта өте жақын қалды.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. <http://www.forbes.ru/brandvoice/sap/345779-chetyre-nol-v-nashu-polzu>
2. <https://hi-news.ru/business-analitics/industriya-4-0-chto-takoe-chetvertaya-promyshlennaya-revolyuciya.html>
3. https://www.inform.kz/kz/tortinshi-onerkasiptik-revolyuciya-zhagdayyndagy-damudyn-zhanamumkindikteri-elbasy-zholdauy_a3118617

Аманжол А.Е. 1 курс студенті
Ғылыми жетекші - тарих пәнінің оқытушысы Сейталинова Э.Т.
Экономика, бизнес және құқық колледжі, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

АДАМИ КАПИТАЛДЫҢ ӨСУІ ЕЛ ӨРКЕНДЕНУІНІҢ МАҢЫЗЫ

Адам капиталы – негізгі байлық. Адам капиталы болмаса, ел дамымайды. Өйткені ғылыми прогресті, тілді, ғылымды дамытатын – адам баласы. Адам баласының интеллекті, ақыл-ойы, білімі болмаса, қалай дамиды? Сондықтан барлық бағдарламалардың бастауында адам капиталы тұруы керек. Мәселен, Кенес Одағы кезінде оның ешқандай басқа мемлекеттермен байланысы болған жоқ. Десе де, мамандардың арқасында барлық сала ілгерілеп отырды. Тағы бір мысал, Израильді алайық. Даласы құм, табиғи байлығы да аз. Соның өзінде сүттен 40-тан аса тағам жасап, ауыл шаруашылығындағы ең жоғарғы технологияларды қолдануда. Мұнайы да, түсті металы да жоқ Жапония адам капиталының арқасында дамыған елдердің алдыңғы қатарында келеді. Сондықтан адам капиталы бірінші орында тұруы қажет.

Қазақстан Президенті Нұрсұлтан Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауында еліміздің даму кезеңдері және қазіргі уақыттағы елдің алдында тұрған экономикалық мәселелер кеңінен аталып көрсетілген.

Жолдауда Төртінші басымдық ретінде адами капиталдың сапасын жақсарту айрықша атап өтілді. Осы басымдықтың маңыздылығы, яғни, ХХІ ғасырдағы жаңғыру барысы тек білімді, белсенді қоғамға сүйенгенде ғана жүзеге асатыны ешқандай талас тудырмайды.

Адами капитал сапасын жақсарту – маңызды міндеттердің бірі. Ел Конституциясында «Мемлекеттің ең қымбат қазынасы – адам және адамның өмірі» деп айқындалған. Мемлекет үшін адам капиталын жақсарту үлкен мақсат – міндеттердің бірі екендігі белгілі.

Адам факторы, адами капиталдың дамуы – Қазақстан үшін стратегиялық негізгі сала. Сол үшін де Президент осы бағытқа инвестиция салуды, атап айтқанда, жалпы азаматтардың білім алуы мен денсаулығын жақсартуы үшін тиісті қаражат бөліп, екі саланы үздіксіз дамытып отыруды ұдайы назарда ұстап келеді. Бұл өте маңызды мәселе. Өйткені, технологиялық жаңғырту, кәсіпкерлік, логистика, ауыл шаруашылығы, банк және басқа да салаларға қатысты бағдарламаларды адами капиталсыз жүзеге асыру мүмкін емес.

Қазіргі таңда Қазақстанның білім беру жүйесінде нәтижелі жұмыстар жүргізілуде. Дегенмен, бұл салада келер ұрпақ үшін әлі де болса одан әрі атқарылуы тиіс жұмыстар баршылық. Оны ойдағыдай атқаруға Қазақстанның әлеуеті толық жетеді.

Тәуелсіз еліміздің білім беру жүйесін жетілдіруді, оның сапалық деңгейін үйлесімді дамытуды Елбасымыз Нұрсұлтан Назарбаев басты мақсат етіп қойып отыр. Демек, Қазақстанды әлемнің бәсекеге қабілетті 30 елінің қатарына қосу үшін ұлттық-рухани қасиеті қалыптасқан, өзіндік тәрбиесі мен білімі, іскерлігі мен дағдысы бар жас ұрпақ өсіруіміз керек. Жолдаудағы: «Біздің міндетіміз – білім беруді экономикалық өсудің жаңа моделінің орталық буынына айналдыру. Оқыту бағдарламаларын сыни ойлау қабілетін және өз бетімен іздену дағдыларын дамытуға бағыттау қажет», – деген Президент тапсырмасын төртінші сатының мәні мен стратегиясы ретінде қабылдауымыз қажет.

Президент бастамаларының қазіргі заман талаптарына сай екенін, оның Жолдауда ең алдымен білім беру жүйесінің рөлін өзгертуге ерекше назар аударғанын атап өтуіміз керек. Мемлекет басшысы Жолдауда ІТ-білім, қаржылық сауаттылықты қалыптастыру мен патриоттық тәрбиенің өзектілігін атап көрсетті. Мұның барлығы жастардың бойында мемлекетіміздің жаңа даму кезеңінде қажетті, өмір үшін маңызды жаңа дағдылар мен қабілеттерді қалыптастырады. Білім беру жүйесінде ІТ-саланың қарқынды дамуы және мұғалімдер біліктілігінің жоғарылауы қала мен ауыл мектептерінің арасындағы білім сапасының айырмашылығын азайтуға септігін тигізері анық.

Елбасымыздың «5 реформа және 100 нақты қадам» атты ұлт жоспарына зер салып, зерделей қарасақ, оның білім беру жүйесіне ерекше мән бергендігі байқалады. Әсіресе, сапалы білім беруге, білікті маман дайындауға жіті назар аударылып отыр.

Осыдан 3 жыл бұрын Елбасымыз «Қазақстанның XXI ғасырдағы ұлттық идеясы «Мәңгілік Ел» деп жариялаған еді. Аз ғана уақыт ішінде осынау тұжырымның жасампаз қуаты толық дәлелденді. «Мәңгілік Ел» идеясы болашақты армандайды. Онда бүгінгінің басты мұраты – білім мен ғылым екендігін көрсетеді. Бұл арман-мақсаттың ішкі иірімінде патриоттық сана-сезімнің оянуына ықпал етер өзіндік бір күш жатыр. Ол, атап айтқанда, өз басының мүддесін ұлт ісімен, Отан, мемлекет, халық мүддесімен ұштастыра түседі. Білім беру мен ғылымды дамытудың 2016 – 2019 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасының негізгі мақсаты да осыған жетелейді. «Мәңгілік Ел» талабына сай, ғылым мен техниканың, жалпы, әлем өркениетінің жаңалығын еркін біліп, еркін игере, қолдана алатын Қазақстан жастары қоғамның шынайы тірегі болары хақ.

Қазір елімізде жаңашыл «Жас ұлан» мен «Жас Қыран» ұйымдары қалыптасу үстінде, Елбасымыздың Жолдауында айтылғандай, мұның өзі патриотизм, мораль мен парасаттылық нормалары, ұлтаралық келісім мен толеранттылық секілді құндылықтарды оқу барысында оқушылардың бойларына сіңіруге мүмкіндік береді.

Қазіргі таңда қала мектептерінде жаңашылдық пен әдістемелік идеяларды бір арнаға тоғыстырудың нәтижесінде балалар ұйымдары, отаншылдыққа тәрбиелейтін патриоттық клубтар мен жасақтар жүйелі түрде дамып келеді. Оқушыларды отаншылдық сезімге баулу – басты мақсаттарымыздың біріне айналған. Елбасымыздың тапсырмасымен құрылған Қазақстанның жас азаматтарының басын біріктіретін «Жас Ұлан» балалар мен жасөспірімдер ұйымы өз жұмысының нәтижесін беруде. «Жас Ұлан» өскелең ұрпақты жоғары рухани-адамгершілік құндылықтар, гуманистік, толеранттылық пен өзара сыйластық негізіне құрылған.

Жалпы, бүгінгі таңда мұғалімнің басты мақсатының бірі – балаларды ойлауға үйрету. Сол себепті, оқушылардың зерттеу қызметі пән бойынша сыныптан тыс жұмыстың ең сәтті түрлерінің бірінен саналады. Зерттеу қызметін ұйымдастыру барысында біз ақпараттық технологияларды кеңінен қолданамыз. Мектепте зерттеу қызметін ұйымдастыру барысында мұғалімнің шешуіне тура келетін ең күрделі мәселе – зерттеу үшін қызықты тақырыптар табу. Алайда, жекелеген оқушылардың өздері зерттейтін тақырыпты таңдап, ұсынуы бізді қуантады. Кез-келген оқушының дамуы тек мектеп жұмысымен анықталмайды. Бұған отбасының ықпалы аса қажет. Осындайда еске түседі. Бірде данышпан Лұқпан Хәкім баласына жазған хатында «Балам, ұстамды бол, өз еркіңе ерік берме, аз асқа қанағат қыл, елмен дөрекі қатынас жасама, әр ісінді ойлап істе, мақтағанға мастанба, көп білім алуға тырыс, жақсы жолдастарыңмен байланысты үзбе...» деген екен. Міне, осындай даналарымыз өздерінің терең мағыналы сөздері арқылы жас ұрпақты ерінбей еңбек етуге, Отанды сүюге шақырған. Осындайларды балаларымыздың зердесіне құю, ұлағатты өнерге баулу – баршамыздың міндетіміз.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасының Президенті Н. Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы. 2018 жылғы 10 қаңтар «Төртінші өнеркәсіптік революция жағдайындағы дамудың жаңа мүмкіндіктері»
2. Майдырова А.Б. Качество человеческого капитала как показатель эффективности государственного управления.// Actual Problems of Economics. Украина.- 2013.-№5(143) – С. 386.

Ахметова Д., 2 курс студенті
Ғылыми жетекші- PhD докторы, доцент Г.Б Каржасова
Қазтұтынуодағы Қарағанды Экономикалық университеті,
Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

МЕМЛЕКЕТТІК ЖЕКЕ МЕНШІКТЕГІ ӘРІПТЕСТІК

Адамзат дамуының қандай да болсын тарихи кезеңдеріне көз жүгіртіп қарайтын болсақ, меншік мәселесі бірінші орында тұратындығын аңғарамыз. Меншік - адамзат қоғамындағы мәнді құбылыс, ол адамның өмір сүруінің негізі болып табылады. Жеке меншіктің пайда болуы Ежелгі Грекия, Ежелгі Рим, т.б сол сияқты мемлекеттердің қалыптасуы мен даму бағыттарын айқындады. Бүгінгі түсінік бойынша меншік құқығы дегеніміз – субъектінің заң құжаттары арқылы танылатын және қорғалатын өзіне тиесілі мүлікті өз қалауынша иелену, пайдалану және оған билік ету құқығы. Меншік құқығы – неғұрлым толық құқық. Бұл меншік иесінен жоғары тек заң ырқы мен оның қоғамдық міндеттерінің ғана болатындығынан туындайды. Меншік иесі иемдену, пайдалану және билік ету өкілеттігін тек өз қалауы бойынша жүзеге асырады. Сондықтан меншік құқығы ең ‘күшті’ заттық құқық. Сонымен қатар, меншік иесі шарт бойынша өзінің меншіктік өілеттігін өзі шектей алады. АҚ-ның 188-бабының 3-тармағы ‘өз қалауы бойынша’ ереже жуықтап анықтама береді. Мысалы, меншік иесі өзіне тиесілі мүлікке қатысты өз қалауы бойынша кез келген әрекет жасай алады, яғни ол мүлікті басқа адамның меншігіне береді, меншік иесі бола тұрып өзінің мүлікті иемдену, пайдалану және оған билік ету өкілеттігін береді, мүлікті кепілге береді және оған басқа тәсілдермен ауыртпашылық түсіреді, оған басқадай түрде билік жасайды. Сонымен меншік – бұл жеке адамның затқа байланысты қарым қатынасы. Сондай – ақ меншік заң бойынша қорғалады. [1, 236] Біздің елімізде меншіктің заңдастырылған екі түрі бар; жеке меншік және меемлекеттік меншік. Қазақстан Республикасының Конституциясына сәйкес олар бірдей мойындалады және қорғалады. Жеке меншік – бұл азаматтардың және мемлекеттік емес заңды тұлғалар мен олардың бірлестіктерінің меншігі, ал мемлекеттің иелігіндегі мүліктер мемлекеттік меншік болып есептеледі. Біздің еліміздегі нарықтық қатынастар мемлекеттік меншіктің әр түрлі формаларының қажеттілігін тудырады. Сондықтан да біздің елімізде мемлекеттік меншікті жеке меншікке айналдыру жүргізіліп жатыр.

Қазақстан Республикасында мемлекеттік-жеке меншік әріптестікті дамыту жөніндегі 2011 – 2015 жылдарға арналған бағдарлама (бұдан әрі – Бағдарлама) Қазақстан Республикасы Президентінің 2010 жылғы 29 қаңтардағы «Жаңа онжылдық – жаңа экономикалық даму – Қазақстанның жаңа мүмкіндіктері» атты Қазақстан халқына Жолдауын, «Қазақстан Республикасын үдемелі индустриялық-инновациялық дамыту жөніндегі 2010 – 2014 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарлама және Қазақстан Республикасы Президентінің кейбір жарлықтарының күші жойылды деп тану туралы» Қазақстан Республикасы Президентінің 2010 жылғы 19 наурыздағы № 958 Жарлығын іске асыру мақсатында әзірленді.

Бағдарламаны әзірлеу қажеттілігі МЖӘ саласында мемлекеттік саясатты дамытуға негізделген.

МЖӘ әлемге кеңінен таралып, өзін қоғамдық маңызы бар жобаларды іске асыруға жеке кәсіпкерлік субъектілерін тарту бойынша тиімді де ықтимал тетіктердің бірі ретінде танытты.

Мемлекеттік-жеке меншік әріптестік тетіктерін қолдану мемлекетке де, бизнесті дамытуға да бірқатар артықшылық береді. Жеке сектор үшін жаңа инвестициялық мүмкіндіктер және тиісінше жаңа кіріс көздері, ірі жобаларға қатысу мүмкіндіктері туады. МЖӘ мемлекеттің дәстүрлі жауапкершілік салаларында жеке меншік сектордың ресурстық және зияткерлік әлеуетін пайдалануды болжайды.

Халықаралық практикада МЖӘ-нің көпшілік мақұлдаған анықтамасы жоқ, жалпы МЖӘ тиісті шарттарда анықталатын тәуекелдерді, пайда мен шығындарды, құқықтар мен міндеттерді теңгерімді бөлу жағдайында мемлекет жауапкершілігінің дәстүрлі саласына жататын салалардағы мемлекет пен жеке сектордың өзара тиімді ынтымақтастығын білдіреді.

Халықаралық практикада МЖӘ-нің екі нысаны бөлінеді: институционалдық және келісімшарттық.

Қазақстанның көлік және энергетика секторында жобаларды іске асыру кезінде концессия шартының негізінде МЖӘ-нің келісімшарттық нысанын қолданудағы тәжірибесі мен заңнамасы бар.

МЖӘ тетігі бойынша қоғамдық маңызы бар жобаларды іске асырудың құқық қолдану практикасын одан әрі кеңейту үшін Қазақстан осы саладағы құқықтық және институционалдық негізін жетілдіруі керек.

Осыған байланысты Бағдарлама мемлекеттің дәстүрлі жауапкершілік салаларында МЖӘ тетіктерін дамыту үшін шешімдерді талап ететін бірқатар маңызды міндеттер шеңберін айқындайды.

Бағдарламада МЖӘ тетігін пайдалана отырып, іске асырылатын жобалардың инвестициалық тарымдылығын арттыру үшін қажетті жағдайлар жасауға бағытталған шаралар берілген. Меншік құқығы дегеніміз субъектінің заң құжаттары арқылы танылатын және қорғалатын өзіне тиесілі мүлікті өз қалауынша иелену, пайдалану және оған билік ету құқығы.

Меншік құқығы мәміле жасалған кезде болған барлық жүктемелерімен басқа адамға беріледі.

Меншік иесінің өз мүлкін иелену, пайдалану және оған билік ету құқығы болады.

Иелену құқығы дегеніміз мүлікті іс жүзінде иеленуді жүзеге асыруды заң жүзінде қамтамасыз ету. Пайдалану құқығы дегеніміз мүліктен оның пайдалы табиғи қасиеттерін алудың, сондай-ақ одан пайда табудың заң жүзінде қамтамасыз етілуі. Пайда кіріс, өсім, жеміс, төл алу және өзге нысандарында болуы мүмкін. Билік ету құқығы дегеніміз мүліктің заң жүзіндегі тағдырын белгілеудің заңмен қамтамасыз етілуі. [2]

Меншік иесі өзіне тиесілі мүлікке қатысты өз қалауы бойынша кез келген әрекеттер жасауға, соның ішінде бұл мүлікті басқа адамдардың меншігіне беріп, иелігінен шығаруға, өзі меншік иесі болып қала отырып, оларға мүлікті иелену, пайдалану және оған билік ету жөніндегі өз өкілеттігін тапсыруға, мүлікті кепілге беруге және оған басқа да әдістермен ауыртпалық түсіруге, оларға өзгеше түрде билік етуге құқылы.

Меншік иесінің өз өкілеттігін жүзеге асыруы басқа тұлғалар мен мемлекеттің құқықтарын және заңмен қорғалатын мүдделерін бұзбауға тиіс. Құқықтар мен заңды мүдделерді бұзушылық басқа нысандарымен қатар, меншік иесінің өзінің монополиялық және өзге де басымдық жағдайын пайдаланып қиянат жасауынан көрінуі мүмкін.

Меншік иесі өз құқықтарын жүзеге асырған кезде азаматтардың денсаулығы мен айналадағы ортаға келтірілуі мүмкін зардаптарға жол бермеу шараларын қолдануға міндетті.

Меншік құқығының мерзімі шексіз. Мүлікке меншік құқығы Азаматтық Кодексте көзделген негіздер бойынша ғана ықтиярсыз тоқтатылуы мүмкін.

Заң құжаттарында көзделген реттерде, жағдайлар мен шектерде меншік иесі өз мүлкін басқа адамдардың шектеулі түрде пайдалануына жол беруге міндетті. Жеке меншік азаматтардың және мемлекеттік емес заңды тұлғалар мен олардың бірлестіктерінің меншігі ретінде көрінеді.

Заң құжаттарына сәйкес азаматтарға немесе заңды тұлғаларға тиесілі бола алмайтын жекелеген мүлік түрлерінен басқа кез келген мүлік жеке меншікте болуы мүмкін. Жеке меншікте болатын мүліктің саны мен құны шектелмейді. Шетелдік тәжірибені талдай отырып, инфрақұрылымға инновациялық өзгерістер енгізудің

тиімді және ұтымды тетігі мемлекеттік-жеке меншік әріптестік тетігі арқылы жеке капиталды тарту болып табылады.

Мұндай жобаларды мемлекеттің толық қаржыландыруымен салыстырғанда, жеке компаниялар басқаратын жобалар құрылыстың, сол сияқты кейіннен пайдаланудың құнын төмендетуге мүмкіндік береді. Оның үстіне, осы инфрақұрылым объектілерінің тиімділігі объектіні салу мен пайдаланудың бүкіл кезеңдерінде едәуір ұлғаяды.

Мұндай құбылыс МЖӘ бүкіл тетігінің негізі болып табылады – объектілердің шығындары неғұрлым төмен және сапасы жоғары болса, концессионер алатын табыс та жоғары, тиісінше жобаның өзін-өзі өтеу мерзімі төмендейді және концессионердің кредиторлармен тез есеп айырыуға мүмкіндігі болады.

Бұл концессионердің неғұрлым прогрессивті техникалық шешімдерді, инновациялық технологияларды пайдалануы үшін қосымша және қажетті ынталандырулар жасайды, сондай-ақ құрылыс сатысында сапасын арттырады. Әлемдік тәжірибеде концессиялық компаниялар экономика мен өндіріс салаларының технологиялық, сол сияқты инновациялық дамуының негізгі қозғалтушы күші болып саналады, ал олардың әзірлемелері кейіннен қайталанатын және концессиялық та, концессиялық емес те басқа жобаларды іске асыру кезінде пайдаланылады.

Осылайша, концедент жеке меншік сектордан ең жаңа технологияларды, инновациялар мен ноу-хауды пайдалануды күте алады. Сондай-ақ басқаша түрде мемлекет қол жеткізе алмайтын немесе жоба үшін арнайы әзірленетін жеке меншік сектордың технологиялары мен қолда бар тәжірибеге қол жеткізу туралы да сөз болып отыр. Мемлекеттік сатып алудың дәстүрлі тетігін пайдаланған кезде мұндай міндетті шешу мүмкін емес, алайда МЖӘ-де негізі қаланған ынталандыру тетігінің арқасында бұл мақсатқа қол жеткізуге болады.

Мемлекет инновациялық технологиялар мен инженерлік шешімдерді пайдалануда жеке компанияларға еркіндік бере алады. Бұл жағдайда концедент мұндай инновациялар қамтылған тендерлік ұсыныстарды бағалауға және салыстыруға дайын болуы тиіс. Жалпы, жобаны дайындауға неғұрлым көп қаражат инвестицияланса, тендерге қатысушыларға соғұрлым сапалы ақпарат беріледі, ал бұл, өз кезегінде бәсекелестікті күшейту мен неғұрлым сапалы және инновациялық тендерлік ұсыныстар алу үшін ынталандыру болып табылады.

ҚР нормативтік-құқықтық базасына жасалған талдау қолданыстағы заңнаманың МЖӘ-ні әлеуметтік салаға белсенді енгізуді тежейтінін көрсетті.

Келесі жүйелі мәселелерді пысықтау мемлекетке жеке секторды әлеуметтік сала объектілерін қаржыландыру, салу және тиімді басқару үшін тартуға мүмкіндік береді:

1. концессияға беруге жатпайтын объектілер тізімін қарастыру;
2. концессионерге көлемі ұсынылған қызмет сапасына тәуелді инвестициялық қана емес, сондай-ақ пайдалану шығындарының да орнын толтыру мүмкіндігін беру үшін
3. концессионерге мемлекеттік қолдау шараларын қарастыру;

келісімшарттардың ұзақ мерзімділігі, тұрақтылығы сияқты МЖӘ-нің негізгі қағидаттарын ескеріп азаматтық заңнама шеңберінде сенімгерлік басқару және жалға алу шарттарын жетілдіру. Бұл жағдайда халықаралық тәжірибеден «басқару және қамтамасыз ету» келісімшарттарын бейімдеуге болады.

Басқару және қамтамасыз ету келісімшарттарын пайдалану мемлекеттік меншік объектілерінің ағымдағы қызметтерін басқару сапасын көтеру қажет болатын жобалар үшін тән. Осы ретте, пайдалану шығындарын мемлекет өз мойнына алады, жеке тарап өз жұмысының ақысын қызметтердің сапасына қарап алады және ешқандай да инвестициялық шығындарды алмайды. Осындай келісімшарттардың мерзімі, әдетте, 3-5 жылды құрайды. Әдетте, басқаруға білім, денсаулық сақтау, коммуналдық меншіктердің қазіргі объектілері беріледі. Келісімшарт персоналды басқару, қаржылық басқарма және стратегиялық жоспарлау, сондай-ақ ғимараттың жекелеген қызметтерін техникалық қамту жөніндегі (тамақтандыру, жабдықтармен қамтамасыз ету, кір жуу, рентген

қызметтері, би және ән үйірмелері, спорттық үйірмелер және т.б) яғни, аутсорсингке берілетін қызметтерді қамтиды.[3]

Қорытындылай келе, меншік дегеніміз адамдар арасындағы мәдени және рухани игіліктерді өндіру, бөлу, айырбастау және тұтыну саласындағы күрделі қатынас.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Скрябин С.В. Меншік құқығы. –А: “Райк-Пресс”. 2005.
2. Қаржы-экономика сөздігі. — Алматы: ҚР Білім және ғылым министрлігінің Экономика институты, «Зияткер» ЖШС, 2007.
3. Қазақстан Республикасының 2011 жылғы 1 наурыздағы Мемлекеттік кәсіпорын туралы № 413-IV Заңымен

Вьюхина Д.С., студентка 2 курса

Научный руководитель – магистр юриспруденции, ст.преподаватель Боранбаева А.Е.
Карагандинский экономический университет Казпотребсоюза, г. Караганда,
Республика Казахстан

АССАМБЛЕЯ НАРОДА КАЗАХСТАНА КАК СОВРЕМЕННЫЙ ИНСТИТУТ ГРАЖДАНСКОГО ОБЩЕСТВА

Современный Казахстан это многонациональное государство, этнический состав населения которого чрезвычайно разнообразен. Основной закон Республики Казахстан гарантирует всестороннее развитие всех наций и граждан, а также создание равных и достойных условий для жизни и трудовой деятельности.

1 марта 1995 года Указом Президента Республики Казахстан Н.А. Назарбаевым был создан новый институт гражданского общества - Ассамблея народов Казахстана (АНК).

Республика Казахстан стала первой страной среди стран-участниц СНГ, в которой был создан уникальный общественный институт, способствующий обеспечению мира, согласия и толерантности в полиэтнической и поликонфессиональной республике — Ассамблея народа Казахстана. В подтверждение этому приведем слова заместителя Председателя АНК Е.Л. Тугжанова, «Ассамблея создавалась как принципиально новый институт гражданского общества, не имевший на тот момент аналогов как в предшествующей советской эпохе, так и в мировой современной практике»[1].

Ассамблея народа Казахстана со дня образования играет очень важную роль в укреплении мира и согласия между народами, которые проживают в Казахстане.

Необходимо отметить, что в 21 мая 2007 года Парламент Республики Казахстан в результате конституционной реформы принял ряд конституционных поправок, которые существенно поменяли роль представительной ветви власти. Одно из главных новшеств конституционной реформы это увеличение числа депутатов в Мажилис Парламента до 107 человек, 9 из которых избираются Ассамблеей народа Казахстана. Данное решение показало значимость Ассамблеи народа Казахстана, повысило ее авторитет и конечно же политический вес. Введение специальных мест для будущих депутатов из Ассамблеи путем увеличения количества их числа дает возможность представлять интересы в Парламенте РК различных этносов, проживающих на территории Казахстана. И еще надо отметить один из немаловажных фактов, во внесенных поправках в Конституцию Республики Казахстан речь идет об Ассамблее народа Казахстан, а не Ассамблее народов Казахстана. До конституционной реформы Ассамблея именовалась - Ассамблея народов Казахстана. По нашему мнению это очень значимая поправка. Основной Закон нашего государства начинается со слов: «Мы, народ Казахстана». Мы единый народ страны, который многолик по своему национальному составу. Таким образом, данная поправка

помогла привести название нового института гражданского общества в соответствие с Конституцией Республики.

Ассамблею народа Казахстана изначально возглавляет Глава государства Н.А. Назарбаев. 20 октября 2008 г. был принят Закон Республики Казахстан «Об Ассамблее народа Казахстана». Закон определил статус, порядок формирования и организацию работы Ассамблеи народа Казахстана, направленной на реализацию государственной политики в сфере общественного согласия и общенационального единства, общенациональной патриотической идеи «Мәңгілік Ел», обеспечение общественно-политической стабильности и повышение эффективности взаимодействия государственных и гражданских институтов общества в сфере межэтнических отношений.

Согласно п.1. ст.1 названного закона, Ассамблея народа Казахстана это учреждение без образования юридического лица, созданное Президентом Республики Казахстан, способствующее разработке и реализации государственной национальной политики в сфере общественного согласия и общенационального единства [2]. Цель АНК это создание условий для межэтнического согласия в государстве в ходе развития казахстанской гражданской идентичности и конкурентоспособной нации на базе казахстанского патриотизма, гражданской и духовно-культурной общности народа Казахстана при консолидирующей роли казахского народа.

Достижение этой цели производится через решение шести основных задач, к которым относятся:

1) обеспечение эффективного взаимодействия государственных органов и институтов гражданского общества в сфере межэтнических отношений, создание благоприятных условий для дальнейшего укрепления межэтнического согласия и толерантности в обществе;

2) укрепление единства народа Казахстана на основе общенациональной патриотической идеи «Мәңгілік Ел»;

3) оказание содействия государственным органам в противодействии проявлениям экстремизма и радикализма в обществе и стремлениям, направленным на ущемление прав и свобод человека и гражданина;

4) участие в формировании политико-правовой культуры граждан;

5) обеспечение интеграции усилий этнокультурных и иных общественных объединений для достижения цели и задач Ассамблеи;

6) возрождение, сохранение и развитие национальных культур, языков и традиций народа Казахстана.

Для дальнейшего укрепления и развития важнейшего института гражданского общества – Ассамблеи народа Казахстана реализуются следующие положения:

1) усиление роли АНК в качестве координатора работы государственных органов всех уровней и институтов гражданского общества по укреплению общественного согласия, казахстанской идентичности и единства как ключевого фактора успешной реализации Стратегии «Казахстан-2050»;

2) внедрение новых форматов взаимодействия государства и этнокультурных и иных общественных объединений для укрепления общественного согласия и общенационального единства;

3) укрепление роли государственного языка как консолидирующего фактора, развитие культур, языков и традиций народа Казахстана;

4) содействие внедрению трехязычного образования в целях формирования нации единого будущего и укрепления общеказахстанских ценностей;

5) популяризация казахстанской модели идентичности и единства в международном сообществе с участием соотечественников, проживающих за рубежом, и диппредставительств Республики Казахстан;

6) взаимодействие АНК с международными организациями и институтами гражданского общества зарубежных государств;

7) активное участие этнокультурных объединений в решении комплекса общегосударственных задач [3].

На сегодняшний день сформирована нормативная правовая база АНК. В казахстанском обществе идет успешная реализация целей и задач, разрабатываемых АНК. Проводятся различные мероприятия по укреплению дружбы народов. К примеру, с участием этнокультурных объединений традиционным стали: фестивали Дружбы народов, круглые столы, конференции. При поддержке акимата различных областей, представители и творческие коллективы этнокультурных объединений принимают участие в межрегиональных и международных мероприятиях.

Для дальнейшего продвижения идей и реализации задач Ассамблеи по нашему мнению необходимо:

- развивать гражданскую идентичность, толерантность в казахстанском обществе через систему образования и воспитания, повышение правовой культуры казахстанцев;
- разработка концептуальных предложений по развитию этно- и поликультурного образования с учетом специфики казахстанского общества является одной из форм государственного развития;
- внедрение в школах и вузах факультативного курса «Основы толерантности»;
- повысить активность деятельности Научно-экспертного совета при АНК.

В долгосрочном программном документе - Послании Президента Республики Казахстан - Лидера нации Н.А. Назарбаева народу Казахстана «Стратегия «Казахстан-2050» - новый политический курс состоявшегося государства» отмечено, что «только в диалоге с другими нациями наша страна сможет достичь успеха и влияния в будущем. В XXI веке Казахстан должен укрепить свои позиции регионального лидера и стать мостом для диалога и взаимодействия Востока и Запада» [4].

Ассамблея народа Казахстана это уникальный институт гражданского общества по реализации взвешенной сбалансированной национальной политики, способствующий консолидации общества, укреплению патриотизма и формированию идентичности казахстанцев на основе общенациональной идеи и единых ценностей.

Список использованной литературы:

1. Тугжанов Е. Л. Модель народной дипломатии. // Индустриальная Караганда. — 2009. — № 48-49. — 1 мая.
2. Закон Республики Казахстан от 20 октября 2008 года № 70-IV «Об Ассамблее народа Казахстана» (с изменениями и дополнениями по состоянию на 11.07.2017 г.). // ИС Параграф <http://www.zakon.kz>.
3. Концепция развития Ассамблеи народа Казахстана (до 2025 года) утверждена [Указом](#) Президента Республики Казахстан от 28 декабря 2015 года № 148 (с изменениями и дополнениями по состоянию на 11.07.2017 г.). // ИС Параграф <http://www.zakon.kz>.
4. Послание Президента Республики Казахстан Н.А. Назарбаева народу Казахстана «Казахстанский путь - 2050: Единая цель, единые интересы, единое будущее» от 17 января 2014 года. // ИС Параграф <http://www.zakon.kz>.

Кеңшілік А.Е., 2 курс студенті
Ғылыми жетекші – магистр, оқытушы Тусупова Г.Н.
Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті, Қарағанды қ., Қазақстан
Республикасы

ҚАЗАҚСТАНДЫҚТАРДЫҢ ӘЛ-АУҚАТЫН ЖАҚСARTУ МАҚСАТЫНДА – БЕС ДАМЫТУШЫ ҚАДАМДАР

Халқымыздың болашағын Елбасының мемлекеттік бағдарламалары айқындайды. Партия Төрағасы Қазақстанның стратегиялық мақсаттарын белгілеп қана қоймай, оларға қол жеткізудің мүмкіндіктерін де қарастырып келеді. Еліміздің табысты дамуының сенімді іргетасы халықтың бірлігі мен қоғамдық келісімі екені анық. Ендеше, Елбасымыз, партия Төрағасы Н.Назарбаевтың Қазақстан халқына жариялаған бес ауқымды әлеуметтік жобаларының маңызы зор дер едім.

«Ынтымағы жарасқан елге бақ тұрар» дегендей, барлық ұлттардың өзіндік ерекшелігін сақтай отырып, қазақ тілін, мәдениет пен дәстүрді дамыту – біздің стратегиялық басымдығымыз. Біз әрдайым биік межелерді көздеп, мақсатымызға қол жеткізіп келдік. Сондықтан да жаңа оқу-білімге ұмтылу, еңбек ету және басқалардың еңбегін құрметтеу, өз денсаулығына дұрыстап қарау және дәйім өзін-өзі ұштап отыру әрбір азамат үшін өмірінің қалыпты қағидасына айналуы керек. Біздің болашаққа ұмтылысымыз және жетіле түсуге ұдайы талпынысымыз – Қазақстанның одан ары өркендеуінің аса маңызды шарты. Мемлекет басшысы белгілеген бес бастама ортақ игілікке қол жеткізу үшін, азаматтарымыздың лайықты өмір сүруін қамтамасыз ететін болашаққа деген сенім. Ол – әрбір қазақстандықтың әл-ауқатын жақсартуға, ел игілігіне арналған ұтымды бастамалар [1].

Бірінші бастама: «Әрбір отбасына баспана алудың жаңа мүмкіндіктерін беру». Бағдарламаны жүзеге асыру тұрғын-үй құрылысына зор серпін береді. Нәтижесінде, мыңдаған қазақстандық үшін баспана алудың қолжетімділігі артады. Сонымен қатар бұл экономиканың, шағын және орта бизнестің дамуына, жаңа жұмыс орындарының ашылуына әкелетіні ақиқат. Көптеген азаматтың арманы ақиқатқа айналып, баспанаға қол жеткізуі жаңа табыстарға жетелер игі қадам.

Екінші бастама: «Жалақысы төмен жұмысшылардың еңбекақысын көбейту үшін олардың салық жүктемесін азайту». Бұл дегеніміз – салықты азайтудан шығатын қаржы жалақыны көтеруге жұмсалатындығы. Нәтижесінде, еліміздегі барша жалдамалы жұмыскерлердің кемінде үштен бірінің, бұл 2 миллионнан астам адам, жалақысы жұмыс берушіге салмақ салмай-ақ көбейетін болады.

Үшінші бастама: «Жоғары білім алудың қолжетімділігі мен сапасын арттырып, студент жастардың жатақханадағы жағдайын жақсарту». Қазір жыл сайын бөлінетін 54 мың грантқа қосымша 2018-2019 оқу жылында тағы 20 мың грант бөлініп, 11 мыңы техникалық мамандықтар бойынша бакалаврлық білім беруге тиесілі болады. Мемлекет өз тарапынан Білім және ғылым ми-нистрлігі арқылы жатақхана құрылысына жұмсалған инвес-тициялардың белгілі бір бөлігі біртіндеп қайтарылуына кепілдік береді. 2022 жылдың соңына дейін студенттерге арнап кемінде 75 мың орындық жаңа жатақхана салу тапсырылды. Бұл алдағы жылдарда туындайтын жатақхана тапшылығын біржола шешеді.

Төртінші бастама: «Шағын несие беруді көбейту». Бүгінгі таңда өзін-өзі еңбекпен қамтыған және жұмыссыз тұрғындардың арасында жаппай кәсіпкерлікті дамыту үшін атқарылып жатқан жұмыстардың аясында жеңілдетілген шағын несие беру ісі тиімді тетік саналады. Бұл бастаманың мыңдаған адамға өз ісін ашуға мүмкіндік беретіндігімен маңызды. Яғни, елдімекен тұрғындары, ауылдағы кәсіпкерлікті дамыту үшін маңызды қолдау.

Бесінші бастама: «Елді газбен қамтамасыз етуді жалғастыру». Бұл жаңа өндіріс орындарын ашуға, экологияны жақсартуға бағытталған бастама. Аталған жобаны іске

асыру арқылы өңірлерді газдандыру мәселесі қамтамасыз етілетініне сенімдіміз. «Нұр Отан» партиясы халқымыз үшін айрықша маңызы бар осы шаралардың тиянақты орындалуын бақылауға алып, халық пен бизнес өкілдерінің арасында ақпараттық түсіндіру жұмыстарын нәтижелі жүргізетін боламыз. делінген.

Бағдарламаны іске асыруға дайындық кезеңдері анықталды. Жақын арада Ұлттық банк басқармасы Бағдарлама операторы - толықтай еншілес арнайы компания құру мәселесін қарастырады. Ұлттық Банк Үкіметке наурызда қажетті заңнамалық түзетулерді енгізеді.

Бағдарламаға ресми табысы бар Қазақстан азаматы қатыса алады. Қазіргі уақытта банктер критерийлерді әзірлеп жатыр. Мәселен, егер тұрғын үй құны 7 млн теңге болса, онда ай сайынғы төлем 50 мың теңгеден аспайды, бұл қазақстандық қызметкерлердің көпшілігі үшін қолайлы. Ірі қалалар мен аудандардағы тұрғын үй құнының саралануы жоққа шығарылмайды, себебі тұрғын үй құны әртүрлі болады.

ҚР ұлттық экономика министрлігінің мәліметіне сәйкес, жаңа ипотекалық бағдарлама бойынша алғашқы тұрғын үй несиесін шамамен осы жылдың тамыз айында беру жоспарланып отыр.

«Жалақысы төмен жұмысшылардың еңбекақысын көбейту үшін олардың салық жүктемесін азайту» екінші бағытының басты орындаушысы — Ұлттық экономика министрлігі. Осы бағытта салық заңнамасының нормаларын өзгерту бойынша ұсыныстар әзірлеу жоспарланған.

Білім және ғылым министрлігі «Жоғары білім алудың қолжетімділігі мен сапасын арттырып, студент жастардың жатақханадағы жағдайын жақсарту» үшінші бағытының негізгі орындаушысы. Аталған бағыт аясында техникалық мамандықтарға екпін бере отырып, мемлекеттік білім беру тапсырыстарын ұлғайту көзделген. Мемлекеттік-жекешелік әріптестік қағидасындағы жатақханалар құрылысы бойынша тетіктерді анықтау мен заңнамалық түзетулерді әзірлеу жоспарлануда.

«Шағын несие беруді көбейту» атты төртінші бағытқа Еңбек және халықты әлеуметтік қорғау министрлігі жауапты. Аталған бағыт желісі бойынша 2017–2021 жылдарға арналған Өнімді жұмыспен қамту және жаппай кәсіпкерлікті дамыту бағдарламасына түзетулер енгізу жоспарда бар. Өзгерістер қалалардағы және ауылдық жерлердегі шағын несие беруді қаржыландыруды ұлғайтуға және кәсіпкерлікті дамытуға жәрдемдесуге бағытталатын болады.

«Елді газбен қамтамасыз етуді жалғастыру» бесінші бағытының басты орындаушысы - Энергетика министрлігі. Аталған бағыт «Сарыарқа» магистральді газ құбырының бірінші кезеңінің құрылысына арналып отыр. Жобаның схемасы мен қаржыландырудың шарты белгіленетін болады. ЕҚДБ, ЕАДБ және басқа да халықаралық қаржы ұйымдары арқылы қаржы тарту жоспарлануда. Жобаны биыл шілде айында бастау жоспарланған. Газ құбырының құрылысын 2019 жылғы желтоқсанда аяқтау көзделген.

Елбасының әлеуметтік саланы жақсартуға бағытталған 5 бастамасы экономикаға мультипликативтік әсер береді. Әсіресе халыққа 7 пайыздық үстемемен 25 жылға баспана беру жобасының пайдасы зор. Сарапшылардың пікірі осындай. Себебі тұрғын үй қолжетімді болған кезде оған сұраныс артады. Нәтижесінде құрылыс саласы дами түседі. Жаңа жұмыс орындары ашылады. Бұл шара банктерге де тиімді. «Бірақ үй бағасы қымбаттауы мүмкін», - дейді сарапшылар. Ал бұл мәселені шешу үшін мамандар құрылыс нарығындағы бәсекелестікті арттыру керек. Ол үшін бизнес өкілдерінің халыққа шағын тұрғын үйлер тұрғызуына мүмкіндік беру керек деген пікір бар.

Серік Жұмабаев, ҚР Президенті жанындағы Мемлекеттік басқару академиясының сарапшысы:

- Бізде көбіне көпқабатты тұрғын үйлер салынады. Әрине орта және шағын бизнестің бұған қауқары жетпейді. Ал егер 2-3 қабатты үйлер тұрғызатын болсақ, шағын бизнес атсалыса алатын еді. Нәтижесінде бәсекелестік пайда болып, бағаның төмендеуіне ықпал етеді [2].

Вячеслав Додонов, ҚР Президенті жанындағы ҚСЗИ бас ғылыми қызметкері:

Президент Ұлттық банк жаңа компания құру керектігін айтты. Оның активтерінің мөлшері өте қомақты болады, яғни трлн теңгеге дейін жетуі мүмкін. Компания банктерді бағдарламаға қатысуға ынталандырады. Кезінде АҚШ-та да халықты баспанамен қамту мәселесі өткір тұрған кезде дәл осындай агенттік құрылған болатын. Әрине бізде нақты шешім әлі қабылданған жоқ. Бірақ мен осыған ұқсас құрылым жұмыс істейді деп ойлаймын. Банктердің мүддесі толығымен ескерілетін болады [2].

Президенттің шешімінің үлкен әлеуметтік мағынасы бар. Мындаған адам осыны күтіп отырды. Өндіріс жағынан, экономика жағынан, әлеуметтік жағынан, қаржы жағынан ұштасқан кезде, бұл өте қажетті жоба деп ойлаймын. Әсері өте зор. Сондықтан ешқандай күмән жоқ. Әлеуметтік салада істейтін мұғалімдер, дәрігерлер, басқа қызметкерлердің шамалары жетпейді. Бұл шешім солардың бәріне үлкен мүмкіншілік туғызып отыр.

Елбасының салықтың салмағын азайту туралы шешімі ең бірінші кезекте аз табыс табатын азаматтарға тиімді. «Халықтың қалтасына түскен қаржы айналып келгенде экономиканың өсуіне ықпал етеді», – дейді сарапшылар.

Елбасының Парламент палаталарының біріккен отырысында жариялаған бес әлеуметтік бастамасы халықтың көңіліне сенім ұялатты. Елбасы Үндеуінде халықтың тұрмыс деңгейін көтеру туралы ойдың көптен бері көкейінде жүргенін жеткізді. Сарап-шылар мен қоғам қайраткерлері халықтың тұрмыс жағдайын жақсартатын шаралар қабылдау стратегиялық бастама болғандығын атап көрсетуде.

Қорыта айтқанда, Елбасының бастамасы – шын мәнінде, әлеуметтік маңызы жоғары. Осы көрсетілген басымдылық мәселелерін шешуге мемлекеттің қауқары бар екенін халыққа тағы да жеткізді.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. <https://www.egemen.kz/>
2. <http://taraz-gov.kz/kaz>

Кусбекова М.Б., 3 курс студенті

Ғылыми жетекші – Абдилдина М.М. Қарағанды мемлекеттік техникалық университеті,
Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

АДАМ – ҚОҒАМНЫҢ БАСТЫ БАЙЛЫҒЫ

Елбасының «Төртінші өнеркәсіптік революция жағдайындағы дамудың жаңа мүмкіндіктері» Жолдауымен танысып шығып, жаңа заманның лебін байқадық. Жаңа дәуірдің келе жатқанын бажайладық. Расында, бұл Жолдау – заман талабы тудырған Жолдау екен. Дүние түрленіп, ғарыштық жылдамдықпен өзгеріп барады. Жаһандану бүкіл дүниежүзін қамтыған құбылыс болғандықтан, одан қашып құтылу мүмкін емес екені баяғыда белгілі болды. Демек, бұл үрдіске тек төтеп беру керек. Төтеп беру үшін, әрине мемлекет дамуында ұлттық құндылықтарға табан тіреу керек. Ұлтты, мемлекетті құрайтын жеке адамдар. Осынау үлкен өнеркәсіптік революция жағдайында адами капиталдың алар орны айрықша.

Елбасының биылғы Жолдауындағы басымдық берілген міндеттердің бірі де осы адами капитал болып отыр. Адами капиталдың жаңа сапасы бүгінгі күнгі өзекті мәселе екені даусыз. «Өзінің тарихын, тілін, мәдениетін білетін, сондай-ақ заманына лайық, шет тілдерін меңгерген, озық әрі жаһандық көзқарасы бар қазақстандық біздің қоғамымыздың идеалына айналуға тиіс» деп көрсетілген Жолдауда. Кез келген қоғамда жастардың бет түзейтін идеалы болуы болашақ үшін маңызды десек, Елбасы Жолдауында қандай адам мемлекеттің құнды капиталы бола алатынын нақты көрсетіп берді. Мемлекет болашағының кілті – қазіргі жаңа технологияларды меңгерген, сонымен бірге түп-

тамырынан ажырамаған, салты мен дәстүрін, тарихын білетін нағыз сапалы азаматтарда. Сол адами капиталды дайындап, болашағына жол сілтейтін, келешегімізді кемел біліммен сусындататын – ұстаздар қауымы. Елбасы өз Жолдауында мұғалім мәртебесіне ерекше тоқталып өтеді. Қазақта «Ұстазы жақсының – ұстамы жақсы» деген сөз бар. Ендеше, баланы тәрбиелейтін мұғалімнің білікті болуы – міндет. Кейінгі кезде, мұғалім беделінің төмендегені жиі айтылып, олардың біліктілігі де сынға жиі алынатын болды. Сондықтан Елбасы «Педагогтарды оқыту және олардың біліктілігін арттыру жолдарын қайта қарау керек болады» деп қадап айтып отыр. Сәйкесінше, білікті ұстаздан білім алған сапалы ұрпаққа, яғни жаңғырудың негізі бола алатын адами капиталға қол жеткізе аламыз. Демек, бұл Жолдау бізге қай салада болсын бәсекеге қабілетті маман дайындауды міндеттеуде. Жалпы алғанда, Жолдауда көрсетілген 10 басты міндеттің ең негізгісі де осы – жетінші басымдық, жетінші міндет болса керек. Олай деуге негізгі себеп – барлық он міндетті де осы жетінші басымдықта атап көрсетілген заман талабына сай жетілген білікті адами капитал жүзеге асыра алады.

«Біз саяси тұрақтылық пен қоғамдық келісімнің арқасында экономикамызды, саясатымызды және санамызды жаңғырта алдық» деген Елбасы, алдағы уақытта жаңа заманға сай болу үшін Қазақстан жаңғыруының жүйелі үш тұғырын негізге алуды ұсынды.

Бажайлап қарасақ, биылғы Жолдау «100 нақты қадам», үдемелі индустриялық-инновациялық даму, «Рухани жаңғыру» сияқты бағдарламаларда көрсетілген бағыттардың заңды жалғасы болғанын байқаймыз. Елбасы әлемдік аренадағы Қазақстанның келісті бейнесін жасау мақсатында ұзақмерзімді стратегиялық саясат ұстанып отырғанын тағы бір дәлелдеп берді.

Білімнің қоғам мен адам дамуындағы айқындауыш рөлін тану адам капиталы теориясының негізін құрды, ол теория бір мезгілде адам дамуы тұжырымдамасының пайда болуының теориялық алғышарты және аса маңызды құрамдас бөлігі болып табылады.

Адам капиталының теориясы-білімнің әлеуметтік қызметіне принципті, сапалық жаңа көзқарас. Сансыз көп теорияларда білім не еңбек тиімділігін арттырудың факторы, немесе ғылым және техникалық прогрестің қозғаушысы ретінде қаралып келді, бірақ барлық жағдайда да оған қосалқы, көмекші роль берілетін еді. Қоғамға білімді шындап бағалауға оған тек капитал ретінде қарау ғана көмектесті, әрі ол ең құнды және ең сенімді капитал болады.

Адам капиталы тұжырымдамасының кейбір алғышарттары классикалық саяси экономияда, марксизмде, әлемдік экономикалық пікірдің өзге де ағымдарында қаланған еді, бірақ ол үйлесімді және тиянақты болып тек ХХ ғасырда ғана ресімделді.

Адам капиталы, өзге капиталдың кез келген түріне тән белгілерге ие, сонымен қатар оның елеулі айырмашылығы бар. Адам капиталы теориясы жөніндегі ресейлік жетекші маман С.А.Дятлов осы құбылыстың мынандай ерекшеліктерін көрсетті:

1. Инвестициялардың адам капиталына қайтарымы оның иесінің өмір сүру мерзіміне (еңбекке қабілетті кезеңнің ұзақтығына) тікелей қатысты болады. Адамға жұмсалымдар неғұрлым ертерек жасалса, соғұрлым ол тезірек қайтарым жасай бастайды. Бірақ мынаны ескеру керек, неғұрлым сапалы және ұзақ мерзімді инвестициялар анағұрлым жоғары және анағұрлым ұзақ уақыттық нәтиже береді.

2. Адам капиталы тек табиғи және моральдық тозуға ғана душар болмайды, сонымен бірге ол жинақталу мен көбеюге де қабілетті. Адам капиталының тозуы, біріншіден, адам организмі мен оған тән психофизиологиялық қызметтердің табиғи тозу дәрежесімен, ал екіншіден, білімнің ескіруінің немесе алған білім құндылығының өзгеруінің салдарынан болатын моральдық (экономикалық) тозу дәрежесімен анықталады. Адам капиталының толықтырылуы қызметкердің қайта оқу және өндірістік тәжірбие жинақтау үдерісінде жүзеге асырылады. Егер осы үдеріс үздіксіз жүретін болса, онда адам капиталын

пайдалану шамасына қарай оның сапа және сан жөніндегі сипаттамалары (сапа, көлем, құндылық) жақсара түседі және өседі.

3. Адам капиталының қорлану шамасына қарай оның табыстылығы белсенді еңбек қызметінің (белсенді еңбекке қабілетті жас) жоғары шегімен шектелетін белгілі бір межеге дейін жоғарылайды да, сонан соң күрт төмендейді.

4. Капиталды жасау кезінде «екі жақты көбейткіш нәтиже» орын алады. Оның мәні былай, оқу үдерісінде тек оқитын адамның ғана емес, сонымен бірге оқытушының да мінездемесі мен қабілеті жетіле, өсе түседі, ол кейіннен біріншісінің де, сондай-ақ, екіншісінің де табыстарын өсіреді.

5. Адамға жасалатын инвестициялардың барлығы бірдей адам капиталының жұмсалымдары болып таныла бермейді, тек қоғамдық мақсатқа сай және экономикалық қажеттіліктері ғана осындай жұмсалымға жатады. Мәселен, қылмыстық әрекетке байланысты шығындар адам капиталына жасалатын инвестициялар болып саналмайды, өйткені олар қоғамдық тұрғыда мақсатқа сай емес және қоғам үшін зиянды.

6. Адамға жасалатын жұмсалымдардың сипаты мен түрлері тарихи, ұлттық, мәдени ерекшеліктерден және дәстүрлерден тарайды. Мәселен, білім деңгейі мен балалардың мамандық таңдауы едәуір шамада отбасылық дәстүрлерге және олардың ата-аналарының білім деңгейіне байланысты болады.

7. Капиталдың өзге әр түрлі нысандарына жасалатын инвестициялармен салыстырғанда адам капиталына жұмсалатын инвестициялар жеке дара тұрғысынан да анағұрлым пайдалы [2].

Адам капиталы - бір мезгілде жеке де және қоғамдық та капитал. Ол жеке адамның мәртебесіне де, сондай ақ бүкіл қоғамның даму деңгейіне де айқындаушы ықпал жасайды. Адам капиталы теориясы пайда болғанға дейін білімді экономикалық тұрғыда тек жұмыс күшін құрау, кадрларды даярлау мен біліктіліктерін көтеру ретінде ғана қарап келді. Адам капиталы теориясы тұңғыш рет білім-білімнің жалпы экономикалық қайтарымы туралы мәселені қойды.

Отандық экономика ғылымында адам капиталы теориясы бойынша зерттеулер енді қолға алынып келеді, олар көбіне фрагментарлы түрде кездеседі. Отандық экономистерден академик Я.Ә.Әубәкіровтың, К.Н.Нәрібаевтың, С.К.Жұмамбаевтың көзқарастарына тоқталған жөн.

Академик Я.Ә.Әубәкіров адам капиталын әртүрлі ғалымдардың барлық жетістіктерін, білімді, дағдыны, жинақталған тәжірбиені және олардың әлеуметтік экономикалық прогресте қолданылуын біріктіретін кең масштабты ұғым ретінде түсінеді. Оның пікірінше, адам капиталы білім беру және ғылым салаларына, денсаулық сақтауға, білікті мамандарды ұдайы өндіруе мақсатты бағытталған инвестициялар нәтижесінде қалыптасады және ұлғаяды. Академик Я.Ә.Әубәкіров адам капиталын қоғамдық еңбек өнімділігінің артуын қамтамасыз ететін шешуші күш ретінде қарастырады.

Келесі авторлар ұжымы адам капиталын «индивидтердің өзінің оқуына, білім алуына және басқа да өнімділікті арттыратын іс-әрекет түрлеріне уақытты инвестициялау арқылы қалыптасатын іскерлік пен дағдылар» ретінде анықтайды.

С.К.Жұмамбаевтың пікірінше, «білім, дағды, іскерлік және жинақталған тәжірбие адам капиталын құрайды» және «жалдамалы жұмысшы кәсіпкерлік іс-әрекетке өзінің адамдық капиталын қосады [2].

Отандық экономист - ғалымдардың көзқарастарын талдай келе, төмендегідей тұжырымдар жасауға болады:

Біріншіден, білім, іскерлік, дағды арнайы іс-әрекет түрлері арқылы қалыптасады;

Екіншіден, ол қабілеттердің қалыптасуы белгілі бір қаржыны қажет етеді;

Үшіншіден, ол қаржылар инвестициялық сипатта;

Төртіншіден, білім, іскерлік, дағды және еңбек өнімділігі арасында тәуелділік орын алады;

Бесіншіден, уақыт факторын қалыптастыру арқылы адам капиталының қалыптасуында «балама шығындар» немесе «жоғалған жалақы» шығындары орын алады.

Міне жоғарыда берілген шетелдік және отандық экономистердің көзқарастарында адам капиталына әртүрлі түсіндірмелер беріледі. Әйтсе де, осы анықтаған ортақ ұқсастықты байқадық. Ол ұқсастық адам капиталының жүре қалыптасатын қабілеттер ретінде анықталуы. Нақ осы негізде, біз, адам капиталы категориясының экономикалық мазмұнын ашуға талпынамыз.

Кез-келген экономикалық категория-экономикалық көзқарастар жүйесіндегі белгілі бір талаптардың логикалық көрінісі, жеткізілуі. Демек, адам капиталы экономикалық категория ретінде біздің ойымызша іскерлікті, дағдыны, т.б. қабілеттерді қалыптастыру, өндіру, тұтыну, жалғастыру үрдісінде қалыптасатын экономикалық қатынастарды көрсетеді.

Ойымызды тұжырымдай келе, біз, адам капиталын инвестиция нәтижесінде қалыптасатын және қорланатын, қоғамдық өндірістің кез келген сферасында немесе азаматтық өмірде мақсатты пайдаланатын, адамның болашақ қанағаттарының және өспелі табыстарының көзі, сондай-ақ, қоғамдық өндірістің және экономикалық өсудің басты факторы болып табылатын белгілі бір білім, дағды, іскерлік, денсаулық және мотивациялар қоры ретінде түсінеміз.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Асқаров А. Адами капитал – жаңғыру негізі. <https://aikyn.kz/2018/01/12/38791.html>
2. Адам капиталы теориясының қалыптасу ерекшеліктері және даму тарихы <http://malimeter.kz/adam-kapitaly-teoriyasynyn-kalyptasu-erekshelikteri-zhane-damu-tarixy/>

Қуанышбек Қ., 2 курс курсанты

Ғылыми жетекші – аға оқытушы, полиция капитаны Алпеисов Б.Б.

ҚР ІІМ Ш. Қабылбаев атындағы Қостанай академия, Қостанай қ., Қазақстан Республикасы

ЕУРАЗИЯЛЫҚ ЭКОНОМИКАЛЫҚ ОДАҚ: ПЕРСПЕКТИВАЛАРЫ МЕН МӘСЕЛЕЛЕРІ

«Еуразиялық экономикалық одақ - ХХІ ғасырдың жаңа геэкономикалық ақиқаты».

Н. Назарбаев

Алғаш тұжырымдама ретінде Қазақстан президенті Нұрсұлтан Назарбаев тарапынан 1994 жылы Мәскеу Мемлекеттік Университетінде тұңғыш таныстырылған болатын.

Еуропалық Одақ интеграциясына сүйенген идея Ресейдің сол кездегі премьер-министрі Владимир Путин тарапынан 2011 жылдың қазан айында көпшіліктің назарына ұсынылды.

Еуразиялық Экономикалық Комиссия және 2012 жылдың 1 қаңтарынан Еуразиялық Экономикалық Кеңістік жұмыс істей бастады. Еуразиялық экономикалық одақ Қазақстан, Ресей, Беларусь мемлекет басшылары арасында 2014 жылдың 29 мамырында қол қойылған келісім негізінде құрылатын экономикалық одақ. Мүше елдердің парламенттері бекітуімен, Одақ 2015 жылдың 1 қаңтарынан Кеден одағы кеңістігінде жұмыс істей бастайды.

Еуразиялық Экономикалық Одақ мүшелері үшін макроэкономикалық әсерлері:

- Қажетті шикізатты тасымалдауға кететін қаржының азаюы тауарлар құнының төмендеуі алып келеді;
- Бәсекелестіктің артуы тауарлар мен қызметтердің сапасын арттырады;
- Үлкен халқы бар нарықтың құрылуына мүмкіндік береді.

Экономикалық тұрғыда Еуразиялық экономикалық одақ Еуроодақтың, Шығыс, Оңтүстік-Шығыс және Оңтүстік Азияның ырғақты экономикаларын байланыстыратын көпір болмақ. Бүгінде «Батыс Еуропа – Батыс Қытай» халықаралық көлік дәлізі жобасы жүзеге асырылуда. Уақыт өте келе осы маршрут бойына Еуропа және Қытай рыноктарына тауарлар жеткізу мерзімін 3,5 еседен астамға қысқартуды қамтамасыз ететін заманауи көліктік-логистикалық жүйе түзілетін болады. Трансеуразиялық жүрдек темір жол желісін құрудың болашағы да зор.

Еуропалық Одақ интеграциясына сүйенген идея Ресейдің сол кездегі премьер-министрі Владимир Путин тарапынан 2011 жылдың қазан айында көпшіліктің назарына ұсынылған, бірақ тұжырымдама ретінде Қазақстан президенті Нұрсұлтан Назарбаев тарапынан 1994 жылы Мәскеу Мемлекеттік Университетінде тұңғыш таныстырылған болатын [1].

2011 жылдың 18 қарашасында Беларусь, Қазақстан, Ресей президенттері Еуразиялық Экономикалық Одақ 2015 жылға қарай құрылады деген келісімге қол қойған. Бұл келісім болашақ интеграцияның жол картасын қамти отырып, Еуразиялық Экономикалық Комиссияның және 2012 жылдың 1 қаңтарынан жұмыс істей бастаған Еуразиялық Экономикалық Кеңістік негізін қалады.

ЕАЭО саяси блок емес, тек экономикалық одақ ретінде құрылады деп жоспарланған. Еуразиялық экономикалық қоғамдастықтың дамуының кейбір оң көрсеткіштеріне қарамастан, көптеген экономистер оны Еуроодақ сияқты экономикалық блокқа айналдырудың келешегіне күмәнданбайды. Я.Шишков тіпті посткеңестік кеңістіктегі экономикалық кеңістікте интеграциялық жобаларды виртуалды шындық деп атайды, бұл интеграция емес, ыдырау арқылы қарама-қарсы табиғаттың басым үрдісімен соқтығысады. Постсоветтік экономикалық интеграцияның моральдық сипатының негізгі дәлелі - сауда ағындарының статистикасы 1990 жылдарда ТМД елдерінің өзара тауар айналымы абсолютті түрде өсті, бірақ керісінше ол тұрақты түрде төмендеді (кестені қараңыз). Бұл посткеңестік кеңістіктегі елдердің экономикалық өзара тәуелділігінің төмендеуі және интеграциялық үдерістердің негіздерін бұзу дегенді білдіреді. Отандық өнімнің төмен бәсекеге қабілеттілігі бір мезгілде өзара сауданы қолдайтын және оны бұзатын фактор болып табылады: бұл тауарларды тек «жақын шетелге» экспорттауға болады, бірақ импорттаушылар «алыс шетелден» жоғары сапалы тауарларға қайта бағыттауға тырысады. Нарықтық экономикада соңғы сөз тұтынушы үшін сақталғандықтан, «жақын шетелден» дайын өнімге деген сұраныс азаяды. Ерекшеліктер - бұл әлемдік нарыққа қарағанда Ресейде арзан тауарлар (мұнай, газ, мыс, алюминий). Бірақ мұндай сауда «жақын шетелде» Ресейдің есебінен жасырын субсидиялауға әкеледі, бұл «жеке басын» айыптауға әкеледі.

Интеграцияны тежеудің тағы бір маңызды себебі - ТМД елдерінің ұлттық экономикалары арасындағы мықты айырмашылықтар. Біріншіден, Ресей өзінің экономикалық және саяси күштерінде бұрынғы кеңестік республикалардың бәрін біріктіреді, бұл белгілі бір теңсіздікті тудырады. Екіншіден, ТМД-ның әр түрлі елдерінің экономикалық даму деңгейі сандық және сапалық жағынан бірдей емес. Орталық Азия республикаларында жан басына шаққандағы ЖІӨ Ресейге қарағанда төмен: Қазақстанда - 25%, Қырғызстанда - 70%, Тәжікстанда - 90% -ға дейін). Белоруссияда жан басына шаққандағы орташа көрсеткіш Ресейге жақындады, алайда Белоруссия тіпті экономиканы денонизациялау тұрғысынан Орталық Азияның бір бөлігін артта қалдырды (1999 жылы Ресей жекеменшік секторы ЖІӨ-нің 70% -ын, Қазақстандағы 55% -ды, Тәжікстанда 30% -ды, Беларусьте -20%) [2].

Ақырында, бұрынғы кеңестік дәуірде ТМД елдерінде консенсус мәдениеті қалыптаспаған. Ұлттық саяси элита Мәскеудің нақты күштерін империялық амбицияларға күдікпен бөлгісі келмейді. Сондықтан интегралдау туралы популисттік «сөздер» өте жиі «іс-әрекеттердің» болмауымен бірге жүреді. Сонымен қатар, нақты қысқа мерзімді экономикалық мүдделерге қатысты интеграциялық риторика ұмытып кетеді. Мысалы,

1998 жылғы дағдарыс кезінде рубль құлағаннан кейін, ресейлік тауарлардың бағасының бәсекеге қабілеттілігі күрт өсті, содан кейін Қазақстан Президенті Н.Назарбаев барлық ресейлік азық-түлік өнімдеріне Кедендік одақтағы серіктестермен кеңес алмай, 200 пайыздық баж салығын енгізді. Бұл факт Евразиялық экономикалық қоғамдастықтың құрылуының бастамашысы деп аталатын Нұрсұлтан Назарбаев екендігін көрсетеді Ал Қырғызстан, негізінен, оның барлық еуразиялық серіктестерінен бұрын ДСҰ-ға қосылды. . Сондықтан, ЕурАзЭҚ-да кедендік тарифтерді біріздендіру әлі аяқталмаған (Кеден одағын қалыптастыруды 2006 жылдың соңына дейін аяқтау жоспарлануда).

Постсоветтік экономикалық кеңістікте центрифугалық үрдістерді қалпына келтіру мүмкін болатынын айту қиын. Сарапшылар мәдениет жағынан жақын елдердің - Ресейдің, Белоруссияның, Украинаның және, мүмкін, Қазақстан тобындағы ең үлкен перспективаларды көреді.

Кәсіподақтың басынан бастап оның дамуының маңызды бөлігі Қытайды ЕО-мен байланыстыруға арналған «Бір белдеу және бір жол» Қытай бастамасымен интерфейс деп саналды. Сарапшылардың пікірінше, Ресей немесе ЕурАзЭҚ жан-жақты аймақтық экономикалық серіктестікке қосылуы мүмкін. 2016 жылғы маусымда Санкт-Петербург халықаралық экономикалық форумында 2016 жылы ЕАЭО, Қытай, Үндістан, Пәкістан, Иран және континенттің басқа мемлекеттерін қамтитын Еуразиядағы ірі серіктестіктің құрылуын ұсынды, сондай-ақ, Қытай Халық Республикасы. Сонымен қатар, Қазақстан Президенті Нұрсұлтан Назарбаев ЕАЭС-ЕО форумын құруды талап етті. Осылайша, ЕурАзЭҚ континенталдық интеграцияның өзегі ретінде өзін ұстанады.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Таможенный кодекс ЕврАзЭС: как он изменит нашу жизнь?

<https://mir24.tv/news/16276412/tamozhennyi-kodeks-evrazes-kak-on-izmenit-nashu-zhizn>

2. Евразийское экономическое сообщество (ЕврАзЭС)

<https://ria.ru/spravka/20151010/1298778399.html>

Мухамеджанова А.Д., студентка 1 курса

Научный руководитель - преподаватель Шерипова Г.А., Карагандинский государственный медицинский университет, г. Караганда, Республика Казахстан

EDUCATION OF ETHICS AND MORALS OF FUTURE DOCTORS IN KAZAKHSTAN

Culture physician with the patient or the speech etiquette of a doctor. The duties of a doctor vis-a-vis to the patient Hippocrates formulated in the famous "Vow": "Pure and undefiled I will conduct my life and my art... In every house I go, I will go for the benefit of the patient, being far from all intentional, unjust and damaging... no matter what I saw or heard about human life that should not ever disclose, I keep silence about believing such things a secret..."

Though this Vow is called hippocratus and rooted in the distant past to this day, she came due to the fact that the doctor, uttering these words should stick with what the main thing for him is a comfortable mental state of the patient.

In my work I sought to uncover the norms, rules of conduct, communication, or how to say this exactly, speech ethics practitioner with patients.

So, what is the etiquette? If you look at the dictionary, it says "Etiquette is a set of rules of behavior concerning symptoms relation to people (manner with associates, forms of address and greetings, behavior in public places, manners, clothing)". As we can see, here refers to the external manifestation of attitude towards people. But, we all know that the outward manifestation, in turn, reflects the inner essence of the relations, and they should ideally be mutually friendly.

Etiquette determines the behavior of any person, because this applies not only to follow them as rules of behavior at the table, it is generally all norms of human relationships.

Before moving to exchange any information to prompt for something, it is necessary to perform certain speech acts. But, before proceeding to the exchange of information, it is necessary to engage in voice contact, and this is done according to certain rules. In everyday life we almost do not notice because they are familiar to us. The violation of the unwritten rules, obeying the norms of verbal behavior may then lead to resentment, quarrel, conflict. It is therefore important to pay attention to the rules of entry into voice contact, maintaining this contact because this is a business relationship. Awareness of the norms of communication and verbal behavior is useful to all, and special people in such professions that are associated with it. In this list teachers, doctors, lawyers and businessmen, and of course, doctor`s patients ,their relatives.As we live among men, by their way of life, habits, customs are constantly "talking" with others. In a narrow sense is a formula which provides taken in a particular environment, among these people and in this case, the inclusion of verbal contact, maintaining communication in the chosen key. But in a wider sense – all the rules of speech behavior, speech all the permissions and prohibitions associated with social characteristics of speakers and the situation.

To establish and maintain contact, you must follow the rules of speech behavior, which are governed by the speech etiquette. They are used in all situations such as the address, greeting, farewell, apology, gratitude, greeting, wish, sympathy and condolences, encouragement and a compliment, invitation, suggestion, advice, request and many others. Speech etiquette embraces everything that can Express the friendly attitude to the interlocutor, can create a favorable climate of communication. A rich set of language means giving an opportunity to choose appropriate for each particular speech situation and favorable to the addressee, formal and informal forms of communication, to establish a friendly, relaxed or, on the contrary, the official tone of the conversation. But why, in language, there are so many ways to do it? There are so many expressions used in greetings, many forms of farewell, gratitude, etc. And how much capacity to carry out the request: I'm asking You to do it; Do it, please; etc. And it turns out the fact that each expression we choose based on who – what – where – when – why says.

Hence, the conclusion that the complex language of the social information embedded just in speech etiquette the most.

Why expressions of speech etiquette possess "magical powers" why are they correct application brings people satisfaction, and failure in the right situation leads to resentment?

An important feature of speech etiquette can be considered with the category of politeness. On the one hand, civility is a moral quality that characterizes a person for whom respect for people has become a routine way of communicating with others, a daily norm of behavior. This is especially important in formal situations or when dealing with strangers. Coming into contact with family, friends, acquaintances, we, knowing the measure of respect and love, have many ways to stress, unfamiliar people measure a good relationship is politeness and speech etiquette here is indispensable.

Correct and sometimes cordial response even at the insult, as a rule, can put in place of the snapper. Speech etiquette is an effective means of removing the verbal aggression.

It is very important how and with what intonation you are talking. From the conversation, according to the speech etiquette it is accepted to speak about everything, except that might insult or offend anyone. To speak not very loud, not to attract the attention of others. Gestures should be done in moderation. Patiently listening to the patient, not to interrupt him. The patient needs to feel the attention of a doctor to himself, so the doctor must not only speak, but also to listen.

A good doctor is not the only one, who is considered a high professional in his field, possessing encyclopedic knowledge and capable of making informed decisions, fluent in medical technology, but also one who knows how to talk with a patient.

The task of the doctor to achieve a proper understanding, to be perseverant. He should speak with the patient clear, simple language, not to bore his professional obscure words or abbreviations, do not be lazy to explain things that doctor might think obvious.

The doctor should honestly, courteously energetically and persistently speak to achieve as much information as possible that more of the patient's concern about his condition. Questions to ask when an explanation is not very clearly formulated or it is unclear what exactly is hidden behind the reluctance of the patient to the end to reveal the doctor. The answers should give confident voice. Of course, there are situations when a Junior doctor is not quite sure of his claims, then he can turn to his older colleagues, and return to communicate to the patient the question later.

In medical practice you can meet aggressive patients (particularly vulnerable to stressful situations) that are wrongly accused all the doctors and medical staff of incompetence. This creates a disgusting atmosphere. Therefore, it is necessary to learn to communicate honestly (better to remain silent than tell a lie). The doctor in this situation you need both orally and in writing to confirm their attitudes to such patients. Force yourself once again, without the need of the patient to discuss his condition, as it will calm them and create stability in the further cooperation of doctor and patient.

If a negative argument is the patient, then the best tactic is first to agree with him, praise him. You must let him speak, not to interrupt him, only this will bring him relief.

A modern doctor must constantly improve their communication skills by clarifying the reactions that it causes in their own words, patients, and reflecting these in the future of conversation. This way of communicating will create an impression of the doctor is very attentive and responsive interlocutor.

Snow white gown, perfection, tact, politeness in behavior and speech, confidence in his movements, neat appearance with no extra accessories and details – all this creates the right first impression about a particular doctor as a highly qualified specialist, which in turn will cause the respect and honor of the medical profession in General, and sometimes opposite, distrust.

A medicine student as a future specialist must possess the skills and abilities of oral communication, certain rules of speech culture, which the medical profession is the system of stable formulas and expressions embodied social practice in order to provide a friendly contact in certain communicative situations. Of course, unfortunately this can not be learned at once, everything comes with experience, a novice doctor can not neglect the interaction with the patient, we should not become hostage to the usual set of diagnostics, also can not blindly follow the established treatment regimens. The ability to speak and carry on a conversation requires the doctor's availability of talent to build your speech, use correctly selected for each case of the word.

Speech etiquette of the physician specifies those frames of speech rules in which should be a meaningful communication with the patient. However, one should not forget that the use of conventional formulas require sincere, friendly attention to the patient, because it represents a complex verbal forms of courtesy, without which it is impossible to exist in the medical profession. It should also be borne in mind that questions the patient should not contain special medical terms or foreign words, they need to think in advance and make common expressions and concepts.

It should be noted the fact that the doctor has the right to refuse to work with the patient, if he thinks he has not reached a trusting relationship, or he is not able to help him professionally, and in this case his task is to give full information on the specialist who is able to provide competent medical care. In difficult cases it is better to say: "It is not within my competence, it is necessary to consult with colleagues."

More experienced doctors, usually pay great attention to communication with the patient, because only with careful examination of medical records and Frank interviews, it is possible to accurately establish the diagnosis and choose the most appropriate and effective method of treatment.

The patient should know the whole truth about his condition, about the nature of the disease, about the risks. The doctor is obliged to inform him about the prospects and methods of treatment, he should, if necessary, to involve relatives or close friends of the patient. It is

undeniable that it is very difficult to tell the truth to the patient about a bad prognosis of patient's disease, but the doctor is obliged to use such tactics in an interview with the patient, so that he had the slightest hope of a favorable outcome.

A doctor who chose his profession by vocation, will be able to build its activities in accordance with the requirements of medical ethics, because to love your job — it means to love people, seek help him to enjoy his recovery. Whatever difficult situation for the patient, the doctor must not allow a loss, and certainly do not show it to the patient. The doctor is obliged by his behavior and words to control the situation and choose the correct actions that will allow the patient to believe in a positive outcome, will give him hope. The medical profession similar to the profession of teacher, in which the patient not only need to be treated, but you need to teach and educate. It needs to improve patient knowledge to deliver him from the fears, to educate the patient got rid of the bad habits, mistakes, from unhealthy lifestyles. It should be noted that the doctor for the patient should be a teacher, to require them sustainable skills, compliance with mandatory rules, recommendations, without following which all the activities of the physician becomes abstract, unnecessary. Albeit difficult, it is, but the doctor should choose for each individual patient this tactic or form of expression that would be convincing to them, and only then they together come to a common point of view on the issues of treatment and recovery.

Список использованной литературы:

1. Лекции по курсу "Медицинская этика" (биоэтика) / М. П. Яровинский. - М.: Медицина, 2000.-Вып. 2. (Учеб. лит. для мед. вузов).
2. Этические аспекты клинических исследований: положение о комиссии по этике клинических исследований КГМА : методические рекомендации / сост. И. Р. Кулмагамбетова. - Караганда: 2005.
3. Аспекты нравственного воспитания студентов медицинских вузов: методические рекомендации / Э. Ш. Кудайбергенова, О. Т. Жужжанов, А. К. Султанов. - Караганда: 2006.
4. Медико-социальная оценка здоровья студентов и формирование личности будущего врача (14.00.33 - общественное здоровье и здравоохранение) : автореферат диссертации на соиск. уч. ст. к.м.н. / Э. Ш. Кудайбергенова. - Астана, 2010.
5. Справочник врача общей практики. В 2 т. / Н. Р. Палеев. - М.: ЭКСМО-Пресс, 2002 - . Т.2. - 992 с. - ISBN 5040016336. - ISBN 5040016344
6. Коммуникативные навыки : учебник / М. А. Асимов, С. А. Нурмагамбетова, Ю. В. Игнатъев. - Алматы : Эверо, 2009, 2011. - 264 с. - ISBN 9965-15-754-5 (в пер.)

Нахалова Е. Ю., студентка 1 курса
Научный руководитель – к.ю.н., профессор Момышева Ф. С..
Карагандинский экономический университет Казпотребсоюза, г.Караганда,
Республика Казахстан

АКТИВНОЕ ГРАЖДАНСКОЕ ОБЩЕСТВО - СИЛЬНЫЙ КАЗАХСТАН

Гражданское общество представляет собой совокупность нравственных, религиозных, национальных, семейных, политических, социально-экономических отношений и институтов, с помощью которых удовлетворяются интересы индивидов и их групп. Структура гражданского общества охватывает негосударственные социально-экономические отношения и институты (собственность, труд, предпринимательство), совокупность независимых от государства производителей (частные фирмы), общественные объединения и организации, политические партии и движения, сферу воспитания и негосударственного образования, систему негосударственных средств массовой информации, семью, церковь и др.[1].

12 апреля 2017 года, Нурсултан Назарбаев опубликовал свою статью под названием " Взгляд в будущее: модернизация общественного сознания» (Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру), в которой отметил, что для достижения всех поставленных целей нашей стране, нашему народу необходимо адаптироваться к новым, глобальным изменениям, что проведения политической реформы и модернизации экономики недостаточно для достижения этих целей и выделил основные направления модернизации сознания:

1. Конкурентоспособность (способность нации предложить что-либо выигрышное по цене и качеству на региональных и глобальных рынках).
2. Прагматизм.
3. Сохранение национальной идентичности.
4. Культ знания.
5. Эволюционное, а не революционное развитие Казахстана.
6. Открытость сознания.

В заключении Нурсултан Абишевич сказал очень важную и правдивую фразу: «В новой реальности внутреннее стремление к обновлению – это ключевой принцип нашего развития. Чтобы выжить, надо измениться. Тот, кто не сделает этого, будет занесен тяжелым песком истории»[2].

На этом идеи создания и укрепления гражданского общества не закончились. 10 января текущего года вышло новое ежегодное послание нам, народу Казахстана с названием «Новые возможности развития в условиях четвертой промышленной революции», в котором говорил о том, что сегодня мир вступает в эру глубоких и стремительных экономических, технологических и социальных изменений – в эпоху Четвертой промышленной революции, перечислил новые возможности развития страны в условиях данной революции, а также сказал о том, что «новый технологический уклад кардинально меняет то, как мы работаем, реализуем свои гражданские права, воспитываем детей» [3].

Говоря о гражданском обществе, хотелось бы уделить особое внимание положению Послания - «Человеческий капитал – основа модернизации».

Для возникновения настоящего гражданского общества, необходимо, в первую очередь улучшить качество образования, ускорить создание собственной передовой системы образования, охватывающей граждан всех возрастов, пересмотреть подходы к обучению и росту квалификации педагогов.

«При университетах страны нужно развивать педагогические кафедры и факультеты.

Необходимо усилить качество преподавания математических и естественных наук на всех уровнях образования. Это важное условие для подготовки молодежи к новому технологическому укладу.»

«Будущее казахстанцев – за свободным владением казахским, русским и английским языками...»

«Следует определить четкий график перехода на латинский алфавит до 2025 года на всех уровнях образования. Знание русского языка остается важным.»

«В высшем образовании нужно увеличить число выпускников, обученных информационным технологиям, работе с искусственным интеллектом и «большими данными». При этом следует развивать вузовскую науку с приоритетом на исследования в металлургии, нефтегазохимии, АПК, био- и IT-технологиях».

Помимо образования, Президент уделил особое внимание системе здравоохранения и здоровью нации: «Современное здравоохранение должно больше ориентироваться на профилактику заболеваний, а не на дорогостоящее стационарное лечение. Нужно усилить управление общественным здоровьем, пропагандируя здоровый образ жизни. Особое внимание следует уделить охране и укреплению репродуктивного здоровья молодежи. Следует переходить от малоэффективной и затратной для государства диспансеризации к управлению основными хроническими заболеваниями с применением дистанционной диагностики, а также амбулаторного лечения»

Также Нурсултан Назарбаев уделил внимание борьбе с онкологическими заболеваниями, и заявил о том, что государство постепенно будет переходить на систему обязательного медицинского страхования, поручил разработать новую модель гарантированного объема бесплатной медицинской помощи. Сделал акцент на повышение доступности и эффективности медицинской помощи через интеграцию информационных систем, использование мобильных цифровых приложений, внедрение электронных паспортов здоровья, переход на «безбумажные» больницы.

Глава государства поднял вопрос и о важности обеспечения эффективности рынка труда, необходимости разработать современные стандарты по всем основным профессиям.

«Необходимо предоставить больше возможностей для вовлечения людей в продуктивную занятость – открыть собственное дело или получить новую профессию и устроиться на работу.

Казахстанцы должны иметь возможность сравнительно быстро найти новую работу, в том числе и в других населенных пунктах страны.»

Как отметил лидер нации «Только после выполнения всех задач, мы сможем построить настоящее гражданское общество.» И я считаю это вполне возможным. Ведь в нашем государстве создаются для этого все необходимые условия.

Сегодня в Казахстане достаточно положительных примеров того, как гражданское общество действительно стремительно развивается. Стало хорошей традицией и вообще в порядке вещей всевозможные формы организации помощи пострадавшим от природных явлений и катастроф различного характера (например: наводнения в Карагандинской области, наводнения в Аягузе Восточно-Казахстанской области, объединение усилий в ликвидации последствий пожара в многоквартирном доме после взрыва бензовоза в Алматы и множество др.), участие горожан в Общественных советах всех городов, инициативы экспертов в прозрачном распределении бюджета и контроле госуправления и т.д. – во многих подобных случаях граждане выступили надежным партнером государства и помогли в разрешении целого ряда проблемных вопросов. Такая практика может и должна стать регулярной.

При этом важно помнить, что сотрудничество с государственным сектором – это не помеха независимости, а напротив – одно из достойных проявлений такой независимости, полезное для обеих сторон и для всего общества.

В целом, развитие современных гражданских институтов (НПО, СМИ, политических партий, профсоюзов и пр.) и поощрение социальной активности служат катализатором устойчивого развития страны и создает гарантии экономических и политических прав и свобод граждан.

В Казахстане гражданское общество может превратиться в реально действующий канал связи казахстанцев с органами власти, посредством которого будут удовлетворяться запросы людей о насущных социальных проблемах и средствах их решения, осуществляться контроль за деятельностью государственного аппарата в рамках правового поля.

«Красной нитью» в гражданском обществе многими учеными проводится идея человека. И это действительно так. Ведь именно человек играет огромную роль в жизни и функционировании государства, и именно от народа зависит успех и процветание страны. Народ Казахстана с большим энтузиазмом воспринял обращение Президента, ведь оно обращено к личности, к духовности, то есть к основе основ. Статья Президента очень своевременно настраивает нас на эти преобразования, задает вектор внутреннего развития, гармонично дополняя стратегию экономического развития. И актуальной на сегодняшний день стала фраза Нурсултана Назарбаева «Активное гражданское общество – сильный Казахстан». Продолжая такими же темпами, желая меняться самим и изменить страну в лучшую сторону, мы, Единый народ Казахстана, достигнем всех поставленных целей.

Список использованной литературы:

1. Малько А.В. Теория государства и права: Учебник. - М.: Юристъ, 304с., 2006
2. Нұрсұлтан Назарбаев. Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру. [Электронный ресурс]. URL: <http://www.zakon.kz/4853272-n1201rs1201ltan-nazarbaev.html> (дата обращения: 20.03.2018.)
3. Послание Президента народу Казахстана. [Электронный ресурс]. URL: <http://www.zakon.kz/4897929-opublikovano-poslanie-prezidenta-narodu.%20html> (дата обращения: 20.03.2018.)

Нуржанова Д.Б. курсант 2 курса
Научный руководитель - преподаватель кафедры военной и тактико-специальной подготовки, майор полиции Абыльмажинов М.Д.
Костанайская академия МВД Республики Казахстан им. Шрапбека Кабылбаева,
г. Костанай, Республика Казахстан

БЕЗЪЯДЕРНЫЙ СТАТУС КАЗАХСТАНА - ОСНОВА СТАБИЛЬНОСТИ И БЕЗОПАСНОСТИ В МИРЕ

Знание истории своей Родины является естественной потребностью мыслящей части общества. В современных условиях неизмеримо возросла роль казахстанского патриотизма, основной задачей, которой являются сохранение исторической памяти и познание закономерностей общественного развития, консолидация общества, что возлагает большую ответственность на молодое поколение. В своем Послании народу Казахстана «Стратегия Казахстан-2050: новый курс состоявшегося государства» Президент Республики Казахстан - Лидер Нации Н.А. Назарбаев обозначил десять глобальных вызовов XXI века, среди которых - ускорение в историческом времени, кризис ценностей цивилизации. В числе приоритетных целей в Стратегии-2050» были определены: знания и профессиональные навыки укрепление государственности, формирование нового казахстанской патриотизма и исторического сознания нации [1].

Ведь благодаря Великим султанам Жанибек и Керей в сложившийся политической экономической ситуации смогли создать в местности Козбасы между рек Чу и Талас - Казахское ханство в 1465-1466 годах. Где они сплотили под своим стягом все племена, населяющие территорию Казахстана того периода. Становление казахского ханства мы можем проследить в исторически документах Кадыргали Касымұлы - историк, политик. Автор произведения «Жамиат-таварих» («сборник летописей»), «Жылнама». Описывает тюркские племена, которые проживали в казахских степях (жалаиры, аргыны, кыпчак кангюи, найманы, керейты, коньраты, алшины), знакомит с биографией ханов. Даёт исторический обзор многих восточных стран и городов Мухаммед Хайдар Дулати - историк, этнограф. Автор произведений «Тарих и-Рашид» («Рашидова история»). Повествует об исторических событиях в Могулистане, о жизни и деятельности тюркских племён, государстве Дешт-и-Кыпчак и о войнах. Оставил сведения о происхождении казахов, их деятельности на исторической арене, связях с соседними народами, образе жизни [2].

10 декабря 1991 г. Верховный Совет принял решение о переименовании Казахской ССР в Республику Казахстан, а 16 декабря 1991 г. Верховный Совет провозгласил государственную независимость Республики Казахстан. Начался новый этап в истории республики. Процесс рождения нового государства. Особым этапом этого процесса стал Конституционный Закон «О государственной независимости Республики Казахстан» от 16 декабря 1991 года. Развивая ключевые идеи Декларации о государственном суверенитете, Конституционный Закон однозначно закрепил, что Республика Казахстан отныне строит

свои взаимоотношения со всеми государствами на принципах международного права, как и подобает независимому государству.

Впервые было установлено единое казахстанское гражданство. Декларацией определены многообразие форм собственности, принцип разделения государственной власти, закреплялся курс государства на самостоятельную экономическую систему со своей финансово-кредитной, налоговой и таможенной политикой. За период, прошедший с момента принятия Конституционного закона государственной Независимости Республики Казахстан от 16 декабря 1991 года, Казахстан состоялся как успешное государство с демократической политико-правовой системой, стабильной экономикой и высоким уровнем благосостояния населения [3].

В результате реализации собственной модели обеспечен межэтнического, межконфессионального согласия и толерантности, патриотизма народа Казахстана достигнуты внутривластная стабильность и устойчивый социально-экономический рост страны. Приверженность общепризнанным принципам международного сотрудничества, отказ от оружия массового поражения, шаги по углублению интеграционных процессов способствовали высокому авторитету нашей страны в мировом сообществе. 26 лет Независимости Республики Казахстан. Эта знаменательная дата – плод многолетних трудов, надежд, планов всего казахстанского народа. Казахский народ стремился к Независимости на протяжении многих веков. В обретении Независимости есть огромная заслуга многих поколений. Прошедшие годы были особыми для страны: становление суверенной государственности, внутренней и внешней политики, экономики, принятие собственной Конституции и законодательных актов, введение собственной государственной валюты, определение собственного курса развития страны. Казахстану удалось с самого первого дня самостоятельной жизни встать на твердый курс строительства развитой экономики и добрососедских отношений с другими странами.

Казахстан в 1991 г. наглядно продемонстрировал миру добрую волю, отказавшись от ядерных испытаний, закрыв Семипалатинский испытательный полигон. За это время было произведено 473 ядерных взрыва. Общая их мощность составила свыше 50 мегатонн. Радиация, так или иначе, затронула площадь в 304 000 кв. км, на которой проживало более 1,7 млн. человек. В закрытии полигона большую роль сыграло общественное антиядерное движение «Невада – Семипалатинск» [4].

Три поколения людей пострадали от ядерных взрывов в Семипалатинске. В этом году со дня его закрытия прошло 25 лет, а последствия испытаний до сих пор дают о себе знать. Более миллиона казахстанцев страдают онкологией и другими тяжелыми заболеваниями, на свет рождаются дети-инвалиды.

Велика заслуга общественного деятеля и поэта Олжаса Сулейменова в антиядерном движении. Олжас Сулейменов объявил, что пора передавать эстафету мира в руки молодых. Так, молодыми семейчанами были подписаны 100 тысяч подписных листов, поддерживающие идею отказа от ядерного оружия. Всего в Казахстане было собрано более полумиллиона подписей. Затем сбор подписей распространяется по всем странам мира с целью создания особого международного фонда, где бы работала молодежь, призывающая мир признать ядерное оружие вне закона. Ядерный полигон, где проходили испытания 40 лет, закрыт. Таким образом, на заре независимости наш народ продемонстрировал, что выбирает мир. После развала СССР республике была уготована роль новоявленной ядерной державы - в нашем распоряжении оказался четвертый по мощности ракетно-ядерный арсенал в мире. Но Президент Нурсултан Назарбаев принял беспрецедентное решение и отказался от этого «подарка» судьбы. Сам Глава государства, вспоминая искушение, с которым пришлось бороться стране, говорит, что отказаться от арсенала, конечно, было непросто. В Казахстане были и сторонники сохранения оружия. В первую очередь, арсенал, и с этим сложно не согласиться, стал бы эффективным инструментом сдерживания потенциальных амбиций вероятного противника. Одно лишь наличие у Казахстана ядерных ракет отрезвило бы любого агрессора. Во-вторых, арсенал

компенсировал бы дисбаланс военного потенциала в области обычных вооружений и численности Вооруженных сил - и этот довод был тоже логичен для того непростого периода. В-третьих, имел широкое хождение тезис о том, что ядерное оружие само по себе придаст Казахстану статус региональной сверхдержавы.

В очередной раз мир вспоминал исторический отказ Казахстана от смертоносного потенциала в 2010 году на Глобальном саммите по ядерной безопасности, который проходил в Вашингтоне. Казахстан успешнее, чем любая другая постсоветская республика, использовал это благожелательное отношение международного сообщества. Казахстан все эти годы развивался самыми высокими темпами из всех постсоветских стран. Казахстан эффективно использовал свои природные ресурсы, активно привлекал иностранный капитал из США, России, Китая и Японии.

Все это было невозможно, если бы Казахстан уперся в эти «тяжелые ракеты», которые он в любом случае никак не мог использовать, но которые остались на его территории, и не пошел бы на благоразумный жест, позволил их вывезти, подписал договор о нераспространении ядерного оружия. В этих условиях, если бы Казахстан решил сохранить ядерное оружие, дальнейшее развитие событий в регионе могло развиваться только по негативному сценарию. Недостаток доверия между государствами неизбежно привел бы к дестабилизирующему накоплению вооружений, включая оружие массового уничтожения [4].

Президент Н. Назарбаев с первых шагов Казахстана на международной арене подчеркнул приоритетность взаимодействия с ООН. Безусловное выполнение взятых на себя международных обязательств снискало нашей стране репутацию ответственного партнера. Мировое сообщество высоко оценивает историческое решение Главы государства об отказе от четвертого в мире по своему потенциалу ядерного арсенала. Признанием конструктивной роли Казахстана в деятельности ООН стало избрание нашей страны в один из главных ее органов - Экономический и социальный совет, а именно 2 ноября 2006 года на пленарном заседании Генеральной Ассамблеи Казахстан получил поддержку 187 из 192 государств - членов ООН и стал первым государством Центральной Азии, избранным в число 54 государств - членов ЭКОСОС.

В целом, подводя итоги необходимо отметить, что позиции Казахстана по вопросу реформы ООН была выработана по итогам консультаций с государствами - членами ООН и представляет собой цельную картину, которая учитывает наши национальные интересы и обязательства перед нашими партнерами.

Все важнейшие международные проблемы в таких ключевых областях, как мир и безопасность, устойчивое развитие, разоружение, нераспространение оружия массового уничтожения, борьба с международным терроризмом и экстремизмом, незаконным оборотом наркотиков и организованной преступностью, развитие, а также соблюдение прав человека, должны решаться в рамках международного права под эгидой ООН. Говоря о перспективах развития сотрудничества, Казахстан намерен целенаправленно использовать возможности ООН и организаций ее системы по принятию конкретных мер, направленных на смягчение негативных экономических и гуманитарных последствий таких техногенных и экологических катастроф, как высыхание Арала, Балхаша, радиоактивное заражение Семипалатинского полигона, загрязнение источников питьевой воды и общее их сокращение.

Мы не должны допустить повторения истории. На сегодняшний день Семипалатинский ядерный полигон преобразовался в научный исследовательский центр, который работает в мирных целях. Наша задача сохранить мир и красоту нашей Великой Родины и передать ее нашим потомкам!

Список использованной литературы:

1. Евразийство в экономической и этнополитической истории Казахстана./ Под ред. Берденовой К.А. Алматы. Экономика, 1997г.

2. История Казахстана (с древнейших времен до наших дней). В пяти томах Алматы.: Атамұра, 1996-1997г.
3. Послание Президента Республики Казахстан - Лидера Нации Н.А.Назарбаева Народу Казахстана «Стратегия «Казахстан-2050»: Новый политический курс состоявшегося государства». Астана, 14 декабря 2012 года.
4. Указ Президента Республики Казахстана Н.А.Назарбаева «О закрытии Семипалатинского испытательного ядерного полигона». Астана, 29 августа 1991 года № 409.

Нұрланова М., 2 курс студенті
Ғылыми жетекші - PhD докторы, доцент Г.Б Каржасова
Қазтұтынуодағы Қарағанды Экономикалық университеті, Қарағанда қ,
Қазақстан Республикасы

ӨСИЕТ БОЙЫНША МҰРАГЕРЛІК МӘСЕЛЕЛЕРІ

Біздің өмірімізде болып жатқан жағдайлардың барлығы азаматтық құқықтық қатынастарға жатады деп айтуға болады. Азаматтық қатанастардың пайда болуының алғы шарттарына оқиға мен заңды факт жатады. Осы оқиғалардың ішінде адамның қайтыс болуы да бар.

Әрбір адам жеке тұлға ретінде азаматтық құқықтық қатынастардың субъектісі болып табылады, белгілі бір мүлікке ие болады, ал осы адам қайтыс болғаннан кейін оның мүлкінің тағдыры қалай болады деген сауалға жауап беру үшін біз азаматтық құқықтық заңнаманың мұралау атты құқықтық институтына жүгінеміз. [1]

Бұл құқықтық институт азаматтық заңнаманың ерекше бөлімінде көрсетілген. Қазақстанның мұралау заңнамасы қазіргі кезде жетілген деп санауға болады. Бұл жағдайдың дәлелі – азаматтық кодекстің күшіне енгізілгеніне 6 жылға жақын, ал осы институттың нормаларына әлі бір де өзгерту енгізілген жоқ. Теориялық жағынан да бұл қатынастар кеңінен қамтылған.

Жұмыстың мақсаты – жұмыстың міндетін орындау арқылы азаматтардың меншігін мұралау тәртібін нақтылап тану, ерекшеліктерін білу, бұл институттың тәжірибеде жүзеге асуын зерттеу.

Жалпы мұрагерлік құқықтың өсиет бойынша және заңды мұрагерлік құқық мәселелеріне арналған құқықтық нормалар заң шығарушылардан дәлділікті, ойтұжырымдарының анықтығы мен айқындығын талап етеді. Бұл әрбір азаматтың басқа да мүдделерін қорғайтын мұрагерлік ерекшелігімен байланысты.

Мұрагерлік институттың консервативтілігі соншалық, оған қандай да бір маңызды өзгерістерді қолдану мүмкін емес, себебі оны қайта қалпына келтіру қиынға соғады. Дегенмен де уақыт өз толықтыруларын енгізіп отыр, бұл өмірдің өзгеруімен, сондай-ақ адамдардың өз талаптарының өзгеруімен де байланысты. Мұндай жағдайда қоғамда болып жатқан өзгерістерге соқтықпайынша, мұрагерлік құқық институты өзгеріссіз қалуы мүмкін емес. Ол барлық құқық сияқты бүтіндей жаңа уақыттың және жаңа саясаттың талаптарына жауап беруі керек. Аталған мәселелер теориялық деңгейде өңделмесе, мұрагерлік құқықтық қатынастарды реттейтін азаматтық заңдарды толық жетілдіру процесі қиындайды.

Жоғарыда айтылған мәселелер және теориядағы мұрагерлікке қатысты өзге де мәселелер, заңдар мен тәжірибелер ғылыми-теориялық зерттеулерге мұқтаж. Сонымен қатар мұрагерлік құқық институтында құқықтық реттеулерді толық жетілдіру бойынша, соның ішінде меншік құқығына ие болу және т.б. мұрагерлік құқық институтына қатысты өзге де мәселелерді өңдеу және оған баға беру керек. Мұрагерлік қатынастарды реттейтін негіздердің жүйесін дамыту мәселелерінің мәнін түсіну қажет, сонымен қатар нотариалды

және сот тәжірибесінде азаматтардың мұрагерлік құқығын жүзеге асыру кезінде пайда болатын мәселелердің онды жолдарын табу қажет.

Азаматтың ол қайтыс болған жағдайда өзіне тиесілі мүлікке билік ету жөнінде өз ықтиярын білдіруі өсиет болып танылады. [2]

Азамат өзінің барлық мүлкін немесе оның бір бөлігін заң бойынша мұрагерлер тобына кіретін де, кірмейтін де бір не бірнеше адамға, сондай-ақ заңды тұлғаларға және мемлекетке өсиет етіп қалдыра алады.

Өсиетті өзі жасауға тиіс. Өкіл арқылы өсиет жасауға жол берілмейді.

Өсиет қалдырушы себебін түсіндірместен заң бойынша мұрагерлердің біреуін, бірнешеуін немесе барлығын мұрадан айыруға құқылы. Егер өсиеттен өзгеше туындамаса, заң бойынша мұрагерді мұрадан айыру оның ұсынылу құқығы бойынша мұрагерлік етуші ұрпақтарына қолданылмайды.

Мұра қалдырушы кез келген мүлік туралы өкімді қамтитын өсиет жасауға құқылы.

Өсиет қалдырушы мұрагерлердің мұрадағы үлесін кез келген түрде белгілеуі мүмкін, әртүрлі мүлікке қатысты бір немесе бірнеше өсиет жасай отырып, өз мүлкіне немесе оның қандай да бір бөлігіне билік ете алады. Мұра қалдырушы жасалған өсиеттің оны жасағаннан кейін кез келген уақытта күшін жоюға және өзгертуге ерікті және күшін жоюдың немесе өзгертудің себебін көрсетуге міндетті емес. Мұра қалдырушының өсиетте өзі мұрагер етіп тағайындаған адамдарға, олар қайтыс болған жағдайда өз кезегінде өсиет еткен мүлікті белгілі бір түрде билік ету міндетін жүктеуге құқығы жоқ. Мұрагерлік заң бойынша жүзеге асырылуы үшін кемінде екі жағдай болу керек: біріншіден, мұраға ие болатын тұлға, заң бойынша мұрагер болатындардың сапына кіруі керек, екіншіден, мұрагерлік ашылуы керек. Өсиет бойынша мұра беруші мұра лаушыны өзінің еркімен өсиетте белгілейді.

Заң бойынша мұрагер болу құқығын бірінші кезекте тең үлеспен мұра қалдырушының балалары, соның ішінде ол қайтыс болғаннан кейін тірі туған балалары, сондай-ақ мұра қалдырушының жұбайы мен ата-анасы алады.

Екінші кезекте тең үлеспен мұра қалдырушының ата-анасы бір, ата-анасы бөлек аға-інілері мен апа-сіңлілері, сондай-ақ оның әкесі жағынан да атасы мен әжесі алады.

Үшінші кезекте тең үлеспен мұра қалдырушының туған немере ағалары мен апалары алады.

Төртінші кезекте тең үлеспен мұра қалдырушының алтыншы атаға дейінгілерін қосқанда басқа туыстары алады, бұл ретте туыстық дәрежесі неғұрлым жақын туыстар туыстықтың неғұрлым алысырақ дәрежедегі туыстарын мұрагерліктен шеттетеді. Туыстық дәрежесінің жақындығы ортақ ата-бабасына туу саны негізінде анықталады. Мұрагерлікке шақырылған төртінші кезектегі мұрагерлер тең үлесте мұрагер болады.

Бесінші кезекте, егер мұра қалдырушының бір отбасында кемінде он жыл бірге тұрса, тең үлеспен оның туыстас аға-інілері мен апа-сіңлілері, өгей әкесі мен өгей шешесі алады.

Алтыншы кезекте тең үлеспен мұра қалдырушының асырауындағы еңбекке жарамсыз адамдар алады.

Жетінші кезекте мұра қалдырушы қайтыс болғанға дейінгі кемінде бір жыл оның асырауында болған және онымен бірге тұрған еңбекке жарамсыз адамдар заң бойынша мұрагерлер қатарына жатады. Бұл жұмыста азаматтардың меншігін мұралаудың түсінігі, яғни ұғымы, маңызы ашылды, барлық жұмыс осы тақырыпқа арналған.

Сонымен, осы жұмысты қорытындылап келесі тұжырымға келдім: қайтыс болған адамның мүлкі оның өмір сүрген кезінде білдірген еркі бойынша - өсиет арқылы өзі қадаған субъектіге немесе өсиет болмаған жағдайда оған бөтен емес тұлғаларға, яғни туысқандарына ауысады. Осылайша, қайтыс болған адамның мүлкінің тағдары мұралау арқылы шешіледі.

Осы жұмысты жасау кезінде заңнаманы және арнайы әдебиетті зерттеу кезінде осы құқықтық институттың бір үлкен мәселесі ашылды – бұл банк салымдарының мұрагерлік

тәртібінің заң жүзінде қадағалабауы. Осы мәселеге не азаматтық заңнама, не банктік заңнама назар аудармаған.

Сонымен қатар азаматтық заңнама бойынша зейнет-ақы қорларына төленген ақылар мұра құрамына жатпайды, бірақ қазіргі кезде зейнет-ақы қорлары өздерінің жарнамаларында, зейнет-ақы шарттарында адамның зейнет-ақы шотында жиналған ақша сомасы мұрагерлеріне беріледі деп көрсетеді. Сондықтан азаматтық заңнамадағы және тәжірибедегі осы қарама-қайшылықты зерттеп ол бойынша заңнамаға сәйкес өзгерістер енгізу талабын қоюға болады. Бұл менің ғылыми зерттеу нәтижесінде берілген ұсынысым.

Бұл жұмыста азаматтардың меншігін мұралаудың түсінігі, яғни ұғымы, маңызы ашылды, барлық жұмыс осы тақырыпқа арналған [3, б.28].

Тәжірибеде мұралау қатынастары көп кездеседі, бұл мәселе азаматтық құқықтық, нотариат, жылжымайтын мүлікпен жасалатын мәмілелер заңнамаларын білуді қажет етеді. Мұрагерлік тәртібі нақты заңнамада анықталған, теориялық арнайы әдебиеттер де бұл азаматтық құқықтық қатынастарға үлкен көңіл бөліп отыр. Өйткені адам өмірінің заңдылығының ерекшеліктері, өмірде болатын әртүрлі оқиғалар (адамның туу, адамның қайтыс болуы, туыстық қарым-қатынастардың пайда болуы, некеге тұру) болады. Осы қатынастарда мүліктік сұрақтар да шешіледі. Олардың дұрыс шешілу жағдайлары, реттейтін ережелері азаматтық заңнамада көрсетілген. Мұрагерлік - қайтыс болған азамат мүлкінің басқа адамға – мұрагерге ауысуы. Мұра қалдырушының өсиетте өзі мұрагер етіп тағайындаған адамдарға, олар қайтыс болған жағдайда өз кезегінде өсиет еткен мүлікті белгілі бір түрде билік ету міндетін жүктеуге құқығы жоқ. Мұрагерлік заң бойынша жүзеге асырылуы үшін кемінде екі жағдай болу керек: біріншіден, мұраға ие болатын тұлға, заң бойынша мұрагер болатындардың сапына кіруі керек, екіншіден, мұрагерлік ашылуы керек [4, б. 26]. Мұрагер өзінің мұрагерлікке шақырылғандығы туралы білген немесе білуге тиіс болған күннен бастап 6 айдың ішінде мұрадан бас тартуға құқылы. Дәлелді себептер болған жағдайда бұл мерзімді сот ұзартуы мүмкін, алайда бұл екі айдан аспауға тиіс. Мұраны қабылдаған кез келген заң бойынша мұрагер мұраны бөлуді талап етуге құқылы. Мұраны бөлу мұрагерліктің келісімі бойынша оларға тиесілі үлестерге сәйкес, ал келісімге қол жетпеген кезде – сот тәртібімен жүргізіледі.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

- 1.Қазақстан Республикасының Конституциясы 1995жыл 30-шы тамыз. (соңғы өзгерістер 10.03.2017 [№ 51-VI](#) ҚР заңымен енгізілді).
- 2.Қазақстан Республикасының Азаматтық Кодексі. (Ерекше бөлім) 01.07.1999ж. (соңғы өзгерістер ҚР 27.02.2017 [№ 49-VI](#) Заңымен қолданысқа енгізіледі).
- 3.Қаржасова Г.Б. Азаматтық құқық. Оқу құралы. Сызба-альбом. Қарағанды 2016ж.
- 4.Толлеугалиев Ғ.И. Қазақстан Республикасының Азаматтық құқығы. – Алматы: ҚазМЗА, 2001ж.

Омарова А., 2 курс студенті

Ғылыми жетекшісі – оқытушы Искакова И.Е., Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

МЕМЛЕКЕТТІК ҚЫЗМЕТКЕ ОРНАЛАСУ КЕЗІНДЕГІ ТАЛАПТАР МЕН ШЕКТЕУЛЕР

Қазақстан Республикасы тәуелсіздігін алғалы бері еліміздің өз алдына мемлекет болып өркендеп өсуі үшін бірқатар қажетті заңдар және басқа да нормативтік құқықтық актілер қабылдануда және олардың талаптары орындалу үстінде. Осы заңдарды іске асырылуын қамтамасыз ету және оған жауапты болу ең алдымен еліміздегі мемлекеттік органдарда қызмет атқаратын барлық мемлекеттік қызметшілерге жүктелген.

Мемлекет басшысының «5 институттық реформаны жүзеге асыру бойынша 100 нақты қадам» – Ұлт жоспары орындаудың бірінші реформасы Мемлекетті кәсібилендіру яғни, «Мемлекеттік қызмет туралы» заң негізінде мемлекеттік аппараттың тиімділігін арттыруға бағытталған [1]. Осы реформаның жеті бағыты мемлекеттік қызметке орналасу тәртіптерімен мемлекеттік қызметшілердің жүріс-тұрыс барысы, тұтастай алғанда, мемлекеттік қызметті жаңғыртудың негізгі қырлары нақтыланып жоспарланғандығын айқындайды.

«Мемлекеттік қызмет атқару қоғам мен мемлекет тарапынан ерекше сенім білдіру болып табылады және мемлекеттік қызметшілердің моральдық-әдептілік бейнесіне жоғары талаптар қояды», — дейді Астана қаласы бойынша Соттар әкімшісі Персоналды басқару бөлімінің бас маманы Е.Сапарханұлы [2]. Мемлекеттік қызметшілердің мінез-құлықтың жалпы стандарттары негізінде Қазақстан Республикасы мемлекеттік қызметшілерінің әдеп кодексі Қазақстан Республикасы Президентінің 2015 жылғы 29 желтоқсандағы №153 Жарлығымен бекітілді [3].

Мемлекеттік қызмет ұғымы мемлекеттік қызметшінің мемлекеттік органдарда мемлекеттік биліктің міндеттерін және функцияларын жүзеге асыруға бағытталған лауазымдық өкілеттіктерді атқару бойынша ресми қызмет деп түсіндіруге болады. Сондықтан да, Қазақстан Республикасының «Мемлекеттік қызмет туралы» 13 бабына сәйкес, мемлекеттік қызметке орналасушы тұлғалар, мынадай талаптарға сай болу қажет:

- Қазақстан Республикасының азаматы болуға;
- Егер Қазақстан Республикасының заңнамасында тиісті лауазымдарға қатысты өзгеше белгіленбесе, жасы 18 жастан кем болмауға тиіс;
- Қажетті білімі, кәсіби даярлық деңгейі болуға және белгіленген біліктілік талаптарына сай келуге;
- Қазақстан Республикасының заңында белгіленген зейнеткерлік жасқа толмаған болуға тиіс [4].

Азамат мемлекеттік қызметке орналасу кезінде салық қызметі органдарына табыстары және өзіне меншік құқығымен тиесілі, салық салу объектілері болып табылатын мүлкі туралы мәліметтерді табыс етуге міндетті.

Мемлекеттік әкімшілік қызметке орналасу конкурс негізінде іске асырылады. Орталық мемлекеттік органдар мен олардың аумақтық бөлімшелерінде, ведомстволарда конкурстың өтетіндігі жайлы хабарландыру Қазақстан Республикасының бүкіл аумағында таралатын мерзімді басылымдарда жарияланады. Жергілікті мемлекеттік органдарда өтетін конкурстар жайлы ақпарат жергілікті газеттерде жарияланады. Мемлекеттік органға келесі құжаттарды тапсыру керек:

- 1) өкілетті орган бекіткен форма бойынша өтініш;
- 2) өкілетті орган бекіткен форма бойынша сауалнама;
- 3) кадрларды есепке алу қағазы бойынша толтырылған жеке қағаз (мекен-жай және телефонды көрсетуге міндетті);
- 4) білім туралы құжаттың куәландырылған көшірмесі;
- 5) жеке куәлік көшірмесі;
- 6) куәландырылған немесе жұмыс орныңыздағы кадр бөлімі тіркеген еңбек кітапшасының көшірмесі;
- 7) денсаулық жағдайы туралы анықтама
- 8) 3x4 көлеміндегі 1 фотосурет

Құжаттар конкурс өтетіні туралы бұқаралық ақпарат құралдарында жарияланған сәттен бастап хабарландыруда көрсетілген мемлекеттік органдардың мекен-жайларына 15 күнтізбелік күн ішінде тапсырылады.

Конкурс бірнеше кезеңнен тұрады:

1. Әр конкурс шарттарына сәйкес, үміткерлер заңнама бойынша білімін тексеру үшін компьютерде тест сынағын міндетті түрде тапсырады.

Тест мақсаты – үміткердің жалпы мүмкіндігін бағалау.

Мемлекеттік қызметтің санатына байланысты түрлі тест бағдарламалары ұсынылады. Қазіргі таңда тест бағдарламаларына заңнама бойынша білімді тексеру тестері, сонымен қатар, үміткердің мүмкіндігін тексеру мақсатында логикалық вербалды емес тест жатады. Тестілеуге қатысатын үміткерлер Агенттікте немесе еліміздің 16 аймағындағы Қазақстан Республикасы Мемлекеттік қызмет істері бойынша агенттігінің жергілікті тестілеу орталықтарында, құжат қабылдау аяқталғаннан кейін 5 жұмыс күні ішінде тестілеуден өте алады (тестілеудің қай тілде өтуін үміткер өзі таңдайды).

2. Тесттен өткен үміткерлер келесі конкурстық кезеңге – әңгімелесуге өтеді. Әңгімелесу барысында үміткердің кәсіби және тұлғалық қасиеттері бағаланады.

3. Конкурстың шешуші кезеңінде конкурстық комиссияның отырысы өтеді. Комиссия ұсынылған құжаттар, тест пен әңгімелесу нәтижесі бойынша үміткерлерді бағалайды және мемлекеттік бос әкімшілік қызметке лайық үміткерлерді іріктейді. Үміткерлердің тек біреуі ғана бос лауазымды орынды иелене алады, ал екінші үздік үміткер кадрлық резервке ұсыныла алады.

Мемлекеттік әкімшілік қызметке орналасуды бір тәртібі ҚР «Мемлекеттік қызмет туралы» заңында көзделген. ҚР «Мемлекеттік қызмет туралы» Заңының 12 бабының 2 тармағында мемлекеттік әкімшілік қызметшінің мемлекеттік әкімшілік лауазымға орналасуы ол тиісті бос тұрған лауазымға қойылатын біліктілік талаптарына сай келген жағдайда, мемлекеттік әкімшілік қызметшінің және уәкілетті органның немесе оның аумақтық бөлімшесінің келісімімен конкурстық іріктеусіз ауысу тәртібімен жүзеге асырылуы мүмкін делінген [4].

Мемлекеттік әкімшілік лауазымға орналасу арнайы тексерудің оң нәтижелері алынғаннан кейін жүзеге асырылады. Мемлекеттік орган арнайы тексерудің нәтижелерін алған күнге дейін азаматтарды мемлекеттік әкімшілік лауазым көздейтін міндеттерді уақытша атқару үшін жұмысқа қабылдайды. Олармен еңбек қатынастары Қазақстан Республикасының еңбек заңнамасына сәйкес реттеледі [5]. Еңбек шарттары арнайы тексеруді жүргізу мерзіміне жасалады. Арнайы тексеру жүргізу кезеңінде бұл адамдарға мемлекеттік қызметшілердің міндеттері мен жауапкершілігі, мемлекеттік қызметте болуына байланысты шектеулер бөлігіндегі ережелері қолданылады. Бұл адамдардың құқықтары еңбек шартында айқындалады. «Б» корпусының мемлекеттік әкімшілік лауазымдарына қойылатын біліктілік талаптары мемлекеттік органның құрылымдық бөлімшелері қызметінің негізгі бағыттары, мемлекеттік әкімшілік қызметшілер жүзеге асыратын лауазымдық өкілеттіктер ескеріле отырып, мемлекеттік әкімшілік лауазымдар санаттарына қойылатын үлгілік біліктілік талаптары негізінде әзірленеді және оларды уәкілетті органның келісімімен мемлекеттік органдар бекітеді.

«А» корпусының мемлекеттік әкімшілік лауазымдарына қойылатын арнайы біліктілік талаптарын Қазақстан Республикасының Президенті айқындайтын тәртіппен уәкілетті орган бекітеді.

Мемлекеттік саяси қызметке кіру үшін қойылатын қосымша талаптарды Қазақстан Республикасының Президенті айқындайды.

Мемлекеттік қызметшінің құқығы жоқ:

1) өкілді органдардың депутаты болуға;
2) педагогтік, ғылыми және өзге де шығармашылық қызметті қоспағанда, басқа да ақылы қызметпен айналысуға;

3) кәсіпкерлік қызметпен айналысуға, соның ішінде, егер коммерциялық ұйымды басқаруға тікелей қатысу Қазақстан Республикасының заңдарына сәйкес оның қызметтік міндетіне кірмейтін болса, егер "Сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес туралы" Қазақстан Республикасының Заңында өзгеше белгіленбесе, ұйымдық-құқықтық нысанына қарамастан, коммерциялық ұйымды басқаруға қатысуға;

4) үшінші тұлғалардың істері бойынша өзі қызмет істейтін не өзіне тікелей бағынысты немесе өзінің бақылауындағы мемлекеттік органда өкіл болуға;

5) өзінің қызметтік іс-әрекетін материалдық-техникалық, қаржылық және ақпараттық қамтамасыз ету құралдарын, басқа да мемлекеттік мүлік пен қызметтік ақпаратты қызметтік емес мақсатта пайдалануға;

б) лауазымдық өкілеттігін орындауға байланысты азаматтар мен заңды тұлғалар көрсететін қызметті жеке мақсатына пайдалануға құқығы жоқ.

Мемлекеттік қызметшілердің жақын туыстары мен жекжаттарына қатысты лауазымдық өкілеттіктерін жүзеге асыруына Қазақстан Республикасының заң актілерімен шектеулер көзделуі мүмкін.

Біліктілік талаптары әрбір мемлекеттік органмен дербес жасалады және міндетті түрде Мемлекеттік қызмет істері және сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл агенттігімен келісуге жатады. Біліктілік талаптары барлық мемлекеттік лауазымдарға білімі, еңбек өтілімі және құзыреттілігі бойынша бірыңғай талаптар орнатады. Бірқатар лауазымдарға, мысалға, ауылдық және аудандық деңгейлерге ортадан кейінгі және техникалық пен кәсіби білімдер рұқсат етіледі. Бірқатар лауазымдар, мысалға, орталық деңгейде үміткермен Президент жанындағы Мемлекеттік басқару академиясында оқу өткергендігі немесе шетелдік білімі бар болуы ескерілуі мүмкін. Мұндай білімі бар мемлекеттік лауазымға үміткерлерге мемлекеттік қызметте еңбек өтілімінің қысқалау мерзімі талап етіледі (мысалға 5 жылдың орнына 3 жыл мемлекеттік қызметтегі өтілімі).

Мемлекеттік қызметке үміткерлерге жұмыс өтілімі маңызы аз емес. Қазір мемлекеттік қызметке мемлекеттік емес мекемелерде, құқық қорғау және арнайы мемлекеттік органдарда жұмыс өтілімі бар азаматтар түсе алады.

Мемлекеттік қызметке үміткерлердің квалификациялық талаптары мемлекеттік қызметтегі жаңа тәсілдердің енізілуімен жетілдірілуде. Аталған сараптаманың негізінде, ендігі кезекте әскери қызметінде, Парламент пен маслихат депутатының мәртебесіндегі, сот және халықаралық қызметкерлері мәртебесіндегі жұмыс өтілі ескерілетін болады. Аталған жылы квалификациялық талаптарға жаңа «біліктілік» жаңа ұғымы енгізілді. Бұл әрбір қызметкерлерге тиімді жұмыс жасау үшін қажетті білім мен дағдылардан тұратын жиынтық.

Біліктілікті бағалаудың автоматтандырылған жүйесі әрбір біліктілікті тексеру үшін 12 тесттік жұмыстан құралған.

Басшылық қызметіне үміткерлерге 10 біліктілік деңгейін анықтауға 90 минут, қалған қызметке үміткерлер үшін 8 біліктілік деңгейін анықтауға – 75 минуттан беріледі. Аталған жылдың басынан жалпы жеке қасиеттерін бағалауда тесттілеуден өткендердің 76,3% жоғары бағадан алды [6]. Қазіргі уақытта Агенттік Бірыңғай біліктілік негіз ретінде жетілдірілуде. Бұл тәсіл әрбір деңгейдегі қызметтің біліктілігін тексеру талаптарын нақтылап алуға мүмкіндік береді. Мемлекеттік қызметке түсушілерге арналған квалификациялық жаңартылған талаптар мемлекеттік қызметке өтуде тең мүмкіндік алуға және мемлекеттік қызметкерлердің тиімді жұмыс атқару үшін кәсіби деңгейін арттыруға бағытталған.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Мемлекеттік қызметшілердің әдеп стандартын сақтауы // i-news.kz/news/2016/11/25/
2. Қазақстан Республикасы Президентінің 2015 жылғы 20 мамырдағы бағдарламасы. 100 нақты қадам // adilet.zan.kz/
3. Қазақстан Республикасы мемлекеттік қызметшілерінің әдеп кодексі (Мемлекеттік қызметшілердің қызметтік әдеп қағидалары) 2015 жылғы 29 желтоқсандағы № 153 Жарлығы // adilet.zan.kz/
4. Қазақстан Республикасының 2015 жылғы 23 қарашадағы № 416-V ҚРЗ «Мемлекеттік қызмет туралы заңы» // http://adilet.zan.kz
5. Қазақстан Республикасының 2015 жылғы 23 қарашадағы № 414-V Еңбек Кодексі // http://adilet.zan.kz
6. Елімізде мемлекеттік қызметке орналасу талаптары өзгерді // <http://www.zakon.kz>

Омарова А., 2 курс студенті
Ғылыми жетекші - PhD докторы, доцент Г.Б Қаржасова
Қазтұтынуодағы Қарағанды Экономикалық университеті, Қарағанда қ,
Қазақстан Республикасы

ӨСИЕТ БОЙЫНША МҰРАГЕРЛІК – МЕНШІК ҚҰҚЫҒЫН ІСКЕ АСЫРУ ТӘСІЛІ РЕТІНДЕ

Азаматтық кодексіміз мұрагерлік институтын құқықтық реттей отырып өсиет және заң бойынша мұрагерлікті енгізді. «Өсиет» ағылшын тілінен аударғанда – азаматтың қайтыс болуына байланысты өзіне тиесілі мүлікті заң тәртібін сәйкес билік етуі дегенді білдіреді екен.

Қазақстан Республикасының Азаматтық Кодексінің 1046 бабының 1 тармақшасында өсиетке мынадай анықтама берілген «азаматтың ол қайтыс болған жағдайда өзіне тиесілі мүлікке билік ету жөніндегі өз ықтиярын білдіруі өсиет». Сонымен қатар ол заңдық тәртіпке сәйкес және заңда көрсетілгендей, куәлардың қатысуымен жүзеге асырылуы керек. Өсиет қалдырушының оның өлгеннен кейін еркі іс жүзінде орындалады. Тірі кезінде құрастырылған өсиет, ол өлгеннен кейін заң күшіне енеді. Өсиет, бұл – біржақты мәміле. Өсиет қалдырушының тікелей өзімен байланысты. Бұл өкіл арқылы немесе сенімді тұлға арқылы жүзеге аспайды. Мұны өсиет қалдырушы тікелей өзі құру қажет және бұл өзіне тиесілі тікелей құқық болып табылады. Өсиет қалдырушының тірі кезінде қалдырған өсиеті негізінде, ол қайтыс болғаннан кейін күрделі құқықтық мұрагерлік қатынас пайда болады. Өсиет қалдырушы өз кезегінде заңды мұрагерліктің кезек тәртібіне байланыссыз, өз қалауы бойынша мұрадағы үлесті және тағы басқа жағдайларды өзгертіп, өсиет қалдыра алады [1].

Өсиет мәселесі ғалымдар арасында ғылыми деңгейде де зерттелген мәселелердің бірі. Ғ.Сапарғалиев өсиет – заңда көрсетілген ретпен жасалған азаматтың өз дүние мүлкін кімге қалдыру жөніндегі тірі кезіндегі ерікті тапсырмасы ретінде қарастырады.

Өкіл арқылы өсиет жасауға жол берілмейді. Өсиетті өзі жасауы тиіс. Негізінен, азамат өзінің барлық мүлкін немесе оның бір бөлігін заң бойынша мұрагерлер тобына кіретін де, кірмейтін де бір немесе бірнеше адамға, сондай-ақ заңды тұлғаларға және мемлекетке өсиет етіп қалдыра алады. Өсиет қалдырушы себебін түсіндірместен заң бойынша мұрагерлердің біреуін, бірнешеуін немесе барлығын мұрадан айыруға құқылы. Егер өсиеттен өзгеше туындамаса, заң бойынша мұрагердік мұрадан айыру оның ұсыну құқығы бойынша мұрагерлік етуші ұрпақтарына қолданылмайды.

Қазақстан Республикасының Азаматтық Кодексіне сәйкес, өсиет қалдыру құқығы әрекетке қабілеттілігі бар азаматтарға ғана тиесілі болады. Әрекетке қабілеттілікті тексеруді өсиетті куәландыратын адам жүзеге асырады, сондықтан нотариус немесе өсиетті куәландыруға уәкілетті адам осы нотариаттық іс-әрекетті жасау кезінде өсиет жасауға ниет білдірген адаммен әңгімелесіп, өсиет қалдырушының мүлікке билік етуге шынайы еркін, сондай-ақ қалыптасқан жағдайды дұрыс қабылдауын және өзінің іс-әрекетін түсінуін анықтайды. Өсиет бойынша мұрагерлікке қатысты ережелерде бұл туралы нақты көрсетілмегенімен, іс жүзінде өсиет біржақты мәміле болып табылатындықтан, өсиетті әрекет қабілеттілікке ие тұлға құрайды. ҚР-ның АҚ-нің 22 бабына сәйкес, 14-18 жасқа дейінгі кәмелетке толмағандар өздерінің табысына, стипендиясына, өзге кірістеріне және өздері жасаған интеллектуалды меншік құқығы объектілеріне өз бетінше билік етуге, сондай-ақ тұрмыстық ұсақ мәмілелер жасауға құқылы. 14 пен 18 жас аралығындағы кәмелет жасқа толмағандардың меншігінде мүліктер бар болса, олардың өсиет құруға құқылы болғаны ма? Бұл жөнінде Э.Б. Бабыкова 14 пен 18 жас аралығындағы кәмелет жасқа толмағандар өздері тапқан: айлығын, стипендиясын, гонорарын өсиет етулеріне болады дейді. Заңға сәйкес әрекет қабілеттілігі бар

азаматтардың өз мүлкін өзінің қалауы бойынша көрсетіп, өсиет құруға құқығы бар. Сондықтан, нотариус өсиетті куәландыру барысында оның жеке өзімен қатар (аты-жөні), оның әрекет қабілеттілігіне көз жету керек [2].

Тарихи деректерге тоқталсақ, «Қасым ханның қасқа жолы», «Есім ханның ескі жолы» деген замандарда туған даламызда салтанат құрған қазақтың әдет-ғұрып, заң жобалары негізгі арқауын Шариғат заңдарына байлаған екен. Кейбір тұстарында бірізділік болмағанымен, сол дәуірлерде Дешті Қыпшақ даласында рухани құндылықтарды нығайтуды көбірек көздеген жарғылар өмір сүргені белгілі. Тек Әз Тәукенің тұсында ғана оның бәрі бір жүйеге келтіріліп, атақты «Жеті жарғының» дүниеге келгенін айтысады тарихшы ғалымдар. Ғалым-профессор Л.Рүстемовтің дәйектемесіне қарағанда, мұндағы «жеті» сөзі – «Моғолстан мемлекеті» мағынасында қолданылған «чете моғол» тіркесіндегі «чете» сөзінің дыбыстық өзгеріске ұшыраған нұсқасы. Демек, «Жеті жарғыңыз» – «мемлекет заңы, жарғысы» дегенді білдірсе керек. Осы мемлекеттік заңнамада мұрагерлік өсиеті жөнінде бір ғана шарт сақталған екен. Онда: «Өсиет ағайындар мен молданың қатысуы арқылы жасалады», – деп тайға таңба басқандай көрсетілген. Демек, мирас бөлісіне қатысты өсиет жазылғанда немесе айтылғанда жақын ағайын, туыс тұтасқа жуық қатысуы тиіс. Және ол мұрагерлік үдерісіне Ислам дінінің сол ауыл-аймақтағы өкілі міндетті түрде куәгер болуы керек. Сонда ғана марқұмның соңында қалғандар арасында орынсыз дау-дамайлар туындамайды. Яғни әулеттегі татулық, шаңырақтағы бірлік сақталып қалмақ. Демек, кеткен кісі де қабірінде дәл осы мәселе үшін орынсыз қиналмайды деген сөз.

Өсиет – мұраны тіркеудің әмбебап және қауіпсіз әдістерінің бірі, алайда ол да өз тәуекелдеріне ие. Іс жүзінде мұраны тіркеу және қабылдау үдерісіндегі проблемалар өте көп болуы мүмкін. Жалпыға ортақ мысалдар келтіретін болсақ:

1. Мұрагерлік мүлік жоқ. Бұндай кейде кездеседі. Мысалы, мұрагер мұрагерлерді анықтайтын өсиет құрды, ал объект ретінде автомобильді атап көрсетті. Мұрагер қайғылы апатта қайтыс болды, нәтижесінде оның көлігі қалпына келтіруге жарамайды. Демек, өсиет бар, ал мұрагерлік мүлкі жоғалады.

2. Міндетті үлес. Өсиетте белгіленген мұрагерлерге міндетті түрде үлесті алуға құқығы бар тұлғаларды «есептен шығармауы керек». Олармен бөлісуге қажет. Егер өсиет бөлігіне барлық мүлік қосылмайтын болса, бұны болдырмауға болады, онда міндетті үлесті қалғанынан бөлуге болады, ол міндетті түрде жеткілікті болуы керек. 3. Өткізу мерзімі. Егер мұрагер мүлікті уақытында қабылдамаған болса, босатқан себебі өздігінен дәлелді болса, онда оны сот арқылы уақыттың өткізіп алған кезеңі қалпына келтірудің неғұрлым күрделі үрдісі күтіледі. Ол үшін мұрагерлік құқығының барлық қажетті дәлелдерін қолданып, талап қоюға тура келеді. Әдеттегідей, әр нақты жағдайда, басқа да мәселелер пайда болуы мүмкін. Олардың барлығы сот тәртібімен жиі шешіледі. Осылайша, мұрагерлік кейде күрделі және шиеленіскен процесске айналады. Дегенмен, одан қорқуға қажеті жоқ, өйткені нәтиже кейде күшке тұрарлық. Ең бастысы – заң ережелерін ұстану, өзіңіздің құқықтарыңыз бен міндеттеріңізді білу, сол кезде мұрагерлік процесстің проблемаларын болдырмау оңайырақ болады.

3. Мұрагерлер арасында мүліктің тең емес бөлінуі. Бұл жерде өз бетінше дербес келіссөз жүргізу әлдеқайда қиын және осындай қақтығыстарды әрдайым сотта шешуге тура келеді. Дегенмен, мұра қалдырушының үлесін бөлуге мұрагерлер арасында өз қалаулары бойынша, олар өз ұстанымында көбінесе өсиеттің бостандық принциптерін қолдайды және оны қайта қараудан бас тартады. Өсиетке қарсы тұрудың жалғыз жолы – оның адалдығын дәлелдеу. Мүдделі тұлғалар сотты сендіре алады, мысалы, туысы өсиетті өз бетінше емес, біреудің қысымымен құрастырылуы, немесе мүгедектік фактісін, яғни қайтыс болған адамның ақыл-ойының ауытқуын дәлелдеу, сондықтан түрлі жағымсыз рәсімдерге дайын болу керек – мысалы, қайтыс болғаннан кейінгі сараптама.

4. Кейде заңда белгіленген нормаларға қайшы келетін өсиетте жазылған жағдайлар кездеседі. Мысалы, мұрагер өзінің жақын туыстарына ортақ меншіктегі жылжымайтын

мүлікті жазылымнан бас тартуы мүмкін. Бұл жағдайда мұрагерге тиісті мүлікті бөлу кезінде оның қаза тапқан ата-анасының үлесіне ғана сенуге болады.

5. Мұрагерлік бойынша өсиет алу, оны құрастыру кезіндегі қателіктер қиындатады. Бұл автордың елемеушілікпен қарағаны ғана емес, сонымен қатар нотариустың да қабілетсіздігінен болуы мүмкін. Мысалы, аты-жөнінде, әкесінің атында, бір әрпі қате жазылса, ол сот талқылауына әкелуі мүмкін – сәйкесінше, отбасы мүшесі мүлкі оған берілгенін, мұраға қатысы бар жөнінде расталу құжаты керек, яғни ол оны дәлелдеуге тырысуға қажет. Егер өсиетте туған күндері, пәтер, үй, банк шоттарының нөмірлері және т.б. қате жазылса да, тура сондай әрекет жасалу керек. Бірақ бұның бәрі түзетілуі мүмкін. Құжаттарды дайындау мен растау қателіктерімен жұмыс әлдеқайда қиын, әрі күрделі. Мысалы, нотариус жеке басын куәландыратын құжаттың күнін және орнын қате немесе мүлдем жазуын ұмытуы мүмкін. Бұған мұрагерлердің толық емес жеке деректері жатқызылады, яғни, туылған күнінің болмауы, туыстық дәрежесі немесе тұрғылықты мекен-жайы. Ол мұраға бөлу кезіндегі оларды анықтауға кедергі келтіреді.

6. Көбінесе мұрагерлікті бөлу кезінде даулар туады. Бұл процедура бірқатар нюанстарға ие, бірақ барлық адамдар негізгі ережелерді білу керек. Осылайша, ҚР АҚ сәйкес, мұрагерлік, соның ішінде жылжымайтын мүлік қайтыс болған адам өсиет қалдырған немесе заң бойынша туыстардың арасында таратылады. Егер өсиет жарамды деп танылса, онда проблема жоқ, сіз дәл сол мұрагердің жариялағанындай аласыз. Ал егер құжат болмаса немесе ол жарамсыз деп танылса, онда қиындықтар туындауы мүмкін. Бұл үшін сізде қандай құқықтар бар екенін білу қажет. Талап етушілер өте көп болуы мүмкін, өйткені отбасының әрбір мүшесі мұрагермен белгілі бір дәрежеде туысқандықтан тұрады. ҚР АҚ 1061, 1064, 1068 баптарда мұрагерлерді анықтаудың нақты тәртібі көзделген [3].

Сонымен, өсиет біржақты мәміле. Өсиетті толық әрекет қабілеттілігі бар тұлға жасай алады. Өсиетті орындауға қатысты нормалар азаматтық заңнамаларда қарастырылған. Мұрагерлік мүлікті қорғауға байланысты шараларын қамтамасыз ету міндеті мұрагерлік ашылған кезден пайда болады және ол мұрагерлік істерді жүргізетін нотариустарға жүктеледі. Осыған байланысты заң нормаларында өсиетті орындаушының азаматтық-құқықтық жауапкершілік шараларын бекіту қажет.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Өсерұлы Н. Қазақтың әдет-ғұрпына шариаттың әсерін зерттеу: Заң ғылымдарының докт. дисс. авторефераты: 12.00.01. - Алматы: КазГЮУ, 1997. - 42 б.
2. ҚР Азаматтық кодексі (ерекше бөлім) 1 шілде 1999 ж. № 409-1. (соңғы өзгерістер ҚР 27.02.2017 № 49-VI Заңымен қолданысқа енгізіледі).
3. Гражданский кодекс Республики Казахстан (особенная часть). Комментарий (постатейный): В двух книгах. Книга 2 / Отв. ред.: М.К. Сулейменов, Ю.Г. Басин. – Алматы, 2006. – 800 б.

Сақанова М.А., 9-сынып оқушысы

Ғылыми жетекші - тарих пәнінің мұғалімі Кесикова Р.Б.

Коммуналдық мемлекеттік мекемесі №11 орта мектеп, Қарағанды облысы, Осакаров ауданы, Шұңқыркөл ауылы

ТӨРТІНШІ ӨНЕРКӘСІПТІК РЕВОЛЮЦИЯ ЖАҒДАЙЫНДАҒЫ АЗАМАТТЫҚ ҚОҒАМДАҒЫ ҚҰНДЫЛЫҚ: ЖАҢА ДӘУІР БАСТАУЫ

Елбасы Нұрсұлтан Назарбаевтың жыл сайынғы жолдауынан тың жаңалықтар күтіп, болашаққа деген сенімдері мен үміттерін ұштай түсетіні қалыпты жағдай.

«Төртінші өнеркәсіптік революция жағдайындағы дамудың жаңа мүмкіндіктері» аталған жолдаудың бағыты мен барша қазақстандықтарға артылған жауапкершілігі сөзден

гөрі істің өзі шабуын талап етеді. Былтыр өзінің үшінші жаңғыруын бастаған Қазақстан биыл серпінді қарқынмен төртінші жаңғыру революциясын бастан өткермек.

Елбасы жолдауы «Қазақстан-2050» даму стратегиясы, 30 дамыған елдің қатарына кіру, «100 нақты қадам» – Ұлт жоспары бағдармалары аясындағы міндеттерді таяу уақыттарда жүйелі түрде нақтылаған кешенді құжат болып табылады.

Әлемді шарпыған экономикалық дағдарысқа қарамастан Елбасы: «Болашақта ұлттың табысты болуы оның табиғи байлығымен емес, адамдардың бәсекелестік қабілетімен, яғни, адами капиталдың сапасымен өлшенетінін» атап айтты. Бұл орайда ұлт сапасы мен адами капиталдың жоғары деңгейде қалыптасуына ұстаздар әулетінің қосатын үлесі ұшан – теңіз.

10 міндеттерді айқындап берген Елбасы жолдауының кез келген міндетін алып қарайтын болсақ, осының бәрін іс жүзіне асыратын, міндеттердің орындалуына тікелей атсалысатын білікті маман мен бәсекеге қабілетті кадр әлеуеті екенін аңғару қиын емес. Ал жаһандық бәсекеге шыдас беретін, күрделі өркениеттік дамудың көшіне ілісе алатын ықпал етуші күш, бұл білімді әрі білікті маман. Бұл міндеттердің барлығы да Қазақстан қоғамының экономикалық, саяси, әлеуметтік және рухани жақтарының өзекті бағыттарын қамтиды. Ел экономикасын жедел түрде индустрияландыру мен цифрландыру, инновациялық технологияларды ендіру, IT саласын және инжинирингтік қызмет түрлерін жетілдіру, «Жасыл» экономикаға көшу және баламалы энергия көздерін кеңінен пайдалану мәселелерін күн тәртібінде тұр. Біздің көз алдымызда болып жатқан ұлы өзгерістер-әр тарихи сын-қатер, әрі ұлтқа берілген мүмкіндік деген жолдары мемлекетіміздің болашақта дамыған елдердің қатарынан орын алатын алып державалардың санатында көрінетініне еш күмән тудырмайды.

Жолдаудың бір ерекшелігі – мұнда білім саласының барлық сатылары бойынша нақты міндеттер айқындалған. Барлық жастағы азаматтарды қамтитын білім беру ісінде өзіміздің озық жүйемізді құруды жеделдету қажет екеніне басты назар аударылып, адами капиталын дамыту стратегиялық тұрғыдан маңызды міндет екені атап көрсетілген. Қазіргі таңда адами капитал қоғамның потенциалын айқындайтын шешуші факторлардың бірі болып табылады.

Осы жерде әлемде өз дамуы барысында білім саласында тиімді реформалар жүргізіп, солардың нақты жемісін көріп отырған мемлекеттер аз емес екенін айта кеткен жөн. Мысалы, Сингапур, Малайзия, Финляндия, Норвегия, Германия, Ұлыбритания секілді дамыған елдер заман талабына, халықтың сұранысына, тарихи қалыптасқан ұлттық дәстүрге сәйкестендіріп, әр оқушының қажеттілігін қанағаттандыруға бағытталған оқыту бағдарламалары арқылы білім беруде.

Дана халқымызда «Білікті бірді жығады, білімді мыңды жығады» деген қанатты сөз бар қазіргі төртінші өнеркәсіптік революция кезеңінде еліміздің білім беру жүйесі деңгейін әлемдік стандарттарға сәйкестендіру міндеті заман талабынан туындап отыр. Отандық білім беру жүйесі ең алдымен жаңа технологияларды батыл қолданатын, еңбек өнімділігін тұрақты арттыратын, үздік Әлемдік стандарттар негізінде жұмыс жасайтын мамандар даярлауға басты назар аудару қажет.

Ел болған соң еңбек қатынастарын реттеуде көптеген дау-дамайлар туындап, қиыншылықтар кездеседі. Сол еңбек дауларын шешуде Қазақстан кәсіпорындары өз мүшелерінің әлеуметтік-экономикалық құқықтарын қорғауда елдің тыныштығы мен бірлігіне нұқсан келтірмейтін жағдайда, азаматтық қоғамның біртұтас бөлігіне айналды.

Бүгінгі таңда жастардың жан-жақты дамып-жетулері, әлемнің алдыңғы қатарлы елдерінде білім алулары, әлемдік саясат сахнасында өз орындарын айшықтай білулері ең алдымен Елбасының саясатының арқасы. Тарихымызда елеулі орынға ие болып қалған ЭКСПО-2017 көрмесінде қазақ жастары шығармашылық, креативтік ойлау қабілеттерін дамытып, белсенділіктерін артырып, еліміздің, шет ел меймандарына қазақ ұлтының құндылықтарын насихаттап үш тілде еркін сөйлеп уақытын тиімді пайдаланады.

Президент айтқан «Рухы биік, еңбегі ерен, бірлігі мығым, Мәңгілік Ел болу үшін бізде бәрі бар. Тәуелсіздіктің туын желбіретіп, тұғырын нығайтқан біздің тарих алдында жүзіміз жарқын! Біздің тірегіміз—тәуелсіздік, тілегіміз—тұрақтылық, білегіміз—бірлік» деген сөзге қосыламыз. Қазақстандағы кез келген этникалық топ өкілі кез келген жұмысты таңдай алады, сонда ғана бізде нағыз азаматтық қоғам құрылады. Қазақстан біртұтас ұлтқа, Мәңгілік Елге айналды.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Егемен Қазақстан газеті №6. 10.01.2018ж. басылым.
2. Білімді ел №5,6,7 10.01.2018ж., 17.01.2018ж., 24.01.2018ж.

Субхангулова Л.Г. магистрантка 2 курса
Научный руководитель – к. п. н., доцент Салимова Р.М.Стерлитамакский филиал
Башкирского государственного университета, г. Стерлитамак, Россия

ЦЕННОСТНЫЕ ОРИЕНТАЦИИ СУПРУГОВ В СОВРЕМЕННОЙ СЕМЬЕ

Ценности и ценностные ориентации человека всегда являлись одним из наиболее важных объектов исследования философии, этики, социологии и психологии на всех этапах их становления и развития как отдельных отраслей знания. Ценности общества составляют ядро культуры, а ценности личности аккумулируют в себе основное содержание ее духовного мира. Ценности как значимые объекты и явления, для общества, отдельных субъектов являются регуляторами поведения людей в силу того, от их системы ценностей, в большей или меньшей степени зависит принятие ими решений.

Семья является важнейшей общечеловеческой ценностью, в которой условия существования самого сообщества людей согласуются с высокой социальной, природной и духовной целесообразностью. Семья является условием существования всей социальной структуры общества. В ней заключены мощные возможности воздействия на процессы общественного развития. Проблема становления устойчивости семьи – одна из основных проблем современного общества. Семья – это образ жизни, который выработало человечество на протяжении своего существования. Именно в семье человек формируется физически, психологически и интеллектуально, удовлетворяет многие свои потребности, осуществляет присущие ему на том или другом этапе функции. Иерархия ценностей для каждого человека может быть разная. Когда люди образуют семью, то несовпадение системы ценностей каждого из ее членов может стать причиной конфликтов в семье и даже ее распада. В то же время, такое несовпадение может и сплотить ее членов, обогатить, позволить семье стать, например, более духовно наполненной. Поэтому ценности супругов, как жизненные, так и семейные, приобретенные в процессе создания и функционирования семьи, играют огромную роль в семейных отношениях, особенно в детско-родительских взаимодействиях, складывании типа семейной системы. Система ценностей дает возможность личности решить, что для нее значимо и важно в брачной и семейной жизни. Такими ценностями могут быть: материальное благосостояние семьи и удовлетворительные жилищные условия; дети, их здоровье и благополучие; любовь, ласка, нежность, заботливость со стороны партнера; удовлетворенность сексуальной жизнью в браке; здоровье как свое собственное, так и другого партнера; хорошие взаимоотношения с родителями и родственниками той и другой стороны; возможность всецело отдаваться любимому творчеству, любимой профессии, профессиональный успех и карьера [1, с. 64].

Когда молодые люди вступают в брак, то у них, в принципе, существуют одинаковые общечеловеческие ценности. Примерно одинаковыми будут и их групповые ценности, если они принадлежат к одной и той же социальной группе. Однако это еще не

означает, что их представления и взгляды совпадают, так как индивидуальные особенности, жизненный опыт, личная судьба каждого неизбежно дают такие разные комбинации, которые бывают весьма далеки друг от друга. Поэтому споры, разногласия, расхождения между супругами, особенно молодыми, просто естественны и закономерны. Должен пройти определенный период времени, чтобы произошла взаимная притирка взглядов и ценностей. Этот процесс называется взаимной адаптацией в области индивидуальных систем ценностей.

Современные исследования показывают, что ценности нынешних супругов сильно изменились по сравнению с прошлым. Если раньше в брачных взаимоотношениях приоритетными являлись понятия морали, идеи социального равенства, долга, жертвенности, то сегодняшние семьи ставят во главу угла справедливое распределение меры участия в хозяйственно-бытовых и воспитательных хлопотах, исполнение супружеского долга. Несомненно, ценности личности человека, формирующиеся в процессе его жизнедеятельности, оказывают влияние на всю его жизнь, в том числе и на взаимоотношения в собственной семье. Ведь семья – это общественная группа, ведущее предназначение которой – сохранение, развитие и передача из поколения в поколение общечеловеческих ценностей.

Система ценностных ориентаций семьи не является постоянной на протяжении всего ее жизненного цикла, она является динамичной системой, формирующаяся в процессе всего периода становления и социализации, играющая ведущую роль в процессе принятия решения, позволяющая решать, что для человека значимо и важно в семейной жизни. Условием нормального развития и функционирования семьи является наличие у супругов многообразных ценностных ориентаций. Многообразие систем ценностей служит естественной базой для индивидуализации личности, и потому система, обеспечивающая такое многообразие, обладает наибольшей устойчивостью. Супруги в процессе семейного взаимодействия стремятся актуализировать свои модели, но, как правило, сталкиваются с определенными трудностями материально-бытового, эмоционально-психологического, интимно-нравственного характера, преодоление которых требует от них некоторых усилий. От осознания, желания и потенциальных возможностей совместить свои ценностные ориентации с аналогичными ценностями партнера зависит и степень удовлетворенности браком [2, с. 106].

Важным и интересным является вопрос об изменении семейных ценностей супругов с увеличением продолжительности брачных отношений. Эта динамика может различаться у мужчин и женщин в связи с тем, что «истории» людей, живущих вместе, это, как правило, разные истории. Ценности обуславливают установки на выполнение определенных ролей в семье, а также обуславливают некоторые ожидания, связанные с выполнением семейных ролей супругами.

У женщин некоторые исследователи отмечают более выразительную динамику двух семейных ценностей: как правило, снижается ценность внешней привлекательности и возрастает интимно-сексуальная ценность супружеской жизни. У мужчин изменений в выраженности ценностей меньше, чем у женщин [3].

Мы провели исследование ценностных ориентаций супружеских пар с различным семейным стажем с помощью методики «Ценностные ориентации» М. Рокича. В ходе анализа полученных результатов, мы вычислили средний балл каждой ценности для мужей и жен, проранжировали их и определили различия между ценностями разных групп испытуемых с помощью t- критерия Стьюдента.

При диагностике терминальных ценностей современных молодых супругов выявлено, что наиболее популярные ценности у мужей – здоровье (физическое и психическое), интересная работа, материально обеспеченная жизнь, у жен – счастливая семейная жизнь, здоровье (физическое и психическое), любовь. Менее популярными ценностями у мужей, является счастье других, познание, развитие, у жен – счастье других, познание, творчество [4].

Результаты диагностики терминальных ценностей у супругов со стажем показали, что наиболее популярные ценности у мужей – здоровье (физическое и психическое), уверенность в себе, любовь, у жен – здоровье (физическое и психическое), счастливая семейная жизнь, любовь. Менее популярными ценностями у мужей стали счастье других, красота природы и искусства, творчество, у жен – счастье других, развлечения, творчество.

Диагностика инструментальных ценностей молодых супругов выявила, что наиболее популярные ценности у мужей – это ответственность, воспитанность (хорошие манеры), исполнительность (дисциплинированность). У жен – воспитанность (хорошие манеры), аккуратность (чистоплотность), ответственность. Менее популярными ценностями мужа считают – чуткость (заботливость), широта взглядов, непримиримость к недостаткам в себе и других, у жен – непримиримость к недостаткам в себе и других, рационализм, твердая воля.

При анализе результатов исследования инструментальных ценностей супругов со стажем, мы увидели, что наиболее популярные ценности у мужей – ответственность, образованность, исполнительность (дисциплинированность). У жен – аккуратность (чистоплотность), воспитанность (хорошие манеры), ответственность. Менее популярные ценности у мужей являются широта взглядов, непримиримость к недостаткам в себе и других, чуткость (заботливость), у жен – широта взглядов, непримиримость к недостаткам в себе и других, высокие запросы.

Различия в таких ценностных ориентациях у молодых супругов и супругов со стажем семейной жизни как: активная деятельная жизнь, жизненная мудрость, интересная работа, наличие хороших и верных друзей, общественное призвание, познание, развлечения, творчество, уверенность в себе, воспитанность (хорошие манеры), высокие запросы, жизнерадостность (чувство юмора), непримиримость к недостаткам в себе и других, рационализм, широта взглядов, честность, чуткость являются статистически значимыми [5].

Исходя из полученных результатов психологического исследования, нами были сформулированы психолого-педагогические рекомендации супружеским парам с различным стажем семейной жизни для комфортного существования в браке.

- необходимо установить семейные правила и границы, комфортные для обоих супругов;
- построить полноценные, приносящие радость сексуальные отношения и защитить их от вторжений со стороны обязательств, связанных с выполнением домашних и иных работ;
- объединить совместные усилия в кризисные моменты для семьи, в частности, связанные с рождением детей;
- научиться относиться с уважением к увлечениям и интересам партнера;
- научиться договариваться при разрешении разногласий, конфликтов;
- научиться открыто выражать свои эмоции и открыто обсуждать появившиеся проблемы, недовольства и т.д.;
- научиться слушать и слышать партнера;
- создать друг для друга комфортных условий, а также оказывать эмоциональную и помощь и поддержку;
- сохранить романтические представления о любви, несмотря на встречу с отрезвляющими условиями реальности.
- научиться ценить то, что было нажито и прожито, не забывать пережитые события и эмоции в супружеской жизни и продолжать беречь друг друга;
- больше уделять внимание друг другу – говорить ласковые и приятные слова, дарить подарки.

Список используемой литературы:

1. Харчев А.Г. Современная семья и ее проблемы. – М.: Логос, 2007. – 302 с.
2. Райгородский Д.Я. Психология семьи – Самара: «БАХРАХ-М», 2000. – 752 с.
3. Ковалёв С.В. Психология семейных отношений. – М.: Педагогика-пресс, 1987. – 465 с.
4. Бубнова С.С. Ценностные ориентации личности как многомерная нелинейная система // Психологический журнал. – 1999. – № 5. – С. 384.
5. Леонтьев Д.А. Ценностные представления в индивидуальном и групповом сознании // Психологическое обозрение. – 1998. – №1. – С. 189.

Шпакович М.Н., студентка 3 курса

Научный руководитель - преподаватель Макеева Ю.В.

Колледж экономики, бизнеса и права Карагандинского экономического университета,

г. Караганда, Республика Казахстан

ГУМАНИЗАЦИЯ КАК МЕТОД ВОЗДЕЙСТВИЯ НА СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ УГОЛОВНОГО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА РК

На сегодняшний день большое внимание уделяется гуманизации во всех ее проявлениях. Актуализация этого направления значима в том, что именно гуманизация уголовного законодательства предусматривает либерализацию закона, что имеет важное значение для правового статуса нашего государства. Целью данной научной работы является раскрытие сущности вопроса гуманизации в правовом аспекте, ее влияния на уголовную и уголовно-исполнительную систему, что затрагивает вопрос смягчения наказания и освобождения от наказания некоторых категорий осужденных, а именно лиц, впервые совершивших преступления небольшой и средней тяжести и социально уязвимых групп населения.

Гуманизм как идейно целостный комплекс, включает в себя все высшие ценности, выработанные человечеством на долгом и противоречивом пути своего развития и получивших название общечеловеческих понятий: человеколюбие, свобода и справедливость, достоинство человеческой личности, трудолюбие, равенство и братство, коллективизм и интернационализм. Гуманность же рассматривается чаще как психологическое понятие, в котором отражается одна из важнейших черт направленности личности [3].

Объединяя вышеназванные процессы и раскрывая вопрос гуманизма в свете правовой политики, необходимо остановиться на стыке уголовно-правовой реформы и принципа гуманизма в части пенитенциарной системы.

Казахстаном взят твердый курс на построение демократического и правового государства, приоритетом которого является соблюдение прав и свобод граждан. Главным направлением уголовной политики остается борьба с преступностью, обеспечение законности и правопорядка, в этом ключе динамично проводится судебно-правовая реформа. Важным свидетельством демократизации нашего общества являются принимаемые меры по смягчению уголовной политики.

В январе 2011 года Глава нашего государства подписал Закон “О внесении изменений и дополнений в некоторые законодательные акты Республики Казахстан по вопросам дальнейшей гуманизации уголовного законодательства и усиления гарантий законности в уголовном процессе”. Этот закон предусматривает либерализацию уголовного законодательства, декриминализацию преступлений, не представляющих большой общественной опасности, с переводом их в категорию административных правонарушений.

Продолжая формировать формы гуманизации, в 2015 году в Казахстане был принят новый

уголовный кодекс, который включает в себя понятие «уголовный проступок», смысл которого заключается в том, что за его совершение наступает уголовная ответственность и наказание, однако не влечется судимость ввиду малозначительности общественной опасности, что говорит о закреплении действия гуманизации в правовом поле.

Уголовная политика, которая проводится в настоящее время в нашей стране, означает создание гибкой и дифференцированной системы уголовных санкций, позволяющей в меньшем количестве применять карательные средства и достаточно широко применять другие способы наказания преступников.

Как известно, ряд концептуальных направлений в такой сфере определен Концепцией правовой политики РК на период с 2010-го по 2020 год. В частности, согласно этому документу, гуманизация должна касаться главным образом лиц, впервые совершивших преступления небольшой и средней тяжести, а также социально уязвимых групп населения - беременных и одиноких женщин, имеющих на иждивении малолетних детей.

Кроме того, вопросы гуманизации коснутся несовершеннолетних и лиц преклонного возраста. Большое внимание уделяется вопросам такого вида наказания как смертная казнь. Это одно из древнейших наказаний, известных человечеству. В уголовном законодательстве РК смертная казнь предусмотрена ст.47, которая является исключительной мерой наказания за особо тяжкие преступления. На сегодняшний день смертная казнь законодательно отменена в 108 странах мира. Однако во многих государствах она сохранена как вид наказания, в том числе и в Казахстане, однако в настоящее время, на территории нашей страны действует бессрочный мораторий на смертную казнь. Если говорить о влиянии гуманизации на применение смертной казни без действия моратория, то в нашей республике она никогда не применялась к лицам, совершившим преступление в возрасте до восемнадцати лет, женщинам и мужчинам, достигшим пенсионного возраста.

В соответствии с ч.1 ст. 6 уголовного кодекса РК закон, устрояющий преступность или наказуемость деяния, смягчающий наказание или иным образом улучшающий положение лица, совершившего уголовное правонарушение, имеет обратную силу. То есть распространяется на лиц, совершивших уголовные правонарушения до вступления закона в силу, в том числе на лиц, отбывающих или отбывших наказание, но имеющих судимость [1]. Расширены основания для применения к несовершеннолетним наказаний, не связанных с лишением свободы. Кроме этого, гуманизация уголовного законодательства должна позитивно сказаться на защите прав казахстанцев. Здесь важен человеческий фактор - многие правонарушения совершались без преступного умысла, уверены специалисты. А тюрьма не каждому идёт на пользу. Поэтому ряд уголовных наказаний в Казахстане изменили на административные, а также некоторые составы вывели в ранг уголовного проступка. В настоящее время расширены права адвокатов, что существенно облегчает работу правозащитному сектору.

В декабре 2016 года в Казахстане был принят Закон «Об амнистии в связи с 25-летием Независимости Республики Казахстан». Он принят в целях проведения амнистии в связи со знаменательными событиями, это практикуется в большинстве государств мира и, как правило, выражает великодушные государства к своим гражданам, которые в силу различных обстоятельств были ограничены в своих конституционных правах. Амнистия проводится по поручению Лидера Нации Президента Республики Казахстан Нурсултана Назарбаева. Амнистия, как один из действенных способов реализации политики гуманизации, на самом деле может иметь и воспитательный эффект, позволив осужденным к лишению свободы вернуться к полноценной жизни и стать законопослушными гражданами [2].

Совершенствование уголовного законодательства строится на неукоснительном соблюдении таких принципов уголовного права как: законность, гуманизм, равенство

граждан перед уголовным законом и судом, личная виновная ответственность, справедливость, неотвратимость уголовной ответственности и наказаний.

Реализация указанных принципов должна включать в себя комплекс законодательных мер, направленных на:

- продолжение курса на постепенное сужение сферы применения смертной казни, а также продления моратория на применение смертной казни;

- расширение применения имущественных санкций за отдельные виды экономических уголовных правонарушений, а также расширение применения наказаний, не связанных с лишением свободы, в отношении лиц, совершивших деяния небольшой и средней тяжести;

- более широкое применение мер поощрительного характера при деятельном раскаянии лиц, совершивших уголовное правонарушение;

- исключение применения наказания в виде лишения свободы в отношении несовершеннолетних, совершивших деяние небольшой и средней тяжести;

- возможность трудоустройства лиц, имеющих судимость, что позволит им чувствовать себя полноценными членами общества, вставшими на путь исправления.

Подводя итог, следует отметить, что важность политики гуманизации заключается в том, что в условиях казахстанской пенитенциарной системы, где объективно существуют проблемы недооценки гуманизации как эффективного способа перевоспитания и возврата в общество полноценных граждан, необходимо поддерживать правовую политику декриминализации правонарушений небольшой и средней степени тяжести. Однако, по моему мнению, нужно дифференцированно подходить к каждому совершенному деянию, учитывая такие отягчающие обстоятельства как алкогольное опьянение виновного и использование им служебного положения. Формирование гуманного общества, осознание ценности и святости, основных прав и свобод человека, искоренение эгоцентризма в душах людей, на мой взгляд, могут привести к ощутимому снижению преступности в нашей стране.

Список используемой литературы:

1. Уголовный кодекс Республики Казахстан от 3 июля 2014 года № 226-V (с изменениями и дополнениями по состоянию на 01.01.2018 г.
2. Закон РК «Об амнистии в связи с 25-летием Независимости Республики Казахстан»
3. Учебник «Уголовное право» под ред. А.Б. Бекмагамбетова, В.П. Ревина ТОО «Жеті Жарғы» 2015г
4. Послание Президента Республики Казахстан Н. Назарбаева народу Казахстана от 10 января 2018г «Новые возможности развития в условиях Четвертой промышленной революции»

Ядыкаров А.А., курсант 2 курса

Научный руководитель - капитан полиции, магистр истории Наурызбаева А.К.
Костанайская академия Министерства внутренних дел Республики Казахстан
имени Ш. Кабылбаева, г. Костанай, Республика Казахстан

ЧЕЛОВЕЧЕСКИЙ КАПИТАЛ КАК ОСНОВА МОДЕРНИЗАЦИИ ОБЩЕСТВА

Ежегодное Послание Президента Республики Казахстан Н. Назарбаева народу Казахстана это своего рода отчет о проделанной работе Президента и Правительства Республики Казахстан за годы независимости, а это 26 лет или четверть века. За эти годы выросло новое молодое поколение Казахстанцев, которое воспитывалось в атмосфере дружбы и согласия между народами, населяющими нашу страну.

Обращение Президента Казахстана одновременно и посыл в будущее нашего независимого государства. Наш президент Нурсултан Абишевич Назарбаев дает как бы обещание народу о том, что с выполнением задач поставленных в Послании мы вместе - народ и правительство справимся, что позволит улучшить жизнь Казахстанцев и упрочить международные позиции Республики Казахстан. И чтобы выполнить поставленные задачи мы должны действовать вместе в одном направлении как одна большая разная но единая семья.

Итак, мы подошли к данной работе с научной точки зрения, так как данная статья актуальна для всех слоев населения и приобретает совершенно новый уровень для развития государства, а также её отдельных систем и институтов. Данное Послание направлено на повышение качества образования, здравоохранения, а также на обеспечение трудовой занятости и справедливую систему социального обеспечения. Это всё указано в обращении с целью укрепиться на лидирующих позициях в мировом сообществе, поднять авторитет нашего государства, и конечно же что является самой главной целью, а именно для благоустройства граждан Республики Казахстан.

Данное обращение Лидера Нации, говорит нам о том, что наше общество не стоит на месте, оно постоянно прогрессирует во всех сферах деятельности. Именно поэтому и разрабатываются различные стратегии, для улучшения нашего государства, для его становления как одной из самых развитых стран мира.

Каждая из представленных инициатив взаимосвязаны между собой и являются неотъемлемой частью другой инициативы, что позволяет решать задачи ведь именно комплексный и системный подход к решению каждой из задач позволяет столь быстро развиваться нашей Независимой Республике идти в ногу со временем. И каждая из этих инициатив заслуживает отдельного разбора на методы и этапы воплощения в жизнь.

Нашей же основной задачей в этой работе является рассмотрение седьмой позиции или насколько актуален сегодня «Человеческий капитал».

«Человеческий капитал» - это основа новой модернизации сознания Казахстанского общества, новое качество образования, новое медицинское обеспечение, социальные гарантии и как это все влияет на решение поставленных задач, основой которого является качественное улучшение жизни наших соотечественников.

В этой инициативе Президента Республики Казахстан седьмая инициатива «Человеческий капитал - основа модернизации» мы видим, что во главу угла модернизации ставится – «человеческий капитал» т.е. люди которые будут жить в Новом Казахстане и те люди, которые смогут благодаря полученному образованию и воспитанию управлять и прикладывать усилия для дальнейшего развития Нашей страны.

Прежде всего, необходимо решить три основные задачи:

- получение достойного и нужного образования, получение специалистов, которые бы обеспечили рост экономики, изучение культурного наследия народов мира и Республики Казахстан.

- медицинское обеспечение граждан, с использованием новых технологий и методов лечения болезней, доступность медицинского обеспечения.

- вовлечение всех членов сообщества в экономическую деятельность страны для обеспечения экономического роста.

Как мы видим, решение всех задач направлены на улучшение социальной обеспеченности населения Казахстана через вовлечение всех сфер экономической деятельности.

Как и прежде основным двигателем прогресса, прежде всего, являются люди – «человеческий капитал». И это очень важно ведь мы видим, что в Послании Президента Республики Казахстан Н.Назарбаева народу Казахстана центральное место выделено именно человеку, его развитию, здоровью и возможности реализации его потенциала, как личности.

Все выше перечисленные задачи направлены развитие крепкого и социально справедливого общества. Все задачи взаимосвязаны и вытекают одна из другой, и только комплексное решение их приведет к созданию здорового развитого в социальном культурном отношении общества и позволит нашей Республике Казахстан быть одной из передовых стран мира.

Необходимо отметить, что наш Президент неоднократно отмечал и в своих других выступлениях, что решение поставленных задач реально, так как являются тщательно продуманным и взвешенном экономическом отношении решением.

Мы видим, что все решения поддерживаются и на законодательном уровне. Это введение в действие новых стандартов обучения, увеличение зарплат, пенсий и пособий, переход на новое обязательное социальное медицинское страхование, разработка нового стандарта гарантированного объема бесплатной медицинской помощи.

Таким образом, мы видим, что основой любой инициативы является «человеческий капитал» - это формирование нового члена общества, который эффективно будет применять полученные знания, знать и ценить культурное наследие страны. Это и забота о его личном здоровье, посредством применения новых средств лечения с применением новых технологий. Послание Президента Республики Казахстан народу это не только посыл в будущее, но и решение существующих задач посредством внедрение новых методов обучения, изменения законодательной базы и использования существующего «человеческого капитала» нашей страны.

Стоит отметить всю важность данного послания, так как это серьезный шаг на пути становления нашей страны. Каждый из нас должен быть задействован в создании сильного и независимого Казахстана. Думается, что все поставленные задачи будут выполнены максимально быстро, так как наш народ тесно взаимодействует с государством. Мы знаем, что у нашей нации сильный лидер, с которым мы достаточно быстро придем к огромнейшим успехам и будем стремиться покорять новые вершины, ставить новые задачи и цели, пути их выполнения, указывать векторы и двигаться вперед.

Список использованной литературы:

1. Послание Президента Республики Казахстан Н.Назарбаева народу Казахстана от 10 января 2018 года. //http://www.akorda.kz/ru/

**2 СЕКЦИЯ. МӘНГІЛІК ЕЛ – ЖАСТАРДЫҢ АЗАМАТТЫЛЫҒЫ МЕН
ПАТРИОТИЗМІН ДАМУДЫҢ, ТАРИХИ ЖӘНЕ МӘДЕНИ МҰРАЛАРҒА
ҚҰРМЕТ КӨРСЕТУГЕ ТӘРБИЕЛЕУДІҢ НЕГІЗІ**

**СЕКЦИЯ 2. МӘНГІЛІК ЕЛ – ОСНОВА РАЗВИТИЯ ГРАЖДАНСТВЕННОСТИ И
ПАТРИОТИЗМА МОЛОДЕЖИ, ВОСПИТАНИЯ УВАЖЕНИЯ К
ИСТОРИЧЕСКОМУ И КУЛЬТУРНОМУ НАСЛЕДИЮ**

Азарбакытова И.Ж., 1 курс студенті
Ғылыми жетекші – аға оқытушы Базарова Г.С.
Е.А. Букетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университеті, Қарағанды қ., Қазақстан
Республикасы

**МЕМЛЕКЕТТІК ТІЛДІҢ КОНСТИТУЦИЯЛЫҚ МӘРТЕБЕСІ – ҚОҒАМНЫҢ РУХАНИ
НЕГІЗІ**

*Ұлттың сақталуына да, жоғалуына да себеп болатын
нәрсенің ең қуаттысы – тілі. Сөзі жоғалған
жұрттың өзі де жоғалады.
(А.Байтұрсынұлы)*

Мемлекеттің өмірінде мемлекеттік тілдің мәртебесі маңызды және мемлекеттіліктің негізін қалаушы мәселелер болып саналады. Тіл – қоғам өмірінде кең қолданылатын, көп функционалды құрал ретінде танылады. Ал тілге байланысты саясат тілдің мәртебесін бекітуге байланысты мемлекеттің жүзеге асыратын келесі әрекеттерін білдіреді:

- мемлекеттегі тілдердің мәртебесін анықтап, мемлекетте тілдердің қолдану режимін анықтайды;
- мемлекеттің қажеттілігін қамтамасыз ету үшін азаматтардың тілді меңгеруін қамтамасыз етеді.

Тілдердің мәртебесін конституциялық реттелуі, мемлекеттерде реттелуі әр алуын болып келеді. Оған тарихи, саяси, демографиялық мәдени ерекшеліктер ықпал етеді.

Қазіргі шет елдердің конституцияларында тілдердің мәртебесін бекітуде екі термин қолданылады – "мемлекеттік тіл" және "ресми тіл", кейбір жағдайларда олардың мәні бір-бірімен дәл келуі мүмкін, сонымен қатар әр түрлі ұғымды қалыптастырады.

Конституциялық құқық доктринасында, мемлекеттік тіл мәртебесі конституцияда немесе басқа арнайы актіде бекітіліп, мемлекеттік органдарда қолдануды міндеттейді. Конституциялық тәжірибеде мемлекеттік тіл ретінде әдетте титулдық ұлттың тілі бекітіліп отырылады. 1920 ж. Австрияның конституциялық заңының 8-бабына сәйкес, "неміс тілі мемлекеттік тіл болып табылады..." деп бекітілген [1]. Литва Конституциясының

14-бабында да "Мемлекеттік тіл – литва тілі" – делінген [2]. Украина Конституциясының 1996 ж. 10-бабына сәйкес, "Украинадағы мемлекеттік тіл – украин тілі болып табылады" деген нормалар бар [3]. Қазақстан Республикасының конституциясының 7-бабында мемлекеттік тіл ретінде – қазақ тілін мәртебесін анықтаған [4]. Бұл ережелер посткеңестік мемлекеттердің көпшілігінде қолданылады. Мемлекеттік тіл ретінде нақты тілдің мәртебесі анықтағаннан кейін басқа тілдердің, яғни басқа ұлт өкілдерінің тілдерін қорғау мақсатында конституцияда қосымша нормалар қабылданады. Мысалы, аталып өткен Австрияның конституциясында «мемлекеттік тіл туралы ережелер басқа ұлт өкілдерінің тілдерін шектемеуі керек» деген нормалар өз көрінісін тапқан [1].

ТМД мемлекеттерінде де мемлекеттік тілдің мәртебесімен қатар басқа ұлт өкілдерінің өз тілдеріне деген құқықтарын бекітіп, олардың дамуына жағдай жасайтынын, конституциялық нормалар арқылы нақтылайды. 1995 ж. Әзірбайжан Конституциясында

мемлекеттік тіл туралы ережеден кейін, "Әзірбайжан Республикасы халық пайдаланатын басқа тілдерде еркін сөйлеуге және оның дамуын қамтамасыз етеді" делінген [5]. Тілдердің мәртебесін анықтағанда, конституциялық тәжірибеде бірнеше тілдерге мемлекеттік тіл мәртебесін беру жағдайлары кездеседі (Беларусь, Швейцария және т. б.).

Мемлекеттік тілмен қатар қолданылатын «ресми тіл», мемлекеттік органдармен пайдаланатын, сондай-ақ мемлекеттік органдар мен азаматтар арасындағы қарым-қатынастағы, ұйымдық-техникалық мағынада қызмет атқаратын тіл ретінде сипатталады. Бұл жағдайда ресми тілге ешқандай егеменділіктің символдық мағынасы берілмейді, ал конституциялық нормалармен бекітілуі мемлекеттегі басқару үрдісіндегі қажеттіліктен туындап отырады. Шын мәнінде, азаматтар мемлекеттік органға жүгінгенде, сол тілде жауап алу құқығына ие болу керек, себебі – ол азаматтың конституциялық құқықтарының қатарына жатады. Көптеген жағдайларда ресми тілдің қолдануы, мемлекеттік басқаруды жеңілдетеді және оңтайландырады. Бұл жағдайда мемлекеттің алдында туындайтын басты сұрақ, конституцияға сай қанша ресми тілдер болуы керек екенінде тұр, ал бұл сұрақтың жауабы кейбір мемлекеттерде халықтың этностық құрамына байланысты болып келеді.

Сонымен қатар, мемлекеттердің конституциялық тәжірибесінде, «мемлекеттік тіл» мен «ресми тіл» ретінде бір ғана тіл саналады. Ондай мемлекеттердің конституцияларында тілдің мәртебесі екі түрлі аспектіде бекітіледі. 1921 ж. Лихтенштейн Конституциясының 6-бабына сәйкес: "Неміс тілі – мемлекеттік тіл және ресми тіл" – делінген [6]. "Француз тілі ресми мемлекеттік тіл", - деп 1962 ж. Монако Конституциясының 8-бабында белгілейді [7]. 1978 ж. Испания Конституциясының 3-бабына сәйкес: "кастильский ресми мемлекеттік тілі", – делінген [8]. Конституциядағы аталмыш мазмұндағы норма тілге байланысты қоғамда даулардың туындауына шектеу болып келеді және мемлекеттік тілдің жоғарғы мәртебесі ешқашанда күмән тудыртпайды. Кейбір елдерде, басқа тілдер мемлекеттік ресми тілдермен бірге танылады. Мысалы, 1937 ж. Ирландия Конституциясының 8-бабына сәйкес, ирланд тілін мемлекеттік және бірінші ресми тіл ретінде белгілейді, ал ағылшын тілін екінші ресми тіл деп мойындайды [9].

1964 ж. Мальта Конституцияның 5-бабына сәйкес, ұлттық (яғни мемлекеттік, мұнда бұл термин БҰҰ-ның атауындағы мағынада пайдаланылады) тілі мальта тілі болып табылады [10].

Өзіміздің елімізге тоқтала кетсек, «Қазақстан Республикасындағы тіл туралы» Заңы 1997 жылғы 11 шілдеде қабылданды. Осы Заңның 4-ші бабында: Қазақстан Республикасының мемлекеттік тілі - қазақ тілі. Мемлекеттік тіл - мемлекеттің бүкіл аумағында қоғамдық қатынастардың барлық саласында қолданылатын мемлекеттік басқару, заң шығару, сот ісін жүргізу және іс қағаздарын жүргізу тілі деп көрсетілген [11].

Қарым-қатынас тілін еркін таңдау - міне, біздің Конституциямыздың басты принциптері болып, біздің қоғамда тілдік қатынасты реттеу үшін бекітілген. Әркім өз қарым-қатынасын басқа субъектілерімен қай тілде сөйлескісі келеді, сол тілді таңдауына еркі бар. Ол туралы Конституцияның 19-бабының 2-тармағына сәйкес «әркімнің ана тілі мен төл мәдениетін пайдалануға, қарым-қатынас, тәрбие, оқу және шығармашылықтілін еркін таңдап алуға құқығы бар» деп бекіткен болатын [4].

Бұл принцип Конституциясының нормаларында табылады, Қазақстанда мемлекеттік тіл (қазақ тілі) және ресми қолданылу тілі (орыс тілі) белгілейді, біз еркін түрде қазақ тілін мемлекеттік тіл деп қабылдап, сонымен қатар тіл туралы заңның 5-ші бабына сәйкес: «Мемлекеттік ұйымдарда және жергілікті өзін-өзі басқару органдарында орыс тілі ресми түрде қазақ тілімен тең қолданылады» - деп айқындадық [11]. Алайда, орыс тілінің мәртебесі ресми түрде пайдаланылатындай, екінші мемлекеттік тіл ретінде немесе ресми тіл деп түсінуді білдірмейді, ол тек «ресми түрде қазақ тілімен тең қолданылады» - делінген.

Президент Н.Ә.Назарбаевтың жариялаған «Мәңгілік Ел» идеясы жүзеге асыру жолында белгілі бір құндылықтар жүйесіне негізделетіні белгілі. Сол құндылықтардың ішіндегі ең бастысы - қазақ тілін мемлекеттік тіл ретінде нығайту, қазақстандықтардың үш

тілде еркін сөйлеуіне жағдай жасау. Мемлекеттік тіл «Мәңгілік Ел» идеясының негізі, өзегі. Мемлекет билігінің құдіреттілігі мен күштілігі қазақ тілінде сөйлеуімен өлшенеді. Мемлекет қай тілде сөйлесе, сол тілдің құдіреті қашанда үстем болады. Мемлекеттік тілде сөйлеу қазақ халқының ішкі бірегейлігін нығайтып, өркениеттік, мәдени бағытын арттырады. Тіл - ұлттың мәдени коды, ойлау және таным, дүниеге қатынасының, құндылықтарды бағалай білу жүйесінің коды. Сонымен бірге, тіл - билік, үлкен саясат. Тіл - «Мәңгілік Ел» идеясының басты негізі [12].

Мемлекеттік тіл – ұлттық сананың ең басты кілті. Сол себептен Қазақстан Республикасының мемлекеттік тілі, яғни қазақ тілі – Қазақстан мемлекеттілігін айқындайтын факторлардың бірі болып, оның егемендігін рәміздейді, сонымен қатар халқының бірлігін білдіретін Республиканың Конституциялық-құқықтық мәртебесінің элементі болып табылады. «Мәңгілік Ел» идеяның арқауы ретінде жастарымыздың патриоттық, қонақжайлылық және меймандостық рухында тәрбиелеуде теңдесі жоқ халқымыздың салт-дәстүрлері мен әдет-ғұрыптары таңдалса, қазіргі біздің елде осы ұлттық идея салтанат құрып, біздің қазақ жастарының санасында жаңғырып, бүгінгі ұрпақ осы идея негізінде болашаққа көш бастаса, нұр үстіне нұр болар еді.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Федеральный конституционный закон Австрии
<http://legalns.com/download/books/cons/austria.pdf>
2. Конституция Литовской Республики
http://www3.lrs.lt/home/Konstitucija/Konstitucija_RU.htm
3. Конституция Украины
https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=30391155#pos=46;-101
4. Қазақстан Республикасының Конституциясы
http://adilet.zan.kz/kaz/docs/K950001000_
5. Конституция Азербайджанской Республики
<http://www.parliament.am/library/sahmanadrutyunner/adrbejan.pdf>
6. Конституция Княжества Лихтейнштейн
http://legalportal.am/download/constitutions/128_ru.pdf
7. Конституция Княжества Монако
http://www.concourt.am/armenian/legal_resources/world_constitutions/constit/monaco/monaco-r.htm
8. Испанская Конституция <http://vivovoco.astronet.ru/VV/LAW/SPAIN.HTM>
9. Конституция Ирландии <http://worldconstitutions.ru/?p=975>
10. Конституция Республики Мальты
<https://docs.google.com/viewerng/viewer?url=http://legalns.com/download/books/cons/malta.pdf>
11. «Қазақстан Республикасындағы тіл туралы» 1997 жылғы 11 шілдедегі N 151 Заңы.
12. «Мәңгілік Ел» ұлттық идеясы философиялық талдауды қажет етеді - профессор Т. Бурбаев http://www.inform.kz/ru/mangilik-el-ulattyk-ideyasy-filosofiyalyk-taldaudy-kazhet-etedi-professor-t-burbaev_a2745138

Айтбаев Ә.Б., 2 курс студенті
Ғылыми жетекші- п.ғ.м., аға оқытушы Бейсенбаева Б.А.
Е.А.Бөкетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университеті, Қарағанды қ., Қазақстан
Республикасы

ПАТРИОТТЫҚ ТӘРБИЕ –ТӘРБИЕНІҢ БАСТАУЫ

Отансүйгіштік сезім туа біте пайда болатын қасиет. Сәбидің бойында ең алдымен анасына, өз отбасына, өз үйіне, туған жеріне деген жылы сезімнен бастау алатын, тұлға есейген сайын біртіндеп ұлт, халық, әлеумет, мемлекет деңгейіне көтеріле беретін бұл сезім адамның бүкіл ғұмырына жалғасып жатады. Н.Ә.Назарбаев өзінің «Қазақстан- 2030» Жолдауында «біздің балаларымыз бен немерелеріміз бабаларының игі дәстүрін сақтай отырып қазіргі заманғы нарықтық экономика өркендеу үстіндегі күллі әлемге әйгілі әрі сыйлы өз елінің патриоттары болады» деп нақты көрсеткен болатын.

Философиялық сөздікте «Патриотизм» сөзінің мағынасы Отанға сүйіспеншілік, оған шынайы берілгендік, оның өткені мен бүгінгісі үшін мақтаныш, Отан мүдделерін қорғауға ұмтылу болып табылатын адамгершілік және саяси принцип, әлеуметтік сезім» - деп көрсетілген, ал лексикалық мағынасы: «Патриотизм - Отанға сүйіспеншілік, өз Отанына, өз халқына берілгендік».

Патриотизм ұғымы азаматтардың қоғамдық өмірдің саяси құрылымына және де басқа да компоненттеріне деген идеологиялық қарым-қатынасын білдіреді. Әрбір адам осы бір жоғары да ізгілікті сезімді әр түрлі түсінетіні белгілі: біреулер бұл ұғымды өз отбасы, істеп жүрген жұмысы, туып-өскен мекен ететін жерімен астастырса, ал екінші біреулер үшін бұл мемлекет, ел, қоғам, қоршаған ортаны тұтасымен қамтитын аса кең мағыналы ұғым ретінде қарастырады.

Қазақстан Республикасының президенті Н.Ә.Назарбаевтың кезекті халыққа жолдауында: «Ұрпағымыздың кеудесінде намысы бар, білімді, туған елін, жерін сүйетін өнегелі ұрпақ етіп өсіргіміз келсе, бар назарды келешек ұрпақ тәрбиесіне аударуымыз қажет. Қазіргі білімнің болашағы мол факторларының бірі – патриоттық тәрбие мен қазақстандық отанжанды азаматтарды тәрбиелеу»- делінген.

Тұлғаның патриоттық құндылықтарын дамыту арқылы Қазақстандық патриотизмді қалыптастыруға үлкен мән беріліп отырғандығы Қазақстан Республикасы Конституциясында, Қазақстан Республикасы «Білім туралы» Заңында, Қазақстан Республикасы Мемлекеттік «Білім» бағдарламасында, Қазақстан Республикасы Президентінің республика халқына Жолдауларында, Қазақстан Республикасы тарихи сананы қалыптастыру, Қазақстан Республикасы мәдени-этникалық білім беру тұжырымдамаларында, үкіметтің құжаттарында, ғылыми-зерттеу жұмыстары мен ағымдағы басылым беттерінде айқын көрсетілген. Атап айтсақ, А.Әлімұлының «Патриотизм мен бақ» деген мақаласында патриотизм ұғымын былай анықтаған болатын: «...патриотизм, ол аймақтық-азаматтық ұғым да, ұлтшылдық тектік (ген) – ел-жерлік түсінік», – деген.

С.Т.Иманбаеваның «Ұлттық патриотизмнің дамып қалыптасу кезеңдері» деген еңбегінде: «Ұлттық патриотизм дегеніміз –елі мен жері, халқының бостандығы және мемлекет ретінде жер бетінде сақталуы үшін, ұлт намысын жоғары дәрежеде ұстау үшін күресу», – деп тұжырымдайды. С.Иманбаева оқушыларды Отансүйгіштік рухта тәрбиелеу керектігін айта отырып, былай деген: «Отансүйгіштік рух – қазақ елінің әлемдік өркениетті елдер көшіне қосылып, дүниежүзілік қауымдастықтан лайықты орын алуына мүмкіндік беретін бірден-бір күш.

Патриотизм, жалпы алғанда, ұлттық мәдениеттің, ал, жекелей алып қарағанда, саяси мәдениеттің элементі болып табылады.

«Тәлім-тәрбие тұжырымдамасында патриотизм мазмұнына мыналарды жатқызады: адамның өзі туып-өскен жеріне сүйіспеншілік сезімі; ана тіліне құрметпен қарау;отан

мүдделеріне қамқорлық жасау; азаматтық сезімдердің көрініс беруі; отанға адалдықты сақтау; отанның бостандығы мен тәуелсіздігін қорғау; әлуеметтік және мәдени жетістіктерге деген мақтаныш; отанның өткеніне және одан қалған мұраларға, дәстүрлерге құрметпен қарау; өз еңбегін, күш-жігері мен қабілеттерін отанның гүлденуіне арнауға ұмтылу. Біз патриотизмге және идеялық-адамгершілік келбет құрылымдағы оның орнына сипаттама бергенде, біз әдебиеттердегі идеялық-адамгершілік қасиеттердің жіктелімін негізге аламыз. Бұл қасиеттер мынадай үш үлкен топқа бөлінеді:

1. Адамның өзіне, адамдарға, тұтас алғанда қоғамға, оның алуан түрлі әлуеметтік бірлестіктеріне (халыққа, тапқа, ұжымға) көзқарасын сипаттайтын қасиеттер.

2. Қызметтің алуан түрлеріне –білімге, еңбекке, ойынға адамның көзқарасын сипаттайтын қасиеттер (яғни еңбексүйгіштік, ұмтылушылық, жауапкершілік және т.б.).

3.Түрлі материалдық құндылықтарға – табиғатқа, оның заттарына, адам еңбегінің нәтижесі мен өнімдеріне адамның көзқарасын сипаттайтын қасиеттер.

Жеке адамның идеялық-адамгершілік қасиеттерін саралауда біз патриотизмді жоғарыда аталған үш топтың біріншісіне жататын, бірақ қызметтің сан түрінде, материалдық құндылықтарға қатысты алуан түрлі күрделі сапа ретінде де қарастырамыз.

Осы көзқарасқа сәйкес патриотизмді Отанға деген сүйіспеншілік сезімі ретінде ғана емес, сонымен қатар адам бойындағы Отан туралы белгілі бір білімдер, жеке адамның патриоттық мінез-құлқында көрінетін дамыған ерік-жігер ретінде де қарастыруға болады. Мұндай көзқарас педагогтардан патриотизмге тәрбиелеуде тек санаға ғана емес, сонымен бірге сезімге және ерік-жігерге ықпал етуді де талап етеді.

Психологтар В.Н.Мякишев, Б.Г.Ананьев адамгершілік қасиеттерді жеке адамның болмысқа тұрақты орныққан көзқарасы ретінде қарастырады. Осы ғалымдардың пікірін қолдай отырып, біз патриотизмді жеке адамның мінез-құлқында орын алған, түрлі жағдайларда тұрақты көрініс табатын, Отанға деген белгілі бір эмоциялық, оңды көзқарас ретінде қарастырамыз. Мұндай көзқарас патриоттық тәрбие үрдісінде Отанға деген оңды, айқын байқалатын эмоциялы көзқарастың жүйелі түрде көрінуін ұйымдастыру қажеттігінен туындайды.

С.Л.Рубинштейн мен Л.И.Божович жеке адамның адамгершілік қасиеттерін жеке адамның белгілі бір тұрақты мотивтерінің немесе ұмтылыстарының және бұл мотивтерді күнделікті істерде іске асыруға мүмкіндік беретін мінез-құлықтың белгілі бір әдістерінің синтезі ретінде қарастырады. Осы көзқарасқа сәйкес, патриотизм Отанға деген сүйіспеншілік, парыз бен жауапкершілікті ұғынып, сезіну, патриоттық мінез-құлық мотивтері және Отанға деген сүйіспеншілікті білдіруге мүмкіндік беретін белгілі бір мінез-құлық әдістері, өмір мен қызметте оның алдындағы борышты сезіну болып табылады.

Адамның идеялық-адамгершілік қасиеттерін түсінуге байланысты жоғарыда атап өткен көзқарастарға сүйене отырып, патриотизм жеке адамның басқа адамдарға, біздің жаңа қоғамымызға, оның материалдық және рухани байлықтарына, қызметтің алуан түрлеріне, Отан пайдасына жасалатын істерге қатынасының көрінісі болып табылады деуге болады. Ол Отан туралы, оның өткені мен қазіргісі туралы білімді де, оның алдындағы сүйіспеншілік және жауапкершілік сезімін де қамтиды. Бұл – Отанға деген тұрақты оңды көзқарасты көрсете отырып, пәрменді де белсенді болуға мүмкіндік беретін жеке адамның ерік-жігерін, оның шеберліктері мен дағдыларын дамыту.

Адамның тұлғалық идеялық-адамгершілік келбетінің құрылымын жоғарыдағыдай талдау патриотизмді жаңа қоғамға, қызметке, еңбекке, Отанды нығайту мен қорғауға белсенді көзқарастан көрінетін, өз халқына, тілге, ұлттық мәдениетке, табиғатқа терең сүйіспеншілікпен және шынайы берілгендікпен, басқа халықтарға және олардың жетістіктеріне құрметпен қараумен

ұштасып жататын адамның идеялық-адамгершілік келбетінің негізгі бөлігі ретінде қарауға мүмкіндік береді. Жеке адамның идеялық-адамгершілік келбетінің құрылымын талдау арқылы патриотизм онда аса маңызды орындардың бірін иеленеді деп қорытынды жасауға болады. Бұл қасиет жоғарыда айтылған идеялық-адамгершілік қасиеттерге тән барлық үш топты қамтиды және патриоттық тәрбиені өзіндеттері мен мазмұны бар өзгеше процестердің бірі ретінде ғана емес, сонымен бірге біртұтас және көп қырлы тәрбие процесінің шектеулі талаптарының бірі ретінде алып қарауға мүмкіндік береді. Осы біртұтас процесті ұйымдастырудың өзі патриоттық тәрбиенің тиімділігін де көп жағдайда айқындап береді. Сонымен бірге оның тиімділігі көп жағдайда тікелей патриоттық тәрбиенің міндеттері мен мазмұнын дұрыс анықтауға, оны дұрыс ұйымдастыруға байланысты. Тәрбиенің жетекші рөлі жағдайында функционалдық және кешенді көзқарастардың диалектикалық бірлігі көріністерінің бірін біз осыдан көреміз.

Патриотизм ұғымы әр жылдардағы саясат пен идеологияға байланысты жаңа мазмұнмен толықтырылып, жетіліп отырды. Егемендік пен тәуелсіздікке ие болу жағдайында Қазақстан қоғамында идеялар мен рухани құндылықтар жүйесі ретінде жаңа идеологияны әзірлеу процесі жүріп жатыр. Бұл процесс бірқатар кедергілерге байланысты күрделі киыншылықпен, түрлі шектен шығушылықтарды жеңе отырып, кең пікірталас арқылы өтуде. Елбасы Н.Ә.Назарбаев егеменді және тәуелсіз Қазақстан үшін жаңа идеологияның қажеттігін тұңғыш негіздеп, осы идеологияның негізгі жолдарын бөліп көрсетті: «Мемлекеттік идеология деген сөздің ауқымы алдеқайда кең, мазмұны терең. Бұл идеологияның бас ты мұраты – тәуелсіздігімізді баянды ету, мына шырғалаңы мол дағдарыс кезеңінен елді аман-есен алып өту, осыған дейінгі ғасырлар бойы жасалып келген рухани байлықтарымыздың қайнарларын бұзбай, оны өрісі кең әлемдік өркениетке ұластыру болса, аса маңызды идеологиялық міндет – қазақстандық Отансүйгіштікке тәрбиелеу, әрбір азаматтың өзін-өзі айқын билеуін қалыптастыру».

Бүгінгі күні тәуелсіздікке қол жеткізіп отырған егеменді елімізде дамыту мен қорғау міндеттерінің тереңдей және күрделене түсуіне байланысты патриоттық тәрбие мәселелеріне басты назар аударудың қажеттілігі артып отыр. Қазақ елі жастарының 1986 жылғы желтоқсандағы рухани сілкініс туғызған қайта түлеу процесі, сол патриотизмнің даму барысын өзгертуге, сөйтіп, шынайы ұлттық патриоттық тәрбие қағидаларын (ұстанымдарын) қайта қарауға ықпал етті.

Қазақстан Республикасының егеменді ел болып ана тілінің мемлекеттік тіл болуымен қатар өткен тарихымызды қайта қарап, ондағы рухани құндылықтарды елеп-екшеп және рухани құндылықтардың қорыта өлшеусіз үлес қосатын мұраларын зерделеп зерттеу бүгінгі ұрпақ тәрбиесінің керегіне жарату, өзекті мәселелердің бірі болуда. Егеменді елдің қуатты өндірістік күштері және өндірістік қатынастарын дамыту, тәрбие жұмысының материалдық-техникалық базасын, патриоттық тәрбиенің экономикалық негізін құрайды. Қазіргі заманда біздің халқымыздың патриотизмі экономиканы қайта құруда, қоғамды рухани жаңартып демократияландыруда, плюрализм пікірін бекітуде және әлеуметтік орта мен идеологиядағы сол бір тоқырау кезеңдерінің әсерінен туған жікшілдік пен бұрмалаушылықты жоюдағы күреске бар күшті ынталандыру болып табылады.

Қорыта айтқанда, мұның бәрі келешек жас ұрпақты патриоттық және интернационалдық рухта тәрбиелеудің қажеттілігін қамтамасыз етеді. Қазақстан Республикасының білім беру жаңа бағдарламасында, қоғамның, бүгінгі күнгі талабы алдағы уақытта да әрбір адамды Отанын сүйуге, туган жерін құрметтеуге, ата-бабаның озық салт-дәстүрлерінің құндылығын мақтаныш тұтуға, әлемде халықтар арасындағы бейбітшілік үшін достықты нығайтуға бағыт беруде талмай еңбек етуді қажет етеді. Тұтастай алғанда, үкіметтің ұлттық патриотизм туралы идеологиясы, дүниежүзілік және қазақ

классиктерінің патриотизм, ұлттық патриотизм туралы идеялары патриоттық тәрбиенің әдіснамалық негізі болып табылады.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Елбасы Н.Ә.Назарбаевтың «Нұрлы жол-болашаққа бастар жол» Жолдауы.- Астана, 2014ж
2. Елбасы Н.Ә.Назарбаевтың «Қазақстан- 2030» Жолдауы.- Алматы, 1997ж
3. Иманбетов А.Н.Қазақ этнопедагогикасының негізінде студенттерге патриоттық тәрбие беру: Автореф. дис. канд. пед. наук. – Караганды, 2007. – 20 с.
4. Балацкая, С. В. Что такое патриотическое воспитание? //Дошкольное образование в Казахстане. - 2013. - №6. –С.3-5
5. Ермухамбетова, А. С. Патриот ли ты своей страны? // Внеклассная работа в школе. - 2014. - №1. - С. 22-25.

Аубакирова Н.К., 1 курс студенті
Ғылыми жетекші - Жумабеков Б.К.,
Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университетінің
Экономика, бизнес және құқық колледж оқытушысы
Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

ЖАСТАРДЫ ПАТРИОТИЗМГЕ ТӘРБИЕЛЕУ

«Халық өмірі оның келесі ұрпағымен жалғасып отырады. Сондықтан Халықтың Мәңгілігі туралы арманнан асқақ арман жоқ. Мәңгілік Ел - бұл ертеңгі күнге есік ашатын, болашаққа сенімді арттыратын идея, бұл - кері қайтпайтын және берік тұрақтылықтың символы.» - Н.Ә.Назарбаев

Бүгінгі таңдағы мемлекеттің өзекті мәселелерінің бірі Қазақстан Республикасының азаматтарының патриоттық рухын көтеру болып табылады.

Елбасы Н.Ә.Назарбаев «Нұрлы жол – болашаққа бастар жол» атты халыққа Жолдауында: «Жаңа Қазақстандық патриотизм дегеніміздің өзі – Мәңгілік Ел!»

Ол – барша Қазақстан қоғамының ұлы құндылығы. Өткен тарихымызға тағзым да, бүгінгі бақытымызға мақтаныш та, гүлденген келешекке сенім де «Мәңгілік ел» деген құдіретті ұғымға сыйып тұр. Отанды сүю – бабалардан мирас болған ұлы мұраны қадірлеу, оны көздің қарашығындай сақтау, өз үлесінді қосып, дамыту және кейінгі ұрпаққа аманат етіп, табыстау» - деп айтқан еді. Патриотизм дегеніміз – Отанға деген сүйіспеншілік, жеке адамның аман-саулығының қоғамдық – мемлекеттік қауіпсіздікке тікелей байланыстығын сезіну, ал мемлекетті нығайту дегеніміз – жеке адамды күшейту екенін мойындау, қысқасын айтқанда, патриотизм мемлекет деген ұғымды жеке адаммен, яғни оның өткенімен, бүгінгі күнімен және болашағымен қарым – қатынасты білдіреді. Ерлік дегеніміз – табиғат сыйы емес, ең алдымен, өзінің ар – намысын және адамзаттың қасиетті абыройын ұятқа қалу, опасыздық пен масқара болу сезімінен қорғай отырып, адамның ең ұлы сезімін – азаматтық парызын орындау үшін, осындай адамгершілік теңдікті өзіңмен сайысқа түсе отырып тұтас ұжым өмірінің игілігіне ғана емес, оның қауіп қатерін де бөлісіп, жауды барынша жою, жанға – жанмен, қанға – қанмен аяусыз кек алу жолымен жеке басыңды және отандастарды қауіпсіздік етуге ұмтылу, саналы түрде қауіп – қатерге бас тігу. Патриотизм феноменін үшке бөліп қарастырған жөн дейді отандық ғалымдар. Ол: мемлекеттік, ұлттық және жеке түрлер. Оның біріншісі бүгінгі таңда аса маңызды саналып отырған – жаңа қазақстандық патриотизм. Бұл елімізде мекен етіп жатқан жүз отызға жуық ұлт пен ұлыстардың елге деген сүйіспеншілігі тұрғысында қарастырылады. Яғни, барлық қазақстандықтар жаңа патриотизмге ден қоюы басты межеге, күн тәртібіндегі мәселеге айналып отыр. Жалпы, кез келген дам патриоттықты

бесіктегі шақтан бастап бойға сіңіре бастайды. Бұл жерде отбасылық тәрбиенің де, балабақша мен мектеп, жоғары оқу орындары мен ондағы білім беруші ұстаздардың да үлесі зор. Сондай – ақ, жұмыс істеу барысында қоғамдық ұйымдардың немесе басқа да орталықтардың ықпалы болары сөзсіз. Патриоттық құндылық дегеніміздің өзі – елі мен туған жерін, Отанын сүю, мемлекеттің тәуелсіздігі мен бейбітшілігін, әлемдік тыныштықты сақтау үшін күресу, өзінің ана тілін, ділін, салт – дәстүрін бүгінгі заман талабына сай ұлттық мүдде негізінде жетілдіру, қоғамдағы ізгілік қарым – қатынасты, табиғат пен адам арасындағы мейірімділікті, ұлтаралық мәдениетті дамыту. Ал қазақстандық патриотизм – қазақстанды мекендейтін барлық ұлт пен ұлыстардың, халықтардың Қазақстан мемлекетінің әлемдік биіктен көрінуі үшін білім, мәдениет, экономика, әлеуметтік тұрғыда дамуына жағдай жасай отырып, еліміздегі бейбітшілік, бірлік пен тәуелсіздікті сақтау үшін барлық күш жігерін жұмсауы. Қазақстандық патриотизм – бүкіл қазақстандықтарды жасампаз еңбекке шақыру, береке – бірлікті, баянды ынтымақты орнықтыру. Отансүйгіштік рух – тәуелсіз еліміздің әлемдік өркениет көшіне қосылып, дүниежүзілік қауымдастықтан лайықты орнын алуына мүмкіндік беретін бірден-бір күш. Төл тарихы, мәдениеті мен өнері, экономикалық қуаты жоқ ел басқаларға да қызықсыз. Ал оларды кең таныту үшін алдымен өз қадір-қасиетінді өзін жақсы білуін, мақтаныш ете алуын керек. Батырлық – жеке адамға тән патриоттық қасиет. Батырлардың ерлігі қазақ ауыз әдебиетінде ежелден жырланып келеді.

Қазақстандық патриотизмнің негізі – ұлттық салт дәстүр, ертегі, аңыздар мен батырлар жыры, сондай-ақ, қып-қызыл қан майданда қарсыласына төтеп берген батырлардың ерлік істері. Өр Алтайдан Атырауға дейін тыныштық орнатқан қазақ елінің талай күрделі тарихи кезендерді басынан кешкені баршамызға белгілі. Темірдей төзімді, рухы биік халық жоңғарлардың қалың қолының шабуылына төтеп бергені баршаға мәлім. Қалың елмен бірігіп, бір жеңнен қол шығара білген қазақ батырлары Қаракерей Қабанбай, Қанжығалы Бөгенбай, Шапырашты Наурызбайлар азулы жауды Аңырақайда аңыратып жеңсе, Райымбек сияқты киелі батырлар кейін шапқан кесапат жауды қасиетті қазақ жерінен біржола қуып тастаған. Қазақ жерін отарлап, бірте-бірте өз мақсатын орындап келе жатқан орыс отаршылығы мен қарны жуан билерге қарсы шыға білген нағыз ерлік көрсеткен «Тебінгіні теріс тағынып, темір қазық жастанған» да өр рухты, қайратты қазақ батырлары.

Адамзат тарихында болмаған сұм соғыста бірлік, достық жолында жан қиып ерекше көзге түсе білген де қазақтар. Фашизммен бүкіл адамзаттық азаттықты қорғап, рейхстагқа ту тіккен қазақ ұлы Рақымжан Қошқарбаев. Күркіреген соғыстың зұлмат күндерінде етегімен су кешкен хас батырлардың Отан үшін кеудесін оққа тосып, жан қиғаны бүгін бізге үлгі. Кеңес одағының екі мәрте батыры атанған Талғат Бигелдинов пен Төлеген Тоқтаров, Мәлік Ғабдуллин, шығыстың қос шынары Әлия Молдағұлов мен Мәншүк Мәметова сынды аға-апаларымыздың есімдері көңілге мақтаныш ұялатып, бойымыздағы ұлттық рухты оятады. Батырлардың батыры, ерліктің символы – Бауыржан Момышұлының ерен ерлігі мен соғыстан кейінгі жылдардағы жазған шығармалары мен нақыл сөздері келешек ұрпақ үшін өлмес мұра. Батыр бабамыз: «Патриотизм – Отанға деген сүйіспеншілік. Жеке адамның аман-саулығын, қоғамдық, мемлекеттік тәуелді екенінді сезіну, мемлекетті нығайту дегеніміз жеке адамды күшейту екенін мойындау; қысқасын айтқанда, патриотизм дегеніміз мемлекет деген ұғымды оны жеке адамның барлық жағынан өткені мен бүгінгі күнімен және болашағымен қарым-қатынасын біріктіреді», – деп отаншылдықтың өзі Отанға деген сезімнен шығатынын, ал сол отанды нығайту еліміздегі әр адамға жеке тұлға деп қарап, оның ерік көзқарасын қалыптастыратынын, мемлекетке деген ұғымын ұлғайтатынын айтады. Ал, осының барлығы мемлекеттік қауіпсіздікпен тікелей байланысты екенін шет қалдырмай отыр. Дана халқымыз қашан да ұлағатты ойды бойына сіңіріп, сөз құдіретін түсіне білген.

Біз кеше қандай ел едік? Тілі мен діні жоғалуға шақ қалған ел емес пе едік. Қазақ деген атымызды жоғалтуға аз-ақ қалғанымыз жоқ па? Ал, бүгін қандай еліміз? Бүгінде біз

жолбарыстай айбатты, қырандай ұшқыр, тәуелсіздігімізбен бірге өсіп келе жатқан бақытты елміз. Бақыттың кіндігі – Отан. «Отан» деп лүпіл қаққан жүрек болса, «Отан» деп ағындаған тілек болса, «Отан» деп сыбанбаған білек болса, «Отан» деп ел үшін егілген, халық үшін қайысқан лек болса, көк байрағымыз көгімізде мәңгілік желбірей береді деп ойлаймын.

Елім, жерім деп еміренген өршіл ақын Мағжан Жұмабаев:

Арыстандай айбатты,
Жолбарыстай қайратты,
Қырандай күшті қанатты,

Мен жастарға сенемін!,– деп болашақ жастарға, яғни бізге үлкен сенім артпап па еді?! Ендеше, сол еркін елдің жас қырандары ХХ ғасырдың басында зиялыларымыздың таңдаған білім мен білік жолын басшылыққа алып, талай тепірішке тозбаған ұлтымыздың асыл мұрасын, салт-дәстүрін, биік рухын қадірлеп, ұрпақтан-ұрпаққа жеткізуге парыздармыз.

Қазақстан Республикасы халықтары арасында бір-бірімен араздықты болдырмау, лаңкестік пен терроризмнен сақтану үшін елін, Отанын жанындай сүйген жүрегі жалындаған, батыл ұрпақ қажет. Бәсекеге қабілетті, жан-жақты да патриот ұл мен қыз тәрбиелеу мемлекет басшылар мен ұлт қайраткерлерінің, халық зиялыларының, ел тұлғаларының азаматтық парызы болмақ. Осы ретте, туған өлкеміздің шекарасын берік қорғап, мемлекетіміздің шаңырағын шайқалтпау осында тұрып, өмір сүріп отырған әрбіріміздің борышымыз болуға тиіс.

Біз, Қазақстан жастары, дамыған отыз мемлекеттің қатарына енуге барлық білім парасатымыз бен дарынымызды бағыттап, аямай тер төгуіміз керек. Себебі, еліміздің болашағы – жастардың қолында. Сондықтан, еліміз үшін аянбай еңбек етіп, егеменді еліміздің патриоты бола білейік, жастар!

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасының Президенті – Ұлт Көшбасшысы Н.Ә.Назарбаевтың «Әлеуметтік-экономикалық жаңғырту – Қазақстан дамуының басты бағыты» атты Қазақстан халқына Жолдауы.

2. "Қазақстан-2030" даму стратегиясы.

3. Назарбаев Н. Қазақстан – 2030. Ел Президентінің Қазақстан халқына жолдауы.

Акежанова Д., 1 курс студенті

Ғылыми жетешісі - аға оқытушы ф.ғ., магистрі Кельмағанбетова Ш.С.
Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

МАҒЖАН ЖҰМАБАЕВ ШЫҒАРМАЛАРЫНЫҢ ТІЛ КӨРКЕМДІГІ

Мағжан ақынның табиғаты өте күрделі, жұмбақ, сырға толы. Оның сыры неде, талайды аузына қаратып тамсандырған ақын феноменін қалай түсінуге болады? Дарын табиғатының көрінісі бұлақтай мөлдір поэзиясынан көрінеді. Мағжан ақын қазақ поэзиясында кездесе бермейтін өрнек тауып, рухы мықты жалынды жырлар мен үлбіреген нәзік әуез әкелді.

Мағжан нені айтса да, бейнелеп айтады. Ол үшін даланың тауы да, суы да, желі де ғажайып. Ақын өлеңдерінде адам мен табиғат астасып жатады. Қай шығармасында да Мағжан осы екі ұғымды бірлікте алып жырлайды. Бір өлеңінде анасына, жарына, жалпы адамға деген махаббатын туған жерге катысты сезімімен ұштастырып жатса, енді бір жырларында сол табиғаттың асыл жемісі – адамды бәрінен жоғары қояды. Бұған дәлел – «Сен сұлу» өлеңі.

Өлеңде сұлулықтың көркіне көз тоймай, айналасына таңырқай көз салған ақынның бейнесі бар. Ол айрықша тебіреніс үстінде. Оның көңіліне қуаныш, мақтаныш сезімін ұялататын кең даланы гүлге ораған көктемнің арайлы күні, күміс табақтай көкте жүзген сұлу ай, жібектей есіп, жанды жадыратар жел, асқар тау, көлде жүзген аққулар, көк аспанда нұрын шашып тұрған күн. Ақын осы көріністің тамаша картинасын жасайды. Табиғаттың әр құбылысынан, туған жердің әр тынысынан сұлулықтың тамаша белгілерін көреді. Ақын туындыларының басты ерекшелігі – уақыт сынына төтеп берерлік тіл құнарлығы мен ой тереңдігі, сөз қолдану шеберлігі мен көркемдігі.

Мағжан Абайдан кейінгі қазақ әдеби тілін дамытушы, көріктендіруші суреткер. Сәбит Мұқанов: «Мағжан, әрине, қазақтың күшті ақындарынан саналады. Қазақтың тілін байыту ретінде, әдебиетіне жаңа түрлер енгізу ретінде Мағжанның еңбегі көп. Абайдан кейінгі тіл өнегесінде Мағжаннан асқан ақын қазақта жоқ», - деп, ұлы ақынның даралығын ерекше атап кеткен болатын.

Ақын поэзиясында эпитеттер символдық бейнелермен қоса өріліп, тілдің стильдік ерекшелігімен, контекстегі эстетикалық мағыналық қырларымен дараланады. Мағжанның әсерлі эпитеттерді «тауып» қолданғанының нәтижесінде әдеби тілімізге асыл қазына болып қосылған жаңа тіркестер пайда болды. Мысалы: «Сұлу сағым, мәңгі мұнар, сұм боран, сорлы бұлт, жүйрік жүрек, жібек түн, алтын сәуле, жалқау жел, күміс көбік, ерке бұлақ, тәтті улы бал» деген эпитетті тіркестер ақын поэзиясында өзгеше қырымен танылады.

«Алтын» сөзі қазақ поэзиясында көп қолданылатын дәстүрлі эпитеттердің бірі болғандықтан, мағынасы барынша терең, бояуы қанық болып келеді. Келтірілген бейнелі тіркес «алтын күннің» сары түсін ғана емес, сұлулығын, көз тартар әсемдігін де білдіреді.

Мағжан «алтын» эпитетін өлеңдерінде «күнмен» мейлінше жиі тіркестірген.

Алтын күнді, қара жерді сағындым,
Жан жолдасым, жүйрік желді сағындым.
немесе,

Міне, алтын таң атты,
Күншығыстан ағарып,- деп жырлаған.

Халықтың бас бостандығын, бақытты тұрмысын, тәуелсіздігін аңсаудан туындаған эпитеттер – ақынның рухани әлемінен туындаған тілдік бейнелеулер. Күн мен Айды, Отты жақсылықтың белгісі ретінде алып, түрліше мағына беріп, жаңа ұғым қалыптастырады. «Айды» сұлулықтың, тіршіліктің, арман мен үміттің символы ретінде сан құбылтып қолданады.

Тұрсың сен, мейірімді Ай, нұрың шашып,
Бұғып жүр қараңғылық бетін басып
Қайғылы Ай көкте тұрсың нұрың шашып
Қайғылы, жер жүзіне нұрың шашып...

Айдан мұң мен шер, қайғыны көргендей болады да, өзінің ішкі сырын ақтаратын сырласы етеді.

«Жүрек» сөзі адам сезімінің, көңіл-күйінің сан алуан қатпарына байланысты қолданылғандықтан, оған берілген «ессіз, жынды, сұм, нәзік, отты, жас, сорлы, сезгіш» деген сияқты эпитеттер ешқандай жасандылығы жоқ шынайы, санаға сіңімді, көңілге қонымды. Жүрек қылын шертетін Мағжанның асқан ақындық шеберлігін, сырлы да, сезімді суреткер екендігін көрсететін осындай образды жолдарды көптеп кездестіреміз.

Табиғат көрінісін адам әрекетімен астастыра бейнелеу Мағжан Жұмабаевтың өзіндік бір ерекшелігі деп танымыз. Автор табиғат сұлулығын, оның тылсым күшін кейіпкердің көңіл-күйімен алмастырып, адамның ішкі әлемін, сезім иірімдерін ашуға пайдаланады. Ақынның балалық шағы мен құрбы-құрдастарымен көңіл сырын бөліскен жері – Сасықкөл. Мағжан үшін ол жұмақпен бірдей. Одан көркем, одан сұлу жер жоқ. Сондықтан болар ақын көл суретін ерекше шабытпен суреттейді.

Ақынның нәзік жүрегі, қымбат сезімі туған өлкенің тағдырымен бірігіп, біте қайнасып кеткен "Табиғатты Мағжаннан көп, онан артық суреттеген қазақ ақыны кем де кем шығар", – деп жазды Ж.Аймауытов. "Табиғат қойнында туып, табиғат анасының бауырында өскен жігіт табиғатты дәріптеген соң, оның қойнындағы елді, жұртты айтпай тұрсын ба?".

Мағжан қаламы арқылы келген жаңалықтар жеке ақын тұлғасына тиесілі. Расында, Мағжан қолданысындағы табиғат кейде таңдай қақтырып, бойынды ерітіп, жүрегінді лүпілдетіп неше түрлі күйге бөлейтін сурет болып көз алдына орнай қалады, кейде сол табиғат безбүйрек, қатал, ызғарлы. Яғни, лирикалық қаһарманның көңіл-күйіне қарай табиғат та жүз құбылып, мың құлпырып отырады. Ақынның салған пейзаждары құбылмалы, қимыл-қозғалысқа толы.

Ақын тау туралы толғансын, не дархан даланың кеңдігін жырласын, бірінші кезекте өзінің дүние түсінігі, ішкі жан-күйі тұрады, сонымен әлемді бірге толғандырып тебіренеді.

Мағжан сезімнің, сұлулықтың, інкәрліктің жыршысы ретінде әсем де, әсерлі, маржандай тізілген эпитеттерді құлпырта қолданады. Меруерт көбік, күміс кәусар су, алтын бу, меруерт қар, тарғыл тастар, бұйра қою қарағай, ерке жаз, ерке бұлақ, қасиетті сәуле, сары сайран дала т.б. тіркестерді махаббат, туған жер тақырыптарында молынан келтіреді.

Қазақ поэзиясында лирикалық сыршылдықтың шыңына лайық, поэмаларында суреткерлік пен ойшылдығы қат-қабат келіп жататын өлең өлкесінде өшпес мұра қалдырған ұлы ақын – Мағжан Жұмабаев. Ақын 1893 жылы Қызылжар уезінің Сарыайғыр болысында дүниеге келген. Үлкен атасы Қажы атанған Жұмабай болса, өз әкесі Бекен де елге беделді, ауқатты, болыс болып ел тізгінін ұстаған жан.

Мағжан – өз жерін де, өз тегін де мадақтаумен өткен, өмірдегі азаматтық орнын ақтауға ұмтылған, асыл маржанға теңелген сұлу лирикалық жырларымен оқырманын еліткен халқының дара перзенті. Мағжан поэзиясының тіл кестесі, лирикасындағы нәзік сезім мен терең ой тоғысы ерекше ілтипатқа бөленген ақын. Мағжан поэзиясы – одан рухани азық алып, жандүниеңді байытып, өмір құбылыстарына деген көзқарасыңды кеңейтіп, қоршаған ортаның қыр-сырын түсінуге көмектесетін көркем дүние. Мағжан – сыршыл да өршіл маржан жырларының құдіреті арқылы өзінің бүкіл болмысы мен поэзиясының ерекшелігін танытып кеткен ұлы ақын. Құбылмалы өмір күйінен өз әуезін таба білген ақын қашанда тек ұлтының керегін іздеп, мұңы мен зарын жоқтауға, қуанышын көркейтуге, жаманын жасырмай, жақсысын асырмай жырлауға берік бекінген. «Мақсаты тіл ұстартып, өнер шашпақ» болған ұлы ұстазы Абайша бар мақсаты ұлтының азаттық пен бостандыққа қол жеткізуі болған. Мағжанның алғаш жарық көрген өлеңінің өзінен-ақ ақынның кейінгі ұлы мақсаттары көзге шалынды. Тұтасымен алғанда Мағжан өлеңдері қазақтың сөз өнері үшін жаңа дүние. Ақын өлеңдерін оқи отырып, оның түйсіну, қабылдау қабілетінің айрықша мол, әрқилы екенін аңғарасың, терең эстетикалық талғамды сезінесің. Біз Мағжанды сыршыл ақын дегенімізде, көбіне оның махаббат, сүйіспеншілік тақырыбына жазылған өлеңдері төңірегінде ой қозғап келеміз. Бірақ азамат ақын бұл тақырыптағы өлеңдерінде де азаматтық жүкті алға қояды. Біршама өлеңдерінде ол махаббат, сезіміне тән азығы емес, жан азығы ретінде қарайды. Ұлы күрестер жолында бойға қуат күш берер рухани азық деп біледі. Ұлы сезімнен жаны гүлденген ақын ұлты үшін күреске нық сеніммен қадам жасайды.

Мағжан поэзиясының тақырыбы әр алуан. Өзі өмір сүрген жаңа ғасыр басында Мағжан бармаған, ол жырламаған тақырып жоқ деуге болады. Ақындық өнерге енді ғана мойын бұра бастаған тұста, Мағжанның жан-дүниесін кеңейтіп, іздегені алдынан шамшырақ болып жанған бір құбылысты айтпай кету мүмкін емес. 1909 жылы қазақ оқырмандарына қазақ поэзиясының бүкіл болмыс-бітімінің бүтіндігін танытқан үш кітап арналды. Олар Абайдың «Өлеңдер жинағы», Ахметтің «Қырық мысалы», Міржақыптың «Оян қазағы» еді. Міне, осынау кітаптар ұлтын сүйген ұланның, өнерді құдірет түсінген ақынның айтар ойын, барар бағытын айқындап берді. Алдындағы толқынның асыл ойдан

өрілген шығармаларына еліктей отырып, өзіндік жолын іздестіруге ұмтылды. Елінің тағдырына ортақтаса білген ақынның «Ләззат қайда», «Жазғы таң», «Зарлы сұлу», «Балалық шак», «Қазағым» және т.б. жырларынан тұнба тұнық ойларды аңғарамыз. «Сағындым», «Сарғайдым», «Түс», «Анама», «3-ға» сияқты өлеңдері Мағжанның түрмеде жазған шығармалары. Ақын бұл өлеңдерінде темір торға қамалған жан арпалысын суреттей отырып, тілегені өлім емес ерлік екендігін дәлелдейді.

Мағжан поэзиясының сыршылдығына тән құбылысты біз оның сүйікті әйел, ыстық махаббатты жырлаған отты өлеңдерінен нақтырақ табамыз. Бұл тақырыпқа арналған өлеңдерін әйел, оған деген адал сезімді ардақ тұту, өз тұсындағы әйел затының тағдырына араша түсіп, зарына үн қосып, жырымен жұбату деп бөлуге болады. Мағжанның қазақ әйелінің теңсіздік тұрмысын көрсетіп, қасіретін жырлаған өлеңдері қатарына: «Домбыра», «Зарлы сұлу», «Жәмила», «Тілегім» өлеңдерін жатқызуға болады.

XX ғасырдың басында әдебиет әлемінде қатар қанат қаққан ақындардан Мағжан Жұмабаевтың басты ерекшелігі өлең өрімінің өзгеше сұлулығы мен саздылығының ерекше үйлесім табуында. Мағжан Жұмабаев – қазақ поэзиясының жарық жұлдызы ұлы – Абайға еліктей отырып, ұлы ұстаз жолын ұстанғанмен өзінше жол табудан әсте жалықпай, көп ізденген жан.

Мағжан – қазақ өлеңіне Абайдан кейін дүбірлі өзгеріс әкелген ірі реформатор ақын. Омыртқасы майыспай ол жүкті Мағжан көтерді. Қара өлеңнің бала күші бесік болып тербеткен Мағжан жазба әдебиетінің қатаң көркемдік принципіне тәрбиеленген Абаймен үлкен эстетикалық мұрат үстінде қауышты. Ендеше, Мағжан ренессансының берік тағаны – Абай. Олар бір – бірімен тым жақын, жалғас жатыр. Алайда, Мағжан өзін - өзі ашудың кілтін іздеуден танбады. Қазақ лирикасы әлемдік дәрежеге көтерген Абайды орап өтудің мүмкін еместігін білгіш Мағжан тіпті де түсінді ғой. Сондықтанда Абайсыз Мағжанға ақын болудың өзі екі талай еді. «Өлсем орным қара жер» қаршадай Мағжанның сүйегіне сіңіп кеткен сөйте-сөйте біртіндеп Абай аманаты түгелімен Мағжан мойнына артылды. Осы бір қылта-қиылысты жіті аңғарған М.Әуезов Мағжан болашағына үлкен үміт артты. Енді әлем алдында Мағжан – дарияның шалқитынына еш күмәні болған жоқ. Туған әдебиетін қылаусыз сүйген данышпанның бұл болжауы толық ақиқатқа шықты.

Әлемдік поэзияның сырлы бояуын барынша қабылдап, оны дамыта түскен ірі дарын иесі Мағжан Жұмабаев өзіндік қолтаңбасымен қазақ поэзиясының алтын қорынан өз орнын алды. Рухани асыл қазынаға өлшеусіз мол поэзиялық өрнек әкелген Мағжан қазақ әдебиетін жаңа сапаға көтеріп, қазақ әдеби тілін жұмсақ та, нәзік, көркем етіп қалыптастыруға мол үлес қосты.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Әдебиеттану сөз өнерінің сырлары. Алматы, «Мектеп», 2003
2. Әбдиманұлы Ө. XX ғасыр бас кезіндегі қазақ әдебиеті. Алматы, «Қазақ университеті», 2002.
3. Қалижанұлы У. Қазақ әдебиетіндегі діни-ағартушылық ағым. – Алматы, «Білім», 1998.
4. Литературно-энциклопедический словарь. – Москва, 1983.
5. Қабдолов З. Сөз өнері. Алматы, «Санат». 2002
6. Тілешов Е. Суреткер және көркемдік әдіс. Алматы, 2005
7. Аймауытов Ж. Мағжанның ақындығы туралы // Қазақ әдебиеті. 27 қаңтар, 1989.
8. Кәкішев Т. Мағжан – Сәкен. А., 1998.

Әпақай А. Ж., 2 курс студенті
Ғылыми жетекші – қазақ тілі мен әдебиет пәнінің оқытушысы Абдурахитова Н. Е.
Қарағанды индустриалды-технологиялық колледжі. Қарағанды қ., Қазақстан
Республикасы

ТУҒАН ЖЕРІМ-ТУҒЫРЫМ

О, Кең далам!
Көз жетпестей керілген...
Мен ұлыңмын саған шексіз берілген
Қалай ғана сүйерімді айтпақ боп,
Қай теңеуге қияр дейсің сені мен.
К.Салықов

Осы ұлы планетамызда әлем халықтары арасында, өзінің бүкіл болымысымен, тарихымен, тілімен, мәдениетімен, әсем күйімен, тағы да басқа сан түрлі қасиеттерімен, ешбір қайталанбас қазақ халқы бар. Қазақ халқының бір ғана шаңырағы, бір ғана ұлы мекені, бір ғана Отаны бар. Ол- Қазақ Елі, Қазақ Даласы, Қазақ Жері, барша қазақ халқының кіндік қаны тамған жері -Қазақстан!!!

Отанын сүю, Отаншылық, Патриотизм – адамның Отанына, туған еліне, оның тіліне, салт-дәстүрі мен мәдениетіне, тарихына деген сүйіспеншілік сезімі болып табылады. Сонау көшпелі қазақ өркениеті кездерінде Отаншылдық ең қасиетті міндеттердің бірі болып саналған. Ежелгі түркі қағандығы кезінде тасқа жазылған Күлтегін ескерткішінде ел билеушілерінің Отаншылдық үлгісі көрініс тапқан. Төле, Қазыбек, Әйтеке билер, Бұқар жыраулар және XX ғасырдың басындағы А.Байтұрсынов, Ә.Бөкейхан, Ж.Аймауытов, С.Торайғыров, М.Жұмабаев, т.б. ұлт зиялылары мен қайраткерлері Отаншылдықты сөзбен ғана емес, іспен де көрсете білген. Әйтеке би “Өмірім халықтікі, өлімім ғана өзімдікі” деп халыққа қызмет етудің, Отаншылдықтың айнасы бола білген. Сонау Тәуке хан заманынан қазақ қоғамында Отаншылдықты байлықтан да жоғары бағаланған.

Қазіргі кезеңде Қазақстан өмірінде “қазақстандық патриотизмді” қалыптастыру және оны азаматтардың ой-санасына сіңіру мәселесін елбасымыз Н.Ә.Назарбаев өзінің «Мәңгілік ел» стратегиясында мемлекеттік дәрежеге көтерді.

Елбасы жолдауында «Жаңа Қазақстандық патриотизм дегеніміздің өзі – Мәңгілік Ел! Ол – барша Қазақстан қоғамының осындай ұлы құндылығы. Өткен тарихымызға тағзым да, бүгінгі бақытымызға мақтаныш та, гүлденген келешекке сенім де «Мәңгілік Ел» деген құдіретті ұғымға сыйып тұр. Отанды сүю – бабалардан мирас болған ұлы мұраны қадірлеу, оны көздің қарашығындай сақтау, өз үлесінді қосып, дамыту және кейінгі ұрпаққа аманат етіп, табыстау деген сөз. Барша қазақстандықтардың жұмысының түпкі мәні – осы!» делінген.

Қазақстандық патриотизм – ел азаматтарының республикамыздың бүгінгі тұрақты өмірі мен жарқын келешегі жолындағы еңбегі мен күрескерлігі іспетті. Сондықтан да мен Отаншылдық – туған отбасыңа, туып-өскен ортаңа, туған топырағың мен табиғатыңа деген құрметтен басталады деп ойлаймын. Отаншылдықтың қайнар көзі-адамгершілік қасиеттер болмақ. Отаншылдықтың іргетасы – ұлтжандылық. Өз ұлтын сүйіп, оның мұнын мұндап, жоғын жоқтайтын азамат қана отаншыл болады. Отаншылдықты рухани құбылыс ретінде зорлықпен, нұсқаумен биліктің басқаруымен енгізу мүмкін емес

Сондықтан да еліміздегі көпұлтты халқымыздың патриоттық сезімін көтеру үшін «Менің Отаным - Қазақстан» деген ұғымның төңірегіне бірігіп, ұлттық идеологияны қалыптастырған жөн деп ойлаймын. Осы елдің азаматы біз- жастар қауымы, ана тілімізді меңгергенде, мемлекеттік рәміздерімізді, бай тарихымызды, мәдениетімізді қадірлеп-қастерлегенде ғана, жалпы қазақстандық патриотизм ұшқынын жағуға мүмкіндігіміз болады деп ойлаймын.

Еліміздің егемендігін баянды етіп, оның нық нарықтық жолға түсіп, дамуының негізгі қозғаушы күші – біз. Бұл жөнінде елбасы Н.Ә. «Әр буынның өзіндік тағдыры бар. Сіздерде де ол өздеріңіздікі. Сіздерге осындай уақытта өмір сүру үлесі тиді және сіздер елді көтере аласыздар...» - деп, республикамыздың жастарына үлкен сенім білдірді. Еліміздің егемендігі, халқымыздың өркендеуі мен гүлденуі үшін ерінбей еңбек ету, қажымас қайсарлық көрсетіп, саяси белсенді тұлға болуға талпыну біздің міндетіміз деп ойлаймын. Осы орайда өз елінің тарихи-мәдени құндылықтарын жоғары бағалайтын



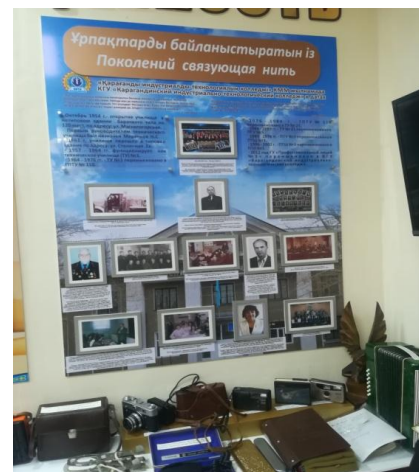
саналы ұрпақ өкілдерінің бірі ретінде халқыма, туған жеріме деген сүйіспеншілігімді, аз да болса қосқан үлесіммен білдірмек ойым бар.

Мен Қарағанды идустриялды-технологиялық колледжіндегі «Автокөліктерге техникалық қызмет көрсету, жөндеу және пайдалану» мамандығының II курс студенті боламын. «Мәңгілік Ел» идеясы шығармашыл тұлғаларға – ақындар мен жазушыларға, мұражай қызметкерлеріне екінші тынысын ашып, жаңа мотивациялар тауып, шығармашылық шабыттарын тасқындатудың қайнар бұлағына айналды. Осыған орай колледж басышысы Киселева Ирина Болеславовна және студенттердің

қолдауымен «Майқұдық тарихы» мұражайын ашуға шешім қабылданды. Туған жер, табиғат, оның байлықтары, тіл, дәстүрі, тарихи ескерткіштері, туған өлкедегі тамаша киелі орындар – жалпы ұлттық құндылықтар ешкімді де бейтарап қалдыра алмайды. Олар сөзсіз адам көкірегінде жылылық, жақындық, туыстық сезімдерді ұялатып жатады. Бір сөзбен айтқанда, отансүйгіштік қасиетті ұғым, сонықтан біздің колледж жастары жұмысқа жұмыла кірісті. Біздің мекеніміз - Октябрь ауданын жер жәннаты деп атай алмасaq та, біз үшін туған ауданымыз жанымызға дүниедегі ең ыстық, ең керемет ең жақын мекен! Колледждегі әр топ жұмыс жоспарын құрып, ізденіс жұмыстарын бастады. Мақсатымыз ақпарат құралдары, мұрағаттар, өңірдегі өндіс ұйымдарының мұражайлары арқылы Майқұдық ауданының тарихы туралы мағлұматтар мен экспонаттарды жинау. Оқытушылар мен студенттердің жұмылып істеген еңбегі жемісін берді. Еліміздің Тәуелсіздігінің 26 жылдығының қараңында колледжімізде «Майқұдық тарихы» мұражайының саланатты ашылу мерекесі өткізілді.



«Көмір шахтасында» экспозициясы «Саяси қуғын-сүргін құрбандары» экспозициясы



«Бастапқыда Майқұдық болған» экспозициясы
экспозициясы

«Ұрпақтарды байланыстыратын із»

Тағдырыңды тамырсыздық індетінен қалқала,
Әр адамның өз анасынан басқа,
Жебеп тұрар, демеп тұрар арқада,
Болуы керек құдіретті төрт ана:
Туған жері-түп қазығы айбыны,
Туған тілі-сатылмайтын байлығы,
Туған дәстүр, салт-санасы тірегі
Қадамына, шуақ шашар үнемі.

Жүректеріміздегі туған жерге деген сүйіспешілігіміз, халқымыздың өткен тарихы мен мәдениетіне деген құрмет М.Шаханов ағамыздың мына өлеңінде шынайы бейнеленген...



Қазақ халқы, яғни біздің ата-бабаларымыз, ұлдарына сегіз қырлы, бір сырлы бол деген... Жаңа заманға жігер керек, талаптылық керек, ал ең керегі – ұлттық сана, ұлттық намыс, ұлттық рухтың жоғары болуы керек. Біз ата дәстүріне сүйене отырып, халқымыздың өркениетті елдер қатарына жетуін армандаймыз. Ұлттық сезім мен патриотизмді көтеру – бүгінгі таңның кезек күттірмес міндеті деп білеміз. Елбасымыз Н.Ә.Назарбаев: «XXI ғасыр қазақ халқының жұлдызы жанған ғасыры болатынына сенемін» — деген. Осы ұлағатты пікірді өзімізге ту ете ұстап, ел тарихын, халық тағдырын ойлайтын егемен еліміздің патриот азаматы ретінде өз үлесімізді қоса берейік дегім келеді

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасының Президентінің Қазақстан Халқына жолдауынан.17 қаңтар.2014жыл//Егеменді Қазақстан қаңтар.
2. "Қазақстан-2050" даму стратегиясы.
3. Назарбаев Н.Ә. Тарих толқынында. А., 1999.
4. Тоқаев Қ. Келешекті болжаған кемел жолдау. // Егемен Қазақстан. – 9 ақпан, 2010.
- 5.Тасболатов Қ. Қазақстандық патриотизмнің ұлттық және ұлтаралық үйлесімі. //

2016

LANGUAGES AND LATIN ALPHABET IN KAZAKHSTAN (SPIRITUAL REVIVAL)

Studies have shown that learning languages is good for you and its great skill to have. It activates those grey cells and broadens the mind because it helps you to understand that people from different cultures think different, so that will make you more openminded and accepting others. It is also good for your brain because it improves your general intelligence, makes you better at making difficult decisions and it is even been shown to help people avoid dementia.

Languages is a really flexible subject. There are lots of different ways you can study it. For instance, I study Mandarin Chinese and academic Turkish language, however, you may study just one.

The transition of the Kazakh alphabet to Latin graphics is a demand of modern rapid realities. This is not only one of the important initiatives of President Nazarbayev, it is a civilized solution for all Kazakhstanis and an excellent opportunity to become part of the open world. I believe the future of our country will change dramatically to the best. I totally agree that latin alphabet is the key to success.

Writing is one of the most important inventions of mankind. The creation of writing still has white spots in history and linguistics. The written culture of the peoples living on the territory of Central Asia and Kazakhstan appeared in the early Middle Ages. Ancient Türks, who are also the ancestors of modern Kazakhs, played an important role in Eurasian history. Their language from the 5th to the 15th century served as a means of communication between representatives of different nationalities. Even in the territory of Mongolia during the reign of Batu and Munch, various documents and correspondence in the Golden Horde were conducted except Mongolian - in the Turkic language.

The volition of a language related to our state language took place in the 13th-14th centuries. A unique example of writing in the 6th-7th centuries was discovered in 1896-1897 near Aulie-Ata, now it is the city of Taraz. In this territory were found 5 stones with ancient Turkic characters. And in the 40-ies of the XX century in East Turkistan, four surviving manuscripts of the ancient Turkic letter ser. VIII century. These discoveries made a big impact in scientific life [1].

Arabic script was distributed in Central Asia and Kazakhstan in secular schools and madrassas, as well as in official correspondence. His elegant design covered columns, roofs, domes of various designs. Scientists, representatives of creative intelligentsia created their works in Arabic, on which they left drawings, often executed with great artistic skill. Famous thinkers of the East wrote in Arabic and Farsi (Persian), as these languages served the functions of international languages.

The Kazakhs used the Arabic alphabet for about 900 years from the 10th to the 20th centuries. In 1912, Akhmet Baytursynov reformed the Kazakh script on the basis of Arabic graphics, giving a large number of Kazakhs living abroad the opportunity to join their native letter. He removed all the specific Arabic letters not used in the Kazakh language, and added letters specific to the Kazakh language. The alphabet "Zhana emele" ("New spelling"), and in our time is used by Kazakhs living in China, Afghanistan, Iran.

Since 1917, the idea of romanization has started to gain popularity in Kazakhstan. Arabic script played an important role not only for the culture and education of the Kazakh population, but also for maintaining spiritual and historical ties with other eastern countries. But at the beginning of the XX century, this schedule began to seem to the Kazakh society an obstacle to historical progress and people's self-identification. The movement for the transition to the Latin schedule was particularly active in 1923. After a thorough discussion in 1929, the Kazakh language passed to the Latin alphabet. Publicist publications were published in the Latin

alphabet, it was introduced in schools so that children would be accustomed to it in the early stages.

The updated Kazakh alphabet consisted of 30 letters with the necessary additions to them for the transmission of specific sounds of the Kazakh language. But the life of the Latin letter in Kazakhstan was short - it lasted from 1929 to 1939. Supporters of the Latin graphics had hoped to integrate into European culture, but Latinization did not yet mean an approximation to the progressive achievements of Europeans in science and culture. Attempts to learn additional languages remained weak. But, despite this, Latinization represents a special stage in the development of Kazakh script and book printing. The editions of that time are valuable as examples of high culture, the instrument of which was the Kazakh language based on the Latin alphabet. The draft of the new 1940 alphabet, which was based on Russian graphics, consisted of 42 letters and took into account the phonetic features of the Kazakh language. From this period, Kazakh printing and publishing journalism, official correspondence and classes in schools were conducted on the updated Kazakh schedule.

In 2012, the President of Kazakhstan, N. Nazarbayev, instructed by 2025 to translate the state language into Latin script. According to the program article "Looking to the Future: Modernizing Public Consciousness", a single standard version of the Kazakh alphabet in the new schedule should be approved in 2017. As we see, this task was accomplished. On October 26, by the Decree of the President of the Republic of Kazakhstan, the project of the Kazakh alphabet on the Latin chart was approved. This historical event was the result of the process of transition of the Kazakh language into Latin script, which will be completed by 2025. The transition to the Latin alphabet has a deep historical basis. At the same time, the process of romanization acquires special importance against the backdrop of rapidly developing technologies and communications, and this can positively affect the scientific and educational process in the 21st century.

Language degrees get you a good jobs. A really high percentage of language graduates walk straight into good jobs. They are more likely to get a good job quickly over students of other subjects, partly because with language you learn all manner of transferable skills [2].

In Kazakhstan language is the main important theme nowadays. The idea of transition to the Latin alphabet was voiced by the President of the country in 2006 at the XII session of the Assembly of the People of Kazakhstan and gained particular relevance after the publication of the article "A Look into the Future: Modernization of Public Consciousness" by the Head of State, where one of the key tasks is the transition of the Kazakh language to the Latin alphabet.

The President of the Republic of Kazakhstan signed a decree "On the translation of the Kazakh alphabet from the Cyrillic alphabet to the Latin script", and this was the starting point for the phased transfer of the Kazakh alphabet to the Latin script, the final of which is scheduled for 2025. The transition to the Latin script will allow not only to modernize the Kazakh language, but will also open new opportunities for access to the most advanced achievements of science and technology and will become a significant step in terms of communications.

The transition to a new alphabet will expand the entry into the global information space. Now the whole world is going to simplify languages. You can write in Kazakh on any gadget, being anywhere in the world. This will facilitate easier learning of foreign languages because of the common Latin graphics.

I think that this is a successful combination of political and linguistic factors. From a linguistic point of view, it is still about returning to the roots - Kazakhstan from 1929 to 1940 already used the Latin alphabet.

Indeed, looking at the map and statistics, it is obvious that, except China, India, the Arab world and South-East Asia, most countries of the world use the Latin alphabet. If we take into account that English is the language of international communication, we can say that the absolute majority of people on Earth understand and can read Latin letters.

What does this mean for us? The fact that most foreigners who speak English, Spanish, French, German, Italian and many other languages will be easier to understand and learn the Kazakh language. In turn, it will be easier for Kazakhs to learn English in the future.

On April 12, 2017, our president N.A. Nazarbayev, in a programmatic article "A Look into the Future: Modernizing Public Consciousness" stressed that "we need to gradually translate Kazakh into the Latin alphabet [3].

We are deeply aware of the need for a more consistent approach to this issue and have been carefully prepared for it since independence. "

Scientists - linguists of the Kazakh language developed the latest version of the Latin alphabet, which meets the requirements of modernity. Recently, the Kazakh head of state approved an updated Kazakh alphabet based on the Latin script.

The transition to the Latin alphabet is a way to expand the horizons of the Kazakh nation, to integrate into the world civilization and to transform the national idea "Mangilik El". The main task today is the active participation of society in the transition to the Latin alphabet.

Bibliography:

1. Даулетбаева А. История казахской письменности <http://e-history.kz/ru/publications/view/3596>
2. Бахтигареев Р. Латиница в Казахстане: история и перспективы <https://regnum.ru/news/2262196.html>
3. Из истории казахского алфавита: арабская графика – латиница – кириллица <https://tengrinews.kz/article/639/>

Дүйсен А., РД-37к

Ғылыми жетешісі: ф.ғ.к., профессор Қабатаева К. Т.

Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

ҚАЗАҚ ӘДЕБИ ТІЛІНІҢ ТАРИХИ ЗЕРТТЕЛУ ЖАЙЫ МЕН МІНДЕТТЕРІ

Қазақ әдеби тілін зерттеу жұмыстары көбінесе Абай, Ыбырайдың тіл ерекшеліктеріне, жазба әдеби тілді қалыптастырудағы қызметтеріне байланысты болғаны мәлім.

Жазба әдебиет тілімізде кітаби дәстүр үстемдік құрып тұрған дәуірде, яғни әдеби тіліміздің бастапқы, балаң кезінде Абай мен Ыбырай өз шығармаларын Орта Азияға кең тараған кітаби тілде жазбай, ауыз әдебиет тілінің дәстүріне сүйене отырып, жалпыхалықтық тілдің негізінде жазды, сөйтіп, әдеби тіліміздің кейінгі қалыптасуына ықпалын тигізіп, оның дамуына жағымды әсер етті, жалпыхалықтық тілді жазба әдебиетте қолдану үлгісін көрсетті. Олар көркем әдебиеттің аса шұрайлы, әсем де өрнекті үлгілерін қалады, қазақ әдебиет тілінің іргесін бекемдеді. Әдеби тілді зерттеушілердің біразының әдеби тілді демократиялық бағытта қалыптастыруда зор еңбек сіңірген Абай мен Ыбырайды қазақ жазба әдеби тілінің негізін қалаушы деп тануының бір себебі осы болса керек. Құдайберген Жұбановтың 1930 жылдары жарық көрген «Абай – қазақ әдебиетінің классигі» деген еңбегінде әдеби тілдің пайда болуындағы Абайдың рөлі дұрыс көрсетілген болатын. «Абай... әдебиет тілін тазартып, қазақ тілінің бар байлығын іске асыруға жол ашып, жазба әдебиет тілінің іргесін қалады». Осы баға кейінгі зерттеушілер тарапынан қолдау тапты. Бұл жерде, әсіресе М.Әуезов, Қ.Жұмалиев, Н.Сауранбаев, І.Кеңесбаев, М.Балақаев, З.Ахметов, Х.Сүйіншәлиев, Е.Бсмайылов, т.б. зерттеушілердің мақалаларын атауға болады. Ал (1960) жылдан бастап Абай, Ыбырайдың мұрасы үлкен монографиялық еңбектер дәрежесінде зерттеле бастады. Бұл ретте Қ.Жұмалиевтің «Қазақ әдебиеті тарихының мәселелері және Абай поэзиясының тілі» (1960),

Р.Сыздықованың «Абай шығармаларының тілі» (1968), Абай өлендерінің синтаксистік құрылысы» (1971), Қ.Мұқаметхановтың «Абай шығармаларының текстологиясы жайында» (1959), М.Мырзахметовтың «Мұхтар Әуезов және Абайтану поэмалары» (1982), Ә.Дербісәлиннің «Ыбырай Алтынсариннің жазушылық қызметі туралы» (1958), «Ыбырай Алтынсарин. Өмірі мен қызметі туралы» (1956), С.Хасанованың «Ыбырай Алтынсарин шығармаларының тілі» (1972) деген еңбектерін айтуға болады. Міне, осы еңбектердің бәрі де – Абай мен Ыбырай тілінің әдеби тілді дамытудағы үлесін анықтауға бағытталған еңбектер. Бізде тіл тарихын, оның ішінде әдеби тіл мәселелерін зерттеу барысында әдебиеттану ғылымы мен тарих ғылымын ұштастырып зерттеу жағы жетпей жатады. Ал әдеби тіліміздің бүгінгі шыңы мен басып өткен жолының қыр-сырларын тек тарихи историзм тұрғыдан қарастырғанда ғана дұрыс тани аламыз. Өйткені әдеби тілдің дәуірленуі, оның нормалануы, стильдік тармақтардың пайда болу мерзімі, т.б. мәселелер, әдетте, сол тілде сөйлеуші халықтың тарихымен, экономикалық, саяси-әлеуметтік жағдайларымен тікелей байланысты.

Әдеби тіл мәселелерін шешуде тілге тиек ететін нәрсенің бірі – әдеби нұсқалардың сыр-сипатымен байланысты. Кейбір зерттеушілер (Қ.Өмірәлиев), т.б. қазақ халқының қалыптасуына ұйытқы болған ру-тайпаларда «түркі» деп аталған (VII-XII ғ.) жазба әдебиет болды, ал XIV ғ. «ескі түркі» тіл үлгісінде бірлі-жарым көркем шығармалар жасалды, хандар арасында ресми хат жазу дәстүрі, хан шежірелерін жазу салты болды, бірақ қазақ әдебиеті солардың жалғасы ретінде дамыған әдебиет емес, олардан бөлек әдебиет дегенді айтады. Немесе «жазба әдебиет» не «ауыз әдебиет» деп айырмай, «әдебиет дегеннің бәрін бірлікте қарау керек» деген пікір де жоқ емес. Әдеби тіл мәселелері, көбінесе, ертедегі әдебиет нұсқаларымен байланысты қарастырылып жатады. Әдебиетші ғалымдардың кейінгі 10-15 жыл ішінде біраз ақын жыраулардың шығармаларын тауып, оларды жариялауы – әдеби тіл мәселесінің талас мәселелерін шешуге септігін тигізетін жайлар. Бұл тұста М.Әуезов, Қ.Жұмалиев, Ы.Дүйсенбаев, Ә.Дербісәлин, Х.Сүйіншәлиев, М.Мағауин, М.Дүйсенов зерттеулерін атар едік. Әдебиет үлгілері мен әдеби тіл мәселелерін ұштастыра, бірлестіре зерттеудің жақсы үлгісін біз Қ.Өмірәлиевтің еңбектерінен көріп жүрміз.

Енді әдеби тіл туралы, оның анықтамасы, сипаты туралы тілші ғалымдар тарапынан айтылып жүрген пікірлерге толығырақ тоқталайық. С.Аманжолов былай дейді: «Нақтылы әдеби тіл дегеніміз көркем әдебиеттің тілі ғана емес, ол – ғылымның барлық саласын қамтитын, халыққа өнер-білім беретін, тәлім тәрбие үйрететін баспасөздің тілі. Көркем әдебиеттің тілі – сол кең мағынадағы әдеби тілдің саласы ғана. Ал әдеби тілдің негізі, базасы (қоры) болатын нәрсе – халық тілі, фольклор тілі екенінде дау жоқ». Ол әрі қарай: «...біз қазақтың әдеби тілінің бастама үлгісі жазба түрде XIX ғасырдың екінші жартысынан басталады дейміз...Ыбырай, Абай сияқты қазақтың ұлы адамдары XIX ғасырдың өзінде-ақ қазақ тілін әдеби тілге айналдыруға ат салысты», - дейді. С.Аманжолов қазатың әдеби тілінің негізін Абай, Ыбырайлар салды дегенде, олар халық тілін пайдалана отырып, қазақ тілін жаңа сатыға, жаңа сапаға жеткізуге әрекет істеді деп түсінді. Автор октябрь революциясынан бұрынғы қазақ тілі нағыз әдеби тіл болып қалыптаса алған жоқ дегенді айтады. Әдеби тіл жөнінде пікір айтушылардың бірі – М.Әуезов. Ол 1950 жылдары жарық көрген 5-6 мақаласында «әдеби тіл» мен «әдебиет тілі» атауларын бірде саралап, бірде синоним ретінде қолдана келіп, «әдеби тілдің әдеби процеспен, жазумен тығыз байланыста дамитынын, оның халық тілінің жоғары формасы екендігін айтады. Бір кезде әдеби тілдің жасалуын жеке-дара дарынды, атақтылардың аттарымен байланыстыру дағдыға айналған кезде Абай Ыбырайларды мақтаудың реті осы екен деген тұрғыдан «әдеби тілді жасаушылар», «әдеби тілдің негізін қалаушылар» деген пікір үстем болғандығы белгілі.

Осыған орай М.Әуезов «негізін қалаушы» деген үзілді-кесілді пікірді қолдамады. Ол: «...Абайдың алдындағы қазақ халқының көп ғасырдан келе жатқан мол эпостарындағы, ұзынды-қысқалы салттық, тарихтық жырларындағы шебер, көркем өлең

үлгілеріндегі тілдерді ұмытуға бола ма? Оларда, немесе XVIII ғасырда көпке жайылған жырлар тудырған Бұхарда, XIX ғасыр басында асыл, әсем, бай тілмен халықтық асқақ ескі жырлар тудырған Махамбетте қазақтың әдебиеттік тілінің үлгі-өнегелері жоқ деуге бола ма?» - дейді. Сөйтіп Мұхтар Әуезов «Абай өзінен бұрынғы әдебиет тілін халықтық әдебиет тілі сапасында өсіре, байыта, сұрыптай түскен және өз шама-шарқынша қазақ әдебиет тілін жасауда белгілі бір дәрежеде Қазақстанның көп өлкесінің тіл қазыналығын кеңінен пайдаланып, халықтың әдебиет тілін биік белге шығара түскен классик ақын дейміз», - деп жазады.

М.Б.Балақаев әдеби тілдің даму кезеңдерін дәуірге бөледі: 1) XVIII ғасырдың орта тұсы мен XIX ғасырдың бірінші жартысы; 2) XIX ғасырдың екінші жартысы; 3) XIX ғасырдың басы (1900-1920); 4) Совет дәуірі. М.Балақаев, Е.Жанпейісов, М.Томановтың авторлығымен шыққан «Қазақ әдеби тілінің мәселелері» деген кітапта да осылай бөлінген. Ал М.Балақаев, Р.Сыздықова, Е.Жанпейісов авторлығымен жарық көрген «Қазақ әдеби тілінің тарихы» деген кітапта авторлар әдеби тілдің екі түрі болатынын («жазаба әдеби тіл», «сөйлеу (ауызша) әдеби тіл») айта келіп, жалпы, әдеби тілдің пайда болу мерзімі туралы былай дейді: «Қазақтың әдеби тілінің тарихын біз XIX ғасырдың екінші жартысынан емес, XVIII ғасырдан бастаймыз. Өйткені, халық тілінің жазба әдебиет ыңғайында нормаға түсе бастаған шағы және бірді-екілі стильдік құбылыстардың көрініс бере бастаған кезі, дәлірек айтқанда, әдеби тіл белгілерінің айқындала бастаған мерзімі – осы XVIII ғасыр және авторларының аты-жөні сақталған дәуір де XVIII ғасырдан басталады».

Р.Сыздықова өзінің «XVIII-XIX ғасырлардағы қазақ әдеби тілінің» деп аталатын құнды еңбегінде әдеби тілдің барлық дәуірлерін сөз етпей, тек екі ғасырға, әдеби тіл тарихы үшін мәні де, маңызы да зор XIII-XIX ғасырларға арнайы тоқталып, нақтылы материалдар негізінде әр дәуірдің әдби тіліне тән сипатын, лексикалық, нақтылы материалдар, грамматикалық, стильдік ерекшеліктерін анықтауға көңіл бөледі. Әдеби тілді дәуірлеу мәселесіне байланысты автордың соны пікірлері көңіл аудартады. Автор XIX ғасырдың екінші жартысынан басталатын қазақтың төл жазба, әдеби тіліне дейін оның ауызша тараған әдеби тілі болды деген пікірді ортаға салады. Р.Сыздықова бірқатар түркі халықтарына ортақ орта азиялық жазба әдеби тіл – «түркінің» локальдық (қазақтық) әдеби тілі болды дейді. Бұл атау Ә.Қайдаровтың еңбегінде де қолданылған. Бұған таза шағатай тілі емес, қазақ, татар, шағатай тілдерінің қоспасы, яғни шұбар тіл. Р.Сыздықова «Ашып алар жәйттар көп» деген мақаласында мынадай қорытындыға келеді: «Сөйтіп, қазақтың тілі: ауыз әдеби тілі, жазба алдындағы әдеби тілі, жазба әдеби тілі деген түрлерге бөлінеді».

Б.Әбілқасымов «шамамен XV-XVI ғасырдан бастап қазақ авторлары бір жағынан «шағатай» немесе «түркі» деп атанған тілді пайдалана жүріп, екінші жағынан, өз шығармаларына қазақтың ауызша әдеби тілін арқау ету, арқасында сол «түркі» әдеби тілнің тағы бір жергілікті түрін қалыптастырды» деген пікір айтады. Автор ол – қазақтың көне әдеби тілі еді, бірақ ол ауыз әдебиеті үлгілерінен бөлек қаралу керек дегенді айтады. «Сөйтіп, - дейді Б.Әбілқасымов, - қазақ қаламгерлері ғасырлардан өткен XVI ғасырдың екінші жарымына дейін қазақтың көне жазба әдеби тілінде ресми іс қағаздарын жазды, , өзара хат жазысты, кейбір көркем әдебиет үлгілерін (қиссаларды) жазды». Б.Әбілқасымов Абай, Ыбырайға дейінгі жазба әдеби тілді «қазақтың көне әдеби тілі» деп атайды. Яғни, біздің біраз зерттеушілеріміздің «кітаби тіл» деп жүргенін Б.Әбілқасымов «көне қазақ жазба әдеби тілі» деп атайық дейді. Оның пікірінше, бұрын қазақтың ауызша әдеби тілі болды, ол тілдің үлгісі алуан түрлі ауыз әдебиеті жанларында, шешендік толғауларда сақталды. Сөйтіп, Б.Әбілқасымов «қазақтың ауызша әдеби тілі өз алдына, жазба әдеби тілі өз алдына дамып отырды» деп, оларды даралап қарауды ұсынатын сияқты. Ол қорыта келгенде, қазақтың жазба әдеби тілін үш кезеңге бөледі.: 1) қазақтың көне жазба әдеби тілі (XVI ғасырдан XIX ғасырдың екінші жартысына дейін); 2) қазақтың жаңа жазба әдеби

тілі (XIX ғасырдың екінше жартысынан XX ғасырдың 30-жылдарына дейін; 3) қазақтың қазіргі әдеби тілі (XX ғасырдың 30-жылдарына қазірге дейін).

Көріп отырмыз, қазақ әдеби тілінің басталуын XIX ғасырдың екінші жартысы деп жүрген, оны Абай мен Ыбырай шығармаларынан, алғашқы қазақ газеттерінің шығуымен байланыстыратын пікір басымдау. Талас-тартыстың дені XIX ғасырдан арғы дәуірлердегі әдеби тілмен байланысты болып отыр. Басқаша айтқанда, бір топ зерттеушілер «әдеби тіл» ұғымын кең мағынада қолданса, енді бір топ зерттеушілер, әсіресе жазу сызумен байланыстырушылар, бұл атауды тар мағынада қолданып келеді. Талас-тартыстың туу себептерінің бірі – кейбір мамандар әдеби тіл тарихын, оның белгілі бір дәуірін жазу-сызумен байланыстырып, жазу мәдениеті мен бірлікте қараса, енді біреулер әдеби тілді жазу-сызумен байланыстырмай, бұл ұғымға ауыз әдебиеті, халық творчествосының туындыларын да қарастырады. Қазіргі әдеби тіліміздің екі түрі (формасы) бар екенін зерттеушілер мойындап жүр. Оның бірі жазба әдеби тіл де, екіншісі әдеби тілдің ауыз екі сөйлеу түрі. Бірақ олардың пайда болу, генезистік арналарына келгенде ғалымдардың пікірі түспейді. М.Балақаев әдеби тілдің ауызекі сөйлеу түрі тек жазба әдебиетімен байланысты пайда болады десе, «Қазақ әдеби тілінің қалыптасу тарихы мен даму жолдары» деген кітаптағы беташар кіріспе мақаланы жазған редакция алқасының мүшелері: «Әдеби тіл, бір қырынан алып қарағанда, жазба тілге тәуелді болса, екінші жағынан, одан дербес бағытта қалыптасады. Өз бетімен дамиды. Сондықтан қазақ әдеби тілінің тарихын тек қазақ баспасөзінің шығу тарихына теліп қараудың қажеті жоқ сияқты» - деп жазады.

Дүние жүзі тілдеріндегі диалектілердің сипаты бірдей емес. Кейбір тілдердің құрамындағы әр диалектіде сөйлейтін адамдар бірін-бірі түсінбейтін, немесе әрең түсінетін дәрежеде болуы мүмкін (мысалы, қытай тіліндегі диалектілер), кейбір тілдердегі диалектілердің өзара айырым белгілері сан жағынан көп болғандықтан, бір-бірінен айырмашылықтары бірден байқалып отырады. Енді бірқатар тілдердегі диалектілер монолиттілігін, бірлігін сақтап, олардың құрамындағы диалект, говорлар бір-біріне тіпті жақын, бір-бірінен айырмашылығы аз болады. Әрине, тілдің монолиттілігі оның құрамында говорлардың орнын алуан жоққа шығармайды. Қазақ тілі бірқатар басқа түркі тілдерімен (өзбек, әзербайжан, т.б.) салыстырғанда біртұтастығы (монолиттілік), тілдік ортақтығы жағынан әлдеқайда күшті, алымдардың бірқатар әдеби тілдің негізіне белгілі бір диалект тірек болуы шарт деген пікірге қосылмайды. Белгілі түрколог Е.И.Убрятова: түркі әдеби тілдердің бәрі бірдей белгілі бір диалектіге негізделме бермейтінін айта келе, якут халқының әдеби тіліне ешбір диалект негіз болмағанын, соған қарамастан бұл тіл өмір сүріп, әрі қарай дамып келе жатқанын, ол тілде жазылған бай әдеби мұра бар екенін сөз етеді.

Әдеби тілдің әдеби болып аталуына негіз болатын әдеби тілдің әр алуан стильдері зерттелмей келе жатыр. Олар: ресми іс қағаздар стилі, публицистикалық стиль, ғылыми-техникалық әдебиет тілінің стилі, оқулықтар тілінің стилі, көркем әдебиет тілінің стилі, эпистолиялық стиль, т.б. Солардың жан-жақты зерттеу жұмысы қолға алынуы керек. Әдеби тілдің арналарын құрайтын мол мұра әлі де болса жиналып зерттеліп болған жоқ. Еліміздің, шетел архивтерінде іздеу салып, ескі мұраны жинастыру мәселесін ғылыми жолға қоятын мезгіл жетті. Москва, Ленинград, Орынбор, Қазан, Омбы қалаларындағы архив материалдарын ақтарып зерттеу керек. Әдеби тілдің диалектілік негізімен байланысты мәселелерді шешу үшін тарихи диалектология мәселелерін зерттеуді қолға алу керек. Жоғарғы оқу орындарында тіл тарихы оның ішінде әдеби тіл тарихы курсының ғылыми дәрежесін көтеру мақсатымен, студенттерді оқулықтармен қамтамсыз ету үшін «Тарихи фонетика», «Тарихи лексикология», «Тарихи морфология», «Тарихи синтаксис» атты еңбектерді бастырып шығаруға, бұрын жарық көрген еңбектердің сапасын жақсартуға ден қойған жөн.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Жұбанов Қ. Қазақ тілі жөніндегі зерттеулер. Алматы, 1966.
2. Виноградов В.В. О художественной прозе. М.-Л., 1930.
3. Аманжолов С. Қазақтың әдеби тілі. Алматы, 1949.
4. Сауранбаев Н.Т. Қазақтың әдеби тілінің тарихын зерттеу туралы// Қазақ тілінің тарихы мен диалектологиясы мәселелері. Алматы, 1960.
5. Балақаев М., Сыздықова Р., Жанпейісов Е. Қазақ әдеби тілінің тарихы. Алматы, 1968.
6. Өмірәлиев Қ. Қазақ поэзиясының жанры мен стилі. Алматы, 1983.
7. Жұбанов Е. Қазақ ауыз әдебиеті және әдеби тіл // Қазақ әдеби тілінің қалыптасу тарихы мен даму жолдары. Алматы, 181.
8. Қазақ әдеби тілінің қалыптасу тарихы мен даму жолдары. Алматы, 1981.

Жаманкешова А., 2 курс студенті

Ғылыми жетекшісі - Бейсембаева И.А, ҚҚЭУ Экономика, бизнес және құқық колледжінің құқықтану пәндер оқытушысы, заң ғылымының магистрі,
Қазақстан Республикасы, Қарағанды қаласы

«МӘҢГІЛІК ЕЛ» ҰЛТТЫҚ ИДЕЯСЫ ҚАЗІРГІ ҚАЗАҚСТАН ҚОҒАМЫНЫҢ БАСТЫ ДАМУ БАҒЫТЫ

«Мәңгілік Қазақстан» жобасы, ел тарихындағы біз аяқ басатын жаңа дәуірдің кемел келбеті. Ал ең бастысы – еліміздің рухын көтеретін, ұлы мақсаттарға жеткізетін «Мәңгілік ел» ұлттық идеясы жарияланды. «Мәңгілік ел» идеясы – елімізді өз мақсатына талай дәуір сынынан сүріндірмей жеткізетін тұғырлы идея. Бұл туралы ел Президенті Н.Ә.Назарбаевтың: «Біз үшін ортақ тағдыр – бұл біздің Мәңгілік Ел, лайықты әрі ұлы Қазақстан! Мәңгілік Ел – жалпықазақстандық ортақ шаңырағымыздың ұлттық идеясы. Бабаларымыздың арманы», – деген қанатты сөзі күллі түркі халықтарын бір серпілтіп, ертеңге деген сенім ұялатқаны жасырын емес. Елбасы және бір сөзінде: «Мәңгілік ел – ата-бабамыздың сан мың жылдан бергі асыл арманы екенін барлығымыз білеміз. Ол арман әлем елдерімен терезесі тең қатынас құратын, әлем картасынан ойып тұрып орын алатын тәуелсіз мемлекет атану еді. Ол арман тұрмысы бақуатты, түтіні түзу шыққан, ұрпағы ертеңіне сеніммен қарайтын бақытты ел болу еді. Біз бұл армандарды ақиқатқа айналдырдық. Мәңгілік елдің іргесін қаладық. Мен қоғамда «қазақ елінің ұлттық идеясы қандай болуы керек» деген сауалдың жиі талқыға түсіп жүргенін естіп жүрмін, біліп жүрмін. Біз үшін болашағымызға бағдар етіп ұлтты ұйыстыра ұлы мақсаттарға жетелейтін идея бар. Ол – мәңгілік ел идеясы. Тәуелсіздігімізбен бірге халқымыз мәңгілік мұраттарына қол жеткізді. Біз еліміздің жүрегі, тәуелсіздігіміздің тірегі мәңгілік елордамызды тұрғыздық. Қазақтың мәңгілік ғұмыры ұрпақтың мәңгілік болашағын баянды етуге арналады. Ендігі ұрпақ – мәңгілік қазақтың перзенті. Ендеше, қазақ елінің ұлттық идеясы – Мәңгілік ел», - деді Президент. Бұл дамыған 30 елдің қатарына кіруімізге жаңа серпін беретіні сөзсіз.

Әрбір Жолдауында Ұлт Көшбасшысы халықтың жағдайын бір сәтке де ұмытқан емес. Күні бүгінге дейін айтылған міндеттердің бәрі жыл өткен сайын бірте-бірте орындалу үстінде. Өз тәуелсіздігінің жиырма бес жылын артта қалдырған егеменді еліміз бүгінде жаңа экономикалық өрлеу жолында.

Ал ендігі кезекте 2050 жылға дейінгі мақсат пен міндеттерімізді айқындап алуымыз — заңды құбылыс. Елбасының «Қазақстан жолы — 2050» Бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ Жолдауы жастарға да үлкен аманат жүктеп, салмақты жүк арқалатып отыр. Елбасы өз сөзінде: «Біріншіден, барлық дамыған елдердің сапалы бірегей білім беру жүйесі бар. Мемлекет болса, өз тарапынан жастардың сапалы білім мен саналы тәртіп алуына, қажетті мамандықты игеруіне, өз арман-мақсаттарын жүзеге асырулары үшін бар

мүмкіндіктер жасап келеді. Осыларға әлемдік деңгейдегі Назарбаев Университеті, Назарбаев Зияткерлік мектептері, «Болашақ» бағдарламалары дәлел.

Яғни Ұлттық идеяның тарихи тамыры тереңде жатқанын, ғасырлар тереңінен ой қортып, мыңдаған жылдар бойы ата-бабаларымыз армандап, әлсін-әлсін ұлт ұрпағының есіне салып, ұлттық дамудың, ұлт тағдырының бағдаршамы етіп көтеріп келген. «Қаған парызы – халқының қарнын тойғызып, мерейін өсіріп отыру. Түнде – ұйқы көрмедім, күндіз – күлкі көрмедім; қызыл қаным төгілді, қара терім сөгілді; күшімді сарқа жұмсадым, жауға да шаптым құрсанып – бәрі мәңгі елім үшін!» -дейді баба Тоныкөк. Иә, бұл кешегінің ұраны, бүгіннің арманы, келешектің еншісі. Ханның мұраты, қарашаның тілегі. Мәңгі болу – мәңгілік арман. Мәңгіге шектеме болмайтыны секілді, мәңгілік елге айналу өркениетке ілескен бұл күннің толқынында жүрген жұртты арманы. Жалпы, біз ұлттың бірлігі, толеранттылық және еркіндік пен теңдік туралы халқымыздың сан ғасыр бойғы армандарының орындалуына бағытталған Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенті Н.Ә. Назарбаевтың саяси бағытын қолдауымыз керек. Себебі, Қазақстан атты туған еліміз күннен-күнге көркейіп, гүлденіп келеді. Егер биік белестерді бағындырамыз десек, алдымызға ұлы мұраттар мен асыл мақсаттар қоя білгеніміз жөн. Сонда ғана Қазақстан дүниежүзінде беделді, белгілі, айшықты орынға ие болары сөзсіз. Әрине, дамыған алпауыт елдердің қатарына қосылу үшін әлі де қажырлы еңбек ету қажет. Алайда осы жолда бізге ешқандай кедергі келтірілмегенін ескерген жөн. Бүгінде Қазақстан жастары әлемнің қай елінен білім аламын десе де өз еркі. Тек жиған білімі мен талабы болса болғаны. Сол үшін ел болашағы жалынды жастардың қолында екенін естен шығармаған жөн. Ал жас ұрпақ өз кезегінде сапалы білімнен нәр алып, алға қойған мақсатына жету жолында аянбай тер төгуі қажет. Елбасы Н.Ә. Назарбаев өзінің «Тарих толқынында» атты еңбегінде: «Тарихтың алға қойып отырған өктем талабы әрбір түрік еліне әртүрлі салада саяси, экономикалық, мәдени және гуманитарлық тәсілдермен бірігу проблемасын шешудің бәріне бірдей тең институттық тетіктерін жаппай-тұрмай іздестіруді міндеттейді», — дей отырып, түрік мемлекеттері интеграциясының тиімді жолдарын іздеу қажеттілігін көрсетті. ХХІ ғасыр басындағы жаңа әлемдегі жаңа Қазақстанды ертеңгі нұрлы болашаққа, кемел келешекке апаратын біз – жастар. Ендеше қияметтің қыл көпірінен сүрінбей өткен, тәуелсіз Қазақстанымның табанының тұғырдан таймауын тілеп, асыл мұраты алға жетелесін демекпін.

Елбасы, Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенті Нұрсұлтан Назарбаевтың көшбасшылығымен жаңа Қазақстанның тарихын жазудың биік мәртебесі мен жауапкершілігі біздің ұрпақтың үлесіне тиді.

Елбасының маңына топтасу арқылы біз ұлы жетістіктерге толы жолдан өттік және бүгінде өзімізді Тәуелсіз Қазақстанның – қуатты әрі табысты мемлекеттің азаматымыз деп мақтанышпен айтамыз.

Біз елдің әрбір азаматының жасампаздық әлеуетін жүзеге асыру үшін жағдай жасай отырып, еңбексүйгіштік және жауапкершілік, Еңбек Адамына құрмет сынды құндылықтарымызды нығайтамыз.

«Қазақстан 2050» стратегиясының түп қазығы етіп алдым» деп ұрпаққа сенім артады. Осыған орай, бұл Жолдау бүкіл халықтың көңілінен шықты, қазір ол мемлекетіміздің барлық аумақтарында, басқару, оқу-өндірістік салаларда, мемлекеттік емес ұйымдарда кең қолдау тауып отыр.

Елбасының «Қазақстан -2050 стратегиясы»- қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» Жолдауы жастарға да үлкен аманат жүктеп, ауыр жүк арқалатып отыр. Елбасы өз сөзінде: «Мен сіздерге — жаңа буын Қазақстандықтарға сенім артамын. Сіздер жаңа бағыттың қозғаушы күшіне айналуға тиіссіздер», — деген жоқ па?! Мемлекет болса, өз тарапынан жастардың сапалы білім мен саналы тәртіп алуына, қажетті мамандықты игеруіне, өз арман-мақсаттарын жүзеге асырулары үшін бар мүмкіндіктер жасап келеді. Біздің ата-аналарымыз жете алмаған мұрат-мақсаттар, мүмкіндіктер, біздің алдымызда

айқара есігін ашып тұр, біз өз кезегімізде осы мүмкіндіктерді іске асыру барысында, бар күш-жігерімізді аямай, табысты жұмыс жасауымыз қажет.

Елдің жаңа елордасы – Астананы салдық. Бұл заманауи қала біздің бойтұмарымыз бен мақтанышымызға айналды. Біз еліміздің мүмкіндігін әлемге көрсету үшін оның әлеуетін пайдалана алдық. Дәл сол себептен де халықаралық қауымдастық Қазақстанды ЭКСПО-2017 Халықаралық көрмесін өткізу орны ретінде таңдады. Егер Астана болмаса, бұл да болмас еді. Мұндай құрмет кез келгеннің еншісіне тие бермейді. Біздің еліміз кеңестен кейінгі кезеңдегі күллі кеңістікте ЕҚЫҰ-ға төрағалық еткен, осы Ұйымның Саммитін өткізген және ғаламдық ауқымдағы іс-шара – ЭКСПО-2017-ні өзінде өткізетін бірінші ел екенін айтсақ та жеткілікті.

Білім - барлық уақытта жоғары құндылықтардың бірі болған. Тек білімді, сауатты адам ғана келешек тізгінін қолына ала алады. Осыны ескере отырып Елбасы Н. Назарбаев Қазақстан Республикасының Білім беру жүйесін әрі қарай дамыту, жетілдіру жоспарын құрып, көптеген мақсаттарды көздеп отыр. Омар Хайам айтқандай: Сен жанбасаң лапылдап, Мен жанбасам лапылдап, Аспан қайдан ашылмақ деген дейін, - біздің жастар заман ағымынан қалыспай, ұлттық құндылықтарды сақтап, білімді, белсенді болуы керек. Бүгінгі ұрпақ білімді болса, ел ертеңі жарқын болмақ, сонда ғана біз "Мәңгілік ел" боламыз.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. «Қазақстан жолы-2050: Бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ».
2. ҚР Президентінің «ҚАЗАҚСТАН-2050» – стратегиясы қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» атты халыққа Жолдауы
3. Қазақстан Республикасының Президенті Н. Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы. 2018 жылғы 10 қаңтар

Жарылғасын Н.Н., 1 курс студенті

Ғылыми жетекшісі – х.ғ.к., доцент Каримова Б.Н.

Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

МӘҢГІЛІК ЕЛ – ЖАСТАРДЫҢ ПАТРИОТТЫҒЫН АРТТЫРУДАҒЫ ТАРИХИ САНАНЫ ОЯТУ НЕГІЗІ

«Мәңгілік Ел ата-бабамыздың сан мыңдаған жылдар бойғы асыл арманы екені баршамызға белгілі. Ол арман - әлем елдерімен терезесі тең, әлем қатынасынан ойып тұрып орын алатын Тәуелсіз мемлекет атану еді, ол арман - тұрмысы бақуатты, түтіні түзу ұшқан, ұрпағы ертеңіне сеніммен қарайтын бақытты ел болу еді. Біз бұл армандарды ақиқатқа айналдырдық. Мәңгілік Елдің іргесін қаладық. Мен қоғамда «қазақ елінің ұлттық идеясы қандай болуы керек» деген сауалдың жиі талқыланатынын естіп жүрмін. Біз үшін болашағымызға бағдар ететін, ұлтты ұйыстыра ұлы мақсаттарға жетелейтін идея бар. Ол - Мәңгілік Ел идеясы», - деп атап өтті Н. Назарбаев.

2014 жылдың 17 қаңтарында ҚР-ның президенті Н.Ә.Назарбаевтың кезекті халыққа жолдауы “Бір жыл бұрын мен еліміздің 2050 жылға дейінгі дамуының жаңа саяси бағдарын жария еттім. Басты мақсат Қазақстанның ең дамыған 30 мемлекеттің қатарына қосылуы. Ол – «Мәңгілік ел» жобасы, ел тарихындағы біз аяқ басатын жаңа дәуірдің кемел келбеті», - деп бастады. Бұл орайда елең еткізген жаңалық тұңғыш мемлекеттік ресми идеология, яғни «Мәңгілік ел» идеясының жариялануы.

Мәңгілік ұғым түсінігі – барша адамзатқа ортақ қазына.

Әлемдік және дәстүрлі діндердің бастау бұлағында да мәңгілікті бейнелейтін түпжаратушы тұр. Ол – Құдай, Тәңірі, Алла.

Құдай қазаққа қырын қарамаған: пейіліне сай етіп ұлан-ғайыр жер берген, асты-үстін толтырып кен берген, мейірбан, ақ көңіл, адал ел берген, жаны үшін малын, ары үшін жанын садаға ететін ер берген.

Мәңгілік ел дегеніміз – мемлекеттің ғасырлар тоғысында ірі державалар арасында бәсекеге төтеп беріп, өзіндік қорғаныс саясатын ұстау деп түсінуге болады.

Мәңгілік ел ұлттық идеясы дегеніміз – өткенімізден сабақ ала отырып, болашағымызды баянды ету жолындағы хақ мұратымыз.

Бұл идея сонау 6-7 ғасырлар Күлтегін мен Тоныкөк кезеңінде қолданыла бастаған.

Тоныкөк – «Мәңгілік ел мақсаты түрік елінің билігі», - деп осыдан 13 ғасыр бұрын мәңгілік идеясын ұсынған. Сол идея сол мұрат бүгінгі қазақ елінің бас ұранына айналуда.

Күлтегін өсиетінде: «Бұл киелі жер еді. Қазір де киелі жер. Осындай киелі жерге мәңгі тас тоқыттым, жаздырдым. Бұны көріңдер, осылайшы біліңдер». Мемлекет үшін де, халық үшін де мәңгіліктің қасиетті көзі – жер. Қазақ даласы - Ұлы Түркі елінің қара шаңырағы. Қазақтың кең байтақ жерінде аңызға айналмаған тұс тіпті аз, бәрі де қастерлі өлке, қасиетті мекен.

«Мәңгілік ел ұғымы Орхон ескерткіштерінде де, күлтегін жазбаларында да ұшырасады. Бұл кездейсоқ этнотермин емес. Қазақтар бағзы заманда қалыптастырған ұлт бітімімізде, өз сүйегімізде таңбаланып қалған».

О.Ысмағұлов Көне түркілердің « Мәңгілік ел» идеясы 3 негізден тұрады:

1. Көне түркі жазба ескерткіштеріндегі « Мәңгілік ел» идеясы
2. Әл-Фарабидің «Қайырымды қала» еңбегі
3. Ж.Баласағұнның осы идеяны негіздеген «Құтты білік» дастаны.

18 ғасырда Әбілқайыр ханның: « Жайық өзені кеуіп қалғанша, тіпті ақыр заман келгенше қазақ халқы бұл жерден ешқашан айырылмайды», - деген қанатты сөздері қазақ халқының мәңгілік ел болуға әбден құқығы бар екендігін және де басты қазынамыз – жеріміз екендігін түсіндіреді.

«Сарыарқаның төріндегі жаңа астанамыз ұлттық тарихты, дәстүр мен тәжірибені әлемдік деңгейдегі жетістіктерімен көмкеріп, оның іргесін қалаушы Елбасымыздың көздегені билік те емес, байлық та, атақ-даңқ та емес, тек халқының қамы, нұрлы болашақ екенін толық білдіреді».

Ханкелді Әбжанов Жаңа Астана – ежелгі қазақ жерінің төрі.

Пай! Пай! Пай! Киелі неткен жер!

Батырлар дүрілдеп өткен жер,
Тұлпарлар дүбірлеп төккен тер,
Ғашықтар бір-бірін өпкен жер,
Сарылып сал-сері кеткен жер.
Бас иіп, иіскеп топырағын,
Тағзым жасамай өтпендер!

М.Мақатаев

20 ғасырада өмір сүрген қазақ зиялысы Ә.Бөкейханның мына жалынды сөдері әлі күнге дейін қазаққа алға ұмтылуға күш қайрат беруде: «Қияметке дейін қазақ – қазақ болып жасамақ». Яғни біздің басты мақсатымыз елімізді бірлікте ұстау.

Мәңгілік ел идеясы қазақ ұлтының мақсат-мүдделеріне және елімізді ортақ Отан еткен 130- дан астам ұлттар мен ұлыстардың ұлттық идеясына негізделген идеология болатынына сенуге болады.

Мәңгілік елдің идеологиялық негізі:

1. Тіл мәселесі. Мемлекеттік тілді өз тұғырына қондыру керек
2. Тарихи сананы қалыптастыру керек.

Тарих пен мәдениет біздің құндылығымыз. Біздің тарих - ұялмайтындай тарих, мақтанышпен айтылатын тарих, ешбір тарихтан кем емес, тіпті әлемдегі ең алдыңғы

қатарлы өркениеттердің сапында. Біздің батырларымызды қайсарлығы, табандылығы, жігері елімізге осындай керемет баға жетпес сый сыйлады. Ол –Тәуелсіздік. Ертеңімізді білмесек, өткен тарихымызды құрметтемесек, біз үшін жанын қиған батырларымызбен мақтанбасақ бізден қандай ел шығады? Тарих біздің айнамыз. Оны құрметтеп, бағалау біздің міндетіміз.

Тарихты құрметтеудіңде, «Мәңгілік ел» идеясының да басты мақсаты жас ұрпақтың бойына отаншылдықты, Отанды сүюді сіндіру. Қаһарман жазушы Б.Момышұлы «Ұлттық патриотизм – бұл ұлттың ішіндегі жеке адамның асыл белгісі мен қасиеті, өз халқына деген сүйіспеншілігі, өз халқымен қан жағынан және шыққан тегі, территориясы, тілі, тұрмыс-тіршілігі, мінез-құлқы, психологиялық және этнографиялық ерекшеліктері қалыптасқан, тарихи дәстүрлері жағынан әбден айқын әрі дербес басқа қасиеттері және ерекшеліктерімен де байланысты», - дейді.

Осы орайда жастарымыздың патриоттық сезімін арттыру үшін арнайы шаралар қолдану керек. Әрине, бұл шаралар заманауи тұрғыда жүргізілуі тиіс. Жастарымыздың елімізге деген отан сүйгіштік қасиетін арттыру, болашағымызға сенімділік береді. Келесі шараларды еліміздегі әрбір азаматтардың елге деген махаббатын ояту үшін жүзеге асыруға болады:

1. Жоғарғы оқу орындарында Қазақстан Республикасының әнұраны ойнату
2. Автобустарға Қазақстан жайлы қызықты деректер ілу. Батырларымыздың өмірі жайлы деректер орнату.
3. Жоғары оқу орындарында 2 айда бір рет Қазақ күнін ұйымдастыру. Қазақ халқының ұмытылған салт-дәстүрлерін қайта еске алып, Қазақстан тарихы бойынша сайыстар ұйымдастыру.
4. Мектеп оқушыларынан бастап Жоғарғы Оқу орнының студенттеріне дейін «Мәңгілік ел» патриоттық актісі жайлы түсіндіру шараларын жүргізу.

«Мәңгілік ел» патриоттық актісі – халқымыздың бүгінгі өміріне де, болашағына да тікелей ықпал ететін маңызды құндылықтардың жиынтығы. Бұл біздің жаңа әлемдегі жаңа тарихи дәуірдегі заңды жалғасымыз.

«Біз қандай заманда да Тәуелсіздік тізгінін берік ұстауға тиіспіз. Елімізді сырттын алақөздігінен, іштің алауыздығынан сақтап, нығайта түсу – тарих алдындағы парызымыз және жауапкершілігіміз. Бұрынғы өткен ата-бабалардың аруағы мен кейінгі ұрпақ алдындағы парызымыз. Ұлы далада туымызды тігіп, еркін өмір сүруге лайықты екенімізді күн сайын өзімізге де, баршаға да дәлелдеп отыруымыз керек»

Қорыта келгенде, Тәуелсіздік – баға жетпес байлығымыз. «Мәңгілік ел» тәуелсіздігімізді нығайта түсу жолындағы нақты қадамымыз. Бабаларымыздың күресі, батырларымыздың қаны, аналарымыздың жасы сіңген киелі жерімізді сақтап қалу біздің ең бірінші міндетіміз.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Бижанов А.С. «Мәңгілік ел» идеясының тарихи негіздері <http://e-history.kz/kz/contents/view/2416>
2. Әбжанов Х. «Мәңгілік ел» идеясы және тәуелсіз Қазақстан жолы <http://e-history.kz/kz/publications/view/2590>
3. Назарбаев Н.Ә. Тарих толқынында. Алматы, 1999ж.

Жакупбекова М., 2 курс студенті

Ғылыми жетекшісі – Сусан Р.Ж.

ҚҚЭУ экономика, бизнес және құқық колледжінің құқықтану пәндер оқытушысы, заң ғылымының магистрі, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

ЖАСТАРДЫҢ ПАТРИОТТЫҚ РУХЫН КӨТЕРУ

Қазақстанның әлемдегі бәсекеге қабілетті елу елдің қатарына кіруі жөнінде мемлекет басшысы алға қойған міндетті жүзеге асыруда халықтың денсаулығы ең маңызды мәселе болып табылады. Қазіргі уақытта әлеуметтік жағдай, өмір сүру ұзақтығының төмендеуі және адам экологиясының қолайсыздығы бүкіл өркениетті әлем үшін көкейтесті мәселе болып отыр. Еліміздің даму бағытын бекіткен «Қазақстан – 2030» бағдарламасында салауатты өмір салтын ұстану мемлекеттік маңызды бар мәселелермен тең дәрежеде екендігі баса көрсетілген. [№3, 10бет]

Салауаттылық ұғымы қазақ халқының салт-дәстүрін, көнеден келе жатқан мәдениетін, өнерін, әдет-ғұрпын, жас ұрпаққа ұғындыру. Бір сөзбен айтқанда өз ұлтының дінін ұстануға үйрету. Салауаттылық - ішкіліктен, есірткі, темекіден аулақ болу, дене және жан тазалығын сақтау, тіпті қарапайым түрде айтсақ адамның киім киісі, тамақты қалыппен ішуі де кіретін игі іс-әрекет. Өмір заңдылығы салауатсыздықты кешірмейді, оғаш қылықтар түбінде опық жегізеді. Жасөспірімдердің салауаттылық өмірге ұмтылысы, зиянды әдеттерді жек көрушілігі олардың өзге адамдармен қарым-қатынасына яғни әлеуметтік ортаға тығыз байланысты. Ұрпақты өмір заңдылықтарына, салауаттылық негіздеріне бейімдеу мектеп жүйесі жүктеген маңызды да жауапкершілігі мол міндет болып табылады.

Бала тәрбиесі әсіресе, мектептен тыс уақыттағы сыныптан тыс жүргізілетін жұмыстардың мән-мағынасы өте зор болып келеді. Бүгінгі қоғамымызда салауатты өмір салтына деген саналы көзқарастың жеткіліксіздігі азаматтардың рухани деңгейінің төмендігіне және оның нәтижесінде жағымсыз жайттардың кең өрістеуіне себепкер болып отыр. Жастар денсаулығының нашарлауы, олардың ағзаларының ауруға қарсы тұру қабілетінің әлсіздігі, азып-тозуы, тез шаршағыштығы, өмірінің қысқа болуы – осы жайттардың айқын көрінісі. Бұл мәселелердің барлығы жастар арасында тәрбие жұмыстарының жұтаңдығының салдары екендігі даусыз. Жастары әлсіз, денсаулығы нашар, білімсіз, зиянды әдеттерге әуес, жалқау, тәрбиесіз болса ол мемлекет қашанда әлсіз, қорғансыз. Жастар - біздің болашағымыз. Ал бізге болашағымыздың айбындылығы мен жарқындылығы қажет. Келешегінен үміт күткізіп отырған бүгінгі жастар - ертеңгі қоғам иелері.

Салауатты өмір салты - адам үшін аса маңызды, денсаулықпен тікелей байланысты құнды форма. Ол адам мәдениетінің бір бөлігі. Ал денсаулық адам бақытының негізгі бөлігі. Қоғамның болашағы әрбір адам денсаулығына байланысты. Денсаулыққа тек дененің сыртқы бүтіндігі ғана деп қарау ағаттық, жалпы алғанда оны организмнің жан-жақты дамуымен бүкіл қызметтердің жүзеге дұрыс асырылуы деп ұққан жөн. Сондықтан адам денсаулығының жағдайы тек қоғамдық дамудың ғана көрсеткіші емес, сонымен бірге қуатты экономикалық, еңбек, қорғаныс және мәдени әуес болып табылады. Бүгінгі таңда балалар мен жастардың денсаулық жағдайына басты назар аударуда. [№1, 12бет]

Осы ұстанымдарды негіздеп жасөспірімдерді салауатты өмірге тәрбиелеу барысында мұғалімнің орны ерекше болуы тиіс. Мұғалім мектептегі басты тұлға. Қай мектептің болсын нәтижелі, жемісті жұмыс істеуі түптеп келгенде сол мектепте еңбек ететін әр мұғалімнің өз міндетіне, көзқарасына тікелей байланысты. Әрбір сыныпта ұстаз алдында отырған шәкірттері де сол бола-шаққа барар жол үстіндегі талапкерлер. Қазіргі кезде мектептегі кешенді бағдарламалардың жеті саласын және «Атамекен» бағдарламасының 30 бағытының негізінде ала отырып, тәрбие жұмыстарын жүргіземіз.

Бұл тәрбие салаларының мақсаты - дүниенің шындығын өз мәнінде танитын, эстетикалық сезімі жоғары, үлкенге ізет, кішіге құрмет көрсететін, ақыл-ой жағынан дамыған және өз халқын, елін сүйетін азамат тәрбиелеу. Қазақстан Республикасының «Білім заңында» мектеп оқушылары бойында адамгершілік және тұрмыс негіздерін қалыптастыру, адамзаттыққа тәрбиелеу және олардың ақыл-ой, танымдық шығармашылық қабілетін анықтау басты міндет екендігі айтылған. Осы міндеттердің жауапкершілігі негізінен мектептегі сынып жетекшісіне жүктеледі. Сондықтан оқушы бойына адамгершілік, ізгілік, мейірімділік, ақыл-ой, танымдық сана-сезім қалыптастыратын салауатты тәрбие беру мазмұнын жаңаша құруды көздейді. Денсаулық адам бақытының бірінші байлығы. Әрбір жасөспірімді сол бақытты уысынан шығармауға тәрбиелеуіміз керек. Денсаулықтың мықты болуы үшін қандай әдістерді қолдануды, жақсы жұмыс халін, күнделікті тұрмыс қиындықтарын жеңуі, белсенді өмір сүру жағдайларын білу қажет. Денсаулық - салауатты өмір кепілі. Осы салауатты өмір кепілін, оның қыр-сырын білу басты міндет. Қай заманда болсын адамзат алдында тұратын ұлы мұрат, міндеттердің ең бастысы өзінің ісін, өмірін жалғастыратын салауатты, саналы ұрпақ тәрбиелеу. Сол тәрбиенің бір түрі рухани байлық десек, артық айтқандық емес. Адам бойындағы жақсы қасиеттері мен игі істерінің қайнар көзі осы рухтан бастау алады.

Рухани бай адам дегеніміз - өз тілін, өз тарихын, салт-дәстүрін жоғары бағалап, жан-жақты, өзін-өзі басқаратын, өмірдің ағымына дұрыс көзқараспен қарай алатын, мейірімді, әділ, қанағатшыл адам. Егер біз саналы, мінез - құлқымыз жетілген азамат болғымыз келсе, алдымен өзімізді - өзіміз білуіміз қажет. Өзін тану арқылы өзгені танитын артықшылыққа ие боламыз. «Дүниедегі ең оңай нәрсе - кісіге ақыл айту, ең қиыны - өзіңді-өзің түсіну» - деген екен ғұлама ғалым Әл-Фараби. Осы рухани байлықты жастардың бойына сіңіріп, сана сезімін жеткізу - біздің міндетіміз. Мектептегі қазіргі оқытып жатқан имандылық бағыттағы тәрбие сағаттар басым. Адамның материалдық қажеттілігінің бірі - дене мүшесінің саулығы. Бүгінгі күні ең маңызды мәселе - салауатты өмір салтын қалыптастыру. Яғни, адамның денесінің саулығы, бірқалыпта сақталуы, нығаюы, ширауы, сергуі еңбекке қабілеттілігі, құлшынысы, құштарлығы, ниеттілігі, ынталығы биологиялық үрдісте мәлім. [№3, 11 бет]

Ал рухани қажеттілік деген ұғым - рухани жетілуі, яғни жанның тазалығына, адалдығына, имандылығына байланысты. Қай заманда да бір «Аллаға» деген сенім негізінде құрылған адамзат қоғамы адамгершілікті, имандылық пен мейірімді мол, тәуелсіз де бейбіт болуын тілегенін тарихтың өзі дәлелдеп отыр. Ислам дінімен енген «иман» ұғымы «Аллаға сену», «наным», «сенім» түсінігін береді. Бір Алла тағала арқылы имандылық негізінде адамдар өтірік, өсек, қиянат, қорлық, зорлық, қайырымсыздық деген сияқты «имансыз» әрекеттерден бойларын аулақ ұстаған. Ондай адамдардың көңілі тазарып, «Алланың нұрына бөленген» деген сенімде болған. [№2, 7-8 бет]

Бүгінгі таңда жастар ортасындағы маскүнемдік, нашақорлық, жұмыссыздық, қылмыс пен өз бетімен кетушілік, рухани азып-тозушылық туралы жиі айтылады. Мұндай теріс ағымдардың белең алғандығын жасырмаймыз.

Орта ғасырларда маскүнемдікке қарсы күрес мемлекет тарапынан адамды жазалау түрінде жүргізілген. Мысалы: Францияда көп уақыт маскүнемдікке салынған адамдарға жұрт алдында тәнін таяқтау, құлағын кесіп алу, жер аудару жазалары қолданылған. Ал Ресейде болса мас болып полицияның қолына түскен адамдар сотқа тартылған. Бұл мәселелер бүкіл дүниежүзіндегі басты мәселеге айналып отыр.

Біздің елімізде де маскүнемдікке салынушылардың атап айтқанда жастардың саны айтарлықтай. Ішімдікке құмартып, маскүнемдікке салыну - ішкіш адамның өзі мен отбасына ғана емес, бүкіл елге, қоғамға зиянын тигізуде.

Бұл туралы Қазақстан Республикасының Президенті Н.Назарбаев барша халыққа арналған «Қазақстан 2030» жолдауында: «Жеткілікті құралдар болмай тұрған жағдайда ауруларға қарсы күрес пен денсаулықты нығайту жөніндегі біздің стратегиямыз азаматтарымызды салауатты өмір салтына әзірлеуден басталады.

Қоғамдық сана мен мараль маскүнемдікке, нашақорлыққа, шылымқорлыққа барынша қарсы болуға тиіс. Кеңес өкіметі жылдарында арақ біздің тұрмысымызға, әдетімізге, дәстүрімізге тереңдетіп енді. Ол ауылдық жерлерде де адам өмірінің ажырамас бөлігі болып алады. Бүгінгі көпшілік нарық қиыншылығына тап боп, күйзеліске түскенде ішімдікке, есірткіге салыну артып отыр, шылым шекендер де азаяр емес. Кейбір елдерде ұтымды ақпараттық және түсіндіру саясатын жүргізу, мәдениет пен білім арқылы едәуір табыстарға қол жеткізеді.

Қорытындылай келгенде, бүгінгі таңда елімізде маскүнемдік пен шылымқорлық, есірткіні тыю мәселесінде жан- жақты күрес жұмысын дәйектілік және ымырасыз түрде жүргізіліп отыту тапсырылады. Осыған орай республикамызда салауатты өмір салтын қалыптастыру орталықтары мен оның жеке бөлімшелері құрылып, қазір ол белсенді жұмыс жүргізуде. Әсіресе, арақ- шарапқа, темекі мен есірткіге құмартушыларға қарсы насихатты батыл жүргізуді, адамдарды арақ ішпеу, маскүнемдікке ымырасыз көзқарас рухында тәрбиелеу, тіпті аз мөлшерде арақ – шараптың адам денсаулығына тигізетін нұқсанын, сондай-ақ оның қоғамдық өмірінің барлық жағына, экономикаға, адамның тұрмысына, аrojдандық келбеті мен санасына тигізетін кері жағын да нанымды ашып беруді қолға алып отыр. Жасөспірімдердің салауаттылық өмірге ұмтылысы, зиянды әдеттерді жек көрушілігі олардың өзге адамдармен қарым-қатынасына яғни әлеуметтік ортаға тығыз байланысты. Ұрпақты өмір заңдылықтарына, салауаттылық негіздеріне бейімдеу мектеп жүйесі жүктеген маңызды да жауапкершілігі мол міндет болып табылады. Мағжан Жұмабаев бір сөзінде: «Қазақтың тағдыры, келешекте ел болуы да мектебінің қандай негізде құрылуына барып тіреледі...» – депті. Осы ой бүгінгі күні өзекті мәселе болып тұр. Қазіргі кезде білім беру мекемелерінің алдында тұрған міндеттердің бірі – жас ұрпақтың салауатты өмір сүруге көзқарасын қалыптастыру, олардың денсаулығын сақтауға, қоршаған ортасын таза ұстауға және жоғары, сапалы білім алып, сол білімді келешектегі өмірінде пайдалана білуге тәрбиелеу.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

- 1.«Қазақстан-2050» стратегиясы қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты Қазақстан мектебі» журналы, №4, 2006ж.
2. Дене мәдениеті – оқушыларды оқыту мен тәрбиелеу жүйесінде. Ізденіс-Поиск. 2009ж.№2(2)-Б.262-264.
3. Е. Уақбаев. Қазақстанда дене тәрбиесі жүйесінің дамуы. - Алматы: Санат, 2000ж.
- 4.Источник:http://asylbilim.kz/load/shy_armalar/oldanushylardy_shy_armalary/salauatty_mir_salty/55-1-0-513

Құнанбаев С., 2 курс студенті

Ғылыми жетешісі: ф.ғ.к., доцент Акатаева Ш.Б.

Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

ҰЛТТЫҢ ТІЛІ СОЛ ҰЛТТЫҢ ЖАНЫ, ЖАН ДҮНИЕСІ

Қазақстанда тұратын сан алуан ұлт өкілдерінің басын біріктіретін күш-қазақ халқы. Ал халықтың байлығы да, күші де тілде жатыр. Барлық мәдени, рухани құндылықтарды сақтап, ұрпақтан ұрпаққа, ХХІ ғасырға аман алып жеткен ұлы құндылық-тіл, қасиетті қазақ тілі.

Бауыржан Момышұлы: «Тіл дегеніміз қай халықтың болсын кешегі, бүгінгі ғана тағдыры емес, бүрсігүнгі де тағдыры» десе, Жүсіпбек Аймауытов: «Ана тілі жүректің терең сырларын, басынан кешкен дәуірлерін, қысқасы жанның барлық толқындарын

ұрпақтан ұрпаққа жеткізіп отыратын қазына» деген. Сондықтан да, қазақ тіліне деген құрмет пен ықыласты ұлттық сана биіктігіне көтеру қажет.

Азамат баласына туа біткен ең нәзік сезім-ұлт, ұлттық мүдде. Ал олардың асыл қасиетін түсіндіретін-тіл. Ендеше, әрбір қазақстандық азамат мемлекеттік тілді шынайы түрде жанымен сезіне қабылдап, бірліктің бастауы тіл екенін ұғып, оны меңгеруді қалыптастыруы аса маңызды. Тілді білу-сыйластық пен түсіністіктің қайнар көзі екеніне қазақстандықтардың көзін жеткізіп, оның мемлекет негізі елді біріктіруші басты фактор екендігін ұғындыра, қазақ тіліне деген көзқарас пен патриоттық сезімді жетілдіру керек. Себебі, мемлекеттік тілді білген адамның бойында ұлттық, халықтық, елдік сезім болады. Олар елге, ұлтқа пайдалы ой қозғап, жауапкершілікті сезінеді, және олардың бойында ұлт болмысын ұғынатын рух, отаншылдық сезім басым болады.

Тілді білген адамның рухы биік, дәстүрге берік, әдет-ғұрыпқа адал болып, тілге өз ниетімен қызмет көрсетіп, тілге деген құрмет пен қамқорлық жасау арқылы өз міндетін орындайды.

Ел тұтастығы, мемлекет іргесінің беріктігі қымбат та құнды екені көзі ашық жандарға белгілі. Ал баршаның басын біріктіруші ұлтты сақтап, болмысын танытушы қазақ тілі-тіптен маңызды. «Тілің болса үнің бар, тілің болмаса түңің жоқ» деген Қадыр Мырза Әлінің сөзін санамыздан шығармауымыз жөн.

Кез келген елді мемлекет етіп көрсететін белгілерінің бірі-ұлт мұраты болса, құндылықтарды жеткізуші-оның мемлекеттік тілі. Ол Қазақстан мемлекеттігін оның тәуелсіздігін айқындайтын факторлардың негізі.

Ғабит Мүсіреповтың сөзімен айтатын болсақ: «Елдіктің негізгі белгісі-тілінде. Тіл-аса қадірлеп ұстайтын байлығымыз».

Бай да әуезді, ырғақты да мәнерлі, шұрайлы да құнды, сарқылмас бұлақтай таза да көркем тіліміз арқылы бірегейлігімізді қалыптастырып, ел игілігі мен бірлігіне әр бере, тілдің жұлдызын жандырып, тілдің мәнін болашақ ұрпаққа түсіндіру парызымыз. Әсіресе, жастарға талап қойып, осы рухта патриоттық сезімдерін оята, ұлттық тәрбие берсе, олар тарихтан сабақ алып, тілдің жетілуіне қозғаушы күш болар еді.Өйткені қазақ: «Ақыл-жастан, асыл-тастан» дейді.Жастар болашақтың діңгегі.

Тіл дамуы бір күннің жемісі емес. Тіл күнделікті қолданыс барысында шымырлап бойға даритын, тереңірек дарыған сайын сырлары ашылып, қасиеті танылатын күрделі құбылыс.

Келешекте мемлекеттік тілімізде заң әзірлеп, ана тілімізді ғылым мен технологияның, электронды ақпарат құралдарының тіліне айналдырсақ, саясат пен мемлекетті осы тілде басқарсақ, ономастика мен жарнаманы қазақ тілінде сөйлетсек тәуелсіз еліміздің болашағы жарқын болары сөзсіз.

Қазақстанға тәуелсіздікке ие болу бақыты бұйырды, ол тілді толық тәуелсіз ету біздің қолымызда.

Адамзат баласын бір-бірінен ажыратып тұратын өзіндік тілі, діні, мәдениеті, әдебиеті екені белгілі. Ал мәдениеттің мәйегі ең алдымен туған тілге тіреледі. Мағжан Жұмабаев: «Бір ұлттың тілінде сол ұлттың сыры, тарихы, мәдениеті, тұрмысы, мінезі айнадай көрініп тұрады» десе, Мұхтар Әуезов: «Ұлттың тілі сол ұлттың жаны, жан дүниесі. Ол жүректі соқтырып тұрған қан тамыры сияқты. Егер де қан тамыры жабылып қалса, жүрек те соғуын тоқтатпай ма?!» деген еді. Өз тілінде сөйлескен, өз тілінде жазған жұрттың ұлттығы еш уақытта жоғалмайды. Ұлттың сақталуына да, жоғалуына да себеп болатын нәрсенің ең қуаттысы-тілі.

Кезінде Радлов: «Мен дүние жүзінде үш ұлы тілді білемін. Біреуі-француз тілі, біреуі-орыс тілі, біреуі-қазақ тілі» деп тіліміздің байлығына таң қалған еді.

Қазақстанның тілі мен дінінің діңгегі мығым болғандықтан ежелден аңсаған асқақ мұратына жетіп, көздеген биігіне шығып отыр. Тәуелсіздік рухын асқақтатқан тіл мәртебесін көтеру ешқашан күн тәртібінен түскен жоқ. Ол бүгін де елдік мәселе болғандықтан жан-жақты екшеленіп, сараланып, қайта тұжырымдалынып, олқылығы

болса оңалып мемлекеттің ең басты құндылықтарының бірі ретінде айрықша мәртебеге ие болуда. Өйткені барша қазақстандықтардың мемлекеттік тілі-қазақ тілі. Руханиятымыздың, ұлттық болмысымыздың, мемлекеттігіміздің, тәуелсіздігіміздің, болашағымыздың басты тірегі.

Қазақ тілі-қазақ халқының жан-дүниесі, рухани негізі, ел еркіндігі мен халықтың тәуелсіздігін танытатын басты белгісі. Ол-ұлт болмысын ұғындыратын, төңірегіне халықты біріктіретін фактор. Сондықтан, мемлекеттік тілді білу-өмір талабы, заман сұранысы, қоғам қажеттілігі. Олай болса, тілді өмірдің барлық саласында қолданып, аясын кеңейту әрбір қазақстандық азаматтың міндеті және халықтың қаны мен жаны болып саналатын қазақ тілінің абыройын асырып, беделін биіктету барлық Қазақстан тұрғындарының адами борышы.

Біздің бір ғана Отанымыз бар. Ол-тәуелсіз Қазақстан. Тіл болмай ұлт жоқ, оның мәдениеті жоқ. Елбасымыз Н.Ә.Назарбаев: «Халықтың мәдениеті оның тілімен жасалатыны белгілі. Тіл тек қатынас құралы емес, ұлттың бар сипатын анықтайтын оның негізгі кілті» деген болатын.

Ұлт дегеніміз ол-сіз бен біз. Егер әрқайсымыз өз қолымыздан келетінді түгел істесек, тілдің көсегесі көгерері сөзсіз.

Асан Қайғының ой-мұңы мен Махамбеттің айбыны болған, Бұқар жыраудың парасатын пайымдатқан, ұлы Абайдың даналығын мойындатқан қазақ тілі-мәнді де мағыналы, ойлы да асқақ, астарлы да шырайлы, бейнелі де, әуезді, көрнекті де, әсем тіл.

«Біліп айтқан сөзге құн жетпейді, тауып айтқан сөзге шың жетпейді. Өзің білмесең, білгендерден үйрен, үйренгеннен ештеңең кетпейді»-деген Төле бидің сөзін басшылыққа ала отырып тілімізді меңгерсек, оны қадыр тұтсақ ол тәуелсіздіктің тұғырына айналмақ, болашақтың негізі болмақ.

Дауға салса, алмастай қиған, сезімге салса қырандай қалқыған, өмірдің барлық саласында әрі қару, әрі қалқан болған, әрі байырғы, әрі мәңгі жас, отты да сұлу тіл-қазақ тілі-тәуелсіздігіміздің болашағы.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Назарбаев Н.Ә. Қазақстан жолы-2050: Бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ: Қазақстан халқына Жолдауы. - Астана, 2014 жыл 17 қаңтар.
2. Байтұрсынов А. Тіл тағылымы. - Алматы: Ана тілі, 1992.
3. Әуезов М. Әдебиет тарихы. - Алматы: Ана тілі, 1994.
4. Қабдолов З. Сөз өнері. - Алматы: Санат, 2002.
5. Балақаев М. Тіл мәдениеті және қазақ тілін оқыту методикасы. - Алматы, 1989.
6. Әдебиеттану сөз өнерінің сырлары. - Алматы: Мектеп, 2003.

Қыдырбай Е., 4 курс студенті

Ғылыми жетекшісі – ф.ғ. магистрі Келмағанбетова Ш.С.

Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті, Қарағанды к., Қазақстан Республикасы

ӘЛЕМГЕ ТАНЫЛҒАН – АБАЙ

Абай Құнанбаев – қазақ халқының ұлы классик ақыны, ағартушы демократы, ұлтымыздың рухани мақтанышы. Абай өз ауылында арабша хат танығаннан кейін, он жасында Семей қаласындағы Ахмет Ризаның медресесінде 3 жыл оқиды. Оқуға зерек, ұғымтал Абай діни сабақтармен қоса өз бетінше араб, парсы тілдерін үйреніп, шығыс классиктері: Низами, Сағди, Хафиз, Науан, Физули еңбектерімен танысып, тағылым алады.

Абай ақыл-ой санасы толысқан шағында ел билеу ісінен аулақтанып, ақындық өнер жолына түседі. Өз бетінше шығыс, батыс, орыс елдері ақындарының, ойшыл оқымыстыларының еңбектерін оқып, білімін толықтырады. 1870 жылдарда Петербургтен айдалып келген революционер Михаэлиспен танысып, дос болады. Михаэлис Петербург университетінің студенті, Чернышевскийдің жолын қуушы, демократ-революционер еді. Михаэлис арқылы Абай айдаудағы орыс демократтары: доктор Долгополовпен, табиғат зерттеушісі, тарихшы Леонтьевпен танысады. Солар арқылы ол орыстың белгілі ақын-жазушылары: Пушкин, Лермонтов, Толстой, Салтыков-Шедрин, Некрасов; сыншыл, ойшыл-демократтары Белинский, Герцен, Чернышевский, Добролюбов; Батыс Еуропа ақындарымен: Гёте, Байрон, философ ойшылдарынан: Спенсор, Спиноза, Дарвин, т.б. еңбектерімен танысып, тәлім-тәрбие алады.

Абай өзінің өлең-жырларында ел ішіндегі ұрлық, зорлықты, алтыбақан алауыздықты, күштілікті, жатып ішер жалқаулықты өлтіре сынап, жастарды адал еңбекке, отырықшылыққа, егіншілікке, өнер-білімге шақырады.

Шығыс пен Батыс классиктерінің ағартушылық ой-пікірлерінен мол нәр алған ұлы ақын бала тәрбиесі мәселелеріне де кеңінен тоқталып, өзінің өлеңдері мен қара сөздерінде педагогикалық көзқарасын білдіреді. Адам мінезіндегі орынсыз мақтан, ойсыздық, салғырттық, күншілдік, көрсеқызарлық сияқты жаман әдеттердің ақыл мен ойды тоздыратынын айта келіп, естігенді есте сақтау, көргеннен үлгі-өнеге алу, жаман әдет-дағдыдан бойын аулақ ұстау, нәпсіні ақылға жеңдіру, ұстамды болу сияқты адамгершілік қасиеттерді насихаттайды. «Егер есті кісінің қатарында болғың келсе, күнінде бір мәртебе, болмаса жұмысында бір, ең болмаса айында бір, өмірді қалай өткізгенің жайында өзіңнен өзің есеп ал», - дейді. Яғни, адамның өзін-өзі тәрбиелеу мәселесінің маңызы мен мәніне ерекше тоқталады.

Абай сана-сезімді тәрбиелеудегі қоғамдық ортаның ролін материалистік тұрғыдан түсіндіре білді. Адамның жақсы-жаман болуы, ақылды-ақылсыз болуы генетикалық негізге байланысты, ақ сүйек тұқымынан шыққандар ақылды, батыр, алғыр болады деген буржуазиялық нәсілдік, идеалистік көзқарасқа қарама-қарсы. Абай адам мінезінің қалыптасуы тәрбиеге, ортаға байланысты екенін дәлелдеді. Өзінің отыз жетінші қара сөзінде: «Мен, егер заң қуаты қолымда бар кісі болсам, адам мінезін түзеп болмайды деген кісінің тілін кесер едім», - деді.

Абайдың поэтикалық шығармалары мен қара сөздері пәлсапалық, этикалық, эстетикалық, психологиялық және педагогикалық ой-пікірлерге толы. Абай түсінігінше, табиғат біздің санамыздан тыс және бізге тәуелсіз өмір сүреді. Біздің түйсігіміз бен қабылдауымыз, түсінігіміз айналадағы ақиқат шындық өмірдің сәулесі ғана.

Абай түсінігінше, табиғат біздің санамыздан тыс және бізге тәуелсіз өмір сүреді. Адам баласы «көзімен көріп, құлақпен естіп, қолмен ұстап, тілмен татып, мұрнымен иіскеп тыстағы дүниеден хабар алады», - дейді Абай. Адам баласы анадан туғанда екі түрлі мінезбен туады. Бірі – ішсем, жесем, ұйықтасам деп туады. Бұлар – тәннің құмарлығы. Екіншісі – білсем екен деу- жан құмарлығы (жетінші сөз) деп ой түйіндей келе, «адам бойына жан құмарлығы арқылы жиналатын нәрсенің аты ақыл, ғылым... ол таланттылық пен ерінбей еңбек еткен адамның қолына түседі» деген қорытынды жасайды.

Абайдың дүниенің дамуы жөніндегі көзқарасында диалектикалық сарын басым. Ол табиғат құбылыстарын өзара бір-бірімен байланыста, үнемі өзгерісте, дамуда болады, адамды қоршаған ортаның – табиғаттың ішкі сырын білім-ғылым арқылы білуге болады деп қарастырады.

Ұлы ағартушы өзінің көптеген шығармаларында қазақ халқының ауыр тұрмысын және надандығын мінеп-шенеді. Қара басының қамын ғана ойлайтын, яғни тән қажеттігін өтеуді ғана ескеріп, рухани қажеттілікті ойламайтын, біреуді алдап, біреуді арбап күн көрушілерге, өзінен күшті әкімдер алдында жағымпаздықпен көзге түсіп қалуға тырысушыларға Абай мейлінше қарсы болды. Ондағы мақсат халыққа адал қызмет ету деп ұқты:

Пайда ойлама, ар ойла

Талап қыл артық білуге.

Артық білім кітапта

Ерінбей оқып көруге, - деп жастарды білім-ғылымды меңгеруге шақырды.

Сол кездегі кейбір оқыған жастардың білімді шен алу, шекпен кию үшін пайдаланып, паракорлықпен алдап-арбаудың құралы етуге тырысқанына ызаланған Абай:

Ойында жоқ олардың

Салтыков пен Толстой

Я тілмаш, я адвокат.

Болсам деген бәрінде ой,- деп сөкті. Жастарға халық қамын ойлаған ақын-жазушылар мен ғалымдарды үлгі-өнеге етіп, «білімдіден шыққан сөз талаптыға кез болса екен», -дейді. Тіршіліктің тұтқасы еңбек пен білімге деп ұққан Абай:

Түбінде баянды еңбек егін салған,

Жасынан оқу оқып, білім алған.

Би болған, болыс болған мақсат емес,

Өнердің бұдан өзге бәрі жалған.

Ел болу үшін қала салып, отырықшылықта болу керек, мектеп салып, оқу оқып, білім алу қажет, тіршіліктің тұтқасы еңбек пен білімде ғана тұр деп жар салды. Өнер-білімсіз қоғамның пайдалы азаматы болудың мүмкін емес екендігін, терең түсінген ол: «Барыңды салсаң да балаңа орыстың ғылымын үйрет... өнер де, ғылымда орыста тұр. Орыстың ғылымы, өнері – дүниенің кілті оны білгенге дүние арзанға түседі»¹, -деп озық мәдениетті орыс халқын өнеге етті.

«Ақыл – ардың сақтаушысы» деп қарап, адамгершілік мәселелерін жоғары бағалап, ар тазалығы үшін күресуді дәріптеген ұлы ағартушы –

Ынсап, ұят, ар-намыс, сабыр талап,

Бұларды керек қылмас ешкім қалап...

Терей ой, терең ғылым іздемейді

Өтірік пен өсекті жүндей сабап, - деп кейбір жастардың іс-әрекетін қатты сынға алады. Абай қазақ қоғамындағы жас ұрпақтарды тәрбиелеуге байланысты ойларын бірнеше өлеңдерінде («Жігіттер, ойын арзан, күлкі қымбат», «Мен жазбаймын өлеңді ермек үшін» т.б.) айқын білдіреді. Ол халықтың артта қалушылығын, надандығын мінеп, әдебиет пен ағарту халыққа қызмет етуі, жалқаулыққа, ымырашылдыққа қарсы күрес жүргізуі қажет екендігін көрсетеді, прогресшіл орыс мәдениетіне жақындай түсуді уағыздайды. Мұндай күрделі міндеттерді шешудің жолдарын іздестіре келе, Абай өзінің «Қырқыншы сөзінде» жалпыға бірдей білім беру талабын ұсынып, қыздар да оқып, білім алу керек деп есептейді.

Ұлы ағартушы өз айналасын қоршаған әділетсіздік қазақ халқын аздырып бара жатқанын, жас ұрпақты тәрбиелеуге теріс ықпалын тигізетіндігін байқап, халықты, әсіресе, жастарды, адамгершілікке тәрбиелеуге ерекше көңіл аударды.

Ал жастар бойына дарытуға тиісті жоғары адамгершілік қасиеттер ретінде туған елге деген сүйіспеншілік пен ерлік, табандылық пен адалдық, парасаттылық пен сыпайылық, адамдарға қайырымдылықпен қарау, еңбек сүйгіштік, жарқын өмірге ұмтылушылық т.б. атап айтты. 1886 жылғы бір өлеңінде ақын:

Қартайдық, қайғы ойладық, ұлғайды арман,

Шошымн кейінгі жас балалардан.

Терін сатпай, телміріп көзін сатып,

Теп-тегіс жұрттың бәрі болды аларман,- деп өз кезіндегі жастардың осындай жағымсыз мінездері н қатаң сынға алды. Абай уақытын еңбексіз бос өткізетіндерді, еріншектерді, өсекшілдерді, адамгершілік қасиетке ұмтылмайтындарды мейлінше жек көрді. Ондайлар туралы:

Осындай сыйдаң жігіт елде мол-ақ,

Бәрі де шаруаға келеді олақ.

Сырын түзер біреу жоқ, сыртын түзеп,
Бар өнері – қу борбай – сымпыс шолақ-деп, күйзеле жазады ұлы ақын.

Гуманист – ақын Абайдың XIX ғ. орта шенінде халқымыздың бойындағы жағымсыз қасиеттерді қатты сынға ала отырып, айтқан ойларының, көтерген өзекті мәселелерінің бүгін де маңызды, күн тәртібінен түспей отырғандығын атап өткіміз келеді. Абайдың айтқан ойлары бүгінгі Мақатаев сияқты ақындарымыздың ойларымен үндесіп жатыр.

Табиғатты айтсын мейлі, махабатты айтсын, адамның ары мен арманын айтсын, жан түршіген міні мен арамза мінез-қылығын айтсын, қазақтың ақиық ақыны Мұқағали ағынан жарылып айтады, әрбір өлең жолынан ақынның жүрек лүпілін естіп, жан айнасын көреміз, адам бойында әлі де арылып болмаған сұмдық пен сараңдылықтан жеріміз, жамандықтан түршіге түңілеміз. Сондықтан да ол:

Мамсапқорлардың қасынан
Шықпайтындарға ашынам !
Жалданып өскен жасынан
Жағымпаздарға ашынам !
Өзіңе ғана бас ұрам,
Сенесің бе, Отан осыған !?
Алаяқтарға ашынам !
Ашынам-дағы тасынам

Құнымды несін жасырам, - деп адам бойындағы жағымсыз мінез құлықты ашына сынға алды. Мұқағали айтқандай, осы жағымсыз қылықтар да бүгін де арамызда бой көрсетіп қалады.

Сол кезде Абайдың көтерген мәселелері бүгін де маңызды, өзектілігін ерекше айта кеткен жөн.

Абай тарихқа ең алдымен кемеңгер ойшыл ақын, ағартушы ретінде енді. Абай өлеңдері мен қара сөздерінің тәрбиелік-тәлімдік мәні зор, идеялық деңгейі жоғары болып келеді

«Мен жазбаймын өлеңді ермек үшін,
Жоқты-барды, ертегіні термек үшін»,

- деп ақынның өзі айтқандай оның өлеңдерінің әлеуметтік, этикалық мәні мейлінше терең. Ең алдымен ол өз халқына өлеңдері, қара сөздері арқылы ұдайы ой салды, оның көкірегін оятып, оны надандықтан, жаман қылықтардан сақтандырды, мәдениетті болуға, прогреске шақырды.

Абай өзінің өлеңдерінің бәрінде:
«Қалың елім қазағым, қайран жұртым,
Ұстарасыз аузыңа түсті мұртың,
Жақсы мен жаманды айырмадың

Бірі қан, бірі май боп енді еккі ұртың» – деген сөздері дәлел бола алады. Бұл өлеңде Абай ашынып, халықтың жанына тие айтады. Сондай-ақ, Абай бос даурығуға, бекер сал шашуға, өтірік, өсек айтуға, жалқаулыққа қарсы шықты. «Бес нәрседен қашық бол, Бес нәрсеге асық бол, адам болам десеніз», - дей келіп, Абай «Өсек, өтірік, мақтаншақ, еріншек, бекер мал шашпақ, Бес дұшпаның білсеңіз, Талап, еңбек, терең ой, қанағат, рақым ойлап қой, Бес асыл іс, көнсеңіз», - деген өсиет айтты.

Абай өнер-білім алуға шақырды, өмірде өз орныңды тап, пайдалы әрекет жаса, дейді. «Сен де – бір кірпіш дүниеге, тетігін тап та, бар қалан!» деген сөздер соның айғағы. Қазақ елінде ойын-сауыққа көп әуестеніп, бір үйден бір үйге, бір ауылдан бір ауылға селтендеп, қыдырып жүретін келеңсіз әдет селтендеп, қыдырып жүретін келеңсіз әдет барын ашына ескертіп, одан аулақ болуды арман етті.

«Тамағы тоқтық, жұмысы жоқтық,
Аздырар адам баласын», - деп жағымсыз қасиеттерден жастарды жирендіреді.

Ол А.С.Пушкин мен М.Ю.Лермонтовты ұстаз тұтты, олардың өлеңдерін, И.А.Крыловтың мысалдарын қазақ тіліне аударды. Мәселен, «Татьянаның хатын», «Онегиннің хатын» аударып қана қойған жоқ, оған ән де шығарды.

1840 жылы М.Ю.Лермонтов Гетенің «Жолаушының түнгі әні» деген өлеңін «Горные вершины спят во тьме ночной» деген атпен аударған болатын. Гетенің бұл өлеңі көптеген ақындарға, композиторларға әсер етті. Ол Абайдың да жүрегіне ұялады. «Қараңғы түнде тау қалғып, ұйқыға кетер маужырап» деп аударды. Сонымен қатар, Абай шығыс мәдениетінен де нәр алды. Фирдоуси, Науан, Низами, Хафиз, Сағди шығармаларына еліктеді.

1995 жылы бүкіл еліміз Абайдың 150 жылдық мерекесін ЮНЕСКО шешімі бойынша әлем болып тойлады. Ұлтымыздың рухани мақтанышы, ұлы гуманист, ақын-ағартушы Абайдың ғылыми-педагогикалық мұрасының зерттелу жайы туралы және Қазақстанда төңкеріске дейінгі педагогикалық ой-пікірдің даму тарихында алатын орны туралы айтқанымызда ұлы ғұлама ойшылдың педагогикалық мұрасын алғашқы зерттеушілер, педагогика тарихы саласындағы көрнекті қазақстандық ғалымдар, педагогика ғылымдарының докторлары, профессорлар Т.Т.Тәжібаев, Қ.Б.Бержанов, Ә.У.Сембаев, Қ.Б.Жарықбаев, С.Қ.Қалиев және т.б. ғалымдардың еңбектерін ерекше атап өткен жөн.

Ұлы гуманист-ақынның педагогикалық, тағылымдық мұраларының мәні мен маңызы бүгінгі таңда да өміршең, өзекті екендігін дәлелдейді.

XX ғасырдың басында бір кезде Шоқан, Ыбырай, Абай көтерген ағартушылық қозғалыстың туын Ахмет Байтұрсынов, Мағжан Жұмабаев, Жүсіпбек Аймауытов, Міржақып Дулатовтар жалғастырды.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Абай Қара сөз. Халықаралық Абай клубы. Семей, 2007
2. Абай Құнанбаев: Библиографиялық көрсеткіш (екі тілде).
3. Құнантаева К., Халитова И. Абайдың қара
4. «Қазақ әдебиет» Жалпы білім беретін
5. А. Омаров « Абайдың қара сөздері»,
6. « Егемен Қазақстан» республикалық газеті
7. 6.Abai.kz ақпараттық порталы
8. Madenimura.kz
9. adebiet.kz әдеби әлем порталы
10. Жетісу. Энциклопедия. - Алматы : «Арыс»
11. Абай. Энциклопедия. – Алматы: «Қазақ энциклопедиясының»
12. Есім Ғ. Абай және Пушкин // Республикалық қоғамдық-саяси күнделікті газет
13. Мұхтар Әуезов энциклопедиясы - Алматы, «Атамұра».

Құрманғали Ә.Б., 3 курс студенті

Ғылыми жетекші – аға оқытушы Жар Ж.Ж.

Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

ЕЛІМІЗДІҢ БОЛАШАҒЫ - ЖАСТАР

Денсаулық – зор байлық

Денсаулық ауадан аумайды, барында кім оны аңдайды.

Халық мақалы

Ел басшысы Н.Ә.Назарбаев «Қазақстан 2030» стратегиялық даму бағдарламасында «Салауатты өмір салтын ынталандыру әрқайсымыздың дене тәрбиесімен

айналысуымызға, дұрыс тамақтануымызға, есірткілерді, темекі мен алкогольді тұтынуды қойып, тазалық пен санитария шараларын сақтауымызға және т.с.с. бағытталған» делінген. «Денсаулық – зор байлық, адам бақытының бастауы» - дейді халқымыз. Ата бабаларымыздың бұл дана ой – пікірі талай ғасырлар белесінен өтіп бізге жетіп отырған шындық. Ұлттың денсаулығы ұлан асыр байлық екені рас, тек оған ие болу үшін көп күштер жұмсауымыз қажет.

Дүниежүзілік денсаулық сақтау ұжымының деректері бойынша, денсаулыққа әсер ететін факторлардың 50-60 % өмір тіршілігіне, 20 % - тұқым қуалаушылыққа, 20 % - сыртқы ортаның жағдайына, 8-10 % - дәрігерлік көмектің деңгейіне байланысты. Бұл деректер денсаулық үшін күрестің негізгі бағыты – салауатты өмір салтын қалыптастыруға, оны насихаттауға бағытталған шаралар екенін дәлелдейді. Салауатты өмір салтының жастар арасында қалыптасуының маңызы өте зор.

Салауатты өмір тіршілігі – денсаулықты сақтаудың және нығайтудың негізгі, ол жан-жақты дамыған азаматтың қалыптасуына, оның рухани, дене дамуына әсер етеді. Денсаулыққа кері, жағдайсыз әсер ететін көптеген факторлар бар: аурып жазылу; никотин мен алкогольге құмарлық; еңбектің, тұрмыстың жайсыз жағдайларының созылмалы әсері; дұрыс тамақтанбау (оның жеткіліксіздігі және шамадан тыс көптігі); көңіл күйдің жылдам ауытқуы, еңбек пен ретсіз демалыстың бұзылуы, ауаның, судың бұзылуы; дәрі-дәрмекті және тұрмыс химиялық заттарын орынсыз пайдалану. Осы факторлардың ішінде бірінші қатарда қимыл-қозғалыстың аздығы.

Салауатты өмір тіршілігінің негізгі бағыттарының бірі – қимыл-қозғалыс деңгейі. Адам тіршілігіне ауа, су, тамақ қандай керек болса, белгілі деңгейдегі қозғалыстың да маңызы сонша, оны өмір сүрудің ең басты шарттарының бірі ретінде есептейді. Табиғаттың өзі адамның қолында физиологиялық теңдесі жоқ, денсаулық тәсілін беріп отыр, ол – қимыл – қозғалыс, дене жаттығулары. Бәрі де адамның ынтасына, ықыласына, жігеріне, әркімнің өз басына, жауапкершілігіне тікелей байланысты. Адам ағзасы атадан атаға, бір адамның даму кезеңдеріне қимыл қозғалыстың әсерінен қалыптасады. Қимыл – қозғалыстың аздығы (гипокенезия) денсаулықты бұзатын себептердің бірі [1].

Айналаны қоршаған сыртқы орта факторлары әсерінен адамдардың денсаулығы қалыптасып, ол дами түседі. Қазіргі кезде денсаулықтың бірнеше түрі бар екені белгілі болды, Олар:

1. Физикалық денсаулық – ағза жүйесі мен органдардың өсу деңгейі. Оның негізін морфологиялық және функциялық кезектер қалайды. Олар ағзаның бейімделу реакциясын қамтамасыз етеді.

2. Соматикалық денсаулық – Ол адам ағзасы мен органдарының арасындағы биологиялық жағдайы. Оның негізін ағзаның жеке басы дамуының биологиялық бағдарламасы реттейді.

3. Психикалық денсаулық – ол адамның психикалық сферасының жағдайы. Ауруды болдырмау, адекватты реакцияларды жасау. «Адам өмірінің мақсатын болжау, мұның бәрі биологиялық және әлеуметтік қажеттіліктен туындайды. Ағзасында функциялардың өздігінен реттенуі, функциялық үрдістердің келсімді түрде отуі, айналаны қоршаған сыртқы орта факторларының әсерлеріне бейімделу қасиеттерінің жоғары дәрежелі жағдайда болуы.

4. Рухани денсаулық — ол адамдардың информацияны қабылдау қабілеттілігі мен мотивациялық іс-әрекетінің арасындағы қарым-қатынастардың сипаттамасын көрсетеді. Оның негізгі бағалық жүйесі, индивидтердің қоғамдағы орны мен оның мотивті түрде орнығуын баяндайды. Ол адамның көңіл-күйін анықтайды. Өйткені рухани денсаулық жалпы адамдардың жомарттылығын, сүйіспеншілігін және жан- дүниесінің сұлулығын көрсетеді [2].

Көпшіліктің көкейіндегі бір мәселе, бір жерден шыққан пікір – осындай жат қылықтардан жастар мен уәкілетті органдар ғана емес, жұртшылық болып, қоғам болып күресу қажет деген түйін тұрды. Себебі бұл – қоғамдық, актуалды мәселе. Өткізілген іс-

шара барысында сындарлы диалог өрбіп, оның нәтижесінде жастар арасында салауатты өмір салтын насихаттау мен дамыту жұмысын одан әрі жетілдіру бойынша бір қатар ұсыныстар айтылып, қортынды шығарылды. «Денсаулық – зор байлық, адам бақытының бастауы» - дейді халқымыз. Ұлттың денсаулығы ұлан асыр байлық екені рас, тек оған ие болу үшін көп күштер жұмсауымыз қажет – ақ! [3]

Денсаулық адамға бірақ рет берілетін табиғат тартуы. Ол тұрақты, мәңгілікке берілмейді, үзбей өзгерісте болады. Оны сақтау үшін еңбек сіңіру, ауырмай тұрып іс - әрекет жасау керек. Оған нақты білім, ынта-ықылас, ерік –жігер қажет, онсыз баянды, әрі ұзақ денсаулықты сақтау қиын.

Қазіргі кезде Қазақстан халқының, оның ішінде жастардың денсаулығы төмен деңгейде. Тек, бір көрсеткіш - әскер қатарына шақырылған жастардың 50 % дене дайындықтарының нашар дамуына және денсаулықтарына байланысты қорғаныс күштерінің қатарында қызмет атқаруға жарамсыз. Бұл қауыпты жағдай Қазақстан үкіметін, әскери ұжымдарды, педагогтарды, дәрігерлерді, ғылымдарды шындап толғандыруда. Қазіргі кезде бұл проблеманы шешудің негізгі жолы салауатты өмір салтын қалыптастыру, кеңінен насихаттау болып отыр. Бұл тұрғыда елбасы « Қазақстан -2030» стратегиялық бағдарламасында «Жеткілікті құралдар болмай тұрған жағдайда, ауруларға қарсы күрес, денсаулықты нығайту жөніндегі біздің стратегиямыз –азаматтарымызды салауатты өмір салтын әзірлеуден басталады» - деп атап көрсетті [4].

2020 жылы тұрғындардың орташа өмір сүру жасын 73 жасқа жеткізу көзделініп отыр. Медициналық қызмет сапасын арттыру және оған қолжетімділікті қамтамасыз ету таяудағы 4 жыл ішіндегі денсаулық сақтау саласында іс жүзіне асырылатын стратегиялық міндет болып табылады. Ол үшін медициналық қызметтің қолжетімділігі мен сапасын, экономикадағы ауытқуларға қарамастан, тұрақты қаржылық ахуалды қамтамасыз ететін тиімді модель қажет. Осы ретте Қазақстан Республикасының 2016-2019 жылдарға арналған «Денсаулық» бағдарламасының аясында елімізде 2018 жылдан бастап міндетті әлеуметтік медициналық сақтандыру жүйесі енгізілетін болады [5].

Дүниежүзінің өркениетті елдерінің барлығында дерлік халық денсаулығы, әсіресе жастардың денсаулығы басты ұлттық құндылық және мемлекеттік саясаттың басым бағдары болып табылатынын баса айтқымыз келеді. Салауатты өмір салтын ұстанайық, жастар!

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Дубровский В.В. Валеология. Здоровый образ жизни.- М.: Реторика, 2001.- 560 с.
2. Лисицын Ю.П. Образ жизни и здоровье населения, 2010 г.
3. Г.С.Жумадилова. Жастардың салауатты өмір салтын қалыптастыру мәселелері. //Салауатты өмір салты: Әлеуметтік жаңарудың көрінісі ретінде. –Астана, 2009 ж.
4. Актуальные проблемы и перспективы формирования здорового образа жизни в рамках стратегии "Казахстан - 2030" / А. А. Аканов. - 2003. - № 6 . - С. 32-34
5. «Егемен Қазақстан» газеті.

Маратов М., 3 курс курсанты

Ғылыми жетекшісі- полиция майоры Токжанов Е.Н., ҚР ІІМ Ш. Қабылбаев атындағы Қостанай академиясы, Қостанай қ., Қазақстан Республикасы

МӘҢГІЛІК ЕЛ

Қазақ халқының тарихында ғұндардан бастау алатын «Мәңгілік ел» идеясын тасқа қашалған Орхон-Енисей жазбаларынан бастап қайда барса көрге кезіккен Қорқыт ата мен өмір бойы жерұйықты іздеп өткен Асан қайғы бабамыздан кездестіруге болады.

Олардың әрекеттерінің негізінде де осы мәңгілік ел болуға ұмтылған, мәңгілік елді орнатуға деген құштарлық жатты. Асан қайғы -елдің ертеңінің жарқын, еркіндігі мен бақытының баянды болғанын армандап, қазақ жерінің түкпір-түкпірін аралап, жайлы қоныс табудың жолын іздеген данышпан. Оның аңсағаны елді орнықтыратын жайлы мекен тауып, елдің мәңгілігін жаңғырту еді. Оның іздеген жерұйығының мәні халқы тәуелсіздік құндылығын ұлықтайтын, ел-жұрты бейбіт өмір сүретін, адамгершілік пен бауырластықты ту етіп, татулықта ұйысып өмір сүретін құтты қонысты табуда болды.

«Мәңгілік Ел – ата-бабаларымыздың сан мың жылдан бергі асыл арманы. Ол арман – әлем елдерімен терезесі тең қатынас құрып, әлем картасынан ойып тұрып орын алатын Тәуелсіз Мемлекет атану еді. Ол арман – тұрмысы бақуатты, түтіні түзу ұшқан, ұрпағы ертеңіне сеніммен қарайтын бақытты Ел болу еді. Біз армандарды ақиқатқа айналдырдық. Мәңгілік Елдің іргетасын қаладық. Мен қоғамда «Қазақ елінің ұлттық идеясы қандай болуы керек?» деген сауал жиі талқыға түсетінін көріп жүрмін. Біз үшін болашағымызға бағдар ететін, ұлтты ұйыстырып, ұлы мақсаттарға жетелейтін идея бар. Ол – Мәңгілік Ел идеясы. [1]

Біздің мақсат-міндеттеріміз:

- Жоғары оқу орындары оқытушыларының Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2016 жылғы 27 қаңтардағы №83 бұйрығымен бекітілген «Білім және ғылым саласындағы азаматтық қызметшілерді аттестаттаудан өткізу қағидалары мен шарттарына» сәйкес Қазақстан Республикасының білім және ғылым саласындағы азаматтық қызметтің кадрлық құрамының сапасын қамтамасыз етуге; азаматтық қызметшілердің олардың қызметіне байланысты мемлекеттік білім беру, ғылыми-техникалық саясатпен анықталған міндеттерді іске асыруға тұлғалық-кәсіби дайындығын арттыруға; қызмет шеңберінде білім беру жүйесінің азаматтық қызметшілерінің үздіксіз білім алуына ынталандыруға ықпал ету;

- Колледж оқытушылары мен мектеп мұғалімдерінің Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2016 жылғы 27 қаңтардағы №83 бұйрығымен бекітілген «Мектепке дейінгі, бастауыш, негізгі орта, жалпы орта, техникалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі білімнің білім беру бағдарламаларын іске асыратын білім беру ұйымдарында жұмыс істейтін педагог қызметкерлер мен оларға теңестірілген тұлғаларды аттестаттаудан өткізу қағидалары мен шарттарының» талаптарына сәйкес педагогикалық қызметтің нәтижелерін: білім алушылар мен тәрбиеленушілердің оқу, шығармашылық, пәндік конкурстарға, байқауларға, жарыстарға қатысу белсенділігін арттыруға көмектесу;

- Жоғары оқу орындары мен колледждер студенттері және мектеп оқушылары арасынан «Қазақстан тарихы» пәніне бейімді дарынды жас өрендерді анықтап, жоғары оқу орындары мен колледж оқытушылары және мектеп мұғалімдерінің қабілетті шәкірттермен жүргізілетін жұмысты жандандыруына ғылыми-әдістемелік бағыт-бағдар беру;

- Талапты жас өрендердің ғылыми жұмыстары мерзімді баспасөз беттерінде жиі жарияланып тұруына көмектесу;

- «Қазақстан тарихы» пәні бойынша колледж студенттері мен мектеп оқушыларына кәсіптік бағыт-бағдар беру;

- Жоғары оқу орындары мен колледждер студенттерін және мектеп оқушыларын ғылыми-зерттеу жобаларын орындауға тарту жолымен олардың бойына зерттеушілік дағдыларын дарыту және ғылыми жұмыстар жүргізуге баулу;

- Жоғары оқу орындары мен колледждер студенттерінің және мектеп оқушыларының Республикалық ғылыми жоба жарыстарына белсене қатысуына, журналда ғылыми жұмыстарын жариялауына көмектесу.

Еліміздің мұратына айналған «Мәңгілік ел» идеясы - халықтың әл-ауқатын жақсартып, ынтымағын арттыратын, елді дамудың жаңа сатысына жетелейтін жаңа қадам. «Мәңгілік ел» идеясының маңыздылығын Елбасы Н.Назарбаев «Қазақстан жолы - 2050: бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ» атты жолдауының негізі етіп алып, бұл туралы өз

сөзінде: «Бір жыл бұрын мен еліміздің 2050 жылға дейінгі дамуының жаңа саяси бағдарын жария еттім. Басты мақсат – Қазақстанның ең дамыған 30 мемлекеттің қатарына қосылуы. Ол – «Мәңгілік Қазақстан» жобасы, ел тарихындағы біз аяқ басатын жаңа дәуірдің кемел келбеті... Өткен тарихымызға тағзым да, бүгінгі бақытымызға мақтаныш та, гүлденген келешекке сенім де «Мәңгілік Ел» деген құдіретті ұғымға сыйып тұр» деген болатын. Халықты бір мақсатқа, бір мүддеге, бір болашаққа үндеген Елбасының бұл жолдауында ел халқына үлкен жауапкершілік жүктелген.

Қазіргі кездегі жаһандану үдерісі, қолжетімді ақпараттар легі жастардың бойында ақпараттарды електен өткізе білу, теріс пиғылды идеологияларға қарсы тұра білетін иммунитетті қалыптастыруды қажет етеді. Өйткені қазіргі таңда жат пиғылды ағымдардың ықпалына еріп, экстремистік әрекеттердің қатарын толықтырушылар осы жастар болып отырғаны белгілі. Жастардың мұндай әрекетке баруының басты себебі ретінде олардың білім, сауаттылық деңгейінің төмендігін айтуға болады. Экстремистік идеялар халықты өзінің ертеден келе жатқан бай рухани құндылықтары мен салт-дәстүрінен бас тартқыза отырып, мәдени, тарихи, рухани санасын жойып жіберуді көздейді. Мұндай идеология кез келген мемлекет секілді Қазақстан қоғамының да ішкі тұрақтылығына елеулі қатер төндіреді.

Бұған қарсы тұра білудің жолы жастардың діни сауатын арттыру, оларды адамгершілікке, сүйіспеншілікке тәрбиелеу, ұлттық салт-дәстүрімізді бойларына сіңіріп, дәріптеу, оларды еліне, жеріне, дәстүріне, дініне жанашыр азамат етіп тәрбиелеу болып табылады. Қазақ елінің бірлігінің қалыптасуы мен өркендеуі дәстүрлі ұлттық тәрбие мен рухани құндылықтармен сабақтасқан түрде жүзеге асады. Сол себептен де жастардың бойына қазақи құндылықтарды сіңіріп, қазіргі жаһандық даму жағдайында оларды батыс мәдениетінің негізінен алыстатып, өзіміздің рухани бай мұрамыздың құндылықтары тұрғысынан тәрбиелеу - алда тұрған басты міндеттердің бірі. Елбасымыз жариялаған «Мәңгілік ел» идеясының көздегені де осы болатын, яғни, төл дәстүрімізді, әдебиетіміз бен мәдениетімізді жаңғырту, дініміз бен тілімізді өркендету.

«Мәңгілік ел» идеясын жүзеге асырып, одан әрі дамытатын жастар болғандықтан олар ең алдымен білімді, ұлттық құндылықтар мен заманауи игіліктерді өз бойына біріктіріп, ұштастыра білген, өз елінің нағыз жанашыр азаматтары ретінде қалыптасуға талпынуы керек. Мемлекеттің осы бағытта атқарып жатқан ізгі жұмыстары аз емес, солардың бірі осы - «Мәңгілік ел» идеясы. [2]

Сөздің соңына қорытындылай келгенде Елбасы Н.Назарбаев «Мәңгілік ел» идеясын Қазақстан халқының жарқын болашағы үшін қабылдаған өте маңызды және тарихи мәнге ие құжат «Бес институционалды реформаны жүзеге асыруға бағытталған нақты жүз қадам» атты бағдарламаның идеологиялық негізі етіп алды. Мұндағы «Біртектілік пен бірлік» реформасында «Мәңгілік ел» патриоттық актісі жобасын әзірлеу, Қазақстан халқы Ассамблеясының «Үлкен ел - үлкен отбасы» кең көлемді жобасын әзірлеу және жүзеге асыру, азаматтық біртектілікті нығайтудың «Менің елім» ұлттық жобасын әзірлеу және жүзеге асыру, «Нұрлы болашақ» ұлттық жобасын әзірлеу және жүзеге асыру, т.б. нақты қадамдар жүзеге асыру көзделді.

Қазақстан тағдыры үшін, өткен ата-бабалар мен болашақ ұрпақ алдында ең бағалы құндылығымыз — егемендігімізді сақтап, мұратымызға айналған «Мәңгілік ел» болу идеясын жүзеге асыру жолында аянбай еңбек ете білейік!

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. 2012 жылдың 14 желтоқсанында Қазақстан Республикасының Президенті – Елбасы Н.Ә. Назарбаев «Қазақстан-2050» Стратегиясы қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» атты Жолдауы.
2. 2014 жылғы 17 қаңтарындағы Қазақстан Республикасының Президенті – Елбасы Н.Ә. Назарбаевтың Қазақстан жолы – 2050 “Бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ” атты жолдауы.

Мірәсіл Д., 2 курс студенті
Ғылыми жетекші - магистр, аға оқытушы Билял Б.Қ.
Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті, Қарағанды қ., Қазақстан
Республикасы

ТЕРМИНЖАСАМ ТӘСІЛДЕРІ ЖӘНЕ ҚАЗІРГІ ТЕРМИНОЛОГИЯЛЫҚ АТАЛЫМДАРЫНДАҒЫ ЕРЕКШЕЛІКТЕР

Кез келген тілде терминжасам процесі, ең алдымен сол тілдің өз сөздік құрамымен, ұлттық лексикасымен жүзеге асырылады. Демек, терминдер тілде бұрыннан бар сөздер мен түбірлерден жасалады. Осыған орай, терминдер қатарында сол тілге тән әр түрлі құрылымдылық типтері кездеседі: түбір сөз, туынды сөз, күрделі сөз, сөз тіркесі және т.б.

Академик Ө.Айтбайұлы «Қазақ сөзі» атты еңбегінде қазақ тіліндегі терминжасам тәсілдері мәселесіне кеңінен тоқталады: «Жаңа термин жасаудың тілдерде, оның ішінде, әсіресе түркі тілдерінде қалыптасқан мынадай бірнеше жолын, алдымен, атап көрсетуге болады: семантикалық тәсіл, морфологиялық тәсіл, синтаксистік тәсіл және калькалау тәсілі. Аталып отырған тәсілдің бәрі де негізінен, екі түрлі арнадан туындайды. ... Оның бірі – тілімізде бұрыннан бар сөздерді терминдік мәнде қолдану болса, екіншісі – жаңа терминдерді қазақ тілінің сөзжасам мүмкіндіктерінен пайдалана отырып жасау» [1].

Академик Ә.Т.Қайдаров «Қазақ тілі терминологиясына жаңаша көзқарас» деген ғылыми мақаласында қазіргі терминжасамның мынадай 11 принципін ұсынады [2, 15-б.]:

1. Мемлекеттік тіл тірегі – терминологияға мемлекеттік қамқорлық;
2. Терминжасам ісінде көрініс беріп жатқан бұқаралық процестің жақсы үлгілерін орнықтыру;
3. Байырғы лексикалық байлығымызды сарқа пайдалану;
4. Туысқан түркі тілдері тәжірибесін іске қосу;
5. Интернационалдық терминдерді қазақ тілінің фоно-морфологиялық ерекшеліктеріне икемдеп алу;
6. Орыс тілінен (жалпы славян тілдерінен) енген терминдік атауларды мүмкін болғанынша қазақшаға аударып қолдану, аударуға келмейтіндерін қазақ тілінің фоно-морфологиялық ерекшеліктеріне үйлестіре қабылдау;
7. Салалық күрделі терминдер мен атауларды қазақ тілінің өз негізінде алғашқы әріптері мен буындары бойынша қысқартып пайдалануды заңдастыру;
8. Көп жылғы тәжірибе арқылы қалыптасқан дәстүр мен шарттылық заңдылығын мойындау;
9. Лексикалық байлығымызды салалық жүйе бойынша жіктеп, саралап пайдалану;
10. Тіліміздегі ұлттық және интернационалдық термин атаулардың сандық, сапалық салмағын табиғи қалпында сақтаудың жолдарын іздестіру;
11. Терминдер мен атаулардың емлесін тіл заңына, жазу дәстүріне сәйкес реттеу.

Жалпы терминжасам процесінің нәтижесінде жасалған терминдік бірліктерді тұтас құрылымды және көп құрылымды деп бөліп көрсетуге болады. Осы ретте терминжасам процесінің барысында туындайтын терминдердің басым көпшілігі тұтас құрылымды терминдер болып келеді.

Туынды терминдерді жасау барысында терминжасам процесінің семантикалық нәтижелері төменде келтірілген бір түрде болуы тиіс:

1) таза транспозиция (сөздің бір сөз табынан басқа сөз табына ауысып, мағынасының ешбір өзгеріссіз қалуы): *аударылған мәтін* → *аударма мәтіні*;

2) транспозиция (туынды сөздің синтаксистік сипаты мен мағынасының өзгеруі): *жеткізу* → *жеткізілім*, *түсу* → *түсім*;

3) модификация (бір сөз табына жататын сөз тудырушы және туынды сөздер терминдері арасындағы айырмашылықтар): *тіл* → *тілші*, *аударма* → *аудармашы*; *анықтама* → *анықтамалық*;

4) мутация (бір сөз табы терминдерінің грамматикалық және мағыналық ерекшеліктері): *төраға* → *төрайым*.

Мағынаның кеңеюі ғылыми және техникалық терминологияны толықтыратын ең бір өнімді тәсілдердің бірі болып саналады. Мысалы, *делдал* – *посредник, брокер, маклер, дилер*. Сол сияқты сөз мағынасының тарылуы да терминологиялық аталымның тиімді тәсілдерінің бірі. Мәселен, түрлі терминологиялық жүйелердегі түрлі мағыналар білдіретін терминдердің қолданылуы: *оператор* – *құрылыс, байланыс, кино* және т.б.; *аппаратшы* – *байланыс, мемлекеттік аппарат* т.б. Мағынаның тарылуы түрлік тар белгінің орнына кең, жалпы тектік белгінің қолданылуы тіл жүйесінде жиі қолданылатын тәсіл.

Семантикалық жылжыту (сдвиг) құбылысы, әдетте гетерожүйелік (диалектаралық) немесе диахронды (бір тіл тарихында) қарама-қайшылық ретінде қарастырылады. Мысалы, *жабдық* – «*қару-жарақ*» – «*құрал-сайман*»; *жент* – «*кітаптың қатты мұқабасы*» - «*тары жармасына май мен бал қосып жасалған тәтті тағам; қоспа*» және т.б. [4].

Семантикалық ықшамдау механизмі бір сөздің семантикасына (дифференциалды семантикалық компонент негізінде) онымен синтагматикалық байланыста болатын басқа сөз семантикасын жүктеу негізінде жүзеге асырылады. Жалпы мұндай семантикалық ықшамдау құбылысы, әсіресе, ауызекі сөйлеу тіліне тән болып келеді. Мысалы, *компьютерге теру* ® *теру*, *әскерде борышын өтеу* ® *борышын өтеу*, *қызметтен босату* ® *босату* т.б. Ал, нақты терминология саласына қатысты семантикалық ықшамдау құбылысы терминологиялық аталымның белгілі бір актісінде ғана орын алады. Мәселен, *тіл маманы* – *тілші*, *абайтану ғылымын зерттеуші* – *абайтанушы*, *шығыстану ғылымының маманы* – *шығыстанушы* және т.б.

Сөздердің синтагматикалық қатынастарын білдіретін әдетте жалпықолданыстық тілге тән лексика-семантикалық трансформация тәсілінің бір түрі – бұл метонимия. Мұнда екі ұғымның бір кеңістікте немесе уақыт аралығында шектес, іргелес болуы негізге алынады. Мысалы, арнаулы аталымдар екі денотатқа бірдей бағытталған атаулар категориясы бар: процесс әрі нәтижені білдіретін атаулар (*су ағызғыш*, *құйма*, *қорытпа*, *балқыма* т.б.); қызмет көрсететін орынды (*бөлме*, *кеңсе* т.б.) әрі адамдар тобын білдіретін атаулар (*баспа*, *цех*, *бюро*) және т.б. Ал, ауыспалы мән тудырушы тағы бір тәсіл – синекдоханың бүгіннің орнына бөлшекті, жалқының орнына жалпыны (және керісінше) атайтын атаулардың терминологияда өте сирек кездесуіне байланысты, оларды метонимияның бір түрі ретінде қарайды. Сонымен ауыспалы мән тудырушы тәсілдердің ішінде терминологияда ең көп қолданылатын – метафоралық тәсіл. Алайда терминологияда бұл тәсіл арқылы жасалған атаулар өзінің көркемдік-стилистикалық емес, ал аталымдық қызмет атқаруымен сипатталады. Метонимия мағына өзгеруінің төмендегідей тұрақты үлгілері арқылы беріледі: *оқу курсы*, *пән* ® *осы пән бойынша емтихан немесе сынақ тапсыру* (*қазақ тілін тапсыру*, *математиканы тапсыру*); *материал* ® *сол материалдан дайындалған бұйым*, *зат* (*алтын таққан* – *алтын сырға таққан*). Терминология саласында бұл тәсіл аса өнімділік танытпағанымен, оның негізінде біршама терминдер жасалуын да атап көрсетуге болады. Мысалы, *коллегия* ® *кафедра*, *сектор*, *топ*, *кеңес* және т.б. Ғалым Ш.Құрманбайұлы: «Ғылым мен техниканың түрлі салаларындағы етістік терминдердің ішінде ең көп ұшырасатыны – тұйық етістік. Етістіктің бұл түрі арқылы жасалған терминдерді арнаулы салалардың барлығынан дерлік табуға болады. Мысалы, тіл білімінде – *жіктеу*, *септеу*, *қиысу*, *қабысу*, *матасу*, *меңгеру*, *үстеу*, *жалғау* т.б. Заң ғылымында – *айыптау*, *анықтау*, *беттестіру*, *ескерту*, *тергеу*, *тұтқындау*, *тінту*, *таныту*, *іздеу* т.б., геологияда – *бұрғылау*, *қабатталу*, *кептелу*, *үлгілеу*, *шаймалау*, *сүйірлену*, *ісіну* т.б., экономикада – *арзандау*, *арзандату*,

жекешелендіру, кему, қымбаттау, тұтыну, ұзарту, өткізу, үйлестіру, сақтандыру т.б., информатикада – *жобалау, жоғалу, елеу, қамығу, мүшелеу, күту, сұрыптау, перделу* т.б., әдебиеттануда – *шендестіру, әсірелеу, дамыту, теңеу, суреттеу, толғау* т.б., философияда – *адасу, қоздыру, бейнелеу, табыну, ойлау, байқау, қорыту, терістеу, шектеу, байымдау, қалыптасу* т.б., химияда – *тұтану, шіру, булану, ісіну, көмірлену, тотығу* т.б. ... Терминологияда сын есімдердің де өзіндік орны бар. Сын есімдер негізінен тіркесті терминдердің құрамында кездеседі. Мысалы, *жай сөйлем* (тіл білімі), *қара өлең* (әдебиеттану), *сары дақ* (физиология), *ащы ішек* (медицина)... Терминологияда сын есімнің зат есім сияқты дербес ешбір сөзбен тіркеспей терминденуі де ұшырасады. Мәселен, *сезікті* (подозреваемый) деп, заң ғылымында – «*қылмыс істеді деген күдікпен ұсталған және айып тағылмастан бұрын бұлтартпау шарасы қолданылған адамды*» - айтады», - деп көрсетеді [3, 17-18-бб.].

Бір лексемалы терминдер сөзжасамында ең басты өнімділік танытатын сөзжасам тәсілдері – бұл аффиксті сөзжасам мен композитті сөзжасам [4].

Композитті сөзжасам арқылы белгілі бір тұтас синтагмалық реттілік негізінде берілген сөздердің қосарлануы нәтижесінде бір лексемалы термин жасалады. Олар бірнеше жолмен жасалады: *сөзқосым, қосарлау, қысқарту*. Сөзқосым тәсілі арқылы туындаған терминдер синонимдік сөз тіркестеріне бара-бар болып келіп, олардың синтаксистік байланыстары жаңадан жасалған уәжді терминдерде сақталады. Мысалы, *әуежай, бортсерік, әнұран, оққағар, мұражай* т.б. Сөздерді қосарлау арқылы жасалған қос сөздер тілде екі сөздің қосарлануы және бір сөздің қайталануы негізінде жасалады. Мәселен, *сауда-саттық, академик-хатшы, ұшқыш-ғарышкер* т.б.

Қысқарту тәсілі тілдің ықшамдау заңдылығына байланысты пайда болған тәсіл: *филология факультеті* ® *филфак*, *мемлекеттік терминологиялық комиссия* ® *мемтерминком* т.б. Тіл білімінде қысқартулардың ерекше бір түрі ретінде акронимияны қарастырады. Акронимия дегеніміз – бастапқы сөз тіркесінің дыбыстық я әріптік қысқарымдарынан жасалған зат есімдер: *тәуелсіз мемлекеттер достастығы* ® *ТМД*, *бұқаралық ақпарат құралдары* ® *БАҚ*, *біріккен ұлттар ұйымы* ® *БҰҰ* және т.б.

Өзге тілдерден кірме терминдер қабылдау терминологиялық аталымның өнімді тәсілдерінің бірі. Кірме терминдерді әдетте лексикалық (сыртқы тұлғасы) және семантикалық (ішкі формасы немесе калькалау) деп екіге бөледі. Лексикалық кірме терминдерге мынадай сөздер мен сөз тіркестерін жатқызуға болады: *опера, балет, шахмат, альма матер, терра инкогнита* және т.б. [4].

Калькалау тәсілі арқылы жасалған терминдер де екіге бөлінеді: а) сөзжасамдық калькалар: *денсаулық сақтау здравоохранение*; семантикалық калькалар: грамматика термині *тек род* т.б. Сонымен қатар сөз тіркесті калькалау құбылысын да байқауға болады: *теміржол железная дорога, ақ алтын белое золото, қара алтын черное золото* т.б. Егер өзге тілдегі сөз жартылай ғана көшірілсе, оны жартылай калька дейді. Мысалы, *теледидар, автокөлік, велошабандоз* т.б.

Сонымен, терминологиялық аталым жүйесінде қолданылатын амал-тәсілдерге қарағанда, әрине, лексикалық аталым құралдары өзінің түрлілік жағынан да сандық жағынан да терминологияға қарағанда сан қырлы болып келеді.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1 Айтбайұлы Ө. Қазақ сөзі (Қазақ терминологиясының негіздері). – Алматы: Рауан, 1997. –240 б.

2 Қайдаров Ә. Қазақ терминологиясына жаңаша көзқарас. – Алматы: Рауан, 1993. –41 б.

3 Құрманбайұлы Ш. Терминқор қалыптастыру көздері мен терминжасам тәсілдері (Барлық сала мамандарына арналған әдістемелік құрал). – Алматы: «Сөздік-словарь». 2005. –240 б.

4 Редакция алқасы: Матыжанов К.І., Қапалбеков Б.С., Құлманов С., Садықова А., Байсейітова Ж. Аударматану (ғылыми-практикалық көмекші құрал). – Алматы: «Тіл» оқу-әдістемелік орталығы, 2008. – 300 бет.

Рымқан М., 2 курс студенті
Ғылыми жетекші - магистр, аға оқытушы Билял Б.Қ.
Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

АУДАРМА ТҮРЛЕРІНДЕГІ ЕРЕКШЕЛІКТЕР

Аударманы негізінен төмендегідей екі үлкен түрге бөлуге болады: 1) Ауызша аударма. Сөйлеген сөздер, баяндамалар ілеспе түрде ауызша аударылады, шетелдерден келген ресми өкілдер мен қонақтардың пікір алысуына аудармашылар көмектеседі; 2) Жазбаша аударма. Барлық хат-хабар, ресми құжаттар, ғылыми және көркем шығармалар жазбаша аударылады. Түпнұсқаның түрі мен мәніне қарай аударманың да қолданылатын әр алуан амал-тәсілдері бар. Мысалы, ресми құжаттарды аударғанда, түпнұсқаны қалпында бұлжытпай толық жеткізу көзделсе, ғылыми және техникалық шығармаларды аударғанда, белгілі салалардың терминологиялық ұғымдарын дұрыс беру көзделеді (Ауызша және жазбаша аударма туралы төменде кеңінен түсінік беріледі).

Қазіргі кезде аударманың түрлері оның әртүрлі белгілеріне қарай ажыратылып жүр. Мысалы, *құрылымдық сипатына қарай*: 1) жазбаша-жазбаша аударма немесе жазбаша мәтіннің жазбаша аудармасы; 2) ауызша-ауызша аударма немесе ауызша мәтіннің ауызша аудармасы (ізбе-із немесе ілеспе аударма); 3) жазбаша-ауызша аударма немесе жазбаша мәтіннің ауызша аудармасы; 4) ауызша-жазбаша аударма немесе ауызша мәтіннің жазбаша аудармасы [1, 47-48-бб.]; *жанрлық-стилистикалық түрлеріне қарай*: 1) көркем аударма; 2) ақпараттық аударма; 3) ғылыми аударма; 4) ресми аударма; 5) публицистикалық аударма; жарнамалық аударма [2, 94-108-бб.].

Сөзбе-сөз (калька) аударма – тілдік бірліктің сыртқы нысанын, ішкі мазмұнын нақпа-нақ, сол қалпында аудару дегенді білдіреді.

Калька амалы – сөзжасамның бір жолы, тілдің сөздік құрамын байытудың оңтайлы көзі деп есептеледі. Ол қоғам дамуының, тілдер арасындағы өзара ықпалдастықтың бір көрінісі және бұл қоғамның саяси-әлеуметтік қай ағымымен жүрсе де тілдің даму процесінен, қолданымдық қызметінен шегеріліп, шетке шығарылмақ емес. Өйткені сөзбе-сөз аударудың ғылыми, оқу ағарту салаларының, қоғамдық саяси және ресми стильдер тармақтарының тілден тыс және ішкі тілдік айырым-сапаларын жеткізудің рөлі жоғары. Әңгіме мынада: айталық ресми құжаттардың күрделі түрлері де (мазмұндама, ереже, жарғы т.б.) қарапайым түрлері де (кеңсе ісқағаздары) сөзбе-сөз тәржімаланады. Тілдік құралдардың осылайша топтасуын қоғамдық-әлеуметтік фактор талап етеді. Ресми құжаттың екі тілдегі нұсқасы нысаны (формасы), құрылымы мен түзілімі жағынан дәлме-дәл болуға тиіс. Түпнұсқадағы кейбір сөзді ауыстыруға, түрлендіруге, я болмаса аударуға қиын соғатынды түсіріп тастауға, сөйлемдердің орнын ауыстыруға, нақты айтқанда, ресми материалдың тілін қазақы табиғи қалыпқа бейімдеуге болмайтындығының және лингвотникалық құзыреті бар аудармашының бұған саналы түрде бармайтындығының себебі осы: мәтіндердің құқықтық мәртебесінің бірдей екенін дәлелдеу болып табылады.

Еркін (вольный) аударма дегеннің қағидасынан аудармашының түп нұсқаның мазмұнын өз бетінше әңгімелеп кетуі деген ұғым туындайды. Түпнұсқаны аудару тәсілдерінің қатарында аталып жүргенімен еркін аудармаға бой ұрып жүрген аудармашылар жоқтың қасы десе де болады. Еркін аударманы пайдаланған аудармашы түпнұсқаның мағынасы мен рухына қаныға отырып, оларды өз формасына түрлендіреді.

Аударма ежелден келе жатқан адамның іс-әрекеті. Адамзаттың дамуы (нақты айтқанда, білім, ғылым, техниканың дамуы) ұлтаралық, мемлекетаралық қатынастардың (сауда, шаруашылық, құрылыс, ғылым салаларындағы қызметтестік) нығайып тереңдеуіне алып келеді. Соның нәтижесінде аударма пайда болып, халықтардың бір-бірімен тіл табысуына зор үлес қосып келеді. Адамның атқаратын іс-әрекеттері түрленіп, байыған сайын, аударма да түрленіп, дамып келеді. Қазіргі аударматануда аударма келесі топтарға бөлініп, жіктеледі. Орындалу амалына қарай аударма жазбаша немесе ауызша түрлеріне бөлінеді. Жазбаша аударма арнайы және көркем аудармадан құрылады. Көркем аударманың нысаны көркем әдебиет, көркем сөз болса, арнайы аударма ресми құжаттарды аудару, ғылыми мәтіндерді аудару, техникалық нұсқау, оқу құралдарын аударуды қамтиды. Публицистикалық шығармаларды аудару өзінің коммуникативтік, стильдік ерекшеліктеріне байланысты көркем аудармаға жақынырақ келеді. Арнайы аударма әрекеттің мақсатына қарай мәліметті аударма мен реферативті аудармаға бөлінеді. Мәліметті аударма түпнұсқаның мазмұнын неғұрлым толық беруге бейімделсе, реферативті аударма тек қана маңызды мәліметтерді аударуға арналған. Жазбаша аударма ауызшаға қарағанда көбірек зерттелсе де, көкейкесті мәселелері әлі аз емес, әсіресе көркем аударманың. Оның түбі – көркем әдебиеттің шығармашылық іс-әрекеті болып табылып, жазушының жеке шеберлігінде.

Ауызша аударма ілеспе немесе кезекті болуы мүмкін. Кезекті аударманың ерекшелігі сөйлеуші (түпнұсқаның авторы) мен аудармашының тығыз байланыста болуында. Тіпті сөйлеуші аудармашыға сөйлеу кезегін беріп, өзі үндемей тұрады. Екеуі тыңдаушылардың алдында бірге тұрып, біртұтас қызметкер сияқты көрінеді. Кезекті аударма ойдағыдай болу үшін әңгімелейтін тақырыпты алдын ала белгілеп, ең маңызды да күрделі пайымдаулармен аудармашыны таныстыру қажет. Ол белгіленген саладағы көкейкесті мәселелер туралы хабардар болып, қажетті лексиканы, терминдерді даярлап қояды.

Ал ілеспе аударма аударманың басқа түрлерінен едәуір кейін пайда болғаны анық, себебі ол техникалық құралдармен жабдықталуы керек. Аудармашы аударылатын сөйлемдерді құлаққап арқылы естіп, микрофон арқылы аудармасын айтып отырады. Сөйлеуші (түпнұсқаның авторы) аудармашының қызметінде шаруасы жоқ, ол үлгеріп жатыр ма, айтқан сөзін түсінбей, аударма алмай жатыр ма, ешбір хабары жоқ. Кезекті аудармашы сөйлеушіден түсінбеген жерлерін (мысалы, сандарды, мекемелердің атауларын т.б.) қайта сұрап анықтап алуы мүмкін болса, ілеспе аудармашының ондай мүмкіндігі болмайды.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Бархударов Л.С. Язык и перевод (Вопросы общей и частной теории перевода). –М.: Международные отношения, 1975. –240 с.
2. Комиссаров В.Н. Слово о переводе. –М.: Международные отношения, 1973. –216 с.
3. Редакция алқасы: Матыжанов К.І., Қапалбеков Б.С., Құлманов С., Садықова А., Байсейітова Ж. Аударматану(ғылыми-практикалық көмекші құрал).–Алматы: «Тіл» оқу-әдістемелік орталығы, 2008. –300 бет.

Секебаева С. Қ., 10 сынып оқушысы

Ғылыми жетекшісі – психолог Өмірбекова М.Қ.

№2 «БІЛІМ - ИННОВАЦИЯ» лицейі, Қарағанды қаласы., Қазақстан Республикасы

ЖАСТАР ДЕНСАУЛЫҒЫ – ЕЛІМІЗДІҢ ТАБЫСТЫ БОЛАШАҒЫНЫҢ НЕГІЗІ

Дүниежүзілік психикалық денсаулық федерациясы, әлемдік денсаулық сақтау ұйымының қолдауымен, 1992 жылы 10 қазанды халықаралық психикалық саулық күні деп

жариялады. Дүниежүзілік денсаулық сақтау ұйымының деректері бойынша, қазір жер шарындағы халықтың 25 пайызы түрлі жүйке ауруларымен ауырады. Ал Қазақстанда әрбір төртінші адамға психиатр маманның көмегі қажет. Дүниежүзілік денсаулық сақтау ұйымының деректері бойынша, жер бетінде 400 миллион адам жан ауруларымен ауырады. 150 миллион адам күйзелістен зардап шексе, 60 миллион адамның ақыл – ойы кеміс. Қазақстандық мамандар, тұрғындардың арасында да бұл проблемалардың өзекті екенін айтып отыр. Алматы мемлекеттік дәрігердің біліктілігін көтеру институты, психиатрия, психотерапия және наркология кафедрасының профессоры Белгібай Амангелдіұлы, Азаттық радиосына берген сұхбатында былай деді: «Біздің қазақстанда бүкіл халықтың 10 пайызының жан саулығы төмен, 14 пайызында психологиялық денсаулық нашар. Біздің халқымыздың

10 пайызына психотерапиялық көмек керек»

Психологиялық саулық дегеніміз не? «Психологиялық саулық» категориясын

И.В. Дубровин енгізген. «Психологиялық саулық», жеке психикалық процестерге қатысты әрі «психологиялық саулық» түгелімен тұлғаға жатады, адамгершілік рухымен өзара тығыз байланысты, қарым – қатынаста көрінетін психикалық ахуал.

Психологиялы сау адамның қандай болу керектігі жөніндегі әр түрлі тәсілдер мен ізденістік зерттеу жұмыстары бар. Олардың бір – екеуіне тоқталып кетелік.

Ю.Л. Лисицын «Психологиялық денсаулық психикалық бұзылыстар мен аурулардың болмауынан да маңыздырақ, бұл – толыққанды еңбек ету, демалу, бір сөзбен айтқанда, адамға тән функцияларды іске асыру, еркін көңілді өмір сүру», ал И.И. Берхманның айтуы бойынша: «Психологиялық денсаулық дегеніміз – адамның басқаларға, табиғатқа, өзіне мейірімді қатынасы, оның әлеуметтік және тәндік үйлесімділігі. Аамның денсаулығы бұл – сенсорлы, вербалды және құрылымдық ақпараттардағы сапалық және сандық параметрлердегі күрт өзгерістер кезінде жасына сәйкес тұрақтылықтың сақталуы».

Басқаша айтқанда, психологиялық денсаулық адам құндылықтарының негізгі бір құрылымы, бақыт деген түсінікпен пара – пар деп айтуға болады. Әдетте, ересек адамдардың психикалық күйі мен психологиялық денсаулықтары балаларға әсер етпей қоймайды. Олай болса әлеуметтік ортадағы, отбасындағы келеңсіз жағдайлар баланың психикалық денсаулығына әсер етіп, психикалық күйінің құлдырауы салдарынан көптеген негативті әрекеттер жасауға дайын тұрады. Сондықтар жастар арасында бұзақылық пен тәртіп бұзушылықты болдырмас үшін, олардың психологиялық денсаулығын жақсартуды қолға алу керек.

Жастар арасындағы ішімдіктің етек жаюы, қоғамымыздағы нашақорлық проблемасының өршуі, түрлі қылмыс әрекеттерінің көбеюі, жастар арасындағы психологиялық денсаулыққа тікелей байланысты.

Қазақстан Республикасының әлемдік өркениетке, демократиялық дәстүрге өту жағдайында адамзат қоғамының ғасырлар бойы жинақтаған жалпы құндылықтар мұрасына ден қоюы, рухани – адамгершілік негізінде дене тәрбиесін сабақтастықта дамытып, салауатты өмір сүру дағдылары арқылы дене – жан мәдениетін қалыптастыру өзектілігі артуда. Бұл мәселе ел Президенті Н.Ә. Назарбаевтың «Қазақстан - 2030» бағдарламасында, ҚР «Білім туралы» заңында басты міндеттердің бірі ретінде көрініс тапқан.

Алдыңғы ғасырдың 80 жылдарының орта шенінде Дүниежүзілік Денсаулық Сақтау Ұйымы денсаулық жөнінде мынандай анықтама берді: «Денсаулық дегеніміз – тек аурдың жоқтығы немесе әлсіздіктің болмауы ғана емес, қайта тән, рухани жақтарда, қоғаммен үйлесудің кемелді күйі». Адамның психологиясы мен физиологиясы бейне компьютердің жұмсақ бөлшегі мен

қатты бөлшегіне ұқсайды, екеуінің бірі кем болса болмайды. Денсаулықтың мәні үйлесімділікте.

Тамаша көңіл – күй-денсаулықтың «жұмсақ бөлшегі». Тіршіліктің ең кемінде адамзаттың тіршілігінің бір маңызды ерекшелігі сол – сезімі бар нәрсенің бәрінде көмескі реттеу күші болады. Сондықтан көңіл күйді реттеу үшін, ең түбірлі нәрсе, көңіл – күйдің өзін түсіну керек. Жайшылықта өзіміздің психологиялық барысымызды қадағалай бақылау әдетін қалыптастырсақ, көңіл – күйдің бастапқы тұсын дер кезінде байқай аламыз, әрі үйлесімді жетекшілік ете аламыз.

Физиологиялық және психологиялық сәйкестікті жүзеге асыру үшін, күнделікті тұрмыста үйлесімді азықтануға және дене шынықтыруға көңіл бөлу керек. Психологиялық және физиологиялық жақтан жаппай дамуды қамтамасыздандыру үшін, психологиялық тұрғыдан айтқанда, кең пейілді мінез – құлық жетілдіріп, ұзақ уақыт бойында алақызып абыржу күйінде болудан сақтанған жөн.

Қытай дәстүрлі шипагерлігі былай дейді: физиологиялық және психологиялық үйлесімділікті жүзеге асыру үшін, әлдебір іске жолығудан ілгері «Ашуланудан» сақтанып, сезім жағындағы өрекупді ақылмен жеңе білу керек. Өйткені «Ашулы көңіл» адам денсаулығына ерекше қатерлі. Ашу бауырға зақым жеткізіп қана қоймай, жүректі, асқазанды, миды зияндайды. Сонымен қатар, өзге де ауруларға апарып соқтырады. Бұдан сырт көңіл – күйді шеберлікпен реттеп, сыртқы дүниенің тітіркендіруіне байсалды көңі – күймен төтеп беріп, сезім жағындағы шұғыл тітіркендіруден сақтанған жөн. Сондай – ақ теріс көңіл – күйді басқа жаққа бұрып, белгілі бір іс жөніндегі ұстанымды өзгертіп, мәселелерге белсенді тұрғыдан талдау жасай білген жөн.

Сәбет Бап Баба өзінің «Психология негіздері» оқу анықтамалық қолданба еңбегінде былай жазады: «Психологиялық сауықтыру барлық жас кезеңінде балалардың психологиялық саулығын дамыту, сақтау және нығайту. Әр жас кезеңін ескере отырып, балаларға арналған дамыту бағдарламаларын жасау және оны іске асыру, сауықтыру шараларын қолдану, мектептегі тәрбие беру және оқу арқылы баланың толыққанды дамуына жағдай туғызу психологтың ең жауапты жұмыс бағыты»

«Кей кездері біз тым асығамыз. Бізді ертеңгі күніміз мазалайды, біз еріксізден бала үшін бүгінгі күн мен оның өзін де құнсыздандыра отырып, баланы ертеңгі күнге дайындаймыз. Бірақта ол бүгін өмір сүреді ғой: бүгін сезінеді, әрекет етеді, бір нәрсені қалайды...

Я.Корчактың осыған баса назар аударуы кездейсоқ емес. Ол осы қазіргі уақытты және бүгінгі күнді сыйлау (қадір тұту) керек екендігі туралы айта келіп: егер сіз балаға бүгінгі күні саналы, жауапкершілікпен өмір сүруге мүмкіндік бермесек, онда ол ертең қалай өмір сүре алмақ? – деп толғанады. Ересектер балаларға әрбір атқан таңның қуанышына бөленуге және сенуге мүмкіндік беруі керек. Бала дәл осыны қалайды. Ол ертегіге, итпен сөйлесуге, доп ойнауға, суретті мұқият қарауға, әріптерді қайталап салуға уақытын аямайды. Бұның бәрі оған ұнайды. Бұл әбден дұрыс», - деп көрсетеді психолог ғалымдар (Шерьязданова Х.Т., Әбеуова И.Ә., Нығметова Қ.Н.).

«Егер біздің жастарымыздың Отанға деген махаббаты зор болсын десек, егер біздің жастарымыз ата аналары мен ересектерге сый құрметпен қарап, еңбеккер, адамгершілігі мол болып тәрбиеленсін десек, олардың бойында нағыз азаматқа тән тұлғалық сапалы қасиеттер қалыптассын десек, рухани тұрғыда жан дүниесі бай болып жетілсін десек, біз сол мақсатқа жету үшін не істеп жатырмыз?

Ол үшін ең алдымен, өзіміз туралы ойлап көрейік, біз қандаймыз? Балаларымызға үнемі қандай психикалық қысым күйінде тұсақ та, жылышырайлық таныта аламыз ба? Уақыттың жоқтығына қарамастан, балаларға көбірек көңіл бөліп жатырмыз ба? Жеке мәселелерімізді біршама ұмытып, олардың мәселелерімен санасып жатырмыз ба?

Олай болса, мектеп оқушыларының психологиялық саулығын қамтамасыз етуді өзімізден бастау керек. Әрбір сәтте, балаларға сүйіспеншілікпен, ілтипаттылықпен, түсіністікпен, сыйластықпен қарап, олардың әрбір оңтайлы істерін бағалап, құрметтеп

отыру қажет. Сонда ғана олар өмірде бақытты сезініп, жарқын өмір сүруге талпынады деп ойлаймын.

Біз, болашақ Қазақстан Республикасының азаматтары бүгінгі мектеп табалдырығындағы оқушылар денсаулығымызға жастайымыздан қамқор болуымыз қажет.

Халықаралық денсаулық сақтау ұйымының есебі бойынша адам денсаулығына 10% - дәрігерлік көмек, 15% - тұқымқуалаушылықтан, 25% - қоршаған ортадан, ал 50% адамның өзіне өзі сүру қалпына байланысты екен.

Халықта мынандай дана сөз бар:

«Ақша жоғалтқаның – ештеңе жоғалтпағаның,

Уақыт жоғалтқаның – көп нәрсе жоғалтқаның,

Денсаулық жоғалтқаның – бәрін жоғалтқаның.

«Дені сау бала әр отбасының, қуанышы, бақыты. Ал денсаулығы мықты бала халықтың болашағы, Отанның сенімді тірегі» (С.Назарбаева)

Жастар қашанда өз беттерінше әрекет етуге тырысады. Бұлайша өз бетінше ынта білдірген, әрекет еткен дұрыс, бірақ оларға мұның үлкен жауапкершілік жүктейтінін де ескерген жөн.

Адамның ішкі жан дүниесін, рухани- адамгершілік әлемін танып, жеке бас денсаулығын күтіп, дамытып, жетілдіру бағытында ізденістер жүріп жатқан қазіргі таңда, рухани адамгершілік құндылықтардың қалыптасуының түп негізі мен қозғаушы күшінің себебін анықтау – бүгінгі білім жүйесіндегі өзекті мәселе болып отыр.

Адам өзін тануды түрлі жолмен жүргізе алады. Оның ішіндегі ең тиімдісі – өз табиғатын, ойын түсіне білу адамның ойы мен іс – әрекеті өзара тығыз бюайланысты, себеп – салдарлы құбылыс. Мысалы, адал, мейірімді ойлы адамның іс – әрекеті ізгілікке толы болады. Біз өз ойымызды өз қалауымызша өзгерте аламыз. Адам қалай ойласа, солай өмір сүреді Адамның ойы заттанады. Ол жақсылық ойласа да, жамандық ойласа да, қиялға берілсе де, оның ойы нәзік қуат деңгейінде сақталады. Теріс ниеттегі ойлар азамандықты күшейтеді, ізгі ниеттегі ойлар рахымдылықты нығайтады. Ал, білім беру, ойлау және түсіну үрдісі сананың ішінде болады.

Сананы өзгерту мүлде қиын іс емес. Ойлау – бұл тек әдет ғана. Адамдар ешбір қадағалаусыз ойлауға әдеттенген. Адамның ақыл – ойы оның өміріне зор әсер етеді.

Егер адам бұрынғы ойлау дағдысынан бас тартып өз санасын өзгертетін болса, онда ол өзінің жарқын болашағының жасампазына айналады.

Түйіндей келе, жоғарыда айтылған ұлы ойшылдардың ғибрат, нақыл сөздерінің астарына үңіле отырып, жастарымызды жақсы мен жаманның не екенін психологиялық тұрғыда, ой таразысынан өткізіп, өздеріне рухани байлық алуға, ойларын тұжырымдай білуге тәрбиелеу қажет.

Жастар ұлттық салт – дәстүрдің бәрін ықыласпен қабылдап, ата – салтымыз – үлкенді сыйлап, кішіге құрмет көрсетер, қыз баланы әлпештеу тәрізді асыл дәстүрімізді, үлкен тұрғанда кіші сөйлемейтін озық өнегемізді, ұлттық психологияны – сабырлы, төзімді болу, сөздің ақырын күтер қасиеттерімізді қайта тауып, табысып жатса, ұлттық тәрбиенің қайнар бұлағы кеңіп, халықтық салт – дәстүріміз қайта жаңғырар еді демекпін.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Руководство практического психолога-психическое здоровье детей и подростков в контексте психологической службы/Под ред. И.В.Дубровской. М., 1995
2. Васильева О.С., Филатов Ф.Р. Психология здоровья человека: эталоны, представления, установки. М.: Академия, 2001.
3. Слободчиков В.И., Шувалов А.В. Антропологический подход к решению проблемы психологического здоровья детей//Вопр. Психол.2001, №4. С. 91-105
4. Михайлов А.Н., Ротенберг В.С. Особенности психологической защиты в норме и при соматических заболеваниях // Вопросы психологии. 1990. №5

5. Никифоров Г.С. Психология здоровья: Учебник для вузов СПб. – Питер, 2006 – 607 с.
6. Пахальян В.Э. Развитие и психологическое здоровья. СПб.: Питер, издание 1-е, 2005, 240 с
7. Г.С. Никифоров «Практикум по психологии здоровья»
8. М.Куртышева «Как сохранить психологическое здоровье детей»
9. Шерьязданова Х.Т., Абеуова И.Ә., Нығметова Қ.Н. Психикалық және психологиялық денсаулық. Қазмемқызпединститутының Хабаршысы №6 (6) 2007.

Төлепбергенов А.Б., 11-сынып оқушысы
Ғылыми жетекші: Садирбеков А.Т., тарих пәнінің мұғалімі
М.Жұмабаев атындағы №39 гимназия, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

ӨСКЕЛЕҢ ҰРПАҚТЫҢ ҚАЗАҚСТАНДЫҚ ПАТРИОТИЗМІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Еліміз ертеңгі болашағының іргетасын өскелең ұрпағы арқылы қалайды

Қазақстанның болашаққа жолы қазақстан жастарының даму деңгейімен, мүмкіндіктерімен, құндылық бағыттарымен, экономикалық, саяси және қоғамдық қатысу дәрежесімен байланысты.

Бүгінгі күні еліміз әлеуметтік жаңғырту бойынша жаңа ауқымды міндеттерді, жедел индустрияны және өзара тиімді экономикалық бірігу міндеттерін алдына мақсат етіп қояды. Тәуелсіздіктің 25 жылдық жетістіктерін бекітіп беріп, Қазақстан ХХІ ғасырдың үшінші он жылдығында әлемнің дамыған 30 елінің қатарына енуді ниет етіп отыр.

Патриотизмді қалыптастыру - қоғамның бүгінгісі мен келешегін анықтайтын қозғаушы және біріктіруші факторлар қатарына жатады.

Ұлт көшбасшысы Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаев биылғы жылғы Қазақстан-2050» стратегиясы қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» атты Қазақстан халқына Жолдауында «Қазақстан патриотизмінің іргетасы - барлық азаматтардың тең құқылығы және олардың Отан намысы алдындағы жалпы жауапкершілігі» деп атап көрсеткені мәлім.

Мемлекетіміздің саяси тарихында қазақ халқының патриотизмі маңызды орынға ие. Өз елінің мүддесіне қызмет етуден көрінетін Отанға деген сүйіспеншілік сезімі қоғам дамуы мен ұрпақтар сабақтастығының маңызды құрамдас бөлігі.

Патриотизм – қоғамдық санадағы аса маңызды да күрделі түсініктердің бірі. Қоғам мүшелерінің өздері өмір сүріп отырған ортаға деген қарым – қатынасын реттейтін патриотизм ұғымын теориялық негіздеудің, зерттеудің өзіне тән тарихы, қалыптасуының үрдістері бар.

Патриотизмнің құрамдас бөлігі болып табылатын маңызды элементтердің бірі - рух немесе ұлттық патриотизм өз халқына деген сүйіспеншілік ретінде қарастырылуы тиіс. Патриотизм өзінің шыққан тегінің бірлігі мен ортақтылығы, туған жеріне, тіліне, өскен ортасына, мінез-құлқына, психологиялық және этнографиялық ерекшеліктеріне тән ерекше тарихи ұлттық дәстүрмен тығыз байланысты. Ұлттық сезімдерді патриотизм арнасына, Отанға, ұлтқа деген сүйіспеншілік рухына дұрыс бағыттау үшін бұл ерекшеліктерді жақсы білу және оларды міндетті түрде бала санасына сіңіре білу қажет.

Патриоттық тәрбие мәселесі - адамзат тарихының өне бойында ұрпақтан-ұрпаққа жалғасып келе жатқан ұлы мақсат.

«Патриот» сөзі (patriotes – жерлес, отандас) ежелгі грек жерінде пайда болғандықтан, оны алғашқы мағынасында сол антика ғұламалары Платон, Аристотель, Гераклит еңбектерінде пайдаланып, адам санасының туған елі мен жеріне деген құштарлық сезімін түсіндіруге қолданды.

Патриоттық тәрбие негізін дамытудың мәні жеке тұлғаның жоғары әлеуметтік белсенділігін көрсететін және қалыптастыратын идеялық-адамгершілік, моральдық еріктілік, еңбек және дене сапаларын тәрбиелеудегі ішкі байланыстарды анықтау және саралау болып табылады.

Патриоттық тәрбиеде қолданылатын іс-әрекет түрлері тәрбие процесінің нақты мазмұнын анықтайды. Ондай іс-әрекеттерге оқу-танымдық, спорт-қорғаныс, ойын, еңбек, қоғамдық-саяси, көркемдік-эстетикалық іс-әрекеттерді жатқызуға болады.

Қазақстан Республикасының тәуелсіздігі жағдайында барлық ұлттардың ортақ сана-сезімін қамтитын интернационализм идеясы мен ұлттық патриотизм идеясының біртұтастығы қажет. Оның темірқазығы - Қазақстанды осындағы барлық ұлттардың өз Отаным деп сезінуі болмақ.

Жалпы қазақстандық патриотизм дегеніміз - өзіңді республика халқының ажырамас бөлігі, ортақ Отан ретінде Қазақстан Республикасына сүйіспеншілік сезімі мен берілгендік, азамат ретінде халық пен елдің мүддесін қорғайтын борышты сезіну болып табылады.

Қазақстандық патриотизмге басқа халықтарға деген сыйластық, бүкіл адамзатты құрметтеу тұрғысынан қарау керек. Қазақстан мемлекетінің егемен ел болып қалыптасып, өркендеп гүлденуі ұлттық біртектілікті сақтаудан басталады. Оның басты құндылықтары - ана тілі, ұлпық рух, діни наным-сенімдермен тығыз байланысты.

Отаншылдық, ел-жұртын сүю, азаматтық борышын атқаруға арқау болатын халықтық рухани құндылықтың бірі - ар-намыс. Бұл - борышты атқаруға итермелейтін әлеуметтік күш. Шынайы Отансүйгіштікті, нағыз азаматтықты қалыптастыру жеке бастың өзін саяси тұрғыдан айқын сезінуін, өз Отанын саналы түрде таңдауын көздейді,

«Отан - отбасынан басталады» дейді халық даналығы, демек, ұрпақ тәрбиесі -Отан мен ел мүддесі. Әрбір бала бір ғана отбасының ғана емес, күллі қоғамның келешегі, көктемі, бүршік атар гүлі екені жадымыздан әсте шықпағаны абзал.

Бұл, әрбір азамат туған елінің, туған халқының тарихы ешкімнен де олқы еместігін түсінсін деген сөз.

Бұл - әрбір азамат тарих қойнауына ойша тереңдеу арқылы өзінің ата-бабалары қалдырған осындай кең-байтақ жердің лайықты мұрагері болуға ұмтылсын деген сөз.

Қазақстанда тұрақты тұратын адамдардың Отаны - Қазақстан Республикасы. Адамның жақсы, бақытты өмір сүруі көп жағдайда Отанға деген сүйіспеншілігіне байланысты. Отанын сүйе білген, Отанын көркейту үшін аянбай еңбек еткен адамда бәрі де: үй-жай да құрмет те, қызмет те, алға жетелейтін шексіз арман да болады.

Отан адамның туып-өскен жерінен басталады. Әркімнің туып-өскен ауылы, кенті, қаласы - оның кіші Отаны. Ол - үлкен Отанның, Қазақстан Республикасының құрамдас бөлігі. Өйткені, әрбір ауыл, қала бүкіл Республикамен тығыз байланысты. Бүкіл елде болып жатқан тыныс-тіршілік оның түкпірінде де жалғасын табады.

Атамекен - халқымыздың ерте заманнан бері мекендеп, суын ішіп, өсіп-өніп, өмір сүріп келе жатқан кең байтақ жері. Атамекен дегенде алдымызға айдын шалқар көлдері мен мөлдір бастау қайнарлары, сарқырай аққан тасқынды өзендері, алып таулары мен жасыл желек жамылған сыңсыған орман-тоғайлар, кең байтақ, ұланғайыр далалар келеді. Бұл жердің тарихы -Қазақстан тарихы. Н.Ә.Назарбаев: «Әрбір адамзат тарих қойнауына тереңдеу арқылы өзінің ата-бабалары қалдырған осындай кең-байтақ жердің лайықты мұрагері болуға ұмтылсын», - деген аталы сөз келтірген.

Халқымыздың ұлттық тәлім-тәрбиелік ұғым түсініктерінің біздің дәуіріміздің алғашқы мыңжылдығынан бастап даму тарихы ұрпақтан-ұрпаққа ұласып мирас болып келе жатыр. Мұның өте әрідегі ілкі бастаулары, түп-төркіндері Орхон-Енесей ежелгі жазба түрік ескерткіштерінен бастау алады. Бүгінгі күнге дейін сақталып, егемен мемлекетке ие болу дәрежесіне дейін көтеріліп отырған қазақ халқының тарихына көз жіберсек, сонау Күлтегін, Білгеқаған, Тоныкөктен бастап жерін, елін, тілін, ділін қорғаудағы өшпес ерліктерге толы. Күлтегін жазбасында: *Кедей халықты бай қылдым, Аз*

халықты көп қылдым... Түркі иелігінен айырылған халықты Ата-баба мекеніне орнаттым... - дейді .

Одан әрі Қорқыт ата тағылымдарымен жалғасып, сол орта ғасырлардағы Жүсіп Баласағұнның «Құтты білік» дастанында, Шығыс Аристотелі атанған қазақ жерінің ұлы ғалымы Әбу Насыр Әл-Фараби еңбектерінде, сондай-ақ М.Қашқари, Р.Хорезми.,Х.Дулати ілімдерімен сәтті жалғасып, қазақ хандығы құрылған кезден былай қарай қазіргі заманымызға дейін бір-біріне сабақтасып, дамып келе жатыр.

Бүгінгі күнге дейін сақталып, егемен мемлекетке ие болу дәрежесіне дейін көтеріліп отырған қазақ халқының тарихына көз жіберсек, сонау Күлтегін, Білгеқаған, Тоныкөктен бастап жерін, елін, тілін, ділін қорғаудағы өшпес ерліктерге толы.

Жоңғар сияқты алып империямен алысуға, Ресей патшалығының зеңбірегіне қылышпен қарсы шабуға жетелеген де осы патриотизмнің қуатты күші.

Туған жерге деген ыстық сезім, атамекенге деген құрмет пен қадір қасиет тұтуды ұлы дала ойшылдары Қорқыт ата, Әл-Фараби, Жүсіп Баласағұни, Махмұд Қашқари т.б. айтқан болатын.

Ықылым заманнан бізге жеткен «Қорқыт ата кітабында» тәлімдік мәні күшті, қанатты сөздер мен ұстаздық ұлағаттар көптеп кездеседі. Мысалы: «Қолына өткір қылыш алып, соны жұмсай білмеген қорқаққа қылыш сермен, күшінді сарп етпе. Батыр туған жігіттің садағының оғы да қылыштай кесіп түседі», - деген екен.

Әл-Фараби өзінің «Азаматтық саясат», «Поэзия өнері туралы», «Бақытқа жол сілтеу», «Риторика», «Мемлекеттік қайраткердің нақыл сөздері» атты трактаттарында этикалық, эстетикалық мәселелермен бірге көркемдік, сұлулық, мейірбандық, білім категорияларының бетін ашып, олардың негізін дәлелдеп берген.

Отаншылдық сана, отаншылдық сезім, отаншылдық іс-әрекет, отаншылдыққа өзін-өзі тәрбиелеу оның басты бағыттарын құрайды. Ал оның міндеттері өсіп келе жатқан жас буындардың ар, ұждан, намыс, құрмет, сүйіспеншілік сана-сезімін ояту, орнықтыру әрекеттерімен анықталуға тиіс. Осылардың барлығы жинақталып тұлғаны ерлік, батырлық, қайырымдылық, мейірімділік секілді ізгі істерден көрініс бермек.

Қолданылған әдебиеттер тізімі

1. Алтынсарин Ы. Таңдамалы шығармалары. - Алматы, 1995ж.- 259 б.
2. Аймауытов Ж. Шығармалары. - Алматы: Жазушы, 1989 - 560 б.
3. Әл-Фараби. Философиялық трактаттар. - Алматы: Ғылым, 1973ж. - 446 б.
4. Баласағұн Ж. Құтты білік. /Көне түркі тілінен аударған және алғы сөзі мен түсініктерін жазған А.Егеубаев. - Алматы: Жазушы, 1986ж. - 616 б.
5. Байменова Б. С. Алашорда қайраткерлерінің педагогикалық мұрасы: . - Астана, 2002ж. - 27 б.
6. Қазақ даласының ойшылдары (IX-XII ғ.ғ.). - Алматы: Ғылым, 1995ж. -160 б.
7. Құнанбаев А. Қарасөз. -Алматы: Рауан, 1995ж. -33 б.
8. Назарбаев Н. Ә. «Қазақстан-2050» стратегиясы қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» атты Қазақстан халқына Жолдауы 14 желтоқсан 2012ж.
9. Назарбаев Н. Ә. «Қазақстан-2050» Стратегиясы: бір халық - бір ел - бір тағдыр» атты тақырыппен өткен Қазақстан халқы Ассамблеясының XX сессиясында сөйлеген сөзі. 24 сәуір 2013ж.

Төлеукұл К.С., 2 курс курсанты
Ғылыми жетекші - Турсумбаева Н.Ж., полиция аға лейтенанты педагогика және психология кафедрасының оқытушысы, ҚР ІІМ Ш.Қабылбаев атындағы Қостанай академиясы, Қостанай қ., Қазақстан Республикасы

ҚАЗАҚСТАНДЫҚ ПАТРИОТИЗМ

Патриотизм – отбасына, туып-өскен ортасына, топырағы мен табиғатына, еліне деген құрметтен бастау алады. Өз ұлтын, жерін сүйіп, оның мұңын мұндап, жоғын жоқтайтын адам ғана шынайы патриот бола алады. Оны зорлықпен, нұсқаумен жүргізу мүмкін емес. Ел Президенті Н.Назарбаевтың: «Әрбір адам біздің мемлекетімізге, оның бай да даңқты тарихына, оның болашағына өзінің қатысты екенін мақтанышпен сезіне алатындай іс-қимыл жүйесін талдап жасауы қажет. Елдің проблемалары да, келешегі де барлық адамға жақын әрі түсінікті болуы тиіс. Әрбір адам бала кезінен Қазақстан – менің Отаным, оның мен үшін жауапты екені сияқты мен де ол үшін жауаптымын деген қарапайым ойды бойына сіңіріп өсетіндей істеген жөн», – деуі патриотизмге баулудың жарқын үлгісі. Қазақстандық патриотизмнің анықтамасы да осынау парасатты ойдан бастау алатындай.[1]

Ал қазақстандық патриотизм Қазақстан азаматының өзін осы елдің төл баласы, нағыз азаматы ретінде сезінгенде, Қазақстанды өзінің туған елі, Отаны деп есептеген жағдайда ғана қалыптасады. Қазақстанның патриоты дегеніміз:

1. Қазақстанда тұратын барлық ұлт өкілдері Қазақстан Республикасының мемлекеттік рәміздеріне ерекше құрметпен қарап, шын ниетімен қадірлеуі.

2. Қазақстанда тұратын барлық халықтардың ұлтына қарамай, Отанды қорғауға дайын болуы.

3. Қазақстан Республикасының қарулы күштерінің әскер қатарында болатынына ұлттық патриоттық мақтаныш сезімінің болуы.

4. Қазақ халқының тарихы мен салтын, тілін сүю және құрметтеуге, оның таңдаулы дәстүрлерін сақтауға және оны дамытуға ынталы болуы т.т. [2]

Өз тарихын білу— ұлттық сана-сезімнің ажырамас бөлігі, ол этникалық тұтастықтың сақталуы мен оның келесі буындарда жалғасын табуда маңызды. Қазіргі ұрпақтың өз халқымен бірлігін сезінушілігі және өзін оның күллі тарихи жетістіктерінің тікелей мирасқоры мен нақты сақтаушысы әрі жалғастырушысыретінде сезінуінің мәні зор болмақ. «Патриотизм» сөзі Отанға деген сүйіспеншілікті, оған адалдықты, өз іс-әрекеттерімен оның мүдделеріне қызмет етуге ұмтылысты, сондай-ақ, туған жеріне, тұрақтаған мекеніне бауыр басушылықты білдіреді. Оның қазақшасы-жерлес, отандас дегенді білдіреді, яғни Отанын, ұлтын сүю, оны жаудан қорғау. Осылайша, Отанға деген сүйіспеншілік, патриотизм қашанда ұлттық сипатқа ие, өйткені, патриоттық сезім мен көзқарастар қашанда белгілі бір ұлтқа, ұлысқа жатады. Қазақ халқы ежелден басқа халықтардай Отанын, ұлтын сүйген. Батырларымыз бастаған қазақ халқы Отанын, жерін, ұлтын жаудан қорғаған. Олай болса,біз келешек жастарға осындай ұлағатты сөздерді санасына сіңіру арқылы, оның өз ата-тегін, ұлтын, халқын силауға, Отанын сүюге, өз еліне деген мақтаныш сезімін оятуға бағыт береміз.Қазақ халқының өз елін шапқыншылықтан қорғауда ерлігі аңыз болып өлең-жырға қосылған Қобыланды, Алпамыс, Ер Тарғын, Қабанбай т.б. батырлар жастайынан халық тәрбиесінің бесігінде тербеліп өскен, елін, жерін сүйген батырлар. Мұндай батырларға арналған батырлар жыры да қазақтың елін, жерін, Отанын сүюінің негізі болып табылады. Қазақтың ұлтжандылығы, отансүйгіштігіертеден қалыптасқан. Оған қазақтың мақал- мәтелдері де дәлел. Мәселен, туған жер-отан туралы мақалдар-мәтелдерде: “Туған жердей жер болмас, Туған елдей ел болмас” т.б. болып кете береді. Мұндай мақал-мәтелдердің өзі қазақтың елін, жерін, Отанын сүюіне негізделіп,өз елін, туған жерін құрметтеугетабиғатын сүюге жастарды тәрбиелеу көне заманнан өзімен бірге дамып келе жатқанын есімізде ұстағанымыз жөн...

Бүгінгі күндегі патриоттық сана-сезімнің әлсіреуі, адамдардың өз елі мен оның жетістіктері үшін ұлттық мақтаныш сезімінің өзгеруі – бұл қоғамның өнегесізденуінің, халықтың тұрақсыздануы мен ыдыраушылығының ажырамас сипаты. Қазірде Қазақстанда Отанға деген сүйіспеншілік қоғамдық қатынастарды демократияландыру және гуманизмдендіру негізінде патриотизмге тәрбиелеу қажет. Бұндай жаңарған қазақстандық патриотизм мазмұнын қазіргі озық мәдениет құндылықтары ғана емес, сондай-ақ, қазақ мәдениетінің дәстүрлі құндылықтары, оның айрықша руханилық, азаматтық пен өнегелілікке ұдайы ұмтылушылық құндылықтары да құрайды. Өткеннің үздік дәстүрлерін сақтай отырып, қазіргі заманғы өркениеттің мейлінше озық бағыттарын игере отырып, қазақстандықтар өз елін ең алдыңғы қатарлы шепке қайта шығара алады. Бұған халқымыздың жоғалмаған, қайта, жаңа әлеуметтік өмір жағдайында жаңарған патриотизмі қайта кепіл бола алады. Патриоттық тәрбие тұлға қалыптасуының құрамдас бөлігі болып табылады, ол жастардың алған білімдерінің негізінде азаматтық борыш ұстанымымен, жекебастық мүдделері қоғамдық ұстанымдармен астасып жататын тіршілік әрекеті үлгісіне даярлығын қамтамасыз етуі тиіс. Қазірде қазақ халқының дәстүрлері негізінде жүзеге асырылатын патриоттық тәрбие әлеуметтендіру процесін тұлғаға дәл осы Отанға, Атамекенге қызмет ету арқылы, өз тарихы үшін, өз Отанының әлеуметтік дүниенің ғылымына, мәдениетіне, рухани құндылықтарына қосатын үлесі үшін мақтаныш сезімі арқылы өз қабілеттерін мейлінше терең ашуға мүмкіндік беретін деңгейге жеткізеді. Әрбір халықтың тарихи өмірінде қол жеткізген ең құнды дүниелері – рухани және адами қасиеттері, құлықтылық (моральдық нормалар) үлгілері бар. Сондықтан да әрбір жаңа ұрпақ үшін мәнді тәрбие— ұлттық тұрғыдағы тәрбие үлгісі болып табылады. Өйткені, мұнда тәрбиенің негізін замандар бойы қалыптасып келген асыл рухани құндылықтар және биік ізеттілік пен құлықтылық тұрғысындағы ұрпақтан-ұрпаққа жалғасып жататын, адамның адамдық қасиетін нығайтып, әрі асылдандыра түсетін, халықтың даналық өмір-салтынан туындап отыратын бұлжымас ережелер мен қағидалар құрайды. Ұлттық тәрбие – адам өмірінің алтын арқауы. Ұлттық тәрбие жалпыадамзаттық рухани құндылықтарды жоққа шығармайды, қайта солармен үндесіп жатады. Бұлар бір-бірін байытып, құнарландырып отырады. Ұлттық тәрбиеден тереңдеп нәр алған адам – рухани бай адам. Ондай адам жалпыадамзаттық тұрғыдан мәдени және рухани құндылықтарды бойына тезірек сіңіреді, сөйтіп, толық әрі кәміл Адам дәрежесіне тезірек жетеді. Ұлттық менталитет – тұнып тұрған рухани қазына. Халықтың тілі мен мәдениеті болсын, салт-дәстүрі мен наным-сенімі болсын – мұның бәрі де әрбір халық үшін асыл да қымбатты рухани дүниелер. Этнопедагогика – ұлттық тәрбие негізі деп білеміз. Ал ұлттық тәрбие ғаламдағы құндылықтарды бойына сіңіріп, өз құндылықтарын арттыра береді. Ұлттық патриотизмді қалыптастыруда ата-бабаларымыздың ұлағатты ойлары мен тәлімдік тәрбиесінің атқаратын орны ерекше. Ұлттық патриотизм дегеніміз – ең алдымен, белгілі бір ұлттың өкіліне сүйіспеншілікпен қарау, оның ұрпақтан-ұрпаққа үзілмей жалғасып келе жатқан құндылықтарын бойына сіңіру. Бұл- келешек ұрпақтың патриот болып шығуы үшін, тәрбиелеуді ұлттық тәрбиеден бастауымыз керектігін көрсетеді. Тек тұлға ғана өзінің Отанға деген қатынасын ішкі, қастерлі сезім ретінде пайымдауға қабілетті. Сол себепті, патриотизм де тұлғаның биік даму деңгейін сипаттайтын аса маңызды рухани игілік ретінде түсініледі. Жас ұрпақты патриотизмге тәрбиелеу – бұл тұлғаның, елдің, оның мәдениетінің бірегейлігі, әлеуметтің, халықтың әлеуметтік психологиясының ерекшеліктері толымды көрініс табатын қоғамдық өмірді ұйымдастырудың мәні мен мақсаттарын пайымдау арқылы жүйелі дамуы. Патриотизм міндетті түрде тұлғаның жоғары әлеуметтік белсенділігін көрсетеді, өйткені, оның өзі еңбекте табыстарға жету үшін, қоғамға, ел жұртқа, халыққа қызмет ету үшін биік серпін болып табылады. Сонымен жалпы ойымды жинақтай келіп, қорытындыны Мағжан Жұмабаевтың мынандай ойымен аяқтағым келеді. « ...Бала аурулы, зағип болса, баладан емес, тәрбиешіден; бала тар ойлы, ақымақ болса, бала кінәлі емес, тәрбиеші кінәлі. Бала сұлулықтан ләззат ала білмейтін мылқау жанды болса, бала айыпты емес, тәрбиеші жазалы. Бала істеген жауыздықтың

жазасын тәрбиеші көтерсін» деген иран елінің мәтелі-шын, дұрыс.[3]

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Саяси түсіндірме сөздік. -Алматы, 2017
2. Краткий политический словарь. — М.: Политиздат, 1989. — С.
3. Баршаға бірдей осы заманғы мемлекет: бес халықтық реформа// Қазақстан Республикасының Президенті, «Нұр Отан» партиясының төрағасы Н.Ә.Назарбаевтың партияның XVI съезінде сөйлеген сөзі // Егемен Қазақстан. — 2015. — 12 наурыз. — 1–3-б.

Толеутаев Ш., 2 курс студенті

Ғылыми жетекшісі - Бейсембаева И.А., құқықтану пәндер оқытушы, заң ғылымының магистрі, ҚҚЭУ Экономика, бизнес және құқық колледжі, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

МӘНГІЛІК ЕЛ – БІЗДІҢ ТҰРАРЛЫҚ БОЛАШАҒЫМЫЗ

Мәңгілік ел... Мәңгілік Қазақстан... Ата бабаларымыздың мәңгілік арманы, мәңгілік аңсары болатын. Ертеңгі аймаңдай күннен үмітті біздің елдің ұраны да, жыр-әні де сол болуға тиіс. Алайда, байлық пен абырой, жаңарулар мен жаңғырулар аспаннан жаумайды. Оған жетуден үміткер елдің еңкейген кәрісі мен жел көкірек жасы тек нәтижелі Еңбек пен тұғырлы Ғылымға ғана арқа сүйеуі қажет. Осы екеуіне тәу еткен жұрт мұратына жетеді. Сонда барып халықтың әл-ауқаты көтеріледі, сонда барып бізді әлем мойындайды, сонда барып Қазақстан жер бетіндегі азулы 30 мемлекеттің қатарынан ойып отырып орын алады. Қазақстанның Мәңгілік ел болуы дегеніміздің бір парасы осындай. Қазақстанда алдағы 15-17 жыл ішінде аса ауқымды өзгерістер мен жаңғыртулар болмақ. Дегенмен, 2050-ге жеткізер жолдағы ұлан қайыр бәсекелестікті де назардан шығармаған жөн. Бүгінгі таңда мемлекеттің қарыштап дамуының басты көрсеткіші – оның Экономикалық Ынтымақтастық пен Даму ұйымына мүшелігімен өлшенеді. Республика халқының 70 пайызы қалалық тарға айналуышарт. Қазақстан Еуразиядағы алдыңғы қатарлы медициналық туризм елі болады. Ұлттық білім беру жүйесін қалыптастыру аяқталады. Біздің еліміз әлемдегі нағыз қой үстіне бозторғай ұя салар жұмаққа айналады. Бұл мұраттарға жету оңай емес. Әр бес жылдықтың мойнына артылар жүк аса ауқымды. Берілген тапсырмалар дер кезінде орындалғанда ғана біз мақсаттарымызға жетеміз.

Жоғарыдағы міндеттер мен шаруаларды орындау еңбек адамдарының қолында. Сондықтан, мемлекет ең алдымен солардың жағдайын жасауға тиіс. **Сапалы еңбек - әлеуметті қауымы аз адамдардың шаруасы...** Жолдауда айтылғандай, бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ жолында Елбасының айналасына бірігу «Мәңгілік ел» мұраттарымызға жетудің берік негізі болып табылады.

Жолдау «Қазақстан-2050» Стратегиясында айқындалған ерекше ауқымды міндеттерді іске асыру жолдарын ашып, дамыта түседі. Президент Жолдауы Қазақстан халқы үшін үлкен маңызға ие болды. Бір мақсат – бұл «Мәңгілік Елді» нығайту, біздің Отанымыз – Қазақстанның Тәуелсіздігін нығайту! Бір мүдде – бұл біздің ортақ құндылықтарымыз, еркін және өркендеген елде өмір сүруге деген талпынысымыз! Бір болашақ – бұл Мәңгілік Елдің, біздің ортақ үйіміз – Қазақстан Республикасының өркендеуі!

«Мәңгілік Елдің» жеті қағидасы біздің дамуымыздың арқаулық құндылықтарын, Қазақстан халқының ортақ мүддесі мен тарихи тағдырын айшықтайды. Себебі «Мәңгілік Ел» мұратына жету ұрпақтар бірлігі мен сабақтастығының көрінісі арқылы жүзеге асатындықтан да Ұлт көшбасшысының халықтың үш буынына үн қатуы кешегі тарих қойнауындағы бабалар үнін тағы да жаңғыртқандай әсер қалдырды. Елбасы тарих қатпарынан белгілі бір атаның ұлдары бабалардың ерлігі, бүгінгі буынның ерен істері

және жас ұрпақтың жасампаздығы арасында сабақтастық болса ғана, «Мәңгілік Елге» даңғыл жол ашылатынын, Жаңа Стратегияны жүзеге асыруда қазақ халқына айрықша жауапкершілік жүктелетінін, бабалар өсиетіне адал, іс-қимылда ірілік көрсету қажеттігін тұжырымдай келе, бейбітшілік, тұрақтылық және гүлдену арқылы ғана ХХІ ғасыр Қазақстанның «алтын ғасырына» айнала алатындығы туралы пайымын ел-жұртына жеткізіп қойған жоқ, оған сенімді де. Қандай шаруаны болсын қолға алып, нендей мәселені көтерсе де оларды кешенді түрде қарастыратын, Үкіметтен де, қазақстандықтардан да сондай әрекетті талап ететін Елбасы бұл Жолдауында да сол ұстанымын жарқырата дәлелдеді. Барлық Жолдаулары түгелдей осы «Мәңгілік ел» идеясына қызмет ететін шаралар кешені екен. Яғни, Жолдау – мәңгіліктік ұстанымы. Ұлы мұраттардың сабақтастығы дегеніміз осы. Ендеше алдағы уақыттағы әлеуметтік, саяси жаңғыртуларды жүзеге асыруда ауызбіршілік, адалдық, біліктілік қана тиімділік әкелері сөзсіз.

Бұл Жолдау біздің дамыған 30 елдің қатарына кіру мақсатымызға жаңа серпін беретініне сенімдімін

Яғни Ұлттық идеяның тарихи тамыры тереңде жатқанын, ғасырлар тереңінен ой қортып, мыңдаған жылдар бойы ата-бабаларымыз армандап, әлсін-әлсін ұлт ұрпағының есіне салып, ұлттық дамудың, ұлт тағдырының бағдаршамы етіп көтеріп келген. «Қаған парызы – халқының қарнын тойғызып, мерейін өсіріп отыру. Түнде – ұйқы көрмедім, күндіз – күлкі көрмедім; қызыл қаным төгілді, қара терім сөгілді; күшімді сарқа жұмсадым, жауға да шаптым құрсанып – бәрі мәңгі елім үшін!» -дейді баба Тоныкөк. Иә, бұл кешегінің ұраны, бүгіннің арманы, келешектің еншісі. Ханның мұраты, қарашаның тілегі. Мәңгі болу – мәңгілік арман. Мәңгіге шектеме болмайтыны секілді, мәңгілік елге айналу өркениетке ілескен бұл күннің толқынында жүрген жұртты арманы. Жалпы, біз ұлттың бірлігі, толеранттылық және еркіндік пен теңдік туралы халқымыздың сан ғасыр бойғы армандарының орындалуына бағытталған Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенті Н.Ә. Назарбаевтың саяси бағытын қолдауымыз керек. Себебі, Қазақстан атты туған еліміз күннен-күнге көркейіп, гүлденіп келеді. Егер биік белестерді бағындырамыз десек, алдымызға ұлы мұраттар мен асыл мақсаттар қоя білгеніміз жөн. Сонда ғана Қазақстан дүниежүзінде беделді, белгілі, айшықты орынға ие болары сөзсіз. Әрине, дамыған алпауыт елдердің қатарына қосылу үшін әлі де қажырлы еңбек ету қажет. Алайда осы жолда бізге ешқандай кедергі келтірілмегенін ескерген жөн. Бүгінде Қазақстан жастары әлемнің қай елінен білім аламын десе де өз еркі. Тек жиған білімі мен талабы болса болғаны. Сол үшін ел болашағы жалынды жастардың қолында екенін естен шығармаған жөн. Ал жас ұрпақ өз кезегінде сапалы білімнен нәр алып, алға қойған мақсатына жету жолында аянбай тер төгуі қажет. Елбасы Н.Ә. Назарбаев өзінің «Тарих толқынында» атты еңбегінде: «Тарихтың алға қойып отырған өктем талабы әрбір түрік еліне әртүрлі салада саяси, экономикалық, мәдени және гуманитарлық тәсілдермен бірігу проблемасын шешудің бәріне бірдей тең институттық тетіктерін жаппай-тұрмай іздестіруді міндеттейді», — дей отырып, түрік мемлекеттері интеграциясының тиімді жолдарын іздеу қажеттілігін көрсетті. ХХІ ғасыр басындағы жаңа әлемдегі жаңа Қазақстанды ертеңгі нұрлы болашаққа, кемел келешекке апаратын біз – жастар. Ендеше қияметтің қыл көпірінен сүрінбей өткен, тәуелсіз Қазақстанның табанының тұғырдан таймауын тілеп, асыл мұраты алға жетелесін демекпін.

Елбасының «Қазақстан -2050 стратегиясы»- қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» Жолдауы жастарға да үлкен аманат жүктеп, ауыр жүк арқалатып отыр. Елбасы өз сөзінде: «Мен сіздерге — жаңа буын Қазақстандықтарға сенім артамын. Сіздер жаңа бағыттың қозғаушы күшіне айналуға тиіссіздер», — деген жоқ па?! Мемлекет болса, өз тарапынан жастардың сапалы білім мен саналы тәртіп алуына, қажетті мамандықты игеруіне, өз арман-мақсаттарын жүзеге асырулары үшін бар мүмкіндіктер жасап келеді. Біздің ата-аналарымыз жете алмаған мұрат-мақсаттар, мүмкіндіктер, біздің алдымызда

айқара есігін ашып тұр, біз өз кезегімізде осы мүмкіндіктерді іске асыру барысында, бар күш-жігерімізді аямай, табысты жұмыс жасауымыз қажет.

Білім - барлық уақытта жоғары құндылықтардың бірі болған. Тек білімді, сауатты адам ғана келешек тізгінін қолына ала алады. Осыны ескере отырып Елбасы Н. Назарбаев Қазақстан Республикасының Білім беру жүйесін әрі қарай дамыту, жетілдіру жоспарын құрып, көптеген мақсаттарды көздеп отыр. Омар Хайам айтқандай: Сен жанбасаң лапылдап, Мен жанбасам лапылдап, Аспан қайдан ашылмақ деген дейін, - біздің жастар заман ағымынан қалыспай, ұлттық құндылықтарды сақтап, білімді, белсенді болуы керек. Бүгінгі ұрпақ білімді болса, ел ертеңі жарқын болмақ, сонда ғана біз **"Мәңгілік ел"** боламыз.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. «Қазақстан жолы-2050: Бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ».
2. ҚР Президентінің «ҚАЗАҚСТАН-2050» – стратегиясы қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» атты халыққа Жолдауы
3. Қазақстан Республикасының Президенті Н. Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы. 2018 жылғы 10 қаңтар

Теңізбай А.Т, студентка 3 курса

Научный руководитель – Алимбекова М.М.

Карагандинский экономический университет Казпотребсоюза, г.Караганда, Республики Казахстан

МӘҢГІЛІК ЕЛ БОЛАШАҒЫ- БІЛІМДІ ҰРПАҚ, САНАЛЫ ЖАСТАР

Қазақтың Мәңгілік Ғұмыры ұрпақтың Мәңгілік
Болашағын баянды етуге арналады.

Ендігі ұрпақ- Мәңгілік Қазақтың перзенті. Ендеше,
Қазақ Елінің Ұлттық Идеясы- Мәңгілік Ел!
Н.Ә. Назарбаев

Адам – қашанда еркіндікті, бостандықты аңсайды, тек аңсап қана қоймай, сол үшін әдіс-тәсіл іздейді, күреседі. Бостандық, еркіндік, тәуелсіздік – асыл арман. Оған жетудің жолы әрқилы. Негізгісі екеу. Бірі – күрес жолы, екіншісі келісім жолы. Ал тәуелсіздікке қол жеткізген соң оны сақтап қалу, одан да қиын. Тәуелсіздікті сақтап қалу үшін ел ішінде алауыздық болмау керек. Ал, ол үшін халыққа біртұтас идея, алға жұмылдыратын бағыт, мақсат – мұрат керек. Ұлттық идея - халық мұраты. Атқаратын міндетіне қарай идея алуан-алуан қырымен көзге түседі. Мәселен, бірде ол сырт дүниені бейнелейтін қоғамдық сананың пішіні болса, енді бірде адамның басты сенімі орнына жүреді. Әрбір тарихи даму кезеңінде өзіндік идеясы болмайтын ұлт жоқ және де кең ауқымды адамдар тобының санасы мен жүрегін жаулап алуда ешбір идея тиімділігі жағынан ұлттық идеямен теңдесе алмайтыны анық. Ұлттық идея - ұлттың сол тарихи кезеңде өзін-өзі тануынан көрініс табатын ұлттық санада басымдыққа ие көзқарастар. Бір жағынан, қауымдастықтың өзін-өзі ұлт деп танып, түйсінуі, екінші жағынан оның ерекше тарихи адамдар қауымдастығы ретіндегі өз көзқарастары, ұстанымдары, құндылықтары жайлы жалпақ әлемге жар салуы. Осындай игі бастамалардың бірі ретінде Елбасының биылғы Жолдауда айтқан «Мәңгілік Ел» идеясы да осыдан туындаған деп ойлаймын.

Мәңгілік Ел- ата-бабаларымыздың сан мың жылдан бергі асыл арманы. Ол арман- әлем елдерімен терезесі тең қатынас құрып, әлем картасынан ойып тұрып орын алатын Тәуелсіз Мемлекет атану еді.

Ол арман- тұрмысы бақуатты, түтіні түзу ұшқан, ұрпағы ертеңіне сеніммен қарайтын бақытты Ел болу еді.

Біз армандарды ақиқатқа айналдырдық. Мәңгілік Елдің іргетасын қаладық. Біз үшін болашағымызға бағдар ететін, ұлтты ұйыстырып, ұлы мақсаттарға жетелейтін идея бар. Ол- Мәңгілік ел идеясы.

Тәуелсіздікпен бірге халқымыз Мәңгілік Мұраттарына қол жеткізді. Біз еліміздің жүрегі, тәуелсіздігіміздің тірегі- Мәңгілік Елордамызды тұрғыздық.

Тәуелсіздікке қол жеткізгеннен гөрі оны ұстап тұру әлдеқайда қиын.

Бұл- әлем кеңістігіне ғұмыр кешкен талай халықтың басынан өткен тарихи шындық. Өзара алауыздық пен жан- жаққа тартқан берекесіздік талай елдің тағдырын құрдымға жіберген. Тіршілік тезіне төтеп бере алмай, жер бетінен ұлт ретінде жойылып кеткен елдер қаншама. [1,21]

Біз өзгенің қателігінен, өткеннің тағылымынан сабақ ала білуге тиіспіз. Ол сабақтың түйіні біреу ғана- Мәңгілік Ел болу біздің өз қолымызда. Бұл үшін өзімізді үнемі камшылап, ұдайы алға ұмтылуымыз керек.

Байлығымыз да, бақытымыз да болған Мәңгілік Тәуелсіздігімізді көздің қарашығындай сақтай білуіміз керек.

«Қазақстан- 2050»- Мәңгілік елге бастайтын ең абыройлы, ең мәртебелі жол. [1,22]

Елбасымыз өзінің 2014 жылғы жолдауында былай дейді: «Жастарымызға мынаны айтамын. Бұл стратегия сіздерге арналған.

Оны жүзеге асыратын да, жемісін көретін де сіздер. Өз жұмыс орындарыңызда отырып, осы жұмысқа әрқайсыңыз атсалысыңыздар. Немқұрайлық танытпаңыздар.

Елдің болашағын барша халықпен бірге жасаңыздар!» [1,20]

Біздің болашаққа барар жолымыз қазақстандықтардың әлеуетін ашатын жаңа мүмкіндіктер жасаумен байланысты. XXI ғасырдағы дамыған ел дегеніміз- белсенді, білімді және денсаулығы мықты азаматтар. Бұл үшін біз не істеуіміз керек?

Біріншіден, барлық дамыған елдердің сапалы бірегей білім беру жүйесі бар. Ұлттық білім берудің барлық буынының сапасын жақсартуда бізді ауқымды жұмыс күтіп тұр. 2020 жылға қарай Қазақстандағы 3-6 жас аралығында балаларды мектепке дейінгі біліммен 100 пайыз қамту жоспарлануда.

Сондықтан оларға заманауи бағдарламалар мен оқыту әдістемелерін, білікті мамандар ұсыну маңызды. Орта білім жүйесінде жалпы білім беретін мектептерді Назарбаев зияткерлік мектептеріндегі оқыту деңгейіне жеткізу керек. Мектеп түлектері қазақ, орыс және ағылшын тілдерін білуге тиіс. [1,12] Оларды оқыту нәтижесі оқушылардың сныдарлы ойлау, өзіндік ізденіс пен ақпаратты терең талдау машығын игеру болуға тиіс.

Таяудағы 3 жыл ішінде, 2017 жылға дейін орын жетіспеушілігін жойып, қажетті жерлерде елдегі барлық мектепті екі ауысыммен оқытуға көшіру керек. Үкімет пен әкімдер осы міндетті орындау үшін бюджет қаражатының бөлінуін қарастырағаны жөн.

Таяудағы 2-3 жылда дуальдік, техникалық және кәсіптік білім берудің ұлттық жүйесінің негізін қалыптастыру керек. Келешекте жастардың техникалық білім алуын мемлекеттік кепілдендіруге көшіруді қарастыру қажет. Үкіметке 2014 жылғы 1 маусымға дейін осы мәселе бойынша ұсыныстар енгізуді тапсырамын.

Жетекші университеттерді академиялық және басқарушылық автономияға біртіндеп көшіруге жоспарлы түрде кірісу қажет. Үлгерімі жақсы студенттер мен оқушыларды қолдаудың тиімді жүйесін жасау қажет деп санаймын.

Білім беру саласында Астана қаласында құрылып жатқан бірегей оқу орындары- «Жаңа халықаралық университет», «Арнаулы қор», және қазірдің өзінде табысты жұмыс істеп жатқан «Интеллектуалдық мектептер» секілді жобалар ерекше басымдыққа ие болмақ.

Олардың отандық білім беру жүйесінің флагманы болып, осы заманғы оқу бағдарламаларын кейіннен оларды бүкіл республика бойынша енгізетіндей етіп әзірлеу мен байқап көру жөніндегі басты алаңға айналуы үшін қолдан келгеннің бәрін жасау қажет. [2,23]

Бәсекеге қабілетті дамыған мемлекет болу үшін біз сауаттылығы жоғары елге айналуымыз керек.

Қазіргі әлемде жай ғана жаппай сауаттылық жеткіліксіз болып қалғалы қашан. Біздің азаматтарымыз үнемі ең озық жабдықтармен және ең заманауи өндірістерде жұмыс жасау машығын меңгеруге дайын болуға тиіс.

Сондай-ақ балаларымыздың, жалпы барлық жеткіншек ұрпақтың функционалдық сауаттылығына да зор көңіл бөлу қажет. Балаларымыз қазіргі заманға бейімделген болуы үшін бұл аса маңызды. [3,53]

Жоғары оқу орнындағы білім беру қызметімен шектеліп қалмауы тиіс. Олар қолданбалы және ғылыми- зерттеушілік бөлімшелерін құруы және дамытуы қажет. [3,54]

Елбасымыз Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаев өз жоладуында жастарға үміт арта отырып былай сөз саптаған болатын: « Мен сөзімді, әсіресе, жастарымызға арнағым келеді. Бүгін мен жариялаған Жаңа саяси және экономикалық бағыт сіздерге жақсы білім беруді, яғни бұдан да лайықтырақ болашақ сыйлауды көздейді.

Мен сіздерге- жаңа буын қазақстандықтарға сенім артамын. Сіздер Жаңа бағыттың қозғаушы күшіне айналуға тиіссіздер.

Мемлекет басшысы ретінде мен әрдайым сіздердің оқуларыңыз бен өсіп-өнулеріңіз үшін барлық жағдайды жасауға тырыстым. [3,56] Әлемдік деңгейдегі университет, зияткерлік мектептер аштым, «Болашақ» бағдарламасын құрдым.

Қазір мемлекеттік жастар саясатының жаңа тұжырымдамасы әзірленуде. Мемлекет сіздердің алдарыңыздан жаңа мүмкіндіктер ашылуы үшін барлығын жасауда. Олар- сіздердің ата- аналарыңыз тіпті ойлап та көрмеген мүмкіндіктер.

Естеріңізде болсын: сіздердің табыстарыңыз- ата-аналарыңыздың табысы, туғандарыңыз бен туыстарыңыздың табысы, отбасыларыңыздың табысы, барлық отандастарымыздың табысы, біздің Отанымыздың табысы. [3,57]

Мәңгілік елдің мәңгі бақытты ұрпағы- біз! Елбасы Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаев өз сөзінде бізге үлкен сенім артатынын айтып өтті. Демек, біздің алдымызда үлкен жауапкершіліктер жатыр.

Біз- Мәңгілік Елдің білімді де саналы, сауатты ұрпағы ретінде өз еліміздің, Қазақстанның, гүлденуі мен әрі қарай дамуына, көркеюіне үлесімізді қосуға тиіспіз. Артылған үміт пен сенімнің жүгі қанша ауыр болмасын, сан қилы, сан қырлы соқпақты жолдар болса да қазаққа тән қайсар мінезбен тайсалмай көтеріп өтуге тиіспіз!

Өйткені біз сонау заманда Мағжан Жұмабаев сынды ата-баларымыз сенген, бұл заманда Елбасы Н.Ә.Назарбаев секілді ұлы тұлғалар үміт артқан ұрпақпыз! Бірде қарапайым да қара қазақ, бірде сөзге шешен, данышпан, дана қазақ бола білген Ұлы Қазақ Елі- Мәңгілік елдің ұрпағымыз.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Назарбаев Н.Ә. Қазақстан Республикасы Президенті, Елбасы Н.Ә. Назарбаевтың Қазақстан халқына жолдауы Қазақстан жолы-2050: бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ.-Қостанай.-2014

2. Назарбаев Н.Ә. Жаңа онжылдық- жаңа экономикалық өрлеу- қазақстанның жаңа мүмкіндіктері. Қазақстан Республикасының президенті Нұрсұлтан Назарбаевтың Қазақстан халқына жолдауы.-Алматы: « Қазақ энциклопедиясы», 2010ж.

3. Назарбаев Н.Ә.Қазақстан-2050 стратегиясы: қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты: 14 желтоқсан 2012ж.: Қазақстан Республикасының Президенті- елбасы Н.Ә. Назарбаевтың Қазақстан халқына жолдауы.- Қарағанды.-2013

Үмбетов С., Дик Д.Ю., 1 курс студенттерді
Ғылыми жетешісі - М.Ә.Топашов, ф.ғ.к., доцент
Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті, Қарағанды қ., Қазақстан
Республикасы

АҚЫН ЛИРИКАСЫНЫҢ КӨРКЕМДІК- ИДЕЯЛЫҚ СИПАТЫ

Қ.Мырзалиевтің бұрын басқа ақындар көп бара бермейтін ойшылдыққа қол артуы, оны сол тұстың өзінде - ақ оны өзгелерден даралап, алда әлі айтар тың пікір, соны ойларының бар екенің аңғартқан болатын. Жетпісінші жылдардан бастап жазыла бастаған экология тақырыбы да Қадырдың бұл саладағы көп ізденісінің, талмай талаптануының жемісі. Қадырдың экология тақырыбына қалам тарта бастаған тұсын анықтап, сол кездегі өзі тұрғылас басқа ақындармен салыстыра тексергенде бұл тақырыпты тек Қ. Мырзалиевтің жеке меншіктеп, өзі ғана түбегейлі игеріп келгенінің куәсі боламыз. Тірі табиғаттың азып-тозуы адамзаттың өзіне қарсы жасалған қаскөйлік екенін, сол дағдарысқа кінәлі тек өзіміз – адамдар екенін де әрдайым қайталап айтудан жалыққан емес. Содан да болар оның лирикалық кейіпкерлері көбіне үлкен істерде көрінетін күрескерлер болып келеді.

Қадырдың экология тақырыбына арнап жазылған лирикалық өлеңдерінің көбісінің басты кейіпкері – ақынның өзі. Оны лирикадағы негізгі идеядан, оған баға беруші, кесімін айтып, үкімін шығарушы ақындық «мен» арқылы іске асуынан да байқаймыз. Жоғарыдан азды-көпті талдап кеткен: «Қамысты көр», «Шарт», «Табиғат тауқыметі», «Қымбат», «Мүйізтұмсық немесе миллионның тағдыры» тағы басқа лирикаларында ақын өзінің ойын тікелей тыңдаушыға жеткізуге тырысады. Яғни, бұл өлеңдерден лирикалық қаһарман ретінде көрінетін ақынның бейнесін айқын аңғаруға болады. «Қазақ өлеңіндегі басты әдеби бейненің бірі – ақын образы»[1,67],- дегенге сүйене отырып, оның ақын лирикасындағы орнына тоқталар болсақ, Қадыр әсіресе соңғы жазған көптеген өлеңдерін тек бірінші жақтан, ақын атынан ғана баяндап қоймай, сол өзі өлеңде қозғаған мәселеге өзі жауап беріп отыратындығы да жиі кездеседі. «Қазына» деген өлеңінде:

Көзіңізбен көрдіңіз
Таумыз, түзбіз, тақырмыз.
Қазып-қазып жерді біз,
Жегідей жеп жатырмыз,

Осылай деп ащы шындықты алдымызға жайып салады. Адам баласы табиғатты тек тамағын тойдыру үшін ғана бүлдіріп жатқан жоқ, үлкен аумақтарды ядролық бомбаларды сынау үшін пайдаланып жатқанын, жер шарындағы тіршілік үшін Семей, Невада, Лобнур полигондары қаншалықты қауіпті екенін айтып түсіндірудің өзі артық. Адамдар арасындағы кейбір парықсыздардың табиғат анаға жасап отырған осынау қиянатының шынайы суретін өз поэзиясында былайша суреттейді:

Біледі жердің парқын кім!
Білмегендіктен тозды адам.
Ақымақтығынан әркімнің
Аздың-ау аздың
Боз далам!

Иә, аянышты көрініс, көкірегің қарс айырыла күрсініп еске алатын қасіретті сурет. Басқаны басқа дейік, күллі тіршілік атаулының тірегі – қара жердің өзін жегідей жеп аздыруға айналыпмыз. Ақынның өлең идеясы арқылы жеткізгісі келген ойы да сол адамдар көңіліндегі аяныш сезімін ояту, көпшіліктің шындыққа көзін жеткізу екендігі өлең мазмұнынан айқын аңғарылып тұр. Қадыр Мырзалиевтің « Бұлбұл бағында» мынадай бір сырлы шумақ бар:

Жүйрік арман қуып жете қалсаң- ақ,
Жалт береді,

Соның өзі бір сабақ!
Осалдар жүр өзін жұрттан артық деп,
Ал мықтылар өзін жұрттан кем санап!
Тап- таза шындық!

Алдымен, азамат ойдың адамында ешқашан арман таусылмақ емес. Ардан туған адам әрқашан арман қуады және арман қуудан жалықпайды, туғаннан өлгенге дейін қуады және сол арманның шегіне жетпейді, жетсе де жеткенін сезбейді. Арманым жоқ дейтіндер» қателеседі, яки өтірік айтады. Адамның арманы болмаса, ертеңі болмағаны; арман бітсе, ертеңі бітеді, мақсаты түгесілгені; арманның таусылған жері- адамның өлген жері. Саналы кісіге мұның өзі сабақ екені рас. Содан соң, осалдардың өзіне- өзі қарық боп, өз деміне өзі буланып, жіпсіп, күпсіп жүретіні, ал мықтылардың өзіне- өзі көңілі толмай, өз ісіне өзі разы болмай, өзін- өзі іштей сынап, мінеп жүретіні және рас.

Айтатыны жоқ, осалдық деген де бір ботатірсек бозбалашылық- өз көлеңкесіне өзі жігітсінген қысыр қызтекелік қой! Осалдар өпірем, өректігіш, бойлауық, күпілдек келеді! Осалдығын сонымен жасырмақ болады. Онымен де қоймай, осалдық омыраулап, мықтылықты біраз көзден тасалап, ықтыра алмаса да бұқтыра тұруы мүмкін. «Бірақ мықтылық деген- мықтылық, түбінде бір осалдық атаулының бәрін көне тамдай қопыра құлатып, сілкініп шыға келетіні сөзсіз. Осындай мықтылық иесінің бірі- Қадырдың өзі. Дәлірек айтқанда, Қадырдың қадірі – мықтылығында. Мықтылығының бір дәлелі: Қадыр өлең өлкесіне күйбеңсіз, кібірткісіз, тіпті ешқашан ешбір жаттығу жасамағандай бірден кәнігі шебер қалпында келді», [2,47]. Күні кеше шәкіртке «сөз сиқырын» үйреткен шабытты шақтарда Ұлы ұстаздың өзі шынтақ сүйеген биік мінбеге киіктің асығындай ғана шып-шымыр қара бала жүгіріп шыққан емес, тура шиырылып түскендей... дік етіп алшысынан тұра қалды да, ағытыла жөнелді:

Адам жылап туады, жатады жұрт жұбатып,
Және жылап өледі, өзгені де жылатып.
Жылайтыны туа сап- жамандар бар қинайтын,
Жылайтыны өлерде- жақсылар бар қимайтын.

Жым-жұрт тұна, тына тыңдаған дүйім жұрт кенет ду- ду етіп, зал іші самал шайқаған көлдей теңселді де кетті. Хаос гармонияға көшті. Жұрттың бәрі бір деммен тыныстады. әлгі шумақты тыңдаған әр адамға қас пен көздің арасында бұрын ешкім айтпаған бір сыр айтылып, ешкім аспаған бір шындық ашылды да қалды. Өлең әркімді өзінің өзгеше философиялық тереңіне тартып, оқыс ойға шомдырды да қойды.

Қадыр өлендерінің тақырыбы мен мазмұны- адам, адамға тән алуан түрлі сезімдер, ойлар, толғаныстар, адамның өмірге көзқарасы, адамның табиғатқа қарым- қатысы, сайып келгенде, адамның тағдыры мен тіршілігі. Бұлардың қай- қайсысы да тақырып- мазмұн ретінде жаналық, емес, сан рет толғанған сырлар, жырланған шындықтар, әбден шиыр болған тақырыптар мен мазмұндар. Бірақ осы тақырыптар мен мазмұндардың қандайы болмасын, Қадырдың жырлауында жаңа қырынан, бұрын- соңды ешкім айтпаған соны мағынада, тың пішінде көрінеді. Ал, Адам, оның тағдыры мен тіршілігі әдеби шығармада әрқашан белгілі бір уақыт пен кеңістікте көрсетілуі шарт. Демек, Қадырдың Адамы да мезгіл- мекенсіз әлдебір абстракциялық нәрсе емес. Сондықтан Мырзалиев поэзиясына үзілмейтін өзекті желі боп тартылып, жан- жақты ашыла суреттеліп, жинақтала тұлғаланып келе жатқан бір күрделі образ бар. Ол- қазақ даласының образы. Осынау шетсіз- шетсіз кең далаға, өзінің туған даласына Қадыр «Ой орманында» бір бөлім арнап, айрықша бір мол шабытпен көкірегін кере, мақтана сөйлеп: «Уа, дала! Кеңдігіне тамсандым көп, айта алман бәрін жазып тауыса алдым деп. Сен- алып пластинка дөңгеленген, инең боп тұрады ылғи ән салғым кеп!»- десе, соның іс жүзіндегі дерегі секілді келесі кітабын түп- түгел далаға арнап, түп- тура – «Дала дидары» деп аталады. «Дала дидары»- Қадыр ақындығының жаңа белесі, тың өрісі.

Александр Блок: «ақынның ақындығы – үндестік деп ұққан және осы ұғымын терең теориялық тұжырымға айналдырған. Ал үндестік, яки гармония дегенді шебер

суреткердің шындықты сырға, сырды жырға айналдыруы, өмірді өнерге, өнерді өмірге көшіруді, сөйтіп, мынау әлемдік тіршіліктің небір құпия сырларын ғажайып келісімге көшіре танытуы»[3,58],- деп түсіндіреді.

«Дала дидарында» тек сыр қарағанның өзінде көзге бірден шалынатын бір түрлі бір композициялық бірлік, тың келісім бар. Ондағы төрт бөлім өзара тұтасқан төрт алқан сыр мен шындықты желілі, арнаулы түрде тарата жырлап жатса, осылардан ара- арасында ақын үш мәрте арнайы лирикалық шегініс жасап, оқырманын өзгеше бір толғаныстарға түсіріп, оның сезімін тербейді. Сөйтіп, ақын мен оқырманның көңіл күйлері өзара тағы бір тың үйлесім, үндестік тапқандай болады. Ал мазмұн жағынан келсек, мұндағы жүз өлең бір идеялық мақсатқа жарыса жол тартқан тағы да тұтас толғамды сыр, толқынды жыр.

Сонда бір өлең осы даланың күлкісі, қайғысы мен көз жасы, бір өлең әні мен назы болса, енді бір өлең мұңы мен зары, бір өлең күші мен ірілігі болса, бір өлең әлсіздігі мен күйкілігі секілді өзара өріліп тұтасып, кете барады. Жоқ, кете бармайды, ақын өзі суреттеп отырған шындық, құбылыстардан қызық- қызық ойлар, философиялық байыптаулар, парасатты түйін- тұжырымдар қорытып отырады. Мәселен, «Бабамыздың шоқ басқан табаны мен, бірдей екен жақсысы жаманымен: бір жаманы – тынымсыз көше берген, бір жақсысы- қимаған даланы кең; Бір жаманы- жел сөзге ерген екен, бір жақсысы- тілге ерік берген екен; бір жаманы- кетпенге орашалақ, бір жақсысы- найзагер, мерген екен; Бір жаманы – кешігіп әліппе ашқан, бір жақсысы- күйлері көбік шашқан; Бір жаманы қыздарын малға сатып, бір жақсысы- сүйгенін алып қашқан; Бір жаманы – шаруасын мандытпаған, бір жақсысы- қулықпен жанды ұтпаған; Бір жаманы- үйленіп жеңгесіне, бір жақсысы- жесірін қаңғыртпаған; Тату- тәтті көршілер шыр бұзбаған, бірге тонып суықта, бір мұздаған; бір жаманы- сондада үй салмаған, бір жақсысы- абақты тұрғызбаған!»... Міне, бұл- бір жағынан, осыған дейін әр қырынан суретте көрсетілген дала шындығын енді бірде ойша байыптаудан туған жиынтық- синтез болса, екінші жағынан, байтақ далада ғасырлар бойы ғұмыр кешкен бүтін бір халықтың бір алуан мінез- құлқы екені даусыз.

Байқасақ, осы секілді әр өлеңде автор мөп-мөлдір шындықты тап-таза ағысқа, ақындық ағысқы айналдырып, соншалық бір кең тыныспен еркін, ешқандай қитықсыз есіле, көсіле жырлаған. Әр өлең кәдімгі «қиыннан қиысу жағынан жасандылықтан аулақ, соншалық, табиғи, оп- оңай құйыла салған секілді», [4,92]. Ең жеңілі мынау эпифораны оқып көрелік:

«Күншілдеп өледі, Көңілін от қарып. Батырлар өледі, Борышын атқарып. Бұзықтар өледі, Пышаққа құлшынып. Сұлулар өледі, Құшақта тұншығып. Арғымақ өледі, Артында шан қалып. Ақындар өледі, Бәріне таң қалып!» мазмұнындағы қоспасыз шындықты айтпағанның өзінде, пішініндегі мұндай шынайы, сұлу айшықты, яки фигураны асқан шебер ақын ғана жасай алады.

«Табиғатпен табысу», яки «Сағатпен сырласу», «Қазақтарды шетелдік қонақтарға таныстыру», яки «Ауылды ансау», «Кария және күн», яки «Дала мен гүл»... Осылардың қай- қайсысын алып қарамалық, тақырып Қадыр өлеңдерінде бұрын жырланған тақырып болғанымен, қазір мағына- мазмұн жаңарып, жаңа қырынан көрінген, баяғы қаз- қалпында қатып тұрып қалмаған, орынсыз қайталанбаған, уақыт пен, мезгілмен бірге ілгерілеу, даму үстінде көрсетілген.

Ақындық өнер өнер біткеннің алды екендігінде сөз жоқ. Шын талант үшін ақындық өнер емес, өмір. Заманның қилы қияндарында өмірі өлеңіне, өлеңі өміріне айналған талант тағдыры ғана талайлы болмақ. Мұндай талант үшін өлеңсіз өмір жоқ. Қадыр Мырзалиев – өмірі өлеңді, өлеңі өмірлі талант.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Ақшолақов Т. Көркем шығарманың эстетикалық табиғаты, - Алматы, 2002. - 236б.
2. Әдебиеттану терминдер сөздігі. Құрастырған: /Ахметов 3. Шаңбаев Т./ Алматы, 1997, - 326б.

3. Ыбырайымов Б. Сырлы әлем.- Алматы, Ана тілі, 1997, – 224 б.

4. Дәуітов С. Көңіл сазы.- Алматы, 1989,-213б.

Шабанбай Н.Ж., 1 курс студенті

Ғылыми жетекші: тарих пәнінің оқытушысы Сейталинова Э.Т.

ҚҚЭУ Экономика, бизнес және құқық колледжі, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

«МӘҢГІЛІК ЕЛ» - ЖАРҚЫН БОЛАШАҚҚА БАСТАР ЖОЛ

Біздің Президентіміз Нұрсұлтан Әбішұлының Қазақстан халқына алғашқы жолдауы 1997 жылғы қазан айында айтылды. Сол уақыттан бастап Елбасы өзінің жыл сайынғы дәстүрлі Жолдауымен шығып, Қазақстанның өсіп-өркендеуіне, оның әлеуметтік-экономикалық дамуына, әлемнің дамыған 30 елдерінің қатарына кіру, «Мәңгілік Ел» ұлттық идеясы туралы жариялады.

Мәңгілік Ел – ата-бабаларымыздың сан мың жылдан бергі асыл арманы. Ол арман – әлем елдерімен терезесі тең қатынас құратын, әлем картасынан ойып тұрып орын алатын Тәуелсіз Мемлекет атану еді. Ол арман – тұрмысы байқуатты, түтіні түзу ұшқан, ұрпағы ертеңіне сеніммен қарайтын бақытты Ел болу еді. Біз армандарды ақиқатқа айналдырдық. Мәңгілік Елдің іргетасын қаладық, - деп атап өтті Елбасы өзінің Жолдауында.

Бүгінде бізді «Мәңгілік Ел» құндылықтары: азаматтық теңдік, еңбексүйгіштік, адалдық, оқымыстылық, толеранттық, шын берілгендік пен патриотизм біріктіреді», – деді. Шындығында, бірлігі мықты, іргесі бүтін елдің қашанда ырзығы мол. Еліміз осындай баға жетпес байлығы – татулығымен мақтана алады.

Қазіргі таңда Қазақстанда 130-дан астам ұлт пен ұлыс өкілі тату-тәтті өмір сүріп жатыр. Олардың ішінде қазақ ұлтының үлесі - 63,6 %, орыстар – 23,3%, өзбектер – 2,9%, украиндар – 2%, ұйғырлар – 1,4%, татарлар – 1,2%, немістер – 1,1%, басқа ұлыстар 4,5% құрайды. Президент «Қазақстан-2050»

Ел ішіндегі тұрақтылық пен тұтастықтың бірқалыпты дамуының шешуші факторы болып табылатын ұлттық бірлік пен қоғамдық келісімге бастайды. Ал, бұл құндылықтар «Мәңгілік ел» жалпыхалықтық идеясында көрініс тапқан. Мәңгілік елге айналу үшін тәуелсіздікті сақтап, елдігімізді нығайту басты мақсат болып табылады. Өйткені, тәуелсіздік ұғымы халқымыздың мұраты, ғасырлар бойғы арманына айналған, сонау алаш тұлғаларының зердесі мен өнегесімен келген аманат дүние болатын.

Бұл, Елбасымыздың: «...біздің бір ғана Отанымыз – тәуелсіз Қазақстан. Біз болашаққа көз тігіп, тәуелсіз елімізді «Мәңгілік Ел» етуді мұрат қылдық. Осы идеяны әрқайсысымыз сезініп, өмірлік сабақ ретінде түйсек, осы жолда бар әлеуетімізді салсақ, 2050 жылы мұрат еткен «Мәңгілік Елге» жететінімізге сенімдімін..., ...өткен тарихымызға тағзым да, бүгінгі бағытымызға мақтаныш та, гүлденген келешекке сенім де «Мәңгілік Ел», – деген сөздерімен толыға түседі. «Мәңгілік Ел – ата-бабаларымыздың сан мың жылдан бергі асыл арманы. Ол арман – әлем елдерімен терезесі тең қатынас құрып, әлем картасынан ойып тұрып орын алатын Тәуелсіз Мемлекет атану еді.

Мен қоғамда «Қазақ елінің ұлттық идеясы қандай болуы керек?» деген сауал жиі талқыға түсетінін көріп жүрмін. Біз үшін болашағымызға бағдар ететін, ұлтты ұйыстырып, ұлы мақсаттарға жетелейтін идея бар. Ол – Мәңгілік Ел идеясы. Тәуелсіздікпен бірге халқымыз Мәңгілік Мұраттарына қол жеткізді. Біз еліміздің жүрегі, тәуелсіздігіміздің тірегі – Мәңгілік Елордамызды тұрғыздық. Қазақтың Мәңгілік Ғұмыры ұрпақтың Мәңгілік Болашағын баянды етуге арналады. Ендігі ұрпақ – Мәңгілік Қазақтың Перзенті. Ендеше, Қазақ Елінің Ұлттық Идеясы – Мәңгілік Ел! – деп атап өтті Елбасы.

Қазіргі уақытта Президентіміз еліміздегі жастар саясатына, жастарға үлкен көңіл бөліп отыр және болашақта да көңіл бөлетіні айқын. Ол туралы Елбасы өзінің Жолдауында нақтырап атап өтті.

Жаңарудың, өміршендіктің негізі жастарда. Бұл үшін азаматтар тәлім-тәрбие мен ғылымға баса мән беріп, біліммен мықтап қарулануы қажет. Елдің экономикалық, рухани жағдайының дамып, өркендеуі, ұлттың бәсекеге қабілеттілігін арттыру елдің білім деңгейімен де тығыз байланысты. Қазіргі кезде бұл бағытта нәтижелі жұмыстар атқарылып та жатыр. Жастар «Болашақ» бағдарламасының аясында шетелдерде білім алып, шетел тәжірибесінің артықшылықтары мен кемшін тұстарына көз жеткізіп, санасына тоқып келіп, еліміздегі маңызды қызмет салаларында сол тәжірибелерін қолданып еңбек атқаруда.

Жастардың бойында белсенді азаматтық ұстаным, рухани – адамгершілік және гуманистік құндылықтар жүйесін, отбасылық өмір салты ұстанымын, болашаққа деген сенімін қалыптастыру. Тәуелсіз Қазақстан жастарының ел ертеңіне сеніммен қарап, рухы жоғары, тұрмысы бақуатты, болашағы баянды, Мәңгілік Ұлы мұраттардың жолында Мәңгілік елдің іргетасын қалау.

Қазақстан Республикасының Президенті Мәңгілік Ел ұлттық идеясы туралы 2014 жылғы 25 тамызда тарихи, қасиетті Ұлытау төрінде “24 KZ” телеарнасына берген сұхбатында “Менің арманым, ойым Қазақстан мәңгілік болсын деймін. Сондықтан “Мәңгілік Ел” деген идеяны тастадым. Мәңгілік ел болу үшін бәрін жасап жатырмыз. Әнеугүні үкіметте біраз өзгерістер жасаған себебіміздің өзі Үкіметтің билігінде отырған шенеуніктер саны шағын болу керек, ал олардың істеген жұмысы ауқымды болу керек” – деп атап өтті Елбасы.

Елбасы өзінің Жолдауында «Бүгінде Отанымыздың жетістіктері – әрбір азаматтың ұлттық мақтанышы. Күшті, қуатты мемлекеттер ғана ұзақмерзімдік жоспарлаумен, тұрақты экономикалық өсумен айналысады. «Қазақстан-2050» Стратегиясы – барлық саланы қамтитын және үздіксіз өсуді қамтамасыз ететін жаңғыру жолы. Ол – елдігіміз бен бірлігіміз, ерлігіміз бен еңбегіміз сыналатын, сынала жүріп шыңдалатын үлкен емтихан. Стратегияны мүлтіксіз орындап, емтиханнан мүдірмей өту – ортақ парыз, абыройлы міндет!», - деп атап өтті.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә. Назарбаев. Қазақстанның әлеуметтік жаңғыртылуы: жалпыға ортақ еңбек қоғамына қарай жиырсама қадам. Алматы, 2012.
2. Назарбаев Н.Ә. Тарих толқынында – Алматы, Жібек жолы баспа үйі 2010ж.

3 СЕКЦИЯ. ҚАЗАҚСТАННЫҢ МӘДЕНИ-ГЕОГРАФИЯЛЫҚ БЕЛДЕУІ ЖӘНЕ ТУРИЗМНІҢ ДАМУЫ

СЕКЦИЯ 3. КУЛЬТУРНО-ГЕОГРАФИЧЕСКИЙ ПОЯС КАЗАХСТАНА И РАЗВИТИЕ ТУРИЗМА

Абильдинова А - ученик школы 11 класса СОШ № 68
Научный руководитель –магистр, старший преподаватель Абдурахманова З.А.
Карагандинский экономический университет Казпотребсоюза,
г. Караганда, Республика Казахстан

ИНФРАСТРУКТУРЫ ТУРИЗМА КАЗАХСТАНА В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ

Казахстан стоит на рубеже нового этапа социально-экономической модернизации. Одной из важнейших задач государства на ближайшее десятилетие является реализация Стратегии вхождения Казахстана в число 50 наиболее конкурентоспособных стран мира. Для решения этих задач решающую роль играют создание инновационной экономики и развитие несырьевого сектора в экономике страны. Одним из приоритетов которого является туризм – едва ли не самый быстро растущий сектор экономики планеты. Согласно исследованиям Всемирной туристской организации, общее число туристов по всему миру удвоится с нынешних 842 миллионов до 1,6 миллиарда к 2020 году. Сегодня все больше стран видят экономическую привлекательность развития туризма, выражающуюся в повышении налоговых поступлений, увеличении числа рабочих мест, повышении уровня жизни населения. Каждый год доход от туризма в мире составляет 3 трлн. долларов США. Туризм имеет своё место в мировой экономике. По данным ВТО оно составляет 1/10 часть ВВП, 11 процентов международных инвестиции, обеспечивает каждое девятое место работы всемирного производства. [1]

В концепции развития тур индустрии Республики Казахстан, составленный на основе стратегий «Казахстан-2030», туризм рассматривается одной из важных сфер в социально и экономическом развитие страны. Индустрия туризма может быть широким спектром бизнеса и основным фактором государственно социально и экономического развития. Современная индустрия туризма является одним из крупнейших высокодоходных и динамично развивающихся сегментов международной торговли услугами. Из Послания Президента Н.А. Назарбаева народу Казахстана стабильное развитие экономики способствует улучшению инфраструктуры туризма. Инфраструктура (от лат. «Infra» - под + «Structura» - строение) – это комплекс отраслей экономической и социальной жизни имеющих подчиненный и вспомогательный характер, обслуживающий производство (инфраструктура производства) и обеспечивающий условия жизнедеятельности общества (социальная инфраструктура). Инфраструктура рынка – организации обеспечивающие функционирование рынка. К ним относятся: биржи, аукционы, ярмарки, торги, предприятия розничной и оптовой торговли, рекламно-информационные агентства, страхование компании, торгово-посреднические фирмы. Инфраструктура малого предпринимательства в туризме - это комплекс создаваемых или используемых организаций в туризме, обеспечивающих общие условия функционирования и развития субъектов малого предпринимательства, включая содействия в организации собственного дела, обеспечение информацией в области маркетинга, инжиниринга и менеджмента, поддержку в обеспечении малого предпринимательства, материально-техническими, финансовыми и другими ресурсами на коммерческой основе [2].

В настоящее время инфраструктура туризма является одной из наиболее динамично развивающихся форм международной торговли услугами. Инфраструктура туризма – это целостный комплекс туристско-сервисных и сопутствующих предприятий. К ним

относятся сооружения, инженерные и коммуникационные сети, в т.ч. телекоммуникационные связи, дороги, смежные предприятия туристической индустрии (перерабатывающие, бытовые, энергетические), обеспечивающие нормальный доступ туристов к туристским ресурсам и их надлежащие к использованию в целях туризма, а также обеспечивающие жизнедеятельность предприятий индустрии туризма. Основная задача инфраструктуры туризма – знакомство с общими тенденциями развития сферы обслуживания в туристской отрасли.

Туризм сегодня – это сфера социально-экономического комплекса, которая во многих странах превратилась в бурно развивающуюся индустрию. Туризм активно воздействует на экономику целых районов страны. Создание и функционирование хозяйствующих субъектов в области туризма тесно связано с развитием дорожного транспорта, торгового, коммунально-бытового, культурного, медицинского обслуживания. Таким образом, туризм обладает более сильным эффектом мультипликатора, чем большинство других экономических секторов. А что касается современного состояния Казахстана, то туризм является только развивающимся кластером экономики. И туристская индустрия в переходной экономике Казахстана сталкивается с особыми проблемами, связанными с резкими изменениями в его политических и экономических системах. Основной целью развития туризма в Казахстане является создание современного высокоэффективного и конкурентоспособного туристского комплекса, на базе которого будут обеспечиваться условия для развития отрасли как сектора экономики, интеграции в систему мирового туристского рынка и развитие дальнейшего международного сотрудничества в области туризма.

Для решения этих задач решающую роль играют создание инновационной экономики и развитие несырьевого сектора в экономике страны. Не случайно Глава государства Нурсултан Назарбаев сектор туристской индустрии определил одним из экономических приоритетов государства на долгосрочный период в числе семи кластеров, что свидетельствует о значимости, которая придается Президентом данной отрасли как одному из важных факторов социально-экономического развития страны. Одной из главных мер государственной поддержки и важным шагом в развитии отрасли туризма стало принятие Государственной программы развития туризма на 2010-2014 годы. Таким образом, государство обеспечило решение основного блока общесистемных проблем туристской отрасли. Сегодня мы уже можем говорить о некоторых результатах первого этапа реализации этой программы. Программа охватывает основные проблемы обеспечения устойчивого развития отрасли, предусматривает меры по развитию инфраструктуры туризма: обеспечение мер для развития малого и среднего предпринимательства в обслуживающей сфере предоставления туристских услуг, создание условий для финансирования и кредитования субъектов туристской отрасли в целях развития инфраструктуры индустрии туризма и другие. Особое место уделяется созданию предпосылок для формирования среднего класса, поддержки малого и среднего бизнеса, в частности, крупных туристских центров, технологически оснащенных современным оборудованием и объектами культурного, детского отдыха, спортивных и развлекательных сооружений в городе Капшагае, Щучинско-Боровской санаторно-курортной зоне, в районе озер Алаколь и Балхаш. [3]

В целях развития внутреннего туризма по международным стандартам, строительства евразийского центра инновационных технологий, культурного и спортивного досуга на озере Балхаш планируется строительство туристского комплекса "Балхаш-Нурсая". Проект осуществляется компанией "ALAMO GROUP" совместно с Ассоциацией казахстанско-японского делового и гуманитарного сотрудничества "Прогресс". Сегодня у Казахстана имеются все предпосылки для притока иностранных и внутренних инвестиций в развитие туристской индустрии, формирования высокого уровня государственно-частного партнерства, содействия развитию частных инициатив. В настоящее время создана успешно действующая система поощрения государством

вложений прямых инвестиций в эти отрасли путем предоставления налоговых и таможенных льгот и преференций, натуральных грантов. Одной из важнейших задач Государственной программы является привлечение возможностей национальных институтов развития по созданию и развитию туристского кластера. В настоящее время из представленных проектов 19 рекомендованы Ассоциации казахстанского совета иностранных инвесторов при Президенте страны и Торгово-промышленной палате, 27 приоритетных проектов на общую сумму в размере около трех миллиардов долларов США направлены в институты развития. Реализация данных проектов предусматривает обеспечение устойчивого развития туризма в регионах, сферы услуг, создание конкурентоспособной туристской индустрии для обеспечения занятости населения, стабильного роста доходов бюджета и населения за счет увеличения объемов въездного и внутреннего туризма. В целях реализации государственной политики по привлечению инвестиций в туристскую индустрию, уполномоченным органом в сфере туризма и спорта создана рабочая комиссия по оценке и отбору наиболее актуальных инвестиционных проектов в сфере туризма, в состав которой входят представители АО «Фонд национального благосостояния «Самрук-Казына», АО «Банк развития Казахстана» и АО «Фонд развития предпринимательства «Даму», также правительством, министерствами и ведомствами республики были приняты конкретные меры, направленные на развитие туристской отрасли и содействие предпринимательству в области туризма. Таким образом, следует отметить, что программа развития перспективных направлений туристской индустрии направлена на устойчивое развитие индустрии туризма путем создания и развития инфраструктуры, формирования имиджа Казахстана для повышения его привлекательности как туристского направления. [4]

Список использованной литературы

1. Квартальнов В.А. Туризм: Учебник. – М.: Финансы и статистика, 2015.
2. Послание Президента Республики Казахстан Н.А. Назарбаева народу Казахстана "Казахстан – 2050".
3. Ускенбаев К. Малый бизнес, прирастай туризмом // Казахстанская правда. – 6 ноября 2017 г.
4. Экономика и организация туризма. Международный туризм / Е.Л. Драчева, Ю.В. Забаев, Д.К. Исмаев. Под ред. И.А. Рябовой, Ю.В. Забаева, Е.Л. Драчевой. – М.: КНОРУС, 2016.

Адамин Н., 4 курс студенті

Ғылыми жетекшісі – э.ғ.к., доцент Жетписов С.У.

Қазтұтынуодағы Карағанды экономикалық университеті Карағанды қ., Қазақстан Республикасы

ТУРИЗМ ИНФРАҚҰРЫЛЫМНЫҢ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫ

«Инновация» термині ғылымға ХІХ ғасырда енді. ХХ ғасырдың екінші жартысында инновация элеуметтік өзгерістердің жалпы үрдістерінің сатысы ретінде қаралып, оның негізгі элементтері атап көрсетілді: «жаңашылдық», «жаңашыл», «бағалаушылар». Үрдістің сындарлы, өзгермелі мерзімін қандай да бір жаңа енгізілмелерге сәйкес «бағалаушылардың» іс-әрекетіндегі өзгерістер айқындайды. Адамзат ақпараттық өркениет кезеңіне кірді, инновациялық білім адамзат қызметінің барлық салаларында шешуші рөл атқарады. Бұл ретте ақпараттық технологиялар туризмде қазіргі заманғы қоғамдағы экономикалық маңызды факторы болып табылады.

Бұл туризмдегі маңызды қамтамасыз ету факторы - тұрақты даму. Сонымен қатар, басымдық оған берілуі тиіс. Ақпараттық технологиялар, ол ерекше қасиеттерінің

арқасында катализатор белсенді технологиялық серпілісін ықпал етеді, ақпарат саласындағы, сондай-ақ басқа да көптеген маңызды туристік бағыттарды күшейтеді.

Туризм қазіргі таңда әлемдік экономикада маңызды салаларының бірі болып отыр. Дүниежүзілік туристік ұйымның мәліметі бойынша туризм әлемдік Жалпы Ұлттық Өнімнің оныншы бөлігін, халықаралық инвестицияның 14 астам пайызын және әлемдегі өндірістің 9-шы орнын қамтиды. Туризм қазіргі экономикадағы адамдардың қажеттіліктерін қанағаттандыруға бағытталған, халықтың өмір сүру сапасын жоғарлату, қоршаған орта мен мәдени мұраны қорғаудағы қайталанбас сала. Туризмнің дамуы экономика, көлік, байланыс, сауда, құрылыс, ауыл шаруашылығы, халық тұтынысындағы тауарлар өндірісі сияқты секторларға ықпал етеді және экономиканың болашағы зор бағыттарының бірін құрайды.

Әлемде жер көлемі жөнінен алғашқы ондыққа енетін Қазақстанда туризмнің инновациялық, танымдық, тарихи-мәдени, экологиялық-сауықтыру бағыттарын, тіпті спорттық түрін дамытудың мол мүмкіншіліктері бар. Оған қоса ежелгі сауда-саттық жолы мен өркениеттің байланыстырушысы болған ортағасырлық «Ұлы Жібек жолының» бірнеше негізгі салаларының ел аумағынан өткенін қосыңыз. Қазір елімізге келген саяхатшыларға 700-ден астам туристік бағыттар бойынша қызмет көрсету ұсынылады екен. Алайда, туризм саласының мамандары «кең байтақ Қазақстан үшін бұл төмен көрсеткіш», - дегенді алға тартады.

Бұл ретте Туризм индустриясында 2022 жылға дейін Орталық Азияның туристік орталығына айналдыру міндеті тұр. Өткен жылы елімізге келген саяхатшылардың саны алдыңғы жылдармен салыстырғанда, 36 пайызға артып, ел бюджетіне 55 миллиард теңге табыс түскен.

Еліміздің туризмді дамытуда көне қалалар мен қорғандар, табиғи сұлулық пен мәдени құнды ескеркіштердің мол қоры бұл көрсеткішті бірнеше есе артыруға мүмкіндік береді. Туризм ел экономикасында қолға алынған жетілік кластердің санатында.

Жыл аяғына дейін бүкіләлемдік туристік ұйымның атқару кеңесіне мүше болуды көздеп отырған Қазақстан үшін туризм саласында, көркем табиғаты бар тынығу аймақтарында қонақжайлар мен қызмет көрсетуді дамыту, ол аймақтардағы байланыс пен жол мәселелерін шешу мен жиыанкездердің қауіпсіздігін қамтамасыз ету міндеті тұр. Себебі, мамандар жасаған болжамдар ел бюджетіне осы жылы 3,8 миллиард доллар, ал келер жылы 5 миллиардтан аса қаржы түсуі мүмкін деген болжам жасап отыр.

Қазіргі заманғы туризм индустриясын құру саланы дамыту мәселелерін, туризм рыногы дамуының құрылымын, тетігі мен заңдылықтарын ғылыми тұрғыда зерттемейінше, сондай-ақ, саланы дамытудың ғылыми қамтамасыз ету жүйесін құрмайынша, мүмкін болмайды. Мақсаттар мен міндеттерге сәйкес туристік саланы дамытудың мынандай негізгі бағыттары белгіленді:

- туристік инфрақұрылымның инновациялар технологияларын еңгізу;
- туристік қызметті мемлекеттік реттеу;
- туризм инфрақұрылымын дамыту;
- маркетинг стратегиясын әзірлеу;
- Қазақстанның туристік бейнесін қалыптастыру;
- туристердің қауіпсіздігін қамтамасыз ету;
- кадрларды даярлау мен ғылыми қамтамасыз ету;
- туристік қызметті дамытуда негізгі рөлді ұлттық жарнамаға беру.

Қазақстан Республикасының туризм индустриясын дамыта отырып алдағы кезеңдерде шешілмеген көптеген мәселерді шеше аламыз, олар:

- туристік инфрақұрылымы мен материалдық-техникалық базаны дамыту арқылы көптеген жұмыс орындарының пайда болуы мен халықты жұмыспен қамту мәселесі;
- туристік объектілерді салу үшін және әрқандай реконструкциялар жасау үшін жергілікті және шет ел инвестициясын тарту;

- әуе тасымалдау нарығындағы қызмет көрсетудің бәсекеге қабілеттілігін жоғарлату арқылы көптеген жаңа әуежайларды салу мен ішкі туризмді дамыту;
- автомобиль және теміржол көлігінің жолаушы тасымалдауларын жоғары деңгейге сәйкестендіру, соған байланысты автотрассалардың көп бөлігін күрделі жөндеу;
- жоғары класқа жататын қонақ үй қызметтерін құру және де қызмет көрсету саласын жетілдіру;
- Қазақстан Республикасының туризмнің арнайы түрін дамытудың жобаларын жасау;
- Қазақстанның туристік имиджін қалыптасыру.

Саяхат біздің еліміздің саясаттық, әлеуметтік, экономикалық, экологиялық және мәдениеттік қайта құбылуына әсер ететін негізгі факторлардың бірі.

Қазіргі кезде Қазақстан туризмі талап етілетін халықаралық стандарттарға сәйкес жетілдіруіміз міндет, оны қолға алу үшін біраз кемшіліктерді жою қажет, олардың ішінде:

- 1) әлеуметтік экономикалық және саясаттық инфрақұрылымның әлсіздігі;
- 2) шетелдің инвестициялар ағындарының көбеюіне жағдай жасалмауы;
- 3) мамандардың жетіспеуі, мемлекеттік реттеу мен басқару жүйесінің тиімсіздігі;
- 4) туризм индустриясында мемлекеттің қазіргі бақталастықта туризмнің құқықтық, ұйымдастырушылық, инновациялық және экономикалық негіздерінің жетілмеуі.

Қазақстанда туризмнің жылдам даму жолдары ұсынылды. Қазақстан Республикасында туристік бизнесті мемлекеттік басқару, туризм индустриясында маркетингтік қызметті жетілдіру және Қазақстанның туристік фирмаларының жарнамалық қызметін жақсарту. Осы мақсатта жазылған ғылыми жоба жалпы туризмдегі жарнама маркетингтік жұмыстарын болашақта туристік фирмаларда ұсыныс ретінде туризмнің этножарнама мәселелеріне тереңірек көңіл аудару керек. Сондай-ақ, ішкі туризмді дамыту мәселелерін жандандыру және түрлендіру іс-әрекеттерін кеңінен қолға алған жағдайда фирма деңгейі көтерілетіні сөзсіз, мұндағы ұлттық жарнаманың маңызы өте зор; әртүрлі жарнамалар арқылы Қазақстанның ұлттық мәдениеті мен салт-дәстүрін шетелдер азаматтарына ұсыну.

Қазақстанда туризм секторында ғаламторда Қазақстандық мега сайттар сандарын арттыру керек, осындай ақпарат көзін бере отырып біз еліміздің туристік база жайында туралы толық ақпарат бере аламыз. Туристердің негізгі қажеттіліктері бұл жылжу, орналасу және тамақтану мен қауіпсіздік, сайт арқылы туристік қызметті жүзеге асыру үшін міндетті түрде орналастыру қызметі, тамақтандыру кәсіпорыны мен қауіпсіздік шаралары және транспорттық ұйымдастыру жұмыстары туралы толық ақпараттар едік. Қазақстан туризмінің дамуы, оның жеке индустрия болып қалыптасуы туризм нарығындағы зерттеу жолдарының жаңа бағыты — ұлттық жарнаманы талап етеді, осы арқылы ғана біз бұл саланы әлемдік деңгейге жеткізіп дамыта аламыз.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Харрис Г., Кац К. Стимулирование международного туризма в XXI веке. М, 2000 г.
2. Интернет ресурсы: <http://www.kazinform.kz>.

Аманжол А.С. студентка 3 курса

Научный руководитель – м.э.н., старший преподаватель Абдурахманова З.А
 Карагандинский экономический университет Казпотребсоюза, г. Караганда Республика
 Казахстан

МИРОВОЙ ТУРИСТСКИЙ РЫНОК И ДАЛЬНЕЙШЕЕ ЕГО РАЗВИТИЕ НА МЕЖДУНАРОДНОМ РЫНКЕ

Туризм вошел в XXI в. как самый стабильно развивающийся сектор экономики, став одной из высокодоходных и наиболее динамичных отраслей международной торговли

услугами. По ключевым показателям, в том числе по эффективности инвестиционных вложений, туризм сравним с нефтедобывающей промышленностью. На сферу туризма приходится около 11 % мирового совокупного продукта, 6 — мирового экспорта, 7 — мировых инвестиций, каждое 16-е рабочее место и 5 % всех налоговых поступлений [1]. В отдельных странах мира эти цифры довольно значительны. По сравнению с 1980 г. мощность мировых туристских потоков возросла на 65, а доходы — на 174 %.

Туризм обладает различными особенностями, выполняя одновременно экономические, социальные, политические, гуманитарные и другие функции. Он является эффективным сектором экономики на всей территории страны, а не только в отдельных ее регионах.

По расчетам специалистов, в среднем для получения доходов, эквивалентных тем, которые дает один иностранный турист, надо вывозить на мировой рынок примерно 9 тонн каменного угля или 15 тонн нефти, или 2 тонны высокосортной пшеницы. При этом продажа сырья истощает энергоносители страны, а туризм работает на возобновление ресурсов. По расчетам зарубежных экономистов 100 тысяч туристов, проведя в среднем два часа в городе, расходуют не менее 350 тысяч долларов, или 17,5 доллара на человека каждый час.

Туризм, выступая важным сегментом внешней торговли, предполагающим экспортно-импортные операции с услугами, обладает спецификой «невидимого» экспорта. В отличие от других отраслей экономики, продукция которых транспортируется к потребителю, он вызывает миграцию людей к местам сосредоточения рекреационных ресурсов, а потребление этих ресурсов происходит в определенном месте. В настоящее время туризм является одним из самых прибыльных видов бизнеса в мире. Используя примерно 7 % мирового капитала, туризм прочно занял третье место после экспорта нефти, нефтепродуктов и автомобилей. [1]

По оценкам ВТО к 2010 г. количество международных туристских поездок составит 937 млн., а поступления от туризма возрастут до 1,1 трлн. долларов США. В 2020 г. ожидается, что вояжи по известным городам, на популярные курорты и к памятникам истории и культуры совершат 1,8 млрд. человек, доходы от гостинично-туристских услуг составят примерно 2 трлн. долл. США. Это означает, что будут созданы новые рабочие места, и миллионы людей получат работу. Так, если в 1998 г. в мировой туристской индустрии было занято около 115 млн. человек, то в 1999 г. — уже 270 млн. человек, а в 2020 г. будет создано 550 млн. рабочих мест. Все это свидетельствует о том, что туризм является локомотивом прогресса в мире. Эти данные характеризуют прямой экономический эффект от функционирования индустрии туризма.

Так, к примеру, только европейцы в 2005 г. в возрасте 15 лет и старше совершили 370 млн. поездок за границу, из них 245 млн. (66 %) — на праздники и выходные дни, 88 млн. (24 %) — посещение друзей или родственников и 37 млн. (10 %) — в целях развития бизнеса. На рост числа путешествий европейцев за границу оказали положительное влияние следующие факторы:

- здоровая экономическая ситуация во многих странах;
- расширение недорогих авиарейсов;
- хорошие климатические условия в Альпах и др.

Туризм относится к непроизводственной сфере, так как услуги выступают основным предметом обмена и составляют 80 % всего объема продаж на различных туристских рынках и является колоссальным источником валютных поступлений, средством для обеспечения занятости населения страны. Каждый турист, въезжающий в страну, создает в среднем 9 рабочих мест, оставляя в стране пребывания около 1000 долларов за поездку.

Доходы, получаемые от туризма, достаются предприятиям 32 отраслей экономики. В таблице 1 приведен перечень ведущих стран мира по наибольшему количеству доходов, получаемых от туризма.

Таблица 1

Величина дохода, получаемого ведущими странами мира от туризма в 2016-2017г

№ п/п	Страна	Величина дохода, млрд. долл.
1	США	74,2
2	Италия	30,4
3	Франция	29,7
4	Испания	29,6
5	Великобритания	21,3
6	Германия	16,8
7	Китай	12,5
8	Австрия	12,2
9	Канада	9,1
10	Австрия	8,6

Туризм является не только крупнейшей, но и наиболее быстро развивающейся отраслью мирового хозяйства, темпы роста которой почти в 2 раза превосходят темпы роста других отраслей экономики. Это объясняется рядом стимулирующих факторов, среди которых следует выделить:

- во-первых, путешествия стали неотъемлемой частью жизни людей;
- во-вторых, стоимость путешествий во всем мире продолжает снижаться.

Потенциальный динамизм развития туризма объективно обусловлен целым рядом обстоятельств:

- во-первых, это важнейший фактор роста национального богатства и улучшения жизни нации в целом;
- во-вторых, важнейшая сфера приложения рабочей силы и фактор обеспечения занятости населения;
- в-третьих, мощный стимул развития таких отраслей экономики, как транспорт, связь, строительство, торговля, сельское хозяйство, кустарный промысел, производство товаров народного потребления.

Как уже отмечалось выше, в сфере туризма к 2020 г. прогнозируется создать 550 млн. рабочих мест. В таблице 3 представлены данные, характеризующие занятость в ряде индустриально развитых стран в средствах размещения и предприятиях питания.

Имеются среди лидеров и так называемые «созревшие рынки», к которым следует отнести Италию, Францию, Великобританию. В перспективе положительные тенденции для развития туризма сохранятся в Испании, Хорватии, Болгарии, Тунисе и Марокко. Положительные тенденции сложились и для Финляндии, где большое влияние оказывает развитие российского рынка. Десятка стран- лидеров выездного и въездного туризма в 2002 г.

Таблица 2

Занятость в ряде индустриально развитых стран в средствах размещения и предприятиях питания в 2016г

Страны	Всего		Занято в средствах размещения		Занято в сфере питания	
	тыс. чел	% от общей занятости	тыс. чел	% от общей занятости	тыс. чел	% от общей занятости
Германия	952,2	2,7	-	-	-	-
Канада	825,5	6,2	166,3	1,3	659,2	5,0
Мексика	738,2	3,2	151,4	0,7	586,8	2,5
Испания	708,8	6,0	-	-	-	-
Великобритания	616,4	2,4	312,6	1,2	303,8	1,2
Франция	428,7	2,0	156,1	0,7	272,6	1,3
Австралия	347,4	4,5	78,6	1,0	268,8	3,5
Португалия	197,1	4,4	-	-	-	-
Нидерланды	168,0	2,6	49,0	0,8	119,0	1,8
Финляндия	58,0	2,9	15,0	0,7	43,0	2,1

За первые восемь месяцев 2006 г. международные туристские финансовые поступления во всем мире увеличились на 4,5 % в соответствии с годовыми прогнозами. Динамику ежегодного изменения Международных туристских денежных поступлений за 1995-2005 гг.

Согласно данным Ассоциации Индустрии путешествий Америки только 47 % американцев используют свое право на отдых, 18 — пользуются данным правом наполовину и 24 % не путешествуют совсем. В 2005 г. 421 млн. дней отдыха американцев остались неиспользованными. По прогнозам Ассоциации Индустрии путешествий Америки предусматривается 18 %-ный рост поездок американцев за границу к 2010 г. Наиболее посещаемыми местами будут Китай, Гонконг и Багамы.

Высокими темпами будет развиваться и азиатский туристский рынок. На восемь основных азиатских рынков в 2005 г. приходилось 64 млн. поездок и 545 млн. ночевков. Согласно данным Азиатского Мониторинга путешествий средний показатель затрат на ночь одного туриста из Японии и Китая составляют соответственно 1891 и 1882 евро, а из Кореи и Сингапура — 1046 и 956 евро. Средняя же сумма затрат составляла в 2005 г. 1518 евро. Согласно существующим прогнозам самыми динамично развивающимися туристскими рынками в 2050 г. будут Бразилия, Россия, Индия, Китай, Мексика, Южная Корея, Малайзия, Таиланд. Дальнейший рост и распространение недорогих авиалиний будет способствовать развитию поездок на короткие сроки. [2].

Таким образом, мировая практика показывает, что туризм является рычагом, использование которого позволяет оздоровить всю национальную экономику страны, играет значительную роль в формировании валового внутреннего продукта, создании дополнительных рабочих мест и обеспечении занятости населения, активизации внешнеторгового баланса. Туризм оказывает огромное влияние на такие ключевые отрасли экономики, как транспорт и связь, строительство, сельское хозяйство, производство товаров народного потребления и другие, т.е. выступает своеобразным катализатором социально-экономического развития. Развитый туризм называют одним из главных феноменов XXI в.

Список использованной литературы

1. Закон РК от 13 июня 2001 года №211 «О туристской деятельности в Республике Казахстан» // Ведомости Парламента Республики Казахстан, 2001. - №13-14.
2. Культурное наследие РК [электронный ресурс]: <http://www.madenimura.kz/2011>

Аманкелді Д., 2 курс студенті
Ғылыми жетекшісі – э.ғ.к., доцент Жетписов С.У.
Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті Қарағанды қ., Қазақстан
Республикасы

ҚАРАҒАНДЫ ОБЛЫСЫНЫҢ ТУРИЗМНІҢ ПРИОРИТЕТТІ АУДАНДАРЫ

Қарағанды облысында демалыс пен туризм географиясындағы зерттеулер ХХ ғ. 70-ж. басталған. Осы тақырыптағы алғашқы ғылыми-ізвестіру және жобалау жұмыстарын ол кезде білікті сәулетшілерді, географтарды, экономистерді, инженерлер мен басқа мамандарды біріктірген мемлекеттік «Казгипроград» жобалау институты орындады. Ю.И.Эйдинов, Е.А.Мухаметшина, Т.С.Русманова және т.б.институт мамандары Қазақстан аумағының туристік игерілу жобаларын жасау ісіне зор үлес қосты.

Осы аймақта демалыс пен туризм орындарының приоритетті туризмологиялық, сәулеттік-жоспарлаулық ұйымдастырылу мәселелеріне арналған еңбектердің арасында аталған жобалар ең табанды, егжейлі-тегжейлі және тиянақты жасалған болып табылады. Осы еңбектер бойынша, республиканың туристік көзқарас жағынан тартымды зоналары аумақтың табиғи және тарихи-мәдени әлеуетіне, приоритетті маршруттық саяхаттарды ұйымдастыру мүмкіншіліктеріне, көлік жолдары мен байланыс мүмкіншіліктеріне, инженерлік жабдықталуына, еңбек ресурстарына сәйкес белгілі тәртіппен игерілуі қажет. Алдын ала бөлінген ландшафттық-рекреациялық зоналардың әрқайсысы оның рекреациялық әрекеттер түрлері үшін лайықтылығы жағынан бағаланды.

Табиғи жағдайлары мен ресурстарды бағалаудың қолданылған жүйесі әртүрлі аумақтарды салыстыруға және туризмнің көпшілік түрлерін дамыту мүмкіндіктерін анықтауға мүмкіншілік берді. Қазақстан территориясында 14 облыс аумағын қамтитын 60-қа жақын туристік-рекреациялық зона белгіленді. Осыдан кейінгі жылдары «Казгипроград» тағы да бірқатар сұлбаларды, оның ішінде: республикамыздағы рекреация мен туризмді табиғи-климаттық ресурстарды пайдалану негізінде дамыту мүмкіншіліктерін қарастыратын «Қазақ КСРО курорттарды, демалыс пен туризм орындарын, табиғи саябақтар мен қорықтарды дамыту және орналастыру сұлбасы» (1985), «Қазақ КСРО табиғи қорықтық қор объектілерін дамыту мен орналастырудың 2005ж.дейінгі сұлбасы» (1989) сияқты аймақтық сұлбаларды әзірледі. 1970-1980-ж. «Казгипроград» Қазақстанда туристік тақырыптағы жобалардың бас орындаушысы болған.

Туристік аудардың приоритетті бағыттар бағдарламасында келесі маркетингтік кезеңдер қарастырылады:

- бірінші кезең: нарыққа талдау жасау жұмыстарының негізінде туристік өнімнің өзіндік және бәсекелестік ұсыныстардың қысқа және ұзақ мерзімді аспектілері белгіленеді;

- екінші кезең: өзінің жеке жағдайына сәйкес және туристік нарыққа шығу мүмкіндігіне қарай кешенді сауда саясатының мақсаты белгіленеді;

- үшінші кезең: алға қойылған мақсатқа жету әрекеттері белгіленеді. Ол үшін:

а) ұсынылып отырған туристік өнімге бейнесі жасалынады, оның басқаларға қарағанда артықшылықтары дәлелденеді;

ә) нарықты сегменттерге бөлу жүргізіледі, яғни рекреациялық қажетін өтей алатын тұтынушы топтары (балалы жанұялар, спорттық туризммен айналысатындар, белгілі бір аурулармен ауыратындар және т. б.) жинақталады;

б) туристік ұсыныстар топтастырылады, яғни туристердің қажеттіліктерін қанағаттандыратын туристік тауарлар мен қызметтер кешені ұсынылады;

в) туристік өнімді таратудың оңтайлы түрлері таңдалады, яғни туристерге тікелей сату немесе турагенттер арқылы сату жолдарын іздестіреді;

- төртінші кезең: туристік өнімді өткізу құралдарын пайдалану - өнімді безендіру, оған баға құрастыру, өнімді сату жолдарын іздестіру, жарнама жасау, экскурсиялық қызмет көрсету және т. б.

Талдау жасаған кезде конъюнктураның ауытқулары мен жылдар бойынша ұзақ мерзімді тенденциялар ескеріледі. Ең соңында келесі маусымда және болашақта ұхынысты жақсарту мақсатында мүмкіндіктердің шынайы бағалануы өткізіледі.

Туристік приоритетті аудан ретінде Қарағанды облысында Ұлытау ауданы бар. Қазақ жерінің қай өңірі болса да қасиетті де, қадірлі екені рас. Өйтсе де, халқымыз үшін Ұлытаудың орны ерекше екені де даусыз. Өйткені, дәл осы жерде елдің елдігі, ердің ерлігі сынға түскен қысылшаң шақта қазақтың игі жақсылары бас қосып, үш биі бәтуә жасап, үш жүзі мәңгілік бірлікті қалайтынын білдіріп, тасты қашап, таңба салды. Тәуелсіздікке, бостандыққа қол созды. Басынған жауды тойтарды, ұлттың ұлттығы сақталды. Ұлытау – осынысымен де құнды, осынысымен де тарих үшін бағалы. Ұлытау халқымызбен бірге жасап келе жатқан көненің көзін көрген жер. Бұл жерде ойраттың ойранынан кейін де талай тартысты-таласты оқиғалар өтті. Патшалық Ресей шекпенін сүйреткен шегіркөздерін жіберіп бекінісін салды. Кеңес өкіметі де келісті жерлерімізді керзі етігімен таптады. Сол тұстар - да осы Ұлытаудың баурайында Қарсақбай мыс зауытының жұмысшыларын азық-түлікпен жабдықтау үшін Ұлытау қосалқы шаруашылығы құрылды. Ұлытаудың бөктерінде өндіріс адамдары емделіп-демалатын сауықтыру орындары ашылды. Бұл жердің болашағына Қаныш Имантайұлы Сәтбаев үлкен үміт артты. Сол кездегі жағдайға орай Қазақ КСР-і Жоғарғы Кеңесінің төрағасы, Ұлы- таудың өз тумасы Әбдісамат Қазақбаев 1939 жылғы 18 қазанда «Ұлытау ауданын құру туралы» Жарлыққа қол қойды. Сөйтіп, Ұлытау Қарсақбай ауданынан бөлініп, жеке аудан болып құрылды. Содан беріде де Ұлытаудың басынан биліктің бишігі бірнеше рет үйіріліп өтті. Қарсақбай мен Ұлытау – екі аудан бірігіп, Жезді ауданын құрады. Одан кейін 1972 жылы Ұлытау ауданы Жездіден бөлініп, тағы жеке шықты. Ал, 1997 жылы Жезді ауданы оңтайландырылып, Ұлытау ауданының құрамына қосылды.

Ұлытау киелі, қасиетті жер екенін толық дәлелдеу үшін «Ұлытау Ел» дәстүрлік-мәдени орталығын салу; 50 орындық қонақ үй салу; «Ұлытау» ұлттық қорық-мұражай экспозициясын құру; Аудандық өлкетану мұражайын салу; «Асанқайғы» ескерткішінің екінші кезеңін жүргізу; Әулиетау шыңына баспалдақ жасау, жарықтандыру; «Теректі әулие» тағзым үйін салу; Туристік бағыттардың жобасын іске асыру; «Бұланты шайқасы» тақырыбын кеңінен зерттеу; «Ұлытау» туралы фотоальбомдар, буклет, туристік карта мен кітаптар шығару; Астана, Алматы қалаларына Ұлытау жайында көрмелер көрсету, туризм кластерін дамытуға бағыттап келешекте облыс және республика деңгейінде шешімдер қабылдау; Ұлытау өңіріндегі тарихи маңызы бар ескерткіштерге баратын автокөлік жолдарын жөндеу; Археологиялық база ұйымдастыру; Архитектуралық ұстахана ашу; «Хан ордасы» мемориалдық кешенінің құрылысын аяқтау; Маңызды ескерткіштерге түсініктеме тақта орнату; Астана – Ұлытау арасындағы 480 шақырым тікелей тас жолды жөндеуден өткізіп, іске қосу; «ЕХРО – 2017» халықаралық көрмесінің қонақтарына арнап Ұлытау тарихи – мәдени ескерткіштерімен таныстыру үшін туристік бағытын ұйымдастыру сынды ауқымды істер тізбектелген шешім алынды. Мұның өзі ауданның әлеуметтік-экономикалық әлеуетін арттыруға тікелей ықпал ететін игілікті бастамалар. Бір сөзбен айтқанда, Ұлытаудың туристік орталыққа айналар күні таяу.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Ердаuletov CP. География туризма: история, теория, методы, практика. -Алматы, 2000.
2. География туризма: учебник /под ред. А.Ю. Александровой. - М.: КНОРУС, 2008.
3. Никитинский Е.С. Этапы становления и современное состояние туристской индустрии Республики Казахстан. - Астана, 2008
4. "Ұлытау туризм орталығына айналар күн таяу". Ұлытау өңірі газеті.қазан 2014.

Беднова А., студентка 4 курса
Научный руководитель - магистр, преподаватель Гарипова Альбина Альбертовна
Карагандинский экономический университет Казпотребсоюза, г.Караганда,
Республика Казахстан

ПРОБЛЕМЫ ПРОДВИЖЕНИЯ ЭТНОТУРИЗМА В КАЗАХСТАНЕ

Культурное самовыражение народа всегда вызывает интерес. Природная любознательность туриста в отношении различных уголков мира и населяющих их народов образуют один из наиболее сильных побудительных туристских мотивов.

Туризм – наилучший способ знакомства с другой культурой. Гуманитарное значение туризма заключается в использовании его возможностей для развития личности, ее творческого потенциала, расширения горизонта знаний. Стремление к знанию всегда было неотъемлемой чертой человека. Совмещение отдыха с познанием жизни, истории и культуры другого народа – одна из задач, которую в полной мере способен решать туризм. Увидеть мир своими глазами, услышать, ощутить – важные части восстановительной функции туризма, они несут в себе большой гуманитарный потенциал. Знакомство с культурой и обычаями другой страны обогащает духовный мир человека.

Культура является фундаментальной основой процесса развития, сохранения, укрепления независимости, суверенитета и самобытности народа. Идентичность путей исторической эволюции культуры и туризма предопределила общность новых методов подхода к их дальнейшему развитию. В большинстве стран мира происходит процесс демократизации культуры и туризма, которые составляют неотъемлемую часть жизни общества. Самосознание и познание окружающего мира, развитие личности и достижение поставленных целей немислимы без приобретения знаний в области культуры .

С годами человек начинает стремиться познать свое наследие. Сколько бы времени ни прошло, где бы мы не жили, исконные национальные корни будут напоминать о себе. Каких бы высот человеческого познания мы ни достигли, нам не обойтись без наших истоков. Они всегда незримо будут присутствовать рядом, и нельзя уничтожить тягу к ним .

Этнический туризм имеет своей целью ознакомление с бытом, культурой, традициями и обычаями людей, которые живут в гармонии с окружающей природной средой. Развитие этнического туризма в Казахстане становится новым и ведущим направлением деятельности. Этот вид туризма будет востребован в будущем в связи с его уникальностью и неповторимостью, так как в настоящее время этническое разнообразие сокращается со скоростью, соизмеримой с темпами утраты биологического разнообразия. Коренные малочисленные народы являются носителями уникальной культуры и системы хозяйствования, поэтому развитие этнического туризма перспективно в комплексе с развитием экологического туризма на территориях их традиционно проживания. Этнический туризм может рассматриваться как одно из возможных стратегических направлений сохранения и развития экономики традиционного хозяйства. Развитие этнического туризма должно способствовать сохранению культурного наследия и являться фактором устойчивого развития территорий проживания .

К предпосылкам развития этнического туризма в Казахстане можно отнести следующие:

1) высокая степень этнического разнообразия населения, проявляющаяся не только в национальном или макрорегиональном масштабах, но и в пределах отдельных регионов и даже на уровне низовых административных единиц (районов, сельских поселений);

2) уникальное сочетание различных этнокультурных комплексов, прежде всего, восточнославянского, тюркского, сложившееся в процессе длительной межэтнической интеграции, аккультурации и ассимиляции;

3) деструктивное влияние урбанизации на традиционный культурный комплекс практически всех этнических групп страны;

4) необходимость более эффективного продвижения на отечественном и зарубежных туристских рынках регионов Казахстана, в особенности – с низким рейтингом туристских предпочтений туристов [1].

Казахский народ имеет множество прекрасных и самобытных этнических обрядов и торжеств, связанных с молодежью: выбор невесты, сватовство, вступление в семейную жизнь. Казахам всегда отличало серьезное отношение к проблеме создания семьи и стремление к тому, чтобы она была прочной. Поэтому существовало много «написанных», но традиционных знаков, способствовавших этому. Брачный союз у казахов считался священным и должен был быть нерушимым.

Народные казахские обычаи не были так строги к женщинам, как традиции других восточных этносов. Например, не было обязательным ношение «паранджи», закрывавшей лицо. Девушки могли свободно принимать участие в праздниках, скачках, айтысах и т. д. Это способствовало более широкому общению с окружающими, в частности, с представителями противоположного пола, возникновению симпатии, дружбы, влюбленности и даже любви. Во время народных праздников при участии в праздниках, молодой возраст был лучшим периодом в жизни женщин-казашек. В своем ауле девушка всегда чувствовала, что окружена всеобщим вниманием. Юноши и девушки одного рода считали и называли друг друга братьями и сестрами, что способствовало установлению гармоничных взаимоотношений. Совместное участие в айтысах, праздниках, молодежных играх сближало молодых людей и делало их общение естественным и раскрепощенным.

Исследование материальной культуры каждого народа включает и изучение предметов одежды. События, изменения в жизни народа находят свои отражения и в такой сфере быта, как одежда – зеркало обычаев и культурных традиций казахского народа. Изучая одежду, ее изменения в процессе времени и ее совершенствование можно воссоздать интересные картины из истории жизни наших предков.

Традиции и специфические особенности казахской национальной кухни имеют давнюю историю. В древние времена через эти земли проходил северный отрезок Великого шелкового пути, по которому шли караваны из Турфана в Согд, а территория современного Казахстана входила в состав Тюркского каганата, объединявшего скотоводческие кочевые племена. Кулинарные традиции и обряды кочевых народов оставили неизгладимый след в казахской национальной кухне.

Эко- и этнотуризм должны стать основой турпродукта Казахстана с его уникальной природой и самобытной культурой. основой данного продукта должно стать развитие ремесленничества и производства сувенирной продукции, создание гостевых домов и баз отдыха в сельской местности и природных зонах [2].

Также необходимо на ежегодной основе проводить значимые фестивали, развлекательные мероприятия, приключенческие туры и другие элементы с этническим компонентом.

Компания по продвижению отечественного туризма будет состоять из нескольких этапов [3].

На первом, будет осуществлена разработка национального туристского бренда и суббрендов, которые будут продвигаться на внутреннем и внешнем рынках. На втором этапе упор будет сделан на рекламе ключевых турпродуктов и далее будет проводиться поддерживающая реклама и PR. Продвижение будет осуществляться с применением всех современных инструментов коммуникации. При этом особое внимание будет уделено цифровому маркетингу, большой акцент в развитии отрасли должен быть сделан на ее цифровизации. Ключевым проектом в этой части считают создание единой электронной системы, решающей задачи по обеспечению доступа к информации, возможностей онлайн-транзакций, осуществлению обратной связи, мониторинга качества туристических услуг, продвижению турпродуктов, а также получению актуальной статистики.

Предлагаемый портал е-туризм, а также мобильное приложение будут способствовать привлечению туристов в Казахстан для посещения достопримечательностей, в том числе сакральных мест.

Также в рамках информационно-аналитического направления деятельности нацкомпании будут регулярно проводиться исследования перспективных рынков и анализ глобальных трендов, чтобы обеспечить игроков туристской сферы методической поддержкой.

Список использованной литературы:

1. Имангулова Т.В., Прокофьева М.А. Развитие этнического туризма в Казахстане // Международный журнал прикладных и фундаментальных исследований. – 2016. – № 8-3. – С. 451-455;
2. <https://elibrary.ru>
3. <http://news.youroute.ru/2012/05/25/etnoturizm-v-kazahstane-stavka-na-kochevnikov>

Белова К.С., студентка 3 курса

Научный руководитель - к.э.н. доцент Жуспекова А.К.

Карагандинский экономический университет Казпотребсоюза, г.Караганда, Республика Казахстан

ГОРНОЛЫЖНЫЙ ТУРИЗМ В КАЗАХСТАН

Горнолыжный туризм – это спортивный и даже экстремальный вид отдыха, поэтому решающую роль здесь играет уровень подготовленности лыжника или сноубордиста. Пройти необходимое обучение и испытать свои силы на тренировочном склоне можно практически в любом центре зимнего отдыха. При этом, как утверждают инструкторы, поскольку взрослые люди более ответственны и целеустремленны, процесс обучения у них идет значительно быстрее, чем у детей, кроме того, нетренированным людям, каким бы это не казалось парадоксальным, научиться кататься на лыжах намного проще, нежели людям, которые прежде занимались другими видами спорта. Тем не менее, специалисты рекомендуют немного потренировать перед поездкой на горнолыжный курорт ноги – укрепить мышцы и улучшить растяжку. Кок Жайлау -это нужный для страны и города проект, который позволит инфраструктуре Алматы развиваться и даст мощный импульс для роста туризма. Но очень важно, чтобы он был доведен до логического конца и предстал в том же интересном и грандиозном виде, как предполагается на этапе проектирования.[1]

Горнолыжный курорт "Кок-Жайлау" планируется создавать на основе государственно-частного партнерства: государство вложит средства в строительство подъемников, проведение коммуникаций и создание горнолыжной инфраструктуры, а бизнес - в отели, рестораны, магазины, центры отдыха и так далее. Проект высокогорной деревни и генеральный план ее развития также будет предложен ГЛК "Кок-Жайлау", но застраивать деревню, согласно этому плану, будут уже частные компании.

По словам инженера компании, отвечающей за строительство подъемников, создания лавинной безопасности, инжиниринга и проектирования склонов, Оскара Перез Гоя, на ГЛК "Кок-Жайлау" предполагается сбалансированное сочетание "черных", "красных" и "зеленых" трасс для лыжников и сноубордистов с различной степенью подготовки, а также уникальная "синяя" трасса для начинающих протяженностью более 12 километров. [2]

«Табаган» был построен в 2005 году. Курорт находится в 17 километрах от Алматы. Высота верхней точки склона составляет 1 650 метров. Общая площадь комплекса насчитывает 55 гектаров. Комплекс разделяет на две части проходящая сквозь него широкая дорога, но для удобства гостей через нее были построены два перехода.

Визуально это выглядит, как терраса, имеющая верхний и нижний ярус. На территории комплекса «Табаган» имеется 11 горнолыжных трасс общей протяженностью в 37 километров. Есть трассы различных уровней сложности, подходящие как для опытных горнолыжников и фрирайдеров, желающих прокатиться по «целине», так и для новичков. Склоны отлично приспособлены

— популярный горнолыжный курорт в Казахстане, близ Алма-Аты. Ежегодно на пик Нурсултан проводятся восхождения в рамках альпиниады. Благоприятные природные условия привлекают туристов, альпинистов, горнолыжников к этому району с доступным рельефом, позволяют прокладывать лыжные трассы. Первая секция канатной дороги ведёт к нижней точке горнолыжных трасс Чимбулака, где находятся прокат лыж, сноубордов и оборудования, закусочные и рестораны. Вторая секция канатной дороги ведёт примерно в середину трассы, откуда уже можно начинать спуск или сделать пересадку на третью секцию дороги, которая приведёт на самую высокую точку Чимбулака, Талгарский перевал, находящуюся выше облаков. [3]

Впервые всесоюзные соревнования по горнолыжному спорту на Шымбулаке начали проводиться с 1950 года. Полноценно, как горнолыжная спортивная база Шымбулак начал свою работу в 1954 году

Склоны курорта «Ак-Булак» отличаются разнообразием по уровням сложности. В целом курорт отлично подходит для семейного отдыха. Освоить катание на лыжах или сноуборде тут могут даже новички, а для опытных любителей бэккантри, предпочитающих фрирайд, найдутся весьма экстремальные склоны. Лыжники-фрирайдеры постоянно осваивают здесь новые необорудованные трассы. Выделяют три основных склона курорта. Верхняя часть трасс относится в разряд «красных» (средний уровень сложности) и больше подходит более опытным горнолыжникам. Нижняя их часть, протяженностью в 700 метров, относится к «зеленым» и доступна для новичков.

Склон Талгар-2 — из категории «черных». Уклон трасс здесь достигает 55 градусов. Часть спуска проходит в лесистой местности, между величественными елями, ее облюбовали фрирайдеры. Склон горнолыжной школы «Ак-Булак», длиной всего в 250 метров, подойдет для людей, впервые вставших на лыжи, и маленьких детей.

Недостатки горнолыжных баз:

1. Полное отсутствие продуманной логистики.
2. Достаточно дорогое проживание.
3. Относительно высокие цены на услуги.

Перспективы развития туризма. Все эти недостатки стимулировали любителей более комфортного и менее затратного зимнего отдыха искать альтернативные решения, открывая для себя курорты в других регионах. Активно развивая горнолыжный туризм, Казахстан, и в частности Алматы, может ежегодно привлекать миллионы людей из разных стран. Проведение международных соревнований, которые нередки в городе Алматы, дают большой толчок популяризации как города, так и спортивных объектов, на которых проводятся турниры. [4]

Список использованной литературы

1. Бабкин А.В. Специальные виды туризма
2. <https://www.zakon.kz/4692668-gornolyzhnyjj-turizm-mozhet-prinesti.html>
3. <https://www.zakon.kz/4692668-gornolyzhnyjj-turizm-mozhet-prinesti.html>
4. Ветитнев А. М., Журавлева Л. Б. Курортное дело М.: Кнорус, 2006

Бобровская Э.И., студентка 3 курса
Научный руководитель – преп., магистр Королев В.В.
Колледж экономики, бизнеса и права, г.Караганда, Республика Казахстан

ПУТИ РАЗВИТИЯ ЭКОЛОГИЧЕСКОГО ТУРИЗМА В Г. КАРКАРАЛИНСК

Экологический туризм – особый сектор туристской отрасли, который подразумевает стремление в первую очередь к общению с природой, познанию ее объектов и явлений, активному отдыху на природе. Традиционные развлечения, бытовой комфорт отходят на второй план. Развитие экологического туризма базируется на стремлении сочетать туризм и экологические мероприятия.

Каркаралинск – самый старый город Карагандинской области, который занимает важное место в экономической и культурной жизни развития области. Его история началась с небольшого степного поселка, уединившегося в долине горной речки, где в 1824 году была заложена крепость, а через три года она преобразовалась в казачью станицу. В 1869 году Каркаралинск стал уездным центром. Через город проходили великие караванные пути из Центральной Азии в Сибирь – Великий Шелковый Путь, также здесь проходила знаменитая Кояндинская ярмарка.

Каркаралинск является излюбленным местом отдыха для населения области и республики. Город обладает уникальными природными ресурсами, и имеет огромный потенциал для развития сферы туризма.

За 2016 год Каркаралы посетили более 20 000 туристов, услуги размещения которым оказали 23 предприятия размещения (дома отдыха, гостиницы и детские лагеря), готовые одновременно принять 2500 человек [1].

Основными местами размещения, которые наиболее популярны среди туристов, являются: Горный отель «Тас булак», Профилакторий Каркаралы и Дом отдыха «Шахтер».

По территории Каркаралинского национального парка отработано 7 официальных туристских маршрутов. Среди этих маршрутов– 1 конный, 1- лыжный, 4 –пеших. Маршруты в основном летнего периода (познавательные, спортивные, флористические). Цель данных маршрутов является развитие внутреннего туризма, показ достопримечательностей Центрального Казахстана и ознакомление с природными и историческими достопримечательностями Каркаралинска.

Отдыхающим представляются услуги по прокату палаток, разбивке лагерей на природе, посещение музея природы и заповедника с дикими животными, услуги гидов-экскурсоводов по проведению познавательных экскурсий для отдыхающих: например маршруты на Шайтанколь (Чертово озеро), Озеро Бассейн, Пещеры первобытного человека, а также захоронения Золотого человека сакской эпохи, буддистского храма в Кентских горах — наиболее известные и популярные достопримечательности района [2].

В целях развития туризма на территории Каркаралинского государственного национального природного парка определены земельные участки, сдаваемые в аренду для строительства и размещения объектов туризма. На сегодня по шести из 11 имеющихся земельных участков, заключены договоры сроком до 49 лет под строительство домов и зон отдыха.

В Государственном национальном парке природы г. Каркаралинска наряду с охраной и изучением природных комплексов одним из приоритетных направлений деятельности является развитие туризма и экопросвещение населения. Из всех видов туризма на территории Государственного национального парка природы преимущественным является экологический туризм.

Нами выделены следующие экотуристские достопримечательности г. Каркаралинск, отраженные в таблице 1.

Таблица 1. Наиболее значимые экотуристские достопримечательности города Каркаралинск

№	Объект	Характеристика
1	Музей природы	Музей находится в Каркаралинском национальном природном парке, в урочище «Тас булак». Двухэтажный деревянный дом состоит из выставочных залов флоры и фауны Каркаралинского края. В одном из залов музея расположен макет Каркаралинского Государственного Национального природного парка.
2	Озеро «Шайтанколь» (Чертово озеро)	Озеро находится в степном мелкосопочнике и считается горным водоемом. Об озере существует множество легенд и туристский поток к данному объекту растет с каждым годом.
3	Большая палата	Большая палата расположена к северу от г. Каркаралы, примерно в километре. Она представляет собой 8-10-метровое углубление в скале. Под навесом лежат крупные валуны. Здесь может укрыться от дождя и солнца экскурсионная группа в количестве 50 человек.
4	Три пещеры.	Три пещеры, или Пещера первобытного человека, расположенная в урочище Маликсай, в 3 км от г. Каркаралы. Это небольшой каменный каньон из гранитных плит и тремя входными отверстиями в подземелье.
5	Озеро «Бассейн»	Озеро «Бассейн» (четырёхугольная каменная ванна с отвесными краями-берегами) расположено на расстоянии 4,5 км к северо-западу от г. Каркаралы. Добраться до него. Пройти к озеру можно только пешком можно по маршруту «Каменная сказка», за 4 часа.
6	Большое озеро	Большое озеро находится в 2,5 километрах от Каркаралинска и в 1,5 километрах от турбазы. S-2,5 км ² , максимальная глубина – около 4,6 м. Озеро пользуется популярностью у туристских групп
7	Дом отдыха «Шахтер»	ДО «Шахтер» расположен на берегу озера Пашино в Каркаралинском горно-лесном оазисе. Живописная природа в сочетании с чистым лесным воздухом привлекает много отдыхающих в это дом отдыха. Особой популярностью пользуется горнолыжный комплекс канатно-кресельной дорогой.
8	Пик Жиренсакал	Пик Комсомола самая высокая точка Каркаралинского национального парка. Высота его надуровнем моря – 1403 м. Вершину Жиренсакала венчают 3 огромных каменных «башни».
9	Дом лесничего	Строение 1912-1913 гг. в районе села Комиссаровка. Деревянный дом построен и украшен резьбой по дереву Сметанкиным И.Я.
10	Кызылкентский дворец	Объект расположен в Кентских горах вблизи ключа Кызыл-Кент. Официальное название памятника – «Кызылкентский дворец», что означает «красная руда» или «красный город». Кызылкентский дворец на самом деле – буддистский монастырь.
11	Древний город Кент	Среди зеленых массивов высятся каменные колонны, одинокие валуны нависают над обрывами, каменные глыбы венчают остроконечные пики. Озера наполнены бирюзовой водой. В середине Кентских гор, открыт уникальный историко-культурный памятник бегазы-дандыбаевской эпохи. Древнему поселению археологи дали имя Кент.
12	Аулиетас	Гранитная скала, которая в результате процесса выветривания приобрела своеобразную причудливую форму. Является священным местом у местных жителей.
13	Суыкбулак	Родник Суыкбулак является лечебным местом. Вода в роднике слегка газирована от природы и бьет с небольшой силой около

Все рассмотренные достопримечательности с каждым годом будут притягивать иностранных экотуристов в Казахстан. Кроме природных объектов в Каркаралинске много лесных рек (Большая и Малая Каркаралинка), степных (Жартас, Ашиколь, Бастыбай, Койтас, Тасколь, Шалкарбай) и горных озер. Уникальные достопримечательности Каркаралинского края, являются залогом туристского потенциала региона.

Развитие экологического туризма не требует больших капиталовложений, содействует сохранению природы и позволяет поднимать уровень жизни сельских жителей, вовлекаемых в туристский процесс. Надеемся, что Каркаралинский регион станет конкурентоспособной дестинацией, которую будут посещать тысячи туристов.

Список использованной литературы:

1. Буянов С. Чем привлекает туристов угольная столица Казахстана? - Центр деловой информации «Капитал», Режим доступа: <https://kapital.kz/gosudarstvo/63926/chem-privlekaet-turistov-ugolnaya-stolica-kazahstana.html> (дата обращения 14.03.2018)

2. Флек А.А. Исследование потенциала эколого-туристского рынка Республики Казахстан, II Международная научно-практическая конференция «Наука и современное общество: взаимодействие и развитие», г. Уфа, 2015.- С.237.

Большекенова М.Д., ученица 11 класса

Научный руководитель – ст.преподаватель Аешова Н.Т.

Ельтайской средняя школа, Бухар–Жырауский р-н, Карагандинская обл, Республика Казахстан

КАЗАХСТАН: ТУРИЗМ И ЕГО РАЗВИТИЕ

Республика Казахстан известна своими уникальными природными и географическими условиями. Основные центры туризма в Южном Казахстане - Алматы, Джамбул, Кызыл-Орда. Эта область славится древней историей и богатой культурой, о чем свидетельствуют такие известные памятники средневековой архитектуры как мавзолеи Аиша-Биби, Карахан, Бабаджа-Хатун в Таразе, архитектурный ансамбль Ходжа Ахмеда Яссави в Туркестане и т.д. Дополнить этот список могут уникальные Скифские могильные холмы в Семиречье (область Алматы). Именно в регионе Южного Казахстана находится всемирно известный космодром Байконур. Туризм в Казахстане очень насыщен и разнообразен.

Кроме того, Южный Казахстан славится уникальными климатическими условиями для отдыха, релаксации, охоты, альпинизма, лыжного спорта, катания на коньках.

Центрами туризма Западного Казахстана являются города Актобе и Атырау, область Мангыстау. Западная часть республики находится на перекрестке двух континентов – Европы и Азии, двух рек - Волги и Урала, в бассейне Каспийского моря. Заповедники и памятники древнего Мангышлака и Устюрта, а также незабываемые места, описанные в Казахском эпосе, привлекают сюда множество исследователей, историков, археологов и, конечно, туристов. Еще...

Главные и крупнейшие города Северного Казахстана – Кустанай и Павлодар. Все здесь – от великолепной природы и чарующих пейзажей до мягкого климата – отвечает требованиям даже самых взыскательных туристов, путешествующих как на автомобиле, так и пешком.

Курорты Кокшетау, Баян-Аул, Муйалды предлагают своим постояльцам прекрасные условия для отдыха, поправки здоровья, интересного досуга.

А природные заповедники «Коргалджин» и «Наурузум» будут весьма интересны для любителей «познавательного» туризма.

В самом центре Республики расположена Карагандинская область. Туристическое преимущество этого региона – заповедная зона одного из крупнейших озер в мире – озера Балхаш, окруженного уникальными и живописными горными и лесными массивами. В окрестностях Балхаша очень много интересных незабываемых мест, располагающих различными археологическими и этнографическими реликвиями.

Регион озера Балхаш - прекрасная курортная зона, где можно прекрасно отдохнуть на пляжах, порыбачить, подняться в горы и насладиться всеми красотами природы этого удивительного края.

Главные природные достопримечательности этого края – Алтайские горы, их лесистые предгорья, река Иртыш и прекрасные озера Зайсан, Маркакол, Саускан. Разнообразен и богат растительный и животный мир. Семипалатинская область - место рождения великого казахского поэта – Абая Кунанбаева и замечательного писателя Мухтара Ауэзова. Туризм в Казахстане именно в этих регионах открывает все красоты местной природы. Еще...

Ала Коль (Разноцветное озеро) - одно из самых редких озер в Казахстане. Оно расположено в юго-восточной части республики, на границе с Китаем. Озеро Ала Коль - самое большое озеро в цепи озер Ала Коль. Оно уникально в своей красоте и первозданной природе. Озеро расположено на высоте 347 метров над уровнем моря. В длину оно достигает 104 км, в ширину - 52 км.

Берег озера утлан уникальной черной лечебной галькой. Вода озера Ала Коль имеет ту же структуру, что и морская: сульфат-хлорид натрия. Вода озера - теплая, средняя летняя температура воды - 26 градусов. Вода озера обладает полезными свойствами при кожных заболеваниях: псориазе, экземе, нейродемите, крапивнице - доказано на практике, оказывает хороший лечебный эффект при артрите и заболеваниях нервной системы. Чудесные воды озера также улучшают общее физическое состояние человека. Долина озера Ала Коль находится в зоне недостаточной влажности. Это способствует развитию хороших условий для больных с легочными заболеваниями. Туристы, приезжающие на озеро Алаколь могут остановиться в центре отдыха «Arktur», расположенном в Северо-восточной области Алматы, на юго-западном побережье озера.

Список использованной литературы

1. Биржаков М. Б. Введение в туризм. — СПб.: "Издательский дом Гер-да", 2002.
2. Браймер Роберт А. Основы управления в индустрии гостеприимства. М., 1.995.

Дик И., студентка 2 курса

Научный руководитель – к.э.н., доцент Кенжебеков Н.Д.

Карагандинский экономический университет Казпотребсоюза, г.Караганда, Республика Казахстан

РЕКРЕАЦИОННО-ТУРИСТСКИЙ ПОТЕНЦИАЛ КАРАГАНДИНСКОЙ ОБЛАСТИ

Формирование инфраструктуры регионального туризма и создание туристского имиджа являются важными направлениями развития Карагандинской области.

Область расположена на возвышенной центральной части Казахского мелкосопочника Сары-Арки. Наиболее крупные горные массивы в области – Каркаралы, Кент, Ку, Кызыларай, Кешубай, Кызылтас, Улытау.

По территории области протекает много рек – Нура, Торгай, Сарысу, Шидерты, Кенгир, Атасу. Среди озер преобладают в основном соленые, крупнейшие из них: Балхаш, Карасор, Кышак, Керей, Каракойын, Киякты. Имеется 5 водохранилищ: на реке Нура –

Самаркандское, Шерубайнуринское, на реке Кенгир – Кенгирское, Жездинское, на реке Атасу – Кылыш. Большое значение для региона имеет канал Иртыш-Караганда им. К.Сатпаева.

В настоящее время на территории Карагандинской области насчитывается более 2450 памятников истории, археологии, архитектуры и монументального искусства, 302 библиотеки, 15 музеев.

Под охраной государства находятся 1608 памятников, в том числе, 25 памятников имеют республиканский статус. Огромное значение в изучении истории Казахстана имеют такие памятники республиканского значения, как мавзолеи Жоши хана и Алаша хана, Домбаул, Болган ана, некрополи Бегазы, Дандыбай, могильники Сангру, средневековые городища Баскамыр, Аяккамыр, развалины буддийского храма Кызыл-Кент [1].

Большинство памятников составляют объекты археологии. Именно археологические памятники дают основной бесценный материал для изучения древней истории Казахстана.

Сложившаяся ситуация в сфере сохранения и развития культурного наследия региона требует принятия безотлагательных комплексных мер по дальнейшему развитию и активизации деятельности в этом направлении.

Многие исторические, археологические и архитектурные объекты, представляющие огромное значение для национальной истории региона, нуждаются в неотложной помощи. Среди них такие уникальные памятники истории и культуры, как мавзолеи Жоши хана, Алаша хана, Дузен, Аяккамыр, Болган ана Улытауского района, Али Тусуп Нурина района, Агыбая Шетского района, уникальные памятники Баскамыр, Тегисжол, Аксу-Аюлы и др.

Основными регионами в области где наблюдается рост туристских потоков и имеется потенциал для развития туризма является Улытауский район, Актогайский район, Каркаралинский район, центром развития пляжного туризма является побережье озера Балхаш.

Улытауский район является регионом для развития исторического, паломнического, а также экскурсионных видов туризма. Основные ресурсы – горы Аулиетау, памятники истории и культуры (мазары Жоши хана, Алаша хана, древние города Баскамыр, Аяккамыр, наскальные рисунки Теректиаулие и т.д.).

На территории района находится более 700 исторических памятников, 282 из них занесено в историко-культурную карту фонда музея «Улытау». Мировую значимость имеют такие исторические памятники как: Жоши Хан (XII в.), Алаша Хан, Домбаул, Аяккамыр, относящиеся к VIII-XIII веку до н.э. Алтыншоки (XII в.), Хан ордасы (XV век), Ерден, Едыге, Хан ордасы, Сандыбай кесенесі.

В 2005 году на земле Улытау был построен памятник-монумент – символ единения и целостности государства. Монумент расположен с левой стороны трассы Жезказган – Улытау, у подножия самого большого холма в данном рельефе.

Улытау известен не только историческими памятниками, но и особым богатством флоры и фауны. Улытау находится в местности с уникальной природой: посреди степного ландшафта, будто островок встречает путника оазиса с возвышающимися горами, осиново-березовой рощей, прохладными родниками, живописными озерами и рек.

На территории Улытау находятся горы Улытау, Арганаты, Кишитау, Жельдыадыр. Площадь района составляет 12 млн.га. По ботаническим и географическим исследованиям выявлено 617 видов растений, из них 90 видов лекарственных, а также 10 видов занесены в красную книгу Казахстана и 2 вида реликтовых: кубышка желтая, кубышка белая.

Благодаря тому, что Улытау является географическим и историческим центром Казахстана, с ее множествами памятниками археологии и архитектуры потенциально способен стать настоящим туристским центром для Республики Казахстан.

Туристский потенциал Каркаралинского района характеризуется наличием природных и культурно-исторических туристских ресурсов, таких как «Чертово озеро» и

озеро «Бассейн», большая палатка и пещера первобытного человека, калмыцкий вал и развалины буддийского храма XVI века «Кызыл Кент», причудливые оазисы Кентских гор и др.

Также интерес для туристов представляют достопримечательности г.Каркаралинска, это Дом Абая, Мечеть Кунанбая, старинные здания купцов Рязанцева и Бекметова, место захоронения Мади Бапиулы, историко-краеведческий музей с выставленными около 4 900 экспонатами.

Природные условия создают благоприятные условия для строительства горнолыжно-роллерной базы, включающей гостиницу, лыжную трассу, подъемник и всю другую необходимую инфраструктуру на склонах горы «Бугылы».

Основными направлениями развития туризма в районе являются экологический, культурно-познавательный, этнографический, а также спортивные виды туризма.

Территорию города окружает Каркаралинский государственный национальный природный парк. Площадь природного парка составляет 95,6 тыс.га, из которых 40,3 тыс.га площади покрыта лесом.

На базе Государственного национального природного парка активное развитие получил экологический туризм. На сегодняшний день национальным парком разработано и утверждено 6 экологических маршрутов: 1-конный, 1-лыжный и 4-пеших к наиболее примечательным природным местам.

В Каркаралинском районе, как одном из центров рекреационного отдыха, в настоящее время функционирует 1 туристская фирма «Каркаралы бағдары», 2 гостиницы (110 койко-мест), более 15 домов отдыха и оздоровительных лагерей, 6 гостевых домов, которые находятся в пос.Кент, в пос.им.Касым Аманжолова и г.Каркаралинск. Также на территории районного центра функционирует 6 пункта общественного питания и более 80 торговых точек.

Прибалхашский регион куда входят города Балхаш, Приозерск и Актогайский район. Основными туристскими ресурсами региона являются – озеро Балхаш, горная цепь Бектауата, заказник Кызыларай, пик Аксоран.

Туристский потенциал Актогайского района характеризуется наличием разнообразных природных ландшафтов (озеро Балхаш, Кызыларайский горно-лесной оазис) и культурно-исторических ресурсов. Основными направлениями развития туризма в области являются пляжный, экологический, культурно-познавательный туризм.

В Актогайском районе находятся курганы эпохи бронзового века бегазы-дандыбаевской культуры. Огромные каменные плиты высотой до трех метров служили шатром для захоронения, гробница которого сделана в форме прямоугольника из хорошо отобранных каменных плит. На территории района был открыт металл и зафиксировано рождение металлической культуры. Также в районе имеются наскальные рисунки, относящиеся к бронзовому веку, каменные изваяния тюркского периода и мавзолеи эпохи казахско-джунгарских войн, мазары Караменде би, Шабанбай би, Сана би.

Предпосылками для развития туризма в районе является наличие озеро Балхаш, а также горно-лесного оазиса Кызыларай (Кызыларайский национальный природный заказник), который представляет поистине эксклюзивные возможности для путешественников. В Кызыларайских горах, находится наивысшая точка Сары-Арки – вершина Аксоран (1565 метров). Именно эти места считаются единственным на территории Казахстана крупным местообитанием архаров.

В районе активное развитие получил экологический туризм. Развитием этого вида туризма занимается ОО «Карагандинский Экомузей» совместно с пос.Шабанбай би, который определен центром проектной территории «Кызыларай». В настоящее время в пос.Шабанбай би функционируют 5 гостевых домов, которые были сертифицированы в 2010 году Казахстанской Туристской Ассоциацией (КТА): 1 дом получил «золотой» сертификат, 4 дома получили «серебряный» сертификат.

В целом, оценивая перспективность рекреационно-туристского потенциала Карагандинской области, необходимо отметить следующее.

Во-первых, вклад туристских фирм в формирование ВРП пренебрежительно мал, по всем туристским фирмам Карагандинской области списочная численность работников составляет всего 218 человек на 83 туристские фирмы, а основную долю в объеме оказанных услуг занимает стоимость проданных путевок, которая направляется туроператорам и авиаперевозчикам.

Во-вторых, в силу неразвитости туроператорской деятельности в регионе, туристские фирмы ориентируются на выездной туризм, что сопровождается утечкой из региона финансовых ресурсов.

В-третьих, в качестве основной проблемы, касающейся гостиничного хозяйства и сдерживающей темпы развития сферы туризма в целом, необходимо выделить несоответствие стоимости предоставляемых услуг с содержанием и сервисом. Как следствие заполняемость гостиниц крайне низка.

В силу отсутствия достаточных объемов инвестиций в туристскую отрасль, неразвитости инфраструктуры и стагнирующего текущего состояния сферы туризма, позитивное влияние на темпы расселения населения и размещения производительных сил данная сфера окажет только в перспективе.

Список использованной литературы:

1. Индустрия туризма и гостеприимства Республики Казахстан: проблемы и механизмы развития / Жуспекова А.К., Кенжебеков Н.Д., Матаева Б.Т. и др. – Караганда: Типография КЭУ Казпотребсоюза, 2015. – 269 с.

Досым А., 3 курс студенті

Ғылыми жетекші - Манкеева Д.С., ЭБЖҚК, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

«ҚАЗАҚСТАННЫҢ МӘДЕНИ – ГЕОГРАФИЯЛЫҚ БЕЛДЕУЛЕРІ ЖӘНЕ ТУРИЗМ ДАМУЫ» БАҒЫТЫ БОЙЫНША «ҰЛЫТАУ-ТАНЫМДЫҚ, ТАРИХИ-ТУРИСТТІК АЙМАҚ ОШАҒЫ»

Халқымыздың тарихи астанасы саналатын Ұлытау жерінің қадыр-қасиетін, ұлт үшін мән-маңызын айтып жеткізу тіптен де мүмкін емес сияқты. Ұлытау десек, ұлтымыздың өткенін, тарихын көз алдымызға келтіреміз. Қазақ деген халықтың қашан да, қай уақытта болса да бас қосып, бірлік пен бәтуға келіп, кеңесіп келелі мәселелер шешетін тұғырлы да, тұрақты орыны осы – Ұлытау болған деседі.

Ұлытау жайлы сонау ерте, бағзы замандардағы көне тарихтарда да тайға таңба басқандай айқын да, нақты берілген. Тарихтың атасы аталатын Геродоттың жазбаларында «Тұран ойпатындағы тау» деп аталатын дала төсіндегі алып тау да осы Ұлытау болып саналады. Дүниені дүр сілкіндіріп, атының тұяғы бүкіл әлемді басып өткен Шыңғысханның сұрапыл жорықтарына да осы тау куә. Асан қайғының тамсанып, таңданып, ат сауырына бөктеріп алып кете алмай, қимаған жерұйығы Ұлытау болғанын бүгінгі ұрпақ мақтанышпен еске алады. Жошының ордасының керегесі де тау бөктеріндегі кең далада керіліпті. Алтын Орданың одан кейінгі билеушілері болған Тоқтамыс пен Едігенің де шабысып жүріп мәңгілікке табысқан мекені осы таудың төбесі.

Қазақ мемлекеттігінің негізін қалаған Керей мен Жәнібектің ордасы орнығып, туы желбіреп, Жарғысы бекіп, елді бірлікке бастаған мекен де осы Ұлытаудың етегі екенін тарих бізге дәлелдеп бергендей. Мемлекеттіктің барлық шарттарын ұстап, ордасын көтеріп, алыс-жақын елдерге қазақ атын жеткізген, білгізген жердің мәйегі де Ұлытау болғанын бүгінде біреу білсе, біреу білмес. Бірақ тау түбіндегі ат шаптырым жазықта Хан

ордасының орыны сонадайдан көзге көрініп, көне тарихтың бүгінге жалғасқанын жария еткендей.

Халқымыздың тарихында Ұлы Отан соғысымен пара-пар саналатын Жоңғар шапқыншылығына қарсы күресте де Ұлытау өзінің ұлт алдындағы борышын абыроймен орындап шыққан. Үш жүздің баласы «Қазақ ұлты осы жолы не сақталады, не бір-ақ жола жер бетінен жойылады» деп қиналған кезінде мыс балқытып, жез шығарып, қару-жарағын түгендеуге қолайлы жер – Ұлытауда келіп бас қосып, ес жиып, сарбазын жасақтап, сардарын саралап елі үшін, жері үшін жауға қарсы бір кісідей аттанғанда асқақ тау олардың әрқайсысына өлшеусіз күш, қажымас қайрат, жалынды жігер бергені хақ.

Қазақтың соңғы ханы саналған Кенесарының да ту көтеріп, атқа мініп «Азаттық!» деп ұрандаған дауысы тау шыңымен жаңғырып, патшалық Ресейдің алтын тағын дірілдеткені белгілі. Кенесарының елі үшін атқа мінген азаттық жолына Ұлытау ұландары ісімен де, күшімен де дем беріп, қолдау көрсетіп ханын қадірлеген. Ханның тәуелсіздікті аңсаған жолы айқын еді. Оның ісін жалғап, «бодандық бұғауын үзсем» деп, кейінде де атқа мінгендер аз болған жоқ. Алмас қылышын жарқыратып, ақ боз атпен азаттық жолындағы ғаламат айқасқа шыққан Үдербайдың Амангелдісі хандардың иісі сіңген орынға келіп тәу етіп, жүз жылдық тарихы бар жалғыз терекке ат байлап, әруақ шақырып алға ұмтылған.

Ұлы Отан соғысының отты жылдарында да Ұлытау өңірі қорғаныс ісіне, жеңіс күшіне өлшеусіз үлес қосқан. Ұлтымыздың біртуар ұлы Қаныш Имантайұлы Сәтбаев Ұлытау баурайындағы жерасты байлығын ел игілігіне айналдыру үшін қисапсыз күш жұмсады. Әр төбесі мен әр шатқалын, жазығы мен шыңын шарлап, қай жерде не барын қағазға түсіріп, хаттап белгіледі. Бүгінде есімі әлемге танылған Ұлытау өңіріндегі алып кен орындары – Қаныш атаның арман-ойының жүзеге асқандығының көрінісі.

Кеңестік кезеңде Ұлытау аты қосалқы шаруашылық, кейін аудан орталығы ретінде аталды. Шынында да Ұлытау табиғаты таңғажайып. Содан да болар, Қарсақбай мыс зауытының іске қосылуына орай өндірісте еңбек ететіндердің тынығатын, демалатын орнын Ұлытаудан ашуды Қанекен жөн көріпті. Сол жылдары – өткен ғасырдың 20-30 жылдары арасында Ұлытау қосалқы шаруашылықтың орталығы болды. Ал, 1939 жылдың қараша айында өз алдына жеке Ұлытау ауданы болып құрылды. Иә, бұған дейін де Ұлытаудың басында түрлі әкімшілік-аумақтық билік орталығы болған. Бұған мысал ретінде 1843 жылы Ресей патшасы Ұлытау бекінісін салу туралы жарлыққа қол қойғанын айтуға болады. Осының негізінде 1846 жылы Ұлытау бекінісі орныққан. Осы деректі кейінгі кезде «Ұлытаудың іргесі сол жылдары қаланды» деп жаңсақтыққа бой ұрып жүргендер де кездеседі. Шындығына келгенде сол 1843 жылға дейін де осы Ұлытаудың басында ел орнығып, халық тірлік еткен. Оған бір дәлел, бүгінгі аудан орталығының басындағы «Әулие тау» аталып отырған қасиетті таудың басындағы жеті бейіттің ондаған ғасырлардан бүгінгіге белгі беріп жатуы дер едік. Демек, Ұлытаудың іргесі кейінгілер айтып жүргендей орыс патшасының бекініс салу туралы бұйрығынан кейін емес, қайта көне заманнан бұрында қаланғаны тарихи шындық. Ал, шындықты күн көзін қолмен басып тұра алмайтындай еш бүркемелей алмайсыз.

Алмағайып заманды бастан өткізген Ұлытау бүгінге – азаттық күнге, Тәуелсіздік таңына аман-есен жетті. Тәуелсіздік алғанға дейін аудан орталығы мәртебесін екі беріп, екі алған Ұлытаудың экономикалық- әлеуметтік, мәдени салада шын мәнінде жаңа өрлеу, дәуірлеу кезеңі басталғандай. Осыған дейін әлеуметтік дамуы жағынан республикадағы артта қалған 30 ауданның ең соңғысы болып тіркеліп тұрған Ұлытау ауданы орталықтан қашық, басшылықтан алыс, шетқақпайлау келгені де жасырын емес. Тек еліміз тәуелсіздік алғаннан кейін ғана Ұлытауға жаңаша көзқарас, жаңа бетбұрыс жасалды. Тәуелсіз еліміздің тұңғыш Президенті Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаев Ордабасыға барған айтулы сапарында «Біздің Ордабасымыз бен Ұлытауымыз бар» деп тарихтың бағасын биікке көтерді. Ал, 1991 жылы Ұлытауға Елбасы Нұрсұлтан Әбішұлы әдейі арнап атбасын бұрып келді. Елбасының табаны тиген жер – Ұлытаудың кіре беріс қақпасы саналатын

Айыртаудың етегіндегі еңселі төбеге бүгінде ел бірлігі мен тұтастығының белгісі орнатылып, бейбітшілік сүйгіш елдің бүгінін ыәм болашағын баршаға паш ететін халық бірлігі мен тұтастығы монументі бой көтерді. Төрт құбыласы теңелген бүгінгі қазақтың тұрмыс-тіршілігін танытатындай бұл белгітас Елбасының жаңа мемлекетті – Қазақ елін әлем алдына таныту жолындағы жігерлі істерінің жарқын жемісіндей әсер береді. Осы белгітас бүгінде Ұлытауға келген әр мейманды құшақ жая қарсы алып, күлімсіреп шығарып салатындай. Аспан кеңістігіне тіке жол да осы Ұлытау өңірінен – Байқоңырдан бастау алғаны анық. Жерінің асты қазына, үсті ырысты құт қонған мекеннің бүгіні мен ертеңі жайлы кеңінен келістіріп айтуға болады. Бұл ретте ауданның өз тумасы, республикаға танымал айтыскер ақын, «Қазақстан Республикасының мәдениет қайраткері», Ұлытау ауданының әкімі Әнуар Серікбайұлы Омаров мырзаның да айтары мол екеніне көз жеткіздік. Туған жерінің өсіп-өркендеп, гүлденуіне ынта-ықыласымен жан аямай кірісіп, өлшеусіз тер төгіп жүрген азаматтың аудан басшысы ретінде алға қойған биік мақсат-мұратына қол жеткізу жолында жүргізіп жатқан жұмыстары кім-кімге де үлгі-өнеге болғандай.

Бұл тарихи ескерткіштің жанында орнатылған тақтайшада Қаракөңгір өзенінің сол жағалауында орналасқан қалашық ІХ-ХІ ғасырға, яғни, Ұлытаудағы қыпшақ әмірлігінің дәуіріне жатады. Бірақ, көптеген ғалымдар оны одан да бұрынғы кезеңдерге, нақтырақ айтқанда, ХІІІ-ХІV ғасырларға жатады деген пікірде. Қазіргі кезде қалашық деген тікбұрышты тас құрылысы қабырғасының (ені 28 м, ұзындығы 32 м) қирандылары бұрын мұнда мұнараның болғанын меңзейді. Бір кездері археологтар осы жерден атымен бірге жерленген сарбаздың қаңқаларын тапқан және адам қаңқасының жанында темір пышақ пен екі алтын алқа табылған.

Әлі де тың зерттеулерді қажет ететіні анық. Сондықтан да былтырғы Елбасы Н. Назарбаевтың «Ұлытау төріндегі сұхбаты» осы мәселе төңірегінде үлкен ғылыми-зерттеу экспедициясын жасауға ықпал етті. Тарихи жәдігерлер толыққанды зерттеліп, бағасын алатын болды. Бұл тұрғыда біз сөз етіп отырған Шотқара қаласы да бар. Шотқара – ертеден баба қонысы болған, талай тарихтың куәсі. Шотқара – ортағасырлық қала жұрты. Жезқазған қаласынан солтүстікке қарай 40 шақырым, әйгілі Жошы хан кесенесінен оңтүстік-батысқа қарай 7 шақырым жерде орналасқан Жезқазғанды кесіп өтетін Қаракөңгір өзенінің алқабындағы ескі қала, бүгінде ескі қорымға айналды. Қала биіктеу жерге орналасқан, жан-жағы қазылған ормен және топырақ бекінісімен қоршалған. Сыртқы қоршаудың солтүстік-шығыс жағы – 28 м, оңтүстік-шығысы – 32 м, оңтүстік-батысы – 28 м. Ұлытау-Кішітаудың етегінде ертеден қала салынып, ескі қорымдар, ошақтар орналасты. Оның айғағы – бүгінгі күнге жеткен Ұлытау өңіріндегі тарихи жәдігерлер мен ескерткіштер. Ұлытауда ертеден үлкен 9 қала болған. Бұл туралы «Ұлытау» ұлттық тарихи-мәдени және табиғи-қорық мұражайының жетекші ғылыми қызметкері Г. Балдуова: «Елаузындағы аңыздарға, ғұлама ғалым Әлкей Марғұланның болжамына сүйенсек, осы өңірде дәулетіне сәулеті сай, жан-жақты дамыған тоғыз қала болған екен. Оның ішінде, Сарыкөңгір өзенінің бойындағы «Ордабазар» қалашығы, Арғанаты тауының шығыс жақ етегінде жатқан «Домбығұл сарайы», «Аяққамыр», «Шотқара», «Қарадөң», «Нөгербек дарасы», «Келінтам ордасының» ғана аттары белгілі. Олар да, өкінішке қарай, әлі толыққанды зерттелген жоқ. Сонымен қатар, көне сәулет өнерінің тамаша жәдігерлері – «Алашахан», «Жошыхан», «Домбауыл» ескерткіштері жұртшылық тәу ететін киелі орындар. Осы тектес ескерткіштерді түбегейлі зерттесе, ұлттың қатпарлы тарихынан тың әрі құнды деректер табылуы әбден мүмкін», – дейді. Расымен де бұл 9 қала бүгінде толыққанды зерттеліп, тарихтан бағасын алды деу бекерлік. Әлі де тың зерттеулерді қажет ететіні анық. Сондықтан да былтырғы Елбасы Н. Назарбаевтың «Ұлытау төріндегі сұхбаты» осы мәселе төңірегінде үлкен ғылыми-зерттеу экспедициясын жасауға ықпал етті. Тарихи жәдігерлер толыққанды зерттеліп, бағасын алатын болды. Бұл тұрғыда біз сөз етіп отырған Шотқара қаласы да бар. Шотқара – ертеден баба қонысы болған, талай тарихтың куәсі. Ең алғаш Шотқара қалашығы туралы

мәліметті зерттеуші ғалым, академик Әлкей Марғұлан жариялаған болатын. ЖалпыҰлытау, Жезқазған өңірлеріндегі көп мәдени-тарихи ескерткіштерді ұрпаққа таныстырғанда Ә. Марғұлан. Ол Ұлытау өңірінің ортағасырлық қалаларын зерттеу жұмысы барысында 1972 жылы С. Жолдасбаевтың басшылығымен Аяққамыр қалашығын зерттеуді бастады. Орталық Қазақстандағы ортағасырлық қалалары мәселесін арнайы ғылыми бағыт ретінде қалыптастырған Ә. Марғұлан ізденістері барысында белгілі болды.

Қалашық Жезқазғаннан сол- түстікке қарай 40 км және Жошы хан кесенесінен оңтүстік- батысқа қарай 11 км жерде орналасқан. Жезқазғаннан бастап, Қорғанбай ауылына (32 км) солтүстікке қарай жол жаман емес (тас жол, арасында грейдермен алмасып отырады), одан әрі тағы 8 км солтүстік-батысқа қарай дала жолымен жүру керек. Барлық жолды машинамен жүріп өтуге шамамен 50 минут уақыт кетеді.

Шыңғыс ханның үлкен ұлы және қазақ хандарының арғы атасы Жошы хан (тарихнамада Джучи, Чжочий, Тушы және Тоссық аттарымен белгілі болған, қазақша оны Жошы деп атаған) әсіресе Сарыарқа даласын ерекше жақсы көрген және Ұлытау тауының етегіне өзінің басты ордасын тіккен. Қазіргі кезде Жошы ханның соңғы панасы болды деп есептелген орданың тек үйіндісі қалған. Жошы хан кесенесі Шаршы үлгісіндегі көкшілкүмбезібар, 17 қырлытармақты барабанға отырғызылған және шошақ арқалы етіп, қызыл кірпіштен салынған. Кесененің алдында орнатылған тақтайшада XIII ғасыр (хан 1227 жылы қайтыс болған] туралы айтылады.

Жошы кесенесі туралы алғаш рет бұхарлық Хафиз Таныштың XVI ғасыр "Шах даңқы кітабы" бұхарлық II Абдалла ханның өмірі мен әскери жорығы туралы баяндайтын шығармасында айтылады. Ғалымдар кесенені 1946 жылы зерттеген. Зерттеумен Әлкей Марғұланның тобы айналысқан. Сол кезде археологтар ханның жерленген жерін ашқанда ағаш шегелермен шегеленген ағаш табытты тапқан. Табыттың ішінен ересек еркектің оң қолы (ғалымдардың бірі оның оң жақ қолының буыны болмағанын айтады) қойылған мүрдесі табылған. Сонымен бірге етік, киім, байрақтың қалдықтары, түйенің бас қаңқасы мен аңдардың сүйектері табылған. Қабірдегі табылған заттардың жұтаңдығынан оның баяғыдан тоналғаны сөзсіз. Айта кететіні, сол кезде ғалымдар ханның басын зерттеу үшін алған және оны қабірге қайтадан мұрағаттар мен мұражайлардан ұзақ іздестіргеннен кейін, 2011 жылы (кезекті археологиялық іздеулер мен қайта қалпына келтірулерден кейін) қайта салған. Ғалымдардың пікірінше, екінші кесененің күмбезі астында Жошының бәйбішесі Бектұмыш жерленген. Ғимараттың бірнеше рет реставрацияға ұшырағаны, айтпасада, түсінікті. Мысалы, ол жерленген ескі күмбезіс жүзін де сақталмағандықтан көгілдір күмбезбен барабан жаңадан салынған.

Қазіргі кезде бірнеше рет қайта жөндеуден өткен кесене зиярат етушілер көптеп келетін қасиетті прынға айналған.

Қорыммен көршілес "Жошы Ордасы", немесе "Орда-базар" деп аталатын Жошының басты ордасының үйінділері жатыр. Тарихи дереккөздерде Сарайлы және Тұрайлы (бірінші атау Жошы ордасына қатысты деуге негіз бар, ал екіншісі - Қаракеңгір өзенінің бойында, мысалы, Шотқара қалашығына жақын Жошы кесенесінен алыс емес жерде) деген атаулар да кездеседі. Жошы хан ордасы ұзақ уақыт бойы Сарыарқаның әкімшілікжәнемәдени орталығы болған деп есептеледі. Кейбір мағлұматтарға қарасақ, Орда-Базар Жошының екінші ұлы Орда Ежен ұлысының астанасы болған. Кейбіреулер бұрын бұл жерде кеден бекеті болған деседі. XV ғасырдың бірінші жартысында бұл жерде күміс және мыс ақша жасап шығаратын ақша сарайы болғанын үлкен сеніммен айтуға болады. Елді мекеннен табылған керамикадан бұл жерде адамдар XII-XIV ғасырларда өмір сүрді деп айтуға болады.

Өкінішке орай, орда мен оның сарай құрылыстарынан аз нәрсе қалған. Қираған үйінділер (елді мекеннің орналасуын байқауға болатын сырғыған дөңестер) негізгі үш топпен - кесенеден шығысқа қарай 40 метр, одан солтүстікке қарай 300 метр және солтүстік-шығысқа қарай 350 метрде орналасқан.

Жезқазғаннан Шотқара қалашығына баратын жолмен, ал одан ары Жошы кесенесіне дейін тағы 11 км дала жолымен жүру керек. Шотқарадан бері жол шамамен 20 минут. Жезқазғаннан Жошыға дейін Шотқараға бармай, тікелей баруға да болады: уақыт пен арақашықтықтың (50 км, 1 сағат 10 минут) онша айырмашылығы бола қоймайды. Кесенеге дейін Сәтбаев қаласы мен Малшыбай ауылын қосатын жол арқылы да баруға болады. Жолда бірнеше ылдилар бар (оның бірі Алаша хан кесенесінен оңтүстікке қарай 1 км), Жошы хан кумбезіне дейін Қаракенгір өзенінен (Домбауылдан солтүстікке қарай 1 км, Ишан қыстағы аймағында, және солтүстік-шығысқа қарай 9 км, Өткелбай қыстағы аймағында) аяқ өткел арқылы өтеді, ал Домбауыл күмбезінің өзіне дейін 40 минут (25 км).

Домбауыл кесенесі (немесе Домбаул) биіктігі шамамен алты метрлік, квадрат. Тас тақта мен балшық ерітіндісінен салынған конус тәріздес құрылыс. Ғалымдардың пікірінше, бұл кесене Орталық Қазақстандағы ең көне монументтік құрылыс болып есептелуімен ерекшеленеді. Кейде Домбауыл ғұндардың үстемдік етіп тұрған кездерінде салынған деп те айтылады, ал бұл мемориалдық тақтада жазылған жазудан құрылыстың бірнеше ғасырлар үлкен екендігін білдіреді. Бұл ескерткіштің "кесене" атауымені аталғанына қарамастан, оған "дын" термині анағұрлым сәйкес келеді. Аңыздарға сенсек, Домбауыл ұлы сазгер және жауынгер Домбауылдың құрметіне салынған, оның өмір сүргені рас не өтірік екені тарих пен мифтің еншілігінде. Кейбір аңыз оның Шыңғыс ханның сарай сазгері болған десе, басқалары - Жошыны өлтірген құландар табынын қырып- жойған жігіт болған дейді. Тағы бір нұсқада оның аты "Оғызнама" атты атақты түркі эпикалық шығармасында қобызда ойнайтын музыкант ретінде аталады. Қысқасы, Ұлытаудың барлық жерлеріндегі сияқты Домбауыл тарихы - жұмбақ, шешілмеген жұмбақ. Бірақ, жалпы, құрылыс мерзіміне, оның тарихына қарамастан, шығарушылары мен тапсырыс берушілері белгісіз. Халық дәстүрі Қаракенгір жазығында кездесетін барлық құрылыстарды Жошы ханмен байланысты бір сюжеттік желіге жинаған. Домбауыл 1946-1947 жылдары Әлкей Марғұланның Орталық Қазақстан археологиялық экспедициясымен алғаш рет зерттелді. Сол кездің өзінде кесененің қазына (жергілікті тұрғындар арасында осындай аңыздар көптеп таралғаны археологтарға белгілі болды) іздеп, бірнеше рет ақтарылғаны анықталды. Ескерткіш жетпісінші жылдары, ғимараттың бұрыштары мен кіретін есігі орнына келтіріліп, еденіне тас тақталар төселгеннен кейін, қайта қалпына келтірілді. 2011-2012 жылдары дын мен оған жататын аумақ қайта қалпына келтіріліп, түзетілді. Кесененің қоршалған кіре берісінен сол жақта тас мүсіндер бой көтерген. Бірақ, олардың ерекше сақталғанына таңқалуға болмайды. Себебі, олардың барлығы жаңадан жасалған көне Мүсімдердің қайталамасы болып табылады.

Жезқазғаннан Жошы кесенесіне дейін баратын жолмен, ал одан тағы 5 км дала жолымен жүру тиіс. Сондай-ақ, кесенеге дейін Сәтбаев-Малшыбай ауылын (20 км, жарты жол) қосатын жолмен баруға болады.

Дын (қазақтар оны ұйтас деп те атайды) үлгісіндегі салттық ескерткіштер - бұл ислам дәуіріне дейінге сәулет өнерінің бір түрі. Дындар қабырғалары тастан қаланған, киіз үйге ұқсайды. Олар көбінесе Қимақ және Қарлұқ қағанаты (кейде біраз кеш) өмір сүрген кезеңдерде, яғни ҰІІІ-ІХ ғасырларда салынған. Осындай архитектуралық ескерткіштер негізінен Орталық Қазақстанда (әсіресе, Торғай өзені бойында), Жетісуда, Тарбағатайда және Маңғыстауда сақталған. Қазақстандағы басқа танымал дындарға мысал - Шығыс Қазақстан облысы Аягөз өзеніндегі Қозы Көрпеш-Баян Сұлу мазары және Қостанай облысы Амангелді ауданындағы Екідын.

Алаша-хан кесенесін Ұлытаудың барлық аймағының ең басты тарихи-мәдени нысаны деп есептейді. Оның ерекше құрылысы биік дөңінің үстінде (дегенмен, Алаша хан кім атанған, аңыз адам ба әлде тарихи тұлға ма? Аты "Ала, шұбар", басқаша "бөтен, басқа") дегенді білдіретін есімдері бар адамның шын мәнінде болған, болмағанын ешкімнің білмейтінінен бастайық. Бірақ, қазақтарда Алаша есімі көптеген аңыздарда кездеседі және ол шын мәнінде қазақтардың арғы атасы болып есептеледі. Ең алдымен қазақ шежіресі (ататек кітабы) осылай дейді. Әрине, мұны жазылған уақыты өткен сайын

тарихи дереккөзі ретінде қабылдаған жөн. Бұдан басқа, "Алаш" сөзі ертеден нақты жүз бен руларына (олардың өз ұрандары болған) қарамастан, қазақ тайпаларының жалпы қраны (жауынгерлік ұран) болғанын ескеру керек. Алаша хан туралы аңыз басқа түркі халықтарында да: башқұрларда, татарларда, ноғайларда, қырғыздарда және т.б. бар. Айта кететіні, бұл аңыздардың шығу кездері әртүрлі, яғни олардың мың, екі мың жылдық айырмашылығы бар. Алаша хан туралы атақты тарихшы Рашид-ад-Дин да еске түсіреді. Көптеген ғалымдар оның Еуразия даласы көшпенділерінің бірлігі уақытының қандай да бір діни белгісі болған деген пікірде. Алаша ханның атымен байланысты айтылатын көп таралған қазақ аңыздарының бірінде қазақ ру- тайпалық бірлестіктер - жүздер туралы айтылады. Соған сәйкес, Сырдарияда тұратын ханның (Қызыл Арыстан, Абдулла, Абдул-Әзіз аттары аталады) алыс жаққа қуып жіберген жалғыз ұлы Алаша болған екен. Уақыт өте келе, хан өз қателігін түсініп, ұлын қайтаруды шешеді және оның соңынан жүз (қазақта жүз деген осыдан шыққан) шақты сарбазды жібереді. Бірақ, керекті жерге келіп жеткен сарбаздар қуылған сұлтанмен бірге қалуды шешеді. Содан кейін тағы бір жүздік жіберіледі, олар да сұлтанның қасында қалып қояды. Ханның соңғы ірекеті тағы бір жүздікті сұлтанға әкеледі. Халық Алаша ханның басқаруымен кіші, орта, ұлы жүзге бөлінген қазақ халқы осылайша пайда болған деседі. Осы нұсқаның басы сандыққа (бесікке) салып өзенге ағызып жіберілген бала туралы, кейіннен ол баланың табылып, тәрбиеленіп, сол Алаша хан болғандығы туралы Інжілдегі дәл сондай оқиғаға сәйкес келеді. Аңыздардың барлығын да ескерсек, кесенеді кімнің жерленгені туралы нұсқалар айтарлықтай көп. Кейбіреулер қазақ хандығының ішкі және сыртқы саясатының өрлеуі байқалған, 1538-1580 жылдары хандық құрған Хақназар (Ақназар) хан туралы да айтады. Кейбір ғалымдардың пікірінше, Хақназардың лақап аты "Алаша" болған. Кейбірі бұл жерде Қаза хандығының негізін салушы Керей мен Жәнібек шыққан және өз иеліктері Алтын Ордадан бөлген, жалпы Қазақ хандығын орнатуды мақсат еткен Ұрыс хан жерленуі мүмкін деп есептейді. Кейбіреу тіпті мұнда Шыңғыс ханның өзі жерленген дегісі келеді. Алғашқы зерттеушілердің айтуынша, XIX ғасырдың 60-шы жылдарына қарай кесененің ішінде жерлеудің тылсы сипаттағы айқын көрсеткіштері, яғни иттың бас сүйектері, мата қиықтары, ит жалы бар найза тәріздес сырықтар комілген бір ғана бейіт болған. Одан Ысргі кезде, 1946 жылы жылы Әлкей Марғұлан тобы жүргізген қазбалар нәтижесі де кесенеді жасы елуден асқан еркектің қаңқа бөліктері жеке-жеке жатқан, тек бір ғана ескі бейіттің бар екенін дәлелдеген. Кесененің ішіндегі одан басқа көмулер жиырмасыншы ғасырдың бірінші жартысына жатады ешқандай сәйкестендірілмеген. Ғалымдар кесенеді кімнің жерленгені туралы ғана емес, сондай-ақ оның салынған мерзімі туралы да дауласады. Біреулер XI- XII ғасырлар (дәл осы ғасырлар Кесенедегі тақтайшада жазылған) туралы айтса, ендігі біреулері XIII- XIV ғасырлар туралы айтады. Соған қарамастан, ғалымдардың көпшілігі, кесененің архитектуралық ерекшеліктерін: кірпіштерінің ерекше түрі мен өңделгенін, кірпіштердегі таңбаларды ескере отырып, оның Қазақ хандығының пайда болып, нығая бастаған XV-XVI ғасырларға жатады деген пікірде.

Мемлекеттік деңгейдегі жоспарлар бойынша Ұлытау – ұлттық туризмнің басты тіректерінің бірі. Болашақта солай болары күмәнсіз.

Қолданылған әдебиеттер тізімі

- 1.Шуптар В.В. Avalon Travel Guides Ұлытау: Туристік жол көрсеткіші. – Қарағанды: «Авалон» тарихи- географиялық қоғамы, 2016.-100б.
2. Орталық Қазақстан газеті. Ахат ҚҰРМАНСЕЙІТОВ 20.02.2018ж., «Бүкпесіз әңгіме – кемелдену кепілі» мақаласы.
3. <http://e-history.kz>. ҰЛЫТАУ – ТАРИХ КУӘГЕРІ: ШОТҚАРА ҚАЛАСЫНЫҢ ҚҰПИЯСЫ КӨПІ ТАМЫЗ 2015 Источник: <http://e-history.kz/kz/publications/view/1320> © e-history.kz. Дайындаған Алтынбек ҚҰМЫРЗАҚҰЛЫ
4. <http://anatili.kazgazeta.kz/?p=25198>.»Ұлытауды ұлықтай білейік» 20 - қараша, 2014 ж.

Ермаганбет Д.Б. 2 курс студенті
Ғылыми жетекшісі – э.ғ.к., доцент Жетписов С.У.
Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті Қарағанды қ., Қазақстан
Республикасы

ҚАРАҒАНДЫ ОБЛЫСЫНДАҒЫ ТУРИЗМНІҢ ҚАЗІРГІ КЕЗДЕГІ ЖАҒДАЙЫ

Осы күндері Қазақстанның орталық бөлігін құрайтын Қарағанды облысы - елдің жүрегі және қалай өзінің аймақ көлемімен, туризм әртүрлілігімен немесе тарихи мұрағатымен және солай өзінің өнеркәсіптік пен шикізатті шамасы бойынша оның маңызды бөліктерінің біреуі. Осы күндері Қарағанды облысы – минералдарымен және шикізатымен бай аймақтық және өнеркәсіптік шама бойынша ең ірі облыс. Бұл ірі индустриалды орталық. Өзінің экономикалық, өнеркәсібі, көмір бассейні, мәдениетті, ғылыми шамасы, инфрақұрылымы бойынша облыс Қазақстанның дамуындағы бірінші орнында.

Теміржол байланысы облысты ТМД, Германия, Қытай елдердің қалаларымен байланыстырады. «Сары-Арқа» халықаралық әуежайі Ресей, Германия, Араб Эмиратына және басқа елдерге тікелей сапарларды қамтамасыз етеді. Қарағанды облысы арқылы Алматы мен Қазақстанның басты қаласы-Астанамен қосатын автомобилдік жол өтеді.

Қарағанды облысы Сары-Арқа дала кеңістігінде емін-еркін және кең жайылған. Облыстың аймағы Қазақстанның сирек шоқысының биік орталық бөлігінде орналасқан. Шығыстағы Қарқаралы тауларынан бастап батыстағы Теңіз көліне дейін, солтүстіктегі Ишим өзенінен оңтүстіктегі Шерубайнұра су қоймасына дейін орысшаға аударғанда «Желтый хребет» білдіретін, табиғаты бай берілген кең кеңістік жайылған.

Облыстың климаты – тым континенттік: жаз ыстық және құрғақ, қыс аз қарлы, бірақ қатты желді және боранды. Жазғы күндерінде температура 37 градусқа дейін көтеріледі. Ең суық ай-қаңтар. Аяздар 40 градусқа дейін болады.

Облыста екі жүзден астам үлкен және кіші өзендер бар. Облыстың басты су тамыры – Нұра өзені облыстың шығысынан батысқа қарай ағым Орталық Қазақстанның ең үлкен көлдердің біреуі Теңізге қосылады. Оңтүстік Қазақстанда Балқаш деген ең үлкен көл бар. Оның ерекшелігі мұнада, шығыс жағында су тұзды, батыс жағында су тұзсыз. Қарағанды облысы аймағында ертедегі Жібек жолдың солтүстік тарауы болған деп тарихта айтылған.

Қарағанды облысы Еуразияның нағыз орталығында орналасқан және 428 мың ш.км құрайды. Ол 1932 жылғы наурыз айында құрылған. Оны Сары-Арқа деп атайды (Алтын дала), өйткені көктемде дала саршыл – алтын түсті болып гүлдейді.

Қарағанды облысында 100 астам ұлттардың өкілдері тұрады.

Сары-Арқада ғажайып жануарлар бар-архарлар, қаракұйрықтар, дала бөкендер-сайғалар, беркүттер, қырандар, қасқырлар және түлкілер.

Облыста 200 астам үлкен және кіші өзендер бар, олардың ең үлкені Сары су және. Өзендер мен көлдерде лақа, шортан, сазан, окунь, қара балық, алабұға, ақтабан және басқа балықтардың түрлері бар. Балқаш көлінде балықтардың 20 түрі бар, олардың ішінде 6 осы Қазақстанның үлкен көлінде ғана болатын – Ілі және балқаш Маринкасы, барқытты окунь, дақты және бір түсті губачпен, сирек кездесетін көкталма.

Ұлы Жібек жолының учаскесі Орталық Азиядан Ұлытау арқылы «сары су» немесе «жезді» жол деп атайды. Оны сақталған керуен-сарайлар, нығайтылған елді мекендер, феодалдық қорғандар және қараулдық мұнаралар растайды. Керуен жолдары арқылы өркениет, қолөнерлер, сауда нығайтылды. Бұл туралы ғылымдардың археологиялық қазбалары куәландырады.

XX ғасырдың 30-40 жылдары біздің облыс Сталинмен жазаланған халықты жер аудару орны болды. Осында Алыс Шығыстан этникалық қарістерді, Поволжьедегі немістерді, батыс украиндықтарды және белорустарды, поляктарды, литовтарды, шешендерді, ыңғуштерді жер аударған. Осында азапты жұмысымен сталинның адамдары Құдайға сенген казактарды және шаруашыл кедейлерді, ғалымдарды, дінге берілгендерді «қайтадан үйреткен» қайғылы белгілі ҚАРЛАГ орналасқан. Екінші Отан соғысынан кейін Спаскеде германдық, жапондық, италяндық және румындық соғыс тұтқындардың концлагері орналасқан. Қазіргі уақытта Спаскеде сталиндық тоталитаризмнен қаза тапқандарға ескерткіш мемориалы орнатылған.

Қарағанды облысының географиялық жай-күйі Қазақстанның индустриалды орталығы болуға мүмкіндік тұғызды. Теміржол байланысы Қарағанды, Балқаш және Жезқазғанды Ресей Федерациясының, Украинаның, Қырғызстанның және Өзбекстанның қалаларымен байланыстырады. «Сарыарқа» халықаралық әуежайы Ресей, Германия, Түркия, Бірлестірілген Араб Эмиратына және басқа жерлерге тікелей сапарларды қамтамасыз етеді. Қарағанды облысы арқылы Алматы мен Қазақстанның басты қаласы Астанамен қосатын автомобилдік жол өтеді. ҚХР, Германияға, Қырғызстанға, Польшаға, Ресейдің – Мәскеу, Омбы, Новосибирск, Екатеринбург, Сочи қалаларына және басқа жерлерге халықаралық автобус сапарлары әрекет етеді. Облыстың 50 туристік фирмалары мәдениетті демалуды, экскурсияларды ұйымдастыру бойынша қызмет көрсетеді. Қарқаралы ауданындағы «Шахтер», «Сосновый бор», «Тасбулак» демалыс үйлері, «Жартаc», «Жосалы» санаториялары, Балқаш көлі жанындағы «Тулпар» спорт кешені кез келген қонақтың мүмкіндігіне қарастырылған демалыс, емдеу ұсынады. Облыста 3 тау шаңғылық кешені әрекет етеді: Қарқаралы тау орманының шұрайлы жерінде, Теміртауда – Жауртау тау төбесінде, Қарағандының Оңтүстік-Шығысында – Е.А.Бөкетов атындағы Қарағанды Мемлекеттік Университеті спорттық-сауықтыру комплексінің инфра құрылымында.

Қала 1934 жылғы ақпан айында құрылды. Өзінің экономикалық, ғылыми және мәдениетті шамасымен Қарағанды қаласы Қазақстанда бірінші орында.

Космонавтардың құрметіне көшеге аттары берілді, Юрий Гагарин алаңы, «Чайка», «Космонавт», «Созвездие» қонақ үйлері, жылда келген туристер осы қонақ үйлерде тоқтайды.

Мейрамханалар мен кафелер желісі еуропалық және шығыс ас үйінің кең таңдаулы тағамдарымен қызмет көрсетуімен ұсынады. Туристарға бильярд залдары, боулинг - теннис орталықтары, аквапарктер және бассейндер саунасымен және горкаларымен ұсынылады. Жазда аквапарктен шомылып күнге күйге болады. Қала қонақтарын Қазақстан Тәуелсіздігіне 10-жылдық атындағы этнографиялық паркте, мәдени және демалу орталық паркінде, Жауынгер-интернационалистардың ескерткіш паркінде қарсы алуға қуаныштымыз. Өн сүйерлерді композиторлар, дирижерлер, әнші-музыканттар, вокалдық әншілер өздерінің классикалық музыкаларымен авторлық концерттерін көрсететін «Шалқыма» концерттік залы күтуде. Арт-галереясында, көрме залында, бейнелеу өнер мұражайында туристарды Қазақстанның дарынды суретшілермен және мүсіншілермен, сәндік-қолданбалы өнер шеберлерімен таныстырады. Облыстық тарихи-өлкетану мұражайы қарағандықтармен жеті он жылдық бойы өткен үлкен жолдың кезеңдерін бейнелейтін экспозицияларды әрқашан жаңартады.

Әр жылдың қыркүйегінде Қарағанды облыстық қазақ және орыс Сакен Сейфуллин және Константин Станиславский атындағы драма театрларында, музыкалық комедия академиялық театрында жаңа театрдық маусым ашылады. Қала орталығында С.Сейфуллин атындағы жаңа драмалық театр. Балалармен «Буратино» құршақ театрында, Қарағанды мемлекеттік циркінде, хайуанаттар бағында, Федоровка су қоймасы жағасында демалуға болады. Орталық мәдени және демалу паркінде балаларға арналған теміржол әрекет етеді. Қазіргі кезде Г. Головкин және С. Сапиев орталықтары салынған.

Қазақстан – көп ұлтты және көп дінді егемен мемлекет. Қарағанды қаласында

мұсылмандар, католикатар, православдық христиандар, лютердер және дінді құдайға сенгендер мен деноминациялар татулықта және бірлікте өмір сүріп жатыр. Құдайға құлшылық етуі мұсылмандық мешітте, Свято-Введендік православдық соборында, қасиетті Иосифтың католиктардың соборында және церковтық сәулеті еуразиялық стандартқа сәйкес келетін басқа мәдениетті құрылыстарда өтеді. Қаланың оңтүстік-шығысында жаңа католиктік кафедралдық собордың құрылысы жүріп жатыр.

Көзді қуантады «Абзал», «Халық», «Электроника әлемі», «City Mall» сауда үйлері, «Достар-Алем», «Алатау», «Мерей» қонақ үйлері, теміржол вокзалы, әуежайы, «Шахтер» орталық стадионы. Қазақстанның Тұңғыш Президентінің қаласы.

1935 жылы Самарканд поселкесі қала мәртебесін алды. Жаңа қаланы Теміртау (Железная гора) деп атады, өйткені мұнда Қазақ металлургиялық зауыты өзінің жолдамасын алды, халық Қазақстандық Магнитка дейді.

Қарағанды облысы Шет ауданында (аудандық орталық Ақсу-Аюлы) Орталық Қазақстанның аушы бүркіт пен қыран құстарды асырап үйрететін жалғыз мамандандырылған шаруашылық орналасқан. Осында бүркітшілер өнеріне үйрету, аушы құстарымен аң аулау үшін теріден жасалған бұйымдарды өндіру жөнінде қазақ ұлттық кәсібі бойынша мектеп құрылған.

Қазақтар ертеден түлкі мен қоянды аулауға бүркіттерді және қырандарды пайдаланған. Жақсы дайындалған құстар қасқыр мен джейранды да аулайды. Ұядан алынған балапанды қолға және аң аулауға үйрету үшін көп уақыт және жоғары біліктілікті талап етеді. Дайындалған қырандар, бүркіттер әлем нарығында өте қымбат бағаланады.

Қарағанды облысының ішкі туризм саласы әлі де болса бір тұтас индустрия ретінде қалыптаспаған. Бірақ туризм саласына мемлекет белсене қатысатын болса, Қазақстан экономикасындағы үлкен табысты шаруашылыққа айналдыруға болады. Әрине 5 жыл өтсін, 10 жыл өтсін деген ой-пікір болмайды, бірақ осы салада оң өзгерістер қалыптасып келеді, әлемнің туризм саласы дамыған елдерден үйрену керек, өзіміздің мамандарды дайындау қажет және де өзіміздің үйімізге махаббатпен, сүйіспеншілікпен қарауымыз керек.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Р.Курбанова. Современное состояние туризма в Казахстане: Проблемы и перспективы развития. Транзитная экономика №6 2000. –104-108 стр.
2. О развитии туризма как доходной отрасли Республики Казахстан. Официальные материалы. Алматы. Раритет. 2016г.
3. Роль туризма в устойчивом развитии Республики Казахстан. Алматы. Қазақ университеті.
4. Реальные возможности туристского рынка Казахстана. Деловой мир. Астана. 2000г. №5

Ермолаев Е., ученик 11 класса

Научный руководитель - к.э.н., доцент Замбинова Г.К.

Карагандинский экономический университет Казпотребсоюза, г. Караганда
Республика Казахстан

РАЗВИТИЕ ЭКСТРЕМАЛЬНОГО ТУРИЗМА В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН НА СОВРЕМЕННОМ ЭТАПЕ

Историческими предпосылками экстремального туризма в Казахстане являются становление и развитие Великого Шелкового пути, начало формирования которого относится к третьему тысячелетию до н.э.

До обретения Казахстаном независимости туризм, как и все другие отрасли экономики, был жестко регламентирован центром. Основными регионами туристской деятельности в СССР были Кавказ, Крым, Прибалтика, исторические центры России, Средней Азии. В то же время историческая значимость целого ряда архитектурных, археологических, культурных памятников и природных достопримечательностей Казахстана фактически не рекламировалась и оставалась невостребованной. Туризм в Казахстане в советский период представлял собой один из элементов системы культурно-просветительной работы, выполнявшей идеологическую функцию и, несмотря на ее доминирующую роль, финансировался по остаточному принципу и не имел существенной экономической значимости. [1]

С приобретением независимости в Казахстане была заложена основа для регулирования туристской деятельности и возрождения исторического и культурного наследия народа.

На сегодня для развитие туризма в Республике Казахстан обеспечивается Законом Республики Казахстан "О туризме" от 3 июля 1992 года N 1508-ХІІ, Указами Президента Республики Казахстан "О реализации Ташкентской декларации глав тюрко-язычных государств, проекта ЮНЕСКО и Всемирной Туристской Организации по развитию инфраструктуры туризма на Великом Шелковом пути в Республике Казахстан" от 30 апреля 1997 года N 3476 и "О Государственной программе Республики Казахстан "Возрождение исторических центров Шелкового пути, сохранение и преемственное развитие культурного наследия тюрко-язычных государств, создание инфраструктуры туризма" от 27 февраля 1998 года N 3859.

В последнее время наблюдается увеличение интереса иностранных туристов к туристским достопримечательностям Республики Казахстан. Обусловлено это явление, прежде всего, географическим положением республики, большим потенциалом в области организации туристически привлекательных маршрутов и т.д. Туристическая привлекательность Казахстана объясняется наличием уникальных природных зон и заповедников, историко-культурных достопримечательностей мирового уровня.

Грамотное использование этих ресурсов способствует развитию в республике практически всех видов туризма.

Общая экономическая ситуация в стране повлияла на состояние туристского рынка. Так, по оценкам участников казахстанской туристической индустрии спрос на услуги по выездному туризму в 2015 году снизился на 70-80% по сравнению с предыдущим годом, что повлияло и на операторов массового выездного туризма.

Несмотря на то что Казахстан имеет огромный туристско-рекреационный потенциал, на котором расположены потенциально привлекательные туристские зоны, туристическая отрасль страны характеризуется недостаточным уровнем развития. Его доля в валовом внутреннем продукте составляет около 1,6%.

Утвержденная в 2014 году Концепция развития туристской отрасли РК до 2020 года предусматривает продвижение национального туристического бренда внутри страны и создание положительного имиджа Казахстана в международном туристическом сообществе. И этому есть подтверждение, на формирование туристского имиджа Казахстана из республиканского бюджета выделены в 2013 году – 283 млн тенге, в 2014 году – 317 млн тенге и в 2015 году – 339 млн тенге. [2]

Но в то же время есть несколько основных проблем, препятствующих развитию внутреннего туризма – это и неадекватно высокие цены на размещение при достаточно низком уровне сервиса, разобщенность участников туристического рынка, отсутствие инфраструктуры, сложная система визовых и миграционных формальностей и, конечно же, слабая PR-кампания Казахстана за рубежом. А также многие иностранные туристы, приезжая в Казахстан, остаются обманутыми, обманутыми впечатлениями. Данный факт косвенно может быть подтвержден статистикой въезжающих туристов в Казахстан, в 2013

году данный показатель составил 6,8 млн туристов, и в 2014 году данный показатель уменьшился и составил 6,3 млн туристов.

Анализ въездного потока туристов в 2014 году по целям пребывания показал, что 97% нерезидентов прибывает в Казахстан с деловыми и профессиональными целями и лишь 3% туристов указали, что прибыли в Казахстан с целью отдыха и рекреации.

Необходимым условием для устранения указанных препятствий и обеспечения устойчивого развития внутреннего туризма является поддержка туризма на государственном уровне.

Для создания положительного имиджа Казахстана в международном туристическом сообществе должен быть применен кластерный подход. В последние годы в огромное внимание уделяется проблемам гостеприимства и туризма, а также отмечается резкий рост внимания к кластерам и кластерной политике. Подчеркивается их существенное значение для создания долгосрочных конкурентных преимуществ территорий, нацеленных на успешное привлечение широкой группы туристов.

В целом Концепцией предусматривается развитие пяти туристских кластеров страны: Астана, Алматы, Восточный, Южный и Западный Казахстан.

Северная и южная столицы позиционируются как центры делового туризма, Алматы также как центр международного горного туризма.

Кластер Восточный Казахстан – центр развития экологического туризма.

Кластер Южный Казахстан – культурный туризм.

Кластер Западный Казахстан – культурный и пляжный туризм. В данных кластерах предусмотрена реализация национальных проектов: Бурабай в кластере Астана, горнолыжный курорт Южный Каскелен и Кок Жайлау в кластере Алматы, Бухтарма и Катон-Карагай в кластере Восточный Казахстан, Кендерли в кластере Западный Казахстан. [3]

Создание курортной зоны предполагает три элемента капитальных затрат – внешняя магистральная инфраструктура, внутренняя инженерная и туристская инфраструктура и коммерческие объекты.

Предполагается, что развитие внешней инфраструктуры будет обеспечено полностью за счет государства.

Учитывая, что сегодня государственно-частное партнерство (ГЧП) находится на пике активности обсуждения, можно предположить, что его механизмы являются базовой конструкцией привлечения внебюджетных инвестиций в развитие туризма в Казахстане.

Эффективное развитие принципов ГЧП в сфере туризма предполагает «распределение обязательств» между государственным и частным партнерами. Основной целью ГЧП является развитие инфраструктуры в интересах общества путем объединения ресурсов и опыта государства и бизнеса, реализация общественно значимых проектов с наименьшими затратами и рискам при условии предоставления экономическим субъектам высококачественных услуг.

Кроме того, в рамках нового закона «О ГЧП» возможна частная инициатива, в рамках которого частный партнер может инициировать реализацию проекта по механизму ГЧП в отношении объекта, находящегося у него на правах собственности или долгосрочной аренды. Согласно статистике туризма Казахстана за 2014 год - 97% туристических организаций находятся в частной собственности, в государственной всего лишь 3% туристических организаций.

Другими словами, мировая практика применения механизма ГЧП в сфере туризма отвечает основным задачам развития отрасли:

1) формирование положительного имиджа Казахстана для роста популярности страны в международном туристическом сообществе;

2) повышение культурно-образовательного уровня казахстанцев, а также приобщение иностранных граждан к знаниям истории, культуры и быту народа нашей страны;

3) привлечение иностранного капитала в страну.

В 88 странах механизм ГЧП применяется как инструмент привлечения частных инвестиций в выполнение государственных задач, в частности в предоставлении туристических услуг, и вот несколько ярких примеров положительного мирового опыта применения механизма ГЧП в развитии туризма.

Турция: создание курортных комплексов в Белеке и Южной Анталии.

ЮАР: строительство и эксплуатация туристской инфраструктуры в национальных парках по концессиям.

Парижский Диснейленд: строительство уникального парка развлечений и сопутствующей инфраструктуры.

Актуальность развития национального туристического бренда заключается в том, что туризм в Казахстане является одной из приоритетных отраслей развития несырьевого сектора экономики.

Так, в ходе 27-го заседания Совета иностранных инвесторов при Президенте РК глава государства объявил об одностороннем установлении безвизового режима для граждан 10 государств, показавших наиболее высокую инвестиционную активность в Казахстане. В этом списке США, Нидерланды, Великобритания, Франция, Германия, Италия, Малайзия, ОАЭ, Республика Корея и Япония.

Также следует отметить, что наша страна активно участвует в реализации мероприятий, посвященных году туризма в СНГ, что играет немаловажную роль в повышении имиджа нашей страны.

Принимая во внимание действия, предпринимаемые в рамках реализации Концепции развития туристской отрасли РК до 2020 года, а также потенциал ряда мероприятий международного масштаба (EXPO-2017, выдвижение кандидатуры Казахстана на проведение зимней Олимпиады 2022 года и др.), можно говорить об открытии широких возможностей для повышения степени узнаваемости Казахстана на мировом рынке туризма и привлечения в страну иностранных гостей.

Благоприятные тенденции в отечественной экономике, а также государственная поддержка отрасли, связанная с реализацией программы кластерного развития, позволяют предположить, что тенденция роста общего количества туристов сохранится.

В соответствии с данными, представленными в таблице 1 можно сделать выводы относительно поступательной и устойчивой тенденции увеличения объема выполненных работ и оказанных туристских услуг в Республике Казахстан за период с 2010 по 2015 годы.

Таблица 1

Объем выполненных работ и услуг в туристической индустрии Республики Казахстан, тыс. тенге (Данные агентства РК по туризму и спорту)

	2010г.	2011г.	2012г.	2013г.	2014г.	2015г.
Всего	37 440 625,1	45 245 839,6	47 836 934,6	53 486 371,6	59 714 164,2	72 618 723,1
предоставление услуг гостиницами с ресторанами	28 558 539,3	34 529 408,7	35 263 363,5	37 184 754,9	41 940 239,4	51 946 456,5
предоставление услуг гостиницами без ресторанов	6 499 672,8	8 057 183,8	9 654 397,1	12 691 914,4	12 784 801,1	15 160 943,3

предоставление жилья на выходные и прочие периоды краткосрочного проживания	1 856 253,8	2 367 164,3	2 457 698,1	3 090 592,1	4 360 582,7	4 511 890,1
туристические лагеря, парки отдыха и развлечений	424 543,4	171 457,6	181 923,5	211 511,2	280 521,9	211 678,8
другие виды жилья	101 615,8	120 625,2	279 552,4	307 599,0	348 019,1	787 754,4

Данные приведенные в таблице 2 свидетельствуют о положительной динамике объемов выполненных работ и услуг в туристской отрасли республики. Так, по состоянию на 2010 год объем выполненных работ составлял 37 440 625,1 тысяч тенге, в 2011 году тот же показатель изменился в сторону увеличения и составил 45 245 839,6, в 2012 году наблюдался рост в пределах 47 836 934,6 тысяч тенге, в 2013 году – 53 486 371,6, а в 2015 году – 72 618 723,1 тыс. тенге.

Таким образом, за период с 2010 по 2015 год среднегодовая динамика изменения объема выполненных работ и услуг в туристской отрасли Казахстана выросла в 2 раза.

Экономическое влияние туризма на экономику страны проявляется через показатели денежных потоков, направленных из страны и в страну, которые генерируются туристским экспортом и импортом. Большая часть доходов от экспорта туристских услуг поступает от прибывающих иностранных туристов, а также от продажи билетов на отечественный транспорт и другие услуги в стране пребывания. Туристский импорт страны составляют деньги, потраченные ее гражданами во время зарубежных поездок, оплата ими транспортных расходов и других услуг в странах пребывания, а также оплата дивидендов иностранным инвесторам индустрии туризма. Разница между доходом страны от экспорта туристских услуг и стоимостью импорта туристских услуг представляет туристский платежный баланс, который может быть отрицательным (дефицит) и положительным. [4]

Так, в Республике Казахстан на современном этапе, наблюдается положительная динамика увеличения объемов въездного туризма, что говорит о позитивных тенденциях развития туристской отрасли в Республике Казахстан

Список использованной литературы:

- 1 Послание Президента Республики Казахстан Н.Назарбаева народу Казахстана от 30 ноября 2015 "Казахстан в новой глобальной реальности: рост, реформы, развитие"
- 2 Закон Республики Казахстан от 13 июня 2001 года № 211-П О туристской деятельности в Республике Казахстан
- 3 Александрова А.Ю. «Международный туризм », М 2010. - 320 с.
- 4 Богатырева Е. « Туризм и отдых» -М №6 2011.

Есмахаева Н., 3 курс студенті
Ғылыми жетекші – Манкеева Д.С. ЭБЖҚК, Қарағанды қ., Қазақстан
Республикасы

«ҚАЗАҚСТАННЫҢ МӘДЕНИ – ГЕОГРАФИЯЛЫҚ БЕЛДЕУЛЕРІ ЖӘНЕ ТУРИЗМ ДАМУЫ» БАҒЫТЫ БОЙЫНША «ОҢТҮСТІК ҚАЗАҚСТАН ОБЛЫСЫНЫҢ ТАРИХИ-МӘДЕНИ ОБЪЕКТІЛЕРІ»

Елбасымыз Нұрсұлтан Назарбаев «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» атты бағдарламалық мақаласында Қазақстанның қасиетті рухани құндылықтарын халық санасына сіңірудің ерекше маңыздылығын айтып өткен болатын. Осыған орай, ҚР Мәдениет және спорт министрлігінің бастамасымен қазақ халқының тарихынан елеулі орын алатын Қазақстанның қасиетті орындарын анықтап, оның тізімін жасау қолға алынды. Ғылыми-сараптамалық кеңес ашылып, оған белгілі ғалымдар мен қоғам қайраткерлері тартылды. Аймақтарда жергілікті өлкетанушылар мен ғалымдар, облыстық әкімдіктің қатысуымен қасиетті орындарды анықтау үшін облыстық жұмыс топтары құрылды. Солардың ұсынысы бойынша Қазақстанның 100 қасиетті орындары мен кешендерінің тізімі анықталды. «Қазақстанның қасиетті орындары мен кешендері» ретінде ерекше қастерленетін табиғи, мәдени мұраның, зайырлы және діни сәулеттің айрықша қастерлі ескерткіштері, кесенелер, сондай-ақ, Қазақстан халқының жадында өшпес із қалдырған тарихи және саяси оқиғалармен байланысты орындар ұғынылады. Қазақстанның тарихи-мәдени мұрасы мен әлеуметтік-саяси өміріндегі маңызды орын алатын ұлттық бірлік пен жаңғыру нышаны ретіндегі нысандар, сондай-ақ ұлттық бірлік пен жаңғыру символы ретінде көрінетін мемлекеттің әлеуметтік-саяси өмірінде маңызды орын алатын нысандар мен кешендер кірді.

Оңтүстік Қазақстан – ежелгі цивилизацияның жері. Ежелгі дәуірден бастап қазақ жерінің тұрғындары тұрмыстық мәдениетті құраған болатын.

Ұлы жібек жолы жерінің қиылысында Оңтүстік Қазақстан облысының жері қазақ мемлекетінің бесігі болып есептеледі. Оңтүстік Қазақстан облысы тарихи ескерткіштерімен әйгілі – қорғандар, бекіністер, ежелгі қалалық кесенелер, тұрғындардың қоныс қалдықтары жетерлік. Оңтүстік Қазақстан облысының 802 тарихи және мәдени ескерткіштердің ішінен 528 археология ескерткіштері, 42 тарихи ескерткіштері, 226 архитектуралық ескерткіштер.

Оңтүстік Қазақстан облысының қалаларының ішінде Түркістан қаласы ерекше орын ерекше орын алады. XVI-XIX ғасырдағы Ұлы Жібек жолында орналасқан Түркістан қаласы Қазақ хандығының астанасы және түрік тілді халықты адамдардың орталығы.

«Түркістанда Түмен баб, Сайрамда бар сансыз баб, Отырарда отыз баб» демекші, Оңтүстік Қазақстан облысында киелі орындар көптеп кездеседі. Оларға ниеттеніп келушілердің саны кеміген емес. Өз дертіне дауа іздеуші халық, киелі орындарға ағылып жатады. Мен сол орындардың 12-сын іріктеп алдым.

Арыстан баб кесенесі - көне Отырар жеріндегі сәулет өнері ескерткіші.

Түркістан халқының арасында мұсылман дінін таратушы Қожа Ахмет Иасауидің ұстазы болған Арыстан баб ата қабірінің басына салынған. Кесене дәлізхана, мешіт, құжыраhana, азан шақыратын мұнара сияқты жеке бөлмелерден құралған. Кесененің ең көне бөлігі қабірхана болуы тиіс. Қазір де оның едені басқа бөлмелермен салыстырғанда едәуір биік. Қабір үстіне алғашқы белгі 12 ғ. шамасында салынған. Мазар 14 ғасырда қайта жөнделген. Арыстан баб кесенесі 20 ғасырдың басында жергілікті халықтың қаражатымен күйдірілген кірпіштен ауданы 35x12 м, биіктігі 12 м, бұрынғы Меккеге қараған есігі Түркістанға, Әзірет Сұлтанға бағытталып, Солтүстік жағы кесене, Оңтүстік жағы мешіт есебінде қайта жөнделді. Дәліз-қақпа маңдайшасына мәрмәр тақта қаланып, бетіне ыжра бойынша 1327 жыл, яғни соңғы құрылыс жүрген уақыт деп көрсетілген.

Бұл кесене XII ғасырда өмір сүрген діни көріпкел Арыстан баб мазарының үстіне салынған. Кесененің бірінші құрылысы XIV-XV ғасырға жатады. Сол құрылыстан кесілген айван тізбектері қалған. XVIII ғасырда көне мазардың орнында жер сілкінісінен кейін екі кесілген ағаш тізбекке тірелген айванмен салынған екі күмбезді құрылыс орнатылды. XVIII ғасырда құрылыс қиратылып, фриз жазбалары бойынша 1909 жылы қайта салынды. 1971 жылы жоғары деңгейдегі грунт сулары салдарынан мешіт құлатылып, қайта орнатылды. Құрылыс алебастр ерітіндісінде күйдірілген кірпіштен қабырғаның сырт жағына салынды. Қазіргі кезде бұл кесене Орталық Азиядағы қажылық міндетті өтейтін мұсылман киелі жерлерінің бірі болып саналады. Аңыз бойынша Арыстан баб Мұхаммед пайғамбардың елшісі болған. Бір күні Мұхаммед пайғамбар өзінің шәкірттерімен құрма жеп отырған еді. Бір құрма қайта-қайта ыдыстан құлай беріп, пайғамбар ішкі дауысты естіді: «Бұл құрма Сізден кейін 400 жыл алдағы уақытта туылатын мұсылман бала Ахметке арналған». Сонда пайғамбар шәкірттері ішінен бұл құрманы кім иесіне жеткізетінін сұрайды. Ешкім сұранған жоқ. Пайғамбар сұрақты қайта қойғаннан кейін, Арыстан баб былай деді: «Егер Сіз Алла Тағаладан 400 жыл сұрап берсеңіз мен бұл құрманы иесіне жеткіземін». Халық аңыздарынан және жазба деректеріне қарағанда («Рисолаи Сарем-Исфижоб» және Куприлозада кітабы) Арыстан баб Ахмет Яссауидің ұстазы болып құрманы жеткізеді. Қазіргі кезде Арыстан баб мазары үстінде 30*13 метр аумағы бар кесене тұр. Тарихи деректер бойынша XII-XVIII ғасырларда кесене бірнеше рет қайта салынып, қайта жаңартылды. Қожа Ахмет Яссауи ұлы әулие мен діни көріпкел 1103 жылы туылып 1166 жылы қайтыс болған.

Арыстанбаб кесенесі ғасырлар бойы түрлі өңдеу-жөндеуді басынан кешірген құрылыс. Кейде Арыстанбабтың XI-XII ғасырларда өмір сүргенін тілге тиек ете отырып, оның кесенесі Арыстанбаб дүние салған соң іле-шала тұрғызылған деген жорамал айтылады. Алайда бізге жеткен қазіргі кесенеде XII ғасырдың белгілері жоқ. Бұл арада біз ислам дінінің алғашқы кезде қабыр үстіне төбесі жабық құрылыс тұрғызуға тыйым салғанын есте ұстағанымыз жөн. Осы тұрғыдан қарағанда, XII ғасырда Арыстанбаб ғимаратының болмауы да мүмкін. А.Черкасовтың жазбаларында Арыстанбаб кесенесі әулие және шәкірттері жатқан екі бөлмеден, сондай-ақ алдындағы бастырмадан тұрғанын жоғарыда айтқан болатынбыз. Бұлардың жобасы XIV ғасырдың құрылысына сай келеді. Осымен қатар бастырмадағы ұстындар да XIY ғасырдың аяғы мен XV ғасырдың басында жасалған деген тұжырымды мамандар айтқан болатын. Яғни қазіргі Арыстанбаб құрылыс кешеніндегі қабырғалар бөлігі ең көнесі, әуелгісі болып табылады. Бұған қоса халық арасында кең тараған мынадай аңыз бар: «Қожа Ахмет кесенесінің қабырғалары қаланып болған түні алып жасыл өгіз көтерілген дуалдарды мүйізімен соғып, құлатады. Ғимарат қабырғалары қайта тұрғызылып, күмбездері қалана бастағанда бұл оқиға тағы да қайталанып, бәрі үйелген төбеге айналады. Бұл жай Әмір Темірді көп ойландырады. Түсінде бір шал келіп, аян береді, ол Қожа Ахметтің ең алғашқы ұстазы, Арыстанбаб моласының үстіне мазар көтеруге әмір ететінін жеткізеді. Бұл талап орындалған соң ғана Әмір Темір Түркістандағы құрылысын ойдағыдай аяқтайды». Арыстанбаб қабірханасының едені басқа бөлмелермен салыстырғанда едәуір биік. Тігінен көтерілген қабырғалары бір биіктікте сәулет өнерінде «желкен» деп аталатын өріммен иіліп барым күмбездің ұласады. Күмбез ауқымы кең, ыәм биік етіп тұрғызылған. Қабірхананың есігі күнбатысқа, дәлірек айтсақ, Меккеге бағышталған. Бұл қасиетті қабірлерге тағзым етудің мұсылмандық ережелерінен туындайды: зиярат етушінің беті сағанаға, арқасы құбылаға қарауға тиіс болған. Оның ұзындығы 3 м. 90 см., ені 1 м. 30 см., биіктігі 1 м. 20 см. Қабаттас, көлемі 5,4м x 5,4 м. Бөлмеде үш қабір бар. Ол да биік күмбезден жабылған. Алайда күмбездің іші алебастрмен сыланып, геометриялық үлгідегі өрнектермен нақышталған. Әулиеге кірер есіктің екі жағында екі қабір орналасқан. Шырақшылар бұларды Лашынбаб пен Қарғабаб дейді. Олар әулие қабірімен салыстырғанда аса шағын болып келген. Лашын баб қабырының көлемі 1,63м x 0,92м., Қарғабабтікі 1,70 м x 0,90 м. Осы қабарханаларға оңтүстік-батыс жақтан бірнеше бөлмелер қосылған. Екі қанаттағы

бөлмелерді біріктіріп, байланыстырып тұрған дәліз-бастырма бар. Ол әдеттегі бастырма-айвандардан өзгеше, тұтасымен қыштан өріліп, төбесі иіліп жабылған. Оның көлемі 7,60м х 4,35м. Қабырханалар, дәліз қышпен қаланып күмбезделсе, мешіт бөлігі негізінен қам кесектен тұрғызылып, төбесін жабуда ағаш кең пайдаланылған. Мешіттің ортасында В.В.Константинова жасаған жоба бойынша алты ағаш тіреу болған. Олардың үстіне қары қойылып, ағаштан қырлы күмбез қиыстырылған. Мешіт қабырғасында Мекке бағытын көрсететін ойық-михраб бар.

Зерттелуі. Арыстан баб ескерткіші деп аталатын мазарлар басқа аймақтардың бірі – Қырғызстандағы Ош өңірінде. Бірақ қырғыздардың діни-нанымдарын зерттеген ғалым С.М.Абрамзонның пікірінше, жергілікті халық бұл жерде жерленген Арыстанбабты қалмақтарға қарсы соғысқан батыр деп таниды. Яғни Оштағы Арыстанбаб ХҮІІ-ХҮІІІ ғасырларда болған адам. Арыстанбаб қабірінің басына тұрғызылған ғимарат алғаш ғылыми әдебиетте 1898 ж.ж. И.Т.Пославскийдің «Развалины города Отрара» атты мақаласында аталады. 1903 жылы кесене түркістандық археология әуесқойлар үйірмесінің мүшесі А.Черкасовтың Отырар төбені көріп айтқаны жөніндегі есебінде аталып өтіледі. А.Черкасовты түкпір бөлмедегі Арсытанбабтың қабірі таң қалдырады: «Надгробие Арстан – Баба такой же формы, как и остальные, покрыто куском белого коленкора и поражает своими размерами. Такого роста, по ловам шейха, достигал и сам святой...». А.Черкасовтың деректері кеінірек орыс-француз тілдерінде жарық көрген. И.А.Кастеньенің «Древности Киргизской степи и Оренбургского края» деген еңбегінде де қайталанады. Көп үзілістен кейін Арыстанбаб кесенесі жөніндегі ғылыми сипаттама 1950 ж. В.В.Константинованың «Некоторые архитектурные памятники по среднему течению р.Сырдарьи» деген мақаласында жарияланды. 1987 жылы «Білім мен Еңбекте» М.Сембиннің кесене жайлы мақаласы жарияланды. М.Сембин Арыстанбаб туралы мақаласында О.Дастановтың «Әулиелі жерлер туралы шындық» атты кітабындағы келтірілген мәліметтерге сүйене отырып, Арыстанбаб кесенесінің сәулетшісі ташкенттік Ескендір қажы болған деген болатын. «Ол өзінше бір қайта жырау, тыңнан толғау, немесе ақындық шабыт-шалым сынасып, жырмен жарысу есепті...», - деген М.Әуезов сөздері Арыстанбаб сәулетшісіне толығымен тән.

XXI ғасырдағы Арыстан баб кесенесі. Әлемге танымал “Арыстан баб” мавзолейінің құрылысы екі жыл бұрын жаңа архитектуралық кешен тұрғысында басталған. Идея авторы – белгілі мемлекет және қоғам қайраткері, инженер-ғалым, танымал меценат Асқар Құлыбаев болып табылады. Бір кездері Асқар Алтынбекұлы халық игілігі үшін рухани құндылық орнатуды армандаған. Бүгінде Асқар Құлыбаевтың және оның ұлдарының Қазақстанның жан азығы байлығын еселей түсу мақсатындағы сіңірген үлесі зор екендігін айту қажет. Елбасымыз Н.Ә.Назарбаев өзі бастама көтеріп, бүкіл мемлекеттік деңгейде жүзеге “Мәдени мұра” бағдарламасы асырылып жатыр.

Түркістан қаласынан 60 шақырымдай жерде жергілікті халық әулиелі мекен санайтын Укаша ата сахабаның зияраты және қасиетті құдығы бар. Келушілер Укаша сахабаның ұзындығы 20-25 метрдей ұзын қабірінің басына дұға жасаған соң, осы арадан 700-800 метрдей қашықтықта, тау басындағы құдыққа барып, тереңдігі 30 метрге дейін жететін құдыққа қауға тастайды. Ырым бойынша, әулиенің құдіретіне күмән келтірген немесе ой-пікірі теріс адамға құдық бір тамшы су бермейді. Ал ниеті таза, ықыласы күшті адамның шелегі құр қалмайды. Аңыз бойынша Укаша сахаба Мұхаммед пайғамбардың жақын серігі, күзетшісі болған екен. Пайғамбарымыздың ерекше белгісі – жауырынының астындағы мөрді сүйгендіктен, Укашаның денесі атса оқ, шапса қылыш өтпейтін қасиетке ие болған. Дұшпандары Укашаның таң алдында бүкіл денесі балбырап, Аллаға жалбарынатынын естіп, сол сәтін аңдып келіп, басын қылышпен шапқан деседі. Бірақ кесілген бас дұшпандардан домалап қаша жөнелген, сол кезде тау үстіне көктен жасын түсіп, құдық пайда болған, сол құдыққа Укаша атаның басы түсіп, ғайып болыпты. Әлгі құдық жерасты жолдарымен сонау Меккедегі зәмзәм бұлағымен жалғасады дейді айтушылар. Өйткені сахабаның басы сол зәмзәм бұлағынан шығып, өзге жолдастары

пайғамбардың қабірінің аяқ жағына жерлепті. Бұл Укашаның «Иә, Алла, менің басым пайғамбарымның аяғында жатса екен!» деген арман-тілегінің орындалғаны болса керек. «Осы хикаяға өз басым имандай сенемін», – дейді бүгінде мемлекет қамқорлығына алынған Укаша ата құдығының қорықшысы Байзақ Кенбаев.

Қожа Ахмет Яссауи кесенесі - ортағасырлық сәулет өнері ескерткіші. Түркістан қаласында орналасқан. 1396-1399 жылдары Әмір Темірдің бұйрығымен Қожа Ахмет Яссауи қабірінің басына тұрғызылған. Көптеген жазба деректерге қарағанда, болашақ құрылыстың жобасын жасауда Әмір Темір тікелей өзі қатысып, негізгі өлшемдерді анықтаған көрінеді. Кесене - үлкен порталды-күмбезді мемориалдық құрылыс. Архитектуралық жергілікті дәстүрді жете меңгерген парсылық шеберлердің жобасы құрылысқа негіз етіп алынған. Кесене оңтүстік-шығыстан солтүстік-батысқа қарай созылып жатыр. Ені - 46,5 м, ұзындығы - 65 м. Күйдірілген шаршы кірпіштен өрілген. Кесене жобасының ерекшелігі - онда Орталық Азия сәулет өнерінде бұрын-соңды ұшыраспаған шатыр жабу тәсілдері қолданылған. Ескерткіште күмбезді, аркалы элементтер мол. Сәулетші-шеберлер тек аркалы күмбезді жүйенің өзіне сан түрлі әдістерді қолданған. Кесенеде аса үлкен портал (ені - 50 метрге жуық, порталдық арканың ұзындығы - 18,2 метр), бірнеше күмбезді, 35 бөлме бар. Ғимараттың биіктігі 37,5 м. Сыртқы қабырғалардың қалыңдығы - 1,8-2 м, қазандық қабырғаларының қалыңдығы - 3 м. Қожа Ахмет Яссауи кесенесі мешіт, медіресе қызметін де атқарған. Кесененің үш қабырғасының үстіңгі жағымен өтетін эпиграфтық фризде Құран Кәрім сүрелері мен аяттары жазылған. Жазулар көгілдір қышпен өрнектелген. Жазулардан «Алла», «Мұхаммед», «О, жарылқаушы», «Билік Аллада», «Алла менің әміршім», «нижранның 800 жылы» деген сөздерді оқуға болады. Қоладан соғылып, алтын, күміс жалатылған есік тұтқалары мен алты шырағдан да сәулет өнерінің інжу-маржандарының қатарына жатады. Бұларда оны жасаушы исфаһандық шебер Тадж әд-Дин Изеддиннің есімі жазылған. Қола шырағдандағы жазулар нижранның 799 жылы 20-рамазанында жасалғандығын көрсетеді. Бүкіл құрылыстың мағыналық кіндігі - қабірхана ортасында Қожа Ахмет Яссауиге құлпытас қойылған. Қабірхана есігі жұқа темірмен қапталып, оған алтынмен жазулар түсірілген. Кесене мешітінің 16 терезесі, қос қабат күмбезі бар. Мешіттің батыс жақ қабырғасына Меккедегі Қағба іспетті 3,5-2,5 метрлік мозаикалық михраб орнатылған. Кесененің оңтүстік-батыс жағындағы Аллаға құлшылық етуге арналған жер асты ғибадатханалары Яссауидің тірі кезінде жасалып, кейін қайта жаңғыртылған. 16 ғасырдан кесенеде және оның төңірегінде қазақ халқының атақты адамдары (Жолбарыс хан, Есім хан, Абылай хан, Қаз дауысты Қазыбек би, Жәнібек батыр, т.б.) жерлене бастады. 19 ғасырдың алғашқы ширегінде Қоқан билеушілері кесенеге жөндеу жұмыстарын жүргізіп, оның төңірегіне қамал-бекіністер салуды қолға алды. 1864 жылы Түркістан қаласын жаулап алған Ресей отаршылары зеңбірекпен атып, кесененің 11 тұсына зақым келтірді. 19 ғасырдың соңына қарай Қожа Ахмет Яссауи кесенесі тарихи-мәдени мұра ретінде ғылыми тұрғыдан зерттеле бастады. 1978 жылы қыркүйекте Қожа Ахмет Яссауи республикалық мұражайы ашылды. 1989 жылы тамыздың 28-інде Қазақстан Республикасы Үкіметінің шешімімен «Әзірет Сұлтан қорық-мұражайы» ұйымдастырылды. Түркия елімен арадағы келісім бойынша жүргізілген ғимаратты қалпына келтіру жұмыстары 2000 жылы аяқталды. 2003 жылы маусымда Парижде өткен ЮНЕСКО-ның 27-ші сессиясында Қожа Ахмет Яссауи кесенесі дүниежүзілік мәдени мұралар тізіміне енгізілді.

Домалақ ана кесенесі - сәулетті ескерткіш. Қаратаудың күнегей бетінде, Балабөген өзенінің аңғарында орналасқан. Қазақ халқының абыз аналарының бірі, халық арасында Домалақ ана атанған Нұрилә Әли Сланқызының зиратының басына тұрғызылған. Нұрилә - араб сөзі, қазақша «Алланың нұры» деген ұғым береді. Нұрилә (Домалақ ана) - Бәйдібек бабамыздың үшінші әйелі. Домалақ ана өзінің ақылдылығымен ел ішінің бірлігінің ұйытқысы бола білген. Тарихи жазбаларда Домалақ ананың адамгершілігі, әдептілігі, парасаттылығы мен шыншылдығы және аналық қасиетінің

арқасында «Домалақ ана» аталуы жайлы көптеген деректер жазылған. Домалақ ана Жетісу, Әулиеата, Шымкент, Ташкентті мекен еткен барлық халықтың анасы саналады. Оның баласы Жарықшақ Ташкент әмірінің көмекшісі, кейін Жетісу аймағының билеушісі болған. Есенбұға ханның бас уәзірі қызметін атқарған. Бірде Домалақ ананың түсіне ері Бәйдібек ата кіріп, туған мекені Қаратауға көш деп аян береді. Осы жол сілтеумен өмірінің соңғы уақыттарын Қаратауда өткізген аяулы ана намаз уақытында қайтыс болады. 1456 жылы Домалақ ананың немересі Дулат Бұхарадан Абдулла Шері есімді шеберді алдыртып, ана басына төрт қанатты күмбезделген кесене-там тұрғызады. Домалақ ана кесенесі бірнеше рет бұзылып қайта өңделген. XX ғасырдың басында қойылған ескерткіш дөңгелек пішінді, сыртынан алты нишалы, ал күмбез негізгі ғимараттың үстінде болған. 1957 жылы қайта жаңартылғанымен кесене көп сақталмаған. 1996 жылы Маңғыстаудан арнайы әкелінген ақ таспен жаңадан өрілген. Жерден биіктігі 12 метр биіктікте сегіз жапырақты етіп өріліп, негізгі бөлігіне күмбез орнатылған. Домалақ ана кесенесіне 2000 жылы айналасын көркейту-көгалдандыру жұмыстары толық аяқталған. Кесененің құрылысын жүргізуші және жобасын жасаушы сәулетшісі - Саин Назарбеков. Ғимаратта түрлі көне қолжазбалар сақталған. Бүгінде және бұған дейін аталған кесене көпшіліктің тәу етер қасиетті орынға айналған. Бұл жерде негізге бұрыннан белгілі формалар мен мотивтерді қиыстыру арқылы жаңа ғимарат салу идеясы емес, ассоциативтік қатарлар тұзу жолымен байырғы қазақтың халықтық мұрасын басқа, күрделірек деңгейде тереңінен меңгеру әдісі қолданылған. Табыну ғимараттарының белгілі бөліктері - портал, күмбез, мұнаралар - өзге илімділік тілінің көмегімен, сезімдік-көркемдік дәрежеде ортаазиялық классикалық емес, қазақтың далалық көне өнерімен үндес жасалған.

Ақмешіт әулие үңгірі – Оңтүстік Қазақстан облысы Бәйдібек ауданында орналасқан. Өктасты жыныстар қабатында пайда болған ойық жарқабақ үңгір ұзындығы 254, ені 65, биіктігі 25 м. Жарқабақ саңылауларынан мезгіл-мезгіл су тамып тұрады. Ішінен қарағанда ернеуі киіз үйдің шаңырағы секілді көрінеді. Ел арасында бір кездері онда бір әулие әулетімен киіз үй тігіп, сатымен шығып-түсіп жүрген деген де аңыз айтылады. Үңгірге перзент көрмеген кейбір ерлі-зайыптылар, ауру адамдар әлі күнге дейін түнеп, мінәжат етеді. Ақмешіт үңгіріне Алладан перзент сұрап немесе қиындықтан шығудың жолын тілеп келуші зияратшылардың саны көп. Ақмешіт үңгіріндегі шырақшы «Бұл жер — перзент сұрағандарға – перзент, шын ниеттеніп келгендердің ниетін қабыл ететін киелі жер. Сондай-ақ тіл,көз,дуаны сылып тастайды,–дейді. Үңгірдің ішінде ұзындығы 7-8 метрдей жырық бар. Сонымен адамдар еңбектей көтеріліп, Алладан тілек тілейді. Ақмешіт үңгірімен байланысты бірнеше аңыз әңгіме бар. Солардың бірі бұл үңгірде халық үшін маңызды үлкен мешіт болған. Орталық күмбезге келетін төрт жер асты жолдары болған. Жер қыртысының өзгерістеріне байланысты, жер асты жолдары жабылып, бірнеше жылдар жерастында қалған. Тек, XX ғасырдың басында жүргізілген зерттеулер нәтижесінде күмбезді орын қалпына келтірілген. Ақмешіт атауын алған бұл үңгір, келушілерді өзінің ерекше тылсым дүниесімен қызықтыруда.

Қазақ даласында аналарымызға арналған тарихи ескерткіштер де өте көп. Мәселен, Домалақ ана кесенесі, Айша бибі мазары, Қарашаш ана, Гауһар ана кесенесі және т.б. Әр ескерткіштің өз тарихы бар.

Түркістанның оңтүстік-шығыс бөлігінде анадайдан мен-мұндалап Гауһар ана кесенесі көзге түседі. Гаухар ана – ұлы ақын, ойшыл Қожа Ахмет Йассаудің қызы. Анамыз туралы жазылған аңыз-әңгімелерге сүйенсек, емшілік қасиеті ерекше жан болған деседі. Әлі күнге дейін ана кесенесінің маңында емдік қасиеттері бар артезиан суы шығатын құдықтар көптеп кездеседі. Қожа Ахмет Йассауи мен Гауһар ана кесенесі арасында жерасты жолы бар деген аңыздар да бар. Гауһар анамыз әкесі жерасты қылуына түскен кезде өмірден өтеді. Қылуынан күн шуағына шықпау үшін Йассауи бабамыз қызының мазарына барып тұру үшін жерасты жолын салған деседі. Бірақ тарихи деректерде жерасты жолы туралы мағлұмат көп кездеспейді.

Аңыз-әңгімелерде Гауһар ананың баласы болмағанын айтады. Әкесі «Еміңнен жазылған адамдардың бәрі – сенің балаларың» деп қызын жұбатқан деседі. Ана өмірден өтерінде: «Мені інім Ибраһим шайхтың қаны төгілген жерге қойыңдар» деп аманаттаған екен. Гауһар ананың інісі Ибраһим халық өздері қазған құдықтан рұқсатсыз су алғаны үшін кетпенмен шауып өлтірген екен. Нақақтан-нақақ жаны қиылған бауырының қаны төгілген жерде Гауһар ананың мазары жатыр. Деректерде, анамыздың ақылы көркіне сай ерекше жан болғандығы айтылады.

Гаухар ана кесенесі – өте көне ескерткіштердің бірі. Тіпті, патшалық Ресей кезінде ескерткіш мүжіліп, жартысы құлап қалған екен. Кейін ел тәуелсіздігін алғаннан кейін ғана жөндеу жұмыстары жүргізіліп, қайта кесене тұрғызылды.

Бүгінде Гаухар ана кесенесіне келушілер нөпірі өте көп. Олардың көбі дертіне шипа іздеп келеді. Талай жанды емдеп, ауруынан айықтырған қасиетті ананың шарапаты тисе деп тілейді. Тіпті кейбіреулер дертінен құлантаза айығып кетіп жатады. Бұл не құдірет? Табиғаттың тылсым сыры ма?

Бұл бізге белгілі мағлұматтар ғана. Одан бөлек, мұндай көне ескерткіштердің тарихы көп жазылмаған. Еліміздегі тарихи ескерткіштер туралы аңыз-әңгімелер айтылғанымен, нақты деректер жоқтың қасы. Гауһар ана кесенесінің жанындағы құдықтар қалай пайда болды? Адам жанына шипа болатын қасиетті суды медициналық орталықтарда пайдалануға бола ма? Осыны зерттеп көрген біреу бар ма? Бізді жиі мазалайтын ой осы...

Жылаған ата үңгірі – Түркістан қаласынан 80 шақырымдай жерде. Үңгір аузының биіктігі 3-4 метр болса, ені 9 метрге жете-қабыл, тереңдігі 50 - 60 метрді құрайды. Бұл үңгір тау жартастарының құлауынан пайда болған. Шатқалдан төменірек өзеннің сол жағасында биіктігі 10-12 метр жартаста диаметрі 15 – 18 см қуыстан оқтын-оқтын су атқылап тұрады.

Аңыз бойынша кезінде байлығы шекесіне шыққан Гүрзіхан деген кісі болады, бәйбішесі Шаш-Ана екеуі жастары келіп қалған соң байлықтың базарына тойғаннан соң, әттең, енді бір осы байлыққа ие болатын перзент болса ғой деп армандайды. Сол кезең Қазақстанға ислам дінінің келе бастаған тұсы, Гүрзіхан дін жолына түсіп, ислам дінін ұстанып, Алладан бала сұрайды. Құдай тілегін қабыл етіп Шаш-Ана анамыз бала көтеріп уақыты келіп босанады, босанған бала пердеге оралған күйінде мес сияқты дүниеге келеді, сол кезде Гүрзіханға Қыдыр ата аян беріп бұл қасиетті бала, құт-берекенің белгісі, месті жармаңдар өзі уақыты келгенде шығады, әзірше көтеріп жүре беріңдер дейді. Аяңды қабыл алған ерлі-зайыптылар, біраз уақыт көтеріп жүреді, бірақ бала не сөйлемейді, не күлмейді, не жыламайды. Бір күні көтеріп жүруден шаршаған анасы Игілік ауылының маңындағы (Игілік ауылы Жылаған ата үңгіріне жақын елді мекен) өзеннің қасына келгенде месті көтеріп тұрып анасы сені қашанғы көтеріп жүреміз, не сөйлемейсің, не күлмейсің, не жыламайсың деген кезде мес қолынан түсіп кетіп ішінен нұрлы жүзді бала шығады, бала местен шыға сала тауды беткейлеп қаша жөнеледі. Ата-анасы ізінен жүгіреді, бала қашып осы жаққа бағыт алады. Жол бойында ойнап отырып артымнан әке-шешем шөлдеп келе жатыр деп асатаяғымен жерді ұрып қалып сол жерде құдық пайда болады (Жылаған ата басына бара жатқанда Тасқұдық бар, аталған құдықта киелі саналады). Осы жерге (Жылаған ата) келіп үлкен тасты асық қылып ойнап отырады, әке-шешесі жеткен уақытта осы жерге бір аунайды да, содан әрі қарай жүреді, анау жерде «Ана жытыры» деген су шұңқыры бар, сол жерге барып ата-анасын күтеді, ол жерге де жеткен мезетте, үлкен үңгірдің ішіне кіріп кетеді де шықпай қояды, ата-анасы болса балаға жалынып-жалбарынып кешірім сұрап, біз білместік таныттық, бізді кешіре гөр, сен біздің баламызсың деп тіл қатқанда, бала ата-анасына былай деп жауап қайтарады: біз мына дүниеде емес, анау дүниеде кездесеміз, мен үшін алаңдамаңыздар және арттарыңызға қарамаңыздар мен бар күшімді салып сіздер жүрген жерді ырыс-ынтымақ пен жақсылық, қуанышқа бөлеймін дейді. Әке-шешесі амалы жоқ көніп, мұңайып елге қайтып келе жатқанда, жолда баламыздың жүзіне соңғы рет бір рет қарап қалайық, мүмкін

артымыздан келе жатырған шығар деп, Есеккөл деген жерге келгенде арттарына бұрылып қарайды, қараса арттарынан нұр болып ағып келе жатқан үлкен өзен жердің астына сіңіп жоқ болып кетеді. Сол өзеннің аяғы тек 5-6 шықырым жүргеннен кейін қайта шығады, бірақ ол жағын толығырақ ешкім біле бермейді. Біз көріп тұрған бұл үлкен үңгір үш үлкен тесіктен тұрады. Бірінші жоғарыдағы атқылап су ағатын жері, екінші тесігі ата-анасы артына қараған уақытта пайда болған, бұл үңгір кезінде яғни әріде басқаша болған бұл жерді Кеңес үкіметі кезінде геологтар құпиясын ашу мақсатында зерттемек болған, үңгірдің ішіне кіріп көру үшін алып тастарды арнайы құралдармен құлатпақ болған, сол уақытта аяқ астынан осы жерді жыландар мен түйелер қаптап кеткен үшіншісі сол кезде пайда болған. Бұл жердің құдіретін осыдан кейін-ақ түсіне беруге болады. Қазір Жылаған ата жері, осы таулы үңгірден ағатын суымен құпиялы да киелі болып тұр, себебі су тек қана құран оқыған кезде ғана ағады және жай ғана емес аяқ астынан, күтпеген жерден сарқырама секілді лақ ете қалады, оның уақытын ешкім білмейді, кейді тіпті бір-екі күндеп ақпай қалатын күндерде болады. Алыстан арнайы ат терлетіп келіп жатқан жамағаттар кейде осы жерде сарқыраманың ағуын тосып күндеп, апталап жататындар бар. Бастысы ниеттің түзу болуы, ниет адал болса бұйырғаны болады. Қаншама отандық, шетелдік ғалымдар зерттеп көру мақсатында құралдарымен тексеру жұмыстарын жүргізіп көрді, бірақ техниканы тыңдамайды, құралдары жұмыс істемей қалады.

Бәйдібек кесенесі, Қасиетті бес ана - тарихи ескерткіштер кешенінің құрамдас бөлігі. Оңтүстік Қазақстан облысы Бәйдібек ауданы Бәйдібек ата ауылының аймағында орналасқан. Бәйдібек Қарашаұлының Қарахан дәуірі үлгісіндегі Балабөген өзеннің биік жағасында ежелден сақталған көне мазар күмбезі болған. Ескі мазар күмбез замана толқынымен қаншама рет бұзылып, қайта тұрғызылып келді. «Бәйдібек - Сыланды» қайырымдық қорының (президенті Қазақстанның еңбек сіңірген қайраткері, жазушы Е.Тұрысов) ұйымдастыруымен 1996-1998 жылдар аралығында Бәйдібек ата мен қасиетті бес ана - Марау (Сары бәйбіше), Зеріп, Жұпар, Қарашаш, Сыландының мазар кесенелерінің орнына шығыс сәулет өнерінің үлгісінде орнатылған. Бас сәулетшісі - Ғабит Сұлтанғалиұлы Садырбаев. Бәйдібек кесенесі құрылысына Орта Азия мен Оңтүстік Қазақстанда өндірілетін таңдаулы құрылыс материалдары - Ташкент зауыттарының арнаулы сары кірпіші, Нұратаның ақшыл мәрмәрі, Тараз бен Қаратаудың қызыл граниттері, Қошқарата қатпарлы тау жыныстарының тақтатастары пайдаланылған. Бәйдібек ата кесенесін салуға Самарқанд, Ташкент, Сайрам, Шымкент шеберлері қатысқан. Бәйдібек кесенесінің күмбезбен көмкерілген ғибадат бөлмесіне Қазақстан президенті Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаев ұлы баба рухына арнап, салмағы 6 тонна бесік мүсінді ақ мәрмәр құлпытас қойған. Бәйдібек баба 1356-1419 жылдары Шығыс Қаратау өлкесінде өмір сүріп, осы ауданның қазіргі Бәйдібек ата елді мекені жерінде дүниеден өткен. Сүйегі Балабөген өзенінің жағасында жерленген. Бәйдібек Қарашаұлының өмірі, заманы, өскен ортасы жайлы тарихи деректемелер негізгі Қазақ елінің шежіресі, ел ішінде сақталған аңыз-әңгіме және әйгілі Шығыс зерттеушісі ғалым-этнограф Николай Аристов, Шоқан Уәлиханов жазбалары арқылы баяндалады. Өз заманында көшпелі елдің басын біріктіріп, елді, жерді сыртқы жау шапқыншылығынан қорғауды ұйымдастырушы және бастаушы, ақылшы, қолбасшы ретінде көрінетін аса ірі тарихи тұлға болған. Бәйдібек бүгіндері қиыр шеті Алтай, Шәуешек, көршілес Қытай халық республикасының Шыңжаң өлкесімен бірге республикамыздың Алматы, Жамбыл облыстары, Оңтүстік Қазақстан облысының Түлкібас, Төлеби, Сайрам, Бәйдібек, Ордабасы аудандарын мекендеген ежелгі Албан, Суан, Дулат, Сарыүйсін, Шапырашты, Ысты, Ошақты ру тайпаларының түпкі аталары.

Қазақ хандығының құрылып, мемлекет ретінде қалыптасуына негіз болған Отырар, Түркістан, Сығанақ, Сауран, Созақ, Сайрам секілді көптеген қалалардың да 2000, тіпті одан да көп жылдық тарихы бар. Олардың бірсыпырасы жазба деректерде VI-VII ғасырлардан, енді бірқатары IX-X ғасырлардан бастап белгілі. Бірақ, ол деректер қалалардың тіршілігі сол уақыттан басталғандығын көрсетпейді. Жоғарыда келтірілген

дәйектерге байланысты айтылған қалалардың көпшілігінің тіршілігі қай кезден басталатындығын дөп басып айта алмаймыз.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Әзірет СҰЛТАН (таңдаулы мақалалар жинағы). Әралуан басылымдардан құрастырған Төлеген Адам. Шымкент қаласы. «Жібек жолы» баспаханасы. 2000ж. 64бет.
2. Қазақстан ғажайып елі кітабы: Отырар – 2009ж. (147б)
3. Темірхан Рыскедиев-Әзірет Сұлтан мемлекеттік тарихи-мәдени қорық музей журналы
4. Укаша ата әулие қысқаша тарихы. Түркістан - 2004ж.
5. Домалақ ана кітабы (19-21б., 38-40б.)
6. <http://el.kz/kz/news/tugan-zher/domalak-ana-turali-aniz>. Домалақ ана Албан, Суан, Дулаттың анасы мақаласы. 10.05.2017. Редактор Мөлдір Дарханбаева.

Жақсылық Ж.С., студент 3 курса

Научные руководители - Алимбекова М. М., Серғалиева Д. Т., КЭБиП, г. Караганда, Республика Казахстан

PROBLEMS AND PERSPECTIVE OF TOURISM DEVELOPMENT IN KAZAKHSTAN

Not so long ago I became interested in travel, business, economics, education, countries and cultures of these countries and languages, and began to think that it unites all these sectors and understands that this is tourism. What is tourism for you? Are there prospects and future in this profession? For example, I had no idea what tourism was, I thought that the one who graduated from the tourism profession in the future will become a tourist, strange, is not it? I say this because the tourism industry is one of the new industries in Kazakhstan. Today I would like to answer such questions as "What is being done to develop tourism in Kazakhstan"? Or What is the development of tourism? What do we need to do to develop tourism in Kazakhstan?

Kazakhstan has a huge potential for the development of tourism in all its directions. The Kazakhstani lands extend to 1,700 km from north to south and 3,000 km from west to east. In Kazakhstan there are all: boundless steppes, hot deserts, high mountains, the endless Caspian Sea, lakes and rivers, forests in the north. In addition, there are many monuments of art and architecture, an area riddled with Eastern culture. Tourism in Kazakhstan can be designed in such a way that tourists from all over the world come to sunbathe on Kazakh beaches, hunt in the steppes, climb the Tien Shan mountains in a ski resort and admire the museums and mausoleums of Kazakhstan.

To attract the flow of tourists to Kazakhstan from other countries, it is necessary to attract investment in tourism, develop infrastructure, build hotels and recreational facilities near cultural sites. It is also necessary to create advertisements, various sites where tourists will get acquainted with the opportunity to visit Kazakhstan.

In general, what is opposed to the development of tourism in Kazakhstan? Or what problems arise in the development of tourism? The main problems that hinder the development of tourism, is the infrastructure. I think that fate has provided Kazakhstan with amazing opportunities for tourism development, but there is one big drawback - its huge distances.

If air transport does not support the development of tourism, incoming and outgoing and domestic tourism, this huge potential will become undeveloped. And there is no other sector in the economy where, with small investments, one can get a good income and open as many jobs. This is the role of tourism as the driving force of the economy. This issue should be clearly understood and taken care of that air transport in Kazakhstan worked well.

Then tourism will go, it will move, then new jobs will be opened, and the national income will grow without any special investment. This is the restriction of imports - tourists will not go on vacation abroad and will not directly export the services of foreigners who will visit the country. In this area there are huge opportunities, and they need to be developed.

At the same time, for the development of domestic tourism, the state should allocate subsidies to its own airports, he said in a commentary to journalists. After all, there is no airport in the world that could support itself by serving two flights a day. At the same time, there are already examples where airlines operating on the domestic market of countries can maintain low prices for air tickets because of the increased efficiency of their activities. " Efficiency comes about due to the small number of delays and short services once at the airport of arrival prior to the return flight, and also by supporting, say, the flight crew and crews of local personnel who need to be trained and brought to the market. When there are low prices, the tourists themselves will fly to Aktau, Balkhash, to other places, they will fly to neighboring countries for the summer holidays. In addition, it is necessary to think about how to actually restore a small aviation in Kazakhstan, and at the same time make it safe for its use, including for the development of tourism in the regions of the country.

For many reasons, the level of development of tourism can act as a general indicator of the country's development. Not without reason, Switzerland took the first place in the ranking of countries in the index of competitiveness of tourism and tourism in 2013. Then come Germany, Austria, Spain, Great Britain, USA, France, Canada, Sweden and Singapore.

This rating takes into account such criteria as local legislation, the level of the environment, safety, health and hygiene, all types of air and land transport services, tourism infrastructure, price indicators, human resources and the state of culture. Almost all of these criteria are low in Kazakhstan.

The cost of recreation mainly depends on the price of accommodation, food and air ticket (from the cost of the road). This is a tourist axiom, and while these three components of tourism do not bring or bring them closer to the level of countries where tourism develops, we can not see Borovoe - for a smaller amount and for better service it is much more beneficial to relax in Turkey, China or Thailand.

In the spring of last year, the government of Kazakhstan adopted the Concept for the development of the tourism industry until 2020. In this Concept, much attention is paid to the development of the transport industry, since the successful development of the tourism industry directly depends on the availability of a high-quality and developed transport system. This is relevant for our country, given the large territory and high cost of air transportation, the railway.

According to the head of the Ministry of Culture and Sports of the Republic of Kazakhstan, the tourism industry has become one of the driving forces of the countries with the developing world economy, which has led to the development of national telecommunications, transport, logistics, construction, trade, agriculture and other related industries that have a direct impact on social issues economic and political stability: "There are many successful examples of the emergence and development of tourism in the world as a key industry that diversifies the national economy . The formula for success is quite simple: the political will and powerful financial support of the state of the industry, the formation of an effective partnership with business partners and international donors, "the head of the ISS RK continued.

It should be noted that in 2017, according to the index of competitiveness of world tourism and tourism, Kazakhstan ranks 81st among 136 countries. For comparison: in 2015 our country took 85th place, in 2013 - on the 88th line, and in 2011 it took only 93rd place among 139 countries.

Businessman Serikbai Bisekeev said: "But the monopoly of the national air carrier Air Astana does not allow airlines of other countries to fly to Kazakhstan. And how do we want to get into the 30 best developed countries, if we do not have a direct flight of other companies from the world financial centers - Tokyo, New York, Singapore, Shanghai? A foreign entrepreneur can not create a joint venture with us, because he does not want to fly a bunker. It is

necessary to make the open sky. If we want to create jobs and get taxes 10 times more than Air Astana pays, we need to change the rules of the game.

Of course, there is rail and road transport. But, for example, the route Almaty - Alakol, Ust-Kamenogorsk - Alakol in such a state that for a long time any desire of tourists to get on the bus or car will repel. In the year of the popular lake by rail, there is an acute shortage of tickets, but there is no additional membership. It turns out that the problem of tourism: officials and roads?

As far as I know, at present there are more than 200 hotels in Astana. Last year there were about 80 hostels, their number increased 40 times, which is due to EXPO. Kazakhstan is not a resort state, Astana is a place of business tourism. Therefore, 90% of foreign tourists in the capital - business tourists. The pricing policy for placements is designed specifically for them. But, on the other hand, a large percentage of business tourists are even good, because they spend more money. Such tourists stop at hotels, eat in restaurants, order a taxi, buy souvenirs. Those guests of the capital, who stay in hostels, try to save every penny. They can not even buy souvenirs, they can bypass the whole city on foot, with their water and a sandwich. They do not leave such money in the city compared to business tourists.

According to statistics, in the beginning of 2017 360 tourist agents and 81 tour operators were registered. Of these, outbound tourism is more involved, internal and external - by 10% more. At the same time, the number of travel agents increased from 297 in 2016, and the number of tour operators declined from 83 last year. Perhaps the reduction in the number of tour operators is related to the creation of the Camcor fund, since it is necessary to provide a financial guarantee: one of the players could obtain a license. The number of travel agencies is growing, so the demand is growing, as the number of residents in Astana is growing.

For many tourists, the capital of Kazakhstan is of special interest, because in a short time it became a modern metropolis, striking its unusual architecture of travelers. The real decoration of the city is the construction of new high-rise buildings, so today the largest building in Central Asia "Abu Dhabi Plaza" is being built in Astana. The pride of Astana is the shopping and entertainment center Khan-Shatyr. It is a unique eco-project that unites shops and entertainment, as well as an amazing holiday in Kazakhstan among tropical plants. There is an artificial tropical beach covered with sand, which was specially imported from the Maldives. Despite the huge size and a very large number of visitors, there is a cozy atmosphere that rests. A small lake and a garden create a relaxed atmosphere. Among other entertainment establishments in Astana there is an oceanarium. This is the only aquarium in the CIS. For those who like to dive into the world of the underwater kingdom, you need to visit the entertainment center "Duman", that's where the oceanarium is located. In the aquarium live about 2000 animals, representing more than 100 species of marine inhabitants of different corners of the earth. You can enjoy and just stroll along the most beautiful avenue, where there are many fountains. This water-green boulevard, fountains on this boulevard, are unique for this city structure and the fulfillment of technical opportunities. There are 12 bronze sculptures on the boulevard.

Every year, interest in Kazakhstan increases among foreign guests. Peaceful policy of the state does not go unnoticed among Western partners. Today, Astana is the center of major events, both national and international, so new hotels and other institutions are being built in the capital for the development of business tourism. Most business tourists come to the capital from Turkey, China, Germany, the United States, the UAE and CIS countries. Business tourism is impossible without contacts, information exchange, exhibitions, congresses and business trips. So, in 2017 in Astana, EXPO-2017 was held on the theme "Energy of the future". It should be noted that international exhibitions of this magnitude have never been held in the countries of the Central Asian region and the CIS. This event is a big step towards the creation of Kazakhstan as an international exhibition and information and presentation platform. In conclusion, I would like to inform you that tourism is not a niche in Kazakhstan, and the prospects for tourism development are very high. The goal of developing tourism or feeling is very great, because, firstly, it outweighs the guests who will influence the development of Kazakhstan. Secondly, it

will attract a lot of investments if Kazakhstan is popular in foreign countries. Tourism will be another sector that will bring wealth to the country. The fact is that the world will know us not only about oil resources and major foreign policy initiatives, but also about our cultural achievements, "President Nursultan Nazarbayev said.

Список использованной литературы:

1. Статья Главы государства "Взгляд в будущее: модернизация общественного сознания" http://www.akorda.kz/ru/events/akorda_news/press_conferences/statya-glavy-gosudarstva-vzglyad-v-budushchee-modernizaciya-obshchestvennogo-soznaniya.
2. <https://astanatimes.com/2013/09/kazakhstan-needs-to-maximize-tourism-potential/>.
3. Фонд имени Конрада Аденауэра: Книга «Трансформация экономики Казахстана».
4. Послание Президента РК народу Казахстана "Казахстанский путь - 2050: Единая цель, единые интересы, единое будущее". 17.01.2014 г. <http://www.akorda.kz>.
5. Концепция развития туристской отрасли Республики Казахстан до 2020 года. <http://www.akorda.kz>.

Жапарова Г.А., 1 курс

Научный руководитель – ст. преп., магистр Флек А.А.

Карагандинский экономический университет Казпотребсоюза, г.Караганда,
Республика Казахстан

ОСНОВНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ РАЗВИТИЯ ЭКСТРЕМАЛЬНОГО ТУРИЗМА В РК

Казахстан стоит на рубеже нового этапа социально-экономической модернизации, где одной из важнейших задач государства является реализация Стратегии вхождения республики в число тридцати наиболее конкурентоспособных стран мира. Для решения поставленной задачи решающую роль играют создание инновационной экономики и развитие несырьевых секторов экономики, одним из которых является индустрия туризма.

Туризм оказывает три положительных эффекта на экономику страны:

- обеспечивает приток иностранной валюты;
- оказывает положительное влияние на платежный баланс и совокупный экспорт;
- помогает увеличить занятость населения [1].

В последнее время интерес к Казахстану, как к туристскому направлению, значительно возрос во всем мире, и соответственно, из года в год увеличивается спектр туристских услуг, предоставляемых местными туроператорами для привлечения большего количества путешественников. Большой популярностью в последнее время пользуются экстремальные туры.

Экстремальный туризм – это вид туризма, который объединяет все путешествия, связанные с активными способами передвижения и отдыха на природе, имеющие целью получение новых ощущений, впечатлений, улучшение туристом физической формы и достижение спортивных результатов [2].

Туристские организации и частные структуры в Казахстане предлагают множество способов отдохнуть. Для тех, кто предпочитает горный туризм, осуществляется подъем на горный хребет Тянь-Шаня, увенчанный легендарным пиком Хан-Тенгри. Для любителей общения с природой, функционируют национальные парки Казахстана, населенные редкой флорой и фауной. Для любителей спорта – знаменитый каток «Медео. А в западном Казахстане имеются богатые охотничьи угодья, условия для любителей рыбной ловли, развития водных видов спорта. Экстремальный туризм Республики Казахстан можно разделить на 3 направления, представленные на рисунке 1.



Рисунок 1. Направления экстремальных видов туризма в РК

Водных экстремальных видов досуга несколько. Если туристы любят побороться с водными преградами, то подойдет каякинг — спуск по воде на одноместных лодках (каяках), не требующий командных усилий.

Если же имеется группа туристов, то подойдет рафтинг – спуск по реке на каноэ, надувных плотках или лодках. Этот командный вид активного отдыха уже приобрел черты спорта. Состязания по рафтингу регулярно проводятся в Казахстане в период сезона: с ранней весны и до поздней осени. Кроме этого рафтинг включен многими туристскими компаниями в туры выходного дня.

Спуск 2-3 категории сложности стоит от \$25 (по рекам Или, Тургень, с экскурсией на водопад Медвежий). Спуск 3-4 категории сложности — от \$40 (рафтинг на реке Чилик). В оплату входит прокат снаряжения, трансфер, услуги инструктора.

Для желающих подняться в воздух на высоту 1 км свои круглогодичные услуги предлагают туристские компании в городах Алматы, Астана, Актау, Усть-Каменогорск. Длительность полета составляет от 10-15 минут с опытным инструктором. Стоимость – от \$70.

Подняться в воздух можно не только над землей, но и над водой. С помощью летающего аппарата типа «Fly Surf» можно подняться над поверхностью воды до 25 м (скорость 60 км/час, время полета — до 15 мин). Этот экстремальный аттракцион доступен в теплое время года на водоемах Казахстана, оборудованных пляжами. Стоимость полета – от \$30.

К экстриму на высоте относится альпинизм – один из наиболее развитых видов экотуризма в Казахстане. Большинство туристских компаний ориентированных на данное направление находится в г. Алматы. При хорошей физической подготовке можно посетить популярные ущелья (Аксай, Каскелен, Чемолган, Каргалы), пройти через перевал Кумбель, подняться на пик Космодемьянской (4108 м), Молодежный (4147 м), Горельник (4000 м). Популярными у альпинистов являются иглы перевала Туюксу (от 4000 м), пики Партизан (4390 м), Маяковского (4208 м), Великая Отечественная Война (4050 м), Маншук Маметовой (4194 м).

Горные маршруты предусматривают разные степени сложности – как для профессионалов, так и для новичков или любителей, а цена тура зависит от количества дней, пакета услуг, снаряжения.

Для туристов не боящихся спусков по заснеженным трассам, подойдет отдых на горнолыжных курортах г. Алматы, Алматинской и Восточно-Казахстанской областей. К видам экстремального отдыха, предлагаемого на горнолыжных курортах Казахстана относятся: тюбинг, горные лыжи, сноубординг. Многие объекты оснащены современными лыжными трассами, спусками различной степени сложности, подъемниками, горками. Некоторые горнолыжные курорты оборудованы катками и бассейнами. Время активной работы — с конца ноября до конца марта, а стоимость зависит от пакета услуг и проката снаряжения, количества проведенного времени, сезона.

Казахстан является привлекательным направлением для семейного зимнего отдыха с элементами экстрима. Так, на специально оборудованной базе в малом Алматинском ущелье можно покататься на ледянках и санках. В Тургеньском ущелье – на специальных

«баллонах» и плотках, вмещающих несколько человек. Стоимость почасового отдыха – от \$12 (не менее 3 часов). В цену входит трансфер, пользование подъемником, инструктаж. Прокат оборудования оплачивается отдельно. Совсем недавно в Казахстане появился новый вид отдыха – катание на ратраках по горным склонам, который предлагает новый туристский горнолыжный комплекс «ТЕКЕСУ» [3].

Кроме того, большой популярностью пользуются квестовые виды отдыха. Провести время можно в пейнтбольном или скаутском клубе – с лазерными боями, выездными тактическими маневрами, игровыми стрельбищами (из имитационных винтовок, лука). Стоимость – от \$25 (двухчасовой досуг в пейнтбольном клубе; в стоимость входит прокат оборудования и 200-300 шариков).

Также популярными в среде экстремалов-любителей становятся прыжки с парашютом, скайсерфинг, групповая акробатика, BASE jumping, поездки на квадроциклах, джип-сафари.

Экстремальный туризм постоянно находится в развитии, как в мире, так и в Казахстане. Все время появляются его новые виды и разновидности. Так относительно недавно появился космический туризм, и вполне возможно, что через 10-15 лет он будет более доступен, чем сейчас. А какие виды экстремального туризма появятся через 20-30 лет даже сложно представить.

Экстремальному туризму есть куда развиваться и тем самым все больше привлекать к себе новых туристов. Надеемся, что в ближайшее время весь наш огромный туристский потенциал найдет свое применение в организации разнообразных путешествий и наша страна станет одним из популярнейших мест на Земле и среди любителей активного отдыха.

Список использованной литературы:

1. Указ Президента Республики Казахстан от 17 января 2014 года №732 «О Концепции по вхождению Казахстана в число 30-ти самых развитых государств мира» // <http://www.akorda.kz>
2. Бабкин А.В. Специальные виды туризма. - Ростов-на-Дону: Феникс, 2008. – С.197.
3. Боровая Н. «Пощекотать нервы»: экстремальный туризм в Казахстане, Интернет-версия журнала «Ветер странствий» // <http://veters.kz/poshhekotat-nervy-ekstremalnyj-turizm-v-kazaxstane/>

Закир Ф.Р., студентка 3 курса
Научный руководитель – ст. преп., магистр Флек А.А.
Колледж экономики, бизнеса и права, г.Караганда,
Республика Казахстан

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ТУРИСТСКОЙ ОТРАСЛИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

Наиболее удобное геополитическое расположение в центре Евразии делает Республику Казахстан перспективным направлением для иностранных туристов. Туристский потенциал Казахстана имеет хорошие позиции для развития почти всех видов туризма: культурного, приключенческого, познавательного, спортивного, экологического, а также специализированных туров по интересам[1].

Казахстан – страна, обладающая богатым культурным наследием и уникальными природными объектами, заповедниками, озерами, пустынями, лесами. Доброжелательный народ, открытый для общения и восприятия новых культурных ценностей, стабильная политическая и экономическая ситуация, политика государства, направленная на укрепление мира и согласия между народами и расширение международного

сотрудничества, развивающаяся инфраструктура – все это позволяет Казахстану развивать внутренний и международный туризм.

В связи с этим особая роль отводится обеспечению государственной поддержки развития туризма на базе скоординированного механизма планирования, регулирования, координации и контроля. Довольно хорошо спланированная, динамичная и профессионально проводимая политика развития рынка туристских услуг приводит, в конечном итоге, к конкурентоспособности казахстанского туристского продукта на внешнем рынке. Тем не менее, развитию туризма препятствует ряд проблемных факторов, к которым относится: недостаточное развитие туристской инфраструктуры, неразвитость транспортной инфраструктуры, слабое развитие гостиниц туристского класса, низкое качество предоставляемых услуг, возможности позиционирования казахстанского туристского продукта, недостаточный объем финансовых средств, выделяемых на продвижение внутреннего и въездного туризма и др.

Проанализировав современное состояние развития отрасли туризма и факторы сдерживающие развитие туризма, нами предлагается ряд мер совершенствования туристской отрасли, направленные на развитие туристской деятельности в республике, к основным из которых относятся:

- развитие инфраструктуры рынка туристских услуг;
- сохранение культурно-исторических памятников;
- улучшение материально технической базы;
- повышение качества туристских продуктов и образования в туризме;
- совершенствование механизма нормативно - правового регулирования рынка туристских услуг;
- совершенствование управления развитием туристского бизнеса;
- развития международного сотрудничества.

Учитывая недостаточное развитие инфраструктуры рынка туристских услуг, а также ограниченность финансовых средств, необходимо выявление приоритетов первоочередного строительства сети малых гостиниц, гостевых домов, кемпингов и мотелей, восстановление и строительство новых предприятий по изготовлению юрт, придание национального колорита турам по маршруту пребывания иностранных туристов, что будет способствовать возрождению национальных ремесел, повышению занятости населения и снижению безработицы[2].

Особенно необходимо развитие инфраструктуры рынка туристских услуг в историко-культурных центрах Казахстана, малых и средних исторических городах.

В исторических городах, перспективных для привлечения туристов, целесообразно формирование культурно-туристских зон, включающих не только памятники архитектуры, истории и культуры, но и объекты, предоставляющие туристам полный комплекс услуг проживания, питания, развлечений, информационного обслуживания, что особенно важно для социально-экономического развития данных территории. При этом создание инфраструктуры рынка туристских услуг должны быть тесно взаимосвязаны с потребностями в развитии исторических городов.

В целях дальнейшего развития международного сотрудничества Казахстана и на ее основе туристского бизнеса нами предлагается:

- разработка туристских ресурсов и инфраструктуры международного уровня;
- практическое использование исторических, культурных и природных ресурсов;
- развитие туристского бизнеса в гармонии с окружающей средой;
- расширение туристской инфраструктуры;
- построение туристской сети и активизация международных связей;
- повышение возможностей развития регионального туристского бизнеса;
- повышение туристского потока путем максимального использования существующего туристского потенциала;

- создание основных туристских мест с учетом географического расположения в центре Евразии;
- строительство региональной туристской транспортной инфраструктуры, соединяющей туристские центры и региональные туристские кластеры.

Также важным является развитие туристского бизнеса в сельской местности, способствующего сокращению безработицы в селах и аулах. Особое внимание правительства и министерства «Культуры и спорта» должно уделяться развитию малого предпринимательства, формированию современной инфраструктуры рынка туристских услуг, повышению престижности проживания в сельской местности.

Богатый опыт развития туристского бизнеса в сельской местности в европейских странах (Австрия, Ирландия, Испания, Швейцария, Венгрия) показывает его высокую социальную эффективность. Так, например, в Венгрии более 40% крестьянских хозяйств занимаются туристским бизнесом, предоставляя проживание туристам и формируя программы их пребывания.

Повышенному интересу иностранных туристов к новым неизведанным территориям может соответствовать создание предложения туристского продукта в труднодоступных районах Республики Казахстан, что требует подготовки специальных предложений по государственной поддержке с целью привлечения туристов.

Неудовлетворительное состояние пляжей на курортах страны требует государственной поддержки при проведении мероприятий по береговому укреплению, увеличению пляжной полосы, строительству искусственных насыпных сооружений, повышению качества услуг и экологической безопасности. Создание туристских комплексов на оз. Алаколь, оз. Балхаш, в Щучинско-Боровской курортной зоне, поможет повысить уровень жизни населения на этих территориях, обеспечить занятость и, как следствие, увеличить поступления в бюджеты всех уровней.

Для сохранения культурно-исторических памятников нами предлагается:

- обеспечить сохранение и рациональное использование культурно-исторических и природно-рекреационных ресурсов;
- расширить пропаганду среди населения о значимости развития туризма и бережного отношения к окружающей среде.

На рынке туристских услуг необходимо улучшение материально-технической базы, где следует уделять особое внимание:

- развитию материально-технической базы туризма путем привлечения отечественных и иностранных инвестиций для реконструкции существующих и строительства новых туристских объектов;
- повышению конкурентоспособности на рынке услуг авиаперевозок, развитию пассажирских перевозок на автомобильном, водном и железнодорожном транспорте;
- разработке схемы перспективного размещения туристских объектов и развитию инфраструктуры рынка туристских услуг на территории Республики Казахстан;
- усилению контроля за землепользованием и применением норм застройки в районах развития туристского бизнеса;
- созданию соответствующего международным стандартам гостинично-сервисного комплекса, а также сети туристских и придорожных комплексов, этнографических музеев и зон отдыха;
- развитию в имеющихся и потенциальных туристских зонах сопутствующей инфраструктуры: телекоммуникаций, водо-электроснабжения, канализации и системы удаления твердых отходов;
- развитию системообразующих туристских объектов путем привлечения иностранных инвестиций;
- разработке проектов и строительству туристских объектов, в том числе средних и малых средств размещения, с учетом обеспечения их круглогодичного использования.

Все предложенные нами меры помогут туристской отрасли Республики Казахстан выйти на новый уровень и в дальнейшем стать лидером среди мировых держав, а также войти в 30 наиболее конкурентоспособных стран мира.

Список использованной литературы:

1. Закон Республики Казахстан «О туристской деятельности в Республике Казахстан» от 13 июня 2001 года № 211-ІІ (с изменениями и дополнениями по состоянию на 15.06.2017 г.).
2. Вахитова Д. Развитие туристской инфраструктуры в регионах. //Эксперт Казахстан. – 2014. – № 7. – С. 15-16.

Исабаева А., студентка 3 курса
Научный руководитель – ст. преподаватель Аешова Н.Т.
Карагандинский экономический университет Казпотребсоюза, г.Караганда, Республика
Казахстан

РАЗВИТИЕ ТУРИЗМА В КАЗАХСТАНЕ

Современный туризм как экономическое явление имеет индустриальную форму, выступает катализатором ускоренного развития национальной экономики, создает новые рабочие места, способствует росту национального дохода, развитию местной инфраструктуры и росту уровня жизни местного населения. Индустрия туризма характеризуется высоким уровнем эффективности и быстрой окупаемости, вкладываемых в нее инвестиций, т.е. туризм способен оказывать благотворное влияние на экономику страны, в которой он развивается.

Развитие туризма в республике будет способствовать решению таких важных задач, как:

- привлечение иностранных и внутренних инвестиций в развитие туристской индустрии;
- формирование высокого уровня государственного и частного менеджмента для обеспечения четкой координации действий центральных и региональных уровней власти;
- содействие развитию частных инициатив;
- формирование информационного пространства отрасли;
- разработка эффективной системы продвижения казахстанского турпродукта на внешние и внутренние рынки;
- принятие необходимых нормативных и правовых актов по вопросам инвестирования и налогообложения.

Территория Казахстана делится на районы: Южный, Северный, Западный, Восточный и Центральный и каждый из них обладает большим туристическим потенциалом, который заключается в наличии исторических мест, привлекательных ландшафтов, грязелечебниц, заповедников, уникальных озер и памятников современникам.

Южный Казахстан включает Алматинскую, Жамбылскую, Южно-Казахстанскую и Кызылординскую области. Климат Южного региона весьма хорош для отдыха, лечения, занятия альпинизмом, горнолыжным спортом и охотой. Кроме того, это регион древней культуры. Это - крупнейший город средневековья Шымкент, где находится «Святое место» в Сайрамском районе и «Арыстанбаб» - место преклонения перед святыми, в древнем городе Туркестане находится знаменитый мавзолей Хаджи Ахмета Ясави. Город Тараз - один из центров Великого Шелкового пути, основные достопримечательности которого мавзолей Айша-биби, Карахана, Тектурмаса и т.д. В Семиречье расположены

уникальные скифские курган. Также в Южном Казахстане расположен известный космодром Байконур. Что касается уникальных природных ресурсов, то их в регионе наблюдается большое многообразие. Это - один из красивейших горных пиков мира - Пик Хан-Тенгри.

Западный Казахстан включает: Западно-Казахстанскую, Атыраускую, Мангистаускую и Актюбинскую области. Через всю территорию Мангыстау 2000 лет проходил Великий Шелковый путь с юга на север и дальше на северо-запад через плато Устюрт, Шетпиские ворота к побережью Каспия. Здесь сохранились караван-сарай, небольшие городища: Сарташ, Алта, Кетык. Легендарная священная гора Шеркала, а недалеко от нее развалины крепости сына Чингисхана Джучи. Эти края хранят множество историко-архитектурных памятников: высеченные из скалы подземные мечети Бекет-Ата, Шакпак-Ата и многие другие, мемориальный комплекс Есет-Батыра. В этом регионе находится самая низкая точка Казахстана и СНГ - Карагие. Она замечательна своей уникальной красотой.

Северный Казахстан включает Северо-Казахстанскую, Павлодарскую, Акмолинскую и Костанайскую области. На севере Казахстана между городами Астана и Кокшетау находится удивительный район, настоящий оазис - Боровое. Боровое известно как «Казахстанская Швейцария». Боровое - это живописные горы, скалы и озера с хрустально-чистой голубоватой водой, изумрудные луга, сосновый лес. Здесь множество санаториев, туристских баз и пансионатов с ресторанами, барами, магазинами и дискотеками. Визитной карточкой Борового является Голубой залив на одноименном озере. Прямо из воды залива поднимается скала Жумбактас, напоминающая сфинкса, на фоне лесистых склонов возвышается скала Ок-Жетпес, похожая на слона. Здесь с каждым названием связаны свои легенды. Сфинкс интересен тем, что если смотреть с него с разных точек, то можно увидеть, лицо девушки с развивающимися волосами, потом женщины, и, наконец, старухи. В регионе множество озер: Щучье, Боровое, Большое и Малое Чебачьи, Котырколь, Кусмурын и т.д. Некоторые озера славятся лечебными минеральными солями и грязями (Озеро Мойылды в Павлодарской, Майбалык в Северо-Казахстанской области.). Павлодарская область знаменита своим Национальным Природным парком Баянаул.

Центральный Казахстан (Карагандинская область) знаменит уникальным Каркаралинским горно-лесным оазисом и озером Балхаш - одним из самых больших озер мира. Озеро Балхаш огромно по своей площади, его восточная сторона имеет соленую воду, в то же время западная - пресную. Здесь также сохранилось большое количество археологических и этнографических объектов. Каркаралинск - жемчужина Сарыарки.

Восточный регион состоит из Восточно-Казахстанской области. Удивительна природа Восточного Казахстана. Здесь степи и полупустыни Азии встречаются с горной тайгой Сибири, горы со сверкающими вечными ледниками, множество озер и рек. Восточный Казахстан знаменит горой Белуха - самая высокая гора в Сибири и на Алтае. Это царство снега, льда, грохочущих лавин и сверкающих водопадов. Здесь расположен удивительный уголок Казахстана - Маркакольский Национальный заповедник. Он покрыт лиственным и пихтовым лесом. В лесах водятся бурые медведи, лоси, рысь, маралы, соболь, красный волк. Но жемчужиной этого края по праву считают озеро Маркаколь. Его питают 27 речушек, но вытекает из озера только одна река Кальжир. Вода в озере пресная, в ней водится рыба ускуч из семейства лососевых. В регионе имеются также озеро Алаколь богато лечебными грязями, а на Птичьем острове обитают свыше 40 видов птиц, в том числе стаи фламинго; Бухтарминское озеро, которое известно своими живописными видами и отличным клевом рыбы. Регион также известен благодаря горячим лечебным радоновым источникам «Рахмановские ключи».

Все типы туризма въездной, выездной и внутренней оказывают существенное влияние на экономику страны, обеспечивают денежные поступления в бюджет, но особое значение среди них занимает въездной туризм. Если въездной туризм обеспечивает валютные поступления, то выездной туризм на легальной основе способствует оттоку

валютных средств в другие страны мира. Во всем мире выездной туризм считается одной из доходных секторов экономики и поэтому правительства большинства стран мира уделяют большое внимание развитию данного сектора экономики. В республике за рассматриваемый период наблюдаются позитивные тенденции роста туристов по всем типам туризма.

Казахстан обладает уникальными возможностями для развития всех видов туризма: культурно-исторических, культурно-познавательных, лечебно-восстановительных и экологических природоориентированных туров. Наличие большого количества заповедников, национальных парков отдыха, объектов исторического и религиозного поклонения, минеральных источников и лечебных грязей все это может стать основой для притяжения как зарубежных, так и отечественных туристов;

– современный уровень туризма Казахстана характеризуется показателями роста количества проданных путевок, обслуживаемых посетителей, рабочих мест, объема оказанной продукции (работ и услуг) туристическими фирмами, гостиничным хозяйством, транспортными и торговыми организациями, точками общественного питания. Тем не менее, существует целый ряд проблем не позволяющих приблизить отечественный туризм к параметрам обслуживания международного туризма;

– основным фактором, сдерживающим развитие туризма, является слабая материально-техническая база инфраструктуры, требующая повышения качества гостиничных, транспортных и развлекательных услуг, несовершенная система подготовки и квалификации кадров в сфере туризма, отсутствием должной системы рекламно-информационного обеспечения продвижения туристических продуктов за рубежом и на внутреннем рынке.

Список использованной литературы

3. Шабанова Е.И. География международного туризма, КЭУК 2017
4. Браймер Роберт А. Основы управления в индустрии гостеприимства. М., 1.995.

Кадау К.Д., студентка 3 курса
Научный руководитель – ст. преп., магистр Флек А.А.
Колледж экономики, бизнеса и права, г.Караганда,
Республика Казахстан

КЛАСТЕРНЫЙ ПОДХОД В СФЕРЕ ТУРИЗМА - БУДУЩЕЕ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОЙ ОТРАСЛИ

Туристский кластер – это сосредоточение в рамках одной ограниченной территории взаимосвязанных предприятий, занимающихся формированием, продвижением и реализацией туристского продукта, а также деятельностью, смежной с индустрией туризма и рекреационными услугами [1].

Туристский кластер – может быть определен как взаимосвязанная группа туристских и инфраструктурных компаний, осуществляющих рекреационные функции, имеющих территориальную организацию туризма и обеспечивающих конкурентоспособность туристских услуг[2].

Доминантой туристского кластера может быть как объект инфраструктуры (средство размещения), так и объект туристского интереса (горнолыжный комплекс), однако и к такому объекту осуществляются маршруты и туристские потоки.

Ресурсный потенциал основных компонент туристского кластера любой территории может быть представлен набором следующих групп объектов:

- особо охраняемые природные территории;
- памятники историко-культурного наследия;

- ремесла и промыслы; музеи;
- специально созданные туристские объекты;
- естественные природные комплексы.

Яркими примерами возникающих туристских кластеров является активизация туризма на территории в связи с культурным событием, вызывающим событийные туристские потоки.

В индустрии туризма кластеры играют решающую роль в формировании туристских центров, привлечении в них посетителей и повышении их конкурентоспособности [3].

На данный момент в научной литературе не существует единого толкования понятия «индустрия туризма». В научных работах М.А. Темирбулатовой, «индустрия туризма» определяется как материально-техническая база туризма, т.е. как совокупность взаимодействующих предприятий и организаций, результат деятельности которых может быть использован в туризме или для развития туризма. Индустрия туризма и отдыха, являющаяся в настоящее время одной из ведущих отраслей народно-хозяйственного комплекса страны в рыночных условиях хозяйствования, находится в стадии своего становления. В силу этого она несет в себе элементы, как нового, так и старого своего функционального назначения. В сфере туризма, в настоящее время, при активном внедрении кластерных инициатив, практика существенно опережает теорию.

Формирование реестра в качестве информационной системы, включающей в себя банки данных о туристских ресурсах и субъектах хозяйственной деятельности в сфере туризма и отдыха, и ведение его мониторинга является одной из насущных задач практики управления, решение которой способствовало бы повышению эффективности туристской деятельности. При этом данный процесс должен осуществляться параллельно с процессом совершенствования и развития статистики в области туризма.

Применительно к развитию туризма в региональном масштабе (или в масштабах определенной туристской зоны) кластерный подход осуществляется в совокупности следующих этапов:

1. Определение конкурентных преимуществ региона в стране и в мире.

2. Туристское районирование региона, при котором необходимо интегрировать подходы и принципы природного и социально-экономического районирования. Одним из основных принципов туристского районирования должен быть принцип завершенности туристских маршрутов, а так же учет выделенных конкурентных туристских преимуществ.

3. В пределах выделенных районов необходимо выделить территории с отдельными преимуществами. Туристский район при таком подходе является протокластером, т.е. территорией потенциально способной выполнять туристские функции. А выделенное в районе преимущество является протокластером, вокруг которого структурируется пространство туристского кластера.

Каждый кластер должен иметь возможность создания особенных туристских брендов, а также выполнять особые функции в региональной туристско-рекреационной системе, выделяться своими видами туризма и рекреации.

Так, по нашему мнению, в составе туристского кластера можно выделить следующие основные блоки.

1) Рекреационные ресурсы, которые являются основой для формирования туристского кластера:

- человеческие;
- природно-климатические;
- географическое положение региона;
- культурно-исторические рекреационные ресурсы.

2) Объекты инфраструктуры, которые в конечном итоге являются бизнес-компонентом туристского кластера, так как инфраструктура предоставляется туристскими компаниями:

- средства размещения;
- предприятия питания и размещения;
- транспортная инфраструктура туристского кластера;
- финансовая инфраструктура;
- спортивная инфраструктура.

При формировании туристского кластера необходимо определить его географические границы, которые создаются не только природными ресурсами, но и транспортными коммуникациями, по которым проходят туристские маршруты.

С развитием глобальной экономики происходит и рост конкуренции туристских компаний, как в региональном, так и в национальном и международном масштабе.

Конкурентоспособность регионов основана на эффективности действующих в них субъектов экономической деятельности. Именно поэтому кластерный подход, как альтернатива традиционной отраслевой, промышленной политике, представляет собой эффективный инструмент повышения конкурентоспособности территории [4].

При образовании в регионе кластера происходит кооперация отраслей, предприятий инфраструктуры и научно-исследовательских центров. Кластерный подход основан на взаимодействии науки и производства. Для развития экономики необходимо постоянное внедрение научных достижений, для чего создаются сети предприятий инновационных и информационных технологий. Это направление связано с большими рисками невозвращения первоначально вложенных средств в научные разработки. Поэтому совместное государственно-частное финансирование инновационных проектов направлено на снижение степени рисков и долевое формирование капиталов достаточной величины для финансирования проектов.

Кроме того, формирование кластеров дает ряд преимуществ и компаниям, входящим в состав кластеров. Эксперты выделяют следующие механизмы, действующие на все компании в рамках кластера:

- затратно-распределительный (позволяет оптимально использовать потенциал всех компаний в рамках кластера, обеспечить совместное использование информационных и производственных ресурсов);
- кредитно-кооперационный (обеспечивает взаимное кредитование участников кластера, а также возможность взаимных гарантий и поручительств);
- налогово-оптимизационный (включает различные методы снижения уровня налогооблагаемой базы);
- инновационный (льготный технологический трансфер);
- информационный (обеспечение преимуществ бренда для каждого из участников кластера, а также формирование общего информационного пространства для обеспечения эффективных коммуникаций).

По мере углубления глобализационных процессов положение государства на мировой арене все больше начинает определяться его общей конкурентоспособностью, которая, в свою очередь, напрямую зависит от структуры и эффективности инновационной системы страны. Именно инновационная система позволяет государству занять определенную нишу в системе международного разделения труда, приобрести вес и статус в системе международных отношений [5].

Проблема повышения международной конкурентоспособности туристской отрасли остро стоит и перед Казахстаном. Рейтинги Казахстана продолжают оставаться где-то в группе стран со средним развитием, и в круг развитых стран РК, конечно, все еще не входит, что делает актуальным развитие конкурентоспособности нашей страны.

Современный туристский рынок Казахстана является перспективным, т.к. имеет собственную траекторию развития с использованием кластерной политики. В стране принята «Концепция развития туристской деятельности до 2023 года». В числе приоритетных выделены 6 кластеров: «Астана - сердце Евразии», «Алматы – свободная

культурная зона Казахстана», «Жемчужина Алтая», «Возрождение Великого Шелкового пути», «Каспийские ворота», «Единство природы и кочевой культуры»[6].

Туризм на сегодняшний день является показателем развития цивилизации, методом познания окружающей действительности, способом повышения культурного уровня и восстановления здоровья населения. Поэтому именно при помощи туризма, Казахстан имеет возможность войти в 30-ку наиболее конкурентоспособных стран мира. Необходимо заняться более полной реализацией региональных кластерных инициатив, которая послужит толчком к высоким успехам республики на мировой арене.

Список использованной литературы:

1. Концепция развития туристской отрасли Республики Казахстан до 2020 года от 19.05.2014 года № 508.
2. Александрова А.Ю. Туристские кластеры: содержание, границы, механизм функционирования // Современные проблемы сервиса и туризма. - 2007. - № 1. – С. 53.
3. Сураганова С.К., Мировой опыт развития туристских кластеров, Журнал: Теория и практика инновационного менеджмента: отечественный и зарубежный опыт, Караганда, 2013.– С.51.
4. Портер М. Конкурентная стратегия: методика анализа отраслей и конкурентов / Пер. с англ. М.: Альпина Бизнес Букс, Компания XXI век, 2007. – С.19.
5. Жансагимова А.Е. Формирование туристского кластера в условиях развития инновационных процессов в экономике Республики Казахстан, Диссертация на соискание ученой степени доктора философии, Казахстан, 2013. С.92.
6. Постановление Правительства Республики Казахстан от 30 июня 2017 года №406 «Об утверждении Концепции развития туристской отрасли РК до 2023 года», Астана, 2017.

Калдарова А., студентки 2 курса
Научный руководитель – старший преподаватель Бекишева Ш.Т.
Карагандинский экономический университет Казпотребсоюза
г. Караганда, Республика Казахстан

ПРОБЛЕМЫ РАЗВИТИЯ ТУРИЗМА В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН

Республика Казахстан имеет все предпосылки для развития туризма: выгодное географическое положение (относительная близость к основным направляющим рынкам — **Европе и Азии**), обширная территория и разнообразные ландшафты, богатое культурно-историческое наследие, традиции, радушное гостеприимство, великолепная гастрономия и относительно низкая стоимость трудовых ресурсов.

В Казахстане наблюдаются значительные диспропорции в развитии различных видов туризма. Преобладает развитие выездного туризма, что приводит к невидимому импорту капитала. Для Казахстана важно развивать въездной и внутренний туризм: въездной обеспечивает валютные поступления в экономику страны, внутренний позволяет населению государства восстановить свои силы, направить денежные поступления от туризма на отечественные рекреационные объекты, развить внутреннюю инфраструктуру экономики. Внутренний туризм также носит воспитательную цель, способствует росту патриотизма и гордости граждан за свою страну.

Необходимо принимать действенные меры по развитию въездного туризма. С точки зрения системного подхода туризм представляет собой систему взаимодействующих между собой элементов. Данная система элементов взаимодействует с внешней средой: внешняя среда влияет на отрасль туризма Казахстана, и, в свою очередь, отрасль туризма влияет на внешнюю среду. Отрасль туризма, как никакая другая отрасль, зависит от

внешней среды. Въездной и выездной туризм, международные туристские потоки очень сильно влияют на отрасль туризма Казахстана. Преобладание выездного туризма над въездным определяет большее влияние внешней среды.

Общеизвестно, что для страны важно развитие въездного туризма. Это объясняется тем, что въездной туризм имеет ряд преимуществ с экономической точки зрения, среди которых:

- поступления финансовых средств в страну, в виде иностранной валюты, за счет продажи путевок и за счет покупки услуг и товаров в стране посещения;
- развитие гостиничного сектора в стране;
- формирование развитой инфраструктуры туризма;
- развитие смежных с туризмом отраслей;
- создание дополнительных рабочих мест;
- проведение полномасштабных социологических и маркетинговых исследований, для создания необходимого туристского продукта.

В настоящее время туризм является отраслью, которая не достаточно мобилизует валютные поступления в Республику, а наоборот, является каналом утечки иностранной валюты. Предложения отдыха за рубежом востребованы в Казахстане потому, что там нашим туристам предлагают сервис более высокого качества и за приемлемые цены. Зачастую бывает ситуация, когда отечественному туристу отдохнуть за рубежом выходит дешевле, чем в Казахстане.

Необходимо отметить, что темпы развития выездного туризма более динамичны, нежели внутреннего и въездного. Это объясняется отсутствием конкурентоспособных туристских предложений внутри страны, которые сочетали бы показатели качества и цены.

Являясь частью инфраструктурного комплекса страны, инфраструктура туризма выполняет ряд важных функций. К ним следует отнести обеспечивающую, интеграционную и регулирующие функции [1].

Обеспечивающая функция - создание необходимых условий для организации обслуживания туристов.

Интеграционная - организация и поддержание связей между предприятиями отрасли, формирование территориальных туристско-рекреационных комплексов.

Регулирующая функция - создание новых рабочих мест, влияние на потребительский спрос, развитие отраслей, выпускающих предметы потребления, содействие росту налоговых поступлений в бюджеты разных уровней.

Отсюда, туристская инфраструктура оказывает прямое и косвенное влияние на экономику государства.

Однако, материальная база объектов размещения, включая гостиницы, пансионаты, дома и базы отдыха, а также санаторно-курортные учреждения, характеризуется моральным и физическим износом. Большая часть основных фондов гостиничной индустрии страны была введена в эксплуатацию еще в советский период, а если и развивается то отдельными предпринимателями.

Казахстану необходимо:

- усовершенствовать инфраструктуру;
- организовать профессиональную организацию услуг питания;
- подготовить квалифицированные кадры.

Развитие туризма в Казахстане зависит от множества факторов, которые тормозят его развитие:

- правовое обеспечение туристской отрасли;
- паспортно - визовые формальности пересечения государственной границы государства;
- уровень развития инфраструктуры, как показатель привлекательности региона;
- состояние рекреационных ресурсов и туристский продукт, который можем предложить;
- стоимость туристского продукта, несоответствующая качеству предоставляемых услуг;

- недостаточная реклама среди иностранных туристов.

На развитие туризма огромное влияние оказывает состояние транспортной инфраструктуры. Транспорт является связующим звеном между отдельными элементами туристской отрасли и способствует ее развитию. Транспортная инфраструктура служит не только обеспечению сообщений между туристскими центрами, но ею могут пользоваться и простые граждане в повседневной жизни, без туристских целей. Одним из основных факторов, влияющих на развитие международного туризма, являются пассажирские авиаперевозки. В нашу страну туристы прибывают в основном воздушным транспортом.

Большинство туристов предпочитает, в плане надежности и сервиса, услуги иностранных перевозчиков, что влечет за собой снижение пассажиропотока на авиарейсах, совершаемых отечественными перевозчиками. К тому же, высокая стоимость авиабилетов увеличивает стоимость туристского продукта Казахстана и, соответственно, снижает его конкурентоспособность на международном рынке.

Учитывая, что большинство поездок совершается с использованием авиатранспорта, необходимо обновить авиапарк, расширить географию пассажирских авиаперевозок, определить взвешенную ценовую и тарифную политику, повысить качество обслуживания, в целях увеличения туристского потока.

В последние годы железнодорожный транспорт является популярным средством передвижения у основной массы населения республики, из-за более доступных цен на билеты.

Для развития железнодорожного транспорта рекомендуются следующие мероприятия:

- усовершенствование существующих и строительство новых железнодорожных путей;
- использование новых (высокоскоростных) поездов, в целях сокращения длительности поездок между городами;
- расширение маршрутов, включающие новые международные сообщения со странами дальнего зарубежья;
- усовершенствование инфраструктуры существующих железнодорожных вокзалов в городах

Основной массе туристов предлагается перемещение на автобусах междугороднего сообщения, которые порой не очень комфортабельны, отсюда и качество предоставляемых услуг. И так, состояние транспорта, которым должно обеспечиваться большинство туров по стране, не на должном уровне [2].

Туризм оказывает огромное влияние на такие ключевые отрасли экономики, как транспорт и связь, строительство, сельское хозяйство, производство товаров народного потребления и другие, т.е. выступает своеобразным катализатором социально-экономического развития. Туризм стал одним из самых прибыльных видов бизнеса в мире.

Достичь конкурентоспособности на мировом туристическом рынке можно за счет развития новых форм экономической интеграции между государством, туристическим бизнесом и населением страны. Поэтому, формирование и создание благоприятных условий для эффективного функционирования туристических кластеров, должно стать одним из приоритетных направлений государственной туристической политики.

К основным проблемам, тормозящим развитие туристической отрасли в Казахстане, можно отнести:

- разобщенность участников туристического рынка;
- недостаточно развитая нормативно-правовая база;
- неадекватно высокие цены на размещение, при достаточно низком уровне развития туристской инфраструктуры.

Необходимым условием для устранения указанных проблем и обеспечения устойчивого развития туристской отрасли является поддержка туризма на государственном уровне.

Для активизации привлечения инвестиций в туристическую отрасль Казахстана, необходимо определить понятную для инвесторов модель государственно-частного партнерства, в которой надо учесть вопросы землепользования, доступа к инфраструктуре и меры государственной поддержки.

Роль государства в развитии туристической отрасли должна заключаться в создании необходимой инфраструктуры - дороги, трубопроводы, электроэнергия, водоснабжение. Кроме того, финансирование обучения кадров для отрасли, а также другие меры, направленные на стимулирование внутреннего и въездного туризма.

Необходимо обратить внимание:

- развитию материально-технической базы туризма, путем привлечения отечественных и иностранных инвестиций, для реконструкции существующих и строительства новых туристских объектов;
- повышению конкурентоспособности на рынке услуг авиаперевозок, развитию пассажирских перевозок на автомобильном и железнодорожном транспорте;
- разработке схемы перспективного размещения туристских объектов и развитию инфраструктуры рынка туристских услуг на территории Казахстана;
- контролю за землепользованием и соблюдением норм застройки в районах развития туристского бизнеса;
- созданию, соответствующего международным стандартам, гостинично-сервисного комплекса, а также сети туристских комплексов, этнографических музеев и зон отдыха;
- развитию в туристских зонах соответствующей инфраструктуры: телекоммуникаций, водо- и электроснабжения, канализации.

Проанализировав современное состояние развития отрасли туризма, можно предложить ряд мер государственной поддержки, направленные на совершенствование и развитие туристской деятельности в Республике, к основным из которых относятся:

- развитие инфраструктуры рынка туристских услуг;
- повышение качества туристских продуктов и образования в туризме;
- совершенствование механизма нормативно-правового регулирования рынка туристских услуг;
- совершенствование управления развитием туристского бизнеса;
- улучшение материально технической базы;
- сохранение культурно-исторических памятников;
- развитие международного сотрудничества.

Список использованной литературы

1. stat.kz/DIGITAL/TURIZM/Pages/default.aspx — Официальный сайт агентства Республики Казахстан по статистике (раздел туризма и культура)
2. Информационно–правовая система нормативных правовых актов Республики Казахстан «Әділет».

Калинько Л. студентка 3 курса
Научный руководитель магистр, преподаватель Гарипова А.А.
Карагандинский экономический университет Казпотребсоюза, г.Караганда,
Республика Казахстан

МИРОВАЯ ПРАКТИКА СТРАНОВОГО ИМИДЖИРОВАНИЯ В ТУРИЗМЕ

Имидж способствует получению высокой прибыли и обеспечивает долгосрочное развитие страны. Один из основных признаков имиджа - наличие устойчиво существующего большого числа лояльных потребителей. Поэтому страна, с состоявшимся имиджем, не только привлекает туристов, ее национальный бизнес и товары получают сильную поддержку в конкурентной борьбе.

Ведущий инструмент имиджа - коммуникативные мероприятия, демонстрирующие открытость территории для людей и позволяющие туристам лучше узнать ее, удостовериться в существовании имеющихся у нее преимуществ.

Популярные туристские дестинации вызывают у туристов уже сложившиеся в обществе ассоциации. Связано это с тем, что лидеры на рынке туризма создали имидж своей страны, который положительно представляет ее и хорошо запоминается человеком. Именно от разработки бренда, который будет отображать колорит страны, зависит узнаваемость туристского центра.

Германия страна — лидер среди туристских центров, узнаваемая любым туристом. При упоминании о данной стране человек уже имеет определенное представление о ней, ее природных ресурсах, культуре, традициях и обычаях. Представление имиджа страны на мировом уровне приводит к заинтересованности ею гражданами других стран, желанию посетить ее просторы, открыть для себя что - то новое [1].

О Казахстане можно сказать, что он еще малоизвестен в мире как туристское направление, хотя его земли издавна обеспечивали связь между Китаем и Европой. Создание привлекательного туристского имиджа Казахстана требует проведения соответствующего широкомасштабного комплекса мер. В связи с этим, для Казахстана приоритетным является активизация работы по формированию позитивного туристского имиджа страны. Казахстан в глазах зарубежной общественности связано с определенными сложностями, к которым можно отнести:

- отсутствие единой программы инициатив в сфере имиджа;
- слабое развитие сегмента въездного туризма, т.е. слабое позиционирование страны на внешних туристских рынках в качестве привлекательного объекта мирового туризма;
- отсутствие единого государственного органа, ответственного за формирование и продвижение имиджа в республике;
- отсутствие в Казахстане крупных коммерческих брендов, т.к. отечественные компании пока не освоили потенциально перспективные ниши и не вышли на международный рынок товаров и услуг;
- отсутствие продуманной и постоянно политики в областях внешних коммуникаций;
- отсутствие в Казахстане общественного института, занимающегося формированием имиджа посредством публичной дипломатии.

Необходимо отметить, что с каждым годом Казахстан становится все более узнаваемым для новых туристов из стран, генерирующих основные туристские потоки в республику. Здесь велика роль ежегодной Казахстанской международной туристской ярмарки — KITF в Алматы, включенной в календарь мероприятий Всемирной туристской организации (ЮНВТО), а также ежегодной Международной туристской выставки «AstanaLeisure», основной задачей которой является привлечение туристского потока в центральные и северные регионы страны и формирование имиджа столицы — Астаны, как города III-го тысячелетия. Проведение подобных мероприятий вносит весомый вклад в установление партнерских связей между всеми участниками туристского рынка и имеет реальные перспективы стать крупнейшим форумом туризма в Центральном — Азиатском регионе. Важно отметить, что необязательно иметь долгий опыт выстраивания имиджа определённого государства. Вполне реально для страны сформировать свой бренд в относительно короткий срок, если есть ясная стратегия, как это сделать, и выделяются необходимые средства для данной цели.

В целом, изучение и систематизация информации, представленной в аналитических материалах зарубежных авторов, позволяют сформировать базовые основания, в разрезе которых должен создаваться страновой брендинг Казахстана.

Вместе с тем хотелось бы отметить, что одним из важных аспектов развития туризма является событийный туризм, которые кроме всего прочего позволяют нашему государству презентовать не только туристский потенциал Казахстана, но и его историю, культуру, природно - климатические особенности, а также высокий уровень экономического политического развития. При этом можно проследить основные ценности, которые автоматически закладываются в создание бренда Казахстана.

У Казахстана достаточно ресурсов для проведения международных культурных, спортивных и развлекательных мероприятий. И такие мероприятия время от времени проводятся и необходимо систематизировать данные события, чтобы они служили делу создания привлекательного имиджа Казахстана, в какой сфере они бы не проводились.

Бренд (англ. Brand - товарный знак, торговая марка, клеймо, т.е. марка товара) - термин в маркетинге, символизирующий новый инновационный продукт или услугу; популярная, легко узнаваемая и юридически защищённая символика какого-либо производителя или продукта [2].

Существует два подхода к определению бренда:

- задача и также индивидуальные атрибуты: название, логотип и другие визуальные элементы (шрифты, дизайн, цветовые схемы и символы) позволяющие выделить компанию или продукт по сравнению с конкурентами;
- образ, имидж, репутация компании, продукта или услуги в глазах клиентов, партнёров, общественности.

Целью продвижения бренда является создание монополии в данном сегменте рынка.

Туристический бренд - известный объект или комплекс объектов природного, культурно-исторического наследия, а также маршрут, который охватывает посещение данных объектов, уникальные события, ремесла, услуги, занятия, привлекающие к себе большой поток туристов.

Имидж туристского центра формируется на основе показателей наличия объектов туристского интереса, разнообразия видового состава туризма, степени разработанности туристских проектов, их известности среди потенциальных туристов и узнаваемости бренда (марки, знака, образа) [3].

Сдерживающими факторами в развитии туристической отрасли могут выступать: недостаток информации, отсутствие четкого позиционирования территориального субъекта во внутри-страновом и международном информационном пространстве, инфраструктурные проблемы. Отбить у туристов желание посетить ту или иную страну могут также политические проблемы, трудности, связанные с получением ВИЗ, форс-мажорные и кризисные ситуации.

К позитивным внешним факторам, воздействующим на имидж туристической дестинации, относятся достижения региона в различных областях: спорте, науке, искусстве, экономике; успех видных деятелей региона в соответствующих сферах, коммерческий успех отдельных брендов товаров, происходящих из данного региона, непредсказуемые события и происшествия (падение метеорита, природные открытия) и т.п.

Имиджевая реальность Казахстана в сфере туризма должна выступить как территориальный ресурс и источник конкурентных преимуществ.

Создание имиджа Казахстана как туристского центра с уникальным потенциалом, открытого всему миру, безопасного для туристов является одним из главных факторов их привлечения в страну. Только широкая имиджевая некоммерческая рекламная кампания туристских возможностей Казахстана, сосредоточенная на ключевых направляющих внешних и внутренних туристских рынках и носящая стабильный характер, позволит сделать въездной и внутренний туризм доходной составляющей всей туристской сферы нашей богатой туристскими ресурсами страны. Таким образом, задача государства состоит в продвижении казахстанского туристского продукта на внутреннем и мировом рынках.

Благодаря последовательной и взвешенной политике проводимой Главой Государства и Правительством Республики Казахстан по формированию и продвижению позитивного имиджа в международном туристском сообществе, было достигнуто немало, но этого пока недостаточно. Нам необходимо не только привлекать в страну туристов, но и полностью оправдывать их ожидания относительно сервиса предоставляемых туристских услуг, соответствия цены и качества казахстанского «турпродукта». Сейчас мы объединяем усилия по информационно-имиджевой деятельности, развитию необходимой туристской инфраструктуры, реализации крупных международных проектов по созданию международных туристских центров, способных соответствовать мировыми брендами Казахстана.

Перспективы формирования странового брендинга Казахстана имеют достаточно благоприятные условия. Среди них целесообразно выделить историческую уникальность, многонациональность, самобытность и миролюбие казахстанского народа, современные достижения мирового масштаба, на которых и должен строиться образ, характеризующий Казахстан в глазах мировой общественности.

Развитие международного туризма в Республики Казахстан позволит получить ряд позитивных результатов: повысить престиж Казахстана на международной арене, обратить внимание мирового туристского рынка к национальному культурному наследию казахского народа, обеспечить поступление в местные и республиканские бюджеты валютных средств, создать рабочие места, углубить международное сотрудничество.

Список использованной литературы

1. Имиджирование туристского пространства: региональный аспект в международной практике / А.С. Гализдра // Культура народов Причерноморья. — 2014. — № 276. — С. 29-31.
2. Еремеев М.А. Особенности формирования мотивации в туристской деятельности // Глобализация и туризм: проблемы взаимодействия: Материалы I междунар. науч. конф., Саратов, 15-16 апреля 2016 г. PP]: официальный сайт. Электрон. дан. Саратов, 2009. URL: // tourlib.net/statti_tourism/eremeev.htm (дата обращения: 23.09.2016).
3. Шакина Ж.М. Событийный туризм как основа для формирования туристического потока в Казахстан // Менеджмент в России и за рубежом. — 2016. — № 5. — С. 112-117.

Кривоусков Л., ученик 11 класс ОСШ №24 г. Темиртау
Научный руководитель маг., преподаватель Гарипова А.А.,
Карагандинский экономический университет Казпотребсоюза, г.Караганда,
Республика Казахстан

МАКСИМИЗАЦИЯ ТУРИСТСКИХ ПРИБЫТИЙ В КАЗАХСТАН

Каждый день в Казахстан приезжает около 1600 туристов. Много это или мало?

Комитет по статистике МНЭ РК регулярно публикует данные по количеству иностранных туристов в Казахстане. Судя по процентному росту, дела идут неплохо. Но глядя на абсолютные цифры, понимаешь — въездной туризм как понятие в Казахстане отсутствует.

Согласно данным КС МНЭ РК, в 1 квартале 2016 года в нашу страну прибыло 144,7 тыс. иностранцев. Это на 13 тыс. больше прошлогоднего показателя (в 2015 году Казахстан принял 692 тыс. иностранцев, гостиницы оказали услуг на 73 млрд тенге). То есть вроде бы популярность Казахстана стабильно растет — за 10 лет количество интуристов выросло в три раза, а объем доходов отрасли увеличился в 5 раз. Однако если сравнить эти данные, хотя бы с данными из Узбекистана (2 миллиона туристов за 2015 год

— десятикратный рост за 10 лет), понимаешь, что 85 место в мире по развитию туризма мы занимаем по праву [1].

Какие области Казахстана готовы принять у себя иностранных туристов? Портал Ranking.kz составил своеобразный рейтинг готовности регионов к приему гостей.

Наибольшее количество туристов одновременно может принять Восточно-Казахстанская область — 120 тыс. (включая резидентов). В регионе функционирует 378 мест размещения гостей. В области имеется курортная зона Катон-Карагай, Маркакольский и Западно-Алтайский заповедники.

Второе место в рейтинге у Акмолинской области. Регион одномоментно может принять 22,3 тыс. посетителей. Область привлекательна курортными зонами в Шортанды, Зеренде, Бурабае, заповедником Коргалжын.

На третьем месте — Карагандинская область. Единовременная вместимость гостиниц -12,7 тысяч. Регион способен привлечь интуристов курортной зоной Каркаралы, историко-культурным центром первого президента и зоной отдыха «SabanaBeach».

Следом расположилась Алматинская область, интересная для визитеров заповедником-музеем «Тамгалы», каньоном Шарын и так далее. Область способна одновременно принять свыше 11 тысячи визитеров. Здесь работает 315 гостиниц.

Замыкает пятерку лучших Южно-Казахстанская область, где интуристы смогут оценить преимущества отдыха в Сары-Агаше и посетить исторические монументы в Туркестане. В южном регионе действует лишь 139 мест размещения, способные совокупно принять чуть менее 6 тыс. гостей.

Документ, разработанный в рамках реализации шага №86 Плана нации «100 конкретных шагов по реализации пяти институциональных реформ» президента РК Нурсултана Назарбаева, был представлен министерством культуры и спорта Республики Казахстан. Реализовать концепцию предполагается в два этапа: 2018-2020 годы и 2021-2023 годы.

В соответствии с поручением главы государства от 24 ноября 2016 года правительству Республики Казахстан совместно с акимами областей и гг. Астаны, Алматы поручено обновить Концепцию развития туристской отрасли до 2020 года с учетом развития внутреннего туризма и создания, региональных культурно-туристских кластеров с необходимой инфраструктурой. В настоящее время министерством в тесной координации с компанией «Реформатикс» проведена соответствующая работа по ее обновлению. В Концепции полностью актуализирован анализ развития туристской отрасли в республике с учетом статистических данных за 2016 год, пересмотрены прогнозные показатели, ожидаемые результаты, а также предусмотрены конкретные меры по развитию отрасли туризма[2].

В настоящее время в отрасли разрабатывается новый туристский продукт под названием «Сакральный пояс Казахстана».

По информации министерства культуры и спорта РК, в этом направлении проводится широкомасштабная работа: составлен предварительный список макросакральных объектов, разработана рабочая Карта, где по каждому региону определено порядка 5-10 объектов. Таким образом, на сегодняшний день в предварительный список вошло более ста объектов.

В 2017-м для реализации проекта МКС РК было проведено несколько научно-исследовательских и полевых экспедиций по шести направлениям (Южный, Северный, Восточный, Западный, Центральный и Юго-Восточный Казахстан) страны, включая особо охраняемые природные территории Национальных парков, заказников, труднодоступные места.

Наряду с проектом «Туған жер», который направлен на местные, локальные объекты и поселения, нам необходимо укрепить в сознании народа и другое – общенациональные святыни. Нам нужен проект «Духовные святыни Казахстана», или, как говорят ученые, «Сакральная география Казахстана».

Когда сегодня говорят о воздействии чуждых идеологических влияний, мы не должны забывать, что за ними стоят определенные ценности, определенные культурные символы других народов. А им может противостоять только собственная национальная символика. Культурно-географический пояс святынь Казахстана – это и есть такая символическая защита и источник гордости, который незримо несет нас через века. Это один из элементов каркаса национальной идентичности, поэтому, впервые за тысячелетнюю историю мы должны разработать и осуществить такой проект [3].

Список использованной литературы:

1. Шакина Ж.М. Событийный туризм как основа для формирования туристического потока в Казахстан // Менеджмент в России и за рубежом. — 2016. — № 5. — С. 112-117.
2. Еремеев М.А. Особенности формирования мотивации в туристской деятельности // Глобализация и туризм: проблемы взаимодействия: Материалы I междунар. науч. конф., Саратов, 15-16 апреля 2016 г. РР]: официальный сайт. Электрон. дан. Саратов, 2009. URL: // tourlib.net/statti_tourism/eremeev.htm
3. Алексеева О.В. Событийный туризм и ивент-менеджмент // Российское предпринимательство РР]. Электрон. журн. — 2011. — № 6. — Вып. 2 (186). — С. 167-172. URL: creativeconomy.ru/articles/12978

Куркембаева Г.К., 2 курс курсанты
Ғылыми жетекші - оқытушы, полиция аға лейтенанты Турсумбаева
Н.Ж.

СЕМЕЙ ӨҢІРІНДЕГІ АТОМ ПОЛИГОНЫҢ ТУРИЗМ КӨЗІ РЕТІНДЕ ПАЙДАЛАНУ

Туризмді дамытуда Қазақстанның келешегі мол және тартымды өлкесінің бірі Шығыс Қазақстан облысы болып табылады. Мұнда туристтерді қызықтыратын көптеген нәрселер бар – кең аумақ, керемет ландшафтар, әр-түрлі климаттық аймақ, баға жетпес мәдени және тарихи ескерткіштер, туристік қызметтердің сан алуан түрі. Тартымды табиғаты, ескерткіштердің жоғары сапада сақталуы, геосаяси жағдайларының үлкен өнеркәсіпті әлеуетімен сәйкестігі, мынандай туризм түрлерін дамытып ерекшелуге мүмкіндік береді:

- экологиялық туризм,
- жағажайлық туризм,
- тау шаңғысы туризм;
- емдік - шипалы туризм;
- мәдени-танымдық туризм.

Туризмнің бұл түрлерінен басқа тағы бір түрін ерекшелуге болады. Бүгінгі таңда туризмнің әлемдегі ең ерекше әрі жаңа түрлерінің бірі атомдық туризм болып табылады. Бұл туризм түрі ядролық технологиялармен танысу және ядролық жарылыстар болған жерлерді барып көрумен байланысты. «Атомдық ғасырдан» кейін пайда болған. Туристтердің атомдық энергияға арналған мұражайлар және атомдық жарылыс орындары қызығушылықтарын оятады. Бұл күндері атомдық туризм Жапонияның Хиросима мен Нагасаки қалаларында, Чернобыль (Украина), Невадада (АҚШ), Ресейде жақсырақ дамыған. Атомдық туризм алғаш АҚШ-та, Лас Вегас қаласында 1950 жылдары пайда болды. Лас Вегас қаласы Невада сынақ алаңынан 100 км жерде орналасқан. 1952-62 жылдары жерүсті жарылыстары болған кезде тез арада атомдық туризм ұғымы пайда болды: мейрамханалар батыстық декорациялардан атомдық тақырыптарға ауысты, әртістері атом саңырауқұлағын еске салатын шаш үлгілерін таңдай бастады, түнгі уақытта жарылысты тамашалау үшін казинолар шатырларында көру алаңдары салынды. [1]

Бүгінде әлемде туризмнің осы саласын дамытуда әлеуеті бар мемлекеттер туристерді тартуға жағдайлар жасап жатыр. Украинада, Чернобыль жарылысы болған Припять қаласына экскурсиялар ұйымдастырылып тұрады. Экскурсия бағасы 120-150 АҚШ доллары. Ал Қытайда(Синьцзян-Ұйғыр автономиясында) Қытайдың ең тұңғыш сынақ алаңы Малан полигонында туристік объектілерді жасауға 1 млн АҚШ доллары бөлінген. Жапонияда Фукусима АЭС жарылысы кесірінен өз үйлерін тастап кеткен тұрғындарды өз қаласына экскурсант ретінде келу үшін жағдай жасалынған. [2]

Атомдық энергияға байланысты музейлерді, саябақтарды аралау танымдық туризмге жатқызуға болады, ал жарылыс болған жерлерді барып көру- нағыз экстремальды туризм. Атомдық туризмді дамытуға ШҚО-ның, әсіресе Семей өңірінің әлеуеті әлемдік деңгейде өте жоғары. Осы тұрғыдан алғанда артықшылықтарының бірі- Семей сынақ алаңы КСРО-дағы ең алғашқы атом бомбасы жарылған жер әрі ең ірілерінің бірі болып саналады. Семей ядролық полигонында 1949-1991 жылдар арасында сынақтардың жалпы саны 456 болды. Қоршаған ортаға, адамдарға, табиғатқа орасан зор зардап әкелген болатын. 1991 жылы 29 тамызда Семей полигоны жабылып, 1992 жылдың мамырында оның базасында Курчатov қаласында Ұлттық ядролық орталық құрылды.[3] Бүгінде осы ұйымның арқасында Қазақстандағы атомдық туризм бастауын алып келеді.

Бүгінде атомдық туризмге қызығушыларға арналған арнайы турдың маршруты жасалынған. Мен қазіргі турмаршрутқа өзгертулер енгізілсе және Семей өңірінің басқа да потенциалдарын пайдаланылса деймін. Семей полигонына турсаяхат Семей қаласына келумен басталады. Келушілер қаланың тарихи-мәдени ескерткіштерімен және ядролық объектегі қауіпсіздік ережелерінің техникаларымен танысады. Қосымша тур ретінде туристердің қалауы бойынша қалаға экскурсия жасалады: Тарихи-өлкетану мұражайына, әдеби-мемориалдық Абай мұражайына, Невзоротар мұражайына бара алады. Сонымен қатар, Семей қаласындағы атомдық тарихқа байланысы бар орындарға апаруға ұсыныс білдіремін:

- Полковничий аралындағы «Өлімнен күшті» монументі (2001 жылы 29 тамызда ашылды). Семей тәжірибе полигонының құрбандарын еске алуға арналған монумент болып саналады.
- Семей медициналық университетінің анатомия және гистология кафедрасында Қазақстанда ең үрейлі музейлердің бірі орналасқан. Музей адамдарға өткір әсер қалдырады. Мұражайда радиацияның адам ұрпағына қалай әсер ететінін көруге болады. Кейбір келушілер есінен де танып жатады. Аралап көру арқылы туристер атом қаруларының адамзат үшін қаншалықты зардабы көп екенін сезіне алады. Осы музейді жетілдіріп, туристер үшін арналып жасалынуы керек.[4]

Турдың келесі кезеңінде Курчатov қаласына барады. Онда полигон музейі орналасқан. Туристер полигонның тарихымен танысып, деректі фильм көреді. Музей 1972 жылы ашылған. 100-ге жуық деректі экспонаттары бар. Сонымен қатар, ядролық қарудың биологиялық ағзаларға қалай әсер ететіндігін көрсететін жануарлардың дене мүшелері ретіндегі экспонаттар бар.

Келесіндетуристер экскурсовод және дозиметриспен бірге Семей сынақ полигонына: «Атом көліне», «Дегелен», «Балапан» сынақ жерлеріне барады. Саяхатшылар әлемдегі ең қуатты атом жарылыстары болған жерлерді, метро қалдықтарын өз көздерімен көре алады. Сонымен қатар, Дегелен жерінде- Еуразия континетінің кіндігінде бола алады.[5]

Атом көлі 1965 жылы қуаты 140 килотонна термоядролық әскери қару сынағы нәтижесінде пайда болған. Көлдің диаметрі - 500 метр, су бетінен түбіне дейінгі тереңдігі - 80 метр. Жыл санап көлді көзімен көрушілердің саны өсіп отыр. Радиация деңгейі қысқа мерзімді сапарлар үшін қауіп тудырмайды, бірақ кідірген жағдайда барлық тірі жандар үшін қауіп бар. Сынақ алаңдарында арнайы киімдер кигізеді (1 киім экземпляры-2500 тг).[6]

Қауіпсіздік жағдайына байланысты «Балапан» және «Дегелен» сынақ алаңдарына бару ұсынылмайды, бірақ туристтердің қалауы бойынша экскурсиялар ұйымдастырылады. Ол жерлерде қысқа уақыт көлемінде ғана қалуға болады. Ғалымдардың айтуынша бір тәуліктің өзі зиян келтірмейді. Барлық экскурсиялар арнайы транспортпен, экскурсовод және дозиметристпен бірге жүзеге асады.[7]

Тур бағыттарының Абай Құнанбайұлының қорық-мұражайымен көрші келуі таңқалаларлық құбылыс. Бұл турда тек атомдық туризмге қатысты объектілерді аралатып қоймай, сол аумақта орналасқан басқа да маңызды туристік жерлерге қосымша тур ұсынылуы тиіс деп санаймын. Семей полигоны Абай ауданы жерінде орналасқан. Бұл ауданның ішкі туризмде мәдени танымдық және спелеотуризм ретінде алатын орны ерекше. Ондай объектер қатарына Жидебайды, Қоңыр әулие үңгірін жатқызуға болады.

Қазір Семей өңірінде атомдық туризмнің дамуына біршама үлес қосатын жобалар жасалынып жатыр:

- Семей қаласындағы Полковничий аралының «Өлімнен күшті» монументінің жанынан «Бейбітшілік мұражайының» жобасы жасалынды. Мұражайдың мәні ядролық қарудан бас тартып, бейбітшілікке шақыру тақырыбын қозғайтын болады.
- Болашақта Курчатова қаласында АЭС салу жоспарланған.
- ЭКСПО-2017 көрмесінің аясында Семей полигонына турмаршрут жасалынып жатыр. Бұл болашақта туристер санын арттыруға септігін тигізеді деп көзделінуде.[8]
- Егер аталмыш жобалар іске асатын болса, атомдық туризмнің дамуына әсер ететін туристік объект бола алатыны сөзсіз.

Осылайша, сынақтардан кейін бос қалуы тиіс болған атомдық полигондар бүгінде туризм арқасында жана өмірлерін бастауы мүмкін. Бұрындары қауіпті зоналарды өткір сезімді ұнататындар үшін аттракционға туристердің өзі айналдырса, қазір мемлекеттердің өзі де осыған көңіл бөлуде. Себебі, экономика үшін пайда әкелетіндігі анық. Бұл даму үлгісі капиталистік әлем үшін қалыпты құбылыс.

Менің ойымша, халыққа бүгінгі күнге дейін өз зардабын тартқызып келе жатқан жағдайды пайда көзі жағынан да пайдалану керек. Кеңестік ядролық сынақ полигонының орны мен зардаптарын әшкерелейтін мұражайлар «Қырғи қабақ соғыстың» суық ызғарын еске түсіреді. Туристерге өткір туристік әсер қалдыратыны сөзсіз. Сонымен қатар, атомдық туризмді дамытуды қолға алу атом энергиясын бейбіт мақсатта пайдаланудың бір жолы деп санаймын.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. <http://re-actor.net/retro/12464-nuclear-tourism.html>
2. <https://www.pravda.ru/economics/industry/powerengineering/21-10-2012/1131885-atom-0/>
3. Иллюстрированная история Казахстана, IV том, Алматы 2006
4. <http://yvision.kz/post/527260>
5. <http://visitkazakhstan.kz/ru/guide/tours/view/45/>
6. Шығыс Қазақстан облысы энциклопедия, Алматы 2014
7. <https://oko-planet.su/oko-planet/phenomen/phenomenday/212427-v-kazahstane-royavitsya-yadernyy-turizm.html>
8. <http://www.nnc.kz>

Кушекова Ж.А. 1 курс студенті
ҚЭУҚ, Қарағанды қаласы
Ғылыми жетекші - аға оқытушы Абдурахманова З.А., Қазтұтынуодағы Қарағанды
экономикалық университеті, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДАҒЫ ҚАСИТЕТТІ ЖЕРЛЕРІНІҢ МӘДЕНИ- ГЕОГРАФИЯЛЫҚ БЕЛДЕУІ МЕН ТУРИЗМ САЛАСЫНДА ОНЫҢ ДАМУЫ

Қазіргі таңда туризм мемлекеттің экономикалық дамуына, жеке адамдардың қажеттілігін өтеудегі сонымен қатар мемлекеттің арасындағы әлеуметтік қатынастарды байытудағы рөлі мен мәнін бағалау мүмкін емес. Туризм индустриясы көптеген мемлекеттердің экономикасында негізгі орындардың бірін алады. Оның қазіргі таңдағы дамуы, нарық заманына қажетті жұмыс орнының пайда болуына үлкен ықпалын тигізуде. XX ғасырда туризм мәні жоғары деңгейдегі әлеуметтік құбылысқа айналады. Кейбір мемлекеттерде тұрғындардың туризм қызметіне жұмсайтын шығындағы күнделікті азық-түлік пен тұрғын үйге жұмсалатын шығындардан кейін үшінші орында тұр. Егеменді Қазақстанның экономикасы үшін туризм қызметі маңызды орын ала алады. "Қазақстанда туризмді дамыту" бағдары бойынша мемлекетіміз үшін тиімді, әрі әлемдік бәсекелестікке жарайтын туризм қызметін аяғынан тұрғызу керектігі айтылған. Ішкі және сыртқы туризм саласында этнотуризмнің алатын орны ерекше. Қазақстан Республикасында туризмді әрі қарай дамыту үшін барлық қажетті, мәдени, тарихи, географиялық және климаттық жағдайлар бар. Осыған байланысты республика Үкіметі өзінің ұзақ мерзімді дамуы жөніндегі бағдарламасында туризмді экономиканың маңызды салаларының бірі ретінде жариялады. [1]

Тақырыптың өзектілігі болып туризмнің ерекше саласы ретінде этнотуризм теориясының аз зерттелуі табылады. Туризмнің дамуындағы қазақ халқының салт-дәстүрлеріне деген сұраныс жоғары, сондықтан да Қазақстанның мәдени-тұрмыстық жетістіктері мен ерекшеліктерін, салт-дәстүрлерінің бай мұрасын көрсету туризмнің дамуына әсері мол. Ұлттық салт-дәстүрлерді әлемге насихаттау және сұраныстың ұлғаюы нәтижесінде өнімді әлемдік деңгейге ұсыну мәселесі бар. Туризм саласы, өзіне күрделі құрылыс пен тікелей қажет болып табылатын қомақты қаржаттарды, инвестицияны, өндіріс пен елеулі өнеркәсіптік жүйенің болғанын қазіргі уақытта еңбек сыйымдылығы мен басқа да тартымды желілерді қамти отырып, өркендеуі саладағы бизнес құрылымдар мен шаруашылық субъектілердің атқаратын қызметтерінің табысты әрі тиімді болуымен байланысты.

Елбасы Нұрсұлтан Назарбаев «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» атты бағдарламалық мақаласында жалпы ұлттық қасиетті орындар ұғымының ерекше маңыздылығын атап өтті. «Қазақстанның қасиетті жерлерінің мәдени-географиялық белдеуі — неше ғасыр өтсе де, бізді кез келген рухани жұтандықтан сақтап, аман алып шығатын символдық қалқанымыз әрі ұлттық мақтанышымыздың қайнар бұлағы. Ол — ұлттық бірегейлік негіздерінің басты элементтерінің бірі» — деді Елбасы. Мақалада халық санасына жалпы ұлттық қасиетті орындар ұғымын сіңіру мақсатында «Қазақстанның киелі жерлерінің географиясы» жобасы қолға алынатыны және оның ауқымды жоба болатыны айтылды.

Мақсаты:

1. Қазақстан жерлеріне келетін туристердің санын арттыру.
2. Мәдениет тарихын және табиғи байлықтарымызды сақтау және ұтымды пайдалану.
3. Бірыңғай ұлттық туристік брендті қалыптастыру.
4. Орта және шағын кәсіпкерлерді дамыту.

Міндеттері:

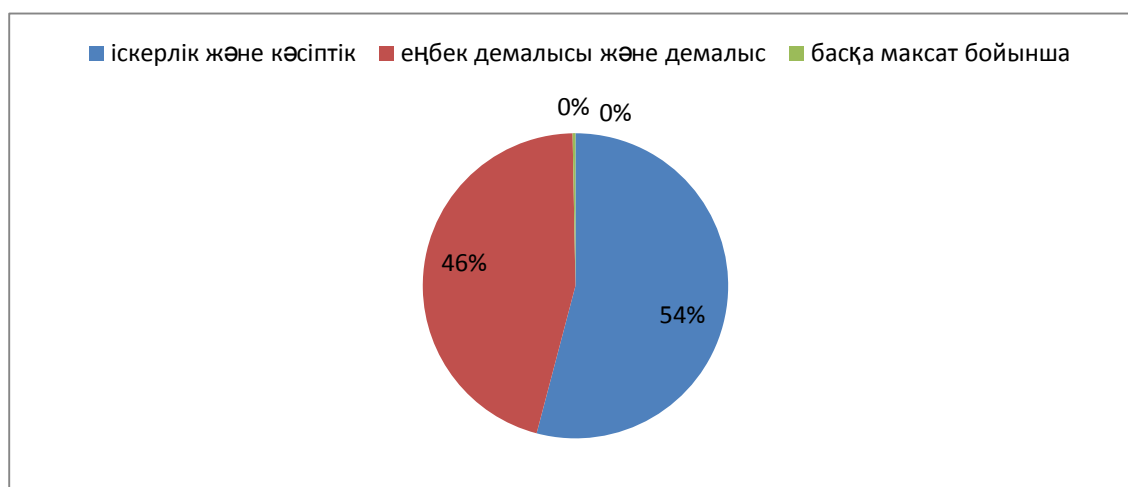
1. Қазақстандағы туризм дамуының қазіргі жағдайы: проблемалары және даму болашағы.
2. Туристік өнім сапасын арттыру және оның бәсекеге қабілеттілігін қамтамасыз ету;

3. Туристік, оның ішінде ерекше қорғалатын табиғи аумақтар саласында туризмді дамыту.

4. Республика өңірлеріндегі туризм саласының даму ерекшеліктерін, факторларын, басқа да негіздемелеріне талдау жасау. [2]

«Қазақстан-2030» стратегиялық бағдарламасында еліміздің келешектігі дамуына айқынды бағдар берілгені мәлім. Осы орайда ел экономикасында өсіп өркендеуіне айтарлықтай үлес қосатын бір сала туризм саласы. Туризмнің қазіргі индустриясы табысы жоғары және серпінді дамып келе жатқан қызмет көрсетулердің халықаралық сауда сегменттерінің бірі болып табылады. Дүниежүзілік туристік ұйым (ДТҰ) деректері бойынша 2014 жылы туризмге әлемдік ЖІӨ-нің 9 %-ы (тікелей және жанама әсерді ескере отырып), тауарлар мен көрсетілетін қызметтердің әлемдік экспортының 6 %-ы тиесілі болады. Осы салада шамамен 100,9 млн. адам жұмыс істеуде, бұл ретте әлемдегі әрбір 11 жұмыс орны туризм саласында құрылады. Туризм телекоммуникация және көлік, құрылыс, сауда, ауыл шаруашылығы және басқалар сияқты аралас салаларға ықпал ете отырып, өңірлердің әлеуметтік-экономикалық дамуына жәрдемдеседі. 2015 жылы туристік қызметтен түскен кіріс мөлшері 236,4 млрд. теңгені құрайды, бұл 2010 жылғы деңгейден 2 есе артық (126,5 млрд. теңге). Салада жұмыспен қамтығандар саны 103,6 мың адамды құрады. Туристік қызметтен республикалық бюджетке төленген салықтар мен басқа да міндетті төлемдер 2015 жылы 11,0 млрд. теңгені құрады. 2016 жылғы жағдай бойынша Қазақстанда 2 031 туристік ұйым, 138 062 жатын-орын сыйымдылығы бар 2 754 орналастыру орны жұмыс істеді, бұл алдыңғы жылдың көрсеткішіне қарағанда 16,6 %-ға жоғары. Сонымен қатар бүгінгі таңда “мәдени туризм” туризмнің ең танымал және қарқынды дамып келе жатқан түрлерінің бірі болып есептеледі. Бүкіл әлемде сияқты, біздің елде мәдени туризм жеке бағытқа бөлініп, жыл сайын одан әрі дамып келе жатыр. Бүгінгі таңда елде республикалық бағыныстағы 9 тарихи-мәдени қорық-мұражайлар қызмет етеді. Олар: «Әзірет Сұлтан», «Ұлытау», «Отырар», «Жидебай-Бөрілі», «Ордабасы», «Таңбалы», «Ежелгі Тараз ескерткіштері», «Есік» және «Берел» тарихи-мәдени қорық-мұражайларына келетін туристер саны артып жатыр. [3]

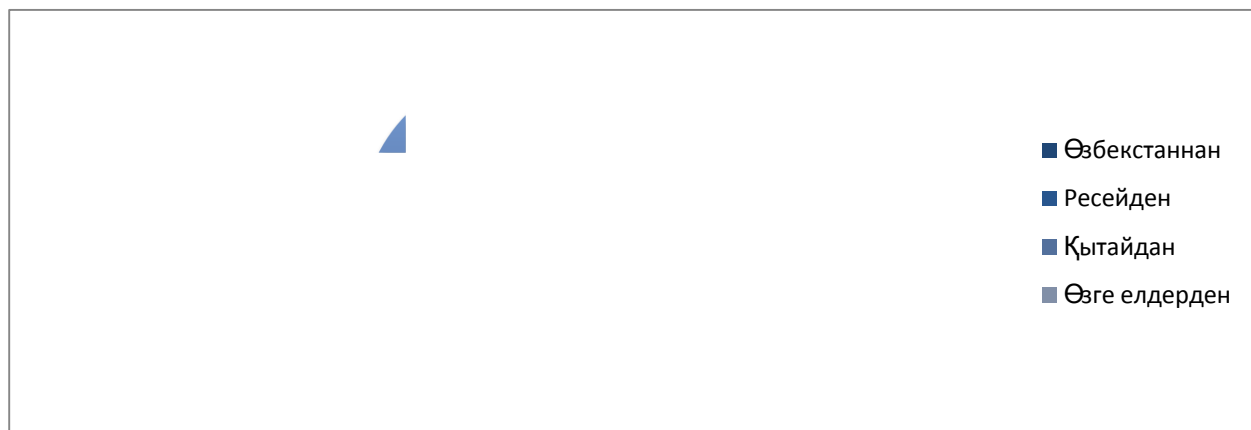
Елімізге шеттен келетін туристердің басым көпшілігі – келуге тиісті іс- сапармен, кәсіби жұмыс бабымен 81,7 % құралып отыр Сонда, 19,3 % ғана демалу мақсатта оның ішінде туған-туыстарына қыдырып келу мақсаты бар. Қарап отырсақ, бұл төмен көрсеткіш. (Төмендегі 1-ші суреттен көре аласыздар.)



Сурет 1. 2016 жылдардағы сапар мақсаттары бойынша қызмет.

2016 жылы Қазақстанға келген барлық шетелдік резиденттердің жалпы саны 6 509,4 мың адамды құрады, бұл 2015 жылға қарағанда 1,2 %-ға артық. Шетелдік резиденттердің

көпшілігі көршілес үш елден: Өзбекстан Республикасынан (37,8 %), Ресей Федерациясынан (24,4 %) және Қырғыз Республикасынан (20,7 %) келген. Келудің негізгі себептері жеке (75,4 %) сапарлар болды, ал қызмет бабындағы іссапарлар (16,2 %), туризм мақсатында шамамен 1 %-дай болды (2-сүреттен көре аласыздар).



Сүрет 2. 2016 жылы ҚР-ға келген шетелдік резиденттердің үлес салмағы.

Қазақстан Республикасынан шығатын резидент туристердің баратын елдері:

- Түркия – 101528 , демалыс мақсатында – 81,7%, шоп-турлар – 14%;
- Қытай – 39805, шоп-турлар – 78,3%, демалыс – 17,1%;
- БАӘ - 24746, демалыс – 86,3%, іскерлік мақсатта - 6,8%, шоп-турлар – 6,1%;
- Египет – 14629, демалыс – 98,2%;
- Тайланд – 13131, демалыс – 92,3%;
- Германия – 10948, таныстар бару – 51,4% , іскерлік – 29,4% ;
- Ресей – 9929, іскерлік – 38,6%, демалыс – 29%, емделу – 16,5%;
- Қырғызстан – 8352, демалыс – 98,1%;
- Чехия – 8209, демалыс – 81,6%, емделу – 14,2%;
- Италия – 3602, демалыс – 55%, іскерлік – 31,1%;
- Литва – 2416, шоп-турлар – 70,1%, іскерлік – 24,5%;
- Греция – 2055, демалыс – 93,6%;
- Болгария – 1888, демалыс – 93%;
- Ұлыбритания – 1805, демалыс – 52,5%, іскерлік – 44%;
- Испания – 1583, демалыс – 91%, іскерлік – 7,5%. [4, 112б]

Қазақстан – тарихи және мәдени мұрасы бай ел. Еуразия орталығында орналасқан Қазақстан әлемнің өркениет торабында, Батыс пен Шығыс, Оңтүстік пен Солтүстік арасындағы көліктік, әлеуметтік және экономикалық, мәдени және идеологиялық қиылыста тұр. Ерте заманда Қазақстан даласы арқылы Ұлы Жібек жолы өтті. Тарихтың әртүрлі кезеңдерінде қазіргі Қазақстан аумағында өзіндік мәдени тарихы бар мемлекеттер пайда болып дамыған. Сол дәуірдің мұрасы көптеген тарих және мәдениет ескерткіштері, географиялық көрнекі орындар болып табылады.

Мемлекет басшысының 2017 жылғы 12 сәуірдегі "Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру" атты мақаласына сәйкес "Қазақстанның киелі жерлер географиясы" жобасын іске асыру бойынша жұмыс басталды. "Қазақстанның киелі жерлер географиясы" жобасы – бұл ұлттық біртектіліктің өзегі болып табылатын Қазақстанның киелі жерлерінің мәдени-географиялық белдеуін қалыптастыру жөніндегі шаралар кешені. "Қазақстанның киелі жерлер географиясы" жобасының стратегиялық негізі Мемлекет басшысы ұсынған ұлттық бірлікті нығайту идеясы болып табылады. Негізгі басымдықтардың бірі ұлттық қазақстандық патриотизмді қалыптастыру және ілгерілету болып табылады

Туризм саласының инвестициялық тартымдылығын арттыру және экономиканың басым бір секторы ретінде саланы дамыту жағдайларын қамтамасыз ету үшін әлемдік туристік нарыққа қазақстандық туризмді ықпалдастыру үшін қазіргі заманғы жоғары тиімді және бәсекеге қабілетті туристік кешендер құрылатын болады. Туризм саласын дамытудың негізгі индикаторлары келушілер саны, түнеу саны, сондай-ақ туристік қызметтен түскен кіріс саны болып табылады. Осы Тұжырымдаманың мақсаттары мен міндеттеріне қол жеткізу туризмнің даму көрсеткішінің өсуі арқылы айқындалады.[5,6]

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Информационный сайт Агентства РК по статистике: www.stat.kz.
2. Вуколов В.Н. Туризм – Астана.
3. Алтынбаев М.Р., Смыкова. Экономика и организация туризма. Алматы, 2015.
4. "Қазақстан Республикасындағы туристік қызмет туралы заң" 2001 жылы 13 маусым N 211. - 112 б.
5. «Қазақтың қонақжайлылығы» <http://nats.kazmkpu.kz/kz/teken-is-sharalar/591-aza-ty-ona-zhajlyly-y-1>.
6. Қазақстан Республикасының туристік саласын дамытудың 2020 жылға дейінгі тұжырымдамасы.

Ланец К.Д., 2 курс

Научный руководитель – ст. преп., магистр Флек А.А.

Карагандинский экономический университет Казпотребсоюза, г.Караганда,
Республика Казахстан

ПРОБЛЕМЫ И ПРИОРИТЕТЫ РАЗВИТИЯ АГРОТУРИЗМА В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН

В Республике Казахстан имеется огромный туристский потенциал для развития внутреннего туризма. Одним из перспективных направлений является агротуризм, который ориентирован на использование природных, культурно-исторических и иных ресурсов сельской местности и ее специфики для создания комплексного туристского продукта.

Агротуризм – это вид туризма, который предполагает временное пребывание туристов в сельской местности с целью отдыха и/или участия в сельскохозяйственных работах; сектор туристской отрасли, ориентированный на использование природных, культурно-исторических и иных ресурсов сельской местности и ее специфики для создания комплексного туристского продукта [1].

Услуги агротуризма включают в себя: проживание их в сельском доме, организацию зеленых походов, участие в сельских культурно-развлекательных мероприятиях, приобщение к секретам местной кухни, ремёслам, сельским обрядам и обычаям. Важное место в комплексе туристских услуг занимают фитотерапия, освоение секретов деревенской бани, рыбалка, охота, верховая езда, походы за грибами, ягодами и др. [2].

Необходимость развития агротуризма в Казахстане возникает по ряду причин:

1. Согласно данным официальной статистики, почти половина населения Казахстана живет в сельской местности (7 млн 738,1 тысячи человек (42,6%) на 01.02.2018 г.), а уровень бедности сельчан превышает городской уровень более чем в 3 раза.

2. В настоящее время аграрное производство становится более наукоемким, что вызывает сокращение рабочих мест и повышение безработицы в сельской местности (к тому же всегда присутствует риск перепроизводства сельхозпродукции).

3. Миграция сельского населения в город

4. Низкий уровень развития инфраструктуры сельских территорий

5. Неудовлетворительная экологическая ситуация.

Мотивация развития агротуризма в Казахстане связана, в первую очередь, с ухудшением экологической и психологической обстановки в крупных городах. Городское население стремится отдыхать на экологически благоприятных территориях. В настоящее время возрождается интерес к элементам традиционной народной культуры: образцам народной архитектуры, кухни, ремеслам, фольклору. Городским жителям интересно посещение сельской глубинки, как элемент ностальгии по крестьянской жизни.

Для сельских жителей предоставление услуг агротуризма может стать новым источником улучшения финансового положения. Развитие агротуризма приведет к ужесточению конкуренции в традиционных сферах инвестиции на селе.

Основными задачами, стоящими перед агротуризмом, являются:

1. Возрождение сельского хозяйства на территориях, определённых для организации туризма; возвращение сельского населения, ушедшего из сёл на отхожие промыслы и жительство в города, путем предложения постоянной и выгодной работы на объектах сельского туризма; развитие конкуренции на рынке туристских услуг на основе качественного агротуризма в различных его формах;

2. Сохранение и возрождение в сельских регионах культурного наследия, обрядов, памятников природы, истории религии и культуры;

3. Развитие сельской инфраструктуры на туристских объектах и прилегающих территориях: транспортной сети дорог и услуг транспорта, торговли и сети питания (сельские кафе и рестораны), строительство сельских отелей и т.п. Создание системы продвижения нового туристского продукта на рынок, включая организацию различных информационно-образовательных центров, разработку программ информационных комплексов для клиентов, рекламу туристских предложений и др.[3].

Сегодня во многих районах страны существует развитая сеть зон агротуризма. В такой зоне можно поселиться в сельском домике, в доме лесника или даже в старинной избе, которая построена для туристов. В развитых агротуристских зонах для отдыха предоставляются туристские комплексы, гостевые дома и даже специализированные базы отдыха на воде. Помимо этого такие развитые зоны имеют в своем распоряжении охотничьи и рыбацкие домики, экологические и этнографические поселения.

В таких местностях местные жители предлагают свои услуги туристам (гражданам Республики Казахстан и иностранцам). Туристы могут предложить заняться простой сельской работой – пасти отару, покосить сено, покататься на лошадях, подоить корову и т.п. Все эти работы туристы выполняют согласно своим пожеланиям, все зависит только от их желания.

В местностях, где агротуризм широко культивируется, каждый гостевой дом или деревенское подворье предлагают туристам свое что-то оригинальное (пройти курс оздоровительного лечения козьим и лошадиным молоком, пешеходную или конную прогулку, баню, охоту на диких зверей, в сопровождении егерей, катание на лошадях, запряженных в сани, охота, рыбалка и др.).

Выделим основные преимущества и недостатки в формировании стратегии развития агротуризма на территориях Республики Казахстан представленные в таблице 1.

Таблица 1. Преимущества и недостатки агротуризма в Республике Казахстан.

Преимущества агротуризма		Недостатки агротуризма	
1	высокий природный потенциал	1	недостаточно развитая инфраструктура сельских территорий
2	высокий сельскохозяйственный потенциал	2	низкий уровень инвестиций в развитие сельского туризма
3	наличие культурных и исторических памятников мирового назначения	3	отсутствие программ поддержки для сельской местности
4	наличие большого количества	4	слабая система продвижения

	организаций, которые могут содействовать развитию агротуризма		сельского продукта на внутреннем и международных рынках
5	возможность познакомить городских жителей с сельским бытом	5	отсутствие узнаваемого бренда
6	питание экологически чистыми продуктами	6	низкий уровень подготовки туристских кадров для сельской местности

Одной из главных проблем в агротуризме является недостаточный уровень знаний сельских жителей о ведении бизнеса. Не менее важными проблемами являются: недостаточное развитие инфраструктуры, нехватка квалифицированных кадров в сфере туризма, недостаточный уровень нормативного регулирования индустрии туризма и гостиничного бизнеса, а также наличие административных барьеров.

При развитии агротуризма в Казахстане произойдет увеличение числа рабочих мест и времени занятости сельского населения. Есть возможность, что в стране сформируется рынок сбыта сельскохозяйственной и сувенирной продукции населения, кооперативов, предприятий АПК на селе.

Уровень доходности местного населения может возрасти, что приведет к росту налоговых отчислений. Агротуризм способен сформировать новые точки экономического роста. Это возможно, благодаря кооперации хозяйств, формированию сетей региональной туристской структуры.

Создание консультационных центров, где обучают основам экономики, маркетинга, бизнес-планирования, могло бы стать эффективным способом повышения знаний сельских жителей.

Таким образом, представленный анализ показал, что наша страна обладает богатым природным и сельскохозяйственным потенциалом, но как показывает практика этого не совсем достаточно для реализации цели развития рынка агротуризма. Для решения вышеперечисленных проблем необходим программно-целевой подход, который позволит повысить и создать серьезную конкуренцию для сельских территорий, позволит повысить спрос на туристские услуги и тем самым обеспечить их устойчивое развитие.

Список использованной литературы:

1. Айтмуханбетова Д.А., Асқар Ж.Д., Дюсебалиева Г. Перспективы развития агротуризма в Республике Казахстан, Культура и туризм: результаты и тенденции 2017 года, перспективы развития в 2018 году: сборник научных трудов по материалам I Международной научно-практической конференции, 28 февраля 2018 г., Москва: Профессиональная наука, 2018. – С.6-8.

2. Кабиев Н.К., Решение социально-экономических проблем сельских территорий путем развития агротуризма в Республике Казахстан, Материалы Республиканской научно-теоретической конференции «Сейфуллинские чтения - 11: Молодежь и наука». – 2015. – Т.1, ч.2. - С.136.

3. Бельский В.И. Агротуризм: опыт, проблемы, рекомендации: учебник. - Минск: Ин-т экономики НАН Беларуси, 2008. – С.48.

Мамалинова А., студентка 2 курса
Научный руководитель- к.э.н., доцент Замбинова Г.К.
Карагандинский экономический университет Казпотребсоюза, г. Караганда
Республика Казахстан

РАЗВИТИЕ МЕЖДУНАРОДНОГО ТУРИЗМА В КАЗАХСТАНЕ

Казахстан с его обширной и разнообразной территорией, богатейшим природным и историческим наследием, интересной культурой и традициями является привлекательным туристским объектом. Туристский потенциал Казахстана имеет хорошие позиции для развития почти всех видов туризма: культурного, познавательного, приключенческого, спортивного, экологического, в том числе специализированных туров по интересам (например: научный, религиозный, орнитологический).

До обретения независимости в Казахстане туризм финансировался по остаточному принципу и не имел существенной экономической значимости.

Однако сегодня в Казахстане уделяется огромное внимание туризму, как доходной отрасли экономики и со стороны государства предпринимаются все необходимые меры для ее развития.

В качестве консультативно-совещательного органа при Правительстве Республики Казахстан создан совет по туризму. В состав совета входят представители уполномоченного органа и заинтересованных государственных органов, а также представители ассоциаций и иных объединений в области туристской деятельности.

Совет по туризму:

1) вырабатывает предложения по вопросам развития туризма, привлечения инвестиций в данную отрасль экономики, обеспечения благоприятного режима въезда в Республику Казахстан и создания условий для выезда туристов за границу, формирования туристского имиджа республики, подготовки специалистов в области туристской деятельности;

2) для целей информирования потребителей туристских услуг о качестве услуг ведет рейтинг лиц, осуществляющих туристскую деятельность, по утвержденному им порядку.

По мере необходимости обновляется законодательная и нормативная правовая база туризма. Для развития международного и внутреннего туризма в Казахстане разрабатывается Государственная Программа развития туризма на пятилетний период, которая предусматривает комплекс мер по развитию инфраструктуры, обеспечения безопасности туристов, формирования туристского имиджа Казахстана, совершенствования статистики в туризме и другие меры.

Создаются условия для привлечения иностранных туристов в республику. Одним из шагов предпринятых в данном направлении является упрощение визовых процедур для граждан политически и экономически стабильных стран.

«В области туризма было заключено множество международных соглашений о сотрудничестве, например, с такими странами, как Венгрия, Египет, КНР, Израиль, Турция, Болгария, Иран, Россия, Узбекистан, Кыргызстан и другие. Необходимо отметить, что в основном подписание соглашений иницируются иностранными государствами, которые видят в Казахстане партнера, располагающего богатым туристским потенциалом.

Казахстан с 1993 года является Действительным членом Всемирной Туристской Организации (ВТО). Признавая, приоритетность развития отрасли, в рамках официального визита в октябре 2000 года в Королевство Испания Президент Республики Казахстан Н.А. Назарбаев посетил штаб-квартиру ВТО в г. Мадриде. При встрече с Генеральным секретарем ВТО г-ном Франческо Франжиалли Президент Казахстана

выразил заинтересованность в сотрудничестве по развитию туризма в Казахстане, в том числе по проекту ЮНЕСКО и ВТО "Шелковый путь".

Ведется работа по продвижению туристского продукта Казахстана и связи с этим разработан План мероприятий по формированию туристского имиджа Казахстана на 2010-2020 годы.

В городе Алматы в октябре 2001 года состоялся первый Международный фестиваль "Шелковый путь - Казахстан", в рамках которого состоялся международный семинар под эгидой Всемирной Туристской организации "Экотуризм – инструмент устойчивого развития в 21-ом веке для переходных экономик стран СНГ, Китая и Монголии" и первая Казахстанская Международная Выставка "Туризм и Путешествия" (КИТТ). В работе семинара, который несомненно, внес большой вклад в дело развития экотуризма в Казахстане и соседних странах, приняли участие более 200 представителей из Великобритании, Турции, Монголии, Азербайджана, Кыргызстана, Туркменистана, России, Украины, городов и областей Казахстана. На выставке были представлены стенды туристских организаций Чехии, Таиланда, Польши, Турции, Малайзии и всех регионов Казахстана. Данная выставка будет проводиться ежегодно».

«В целях формирования и укрепления туристского имиджа за рубежом Казахстан принимает участие в крупнейших мировых туристских выставках. Например, Германия (Международная туристская биржа ITB), Великобритания (Всемирная туристская биржа WorldTravelMarket), Россия (Международная выставка "Туризм и Путешествия") и многие другие.

По мере необходимости обновляется законодательная и нормативная правовая база туризма. Для развития международного и внутреннего туризма в Казахстане разрабатывается Государственная Программа развития туризма на пятилетний период, которая предусматривает комплекс мер по развитию инфраструктуры, обеспечения безопасности туристов, формирования туристского имиджа Казахстана, совершенствования статистики в туризме и другие меры.

Создаются условия для привлечения иностранных туристов в республику. Одним из шагов предпринятых в данном направлении является упрощение визовых процедур для граждан политически и экономически стабильных стран.

«В области туризма было заключено множество международных соглашений о сотрудничестве, например, с такими странами, как Венгрия, Египет, КНР, Израиль, Турция, Болгария, Иран, Россия, Узбекистан, Кыргызстан и другие. Необходимо отметить, что в основном подписание соглашений инициируются иностранными государствами, которые видят в Казахстане партнера, располагающего богатым туристским потенциалом.

Казахстан с 1993 года является Действительным членом Всемирной Туристской Организации (ВТО). Признавая, приоритетность развития отрасли, в рамках официального визита в октябре 2000 года в Королевство Испания Президент Республики Казахстан Н.А. Назарбаев посетил штаб-квартиру ВТО в г. Мадриде. При встрече с Генеральным секретарем ВТО г-ном Франческо Франжиалли Президент Казахстана выразил заинтересованность в сотрудничестве по развитию туризма в Казахстане, в том числе по проекту ЮНЕСКО и ВТО "Шелковый путь".

Ведется работа по продвижению туристского продукта Казахстана и связи с этим разработан План мероприятий по формированию туристского имиджа Казахстана на 2010-2020 годы.

В городе Алматы в октябре 2001 года состоялся первый Международный фестиваль "Шелковый путь - Казахстан", в рамках которого состоялся международный семинар под эгидой Всемирной Туристской организации "Экотуризм – инструмент устойчивого развития в 21-ом веке для переходных экономик стран СНГ, Китая и Монголии" и первая Казахстанская Международная Выставка "Туризм и Путешествия" (КИТТ). В работе семинара, который несомненно, внес большой вклад в дело развития экотуризма в Казахстане и соседних странах, приняли участие более 200 представителей из

Великобритании, Турции, Монголии, Азербайджана, Кыргызстана, Туркменистана, России, Украины, городов и областей Казахстана. На выставке были представлены стенды туристских организаций Чехии, Таиланда, Польши, Турции, Малайзии и всех регионов Казахстана. Данная выставка будет проводиться ежегодно».

«В целях формирования и укрепления туристского имиджа за рубежом Казахстан принимает участие в крупнейших мировых туристских выставках. Например, Германия (Международная туристская биржа ITB), Великобритания (Всемирная туристская биржа WorldTravelMarket), Россия (Международная выставка "Туризм и Путешествия") и многие другие.

Одной из основных задач является стимулирование среднего и малого предпринимательства, в том числе в сфере туризма. Сегодня на туристском рынке Казахстана работают более 1000 туристских организаций. Местным органам власти путем передачи в долгосрочную аренду неиспользуемых домов отдыха, пансионатов, детских лагерей и других объектов поручено оказывать поддержку предпринимателям осуществляющим туристскую деятельность по приему и обслуживанию иностранных туристов. Следует отметить, что услуги туристских организаций работающих на прием туристов из-за рубежа не облагаются налогом на добавленную стоимость». «Для развития туристской инфраструктуры ведутся переговоры с Всемирным Банком Реконструкции и Развития о выделении грантовой помощи в размере 450 тысяч долларов США на восстановление и регенерацию памятников историко-культурного наследия на территории Казахстана. Казахстан обладает всеми возможностями для создания конкурентоспособной и рентабельной индустрии туризма: выгодное геополитическое положение страны, политическая стабильность, уникальность зороастрийских, буддийских, христианских, мусульманских памятников, наличие исторических архитектурно-градостроительных комплексов и дорог, наличие сети музейных, культурно-зрелищных развлекательных учреждений, а также фольклорно-этнографических, народных и самодельных ансамблей, отражающих многонациональную культуру Казахстана, многообразие туристско-рекреационных зон, природных ландшафтов, флоры и фауны.

Туристский потенциал Казахстана может удовлетворить спрос любого туриста, тем более, что основным туристским продуктом является гостеприимство и доброжелательность казахского народа».

Республика Казахстан обладает объективными предпосылками для более активного выхода на мировые туристические рынки. Основным туристическим продуктом Казахстана являются разнообразные природные ресурсы, историческое и культурное наследие. Анализ статистических и эмпирических данных свидетельствует о возрастающем интересе к туристическим продуктам Казахстана и позитивных тенденциях развития туризма.

Главной целью развития туризма в Казахстане является формирование экологически и социально-ориентированной, высокорентабельной и конкурентоспособной туристской индустрии, способной обеспечивать потребности туристов в разнообразных туристических услугах, приносящие доходы стране и новые рабочие места, в том числе и в смежных с туризмом отраслях экономики. Роль международного туризма в экономике РК определяется степенью достижения этой цели.

Реализация Концепции развития туризма в РК до 2020 года, разработанная в рамках Комплексной основы развития РК (КоР) и Национальной стратегии сокращения бедности (НССБ), способствует созданию современной конкурентоспособной туристической индустрии.

Для достижения целей Концепции развития туристической индустрии необходимо обеспечить:

- согласованность политики в области туризма на национальном и региональном уровнях и четкое разграничение функций, полномочий и ответственности всех

заинтересованных в развитии туризма сторон: государства, частного сектора, профессиональных неправительственных организаций и местного сообщества;

- объединение и координацию усилий и инициатив государства, международных организаций, оказывающих техническую помощь Казахстану в развитии туризма, представителей частного сектора и их профессиональных объединений;

- внедрение горизонтально и вертикально интегрированного института социального партнерства: государство - частный сектор и их профессиональные ассоциации и объединения - местные сообщества как механизма обеспечения равноправного диалога.

Решение задач эффективного развития туризма позволит значительно увеличить поток туристов в Казахстан и приток денежных поступлений в экономику страны, а также обеспечить, с одной стороны, рост налоговых отчислений в бюджеты различных уровней и повышение занятости, а с другой развитие регионов и смежных отраслей экономики. Все это будет способствовать увеличению роли международного туризма в экономике Казахстана.

Список использованной литературы:

1. Закон Республики Казахстан от 13 июня 2001 года № 211-ІІ «о туристской деятельности в Республике Казахстан» (с изменениями и дополнениями по состоянию на 17.11.2015 г.)
2. Биржаков М.Б. Введение в туризм СПб: "Изд. дом "Герда", 2014 г.
3. Папирян Г.А. Международные экономические отношения: Маркетинг в туризме.– М.: Финансы и статистика, 2013 г.
4. Квартальнов В. А. Туризм: Учебник. М., 2012.
5. В.Б. Сапруновой «Туризм» М.: 2015 г

Малютина А., студентка 4 курса

Научный руководитель маг., преподаватель Гарипова А.А.

Карагандинский экономический университет Казпотребсоюза, г.Караганда,
Республика Казахстан

КУЛЬТУРНЫЙ ТУРИЗМ В КАЗАХСТАНЕ, КУЛЬТУРНЫЕ НАСЛЕДИЯ

«Нам необходимо взглянуть в прошлое, чтобы понять настоящее и увидеть контуры будущего»

Н. А. Назарбаев

Казахстан, по количеству памятников археологии, истории, архитектуры и монументального искусства, их разнообразию и ценности, представляет собой музей под открытым небом. На земле Казахстана насчитывается более 25 тысяч недвижимых памятников и географических достопримечательностей.

Объекты исторического и культурного наследия Казахстана признаны памятниками всемирного значения ЮНЕСКО и находятся под охраной этой организации. Также свыше двух миллионов единиц культурных ценностей отображают все эпохи развития самобытных культур на территории нынешнего Казахстана.

В свое время, еще при Комитете индустрии туризма Министерства индустрии и новых технологий Республики Казахстан определили пять кластеров историко-культурного туризма в Казахстане [1].

Концепцией предусмотрен необходимый комплекс мер, направленный на определение общего видения развития отрасли и ее составляющих, в том числе одним из основных туристских продуктов определен «Культурный туризм и турне» – организованные туры и туры без сопровождения гида по местам культурных памятников

и исторического наследия, а также «Кратковременный отдых – туры выходного дня», посещение достопримечательностей в городе и окрестностях, мест культурных памятников и исторического наследия», - сообщили в Комитете индустрии и туризма.

Концепцией предусмотрено создание 5 кластеров с основными ключевыми местами развития.

Первый кластер - Астана (город Астана, Акмолинская область, юго-западная часть Северо-Казахстанской области, западная часть Павлодарской и северо-восточная часть Карагандинской областей). Ключевые места туристского интереса: памятники истории, культуры и природы ГНПП «Бурабай»; «Кокшетау»; «Буйратау»; «Каркаралы», «Баянаул», г.Караганды; места туристского интереса, включенные в предварительный список ЮНЕСКО: курганы с расщепленными валунами Тасмолинской культуры, относящиеся к периоду мегалита могильники Бегазы-Дандыбаевской культуры, а также объекты, включенные в Серийную транснациональную номинацию «Шелковый путь» (городище Бозок).

Второй кластер - Алматы (г.Алматы, часть Алматинской области). Ключевые места туристского интереса: археологический ландшафт Тамгалы с петроглифами (объект ЮНЕСКО); ГНПП «Алтын-Эмель», включенный в предварительный список ЮНЕСКО; Чарынский каньон; Водохранилище Капчагай; горнолыжные зоны вблизи города Алматы с Иле-Алатауским ГНПП; туристский центр «Жана-Иле», петроглифы Ешкиольмес, включенными в предварительный список ЮНЕСКО, а также Иссыкские курганы и объекты, включенные в серийную транснациональную номинацию «Шелковый путь» (городище Талгар, Боралдайские сакские курганы).

Третий кластер - Восточный Казахстан (северные и восточные части Восточно-Казахстанской области). Ключевые места туристского интереса: водохранилище Бухтарма; река Ертис - озеро Жайсан; Катон - Карагайский ГНПП; озеро Маркаколь и Калжирский каньон; Риддер - Анатау и Ивановские горы; город Семей.

В будущем кластер будет расширяться, включая оставшиеся части Восточно-Казахстанской области, в том числе Государственный историко-культурный заповедник «Берель», Алакольский государственный природный заповедник и дркие.

Четвертый кластер - Южный Казахстан (центральные и восточные части Кызылординской области, южная часть Южно-Казахстанской области и юго-западная часть Жамбылской области). Ключевые места туристского интереса: г.Туркестан с мавзолеем Ходжи Ахмета Яссауи (объект ЮНЕСКО); археологические объекты средневекового городища Отрар и отрарского оазиса, включенные в предварительный список ЮНЕСКО; археологический комплекс Сауран; Каратауский ГПЗ с палеолитическими участками и геоморфологией; петроглифы Арпа-Узень, включенные в предварительный список ЮНЕСКО; Аксу-Жабаглинский государственный природный заповедник, включенный в предварительный список ЮНЕСКО; Сайрам-Угамский государственный национальный парк; космодром Байконур; гг. Кызылорда, Сарыагаш, Тараз.

В будущем кластер будет расширяться, включая остальные части всех трех областей, а также представлять новые места туристского интереса: тюркская святыня Мерке, включенная в предварительный список ЮНЕСКО и государственный природный заповедник Барсакельмесский, объекты, памятники Джетысарского оазиса, городище Сыганак.

Пятый кластер - Западный Казахстан (Мангистауская область, часть Западно-Казахстанской области). Ключевые места туристского интереса: подземные мечети Бекет-Ата, Шопан-Ата и Караман-Ата, мавзолей Омара и Тура; некрополи полуострова Мангишлак; комплекс памятников «Бокеевская Орда»; гора Шеркала; природоохранная территория Карагие-Каракол; Устюртский государственный природный заповедник; курорт «Кендерли» [2].

Стоит отметить, в целях развития внутреннего культурно-познавательного, паломнического туризма, улучшения уровня туристско-краеведческой подготовки в каждом регионе страны разработаны и реализуются туристские маршруты по местам истории и культуры.

Культурный туризм является одной из основных форм устойчивого развития туризма, обеспечивающего устойчивость национальной экономики. Казахстан, несмотря на все сложности последнего периода, сохраняет предпосылки для развития культурного туризма. И за последний период времени немало сделано для того, чтобы сохранить историко-культурное достояние нашей страны. Историко-культурное достояние - это совокупность объектов истории и культуры, рукотворных материальных и духовных ценностей той или иной культуры, а также порождаемых ими факторов культурного и иного свойства, вызывающих интерес у туристов.

Культура и информация, во-первых, должны стать важнейшими факторами формирования развитого информационного общества и «экономики знаний». Но для этого необходимо вывести отрасль из категории высокзатратных и дотационных субъектов экономики. Вывести за счёт создания системы инновационного менеджмента, современного бюджетного планирования и финансирования, а также повышения координации и качества действий различных государственных органов. Нужно перестроить всю инфраструктуру сферы культуры и информации, опять-таки в соответствии с международными стандартами и нормативами. И определённые шаги в этом направлении уже сделаны [3].

Исключительное значение приобретает культурное наследие сейчас, в эпоху научно-технической революции и электронных средств информации, когда утверждаются новые массовые стереотипы, ведущие к глобальной стандартизации, размыванию индивидуальности как отдельных личностей, так и целых народов. Утрачиваются многие сложившиеся веками культурные традиции. Поэтому следует подчеркнуть, что сохранение культурной среды, частью которой является историко-культурное наследие, не менее значимо, чем сохранение окружающей среды. Казахстан, расположенный в центре Евразии, на важнейшем перекрёстке древнего Шелкового пути, - это то место, которое в течение более двух тысячелетий способствовало бурному развитию культуры, науки и техники, межнациональных и межрегиональных отношений, обменов культурными ценностями между востоком и западом Евразии.

Таким образом, без культурного наследия немыслимы современная жизнь суверенного Казахстана и перспективы его всестороннего развития. Культурное наследие является одной из основ формирования самосознания, обладает большим потенциалом в утверждении преемственности гуманистических и патриотических ценностей.

Казахстан обладает мощным культурным потенциалом для развития индустрии туризма, который может и должен стать важной отраслью его экономики. Туризм способствует популяризации памятников истории и культуры, укрепляет высокий авторитет республики, как в стране, так и за рубежом.

Список использованной литературы:

1. Имангулова Т.В., Прокофьева М.А. достопримечательности и культурное наследие ЮНЕСКО на территории Казахстана // Международный журнал прикладных и фундаментальных исследований. – 2016. – № 8-3. – С. 431-435;
2. Концепция развития туристской отрасли Республики Казахстан до 2020 года.
3. <http://www.kazportal.kz/arheologiya-i-kulturnoe-nasledie-kazahstana>

Межаева Алена, ученик 11 «А»
Научный руководитель- к.э.н., доцент Замбинова Г.К.
Карагандинский экономический университет Казпотребсоюза, г. Караганда
Республика Казахстан

ИСТОРИЧЕСКИЕ ПРЕПОСЫЛКИ И ПУТИ РАЗВИТИЯ ТУРИСТКОЙ ОТРАСЛИ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН

Историческими предпосылками приключеческого туризма в Казахстане являются становление и развитие Великого Шелкового пути, начало формирования которого относится к третьему тысячелетию до н.э.

До обретения Казахстаном независимости туризм, как и все другие отрасли экономики, был жестко регламентирован центром. Основными регионами туристской деятельности в СССР были Кавказ, Крым, Прибалтика, исторические центры России, Средней Азии. В то же время историческая значимость целого ряда архитектурных, археологических, культурных памятников и природных достопримечательностей Казахстана фактически не рекламировалась и оставалась невостребованной. Туризм в Казахстане в советский период представлял собой один из элементов системы культурно-просветительной работы, выполнявшей идеологическую функцию и, несмотря на ее доминирующую роль, финансировался по остаточному принципу и не имел существенной экономической значимости.

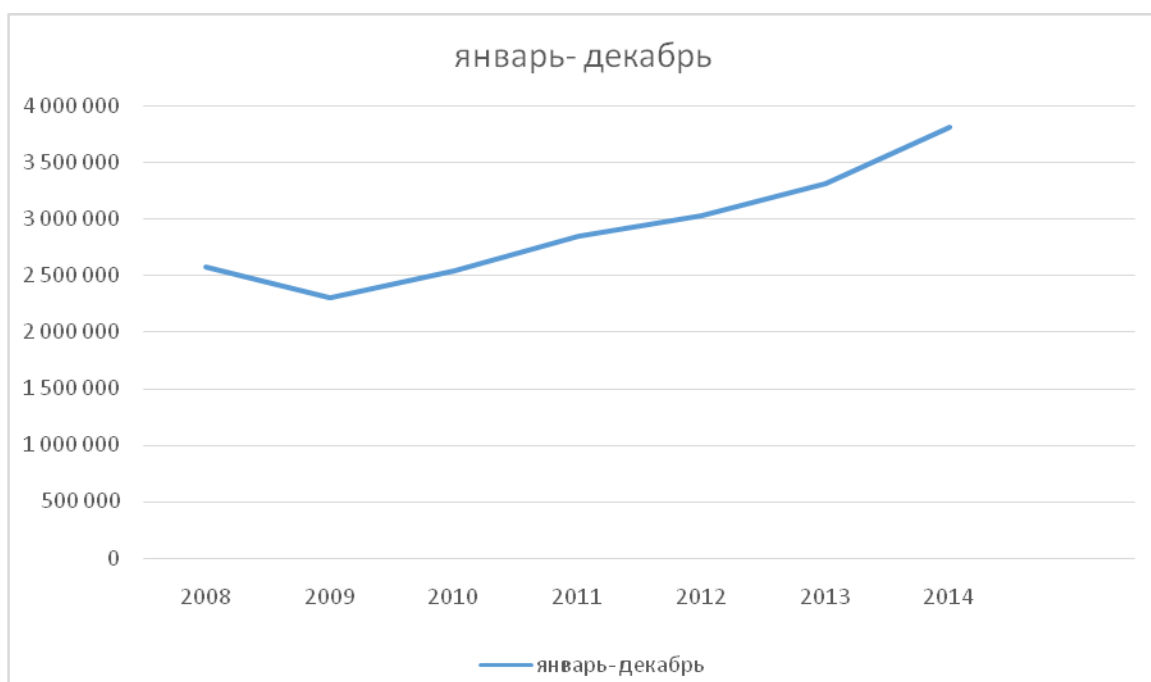
С приобретением независимости в Казахстане была заложена основа для регулирования туристской деятельности и возрождения исторического и культурного наследия народа.

На сегодня для развитие туризма в Республике Казахстан обеспечивается Законом Республики Казахстан "О туризме" от 3 июля 1992 года N 1508-ХІІ, Указами Президента Республики Казахстан "О реализации Ташкентской декларации глав тюрко-язычных государств, проекта ЮНЕСКО и Всемирной Туристской Организации по развитию инфраструктуры туризма на Великом Шелковом пути в Республике Казахстан" от 30 апреля 1997 года N 3476 и "О Государственной программе Республики Казахстан "Возрождение исторических центров Шелкового пути, сохранение и преемственное развитие культурного наследия тюрко-язычных государств, создание инфраструктуры туризма" от 27 февраля 1998 года N 3859. [1]

В последнее время наблюдается увеличение интереса иностранных туристов к туристским достопримечательностям Республики Казахстан. Обусловлено это явление, прежде всего, географическим положением республики, большим потенциалом в области организации туристически привлекательных маршрутов и т.д. Туристическая привлекательность Казахстана объясняется наличием уникальных природных зон и заповедников, историко-культурных достопримечательностей мирового уровня.

Грамотное использование этих ресурсов способствует развитию в республике практически всех видов туризма.

Статистические данные по состоянию на 2014 год убеждают в постоянном увеличении туристической активности (рис. 1). Более подробные цифры приведены ниже (таблица 1). (Данные Агентства РК по туризму и спорту)



по горизонтали – годы
по вертикали – уровень число посетителей

Рисунок 1. Количество обслуженных посетителей в местах размещения Республики Казахстан за 2008-2014 годы

Таблица 1

Количество обслуженных посетителей в местах размещения Республики Казахстан за 2008-2014 годы с точными цифрами.

год	Период с января по декабрь
2008	2 576 195
2009	2 306 084
2010	2 548 868
2011	2 845 832
2012	3 026 227
2013	3 307 752
2014	3 808 894

Из данных представленного на таблице 1, видно, что с каждым годом наблюдается увеличение туристической активности в Республике, за исключение 2009 года. Так за период с 2008 года по 2014 год количество обслуженных туристов увеличилось с 2 576 195 человек почти в 1,5 раза и составило 3 808 894 человек.

Благоприятные тенденции в отечественной экономике, а также государственная поддержка отрасли, связанная с реализацией программы кластерного развития, позволяют предположить, что тенденция роста общего количества туристов сохранится.

В соответствии с данными, представленными в таблице 2 можно сделать выводы относительно поступательной и устойчивой тенденции увеличения объема выполненных работ и оказанных туристских услуг в Республике Казахстан за период с 2010 по 2015 годы. [2]

Таблица 2

Объем выполненных работ и услуг в туристической индустрии Республики Казахстан, тыс. тенге (Данные агентства РК по туризму и спорту)

	2010г.	2011г.	2012г.	2013г.	2014г.	2015г.
Всего	37 440 625,1	45 245 839,6	47 836 934,6	53 486 371,6	59 714 164,2	72 618 723,1
предоставлен ие услуг гостиницами с ресторанами	28 558 539,3	34 529 408,7	35 263 363,5	37 184 754,9	41 940 239,4	51 946 456,5
предоставлен ие услуг гостиницами без ресторанов	6 499 672,8	8 057 183,8	9 654 397,1	12 691 914,4	12 784 801,1	15 160 943,3
предоставлен ие жилья на выходные и прочие периоды краткосрочного проживания	1 856 253,8	2 367 164,3	2 457 698,1	3 090 592,1	4 360 582,7	4 511 890,1
туристически е лагеря, парки отдыха и развлечений	424 543,4	171 457,6	181 923,5	211 511,2	280 521,9	211 678,8
другие виды жилья	101 615,8	120 625,2	279 552,4	307 599,0	348 019,1	787 754,4

Данные приведенные в таблице 2 свидетельствуют о положительной динамике объемов выполненных работ и услуг в туристской отрасли республики. Так, по состоянию на 2010 год объем выполненных работ составлял 37 440 625,1 тысяч тенге, в 2011 году тот же показатель изменился в сторону увеличения и составил 45 245 839,6, в 2012 году наблюдался рост в пределах 47 836 934,6 тысяч тенге, в 2013 году – 53 486 371,6, а в 2015 году – 72 618 723,1 тыс. тенге.

Таким образом, за период с 2010 по 2015 год среднегодовая динамика изменения объема выполненных работ и услуг в туристской отрасли Казахстана выросла в 2 раза.

Экономическое влияние туризма на экономику страны проявляется через показатели денежных потоков, направленных из страны и в страну, которые генерируются туристским экспортом и импортом. Большая часть доходов от экспорта туристских услуг поступает от прибывающих иностранных туристов, а также от продажи билетов на отечественный транспорт и другие услуги в стране пребывания. Туристский импорт страны составляют деньги, потраченные ее гражданами во время зарубежных поездок, оплата ими транспортных расходов и других услуг в странах пребывания, а также оплата дивидендов иностранным инвесторам индустрии туризма. Разница между доходом страны от экспорта туристских услуг и стоимостью импорта туристских услуг представляет туристский платежный баланс, который может быть отрицательным (дефицит) и положительным. [3]

Список использованной литературы:

1. Послание Президента 11 ноября 2014 "Нурлыжол - Путь в будущее"
2. Закон Республики Казахстан от 13 июня 2001 года № 211-П О туристской деятельности в Республике Казахстан 2. Биржаков М.Б. Безопасность в туризме / М.Б. Биржаков, Н.П. Казаков. - Спб.: Герда, 2008. - 208 с.
3. Писаревский Е.Л. Основы безопасности туризма / Е.Л. Писаревский. - М.: Финансы и статистика, 2007. - 320 с.

Нагимуллина Н.М., студентка 3 курса
Научный руководитель – ст. преп., магистр Флек А.А.
Карагандинский экономический университет Казпотребсоюза, г.Караганда,
Республика Казахстан

ПУТИ ПОВЫШЕНИЯ КАЧЕСТВА УСЛУГ И СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ОБСЛУЖИВАНИЯ В ГОСТИНИЧНЫХ КОМПЛЕКСАХ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

Масштабы гостиничного бизнеса и его эффективность в Казахстане существенно меньше, чем за рубежом. Это в первую очередь обусловлено историей его развития - «всеобщим застоём» в советскую эпоху, а также отсутствием опыта конкурентной борьбы у менеджеров гостиничных предприятий.

Исследование опыта ряда крупных предприятий гостиничного бизнеса показывает, что наличие в гостинице технических условий для производства услуг (уютные номера, общественные помещения, высокотехнологичное оборудование и т.п.) совершенно не гарантирует качество обслуживания и стабильный доход. Для достижения успеха в краткосрочной и долгосрочной перспективе, в первую очередь, должны быть обеспечены организационные условия, т.е. разработана и внедрена специальная система управления, позволяющая повысить уровень эффективности и конкурентоспособности предпринимательских структур гостиничного бизнеса.

К основным факторам конкурентоспособности предпринимательских структур гостиничного бизнеса следует отнести:

- затратные факторы;
- имиджевые факторы;
- технические факторы;
- факторы качества услуг;
- факторы персонала;
- факторы управления;
- маркетинговые и географические факторы.

При исследовании совокупности факторов, определяющих предпочтения потребителей гостиничных услуг, было установлено, что некоторые элементы обслуживания могут иметь ответную положительную или отрицательную реакцию потребителей, в то время как другие не создают ответной реакции вообще. Таким образом, необходимо выделить четыре группы факторов предопределяющих предпочтения потребителей гостиничных услуг и уровень конкурентоспособности предприятий гостиничного бизнеса:

1. Критические. Это главные факторы, которые оказывают непосредственное воздействие на потребителя. Они должны быть удовлетворены в первую очередь, поскольку основаны на минимуме стандартов, приемлемых для потребителей.

2. Нейтральные. Эти элементы имеют относительно слабое влияние на степень удовлетворения потребителей и на них не стоит затрачивать значительных управленческих усилий.

3. Приносящие удовлетворение. Эти элементы могут вызвать благодарную реакцию, если ожидания предвосхищены, но никакой реакции не последует, если удовлетворены ожидания потребителя услуги.

4. Приносящие разочарование. Эти элементы, неправильное выполнение которых, в большинстве случаев вызывают отрицательную реакцию. В то же время никакой реакции не последует, если все делать правильно [1].

Появляется необходимость формирования методики оценки и повышения уровня конкурентоспособности предпринимательской структуры сферы гостиничного бизнеса, которая позволила бы отечественным гостиничным предприятиям не просто соперничать

с иностранными гостиничными компаниями и цепями, но и опережать их по основным показателям конкурентоспособности. Исходя из этого, повышение конкурентоспособности отечественных гостиничных предприятий должны базироваться на следующих основных принципах:

1) Принцип ориентированности на потребителя. Конкурентоспособность гостиничного предприятия определяется совокупностью только тех его свойств, которые представляют интерес для потребителя и обеспечивают удовлетворение определенных его потребностей.

2) Принцип комплексности. Оценка конкурентоспособности должна учитывать характеристики собственных продуктов, продукции конкурента и требования потребителя.

3) Принцип нормативности. Повышение конкурентоспособности должно осуществляться с учетом нормативных требований сферы гостиничного бизнеса.

4) Принцип динамичности. Конкурентоспособности присущ динамический характер - ее следует рассматривать применительно к конкретному моменту времени, с учетом изменений во времени конъюнктуры на рынке гостиничных услуг.

Суть предлагаемой методики заключается в определении приоритетных групп факторов и их развитии на основе принципов бенчмаркинга, сущность которого заключается в следовании не просто определенному лидеру рынка, а в использовании в своей деятельности опыта различных компаний, которые по тем или иным конкурентным преимуществам являются лидерами на рассматриваемом рынке [2].

Качество предоставляемых услуг с каждым годом улучшается, конкуренция гостиниц остается высокой, партнерами гостиницы становятся по принуждению, так как выжить в условиях жесткой конкуренции нелегко. В то же время спрос на туристские услуги будет претерпевать некоторые изменения, что связано с появлением нового типа потребителя на рынке туризма.

Современный турист высоко информирован и образован, он очень требователен и привередлив, мобилен и индивидуален и самостоятелен. Гостиничным комплексам необходимо учитывать модель потребителя при формировании комплекта услуг (проживание, питание и другие услуги). Только проводя грамотную маркетинговую политику, гостиничное предприятие сможет добиться желаемого успеха[3].

Руководство гостиничных комплексов должно формировать восприятие качества услуги за счет информирования своих клиентов о гостиничных услугах. Разработка дополнительных мероприятий по улучшению сервиса и условий обслуживания, позволит повысить потребительскую ценность и качество услуг. Комплекс дополнительных мероприятий представлен в таблице 1.

Таблица 1. Мероприятия по повышению качества услуг

Мероприятия	Содержание	Ожидаемый результат
1. Культура обслуживания	Обучение персонала этическим нормам и правилам обслуживания клиентов	Повышение уровня сервиса
2. Скорость обслуживания	Установление временных норм для осуществления каждой услуги	Повышение уровня удовлетворенности клиентов
3. Атмосфера	Использование тематической музыки и ароматизаторов свежести	Повышение уровня вовлечения клиентов в благоприятную атмосферу и повышение уровня удовлетворенности клиентов
4. Дизайн экстерьера и интерьера	Разработка и внесение в дизайн характерных элементов стран посещения и направлений отдыха	
5. Complimentary услуги	Чайная процедура или кофейная процедура во время оказания	Повышение уровня удовлетворенности клиентов

	услуги, возможность поседеть в специальном помещении и отдохнуть	
--	--	--

В соответствии с таблицей 1 разработан комплекс мероприятий, которые не только обеспечат улучшенный сервис, но и повысят экономический результат деятельности гостиницы.

В гостинице нет мелочей, любой недочет в технологическом обслуживании туристов приведет к отрицательным показателям, падению репутации и загрузки отеля. В таблице 2 представлены рекомендации по улучшению процесса обслуживания гостей в отеле.

Таблица 2. Рекомендации по улучшению процесса организации обслуживания гостей в отеле

Этапы процесса обслуживания гостей	Слабые стороны	Рекомендации
1 Предварительный заказ мест в гостинице (бронирование)	Сверхбронирование	Использование системы сверхбронирования, только в том случае если нет подтверждения заказа
2 Прием, регистрация и размещение гостей	Не своевременность приема клиента	При приеме заказа клиента любой сотрудник должен отказаться от других дел и заниматься приемом гостя и его оформлением
3 Предоставление услуг проживания и питания	не своевременность уборки номеров; - чистота номеров; - не исправность выключателей; - неудобные кровати; - не весь персонал владеет иностранными языками; - запахи.	Начальник службы обслуживания номеров должны обеспечить контроль уборки номеров и проводить периодически аудит чистоты. Также в случае некачественной уборки снижать размер премии и увеличивать тем горничным, которые постоянно поддерживают чистоту. Целесообразно закупить ароматизаторы и использовать их в номерах и вестибюлях. Наиболее привлекательные запахи свежести и древесины
4 Окончательный расчет и оформление выезда гостя	Не предоставление услуг позднего выезда	Для повышения имиджевой составляющей отеля индивидуально подходить к клиентам и предлагать услуги раннего приезда и позднего выезда

Предложенные мероприятия направлены на улучшение процесса организации обслуживания гостей. Также, следует отметить, что улучшение процесса обслуживания гостей зависит от эффективной работы всех служб.

Гостиничным комплексам необходимо улучшать отношения с государственными органами (это является работой администрации), т.к. это внесет вклад в продажу дополнительных услуг.

Таким образом, для повышения конкурентоспособности организации сервиса и улучшения качества услуг гостиничных комплексов предлагается планировать сервис не в отдельности, а в рамках единой стратегии, чтобы различные инструменты работали не сами по себе, а синергически дополняя друг друга. Важную роль должны сыграть статус Республики Казахстан на мировой арене и развитие бизнеса в стране.

Список использованной литературы:

1. Лифиц И.М. Конкурентоспособность товаров и услуг: учебное пособие // 3-е изд., перераб. и доп. - М.: Высшее образование, 2014.– С.57.
2. Бекбулатова А.М. Теоретические основы формирования и развития гостиничных услуг // Экономика и статистика. - Алматы, 2007. - №1. С. 48-57.
3. Бабажанова Ж.А., Флек А.А. Поведение потребителей на рынке туристских услуг: Учебное пособие - Астана, 2015. –С.92.

Пахомова Н.В., студентка 1 курс
 Научный руководитель – ст. преп., магистр Флек А.А.
 Карагандинский экономический университет Казпотребсоюза, г.Караганда,
 Республика Казахстан

ОСОБЕННОСТИ И ПРИОРИТЕТЫ РАЗВИТИЯ САНАТОРНО-КУРОРТНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН

В Республике Казахстан приоритетным в развитии санаторно-курортной сферы является не столько экономическая составляющая, сколько социальный эффект. Развитие и совершенствование функционирования рынка санаторно-курортных услуг Республики Казахстан является одной из актуальных тем для анализа и оценки.

Здоровье народа определено одним из важнейших приоритетов Послания Президента РК Назарбаева Н.А. народу Казахстана «Нурлы жол - путь в будущее». В связи с этим, вопросы развития рынка санаторно-курортных услуг и лечебно-оздоровительного туризма приобретают значительную актуальность [1].

Лечебно-оздоровительный туризм имеет ряд отличительных черт. Это длительность пребывания на курорте, индивидуальные методы лечения заболеваний, возрастная структура (большинство посетителей курортов относятся к старшей возрастной группе).

Большинство санаторно-курортных учреждений Республики Казахстан обладают широкой направленностью на лечение различных заболеваний. В Алматинской, Южно-Казахстанской и Акмолинской областях находятся наиболее крупные санаторно-курортные учреждения Казахстана (таблица 1).

Таблица 1. Список крупнейших санаториев Республики Казахстан

№	Наименование	Место расположения
1	Алатау	г. Алматы
2	Алматы	г. Алматы
3	Алтын Каргалы	г. Алматы
4	Казахстан	Алматинская область
5	Сарыагаш	Южно-Казахстанская область
6	Арман (Сарыагаш)	Южно-Казахстанская область
7	Окси (Сарыагаш)	Южно-Казахстанская область
8	Жетысу (Сарыагаш)	Южно-Казахстанская область
9	Алтын булак (Сарыагаш)	Южно-Казахстанская область
10	Коктерек (Сарыагаш)	Южно-Казахстанская область

11	Манкент	Южно-Казахстанская область, Аксуент
12	Бургулюк	Южно-Казахстанская область
13	Арай Deuxe Thernal Resort	Южно-Казахстанская область
14	Окжетпес	Акмолинская область, п. Бурабай
15	Мерке	Жамбылская область
16	Изумрудный	Восточно-Казахстанская область
17	Саялы	г. Караганды
18	Сосновый бор	г. Костанай
19	Жосалы	г. Караганды
20	Тас Булак	Карагандинская область, г. Каркаралинск
21	Зеленый бор	Акмолинская область
22	Барлык Арасан	Восточно-Казахстанская область

Особенностью санаторно-курортных учреждений Республики Казахстан в отличие от узкоспециализированных западноевропейских является направленность на лечение широкого круга заболеваний. Однако ситуация в курортной сфере складывается не лучшим образом.

С одной стороны, многие санаторно-курортные учреждения, акцентировав основное внимание на оказании общего сервиса, стали уделять меньше внимания медицинской стороне своей деятельности. С другой стороны, те регионы, которые имеют в своем распоряжении великолепные природные лечебные грязи, исключительного качества воды, рассолы, газы, по уровню сервиса до сих пор оставляют желать лучшего. Загрязнение минеральных и лечебных вод происходит также в результате деятельности близлежащих сельскохозяйственных объектов, наличия сбросов промышленных и коммунальных предприятий.

Второй негативный фактор заключается в утраченной инфраструктуре, т.к. большинство санаториев строились в советское время, то требуется ремонт зданий и строений. Вновь построенные по европейским стандартам санатории, казалось бы, должны были составить конкуренцию старым санаторно-курортным комплексам, однако здесь огромное влияние оказал ценовой фактор. Не каждый гражданин Казахстана может в настоящее время позволить себе отдых в санатории. Так, 10-дневный отдых в санаториях курорта Сарыагаш будет иметь стоимость от 90 000 и выше, где проживание в стандартном номере и питание составляет 9000 в сутки, а концепция отдыха и лечебных процедур предоставляется на выбор за дополнительную плату [2].

Актуальными проблемами в развитии сферы санаторно-курортного комплекса Республики Казахстан на сегодняшний день являются: слаборазвитая информационная обеспеченность потребителей о услугах предоставляемых санаторно-курортными учреждениями, недостаток квалифицированных работников данного типа учреждений, невысокий интерес туристов к внутреннему туристскому продукту, слаборазвитая инфраструктурная база (дорожная сеть и санаторные учреждения), рост цен на предоставляемые услуги.

Для развития санаторно-курортного рынка Казахстана необходимо:

- предприятиям данной сферы принимать участие в ежегодных международных выставках и ярмарках, проводимых в Казахстане, с целью привлечения клиентов;

- формировать и укреплять законодательную базу, регламентирующую деятельность санаторно-курортных учреждений;
- осуществлять государственную поддержку данной сферы путем снижения налоговых платежей, что положительно скажется на ценах за услуги;
- развивать инфраструктуру путем строительства дорог и подъездных путей, ремонта и строительства новых санаторно-курортных учреждений;
- улучшать материально-техническую базу санаторно-курортных комплексов;
- произвести корректировку отображения статистических данных по санаторно-курортной сфере с целью усиления и повышения эффективности проводимых научных исследований в данной сфере.

Таким образом, принципиальной задачей развития казахстанских регионов, обладающих уникальными природно-климатическими и лечебными ресурсами, является увеличение предложения качественных лечебно-оздоровительных услуг на основе создания лечебно-оздоровительных и туристских комплексов, соответствующих последним достижениям современной медицины и учитывающих потребительский спрос, с одной стороны, на здоровый образ жизни, а с другой стороны, на получение максимального количества развлекательных мероприятий и впечатлений.

Эффективное развитие санаторно-курортного комплекса Казахстана положительно скажется на состоянии здоровья населения, будет способствовать уменьшению уровня заболеваемости и инвалидности, сокращению расходов на лечение больных в поликлиниках и стационарах [3].

Описанные нами мероприятия, приведут к улучшению состояния инфраструктуры курортов и лечебно-оздоровительных местностей, обеспечению экономической стабильности и прибыльности всего санаторно-курортного комплекса, позволит сохранить и рационально использовать ценнейшие природные лечебные ресурсы республики, повысить уровень оказания санаторно-курортных услуг и конкурентоспособность отечественного курортного комплекса на международном рынке.

Список использованной литературы:

1. Послание Президента Республики Казахстан Н.А. Назарбаева народу Казахстана «Нұрлы Жол – путь в будущее» (г.Астана, 11 ноября 2014 года).
2. Официальный сайт ЛРЦ «Сарыагаш» // <http://sariagash.kz/uslugi-i-tseny/>
3. Аликулова А.Ш., Санаторно-курортный комплекс Казахстана: особенности и перспективы развития, Вестник КазНУ. Серия экономическая. №6 (88). 2011. – С.73.

Рыбакова М.Е., ученица 10 класса КГУ Гимназия № 9
 Научный руководитель – ст. преп., магистр Флек А.А.
 Карагандинский экономический университет Казпотребсоюза, г. Караганда,
 Республика Казахстан

ИНВЕСТИЦИОННАЯ ПРИВЛЕКАТЕЛЬНОСТЬ ТУРИСТСКОЙ ОТРАСЛИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

Туристская отрасль является одной из крупнейших и динамично развивающихся отраслей в мире. По последним данным Всемирной туристской организации на отрасль туризма приходится 9% мирового ВВП (с учетом прямого и косвенного эффектов), 6% мирового экспорта товаров и услуг. В данной сфере занято около 100,9 млн. человек, при этом каждое 11 рабочее место в мире создается в сфере туризма.

Туризм в Республике Казахстан является приоритетным направлением для дальнейшего развития и привлечения финансовых активов из-за рубежа. Основной целью

развития туризма в Казахстане является создание современного высокоэффективного и конкурентоспособного туристского комплекса, на базе которого будут обеспечиваться условия для развития отрасли как сектора экономики, интеграции в систему мирового туристского рынка и развитие дальнейшего международного сотрудничества в области туризма [1].

Казахстан, занимая выгодное геополитическое положение, обладая значительными природно-рекреационными ресурсами и объектами мирового культурного и исторического наследия, имеет базовые условия, необходимые для развития делового, культурно-познавательного, экологического, санаторно-курортного, экстремального и прочих видов туризма. Однако реальная ситуация такова, что имеющийся богатый туристско-рекреационный потенциал, характеризуется недостаточным уровнем развития туризма. Его доля в ВВП (подсчитываются только услуги по проживанию и питанию) составляет около 0,9%. Поэтому страна заинтересована в привлечении инвестиций для опережающего развития отрасли.

В 2015 году объем доходов от туристской деятельности составил 236,4 млрд. тенге, что почти в 2 раза больше уровня 2010 года (126,5 млрд. тенге). Численность занятых в отрасли составила 103,6 тыс. человек. По состоянию на 2016 год в Казахстане функционировали 2 031 туристская организация, 2 754 мест размещения вместимостью 138 062 койко-мест. Общая статистика въездных и выездных туристских потоков приведена на рисунке 1.

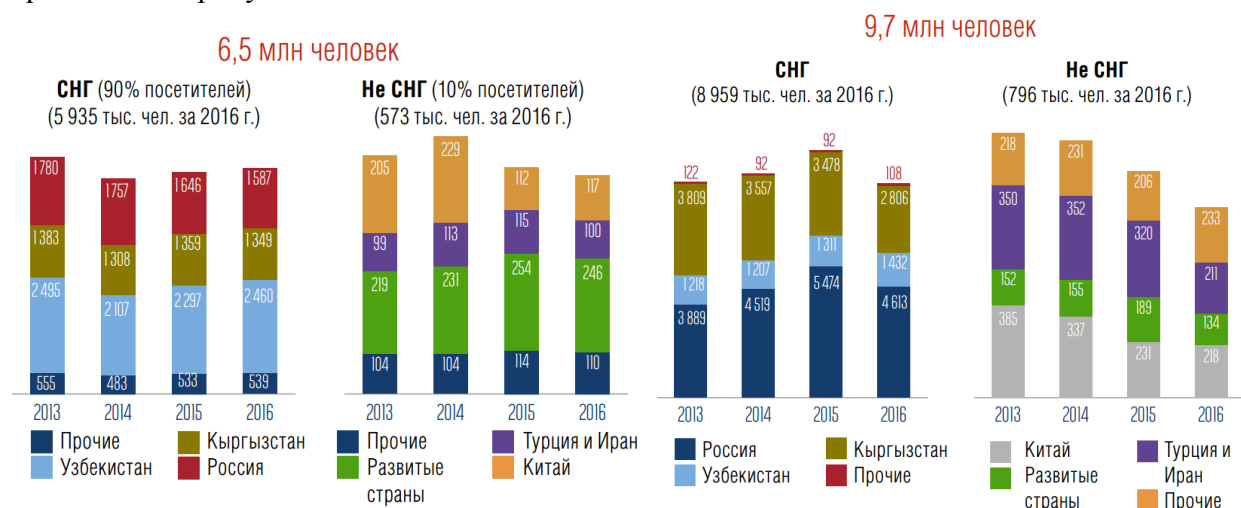


Рисунок 1. Статистика по въездному (график слева) и выездному (график справа) туризму

Согласно увеличению показателей по въездному и выездному туризму, в республике наметилась устойчивая тенденция к росту. Так, Казахстан в рейтинге Экономического Форума «Путешествия и туризм: конкурентоспособность-2017» занял 81 место среди 136 стран (таблица 1).

Таблица 1. Позиции Казахстана в рейтинге конкурентоспособности туризма по версии WEF (на уровне постсоветских стран)

	2017 год (136 стран)	2015 года (141 страна)	2013 год (140 стран)	2011 год (139 стран)
Россия	43	45	63	59
Грузия	70	71	66	73
Азербайджан	71	84	78	83
Казахстан	81	85	88	93
Армения	84	89	79	90
Кыргызстан	115	116	111	107

Растущий туристский спрос на развивающихся внешних рынках, таких как Китай, Индия, Ближний Восток и Российская Федерация, предоставляет возможность разрабатывать туристские продукты для данных рынков благодаря их территориальной близости к Казахстану.

В Казахстане имеется огромный туристский потенциал - это:

- 12 национальных парков;
- 12 объектов ЮНЕСКО;
- 21 озеро пл. свыше 100 кв. км;
- 6 мес. потенциал лыжного сезона;
- 3 уникальных озера для пляжного туризма;
- 4 страны – Россия, Китай, Индия, Иран в радиусе 4 часов перелета [2].

По прогнозам специалистов в будущем произойдет увеличение посетителей страны из стран, представленных на рисунке 2.

	2016 год	Потенциал к 2025 г.
	1,6 млн	2 млн
	117 тыс.	1 млн
	90 тыс.	500 тыс.
	26 тыс.	100 тыс.
	90 тыс.	150 тыс.
	22 тыс.	100 тыс.

Рисунок 2. Прогноз увеличения въездных потоков до 2025 года

Туристскую отрасль Казахстана в ближайшие годы ждут большие изменения. Для ее развития создадут национальную компанию, которая будет заниматься продвижением и рекламой уникальных культурно-исторических мест страны. Меры, помогающие сделать республику известной во всем мире, предусмотрены и в специальной концепции развития отрасли.

Уже сегодня в Казахстане определены шесть туристских кластеров для развития наиболее перспективных видов туризма.

- 1) Астана – сердце Евразии конгрессно-деловой туризм и кратковременный отдых.
- 2) Алматы – свободная культурная зона Казахстана конгрессно-деловой, культурный туризм и турне, отдых в горах и на озерах, кратковременный отдых.
- 3) Жемчужина Алтая активный и приключенческий туризм, отдых в горах и на озерах.
- 4) Возрождение Великого Шелкового пути культурный туризм и турне
- 5) Каспийские ворота пляжный туризм, культурный туризм и турне.
- 6) Единство природы и кочевой культуры культурный туризм и турне, отдых в горах и на озерах, кратковременный отдых [3].

Таким образом, создание развитой конкурентоспособной туристской индустрии с конкурентоспособными туристскими продуктами обеспечит рабочие места, стабильный рост доходов государства за счет увеличения объемов въездного и внутреннего туризма. Развитие туристского кластера определит позиционирование территории и повлияет на формирование положительного имиджа государства.

Список использованной литературы:

1. Булуктаев Ю.О., ЭКСПО-2017 как пример событийного туризма для Казахстана, ЭКСПО-2017: модернизационный прорыв Казахстана: Сборник материалов конференции / Под ред. З.К. Шаукеновой. – Астана: Казахстанский институт стратегических исследований при Президенте Республики Казахстан, 2017. – С.41.
2. Сборник материалов «Инвестиционная привлекательность Казахстана» // Казахстанский институт стратегических исследований при Президенте Республики Казахстан, 2017.
3. Постановление Правительства Республики Казахстан от 30 июня 2017 года №406 «Об утверждении Концепции развития туристской отрасли РК до 2023 года», Астана, 2017.

Саможенова В.В., ученица 11 Б класса
Научный руководитель – учитель Экажева В.В
КГУ СОШ №16, г.Караганда, Республика Казахстан

ТУРИЗМ КАЗАХСТАНА: ПРОБЛЕМЫ И ПУТИ ИХ РЕШЕНИЯ

Слово «tourist» появилось в английском языке в начале XIX века и в переводе с английского означает: тот, кто совершает поездку ради собственного удовольствия или расширения культурного кругозора. Туризм - сравнительно молодой феномен, имеющий, однако, корни, уходящие далеко в прошлое. История туризма - это временная периодизация туризма, преследующая выделение внутренне однородных этапов в его развитии. С данным понятием мы сталкиваемся, практически, каждый день. Это могут быть сообщения из рекламных объявлений по радио, телевизору, Интернет; разговоры окружающих, побывавших в каком-нибудь туре; вид с улицы офиса туристической фирмы, на входной двери которого всегда можно увидеть объявления о «горящих» турах. Каждый из нас представляет себе туризм как отрасль, более или менее известную, поскольку все мы куда-то ездили и проводили отпуска вне дома. Казахстан, обладая уникальными природными ресурсами и самобытной культурой кочевого народа, имеет потенциал для развития туризма на международном и региональном рынках. Туристический потенциал рекреационных ресурсов и историко-культурного наследия позволяет республике гармонично интегрироваться в международный рынок туризма и достичь интенсивного развития туризма в стране. Это обеспечит устойчивый рост занятости и доходов населения, стимулирование развития смежных с туризмом отраслей и увеличение притока инвестиций в национальную экономику.

На сегодняшний день индустрия туризма в Республике Казахстан на государственном уровне признана одной из приоритетных отраслей экономики. Так, в реализации положений индустриально-инновационного развития экономики страны ведущая роль принадлежит системе кластеров, в частности туристскому кластеру. Современные тенденции в развитии этой отрасли таковы, что туристы, которые хорошо изучившие известнейшие курорты мира, стремятся в те страны, где туристический сектор только начинает развиваться. С этой позиции привлекательность Казахстана растет. Сегодня в стране функционируют около 750 туристских компаний, которые сотрудничают с 80 странами мира. И лишь около 20% из них оказывают услуги по привлечению туристов в страну и по внутреннему туризму. Остальные компании работают исключительно в сфере выездного туризма. В области въездного туризма ситуация складывается удручающая – его доля составляет менее 15% от общего объема рынка.

Рассмотрим более подробно въездной и внутренний туризм, так как их рост способствует поступлению в страну иностранной валюты. Кроме этого, развитие

въездного и внутреннего туризма активно влияет на развитие смежных с туризмом отраслей экономики, таких как индустрия отдыха и развлечений, гостиничного бизнеса и др. В существующих условиях необходимо определиться с приоритетными направлениями развития туристской отрасли с учетом исключительных особенностей Казахстана и степенью их востребованности. Одним из них стал экологический туризм. Были выделены регионы, имеющие ресурсы для этого вида туризма, через которые к тому же пролегает маршрут Шелкового пути: Алматинская, Жамбылская, Южно-Казахстанская, Восточно-Казахстанская и Акмолинская области. Правительство РК предпринимает активные действия для того, чтобы принять достойное участие в битве за долю этого рынка.

Несмотря на то, что казахстанские туристы в большинстве своем куда менее привередливы, чем иностранные, недостаточно развитая индустрия отдыха отрицательно сказывается и на развитии внутреннего туризма. Большинство граждан, совершающих поездки внутри страны, проделывают их либо с деловой целью, либо для посещения родственников и знакомых. При возможности выбора места отдыха большинство казахстанцев предпочтут провести свой отпуск за пределами Казахстана.

Очевидно, что проблемы, отрицательно влияющие на развитие внутреннего туризма, те же, что и проблемы въездного туризма. Можно ли говорить о развитии въездного туризма, если даже граждане Казахстана не знают мест, где можно полноценно отдохнуть. Если и знают, то из-за полного отсутствия сервиса не хотят проводить отпуск в стране. И даже заметная разница в цене по Казахстану и за границей не влияет на принятие положительного решения в пользу казахстанского отдыха.

Доход Республики Казахстан от деятельности туристических фирм по организации внутреннего туризма увеличивается с каждым годом в среднем на 2,3% и в 2012 году составит 432 млн. тенге.

Одним из перспективных направлений развития туристской отрасли в Казахстане становится экологический туризм. Количество туристов, проявляющих интерес к заповедным зонам Казахстана, растет, получают развитие новые формы организованного туризма: велосипедный, конный, водный. При выборе страны и места для проведения летних отпусков и каникул, туристов обычно интересует 3 основных фактора: финансовые затраты, безопасность отдыха и качество обслуживания. С этой точки зрения Казахстан проявляет уязвимость по всем составляющим. Отдыхать у нас зачастую бывает очень дорого, без особых удобств и за личную безопасность приходится отвечать только самому.

Анализ сложившейся ситуации показывает, что в Казахстане нет целостной системы развития туризма. Развитие казахстанского внутреннего туризма сдерживается целым рядом негативных факторов, что приводит к ориентации населения на выездной туризм.

Казахстан будет иметь перспективы развития внутреннего туризма только при решении комплекса не только туристически ориентированных, но и социально-экономических проблем населения. Ожидается, что до конца года в Казахстане будет принята новая программа по развитию туризма, что может дать законодательный импульс для перемен.

Сегодня внутренний туризм в стране держится в основном за счет непродолжительных корпоративных и семейных выездов в близлежащие местности. Согласно официальным данным Агентства Республики Казахстан по статистике, за 2011 год по внутреннему туризму в стране было обслужено всего 189502 человека, что ненамного превышает численность за аналогичный период в 2008 году (разница в 14562 человека). Заполняемость гостиниц по республике на конец 2011 года составила всего 25,8%. При этом динамика по сравнению с 2008-2009 годами практически отсутствует. Тенденции роста есть, но они незначительны, учитывая потенциал внутренних природных ресурсов страны. Представленные количественные показатели говорят о том, что

туристическая отрасль не претерпела за последние годы принципиальных структурных и содержательных изменений.

Рациональное и бережное использование природных ресурсов способствует развитию в республике практически всех видов туризма. На сегодня перспективными направлениями в Казахстане представляются горнолыжный, курортно-рекреационный, оздоровительно-лечебный, экологический туризм. В сфере давно назрели серьезные системные проблемы, которые необходимо решать на всех уровнях власти. Так, можно выделить ключевые недостатки, тормозящие развитие въездного и внутреннего туризма в Казахстане:

- завышенные цены на все виды транспортных, гостиничных и ресторанных услуг.
- слабый государственный контроль туристической сферы.
- низкий уровень развития транспортной и гостиничной инфраструктуры.
- слабая научно-исследовательская база для изучения туризма.
- недостаток профессиональных кадров в сфере туризма.
- недостаточно квалифицированная организация обслуживания туристов, что создает отрицательный имидж,
- недостатки в политике государства и местных властей по созданию положительного имиджа как страны привлекательной для туризма;
- бедность ассортимента предлагаемых услуг;
- отсутствие комплексной маркетинговой стратегии по пропаганде внутреннего и въездного туризма.

Казахстан, несомненно, привлекателен для иностранных туристов и местного населения, но сдерживающие факторы мешают полноценному развитию туризма в стране.

Учитывая состояние и тенденции туристической отрасли в Казахстане, для решения проблем, предлагается:

- усилить практическую значимость применяемых действий профильных научных структур,
 - создать условия для отдыха и как следствие, подъема экономики за счет рентабельности туристических объектов.
 - развивать систему государственного регулирования и поддержки туристической деятельности
 - наладить взаимодействие различных министерств в области развития внутреннего туризма,
 - повысить качество транспортных и гостиничных услуг в соответствии с требованиями, установленными системой технического регулирования;
 - во избежание нанесения большего вреда экологии и безопасности отдыхающих и местных жителей повышать уровень культуры и ответственности населения за нанесение ущерба окружающей среде;
 - в целях широкой пропаганды и популяризации туризма широко освещать информацию о туристических фирмах на телевидении, в интернете, СМИ; создать единый интернет-журнал с полной информацией о туристических услугах каждого региона.
- Все эти мероприятия будут способствовать дальнейшему развитию как внутреннего, так и въездного туризма, что в конечном итоге, приведет к значительному повышению привлекательности национального туристического продукта и интеграции Казахстана в систему мирового туристического рынка.

Безусловно, государству важнее развивать внутренний и въездной туризм. Именно они в большей степени будут приносить доход стране.

Вице-министр туризма и спорта Каирбек Ускенбаев утверждает: «Если в среднем турист, который ездит на море, тратит 40 евро в день, то другой, который ездит отдыхать в горы, тратит до 250 евро в день. Естественно, при малом количестве людей, при минимальных нагрузках на нашу природу мы можем получать те же деньги, которые

зарабатывают ведущие туристические державы мира. Потенциал развития внутреннего туризма у нас имеется». Ныне казахские турфирмы по-прежнему остаются приверженцами выездного туризма: разрыв между выездным и въездным туризмом составляет 6,6 раза. Видимо, для них удобнее прорекламировать зарубежные туры, с их огромным количеством предложений по всем видам туризма, умеренными ценами и более высоким уровнем сервиса. Но для Казахстана это предпочтение обходится потерями значительных валютных средств, уходящих за рубеж.

О Казахстане в мире знают в основном как о стране, богатой природными ресурсами, в особенности нефтью. Безусловно, для привлечения иностранных туристов необходима широкая рекламная кампания. Грамотный пиар с профессиональным освещением культурных, духовных, исторических ценностей казахстанской земли может вызвать интерес у зарубежных туристов. Естественно, на создание положительного имиджа потребуются значительные финансовые ресурсы. Готовы ли казахстанские турфирмы к подобным расходам и есть ли у них уверенность в поддержке государства, которое тоже не должно оставаться в стороне? Создание образа Казахстана как свободной и правовой страны, которую может посетить любой желающий и в которой созданы все условия для туризма, является важной задачей государства.

Список использованной литературы:

1. Азар В.И., Туманов С.Ю. Экономика туристского рынка. Институт международного туризма, М. 1998.
2. Балабанов И.Т., Балабанов А.И. Экономика туризма. Учебное пособие. -М.: Финансы и статистика, 1999 - 176с.
3. Биржаков М.Б. Введение в туризм. Издание 9-е, переработанное и дополненное. – СПб.: «Издательский дом Герда», 2007. — 576 с.
4. Гилек Ю.Н. Туристические маршруты центрального Казахстана. Караганды: Издательство КарГУ, 2005. – 235
5. Ердаuletов С.Р. География туризма: история, теория, методы, практика. – Алматы, 2000. – 336 с.
6. Закон Республики Казахстан «О туристской деятельности в Республике Казахстан» от 13 июня 2001 года № 211-ІІ;

Сатмаганбетова А.Ф., студентка 1 курса
Научный руководитель – ст. преп., магистр Флек А.А.
Карагандинский экономический университет Казпотребсоюза, г.Караганда,
Республика Казахстан

ХАРАКТЕРНЫЕ ОСОБЕННОСТИ РАЗВИТИЯ ТУРИЗМА В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН

Туризм является одной из самых перспективных и прибыльных несырьевых отраслей в современном мире. По оценкам экспертов, на отрасль приходится 10% мирового ВВП, 6% мирового экспорта и 30% мирового экспорта услуг. Каждое 11-е рабочее место в мире сегодня создается именно в туристской индустрии. Во многих странах туризм пользуется огромной поддержкой со стороны государства, поскольку способствует притоку валюты, обеспечению занятости и социальной защите населения, развитию территорий и инфраструктуры.

Туризм является одним из факторов, влияющих на рост экономики и способствующих ее диверсификации в соответствии со Стратегией развития Казахстана до 2050 года. Туристский потенциал Казахстана богат и разнообразен. В стране имеются уникальные возможности для развития почти всех видов туризма.

Несмотря на то, что вклад туризма в ВВП республики достаточно небольшой, в последние годы наметилась устойчивая тенденция к росту. Так, Казахстан в рейтинге Экономического Форума «Путешествия и туризм: конкурентоспособность-2017» занял 81 место среди 136 стран. Данный рейтинг включает в себя следующие показатели: бизнес-среда; охрана и безопасность здоровье и гигиена; человеческие ресурсы и рынок труда; развитие информационных и коммуникационных технологий; приоритет путешествия и туризма в доходах страны; международная открытость; конкурентоспособность цен; экологическая устойчивость; развитие авиатранспортной инфраструктуры; развитие наземной и портовой инфраструктуры; развитие туристской инфраструктуры и обслуживания; природные ресурсы; культурные ресурсы и деловые поездки.

Таким образом, Казахстан имеет возможность интеграции в мировое туристское сообщество и укрепления позиций на международном туристском рынке, так как обладает огромным природным потенциалом с большим количеством национальных парков, заповедников и богатых достопримечательностями территорий. Все области Казахстана имеют туристские ресурсы международного уровня класса «А» и «В».

Следует особо подчеркнуть, что сфера развития туристской отрасли в Республике Казахстан находится под пристальным вниманием Главы государства – Н.А. Назарбаева. Сегодня работа Правительства в этом направлении выстраивается согласно Плану нации «100 конкретных шагов», а также по поручениям Президента.

За период с 2015–2016 гг. в туристскую отрасль инвестировано порядка 300 млрд. тенге, создано порядка 5 000 новых рабочих мест. Единовременная вместимость мест размещения по республике увеличена на 31 000 койко-мест (2014 – 109 тыс., 2017 – 140 тыс.) [2].

В 2017 году в реализации находятся три проекта с участием стратегических инвесторов, еще три проекта с привлечением якорных инвесторов находятся на стадии проработки. На местном уровне реализуются проекты в национальных туристских кластерах (пляжный и оздоровительный туризм на оз. Алаколь, Баянаул, Балхаш, в Щучинско-Боровской курортной зоне).

30 июня 2017 года постановлением Правительства РК № 406 принята обновленная «Концепция развития туристской отрасли до 2023 года», в которой кластерный принцип определен ключевым для успешной трансформации туризма в действующую отрасль экономики страны. Впервые в истории развития туризма между регионами и министерством культуры и спорта были подписаны меморандумы о сотрудничестве.

В настоящее время на основе предложений центральных государственных и местных исполнительных органов подготовлен План мероприятий по реализации вышеуказанной Концепции на 2017–2019 годы (I этап). Также, в целях эффективного развития отрасли и деятельности отечественных туроператоров, введения единых норм и стандартов услуг было создано АО «НК «Kazakh Tourism».

Важное место в развитии туризма республики занимают компании оказывающие услуги по внутреннему и выездному туризму, гостинично-ресторанные комплексы, принимающие туристов и оказывающие основные услуги – проживание и питание.

Рекламно-информационная деятельность, проводимая туристскими предприятиями, позволяет ежегодно встречаться туроператорским и турагентским компаниям, гостиничным комплексам и оздоровительным учреждениям, региональным туристским центрам и др. организациям, на единой площадке в рамках туристских выставок и ярмарок.

Туристский рынок приобретает новую форму, составляющими которой являются туристские предприятия малого и среднего бизнеса, корпорации и консорциумы. Активное развитие происходит в секторе делового туризма. В Казахстане на постоянной основе проходят международные конференции и форумы, мероприятия мирового уровня с участием первых лиц государств.

2017 год стал поворотным в истории развития Казахстана. Благодаря личному участию Главы государства и успешному проведению «ЕХРО-2017» мир узнал о Казахстане как о новой туристской дестинации, расположенной на перекрестке культур Запада и Востока. Впервые с момента обретения независимости, Казахстан получил четкие очертания на мировой карте туризма».

Туристскую отрасль Казахстана в ближайшие годы ждут большие изменения. Для ее развития создадут национальную компанию, которая будет заниматься продвижением и рекламой уникальных культурно-исторических мест страны. Меры, помогающие сделать республику известной во всем мире, предусмотрены и в специальной концепции развития отрасли. Согласно статистике, 90% всех туристов, приезжающих в Казахстан – граждане государств, расположенных в относительной или непосредственной близости от республики. Потому логично, что в новой концепции развития туристской отрасли, ставка сделана на Россию, Индию, Китай и Иран.

Казахстан в глазах иностранных туристов – огромная, неизведанная территория. Для большей привлекательности в профильном министерстве разрабатывается Сакральная карта, на которую уже нанесены более ста уникальных культурно-исторических объектов. Тот же Байконур в прошлом году посетили свыше 3 млн человек. Почти столько же могут принять Курорт «Бурабай» и озеро Алаколь. К слову, на последнем объекте этим летом ожидают почти 700 тысяч туристов. Это в два раза больше, чем в прошлом году. Увеличение отдыхающих связано, прежде всего, с проходящей в Астане международной выставкой ЕХРО-2017, отмечают местные власти. На благоустройство побережья из областного бюджета выделили 500 миллионов тенге.

За последние три года туристов стало в 2,5 раза больше и на озере Балхаш. Только в 2016-м в пресно-соленые воды окунулись 33 тысячи человек, на побережье озера Балхаш построены две новые базы отдыха. Большой приток отдыхающих способствует развитию инфраструктуры.

Мы видим, что увеличение мест размещения т.е. гостиниц, домов отдыха. Их уровень повышается, уровень обслуживания растет. Поэтому мы ждем и в следующем году, вот этот форум как раз даст толчок на будущее, на развитие именно этого региона. Для развития туризма Казахстан убирает барьеры. Сегодня граждане более 60 государств могут без визы въезжать в нашу страну на месяц. В республике стараются привлечь и транзитный поток.

Главная цель всех мер Правительства - довести долю туризма в ВВП страны до 8% к 2025 году. В ближайшем будущем отрасль вполне может стать одним из драйверов экономики Казахстана.

Таким образом, развитие казахстанского туризма является одной из приоритетных государственных задач, которая должна быть решена в ближайшее время.

Список использованной литературы:

1. Постановление Правительства Республики Казахстан от 30 июня 2017 года №406 «Об утверждении Концепции развития туристской отрасли РК до 2023 года», Астана, 2017.
2. Флек А.А., Приоритеты развития гостиничного рынка г. Астана, Материалы II Междунар. науч.-практ. интернет-конф. препод. и мол. ученых, 17-18 ноября 2017 г., г. Донецк / ГО ВПО Донец. нац. ун-т экономики и торговли им. М. Туган-Барановского – Донецк, 2017 – С. 33.

ВОЗДУШНЫЙ И КОСМИЧЕСКИЙ ТУРИЗМ В КАЗАХСТАНЕ

Воздухоплавание в Казахстане начало свое развитие в начале девяностых. В то трудное, беспокойное время первые пилоты прошли обучение и показали первый воздушный шар нашему городу. Вместе с нашей молодой Республикой воздухоплавание росло и развивалось. Оборудование обновлялось, пилотов становилось больше. На сегодняшний день в Казахстане развивается много видов парашютного спорта.

Парашютизм - один из видов авиационного спорта, связанный с применением парашютов. Скорость падения составляет 50-60 метров в секунду или 180-200 километров в час. Благодаря этой скорости парашютист может свободно передвигаться в воздухе, используя при этом свое тело как рули.

Современный парашютный спорт включает в себя:

- *свуп* - это вид парашютного спорта, где результатом является длинный пролет при приземлении. Для этой дисциплины некоторые производители даже выпускают специальные купола. Это высокотехнический разгон купола перед землей. Свуп, также как и купольная акробатика является одной из опасных, но в тоже время зрелищной дисциплиной в парашютном спорте;

- *фрифлай* - командный вид парашютного спорта. Команда состоит из двух спортсменов (перфомеров), выполняющих во время свободного падения различные фигуры, и снимающего их воздушного видеооператора

- *фристайл* - это вид парашютного спорта, суть которого заключается в выполнении различных наборов фигур из собственного тела. Вся работа идет в свободном падении и для наблюдения прыжка нужен оператор. Здесь оцениваются красота, сложность элементов, мастерство воздушного оператора, который производит съемку в воздухе. Занятия фристайлом доступны для многих продвинутых спортсменов, но из-за дефицита информации по фристайлу в Казахстане этот спорт пока не получил должного развития.

- *скайсерфинг* - это прыжки с лыжей на выполнение различных фигур в свободном падении - относительно молодой вид парашютного спорта. Появившись недавно, он получил очень бурное развитие в Казахстане. Аэродинамика лыжника сильно отличается от простого свободного падения, поэтому прыжки с лыжей считаются практически другим видом спорта.

Полет на воздушном шаре - это необычный подарок для близких и друзей, романтический подарок для любимых, достойный подарок для деловых партнеров, оригинальный подарок на юбилей и самый лучший подарок для себя. Это мероприятие дает незабываемые ощущения, чувство свободы и бескрайнего неба.

Благодаря территориальному расположению нашей страны, вблизи гор, с довольно мягким климатом и несильными ветрами, мы имеем удивительную розу ветров, что позволяет летать практически весь день.

Параплан - это сверхлёгкий летательный аппарат, построенный по парашютной схеме. Сегодня параплан является самым простым, доступным и безопасным летательным аппаратом. Летать на нём чрезвычайно просто. Появление этого замечательного изобретения позволило огромному числу современных людей осуществить свою давнюю мечту - научиться летать также свободно и легко как летают птицы.

Хочется отметить, что в Караганде имеется "Авиационный учебно-тренировочный центр" под названием «BALAPANairteam». Это, прежде всего, лётная школа. Здесь человек, мечтающий стать настоящим пилотом, сможет пройти полный курс лётного мастерства, венцом которого станет выдача свидетельства по стандартам PPL и CPL. PPL

– это путь частного пилота. То есть вы сможете на законных основаниях пилотировать самолёт весом до 5 тонн. Оптимальный путь для тех, кто хочет летать просто для своего удовольствия. А обучение по стандарту CPL поможет получить свидетельство коммерческого пилота и продолжить работу в данной сфере.

В Караганде и нашей области есть все предпосылки для развития воздушного и космического туризма. Мы имеем туры на Байконур, школы авиации, так же у нас есть возможность летать на воздушном шаре и прыгать с парашютом. Главная цель на данном этапе – это заключить контракт с туристическими агентствами и предложить туры выходного дня как для местных жителей, так и для гостей нашего города и страны.

Туристическое агентство «NomadicTravel» предлагает нам возможность побывать на месте, откуда стартовали первые летательные аппараты в космос, а именно Байконур.

Основными показателями успешного экономического роста государства становится теперь не количество сырьевых ресурсов, а наличие своей национальной аэрокосмической отрасли, обладание передовыми космическими и ракетными технологиями для их полноценного использования.

На сегодняшний день свыше 130 государств, так или иначе причастны к различным космическим программам, более 40 из них имеют собственные космические аппараты, в том числе и Казахстан. Всего восемь стран мира в полной мере обладают инфраструктурой для космической деятельности, а именно Российская Федерация, Соединенные Штаты Америки, Французская Республика, Япония, Китай, Индия, государство Израиль и Украинская Республика. В ближайшие годы этот список могут пополнить Южная Корея и Бразилия.

Следует отметить, что космическая деятельность напрямую связана не только с созданием, производством, запуском и эксплуатацией космической техники и технологий, но и необходимо учитывать наличие широкого спектра сопутствующих качественно новых космических услуг. Речь идет о сфере космического туризма.

В настоящее время одной из перспективных направлений современной космонавтики является космический туризм. Реалии сегодняшнего дня таковы, что человек стремится реализовать свои амбиции за пределами Земли, то есть в космосе. С момента освоения космического пространства прошло менее 50-ти лет, но дух предпринимательства проник и в эту сферу. Космос со временем станет коммерческим и общедоступным для всех слоев общества. И эта тенденция быстро набирает силу за счет глобализации сотрудничества в области космонавтики, в орбиту которой вовлекается сейчас все больше стран мира.

В своей книге «Казахстанский путь» Глава государства Нурсултан Назарбаев отметил, что «...за последнее время в мировой космической индустрии произошли большие изменения, связанные с увеличением масштабов международного сотрудничества в области освоения и использования космического пространства, стремительной глобализацией и коммерциализацией космической деятельности. Многие государства, в том числе и Казахстан, пришли к пониманию важности геополитических интересов в космосе, вследствие чего освоение и использование космического пространства стало сегодня одним из приоритетов национальной политики». Эти слова как нельзя более точно характеризуют текущий момент в космической сфере.

Никто не мог и подумать почти полвека назад, что космонавтика станет развиваться за счет, по сути, области развлечения и досуга. А перспектив тому множество, к тому же, мечты стать космонавтом остались у большинства людей, выросших на гордости за свою страну – тогда еще СССР, ставшей лидером в освоении космоса. Очередь желающих покорить космические просторы вселенной не иссякает даже в дни экономического кризиса.

Стоит отметить, что космический туризм весьма востребован в мире. Многие люди хотят слетать в космос, испытать на себе неземные ощущения и чувств свободного полета. Однако возможности стран, занимающихся космическим туризмом, ограничены, а очередь в туристы большая, расписана на годы вперед.

Во время своего третьего полета с 28 апреля по 6 мая 2001 года в качестве командира пилотируемого космического корабля «Союз ТМ-32» на Международную космическую станцию, в составе экипажа находился первый космический турист мира – американский миллиардер Деннис Тито.

Сегодня космический туризм быстро становится одним из самых прибыльных сегментов коммерческой космической деятельности.

Казахстан как обладатель крупнейшего в мире космодрома «Байконур», имеющего самый большой опыт в пилотируемой космонавтике, мог бы развивать это направление. Недооценивать развитие этого направления в Казахстане нельзя, но и торопиться с этим не стоит.

Со временем использование передовых технологий ракетостроения позволит нам значительно уменьшить вредное экологическое воздействие от запусков ракет-носителей с космодрома «Байконур». Например, в настоящее время Казахстан и Россия работают над совместным проектом по созданию космического ракетного комплекса «Байтерек». Это самый крупномасштабный совместный казахстанско-российский проект на постсоветском пространстве. Данный проект направлен на значительное уменьшение вредного воздействия от пусков ракет-носителей с космодрома «Байконур», использующих высокотоксичные компоненты ракетного топлива.

22 декабря 2004 года было заключено Соглашение между Правительством Республики Казахстан и Правительством Российской Федерации о создании на космодроме «Байконур» космического ракетного комплекса «Байтерек» от на базе экологически чистой ракеты-носителя «Ангара», которая позволило оказывать весь спектр услуг по запускам с космодрома «Байконур» космических аппаратов различного назначения.

В результате реализации данного проекта Республика Казахстан становится страной, которая будет иметь возможность самостоятельно выводить на орбиту космические аппараты и осуществлять коммерческие запуски, что является флагом развития отечественного космического туризма.

Космонавтика позволит нам – обладателю крупнейшего космодрома в мире – зарабатывать серьезные деньги как на туризме в составе космических экспедиций, так и на других видах коммерческих запусков. Но для этого необходимо осознавать свои долгосрочные стратегические интересы в отрасли, и последовательно строить линию поведения в этом направлении.

Вначале нам необходимо создать космическую отрасль, создать все необходимые условия для самостоятельного запуска космических аппаратов.

Уже сегодня можно сделать вывод о том, что Казахстан вполне может войти в клуб космических держав, шаг за шагом продвигая страну к лидерству в космической сфере. В настоящее время в мире существует три десятка космодромов, но место Байконура в этом ряду совершенно особое, Байконур - это колыбель развития космонавтики в мире, с которой связаны воистину эпохальные события. Многие из них были первыми - первый космический спутник, первый человек в космосе, первый полет космического экипажа, первый выход в открытый космос, первые интернациональные экипажи, отсюда стартовали и первые космические туристы человечества.

В самое ближайшее время Казахстан станет Меккой космического туризма. Казахстан - это то - место, где человек впервые отправился в космос. И человек сможет отправляться в космос с Байконура. Нам не нужна площадка для ракеты, достаточно взлетно-посадочной полосы, это же самолет. Многочисленные туристы будут рады отправиться в космос. Казахстан может стать тем местом, откуда люди-туристы смогут отправляться в космические туры.

Список использованной литературы:

1. www.balapanair.kz

2. www.nomadic.kz
3. www.inform.kz
4. http://www.akorda.kz/ru/events/akorda_news/press_conferences/statya-glavy-gosudarstva-vzglyad-v-budushchee-modernizaciya-obshchestvennogo-soznaniya
5. http://www.akorda.kz/ru/addresses/addresses_of_president/poslanie-prezidenta-respubliki-kazahstan-nnazarbaeva-narodu-kazahstana-31-yanvary-2017-g

Спасюк К., студентки 1 курса
Научный руководитель – старший преподаватель Бекишева Ш.Т.
Карагандинский экономический университет Казпотребсоюза
г. Караганда, Республика Казахстан

ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ ЭТНОТУРИЗМА В КАЗАХСТАНЕ

Туристский бизнес является отраслью экономики непроеизводственной сферы, предприятия и организации которой удовлетворяют потребности туристов в материальных и нематериальных услугах, основная функция которого обеспечить человека полноценным и рациональным отдыхом. Туристский бизнес является приоритетным направлением экономики некоторых развивающихся и развитых стран мира.

Во многих областях Казахстана элементы этнического туризма присутствуют в составе сформированного комплексного турпродукта, но как самостоятельный вид не развит. Необходимо развивать этнический туризм, именно, как отдельное, самостоятельное направление в туризме, а не как дополнительные услуги.

Этнический туризм — одно из направлений туризма, имеющее ярко выраженные этнические, языковые и культурные составляющие. Этнический туризм может быть внутренним и внешним. Внешний это исследование традиций, обычаев, быта, языков и т.д. народов других стран. Внутренний – касается только своей страны. Внутренний этнотуризм в дальнейшем может стать прибыльным и стратегическим направлением.

Этнический туризм основывается на любопытстве туристов к настоящей жизни народов, к знакомству с традициями народов, обрядами, его культурой и творчеством.

Факторами, способствующие развитию этнического туризма на территории является: высокая сохранность традиционной культуры, являющаяся основным ресурсом для этнотуризма; наличие природных памятников; наличие у местных жителей опыта в приеме гостей и другое.

Факторы сдерживающие развитие этнотуризма : слабая координация усилий заинтересованных субъектов; сезонный характер; отсутствие стартового капитала; ограниченная видовая структура въездного туризма; слаборазвития транспортная инфраструктура, средства размещения, питание; мало известность широкой туристской общественности в качестве объекта туристского посещения; слабо развита управление или регулирование процессом управления формирования туристской индустрии. базирующаяся на эффективных организационно-экономических механизмах, включающих в себя среди прочих инновационную, инвестиционную, информационную, кадровую, научную, нормативно-правовую компоненты.

Таким образом, этнический туризм в последнее время приобретает все большую популярность, опираясь на исследования ведущих отечественных и зарубежных ученых. Развитие данной туристской индустрии требует существенных инвестиционных вложений.

Национальная компания Kazakh Tourism намерена быть соинвестором некоторых туристических проектов в Казахстане. Планируется, что к 2023 году компания станет ключевым игроком индустрии туризма, которая эффективно продвигает казахстанский

турбренд и способствует привлечению инвестиций в отрасль. По привлечению инвестиций будет сделан акцент на ключевых проектах, которые имеют большое значение для конкретных кластеров. В определенных проектах Kazakh Tourism будет выступать в качестве соинвестора. Уже определен ряд якорных проектов, которые будут реализовываться в ближайшее время, в число которых можно отнести и проект развития прибрежной зоны озер Большое и Малое Щебачье и Текеколь, развитие Щучинско-Боровской курортной зоны [1].

Казахстан на сегодняшний день предлагает различные виды туризма - экологический, приключенческий, медицинский, историко-культурный, горнолыжный, пляжный и другие виды в различных точках туристского роста. Вместе с тем до сегодняшнего дня отсутствовало понимание, каким должен быть национальный туристский продукт. Для формирования национального турпродукта сконцентрировались на видах туризма: эко- и этнотуризм, который составляет основную часть казахстанского турпродукта с его уникальной природой и самобытной культурой, а также на проведение фестивалей, различных развлекательных мероприятий, приключенческих туров и так далее. Эко или этнотуризм может быть применен и в Щучинско-Боровской курортной зоне с учетом природных рекреационных и этнокультурных ресурсов региона на основе лучших мировых и национальных практик в этой сфере.

В настоящее время реализуется третий этап плана развития Щучинско-Боровской курортной зоны до 2020 года общей стоимостью более 61 миллиарда тенге, половина из них - частные инвестиции. Основная цель - расширить возможность курортной зоны четырьмя работающими туристскими сезонами, так называемой концепцией Four Seasons. Если в прошлом году доход от курорта в бюджет Акмолинской области составил один миллиард тенге, то в этом году местные власти ожидают сумму в два раза больше.

Поэтому в план развития этнотуризма должны войти мероприятия по строительству гостиницы в национальном стиле, в виде юрты, оборудованию мест питания со всеми удобствами.

По прогнозам Всемирной туристской организации в ближайшем десятилетии наибольший рост будет продолжаться в так называемом «эмпирическом» туризме, который охватывает эко- и этнотуризм, а также исторический, культурный, сельский и социальный виды туризма.

Тренды XXI века показывают, что современный турист покупке очередного смартфона, нового авто или дорогостоящего особняка, предпочитает совершение путешествия в новое направление, которое даст ему новые впечатления, опыт и эмоции.

Этнотуризм как приобщение к образу жизни и традициям народа, исконно жившего в том или ином регионе, является относительно новым, но активно развивающимся направлением туристической индустрии. Людям все чаще хочется не просто попутешествовать с комфортом, но и пережить особый опыт, узнать и попробовать что-то новое.

В этнотуризме ключевыми должны быть знакомство с материальной (жилище, пища, одежда) и духовной (обряды, праздники, семья и семейный быт и др.) культурой народов проживающих в той или иной области, республике. К примеру, в последнее время изыскиваются пути, способствующие формированию здорового образа жизни, где основная роль принадлежит пище, которая в результате исторических событий, взаимодействия с окружающей средой, традиций и обычаев специфична для каждого этноса. Национальная пища в наше время встречается довольно редко. Основная их часть продолжает сохраняться в семейном быту. Национальная пища, которая популяризируется в общепите, нередко подвергается влиянию современной кулинарии. В результате они представляют тесное переплетение черт, характерных как для традиционной пищи того или иного народа, их систем питания, так и для интегрированной городской пищи. Туристам в меню ресторанов можно включить традиционную пищу народов региона, для приготовления которой, предприятия

области/республики могут поставлять экологически чистую сельхозпродукцию. Создание системы общественного питания в зонах туристских маршрутов с использованием меню национальных кухонь, обогатит пищу новыми формами; появятся возможности изменить интерьеры и декор существующих кафе и ресторанов. Возрождение национальных праздников нацеливает на открытие кафе в селах и райцентрах республики/области с компактным проживанием того или иного этноса. В местах проведения тура возможно проведение выставочно-ярмарочных мероприятий о внешнеэкономической и межрегиональной деятельности области/республики, что будет способствовать росту узнаваемости ее товаропроизводителей на мировом и российском рынках, обеспечиваемый за счет имиджевой политики и регионального брендинга. Для того, чтобы начать возрождение и развитие бытования традиционной пищи необходимо включить в меню ресторанов региона, в т.ч. при гостиницах традиционную пищу народов проживающих на этой территории; проводить Дни национальной кухни народов; построить кафе «Национальная пища» с использованием ассортимента блюд, с компактным проживанием народов в том или ином месте; совместить программу с другими этнотурами или экскурсиями; определить базу для проекта «Национальная кухня» [2].

В мировой практике этнические особенности, самобытность места и культуры все чаще становятся локальным туристическим брендом. Данный вид отдыха подразумевает вместе с осмотром местных достопримечательностей, знакомством с национальными традициями - оздоровительным мероприятием, которые создают атмосферу самобытности и неповторимый колорит.

Список использованной литературы

1. <http://www.inform.kz/ru/>
2. <https://tengrinews.kz/kazakhstan>

Суртубаева К., ученик 11 класса

Научный руководитель- Деева Ирина Георгиевна зам. директора по ВР КГУ
«Гимназия 45», г. Караганда Республика Казахстан

ПРОБЛЕМЫ РАЗВИТИЯ ИНДУСТРИИ ТУРИЗМА В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН

Основными поставщиками туристских услуг являются туристские организации, которые представлены туристскими организациями и индивидуальными предпринимателями, имеющими лицензии на право осуществления туристской деятельности. В таблице 4 представлены данные о количестве туристских фирм Казахстана в разрезе областей и крупных городов за период 2011-2015 года.

Таблица 1

Количество туристских фирм Казахстана, единиц
(данные Агентства по статистике Республики Казахстан)

Область, регион	2011	2012	2013	2014	2015	2015 в % к 2011
Всего по республике:	612	713	751	846	921	50,5
Акмолинская область	10	10	19	16	17	70
Актюбинская область	10	11	16	20	18	80
Алматинская область	18	29	37	30	50	177,7
Атырауская область	4	13	18	22	23	475

Восточно-Казахстанская область	23	22	24	34	39	69,5
Жамбылская область	5	13	10	11	13	160
Западно-Казахстанская область	2	4	5	6	8	300
Карагандинская область	25	25	29	46	52	108
Костанайская область	2	5	6	10	13	550
Кызылординская область	7	3	4	3	4	-42,8
Мангистауская область	4	10	12	15	21	425
Павлодарская область	17	25	21	23	32	88,2
Северо-Казахстанская область	4	7	12	15	16	400
Южно-Казахстанская область	4	5	12	16	18	450
г.Астана	23	37	26	28	44	91,3
г.Алматы	454	494	500	551	553	17,4

Из данных приведенных в таблице 1, следует, что в 2013 году в Казахстане было официально зарегистрировано 713 туристических фирм и организаций, большинство из которых (553) действуют в Алматы.[1]

В 2004 году в стране функционировали около 750 туристских компаний, которые сотрудничали с 80 странами мира. И лишь около 20% из них оказывали услуги по привлечению туристов в страну и по внутреннему туризму. Остальные компании работали исключительно в сфере выездного туризма. Чтобы изменить ситуацию, государство создало благоприятные условия для развития въездного и внутреннего туризма. В частности, туроператоры, занимающиеся этими направлениями, освобождены от уплаты НДС.

В 2005 году основными поставщиками туристских услуг являлись 846 туристских организаций и 30 индивидуальных предпринимателей, имеющих лицензии на право осуществления туристской деятельности. Наибольшее количество действующих туристских фирм и предприятий гостиничного хозяйства находилось в г.Алматы (605), Восточно-Казахстанской (124), Карагандинской (122), Алматинской (71) областях и г.Астане (79).

В 2006 году в Казахстане работали уже около 1000 туристских организаций, имеющих зарубежных партнеров в более чем 80 странах мира.

По состоянию на 01.01.2006 года на рынке туристских услуг Казахстана работает около 3,2 тыс. человек, 1,5 тыс. профессиональных гидов и экскурсоводов. 98,3% всех организаций туристского рынка представлены малыми предприятиями (численность работающих в них до 50 человек). Средние предприятия с численностью персонала до 250 человек составляют 1,3%, а крупные – 0,4%. Большинство туристских организаций составляют малые и средние предприятия, которые во многих странах мира являются эффективным генератором экономического роста, основанного на инновациях. Наряду с вышеуказанными на национальном туристском рынке осуществляют деятельность 37 туристских организаций с иностранным участием.

Основу туристических компаний составляют малые предприятия с численностью до 50 человек (93%), 6% – средние организации (от 51 до 250 человек). Крупных туристических организаций только восемь. Среди них можно назвать такие, как KazakhstanTravelInternational, CentralAsianCorporation, «Отрап Авиа», ТОО «Турагентство Шелковый путь» и др.

Туристические фирмы, функционирующие на территории Казахстана, характеризуются тем, что предоставляют довольно широкий спектр услуг. Основными туристическими услугами, которые предоставляют данные компании, являются:

- резервирование и продажа авиабилетов;
- резервирование гостиниц и транспорта;
- размещение и встреча туристов;

- оказание услуг по оформлению загранпаспортов, виз, страховых полисов;
- услуги гида-переводчика;
- организация туров и поездок
- предоставление транспортного и экскурсионного обслуживания с помощью своих ресурсов, а также с помощью зарубежных партнеров.
- оказание прочих услуг.

Из перечисленного выше понятно, что турфирма формирует туристический пакет из услуг предприятий различных отраслей. Предприятия участвующие в формировании турпакета, образуют инфраструктуру туризма. [2]

Отличительной чертой казахстанского туристского продукта является сезонность его характера, что требует принятия определенных мер и развития альтернативных видов туризма в несезон. Инфраструктура, соответствующая вышеуказанным сегментам, имеет определенные требования. Это должны быть простые, относительно недорогие не крупные (в пределах 25-100 мест) объекты размещения (стационарные и временные), расположенные на туристских маршрутах в экологически чистых местах, рассчитанные на пребывание клиентов на одном месте в течение 2-3 дней.

Инфраструктура туризма в Казахстане представлена совокупностью средств размещения, транспортных средств, объектов питания, развлекательного, познавательного, делового, оздоровительного, спортивного и иного назначения.

Таким образом, основополагающими элементами инфраструктуры являются:

- транспортная индустрия (воздушный, водный, автомобильный, железнодорожный транспорт);
- гостиничная индустрия (гостиницы, специализированные средства размещения);
- индустрия питания (рестораны, кафе, бары, столовые и другие предприятия по поставке готовой пищи);
- индустрия развлечений (парки, театры, цирки, музеи и др.).

Каждый элемент инфраструктуры туристической отрасли Казахстана имеет свои специфические особенности. Так, например, в связи с географическим положением, в Казахстане наиболее развитым является автомобильный транспорт. Менее развитыми являются - водный и железнодорожный транспорт, хотя, наибольшее количество туристов прибывают в Казахстан железнодорожным транспортом.

Очевидно, что отрасль туризма предполагает параллельное развитие всех элементов и взаимных связей социально-экономического комплекса. При таком условии достигается максимальная эффективность.

Кроме того, наряду с основными сегментами функционируют дополнительные, предоставляющие сопутствующие услуги, такие как, банковские и финансовые, информационные, услуги страхования и услуги связи и др.

Рост туризма должен произойти преимущественно за счет появления новых посещаемых территорий, поскольку традиционные районы мирового туристического рынка уже достигли предела рекреационной емкости. В связи с этим Казахстан имеет уникальную возможность занять свою нишу на мировом туристском рынке.

Туризм в целом оказывает три положительных эффекта на экономику государства: обеспечивает приток иностранной валюты, оказывает положительное влияние на такие экономические показатели, как платежный баланс и совокупный экспорт, и помогает увеличить занятость населения.

По оценкам ВТО и Всемирного совета туризма и путешествий, на каждое рабочее место, создаваемое в индустрии туризма, приходится от пяти до девяти рабочих мест, появляющихся в других отраслях. Туризм прямо или косвенно влияет на развитие 32 отраслей экономики и способствует развитию инфраструктуры страны.

В Казахстане удалось преодолеть негативную тенденцию, связанную с падением показателей туристической отрасли в 1998-2000 годах. На сегодняшний день туристическая отрасль развивается стабильными темпами. В республике происходит

увеличение доли внутреннего туризма. В настоящее время туристическая отрасль в мире в целом переживает непростые времена, связанные с нестабильной политической ситуацией и усилением терроризма, однако можно утверждать, что этот спад носит временный характер.

Туризм реально претендует на то, чтобы стать третьей по доходности индустриальной отраслью в Казахстане. Сегодня, по оценкам экспертов, одним из основных сдерживающих факторов развития туризма является отсутствие в Казахстане необходимой инфраструктуры. [3]

Список использованной литературы:

1. История древнего Казахстана. 1-часть. Т.С. Садыков, А.Т. Толеубаев, Г. Халидуллин, Б.С. Сарсекеев
2. «История средневекового Казахстана» – учебник для 7 класса 2012 года. С. Жолбасбаев
3. ИстоКаурова А.Д. Организация сферы туризма / А.Д. Каурова. - СПб.: Герда, 2009. - 320 с.

Сулейменова А.Б., студентка 3 курса

Научный руководитель – ст.преподаватель Абдурахманова З. А., Карагандинский экономический университет Казпотребсоюза, г.Караганда, Республика Казахстан

КУЛЬТУРНО-ИСТОРИЧЕСКИЕ ТУРЫ К ПАМЯТНИКАМ КУЛЬТУРЫ И РЕКРЕАЦИОННО-ТУРИСТСКИМ ДОСТОПРИМЕЧАТЕЛЬНОСТЯМ КАЗАХСТАНА

При анализе туристского потенциала Восточно-Казахстанской области («Разработка кластерной программы туризма и выполнение программы бренда Восточно-Казахстанской области», 2006) был выделен ряд зон, которые представляют интерес в плане туризма (рекреационные зоны), где сосредоточено наибольшее количество туристических объектов, памятников природы, культуры и др.

В пределах Проектной территории находится две значительных и наиболее интересных рекреационных зоны: Северо-Восточная (Белухинская) и Восточная (Маркакольская).

На этих территориях сосредоточены основные природные, культурные и исторические достопримечательности региона, которые привлекают многочисленных туристов не только СНГ, но и дальнего зарубежья.

Эти зоны в значительной мере отличаются друг от друга и имеют свою туристическую "специализацию", что определило их раздельное описание и анализ.

Северо-Восточная (Белухинская) рекреационная зона

Территория Северо-Восточной (Белухинской) рекреационной зоны находится на северо-востоке Восточно-Казахстанской области в пределах Катон-Карагайского государственного национального природного парка Катон-Карагайского административного района. Расстояние от г. Усть-Каменогорска составляет 475 км (Рахмановские Ключи), или 10-12 час. на автомашине, или 2.5-3 час. полета на вертолете.

Рекреационная зона включает в себя южную экспозицию Катунского хребта с прилегающими отрогами. Границей зоны на севере, востоке и западе является государственная граница с Россией, на юге – широта р. Калмачихи. Площадь рекреационной зоны составляет 1100 кв. км.

Практически все виды ландшафтов этой рекреационной зоны представляют интерес в плане их использования в туристско-рекреационных целях: горно-долинный (водный - аквальный, - реки и озера), горно-таежный, горно-луговой, нивальный и высокогорный с горным массивом Белухи.

На территории зоны находятся памятники природы мирового значения: г. Белуха - официальный Памятник Всемирного Природного Наследия (восточная вершина), Коккольский водопад, термальные минерализованные источники (санаторий) Рахмановские Ключи, уникальные Берельские раскопки – аналог Пазырыкским курганам, брошенный старинный Коккольский рудник, расположенный на высоте 3000 м, Северная Золотая Ветвь Великого Шелкового Пути, верховья популярной сплавной р. Катунь, девственные кедровые и лиственничные леса, места обитания снежного барса, сибирского козерога и др.

Все эти «жемчужины» природы связывают многочисленные нити маршрутов, включающие в себя альпинистские, пешие, конные, сплавные, рыболовные и научные туры. Такая специфика туров (комбинированные маршруты) ведет к сравнительно равномерной нагрузке всех видов ландшафтов в контексте туризма (в пределах маршрутов).

Это наиболее популярная и посещаемая туристами территория Восточно-Казахстанской области. Алтай и район Белухи, в частности, был и остается одним из популярнейших туристских регионов бывшего Советского Союза еще с пятидесятых годов прошлого века.

Последнее время количество туристов постепенно растет. К ним можно отнести: горных туристов, альпинистов, сплавщиков. И особо хочется выделить такую категорию туристов - как “рериховцы”, - последователей учения Н.К. Рериха, которые ежегодно совершают несколько экспедиций в район Белухи. Некоторые группы достигают 100-150 человек. Это, как правило, люди зрелого возраста, но к ним зачастую присоединяются и довольно юные попутчики.

Набирает силу санаторий Рахмановские Ключи. Это 80-100 человек одновременно при десятидневном цикле лечения. Как правило, пациенты санатория совершают прогулки вблизи поселка, не нарушая экологию дикой и прекрасной природы. Хотя отдельные люди рвут цветы, собирают ягоды и лекарственные растения. Через Рахмановские Ключи следуют многочисленные группы туристов.

В районе г. Белухи в летнее время наблюдается значительное скопление туристов. На Нижнем Лагере в районе Коккольского водопада находится традиционное место многодневной стоянки всех туристских групп, находящихся в этом районе. Здесь, на большой поляне, одновременно собирается по 5-10 групп туристов, следующих как с казахстанской стороны, так и со стороны России.

Последнее время здесь получает большую популярность лечебно-оздоровительный (санаторно-курортный) туризм. К специфическим санаторно-курортным видам лечения (туризма) в пределах Проектной территории относятся:

Пантолечение;

Радонолечение.

Пантолечение. Основой пантолечения является мараловодческое хозяйство. Это образец уникального вида традиционного хозяйства – мараловодства, которое зародилось на Алтае в 18 веке у первых христиан-староверов, прибывших сюда из России. Этот тип производства весьма редок. Основным продуктом мараловодства являются панты - молодые рога, содержащие ценное вещество пантокрин. Пантокрин - мощный биостимулятор, благотворно влияющий на организм, дарующий силу и молодость.

Это свойство пант известно очень давно. В странах юго-восточной Азии их применяют довольно широко. По легендам воины Чингисхана лечили свои раны в пантовых ваннах в этих местах.

Мараловодческие хозяйства интересны во многих отношениях. В культурно-познавательном плане - это может быть сравнено с зоопарком открытого типа, где можно проводить пешие и конные экскурсии по территории парка, наблюдая маралов практически в естественной обстановке. Весной и в начале лета Вы можете ознакомиться с резкой, обработкой и сушкой пант, что не лишено экзотики. Особенно резка пант, когда

маралы загоняются в станок, режутся вручную молодые рога. Тут же пьется из раны местными жителями пантовая кровь.

Желающие могут принять ванную из отвара пант. – Это широко известный в этих местах и в Юго-Восточной Азии метод оздоровления и омоложения. Каждый год наш Президент принимает курс пантовых ванн.

В сочетании с этнопрограммой, кумысолечением и пантолечением (принятием ванн с водой, в которой варятся панты), с великолепным здешним медом, кумысом и настойками лечебных трав с альпийских лугов – это является прекрасной оздоровительной и научно-культурно-познавательной программой.

Основное количество мараловодческих хозяйств располагается в Катон-Карагайском районе в пределах Проектной территории, где традиционно сложилась эта древняя культура.

Радонолечение представлено единственным действующим санаторием Рахмановские Ключи. Высокогорный санаторий «Рахмановские Ключи» расположен на радоновых источниках в долине реки Арасан на берегу большого Рахмановского озера. Они расположены в удивительной по красоте котловине Рахмановского озера. Термальные источники «Рахмановские Ключи» представлены радоновыми лабоминерализованными гидрокарбонатно-кальциевые водами радиоактивность 33 эман. Температура воды родников от 31 до 40°C. Воды Рахмановских источников великолепно лечат болезни опорно-двигательного аппарата, кожные, желудочно-кишечные и др.

Кедровые леса, целебный воздух, напоенный ароматом тайги и альпийских лугов, горная местность и живописные озера – всё это создает в сочетании с целебными источниками великолепные условия для восстановления организма.

По сведениям первых исследователей на месте Рахмановских Ключей были развалины буддийской кумирни. В настоящее время идет реконструкция и строительство санатория.

Восточная (Маркакольская) рекреационная зона

Восточная (Маркакольской) рекреационная зона расположена на востоке Восточно-Казахстанской области и включает в себя уникальное оз. Маркаколь и его окрестности, входящие в Маркакольский государственный природный заповедник, а также верховья р. Кальжыр, вытекающей из оз. Маркаколь. Расстояние от г. Усть-Каменогорска составляет 470 км (с. Урунхайка, Маркакольский заповедник).

Территория состоит из двух участков: восточного, в районе с. Урунхайки, и западного, - район с. Матабай, истоки и верхнее течение р. Кальжыр. Участки находятся в зоне любительского лова рыбы. Площадь рекреационной зоны составляет 570 кв. км.

Восточная рекреационная зона менее известна и популярна, чем район г. Белухи, но ее привлекательность быстро растет. Основной достопримечательностью зоны являются прекрасные горные и озерные пейзажи, рыбалка на сибирского ленка - ускуча и хариуса, охота на марала и рыбалка на хариуса и ускуча в верхнем течении р. Кальжыр.

Район пользуется популярностью у зарубежных туристов-охотников и рыбаков.

Наиболее посещаемыми ландшафтами зоны являются: аквальный (озеро Маркаколь) и прилегающие горно-лесные и горно-луговые.

Пик посещения приходится на сентябрь - начало октября, когда начинается отличная рыбалка на спиннинг и нахлыстом («на мошку»). В это время наступает прекрасная пора – «бабье лето». Изумрудная вода озера, золото и багрянец леса, снежные вершины гор создают восхитительные картины.

Список использованной литературы

1. Учебное издание Кусков А. С. Голубев. Л. Одинцова Т. Н. Источник: <https://www.bibliofond.ru/view.aspx?id=9914>
2. Библиофонд учебное издание Кусков А.С., Голубева В.Л., Одинцова Т.Н. Источник: <https://www.bibliofond.ru/view.aspx?id=9914>

Тиштыбай М. К, 2 курс студенті
Ғылыми жетекші – з.ғ.к., профессор Рахметтулина М.А.
Е.А.Букетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университеті, Қарағанды қ., Қазақстан
Республикасы

ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ МӘДЕНИ ТУРИЗМ

ҚазАқпарат - Қазақстан - көптеген тарихи және мәдени, географиялық ескерткіштері бар, тарихи және мәдени мұраға бай мемлекет, ал бұл мәдени туризмнің сәтті дамуының кепілі десе болады. Осыған орай, тарихи-мәдени мұраны мәдени туризмді дамыту үшін белсенді қолдану, тарихи және мәдени ескерткіштерді туризм инфрақұрылымының маңызды бір бөлігі ретінде қарастыру екендігі бәрімізге айқын. Сонымен бірге, бүгінгі таңда мәдени туризм - туризмнің ең танымал және жаппай түрлерінің бірі болып есептеледі. Бүкіл әлемде сияқты, біздің елде мәдени туризм жеке бағытқа бөлініп, жыл сайын одан әрі дамып келе жатыр. Оған мысал - Инвестициялар және даму министрлігі дайындап, Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2014 жылғы 19 мамырдағы № 508 қаулысымен бекітілген «Қазақстан Республикасында 2020 жылға дейінгі туристік саланы дамыту» тұжырымдамасында мәдени туризм Қазақстанның басым туристік өнімдерінің бірі ретінде айқындалған. Сонымен бірге, аталған Тұжырымдамада көзделген туристік кластерлерде тарихи-мәдени мұра объектілері, соның ішінде тарихи-мәдени, археологиялық қорық-мұражайлардың құрамындағы көптеген көне сәулет өнерінің ескерткіштері - кесенелер, мешіттер, қорғандар, петроглифтер туристік қызығушылық объектілері болып табылады.

Осыған орай, Қазақстанда мәдени туризмді дамытуға Инвестициялар және даму министрлігі, халықаралық, республикалық туристік агенттіктермен бірге, аталған мемлекеттік тарихи-мәдени қорық-мұражайлардың да үлесі бар екенін атап өту қажет. Бүгінгі таңда елде республикалық бағыныстағы 9 тарихи-мәдени қорық-мұражайлар қызмет етеді. Олар: «Әзірет Сұлтан», «Ұлытау», «Отырар», «Жидебай-Бөрілі», «Ордабасы», «Таңбалы», «Ежелгі Тараз ескерткіштері», «Есік» және «Берел» тарихи-мәдени қорық-мұражайлары. Олардың құрамындағы мәдени-тарихи ескерткіштер аталған Тұжырымдаманың туристік кластерлеріне енген. Мысалы, Алматы кластеріне ЮНЕСКО-ның Бүкіләлемдік мәдени мұра тізіміне енген Тамғалы петроглифтері, Есік қорғандары, Ешкіөлмес петроглифтері, «Жібек жолы» Сериялық трансұлттық номинациясына енгізілген объектілер (Талғар қалашығы, Боралдай сақ қорғандары) ұсынылды. Шығыс Қазақстан кластеріне «Берел» мемлекеттік тарихи-мәдени қорығы-мұражайы объектілері, Шілікті қорғандары; Оңтүстік Қазақстан кластеріне ежелгі Түркістан және «Әзірет Сұлтан» мемлекеттік тарихи-мәдени қорығы-мұражайы объектілері, ЮНЕСКО-ның алдын ала тізіміне енгізілген ортағасырлық Отырар қалашығының және отырарлық алқаптың археологиялық объектілері, Сауран археологиялық кешені, Арпаөзен петроглифтері; Батыс Қазақстан кластеріне Маңғыстау облыстық тарихи-мәдени қорығы-мұражайы объектілері - Бекет ата, Шопан ата және Қараман ата жер асты мешіттері мен Омар мен Тұр кесенесі, «Бөкей Ордасы» ескерткіштер кешені; Астана кластеріне (Астана қаласы, Ақмола облысы, Солтүстік Қазақстан облысының оңтүстік-батыс бөлігі, Павлодар облысының батыс бөлігі және Қарағанды облысының солтүстік-шығыс бөлігі) ЮНЕСКО-ның алдын ала тізіміне енгізілген жаңа туристік қызығушылық орындары: мегалит дәуіріне жататын Беғазы-Дәндібай мәдениетінің қорымдары, Тасмола мәдениетінің жарқыншақ тастар қорғаны, сондай-ақ «Жібек жолы» сериялық трансұлттық номинациясына енгізілген объектілер (Бозоқ қалашығы) және т.б. туристер қызығушылығын тудыратын орындар енген. Тұжырымдаманы дайындаған авторлардың көздеген мақсаты бойынша, болашақта кластерлер кеңейтіліп, онда өңірлердің өзге де бөліктері қосылып және жаңа туристік қызығушылық орындарымен толығады.

Қазақстан Республикасында туризмді әрі қарай дамыту үшін барлық қажетті, мәдени, тарихи, географиялық және климаттық жағдайлар бар. Осыған байланысты республика Үкіметі өзінің ұзақ мерзімді дамуы жөніндегі бағдарламасында туризмді экономиканың маңызды

салаларының бірі ретінде жариялады. 1993 жылы Қазақстан Дүниежүзі туристік ұйымының мүшелігіне енді. Дәл осы жылы Туризмді дамыту бағдарламасы дайындалып, ал 1997 жылы «1997-2003 жылдар кезеңінде Ұлы Жібек Жолының тарихи орталықтарының өркендеуі, түркі тілді мемлекеттердің мәдени мұраларын сақтау және туристік инфрақұрылым құру» мемлекеттік бағдарламасы бекітілді. «Қазақстан 2030» стратегиялық даму бағдарламасында аталған саланың айрықша маңызы атап өтілген. Қазақстан Республикасының индустриалды-инновациялық үдемелі дамуы Бағдарламасында Қазақстанда туризмді дамытуға бөлек тармақ арналған. Бағдарламаның мақсаттарына сәйкес, мемлекет өзінің іскер серіктестерімен бірлесіп мемлекеттің барлық облыстарында туристік инфрақұрылымды жетілдіру және құрылысын жүргізуді жүзеге асырады. Ең алдымен, Маңыстау облысында «Кендірлі», Ақмола облысында «Бурабай» және Алматы облысында Қапшағай су қоймасының жағалауындағы «Жаңа Іле» сияқты халықаралық туристік орталықтарын, курорттары мен демалыс аймақтарын құру жөніндегі үш ірі жобаны атап кетуге болады. Келешек өңірлік жобаларға Ақкөлдегі «Шаржұм» демалыс аймағын, «Қатон-Қарағай» емдеу-сауықтыру кешенін, «Шеберлер ауылы» этнографиялық кешенін, сондай-ақ Алматы облысындағы «Талхизды» жатқызуға болады. Сонымен қатар «Батыс Еуропа – Батыс Қытай» көліктік дәліз бойындағы туристік кластерлер де маңызды жобалар болып табылады. Тұтастай алғанда халықаралық стандарттарға сай келетін 48 нысан құру көзделген. Жаңа туристік бағыттар пысықталуда, соның ішінде қала туризмі, белсенді және санаторлық демалыс, тарихи-мәдени туризм, сондай-ақ экотуризм.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

http://www.inform.kz/kz/kazakstandagy-madeni-turizm_a2933069

<http://www.mfa.kz/kz/athens/content-view/turisticskie-voznosti-kazahstana>

Токаева А., студентка 2 курса

Научный руководитель – к.э.н., доцент Кенжебеков Н.Д.

Карагандинский экономический университет Казпотребсоюза, г.Караганда, Республика Казахстан

ФОРМИРОВАНИЕ И РАЗВИТИЕ БРЕНДИНГА КАК СОВРЕМЕННОЙ ФОРМЫ МАРКЕТИНГА В ИНДУСТРИИ ТУРИЗМА

Территориальный брендинг во многих развитых странах стал уже одним из эффективных инструментов развития своей территории (города, региона, страны). Благодаря инструментам брендинга, решаются не только вопросы привлечения инвестиций и туристов, но и социальные вопросы – культуры, спорта, миграции, образования и др. В странах СНГ принципы территориального брендинга начали применять относительно недавно, особенно в Центральной Азии, где само понятие территориального брендинга только начало входить в систему маркетинга этих стран. Но пока система гос. управления стран Центральной Азии еще не готова (а может и нет желания) применять технологии территориального брендинга.

Скорее всего, для того, чтобы выйти на международные рынки туризма с единым образом, а также кратким, интересным и цепляющим за душу тур. информацией, тур. посланием от страны о том, для чего надо или стоит посетить Казахстан. Пытаться выжать из этого больше, приведет к размытости и политизации образа туризма Республики Казахстан.

Туристический бренд страны эффективнее привлекает туристов на свою территорию, нежели бренды отдельных курортов, и даже областей. Так как турист не едет в пятизвездочный отель «Mardan Palace», он едет в «Турцию»! А это – «All inclusive!», Эгейское море, «Троя», пальмы, пляж, кебаб, турецкие танцы, турецкая водка - раки, восточные базары, золотые кварталы, мечети, восточная архитектура, многотысячелетняя

история Малой Азии и т.д. В этом ракурсе Казахстану эффективно продвижение своего туристической отрасли именно с единого тур образа (бренда).

В отдельности туристические объекты не достаточно привлекательны. Все-таки Казахстан сегодня больше ассоциируется с добывающей отраслью, нежели страной отдыха. Продвигая только, к примеру, Боровое или Балхаш, остальным регионам ставится некий крест, куда доступ туристам «закрыт». Хотя Южные регионы Казахстана могут получить дивиденды от трассы Великой Шелковой Пути, северный Казахстан от маршрута «По тропам Великих завоевателей Атиллы и Шынгысхана», центральной и восточный Казахстан – этно и экотуризм, Западный Казахстан от рекреационного туризма. Но все это разрозненные туристские маршруты и услуги разного направления. Потенциальные туристические рынки не видят единого и одного предложения от Казахстана, к примеру, как от Арабских Эмиратов – «Шопинг-тур». Туристам не понятно – «Зачем ехать в Казахстан?» [1].

Страновая принадлежность крупных международных мероприятий, столицами проведения которых являются конкретные страны, придают мощную имиджевую составляющую для своей территории (страны). Такие мероприятия становятся брендами стран, работают на улучшение репутации страны-хозяйки в глазах мирового сообщества: инвесторов, бизнеса, туризма, организаторов крупных спортивных соревнований, СМИ, населения в целом.

Прямые телевизионные трансляции выступают как одной из самых эффективных отражателей образа и сущности страны-хозяйки, ее инвестиционного и туристического потенциала и возможностей. Яркие сюжеты, необычные истории, скандальные факты, зрелищные моменты Игр, команд, спортсменов дает тот самый мощный эмоциональный всплеск и интерес к спортивным мероприятиям, который в свою очередь, гарантирует внимание не только болельщиков, но и инвесторов, туристов и бизнеса.

Очевидно, что вложения в бренд территории в тех случаях, когда не решены элементарные проблемы с предоставлением комфортных условий жизни для населения, а также благоприятных условий хозяйствования для предпринимателей вряд ли будут прибыльными. Однако для многих регионов и городов Казахстана момент, когда необходимо реализовывать программы комплексного маркетинга и брендинга, уже наступил. В качестве примера можно назвать курортный город Алматы.

Если для потенциального туриста название бренда первоначально ничего не значит, то постепенно турфирма накапливает свой капитал бренда с помощью маркетинга. Если название звучит или выглядит как другой хорошо известный бренд, то за каждый тенге, затраченный вами за маркетинг, ваш соперник – другая турфирма получит дополнительную информацию, например на 0,5 тенге. При этом последний не произвел затрат для продвижения бренда на рынке туристских услуг. В любом случае ценность бренда заключается в его способности воздействовать на потребителей услуг. Поэтому различия в название бренда становится важным. В области туризма немного исследований, где обсуждается, каким образом менеджеры туризма и отдыха могут использовать стратегии брендинга для вывода на рынок своей продукции, отличительной чертой которой является нематериальный характер набора услуг. Менеджеры отраслей туризма и отдыха не могут исключить брендинг, так как он является инновационным и современным инструментом, пользуясь которым организации и дестинации могут создать невидимые виртуальные связи с потребителями.

Преимущества бренда могут закрепляться через коммуникации, подчёркивающие его выгоды, способствующие формированию общего впечатления о бренде, как о лучшем по сравнению с другими брендами. Для маркетологов ценность бренда заключается в вероятности снижения появления других продуктов. Брендменеджеры пытаются дифференцировать свои продукты, которые как они утверждают, в большой степени соответствует запросам потребительских рынков, чем похожие характеристики других

брендов. Для этого менеджеры стараются создать у своих продуктов имидж, охватывающий потребительский сегмент в целом.

Когда потребитель совершает выбор бренда, в том числе и услуг в сфере отдыха или туристской дестинации, фактически он заявляет о своём стиле жизни, одновременно показывая свой имидж и свои эмоциональные отношения к выбору продукта.

Учитывая природу этой взаимосвязи, маркетологи всё большее внимание уделяют дифференциации, проявляемой не столько через явно выраженные материальные выгоды, сколько через лояльность и эмоциональную привлекательность бренда. Известный брендолог Лари пишет «Наше восприятие, то есть наши убеждения и чувства в отношении бренда, - вот, что самое важное. Однако одних эмоций недостаточно, ключом к решению является формирование сильного бренда, вызывающего у потребителя уникальные ассоциации. Хотя эмоции – это всегда важный компонент брендинга, но эмоции в отсутствие элемента дифференциации, который можно сформулировать и заложить в память, - это явный путь к тому, чтобы вызвать у потребителя сомнения». Важность такого позиционирования продукта настолько велика, что его иногда считают сущностью маркетинга.

Как показали исследования, дополнительную ценность, обеспечиваемую брендом, - его капитал трудно определить в стоимостном выражении на рынке турпродуктов [2]. Помимо основных атрибутов продукта как такового, физическими его отражениями становятся: название, символы, дизайн и логотип бренда. Хотя существуют самые разные определения капитала бренда и методики его измерения, в большинстве случаев брендменеджеры заинтересованы в том, чтобы их бренд имел высокое информационное поле. А также, чтобы это положительно отражалось на лояльности потребителей к бренду. Однозначно, что значимость брендинга в туризме и отдыхе признаётся теперь всё больше. Например, владельцы отелей, которые раньше делали ставку в первую очередь на такие характеристики своего продукта, как спутниковое телевидение или отличные рестораны, теперь, чтобы выделиться от других многочисленных заведений, начинают всё больше поворачиваться к брендингу, считая, что это поможет им добиться дифференциации. Реклама очень помогает в создании совокупного бренда, так как она способна убедительно доносить до потребителей рациональные и эмоциональные преимущества, обеспечиваемые брендом; другими словами, реклама – это инструмент, при помощи которого создаётся осведомлённость, оказывается влияние на восприятие качеств бренда.

Формирование бренда – это длительный процесс, требующий определённого терпения и настойчивости. Попытки бренда оторвать часть рынка от доминирующего бренд-лидера требуют очень настойчивых и долговременных усилий. Некоторые специалисты утверждают, что в современном маркетинге даже попытки таких действий становятся очень трудными. Джоунс подтверждает эту точку зрения, высказывая предположение, что рекламные деньги, затраченные на более крупные бренды, приводят к большому объёму продаж, чем те же самые суммы, израсходованные на не столь крупные бренды. Поэтому структуры, имеющие сильные бренды, обладают важным преимуществом, что объясняет, почему бренды считаются столь ценным активом: сильный бренд – это эквивалент более высоких цен. Но, несмотря на это, даже сильные бренды должны постоянно подпитываться и поэтому требуют постоянных инвестиций.

В настоящее время выделяются следующие тенденции в сфере брендинга территорий. Прежде всего, маркетинг и брендинг территории становятся важнейшими составляющими социально-экономической и международной политики органов государственного и территориального управления, особенно для стран, активно оперирующих на глобальном рынке туризма. Отражается этот факт не только в том, что повсеместно создаются городские маркетинговые агентства или офисы по туризму, но и в том, что создаются новые должностные позиции бренд-менеджеров стран (например, в США). Кроме того наблюдается значительный рост бюджетов на брендинг территории, особенно для стран, имеющих прямых конкурентов на рынке территорий.

Рост взаимного влияния имиджей (брендов) территорий и произведенных на них товаров, которые создают системный синергетический эффект в виде роста экономической устойчивости и долгосрочной рыночной конкурентоспособности тех и других, а также рост влияния дизайна бренда территории на его привлекательность являются важными трендами развития территориального брендинга. Вместе с тем брендинг территории требует активного внедрения своей визуальной составляющей в виде символа (логотипа), отражающего стиль, атмосферу и настроение местности.

Список использованной литературы:

1. Чакиев М. Бренд страны, как инструмент развития государства. <http://brand.kazakh.ru/Brand/20927.php>
2. Леннон Дж., Смит Х., Кокерелл Н., Трю Д. Управление индустрией туризма: лучший опыт деятельности национальных организаций и агентств по туризму: пер. с англ. – М.: Группа ИДТ, 2008. – 272 с.

Токарева В.В , Гнатюк Ю.С., студентки Зкурса
Научный руководитель к.э.н.доц Жуспекова А.К
Карагандинский экономический университет Казпотребсоюза, г.Караганда,
Республика Казахстан

ЭКСТРЕМАЛЬНЫЕ ВИДЫ ОТДЫХА В КАЗАХСТАНЕ

Экстремальные виды отдыха в Казахстане становятся не только доступными, но и массовыми. Способствуют этому и популяризация «приключенческого» туризма, и природные ресурсы, которыми богата страна. Вместе с привычными видами туризма, где гиды вежливо знакомят Вас с памятниками истории, архитектуры, кухни и традициями, в Казахстане широко представлены возможности экстремального туризма. Рафтинг, охота, горные туры привлекают внимание желающих прибавить адреналина в крови, сменить привычную рутину и уют на неопределенность с риском.



Могильник Бесшатыр

«Бесшатырский курган» состоит из множества могильников, датируемых V—IV веком до нашей эры. Самый крупный могильник — Большой Бесшатырский курган имеет диаметр 105 метров, высота — 17 метров. В одном из курганов оказалась деревянная постройка из массивных стволов тянь-шанских елей.

Исследованы в 1957, 1959—1961 годах семииреченской археологической экспедицией (рук. К.Ақишев). 31 большой и маленький могильник, 21 из которых покрыты камнем, 10 — пластом из щебня и глины. Условно делятся на северные и южные. Самые крупные (2-

й и 3-й) диаметром от 45 до 105 м, высота 6—17 м. Средние курганы соответственно — 25—38 м, 5—6 м. Маленькие — 6—18 м, 0,8—2 м. Исследования 18 могильников разной величины дали ценные научные сведения о социальных группах, хозяйстве, быте, обычаях, религиозных убеждениях, архитектуре, оружии и снаряжении саков.



Поющий бархан

Уникальное природное образование. Песчаная гряда около 80 м. высотой и более 3000 м. длиной, обладает необычным свойством: летом, когда песок тревожит ветер или люди, гора начинает издавать мощное непрерывное гудение, подобно гулу самолета. С бархана открывается красивый вид окружающей местности. На юге видна тонкая полоса реки Или, фиолетовые горы Согеты и Богуты, за которыми выглядывают белыми вершинами хребты Кетменя. С запада горизонт закрывает обрывистая сторона Большого Калкана, с востока — Малого. А на севере за ним видна сиренево-голубая гряда отрогов Джунгарского Алатау, горы Чулак, Матай и Алтын-Емель. У их подножия раскинулась подгорная долина, изрезанная тонкими полосками сухих русел дождевых потоков. Юго-западный склон бархана гладкий, тогда как противоположный на северо-востоке имеет несколько гребней с пологими скатами. Поющий бархан — популярная туристическая достопримечательность. Бархан образовался в результате выдувания песков с отмелей реки Или.



Большое Алматинское озеро

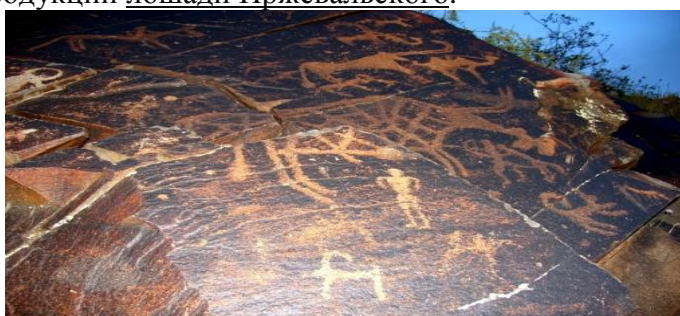
Большое Алматинское озеро расположено в северо-западной части Тянь-Шаня, практически на границе Казахстана с Киргизией. Это место считается самым живописным в окрестностях Алматы и всего окружающего национального парка. Свое текущее название водоем получил не из-за размеров (береговая линия – в пределах 3 км), а в честь впадающей в него с южной стороны реки Большой Алматинки. Уровень зависит от сезона: минимальный наблюдается зимой, а максимальный – после таяния ледников – в июле-августе. Озеро образует красивую белую чашу, когда замерзает полностью. Первый лед появляется уже в октябре и держится до 200 дней. Цвет воды зависит от времени года и погодных условий: меняется от кристально прозрачного до бирюзового, желтого и ярко-голубого. По утрам на его поверхности отражается окружающий горный хребет и знаменитые пики Турист, Озерный и Советов.



Алтын-Эмельский парк

Государственный национальный природный парк в долине реки Или на территории Алматинской области Казахстана. Парк организован 10 апреля 1996 года. Цель создания парка — сохранение уникального природного комплекса, археологических и историко-культурных памятников, редких и исчезающих видов растений и животных, развитие экологического туризма. Территория парка включает горный, песчано-пустынный, щебнисто-глиняно-пустынные ландшафтные комплексы.

Флора парка насчитывает около 1800 видов растений, среди них 21 вид занесён в Красную книгу Казахстана, около 60 видов являются эндемичными и редкими формами Джунгарского Алатау и Или-Балхашского бассейна. Из обитающих в парке животных 56 видов занесены в Красную книгу Казахстана, в том числе 25 видов насекомых, 3 — рыб, 2 — земноводных, 1 — пресмыкающихся, 12 — птиц, 10 — млекопитающих, в том числе архар, кулан, джейран. В национальном парке проводится эксперимент по реинтродукции лошади Пржевальского.



Тамгалы

Один из наиболее древних и ярких памятников наскального искусства Семиречья, с 2004 года является объектом Всемирного наследия ЮНЕСКО. Здесь в конце 1950-х годов было обнаружено святилище с большим количеством наскальных рисунков, его изучение началось в 1970—1980-е годы. Урочище Тамгалы расположено в 170 км к северо-западу от города Алма-Аты в горах Анракай. Большинство петроглифов расположено в нижней части главного ущелья и в примыкающем к нему с запада боковом ущелье, а также в 7 саях, расположенных к северо-западу от основного ущелья. Общее количество рисунков в главном ущелье — около 2000. Все они условно разделены на 7 групп. Отсчет групп идет от устья ущелья. Встречаются изображения солнцеголовых божеств, ряженных, воинов-палиценосцев, брачных пар, рожениц, а также многофигурные композиции с изображением людей и животных, сцены охоты на животных и сцены жертвоприношения быков. Сюжеты с изображением колесниц встречаются редко. Известны многочисленные солярные знаки.



Озеро Капчагай.

Одно из крупнейших водохранилищ в Казахстане. Его длина — 180 км, ширина — 22 км. Сегодня это самое посещаемое в Алматинской области место летнего отдыха, где можно ловить рыбу, купаться и загорать. Водохранилище было создано для регулирования стока реки Или. В (1965—1980) в узком, образованном скалами Капчагайском ущелье, построены плотина и Капчагайская ГЭС. Заполнение водой началось в 1970 году. Капчагайское водохранилище расположено в Илийской долине на территории Алматинской области. Имеет множество протоков и рукавов, перекатов и мелей. Пологие спуски перемежаются со скальными береговыми ландшафтами. Береговая зона Капчагайского водохранилища проходит по пологой наклонной аккумулятивной равнине и по предгорным отрогам Джунгарского Алатау. На западном берегу водохранилища построен город Капчагай.



Чарынский каньон

Протянувшийся на 154 км каньон вдоль реки Чарын в Казахстане. Каньон располагается в 195 км восточнее Алма-Аты, недалеко от границы с Китаем. Каньон входит в территорию Чарынского национального парка, образованного 23 февраля 2004 года. Чарынский каньон — памятник природы, сложенный из осадочных пород, возраст которых составляет около 12 миллионов лет. Высота отвесных гор каньона достигает 150—300 м. В лоне каньона сохранилась роща реликтового вида ясеня, пережившего эпоху оледенения — ясеня согдийского. Другая подобная роща есть только в Северной Америке. С 1964 года Ясенева роща объявлена Памятником природы. Также огромный интерес представляет и туранговая роща — роща азиатского тополя.

Список использованной литературы:

1. <https://ru.wikipedia.org/wiki/>
2. <http://fb.ru/article/215922/tamgalyi-tas-mesto-gde-jivut-drevnie-bogi>
3. <https://ru.wikipedia.org/wiki/>
4. <https://top10.travel/>
5. <http://www.topkurortov.com/dostoprimechatelnosti-kazaxstana/>

Төлеубай Ж.С., 2 курс студенті
Ғылыми жетекші: Малдыбаева М.Н.
Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті, Қарағанды қ., Қазақстан
Республикасы

ҚАЗАҚСТАННЫҢ МӘДЕНИ ЖӘНЕ ГЕОГРАФИЯЛЫҚ АЙМАҒЫ ЖӘНЕ ТУРИЗМДІ ДАМУЫ

«Біздің елімізде мысыр пирамидалары және Римдік Колизейлер жоқ, бірақ Қазақстан аумағында көне дәуірде өмір сүрген көшпелілердің ролі Еуразия үшін ғана емес, сондай ақ әлемдік тарих үшін бағасыз. Біз дала өркениетінің ұлылығын әлемдік деңгейде көрсетуіміз керек - бұл «Мәдени мұра» бағдарламасының басты тапсырмаларының бірі»
Қазақстан Президенті Н.Ә.Назарбаев

Қазақстан мәдени мұраға өте бай мемлекет. Қазақстан аумағында ежелден-ақ дамыған өркениет болғанын дәлелдейтін, тізімге алынған 25 000 ескерткіш бар. Осы ескерткіштердің ең көрнектілерін айтар болсақ, олар байырғы заман адамдарының қоныстары, бірнеше мыңжылдық тарихы бар қалалар. Ал әлемдегі кірпіштен салынған бірінші күмбездердің бірі – б.з.д. IV-II ғғ. Баланды II кесенесі. Айша Бибі кесенесі – сәулет өнерінің маржаны. Түркістандағы Қожа Ахмет Яссауидің кесенесін ЮНЕСКО әлемдік ескерткіш деп таныды[1].

Халықтың тарихи естелігі – ғасырлар бойы мәдени мұраға салынатын, барлық адамзат өркениетінің мәдени топтарын, халықтың, ұлттың, этностың өзін сақтап қалудың негізі болып қалу факторы болып табылады. Мәдени мұра өркениетті қоғамның ең маңызды себебі болып табылады, ол өзіндік рухани – өнегелілік пен материалдық құндылықтардан тұрып, ол бір ұрпақтан келесі ұрпаққа жай өтіп ғана қоймай, оларды жоғалтып алмас үшін, ұлттық, мемлекеттік масштабтағы үлкен күш пен құралдарды салуды талап етеді[2].

Осыған орай, 2004 жылдан бастап Елбасы президенті Н.Ә.Назарбаевтың бастамасы бойынша «Мәдени мұра» мемлекеттік бағдарламасы іске кірісті. «Мәдени мұра» бағдарламасы Қазақстандықтармен тек ғана рухани-мәдени ғана емес, еліміздің барлық қоғамдық өмірімен белгілі бір кезең ретінде үлкен жігерлікпен қабыл алынды. «Мәдени мұра» мемлекеттік мұрасы бүгінгі күні кезеңімен жүзеге асырылуда: 2004-2006, 2007-2008, 2009-2011 жылдарға және жақын арадағы жиырма жылға ұзақмерзімді бағдарлама әзірленуде. Мемлекеттік бюджеттен мәдени мұраны жүйелендіруге, сақтауға және дамытуға маңызды құрал бөлуге қарастырылған. Бірінші кезеңінде 2,7 млрд.теңге, екінші кезеңінде – 4 млрд. аса, үшіншіге – 5 млрд.аса қаражат бөлінді.

«Мәдени мұра» бағдарламасын орындау барысында 2004 бастап бүгінгі күнге дейін 73 аса археологиялық және сәулет ескерткіштеріне қалпына келтіру жұмыстары жүргізілді, 40 аса археологиялық, 26 ғылыми қолданбалы зерттемелері жүргізілді[3].

Қазақстанның мәдени аймақтарына – Қазақстанның ең көне қалаларын жатқызуға болады деп ойлаймын. Себебі мәдениеттің түпкі негізі сол қалалармен тығыз байланысты. Оларға Түркістан, Сайрам, Қазығұрт, Отырар, Сығанақ, Тараз, Шымкент, Саудақент жатады. Әрбір қаланың өз тарихы, өз мәдени байлықтары және де ерекшеліктері бар[4].

Қазақстан республикасы Еуразия құрлығының орталық бөлігінде орналасқан. Республиканың жерінің ауданы — 2724,9 мың км². Жер шарының халық мекендеген құрлық бөлігінің 2%-ы және Еуразия ауданының 5%-ы елдің үлесіне тиеді. Аумағының өлшемі жөнінен ол әлем елдерінің алғашқы ондығына кіреді және ішкі құрлықтық мемлекеттердің ең ірісі болып саналады. Біздің еліміз Франциядан 5 есе, Италиядан 9 есе, Англиядан 11 есе үлкен. Қазақстан Еуразия материгінің орталығында орналасқан, екі дүние бөлігін қамтиды. Кіші батыс аймағы Еуропада, ал көлемді шығыс аймағы Азияда жатыр. Физикалық-географиялық жағдайы тұрғысынан, Қазақстан Тынық мұхиты пен

Атлант мұхитынан, сондай-ақ Үнді мұхиты мен Солтүстік Мұзды мұхитынан бірдей дерлік қашықтықта орналасқан. Оның мұхиттардан шалғай жатуы әрі аумағының үлкендігі климатының өзіндік ерекшелігін қалыптастырады. Қазақстан батысында - Еділдің төменгі ағысынан, шығысында - Алтай тауларының етегіне дейін 3000 км-ге, солтүстіктегі - Батыс Сібір жазығынан, оңтүстіктегі Қызылқұм шөлі мен Тянь-Шань тау жүйесіне дейін 1650 км-ге созылып жатыр. Қазақстан қоңыржай белдеудің орта және оңтүстік ендіктерінде орналасқан[5].

Әлемдік тәжірибеде табыс көзі жағынан туризм – мұнай мен газдан кейінгі орынды иемденеді. Туризм кез – келген елдің экономикасына өте үлкен ықпалын тигізеді. Туризм (франц. *tourisme, tour* – серуендеу, жол жүру) – адамның бос уақытында негізінен айтқанда жұмыстық, не мәлім міндеттік мәжбүрлеумен емес, туысшылаумен емес, өз еркінше көңіл көтеру мен демалу үшін, тәуекел жасау үшін, көріп қызықтау үшін, яғни субъективті рухани қажеттілік бойынша басқа бір жерге ерікті саяхаттап, серуендеп баруы. Қазақстан — Еуразия кіндігінде орналасқан, шығыс пен батыс дәстүрлерін байланыстырушы дәнекер жол. Елдің көне мәдениеті мен көркі әркімді де өзіне тартып тұрады. Бүгінде Қазақстан туризмнің барлық түрі бойынша, нақтырақ айтсақ танымдық, сауықтыру, этникалық, экологиялық, шипа-жай-сауықтыру, жасөспірімдер мен балалар, аңшылық т.б. түрлері бойынша қызмет ете алатын дәрежеде. Дегенмен, туризм саласы Қазақстанда әлі де төмен деңгейде қалып отыр. Бірақ Қазақстанда туризм дамуының болашағы жарқын екендігіне келесі факторлар дәлел:

- қолайлы геосаяси жағдайы;
- саяси тұрақтылық, демократиялық қайта құру;
- экономикалық реформаның өтуі және инвестициялық ахуалдың тұрақтылығы мен ашықтығы;
- тарихи- мәдениет мұрасының ерекшелігі;
- мұсылман, христиан, будда ескерткіштерінің болуы[6].

Шетелдік сарапшылар Қазақстандағы ішкі саяси тұрақтылық пен қоғамдық келісім туристік саланың дамуына оң әсерін тигізіп отыр деп баға беруде. Статистикаға көз жүгіртсек Эйфель мұнарасын көру үшін ғана жұрт Парижге ағылса, жылына отыз миллион халық Түркияда демалады екен. Қазір Қазақстан беделді ұйымның атқару комитетіне мүше болып қабылданды. Көкшенің табиғатына түйсініп, Алатау аршасына сүйсінетіндер енді көбейе беретін болады, сырттан келу екі есеге ұлғаяды, ал Қазақ елі Орталық Азиядағы іргелі мемлекетке айналып, әлемдік туризмдегі мамандардың назарын өзіне аударады, тұтас экономикалық кеңістік пен Еуразиядағы экономикалық қоғаммен бірлесіп, туризмнің жаңа келбетін қалыптастыруға мүмкіндік туады. Шетелдік сарапшылардың Қазақстандағы ішкі саяси тұрақтылық пен қоғамдық келісім туристік саланың дамуына оң әсерін тигізіп отыр деп баға беруі осының дәлелі іспеттес.

Қазақстандағы туристік нысандар — Солтүстік Қазақстан аймағындағы Көкшетау, Бурабай, Баянауыл, Ерейментау, Шығыс Қазақстан аумағындағы Зайсан, Марқакөл, қазастандық Алтай, Оңтүстік Қазақстан жеріндегі Батыс, Солтүстік Тянь-Шань, Алтынемел таулары, Жетісу алабы, Батыс Қазақстандағы Үстірт, Мұғалжар, Каспий ойысы, Жайық өңірі, Орталық Қазақстандағы Қарқаралы, Қызыларай, Бектауата, Ұлытау, т.б. табиғи нысандар жатады. Сонымен бірге Алматы облысындағы ұлттық саябақтар мен қорықтардың туризмді дамытуда маңызы зор. Оларға Іле-Алатауы ұлттық саябағы, Түрген-Шамалған өзендері аралығындағы шатқалдар, Түрген, Есік, Талғар, Алматы, Қаскелең, Шамалған елді мекендері жатады.

Туристік қызметтерде қазақстандық және шетелдік азаматтардың сұраныстарын қанағаттандыру үшін кең мүмкіндікті қамтамасыз ететін заманауи, тиімділігі жоғары және бәсекеге қабілетті туристік кешен құру, тартымды туристік нысан ретінде Қазақстанның беделін қалыптастыруға, ұлттық туристік жоба әзірлеуге және оның сапасын әлемдік стандарттарға сәйкес қамтамасыз етуге бағытталған сырттан келушілер

туризмі және ішкі туризм көлемін арттыру есебінен мемлекет пен халық кірісінің тұрақты өсуін, халықты жұмыспен қамтуды қамтамасыз ету үшін бәсекеге қабілетті туристік индустрия құрылады[7].

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстанның мәдени ескерткіштері, https://kopilkaurokov.ru/klassnomuRukovoditeliu/meropriyatia/t_rbiie_sag_atynyn_tak_uryby_k_azak_stannyn_m_dieni_ieskiertkishtieri,
2. Қазақстанның «Мәдени мұра» мемлекеттік бағдарламасы: оның жүзеге асыру кезеңдері мен мағынасы, <http://e-history.kz/kz/contents/view/1568>,
3. Н.А. Назарбаев Президенттің Қазақстан халқына жылсайынғы жолдауы – Астана, 2003-2011 жылдар.
4. Қазақстанның ежелгі қалалары https://kk.wikipedia.org/wiki/Қазақстанның_ежелгі_қалалары,
5. Қазақстан географиясы, https://kk.wikipedia.org/wiki/Қазақстан_географиясы,
6. Туризм, <https://kk.wikipedia.org/wiki/Туризм>,
7. ҚАЗАҚСТАНДЫҚ ТУРИЗМДІ ДАМУ – БҮГІНГІ КҮН ТАЛАБЫ, <https://www.tarbie.kz/25873>,

Уалиева М.Ж., студентка 1 курса
Научный руководитель – ст. преп., магистр Флек А.А.
Карагандинский экономический университет Казпотребсоюза, г.Караганда,
Республика Казахстан

СПЕЦИФИКА РАЗВИТИЯ ДЕТСКО-ЮНОШЕСКОГО ТУРИЗМА В Г. АСТАНА

Большое внимание в современной политике Казахстана уделяется именно факту развития туризма, и в частности развитию детско-юношеского туризма, как одного из основополагающих факторов становления и совершенствования внутреннего туризма и воспитания культуры туризма[1].

В городе Астана развитием детского и детско-юношеского туризма занимается ГККП Центр детско-юношеского туризма и краеведения (далее ЦДЮТиК). Центр работает более 15 лет и за это время через секции Центра вышло более 3 500 учащихся городских школ. Учащиеся Центра – юные туристы участвуют во многих мероприятиях, начиная различными городскими конкурсами, выставками и соревнованиях, и заканчивая республиканскими и международными мероприятиями [2].

Приоритетной деятельностью Центра является максимальное обеспечение условий педагогам для возвращения гармоничной личности в ходе туристской деятельности. Основными задачами Центра являются становление детского и юношеского туризма массово в столице, а также прививание школьникам чувства патриотизма и любви к Родине, знакомство с окружающим миром, памятниками культуры и национального наследия через общение с природой, в качестве альтернативы вредным привычкам, для воспитания духовности и формирования экологической культуры.

По последним данным ЦДЮТиК в разных кружках и секциях с казахским и русским языком обучения занимается более 800 учеников по направлениям: пешеходный туризм, спелеотуризм, горный туризм, водный туризм, спортивное ориентирование, изотуризм, бардовская песня, скалолазание, альпинизм, малый туризм, археологи, велотуристы, инструкторы туризма, экскурсоводы-краеведы, географы-краеведы.

Помимо всего прочего, в секциях Центра занимаются дети из средней школы №36, и с недавних пор учащиеся второй школы-интерната, приюта несовершеннолетних города Астана, Колледжей «Туран», Детской деревни, института управления, политехнического и

финансового института. Абсолютно все занятия проходят на некоммерческой основе, потому и доступны для всех детей, не смотря на социальный уровень. Также на территории Центра действуют экспериментальные площадки проведения туристской и краеведческой деятельности в школах №19, №13, №4, №25, и на базе детского сада «Тұлпар». Крупная работа проводится по разнообразным направлениям туризма и краеведения в опорных школах: № 5, 14, 40, 41, 50, 62.

Учащиеся Центра могут выбрать для себя занятие по душе и пройти курс обучения, начиная с нуля. Дети учатся ставить палатки, изучают навыки розжига костра, учат бардовские песни, играют на гитаре, осваивают особенности походной жизни, а также участвуют в соревнованиях разного уровня и занимают призовые места на международных соревнованиях по активным видам туризма.

Крайне полезны занятия туризмом для детей, так как они повышают физическую активность и помогают возвращать волевые качества. Учащиеся добывают жизненно-необходимые навыки и умения, учатся познавать природу и жить с ней в гармонии, через нее познавать себя и преодолевать трудности. Деятельность туризма рассматривается в качестве средства основного и дополнительного образования, а также как форма внешкольной деятельности, как эффективный метод воспитания, и средство профилактики детской девиации [3].

ГККП Центром детско-юношеского туризма и краеведения используются разнообразные формы туристско-краеведческой деятельности с целью активации физической и моральной активности столичных школьников. Также на базе ЦДЮТиК проводятся ежегодные конкурсы городского масштаба: «Я – Астанчанин», ставшие традиционными «Проспектами Победы», а также «Герои нашего двора» - приуроченные ко Дню Победы в ВОВ, многочисленные слеты туристов, ежегодные лыжные соревнования - «Шанғыжолы», региональный туристский фестиваль «Золотая осень», организующийся для талантливых любителей бардовской песни и активного отдыха.

Одно из основных направления деятельности ЦДЮТиК это экология, которая выступает средством воспитания гражданина третьего тысячелетия, обеспечивающая педагогические условия для комплектования базовых экологических знаний у школьников. В основном это направления секций «Эколог-краевед» и «Юный эколог», непосредственно для них осуществляются мероприятия городского и республиканского уровня, походы, экскурсии и экспедиции.

Инновационное направление Центра – осуществление эталонных экскурсионных маршрутов, в частности «Прогуляемся по улицам столицы». Во время таких маршрутов дети не только активно передвигаются, но и лично знакомятся со столичными достопримечательностями и уникальными элементами истории, искусства и культуры.

Ежегодный фестиваль бардовской песни «Струнная капля» традиционно собирает множество юных авторов и исполнителей со всех уголков страны. Фестиваль – это отличная возможность показать свои таланты и познакомиться с интересными людьми, многому научиться, получить ценные советы и критику.

Что же касается закрепления полученных туристских навыков и умений, то их можно попрактиковать на базе палаточного лагеря «Батыр», который существует в Ерейментау уже 15 лет. Лагерь пользуется большой популярностью у столичных школьников, во время всех трех сезонов в нем отдыхают и повышают спортивное мастерство больше чем 360 учащихся. Воспитанники лагеря проживают в палатках, без каких-либо благ цивилизации, просыпаясь на рассвете, они самостоятельно готовят себе еду, собирают дрова, занимаются физическими упражнениями, пьют чистую родниковую воду, ходят в походы, учат туристские узлы, топонимы и еще много интересных вещей. Ребята проходят туристские походы на выполнение нормативов на значки категории «Жас турист» и более продвинутого «Қазақстан саяхатшысы». У юных батыровцев на время отдыха в лагере предусмотрена интересная насыщенная программа с песнями у вечернего костра и походами [4].

Занятие спортом и различными видами туризма с малых лет позволяет воспитать в человеке такие важные качества, как: чувство гражданственности, взаимовыручка, гостеприимство и туристская культура. Являясь активным видом, детско-юношеский туризм способствует воспитанию духовности и силы воли у молодого поколения, к познанию родного края, приобщения к природной среде.

Опыт развития детско-юношеского туризма необходимо перенимать всем областным центрам нашей республики. Только тогда детско-юношеский туризм в Республике Казахстан получит массовое развитие, что в целом положительно скажется на развитии туристской отрасли.

Список использованной литературы:

1. Алексеенко Т.Н., Флек А.А., Мировой и казахстанский опыт укрепления здоровья нации через развитие детско-юношеского туризма, Материалы областной научно-практической конференции «Основа казахстанского единства - равенство гражданских прав и свобод» - Караганда: Издательство «MAGZHAN», 2017. - С. 253.
2. Официальный сайт ГККП «Центр детско-юношеского туризма и краеведения» акимата города Астаны // <http://yuntur-astana.kz> (дата обращения 17.03.2018)
3. Подходы к развитию детского туризма в Казахстане на 2015 -2018 годы. – Астана, 2015. – С.2.
4. Реализация Концептуальных подходов к развитию детско-юношеского туризма в организациях образования столицы // Печатное издание ЦДЮТиКакимата. – Астана, 2016. – С.23.

Утегенов Н., студент 3 курса

Научный руководитель - ст. преподаватель Абдурахманова З.А., Карагандинский экономический университет Казпотребсоюза, г.Караганда, Республика Казахстан, г.Караганда, Республика Казахстан

РАЗВИТИЕ РЕГИОНАЛЬНО ТУРИЗМА В РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

Одно из красивейших мест в Казахстане – Чарынский каньон – расположен в отрогах Тянь-Шаня в двухстах километрах от Алматы. Чарынский каньон (Шарын – на казахском языке) находится на территории Чарынского национального парка и сложен из осадочных пород, возраст которых составляет около 12 миллионов лет. Природа создала в пустынной равнине уникальный ландшафт, который привлекает не только отечественных, но и зарубежных туристов. Протяженность каньона составляет 154 км вдоль реки Чарын, а высота отвесных гор достигает 150-300 метров. В Чарынском каньоне находится знаменитая Ясенева роща, где растет редкий согдийский ясень. На территории каньона располагается туристический комплекс с беседками, бунгало, национальными юртами и летними кафе. Расстояние от Алматы до каньона составляет около 236 километров. Дорога на Чарынский каньон пролегает через кульдзинскую трассу, по которой следует проехать на автомобиле 110 км до развилки Шелек (Чилик). Следом необходимо повернуть направо. Через 165 километров появится очередная развилка, на которой снова нужно свернуть направо. Через 23 километра после поселка Кокпек повернуть налево. На дороге появится указатель "Чарынский каньон".

Для того чтобы спуститься ущелье, необходимо пересечь на внедорожники. Легковой автомобиль для такого спуска не подходит. Путешественники советуют преодолеть дорогу вниз пешком, так как для машины процесс спуска и подъема будет довольно проблематичным. Популярными среди путешественников являются туры выходного дня. Зачастую такие экскурсии проходят по стандартному плану, начиная от утреннего сбора до прибытия до каньона на автобусе или машине с гидом. Туры

включает в себя пешую экскурсию в ущелья под названием "Долина замков", "Пасть Дьявола" и другие. Туры выходного дня занимают вместе с дорогой в оба конца около 13 часов. Стоимость тура из Алматы составляет от шести тысяч тенге на одного человека. Туры выходного дня в Чарынский каньон можно легко найти на различных сайтах, предлагающих туристские услуги.

Чарынский каньон овеян мистическими легендами, преданиями и тайнами. В народе каменные скульптуры окрестили "Ущельем дракона", "Урочищем ведьм" и "Каменным мешком". В древние времена люди верили, что здесь живут духи, которых не стоит беспокоить. Согласно поверьям, в ущелье "Урочище ведьм" ведьмы устраивают шабаш, загоняют туристов на столбы и сбрасывают в пропасть. Интересно, что именно проход к этому ущелью дается путешественникам труднее всего, так как здесь сужается дорога, и создается впечатление, что стены окрашиваются в черный цвет. Более того, ветер в ущелье издает странный и необычный гул. "Каменный мешок" и "Чертово ущелье" вот уже многие годы внушают страх даже самым ярким скептикам. Ходят слухи, что тот, кто заглянет в эти два ущелья, больше никогда не вернется оттуда. Путешественники говорят, что иногда замечают в этих местах кости, похожие на человеческие.

Хребет Заилийский Алатау представляет собой одну из крайних северных дуг горной системы Тянь-Шань. На географических картах Хребет Заилийский Алатау обозначается в пределах от реки Чилик на востоке до реки Чу на западе. В этих границах он имеет общее протяжение около 280 км. Северными склонами хребет обращен к равнине, предгорная полоса которой является плодородным оазисом. Значительная часть горной цепи, занимающая центральное положение, покрыта "вечными" снегами. Здесь на протяжении около 150 км находится область современного оледенения. В ней тремя притупленными конусами, насаженными на широкую и обрывистую глыбу, выделяется наивысшая вершина хребта — пик Талгар (5017 м). Вокруг пика Талгар группируются несколько вершин, достигающих высоты 4500 м. Этот центральный участок Заилийского Алатау носит название Талгарского горного узла. Простираясь на 20 км с северо-востока на юго-запад, Талгарский узел опирается своим южным концом в такой же узкий, как он и сам, но более короткий гребень, соединяющий Заилийский Алатау с параллельным ему на юге хребтом Кунгей Алатау.

Высшая точка Хребта Заилийский Алатау — пик Талгар — делит весь хребет по длине на две неравные части. Восточная, ограниченная рекой Чилик, тянется на расстоянии около 130 км, а западная, прижимающаяся к долине реки Чу, простирается почти на 150 км. Чем ближе к своим оконечностям, тем меньше становится абсолютная высота хребта. Близ долины реки Чилик она понижается до 2300 м, а на западном — до 2000 м и ниже. Подножие гор у края равнины лежит на высоте 700-900 м над уровнем моря, а гребень центральной части хребта возвышается над ней в среднем на 3500 м. По мере удаления от наивысшего поднятия в стороны относительная высота гор уменьшается до 1500-2000 м. Большой разнице в высотах главного хребта сопутствует асимметрия поперечного профиля хребта: северные склоны значительно шире и положе южных.

Хребет Заилийский Алатау, как и многие хребты Тянь-Шаня, отличается плосковершинностью водораздельных пространств. Окраины водораздельных плато расчленены древними ледниковыми порогами и цирками, а также верховьями горных долин, где создаются наиболее благоприятные условия для накопления снеговых масс. Такое расчленение резко выражено в срединной части основного хребта, где он имеет наибольшие высоты. Здесь самое значительное оледенение сосредоточено вокруг главной вершины — пика Талгар — и других, соседних с нею. Речная сеть Заилийского Алатау относится преимущественно к бассейну реки Или, впадающей в озеро Балхаш, и лишь частично к бессточному бассейну реки Чу. Горные реки имеют значительные водосборные бассейны. Истоки их лежат на высоте более 3000 м, основное питание — ледниковое, но большое влияние на их режим оказывают атмосферные осадки и подземные воды. Все реки с ледниковым питанием, за исключением реки Ассы, имеют

поперечные меридиональные долины. На северном склоне хребта первой с запада с ледниковым питанием является река Узункаргалы. К востоку от нее текут реки Чемолган, Каскелен, Иссык, Ассы с ледниковыми водами. Южный склон Заилийского Алатау, падающий к долинам рек Чонг-Кемин и Чилик, рассечен реками в поперечном направлении так же часто, как и северный, и почти каждая река северного склона имеет на юном склоне свой аналог, нередко с одноименным названием. Таковы южные реки Каскелен, Аксай, Алматы, Талгар и Иссык. Большинство из них также питают ледники, в западной части- притоки самой большой в Заилийском Алатау реки — Чилик. На участке от реки Каскелен до Талгарского пика на гребне хребта преобладают острые, реже тупые вершины с широким цоколем. Далее от Талгарского пика к востоку хребет приобретает черты ровных поверхностей. Большинство вершин имеет здесь вид узких горизонтальных гребней, растянутых на сотни метров в длину. Некоторые же превращаются в плоские, односторонние и слегка наклоненные кровли. Выше снеговой линии на них концентрируется большое количество снега. Район современного оледенения в Заилийском Алатау в основном занимает пространство длиной до 140 км. На северном склоне он располагается между меридианами 76°18' и 78°00'. Здесь его крайними участками являются: на западе — верховья реки Узункаргалы и на востоке — верховья реки Ассы. На южном склоне современное оледенение ограничено меридианами 76°16' и 77°40'. Здесь крайние ледники в западной части хребта залегают в истоках р. Тегирментысу, впадающей в реки Чонг-Кемин, а в восточной части — в истоках реки Оденсай, впадающей в реку Чилик. В настоящее время ледники занимают лишь самые верхние участки долин и горных склонов.

Список использованной литературы

1. Учебное издание Кусков А. С. Голубев. Л. Одинцова Т. Н.
Источник: <https://www.bibliofond.ru/view.aspx?id=9914>
2. Библиофонд учебное издание Кусков А.С., Голубева В.Л., Одинцова Т.Н.
Источник: <https://www.bibliofond.ru/view.aspx?id=9914>

Черкасова А., Янковская В., студентки 3 курса
Научный руководитель- к.э.н. Жуспекова А.К.

Карагандинский экономический университет Казпотребсоюза, г.Караганда Республика
Казахстан.

ЛЕЧЕБНЫЙ ТУРИЗМ

Одним из специфических видов туризма является санаторно-курортный туризм. Ему присущи все основные признаки туризма, с одной стороны, а также специфические особенности, с другой. Курорты Казахстана располагают практически всеми известными в мире типами лечебных минеральных вод, лечебных грязей и других природных лечебных факторов, ресурсы которых обеспечивают существующую потребность и перспективу развития курортного комплекса страны.

На сегодняшний день во всем мире стоит проблема здоровья населения. В Казахстане эта проблема тоже существует. В структуре заболеваемости первое место занимают болезни органов дыхания (39,37%), второе - травмы и отравления (6,88%), третье - болезни мочеполовой системы (6,86%), далее следуют болезни органов пищеварения (6,46%), болезни кожи и подкожной клетчатки (6,08%), болезни крови и кроветворных органов (4,24%), болезни системы кровообращения (3,72%), инфекционные и паразитарные заболевания (3,24%), другие болезни (23,14%). Сокращения уровня, болеющего населения является одной из проблем нашей страны. Эффективная политика преодоления данной проблемы должна строиться на четком понимании вызывающего

фактора и использовании разных инструментов для профилактики. Одним из таких инструментов можно назвать туризм, а точнее отдых и лечение граждан в санаторно-курортных комплексах. В таблице 1 приведены примеры санаториев нашей страны.

Таблица 1 – Список санаториев РК

№	Наименование	Место расположения
1	Алатау	г. Алматы
2	Алматы	г. Алматы
3	Алтын Каргалы	г. Алматы
4	Казахстан	Алматынская обл.
5	Сарыагаш	ЮКО
6	Арман (Сарыагаш)	ЮКО
7	Окси (Сарыагаш)	ЮКО
8	Жетысу (Сарыагаш)	ЮКО
9	Алтын булак (Сарыагаш)	ЮКО
10	Коктерек (Сарыагаш)	ЮКО
11	Манкент	ЮКО, Аксукуент
12	Бургулюк	ЮКО
13	Арай Deux Thermal Resort	ЮКО
14	Ок жетпес	Акмолинская обл. п. Бурабай
15	Мерке	Жамбылская обл.
16	Изумрудный	Восточно-Казахстанская обл.
17	Саялы	Караганда
18	Сосновый бор	Костанай
19	Тас булак	Караганда
20	Жосалы	Караганда
21	Зеленый бор	Акмолинская обл.
22	Барлык Арасан	Восточно-Казахстанская обл.

На сегодняшний день развитие частного бизнеса в республике повлияло на развитие новых санаторно-курортных комплексов, которые построены по евро стандартам. Но здесь возникает интересный вопрос, для какого типа населения они предназначены. Некоторые новые постройки, введенные в эксплуатацию, приемлемы для обычного потребителя, так как стоимость путевки позволительна, другие же отнюдь не для обычного покупателя. Проведем сравнительный анализ по стоимости турпродукта. Для точности проведем анализ среди схожих санаториев в одной местности, климате, и оказывающих схожие услуги.

Санаторий Сарыагаш находится в Южно-Казахстанской области, в 130 км. от города Шымкент. История санатория «Сарыагаш» берет свое начало с 1946 года, когда впервые геологи при поисковом бурении на глубине 1400 м вскрыли горячую прозрачную воду, которая оказалась минеральной. Основным лечебным фактором санатория является минеральная вода. Она относится к высокотермальным, слабominерализованным, слабощелочным, гидрокарбо-натронатриевым минеральным водам. В своем составе минеральная вода содержит в большом количестве органические, нафтенные кислоты и микроэлементы: калия, натрия, кальция, магния, железа, хлора, и ванадия. Минеральная вода Сарыагаш, помимо целого ряда лечебных достоинств, обладает главным - снимает воспалительные процессы в желудке, кишечнике, желчном пузыре, способствует рубцеванию язв желудка, кишечника, обладает сильным, мочегонным, желчегонным свойствами, регулирующим кислотность желудочного действия. Оказывают благоприятное влияние на функциональное состояние нервной системы и желез внутренней секреции, способствуют восстановлению иммунитета, улучшает обмен веществ. Особенную роль в лечении патологии органов пищеварения играет ликвидация нервно-психических нарушений. Кроме этого, минеральная вода Сарыагаш снижают уровень общего холестерина в крови.

Таблица 2 – Стоимость и сервис услуг

Вид номера	Вид размещения	Стоимость номера в сутки, тенге
стандартный	Номер на 2 чел.	26800
	Номер на 1 чел.	19800
	Доп. место (6-12 лет)	5300
	Доп. место (до 6 лет)	800
	Номер на 2 чел.	27800
Полу-люкс	Номер на 1 чел.	20800
	Доп. место (6-12 лет)	7800
	Доп. место (до 6 лет)	800
Люкс	Номер на 2 чел.	37300
	Номер на 1 чел.	30300
	Доп. место (6-12 лет)	7800
	Доп. место (до 6 лет)	800
Эконом люкс	Номер на 2 чел.	18 300
	Место на 1 чел. с подселением	9800
	Доп. место (6-12 лет)	4300
	Доп. место (до 6 лет)	800
Супер люкс	-	55 300

Номера	Стоимость в сутки			Бальнео и физиопроцедуры и консультации врачей	Завтрак, обед, полдник, ужин	Трансфер с г. Шымкент до комплекса
	Одна персона	Вторая персона	Третья персона			
Royal Suite	180000			+	+	Дополнительная услуга
Premium Deluxe	49000	24500	12250	+	+	
Premium Luxe	39000	19500	9750	+	+	
Premium	32000	16000	8000	+	+	

Медицинские услуги, входящие в стоимость номера:

- консультации терапевта, физиотерапевта, врача диетолога, гастроэнтеролога, кардиолога, невропатолога, уролога, акушера-гинеколога, иглорефлексотерапевта, лор-врача, мануального терапевта;
- минеральные ванны (джакузи);
- минеральные души (подводный душмассаж, душ Шарко, восходящий душ, циркулярный душ);
- слепое зондирование (тюбаж);
- физиолечение, лазеротерапия, магнито-терапия, фототерапия, биоптрон, электротерапия, ультразвуковая терапия, оксигенотерапия, ЭКГ, УЗИ всех органов;
- лечебные микроклизмы, парафино-озокеритовое лечение.

Конечно, развитие новых оздоровительных комплексов, совершенствование оказания услуг благотворительно повлияет на усовершенствование туристической сферы Казахстана в целом, а также на международный рейтинг турпродукта страны. Следует учесть также и тот фактор, что развитие внутреннего туризма благоприятно повлияет на здоровый климат страны. Но при этом не нужно забывать и о затратах казахстанского потребителя. Так как высокие или, можно сказать, завышенные цены приведут к расслоению общества. В таблице 5 приведены данные опроса о рейтинге предпочтений потребителей. При выборе места отдыха потребитель в основном обращает внимание на три основных фактора, это спектр предоставляемых услуг, стоимость услуг, сервис (вежливость).

Актуальные проблемы в развитии сферы санаторно-курортного комплекса страны:

1. слаборазвитая информационная обеспеченность;
2. недостаток популяризирующей информации;
3. рост цен на предоставляемые услуги;
4. недостаток отечественных транспортных средств;
5. недостаток кадров;
6. невысокий интерес туристов к внутреннему тур продукту;

В улучшении системы обслуживания и повышения эффективности функционирования здравниц необходимо проводить линию:

- сохранения здравницами при их реорганизации своей специализации;

- создание на базе санаториев различных видов медицинских центров и получения за счет этого дополнительных финансовых средств;
- соблюдение общекурортного режима, оптимального сочетания санаторно-курортных учреждений, организующих лечение больных, со зрелищными предприятиями, объектами индустрии развлечений (дискотеки, ночные клубы, казино и т. п.) и планирования местонахождения последних так, чтобы они способствовали, а не мешали процессу лечения;
- принятие мер по повышению уровня сервиса и питания, расширению объема дополнительных платных услуг (бассейнов, саун, тренажерных залов и т.д.) с целью перехода на круглогодичное использование коечного фонда санаторно-курортных учреждений.

Список использованной литературы:

1. http://www.akorda.kz/ru/events/akorda_news/press_conferences/statya-glavy-gosudarstva-vzglyad-v-budushchee-modernizaciya-obshchestvennogo-soznaniya
2. <https://articlekz.com/article/8597>
3. http://www.rusnauka.com/45_OINBG_2015/Economics/10_204341.doc.htm
4. http://www.akorda.kz/ru/addresses/addresses_of_president/poslanie-prezidenta-respubliki-kazahstan-n-nazarbaeva-narodu-kazahstana-10-yanvary-a-2018-g

Шафиева Л.М. ученица 7 класса

Научный руководитель - Монжосов Е.Н., учитель истории КГУ «Основная школа села Ошаганды акимата осакаровского района»

СТОЯНКА БАТПАК

Сказать о том, что о ней никто не знал - не соответствует действительности. Отдельные сведения об этой стоянке были опубликованы в ряде книг и энциклопедий, о ней знают историки и археологи как в нашей стране, так и в дальнем и ближнем зарубежье, даже в США, а мы, живущие на этой земле, о следах пребывания первобытного человека на территории нашего края не знаем.

«Наиболее древние памятники нижнего палеолита относятся ко времени существования архантропов. Одна из стоянок этого времени найдена у села Батпак Осакаровского района. В культурном слое стоянки найдены грубые каменные орудия и кости животных плейстоценовой фауны. Ее абсолютный возраст по палеонтологическим и геологическим данным около 1 миллиона лет». Это отмечено в фотоальбоме «Древние стоянки Сарыарки», выпущенным Департаментом культуры Карагандинской области в 2007 году.

Известный ученый Валерий Волошин - единственный в Северном и Центральном Казахстане специалист по палеолиту. За тридцать лет он сделал множество открытий по всей Сарыарке.

Находки Волошина, сделанные им на палеолитическом памятнике Батпак, позволяют утверждать, что Центральная Азия также была одним из центров становления древнейшего человека. Вот что он рассказывает: «В Батпаке наша экспедиция еще в 1988 году раскопала слой с архаичными каменными орудиями раннего человека и зубами небольших трехпалых лошадок-гиппарионов. Предположительный возраст находок 1-2 миллиона лет. По данным геологов и палеонтологов, в умеренном поясе Евразии последние гиппарионы обитали 2,5-2 миллиона лет назад. До этих пор орудий труда человека вместе с окаменелостями гиппарионов никто еще не находил».

Батпакский трехкилометровый овраг уникален. Кстати, помимо древних сенсационных находок, в Батпаке есть и следы обитания человека более позднего времени -

охотника на древних носорогов. Открытия в Батпаке принципиально отличаются от всех прежних. Впервые на территории Казахстана орудия раннего палеолита найдены в хорошо документированном геологическом разрезе, на глубине около 12 метров. Сложнейшие комплексные исследования, включая палеомагнитное излучение, дают основание утверждать, что найденные каменные орудия имеют возраст миллион, а то и более лет.

Сенсационность открытия объясняется двумя моментами. Никогда ранее в Казахстане не находили палеолитическую индустрию в коренном залегании хорошо документированного геологического разреза. Во-вторых, находки артефактов обнаружены совместно с зубами гиппариона. Эти трехпалые представители семейства лошадиных исчезли на Земле порядка миллиона лет назад.

Взяв в помощники Интернет, представим себе, что здесь было тогда, на заре человечества, миллион лет тому назад...

В археологии разработана своя периодизация, согласно которой история человечества делится на эпоху камня, бронзы, железа и средневековья. В свою очередь, каждая из перечисленных эпох подразделяется на периоды и культуры.

Эпоха камня - самый длительный период в истории человечества. Каменный век получил свое название от каменных орудий, первых орудий, которые сделал человек и подразделяется на палеолит - древний каменный век и неолит - новый каменный век. Наша история началась именно с каменного века.

Древний палеолит - эпоха становления человека, его мышления, производственной деятельности и культуры. Именно к нему относится появление человечества, его первые шаги, или, образно говоря, «детство человечества».

Палеолит - первый исторический период каменного века с начала использования каменных орудий (около 2,6 млн. лет назад). Начало палеолита совпадает с появлением на Земле древнейших обезьяноподобных людей, архантропов.

Архантропы - собирательное название древнейших ископаемых людей. К ним относятся питекантропы, синантропы, гейдельбергский человек и др. Все они принадлежат к одному виду - человек прямоходящий, обладали средним ростом 1,5-1,8 м, прямой походкой и архаическим строением черепа - низкой лобной костью, выступающими надглазничными валиками, скошенным подбородком. Мощная мускулатура рук позволяла делать колоссальной силы захваты и наносить удары. Архантроп не брал, а «сгребал» предмет всей кистью и держал это в кулаке. Таким образом, в их облике сохранилось много обезьяньих черт.

Человек в наших степях в эпоху палеолита жил в сложных условиях, связанных с периодическими наступлениями ледника, сильными похолоданиями. Накануне великого оледенения человек уже умел охотиться на крупнейших животных: слонов, носорогов, оленей, зубров. Появляется уже оседлость охотников, подолгу живущих на одном месте. Сложная охота стала дополнением к простому собирательству.

Древние люди жили как в пещерах, так и в специально изготовленных из мамонтовых костей жилищах - чумах. В это время человек уже научился сам добывать огонь трением, а не только поддерживать огонь, зажженный молнией.

По мнению археологов, основной ячейкой социального строя верхнего палеолита была небольшая родовая община, насчитывающая около сотни людей, из которых двадцать были взрослыми охотниками, ведущими хозяйство рода. Небольшие круглые жилища, остатки которых обнаружены, возможно, были приспособлены для парной семьи. При весьма примитивных взаимоотношениях полов дети знали только своих матерей, но далеко не всегда знали отцов. Женщины охраняли огонь в очагах, жилище, детей. В раннем палеолите появляются речь и способность выражать свои мысли и впечатления, все это активно дополнялось мимикой и жестами.

Разделение каменного века на палеолит и неолит, в сущности, определяется способами обработки каменных орудий. Люди палеолита не шлифовали свои каменные

изделия и не умели сверлить их. Древнейшими орудиями каменного века были гальки, оббитые на одном конце, и острые отщепы от галек: получались они от удара камня о камень. Позднее появились ручные рубила - оббитые с двух сторон камни. Делались и кливеры - своего рода каменные топоры. Шли века, разнообразнее становились орудия: более острые отщепы (их вырубали из заранее заготовленных дисковидных камней), из которых делали скребки, сверла, ножи, наконечники для копий и проколки для сшивания шкур. Люди той далекой от нас эпохи уже не ходили голыми, в холода с головы до ног одеты были в шкуры.

Люди верхнего палеолита изготавливали сосуды для хранения воды и жировые светильники (первые лампы!). Но уж очень тяжеловесны были эти, весьма нужные, предметы обихода: просто выдолбленные в глыбах песчаника углубления. Глиняной посуды еще не было. Она появилась только в неолите. Первыми орудиями раннего человека древнекаменного века на территории Казахстана были универсальные ударно-рубящие ручные рубила, изготовленные из цельных камней. Они были грубой формы и почти не имели следов обработки. От заготовок отбивались отщепы, которые путем следующей обработки превращались в необходимые орудия. В более позднее время встречаются рубила более тщательной отделки. Затем ранний человек стал делать скребки, каменные ножи, остроконечники.

В эпоху палеолита климат Земли, ее растительный и животный мир довольно сильно отличались от современных. Территория нашего края в ту эпоху представляла собой разнотравно-маревые степи и сосново-лиственные леса с зарослями ольхи и ивы по увлажненным участкам, причем леса разрастались в период отступления ледника.

Теплый влажный климат благоприятствовал богатой и пышной растительности: дикий орешник, морковь, щавель, луковицы и клубни некоторых растений обеспечивали условия для их существования. В долинах рек прорастали ольха, вяз, дуб, липа и дикая яблоня. В верхнем палеолите человек собирал плоды различных растений: орехи, грибы, ягоды, дикие яблоки и груши, боярышник, терн.

Животный мир был в этот период очень разнообразен и богат: в лесах жили причудливые копытные, в кустарниках и на болотах — свиноподобные парнокопытные, маленькие безрогие олени и т. д. Фауна Казахстана в это время представлена такими животными как мамонт, шерстистый носорог, бык-тур, мелкий бизон, пещерный медведь, тигро-лев. В горных и степных лугах паслись гиппарионы.

История лошади начинается 65-60 миллионов лет назад с маленького, похожего на небольшую собачку зверька. После смены несколько форм предков дикой лошади, появились лошади, которых называли гиппарионы. Их название происходит от греческого слова "гиппос" - лошадь. Едва ли какое-нибудь другое копытное животное встречалось такими колоссальными стадами, как гиппарион. Миллионные полчища этих элегантных лошадей через перешеек, соединявший в те времена Чукотку и Аляску, проникли из Северной Америки в Азию, а затем и в Европу. Бесчисленные табуны гиппарионов галопировали по равнинам Евразии.

Это были уже довольно крупные животные, напоминающие быстроногих газелей и имели уже некоторые признаки лошадей. Однако копыт гиппарионы ещё не имели.

Существовало множество видов гиппарионов, разных и по внешнему облику, и по образу жизни. Большинство из них были размером с осла или ещё меньше. Гиппарионы были многочисленны и разнообразны.

Их широко расставленные пальцы были приспособлены к передвижению по мягкой и болотистой почве. Другие обитали на открытых степных пространствах, могли быстро бегать, питались травой и имели более мощные длинные зубы. Зубами с высокими коронками они ловко перетирали степную траву.

В то время жили некоторые ныне вымершие весьма колоритные звери. Ярким представителем древней фауны является мамонт, который жил до 80 лет.

Основные виды мамонтов по размерам не превосходили современных слонов. Некоторые его особи достигали высоты 5,5 метров и массы 10-12 тонн, обладали более массивным туловищем, более короткими ногами, длинной шерстью и длинными изогнутыми бивнями; последние могли служить мамонту для добывания пищи в зимнее время из-под снега. Коренные зубы мамонта были хорошо приспособлены для пережёвывания грубого растительного корма. Громадные бивни мамонта 4 м в длину, весом до 100 кг, были вставлены в верхнюю челюсть, выставлялись вперёд, загибались кверху и расходились в стороны. Предпочитаемой сферой обитания шерстистого мамонта были регионы, в которых смешивалась степная тундровая растительность. Эти животные питались травами, а также, в меньшей мере, ивовыми и лиственничными ветками. В среднем, мамонт ежедневно нуждался в 180 кг пищи и, вероятно, большинство времени проводил в её поисках.

О том, что миллион лет назад на берегу Ишима на будущей территории нашего района обитали мамонты, доказывает найденный палеонтологический материал - бивень мамонтенка.

Шерстистый носорог был соседом и современником мамонта. Он странствовал по землям северного полушария, там же, где и лохматый слон: в тундре и степях Европы и Сибири.

Часто стада и тех и других толстокожих паслись рядом. Кормились одними и теми же растениями: в пасти у хорошо сохранившихся трупов шерстистых носорогов находили ветки хвойных деревьев и ивы. Это зимняя пища. Летом же в меню преобладали разные степные травы. На морде у шерстистого носорога росли два рога. Первый, самый большой, у старых самцов бывал в метр длиной. Он служил не только целям обороны, но и для мирных дел: в поисках пропитания зимой носороги разрывали им снег, чтобы добраться до пожухлых трав и мхов. Шерстистый носорог жил в ледниковый период и шерсть спасала его от холода, а зимнюю бескормицу помогал переносить жировой горб над плечами. Питался зверь в основном ветвями и листвой деревьев и кустарников.

Осакаровская земля еще хранит много тайн и загадок. Тем же, кто заинтересовался историей человека древнейших времен, желает окунуться в юность человечества, советую прочитать книги «Борьба за огонь» Жозефа Рони-старшего, «До Адама» Джека Лондона, «Это было в каменном веке» Герберта Уэллса, «Исчезнувший мир», «Следы невиданных зверей», «Тропою тайн» Игоря Акимушкина и другие.

Список использованной литературы:

1. Г. И. Головченко: Записки краеведа.

4 СЕКЦИЯ. АДАМ ҚОҒАМДЫҚ ҚАТЫНАСТАР ЖҮЙЕСІНДЕ

СЕКЦИЯ 4. ЧЕЛОВЕК В СИСТЕМЕ ОБЩЕСТВЕННЫХ ОТНОШЕНИЙ

Алпысбаева Д.А., студентка 1 курса
Научный руководитель – доцент Дуброва Н. Б., Карагандинский экономический университет Казпотребсоюза, г.Караганда, Республика Казахстан

МОЛОДЕЖЬ И БЕЗРАБОТИЦА: ПРАВОВОЙ АСПЕКТ

Молодежь означает социально-демографическую группу, выделяемую на основе совокупности возрастных характеристик. В Казахстане к молодежи относятся люди в возрасте от 14 до 29 лет. Она составляет практически четверть всего населения и является важным звеном общества[1]. Будущее страны во многом зависит от их трудовой деятельности, поэтому вопросы трудоустройства и поддержки являются особо актуальными и приоритетными.

Безработица молодежи-социально-экономическое явление, при котором трудоспособная молодежь находится в поиске работы и готова приступить к ней, но не может реализовать свое право на труд.

Молодое поколение является одним из наиболее социально уязвимых слоев населения. Они сталкиваются с нарушением своих прав, соглашаются на неполную занятость и готовы трудиться в неформальном секторе. Человек, в силу своего возраста, не обладает каким-либо опытом в той или иной сфере, однако обладает потенциалом, желанием и возможностью плодотворно работать. Значительная часть трудоустроенной молодежи в развивающемся мире работает неофициально. Безысходность толкает молодых людей к пополнению рядов неформальной рабочей силы, что выливается в

Доля занятых от числа всей проживающей молодежи от 15 до 24 лет на конец 1 кв. 2017 года



Расчеты Ranking.kz на основе данных КС МНЭ РК

низкую заработную плату и нарушение их прав со стороны работодателей.

На данный момент в Казахстане уровень безработицы среди молодежи находится на подъеме. По данным Агентства Республики Казахстан по статистике, в общем показателе безработных доля молодых лиц составляет 28,6%, то есть 183,5 тысячи человек [2].

Рисунок 1. Доля занятых от числа проживающей молодежи от 15 до 24 лет
на конец 1 квартала 2017 года

Среди множества факторов, влияющих на трудности в поиске работы, важнейшими являются: отсутствие рабочих мест, отсутствие полезных связей, отсутствие опыта, отсутствие необходимой квалификации, отсутствие желания работать, низкая заработная плата, конкуренция на рынке труда [3].

В настоящее время даже наличие диплома не может быть гарантией удачного трудоустройства в будущем. Так, в условиях современных реалий, появилось понятие «дипломированной безработицы». У нынешней молодежи так же сменились ориентиры, если раньше все мечтали быть космонавтами, врачами и учеными, то сейчас популярность завоевали профессии экономиста, менеджера и юриста. Это стало одной из причин не востребованности на рынке труда профессий экономических и юридических направлений. В Послании Президента Республики Казахстан Н.А. Назарбаева «Казахстан в новой глобальной реальности: рост, реформы, развитие» говорится о начале нового проекта, предполагающее бесплатное профессионально-техническое образование. [4]. Введение базового технического образования даст новый толчок для обеспечения молодежи рабочими местами. Особенно это поможет людям, которые в связи с финансовыми затруднениями не могут поступить в колледж или университет.

Другой проблемой является огромное число молодых людей, работающих в неформальном секторе. Часто ради получения заветного места они соглашаются на небольшую заработную плату, занимаясь при этом деятельностью, не соответствующей их квалификации.

Способствовать правильному выбору будущей профессии могла бы помочь профессиональная ориентация молодежи, которая широко применяется в зарубежных странах. Для примера, в Сингапуре и Дании проводится обязательное тестирование школьников на выявление склонности к каким-либо видам деятельности. Так же школьники посещают различные предприятия с целью знакомства с различными видами профессии. Проводятся разработки планов индивидуального профессионального развития. Эти механизмы могут быть введены и в Казахстане, поскольку профессиональная ориентация эффективна до поступления в учебное заведение.

Закон Республики Казахстан от 6 апреля 2016 года «О занятости населения» направлен на правовое регулирование безработицы среди молодежи. В Казахстане действует центр занятости населения - государственное учреждение, создаваемое местным исполнительным органом района, городов областного и республиканского значения, столицы в целях реализации активных мер содействия занятости, организации социальной защиты от безработицы [5]. Центры занятости консультируют безработных по вопросу прохождения молодежной практики и выдают соответствующее направление. Практика направлена на получение выпускниками первоначального опыта работы по полученной специальности. Целевой аудиторией являются безработные из числа выпускников среднего, высшего образования, завершивших обучение в течение 3 лет, и не старше 29 лет [6].

Так, в процессе прохождения практики, выпускники получают работу на предприятиях на определенный срок, в течение которого обязаны выполнить исследовательскую работу, актуальную для соответствующей организации. Работодатель в свою очередь мотивирован государственным субсидированием расходов на оплату труда данного работника. Заработная плата участникам программы в течение 6 месяцев производится за счет средств государственного бюджета (18 МРП или 43 290 тенге в 2018г.). За это время у работодателя имеется возможность определить способности потенциального работника и адаптировать специалиста к требованиям организации.

В конце прохождения практики молодой работник получает опыт, адаптируется к условиям рабочей среды, устанавливает деловые контакты, что является определенным

достоинством прохождения молодежной практики.

Недостатком является то, что не всегда молодые люди после ее прохождения остаются на постоянную работу.

Вопросы занятости вышли на первый план в Казахстане, когда страна поставила цель - войти в число 30 наиболее развитых стран мира. Правительство разработало Дорожную карту занятости до 2020 года, в которой затрагиваются вопросы молодежной безработицы. План действий призван решать конкретные проблемы, с которыми сталкиваются молодые люди на рынке труда. Программа содержит передовые механизмы обеспечения занятости: переобучение, повышение квалификации, молодежная практика, прямое создание рабочих мест. Кроме того, план действий ставит общую цель – добиться к 2020 году уровня безработицы среди молодежи не выше 5 % [7].

В процессе самостоятельного поиска работы молодые люди могут воспользоваться специальными сайтами. К примеру: hh.kz, nur.kz. На них получить список актуальных и качественных предложений в выбранном регионе. База вакансий обновляется каждый день, что облегчает поиск нужной работы.

Особое место в содействии в трудоустройстве молодежи занимают ярмарки вакансий для безработной молодежи. При этом работодатели предлагают вакансии не только для выпускников, но и для студентов.

Исходя из всего вышеизложенного, можно сделать вывод о том, что трудоустройство молодых граждан остается сложной и актуальной задачей на сегодняшний день.

Каждый год школы, колледжи и университеты выпускают огромное количество молодых специалистов, но из-за отсутствия опыта и низкой квалификации, работодатели не заинтересованы в приеме их на работу. Большинство выпускников не могут устроиться на работу по специальности, что негативно влияет на дальнейшее профессиональное становление человека и определение жизненного пути. Все это провоцирует проблему безработицы среди молодежи. Чтобы этого избежать, нужно на ранних этапах проводить работу со школьниками и студентами, готовить их к конкурентной борьбе, информировать их о спросе на рынке труда.

Безработица среди молодежи по сравнению с безработицей взрослых приводит к худшим результатам. Длительная безработица может спровоцировать серьезные социальные и психологические проблемы. Если молодой человек долгое время не может устроиться на работу, его сопровождает чувство собственной неполноценности и бесполезности. Угнетенное состояние безработного обуславливает ухудшение отношений в семье, конфликты, иногда разводы. Следовательно, безработица приводит к серьёзным психологическим и социальным проблемам [8].

Для того, чтобы количество безработных молодых людей с высшим образованием, снизилось, необходимо, на наш взгляд, повысить пособие по безработице молодежи, мотивировать молодежь в трудоустройстве, создавать больше социально-экономических программ для молодого населения. От решения данной проблемы сегодня будет зависеть будущее страны.

Список использованной литературы:

1. Демографический ежегодник Республики Казахстан. /Астана 2017/. <http://stat.gov.kz/getImg?id=ESTAT233549>
2. Аналитическая записка «Социально-демографическое положение молодежи в Республике Казахстан». Подготовлен по заказу Агентства по статистике Центром Исследований «САНДЖ» stat.gov.kz/getImg?id=WC16200013492
3. Жоламанова Г.А «Анализ ситуации на молодежном рынке труда Республики Казахстан». http://2004-2010.iwep.kz/images/document/Zholamanova_

4. Послание Президента Республики Казахстан Н.Назарбаева народу Казахстана «Казахстан в новой глобальной реальности: рост, реформы, развитие» (Астана, 30 ноября 2015 года)
5. Закон РК от 6 апреля 2016 года № 482-V «О занятости населения»
6. Правила организации молодежной практики. <http://www.enbek.kz/docs/ru/node/38>
7. Программа «Дорожная карта занятости 2020» <http://online.zakon.kz/>
8. Пономарев П. А., Марченко Н. Ю. Безработица среди молодежи как социальная проблема современного рынка труда // Молодой ученый.- 2017. - №16. - С. 385-388.

Авраменко В.А., студент 2 курса
Сибирский государственный университет геосистем и технологий,
г.Новосибирск, Россия
Научный руководитель- д.п.н., профессор Мирза Н.В.
Карагандинский государственный университет им. Е.А.Букетова, г. Караганда,
Казахстан

ВЛИЯНИЕ СМИ НА ФОРМИРОВАНИЕ НРАВСТВЕННЫХ ЦЕННОСТЕЙ МОЛОДЕЖИ

Без всякого преувеличения область массовой информации можно назвать средоточием современной общественной жизни. СМИ остаются основным источником, формирующим представления человека о реалиях окружающего мира, а, следовательно, массовая информация является одним из основных инструментов социального регулирования. Распространяя различные сообщения и материалы, средства массовой информации создают определенные общественные мнения, формируя взгляды, настроение, и поведение отдельных индивидов, социальных групп и общества в целом. То есть, сообщая своим читателям, слушателям или зрителям определенную информацию, средства массовой информации вызывают у них определенные чувства, взгляды, впечатления, в соответствии с которыми у людей формируются определенные модели поведения. В том, что средства массовой информации, и в частности интернет, оказывают влияние на формирование ценностных ориентаций молодежи и общества в целом, сомнений нет.

Как отмечает Е.П. Прохоров, «средства массовой информации участвуют в создании духовной атмосферы в обществе через участие в формировании массового сознания во всех его сторонах и формах (мировоззрения, мирозерцания, исторического сознания и особенно общественного мнения)» [1].

Какие же ценностные ориентации формируются у современного молодого поколения под влиянием СМИ? Согласно проведенным социологическим опросам ценности современной молодежи распределились следующим образом: на первом месте у современной молодежи стоит деловая карьера (41%), на втором месте по значимости - образование, профессия - 39%. В процентном отношении они стоят примерно на одной ступени лестницы в иерархии ценностей современной молодежи. Следом идут - деньги (30%), семья (24%), любовь (22%), здоровье (15%), спорт (3%). Обращает на себя внимание тот факт, что для 30% респондентов одним из важнейших средств достижения счастья являются деньги, хотя еще пять - шесть лет назад (согласно данным различных опросов), деньги для молодежи были ценностью второго плана.

То есть, современный молодой человек думает, прежде всего, о своем благополучии, об успехе на профессиональном поприще и в личной жизни, но для этого необходим хороший заработок. В том, что в молодежной среде преобладают материальные ценности, нет ничего удивительного. Общество, сделавшее материальное благополучие и

обогащение смыслом и философией своего существования, формирует соответствующую культуру и жизненные потребности молодых людей.

Необходимо также отметить, что, несмотря на индивидуально-личностные приоритеты, процесс становления ценностных ориентаций молодых не настолько прямолинеен и однозначен. Многие установки, оставшиеся от прошлого, оказывают влияние на формирование мировоззрения молодежи (особенно через семью и традиционные социокультурные институты), что подтверждают данные различных исследований.

Обращает внимание тот факт, что девушки, как правило, на первые места ставят семью, любовь. Большинство юношей самым важным в жизни считают материальное благополучие. Кроме того, данные большинства социологических опросов свидетельствуют, что сфера досуга девушек наиболее консервативна, что также является косвенным показателем ценности для них семьи и дома. Молодые люди предпочитают формы досуга, требующие материальных затрат. Это является и одной из причин их большей неудовлетворенности материальным положением. Интернет сегодня контролирует значительную часть досуга молодежи и выступает одним из инструментов формирования духовного мира, ценностных ориентаций, социальных установок молодого поколения. Результаты опросов последних лет свидетельствуют о развлекательных предпочтениях современной молодежи.

Заботясь о росте рейтинга сайтов и соответственно о рекламных поступлениях, все крупнейшие интернет-каналы акцентируют внимание на контенте, адресуемом широкой аудитории, и отказываются от низкорейтинговых, узкоцелевых. А.А. Грабельников отмечает: «Если сложить вместе все развлекательные интернет-каналы, то их присутствие в сети окажется едва ли не самым объемным по сравнению с социально-политическими, информационными, образовательными программами» [2]. Менее посещаемы телевизионные и интернет-каналы о культуре, научно-популярные, детские, религиозные.

Рост потребности в событийной и иной оперативной информации актуализирует информационные функции СМИ, расширяет объем публикаций репортажного, новостного характера. Так, информационный контент Интернета занимает по рейтингу, как правило, вторые места.

Тематика информационных сайтов имеет тенденцию сближения с потребностями аудитории, но не по всем ее разделам. Наибольший интерес вызывает информация на темы внутренней политики (32,4%), семьи (18,3%) и культуры (8,9%).

В целом получается, что для одних Интернет - прежде всего, источник оперативной информации, для других - преимущественно средство отдыха, форма развлечения или «способ эмоциональной разрядки». Но помимо этого, современный Интернет способствует приобщению к проблемам и событиям культурной и политической, социально-экономической жизни страны.

Ответить, почему так популярно времяпрепровождение в Интернете в молодежной среде не так уж и сложно. Конечно, это связано с общедоступностью: мало найдется на сегодняшний день семей, у которых нет доступа к Интернету, который давно уже не роскошь. А вот возможность посещать спортивные залы, различные выставки имеется далеко не у всех. Встречается и такой вариант, что возможность есть, но нет желания.

Но в то же время мы считаем, что некоторые ограничения в СМИ необходимы. Так, например, надо ограничить доступ детей и подростков к сайтам сомнительного содержания.

Сегодня средства массовой информации выступают и как создатели собирательного образа положительного или отрицательного героя, и как средство пропаганды созданного им героя, а также и как средство пропаганды реального человека,

лицетворяющего те или иные качества, отвечающие требованиям общества либо государства, либо отдельным слоями группам этого общества.

Анализ данных разных социологических исследований позволяет выделить во социальном портрете современной молодежи противоречивые характеристики (многие из которых отмечены В.Т.Лисовским):

- возросший уровень образованности и недостаточную согласованность социального и личностного смысла образования;
- признание молодежью социальной значимости участия в общественной жизни и стремление самоутвердиться в непроизводственной сфере, главным образом, в сфере досуга;
- стремление к активному участию в социальных преобразованиях и фактическое отстранение, особенно учащейся молодежи, от многообразных видов социальной деятельности;
- желание что-то изменить к лучшему в окружающей действительности и пассивность в поиске и реализации возможностей для самостоятельного улучшения жизни[3].

Можно много и долго говорить о современной молодежи и ее проблемах, приводить в качестве примеров высказывания исследователей, винить «во всех грехах» средства массовой информации или оправдывать их. Но один из главных выводов, к которому мы пришли и который мы можем сделать - позитивная или негативная роль средств массовой информации в формировании ценностных ориентаций молодежи, во многом определяется тем, какими именно социальными силами и с какой целью они используются.

На основании вышесказанного можно прийти к следующим выводам:

1. Становление ценностных ориентаций современной молодежи происходит под влиянием различных обстоятельств, но одним из значимых факторов, оказывающих воздействие на молодежь, являются средства массовой информации, что подтверждают данные социологического опроса. Роль СМИ в процессе социализации молодежи возрастает. Способы формирования ценностных ориентаций в обществе через средства массовой информации многообразны: от активного навязывания определенных образцов и моделей поведения до отстраненного информирования.
2. Сегодня в сознании молодежи преобладают ориентации на индивидуально-личностные и материальные ценности, которые очень часто пропагандируются средствами массовой информации. Но, наряду с ними, возрастает значимость общечеловеческих ценностей, усиливается интерес к вечным проблемам добра и зла, смысла жизни, справедливости.
3. Негативное воздействие СМИ связано во многом с их коммерциализацией. Для нынешних масс-медиа характерно смещение акцентов в сторону развлекательности и изрелищности в ущерб культурно-просветительским и познавательным возможностям. В то же время, наметилась позитивная тенденция увеличения документально-художественных, культурно-просветительских сайтов (хотя их рост идет очень медленными темпами, по сравнению с увеличением развлекательных сайтов), в которых освещается культурная жизнь мира, страны, региона. Молодежи прививаются нравственные, общечеловеческие, культурные ценности.
4. Современное молодое поколение в своих оценках средств массовой информации согласно с одной из определяющих ролей СМИ в процессе социализации и становления ценностных ориентаций личности. Являясь основным потребителем продукции СМИ, молодежь в некоторой степени вынуждает их формировать свою работу в соответствии со своими интересами и вкусами. Можно сказать, в отношении «молодежь - СМИ», действует правило рыночной экономики - «спрос рождает предложение».

Список использованной литературы

1. Система СМИ России. / Под. ред. Я.Н.Засурского. - М., 2014.- С. 153.
2. Грабельников А.А. Русская журналистика на рубеже тысячелетий. - М., 2009.

3. Лисовский В.Т. Духовный мир и ценностные ориентации молодежи России. - СПб, 2012. - С.94.

Коткова Л.И., магистрантка 2 курса
Научный руководитель – канд. пед. наук, доцент Салимова Р.М.
Стерлитамакский филиал Башкирского государственного университета,
г. Стерлитамак, Россия

ИССЛЕДОВАНИЕ ЦЕННОСТНЫХ ОРИЕНТАЦИИ СТАРШЕКЛАССНИКОВ

Система ценностных ориентаций является важнейшей психологической характеристикой личности и одним из центральных личностных образований. Она выражает осознанное отношение человека к окружающей действительности и определяет всю потребностно-мотивационную сферу, оказывает значительное влияние на все стороны его поведения и деятельности. Как один из важных содержательных компонентов направленности личности ценностные ориентации характеризуют готовность человека к совершению определенной деятельности по удовлетворению различных потребностей и интересов, придают личностный смысл и направление жизненным позициям, поведению, поступкам человека, определяют его активность, общий подход к миру, к себе, к другим людям. Ценности охватывают всю жизнь человека во всех ее проявлениях и сторонах, в том числе познавательную, эмоционально-волевую сферу человека. Осознавая собственные ценностные ориентации, свое место в окружающем мире, человек размышляет над смыслом и целью своей жизнедеятельности, своего бытия.

Понятие ценностных ориентаций было введено в послевоенной социальной психологии как аналог философского понятия ценностей. Р. С. Немов рассматривает ценностные ориентации как то, что человек особенно ценит в жизни, то, чему он придает особый, положительный жизненный смысл [4]. Е. С. Волков определял ценностные ориентации как сознательный регулятор социального поведения личности [4]. По мнению Алексева, ценностные ориентации – это отражение в сознании человека ценностей, признаваемых им в качестве стратегических жизненных целей и общих мировоззренческих ориентиров [1, с. 23].

В современной науке понятие «ценностных ориентаций» соотнесено, с другой стороны, с ценностными стандартами группы, класса, нации, социальной системы, с другой стороны с мотивационными ориентациями личности. Развитие ценностных ориентаций тесно связано с развитием направленности и всей структуры личности. Д. А. Леонтьев указывал: «что в деятельности человека по удовлетворению непосредственных потребностей основным критерием оценки выступает общественная шкала ценностей. В удовлетворении личных и индивидуальных потребностей в процессе общественно полезной деятельности реализуется отношение индивида к обществу и соответственно соотношение личностного и общественно значимого» [3, с. 65].

Ценности являются целью, основой и результатом воспитания, поэтому изучение ценностей отдельных личностей и различных социальных групп, выявление противоречий между ценностями поколений являются актуальными направлениями в современных научных исследованиях. Результаты исследования помогают представить и лучше осмыслить закономерности взаимодействия макросоциальных трансформаций и психологических феноменов сознания личности и социальных групп, способствуя выявлению важных тенденций в ходе исторических преобразований ценностных ориентации людей в целом. Проведенные исследования в этой области способствуют пониманию направлений общего социального развития других социально-демографических и социально-экономических групп, так как молодежь во многом является показателем приоритетов социального развития. Эти исследования также

позволяют осознать, чем обуславливается социальное поведение личности и группы на уровне не столько отдельных поступков в конкретных социальных ситуациях, сколько более длительных поведенческих программ, направленных на достижение отдаленных, перспективных целей [2].

Сказанное выше дает основание полагать, что ценностные ориентации личности, усваиваемые в процессе ее развития, зависят от того, в каких социально-исторических условиях формируется личность и в какие сферы деятельности она включена. Формирование ценностных ориентаций – длительный и сложный процесс. Оно предполагает хорошее знание психологических механизмов, лежащих в основе ценностных ориентаций, и условий их развития.

В ценностных ориентациях как психологическом образовании выделяют три аспекта: субъективный, интернациональный и объективный. К субъективному аспекту можно отнести приобретение жизненного опыта во всех сферах жизнедеятельности, готовность к самоанализу и рефлексии, удовлетворенность собой, самопознание, духовное самосовершенствование, мечты. Интернациональный аспект ценностных ориентаций включает все ценное для человека в самом процессе взаимодействия с окружающими людьми и предметами: значимость добрых взаимоотношений, жизненный комфорт и хорошая обстановка, сочувствие и сопереживание другим, взаимопонимание и взаимопомощь, дружба, хорошие, добросердечные отношения, интересные и творческие люди. Объективный аспект ценностных ориентаций содержит: достижение материальных благ и ценных вещей, быт, социальные блага, привилегии, слава и почет, одежда, машина, культурное окружение. Но, конечно, более всего объективный аспект ценностных ориентаций характеризует экзистенциальные, общекультурные, эстетические, религиозные ценности, цель и смысл жизни человека. Субъективный, объективный и интернациональный аспекты охватывают три уровня регуляции поведения личности. На самом высоком уровне (по времени и степени обобщенности) находятся детерминирующие и регулирующие всю жизнедеятельность человека общечеловеческие и экзистенциальные ценности, которые проявляются в ориентации на: определенный жизненный путь, творческую активность, радость жизни и познания, понимание «добра и зла», идеалы модели желаемого будущего и, конечно, в понимании цели и смысла бытия. Так, человек может считать для себя самым важным стать эрудированной, образованной и культурной личностью, но эти ценности включают и нравственный аспект, т.е. человеку важно быть не просто культурным, а еще отзывчивым человеком, доброжелательно относиться к людям. Степень активности личности в реализации этих целей тоже изменяется, т.е. нарастает с течением времени, а, достигнув некоторого уровня, может снижаться. На данном уровне регуляции жизнедеятельности человека проявляется, прежде всего, его зависимость от социокультурных особенностей: национальной культуры, от традиций, обычаев и ритуалов и т.д. Далекое не все то, что для человека значимо, ценно может быть реализовано в его поведении. Это зависит от некоторых обстоятельств, субъективных и объективных причин.

Формирование и функционирование ценностных ориентаций имеет ряд особенностей. Поскольку ценностные ориентации личности обычно определяются как направленность на цели и средства деятельности и таким образом выражают ее отношение к окружающему, взаимодействие человека с внешним миром можно предположить, что их формирование, как целостной психологической структуры начинается в период между старшим подростковым и началом юношеского возраста. О том, что именно в этот период, а не в более раннем возрасте, формируются ценностные ориентации личности, по мнению некоторых исследователей, указывает наличие основного условия их формирования – достаточно высокий уровень рефлексии, осознанные отношения к себе, наличие жизненного опыта и возникновение произвольного поведения. Именно в данном возрасте отношения со сверстниками и качество этих отношений представляет для подростков и старшеклассников большую ценность, причем

нередко такую высокую, что отодвигают на второй план учебную деятельность, уменьшают привлекательность общения с родителями. Это общение является практикой по овладению способами социального взаимодействия в коллективе и способствует проявлению у них высокой нравственной активности, направленной на осознание целого ряда моральных качеств и на усвоение норм морали [5, с. 62].

Особую актуальность и интерес сегодня представляет изучение изменений, происходящих в сознании современной молодежи, которые затрагивают и ценностную сферу. Радикальные изменения в социально-политической, экономической, общественной, духовной сферах нашего общества повлекли за собой кардинальные изменения в ценностных ориентациях и поступках людей, особенно отчетливо это проявляется у подростков и старшеклассников.

Мы провели сравнительное исследование ценностных ориентаций старшеклассников, проживающих в полных и неполных семьях с помощью методики «Ценностные ориентации» О. И. Моткова и Т. А. Огневой. Данная методика диагностирует ценностные ориентации личности, их значимости и степени реализации в их жизнедеятельности. Эти ценности, в соответствии с теорией самодетерминации Э. Л. Диси и Р. М. Руаяна, разделены на внешние и внутренние ценности. Результаты проведенной диагностики свидетельствуют, что учащиеся из полных семей испытывают трудности с реализацией таких ценностей как хорошее материальное благополучие ($t=3,9$; $p\leq 0,01$), саморазвитие личности ($t=3,9$; $p\leq 0,01$), физическая привлекательность ($t=2,4$; $p\leq 0,05$), теплые и заботливые отношения с людьми ($t=2,4$; $p\leq 0,05$), высокое социальное положение ($t=3,6$; $p\leq 0,01$). Следует отметить, что из представленных ценностей три относятся к внешним ценностям. Таким образом, старшеклассникам важны: признание в обществе, внимание со стороны других людей, а также значимым для них является материальная обеспеченность. Учащиеся из неполных семей испытывают трудности с реализацией таких ценностей, как хорошее материальное благополучие ($t=3,7$; $p\leq 0,01$), саморазвитие личности ($t=3$; $p\leq 0,01$), известность и популярность ($t=2,1$; $p\leq 0,05$), физическая привлекательность ($t=2,4$; $p\leq 0,05$), высокое социальное положение ($t=3,2$; $p\leq 0,01$). Из данного списка ценностей четыре относятся к внешним ценностям. То есть мы можем говорить о том, что учащиеся из неполных семей больше ориентированы на внешние проявления ценностей. По результатам методики учащиеся из полных и неполных семей практически не демонстрируют различий в уровне значимости ценностей. Это может означать, что, несмотря на отсутствие одного из родителей, дети из неполных семей стремятся к реализации тех же ценностей, что и дети из полных семей.

Анализируя ценностные ориентации старшеклассников, нельзя забывать, что перед юношами стоит задача профессионального и личностного самоопределения, которая означает отнюдь не автономию от взрослых, а четкую ориентировку и определение своего места во взрослом мире. Отечественные психологи рассматривают личностное самоопределение как одно из главных возрастных новообразований раннего юношеского возраста. Это предполагает изменения в социальных взаимоотношениях, интеллектуальной сфере, в дифференциации умственных способностей и интересов, развитие интегративных механизмов самосознания, выработка мировоззрения, жизненной позиции, а также определенных ценностных ориентаций, без которой затруднительно взросление и выбор профессии старшеклассников.

Список использованной литературы:

1. Алексеев В. Г. Ценностные ориентации как фактор жизнедеятельности и развития личности // Вопросы психологии. – 2004. – 63-70.
2. Журавлева Н. А. Динамика ценностных ориентации личности в условиях социально-экономических изменений // Мир психологии. – М. : 2004. – Вып. 3. – 226 с.
3. Леонтьев Д. А. Методика изучения ценностных ориентаций / — М. : 2002. – 312 с.

4. Немов Р. С. Психология. В 3 книгах. Книга 1. Общие основы психологии. - М.: Владос, 2010 – 687 с.
5. Крылов А. А. Психология: учебник. – М. : Просвещение, 2001. – 316 с.

Курбангалеева З.Р., магистрантка 2 курса
 Научный руководитель – к.п.н., доцент Петрова Т.И.
 Стерлитамакский филиал Башкирского государственного университета,
 г. Стерлитамак, Россия

ФОРМИРОВАНИЕ ПРЕДСТАВЛЕНИЙ О ЗДОРОВОМ ОБРАЗЕ ЖИЗНИ У ДЕТЕЙ

В 21 веке особое внимание уделяется физической культуре младших школьников. Физическая культура совместно с другими предметами решает одну из важных проблем – проблему здоровья ребенка. Предметом обучения физкультуры в начальной школе является двигательная деятельность человека с общеразвивающей направленностью. В процессе овладения этой деятельностью укрепляется здоровье, совершенствуются физические качества, осваиваются определённые двигательные действия, активно развиваются мышление, творчество и самостоятельность [1].

В соответствии с Федеральным государственным образовательным стандартом (ФГОС) предметные результаты освоения основной образовательной программы начального общего образования по физической культуре должны отражать: формирование первоначальных представлений о значении физической культуры для укрепления здоровья человека (физического, социального и психологического), о ее позитивном влиянии на развитие человека (физическое, интеллектуальное, эмоциональное, социальное), о физической культуре и здоровье как факторах успешной учебы и социализации; овладение умениями организовывать здоровьесберегающую жизнедеятельность (режим дня, утренняя зарядка, оздоровительные мероприятия, подвижные игры и т.д.); формирование навыка систематического наблюдения за своим физическим состоянием, величиной физических нагрузок, данных мониторинга здоровья (рост, масса тела и др.), показателей развития основных физических качеств [2, с. 16-17].

В связи с изменениями, внесёнными в федеральный базисный учебный план, курс «Физическая культура» реализуется с первого по четвертый классы по три часа в неделю. Программный материал делится на две части. Общий объём учебного времени составляет 405 часов. В каждом классе выделяется время для совместной работы учащихся с родителями (проекты, соревнования, конкурсы). Так как физическая культура связана с физической активностью ребенка в практической деятельности, то и часов на практическую деятельность отводится больше, чем на теоретическую. Преподаватель физической культуры в соответствии с ФГОС и учебной программой составляет свою рабочую программу. Кроме уроков физкультуры проводятся внеурочные мероприятия, которые способствуют физическому воспитанию учащихся и помогают совершенствовать жизненно важные навыки и умения, такие как: целеустремленность, умение планировать, организационные навыки, мотивационность, толерантность и другие.

Для выявления уровня сформированности представлений о здоровом образе жизни у обучающихся четвертого класса в одной из школ города Стерлитамака Республики Башкортостан было проведено исследование. Результаты констатирующего среза показали, что коэффициент усвоения материала в экспериментальном классе составляет 0,67 (см. табл. 1). Коэффициент усвоения ($K_{усв.}$) знаний всего класса вычислялся по формуле: $K_{усв.} = \frac{\text{сумма полученных баллов}}{\text{общее количество баллов}}$. Средний коэффициент усвоения ($K_{усв.ср.}$) всего класса вычислялся по формуле: $K_{усв.ср.} = \frac{\text{сумма коэффициентов усвоения}}{\text{количество детей}}$. Из 25 учащихся высокий уровень

представлений о здоровом образе жизни имеют 4 школьника, средний уровень – 12 человек, а 9 обучающихся показали низкий уровень знаний.

Таблица 1

Результаты тестирования обучающихся
на констатирующем этапе исследования

№	Ф.И. обучающихся	Задания										Всего баллов	Уро вень	Коеффициент
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10			
1	А. Элина	6	4	4	6	4	4	6	4	13	9	60	С	0,76
2	Б.Глеб	6	4	4	4	2	4	5	4	12	2	47	Н	0,6
3	Б.Денис	4	0	4	4	6	4	5	4	9	0	35	Н	0,45
4	Б. Максим	4	4	4	8	4	6	7	4	15	4	60	С	0,76
5	В. Александра	6	4	4	8	4	4	5	4	0	0	39	Н	0,5
6	Г. Радмир	8	4	4	4	4	4	5	6	16	10	65	В	0,83
7	Г. Руфина	6	0	4	6	4	4	5	6	0	0	35	Н	0,45
8	Е. Даниил	2	4	4	4	2	4	5	4	0	2	31	Н	0,4
9	Е. Егор	2	0	4	8	4	0	7	4	16	11	56	С	0,7
10	Ж. Милена	6	4	4	4	4	4	7	6	12	10	61	С	0,78
11	И. Вильдан	8	4	4	4	4	4	6	6	12	10	62	С	0,79
12	К. Эльза	8	4	4	8	4	4	0	4	10	6	52	С	0,67
13	К. Евгений	4	4	4	8	4	4	5	4	16	6	59	С	0,76
14	К.Владислав	4	0	4	4	4	4	5	4	11	6	46	Н	0,59
15	К. Мария	6	4	4	6	4	4	7	7	13	8	63	С	0,8
16	М. Екатерина	8	4	4	6	4	4	7	6	15	11	69	В	0,88
17	М. Динислам	8	4	4	8	2	4	0	4	14	6	54	С	0,69
18	М. Рафаэль	8	4	4	6	2	4	7	6	15	11	67	В	0,86
19	Т. Камилла	6	4	4	8	4	4	7	4	11	11	63	С	0,8
20	Ф. Алина	8	0	4	6	4	4	6	4	0	0	36	Н	0,46
21	Ф. Валерия	6	4	4	6	4	4	7	6	0	2	43	Н	0,55
22	Ш. Даниэла	4	4	4	6	2	4	5	6	12	10	57	С	0,73
23	Ш. Елена	8	4	4	8	2	4	5	6	13	12	66	В	0,85
24	Я. Дарья	6	4	4	8	4	4	5	4	15	8	62	С	0,79
25	Я. Евгений	2	4	0	4	4	6	5	6	0	0	31	Н	0,4
Средний коэффициент усвоения														0,67

По результатам констатирующего этапа исследования мы выделили проблему личной гигиены обучающихся. На формирующем этапе исследования был проведен классный час на тему «Личная гигиена и гигиена обучения». С обучающимися были рассмотрены вопросы: правила гигиены, умывание и купание, забота о глазах, уход за ушами, уход за зубами, уход за руками и ногами, забота о коже. Экскурсия не только формирует представления о здоровом образе жизни у младших школьников, но и способствует физической активности и укреплению здоровья обучающихся. Младшие школьники с удовольствием прогуливались по парку города и делились своими впечатлениями. Беседуя с обучающимися, была проведена связь между здоровьем человека и окружающей природой. Были затронуты глобальные вопросы о влиянии человека на природу, и как это сказывается на жизни людей.

Был реализован проект под названием «Твой режим дня». Дети продемонстрировали свой режим дня, расписав по минутам и выделив, в особенности, время, которое они уделяют укреплению здоровья. Были проведены классные часы на темы: «Наше здоровье в наших руках» и «Знакомство с валеологией». Оба мероприятия были направлены на формирование представлений о здоровом образе жизни, о здоровье, здоровом и больном организме, о хорошем и плохом самочувствии. Была раскрыта сущность понятия

«валеология» и значение фразы «Здоровыми людьми становятся больше от упражнений, чем от природы». На уроке физкультуры учитель показывал, какие упражнения можно выполнять дома, какие методические приемы использовать. Кроме занятий с младшими школьниками на всех уроках проводились физкультминутки по улучшению и укреплению осанки, зрения, опорно-двигательного аппарата и других частей тела.

Для выявления успешности формирования представлений о здоровом образе жизни у младших школьников был проведен контрольный срез, результаты которого отражены в таблице 2. Коэффициент усвоения повысился и составил 0,87. Высокий уровень представлений о здоровом образе жизни имеют 18 обучающихся, средний уровень – 7 детей, с низким уровнем знаний младших школьников не оказалось.

Таблица 2

Результаты тестирования обучающихся
на контрольном этапе исследования

№	Ф.И. обучающихся	Задания										Всего баллов	Уро вень	Коэфф ициент
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10			
1	А. Элина	6	6	6	4	8	4	12	6	8	7	67	В	0,86
2	Б. Глеб	4	6	6	4	8	4	8	10	6	6	62	С	0,79
3	Б. Денис	6	4	6	4	12	4	8	6	8	5	63	С	0,81
4	Б. Максим	6	6	6	6	8	4	8	10	6	6	66	В	0,85
5	В. Александра	6	6	6	4	8	4	8	10	8	8	68	В	0,87
6	Г. Радмир	6	6	6	4	12	4	8	10	8	7	71	В	0,91
7	Г. Руфина	4	4	6	4	8	4	8	6	6	6	56	С	0,72
8	Е. Даниил	4	4	2	6	8	4	8	6	6	6	54	С	0,69
9	Е. Егор	4	4	6	4	12	2	6	10	8	8	64	С	0,82
10	Ж. Милена	6	6	6	4	8	4	12	10	6	8	70	В	0,9
11	И. Вильдан	4	4	2	6	8	4	8	10	6	7	59	С	0,76
12	К. Эльза	6	4	6	6	8	4	12	10	8	8	72	В	0,92
13	К.Евгений	6	6	6	6	12	4	12	10	8	7	77	В	0,99
14	К. Владислав	6	4	6	6	8	4	12	10	6	8	70	В	0,9
15	К. Мария	6	6	6	6	8	4	12	6	8	7	69	В	0,88
16	М. Екатерина	6	6	6	6	12	4	12	10	6	8	76	В	0,97
17	М. Динислам	6	6	6	6	12	4	12	10	8	8	76	В	0,97
18	М. Рафаэль	4	6	6	6	8	2	8	10	8	6	64	С	0,82
19	Т. Камилла	6	6	6	6	12	4	8	6	8	8	70	В	0,9
20	Ф. Алина	6	4	6	4	12	4	8	10	6	6	66	В	0,84
21	Ф. Валерия	4	4	6	6	12	4	8	6	8	7	65	В	0,83
22	Ш. Даниэла	6	6	6	6	8	4	8	10	8	8	70	В	0,9
23	Ш. Елена	6	6	6	6	12	4	12	6	8	8	74	В	0,94
24	Я. Дарья	6	6	6	6	12	4	12	10	6	8	76	В	0,97
25	Я. Евгений	6	6	6	6	12	4	12	10	8	5	75	В	0,96
Средний коэффициент усвоения														0,87

Проследив динамику процесса формирования представлений о здоровом образе жизни у обучающихся, можно сделать следующие выводы: валеологизация обучения и воспитания сформировала понимание основ здорового образа жизни у младших школьников, и, скорей всего, улучшила общее состояние здоровья детей. Возросло количество детей, придерживающихся ведущих принципов здорового образа жизни (режим, дня, рациональное питание, оптимальный двигательный режим и др.).

Таким образом, сохранение и поддержание здоровья – один из основных аспектов человеческой жизни. Вследствие этого, необходимо уделять особое место формированию

у детей представлений о здоровом образе жизни, готовности к оздоровлению организма и положительного отношения к ней.

Список использованной литературы:

1. Егоров Б.Б., Пересадына Ю.Е. Программа «Физическая культура» URL: <http://ww.school2100.ru/uroki/elementary/fizra.php>.

2. Приказ об утверждении и введении в действие федерального государственного образовательного стандарта начального общего образования, 2009 – 41 с.

Канатқызы А., 3 курс студенті

Ғылыми жетекші - п.ғ.д. Минжанов Н.А., Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

ҚАРТ АДАМДАРМЕН ӘЛЕУМЕТТІК ЖҰМЫС

Елбасымыз Н.Ә.Назарбаев Қазақстан халқына жолдауда «Төртінші өнеркәсіптік революция жағдайындағы дамудың жаңа мүмкіндіктері» айтқан бүгінде әлем төртінші өнеркәсіптік революция дәуіріне, технологиялық, экономикалық және әлеуметтік салалардағы терең және қарқынды өзгерістер кезеңіне қадам басып келеді... біз әлем елдерінің сенімі мен құрметіне бөленіп, брендке айналған тәуелсіз Қазақстанды құрдық. [1]

Қарт адамдарды әлеуметтік қолдау негізгі үш бағытта жүзеге асырылады. Олар: зейнетақымен қамсыздандыру, әлеуметтік кепілдіктер мен жеңілдіктер ұсыну және әлеуметтік қызмет көрсету. Қарттарды әлеуметтік қолдау тетігі мемлекеттік және өңірлік деңгейлерде жүзеге асырылады. Мемлекеттік деңгейге заңмен белгіленген кепілді зейнетақы, қызмет көрсету және әлеуметтік кепілдіктер ұсыну кіреді. Өңірлік деңгей қамсыздандыру дәрежесін жергілікті жағдайлар мен мүмкіндіктерді ескере отырып қосымша арттыру мәселелерін шешуді қамтиды. Олар – коммуналдық қызметтер төлемі, электрмен жабдықтау, байланыс қызметі, жолақы бойынша жеңілдіктер және басқа да кепілдіктер.

Рухы биік, еңбегі ерен, бірлігі мығым Мәңгілік Ел болу үшін бізде бәрі бар. Тәуелсіздіктің туын желбіретіп, тұғырын нығайтқан біздің тарих алдында жүзіміз жарқын! Біздің тірегіміз – тәуелсіздік, тілегіміз – тұрақтылық, білегіміз – бірлік! Мен халқыма сенемін. Көк байрағымыздағы алтын қырандай еліміз қанатын кеңге жайып, асқар биіктерден көрінсін! [2].

«2014-2016 жылдарға арналған республикалық бюджет туралы» ҚР Заң жобасы бойынша ең төменгі зейнетақы – 20 782 теңге, негізгі зейнетақы төлемі – 9 983 теңге, айлық есептік көрсеткіш – 1 852 теңге [3].

Қазақстандағы зейнетақымен қамсыздандыру жүйесі қазіргі уақытта көп деңгейлі болып табылады. Жоғарыда аталған төлемдерге жинақтаушы зейнетақы қорынан төленетін төлемдер қосылады. Осылайша, таяу жылдары зейнетақы мөлшерлерінің өсуіне байланысты, біз зейнетақымен қамсыздандыру саласын халықаралық стандарттарға сәйкестендіреміз деп ойлаймын.

XXI ғасырдың басында Қазақстанда зейнетақымен қамтамасыз ету, мүгедектікке, асыраушысынан айрылуына және жасына байланысты берілетін мемлекеттік әлеуметтік жәрдемақыларды қамтитын әлеуметтік қамсыздандырудың аралас жүйесі қалыптасты.

Реформа тиісті демалысқа кету сәтіне зейнетақы қорларында қажетті сомаларын жинақтап үлгермеген зейнеткерлердің де мүдделерін қорғауды қамтамасыз етті. Олар ынтымақты жүйе кезіндегі жұмыс өтіліне теңбе-тең зейнетақыны және жинақтаушы зейнетақы қорларындағы өздерінің зейнетақы жиналымдарын ала алады.

Зейнеткерлердің материалдық табысы жұмыс істейтіндерге қарағанда әлдеқайда аз, ал ол олардың отбасы мен қоғамдағы жағдайын өзгешелеп, тұрмыстық жағдайларда

әлжуаз етеді. Сондықтан да зейнеткерлерге мемлекет, сондай-ақ кәсіпорындар мен мекемелер, түрлі қорлар тарапынан дер кезінде қолдау көрсетудің маңызы зор.

Атаулы әлеуметтік көмектің сыртында, аз қамтамасыз етілген азаматтарға жергілікті бюджет қаржысы есебінен тұрғын үй көмегі де көрсетіледі. Оның мөлшері мен берілу тәртібін жергілікті өкілетті органдар белгілейді. Жергілікті атқарушы органдар бюджеттің мүмкіндігін ескере отырып және демеушілік қаржыларды тарту арқылы басқа да әлеуметтік көмек түрлерін көрсетеді. Мәселен, жергілікті атқарушы органдардың мәліметтері бойынша, үстіміздегі жылдың бірінші жартысында 370 мыңға жуық адамға 3,5 млрд. теңгеден асатын сомада көмектер көрсетілген.

– БҰҰ-ның бағалауына сәйкес, жасы 65-тен асқан адамдардың үлесі 7 пайызды құраса, ол қартайып бара жатқан қоғам болып есептеледі. Қазақстанда халықтың жалпы санында қарт адамдардың тұрақты көбею үрдісі байқалады. 2004 жылдың басында-ақ 65 жастан асқан адамдардың үлесі 7,4 пайыз болды. БҰҰ-ның болжауынша, 2030 жылы бұл көрсеткіш елімізде 11,5 пайызға жетпек.

Қазақстан халқының қартаюу үдерісіне үш фактор әсер етеді, атап айтқанда олар: бала туу деңгейінің төмендігі, өлім деңгейінің, әсіресе, еңбекке қабілетті жастағы ер адамдар өлімінің жоғарылығы және халықтың көші-қоны. Өзіңіз байқағандай, қарттармен жүргізілетін әлеуметтік жұмыс проблемасы жалпы мемлекеттік маңызға ие.

Елдегі демографиялық жағдайды жақсарту мақсатында балалы отбасыларға төленетін жәрдемақылар енгізілді. Оның ішінде бала туғанда берілетін, бала бір жасқа толғанға дейін оның күтіміне байланысты және аз қамтылған отбасылардағы 18 жасқа дейінгі балаларға төленетін жәрдемақылар. Елбасы Жолдауына сәйкес, 2008 жылдың 1 қаңтарынан бастап ана мен баланы әлеуметтік қорғауға әрекше көңіл бөлінген.

Халықты жұмыспен қамтуда, еңбек қатынастарын жетілдіруде ықпалды шаралар қабылдануда, оған жаңа Еңбек кодексінің қабылдануы да өз әсерін тигізді. “Жұмыспен қамту туралы” Заңға сәйкес халықтың әлеуметтік әлжуаз топтары, оның ішінде 21 жасқа дейінгі жастар, зейнеткерлік жасы алдындағы адамдар, мүгедектер және басқалар мақсатты топтар құрамына кіреді. Оларды жұмыспен қамтуға жәрдемдесу үшін бірқатар нақты шаралар қарастырылған, дәлірек айтқанда, олар қоғамдық жұмыстарға тартуда, кәсіби қайта даярлау мен біліктілік арттыруға және басқа да әлеуметтік жұмыс орындарына басымдық жағдайда жұмысқа орналасу құқығына ие [2].

27 қаңтарда мен Парламентте «Әлеуметтік-экономикалық жаңғырту - Қазақстан дамуының басты бағыты» деп аталатын Қазақстан халқына Елбасының Жолдауы жарияланды. Жалпыға Ортақ Еңбек Қоғамына қарай 20 қадам - әр қазақстандыққа қамқорлық көрсету [4].

Сондай-ақ, зейнеткерлерді әлеуметтік қолдаудың материалдық қолдаумен ғана шектелмейтінін атап өткен жөн. Әлеуметтік қызмет көрсету әлеуметтік қорғаудың маңызды бағыттарының бірі болып табылады. Қарт адамдардың отбасынан қол үзіп, жалғыз қалатын жағдайлары жиі кездеседі, сондай жағдайларда олар қолдауға, жәрдемге мұқтаж. Егер бұрын қарт адамдар үшін жауапкершілікті негізінен отбасы көтерсе, қазір көп жағдайда бұл міндет мемлекеттік және жергілікті органдарға, әлеуметтік қорғау мекемелеріне жүктеліп отыр. Қарттар мен мүгедектерге үйде, медициналық-әлеуметтік мекемелерде түрлі қызметтер көрсетіледі. Үнемі бөгде адамның көмегіне мұқтаж 15 мыңнан астам адам зейнеткерлер мен мүгедектерге арналған 76 мемлекеттік стационарлық медициналық-әлеуметтік мекемелерде өмір сүріп жатыр, 33 мыңнан астам жалғыздікті қарттарға әлеуметтік қызметкерлер үйлеріне барып қызмет көрсетеді.

Республика Үкіметі мүгедектерді әлеуметтік, медициналық, кәсіптік және еңбекпен оңалту мәселелерін шешудің кешенді міндеттерін белгілеп отыр. Олар мүгедектерді оңалту және әлеуметтік-тұрмыстық бейімдеу жөніндегі іс-шаралардың ауқымды тізбесін қамтиды. Ардагерлер мен мүгедектерге жыл сайын санаторий-курорттық ем көрсетіледі, бұл мақсатқа қаржы жергілікті бюджеттен бөлінеді. Соңғы жылдары көрсетілетін әлеуметтік қызметтер тізімі ұлғая түсті. Әлеуметтік қызмет көрсету саласының, оның

ішінде мемлекеттік емес секторлардың одан әрі дамуы үшін болашақта әлеуметтік қызметтер туралы заң жобасын әзірлеу көзделіп отыр.

Халықты әлеуметтік қолдаудың мемлекеттік саясатын іске асыру әлеуметтік әріптестік пен бизнестің әлеуметтік жауапкершілігін арттыруға, үкіметтік емес қоғамдық ұйымдарды кеңінен тартуға және пайдалануға арқа сүйейді, оның өзі елімізде қажетті әлеуметтік тұрақтылықты сақтауға мүмкіндік береді [2].

2012 жылғы «Қазақстан 2050» стратегиясы жолдауында:

– Мемлекет қоғамның әлеуметтік жағдайы төмен топтарына – зейнеткерлерге, мүгедектерге, еңбекке жарамсыздарға, науқас балаларға және т.б. атаулы көмек үшін толық жауапкершілік алатын болады”, – деп атап өтілген. Біз әрқашан халықты әлеуметтік жағынан қолдауда, қамқорлық жасауда Елбасының Жолдауы мен бағдарламаларын басшылыққа аламыз [5].

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Нұрсұлтан Назарбаевтың Қазақстан халқына жолдау “Төртінші өнеркәсіптік революция жағдайындағы дамудың жаңа мүмкіндіктері” <http://zanmedia.kz/2018/01/10/n-rs-ltan-nazarbaevty-aza-stan-hal-yna-zholdauy-toly-n-s-a/>

2. Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә.Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы «Қазақстан жаңа жаһандық ахуалда: өсу, реформалар, даму». Егемен Қазақстан. 1 желтоқсан 2015 жыл № 220 (310585)

3. 2014 - 2016 жылдарға арналған республикалық бюджет туралы. Қазақстан Республикасы Заңының жобасы туралы. Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2013 жылғы 29 тамыздағы № 890 қаулысы.

4. Назарбаев Н. Ә. «Қазақстан әлеуметтік жаңғыртылуы: Жалпы Ортақ Еңбек Қоғамына қарай 20 қадам». Егеменді Қазақстан 2012 № 380-382. 12 – 3б.

5. «Қазақстан-2050» стратегиясы – қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты. Қазақстан Республика Президенті Н.Ә. Назарбаевтың Қазақстан халқына жолдауы. 2012. Егемен Қазақстан № 828-831 1,2-8б

Қасенғажы А.С., студент 3 курса

Научный руководитель - Омарова А.Р., колледж экономики, бизнеса и права КЭУК, г.Караганда, Республика Казахстан

ЧЕЛОВЕК В СИСТЕМЕ ОБЩЕСТВЕННЫХ ОТНОШЕНИЙ

Формирование личности. Жизнь иногда ставит жестокие, но очень убедительные эксперименты. Широко известны истории детей, похищенных в раннем младенчестве дикими животными и долгое время проведенных в их окружении. Итог развития таких детей один – полноценными людьми, несмотря на интенсивные попытки их "очеловечивания", они так и не становились. Аналогична и судьба детей, которых, по каким-то причинам, растили в полном одиночестве вне нормального контакта с человеческим окружением. И наоборот, довольно многочисленны примеры, когда инвалиды, с детства ограниченные в возможности нормально видеть, слышать, передвигаться, становились полноценными членами общества.

Так воспитанники интерната для слепоглухонемых в Сергиевом Посаде получают не только аттестаты о среднем образовании, успешно работают, создают семьи. Некоторые - заканчивают вузы, защищают диссертации. Один из крупнейших астрофизиков современности англичанин С. Хокинг, с ранних лет, вследствие тяжелой неизлечимой болезни, практически не может двигаться, говорить. Он общается с миром только с помощью двух пальцев, нажимающих на клавиши компьютера, но все это не мешает ему быть отцом четырех очаровательных детей, активно участвовать в научной

деятельности: он автор оригинальных идей и концепций, многих авторитетных публикаций, участник крупнейших конференций.

Такие примеры доказывают, что человек может стать полноценной личностью только будучи включенным в отношения и сотрудничество с себе подобными. Человек – существо социальное. Детеныш животного, рождается вполне подготовленным к существованию в этом мире. Родившийся же человек – самое беспомощное существо. Без поддержки других он не проживет и несколько часов. Но благодаря поддержке, прежде всего - родителей, благодаря общей и профессиональной подготовке, - он становится, фактически, самым могущественным существом на Земле, которому доступно преобразование окружающего мира и даже освоение *космического пространства*.

Личность – общественное существо, освоившее социальный опыт и способное к самостоятельному поведению.

Так же как тело человека формируется в лоне другого (матери), так и сознание человека пробуждается, формируется и развивается окутанное чужим сознанием, в реальных отношениях с другими людьми. Особую роль в этом процессе играют родители, в действиях, словах, отношении которых впервые обособливается и оформляется личность ребенка, расцениваются его действия и поступки. Впервые осмысленно ребенок начинает видеть мир и себя как бы глазами родителей и даже говорить о себе начинает именно в их интонациях: "моя ручка", "моя головка", "мне хочется баиньки"...

Современная психология придает все большее значение первым неделям жизни ребенка, даже - внутриутробному развитию, когда сознание ребенка еще не сформировалось, но он уже воспринимает доброжелательность или неприязнь к нему этого мира, в первую очередь родителей и особенно - матери. С человеческим сознанием буквально повторяется ситуация Чеширского кота из известной сказки Льюиса Кэрролла "Алиса в Стране Чудес", где сначала появлялась улыбка кота, а потом и сам кот. Так и человек - сначала воспринимает отношение к нему окружающих и только потом воспринимает само это окружение. Это с детства формирующее человека извне отношение к нему на протяжении всей жизни формирует внутреннее "духовное тело" личности. Именно другие являются творцами человеческой души, сознания.

Формирование и содержание нашей личности определяется характером и содержанием нашей жизнедеятельности, в процессе которой и происходит *социализация – усвоение личностью конкретного социального опыта, способствующее формированию и развитию сознания*. И социальная культура накладывает отпечаток на весь наш внутренний мир, мышление и поведение, взгляды и интересы. Этот путь формирования и развития личности - путь ее социализации – выдающийся отечественный психолог Л.С. Выготский называл процессом "вращивания" социального в индивидуальную психику. Усвоенные индивидом программы социально-культурной деятельности становятся основой осмысления им действительности. При этом особую роль играют те программы поведения, с которыми мы сталкиваемся на самых ранних этапах своей жизни и которые осваиваем еще бессознательно. Все другие нормы и образцы поведения накладываются на эти усвоенные в самом раннем детстве программы как на уже подготовленный фундамент, а мерой развития личности служит совокупность усвоенного индивидом социального опыта.

Общественные отношения – отношения, в которые люди вступают в процессе их совместной практической духовной деятельности. Они являются, с одной стороны, результатом деятельности, а с другой – формой этой деятельности.

Основные формы и уровни общественных отношений:

- 1) Отношения между различными социальными общностями (классами, нациями)
- 2) Отношения между разного рода трудовыми коллективами: (производственными, учеными)

3) Межличностные отношения

Носителями социальных отношений выступают люди. При этом они вступают в различные виды социальных связей: политические, экономические, религиозные, нравственные и т.д.

В целом общественные отношения принято делить на 2 основные группы: *материальные* и *идеальные*.

Материальные – те отношения, которые не зависят от воли людей; это отношения, связанные с производством, бытовые, семейные и т.д.

Идеологические – отношения, которые складываются на основе тех или иных общих идей, в которых отражаются человеческие идеи и потребности; прежде, чем сложиться, они проходят через сознание людей.

Общество как исторический процесс. Даже поверхностный взгляд на историю человечества позволяет отметить, что общество непрерывно изменяется. В этой связи возникают вопросы: Каковы причины общественной эволюции? Кто выступает в качестве сил исторического процесса?

С точки зрения исторического материализма субъектом развития общества выступают сами люди, а не сверхъестественные факторы. Люди сами творят свою историю. Они являются одновременно и объектом и субъектом общественного процесса, который развивается в соответствии с естественно-историческими законами.

Главным доказательством исторического развития всегда выступает деятельность народных масс. Они представляют собой такую исторически изменчивую общность, которая, в силу своего положения в обществе, заинтересована в том, чтобы реально участвовать в общественном процессе. Народные массы являются определяющей движущей силой исторического процесса

Личность и массы. Проблема соотношения личности и массы занимала историков на протяжении всей человеческой истории. Между тем, некоторые мыслители разрывают это соотношение, абсолютизируя значение одного элемента и пренебрегают другим. Французский историк времен реставрации Моно писал о деятельности масс и недооценивал роли выдающихся личностей. В советской философии роль народа в истории преувеличивалась. Западная социология рассматривала роль народных масс неадекватным образом: так, с точки зрения младогегельянцев (левое крыло), народ представляет собой костную инертную силу, неспособную к самостоятельному творчеству и считали его врагами духа и общечеловеческого прогресса. Эти теоретики непомерно раздували роль «мыслящих» личностей и считали их движущей силой общественного прогресса. Классики марксизма считали, что именно народ является творцом исторического развития, т.к. народ способен и выступает главной производительной силой общества. Эта оценка роли народных масс в истории не только не умаляет роли выдающихся деятелей, но напротив, дает истинную, справедливую оценку их деятельности. Если подходить объективно, нельзя не признать, что они играют весьма значительную роль, как новаторы, зачинатели организаторы движения. Да, великие личности видят дальше всех, способны предвидеть будущее, предвидеть последствия тех или иных действий. Но при всем этом нельзя оправдать слепое поклонение им, непомерное увеличение их исторической роли, - это все способно породить «культ личности». Однако истинным творцом и героем истории является народ, и никакой исторической личности не дано ни изменить, ни отменить законы естественной исторической эволюции, ни изменить ход истории.

Список использованной литературы:

1. Евгений Замятин «Мы»
2. Франц Кафка «Процесс»
3. Ссылки
4. <https://www.hse.ru/pubs/share/direct/document/62628412>

Мухатов А., ученик 8 класса
Научный руководитель - учитель истории Петрова Т.А.
КГУ СОШ № 25, г. Караганда, Республика Казахстан

ЧЕЛОВЕК В СИСТЕМЕ ОБЩЕСТВЕННЫХ ОТНОШЕНИЙ

В области межнациональных отношений постоянно возникает множество проблем, которые необходимо решать научно, оперативно, результативно. Сегодня особенно наши достижения не должны создавать представления о беспроblemности национальных процессов.

Противоречия свойственны всякому развитию, неизбежны они и в этой сфере. Главное - видеть постоянно возникающие их аспекты и грани, искать и своевременно давать верные ответы на вопросы, которые выдвигает жизнь. В сфере национальных отношений проявляются разнообразные противоречия, раскрытие и разрешение их обеспечивает общественно развитие.

Формирование личности, гармонично сочетающей в себе черты национальной гордости и уважения к другим нациям - сложный процесс, протекающий под влиянием семьи, школы, вуза, коллектива, личных знакомств, т.е. в определенной микросреде.

В сложной системе общественных отношений человеку принадлежит особая роль. Он часть этой системы, ее сознательно активный элемент. Вне человека не существуют ни социальные, ни национальные связи: именно он является их носителем, их «последней инстанцией».

Проблема «нация - человек» чрезвычайно сложна. Социальная принадлежность человека в течение его жизни может неоднократно меняться, национальность дана ему изначально, раз и навсегда. Сложное и неоднозначное положение человека в системе межнациональных связей обусловлено состоянием самого общества, теми процессами, которые в нем происходят.

Какие факторы наиболее негативно могут влиять в современном обществе на национально-самочувствие человека?

Во – первых, объективные процессы, происходящие в обществе, особенно если их пытаются игнорировать.

Во - вторых, проведение в жизнь национальной политики, ошибки и упущения при ее проведении.

Заметим, что даже всесторонне разработанный и неуклонно проводимый в жизнь принцип национального равноправия не делает и не может сделать все нации и народности страны абсолютно равными с точки зрения их социальных функций.

Например, в результате значительных различий по численности они не могут играть одинаковую роль в общественном развитии. В итоге и возможности удовлетворения их национальных интересов и потребностей не может быть идентичной.

Положение человека в обществе должно определяться не социальной или национальной принадлежностью, а только его личными качествами и трудом. Однако деформации как экономического, так и социально - политического порядка не могут не сказаться на национальном самосознании человека.

Причины многих проблем в сфере межнациональных отношений следует искать именно в этом, а не в изначальном национализме того или иного человека или народа.

Человек ощущает национальное достоинство или испытывает определенное национальное самочувствие в конкретной социальной среде. Национальное достоинство или национальная определенность индивида - есть этносоциальная природа личности.

Одним из элементов национальной свободы человека является право на индивидуальное национальное самоопределение. Теперь оно установлено Конституцией (Основным Законом) РК: «Каждый, - гласит статья 19, - вправе определять и указывать или не указывать свою национальную, партийную и религиозную принадлежность.»

Национальное достоинство личности неразрывно связано с фактическим состоянием его общих прав и национальной свободы, так же как их реальное состояние не может не задевать национального достоинства индивида.

Неудовлетворенность возможностями осуществления гражданских прав и национальной свободы может проецироваться из сферы межличностного общения в область межнациональных отношений.

Национальный вопрос органически связан с миром эмоций. В поведении человека роль эмоциональных и рациональных компонентов во многом зависит от конкретной ситуации, в которую он попал.

Если эмоциональные компоненты, влияющие на поведение человека, накладываются на национальный фон и проецируются на национальные обиды, на чувство национальной ущемленности, тогда эмоциональная сторона, ведающая поведением индивида и тем более толпы, усиливается многократно.

Межнациональное общение выполняет сложные функции обмена информацией между народами, регулирует их отношения, является важнейшим фактором развития, сотрудничества и взаимообогащения народов.

Межличностное национальное общение регулируется на определенных условиях, как признание безусловного равенства сторон, уважение к языку, культуре, традициям, обычаям, правилам поведения, образу жизни друг друга.

В зависимости от культуры общения в его процессе вырабатываются чувства доверия, уважения людей друг к другу, их дружба. Националистические предрассудки, наоборот, отталкивают, разделяют представителей различных наций.

Важнейшая функция культуры межнационального общения - сближать народы, повышать их доверие и уважение друг к другу.

Сохранению межнационального мира и согласия в полиэтническом обществе способствует языковая политика.

Гармоничное, устойчивое развитие разных этносов также предполагает проведение языковой политики, способствующей сохранению основы национальной культуры - языка этноса.

В сфере языкового общения очень важно свободное развитие языков, полная свобода для каждого гражданина страны говорить, воспитывать и обучать своих детей на любом языке, не допуская никаких ограничений или принуждений в употреблении языков, вместе с тем необходимо развитие социальных функций государственного языка.

Сегодня очень важен глубокий анализ национальной психологии, своеобразия эмоциональной реакции человека или народов на те или иные события современной жизни.

Казахстан- уникальное государство по своему этнодемографическому составу и многообразию религий и культур.

В силу ряда причин, обусловленных спецификой развития республики, этнический фактор играет значительную роль в общественной жизни и оказывает существенное влияние на весь ход социально-экономических и особенно политических процессов.

Решать проблемы, возникающие в сфере межнациональных отношений в условиях либерального общества, как заметил Президент РК, едва ли не сложнее, чем при тоталитаризме.

Демократия сама по себе не гарантирует автоматического решения проблем, возникающих во взаимоотношениях этносов.

Те или иные конфликты в обществе сегодня могут проецироваться на межнациональные отношения, приобретая этнонациональную окраску.

В связи с этим, возрастает роль государства в реальной оценке ситуации и в разработке форм и методов урегулирования межнациональных отношений.

Новые социально-политические реалии нашего общества сегодня требуют такой языковой политики, которая отвечала бы потребностям многонационального общества и учитывала особенности языковой ситуации в республике.

Сегодня в Казахстане существует реальное многообразие языков. Каждый гражданин общества имеет право на пользование родным языком, свободный выбор языка общения, воспитания, обучения и творчества. Четкое закрепление статуса казахского языка как государственного и русского как официально употребляемого в системе государственной власти и его широкое применение в межличностных отношениях соответствует реалиям, жизненным потребностям, задаче сохранения и упрочения межнациональной стабильности, взаимопонимания и дружбы народов.

Статус государственного языка означает расширение его общественных и культурных функций, решение необходимых для этого материально-технических, кадровых, педагогических и иных вопросов, поощрение и помощь в изучении государственного языка представителям других национальностей.

Сегодня **казахский народ** вправе ожидать великодушия, благородства и поддержки в возрождении своего родного языка.

Несмотря на все принимаемые меры в полной мере до сих пор не реализован государственный статус казахского языка.

В условиях **демократии** при решении межнациональных проблем недостаточно использование только традиционных методов, связанных с деятельностью государственных органов. Необходимы и общественные механизмы регулирования межнациональных отношений. Для поддержания равновесия в обществе, обеспечения межнациональной стабильности в Казахстане с 1995 г. действует Ассамблея народа Казахстана, которая представляет культурные, социальные и экономические интересы народов нашей республики.

Этот орган позволяет синтезировать мнение национальных групп, что облегчает определение приоритетов национальной политики, в основе которой лежит принцип равенства возможностей всех граждан независимо от их национальной и религиозной принадлежности.

Придание конституционного статуса Ассамблее народа Казахстана обеспечивает представительство различных этнических групп страны в общественно-политической жизни республики. И национально-культурные центры, одни из первых самоорганизующихся институтов гражданского общества, стали основой межэтнического согласия в республике.

В многонациональной стране, каким является Казахстан, от правильного решения национальной проблемы во многом зависит национальное самочувствие человека и будущее государства.

Модель межэтнического согласия, реализованная за годы независимости в республике, стала одной из основ международного авторитета и престижа Казахстана.

Сегодня главная цель национальной, этнической безопасности нашего государства - создать благоприятные условия для полноценного развития всех этносов Казахстана, реализации их интересов, предотвращения потенциальных конфликтов на национальной почве, формирования такого самосознания, при котором чувство принадлежности к единой стране играло бы важнейшую роль в ее сохранении и развитии.

Доктрина национального единства Казахстана призвана укрепить межнациональный мир и внутривнутриполитическую стабильность в обществе.

Список использованной литературы:

1. Назарбаев Н.Н. Мир и стабильность в общем доме. - Казахстанская правда, 24 декабря, 2003

2.Котов А.К. Суверенный Казахстан: гражданин, нация, народ - Алматы, 1996

3.Конституция (Основной Закон) РК - Алматы, 1995

4.Кыдыралина Ж. Нация и история – Астана, 2009

Фамилия автора:Баймагамбетова Д.Н.

Теги: Межнациональное согласие Человек

Журнал: Сборник материалов с конференции "СМИ в системе политических институтов: теория и практика",2010, город: Астана

Сабыржанова Т., студентка 3 курса

Научные руководители – к.п.н., доцент Абдакимова М.К.,

директор ЧОУ «SOS Детская деревня Темиртау» Дубровский В.В.

Карагандинский экономический университет Казпотребсоюза, г.Караганда,
Республика Казахстан

ПЕРЕПРОФИЛИРОВАНИЕ ИНТЕРНАТНЫХ ОРГАНИЗАЦИЙ ДЛЯ ДЕТЕЙ СИРОТ И ДЕТЕЙ, ОСТАВШИХСЯ БЕЗ ПОПЕЧЕНИЯ РОДИТЕЛЕЙ В ЦЕНТРЫ ПО ПОДДЕРЖКЕ СЕМЕЙ И ДЕТЕЙ, ОКАЗАВШИХСЯ В СЛОЖНОЙ ЖИЗНЕННОЙ СИТУАЦИИ

В программных выступлениях Президента Республики Казахстан определены приоритеты работы в системе защиты прав детей-сирот и детей, оставшихся без попечения родителей. Так Главой государства было поручено:

- выработать меры по сокращению количества воспитанников организаций образования для детей-сирот и детей, оставшихся без попечения родителей (далее – детские дома);

- сформировать правовые механизмы создания детских домов семейного типа; принять конкретные меры по разукрупнению интернатных организаций для детей-сирот и детей, оставшихся без попечения родителей;

- создать общенациональную базу данных детей-сирот и детей, оставшихся без попечения родителей.

Во исполнение поручений Главы государства утвержден Общенациональный план по укреплению семейных отношений, морально-этических и духовно-нравственных ценностей в Республике Казахстан на 2015-2020 годы, в рамках которого предусмотрено на законодательном уровне вопросы реализации разукрупнения детских домов и альтернативного устройства детей-сирот в семьи.

При разработке предложений по перепрофилированию интернатных организаций для детей-сирот и детей, оставшихся без попечения родителей в центры по поддержке семей и детей, оказавшихся в трудной жизненной ситуации, за основу было взято методическое пособие «Трансформация функций интернатного учреждения в службу поддержки семьи», разработанное ОО «Психологический семейный центр «Гармония», г.Шымкент, 2008 год совместно с Департаментом образования Южно-Казахстанской области при поддержке Представительства Детского фонда ООН «ЮНИСЕФ» в Республике Казахстан[1].

Предложенный в методическом пособии план трансформации детского дома в службу поддержки семьи разработан для одного из казахстанских детских домов, то есть адаптирован к действующей ситуации в Казахстане. Вместе с тем, был изучен международный опыт перепрофилирования интернатных учреждений в службы поддержки семьи (центры поддержки семьи). Изученный опыт указывает на длительность процесса, занимающего от 5 до 15 лет.

На срок реализации проекта перепрофилирования интернатных учреждений влияющими факторами являются следующие:

1. готовность нормативно-правовой базы для работы центров поддержки семьи;
2. готовность специалистов для работы в центрах поддержки семьи;
3. выделение финансирования на повышение квалификации работников интернатных учреждений для работы с семьями, для работы в кризисных ситуациях и т.д.;
4. наличие и подготовленность замещающих семей (патронатная семья, опекуны/попечители, гостевые и приемные семьи);
5. объем освещения в средствах массовой информации мероприятий по устройству детей в семьи и поддержки семей, оказавшихся в трудной жизненной ситуации информированность населения.

Международный опыт перепрофилирования интернатных учреждений в службы поддержки семьи (опыт регионов Российской Федерации [2], а также опыт Республики Сербия [3]) указывает на необходимость четко слаженной работы центральных и территориальных органов власти.

В свою очередь, соответствующее поручение Президентом Республики Казахстан дано в конце 2014 года разработан Общенациональный план мероприятий по укреплению семейных отношений, морально-этических и духовно-нравственных ценностей в Республике Казахстан [4].

Открытие и функционирование центров поддержки детей основано на Типовых Правилах, согласно которым Центр оказывает детям, находящимся в трудной жизненной ситуации социально-бытовые, социально-медицинские, социально-психологические, социально-педагогические, социально-трудовые, социально-культурные, социально-экономические услуги [5].

Комплекс специальных социальных услуг оказывается с предоставлением постоянного или временного (дневного) пребывания, а также путем предоставления информационных, консультационных, посреднических услуг.

Штатная численность Центров, оказывающих специальные социальные услуги в государственном секторе устанавливается в соответствии с типовыми штатами работников государственных организаций образования и перечня должностей педагогических работников и приравненных к ним лиц. В частных Центрах могут работать социальные работники.

В Центр принимаются следующие категории детей, находящихся в трудной жизненной ситуации:

- 1) дети из неблагополучных семей;
- 2) дети, оказавшиеся в неблагоприятных семейных условиях, угрожающих их здоровью и развитию, дети, пострадавшие от жестокого обращения;
- 3) дети-сироты и дети, оставшиеся без попечения родителей.

Выдача направления в Центр осуществляется управлением образования области, столицы и города республиканского значения на основании заключения органа, осуществляющего функции государства по опеке и попечительству, подтверждающее нахождение семьи (ребенка) в трудной жизненной ситуации.

Консультативная помощь самостоятельно и добровольно обратившимся детям и их законным представителям оказывается без направления управления образования.

В Центре организуются до пяти разновозрастных групп для детей от 3 до 18 лет, количеством не более 15 человек.

В недалеком будущем детские дома планируется преобразовать в центры поддержки детей, попавших в трудную жизненную ситуацию. Подготовительная работа уже была начата несколько лет тому назад.

Существующая практика усыновления, опеки и патроната не была подкреплена поддержкой профессиональных социальных служб в процессе подбора, обучения будущих приемных родителей, помощи ребенку в адаптации к новым условиям проживания, оценке ресурсов семьи и потребностей ребенка, а также последующей поддержки приемной семьи. В стране необходимо развивать систему социального и

психологического мониторинга и сопровождения всех видов приемной семьи в целях профилактики возврата детей в детские дома.

В каждом регионе Казахстана существуют государственные Центры адаптации несовершеннолетних. В задачи ЦАНов входит оперативная помощь в выходе из кризисной ситуации несовершеннолетних, их устройство, воссоединение ребенка с семьей.

По инициативе Комитета по охране прав детей МОН РК при Центрах адаптации несовершеннолетних, детских домах были созданы 37 служб по поддержке семьи и школ приемных родителей, которые функционируют на общественных началах и обеспечивают работу только с семьями детей, уже находящихся в учреждениях (детских домах, ЦАНах), при этом, не охватывая нуждающиеся семьи профилактикой раннего семейного неблагополучия. Сотрудниками действующих Служб являются воспитатели и специалисты учреждений.

Один из таких центров поддержки семьи был открыт в мае 2016г. в г. Алматы на базе детского дома № 2, работа которой была направлена на:

1. разработку новых программ обучения социальных работников и психологов, которые будут заниматься работой с семьями и детьми в трудной жизненной ситуации, а также устройством и сопровождением ребенка в замещающей семье;

2. разработку и апробацию программ и методов подготовки всех видов замещающих семей;

3. разработку и апробацию технологий мониторинга и сопровождения семьи с приемнымребенком;

4. работу с целевой группой:

- школа приемных родителей;

- обучение кандидатов в приемные родители, опекуны и патронатные воспитатели по специальным программам;

- обучение семей, уже воспитывающих детей, родительские мастер-классы;

- услуги комплексного сопровождения семьи: мониторинг процесса адаптации детей-сирот, детей, оставшихся без попечения родителей, в замещающих семьях; пошаговое ведение и курирование, психологическая и правовая помощь ребенку и родителям;

- социальный патронат: услуги по оказанию помощи кризисным семьям и воссоединению ребенка с кровной семьей; педагогическая и реабилитационная работа с ребенком, оказавшемуся в трудной жизненной ситуации;

- юридическая помощь и консультации.

При успешной реализации проекта предполагается провести трансформацию/перепрофилирование детского дома № 2 г. Алматы в «Центр поддержки семьи» как Уполномоченную организацию органов опеки и попечительства Управления образования г. Алматы с соответствующими полномочиями и функциями, а также с финансированием из местного бюджета.

Уникальный опыт существует в Восточно-Казахстанской области, где уже несколько лет работает «Центр поддержки семьи и детства» акимата города Усть-Каменогорск.

Центр создан в 2008 году в рамках международного проекта «Город дружественный к ребенку» по инициативе ЮНИСЕФ.

Целью его деятельности является оказание психологической, социальной и юридической помощи семьям и детям, попавшим в трудную жизненную ситуацию.

Задачи Центра:

1. изучать ожидания и оценивать потребности семей и детей в социально-психологической поддержке. Разрабатывать и внедрять соответствующие услуги.

2. определить круг проблем, касающихся данной социально-демографической группы.

3. обучать родителей, педагогических работников технологиям, обеспечивающим успешное функционирование семьи и воспитание ребенка в семье.

4. организовать профилактическую и коррекционно-развивающую деятельность социально-психологической службы центра с детьми и подростками, оказавшимися в трудной жизненной ситуации.

5. обеспечивать детское участие в решениях вопросов относительно города, в котором они проживают.

6. координировать участие организаций образования в реализации проекта «Город, дружественный к ребенку», содействовать повышению статуса института семьи в городе.

С 2009 года при центре функционирует круглосуточная служба телефона доверия для детей и подростков. Специалисты центра подготовили и реализуют городские программы по поддержке института семьи: 6 авторских программ для детей и подростков девиантного поведения, целью которых является формирование и развитие социально-значимых образцов поведения у участников, принятие ими общечеловеческих ценностей.

Практически во всех регионах работают филиалы Общественного Фонда «АнаҮйі» (ДомМамы), миссией которого является сохранить ребенка в семье (с родной матерью). «Дом мамы» призван помочь женщинам в сложных жизненных ситуациях, предоставляя им моральную и материальную поддержку.

Пилотный проект стартовал в столице Казахстана – городе Астана. Первый кризисный центр открылся в мае 2013 года. За пять месяцев в Дом был полностью заселен. Поддержка была оказана 15 женщинам. Столько же малышей за этот срок нестал и сиротами. В октябре 2013 года были открыты еще три кризисных центра для женщин с детьми: второй Дом в Астане и по одному Дому в Алматы и Костаная. С июня 2015 года в Казахстане работает уже 23 Дома Мамы. Всего планируется открыть 54 кризисных центра во всех областных центрах Казахстана.

Каждый месяц, в среднем, в кризисный центр поступает 40-45 мамочек с новорожденными. За время действия проекта помощь и понимание в приютах «АнаҮйі» (ДомМамы) нашли около 900 женщин с детьми (данные на июль 2015 года).

Сегодня, как на государственном уровне, так и в среде наиболее инициативных общественных организаций, предпринимаются определенные попытки профилактики сиротства и безнадзорности, однако о полной ликвидации социального сиротства как явления говорить еще очень преждевременно.

В рамках своей миссии SOS Детские деревни Казахстана не только работают с детьми, которые уже лишились родителей, но так же и проводят профилактические мероприятия социального характера, направленные на поддержку тех семей, в которых дети, в силу социальных, материальных и прочих проблем, находятся на грани разлучения и уже входят в группу риска социального сиротства.

Фонд «SOS Детские деревни Казахстана» - разработчик эффективных социальных программ по оказанию помощи приёмным родителям и профилактике сиротства. Одна из них - проект «Вместе строим счастливую семью». В рамках данного проекта специалисты и привлечённые профессионалы провели ряд тренингов для работников органов опеки и социальных служб Казахстана по работе с приёмными семьями, психологов, SOS-мам и приёмных родителей. Важным этапом стали беседы и консультации для неблагополучных биологических родителей, чтобы они сумели принять полную ответственность за детей и сделали положительные изменения в своей жизни. Проект «Вместе строим счастливую семью» доказал свою эффективность и будет продолжен в 2017 году. Генеральным партнером КФ «SOS Детские деревни Казахстана» выступает Фонд развития социальных проектов «SAMRUK-KAZYNA TRUST».

Находя такие семьи, социальные работники и психологи проекта оценивают положение семьи и ее потребности в укреплении, а после этого проводят работу по предоставлению спектра услуг, направленных на усиление потенциала семьи. В

результате предоставления целого комплекса услуг, в соответствии с планом развития, семья должна встать на ноги и самостоятельно обеспечивать уход за своими детьми.

В Карагандинской области новый проект с 2017 года реализуется на базах областного детского дома для детей с ОВР и детского дома «Кулыншак».

Перепрофилирование включает в себя профилактику социального сиротства, помощь кризисным семьям, работу с родственниками и потенциальными родителями, постинтернатное сопровождение детей до 23 лет.

Коллектив детского дома «Кулыншак» г. Караганды начал работу с того, что получили списки 2500 неблагополучных семей, находящихся на учете в органах полиции, создали мобильную бригаду, в которую вошли психологи, социальные педагоги, юрист, и отправились по адресам. На месте фотографировали, в каких условиях проживают дети, записывали их данные и родителей, выясняли источники доходов, в какую школу ходят, есть ли документы, получают ли пособия, приглашали в центр для дальнейшего сопровождения и помощи.

Первое, на что обращали специалисты внимание, не подвергается ли ребенок насилию в семье, нет ли угрозы жизни и здоровью. В семьях, где родители наркоманы или алкоголики, ребенок невольно становится заложником опасной ситуации.

Нередко специалисты слышали от мам, что им не надо подачек, их чада не хуже других, а то, что в доме крыша течет и зимой очень холодно, что дети не ходят в школу из-за педикулеза и бледные, потому что плохо питаются, - для них в порядке вещей, так как понятие норм у них расплывчатое.

В центре составляется план защиты каждого ребенка, выясняется, в чем он нуждается: в школьных принадлежностях, зимней обуви, проездном билете, школьном питании, досуге, развитии.

По мнению специалистов, такие приезды мобильной бригады не одноразовая акция, нужна большая социальная, системная и командная работа. По мнению специалистов, за каждой из таких семей должен быть закреплен социальный работник, приходящий не менее двух раз в неделю.

В настоящее время центр поддержки детей налаживает связь со структурами образования, здравоохранения, отделами занятости и социальных программ, инспекторами по делам несовершеннолетних, наркологической службой. Но проблем немало. В данный момент Центр сталкиваемся с тем, что не всегда может оформить детей в летний лагерь ближайшей школы, а только по месту учебы.

Работа с кровными родственниками и приемными семьями - это второе направление на пути к преобразованию детских домов в центры поддержки детей. Каждое воскресенье к воспитанникам приходят два десятка родственников, и задача Центра - либо вернуть ребенка в кровную семью, либо получить разрешение на возможное усыновление другой семьей. Центр предоставляет возможность видиться с детьми даже тем родителям, которые лишены родительских прав, потому что есть примеры их исправления. Если есть хоть малейший шанс воссоединить семью, нужно его использовать.

Уже три года, как в Караганде заработали школы приемных родителей. За это время большое количество людей приняли сирот и детей, оставшихся без попечения, в свои семьи. И то, что процент успешно адаптированных детей гораздо выше процента дезадаптации, - результат огромной работы как самих родителей, так и специалистов, сопровождающих эти семьи.

С какими проблемами сталкиваются приемные родители, взяв ребенка из детского дома?

Конечно, от всех будущих проблем школа приемных родителей не защитит, но во многих ситуациях поможет найти объяснение как своим собственным реакциям на происходящее, так и необычному поведению ребенка. Основные проблемы в этот период - психологические. Как ни готовься, адаптация и социализация потребуют выработки новых стереотипов поведения, ломки представлений, наработки новых навыков и умений.

У родителей, принявших детей с диагнозами, свои трудности. И здесь в качестве государственной помощи хорошо было бы дать новым родителям больше возможностей для проведения качественного медицинского обследования, а также для устройства ребенка в детский сад или школу. У детей огромный ресурс для восстановления. Возможно, любви и заботы усыновителей хватит, чтобы за два-три года маленький «Маугли» по развитию перегнал сверстников - иногда спасенные из «системы» дети делают поразительные успехи. Но в значительной части случаев потребуется приложить к любви бесконечное терпение, годы хождений по врачам, занятия с дефектологами, психологами, логопедами.

Вариантов заботы о сиротах и детях, оставшихся без попечения родителей, достаточно много. Сегодня в выборе ребенка на воспитание из детского дома помогает Республиканская база детей (РБД), имеющаяся в сети интернет.

Так как центры - это преобразованные детские дома, у них есть хорошие материальные базы с летними лагерями, спортивными площадками, компьютерными классами, везде налажена кружковая и секционная работа. Этот потенциал подготовленных кадров может быть использован как для реабилитации воспитанников центра, так и детей из неблагополучных семей с целью профилактики социального сиротства. В своей стратегии преобразования детского дома предполагается, что какая-то часть воспитателей и педагогов, пройдя переобучение, может стать социальными работниками в неблагополучных семьях. Бесспорно, чем раньше сирота, ребенок, оставшийся без попечения родителей, попал в Дом ребенка, чем больше времени провел в детских домах, тем выше вероятность деформации психики и нарушений привязанности. И это очень веская причина для отказа от детских домов.

Список использованной литературы:

1. Трансформация детского дома в центр поддержки семьи. Методическое пособие. // <https://nsportal.ru/shkola/materialy-k-attestatsii/library/2016/08/20/transformatsiya-detskogo-doma-v-tsentr-podderzhki>

2. Инновационные модели семейных форм устройства детей-сирот и детей, оставшихся без попечения родителей: Сборник / Под общ. ред. Н.П. Ивановой. – М.: ГосНИИ семьи и воспитания, 2007.

3. Комплексный план трансформации Детских резиденциальных учреждений 2009 - 2013 гг., Проект: «Трансформация Детских Резиденциальных Учреждений и Развитие Устойчивых Альтернатив», Белград, Сентябрь 2009 г., UNDP, UNICEF.

4. Общенациональный план мероприятий по укреплению семейных отношений, морально-этических и духовно-нравственных ценностей в Республике Казахстан на 2015 - 2020 годы от 28 ноября 2014 года № 139-р // http://online.zakon.kz/m/Document/?doc_id=31670237

5. Типовые правила деятельности Центров поддержки детей, находящихся в трудной жизненной ситуации // http://online.zakon.kz/Document/?doc_id=36128194#pos=0;30

Сакенова И. 2 курс студенті

Ғылыми жетекші – магистр, аға оқытушы Ерубәева Д.Ш.

Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

АЗАМАТТЫҚ ҚОҒАМ БЕЛГІЛЕРІ МЕН ҚҰНДЫЛЫҚТАРЫ

Қазіргі заманда ғылым мен білім, ақпараттық технология, техника қаншалықты қарыштап дамыған сайын, адамның бойындағы рухани-адамгершілік қасиеттерінің соншалықты төмендеп бара жатқанын күнделікті өмірде көріп отырмыз. Атап айтар

болсақ: тастанды бала, қарттар үйі, қатыгездік, табиғатты ластау, ағашты кесу, алдап соғу, жемқорлық, өлтіріп кету, өз-өзіне қол салу, т. б. толып жатыр. Адамзаттың ең асылы – «адам» деп қарайтын болсақ, онда адамның азғындауына не себеп? Әлде заман кінәлі ме? – деген сұрақтар туындайды. Көпшілігі «заманына қарай адамы» деген принциппен өмір суруде. Ал, заманды құрайтын адам емес пе? Міне, сонда барлығы қайтадан адамға келіп тіреледі. Сондықтан күллі әлемді сақтап қалатын бірден-бір жол рухани адамгершілік білім екені даусыз. Ал, адамның жүрегіне нұр құятын, риясыз сүйіспеншілікпен рухани бастауға жетелейтін, ол – ұстаз.

Рухани-адамгершілік білімнің негізі болып табылатын «Өзін-өзі тану» жобасының авторы С. А. Назарбаева «Өмір әдебі» деген кітабында: «Рухани кәусар бұлаққа барар жол іздеу әр адамның міндеттерінің міндеті екендігіне сенімдімін» дей келе, оған тек жалпыадамзаттық құндылықтарды оқыту арқылы ғана жетуге болатынын атап көрсетті. Сонымен қатар: «Алланың алдында бәріміз бірдейміз. Әрқайсысымыздың жолымыз, өмірлік міндетіміз бар, бірақ бәрімізге ортақ міндет – жан дүниеміздегі махаббаттың сөнбейтін шырағын жаға отырып, Адам боп қалу!» деп адамшылықты бірінші орынға қояды. Бүгінгі таңдағы жас ұрпаққа беріліп жатқан тәрбиенің түрлерін алып қарайтын болсақ, ақыл-ой тәрбиесін математика сабағы, дене тәрбиесін дене шынықтыру сабағы дамытатын болса, патриоттық тәрбиені тарих сабағында, эстетикалық тәрбие музыка, әдеп сабақтарында беріледі. Ал адамгершілік тәрбиесі тек сынып сағатымен шектеліп қалды. Аптасына бір рет болатын сынып сағатында шешімін таппай жүрген түйінді мәселелердің көп екенін ескерсек, тәрбие бағытына уақыттың қалмайтыны да белгілі. Ал, түсінген кісіге жас ұрпақ тәрбиесі үшін, жалпыадамзат үшін «Өзін-өзі тану» пәнінің алатын орны ерекше[1].

Рухани құндылықтар қоғам талабына сай өзгерістерге ұшырап жаңа нарықтық қоғам салты пайда болды. Бұл жағдайлар адамдардың арасында ізгілік, әділдік, өзара көмек, төзімділік сияқты қарым-қатынастар орнатуына ықпал ететін құндылықтар мен әр жеке тұлғаның шығармашылық мүмкіндіктерінің ашылуы мен оларды жүзеге асыруға түрткі болатын құндылықтарды зерттеу қажеттіліктерін туғызды. Осындай жағдайларда қоғамдық мұраттар мен адамдардың тәлімдік үдерістері өзгерді, сондықтан да білім мазмұнын түбегейлі жаңғырту, әдістерді жаңарту және жастарды оқыту мен тәрбие беру технологияларын жетілдіру қажеттілігі туындады.

Азаматтық қоғамның қалыптасу үрдісінде, оның басты факторлары мен құндылықтарына ғылыми зерттеу жүргізіліп, даму үрдістерін анықтау маңызды мәселелердің бірі. «Азаматтық қоғам» ұғымы арқылы қоғамдық байланыстар мен қатынастардың жағдайы бейнеленіп, белгілі бір мелекеттегі тұрғындардың азаматтық қайраткерлігінің қарқыны, мемлекет пе қоғамның әлеуметтік саладағы қызметтерінің бөліну деңгейі анықталады. Басқаша айтқанда, азаматтық қоғам демократиялық құрылысқа аса қажет әлеуметтік қатынастардың өзін-өзі реттеу қызметіне жағдай туады: азаматтар саяси институттардың көмегіне сүйенбей-ақ, өздері реттей алатын қатынастарға мемлекеттің қол сұғуы тежеледі. Сондықтан да демократиялық сипаттағы саяси жүйесі бар құқықтық мемлекеттің дамуында азаматтық қоғамның алатын орны ерекше.

Азаматтық қоғамның біздің түсінігіміздегі нақты анықтамасы мынадай: ол – құрамындағы мүшелердің арасындағы экономикалық, мәдени, құқықтық және саяси қатынастары дамыған, мемлекеттен тәуелсіз, бірақ онымен өзара әрекеттесуші қоғам, мемлекетпен бірлесе отырып, дамыған құқықтық қатынастар құрушы, жоғарғы дәрежелі әлеуметтік, экономикалық, саяси, мәдени және моральдық мәртебелі азаматтар қоғамы. Азаматтық қоғамның шынайылығы идеал мен идеалдық жобаның және осындай жобаны жүзеге асырушы қоғамның шын мәнісінде қол жеткізген жетістіктерімен анықталады.

Бүгінгі таңдағы көзқарас бойынша, азаматтық қоғам бұл айтылғандармен қоса, демократиялық заңдар, биліктің тармақтарға жіктелуі, заң жүзіндегі оппозицияның болуы, көппартиялық жүйе сияқты басқа да азаматтық өмірдің құндылықтарын, адамдардың

саяси және әлеуметтік бостандықтарын және олардың ассоциацияға, топқа, партияға бірлесуін жүзеге асырушы тетіктерді қамтиды [2]. Азаматтық қоғам заңды тіркелген, құрылымды бекітілген және психологиялық тұрғыда қамтамасыз етілген әлеуметтік-саяси қызметтің материалдық және идеялық плюрализммен ажырамас бірлікте. Ал адамның жеке өміріне ешбір қол сұғушылыққа жол берілмейді, ол тек заңды бұзып, оған қайшы келмесе болғаны.

Тарихи деректемелерге сүйене келе азаматтық қоғам ұғымының пайда болуы жөнінде ұлы ойшыл ежелгі және орта ғасыр ғалымдар арасында екі түрлі көзқарас бар.

Біреулері оны буржуазиялық қоғамның жемісі дей келіп, нарықтық қатынастармен байланыстырады. Екіншілері ондай қоғам белгілі бір шамада болмасын болған дейді.

Қоғамдық мүдде-мақсат, қоғамдық тілек уақытша емес, түпкілікті, нақты, объективтік мағынада қалыптасуы керек. Сонда ғана қоғамның жақсы дамуға, нығаюға мүмкіншілігі болады. Себебі қоғам саналы адамдардың ерікті түрде қалыптасқан одағы.

Егер бұл одақ, бұл бірлік еріксіз, озбырлық түрде ұйымдастырылса, ондай қоғам нәтижесіз тез таралып кетер еді. Адам қоғамның ең басты құрылымы. Қоғам адамдардың күрделі әлеуметтік бірлестігі. Бұл бірлестік, бұл қоғам дұрыс, жақсы даму үшін оның ішіндегі қатынастарды реттеп, басқару қажеттілігін тудыртты. Оны қоғамның объективтік даму процесінің заңдарына сүйене отырып, адамдар өздерінің әлеуметтік нормалар арқылы реттеп, басқарып отырады. Сондықтан мемлекет пен құқық пайда болды. «Адамдар өз тарихын өздері жасайды деп жазды Маркс. – бірақ олар оны өз қалауынша жасай алмайды, қолындағы барды, бұрынғыдан қалған мұраны қолдануға мәжбүр болады».

Адамдардың объективтік тарихи даму процесіне және күнделікті қарым-қатынасында қоғамның бірнеше түрлері болады: өндірістік қоғам, шаруашылық қоғам, әлеуметтік қоғам, азаматтық қоғам және т.б. Осылардың ішіндегі ең күрделісі, ең түпкіліктісі адаммен бірге дамып кележатқан азаматтық қоғам. Қоғамның басқа түрлері тез құрылып, тез арада тарап жатады. Олардың өмірі, ісәрекетінің шеңбері кеңістігі көп өлкеге жайылмайды, уақыты көпке созылмайды [3].

Азаматтық қоғам – мемлекеттік құрылымнан тыс қалыптасатын әлеуметтік-экономикалық және мәдени рухани қоғамдық қатынастардың жиынтығы. Осы қатынасқа қатысушылардың табиғи және азаматтық құқықтарын, бостандығы мен міндеттерін автономиялы даму жолы қамтамасыз етеді. Азаматтық қоғамда үзіліссіз болмайды, уақыты шектелмейді, аумақтық-аймаққа бөлінбейді, мемлекеттің барлық аумағын, халқын біріктіреді.

Азаматтық қоғам деп мемлекеттік құрылымнан тыс қалыптасатын әлеуметтік-экономикалық және мәдени –рухани қоғамдық қатынастардың жиынтығын айтады. Ол жеке тұлғаның емін-еркін дамуын қамтамасыз етуге мүмкіндік жасайды. Бұл қоғамда мемлекеттің жеке адам өміріне аралауына шек қойылады. Ал олардың атқаратын міндеттерін азаматтар өз еркімен оларға берген және орындалуын өздері тексереді. Азаматтық қоғамның құрамына адамдардың өздері тудырған қауымдастықтар (отбасы, кооперациялар, ассоциациялар, қоғамдық ұйымдар, кәсіби, шығармашылық, спорттық, этникалық және басқа бірлестіктер), азаматтардың, өндірістік және жеке өмірі, олардың әдеп-ғұрпы, салттары кіреді. Азаматтық қоғамда адамдардың экономикалық, саяси және рухани өмірінің түрін еркін таңдауына және жүзеге асыруына заң жүзінде кепілдік беріледі. Олар мемлекет тарапынан қатаң тәртіпке алынудан сенімді түрде қорғалады. Адамның жалпы құқықтары сақталады, бұзылмайды. Азаматтық қоғам экономикасының негізгі-әр түрлі меншіктегі көп укладты экономика. Бұл қоғамның әрбір мүшесінің нақтылы меншігі болады және оны өз қалауына алады. Сондықтан мұнда белсенді іскерлікке, тапқырлыққа, жемісті еңбек етуге кең жол ашылады. Саяси өмірде азаматтық қоғам барлық азаматтарға мемлекеттік және қоғамдық адамның халықаралық дәрежеде танылған ережелерде сай төмендегідей азаматтық құқықтары жүзеге асырылады:

- ұлттық-этникалық, саяси, діни, жастық, жыныстық белгілері бойынша қандай да болсын алалаушылыққа жол берілмейді;
- жеке тұлға мен азаматтың абыройы болып саналатын пәтер үйі мен мүлкі, мамандық таңдау еркіндігі, тұратын мекенін анықтау, елжұртқа келіп кету, хатта жазылған және телефонмен сөйлеген сөз құпиялылығы, сөз, баспасөз және хабарлама бостандығы заң жүзінде сенімді қорғалады;
- адам өзінің көзқарасы мен рухани мүдделерін өзі шешеді;
- азаматтық құқықтар сот органдары мен қоғамдық ұйымдар жағынан толық қорғалады [4].

Азаматтық қоғамдағы жеке тұлғаның құқықтық жағдайы құқықтық мәртебемен анықталады. Оның элементтері: құқық, бостандық, құқықтық кепілдіктер тұлғаның міндеттері мен жауапкершілігі. Жеке тұлға құқығы – бұл белгілі бір құндылыққа, игілікке деген құқық. Бұл құндылықтар әр түрлі – материалдық, рухани, мәдени. Бостандық- бұл да құқық, құқықтың бір түрі. Конституцияда көрсетілген бостандық түрі сол уақытта жеке тұлғаның құқығы болып табылады. Мысалы, сөз бостандығы- бұл азаматтың еркін өз ойларын, көзқарастарын айту құқығы жиналыс, митинглер бостандығы- азаматтардың өз өміріндегі және қызметіндегі проблемаларды шешу үшін жиналу құқы. Сонымен, мемлекет пен азамат арасындағы қарым-қатынас өзара тең құқықты міндеттермен құқықтар арқасында қалыптасады. Бұл азаматтық қоғамның басты белгісі.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Әл-Фараби. Адамның бірлестік пен өзара көмекке зәрулігі // Қазақстанның саяси және құқықтың ой тарихы (хрестоматия). 1-Кітап. Алматы. Өркениет, 2004-148б.
2. Сартаев С.С., Назарқұлова Л.Т. Қазақстан Республикасының қалыптасуы: проблемалары мен болашағы. – Алматы, 2005. – 464 б.
3. Баймаханов М.Т. Верховенство права как системообразующий признак понятия правового государства // Научные труды “Әділет”. – 2001. – № 1(9). – С. 36-46.
4. Бусурманов Ж.Д. Евразийская концепция прав человека: Монография. – Алматы: КазГЮУ, 2006. – 481 с.

Спасюк К., студент 1 курса

Научный руководитель – к.п.н., доцент Кенжебаева С.К.

Карагандинский экономический университет Казпотребсоюза, г.Караганда,
Республика Казахстан

ИССЛЕДОВАНИЕ МОТИВОВ ВЫБОРА ПРОФЕССИИ БУДУЩИХ РЕСТОРАТОРОВ

В современном мире одним из активно развивающихся секторов экономики является ресторанное дело и гостиничный бизнес. Увеличивается спрос на профессионалов в данной сфере услуг населению. И этот факт вызывает большой интерес при выборе профессии ресторатора у молодежи.

Однако нельзя забывать, что требования к профессии менеджера в сфере ресторанного дела и гостиничного бизнеса, постоянно растут. И сегодня ресторатору необходимо не только желание и интерес, но и глубокие знания по экономике, менеджменту и рекламе; практические навыки по организации услуг в ресторанном и гостиничном бизнесе и коммуникативные умения; владение иностранными языками и креативность; готовность прогнозировать спрос и результаты профессиональной деятельности.

Безусловно, выбор профессии – это серьезный шаг, потому что профессиональная деятельность, являясь основной в течение всей жизни человека, обеспечивает человеку

удовлетворение потребности в самореализации, самоутверждении, психологическом и материальном комфорте.

Проблема формирования мотивации и ценностных ориентаций является неотъемлемой частью развития личности, что характерно для студенческого возраста. Психологами установлено, что мотивы, присущие студенческому возрасту выступают в качестве личностно образующих и связаны с развитием самосознания, осознания положения собственного «Я» в системе общественных отношений. Качество профессиональной подготовки будущих специалистов во многом зависит от стремления человека обучаться, от его потребностей в новых знаниях, новой информации, от мотивации учения.

Таким образом, можно сделать соответствующий вывод, что правильное выявление профессиональных мотивов, интересов и склонностей личности, является важным прогностическим фактором удовлетворенности профессией в будущем.

Актуальность нашей исследовательской работы заключается в том, что, изучая профессиональную мотивацию студентов, мы можем определить

- какие из них являются доминирующими, значительно влияющими на отношение к будущей профессии, а какие второстепенными;

- установить отличия уровня развития мотивации студентов, имеющих среднее общее или среднее профессиональное образование; выявить средовые факторы мотивации;

- сформулировать круг задач по формированию профессиональной мотивации в университете.

Цель исследования: изучить специфику мотивации выбора профессиональной деятельности студентов, поступивших на первый курс по специальности «Ресторанное дело и гостиничный бизнес».

В соответствии с поставленной целью нами определены основные задачи исследовательской работы:

- 1) проанализировать специфику мотивации выбора профессии будущих рестораторов - студентов КЭУ;
- 2) определить ведущие мотивы и факторы, влияющие на профессиональное самоопределение студентов;
- 3) выявить и проанализировать особенности выбора будущей профессии у студентов, имеющих общее среднее образование и студентов, окончивших колледж по данной специальности.

Объект исследования: студенты первого курса КЭУ, группы РД-12 и РД-13с.

Предмет исследования: мотивы выбора профессиональной деятельности.

Методы исследования: теоретические, диагностический (анкетирование); аналитические (обработка результатов исследования, их сравнение); количественный и качественный анализ обработки результатов.

В тестировании и анкетировании приняли участие студенты первого курса, группа РД-12, имеющие общее среднее образование. Всего в анкетировании приняло участие 15 студентов в возрасте 16-20 лет.

Основную часть опрошенных составили девушки. Такое разделение по гендерному признаку связано с тем, что на данный момент в группе РД-12 по специальности «Ресторанное дело и гостиничный бизнес» учится больше девушек, чем юношей.

Анкетирование, проведенное у студентов, позволило сделать следующие выводы:

На вопрос «Сознательно ли Вы выбрали специальность, по которой сейчас обучаетесь?» 15 человек (100%) ответили, что выбрали специальность сознательно. На вопрос «Испытывали ли Вы затруднения при выборе профессии?» 10 человек (66.67 %) ответили, что не испытывали затруднения, 5 человек (33.33 %) ответили, что испытывали затруднение при выборе профессии. Отвечая на вопрос «Кто повлиял на выбор Вашей специальности?» 5 человек указали, что на выбор повлияла семья, 2 человека указали, что

на их выбор повлияли друзья; 1 человек указал, что на его выбор оказали влияние знакомые, 9 человек указали, что это их личный выбор. При ответе на вопрос «Узнали для себя что-нибудь новое и особенное за время обучения?» 4 человека (26.67 %) ответили, что узнали новые предметы, 11 человек (73.33 %) ответили, что ничего нового пока не узнали. На вопрос «Изменилось ли Ваше отношение к выбранной специальности за время обучения?» 14 человек (93.33 %) ответили, что их отношение к выбранной специальности за время обучения не изменилось; 1 человек (6.67 %) ответил, что его отношение к выбранной специальности изменилось в худшую сторону.

Отвечая на вопрос «Готовы ли Вы продолжить обучение по своей специальности в ВУЗе?» 13 человек (86.67 %) ответили, что готовы продолжить обучение по своей специальности в ВУЗе; 2 человека (13.33 %) ответили, что затрудняются ответить на этот вопрос. На вопрос «Нравится ли Вам выбранная специальность?» 13 человек (86.67 %) ответили, что им нравится данная специальность, 1 (6.67 %) человек ответил, что не особо нравится специальность, 1 человек (6.67 %) ответил, что пока ещё не понял. При ответе на вопрос «Есть ли у Вас родственники или друзья, которые работают по избранной Вами профессии?» 4 человека (26.67 %) ответили, что на избранной ими специальности работают их родственники, 1 человек (6.67 %) ответил, что на избранной им специальности работают его друзья, 10 человек (66.67 %) ответили, что никто из их родственников или друзей не связан с данной профессией. На вопрос «Убеждены ли Вы, что найдете работу по профессии?» 4 человека (26.67 %) ответили, что они убеждены в том, что найдут работу по профессии, 3 человека (20 %) ответили, что не знают, найдут ли они работу по профессии, 5 человек (33.33 %) ответили, что они убеждены в том, что найдут работу по профессии, так как она востребована, 1 человек (6.67 %) ничего не ответил, 2 человека (13.33 %) ответили, что уже работают по данной специальности.

Также в анкетировании приняли участие студенты первого курса, окончившие колледж. В группе РД-13-с 11 студентов в возрасте 18-22 лет.

Основную часть опрошенных составили юноши. Такое разделение по гендерному признаку связано с тем, что на данный момент в группе РД-13с учится больше юношей, чем девушек.

На вопрос «Сознательно ли Вы выбрали специальность, по которой сейчас обучаетесь?» 11 человек (100%) ответили, что выбрали специальность сознательно. На вопрос «Испытывали ли Вы затруднения при выборе профессии?» 10 человек (90.91 %) ответили, что не испытывали затруднения, 1 человек (9.09 %) ответил, что испытывал затруднение при выборе профессии. Отвечая на вопрос «Кто повлиял на выбор Вашей специальности?» 3 (27.27 %) человека указали, что на выбор повлияла семья, 1 человек (9.09 %) указал, что на его выбор повлияли учителя; 1 (9.09 %) человек указал, что на его выбор оказали влияние сотрудники университета, 6 человек (54.55 %) указали, что это их личный выбор. При ответе на вопрос «Узнали для себя что-нибудь новое и особенное за время обучения?» 5 человек (45.45 %) ответили, что узнали новые стороны профессии, 6 человек (54.55 %) ответили, что ничего нового пока не узнали. На вопрос «Изменилось ли Ваше отношение к выбранной специальности за время обучения?» 9 человек (81.82 %) ответили, что их отношение к выбранной специальности за время обучения не изменилось, 2 человека (18.18 %) ответили, что их отношение к выбранной специальности изменилось в худшую сторону. Отвечая на вопрос «Готовы ли Вы продолжить обучение по своей специальности в ВУЗе?» 10 человек (90.91 %) ответили, что готовы продолжить обучение по своей специальности в ВУЗе; 1 человек (9.09 %) ответил, что не готов продолжать обучение. На вопрос «Нравится ли Вам выбранная специальность?» 10 человек (90.91 %) ответили, что им нравится данная специальность, 1 человек (9.09 %) ответил, что не особо нравится специальность, из-за отсутствия практики. При ответе на вопрос «Есть ли у Вас родственники или друзья, которые работают по избранной Вами профессии?» 1 человек (9.09 %) ответил, что на избранной им специальности, работают его родственники, 2 человека (18.18 %) ответили, что на избранной ими специальности

работают их друзья, 9 человек (81.82 %) ответили, что никто из их родственников или друзей не связан с данной профессией. На вопрос «Убеждены ли Вы, что найдете работу по профессии?» 6 человек (54.55 %) ответили, что они убеждены в том, что найдут работу по профессии, 2 человека (18.18 %) ответили, что не знают, найдут ли они работу по профессии, 1 человек (9.09 %) ответил, что он убежден в том, что найдет работу по профессии, так как она востребована, 1 человек (9.09 %) ответил, он не убежден в том, что найдет работу по данной профессии, 1 человек (9.09 %) ответил, что уже работает по данной специальности.

Результаты анкетирования показали, что 100% опрошенных студентов сознательно выбрали ту специальность. За время обучения в КЭУ часть студентов (около 34.62 %) узнала много нового о профессии. Около 88.46 % студентов имеют желание продолжить образование по своей специальности. Такие результаты свидетельствуют о том, что высоком уровне учебно-профессиональной мотивации студентов первого курса.

Проанализировав мотивы выбора профессии студентов, было выявлено, что студенты, окончившие колледж (группа РД-13с) имеют достаточно сформированные представления о своей будущей профессии, положительно оценивают свои возможности профессионального, интеллектуального, культурного, организаторского роста. У студентов, окончивших среднюю общеобразовательную школу (группа РД-12), представления о будущей профессии не столь ясны. На наш взгляд, данный факт является объективным. Общим является то, что главным мотивом учения у студентов является получение высшего профессионального образования с целью найти достойную, высокооплачиваемую работу и возможность применения личных способностей.

В дальнейшем исследовании мы планируем изучить и выявить динамику профессиональной мотивации студентов на последующих курсах, а также предлагаем основные пути развития мотивов выбора профессии ресторатора в настоящее время:

- 1) формирование учебной мотивации и мотивов успеха;
- 2) воспитание профессиональных качеств студентов;

включение студентов в реальный профессиональный процесс путем усиления практической направленности обучения (выездные занятия, мастер-классы, тренинги и т.п.).

Степанова О.А., студентка 4 курса

Научный руководитель – канд. психол. н., доцент Газизова Р.Р.

Стерлитамакский филиал Башкирского государственного университета,
г. Стерлитамак, Россия

ТРЕВОЖНОСТЬ И АЛЕКСИТИМИЯ КАК ПОКАЗАТЕЛЬ ПСИХИЧЕСКОГО ЗДОРОВЬЯ ПОДРОСТКОВ

Актуальной проблемой общества является сохранение психического здоровья. Явления, которые происходят в обществе, оказывают огромное влияние на детей и их эмоциональную сферу. В настоящее время увеличивается количество тревожных детей, которые отличаются неуверенностью, повышенным беспокойством, эмоциональной неустойчивостью. В связи с этим эмоциональное благополучие детей находится под пристальным вниманием педагогов, школьных психологов, родителей. Так как тревожность как свойство личности во многом обуславливает поведение человека, своевременная диагностика данного свойства и коррекционные меры помогут снизить вероятность возникновения нежелательных тенденций в развитии личности. В основном, возникновение тревожности и ее закрепление связывают с неудовлетворенными возрастными потребностями детей [1, с. 115]. Тревожность, которую испытывает человек по отношению к ситуации, зависит от его эмоционального опыта в этой или подобной

ситуации. Повышенный уровень тревожности говорит о том, что человек недостаточно эмоционально приспособлен к тем или иным социальным ситуациям [4, с. 63]. Эмоции и чувства представляют собой отражение реальной действительности в форме переживаний. Способность быть эмоциональным, переживать, передавать и выражать свои эмоции является волнующей проблемой. Особенно это является актуальным в подростковом периоде, когда происходит бурное развитие эмоциональной сферы [2, с. 83].

Для подросткового возраста характерны перепады настроения, так называемый «подростковый комплекс», повышенная возбудимость, импульсивность. Все это может стать причиной алекситимии. В настоящее время алекситимия понимается как психологическая характеристика человека, проявляющаяся в затруднении или полной неспособностью человека описать собственные эмоциональные переживания и понять чувства другого человека, трудностями определения различий между чувствами и телесными ощущениями [2, с. 57]. Начало изучения явления алекситимии было положено П. Сифнеосом и Дж. Немиахом в 70-х годах XX века при исследовании личностных особенностей больных психосоматических клиник. Они предложили применять термин «алекситимия» при характеристике некоторых расстройств в познавательно-эмоциональной сфере у больных психосоматических клиник [4 с. 72]. Явление алекситимии влияет на мышление и поведение так, что эмоции людьми часто не осознаются. Эмоции влияют на состояние здоровья человека, определяют поведение и побуждают к действиям. В данном периоде ведущим видом деятельности становится интимно-личностное общение со сверстниками, в ходе которого подростки стремятся реализовать свою личность. Общение является одной из главных потребностей человека, от удовлетворения которой зависит эмоциональное состояние человека. Наличие высокого уровня тревожности и алекситимии может вызвать серьезные расстройства в различных сферах здоровья подростков, прежде всего, психологического [3, с. 82].

Психологически здоровый человек разумен, открыт к сотрудничеству, защищен от ударов жизни и вооружен необходимым инструментарием, чтобы справляться с жизненными вызовами. Психологически проблемный человек наоборот: мало разумен, склонен к враждебности. Если рассматриваемые показатели присутствуют у детей, то страх перед новым и неизвестным будет препятствовать развитию таких качеств мышления, как креативность, неординарность, а значит, могут просто помешать подросткам найти себя, проявить себя в какой-либо деятельности максимально полно, почувствовать себя востребованным, состоявшимся, счастливым [5, с. 76].

В процессе работы мы провели экспериментальное исследование, целью которого являлось выявление уровня тревожности и алекситимии у детей подросткового возраста. Экспериментальное исследование предполагало применение Торонтской алекситимической шкалы (TAS). В исследовании приняли участие 40 испытуемых в возрасте 13-15 лет (см. табл. 1).

Таблица 1.

Результаты исследования уровня алекситимии по методике «Торонтская алекситимическая шкала» (TAS) (%)

Исследуемый параметр	Низкий	Средний	Высокий
Уровень алекситимии	57	30	14

Согласно данным таблицы, можно сделать вывод о том, что к «алекситимическому» типу (высокий уровень) относятся 14% учащихся. Люди с алекситимией больше других склонны к появлению и развитию психосоматических заболеваний, к депрессии. У таких индивидов возникают трудности в понимании эмоций у окружающих, что может являться

следствием сложностей в коммуникативном взаимодействии. Такие люди чаще всего стремятся к одиночеству. Своей интуиции не доверяют, отрицают ее существование. К «неалекситимическому» типу (низкий уровень) относятся 57% исследуемых. Группа с низким уровнем алекситимии могут определить для себя значимость эмоционального мира, повысить уровень собственного эмоционального интеллекта. Отношения с собой и окружающим миром гармоничны, но при низком уровне конфликтности они также ощущают трудности в общении с людьми и понимании эмоций. Самовыражение происходит благодаря деятельности, которая предполагает творческий аспект. В «группе риска» (средний уровень) находятся 30%. Они не относятся к явным «алекситимикам», но у них имеются проблемы с выражением эмоций; присущи определенные конфликты в отношении себя и окружающего мира. Они тяготеют к общению с окружающими людьми, нуждаются во внимании, поддержке и заботе. Но, испытывают трудности в понимании своих чувств и дальнейшем выражении их. Такие люди ощущают эмоциональный дискомфорт, внутреннюю напряженность.

Таким образом, мы можем утверждать о том, что среди всей выборки в основном наблюдается низкий уровень алекситимии. Эти дети меньше зажимают свои эмоции, полностью отдаются чувствам, открыты, спонтанны и гармоничны в выражении собственных эмоциональных переживаний. У них высокий уровень принятия себя и других – особенно в плане эмоционального выражения.

Для диагностики уровня тревожности подростков мы использовали методику «Тест школьной тревожности Филипса». Результаты представлены в таблице 2.

Таблица 2.

Результаты исследования уровня тревожности по методике «Тест школьной тревожности Филипса» (%)

Исследуемый параметр	Низкий	Средний	Высокий
Общая тревожность	80	14	6

Согласно данным таблицы, в основном, в обследуемой группе преобладает низкий уровень тревожности (80%). Это говорит о том, что общее эмоциональное состояние детей благоприятное, связано с различными формами его включения в жизнь школы. Такие дети в целом спокойные и эмоционально устойчивы, в школе ощущают себя не плохо. 14% детей обладают средним уровнем тревожности. Наличие этого уровня способствует обстановке в школе, взаимоотношения учеников с друзьями, родителями и учителями. В этом случае, дети осознают наличие тревожности и присваивают ей статус ценного качества для личности, которое помогает добиться желаемого. Также она может выступать как мировоззренческая и ценностная установка. 6% обладают высоким уровнем тревожности. Тревога выражается в потребности двигательной разрядки, поиске помощи и оказывает негативное воздействие на личностное развитие. Наличие тревожности может указывать на неблагополучие личностного развития. Такие дети часто обладают различными фобиями, навязчивыми состояниями, ипохондрией, беспомощностью, неуверенностью в себе и т.п. Высоко тревожные люди ожидают неудачи в социальном взаимодействии и не могут идентифицировать источник опасности.

Таким образом, алекситимия у детей подросткового возраста имеет свои специфические особенности. Она проявляется в трудности идентификации и описания собственных переживаний, в сложности проведения различий между эмоциями и телесными ощущениями. Изучение тревожности важно для понимания развития эмоциональной среды, становления, закрепления и развития эмоционально-личностных образований. Мы можем сделать вывод о том, что в исследуемой выборке преобладают

психологически здоровые дети, которые не имеют страха перед новым и неизвестным и могут без всякой доли сомнений проявить себя в какой-либо деятельности, почувствовать себя счастливым и востребованным.

Список использованной литературы:

1. Аракелов Г.Г., Лысенко Н.Е., Шотт Е.Е. Психофизиологический метод оценки тревожности / Г.Г. Аракелов, Н.Е. Лысенко, Е.Е. Шотт // Психологический журнал. – 1997. – № 2. – С.112-117.

2. Батаршев А.В. Диагностика пограничных психических расстройств личности. М.: ИИП, 2004. – 320 с.

3. Ильин Е.П. Эмоции и чувства. – СПб: Питер, 2001. – 752 с.

4. Прихожан А.М. Тревожность у детей и подростков: психологическая природа и возрастная динамика. – М.: Московский психолого-социальный институт, 2009. – 304 с.

5. Сандомирский М.Е. Психосоматика и телесная психотерапия: Практическое руководство – М.: Независимая фирма «Класс», 2005. – 592 с.

Сулейменова К., студентка 1 курса

Научный руководитель – к.п.н., доцент Кенжебаева С.К.

Карагандинский экономический университет Казпотребсоюза, г.Караганда,
Республика Казахстан

УЧЕБНАЯ АДАПТАЦИЯ СТУДЕНТОВ

Изменяющиеся социальные и психологические характеристики молодежи актуализируют новые задачи и формы организации работы со студентами, обучающимися в высших учебных заведениях.

Адаптация молодого человека в высшем учебном заведении является важным составным элементом в системе учебной деятельности. По причине того, что процесс адаптации чрезвычайно динамичен, его успех во многом зависит от целого ряда объективных и субъективных условий. Каждый человек по-разному относится к одним и тем же событиям, а один и тот же воздействующий стимул у разных людей может вызвать различную ответную реакцию, поэтому изучение механизмов и закономерностей адаптации студента в разнообразных учебных условиях приобретает в настоящее время фундаментальное значение.

Успешная адаптация первокурсника к жизни в университете является залогом дальнейшего развития каждого студента как личности и как будущего специалиста. Для эффективного решения данной проблемы изучаются: жизненные планы и интересы первокурсников; мотивы их поступления в университет; материальная обеспеченность; трудности, которые испытывают они в первые месяцы пребывания в университете; какие дисциплины их интересуют больше всего; как проводят свободное время; каковы самооценка и способность в сознательной регуляции своего поведения.

В практике университетов работа с первокурсниками включает целый комплекс мероприятий, главными из которых является изучение социально-психологических характеристик студентов. С этой целью применяются наблюдение, беседы с родителями и самими студентами, апробация психологических методик. Результаты данной работы вносят весомый вклад в организацию сотрудничества с родителями студентов, определению социального статуса и материальных возможностей семьи; выявлению интересов и способностей студентов и соответственно их вовлечению в общественно-полезную, творческую, спортивную, научно-исследовательскую деятельность университета.

В практике КЭУ ежегодно проводится эмпирико-аналитическое исследование социальных, демографических и психологических характеристик первокурсников. Его

результаты позволяют создать социально-психологический портрет первокурсника. Однако, зачастую самооценка студентов не совпадает с информацией, получаемой впоследствии от самих студентов, их кураторов и реальных результатов учебно-воспитательного процесса. Поэтому необходимы дополнительные исследования по различным видам адаптации студентов.

Основной вид деятельности первокурсников – учебно-профессиональная деятельность. Являясь ведущей, она обеспечивает качественные преобразования в структуре личности молодых людей, способствует развитию мотивации, расширяет кругозор и систему знаний. В этой связи нами проведено изучение удовлетворенности организацией учебного процесса в университете, а также мониторинг и анализ учебной дисциплины и текущей успеваемости студентов 1 курса факультета бизнеса и права.

В качестве параметров изучения объекта исследования нами выбраны: оценка удовлетворенности решением организационных вопросов, оценка удовлетворенности работой преподавателей, оценка материально-технического оснащения аудиторий, определение удовлетворенности работой пунктов питания.

Обобщенные результаты анкетирования первокурсников были получены следующие:

Специальности ФБП						Язык обучения		Срок обучения	
ЮР	ТД	СР и ОПЭк	СиС, ТПП	РД	ТУР	гос	рус	пол	сокр
Решение организационных вопросов									
3,5	3,9	4,2	4,4	3,2	3,5	3,9	3,2	3,9	3,2
Удовлетворенность работой преподавателей									
3,9	4,2	4,3	4,6	3,7	4,3	4,2	4	4,2	3,6
Материально-техническое оснащение аудиторий									
4	4,3	4,4	4,5	3,7	4,1	4,2	4	4,3	3,7
Работа пунктов питания									
3,7	3,8	4,1	4,3	3,3	3,6	3,8	3,6	3,9	3,3

В целом, удовлетворенность организацией учебного процесса в университете у первокурсников факультета выше среднего значения, при максимальной оценке - 5. Удовлетворенность студентов, обучающихся на государственном языке выше, чем у студентов, обучающихся на русском языке; студенты с полным сроком обучения по всем критериям организации учебного процесса демонстрируют большую удовлетворенность, чем студенты с сокращенным сроком обучения.

Если провести рейтинг по степени удовлетворенности организацией учебного процесса по специальностям факультета бизнеса и права, то он следующий:

1. Стандартизация и сертификация, ТПП
2. Социальная работа и Основы права и экономики
3. Таможенное дело
4. Туризм
5. Юриспруденция
6. Ресторанное дело и ГБ

Отметим, что у студентов специальности «Ресторанное дело и гостиничный бизнес» самые низкие показатели удовлетворенности по факультету.

Одинаковое среднее значение удовлетворенности у студентов по критериям: «Работа преподавателей» и «Материально-техническое оснащение аудиторий». Значительно ниже удовлетворенность студентов работой пунктов питания.

Анализируя результаты удовлетворенности по показателям критерия «Решение организационных вопросов»: расписание занятий, ознакомление с Правилами кредитной

технологии обучения, ознакомление с Кодексом чести студента КЭУ, получение полезной информации от куратора, оперативность решения проблемы студента деканатом, были получены ниже среднего балла – 2,3 по показателю «расписание занятий»; 3,2 по показателю «ознакомление с Правилами кредитной технологии обучения».

Анализ работы факультета по учебной адаптации студентов показал положительную динамику адаптации к учебному процессу, благоприятном социально-психологическом климате в академических группах, хорошую посещаемость и дисциплинированность первокурсников.

Вместе с тем, продолжается работа по адаптации к вузовской системе обучения первокурсников в следующих направлениях:

- активное участие и результативность НИРС;
- выявление одаренных студентов и их вовлечение в творческие коллективы КЭУК;
- привлечение студентов к реализации университетских программ и проектов («Рухани жангыру», у меня нет каз.шрифта, Дорожная карта трехязычия и др.);
- систематический мониторинг посещаемости и профилактика неуспеваемости первокурсников;
- обеспечение качества преподавания и практико-ориентированного обучения.

Щекочихина А.Г., студентка 5 курса

Научный руководитель – к.психол.н., доцент Резяпова Р.А.

Стерлитамакский филиал ФГБОУ ВО «Башкирский государственный университет»,

г. Стерлитамак, Россия

ЛИЧНОСТНОЕ САМООПРЕДЕЛЕНИЕ И ПСИХОЛОГИЧЕСКОЕ ЗДОРОВЬЕ ПОДРОСТКА

В формировании основ психологического здоровья подростка, одним из условий его дальнейшего развития является наличие способностей и умений планировать жизненную перспективу. Подростковый возраст рассматривается как наиболее сензитивный период для развития профессионального и личностного самоопределения.

Вступая в активную самостоятельную жизнь, каждый подросток ставит перед собой очень сложные вопросы, от которых зависит его будущая жизнь. Он должен определиться в личностном, профессиональном, социальном отношении, разработать для себя жизненный сценарий, на основе которого будет реализовывать свои цели и планы. При этом, личностное самоопределение у каждого подростка складывается в зависимости от психологических и социальных особенностей, уровня формирования самосознания, самооценки, воздействия окружающего мира, личного опыта школьной жизни и проявляется в разных областях деятельности и в различной степени развития: когнитивном – содержит знания о себе и других; о нормах, требованиях, правилах поведения и общения; знание об коммуникативных особенностях взаимодействия; эмоциональном – включает умения воспринимать и понимать себя и других, эмоциональную стабильность в отношениях; поведенческом – включает установку на успех, толерантность, эмпатийность, конструктивное общение.

Самоопределение личности начинает зарождаться еще в детстве, активно проявляется в старшем школьном возрасте. Однако, именно подростковый период жизни часто становится смыслообразующим для всей его последующей социальной деятельности. В этот период у человека возникает особое целостное новообразование, которое в психологической литературе и обозначается термином «самоопределение». Благодаря тому, что на любом возрастном этапе личность приобретает качественно новые свойства (характерологические особенности, волевые качества, мировоззренческие

взгляды, жизненные цели и установки и др.), она постепенно становится самодостаточной, способной целеустремленно, с учётом изменяющихся социальных условий направлять свою активность на реализацию своей жизненной перспективы.

По мнению Т.М. Буякас, о личности подростка, который взошел на путь самоопределения, можно заявлять как о человеке, у которого преодолевается потребность искать опору во внешней поддержке, появляется способность полностью опираться на себя – делать самостоятельно выбор, занимать свою позицию, быть открытым и готовым к любым новым поворотам своего жизненного пути. Такой человек перестает зависеть от внешних оценок, он доверяет себе и находит внутреннюю опору в самом себе. Самоопределение личности представляется Т.М. Буякас переживаниями, которые рассматривает как уверенность в том, что человек не сказал своего последнего слова, чувство контактной границы между собой и остальным миром; переживание осмысленности своей жизни и удовлетворения ею, состояние равновесия и внутренней устойчивости; снятие внутреннего напряжения и излишней тревожности, обострение чувства красоты окружающего мира, внимательность и любовь к людям; более полное и точное понимание себя и «своего» неповторимого пути.

Личностное самоопределение – это определение себя относительно выработанных в обществе (и принятых данным человеком) критериев становления личности и дальнейшая реализация себя на основе этих критериев – признака, по которому классифицируются, оцениваются педагогические факты, действия и явления. Рассмотрим структуру выделенных критериев личностного самоопределения подростков в рамках определения, сформулированного в исследовании: мотивация учения, ценностные ориентации, самооценка, именно те свойства личности, которые лежат на основе психологического здоровья.

Мотивация учения. В подростковом возрасте возможно осознание своей учебной деятельности, ее мотивов, задач, способов и средств. К концу подросткового возраста наблюдается устойчивое доминирование какого-либо мотива. Подростку доступны самостоятельная постановка не только одной цели, но и последовательности нескольких целей, причем не только в учебной работе, но во внеклассных видах деятельности. Подросток овладевает умением ставить гибкие цели, закладывается умение ставить и перспективные цели, связанные с приближающимся этапом социального и профессионального самоопределения. В старшем школьном возрасте возникает потребность и возможность совершенствования своей учебной деятельности, что проявляется в стремлении к самообразованию, выходу за пределы школьной программы. Мотивационный компонент характеризуется направленностью, заинтересованностью подростка в овладении знаниями, умениями процесса успешного личностного и профессионального самоопределения. Это стимулирует и способствует более целостному и глубокому осознанию им значимости процесса личностного и профессионального самоопределения.

Стратегия мотивации характеризуется осознанием подростком приоритетов направлений прогнозирования личностного и профессионального будущего.

Ценностные ориентации. Ценностная ориентация – это индивидуальное и групповое ранжирование ценностей, в котором одним придаётся большая значимость, чем другим, что влияет на выбор целей деятельности и средств их достижения. Ценностные ориентации являются важнейшим элементом сознания личности, в них преломляются нравственные, эстетические, правовые, политические, экологические, экономические, мировоззренческие знания, представления и убеждения. Специфика ценностных ориентаций состоит в том, что эта категория наиболее тесно связана с поведением субъекта, с его установками на физическое и психологическое здоровье. Ценностные ориентации являются стержневой, базисной характеристикой личности, социальным свойством личности.

Самооценка. Для каждого человека самооценка – это важный критерий, позволяющий личности формировать у себя уверенное поведение, свободное от таких качеств как сомнительность, злоба, агрессивность, т.е. качества, приводящие к дезадаптации в социуме и формированию отклонений в психологическом здоровье подростка.

Таким образом, личностное самоопределение подростков – это формирование и развитие: на основе объективной самооценки позитивного отношения к миру, учебной мотивации с осознанием приоритетов направлений прогнозирования личностного и профессионального будущего, ценностных ориентации, тесно связанных с поведением субъекта, с его установками на физическое и психологическое здоровье.

Список использованной литературы:

1. Акатов Л.И. Социальное самоопределение старшеклассников: ретроспективный подход / Л.И. Акатов. – Курск: КГУ, 2011. – 264 с.
2. Божович Л.И. Личность и ее формирование в детском возрасте / Л.И. Божович. – СПб.: Питер, 2012. – 411 с.
3. Буякас Т.М. Проблема и психотехника самоопределения личности Т.М. Буякас // Вопросы психологии. – 2010. – № 2. – С. 28-40.
4. Сафин В.Ф. Психологический аспект самоопределения / В.Ф. Сафин, Г.П. Ников // Психологический журнал. – 2011. – №4. – С. 65.

Юнгенштейн Ю.В., студентка 1 курса
Научный руководитель – старший преподаватель Никифорова С.А.
Карагандинский государственный медицинский университет, г.Караганда,
Республика Казахстан

СТАРШЕЕ ПОКОЛЕНИЕ О ПРОБЛЕМАХ И ОСОБЕННОСТЯХ СОВРЕМЕННОЙ МОЛОДЕЖИ

На протяжении многих лет одно из важных мест в изучении человека в системе общественных отношений занимают проблемы взаимоотношений поколений. Изучение данной проблемы может помочь выявить причины и пути решения конфликта между поколениями и их влияние на социально-политическую жизнь Казахстана. Всё чаще в списках важных государственных вопросов на первый ряд выходят проблемы эффективного задействования потенциала молодого поколения на благо политического, экономического и духовного развития страны. Молодежь является стратегическим ресурсом государства, так как направление развития государства во многом зависит от активности и позиции молодежи в экономической и общественно-политической жизни.

У каждого поколения есть собственная модель жизни, предпочитаемые ценности и особенные характеристики. Автору, как представителю современного молодого поколения показалось важным и интересным изучить особенности ныне сосуществующих поколений и их взаимоотношений. Среди исследуемых вопросов присутствовали такие, как: «насколько по-разному и в тоже время одинаково могут мыслить люди, выросшие в разные временные эпохи?»; «почему так часто происходят конфликты между старшим и младшим поколениями?»; «какие советы может дать старшее поколение современному молодому поколению?»; «что может порекомендовать современное поколение для улучшения собственной жизнедеятельности?».

Нами было проведено исследование с использованием метода интервью. Для проведения интервью использовались 10 вопросов. Интервью проводилось в режимах «лицом к лицу» и «online», посредством ресурсов «Skype», «ВКонтакте» и «WhatsApp». В составе выборочной совокупности присутствовали респонденты в возрасте от 16 до 76 лет, проживающие в городской и сельской местности; среди них: граждане Казахстана(53%), России(19%), Германии(13%), Венгрии(15%). Всего в опросе

участвовало 62 человека. Опрос респондентов из других стран помог нам сделать анализ более объективным и достоверным. В данном исследовании представлены результаты опроса, где особое внимание было уделено восприятию старшим поколением представителей современной ему молодежи.

Сейчас в Казахстане активно решаются вопросы о трудоустройстве и занятости населения, особенно его молодой части. Президент РК Н.А. Назарбаев в одном из ежегодных Обращений к народу Казахстана призывает нашу молодежь активно осваивать рабочие специальности – «Надо осваивать рабочие профессии. В своё время я тоже начинал с рабочей спецовки, стоял у горнила доменной печи. Берите пример! Пройдут годы, но этот жизненный опыт обязательно вам пригодится, какую бы судьбу вы не выберёте». По его поручению Правительство утвердило принципиально новую Программу обеспечения занятости.

По результатам нашего исследования при ответе на вопрос о проблемах современной молодежи 35% (большая часть) опрошенного старшего поколения ответила, что проблемой является трудоустройство, тогда как почти половина (47%) молодежи предпочли выбрать в качестве проблемы: употребление алкоголя, неприличной лексики, интернет-зависимость и различные страхи.

В современном мире молодежь все чаще призывают к участию в социально-политических и экономических процессах нашей страны. От гражданской позиции молодёжи, от её социально-политической активности и духовно-нравственной ориентации во многом зависит судьба Казахстана. Поэтому важное значение имеет вопрос о ценности патриотизма как качества в глазах молодежи. Ответ на вопрос «Какой смысл вы вкладываете в понятие «патриотизм»?», вероятно, определяет гражданскую позицию молодежи в Казахстане. У респондентов двух возрастных категорий преобладал ответ — «любовь к Родине». Кроме того 13 % из опрашиваемого младшего поколения считает, что патриотизм – это «преданность», ответы «жертвовать своими интересами»; «помнить историю»; «читать культурные традиции»; «быть активным» - получили по 6,6%. Ответы старшего поколения: «быть полезным» - 25%, «помнить историю; читать культурные традиции» – по 10%, «любовь к Родине» - всего 5%. Молодое поколение говорит о любви к Родине как о чувстве, которое «должно быть у человека», а в ответах старшего поколения прослеживается «личная причастность», как гражданина, доказавшего на своем примере свою любовь к Родине.

Задаваемый респондентам вопрос: «Какие жизненные ценности для вас важны?» позволил прийти к выводу: изменение ценностей в обществе ведет к различиям интересов поколений. Старшему поколению важно ощущение стабильности, уравновешенности в настоящей жизни и в завтрашнем дне. В молодом поколении природой заложены такие качества как бесстрашие, смелость, упорство в достижении цели иногда с риском для жизни. Поэтому его представителям не свойственно думать о своей безопасности, отсутствует чувство страха, существует уверенность, что весь мир у их ног, что все можно изменить, всего добиться.

Одной из проблем, возникших между современным молодым и старшим поколениями, явилось расхождение интересов, вследствие чего возникает конфликт. Так как поколения выросли в разные исторические периоды, у них сформировались разные ценностные ориентации и воспитание, что порождает расхождение взглядов на жизнь.

Очень часто конфликты происходят из-за того, что родители не хотят признать, что их ребенок повзрослел. Представители взрослого поколения полагают, что возраст и опыт позволяют им диктовать манеру поведения, делать замечания, требовать следовать их советам. Молодежь в свою очередь считает, что обладает достаточным багажом знаний, и возраст в данном случае не играет особой роли. Из-за подобного разногласия между сторонами возникает напряжение, и они не могут добраться до самой сути проблемы, возникшей в их отношениях. Для того, чтобы свести конфликты к минимуму, необходимо учесть личные психологические особенности каждого из участников конфликта.

Социально-политические проблемы молодежи также имеют огромное значение в жизни современного общества. В современное время на молодёжь возлагается достаточно много проблем, связанных с выбором перспективной профессии, реализацией жизненных планов, получением высшего образования, трудоустройством и т.д.

В условиях рыночной экономики на современном этапе развития общества, потребности в кадрах различных квалификаций таковы, что подавляющее большинство девушек и юношей, поступающих в вузы, вынуждены выбирать профессии, востребованные в современном обществе, зачастую отдавая предпочтение специальностям и факультетам, куда легче поступить, в целях сокращения материальных и временных затрат.

Молодежь в современном обществе переживает кризис духовных ценностей, нуждается в успешной социальной адаптации в социуме. Ей зачастую не хватает предприимчивости – нынешняя молодежь все знает, понимает, но не всегда деятельна, так как недостаточно сформирована способность ставить перед собой приоритетную цель и достигать ее. Одновременно, благодаря СМИ и современным технологиям, молодежь не ограничена пределами только своего окружения, получая дополнительные возможности для общения, коммуникации, самореализации. Самообразование, большая свобода выбора жизненного пути, коммуникация способствует формированию самостоятельного характера, политического мышления, быстрой адаптации молодежи к общественным отношениям и изменениям во всем мире.

Из-за расхождений в жизненных интересах и ценностях старшее поколение и современное поколения могут отдаляться друг от друга. Старшее поколение чувствует свою ущербность, ненужность. В настоящее время необходимо дать понять молодому поколению, что старшее поколение — это великая ценность для страны, оно является хранителем истории, хранителем духовных, материальных, семейных ценностей.

В то же время, сравнивая мнение двух поколений о положительных характеристиках молодежи, нужно отметить указанные обеими сторонами такие качества как: адаптационная способность, владение компьютерными технологиями, креативность, способность к самостоятельному обучению. Это доказывает, что оба поколения видят положительные характеристики молодежи и даже определенные преимущества этой возрастной группы и объективно их указывают. Умелое использование положительных качеств молодежью дает возможность работать над искоренением недостатков.

Чтобы старшее поколение не чувствовало себя ненужным и невостребованным, необходимо включать его представителей в совместные с молодежью социально-значимые молодежные проекты. Создавать молодежные движения, которые должны быть объединены общей идеей, нацеленной на общий результат. Необходимо формировать командный дух. Нужно стимулировать участие в общественной жизни молодого поколения, показывая это на личных примерах старшего поколения.

Стоит усилить решение этих проблем на государственном уровне. Государственной власти необходимо уделять больше внимания пенсионерам, предоставлять им возможность беспрепятственно передвигаться по стране, усиливать благотворительную помощь пенсионерам-инвалидам и т.д. Чтобы динамично развивалась социально-экономическая жизнь Казахстана, нужно поддерживать жизнедеятельность молодежной политики. Важнейшим условием успешного развития и становления молодого поколения является качественное образование. Необходимо увеличить количество образовательных проектов таких, как «Болашак», «Назарбаев – Интеллектуальные школы», «Назарбаев-Университет».

В целом, на улучшение социально-экономических условий становления и всестороннего развития будущих поколений казахстанцев направлены не только специальные молодежные, но и реализуемые сегодня в стране масштабные государственные программы развития образования, здравоохранения, языков, форсированного индустриально-инновационного развития; отраслевые программы «100

школ, 100 больниц», «Балапан», «Занятость-2020», «Дорожная карта бизнеса – 2020», «Доступное жилье – 2020».

Президент в одном из своих посланий молодежи определил ключевой ориентир – получение знаний и профессиональных навыков, модернизация современной системы образования. Обращаясь к новому поколению казахстанцев, президент отметил, что именно молодёжь должна стать двигателем нового курса, должна строить новое, конкурентоспособное государство.

Список использованной литературы

1. Джамалиева Г., Нравственные идеалы вчера и сегодня. Влияние трансформационных процессов на социальные ожидания молодежи / Г. Джамалиева//Мысль.- 2004.- N4.-с.25-30

5 СЕКЦИЯ. ҚАЗАҚСТАН ХАЛЫҚТАРЫНЫҢ АССАМБЛЕЯСЫ – ҰЛТАРАЛЫҚ ЖӘНЕ КОНФЕССИЯРАЛЫҚ КЕЛІСІМНІҢ МАҢЫЗДЫ ИНСТИТУТЫ

СЕКЦИЯ 5. АССАМБЛЕЯ НАРОДА КАЗАХСТАНА – ВАЖНЕЙШИЙ ИНСТИТУТ МЕЖНАЦИОНАЛЬНОГО И МЕЖКОНФЕССИОНАЛЬНОГО СОГЛАСИЯ

Исина Ж.Е., студентка 1 курса
Научный руководитель – к.ю.н., доцент кафедры ОЮиСД Филин В.В.
Карагандинский экономический университет Казпотребсоюза,
г. Караганда, Республика Казахстан

РОЛЬ АССАМБЛЕИ НАРОДА КАЗАХСТАНА В ГОСУДАРСТВЕННО-ПРАВОВОМ СТРОИТЕЛЬСТВЕ

Первый Президент Казахстана Нурсултан Назарбаев стал автором ряда формул и инициатив прорывного значения, которые легли в основу всемирно признанного казахстанского пути. Ассамблея народа Казахстана является одной из таких формул, убедительно доказавшей свою эффективность в этнополитике.

Ассамблея народа Казахстана способствует сближению культур различных этносов и народов, является важным элементом политической системы нашей страны. Выступая на XX, юбилейной сессии Ассамблеи, Президент РК – Председатель АНК Н.А. Назарбаев отметил: «Сегодня с полным основанием мы можем утверждать, что ассамблея – это и есть народ Казахстана в целом. Все 17 миллионов! Сегодня ассамблея – это надежный, прочный фундамент стабильности и общественного согласия» [1].

Конституционный статус Ассамблеи, ее встроенность в президентскую вертикаль, личная роль Главы государства как Председателя Ассамблеи свидетельствуют о наличии и непреклонности политической воли Елбасы, направленной на обеспечение единства народа. Гарантированное представительство Ассамблеи в высшем законодательном органе страны свидетельствует о ее весе именно как неполитического органа, представляющего общенациональные интересы казахстанцев.

Казахстанская модель мира и согласия презентована в штаб-квартире ООН в рамках проведения акции по поддержке кандидатуры Республики Казахстан в непостоянные члены Совета Безопасности ООН на 2017–2018 годы, в ОБСЕ, ЮНЕСКО, в странах Евросоюза и США, переведена на языки 56 стран – членов ОБСЕ. За изучением нашего опыта в АНК обратились представители зарубежных экспертных кругов, ученые, дипломаты, журналисты из шести десятков государств.

Если мыслить масштабами планеты, то ассамблея обеспечивает мир и согласие на территории 2 млн. 725 тыс. квадратных километров, остальные 192 страны мира, на 146 млн. квадратных километров могут брать пример с Казахстана. Деятельность АНК получила признание и высокую оценку международных организаций, таких как Организация Объединенных Наций (ООН), Организация по безопасности и сотрудничеству в Европе (ОБСЕ), Совещание по взаимодействию и мерам доверия в Азии (СВМДА).

Ассамблея принимает активное участие в реализации конкретных программ, которые обозначены в концептуальной статье «Взгляд в будущее: модернизация общественного сознания». Под особым кураторством Ассамблеи народа Казахстана реализован проект «100 новых лиц Казахстана». Именно он выявил молодежь с лидерскими и деловыми качествами, которые стали образцом для подражания, подлинными героями наших дней [2].

Рассматривая этапы становления Ассамблеи и развития ее деятельности можно сказать, что они, в значительной степени совпадают с основными периодами развития государственной этнополитики в Казахстане:

1) 1991-1995 гг. – подготовительный этап создания Ассамблеи. Соответствует первому этапу становления этнополитики в Казахстане. В начале 90-х объединение этнокультурных центров в единую организацию стало мощным общественным ресурсом аккумуляции интересов всех этнических групп страны, а с их помощью и всего полиэтничного народа Казахстана;

2) 1995-2002 гг. – создание и начальный этап деятельности АНК как органа, наделенного консультативно-совещательными функциями при Президенте страны. Конституционное закрепление общегражданских принципов государственности, создание развитой структуры Ассамблеи, включающей исполнительные органы в регионах;

3) 2002-2007 гг. - этап активного формирования казахстанской модели межэтнической толерантности и общественного согласия. Раскрывая базовые принципы государственной политики в сфере межэтнических отношений, исследователи обращали внимание на такие факторы, как общегражданская идентичность, сбалансированная языковая политика, активные процессы возрождения национальных культур, межконфессиональный диалог. Особое внимание в этом контексте придавалось роли АНК как уникального института, занимающего важное место в политике межэтнических отношений;

4) 2007-2012 гг. – это время проведения системной государственной этнополитики, связанной с дальнейшими процессами демократизации, интеграции казахстанского общества в единый народ на принципах согражданства. На этом этапе Ассамблея приобрела конституционный статус. С принятием Закона «Об Ассамблее народа Казахстана» от 20 октября 2008 г. она стала самостоятельным субъектом государственной политической системы, регулирующей сферу межэтнических отношений и способствующей реализации государственной этнополитики;

5) с 2013 года начинается современный этап развития государственной этнополитики, связанный с началом реализации Стратегии «Казахстан-2050». Оптимизация АНК проходит в соответствии с задачами утвержденными Концепцией развития Ассамблеи до 2020 года: совершенствование законодательства об АНК; дальнейшее развитие системы советов общественного согласия в стране; формирование системы медиации АНК и системы благотворительности АНК; формирование системы общественного контроля; модернизация законодательства и внедрение новых форм государственной поддержки НПО (гранты и премии);

6) активизация государства в сфере этнонациональной политики предопределила появление новых направлений в теоретических и практических исследованиях, связанных с принятием и реализацией ряда стратегических программ – новой индустриализации, «Нұрлы жол», Пяти народных реформ, «Мәңгілік Ел» [3, с. 431-434].

7) в 2021-2025 годы планируется завершение перехода системы образования на трёхязычие, расширение участия НПО в местном самоуправлении, совершенствование формирования системы общественного контроля в стране, утверждение ценностей «Мәңгілік Ел» как основы культуры общества, создание условий для укрепления нового казахстанского патриотизма, развитие и укрепление механизмов сферы идентичности и социализации подрастающего поколения. Сегодня АНК – это разветвленная структура, охватывающая все сферы жизни общества. Актив АНК составляет 67 000 человек, 1 338 этнокультурных объединений на всех уровнях [4].

8) По поручению Президента РК созданы институты, обеспечивающие общественное согласие и национальное единство:

9) - РГУ «Қоғамдық келісім» при Президенте РК, в регионах КГУ «Қоғамдық келісім», 11 специализированных Домов дружбы, обеспечивающих работу АНК;

- 2 866 Советов общественного согласия на областном, городском, районном и сельском уровнях, а также в коллективах крупных предприятий;

- 2 141 Советов матерей по вопросам воспитания толерантности в семье на областном, районном и сельском уровнях;

- молодежное крыло «Жарасым» Ассамблеи народа Казахстана.

При помощи действенных инструментов сформирована фундаментальная и методологическая база модели, способствующая формированию всеказахстанской идентичности:

- научно-экспертный Совет АНК, которым разработано 33 практико-ориентированных проекта;

- научно-экспертные группы, базирующиеся в региональных вузах, реализующих научно-исследовательские проекты и методические рекомендации. Научно-экспертное сообщество АНК: 183 чел., из них докторов наук – 52, кандидатов наук -73;

- Центр по изучению межэтнических и межконфессиональных отношений в центрально-азиатском регионе Академии государственного управления при Президенте РК. С 2010 года социальным технологиям в сфере этнополитики обучены 1703 госслужащих, лидеров этнокультурных объединений, экспертов, СМИ;

- депозитарии научных трудов АНК в Национальной академической и областных библиотеках РК, в которых насчитывается свыше 1300 научных, аналитических источников, вызывающих интерес экспертов из 18 стран мира;

- образованы 33 кафедры АНК в ВУЗах и колледжах страны, 2 Центра АНК, 2 кафедры ЮНЕСКО и 2 кафедры толерантности обеспечивающие продвижение и изучение Модели, воспитание подрастающего поколения в духе толерантности и патриотизма;

- создан клуб журналистов-экспертов по вопросам межэтнических отношений при АНК, обеспечивающий формирование культуры толерантности в СМИ и координирующий работу 37 этноСМИ;

- работает Методический Совет директоров Домов дружбы, обеспечивающий поддержку ЭКО в реализации принципа «единство через многообразие».

Необходимо отметить, что сегодня при Ассамблее действует республиканский совет медиации, 13 советов и 16 кабинетов ведут работу в регионах. Театральное искусство представлено 14 русскими и 5 этническими театрами, среди них корейский, немецкий, уйгурский и узбекский. 52 печатных издания выходят на 15 языках. Располагая таким потенциалом, ассамблея решает все более значительные и масштабные задачи.

В современном мире существует немало полиэтничных государств. Есть ассамблеи в России и Кыргызстане, есть другие форматы в разных странах, но казахстанский успех, без преувеличения, - уникален.

Ассамблея народа Казахстана стала неотъемлемой частью жизни каждого казахстанца. Мы, современная молодежь Казахстана, находимся в самом начале своего пути и главное - нам нужно впитать в себя незыблемые ценности, которые будут ориентиром на всю оставшуюся жизнь. Кроме этого, станут фундаментом нашего духовно-нравственного и профессионального становления и развития, будут, прежде всего, направлены на реализацию идей единства, гражданско-патриотического воспитания, толерантности, бережного отношения к культуре и традициям этносов, проживающих под шаныраком независимого Казахстана.

Список использованной литературы:

1. Выступление Президента Республики Казахстан Н.А. Назарбаева на XX сессии Ассамблеи народа Казахстана «Стратегия «Казахстан-2050: один народ - одна страна -

- одна судьба» [Электронный ресурс]. — Режим доступа: //http://www.akorda.kz/ru Дата обращения: 10.02.2018
2. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: // <http://100esim.el.kz> Дата обращения: 02.03.2018
3. Сыздыкова Е.С. Ассамблея народа Казахстана как институт обеспечения межэтнического согласия (основные направления исследований) // Третий конгресс историков Казахстана: сборник научных статей / Под общей ред. Е.Б. Сыздыкова. — Астана: Издательство ЕНУ им. Л.Н. Гумилева, 2015 – С. 430-434.
4. Мынбай Д. Соединяя горизонты прошлого, настоящего и будущего // Казахстанская правда. – 2017. – 30 июня.

Ильмеева Р.Х., 3 курс студенті
Ғылыми жетекші - аға оқытушы, Рахметуллина М.А
Е. А. Бөкетов атындағы Қарағанды Мемлекеттік Университеті, Қарағанды қ, Қазақстан
Республикасы

ҚАЗАҚСТАН ХАЛЫҚ АССАМБЛЕЯСЫ ОНЫҢ ФУНКЦИЯСЫ ЖӘНЕ ҰЛТАРАЛЫҚ КЕЛІСІМДЕРДІ ДАМУЫ

1992 жылы Елбасымыздың қолдауымен Ассамблея құру жөніндегі идея талқыланды, соның нәтижесінде 1 наурызда 1995 жылы жарлық шықты, ол бойынша Ассамблея конституциялық статус иеленді. Қазіргі уақытта ассамблеяда 130- дан астам ұлт өкілдері біріккен. 2015 жылы Қазақстан Халық Ассамблеясы өзінің жиырма жылдық мерейтойын атап өтті. Қазақстан Халық Ассамблеясының өзінің 20 жылдық белсенді жұмысын атқара отырып, яғни халық дипломатиясында интеллектуалды потенциалды жоғарлатты.

ҚХА үш жобаны ұсынды, оның бірінші 5 жылы Тәуелсіздікпен бірге Қазақ хандығының 0 жылдығына орай арнайы іс- шаралар өткізілді. Әр түрлі республикандық және этномәдени бірлестіктерден көптеген ұсыныстар келді. [1]

жылы ҚХА өзінің бірінші сессиясын өткізді. Халықаралық толеранттылық күніне орай, әр түрлі шет мемлекеттерден адамдар қатысты. Халықаралық бұхаралық ақпарат құралдары және т.б осы форумда Қазақстанның бейбітшілік және келісімнің орталығы ретінде барлық әлемге танылды. Осы форумда МГУ-дың мультимедиялық центрлерінің директоры Петр Шульцман: « Қазіргі уақытта тек бір ауыз сөз соғысқа алып келуі мүмкін, сондықтан да бір-бірімізден бейбітшілікті қолдауды үйренейік» деп өзінің пікірін білдірген болатын. [2]

жылы «Тарихтан тағылым- өткенге тағзым» атты халықаралық форум өтті. Репрессияға ұшыраған қуғын-сүргіндерді еске алу мақсатында әр түрлі қалалардан қазақ зиялыларының халқына жасаған игі істері туралы ғылыми мақалалар ұсынды.

1 наурыз да Назарбаев университетінде «Көшбасшы бол» атты жобасының аясында құрлытай конференция өтті. Іс-шарада ҚХА-ның хатшылығының төрағасы Л.Прокопенко, дін істері жөніндегі Н.Ермекбаев қатысты. Мемлекеттік хатшы Гулшара Әбдіхалықова жастар саясатын қолдады, «ішкі саясаттың жанартылуы – біздің дамуымыздың негізгі кілті, жастар саясаты жаңа инициативаларға қол жеткізді. жылы млн теңге көлемінде арнайы гранттар бөлінді». Жалпы ҚХА жастардың жұмысы басты басымдылыққа айналды. Біріншіден, Қазақ елінің болашағы келер ұрпаққа тиесілі, екіншіден азаматтық патриотизмнің үлгісі ретінде барлық әлемге жастар таныта алады.[1]

Қазіргі уақытта ҚХА толықанды конституциялық орган болып табылады. Жаңа конституциялық механизмдер кіргізілді. Аз ұлттардың құқықтары қорғау механизмі және т.б.

Ассамблея елбасымыздың XX сессиясында бекіткен жұмыстарды іске асыруда, институционалдық және құрылымдық толтырулар, яғни елімізде -ден астам этномәдени бірлестіктер, төрт ұлттық театрлар, достық үйлері, -ден астам этникалық журналдар мен газеттар өз қызметін атқару үстінде.[3]

- 1) Ассамблеяның басты мақсаттары болып:
- 2) Азаматтық қоғам институттарының этносаралық институтады дамыту, қоғамдағы толеранттылықты дамыту;
- 3) Халық бірлігін нығайту;
- 4) Мемлекеттік органдарға көмек беру радикализм экстремизм мен қарсы күреске жүргізу;
- 5) Саяси-құқтық мәдениетті қалыптастыру;
- 6) Интеграцияны дамыту, Ассамблеяның алға қойған мақсаттарына күш-жігерді біріктіру;
- 7) Ұлттық мәдениеттер мен тілдерді дамыту сақтау; [4]

Кез келген қоғамның тез дамуы үшін индустриалды-өндірістік және әлеуметтік дамуды қажет етеді. Бұл шарттар елімізде жүзеге асырылып жатыр, сонын ішінше ұлтаралық қатынастар дамуы да бірден –бір факторы болып саналады. 90-жылдардағы қоғам ұлттық идеяны анықтай алмады. Қазіргі қоғамдағы әлеуметтік модернизация мен индустриалды дамулар әлемдегі тұрақтылыққа кепілдік береді.

Әлеумет және экономика үш басты принциптерге сүйенеді: жаһандану, интернетизация, дерегуляция. Халықпен жұмыс істеу жаңа сатыға көтерілу үшін Ассамблея жаңа құрылымдарды алға тарту керек. Атап айтқанда жаңа сатыға көтерілуі этникалық топтардың өзін-өзі басқаруға мүмкіндік жасай алады. Бұл жағдайда мемлекеттік мүдде кейбір құрылымдарға сүйенеді: мысалы, этникалық топтар арқылы мемлекеттік саясатты, қақтығыстарды шеше алады. Ассамблея арнайы бір принцип бойынша жұмыс атқаратын болса, этникалық топтардың ішінен бір көшбасышы шығып ішкі этникалық қақтығыстардың шешімін табуға басқа да алтернативалар болар еді. Ассамблея еуропалық құрылымдарға сай серіктестікті дамуды да қажет етеді, мысал ретіне Еуропалық Одақты келтіре аламыз. Себебі, Еуропада қоғамдағы консолидация мәселесі белсенді түрде шешіледі. Біздің Еуропада тұратын отандастарымызға қамқорлық көрсету ҚХА мақсаты ретінде өарастыа аламыз. Осы уақытта интергация процестерге назар аудару қажет. Және Еуразиядағы қауіпсіздікке белсенділік таныту тиіс. А. Смитт экономикалық модель бойынша теория ұсынған, қоғам ішіндегі тұрақсыздыққа алып келетін белгілі бір принциптерді алға тартты, яғни эгоизмді фактор ретінде қарастырды. Ол бойынша рухани, жаһандық, ұлттық мүдделердің қарама-қайшылығына алып келуі мүмкін. Қоғам жаһандық саяси элитаға байланысты, [5]

25 қазанда 2009 жылы XV сессиясын «Ұлт- бірлігі біздің стратегиялық таңдауымыз» деп атады. Елбасымыз ҚХА атқарып жатқан процестерін арнайы бағдарлама арқылы іске асып жатқанын мәлімдеді. Арнайы дипломатиялық миссияның қызметкерлері мен халықаралық БАҚ қатысты. 2015 жылы ҚХА жылы деп аталды, соған байланысты елбасымыз 7 басты мақсатты көздеді: үштілді білімді күшейту, транспарентті мемлекетті қоғамды қамтамасыз ету. Еуразия экономикалық одақпен мәдени және гуманитарлық қатынастарды нығайту. Сенім, дәстүр, ашықтық, толеранттылық осы аталмыш принциптерге сүйенеді.[6]

Ұлттық саясаттын дамуы жаңа мүмкіндіктерді ашуға жағдай жасады. 26 сәуірде 2002 жылы « Қазақстан Халық Ассамблеясының стратегиясын орта мерзімгі кезеңге дейін бекіту туралы» жарлық шықты. ҚХА-ның стратегиясы Елбасының инициативасымен этносаралық перспективаларға жол ашты. «Қазақстанның ел бірлігі» доктринасын бағдарламалық құжат ретінде тануға болады деп Қанат Саудабаев ҚХА отырысында айтып кетті. Барлығы құжаттар орта мерзімді кезеңдерге бекіткен. Ассамблея халықаралық аренада беделі өсті, қоғамдық құрылымдары ТМД-ға ұқсас болды. Шетелде әртүрлі кең аспектідегі халықаралық конференциялар өтті, Қазақстандық тәжірбиені

эртүрлі шетелдік Вена, Локарно, Санкт-Петербург, Таллина және Алматының сарапшылар жоғары бағалады. Ассамблеяның ең ірі іс-шараларының бірі 2003 жылы 14-15 қарашада өтті. Халықаралық ғылыми конференция «Ұлтаралық келісімнің Қазақстандық моделі: тәжірибие және ұсыныстар» конференциядағы ұсыныстар Гаага, Лунд, Ослов және басқада ЕҚЫҰ-ның құжаттарына негізделген принцип бойынша іске асты. ҚХА секілді кейіннен Ресей және Қырғызстан мемлекеттерінде пайда болды. Алайда ҚХА өзінің деңгейімен және ауқымдылығымен ерекшеленеді. Ассамблеяның құрылымына: республикандық, облыстық, қалалық масштабтағы ұлттық мәдени орталықтарды қамтиды. Ассамблеяның үлкен жетістігінің бірі ол демократиялық құқықтық базаға сүйенуін айтуға болады. Ассамблеяда құрамында: Ассамблея Сессиясы, Хатшылық және Ассамблея Кеңесінен тұрады. Сессия арнайы Елбасымыздың шақырылуымен өтеді. Кеңестің құрамына: қоғам қайраткерлер, этномәдени бірлестіктердің басшылары, Парламент депутаттары, министірлер, әкімдер, Ассамблея төрағасының екі орынбасары кіреді. Хатшылық дербес бөлімнен тұрады, хатшы және төрағасының орынбасары басқарады. Қазіргі уақытта Ассамблея құрамында 394 мүшеден тұрады. Оның ішінде 9 депутат Ассамблеяның атынан барлық этностардың атынан шығады. ҚХА « АҚИҚАТ» және «МЫСЛЬ» журналдарының құрылтайшысы болды. Сонымен қатар Ассамблея ЕҚЫҰ серіктестік жұмыстарын атқарады. Ассамблея инициативасы бойынша 1996 жылдан бастап 1 мамырды бірлік күні ретінде бекітті.

Ассамблея алдын ала 2020 дейінгі мемелкеттегі ақпараттық және аналитикалық дамуды алға мақсат етіп қойды. Елбасымыз ҚХА-ны құру арқасыда Қазақстанды жаңа азаматтық қоғам ретінде және мультимәдениет пен демократияны ұштастырып әлемге танытты. Қазақстан ол әр түрлі ұлттардың және этникалық қоғамның орталығы деп атауға болады. Интеграция біздің халқымыздың бірегейлікті сақтауға көмек береді. Аталған жаңа моделдің қалыптасуы этноқоғамдық құрылымдарда жаңа институттардың пайда болуына алып келді, оның барлығын модернизацияның бір бөлігі ретінде және демократизацияның процестері ретінде қарастыруға болады. Ұлттық мәдениетке келетін болсақ, Ассамблея қазақстандықтардың тарихқа және қазақ елінің мәдениетіне және басқада ұлттардың дәстүрін сыйлауға үйретеді. Алдағы уақытта Ассамблея ары қарай дамудың концепцияларын іске асырады. Соның арқасында отандастарды патриотизмге үйретіп көп ұлттарды бір шаңырақ астыда бейбіт және келісімнің орталығына айналатынына кепілдік береді. ҚХА-ның қазақ тіліне де қосатын үлесі зор. Себебі өзге ұлт өкілдері қазақ тілінде еркін сөйлеуге үйренді. Оны жетістік ретінде қарауға болады. Сонымен қатар Ассамблея бізге өзге ұлт өкілдерінің мәдениет аз уақыт ішінде үйреніп алуға жағдай жасады. Қазақстанды бірлік және теңдіктің елі ретінде барлық әлемге танытты.[7]

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Хроника событий года Ассамблеи Народа Казахстана - бөлім бет.
2. Мир и согласия в нашем общем доме pricom.kz
3. <http://assembly.kz/ru>
4. <https://www.zakon.kz/4734745-assambleja-naroda-kazakhstan-jeto.html>
5. Аналитикалық материал «Роль Ассамблеи народа Казахстана в реализации Стратегии-2050» e-history.kz/ru/books/library/view/1217
6. Аналитикалық материал «Роль Ассамблеи Народа Казахстана в Формировании Единства и Толерантности в Республике Казахстан» <https://articlekz.com>
7. Аналитикалық материал «Образования и деятельность Ассамблеи Народа Казахстана, 4-6-7 бет,» http://www.akorda.kz/ru/national_projects/assambleya-naroda-kazahstana

Қайратова А., 7 сыныбының оқушысы
№ 86 жалпы білім беретін орта мектебінің, Қарағанды қ.
Ғылыми жетекші – з.ғ.к., доцент Қ.Сатбаева
Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті, Қарағанды қ., Қазақстан
Республикасы

ҚАЗАҚСТАН АССАМБЛЕЯСЫ КӨПЭТНОСТЫ ҚАЗАҚСТАН ХАЛҚЫН БІРІКТІРУ ИНСТИТУТЫ РЕТІНДЕ

Қазақстан халқы ассамблеясы Қазақстанның этникалық әралуандылығының символы ретінде-, екі онжылдық бойы еліміздегі конфессияаралық және этносаралық келісімді ілгерілету және қорғау жөніндегі басты орган болып табылуда.

Тәуелсіз Қазақстанның қалыптасу жылдарында Ассамблея ұлтаралық қарым-қатынас үйлесімділігінің теңдесі жоқ құнды құралы ретінде, көпэтносты Қазақстан халқын біріктірудің шынайы институты атанып, демократиялық мемлекеттілікті құру жолында үлкен үлес қосты.

Ел Президенті Нұрсұлтан Назарбаев Қазақстан халқы Ассамблеясын құру идеясын алғаш рет 1992 жылы Тәуелсіздіктің бірінші жылдығына арналған Қазақстан халықтарының форумында айтты. 1995 жылғы 1 наурызда Қазақстан халқы Ассамблеясын Мемлекет басшысы жанындағы консультативті-кеңесші орган мәртебесімен құру туралы Президенттің Жарлығы шықты.

2007 жылғы мамыр айында Қазақстан Республикасы Конституциясына енгізілген өзгерістерге сәйкес Қазақстан халқы Ассамблеясына конституциялық мәртебе беріліп, ол Қазақстан Республикасының Парламенті Мәжілісіне тоғыз депутат сайлау құқығына ие болды. Қазақстан халқы Ассамблеясынан сайланған Парламент Мәжілісінің 9 депутаты елдегі барлық этностардың мүддесін қорғайды. Сонымен қатар қазақстандық этникалық қоғамдастықтардың Парламентте өкілдік етуі олардың саяси партиялар арқылы өкілді органдарға тікелей қатысуы негізінде де жүзеге асырылады. Осылайша Ассамблеяның қоғамдық-саяси рөлі мен қоғамдағы маңызы күшейе түсті.

2008 жылғы 20 қаңтарда ел Президенті Н.Ә.Назарбаев «Қазақстан халқы Ассамблеясы» туралы әлемде баламасы жоқ заңға қол қойды. Аталмыш Заңға сәйкес Ассамблея қызметінің мақсаты, негізгі міндеттері, принциптері мен негізгі бағыттары айқындалды.[1]

Заң Ассамблея мақсатының қазақ халқының топтастырушы рөлін арқау ете отырып, қазақстандық патриотизм, Қазақстан халқының азаматтық және рухани-мәдени ортақтығы негізінде «Мәңгілік Ел» жалпыұлттық патриоттық идеясымен біріктірілген қазақстандық азаматтық біртектілікті және бәсекеге қабілетті ұлтты қалыптастыру процесінде Қазақстан Республикасында этносаралық келісімді қамтамасыз ету болып табылатындығын бекітті. Сондай-ақ, осы мақсатқа жету жолында жүзеге асырылуы қажет негізгі міндеттерді анықтады. Олар:

1) этносаралық қатынастар саласында мемлекеттік органдармен және азаматтық қоғам институттарымен тиімді өзара іс-қимылды қамтамасыз ету, қоғамда этносаралық келісімді және толеранттықты одан әрі нығайту үшін қолайлы жағдайлар жасау;

2) «Мәңгілік Ел» жалпыұлттық патриоттық идеясының негізінде Қазақстан халқы бірлігін нығайту;

3) қоғамдағы экстремизмнің және радикализмнің көріністері мен адамның және азаматтың құқықтары мен бостандықтарына қысым жасауға бағытталған әрекеттерге қарсы тұруда мемлекеттік органдарға жәрдемдесу;

4) азаматтардың саяси-құқықтық мәдениетін қалыптастыруға қатысу;

5) Ассамблеяның мақсаты мен міндеттеріне қол жеткізу үшін этномәдени және өзге де қоғамдық бірлестіктердің күш-жігерін біріктіруді қамтамасыз ету;

б) Қазақстан халқының ұлттық мәдениетін, тілдері мен дәстүрлерін өркендету, сақтау және дамыту болып табылады.

Қазақстан халқы Ассамблеясының қазіргі стратегиясы оның этносаралық қатынастар саласындағы қызметінің таяу перспективаға арналған базалық және басшы бағыттарының жүйеленген жиынтығы болып табылады және келесі принциптерге құрылады:

1) адамның және азаматтың құқықтары мен бостандықтарының басымдылығы;

2) халық пен мемлекет мүдделерінің басымдылығы;

3) нәсіліне, ұлтына, тіліне, дінге деген қатынасына, нанымдарына немесе кез келген өзге де жағдайларына қарамастан, адамның және азаматтың құқықтары мен бостандықтарының теңдігі;

4) Ассамблея мүшелерінің тең құқылығы және оның құрамындағы қызметі үшін дербес жауапкершілігі;

5) жариялылық.

Республика Президенті Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаев лауазымы бойынша Қазақстан халқы Ассамблеясының Төрағасы болып табылады, сондай-ақ Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президентіне – Елбасына Қазақстан халқы Ассамблеясын өмір бойы басқару құқығы тиесілі. Ассамблея Төрағасы Ассамблеяны ұлттық-мәдени және басқа да қоғамдық бірлестіктер өкілдерінің арасынан, сондай-ақ қоғамдағы беделін, қоғамдық-саяси белсенділігін ескере отырып өзге де тұлғалардан құрады.

Қазақстанның әр облысында Қазақстан халқының кіші Ассамблеясы бар және олар әкімдер жанындағы консультациялық-кеңесші органдар болып табылады.

Қазақстан халқы Ассамблеясы біздің еліміздің маңызды ұйымдарының бірі болып табылады. Оның қоғамдағы рөлі өте маңызды. Ассамблея өз қызметін Қазақстан Республикасының барлық аумағында жүзеге асырады. Қазақстан халқы Ассамблеясы саясатта да, қоғамда да маңызды ұйым болып саналады.

Бүгінгі күні Қазақстан халқы Ассамблеясы тынымсыз қажырлы күнделікті жұмысы арқылы біздің мәңгілік Отанымыз - Мәңгілік Ел үшін қазақстандықтардың мақтанышы мен жоғары жауапкершілігін қалыптастыра отырып, біздің қоғамда маңызды ортақ құндылықтарды – бірлікті, тұрақтылықты, төзімділікті, патриотизмді нығайтуда. Қазақстан Республикасының Президенті өзінің Қазақстан халқына жолдаған «Қазақстан-2050» стратегиясы қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» атты Жолдауында «Этникалық, мәдени және діни әралуандыққа қарамастан, елімізде бейбітшілік пен саяси тұрақтылықты сақтадық. Қазақстан 140 этнос пен 17 конфессияның өкілдері үшін туған шаңырағына айналды. Азаматтық татулық пен ұлтаралық келісім – біздің басты құндылығымыз. Көпұлтты еліміздегі татулық пен келісім, мәдениеттер мен діндердің үндесуі әлемдік эталон ретінде танылған. Қазақстан халқы Ассамблеясы мәдениеттер үндесуінің бірегей еуразиялық үлгісі болды. Қазақстан жаһандық конфессияаралық үнқатысу орталығына айналды» - дейді [2].

Мемлекет басшысы Н.Ә. Назарбаевпен қазақстандық мемлекеттілікті нығайту үшін қабылданған, қоғам мен мемлекетте түбегейлі өзгерістердің негізін қалайтын «Ұлт жоспары – бес институционалдық реформаны жүзеге асыру жөніндегі 100 нақты қадам» Бағдарламасындағы бес институционалдық реформаны жүзеге асыру бойынша Қазақстан халқы Ассамблеясы ерекше рөл атқарады. Осы орайда ең қиын сынақтар жағдайында көптеген ғасырлар бойы елдің қауіпсіздігін қамтамасыз етуге бағытталған «Мәңгілік Ел» патриоттық актісінің жобасын дайындауға Ассамблеяның белсене қатысқанын ерекше атап өту қажет [3].

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. «Қазақстан халқы Ассамблеясы туралы» Қазақстан Республикасының 2008 жылғы 20 қазандағы N 70-IV Заңы // Қазақстан Республикасы Парламентінің Жаршысы, 2008 ж., N 17-18, 70-құжат

2. Назарбаев Н.Ә. «Қазақстан-2050» стратегиясы қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» Қазақстан Республикасының Президенті – Елбасы Н.Ә. Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы <http://www.akorda.kz/>

3. Назарбаев Н.Ә. 100 нақты қадам Қазақстан Республикасы Президентінің 2015 жылғы 20 мамырдағы бағдарламасы // «Егемен Қазақстан» 20.05.2015 ж., № 92 (27968)

Мурзабекова З.Е., курсант 2 курса

Научный руководитель - майор полиции Абильмажинов М.Д. Костанайская академия МВД Республики Казахстан имени Ш. Кабылбаева, г.Костанай, Республика Казахстан

АССАМБЛЕЯ НАРОДА КАЗАХСТАНА: ИСТОРИЯ И ПЕРСПЕКТИВЫ ДАЛЬНЕЙШЕГО УКРЕПЛЕНИЯ ГОСУДАРСТВА

Республика Казахстан - это многонациональное государство, в котором в мире и согласии проживают представители около 140 национальностей. Уникальность исторической роли нашего государства заключается в его посредничестве между Востоком и Западом, в мирном сосуществовании разнообразных культур, присущих нашим народам. Ассамблея народа Казахстана в нашей республике выступает как инструмент гражданской консолидации представителей разных этносов.

История Ассамблеи народа Казахстана подтвердила свою историческую необходимость и на деле доказала ее жизнеспособность. Сегодня Ассамблея народа Казахстана - это результат уникального политического новаторства Казахстана, опыт ее работы становится привлекательным и полезным для многих государств. К казахстанскому опыту сегодня присматриваются и изучают, не только в странах постсоветского пространства, но и в государствах дальнего зарубежья.

Межнациональный мир и согласие стали визитной карточкой Казахстана за истекшие 26 лет Независимости страны и его политическим брендом. Каждый год шаг за шагом в стране укрепляется дух толерантности, а в многонациональном обществе формируется благоприятный климат для проживания представителей разных наций и этносов.

История формирования Ассамблеи народа Казахстана включает в себя два этапа:

1 этап - это создание национально-культурных центров в решении межнациональных отношений. Он начинается с вступления в силу закона «Об общественных объединений в Казахской ССР» от 27 июня 1991 года.

2 этап - это непосредственное создание и дальнейшее становление Ассамблеи. Признавая существенный вклад и значение национальных культурных центров в деле возрождения и сохранения национальных культур, отмечая позитивный опыт, накопленный в национально - культурных центрах в результате их деятельности, был создан консультативно-совещательный орган при Президенте Республики Казахстан «Ассамблея Народа Казахстана». 1 марта 1995 года Указом Президента Республики Казахстан на общественно-политической арене нашей страны появился новый институт Ассамблея Народа Казахстана.

К идее создания вначале некоторые отнеслись скептически, но благодаря настойчивости и искреннему желанию Н.А. Назарбаева сохранить данное достояние казахстанцев - дружбу народов.

Сегодня Ассамблея - это десятки Общественных объединений, представляющих все этносы и национальные группы, проживающие в республике, это сотни проведенных конференций, «круглых столов», фестивалей, конкурсов, благотворительных мероприятий. Под эгидой Ассамблеи работают 22 республиканских и региональных национальных культурных центра, которые объединяют 470 областных, городских и

районных организаций. При этом в рамках Ассамблеи учреждены национально - культурные центры более 40 этносов Казахстана.

За годы независимости в Казахстане были созданы условия для свободной реализации этносами права изучения своих родных языков, обычаев, традиций и других культурных феноменов. Государственная поддержка оказывается развитию национальных театров, школ, СМИ, языковых программ. В настоящее время в республике действует 100 этнических школ, 170 воскресных языковых центров. В школах национального возрождения работают 29 отделений по изучению 11 языков. Наряду с казахскими и русскоязычными СМИ в стране издаются газеты и журналы, выходят в эфир передачи на 11 языках, в том числе на украинском, польском, немецком, корейском, уйгурском, турецком, дунганском и других языков.

В нашей стране накоплен богатый, исторически бесценный опыт мирного сосуществования разных культур и цивилизаций, который способствует формированию сходных ценностей у большинства населения страны, созданию толерантной атмосферы межэтнического и межконфессионального согласия и самоуважения. Именно поэтому глава нашего государства всегда подчеркивает, что этнокультурное и конфессиональное многообразие Казахстана - это огромное богатство, общее достояние всего нашего общества, дающее казахстанцам возможность обмена с другими народами ценными культурными достижениями. Последовательная политика Казахстана, направленная на обеспечение мира, стабильности, межнационального и межконфессионального согласия в стране, находит широкую поддержку и одобрение у мировой общественности [1].

Одним из краеугольных камней в политике межэтнического согласия в Казахстане является опора на религиозные и национальные традиции казахского народа. Они характеризуются высокой степенью веротерпимости, толерантностью, готовностью без отчуждения принять культурные традиции соседних народов. Это и есть фундамент, первооснова для развития межэтнического диалога не только в рамках единой государственной политики, но и через общественную инициативу, которая каждодневно проявляется в простом человеческом общении на уровне каждого аула и города.

Ощущение внутреннего равенства, отсутствие на разделение на главную и второстепенную нации позволяют эффективно воспроизводить механизмы межэтнического согласия, в том числе, на уровне семьи, поскольку ребенок проходит весь цикл воспитания в обстановке, когда и дома и в школе, исключены проявления нетерпимости и напротив толерантное отношение к представителям другой конфессии, другого этноса абсолютно естественно [2].

Мир устроен так, что этнические, языковые, культурные различия, которые есть, в обозримой перспективе будут всегда, но они не должны быть разъединяющими компонентами, а объединяющим началом, они должны быть основой взаимообогащения народов, культур, цивилизаций. История Ассамблеи - это история нашей стабильности, мы ее должны беречь, о ней мы должны всегда помнить и дорожить. Это самое главное для народной памяти, для дружбы и взаимопонимания людей. Своими продуманными действиями руководство страны во главе с Лидером Нации Н.А. Назарбаевым создало равные возможности для экономического, политического и культурного развития всех этнических групп, проживающих в Республике. Уважение друг к другу и равенство всех казахстанцев, независимо от их этнической принадлежности и вероисповедания, неуклонное укрепление общественного согласия, дружба народов были и остаются ключевым приоритетами казахстанской государственной политики.

Дружба и межнациональное согласие, единство народа Казахстана - это основа основ национальной политики нашего государства, необходимое условие стабильности общества. Появление на исторической арене Ассамблеи еще более активизировало процесс возрождения духовности народов, их национальных культур. Именно Ассамблея отразила глубинную суть казахстанского общества - взаимопонимание людей разных национальностей.

Особенно теперь, когда реальным содержанием наполнился суверенитет Казахстана, наш опыт представляет огромную ценность для дальнейшего укрепления государства. Ассамблея как уникальный институт достижения межнационального и межконфессионального согласия, своей деятельностью в поддержку курса реформ проникает во все слои общества и становится его основой.

Список использованной литературы:

1. Анусова Б.М.//Казахстанская модель межнационального и межконфессионального согласия.
2. Власов А.//Модель построения межэтнического согласия в Казахстане. Астана. - 19.05.2009г.

Мұсахан П., студентка 1 курса

Научный руководитель – ст.преподаватель, магистр Сыздыкова С.А
Карагандинский экономический университет Казпотребсоюза, г. Караганда, Республика
Казахстан

РОЛЬ АССАМБЛЕИ НАРОДА КАЗАХСТАНА

История нашего государства, Независимого Казахстана неразрывно связана с именем Лидера Нации - Нурсултана Абишевича Назарбаева. С первых дней Независимости государственная этнополитика направлена на построение казахстанской государственности, реальное воплощение идеи единства и целостности народа Казахстана.

В Конституции заложен прочный, отвечающий международным стандартам правовой фундамент казахстанской модели общественного согласия и межэтнической толерантности, признанной в мире, проверенной временем, доказанной практикой. Я уверена, что именно политическая воля руководства страны позволила создать и в дальнейшем совершенствовать действенные механизмы реализации гражданского равноправия, независимо от этнической и религиозной принадлежности. Председателем Ассамблеи Народов Казахстана является Президент - гарант Конституции, и этим определен ее высокий статус как общественно-политического института.

Созданная по инициативе Первого Президента страны Н.А. Назарбаева, Ассамблея народа Казахстана сегодня являет собой качественно новый уровень над политического института народного представительства и, соответственно, его идеологическая, научная, образовательная и воспитательная функции значительно возрастают. Казахская модель межэтнической толерантности и общественного согласия Н. Назарбаева стала узнаваемым брендом Казахстана и уникальной площадкой межкультурного диалога. Модель презентована в Организации Объединенных Наций, странах-участницах ОБСЕ, в государствах, где прошли крупные международные форумы [1].

Концепция казахстанской модели межэтнической толерантности и общественного согласия Н. Назарбаева переведена на 50 языков мира.

Это - национальное возрождение и развитие казахской нации, национальной свободы и независимости, казахской государственности, истории, языка, обычаев, традиций, культуры казахов, как фундамента казахстанского общества.

Если в первые годы работа Ассамблеи больше несла в себе политический смысл, то сегодня это структура, которая охватывает своим вниманием все сферы нашей жизни – культуру, образование, религию, народное хозяйство и много другое. Поддерживая идеи главы государства, она занимается информационно-пропагандистской работой, помогает осуществлять такие долгосрочные цели, как вхождение нашей страны в тридцатку развитых стран мира, реализация новой экономической политики «Нұрлы Жол», патриотической идеи, направленной в будущее, - «Мәңгілік Ел».

В Стратегии «Казахстан - 2050» Президент Казахстана отмечал, что «Традиции и культура - это генетический код нации». В новой платформе особо подчеркивается, что главным условием модернизации является сохранение своей культуры, своего национального кода. Духовная модернизация общества должна опираться на лучшие традиции и национально-культурные корни.

Глава государства обозначил несколько конкретных проектов на ближайшие годы. Прежде всего, это - переход казахского языка на латиницу, что откроет дорогу в глобальный информационный мир и коммуникации. Будут переведены и напечатаны 100 новых учебников на государственном языке, которые содержат последние достижения мировой науки и технологий, гуманитарного знания. Программа «Туған жер» даст системную возможность по поддержке своей «малой родины» со стороны бизнесменов, чиновников, интеллигенции, молодежи, воспитания патриотизма. Проект «Сакральная география Казахстана» даст возможность для сохранения общенациональных «святых мест» и святынь, а также позволит развивать инфраструктуру туризма в стране. Проект «Современная казахстанская культура в глобальном мире» откроет дорогу многим талантам, которые через свое творчество стремятся прославить Казахстан в мире. Наконец, проект «100 новых имен Казахстана» обеспечит популяризацию наших современников, достигших выдающихся успехов в своей сфере, которые станут ярким примером для нравственного воспитания молодежи.

В рамках модернизации общественного сознания в стране проводится работа по укреплению консолидирующего общенационального исторического сознания. Ассамблея – участник почти всех проектов, особенно таких, как «Туған жер», «Духовные святыни Казахстана», «100 новых лиц Казахстана», «Современная казахстанская культура в глобальном мире». Именно они формируют общность исторического сознания, ценности, объединяющие нацию. И этот тезис красной нитью проходит через всю статью Главы государства «Взгляд в будущее».

Наши традиции, национально-культурные корни, без которых, как сказал Президент, «модернизация повиснет в воздухе», должны лежать в фундаменте общей истории. Это платформа, соединяющая горизонты прошлого, настоящего и будущего народа, примиряющая различные полюса национального сознания. И я глубоко убеждена, что проект «Память во имя будущего» полностью укладывается в логику программы модернизации общественного сознания. Глава государства не случайно обращается к 100-летию радикальных перемен и революционных потрясений XX века. Он говорит, что каждый народ извлекает свои уроки из истории [2].

В 2014 году эта дата отмечалась на земле Восточного Казахстана, в Семее, где накал политических репрессий был особенно высоким.

В 2015 году – в Западно-Казахстанской области прошли мероприятия Международного форума «Шерлі шежіре аманаты». На этой территории молохом репрессий было уничтожено свыше 4 тысяч человек.

В 2016 году в год 25-летия Независимости Казахстана эстафету исторической памяти приняла Карагандинская область, город Жезказган. Там, у подножия Улытау соединились эпохи исторической колыбели казахского народа, легендарного Алаша хана и Кенгирских лагерей КарЛАГа, самого большого лагеря в Казахстане, через который прошел 1 миллион человек.

Сегодня АНК продолжаем свой проект «Память во имя будущего» в Кызылординской области далеко не случайно. Кызылординская область исторически была местом для расселения депортированных народов, история политических репрессий также затронула и ее территорию.

В 2017 году корейский этнос отмечает 80 лет своего проживания в Казахстане. Хочу подчеркнуть – не 80 лет депортации, а 80 лет проживания на земле, ставшей для казахстанских корейцев Родиной. В годы репрессий и войны в Кызылорду были депортированы более 3 тыс. (3145) немцев, 27 тыс. (26 924) чеченцев и ингушей, почти 2

тыс. (1857) месхетинских турок, а также более 55 тыс. греков, балкарцев, карачаевцев, поляков и других народов. Все они, в соответствии с Указом Президиума Верховного Совета СССР от 9 октября 1951 года должны были остаться на спецпоселении навечно. Но вечной оказалась не карательно-репрессивная машина государства, а народная память и единство людей, противостоящих этой машине, выживших, благодаря солидарности и взаимной поддержке.

Кызылодинская земля впитала в себя пот и слезы многих тысяч людей, дала им кров и пищу в годы трагедий и несчастий, стала для них родным домом. Поэтому поистине всенародную поддержку получил Указ Президента Н.А. Назарбаева (от 14 января 2016 года) об учреждении 1 марта праздника День благодарности. В своём приветствии 1 марта этого года Глава государства подчеркнул, что День благодарности «основан на глубоко историческом фундаменте. Он является напоминанием о тех непростых временах, когда во всей силе были проявлены самые драгоценные человеческие качества – милосердие, сострадание, взаимовыручка, самопожертвование». И сегодня мы благодарим землю Казахстана, которая широко распахнула свое гостеприимное сердце для миллионов людей разных этносов, традиций, культур и религий [3].

За 20 лет активной работы АНК прошла длительный путь развития, накопив большой консолидирующий и интеллектуальный потенциал и трансформировавшись в институт народной дипломатии.

Во многом благодаря работе Ассамблеи в нашей стране сформировалась уникальная модель межэтнического и межконфессионального согласия, особая атмосфера доверия, солидарности и взаимопонимания, когда каждый гражданин, независимо от этнической или религиозной принадлежности, обладает и пользуется всей полнотой гражданских прав и свобод, гарантируемых Конституцией [4].

В республике созданы все необходимые условия для развития культуры, языка, традиций всех этносов нашей республики. Деятельность Ассамблеи способствует росту международного авторитета Казахстана как страны, эффективно решающей вопросы межэтнических отношений.

Стремление Казахстана войти в 30-ку развитых государств задача вполне выполнимая. Президент Казахстана ставит определенные цели, и здесь особую роль играет сохранение собственного национального кода. Отмечу, что именно сохранение своей самобытности и есть основа современной модернизации. Общество не должно быть разделено. Должна быть основа, на которой начнет совершенствоваться самосознание казахстанского общества в целом. Глава государства делает упор и на образование. И Казахстан в будущем по расходам бюджетных средств на образование может выйти в число передовых стран мира. Президент Назарбаев понимает и подтверждает, что образование является самым фундаментальным фактором успеха в будущем. В системе приоритетов нынешней молодежи именно образование должно быть на первом месте. Это главная ценность.

Естественно, развитие общества не должно быть ограничено в определенных рамках или определенными ограничениями. Необходимо развитие, контакт со всем миром, открытость сознания и возможностей. Поэтому изучение, познание мира, а также необходимость изучения английского языка также немаловажно. Владением английским языком наряду со знанием собственного родного языка и культуры дополняет, укрепляет и дает возможность, способность принимать чужой опыт и учиться у других. Это будет одним из залогов успеха, создания открытого казахстанского общества. В результате этих изменений казахстанцы будут более открыты миру. Стремление к обновлению станет ключевым принципом развития казахстанского общества.

Список использованной литературы:

1. Тугжанов Е. Модель народной дипломатии //Индустриальная Караганда. - 2009. - №48-49. - 1 мая.

2. Закон Республики Казахстан «Об Ассамблее народа Казахстана» от 20 октября 2008 года №70-IV.
3. assembly.kz/
4. Статья Главы государства «Взгляд в будущее: модернизация общественного сознания»

Нугметуллиная А.Н., 1 курс студенті

Ғылыми жетекшісі - п.ғ.м., Абикенова Э.А.

ҚҚЭУ Экономика, бизнес және құқық колледжі, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

ҚАЗАҚСТАН - КӨПҰЛТТЫ МЕМЛЕКЕТ

Ең алдымен ұлт ұғымын қарастырайық. Ұлт дегеніміз - белгілі бір аймақта тарихи қалыптасқан, тілі, салт-дәстүрлері, мәдениеті, бір ұлттық шаруашылығы ортақ адамдар қауымдастығын айтамыз. Егер жер шарында ұсақ тайпалардан бастап, сан миллиондық ұлттарға дейінгі 2 мыңнан астам әр түрлі халық бар екенін, ұлттар мен ұлыстардың 90% көпұлтты мемлекеттердің құрамына 327 халық пен ұлыс ғана саны жағынан көп екенін есепке алатын болсақ, ұлт мәселесінің ең күрделі мәселелердің бірі екенін түсінуге болады. Әр ұлттың өзіне тән мәдениеті, дәстүрлері, салт-жоралғылары болады. Ұлттың дамуына консолидация мен ассимиляция процестері әсер етеді. Бұл екі фактор Қазақстан жерінде этностардың қалыптасуына зор әсер етті. Елімізде тұрақты қазақ ұлтынан басқа көптеген басқа ұлттар, эмигранттар, диаспоралар бар.

Тарихқа енсек, Қазақстан Республикасы тәуелсіздігін алғанға дейін Кеңестік Республикалар Одағының құрамында болған. Мұнда 15 одақтас ел болды. Әр ел өз бостандығының, тәуелсіздігінің болуын, өз байрағын көкке көтеруді арман етеді. Ал енді осынау бейбіт заманда біз өз тәуелсіздігімізді алдық. Азаттық үшін ата-бабаларымыз бен қоғам қайраткерлеріміздің еңбегі зор. Қазақ елі – еркін, дана, бауырмал, қонақжай халық. Қазақстанның көпұлтты мемлекет болып қалыптасуына ХІХ ғасырдың ортасынан басталған. Ол кезде Қазақстан Ресей патшасының отарында болды. Алғаш кезеңдерде қоныс аударғандар – орыс пен казак ұлттары болды. Осы кезеңдерде барлығы 7 миллион 600 мың адам қоныстанды. Қазақстан Республикасында тәуелсіздігімізге дейін 1989 жылғы халық санағында 16199,2 мың адам тіркелді. 1999 жылғы санаққа дейінгі аралықта Қазақстан халқы 1246,1 мың адамға кеміген. Мұның басты себебі бұрын қуғын-сүргінге ұшырап, қазақ жеріне көшіріліп, қоныстандырылған өзге ұлт өкілдерінің, әсіресе, орыстардың, украиндардың, немістердің, кавказ халықтарының, т.б. өз ата мекендеріне көшіп кетуі болды. Ерлердің саны 7201,8 мың болса, әйелдер 7751,8 мыңды құрады. Қазақ ұлты 1468,1 мың адамға (22,9%) көбейіп, республика халқының жартысынан астамын (53,4%-ын) құрады. Қазақстан халқының саны 2003 ж. қаңтарда 14862,5 мың адамға жетті. 2017 жылғы санақ бойынша: қазақтар - 12 млн., орыстар – 3,6 млн., өзбектер - 563 мың, украиндар - 283 мың, ұйғырлар – 261 мың, татарлар – 202 мың, немістер – 180 мың, түріктер – 109 мың, кәрістер – 107 мың, әзербайжандар – 105 мың, белорустар – 56 мың, дүнгендер – 68 мың, поляктар – 31 мың, күрдтер – 44 мың, чечендер – 32 мың, тәжіктер – 46 мың, башқұрттар – 16 мың, басқа ұлттар – 187 мың.

Қазақстанда өмір сүріп жатқан әрбір адам өз Отанын жанындай жақсы көреді, сүйеді. Оның көк байрағын көкке көтеруді мақтаныш тұтады. Қазіргі таңда спорт, музыка, өнер салаларынан, ғылым жағынан тек қазақ қана емес, басқа ұлт өкілдері де өз жетістіктерімен бөлісіп, елімізді жақсы қырынан әлемге танытып, республикамыздың даңқын шығарып жатыр. Атап айтсақ, спорт жағынан: Илья Ильин(орыс), Майя Манеза(дүнген), Ольга Шишигина(орыс), Александр Винокуров(орыс), Бақыт Сәрсекбаев(өзбек), т.б. Өнер жағынан: Валерий Георгиев(маэстро), Латиф Ансари (ұйғыр ақын), Н.Хлудов(суретші), А.Пономарев(суретші), Александр Затаевич(сазгер), т.б.

Танымал қазақстандық кәсіпқой боксшы, орта салмақтағы әлем чемпионы Головкин Геннадий Геннадьевич мемлекет басшысының қатысуымен өткен Қазақстан халқы Ассамблеясының жалпы отырысында: «Әкем — орыс, шешем — кәріс, ал мен — қазақпын», - деген болатын. Интернетте одан «Сіз Ресейдің атынан өнер көрсетуге келісесіз бе?», — деп сұраған журналистке: «Мен Қазақстанда дүниеге келдім. Мен өзімді қазақпын деп санаймын. Қазақстанда туып өсіп, ата-анам да, туыстарым да, достарым да сол жерде тұрып жатқанда, мен неге Ресейдің намысын қорғауым керек?», — деп жауап берген. Осыдан әрбір Қазақстан азаматы отанын сүйетінін, өзін басқа ұлттар арасында еркін ұстайтынын көруге болады. Олар өз елдерінде болмаса да, қазақтардың елін елім деп, жерін жерім деп құрметтеп, үлкен үлгілі отбасының кейпін көрсетуде. Ұлтымызға қарамастан әр азамат өзін бауыр санайды.

Қазақстан көпұлтты мемлекет болуына байланысты ұлттар арасындағы татулық пен қарым-қатынасты сақтау қажеттілігі өте зор. Көпұлтты мемлекеттерде ұлтаралық қақтығыстар болып тұрады. Қазақстан Республикасының президенті Н. Назарбаев Қазақстан халықтары Ассамблеясының 1-сессиясында: «Ұлтаралық қатынастар біздің бүгінгі таңдағы зерттеулеріміздің өзекті проблемалары болады және болуға тиісті. Қоғам бұл салада тек Қазақстанда ғана емес, бүкіл дүние жүзінде өтіп жатқан процестердің айқын да дәл сипатын білуге мейлінше зәру болып отыр...», - деп мәлімдейді. 1 мамыр – Қазақстан халықтарының бірлігі күні. 1995 жылдың наурызында дүние жүзіне үлгі болып отырған, ұлтаралық татулық пен тұрақтылықтың феномені – Қазақстан халықтары Ассамблеясы құрылды. Бүгінде әрбір ұлтқа салт-дәстүрлерін жаңғыртуға, мәдениеті мен әдебиетін дамытуға, тілінің жетілуіне қамқорлық көрсетілуде. Осының бәрі Елбасының қоғамдағы азаматтық ынтымақтастық пен ішкі саяси тұрақтылықты сақтау стратегиясын дұрыс таңдап, ұлтаралық қатынастарды реттеудің тиімді тетіктерін жасай білуінің арқасында мүмкін болуда.

Елбасының Қазақстан халқына Жолдауында айтылған мәселелер қатарында ерекше көрсетіліп кеткен бағыттың бірі — Қазақстан халықтары Ассамблеясының рөлін нығайтуға байланысты “Қоғамдық келісімді және тұрақтылықты әрі қарай нығайту үшін Қазақстан халықтары Ассамблеясының рөлін арттыру” мәселесі. Ассамблея - ұлтаралық қарым-қатынасты нығайтудағы ерекше орган болып табылатынды. Ассамблея бүгінгі таңда барлық этностардың мүддесін ортақ қазақстандық мүддеге айналдыруды, ұлттық ерекшеліктеріне қарамастан барлық азаматтардың құқығы мен еркіндігін сақтауды қамтамасыз ететін қоғамдық институт ретінде толығымен қалыптасты. Егер мемлекеттің қалыптасу кезеңінде басты міндет этносаралық төзімділік пен қоғамдық келісім негізінде қоғамды ұйыстыру болса, ел дамуының жаңа кезеңінде, стратегиялық басымдық ретінде, қоғамның барлық азаматтары мойындаған ортақ құндылықтар мен қағидаттар жүйесіне негізделген Ұлт Бірлігіне жету болып табылады. Сондықтан 2010 жылы сәуірде азаматтық қоғам мен мемлекеттік институттардың, азаматтардың сындарлы ұсыныстарын жинақтаған Қазақстанның Ел Бірлігі Доктринасы қабылданды. Қазақстанның Ел Бірлігі Доктринасы – халықтың, уақыт талабына сәйкес, бірігу қажеттігін түсінуіне негіз. Бұл – болашаққа бірігіп ұмтылудың серпіні. Этносаралық қатынастар жүйесінде мемлекеттік тіл ел бірлігін қалыптастырудың маңызды факторы болып танылған. Сондықтан да Ассамблея қызметінде мемлекеттік тілдің қолданыс аясын кеңейту маңызды орынға ие.

Бүгінде Н.Назарбаевтың этносаралық толеранттылық пен қоғамдық келісім үлгісі әлем назарын аударып отыр. Қазақстандық үлгі Біріккен ұлттар ұйымында, ЕҚЫҰ-ға қатысушы елдерде, Копенгагенде, Венада, Женевада, Нью-Йоркте өткен халықаралық форумдарда таныстырылып оң бағаға ие болды. БҰҰ-ның Бас хатшысы Пан Ги Мун елімізге сапары барысында Қазақстан халқы Ассамблеясының қызметімен танысып Ассамблея принципі БҰҰ-ның жұмыс принципімен толық сәйкес келеді деп атап өтті. 2008 жылғы 20 қазанда Қазақстан Республикасының «Қазақстан халқы Ассамблеясы туралы» Заңына қол қойылды. Заң Қазақстан Республикасындағы мемлекеттік ұлттық саясатты іске асыруға, қоғамдық-саяси тұрақтылықты қамтамасыз етуге, мемлекеттік

және қоғамның азаматтық институттарының этносаралық қатынастар саласындағы өзара іс-қимылының тиімділігін арттыруға бағытталған Қазақстан халқы Ассамблеясының жұмысын ұйымдастыру тәртібін айқындайды.

Қазіргі таңда республикада Қазақстан этностарының мәдениеттері, тілдері, дәстүрлерінің дамуына қажетті барлық жағдай жасалған. Тіпті орыс халқына арнап 6 маусым күні дәстүрлі түрде Орыс тілі күнін атап өтеді. Этномәдени бірлестіктердің саны тұрақты өсуде, қазір олар 800-ден асады, оның ішінде 28-і республикалық. 15 тілде газет-журнал, 8 тілде радиобағдарламалар, 7 тілде телебағдарламалар шығады. Білім беру толықтай өзбек, тәжік, ұйғыр және украин тілдерінде жүргізілетін 88 мектеп жұмыс істейді. 108 мектепте 22 этностың тілі жеке пән ретінде жүргізіледі. Сонымен қатар, балалардан басқа үлкендер де 30 этнос тілдерін оқуға мүмкіндік алған 195 этно-білім беру кешендері, жексенбілік және лингвистикалық мектептер ашылды. Қазақ және орыс театрларын қоспағанда елімізде тағы төрт ұлттық – өзбек, ұйғыр, корей және неміс театрлары жұмыс істейді. Әр жыл сайын Қазақстан этностарының тілдерінде бірнеше ондаған жаңа кітаптар жарық көреді. Мысалға келтірсек, “Қазақстан-Zaman” газетінің 12 беті қазақ тілінде, 4 беті түрік тілінде шығады.

Елімізде 130 ұлттың, 46 конфессияның өкілдері тату-тәтті өмір сүруде. Тәуелсіздік жылдары ішінде Қазақстан барлық мұсылман, православтар, католиктер, протестанттар, иудейлердің дін уағыздау еркіндігін қамтамасыз етті. Діни институттардың елеулі сандық және сапалық дамуы басталды. Бүгінгі күні діни қоғамдастықтар саны 4173, ал 1990 жылы олардың саны небәрі 670 болатын.

Бүгінде әр ұлт Қазақстан Республикасының жүргізіп отырған саясаты мен билігін қолдайды. Мемлекетіміздің әр азаматына экономикалық, әлеуметтік, мәдени, рухани дамуға барлық жағынан жағдай жасалған. Ұлтаралық татулықты сақтаудың өзіндік ерекше жүйесі қалыптасқан. Қазақстан сияқты ұлы мемлекеттің дамуының басты кілті – ұлтаралық тату қарым-қатынас. Ал ұлтаралық татулықты сақтау үшін әр ұлт өкілі өзге ұлттың салтын, тілін, мәдениетін құрметтеуі қажет.

Президентіміздің білікті басшылығының арқасында Қазақстан көпұлтты, көпконфессиялы елде бірлік пен келісімді сақтауда өзгелерге үлгі бола білді. Бүгінде әлем түрлі қақтығыстар қайшылықтарға толып отырған тұста, біздің аймақтағы бірлік пен тыныштық – еліміздің саяси бағытының қаншалықты дұрыс екендігін және бұл бағытта Қазақстан халқы Ассамблеясының қаншалықты рөл атқарып отырғандығын көрсетті». Бірлігі мен ынтымағы жарасқан еліміз–Қазақстан Республикасы дамып гүлдене берсін. Егемендігіміз баянды болсын.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Дүние жүзі қазақтарының құрылтайы. – Алматы: Атамұра–Қазақстан, 1993. – 11–12 бб.
2. Қазақстан Республикасы Президентінің 1995 жылғы 1 наурызындағы №2066 Жарлығымен бекітілген «Қазақстан халықтарының Ассамблеясы туралы» Ереже // Қазақстан Республикасының Президенті мен Қазақстан Республикасы Үкіметінің Актілер жинағы, 1995. – №8. – 3–7 бб.
3. «Қазақстан»: Ұлттық энциклопедия / Бас редактор Ә. Нысанбаев – Алматы «Қазақ энциклопедиясы» Бас редакциясы, 1998 жыл. ISBN 5-89800-123-9

Сарбасова М.Қ., 2 курс студенті

Ғылыми жетекші – аға оқушы Рахметуллина М.А.

Е.А.Бөкетов атындағы Қарағанды Мемлекеттік Университеті, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

Қазақстанда тұратын түркі этностарының ішінде саны жағынан басымдыққа ие топтар ішінде түріктерді атауға болады. Қазақстан жерінде алғашқы түріктердің пайда болуы XIV ғасырға тиесілі. Бұл сауда қарым – қатынастарының дамуымен байланысты болды. Одан кейінгі түріктердің көші-қоны әртүрлі себептермен болып жатты. Оның ішінде қоныс аударушылардың басым бөлігі тың және тыңайған жерлерді игеру жылдары Ресейден келді. Қазіргі кезде Қазақстанда тұрып жатқан түрік этникалық тобы – 1944 жылы Грузиядан депортацияланғандар. Өз туған жерлері Грузияға қайту мүмкіндігі болмаған түріктер көптеген елдерде шашыраңқы орналасқан. Алдын ала болжам бойынша Қазақстанда 180-200 мың түрік тұрады. Олардың нақты санын анықтау қиын, өйткені көптеген түріктердің төлқұжаттарында ұлты «әзірбайжан» болып көрсетілген. Оның бәрі тоталитарлық тәртіптің шектен шығуының салдарынан, көптеген түріктер төлқұжаттарында «бейтарап» ұлтты көрсетуге мәжбүр болғандығынан орын алды. Кейде оларды оған күштеп те мәжбүр етті. Қазірде бірінің ұлты түрік, екіншісі – «әзірбайжан» болған бірге туған екі азаматты кездестіруге болады. Тоталитарлық билік адамдардың өткенін, түп-тамырын ұмытуы үшін бәрін жасады. Бірақ түріктердің ынтымағының арқасында олар өз мәдениеті мен ұлттық дәстүрлерін сақтай алды. Көптеген азаматтар Кеңес Одағы кезінде өзгертіліп жазылған өздерінің ұлтының атауын әлі күнге дейін қалпына келтіре алмай отыр. Түрік этникалық тобының өкілдері қазіргі кезде Қазақстанның оңтүстік аймақтарынды: Алматы, Жамбыл және Оңтүстік Қазақстан облыстарында тұрады.

Түріктердің дәстүрлі тағамдары әр түрлі және өте бай. Түрік дәмінде сиыр және қой еті көп қолданылады. Ең дәмді тағамдарының бірі- әртүрлі кебабтар, оларды даярлауда өте көп дәмдеуіштер пайдаланылады. Жеңіл тамақтардың да түрлері аса мол. Түріктердің киімі жаңа заманға сай келеді. Кейбір қарт адамдар шалма мен тақия киеді. Әйелдер киімінде ұлттық нақыш ең жақсы сақталған: шәлі, ұзын әрі қарапайым көйлек; әйелдер далаға денесін жасыратын ұзын шапандар мен тозаңқаптар киіп шығады. Әйелдердің ұлттық киімі, әсіресе, ауылдық жерде жақсы сақталған. Ол голошо – орамал және кең, ұзын көйлек.

Қазақстанның тәуелсіздік алуымен Ахысқа түріктері ұлттық кемсітушіліктен біржола арылды. 1991 жылдың ақпан айында Алматыда «Түркия» түріктер қоғамы республикалық ұйымы құрылды. Қоғамның негізгі мақсаты елдегі ұлтаралық келісімді нығайту, Қазақстан халқының ұлттық мәдениеттерін өзара жан-жақты байыту, түріктердің дәстүрлері, салттары және тілдерін сақтау және дамыту, жастарды отан сүйгіштікке тәрбиелеу болды. 1996 жылы «Ахысқа» қоғамдық ұйымы Түрік ұлттық орталығы ретінде қайта аталып, қайта тіркелді (ТҰО), оның төрағасы болып Құрдаев Тофик Ашимұлы сайланды. Осы кездері облыстарда, аудандарда түрік-ахысқалар көп шоғырланған жерлерде қоғамның филиалдары ашыла бастады. Ана тілін үйрететін сыныптар мен жексенбілік мектептер ашылды. Ұлттық ән-би ұжымдары ұйымдастырылды. Ұлт мәдениетінің кең ауқымда қайта түлеуі үшін жағдай жасалып, әртүрлі деңгейдегі фестивальдар өткізілетін болды. 1999 жылы мамыр айында қоғамдық бірлестіктің төрағасы болып Қасанов Зиядин Исмиханұлы сайланды.

Алматы, Жамбыл, Қызылорда мен Оңтүстік Қазақстан облыстарының 46 мектебінде түрік тілі сыныптары ашылған. Қазақстандағы түрік диаспорасы өкілдерінің 97 пайызы қазақ тілінде сөйлейді. Түркияға Қазақстаннан барған жастар білім алуда (100-ден астам). Барлық этномәдени орталықтардың қызметін «Ахысқа» түрік этномәдени орталығы реттеп отырады. Орталық базасында «Чичеклер» ұлттық би ансамблі құрылған. Түрік ансамбльдері барлық салтанатты шараларға қатысып, концерттер қояды, этникалық шығармашылық ұжымдары жиі-жиі фестивальдар өткізіп тұрады. 10 жылдан бері ұлттық түрік гюреші (еркін күрес) бойынша халықаралық турнирі жыл сайын өткізіліп келеді. Жарысқа Қазақстаннан, Қырғызстаннан, Өзбекстаннан спорт шеберлері мен разряды барлар қатысады.

Қазақстандағы түрік диаспорасына Түркия үкіметі үлкен қолдау көрсетіп отыр. «Мико» ұлттық театрының құрылуы халықтың мәдени және рухани дәстүрлерін дамытудағы маңызды кезең болып саналады. 1999 жылдан бері қазақ, орыс және түрік тілдерінде республикалық «Ахыска» газеті шығып тұрады. Қазақстандағы түрік этностарының өмірі, тұрмысы мен дәстүрлері туралы баяндайтын түрік тілінде «Тәтті бастау», «Парыз» фильмдері жарық көрді. Түркия қазақ халқының ақындары мен жазушыларының мерей тойларын қарсы алды. Олар «Абайдың -150 жылдығы, Жамбыл Жабаевтың 150 жылдығының мерей тойлары және конференциялары өткізілді».

«Қазақстанның түрік-ахыска қоғамының» (ҚТАК) аймақтық филиалдары мен жастар ұйымдары бар. ҚТАК 1996 жылы қайта аталған Түрік мәдени орталығының тікелей мұрагері болып табылады. Қазіргі кезде ҚТАК ресми статусқа және сатылы құрылымға ие. ҚТАК филиалдары месхетіндік түріктер (ахыска) тұратын оңтүстіктің үш облысының барлық аудандарында бар. Формальды түрде ҚТАК өз еркімен қайырымдылық жасау қаржысымен жұмыс істейді, дегенмен сауалнама алынған информанттар қоғамның 90% қаржысы оның төрағасы Зиятдин Хусамовтың өз қаржысы екенін жасырмайды.

Қазақстандағы түріктердің «Алтынбашак», «Өздилек» және «Туана», «Зуго» текстильдері кең қолданысқа ие. Көрпеше, жастық, сүлгі, жамылғыш тағы да басқа өнімдерінің сапасы өте жоғары болып саналады. «Атакент» Қазақстанның Іскерлік Ынтымақтастығының Орталығында «Бахче сарай» салтанат үйі бой көтерген. Оның да басшылары түрік ұлтының өкілдері.

Осы жылы Түрік «Ахыска» халқының Қазақстан Республикасында тұрып жатқандарына 74-жыл толады. 2018 жылы 2 наурыз күні Қазақстан-Түркия дипломатиялық қарым-қатынастарына 26 жыл толды. 1991 жылы 16 желтоқсанда Қазақстан Республикасы тәуелсіздігін жариялаған сәттен бірнеше минут өткеннен кейін Түркия Республикасы Қазақстан Республикасының тәуелсіздігін таныған тұңғыш ел болды. Екі ел арасында қол қойылған көптеген мемлекет аралық келісімдер мен хаттамалар арқылы әртүрлі салаларда қарым-қатынастар мен ынтымақтастықтың негізі қаланды. Қазақстан мен Түркия арасында 9-жылдық дипломатиялық қарым-қатынаста 66 құжатта қол қойып, оның ішінде 49 мемлекет аралық құжатта қол қойылды. Сауда-экономикалық қарым-қатынас кең қанат жайды. Екі елдің арасында сауда қатынасы 1992 жылы 30 миллион АҚШ доллары болса, 1997 жылы 360 миллион АҚШ долларын құрады, ал 2000 жылы 460 миллион АҚШ долларын құрады. Қазақстан мен Түркия кәсіпорындары бірлесіп жұмыс істеуде, 300 ден астам кәсіпорындар бар.

сылайша Қазақстан мен Түркия Республикасының жан-жақты салада қатынастарының дамуы тарихи құбылыс сипатын алып отыр. Түркия мемлекетімен мемлекетаралық кең көлемді қатынас орнату –Қазақстанның халықаралық қатынастар саласындағы басты міндеттерінің бірегейі. Бұл екі мемлекетті жақындастыратын басты фактор-екі халықтың түбі бір туыстығы, өткен тарихының ортақтығы, этнолингвистикалық жақындығы, геосаяси және экономикалық алғышарттарының бірлікті бастаулары барлығы. Дербес дамуының алғашқы қадамдарында-ақ Қазақстан тәуелсіз тең құқықтық негізде дүниежүзілік қоғамдастыққа ену үшін –деп түсіндіреді Түркия мемлекетінің Қазақстанның егемендігін таныған алғашқы күндерден-ақ Қазақстан-Түркия қарым-қатынастарын ұдайы қадағалап келе жатқан қазақстандық ғалым М.Б.Мұхамедов, - Түркияның саяси қолдауына аса зәру болды.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Еремеев Д.Е. Этногенез турок: (Происхождение и основные этапы этн. истории).— М.: Наука, 1971.— 272с.
2. <http://www.ahiska-gazeta.com/kz/centerhistories/95/>
3. Келімбетов М. «Қазақстан-Түркия бауырластық бастаулары» Қазақстан Коммунисті-1991ж. №8-39 бет

4. Токаев К. Турция – стратегический партнер Казахстана. – В ин.: Казахстан-Турция: 5 лет дружбы и сотрудничества Анкара, “Билиг”, 1996, С.10.
5. Самаат Мұса. «Туыстықтың туы жоғары» Егемен Қазақстан 2000ж. 20 қазан.
6. <http://assembly.kz/kk/ethnoses>

Сидоров А.А., студент 2 курса
Сибирский государственный университет геосистем и технологий, г. Новосибирск
Российская Федерация
Научный руководитель – к.ю.н., профессор, Весельская Н.Р.
Карагандинский экономический университет Казпотребсоюза, г. Караганда, Республика
Казахстан

РОЛЬ АССАМБЛЕИ НАРОДА КАЗАХСТАНА В РЕАЛИЗАЦИИ ИДЕЙ ПРЕЗИДЕНТА РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН ПО КОНСОЛИДАЦИИ КАЗАХСТАНСКОГО ОБЩЕСТВА

Общественно-политическое и экономическое развитие Казахстана свидетельствуют о поступательной роли Основного Закона в регулировании общественных отношений, складывающихся в государстве. Со слов «Мы - народ Казахстана...» начинается Конституция страны и, прежде всего, через эту призму граждане Казахстана разных национальностей относятся друг к другу. Единство народа – важнейший фактор стабильности нашего государства, трансформирующийся в патриотизм и любовь к Родине. Еще французский политический мыслитель Шарль Луи Монтескье говорил: «дух нации и любовь к Родине являются единственной основой гармоничного существования общества» [1].

Гармонизация межнациональных отношений с первых дней независимости является стержнем всей внутренней политики Казахстана. Неслучайно, в статье 1 Конституции Республики Казахстан в числе основополагающих принципов деятельности нашего государства названы общественное согласие и политическая стабильность. Как говорится в казахской пословице «Бірлік бар жерде тірлік бар». Именно это единство является движущей жизненной силой государственного развития. Наша страна уверенно идет вперед и не откатывается назад по причинам обострения межличностных и межнациональных конфликтов, провоцирующих политический и экономический крах любого государства. Таких примеров сегодня, к сожалению, на международной арене не мало.

Взаимодействие институтов гражданского общества и государственных институтов – платформа для диалога в условиях межэтнического согласия и межконфессионального общения. Казахстанская модель толерантности во всем мире признается уникальной. Данная модель выдержала испытание времени и внешних угроз. В своем Послании народу Казахстана «Через кризис к обновлению и развитию» Н.А. Назарбаев отмечал «сегодняшние проблемы и то, как мы с ними справляемся, - это экзамен на зрелость и устойчивость нашего общества и государства. Думаю, что мы этот экзамен выдержим... Для достижения намеченных целей необходимо сплочение нашего народа» [2]. Особая роль в укреплении стабильности и сохранении мира и согласия в стране Президентом РК возложена на Ассамблею народа Казахстана.

Идея общеказахстанского патриотизма основана на том, что Казахстан – это наша Родина, наше государство, наша общая земля. В условиях активизации правового воспитания ведущая роль принадлежит обществу, школе, семье, институтам гражданского общества в пропаганде Конституции, идей уважения государственных символов, приоритетности конституционных прав и свобод человека.

Наша страна отметила двадцатилетие независимости, двадцатидвухлетие Конституции, в этом году отмечаем двадцатилетие столицы Казахстана – Астаны. Эти

даты малы в масштабе цивилизационного развития, но они велики в контексте нашей истории, истории Великого государства, у которого весь мир перенимает опыт стабильности, согласия и толерантности. Мы можем гордиться многими достижениями и успехами на международной арене (председательствование в ОБСЕ, членство в ЭКОСОС и СБ ООН, съезд мировых религий, Экспо – 2017 и др.) и в развитии нашего государства посредством реформирования правовой системы, государственного аппарата, экономических преобразований. Но, не смотря на эти достижения, главное наше достояние – единство народа, общественное согласие и толерантность.

Ассамблея народа Казахстана, местные ассамблеи и национальные культурные центры в своей повседневной деятельности могут пропагандировать Конституцию. Когда в сознании каждого человека, в идеологии общества и государства Конституция будет априори восприниматься как Основной Закон, и как символ государства, мы сформируем общество, в котором каждый обыватель знает и уважает Конституцию, знает свои права и свободы и, что немаловажно сможет защитить их.

Эффективность государственных правозащитных механизмов находится в прямой зависимости от уровня общественного правосознания и правовой культуры населения страны. Предпосылкой соблюдения прав человека является достаточно высокий уровень правовой информированности населения. В этой связи очевидна острая потребность повышения юридической грамотности граждан, что требует развертывания широкой пропаганды правовых знаний в обществе.

В последнее время распространена точка зрения, согласно которой многие считают, что в Казахстане много юристов. Но ведь в развитом правовом государстве наличие у гражданина юридических знаний способствует укреплению правозащитной функции государства. И эти юридические знания должны закладываться со школьной скамьи.

Выступая в Казахском национальном университете им. Аль-Фараби с актовой лекцией «Казахстан в посткризисном мире: интеллектуальный прорыв в будущее» Президент Республики Казахстан отметил: «Наша задача – изменить отношение казахстанцев, и в первую очередь молодежи, к образованности, к интеллекту, служению Родине и народу. Необходимо создать ядро национального интеллекта, сообщество эрудированных людей, способных конкурировать на международном уровне» [3].

Все это отражено в проекте «Интеллектуальная нация – 2020», в основе которого лежат три аспекта. При этом в качестве первого аспекта Н.А. Назарбаев отметил – прорыв в развитии системы образования Казахстана. «При этом дошкольное и начальное образование должно сформировать стартовый интеллектуальный потенциал и хорошее здоровье молодых казахстанцев. Их должны отличать пылкий ум, безграничное любопытство и жизненная энергия. Среднее образование отвечает за воспитание активной, образованной и нацеленной на успех личности. Школьники должны усвоить истину: «никогда не переставай начинать, никогда не начинай переставать».

Второй аспект проекта «Интеллектуальная нация» - развитие науки и повышение научного потенциала страны как основы инновационной экономики. В выступлении перед студентами и преподавателями вуза Президент РК сказал, что «государство принимает все необходимые меры для развития науки. Но все это будет напрасным, если не будет квалифицированных кадров. Он обратился к молодежи со словами: «стране нужны талантливые ученые, работающие в самых передовых научных областях. Идите в науку, дерзайте, реализуйте свой исследовательский талант!» [3].

Важнейшей составляющей процесса миростроительства на всем мировом пространстве остаются вопросы организации диалога этносов, культур, религий. В последнее время появились внешние факторы, влияющие на состояние межэтнических отношений в стране, которые могут оказать дестабилизирующее влияние на состояние не только межэтнических отношений, но и на формирование и укрепление казахстанской идентичности на основе гражданской общности и казахстанского патриотизма.

Ассамблеей осуществляется систематический мониторинг взаимосвязи национальных обычаев, традиций и обрядов с религиозными ценностями, имеющими нравственное и эстетическое значение; оказывает поддержку усилий религиозных объединений в укреплении стабильности казахстанского общества; активизирует просветительскую работу среди населения, особенно среди молодого поколения, по противодействию распространению экстремистских религиозных течений.

Проводится целенаправленная и упреждающая работа по нейтрализации воздействия внешних угроз и их влияния на состояние межэтнических отношений в Казахстане, посредством пропаганды антиконституционности, антинациональности, антигосударственности, античеловечности, антипатриотичности деятельности запрещенных в Республике Казахстан общественных объединений и религиозных организаций.

Таким образом, подводя итог можно констатировать, что Ассамблея народа Казахстана играет ведущую роль в реализации идей Президента Республики Казахстан по консолидации казахстанского общества.

Список использованной литературы:

1. Шарль Луи Монтескье О духе законов. – Электронный ресурс. Режим доступа: <http://studentdream.narod.ru/monte.htm?oprd=1> (дата обращения 15 марта 2018 г.).
2. Назарбаев Н.А. Через кризис к обновлению и развитию. Послание Президента РК народу Казахстан 6 марта 2009 г. – Электронный ресурс. Режим доступа: http://www.akorda.kz/ru/addresses/addresses_of_president/poslanie-prezidenta-respubliki-kazakhstan-n-a-nazarbaeva-narodu-kazakhstana-6-marta-2009-goda_1342421128 (дата обращения 15 марта 2018 г.).
3. Назарбаев Н.А. Казахстан в посткризисном мире: интеллектуальный прорыв в будущее. Лекция Президента Республики Казахстан Н.А. Назарбаева в Казахском национальном университете им. аль-Фараби. – Электронный ресурс. Режим доступа: <http://nomad.su/?a=3-200910140439> (дата обращения 15 марта 2018 г.).

Шелипова А.Е., ученица 10 класса

Научный руководитель – учитель истории и общественных наук Виляда В.Г.

КГУ «ОШ (РЦ) №12 города Абай», г. Абай, Республика Казахстан

МЕЖЭТНИЧЕСКОЕ И МЕЖКОНФЕССИОНАЛЬНОЕ СОГЛАСИЕ В КАЗАХСТАНЕ КАК ФАКТОР ПОЛИТИЧЕСКОЙ СТАБИЛЬНОСТИ ГОСУДАРСТВА

На вопрос: «Быть или не быть?» мы отвечаем: «Быть!» и не просто быть, а быть в единстве и вместе идти к сияющему будущему, о котором так мечтали наши предки».

Н.А. Назарбаев

Эти слова Главы нашего государства невозможно отрицать. Обладая таким пёстрым этническим и конфессиональным обществом, Казахстан стал единственной республикой на постсоветском пространстве, где не было и нет межнациональной и межрелигиозной вражды. Уже с первых дней независимости нашей страны вопрос об укреплении межэтнического и межконфессионального согласия стал для руководства Казахстана в качестве приоритетной задачи государственной политики.

Главным условием успешного развития любого государства является внутривнутриполитическая стабильность, гражданский мир, межнациональное и межконфессиональное согласие. Ведь как гласит одна из казахских пословиц «Сырттан келген жаудан да іштен шыққан дау жаман», что означает «Внутренние распри страшней

врага внешнего». И примеров тому в истории множество... Это на настоящий момент Украина, в 1990-е годы это Азербайджан и Армения...

Именно поэтому первым приоритетом развития любой программы нашего государства указывается «внутриполитическая стабильность и консолидация общества», так как в условиях гражданской войны невозможно развивать экономику, невозможно сильное государство без согласия внутри общества. И поэтому дальнейшее укрепление общественного согласия, по сути, является основой для обеспечения динамичного развития страны и успешного решения задачи по вхождению Казахстана в число 50 развитых стран мира. Необходимо по-прежнему вести разработку и реализацию эффективной системы мер:

- по дальнейшей гармонизации национальных и религиозных отношений в стране;
- по формированию толерантного сознания;
- по профилактике экстремизма в казахстанском обществе.

Решение данных задач требует скоординированных усилий государственных и местных органов при широкой поддержке национально-культурных, религиозных и неправительственных объединений. И вот здесь ведущую роль играет Ассамблея Народов Казахстана (АНК). Идея создания Ассамблеи народов Казахстана была выдвинута Н.А.Назарбаевым на первом форуме народов Казахстана в 1992 году, посвящённом годовщине независимости республики. Тогда Президент подчеркнул: «Ни одно поколение казахстанцев создавало наше главное достояние – дружбу народов. Многие переосмысливая заново, казахстанцы не вправе растрчивать это богатство, забывать добрые традиции. Они сформировались не в последнее десятилетие и не коммунистическими директивами. Надо повседневно слышать голос каждого народа, любой национальности. Именно поэтому необходимо перевести форум на постоянную основу, создать новый общественный институт». И вот 1 марта 1995 года данная идея была реализована. Председателем Ассамблеи был избран Президент РК Н.А.Назарбаев. В апреле 2002 года вышел Указ Главы государства №856 «О Стратегии Ассамблеи народов Казахстана и Положении об Ассамблее народов Казахстана», а в апреле 2005 года Указ №1561 «Об укреплении института Ассамблеи народов Казахстана».

АНК – это уникальный общественно-политический институт, обеспечивающий межэтническое взаимодействие, который был создан именно для решения вопросов по осуществлению конституционных прав представителей каждого народа, проживающего в Казахстане, для выработки стратегических задач национальной политики в стране. АНК является консультативно-совещательным органом при Главе государства и объединяет представителей всех наций и народностей, живущих в Казахстане. Именно Ассамблея открыла новую страницу не только в истории нашей государственной национальной политики, но и в решении «национального вопроса» в мировой практике. И надо понимать, что межэтническое согласие невозможно без межконфессионального диалога. В Казахстане действует более 4 тысяч религиозных объединений, свыше 3 тысяч культовых сооружений, представляющих порядка 46 конфессий и деноминаций. И при этом Казахстан называют территорией межконфессионального мира и диалога мировых религий.

Таким образом, основными конституционными принципами государственной национальной политики в Республике Казахстан являются учет особенностей и основных тенденций в сфере межнациональных отношений, что играет важнейшую роль при формировании сильного государства и его развития. Именно поэтому в Казахстане на государственном уровне:

- 1) обеспечивается равенство прав и свобод человека и гражданина независимо от его расы, национальности, языка, отношения к религии, принадлежности к социальным группам и общественным объединениям;
- 2) запрещаются любые формы ограничения прав граждан по признакам социальной, расовой, национальной, языковой или религиозной принадлежности;

- 3) сохраняется исторически сложившаяся целостность Казахстана;
- 4) в соответствии с Конституцией Республики Казахстан, а также общепризнанными принципами и нормами международного права и международными договорами Республики Казахстан народам, проживающим на территории Казахстана, гарантируются права;
- 5) осуществляется содействие развитию национальных культур и языков народов Республики Казахстан;
- 6) своевременно и мирно разрешаются противоречия и конфликты;
- 7) запрещается деятельность, направленная на подрыв безопасности государства, возбуждение социальной, расовой, национальной и религиозной розни, ненависти либо вражды;
- 8) осуществляется защита прав и интересов граждан Республики Казахстан за её пределами;
- 9) осуществляется поддержка соотечественников, проживающих в зарубежных странах, в сохранении и развитии родного языка, культуры и национальных традиций, в укреплении их связей с исторической родиной в соответствии с нормами международного права.

Именно проведение грамотной государственной политики в области межнациональных и межрелигиозных отношений способствует общественному согласию и соответственно политической стабильности, что является основополагающими принципами деятельности нашего государства. Президент Н.А.Назарбаев определил основной принцип национальной политики и межэтнического согласия так - «Никакой национальной исключительности. Национальностей много, а земля одна. Отсюда – уважение к правам другого, закреплённое в законе, и самые широкие возможности для полноценного развития всех».

Список использованной литературы:

1. Ассамблея народов Казахстана как символ мира./ <http://el.kz/kz/news/archive/content-23602>
2. Байтусова И.Е., Новохатская Е.Н., Тасбулатова Э.М. Межнациональное согласие как основной вектор развития Республики Казахстан./ http://www.rusnauka.com/26__SSN_2008/Politologia/34737.doc.htm
3. Конституция Республики Казахстан. Принята 30.08.1995 г. С изменениями и дополнениями 1998 г., 2007 г. и 2011 г.
4. Межнациональное согласие как фактор стабильности общества./ <https://articlekz.com/article/10845>
5. Сильное государство невозможно без сильного гражданского общества./ <http://www.urbaneeconomics.ru/node/4595>

6 СЕКЦИЯ. ЭТНИКАЛЫҚ ЖӘНЕ ДІНИ ЭКСТРЕМИЗМГЕ ҚАРСЫ ӘРЕКЕТ КӨРСЕТУДЕ МЕМЛЕКЕТ ПЕН АЗАМАТТЫҚ ҚОҒАМ ИНСТИТУТТАРЫНЫҢ АЛАТЫН ОРНЫ

СЕКЦИЯ 6. РОЛЬ ГОСУДАРСТВА И ИНСТИТУТОВ ГРАЖДАНСКОГО ОБЩЕСТВА В ПРОТИВОДЕЙСТВИИ ЭТНИЧЕСКОМУ И РЕЛИГИОЗНОМУ ЭКСТРЕМИЗМУ

Аккушкарова А., 2 курс студенті

Ғылыми жетекші – аға оқытушы Орынбеков А.С., Қазтұтынуодағы Қарағанды
экономикалық университеті, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

ДІНИ ЭКСТРЕМИЗМ МЕН ТЕРРОРИЗМНІҢ ТАРАЛУ СЕБЕПТЕРІ

Қазіргі әлемнің, оның ішінде қазіргі Қазақстанның міндеті жалпы адамзаттық, гуманистік және толеранттылық құндылықтарды, конфессияаралық келісім, диалогты ғасырлар бойы әлемдік және дәстүрлі діндердің негізгі принциптері мен қағидаларын қазіргі жалпы әлемдік, адамзаттық өркениеттегі бейбітшілікті сақтап қалу үшін, сан алуан этностары мен конфессиялардан тұратын көптеген мемлекеттердің бейбіт қатар өмір сүруі үшін белсенді пайдалануға саяды [1, 9 б.]. Діндер адамзат тарихында ізгіліктің құралы болғаны анық. Бірақ саяси күштер дінді саясаттың құралы етіп алып, қатыгез саяси мақсаттарын жүзеге асырады. Технология мен ғылым дамыған кезде діни экстремизм деген ұғым жиі қолданылуда. Діни экстремизм дегеніміз – саяси күштердің өз мақсаттарына жету үшін дін атынан мемлекетке қарсы жасалған немесе бағытталған күресі. Сөйтіп, олар өз билігін орнатуға немесе айтқанын орындатуға ұмтылады. Дінімізді бұрмалап әртүрлі жаңалықтарды енгізіп, дінімізден, тілімізден, ділімізден, мәдениетімізден, қазақты қазақ етіп көрсететін салт-дәстүрімізден, ұлттық құндылықтарымыздан айырып, халық арасында араздық, дұшпандық, жеккөрушілік, тасбауырлық тудырып, ынтымағынан, бірлігінен айырып, ұмыттырғысы келгені, түрлі ағымдардың өте белсенді түрде жұмыс жасап жатқандығы – осының дәлелі. Сонымен қатар, көптеген діни ағымдардың пайда болуына байланысты, қоғамда кері саяси ұғымдардың пайда болуы, адамның сана сезімін улайтын, әлемдік діндердің атын жамылып теріс бағыт беретін діни секталардың экстремалды түрде қаптауы халыққа зиянын тигізіп жатыр.

Жалпы экстремизм мәселесі, оның түрлі көріністерінде, әлем бойынша өзекті тақырыпқа айналып отыр. Әлемдік тәжірибеде экстремизм әлеуметтік, экономикалық, саяси және діни, экологиялық және басқа да өзекті мәселелерді шешу барысында әрбір қоғамда, мемлекетте жанданады. Қарап отырсақ, экстремизм экономикалық жақтан дамыған және саяси тұрақты елдерде де белең алады. «Экстремизмнің бірінші белгісі адамның надандыққа, көрсоқырлыққа негізделген өз көзқарасы, пікірінің орындалуын табанды түрде талап етуі. Мұндай адамдар басқа көпшіліктің қажеттіліктері мен ақиқи жағдайын түсінбейді немесе түсінгісі келмейді. Экстремистердің екінші себебі, олардың ешбір қажеті болмаса да әр істе шектен тыс шығып кетуге бейім тұруы. Басқаларды да осыған итермелейді. Нәтижесінде адамдар арасындағы қалыпты қарым-қатынас бұзылып, қоғамдағы үйлесімді тіршілік арнасынан ауытқып, әлеуметтік толқулардың тууына себеп болады. Экстремистік көріністің үшінші түрі, сырт көзге байқалмайтын, адамдарға деген күдік пен сенімсіздіктен туады» [2, 45 б.]. Қазіргі уақытта ел мен ел, мемлекет пен мемлекет, адамдар арасындағы араздасу, бүліктердің туындау себебі жалған діндердің орын алуы басты себеп болып отыр.

«Діни экстремизм» – террористік іс-әрекеттердің туындауына себеп болатын саяси құрал. Жаһандану заманында «діни экстремизм» қанатын кеңге жайып, халықаралық деңгейге жетіп отыр. Қазіргі уақытта халықаралық экстремизм және терроризммен тиімді

күресу үшін әлемдік қоғамдастықтармен біріге отырып жан-жақты күшейтуіміз керек. Бүкіл әлемдегі кез келген мемлекет бұл «қоғамдық қасіретке» қарсы күресті жеке жүргізу қиындыққа соғады. Сондықтан, 2006 жылы 8 қыркүйекте БҰҰ Бас Ассамблеясы «Ғаламдық террормен күрес» стратегиясын қабылдады. Аталған құжатта БҰҰ-на мүше мемлекеттер экстремизм мен терроризмнің барлық пішіндерін бір жақты айыптайды, соған қарсы тығыз ынтымақтастық арқылы әрекет етуге дайын екендіктерін көрсетеді. Елімізде «Экстремизмге қарсы іс-қимыл туралы» Заңның 10-бабында: «Қазақстан Республикасы мемлекеттік органдарымен және халықаралық ұйымдармен экстремизмнің алдын алу, анықтау және жолын кесу саласындағы өзара іс-қимылы» деп аталады. Соған қарап отырып, еліміз экстремизм мен терроризмге қарсы басқа мемлекеттермен бірігіп күресуге дайын екендігін көреміз. «Экстремизм әртүрлі мемлекеттің ұлттық қауіпсіздігіне нұқсан келтіріп қана қоймай, дінаралық жағдайдың ушығуына да себепкер болуда. Олар қай діннің атынан белсенділік танытса, бәрінен де көп зиян шегетін сол дін. Экстремистер адамдардың дінге деген құрметі мен сенімін өз мақсаттарына кеңінен пайдалана отырып, дін үшін әрекет етіп жүргендей көрінуге тырысады» [3, 213 б.]. Экстремизм және терроризм өздерінің қылмыстық мақсаттарын орындау мақсатында барлық мүмкіндіктерді пайдаланады, соның ішінде әлемде ең қымбат – адам өмірі, оның денсаулығы мен қоғамдағы күнделікті іс-қимылын жоюға дейін барады.

Діни экстремистік топтардың іс-әрекеттері төмендегідей көрініс табады:

1. Исламға (басқа дінге) үйрету деп экстремисттік идеялар таратылады;
2. Діни (исламдық) тәртіп үшін күресуге шақыратын топтар, партиялар ұйымдастырылады;
3. Билік жағынан қарсы әрекет жасалғанда жасырын жағдайға көшеді және өздеріне халықтық мүдделер үшін күресушілер тобын құрайды;
4. Басқа экстремисттік ұйымдармен тығыз байланыстар орнатылады және бірігеді, шет ел орталықтарымен байланыста болып және олардың көмегімен билікке қарсы джихад (соғыс) жариялайды.

Сонда байқап отырсақ, экстремизм мен терроризмнің шығу себептерін талдауы барысында саяси, экономикалық, әлеуметтік, этникалық, діни-конфессионалдық көзқарастары мен қайшылықтардың еркін соқтығысуында деуге болады.

Әлемдегі жаһандық мәселелерді шешу барысында күш біріктірмесек, бұл қауіп-қатер өсуі мүмкін. Осы кезде еліміздің қауіпсіздігін қамтамасыз етуде адамның құқықтары мен бостандықтарын сақтау мемлекеттің бірден-бір негізгі бағыты болып табылады.

Исламның қалыптасуының алғашқы жылдарынан бастап мұсылман теологтары мен құқықтанушылары (сонымен қатар, тарихнамалық және заңгерлік әдебиеттердің зиялы авторлары да) мұсылмандық мемлекеттің (халифаттың) экономикалық саясаты мен қауымның экономикалық іс-әрекеттеріндегі әртүрлі проблемаларға тап болып отырды. Бұл негізінен сол кезде тек дін болып қана қоймай, сонымен қатар, қарқынды дамып келе жатқан мемлекеттің ресми идеологиясы болып табылған исламның тарихи тағдырының ерекшелігіне байланысты болды. «Әділетті халифтер» заманында ақ, өзінің аумағын үздіксіз кеңейтіп отырған мемлекеттің шаруашылық белсенділігін идеологиялық (исламдық) тұрғыда негіздеу өте қажет болды [4, 178 б.].

Қазіргі таңда ислам көбінесе нақты саяси мақсаттарға жетудегі әдіс-тәсілі ретінде қолданылады: жеке алған этникалық топтардың сепаратистік әрекеттерінің бел алуынан бастап антижүйелік көңілдерді өршітуге дейін апарады. Ондағы қорытынды мақсат – билікке жаңа саяси күштің келуі. Бұл тенденцияның ең маңызды деген сәті болып саяси процестердегі руханияттың рөлі табылады. Яғни оның мемлекеттің саяси құрылымына өтуі немесе өтпеуі, сонымен қатар қандай да бір саяси құқықтық мектептің басшылық алуы. Ең қызығы, тарихтың өзі көрсетіп отырғандай, өзіне рухани және иоральдық функцияларды ала отыра, руханияттың саяси бөлігі билік жүйесіне өткен сайын мемлекет мақсаттарын қолдап оны уағыздаушы болып келеді, және бұл жағдайда Шарифат

нормаларының бар болуы аса маңызды емес. Оған мысал ретінде Мысырдағы жағдайды алуға болады. Ондағы руханият елуінші жылдары «Мұсылман бауырлар» қозғалысының экстремистік қанаты, оның ішінде мынадай саяси ағымдар: «әл-Джиһад», «ат-Такфир уа-әл хиджра» және анағұрлым сабырлы «Хизб-ут-тах-рир» - ды ресми сынға алды.

Сонда -ақ «Таблиғ жамағаты туралы толық ақпарат алу қиын. Бұл ағымның дінді таратудағы әдістері бұл ұйымның іс-әрекетін радикалдылыққа ұшыратуы әбден мүмкін. діни фанатизм бұл Қазақстандағы

қоймай, сонымен қатар, қарқынды дамып келе жатқан мемлекеттің ресми идеологиясы болып табылған исламның тарихи тағдырының ерекшелігіне байланысты болды. «Әділетті халифтер» заманында ақ, өзінің аумағын үздіксіз кеңейтіп отырған мемлекеттің шаруашылық белсенділігін идеологиялық (исламдық) тұрғыда негіздеу өте қажет болды [4, 178 б.].

Қазіргі таңда ислам көбінесе нақты саяси мақсаттарға жетудегі әдіс-тәсілі ретінде қолданылады: жеке алған этникалық топтардың сепаратистік әрекеттерінің бел алуынан бастап антижүйелік көңілдерді өршітуге дейін апарады. Ондағы қорытынды мақсат – билікке жаңа саяси күштің келуі. Бұл тенденцияның ең маңызды деген сәті болып саяси процестердегі руханияттың рөлі табылады. Яғни оның мемлекеттің саяси құрылымына өтуі немесе өтпеуі, сонымен қатар қандай да бір саяси құқықтық мектептің басшылық алуы. Ең қызығы, тарихтың өзі көрсетіп отырғандай, өзіне рухани және иоральдық функцияларды ала отыра, руханияттың саяси бөлігі билік жүйесіне өткен сайын мемлекет мақсаттарын қолдап оны уағыздаушы болып келеді, және бұл жағдайда Шариғат нормаларының бар болуы аса маңызды емес. Оған мысал ретінде Мысырдағы жағдайды алуға болады. Ондағы руханият елуінші жылдары «Мұсылман бауырлар» қозғалысының экстремистік қанаты, оның ішінде мынадай саяси ағымдар: «әл-Джиһад», «ат-Такфир уа-әл хиджра» және анағұрлым сабырлы «Хизб-ут-тах-рир» - ды ресми сынға алды.

Сонда -ақ «Таблиғ жамағаты туралы толық ақпарат алу қиын. Бұл ағымның дінді таратудағы әдістері бұл ұйымның іс-әрекетін радикалдылыққа ұшыратуы әбден мүмкін. діни фанатизм бұл Қазақстандағы дінаралық татулыққа кері әсер етуі мүмкін. Діни ағымдардың жұмақ, тозақ, сот күні, ақырзаман туралы жиі еске салуы жастардың өмір мәндік ұстанымдарына және құндылықтық бағдарына кері әсер етеді. Сондықтан да, жаңа діни ағымдар ұстанымдарына жіті көңіл бөлу маңызды» [5, 168 б.] Туркиядағы исламның ерекшеліктері туралы сөз қозғайтын болсақ, оның елдегі саяси жағдайына маңызды әсер ететін күшті элементтерін атап өту жөн. Мысалы, суфийлік фактордаң үлкен саясатқа өте алмайтындығымен бөлек жеке радикалды элементтердің, ланцизм саясатына қарсылығы. Ресей зерттеушісі Г.И. Старченконың байқауынша, исламистер мен лацизм жақтаушылары арасындағы күрес, жаңа аспектілерге ие бола тұра, зайырлы Түркияның саяси өміріндегі ажырамас бөлігі болып табылады [6].

Ливияда 1969 жылғы революциядан кейін мемлекеттің қоғамдық және саяси климатын демократизациялауда ливиялық билік басындағылар ортодоксалды исламның мемлекеттік-құқықтық доктринадан кері бетбұру арқылы мемлекеттік құрылым мен қоғамдық құрылыстың кейбір мәселелері бойынша жоспар жолдамаларын құрды. Жаңа заманға джамихирийлік жүйені қалыптастыруда ливиялық басшылық мәні жағынан хараджиттердің позицияларына жақындаса түсті. Ал олар, өз кезегінде, бөлек жағдайда халифаттың, оның «қажеттігі» тезисіне қарағанда, «болу мүмкіндігі» жөнінде айтады. Ұлттық сана-сезімнің қалыптасу процесі бұл мемлекетте ислам дінінің тектік-таптық құндылықтары негізінде жүзеге асырылады.

Ресей шығыстанушысы Л.Р. Полонская Үнді және Ауған мұсылмандары арасында тікелей байланысты қарастырады. Яғни оның айтуынша, Ауған мұсылмандарына XVIII ғасырдағы Солтүстік Үндістандағы Сеид Ахмед Барлеви қолбасшылығымен вахабиттік қозғалыстың жандануы үлкен әсерін тигізді [7, 112 б.].

Мұсылман қауымында исламның позициясы өте күшті болуына байланысты ішкі фактор ретінде, руханияттың саяси бөлігінің позициясы; қоғамды деорталықтандыру және

корпоративизациялау элементі бар суфизм және халықты біріктіру мен билікті орталықтандыруды жалпы және ыңғайлы нысан саясатты қалыптастыруды жақтаушылар, яғни исламды оның классикалық тұрғыдағы нысанға қайта келтіруді қолдаушылар арасындағы қарама-қайшылықтар. Оны көптеген тарихи фактілер дәлелдейді. Осыдан біз, ішкі конфессионалдық тапшылықтың негізінде интеграция қағидалар мен нысандары арасындағы қақтығыстар және оның түбінде өз саяси билігін жүзеге асыру жатыр. Мемлекетке қарсы шығуда да, және оған бағынуда да екі нысан да ерекше және ыңғайлы болып табылады.

Діндер адамзат тарихында ізгіліктің құралы болғаны анық. Бірақ саяси күштер дінді саясаттың құралы етіп алып, қатыгез саяси мақсаттарын жүзеге асырады. Технология мен ғылым дамыған кезде діни экстремизм деген ұғым жиі қолданылуда. Халықтың білімдік мәртебесін көтеру қажет дегенде біз, халықтың тек діни сауаттылығын көтеруді ғана емес, сонымен бірге халықтың саяси мәдениетін, саяси сана мен өзіндік сананы қалыптастыруды, саяси сауаттылықты да айтып тұрмыз. Мұндай қажеттілік бірінші кезекте қазіргі өркениеттің ең үлкен қауіптерінің бірі – діни экстремизмге байланысты түсіндіріледі. Діни экстремизм діни білім мен тәжірибенің жоқтығының, саясат пен діннің араласуының тікелей салдары. Діни экстремизм, іс жүзінде саяси экстремизм, яғни дінді агрессияны ақтап шығару үшін пайдаланады. Бұған жол бермеу үшін тең дәрежеде діни сауаттылық, саяси мәдениет пен саяси сананы қалыптастыру, жалпы алғанда, мәдениет пен білімдік деңгейін көтеру қажет [8, 10 б.]. Діни экстремизм дегеніміз – саяси күштердің өз мақсаттарына жету үшін дін атынан мемлекетке қарсы жасалған немесе бағытталған күресі. Сөйтіп, олар өз билігін орнатуға немесе айтқанын орындатуға ұмтылады. Дінімізді бұрмалап әртүрлі жаңалықтарды енгізіп, дінімізден, тілімізден, ділімізден, мәдениетімізден, қазақты қазақ етіп көрсететін салт-дәстүрімізден, ұлттық құндылықтарымыздан айырып, халық арасында араздық, дұшпандық, жеккөрушілік, тасбауырлық тудырып, ынтымағынан, бірлігінен айырып, ұмыттырғысы келгені, түрлі ағымдардың өте белсенді түрде жұмыс жасап жатқандығы – осының дәлелі. Сонымен қатар, көптеген діни ағымдардың пайда болуына байланысты, қоғамда кері саяси ұғымдардың пайда болуы, адамның сана сезімін улайтын, әлемдік діндердің атын жамылып теріс бағыт беретін діни секталардың экстремалды түрде қаптауы халыққа зиянын тигізіп жатыр. Экстремистік әрекеттердің әрбір мемлекетке немесе қоғамға тигізетін салдарын Ресей мамандары В. Зорин және Э. Паин жан-жақты талдап береді:

- саяси аяда мүмкіндіктер деңгейі кәдімгідей жоғарылайды, яғни, іс жүзінде маргиналды болып саналатын саяси күштер беделді болып келеді де, саяси этиканың жалпы деңгейі төмендейді. Осылайша мемлекеттің бүкіл қоғамына кері әсері тарайды;
- қоғамдағы шыдамдылық тоза бастайды да, ақыр соңында саяси жүйе әлсірейді;
- қазіргі таңда зорлық, зомбылық мақсаттарға жету жолында анағұрлым тиімді және жеңіл тәсіл ретінде қалыптасқан.

Жоғарыда аталған факторлар қазіргі замандағы экстремизм себептерін айқындайды. Экстремизм мен терроризм арасындағы айырмашылықтарды нақты анықтаған Ресей маманы Г. Мирский: «Экстремизм және терроризм өте тығыз және өте жақын құбылыстар, бірақ олардың арасында автоматты байланыс жоқ: егер әрбір террорист – экстремист екені белгілі болса, онда әрбір экстремист – террорист екені қате пікір». Әрине экстремизм белгілі бір ой толқынының тәсілі мен логикалық түрде террорды ақтауға әкеледі, бірақ бұл қызу нүктесіне жетуге міндетті емес. Жалпы экстремизм мәселесі, оның түрлі сипаттарында, әлемдегі көптеген мемлекеттері үшін ең өзекті болып табылады және бұл мемлекеттердің саяси және экономикалық даму деңгейіне ғана қатысты емес. Әлемдік тәжірибеде экстремизм әлеуметтік, экономикалық, саяси, діни, экологиялық және басқа да мақсаттарды шешу тәсілі ретінде әрбір қоғамда, мемлекетте жандана алады, соның ішінде экономикалық жағынан дамыған және саяси тұрақты елдер де бар.

Қазіргі жаһандану заманында экстремизмнің келесі түрлерін атап өтуге болады:

1. Антижүйелік экстремизм – ең көп тараған түрі. Діни ұйымдардың саяси күшке ие деңгейін мойындамайтын оппозиция мен билік арасындағы қақтығыс (Алжирде).

2. Этникалық экстремизм – түрлі этностардың қоғамда басты доминант болуына бағытталған әрекет ретінде қарастырылады. Сонымен қатар, бұл этностар мен аз ұлттар нақты преференциялар мен жеңілдіктер ұсыну әрекеті болып табылады. Бұл тойтарыс ұлт-азаттық, соның нысанына ие бола алады немесе СУАР, Индонезия, Жоғарыда аталған факторлар қазіргі замандағы экстремизм себептерін айқындайды. Экстремизм мен терроризм арасындағы айырмашылықтарды нақты анықтаған Ресей маманы Г. Мирский: «Экстремизм және терроризм өте тығыз және өте жақын құбылыстар, бірақ олардың арасында автоматты байланыс жоқ: егер әрбір террорист – экстремист екені белгілі болса, онда әрбір экстремист – террорист екені қате пікір». Әрине экстремизм белгілі бір ой толқынының тәсілі мен логикалық түрде террорды ақтауға әкеледі, бірақ бұл қызу нүктесіне жетуге міндетті емес. Жалпы экстремизм мәселесі, оның түрлі сипаттарында, әлемдегі көптеген мемлекеттері үшін ең өзекті болып табылады және бұл мемлекеттердің саяси және экономикалық даму деңгейіне ғана қатысты емес. Әлемдік тәжірибеде экстремизм әлеуметтік, экономикалық, саяси, діни, экологиялық және басқа да мақсаттарды шешу тәсілі ретінде әрбір қоғамда, мемлекетте жандана алады, соның ішінде экономикалық жағынан дамыған және саяси тұрақты елдер де бар.

Қазіргі жаһандану заманында экстремизмнің келесі түрлерін атап өтуге болады:

1. Антижүйелік экстремизм – ең көп тараған түрі. Діни ұйымдардың саяси күшке ие деңгейін мойындамайтын оппозиция мен билік арасындағы қақтығыс (Алжирде).

2. Этникалық экстремизм – түрлі этностардың қоғамда басты доминант болуына бағытталған әрекет ретінде қарастырылады. Сонымен қатар, бұл этностар мен аз ұлттар нақты преференциялар мен жеңілдіктер ұсыну әрекеті болып табылады. Бұл тойтарыс ұлт-азаттық, соның нысанына ие бола алады немесе СУАР, Индонезия, Шешенстан және тағы басқа мемлекеттерде орын алған қақтығыстарда сияқты созылмалы тапшылық кезінде пайда болған ұйымдасқан саяси топтарға айналатын трансформацияға ұшыраған әрекеттер. Азаттық жолындағы халықтың әрекеті оған діни-дәстүрлі сипат беруі күшейе түсетін факт заңды болып қала береді. Дәлел ретінде, Кавказда болған Шәмил көтерілісі, Алжирдағы - Әбдел Қадыр басқарған француз отаршыларына қарсылық көрсету кезеңі, Индонезиядағы – Дипонегоро басқарған көтеріліс барысында және Суматр аралында Голландия отаршыларына қарсы сәләфизм туы астында болған көтеріліс ошақтары, Израильдің сионистік саясатына қарсы тұрған Палестина халқының шерулері, Солтүстік Үндістандағы – Сейид Ахмед Барлевидің басқаруымен өткен уахабшылар көтерілісі. Кейін бұл көтерілістер Ситан, Пенджап, Кашмирде, Ливия, Солтүстік Ирландиядағы радикалды әрекеттердің жандануы орын алды.

3. Секталық экстремизм - өзінің бақылауға түспейтін және айқын еместігі себептерінен діни экстремизмнің бірден-бір қауіпті нысаны болып табылады. Олардың да әрекет ету әдіс-тәсілдері ерекше сипатқа ие.

4. Діни экстремизм (антиконфессионалды) – Орта Азия аймағында кең тараған экстремизм түрі болғандықтан зерттеушілер, дінтанушылар тарапынан қызығушылықты тудырып отыр. Діни экстремизм қоғамда діни құндылықтарды күштеп тарату тәсілі арқылы, зайырлы мемлекеттің діни ұйымдарын шетке ығыстыра отырып, өз ықпалын жүзеге асырады.

5. Саяси экстремизм – саяси бірлестіктер арасында халықаралық немесе ішкі мемлекет топтарының қақтығыстарында көрініс табады. Бұл қақтығыстар жоғарғы мемлекеттік деңгейдегі, сол мемлекеттік органдарда геосаяси және геэкономикалық көзқарастарды ұстану мен тарату барысында пайда болады. Сонымен қатар, белгілі бір саяси мақсаттарға жету үшін ланкестік қорқыту немесе бопсалау арқылы нақты топтардың көзқарастарын жылжытуға немесе көрші мемлекеттегі тұрақсыздықты қолдау арқылы болатын мемлекетаралық қарама-қайшылықтарды айтамыз. Терроризм қалыптасқан тұрақты күштерін бұзуға бағытталған немесе тапшылықты одан әрі тереңдетуге ықпал

ететін әрекет ретінде қарастыра алады. Одан міндетті түрде нақты саяси және экономикалық жақтан пайдалану мүмкіндігі туады.

Қазақстан өзі тарапынан аймақтық бейбіт өмірді, қауіпсіздікті және тұрақтылықты қамтамасыз ету, сонымен қатар, демократиялық, әділ және ұтымды саяси, экономикалық халықаралық тәртіп орнату үшін қолынан келгеннің бәрін жасап жатыр. Соның бір мысалы ретінде Қазақстанның 1996 жылы «Шанхай бестігі» деген атаумен құрылып, 2001 жылдың 1 маусымынан бастап Шанхай ынтымақтастық ұйымы аталған құрылым аясындағы экстремизм мен терроризмге қарсы нақты іс-шараларын айтуға болады. Қазақстан өзі мүше болып табылатын Тәуелсіз Мемлекеттер Достастығы аясында да халықаралық экстремизммен күресін жалғастыруда. 2000 жылы ТМД-ға мүше мемлекеттер арнайы антитеррорлық орталық құрған. Орталық ТМД-ның арнайы салалық органы болып табылады және ТМД-ға мүше мемлекеттердің құзіретті органдарының арасындағы байланысты үйлестіруді қамтамасыз етеді. Сонымен, соңғы жылдары экстремистік және террорлық әрекеттер әлем елдері үшін жаңа мыңжылдықтың бас ауруы болып отыр. Әлемдік қоғамдастық аталған жаһандық проблеманы шешу жолында күш біріктірмесе, бұл қатер белең ала түсуі әбден ықтимал. Осы орайда қауіпсіздікті қамтамасыз етуде адамның құқықтары мен бостандықтарын сақтау мемлекеттің бірден-бір негізгі бағыты болып табылады. Қорыта айтқанда, жаңа заман жағдайында, яғни конфессиялық топтардың саяси қайшылықтары кезінде жоғарыда аталған мәселелер ерекше маңызға ие және оларды еңсеру барысында Қазақстанның саяси-құқықтық құрылымы мен ұлттық ерекшеліктері есепке алынып отыруы тиіс.

Қазіргі таңда исламдық факторды кейбір батыс шеңберіндегі тұлғаларымен айыпталуы бізге олардың мәселенің толық қамын білмейтінін және оған қате баға беретінін көрсетеді. Себебі, олар тек мәселенің үстіңгі және сыртқы көріністері негізінде және терроризмнің көріністеріне қате сараптама жасау негізінде қорытынды жасайды. Бұл нысанның ерекшелігі мынада болып табылады: осы ланкестік әрекеттерді жүзеге асырушылар одан геосаяси және геоэкономикалық пайданы табады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Қазіргі Қазақстандағы жаңа діни ұйымдар. – Алматы, 2010. – 320 б.
2. Ислам. Энциклопедиялық анықтамалық. Алматы: “Аруна Ltd.” ЖШС, 2010. – 234 б.
3. Назарбек К. «Ислам экстремизмнің идеологиялық тамырлары» // Тәуелсіз Қазақстанның 20 жыл дамуындағы мәдениеттанулық ғылым. Халықаралық ғылыми-теориялық конференция материалдары. – Алматы, 30 қараша, 2011. – 339 б.
4. Мейрбаев Б.Б. Ислам әлеуметтік-экономикалық доктринасының қалыптасуы // ҚазҰУ хабаршысы. Философия сериясы. 178 Мәдениеттану сериясы. Саясаттану сериясы. - № 1 (32). – 2009.
5. Бейсенов Б.Қ. Таблиғ Жамағатының (дағуатшылар) ұстанымдары // Тәуелсіз Қазақстанның жиырма жыл дамуындағы мәдениеттанулық ғылым: мәселелер, ізденістер, шешімдер // Халықаралық ғылыми-теориялық конференция материалдары. – Алматы, әл-Фараби атындағы ҚазҰУ, 30 қараша, 2011. – 339 б.
6. Старченко Г.И. Турция: исламский фактор в светском государстве // Народы Азии и Африки. – 1988. – № 2. – С. 25–34.
7. Полонская Л.Р. Мусульманские течения в общественной мысли Индии и Пакистана : (Критика «мусульманского национализма»). – М. : Изд-во вост. лит., 1963. – 326 с.
8. Қазақстандағы діндер. (Құрастырушы) Н.Ж.Бәйтенова, Қ.А.Затов, Рысбекова Ш., Бейсенов Б., Борбасова Қ., Құрманалиева

Гарифулина А.Р., студентка 1 курса
Научный руководитель – к.ю.н., доцент Сидорова Н.В.
Карагандинский экономический университет
Казпотребсоюза, г.Караганда, Республика Казахстан

ПРОЯВЛЕНИЯ ЭКСТРЕМИЗМА В СОВРЕМЕННОМ КАЗАХСТАНЕ

В последнее десятилетие вопросы экстремизма стали беспокоить общество всё чаще. Проявления экстремизма являются одной из самых главных проблем современных государств [1]. Приверженность людей к крайности в своих взглядах и использованию таких мер, как террористические акты, взятие заложников и другие противозаконные действия участников экстремистской направленности, стали способом достижения своих целей и самоутверждения. Актуальность данной проблемы не вызывает сомнений. [2]

Цель исследования – определить проблемы, причины возникновения и проявления экстремизма в Казахстане.

Результаты и обсуждения. В ходе исследования данной проблемы были изучены более 200 официальных публикаций, полученных из общедоступных источников. Поиск материалов для изучения вопроса в Интернете осуществлялся по следующим ключевым словам «экстремизм в Казахстане» (170 ссылок), «противодействие экстремизму в РК» (150 ссылок), «религиозно-политический экстремизм» (160 ссылок), «политика», «религия», «терроризм в Казахстане» (180 ссылок), «ислам в Казахстане» (150 ссылок), «особенности проявления религиозного экстремизма в Казахстане» (210 ссылок). Всего было обнаружено в поисковой системе Google 1020 официально опубликованных материалов, из них были отобраны наиболее достоверные источники, которые в первую очередь, исключали информацию из Википедии.

Виды экстремизма. Выделяют несколько видов экстремизма - расовый, этнический, идеологический, религиозный, политический, наиболее распространенными являются два последних. Это подробно описано в книге «Современный политический экстремизм»:

Идеологический экстремизм представляет собой веру ее последователей определенным идеологическим взглядам в различных сферах, как и деятельности людей, так и деятельности государства.

Этнический экстремизм является видом экстремизма, который базируется на национальном различии в странах с многонациональным населением.

Расовый экстремизм схож с предыдущим видом, однако, целью его организаторов является не национальное, а расовая принадлежность граждан определенной страны.

Политический экстремизм направлен на ослабление или уничтожение территориальной целостности государства, а также на нарушение конституционного строя.[3]

Религиозный экстремизм основывается на религии или религиозной идеологии радикального проявления.

Проблемы в Центральной Азии. На сегодняшний день в странах Центральной Азии сильно развит политический и религиозный экстремизм, что подтверждается следующими примерами: революции в Кыргызстане, политические события в Андижане (Узбекистан) и др. Проблемы, к которым приводят появление таких движений могут быть общественно-опасными и нести с собой угрозу всему обществу населяющему определенную страну Центральной Азии. Помимо угрозы целостности государства и стабильности общественного строя, данная проблема усугубляется тем, что вырастает количество граждан выезжающих за пределы государства с целью участия в вооруженных конфликтах или иных действий на территории Среднего и Ближнего Востока.

В этих странах уделяется большое внимание со стороны государства развитию мероприятий по противодействию экстремизму. Обозначенные государства находятся по соседству с Казахстаном и имеют дружественные отношения, что предполагает свободное

передвижение граждан через границы, а это является благоприятным условием для осуществления своих противозаконных действий со стороны потенциальных экстремистов.

Проблемы в Казахстане. По сравнению со странами Центральной Азии в Казахстане политический экстремизм проявляется не так часто, как религиозный [4]. В настоящий момент в Казахстане запрещено 21 общественное объединение экстремистского и террористического толка. Казахстан утверждает себя светским государством, подтверждает право каждого на свободу совести, гарантирует равноправие каждого независимо от его религиозного убеждения, признает историческую роль ислама ханафитского направления и православного христианства в развитии культуры и духовной жизни народа, уважает другие религии, сочетающиеся с духовным наследием народа Казахстана, признает важность межконфессионального согласия, религиозной толерантности и уважения религиозных убеждений граждан.

В Законе Республики Казахстан «О религиозной деятельности и религиозных объединениях» написано, что «Республика Казахстан утверждает себя демократическим, светским государством, подтверждает право каждого на свободу совести, гарантирует равноправие каждого независимо от его религиозного убеждения, признает историческую роль ислама ханафитского направления и православного христианства в развитии культуры и духовной жизни народа, уважает другие религии, сочетающиеся с духовным наследием народа Казахстана, признает важность межконфессионального согласия, религиозной толерантности и уважения религиозных убеждений граждан» [5].

Согласно статистически данным, известной из переписи населения 2009 года в Республике Казахстан большинство населения придерживается ислама (70.19%) или христианства (26.17%). Однако некоторые представители религиозных сообществ могут следовать не традиционным, а сторонним «лживым» религиям, количество которых в последнее время увеличивается. Их целью является вызвать признание того, что только их религия является основной. Для достижения этих целей, они могут идти на радикальные меры, которые схожи с террористическими методами.

Причины возникновения проблем экстремизма в Казахстане являются

1. Интернет. Большинство современных людей имеют свободный доступ к различным социальным сетям, которые могут пропагандировать экстремистские движения. Известны случаи, когда вербовали через социальные сети молодых людей, путем предложения больших сумм или угрозами в отношении личных прав лиц.

2. Наличие безработных или же людей с зарплатой ниже минимального уровня. Данный вид людей тоже подвержен влиянию в ожидании получения больших сумм или же спонсирования. Поэтому очень большое количество тем наемников, которые выезжают из Казахстана, являлись малоимущими или же безработными.

3. Свободный въезд лиц из соседних или же других стран. Из-за свободного въезда лиц из стран Центральной Азии, безвизовой положение некоторых стран возможно появление на нашей территории все большего количества организаторов, или лиц вербующих в ряды религиозных экстремистов [6].

Для регулирования и проведения мероприятий по недопущению экстремистских движений в Казахстане необходимо усилить контроль на всей территории.

Таким образом, проведенный литературный обзор всех источников по изучению проблем экстремизма в Казахстане позволяет сделать следующие выводы:

1. Необходимо четко установить правовые и институциональные механизмы противодействия экстремизму и его проявлениям.

2. Разработать новые или укрепить имеющиеся формы взаимодействия государства, гражданского общества и религиозных объединений с целью недопущения проявлений экстремизма или терроризма.

3. Необходимо проводить мероприятия во всех организациях и учреждениях, в том числе образовательных, по разъяснению сущности традиционных религий и способах вербовки представителями объединений религиозного толка.

Список использованной литературы:

1. Куликов И.В. Экстремизм среди молодежи // Социально-экономические явления и процессы. – 2013. – №7 (053). – С. 175–177.
2. Соснин В.А. Современный терроризм и проблема мотивации террористов-смертников // Национальный психологический журнал. – 2010. – №2. – С. 52–55.
3. Васина Е.И. Экстремизм в молодежной среде, СМИ и интернет // Молодой ученый. — 2016. — №10. — С. 1322-1325. — URL <https://moluch.ru/archive/114/30144/>
4. Решетняк А.В. терроризм и религиозный экстремизм в центральной Азии: проблемы восприятия. Кейс Казахстана и Кыргызстана. – Астана, 2016.
5. Закон Республики Казахстан от 11 октября 2011 года № 483-IV «О религиозной деятельности и религиозных объединениях. – Электронный ресурс. Режим доступа: http://online.zakon.kz/document/?doc_id=31067690#pos=0;0 (Дата обращения 13 марта 2018 г.).
6. Троегубов Ю.Н. Проблемы противодействия экстремизму в сети Интернет // Гуманитарный вектор. Серия: История, политология. – 2014. – №3 (39). – С. 143–147.

Қартабаев А. 3 курс студенті
Ғылыми жетекшісі: аға оқытушы, з.ғ. магистрі Амантайұлы А.
Қазтұтынуодағы Қарағанды Экономикалық университеті
Қазақстан, Қарағанды қ.

ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ АЗАМАТТЫҚ ҚОҒАМ ДАМУЫНЫҢ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Қазақстан Республикасының Конситуциясында елімізде азаматтық қоғамды қалыптастырып, демократиялық, зайырлы, құқықтық, әлеуметтік мемлекет құру бағыттары көрсетілген. Бұл бағыт мемлекетіміздің ең күрделі жауапты мүдде мақсаты. Осындай жауапты мүдде мақсатты жүзеге асыру бағытында көптеген жұмыстар атқарылуда, мәселен, оған «ҚР 2010 жылдан 2020 жылға дейінгі кезеңге арналған құқықтық саясат тұжырымдамасы туралы» Қазақстан Республикасы Президентінің жарлығын жатқызуға болады. Бұл тұжырымдамада азаматтық қоғам институттарының жан - жақты дамуы, мемлекет пен қоғам қатынастарының үйлесімді жұмыс жасауы үшін мемлекеттік және қоғамдық институттардың неғұрлым белсенді іс қимылының бағыттары көрсетілген.

Бірақта қазіргі жағдайда көптеген мәселелік сұрақтар пайда болуда, олар тек қана азаматтық қоғамның институттарының көпбеюмен байласты емес, сонымен қатар әр түрлі сұраныстар мен де байланысты, олар біздің елімізді әлемдік жаһандануға қосумен және осы процеске тартуға қатысты. Олар мемлекетімізде азаматтық қоғамның үйлесімділік дамуын ұстайды, бірақ азаматтық қоғамның әр элементіне өзінің ерекшеліктерін көрсетеді және өзінің шешімін талап етеді. Мысалы, коммерциялық емес ұйымдардың мемлекеттік органдармен азаматтық бірлесуде теңдік құқығы әліде болса шешімін таппаған мәселелері бар. Жалпы процесте мемлекеттік әлеуметтік тапсырыстар және оны шешудегі мехнизмін жетілдірудің дамуы арнайы рөлге шығуы керек және сол үшін коммерциялық емес ұйымдарды тиісті бағдарлама мен жобаларды дайындауға тарта білгеніміз өте зор болар еді. Коммерциялық ұйымдар елді мекендерде тең құқықты жағдайда болмай отыр. Оларды тіркеу қиындаған және көп қатарлы сипатта, тіркеу жинағының көлемі үлкейтілген, көптеген азаматтық бірлестіктердің мәртебелік сұрақтары

заңды тұлғасыз бекітілуі болмаса азаматтық қоғамның элементі ретінде тіркеуден өтіуі қиындап кеткен. Бизнесік жүйелер қаржылық көмекте коммерциялық ұйымдардың белгілі әлеуметтік саясатында аз қатысады. Саяси партиялардың ұйымдастырылуы, бірігуі және қосылуы құқықтық реттеуді қажет етеді. Саяси партиялардың сайлау комиссияларын құрудағы құқығының механизмі қысқартылған. Кәсіподақтарда мемлекеттің әлеуметтік және экономикалық саясатын жобалауда және оларды іске асыруда олардың қатысуы қысқартылған. [1]. Азаматтық қоғамның элементтерінің дамуы адамның және азаматтың құқықтырын мен бостандықтырын қамтамасыз етумен және оларды қорғауының жүйесін жетілдірумен байланысты, сонымен қатар осылар құқықтық мемлекет құрудың негізі болады. Қазақстан Республикасының 2010 – 2020 жылдарға арналған құқықтық саясат тұжырымдамасында Қазақстанда құқықтық мемлекет құру әлеуметтік институттарды жетілдіруді дамытуын талап етеді.

Бұл әсіресе азаматтық қоғам, оның ішінде қазақ тілді қоғам үшін оның көп себептерінің ішінен мемлекетіміздің нығайтуға ерекше жауапкершілігімізді айтпағанның өзінде қазақ тілінде әлемдік қоғамдық ойдың даму мүмкіндіктерін алға қойып дамыта отырып жүзеге асыруға мүмкіндік бар. Бірақ осыған қарамастан әліде болсада олқылықтар баршылық.

Біз өз ортамызда «Бірлік бар жерде - тірлік бар» дегенді орындап, бірақ орынсыз пайдаланамыз. Бірлік ортақ мәселелерді шешкенде, мемлекеттік егемендікке келгенде қажет. Бірақ қоғамдық саяси өмірде қайшылық, пікірталас, бәсекелестік болмай қоғамдық сананың өрбімейтіні сөзсіз. Демократиялық жетістіктерді қорғаудың механизмін жасаудың міндеті алда тұр. Механизмнің бір құрамдас бөлігі қазақстан мемлекетінің егемендігі мен тәуелсіздігі.

Азаматтық қоғамның қалыптасуы мен дамуы мемлекет пен құқықтың негізгі тарихи кезеңі болып табылады. Қоғам мемлекеттен гөрі әрдайым дамып отырады, бірақ ол азаматтық қоғам болмайды.

Азаматтық қоғам өзінің сипатына, табиғаты мен негізгі сапасына қарай атап айтқанда бостандық пен әділеттілікке қол жеткізуді көздегеніне, демократия мен адамгершілік қарым-қатынастың орныққанына қарай құқықтық мемлекеттік принциптерді нығайтуды жеңілдетеді, ол тіпті соларға бейімделген сияқты. Қоғамдақ пікірде құқықтық жоғарғы түсінік; заң институттары, принциптері мен нормаларының беделі мен негізделіп, таратылады.

Қазақстан Республикасының 2002 жылғы құқықтық тұжырымдамасының іске асырылуы ұлттық занаманың негізгі салаларын жаңаша дамыту және өзгерту болды (конституциялық, әкімшілік, азаматтық, экологиялық, қаржылық, салықтық, кедендік, қылмыстық, қылмыстық – іс жүргізушілік, қылмыстық-атқарушылық заңдар).

2010 - 2020 жылдарға арналған құқықтық саясат тұжырымдамасының мазмұнын іске асыру Қазақстан Республикасы Конституциясының негізгі қағидаларын мен идеяларын құқықтық мемлекет құрудың заңды кезеңдерінің бірі болып табылады.

Осы тұжырымдаманы іске асыру Қазақстан Республикасының занамасындағы құқықтық саясатының жаңа мәселерінің бірін жоюдың жолы деп тануға болады, сонымен қатар Қазақстан мемлекетінде саяси- экономикалық реформалар мен бірге азаматтық қоғамның институттарын және құқықтық мемлекеттің негізін дамытуға бағытталған.

Кез келген саясаттың табиғаты соның ішінде құқықтық саясаттың негізі басқалармен бірдей, себебі негізгі идеяларды шығыру және оларды іске асыру қызметтері бірдей, ол мемлекет үшін қызмет жасау, сондықтан құқықтық саясат кез келген саясат сияқты іске асырылып, оның тәжірибесіне сіңгені жөн, тек қана сондам ғана ол өзінің мақсатын орындады деп түсінуге болады. [2].

Қазақстандағы басқарушы билік ел егемендікке қол жеткізе салысымен түрлі полярлық көзқарастардағы саяси күштердің жас мемлекеттердің тәуелсіздігін шайқалтпауын назарға ерекше ұстады. Себебі, азаматтық қоғамның элементтерінің заң

шеңберінен шығуы сол жылдарда белсенділік көрсеткен сепаратистік қозғалыстарға дем берген болар еді. Әсіресе Қазақстанның солтүстігі мен шығыс аймағындағы сепаратистік, шовинистік пиғылдағы орыс тілді топтар белсенділік көрсете бастаған болатын. Сонымен бірге саяси тұрақтылыққа тым ұраншыл, ұлтышыл – патриоттық азаматтық қоғамның элементтері кері ықпал етті. Бұл жағдайда мемлекет азаматтық қоғамдардың өзара күресін заңмен қатал реттеуді дұрыс деп тапты. [3].

Бұл талап Қазақстан Республикасының 1995 жылы 30 тамызда қабылдаған Конституциясынан көрініс тапты. Онда «Азаматтық қоғамының элементтерінің саяси еркін қалыптастыруға және іске асыруға ықпал етеді. Азамат қоғамының элементтерінің құрылуы, қызыметтің тоқтатылуы заңмен белгіленеді. Қазақстан Республикасы аумағында басқа мемлекеттердің азаматтық қоғамының элементтерінің құрылуына жол берілмейді» – делінген. [4]. Елдегі азаматтық қоғамның элементтерінің мемлекет өмірін демократиялануға қатысуын эволюциялық үрдіс ретінде зерттеуді дұрыс деп есептейміз. Себебі, азаматтық қоғамның қалыптасуы мен дамуының объективтік жағдайы бұл үрдіске биліктің белсене араласумен сипатталады. Қазақстандағы азаматтық қоғамның элементтері «жұмсақ авторитаризм» жағдайында қалыптасып, дамығаны ақиқат.

Азаматтық қоғам институттарының құқықтық мәртебесін нығайтудың қажеттілігі мемлекеттік маңызды шешімдерін қабылдау үрдісінде белсенді ықпал ететіндігімен ерекшелінген. Қоғамдағы азаматтық қоғамның институттарының өзге түрлері рөлінің маңыздылығы төмендемей, саяси институттарға жоғарғы мемлекеттік өкімет органдарын құру және қызымет етуіне заң шығармашылық деңгейде айрықша құқықтарды беру артықшылық болатындығын көрсетуге ұмтылыс жасадық. Бұл жағдайда азаматтардың бірлесуге құқығы әртүрлі әлеуметтік топтардың саяси және әлеуметтік-экономикалық ұсыныстарын адекватты түрде жеткіліктігін білдіреді.

Қазақстанда азаматтық қоғам институттарының қызыметтерін заңдық реттеу эволюциясы, сондай-ақ қазіргі құқық қолданушы практика бізге мемлекетте бірлесу бостандығын толық құқықтық қолдануды қамтамасыз ету бойынша тәжірибесі едәуір жиналғандығын және түрлі нысандағы саяси институттардың қызымет етуі үшін барлық жағдайлар жасалғандығын бекітуге мүмкіндік береді.

Сондай-ақ демократиялық мемлекетті құрудың қазіргі жағдайлары қоғамдық институттардың экономикалық және құқықтық реформаларға бағытталған нақты, мақсатты бағыттарды анықтауға, мемлекеттің ішкі және сыртқы саясатын құруға қатысуға шынайы мүнкүндікке ие болуы керек. Олардың дамытушы идеяларын іске асырудың алғашарты мемлекет пен қоғамда берік қолдауда және тірекке ие болатындығынан көрінеді.

Осы мақсаттар мен міндеттерге қол жеткізу үшін бірқатар құқықтық және ұйымдақ сипаттағы шараларды іске асыру керек:

1. Парламенттік фракцияларға заңшығарушылық мүддені және өзге процедуралық құқықтарды табыс ету;

2. Азаматтық қоғам институттарына жоғарғы атқару билік органдарын қалыптастырудың елеулі механизмін құрастыру;

3. Азаматтық қоғамның элементтеріне бейбіт жиналыс, минтинг, шеру, пикет және демонстрацияны ұйымдастыру және өткізу құқығын іске асыруына шекті бостандық беру арқылы қамтамасыз ету;

4. Азаматтық қоғамның өз қызыметтері туралы ақпарат таратуға және өзінің құқықтыры мен міндеттерін насихаттауға, бұхаралық ақпарат құралдарын қолдануға, басқа қызыметін жүзеге асыру құқығын іске асыруға немесе басымдық беру үшін шынайы заң шағарушылық кепілдіктерді ұсыну қажет.

Қоғамдық өмірді демократияландыру саясаттың экономика мен мәдениеттің барлық саласында жүргізілуі тиіс. Бұл үшін мысалдан да түйетін ой: біріншіден біз адами, рухани, кәсіби сабақтастықтың саяси құқықтық сабақтастыққа ұштасып кету қатері бар екені ойлауымыз керек. Екіншіден мемлекетіміз тәй - тәй басып, оның дәстүрлері енді

калыптасып, дүнеижүзілік қауымдастыққа таныла бастаған тұста біздің әрқайсымыздың әр қимылымыз жаупты екеніміз естен шығармау қажет. Бұл біздің қоғам алдындағы да, келер ұрпақ алдындағы да жауапкершілігіміз.

Қолданылған әдебиеттер тізімі

1. Назарбаев Н.Ә. Қазақстан-2030: Барлық қазақстандықтардың өсіп өркендеуі, қауыпсіздігі және әл ауқатының арытуы: Ел Президентінің Қазақстан халқына Жолдауы
2. «Қазақстан Республикасының 2010 жылдан 2020 жылға дейінгі кезеңге арналған құқықтық саясат тұжырымдамасы туралы» Қазақстан Республикасы Президентінің 2009 жылғы 24 тамыздағы N 858 Жарлығы
3. Телебаев Г.Т., Коновалов С.А. Партийное строительство в Казахстане: от идеологического диктата одной партии к многопартийной системе // Саяса.-2009.
4. Қазақстан Республикасы Конституциясына түсініктеме. А.,1998. 1995 жылғы 30 тамызда қабылданған, (соңғы өзгерістер 2017 жыл 10 наурыз ҚР заңымен енгізілді).

Muratov T.-student of the 1st course of KEUK (Karaganda, Kazakhstan)
Nazariyev R.- Filial of MSU named after Lomonosov (Dushanbe, Tadzhikistan)
Koilybayeva A. E.- the chief, master of jurisprudence sciences
Economic University of Kazpotrebsoyuz

THREATS TO THE NATIONAL SECURITY OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN AT THE PRESENT STAGE

At the present time, a new balance of forces and interests is gradually being created in the world, which is noticeable not only in the Western countries, but also in the countries of Central Asia. After the receipt of independence, a whole complex of major problem blocks in the sphere of security unexpectedly grew up in Kazakhstan, which required an immediate solution. Therefore, one of the priorities in the policy of the state during this period was security.

A modern system of national security, adequate to the emerging internal and external situation, was a necessary condition for the approval of Kazakhstan as an independent state. At the same time on the territory of the former USSR among the new independent states try to enter in different integration processes. The integration of states into interstate associations has acquired special significance in connection with the difficult political situation in the Central Asian region, where the tendency to strengthen the positions of terrorism and religious extremism is traced. All the republics began to pay more attention to national security issues. Kazakhstan was no exception. So The definitions of the concept of national security, where national security is understood as the state of protection of the national interests of the country from real and potential threats, have been worked out . And the main interests of the Republic of Kazakhstan - ensuring the rights and freedoms of man and citizen; - Preservation of public consent and political stability in the country; - economic development for the benefit of the entire people of Kazakhstan; - education of Kazakhstan's patriotism and strengthening of the unity of the people of Kazakhstan; - preservation and augmentation of material and spiritual values of the Kazakhstan society; - the inviolability of the constitutional order of the Republic of Kazakhstan, including state independence, the unitary structure of the presidential form of government, integrity, inviolability of the state border and the inalienability of the country's territory; - sustainable functioning of state institutions, strengthening and increasing the effectiveness of their activities; - provision of equipment and combat readiness of the Armed Forces, other troops and military formations of the Republic of Kazakhstan; - unconditional enforcement of laws and maintenance of order; The security of the Republic of Kazakhstan is

based on a strategy that takes into account the priorities and overall objectives of the policy in this area and implemented through the achievement of security objectives.

There are certain fundamental areas of security: - external - military; - economic; - socio-political; - ecological; - Information. It should be noted that, practically the first, the fundamental document in ensuring the national security of the CIS states has become The Collective Security Treaty, concluded in Tashkent, on May 15, 1992. In April 1999, six states - Armenia, Belarus, Kazakhstan, Kyrgyzstan, Russia and Tajikistan extended the operation of this Treaty. In this Treaty, the participating States reaffirm their obligations to refrain from the use of force, or the threat of force in interstate relations. The participating States also pledged not to join military alliances or to participate in any groupings of states. In the same way, the participating States formed the Collective Security Council in the Heads of State and the Commander-in-Chief of the United Armed Forces of the Commonwealth of Independent States. It is possible to list the main threats to national security: 1) weakening the rule of law and order, including the growth of crime, including its organized forms, the merging of state bodies with criminal structures, the protection of officials in illicit capital turnover, corruption, illegal circulation of weapons and drugs that contribute to reduction of the degree of protection of human and civil rights and freedoms; 2) activities aimed at violent change of the constitutional system, including actions that encroach on the unitary structure, integrity, inviolability, inalienability of the territory of the state; 3) weakening the country's defense capability, the threat of inviolability of the state border and the use of force against the Republic of Kazakhstan, aggression against it; 4) reconnaissance, terrorist, sabotage and other activities of special services and organizations and foreign states aimed at inflicting damage to Kazakhstan's national security, as well as individuals; 5) disorganization of the activities of state bodies, violation of their smooth functioning, reduction of the degree of controllability in the country; 6) political extremism in any form, including incitement to social, racial, national, class and tribal hatred or discord; 7) aggravation of the socio-political situation, manifested in interethnic and inter-confessional conflicts, riots, unauthorized assemblies, rallies, processions and demonstrations, illegal pickets and strikes; 8) creation of paramilitary units not envisioned by the legislation of the Republic of Kazakhstan; 9) sharp deterioration of the environmental situation, natural disasters and other emergencies of natural and man-made nature, epidemics and epizootics; 10) damage to the economic security of the state, including the use of strategic resources against the interests of the state, impeding the growth of investment activity, including the inflow of foreign investment, uncontrolled export of capital outside the country; 11) deterioration of the demographic situation, including a sharp decline in the birth rate, an increase in mortality, the emergence of uncontrolled migration processes; 12) deterioration of the quality of education and intellectual potential of the country; 13) imperfection or absence of normative legal acts on protection of national interests of the country.

Thus, it is clear that there is a long list of threats to Kazakhstan's national security at the present stage. At present, the issue of demarcating the borders of the Republic of Kazakhstan with neighboring states becomes topical. Because the inability to control the crossing of borders by people and goods, as well as drugs and weapons, pose a potential threat not only for Kazakhstan, but for the entire Central Asian region as a whole.

Among the external threats that could affect the security of Kazakhstan, we can name the following: - instability in the southern regions, which took the form of radical Islamic movements and other social and political upheavals; - a significant concentration of military force and military bases along the border of Kazakhstan.

As for religious extremism, the threats on his part will continue for a long time, and they are quite concrete and tangible. First, in the immediate vicinity is Afghanistan, the situation in which even after the defeat of the Taliban, achieved by the efforts of the Anti-Terrorist Coalition, it is difficult to call stable. Secondly, in Uzbekistan it was quite firmly established The IMU is the Islamic Movement of Uzbekistan, and in Kyrgyzstan (in the south) emissaries "Hizb-ut-Tahrir" - Islamic movement with frankly radical slogans.

By the way, just recently, Kazakh special services detained young men in Almaty with a party of leaflets of extremist content. Leaflets of this kind are often found in the South Kazakhstan region in the mailboxes of apartment buildings in the regional center - Shymkent. Thirdly, the presence of densely populated areas near Kazakhstan (like the Ferghana Valley of Uzbekistan) makes the danger of uncontrolled migration flows quite real. Fourthly, Central Asia adjoins the so-called "arc of instability", which every year increases the flow of drugs, weapons, illegal migrants, etc. Fifth, in the Chinese direction directly with Kazakhstan borders PRC (XUAR) - a sort of constantly smoldering "flame" of separatism.

At the same time, an analysis of the foreign policy environment and forecasts of its development in the region show that it is unlikely to unleash a high-intensity conflict against Kazakhstan in the medium term. But this does not mean that the RK can relax and not prepare for any unexpected shocks and cataclysms.

Bibliography

1. The regulations on Scientific – methodical Council of the Central customs laboratory of the State revenue Committee of the Ministry of Finance of the Republic of Kazakhstan. Online resource: <https://egov.kz/cms/ru/law/list/H10T0000258>
2. <http://adilet.zan.kz/rus/docs/U1300000648>

Насонова Ю., Юдина Е. МГТК 3 курс «юристоконсульт»

Научный руководитель: Амантаева Д.А

Магистр юриспруденции (1 категории)

Многопрофильный гуманитарный Колледж, г. Караганда, Республика Казахстан

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ГРАЖДАНСКОГО ОБЩЕСТВА В ПРОТИВОДЕЙСТВИИ ЭТНИЧЕСКОМУ ЭКСТРЕМИЗМУ

В последнее время учеными и исследователями много внимания уделяется анализу причин и факторов, генерирующих межэтническую напряженность и межэтнические конфликты на территории постсоветского пространства.

Несмотря на выявленные причины, имеющиеся как в экономическом, так социальном и политическом процессах и вызывающие конфликты, государство пока не в состоянии самостоятельно решить эту проблему.

К тому же предотвращение конфликтов требует многостороннего подхода, кооперации усилий многих государственных структур, неправительственных и международных организаций.

Поднимая вопрос о профилактике и урегулировании кросс-культурных межэтнических конфликтов, можно с уверенностью отметить, что большую роль здесь играет неправительственный сектор.

Институты гражданского общества также содействуют продвижению наиболее широко поддержанных международных деклараций. Принципы, которые они пытаются поддерживать, связаны скорее с экономическими и социальными правами, чем с гражданскими и политическими.

На современном этапе задача заключается в том, чтобы наши институты гражданского общества, научного, образовательного и бизнес-сообщества, СМИ могли бы более активно подключиться к анти экстремисткой и антитеррористической деятельности государства и внести свой значимый вклад в дело защиты граждан РК от экстремистских и террористических посягательств.

Особенности проявления экстремизма в полиэтнической среде обусловлены многими факторами, в том числе и изменениями этнонационального состава населения. Сегодня остро стала проблема свободного перемещения людей.

В обществе всякое перемещение, миграции воспринимаются как угроза безопасности. Это обусловлено тем, что миграция часто сопровождается явлениями, угрожающими безопасности принимающего сообщества такими как возникновение этнической монополии мигрантов на отдельные виды экономической деятельности, вливание части мигрантов в криминальный сектор экономики, что способствует росту преступности. [2,с. 17]

В ответ усиливается напряженность в местах концентрации мигрантов - на этой почве возникают локальные очаги этносоциального насилия, формируется потенциал политического радикализма и экстремизма.

Государственной структурой противодействия экстремизму и терроризму являются органы внутренних дел. Основой для построения организационной структуры по предупреждению преступлений экстремистского и террористического характера выступает действующая государственная система выявления, предупреждения, пресечения террористических актов.

Одним из направлений в профилактике экстремизма и терроризма является работа со СМИ. Средства массовой информации должны быть сопричастными к решению проблем, связанных с борьбой с терроризмом, мобилизацией общественного мнения, воспитанием ответственного политического и правового сознания. [3,с.21]

СМИ оказывают мощное влияние на этноконтактные установки людей с различной этнокультурной идентичностью. В условиях конфликта нередко служат эффективным средством этнической мобилизации. Принимая во внимание разрушительный характер конфликтных межэтнических противостояний, правомерно говорить о защите общества от конфликтогенного воздействия отдельных журналистов и СМИ, провоцирующих нарастание ксенофобии и негативно воздействующих на этноконтактную ситуацию.

Большими ресурсами профилактики экстремизма и терроризма обладает творческая интеллигенция. Трудно переоценить степень воздействия на общественное сознание талантливых художественных и документальных произведений, разоблачающих человеконенавистническую сущность самой природы экстремизма и терроризма и позитивно воздействующих на формирование доброжелательного отношения в многонациональной и социально неоднородной среде.[3,с.11]

При всей важности оперативной составляющей работы в данном направлении основным становится вопрос профилактики. Сегодня в условиях криминализации общества, роста преступности воссоздание системы профилактики правонарушений входит в ряд приоритетных государственных программ. Учитывая изложенные негативные тенденции и тот факт, что экстремизм, по своей сути, является питательной средой и базой терроризма, ставится двуединая задача пресечение преступлений экстремистской направленности (выявление и раскрытие) и профилактика этих проявлений.

Путь эффективности решения этих проблем лежит в области политико-правового регулирования и проведения комплексных профилактических мероприятий, с использованием политических, юридических, идеологических, социально-экономических и административных общественных методов в их комплексном взаимодействии.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

1. Конституция РК от 30 августа 1995г. (посл. изм. и доп.10.03.2017г.)
- 2.Артемов А.И. Религия, в реалиях казахстанского общества или вопросу о духовном согласии, Алматы- 2006г
- 3.Сейдазимов О.Ж. История терроризма в мире, документах, биографии, Алматы- 2008г

Совет А., 3 курс студенті,
Ғылыми жетекші: Орынбеков А.С., Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық
университеті, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

ДІНИ ЭКСТРЕМИЗМ: ТАРАЛУ СЕБЕПТЕРІ ЖӘНЕ ОНЫҢ ШЕШУ ЖОЛДАРЫ

Біз діни құндылықтар туралы білмейінше, халықтың мәдени тұтастығын қалыптастыруғы құндылықтар рөлін анықтай алмаймыз. Діни құндылықтар – ұлт үшін немесе жеке адам үшін қасиетті сенімдер жүйесі. «Дін – бүгінгі күні жалпы адамзат өркениеті мен мәдениетінің дамуына үлкен әсер етіп отырған әлеуметтік феномен деп айтуға толық негіз бар. Біздің еліміздің ерекшелігі біз көпэтностық, көптілді және көпконфессионалды болғандықтан, бүкіл посткеңестік кеңістікте сияқты, исламмен қатар басқа діндер де жаңғырып, дами бастады» [1, 77 б.]. Сондықтан қазіргі таңдағы дәстүрлі діндер мемлекеттің, елдің тұрақтылығын сақтауына негіз бола отырып, діни конфессиялары арасында рухани келісімді, халықтар арасындағы бірлікті нығайтуға себеп болады.

Экстремизм термині сөзбе-сөз (лат. ехiгетш- шеткі) шектен тыс көзқарастар мен әрекеттерді ұстану, қоғамдағы тәртіп пен нормаларды жоққа шығару ретінде анықталады. Экстремизм бұл әруақытта әр қалай көрініс беретін өте күрделі құбылыс. Оған анықтама беруде эксперттік ортада әртүрлі түсінік бар. Оны екі топқа бөлуге болады: бірінші топ экстремизмді бір сөзбен негативті және әлеуметтік қауіпті құбылыс деп бағалайды. Бұл бағытты ұстанушыларды «консерваторлар» деп белгілеуге болады. «Консерваторлар» бағытындағылар негізінен ғылыми академиялық орта, сонымен қоса құқық қорғау органдарының қызметкерлері. Зерттеушілердің бір бөлігі бұл мәселені салыстырмалы түрде, жіктеп қарастыруға тырысады. Оларды шартты түрде «либералдар» деп атауға болады. Либералдар экстремизмді жағымсыз құбылыс деп анықтаудан бас тартады. Мысалы Ресейдің адам құқығы институтының expertі Лев Левинсон экстремизм бұл әртүрлі құбылыстарды кеңінен алатын іс-әрекеттің мүмкіншілігі. Сондықтан экстремизмге шек қою мүмкін емес. Экстремизм қылмыс емес. Бұған әлемдік марш сияқты ортақ құпталған шеңберден шыққан іс-әрекеттің бәрін кіргізуге болады дейді. Сонымен қоса қоғамдық құрылысқа қарсы құбылыс болса, құқықты шектеуші ретінде анықтау дұрыс емес. Себебі, кейбір әлеуметтік наразылықтар да (аштық жариялау, мемлекеттің кейбір қаулыларына қарсылық марштары) қоғамдық қауіпті феномен деп анықталып кетуі мүмкін болар еді. Экстремизмнің пайда болуына сараптама жасай келе бұл құбылыстың негізінде адамдардың табиғи мүдделерінің қақтығыстары экономикалық, әлеуметтік, этникалық және конфессиялық қарама-қайшылықтары жатқанын көруге болады. Бұндай мүдделердің, қарама-қайшылықтардың масштабы әр түрлі болуы мүмкін: жеке индивидтің жеке «Мендік» мүддесінің бүкіл қоғамға қарсы тұруынан бастап, бүкіл мемлекеттік жүйелердің қатал тайталасымен аяқталады. Қанда да бір себептермен мүдделері сақталмай қалған жағдай да тайталас екі жақтың бірі өздерінің саяси, діни, этникалық, тағы басқа мәселелерінің шешімін табу үшін шектен шыққан методтарға көшуі әбден мүмкін[2, б. 56].

Экстремизмнің кең және нақтылы өлшемдеріне бағаны берген Ресейлік эксперт М. Краснов. Оның ойынша экстремизмге мынадай идеяларды, бағыттарды, доктриналарды таратуға бағытталған әрекеттерді жатқызуға болады:

- адамдарды таптық, меншіктік, рассалық, ұлттық немесе діндік ерекшеліктеріне байланысты бөлу;

- адам құқығын конституциялық құндылық ретінде жоққа шығару;

- ашық плюрализм мүмкіндігін, идеяларды еркін тарату және айырбастауды жою;

- бір идеологияны мемлекеттік ретінде орнату;

Британдық зерттеуші Ширин Акинердің ойынша өз идеялары өз өмірлеріне ғана қолданып қоймай заңды түрде де, заңсыз да барлық мүмкін әдістерді қолдана отырып, қоғамға қолданғылары келетіндердің барлығын, экстремистерге жатқызуға болады. Кейбір жағдайда бұл терроризмге жетіп қоғамға үлкен қауіп туғызуы мүмкін.

Экстремизмнің пайда болу себебі әр қоғамда әр түрлі болады және сол қоғамдағы объективтік және субъективтік жағдайға байланысты. Әйтсе де экстремизмнің пайда болуы мен таралуының базистік жағдайы бар. Ол кез-келген қоғам мен мемлекетке тән.

Қазіргі кезеңде экстремизмнің пайда болуының негізгі факторлары ретінде эксперттер мыналарды ұсынады: әлеуметтік экономикалық тоқырау; жергілікті тұрғындардың көп бөлігінің өмір сүру деңгейінің құрт түсуі; мемлекеттік басқару жүйесі мен саяси институттардың деформациясы; олардың қоғамдық дамудың пісіп тұрған мәселелерін шешуге қабілеті жетпеу; саяси режимнің тоталитарлық сипат алуы; биліктегілердің оппозицияны басып тастауы; еркін, жаңаша ойлауды қуғындау; ұлттық қанау; жеке топтардың өз міндеттерін шешуін жеделдетуі; лидерлердің саяси амбициялары және т.б.

Бұл негізгі факторлармен қоса ғалымдар экстремизмнің пайда болуы және дамуына әсер ететін қосымша факторларды атап көрсетеді. Оларға халықаралық немесе мемлекеттік жүйеде экстремизм көріністеріне қарсы күрестің осалдығы, тұрғындардың, жеке топтардың саяси және құқықтық мәдениетінің төмендігі, мемлекетаралық қатынастың әлсіреуі, әлеуметтік шиеленістің өсуі т.б. Дін адамзаттың рухани мәдениетінің маңызды бөлшегінің біріне айналды. Дін арқылы адамдар арасындағы рухани байланыстан, ұлтаралық келісім мен қоғамның беріктігі, адами құндылықты, салт-дәстүрді сақтаудың ең жақсы мүмкіндігін көре білуіміз қажет.

Ұлттық мәселелердің дұрыс шешілуі Қазақстанның халықаралық қауымдастықта лайық орынға ие болуына, әлемдік өркениеттің горизонттарынан орын алуға мүмкіндік береді. Қоғамның діни өмірінің демократизациялауы бір жақты оң нәтиже бере бермейді. Қазақстан көп ұлтты мемлекет. Бұл көптүрліліктің нәтижесі діни конфессиялар формасы. Бұлардың әр қайсысы өз наным-сенімдерінің қағидаларымен өмір сүреді. Әртүрлі діндердің бір кезеңде, бір этно-мәдени кеңістікте болуы теологиялық мәселе ғана емес, әлеуметтік мәселе тудыратындығы сөзсіз.

Діндердің өзгертуге болмайтын өзіндік діни ілімдері мен дәстүрлері бар, кейбір жағдайларда бір-біріне қайшы келетін, тіпті жоққа шығаратын, дінаралық сұхбат мүмкін болмайтын жақтары да кездеседі. «Сонда шешім қайда? Шешім қандай жағдайда болсын нақтылы болуы шарт. Дерексіз шешім болмайды. Шешім жасау үшін нақтылы тарихи, әлеуметтік, қоғамдық, саяси, мәдени жағдайды есепке алуымыз керек. Нақтылы жағдай - Қазақстан Республикасы, яғни, мәселе осы мемлекеттің мазмұнына, оның мүддесіне орай шешілуі керек Елбасымыздың үстіміздегі жылы елдегі жағдай мен ішкі және сыртқы саясаттың негізгі бағыттары жөнінде «Жаңа Әлемдегі Жаңа Қазақстан» атты Қазақстан Халқына арнаған Жолдауында ішкі және сыртқы саясатымыздың аса маңызды бағыттарының бірі ретінде қоғамдық келісімді одан әрі нығайту, сайып келгенде, еліміздің серпінді дамуын қамтамасыз етумен өзіміз алдымызға қойған асқақ міндетті ойдағыдай орындаудың негізі болып табылатыны белгіленді. Қоғамдағы экстремизм мен радикализмнің кез келген көріністеріне және біздің азаматтарымыздың конституциялық құқықтарына қысым жасауды көздейтін әрекеттерге қарсы қатаң әрі дәйекті қарсы тұру

қаралды. Қазақстан Республикасының басқару тәртіптері мемлекетіміздің Ата Заңы Конституцияда белгіленгендіктен ол талаптар қоғамның әрбір мүшесі тарапынан орындалуы тиіс. Қазақстан Республикасы Конституциясына сәйкес - Қазақстан Республикасы өзін демократиялық, зайырлы, құқықтық және әлеуметтік мемлекет ретінде орнықтырады, оның ең қымбат қазынасы - адам және адамның өмірі, құқықтары мен бостандықтары болып табылған. Мақсаты немесе іс-әрекеті Республиканың конституциялық құрылысын күштеп өзгертуге, оның тұтастығын бұзуға, мемлекет қауіпсіздігіне нұқсан келтіруге, әлеуметтік, нәсілдік, ұлттық, діни, тектік топтық және рулық араздықты қоздыруға бағытталған қоғамдық бірлестіктер құруға және олардың қызметіне, сондай-ақ заңдарда көзделген әскерилендірілген құрамалар құруға тиым салынады.

Қазақстан Республикасының «Қоғамдық бірлестіктер туралы» Заң жобасына сәйкес, экстремистік мақсаттарды көздейтін қоғамдық бірлестіктерді құруға және олардың қызметіне, сондай-ақ Қазақстан Республикасының Заңнамасында көзделмеген әскерилендірілген құрылымдарды құруға тиым салынса, «Экстремизмге қарсы күрес туралы» Заңымен Қазақстан Республикасының аумағында экстремистік бағыттағы ұйымдардың, бөлімдердің ашылуына және олардың қызметіне тиым салынған. Қазақстан Республикасының Конституциясында ар-ождан бостандығы мен діни бостандықтың принциптері, әр түрлі конфессияларға жататын азаматтардың өздерінің діни бірлестіктерін құруға тең құқылығы, мемлекеттің шіркеуден бөлінгендігі туралы принциптер бекітілген. Сондай-ақ діннің және діни бірлестіктердің әлеуметтік қызметтерін реттеудің халықаралық тәжірибелеріне негізделген өзге де бірқатар нормативтік-құқықтық негіздер дайындалып шығарылды. Қазақстандағы қандай да болмасын діни бірлестіктердің қызмет етуінің нормативтік құқықтық негізі белгілі дәрежеде әзірленгендігіне қарамастан, діннің мәртебесі, оның қоғам өміріндегі шынайы жағдайы мен ролы, яғни діннің қоғамның әлеуметтік-саяси, рухани салаларына тигізер әсерінің мәртебесі, кеңістігі және шекаралары қазірге дейін дәл анықталмаған.

Осы еліміздегі белгісіздік, әсіресе оның теріс салдары еліміздегі қазіргі діни жағдайда орын алған жаңа тенденцияларға байланысты анық та, айқын аңғарылуда. Бұл, әрине, әсіресе дін мен діни сананың күдік туғызатын діни-рухани нормалары мен догмаларына негізделген жаңа діни ағымдар мен бағыттардың елімізде еркін қызмет жасауының көрінісі. Мұндай әсірешіл нышандар діни фундаментализм мен діни экстремизм ретінде көрініс табуы әбден мүмкін. Қазақстанның зайырлы мемлекет болуына байланысты, ресми идеология дінге мейлінше бейтарап қарайды: ол діншіл де, дінге қарсы да сипатқа ие емес.

Діни экстремизм мен терроризмнің шығуына көптеген жағдайлар әсер етті. Атап айтатын болсақ:

- 1) экономикалық, әлеуметтік, технологиялық және мәдени салаларда артта қалу;
- 2) әлеуметтік әділетсіздік;
- 3) жұмыссыздық, кедейшілік, ауыл және қала мәселелері;
- 4) халықтың өмір сүру түрі, стандарттарына батыс елдерінің араласуы;
- 5) нәсіл, дін, мазхаб, идеология, аймақ және шекара мәселелері;
- 6) саяси, әлеуметтік, экономикалық және мәдени тұрғыдан үстемдік құруы;
- 7) діни, мәдени және идеологиялық, миссионерлік іс-шаралар;
- 8) географиялық аймақтар, мемлекеттер, халық пен ел арасындағы түсініспеушіліктер;
- 9) дамыған елдер мен мемлекеттердің дамымаған елдерді отарлауы, бөліп тұтастығын бұзуы;
- 10) отбасы проблемасы, қоғамнан аластатылуы, өзін-өзі көрсету және дәлелдеуі;
- 11) бір адамның, қоғамның бастан кешкен күйінішіне, әлсіздігіне қарсы өш алуы;

12) өз дінінің, идеологиясының, халқының және мемлекетінің алдындағы міндетін атқару;

13) қоғамдағы саясат, мәдениет пен өркениет дамуына қарсы әрекеттердің туындауы.

Қазіргі Қазақстандағы діннің жағдайы авторитарлық, тоталитарлық және теократиялық басқару жүйесі бар мемлекеттерден түбірлі өзгешелікке ие. Конфессияаралық бейбітшілік пен келісім көпұлтты, көптілді және көпконфессиялы Қазақстан үшін мейлінше күрделі мәселе. Бүгін Қазақстан әлемге тек мұнай өндіруші ел ретінде ғана емес, сондай-ақ Бүкіләлемдік діни-рухани форумның орталығы ретінде де жақсы таныс. Қазақстанда әлемдік және дәстүрлі діндердің басшылары анағұрлым маңызды, осы заманғы өзекті әлемдік діни, саяси, өркениетаралық мәселелерді шешу үшін жиналады. Әлемдік және дәстүрлі діндердің басшыларының осындай кездесулерінің соңғысында еліміздегі конфессияаралық келісім мен диалогтың маңыздылығы ерекше атап өтілді. Әлемдік және дәстүрлі діндердің басшыларының осы бір кездесуінде конфессияаралық келісім мен диалогтың негізгі принциптері айқындалды. Олар: толеранттық, өзара құрмет көрсету мен түсінісу, ұлтаралық келісім мен діни төзімділік. Бұл туралы Елбасының Қазақстан халқына жолдауында: «Қазақстан діни наным бостандығын қамтамасыз етті, конфессияаралық диалог пен діни құқықтық саясатты жүйелі түрде жүргізіп келеді. Бізде әртүрлі конфессиялардың бейбіт қатар өмір сүруі қамтамасыз етілген» - деп айтылған. Әрине, дін біріктірудің, интеграциялық процестердің күшті факторы бола алады. Ол үшін діндерден қайшылықтарды емес, керісінше ортақ белгілер мен ұқсас принциптері, ортақ негіздер мен ортақ құндылықтарды, біріктіруші бастаманы іздеуіміз керек. Айта кету керек, Қазақстан діни толеранттылық пен конфессияаралық келісім ісінде терең тамырлар мен көне дәстүрлерге ие. Қазақстан көне заманнан бері қарай сан алуан мәдениеттер мен діндердің тоғысу мекені болған. Қазіргі Қазақстанның аумағында бірнеше ғасырлар бойы тәңіршілдік, зороастризм, манихейлік, буддизм, христиандық (оның әсіресе несториандық және яковиттік тармақтары) ислам сияқты әртүрлі нанымдар бейбіт қатар өмір сүрген, яғни толеранттылық иен конфессияаралық келісімнің үлгісі болған. Сондықтан, Қазақстан Республикасының Президенті Н. Ә. Назарбаевтің әділ айтқанындай: «Бізге төзімсіздік немесе діни фанатизм жат. Бұл рухани дәстүр, бұл қандай шеңберде болмасын Құдайдың сөзіне деген ашықтық. Бұл Қазақстандағы конфессияаралық келісімнің ең маңызды негіздерінің бірі. Біз әлемге өзіміздің толеранттылығымызбен, ұлттық конфессияаралық келісім мен диалогты сақтауымызбен танылдық. Біздің еліміздің өскелең дүниетанымдық әлеуеті бұдан ары қарай да сақталуға, дамуға тиіс» Бейбітшілік пен конфессияаралық келісім салаларында Қазақстан аясында болсын, тіпті дүниежүзілік ауқымда болсын, қол жеткізген белгілі табыстарымызға қарамастан, әлі шешілмеген, жедел шешуді қажет ететін мәселелер баршылық. Әсіресе қазір дүние жүзіне діни төзімсіздік, діни экстремизм және терроризм шынайы қауіп төндіріп тұр[3, б. 15].

Оларды ХХІ ғасырдың анағұрлым өткір мәселелеріне жатқызуға болады. Конфессияаралық келісім мен диалогты жетілдірудің жаңа жолдарын іздеу қажет. Дін, әуелі, әлемдік және дәстүрлі діндер адамның діни және рухани негіздерін дамытудың күшті факторы болып табылады. Діннің негізгі мақсаты адамдағы барлық адамгершілік қасиеттерді сақтау және оларды дамыту, адамның өзінің «бет-бейнесін» сақтап қалуына көмектесу болып табылады. Қазіргі әлемнің, оның ішінде қазіргі Қазақстанның міндеті жалпы адамзаттық, гуманистік және толеранттылық құндылықтарды, конфессияаралық келісім, диалогты ғасырлар бойы әлемдік және дәстүрлі діндердің енгізген принциптері мен қағидаларын қазіргі жалпы әлемдік, адамзаттық өркениеттегі бейбітшілікті сақтап қалу үшін және әр түрлі саяси құрылымдарды, сан алуан этностар мен конфессиялардан тұратын көптеген мемлекеттердің бейбіт қатар өмір сүруі үшін белсенді пайдалануға саяды. Конфессияаралық бейбітшілік пен келісімнің нығаюы үшін, діннің біріктіруші, рухани тұрғыдан құрушы фактор есебінде рөлінің күшеюі үшін діни мәдениет пен діни

сананы қалыптастыру қажет. Сырттай қарасаңыз Қазақстанда діни түсіністік пен татулыққа арналған шаралардың бүкіл әлемге ықпалы айтарлықтай бола қоймайтын секілді. Бұл күндері әлемнің түкпір-түкпірінде дінаралық, ұлтаралық қақтығыстар болып жатса, оларға Қазақстандағы түсіністікке, тату, бейбіт өмір сүруге шақырған жиындардың ықпалы қандай болмақ? Таяу Шығыстағы еврейлер мен Арабтардың арасындағы діни қақтығыстар мен соғыстар, Үндістандағы дінаралық және ұлтаралық қарсыласулар, Еуропадағы сербтер мен албандар арасындағы дүрдараздық, тіпті көршілес Ресейдегі орыстар мен шешендердің, Кавказ халықтары арасындағы қақтығыстар мен Ресейде шовинизмнің бой көрсетулері секілді оқиғалар қаншама? Соларға Қазақстандағы татулық пен келісім қандай дәрежеде әсер ете алмақ? Әрине, бұл жөнінде саясаткерлер түрлі болжамдар пен пікірлер түйіндеуде. Қазақстанның жауапты органдарының, Ұлттық қауіпсіздік органдарының мәліметтеріне қарағанда, діни саяси экстремизм және фанатизм Қазақстанда да бар, ал бұл әрекеттердің өкілдері хизбуттахриршілдер мен «Мұсылман бауырлары» ассоциациясы. Бұл жағдай Қазақстан Республикасының Елбасы Нұрсұлтан Назарбаев бас болып басқа да мемлекет адамдарының әрекет етуіне түрткі болып, шара қолдануға мәжбүр етті. Сондай-ақ, елбасы Нұрсұлтан Назарбаев «Сындарлы он жыл» атты кітабында бұл жөнінде былай деп айтады: «Фундаменталистер мен экстремистердің мақсаты - Қазақстанның мұсылман халқы. Осы орайда Қазақстанда үш мыңнан астам діни топтардың, 40-тан аса діни мазхабтардың ұйғарымымен «Терроризммен күрес жүргізу ұйымы» атты ұйым ұйымдастырылды. Сонымен қатар Н.Ә.Назарбаев, тәуелсіздіктің 11 жылдығын құттықтау шаралары шеңберінде жасалған Облыс әкімдері Мемлекеттік Кеңесінде ел үшін маңызды мәселелердің бірі «діни ұйымдар және олардың өкілдерінің жүргізген жұмыстарының ұлттық қауіпсіздік күштері тарапынан қатаң бақылауға алынуы» керектігін айтты. Елімізде «Хизбут Тахрир», «Таблиғи жамағат» сияқты радикалды ұйымдардың өкілдері көбейді. Олар насихаттап жүрген Конституциямызға қарсы уағыздар қазір қазақстандықтарға таңсық болудан қалды. Егер де жоғарыда аталған радикалды ұйымдар дәл осы қарқынмен тарала берсе, ол Қазақстан халқының ортақ мемлекеттік мәдениетке бірігуіне, демократиялық реформалардың халық санасында орнығуына әжептәуір кедергі болады [4,б. 25].

Сондықтан, Қазақстан халықтарының индустриалдық қоғам құрып, ортақ мемлекеттік мәдениетке бірігуі үшін ең алдымен бұған кедергі болатын діни фундаментализмнің табиғатын анықтап, теократиялық елдердегі ортодоксальді исламның ерекшеліктерін байыптауымыз керек. Өйткені, халқының 60 пайызы мұсылман болып саналатын отанымыздың ендігі тағдырына исламның әсері мол болатыны анық. Елімізде ислам дінін ұстанушылардың көбейе бастауы бұл діннің принциптеріне ерекше назар аударып, жан-жақты талқылау қажеттігі сөзсіз. Ислам дінінде саяси - қоғамдық, рухани өмірдің барлық саласы қамтылған. Солардың бірі діни сенім және діни төзімділік мәселесі. Ислами идеяларды өркениеттік тұрғыда қабылдап, оларды еліміздің әлеуметтік-экономикалық даму жолында қолдана білсек, біздің қоғамдағы біраз мәселелер шешімін табар еді. Экстремизмге қарсы күрестің бірден-бір жолы - олар туралы өз уақытында шынайы мәлімет беру. Бұл жерде әрине күнделікті ақпарат құралдарының рөлі өте жоғары. Әйтсе де, жас өспірім балалар үшін ақпарат құралдарының беретін мәліметі де жеткілікті емес. Секталардың, экстремистік топтардың қауіпі туралы жастарды көбірек хабардар етіп отыру қажет. Ол үшін барлық мектептерде «Дінтану» сабағымен қоса мамандар қауіпсіздік сабақтарын өткізіп, онда экстремистік топтарды, тоталитарлық секталарды қалай білуге болатынын түсіндіріп, олардан қалай сақтану жолын көрсетіп отырулары керек

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Байтенова Н.Ж. «Зайырлы мемлекет жағдайында дінтану пәнін оқытудың кейбір өзекті мәселелері» // «Зайырлы мемлекеттегі дін» Алматы қалалық ғылыми-практикалық конференциясы материалдарының жинағы. Алматы, 2006 ж. – 82 б.
2. Артемьев, А. И. Дінтану : жалпы дінтану негіздері , діндер тарихы, Қазақстандағы діндер / А. И. Артемьев. - Алматы : Бастау, 2013. – б.576
3. Маймақов, Ғ. Қазіргі заманғы дінтану негіздері: оқулық / Ғ. Маймақов. – Алматы Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті. 2012.- б. 235.
4. Дінтану және конфессиялармен әлеуметтік жұмыс: оқу құралы / Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті ; Д.Б. Малаев. - Караганда : КЭУК, 2013- б. 345

Суртубаева К. студентка 3 курса
Научный руководитель – доцент Еремин Ю.Н.
Карагандинский экономический университет Казпотребсоюза,
г.Караганда, Республика Казахстан

ПРИЗНАНИЕ ОРГАНИЗАЦИИ ЭКСТРЕМИСТСКОЙ В ОСОБОМ ПРОИЗВОДСТВЕ В ГРАЖДАНСКОМ ПРОЦЕССЕ

В рамках возрастающей угрозы экстремизма и деятельности террористических организаций стало актуальным противодействие подобным проявлениям со стороны компетентных органов государства.

Конституция РК устанавливает, что Республика Казахстан утверждает себя демократическим, светским, правовым и социальным государством, высшими ценностями которого являются человек, его жизнь, права и свободы [1]. Это означает, что даже при противодействии организациям, которые напрямую попирают основные ценности человечности и права человека, государство должно опираться только на Закон и не допускать неправовые методы в этой борьбе. Специально уполномоченные для этого органы государства осуществляют свою деятельность в соответствии с установленными нормами законодательства.

Но для того, чтобы осуществлять предусмотренные мероприятия необходимо, в первую очередь, установить сам статус подобных организаций как экстремистских. В 2014 году в Гражданский процессуальный кодекс РК (далее – ГПК РК) была включена глава 36-2, регулирующая порядок подачи заявления, рассмотрения вопроса и вынесения решения о признании организации, осуществляющей экстремизм или террористическую деятельность на территории Республики Казахстан и (или) другого государства, экстремистской или террористической, в том числе об установлении изменения ею своего наименования, а также о признании информационных материалов, ввозимых, издаваемых, изготавливаемых и (или) распространяемых на территории Республики Казахстан, экстремистскими или террористическими. Данная глава перешла из «старого» ГПК 1999 года в Кодекс 2015 года практически без изменений.

В соответствии с правилами главы 47 ГПК РК заявление о признании подобных организаций экстремистскими или террористическими подаются прокурором по его местонахождению или по месту обнаружения таких материалов [2].

Требования, предъявляемые к заявлению прокурора, регулируются общими правилами подачи исковых заявлений, за исключением, предусмотренными именно подразделом об особом производстве.

При изучении комментариев к данной главе, данных Верховным Судом РК [3, с.633-635], вызывает вопрос указания на «удовлетворение иска», хотя данное производство не предусматривает исковой терминологии и отличается именно отсутствием спора о праве, характерном для искового производства и самой сути понятия «иск» - как нарушенного права. При рассмотрении заявления (а не иска) в рамках рассматриваемой главы,

невозможно представить примирение сторон или обращение их к медиатору, что является одной из основных задач суда в исковом производстве. Но, поскольку Комментарий не является легальным толкованием, даже если сделан действующими судьями, то можно это «списать» на недоработки редактуры.

Тем не менее, просматривается тенденция о ненадлежащем расположении данной главы в самом ГПК РК. В настоящее время в Мажилисе Парламента РК рассматривается проект Административного процедурно-процессуального кодекса РК, в который предлагается «переместить» целиком подраздел 3 «Особое исковое производство» из действующего ГПК РК.

Аргументами в поддержку подобного действия являются ссылки на так называемую «административную юстицию», в рамках которой должны рассматриваться споры с властью. В настоящее время меры воздействия на нарушителей властных установлений, не подпадающих под уголовный закон, рассматриваются в рамках, установленных КоАП РК, специализированными административными судами. Также, по этой же процедуре, рассматриваются и жалобы граждан на действия государственных органов и должностных лиц, имеющих право налагать административные взыскания, т.е., когда гражданин спорит с властью.

На данный момент существует тенденция о переводе в административный процесс вопросов, касающихся исконно гражданских процессуальных отношений – когда именно гражданин в предусмотренном порядке и регламентированной процедуре отстаивает свои права и законные интересы в суде, считая нарушителем органы государства. Хотя именно это и есть прерогатива гражданского процессуального права – регулировать подобные вопросы.

Данная проблема возникла из-за нерешенности в законодательном порядке вопроса о предмете правового регулирования процессуальных отраслей [4, с.100]. И теперь получается абсурдная ситуация – вопросы защиты прав и законных интересов граждан будут рассматривать административные суды в рамках административного процесса, а решение вопроса, «поднятого» прокурором – стражем законности – от имени государства, о незаконности деятельности экстремистской организации – будет рассматриваться в гражданском процессе, призванном по своей сути рассматривать споры равноправных сторон или именно защищать интересы менее «сильной» стороны, которой является гражданин в споре с государством.

Тем более, сама формулировка наименования главы 47 вступает в противоречие с нормами статьи 378 ГПК РК. Если глава упоминает «признание организации экстремистской», статья 376 говорит о подобном же требовании прокурора, то при вынесении решения суд практически выходит за рамки этих требований, так как выносит решение «о запрещении деятельности и ликвидации организации», что прямо противоречит принципам гражданского процессуального права, основанных на диспозитивности и невмешательстве суда в волеизъявление сторон.

Резюмируя вышеизложенное, можно сделать вывод как о ошибочности переноса норм особого искового производства в административный кодекс, и, наоборот, о неуместности в ГПК РК норм, регулирующих вопросы установления незаконности деятельности организаций, осуществляющих экстремизм и терроризм в Республике Казахстан.

Список использованной литературы

1. Конституция Республики Казахстан. Принята на республиканском референдуме 30 августа 1995 года. /Ведомости Парламента Республики Казахстан, 1996 г., N 4, ст. 217 (по состоянию на 10.03.2017г.)
2. Гражданский процессуальный кодекс Республики Казахстан от 31 октября 2015 г./ «Казахстанская правда» 3 ноября 2015 г.

3. Комментарий к Гражданскому процессуальному кодексу Республики Казахстан.– Астана: Библиотека Верховного Суда Республики Казахстан, 2016. – 808 с.
4. Ю.Н. Еремин. Предмет и метод правового регулирования гражданского процессуального права и их отражение в новом Гражданском процессуальном кодексе Республики Казахстан 2015 года. //Вестник КЭУ: экономика, философия, педагогика, юриспруденция. № 2(45) 2017.

Турлаев С.А., студент 2 курса
Научный руководитель Донецкая Н.А., магистр Карагандинского государственного университета имени академика Е.А.Букетова

ОСНОВНЫЕ ТИПЫ ВЗАИМООТНОШЕНИЙ ГОСУДАРСТВА И РЕЛИГИИ В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ

В современных условиях база для взаимодействия церкви и государства регулируются, в основном, нормами права и морали, которые провозглашают раздельное функционирование государства и церкви. Это значит, что государственные органы и должностные лица не вмешиваются в среду религиозных отношений, в том числе в деятельность религиозных организаций, и не возлагают на них выполнение государственных функций. Совместно с этим государство защищает законные действия религиозных обществ, занимая в вопросах свободы вероисповеданий и убеждений нейтральную позицию.

В настоящее время большую роль в социальных отношениях играет духовно-культурный институт – религия, (то есть вера в сверхъестественную сущность - бога и богов). К религии следует отнести различные теории и подходы к рассмотрению взаимодействию природы общества и человека, основанные на религиозном миропонимании. Воздействию религии ощущается не только в духовной, но и в политической жизни общества, при этом свои религиозные потребности верующие удовлетворяют через церковь. На сегодняшний день государство основывает свои отношения с церковью, на основе провозглашения отделения церкви от государства. В то же время, объявляя невмешательство в ее дела, при этом государство обеспечивает равенство всех религиозных конфессий и допускает вероятность добровольного религиозного образования[1]. Под свободой совести понимается право человека, верить в Бога в соответствии с учением той или иной религии, или же быть атеистом. Такая свобода особенно значительна в государствах, в которых признана государственная религия и, существует определенный прессинг на человека с целью принудить его принять эту религию. В тех же государствах, в которых отсутствует государственная религия, свобода служит защитой для атеистов, а в тоталитарных атеистических государствах ею прикрывается официальная антирелигиозная пропаганда и преследование церкви.

Свобода вероисповедания означает право человека на выбор религиозного учения. Определенные гарантии свободы совести и вероисповедания утверждены в законодательстве страны. Так препятствование реализации этой свободы, сопряженное с насилием над личностью и некоторыми другими обстоятельствами, карается лишением свободы на определенный срок или штрафом. Составом преступления могут считаться оскорбление чувств верующих в публичной форме, разрушение и повреждение культовых зданий, памятников, захоронений, нанесение оскорбительных надписей и изображений [2]. Отношения государства и церкви на протяжении веков сложны и различны, описаниям этих отношений посвящены многие сочинения. Стандартизация этих отношений чрезвычайно сложна и затруднительна. Между тем, следует отметить, что всякая власть обязана иметь свой источник и свою опору. Например, власть республиканская основывается на обществе, т.к. такая власть является выборной. Власть

монархическая, устанавливается на других основаниях (наследование, переворот, свержение предшественника), также требует своей легитимации, оправдании своего существования. На помощь ей приходит религия. В связи с этим наиболее близкие связи светской и религиозной власти прослеживаются в монархических государствах, в которых зачастую происходит их слияние. В древних государствах монарх, считался богом на земле (фараон в Египте, обожествление в Риме Ромула) или избранным богом (Вавилон, Китай и иные древневосточные государства) [3] .

На протяжении большого количества времени сложные отношения формировались между светской и религиозной властью в христианских государствах. Христианская религия, как, и любая другая, истекала из божественного происхождения различной власти (несуществует власти не от бога). Католицизм превратился в строго иерархическую организацию с главой Папой Римским, охватывал своим воздействием многие государства. Его церковная власть не знала границ государств. Имея большое влияние, католическая церковь пыталась подчинить себе светскую власть. Римская католическая церковь была могущественна экономически, и располагала собой огромные богатства, организовывала рыцарские религиозные ордена, располагала своими трибуналами. В битве с европейскими Монархами папы использовали этикие сильнодействующие средства, такие как запрет богослужений и обрядов в пределах государства, отстранение от церкви императоров и Королей. В XIII в. устанавливается последовательность коронации европейских Монархов Папой Римским[4]. Однако борьба заканчивается победой светской власти и свободой от власти пап. Большую роль в ослаблении папской власти сыграла Реформация. После Реформации в Европе складывается порядок суверенитета светской власти. Короли назначают епископов и пользуются доходами церкви. Например, в Англии образовалась самостоятельная англиканская церковь, церковные земли были направлены в государственную собственность, а главой церкви на основе законов стал король Англии. Порядок богослужения определялся законом. Непростые взаимоотношения на протяжении столетий формировались между государством и восточно-христианской православной церковью. Это был все же единение двух властей. Император Константин перенес столицу Римской империи в Константинополь, и объединил силу империи с новой силой – христианской религией, и этим укрепил и свою власть. Считалось, что император Византии получил власть от Бога и является служителем божьим. Церковь в Византии являлась большой политической силой. Патриархи часто становятся регентами малолетних императоров, ввязываются в борьбу за трон. Единственный акт легитимации императора с VII в. - венчание императора на трон в церкви святой Софии. Этот акт становится очень важным, если вспомнить, что половина всех императоров Византии была лишена власти насильственно, таким образом, вторая половина нуждалась в венчании на престол[5]. Тем не менее, и император сохранял отдельные полномочия церковной власти. Император мог низложить неудобного патриарха, так же имел право избирать патриарха из трех кандидатов, рекомендованных церковными иерархами. С помощью церкви император становился божественным, получая огромный авторитет, считался властителем вселенной.

Следует отметить, что православная церковь никогда не ставила себя выше государства. К примеру, Патриарх Никон совершил попытку, если не возвыситься, то установить церковную власть на один уровень с государством. Патриарх Никон определял себя равным царю, и называл себя государем. Он считал себя выше государственного правления. В смутные времена (времена войны с Польшей (1654 год)), приотсутствии царя, правил сам как государь. В конце концов, Никон был отстранен от патриаршества (Церковный Собор (1667года) назначил государство выше церкви). Полное подчинение церкви государству было осуществлено Петром I, после смерти патриарха Петр I не торопился с избранием нового патриарха, был образован монастырский приказ, который ведал церковными делами. В 1721 году Духовным регламентом был учрежден Святейший

Синод, который сменил власть патриарха. Патриаршество как социально-религиозный институт было возрождено после Февральской революции 1917 года [6]. Абсолютное слияние государственной и религиозной власти было осуществлено в восточных государствах, исповедующих ислам. Пророк Мухаммед основатель ислама, объединил арабские племена под предлогом борьбы с язычеством и основал арабское государство. В то же время он стал духовным вождем и верховным судьей, также, как и его последователи. В государствах, возникших на руинах Арабского халифата, духовная светская власть соединилась в едином лице. Эта власть рассматривалась как продолжение власти Мухаммеда, данная Аллахом при этом исламское государство и его глава рассматривались как лица, стоящие на службе ислама, исламского права, выполняя волю Всевышнего [7,121]. Наличие двух, сравнительно самостоятельных центральных институтов общества – церкви и государства – создают две социально-политические и правовые системы.

В христианских государствах вместе со светским правом складывается право каноническое. Источником канонического права выступают папские конституции, декреты, рескрипты, решения церковных соборов и другие правовые памятники. В 1500 году был создан широкий свод канонического права, который регулировал организацию церковной власти, анализ споров внутри церкви, взаимоотношения церковной собственности, семейные отношения. Все эти источники стали основанием создания церковных судов, роль которых со временем стала уменьшаться. Следует отметить, что и в православной церкви, сложилось каноническое право, сфере действия которого по мере усиления роли государства сфера сужалась. Зачастую нормы канонического права, принятые церковью, нуждались в санкции высшей светской власти.

В истории государств наблюдаются различные модели отношения светской и духовной властей, их борьба: главенство церковной власти, верховенство светской власти, их тесный союз и взаимная помощь в разнообразных формах и полное объединение. В отличие от монархий в республиканских государствах, церковь, как правило, отделена от государства. При этом в настоящее время в государствах имеется два важнейших вида статуса церкви. Присутствие государственной церкви с преимущественным положением по сравнению с иными конфессиями: свобода от налогов, помощь государства церкви и т.д. и другой вид статуса церкви, когда все религиозные конфессии являются равными с правовой точки зрения.

Республика Казахстан, является светским государством. Религиозные организации отделены от государства и равны перед законом. Никакая религия не может устанавливаться в качестве государственной. Каждому гарантируется свобода совести, вероисповедания, право исповедать любую религию или не исповедать никакой [8].

Таким образом, существует два основных типа взаимоотношений государства и религии, один из которых подчеркивает тесную связь с государством. При этом религиозные объединения поддерживаемые государством (признание в качестве государственной религии) имеют различные привилегии по сравнению с другими конфессиями. Второй тип, где церковь и государство отделены друг от друга. Республика Казахстан относится ко второму типу взаимоотношений, где религиозные объединения в равной степени отделены и отдалены от государства, при этом все конфессии обладают равными правами и обязанностями и несут равную ответственность перед государством и обществом.

Список использованной литературы:

1. Чарданцев А.Ф. Теория государства и права: Учебник. - М.: Юрист, 2003. -395 с.
2. Уголовный кодекс Республики Казахстан от 3 июля 2014 года // https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=31575252
3. Осипов Г.В. Современный мир и религия. Вопросы философии. - 2007г. -№6. - С.3-16.

4. Зыкова С.В. Связь религиозного и правового сознания. «История государства и права». - 2006г. - №9. - С.17-19.
5. Малахов В.П. Концепция философии права: науч. изд.- М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2007. - 751с.- (Серия «Научные школы Московского университета МВД России»).
7. Могущенко О.Н. Истоки формирования религиозно-нравственной составляющей российского правосознания «История государства и права». - 2007г. - №11. - С.9-12.
8. Конституция Республики Казахстан от 30 августа 1995 года. – Алматы, 2017

Чекунаев Д, ученик СШ № 62 г. Караганды
Научный руководитель – к.ю.н., PhD, профессор Горячева Е.В.
Карагандинский экономический университет Казпотребсоюза, г. Караганда, Республика
Казахстан

КАЗАХСТАНСКОЕ ГРАЖДАНСКОЕ ОБЩЕСТВО В ПРОТИВОДЕЙСТВИИ ЭКСТРЕМИЗМУ

Сегодня в мире проходят активные социальные процессы, затрагивающие все страны, независимо от их географического расположения, культурного развития и других особенностей. Периодически вспыхивают локальные военные конфликты, существуют примеры, когда отдельные государства силовыми методами оказывают политическое давление на другие государства, на их курс и политические решения, получила развитие идеология экстремизма и терроризма.

Экстремизм и его крайняя форма терроризм представляет угрозу для сложившегося мирового порядка. Действиями экстремистов руководят из специальных международных центров, которые создают и поддерживают некоторые страны, прикрываясь при этом лозунгами о демократии и помощи.

Однако люди, попавшие под влияние экстремистских организаций, находятся внутри общества. И мы, считая, можем на начальной стадии повлиять на их сознание, тех, кто попал в сети экстремистов, вернуть их в цивилизованное гражданское общество. Мы являемся гражданами очень миролюбивой и дружелюбной страны, поэтому казахстанское гражданское общество имеет потенциал, чтобы выстоять перед современными вызовами, а также поддержать тех членов нашего общества, которые сбились с правильной дороги.

Казахстан - открытое государство, которое заслужило авторитет и признание во всем мире. Казахстан имеет опыт председательства в крупнейших международных организациях - ОБСЕ и Организации исламского сотрудничества, успешно реализует идею о созыве Совещания по взаимодействию и мерам доверия в Азии. Казахстан осуществляет стратегическое партнерство с Россией, Китаем, США, Европейским союзом, со всеми государствами Средне-азиатского региона.

Одной из приоритетных задач в обеспечении национальной безопасности страны является противодействие терроризму. Наша страна решительно осуждает терроризм во всех его формах и проявлениях и выступает за принятие коллективных усилий мирового сообщества по борьбе с этим явлением.

Для защиты общества от идей экстремизма нужно бороться их же оружием, т.е. создать систему идей, субъектов-носителей и каналов их распространения, которая будет формировать позитивное общественное сознание начиная с младшего школьного возраста. Такая работа, направленная на исключение возможности насилия в обществе, уже ведется, но ей нужно придать более масштабный и системный характер, привлечь научное и бизнес-сообщество, средства массовой информации, молодежные организации, известных казахстанских спортсменов и эстрадных исполнителей.

В научной литературе различают много форм экстремизма, например, такие как: политический, националистический, религиозный, подростково-молодежный, экологический, антиглобалистский, моральный и др.

Политический экстремизм это крайние взгляды в отношении политической системы, формы управления государством, политический террор; непримиримость, бескомпромиссность к иным политическим партиям и позиции оппонентов.

Националистический экстремизм это радикальные идеи и действия в отношении представителей иной народности, национальности, этнической группы; стремление к политическому или физическому устранению нетитульного населения[1, с.122].

Религиозный экстремизм это жесткое неприятие идей другой религиозной конфессии, агрессивное отношение и поведение к иноверцам, стремление к искоренению и устранению представителей иной веры вплоть до физического истребления. Например, такая ситуация сложилась в Бирме.

Подростково-молодежный экстремизм – взгляды и тип поведения молодых людей, основанные на культивировании принципа силы, агрессии в отношении окружающих, вплоть до насилия и убийства[2, с.108]. Он предполагает непримиримость к инакомыслящим, а также стремление к созданию тоталитарного сообщества, основанного на подчинении. Одной из проблем современной молодежи является то, что в социальных сетях создают так называемые группы смерти. В нашем городе, к сожалению, есть дети и подростки, пострадавшие и погибшие от действий таких групп.

Экологический экстремизм – радикальные взгляды в отношении предприятий, способствующих ухудшению экологической ситуации. Он проявляется в акциях и диверсиях против виновников экологических преступлений, в пикетировании и демонстрациях за защиту окружающей среды. На первый взгляд борьба за здоровую экологию кажется хорошим делом, но представители экологического экстремизма используют крайние, даже террористические средства для того, чтобы привлечь внимание общественности на экологические проблемы. Например, в европейских странах были случаи нападения на граждан, носящих натуральные мех животных и др.

Антиглобалистский экстремизм – радикальные взгляды и агрессивное поведение в отношении организаций, влияющих на глобализацию в экономическом, политическом, культурном пространстве. Непримиримость к созданию единого рынка, политических и экономических монополий. Так, в Европе и США есть противники транснациональных компаний, международных экономических и политических институтов глобального характера, которые устраивают массовые беспорядки под лозунгом борьбы с глобализацией.

Моральный экстремизм – крайняя нетерпимость к определенному типу нравственным нормам и правилам поведения. Примерами могут выступать резкая критика распушенности, сквернословия, ношения эпатажной одежды и др. [3, с.45]

В полиэтничном обществе существуют риски появления форм экстремизма, связанные с изменениями этнонационального состава, миграцией населения. Действия могут быть связаны, как со стороны принимающего общества, так и мигрантов. В ситуации, когда страна принимает большую часть переселенцев, необходим государственный контроль за ситуацией в регионе.

Государство постоянно борется с терроризмом, созданы специальные отделы в полиции, специализирующиеся на данном направлении охраны правопорядка, предусмотрены суровые меры ответственности за терроризм. Однако государство в одиночку, без помощи гражданского общества не сможет противостоять этой угрозе. При этом особую роль в вопросах борьбы с терроризмом играет молодежь и молодежные организации.

В качестве способов участия гражданского общества в противодействии экстремизму и терроризму можно назвать объединения граждан, созданные в целях оказания содействия органам государственной власти и органам местного самоуправления

в обеспечении правопорядка.

Воспитание позитивного политического и правового сознания в школах. Семья и школа это ключевые звенья в формировании личности, поэтому, необходима постоянная слаженная работа. Например, в нашей 62 школе проходит много совместных мероприятий с родителями, концерты, конкурсы, общешкольные родительские собрания. Я считаю, что это очень важно и сближает школу, родителей и учеников.

Важное направление в профилактике экстремизма и терроризма является работа со средствами массовой информации. Способность средств массовой информации быть эффективным средством формирования общественного мнения давно подмечена, оценена и максимально используется людьми с целью достижения своих политических, экономических, национальных, религиозных, социальных и иных целей. Причем полярность этого влияния в зависимости от стоящих задач может быть и положительной и отрицательной. Кроме того, в истории есть примеры, когда средства массовой своими действиями провоцировали террористов на совершение преступления. Так, например, при захвате заложников в 1990 г. в колледже в Беркли (штат Каролина, США) террорист мог по телевизору отслеживать все действия полиции. Сообщение в СМИ о том, что полицейские группы окружили место происшествия, спровоцировало расстрел одного из заложников.

В 1996 году боевикам движения «Тупак Амару», захватившим заложников в резиденции японского посла в столице Перу Лиме, именно из сообщений СМИ стал известен факт нахождения среди удерживаемых лиц брата президента страны, что создавало реальную угрозу для его жизни и дополнительные трудности для проводимой контртеррористической операции [4].

Кроме того, совершая теракт, преступники надеются на широкую огласку и поэтому необходимо очень осторожное и правильное освещение таких событий в СМИ. Поэтому любое освещение действий террористического характера в СМИ требует рекомендации специалистов по антитеррору.

В заключении я хочу отметить, что казахстанское общество имеет достаточно ресурсов, чтобы противостоять мировому экстремизму как вызову, но необходима постоянная и слаженная работа всех его звеньев.

Список использованной литературы:

1. Тулеев М. Международный терроризм как угроза безопасности Центральной Азии: монография, Алматы: Нур – Принтр, 2015. – 174 с.
2. Вишняков Я.Д. Противодействие терроризму: учебник для вузов. М.: Академия, 2012. – 256 с.
3. Международный терроризм: учебное пособие /Карагандинский экономический университет Казпотребсоюза, Е.С. Сыздыкбеков, Караганда, КЭУК, 2013. – 153 с.
4. Нисанбекова Камилла, студентка 4 курса КазНУ им. аль-Фараби г. Алматы. Роль СМИ в борьбе с терроризмом и экстремизмом и некоторые аспекты их правового регулирования //http://www.rusnauka.com/19_NPN_2015/Pravo/13_196012.doc.htm

7 СЕКЦИЯ. ЖАСТАРДЫҢ ТОЛЕРАНТТЫЛЫҒЫ ЖӘНЕ АЗАМАТТЫҚ ЖАУАПКЕРШІЛІГІ

СЕКЦИЯ 7. ТОЛЕРАНТНОСТЬ И ГРАЖДАНСКАЯ ОТВЕТСТВЕННОСТЬ МОЛОДЕЖИ

Абзалбек Ж.С, 3 курс студенті
Ғылыми жетекші – аға оқытушы Мухаметжанов Т.В
Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті, Қарағанды қ., Қазақстан
Республикасы

ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ МЕМЛЕКЕТТІК ЖАСТАР САЯСАТЫ

Қазақстан Республикасының Президенті және жастар саясатына тоқталсақ, біз, тәуелсіздік бесігінде тербеліп өскен бақытты қазақ елінің ұландары, мемлекетіміздің қазіргі жетістіктері – бұл партиямыздың басшысы, әлем таныған ірі саяси қайраткер, Қазақстан Республикасының Президенті Нұрсұлтан Назарбаевтың басшылығымен жүргізіліп жатқан сан алуан реформалардың заңды нәтижесі екенін мақтан тұтамыз. Себебі, елімізде қазіргі таңда әр жас азаматтың толыққанды дамуына арналған жан-жақты тетіктер жасақталғандығы айқын көрініс табады.

Мәселен, әлеуметтік-экономикалық тұрғыдан, мемлекет жастар мен жас отбасылардың экономикалық ахуалын жақсарту мен табыс деңгейін көтеру, ұзақ мерзімді несиелер берудің кезеңдік жүйесін енгізу, басқа да экономикалық көмек түрлері арқылы білім алу мүмкіндігін кеңейту, іскерлік белсенділігін арттыру, тұрғын жайы мен үй шаруашылығын толыққанды жабдықтау үшін құқықтық, ұйымдастырушылық жағдай жасаудың барлық шараларын қолдануда. Мысалы, студенттерге жол ақысының жеңілдігінің қолданылуы, еліміздегі жас азаматтар мен жас отбасыларды жеңілдікті ипотекалық несиелеу, жас мамандарды еңбек нарығында қамтамасыз ету жолындағы мемлекеттік ықпалдасу тетіктері, ауыл жастарына берілетін көпсалалы квота, ауылға барған жастарға көтерме көмектер, жетім балаларға және мүгедек жандарға көсетілетін көмек түрлерін атап өтуге болады.

Қазақстан Республикасының мемлекеттік жастар саясатының негізгі мақсаты - жастардың азаматтық, әлеуметтік дербес тұлғалық қалыптасуын жүзеге асыру үшін қажет құқықтық, экономикалық, ұйымдастырушылық жағдайларды жасау мен нығайту. Алға қойған мақсаттарды жүзеге асыру жастар саясатының мына бағыттарына басылымдық беруді көздейді:

- Жастар бойында патриотизмді қалыптастыру, жастардың ізгілікті әрі рухани дамуы.

- Еңбек, білім беру және денсаулық сақтау саласындағы жастардың әлеуметтік құқықтарын қамтамасыз ету.

- Жастардың әлеуметтік-экономикалық қажеттіліктерін дербес жүзеге асыруына жағдай жасау.

- Жастардың денесін шынықтырып, интеллектуалдық дамуына жағдай жасау.

- Жастардың қоғамдық игі бастамаларын қолдау мен ынталандыру.

- Қазақстандық жастарды халықаралық мәдени, экономикалық, ғылыми және білім беру процестеріне тарту. Мемлекеттік билік органдары тарапынан жастар саясатын қалыптастыру мен іске асыру мәселесінде біртұтас көзқарас қалыптастыру төмендегі басты қағидалар мүддесіне орай іске асырылуы қажет:

- жастар мәселесіндегі демократиялық, жас азаматтардың құқықтары мен бостандықтарын сақтау;

- өркендеу мен жаңашылдық;

- тұрақты негіздегі мақсатты, нақты әрі тиімді іс-қимыл;

- жалпыға ортақтық - барлық жастарды жынысына, ұлтына, әлеуметтік жағдайына және діни ұстанымына қарамастан жаппай қамту;

- жас шамасы мен әлеуметтік әртектілік проблемалары ескерілетін сараланған көзқарас;

- жастардың әлеуметтік жағынан неғұрлым аз қорғалған бөлігін, соның ішінде, мүгедек балаларды, денсаулығы дімкәс балаларды, жетім балаларды, көп балалы, жағдайы нашар отбасыларындағы балаларды тікелей қорғау және қолдау. Жастар саясатын қалыптастырудағы осы басты қағидалар заңнамалық және атқарушы биліктің орталық және жергілікті органдары тарапынан ескеріліп, олардың қызметтерін бағалаудың бір өлшеміне айналуы тиіс.

Осы принциптерді сақтау мемлекеттік жастар саясатында жүйелілікті қалыптастырып, біртұтас әрі нақты мағына береді және қажетті тарихи сабақтастықты қамтамасыз етеді, оның негізгі бағыттарын іске асыруда бірыңғай әдістемелік пен ұстаным жасауға мүмкіндік туғызады. Мемлекеттік жастар саясатын жүзеге асырудың кезеңдік сипаттағы іс-қимылдары мынадай негізгі бағыттарды қарастырады:

- жастардың құқықтары мен бостандықтарының сақталуын қамтамасыз ету;

- білім, еңбек және жұмыспен қамту саласындағы кепілдіктермен қамтамасыз ету;

- жастардың кәсіптік, рухани және дене тәрбиесінің дамуына жағдай жасау;

- жас таланттарды қолдау мен шыңдау;

- жастарға әлеуметтік көмек көрсету мен қазіргі жағдайға бейімделу жүйесін қалыптастыру;

- балалар мен жастар бірлестіктерін дамытуға жәрдемдесу.

Ғылым өрісін кеңейтуге бағытталған шаралардың қатарында жыл да қордың ұйымдастыруымен өткен халықаралық жастар форумын айтуға болады. Жүздеген жас ғалымдар қатысқан бұл ғылыми жиын тақырып ауқымдығын, талқыға түскен мәселелердің өзектілігін, еліміз бен шет елдік ғылыми ортаның белсенді ынтымақтастық байланыстарының нәтижелілігін көрсетті. Форум аясында студенттердің табиғи және қоғамдық ғылымдар бойынша үздік ғылыми жұмыстары байқауының жеңімпаздары марапатталды. Бұл шаралар кеңес жұмысының үлкен бір бағыты. Сонымен қатар, өз қызметі аясында жүргізген әлеуметтік зерттеулер негізінде жас ғалымдар кеңесі ғылыми конференциялар, дөңгелек үстелдер мен баспасөз конференцияларын ұйымдастырып, семинарлар мен тренингтер және жастардың ғылым-білімге қызығушылығын арттыруға бағытталған басқа да шараларды жүзеге асыруда.

Қорыта келгенде, барлық жүргізіліп жатқан бағдарламалар республика жастарына мемлекеттің қоғамдық-саяси, әлеуметтік және экономикалық өміріне ұмтылуы және белсенді қатысуына, өз қабілетін іске асыруы және өзін-өзі дамыту үшін тиісті жағдайлар жасауға дағдыландыру арқылы мемлекеттік жастар саясатын жүзеге асыруға бағытталуы болашағымыздың кемел екеннің көрсеуде.

«Мемлекеттік жастар саясаты жастарға еліміздің толыққанды азаматы болуға жақсы мүмкіндік беруі тиіс. Ол жастар өмірдегі өзінің жеке табысын іздей отырып, жақындары, өз халқы және Отаны үшін жағдай туғызатын азаматтар болуы тиіс. Мен біздің жастарға сенемін», — деген Н.Назарбаевтың үмітін жастар әрқашан ақтар.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Кебина Н.А. Молодое поколение Казахстана: сегодня и завтра. //Социология молодежи. 2015, № 2

2. Ковалева А.И., Луков В.А. Социология молодежи: Теоретические вопросы. – М.: Социум, 2011.

3. Колков В.В., Колков С.В., Шахина Н.А. Государственная молодежная политика и социальная работа с молодежью: Учебное пособие. – М.: Социально-технический институт, 2009.

4. Концепция государственной социальной службы помощи населению: Семье и личности / Под ред. Л.С. Ржаничиной. М., 2016.

5. Молодёжь планеты: глобальная ситуация в 90-х годах, тенденции и перспективы /Ильинский И.М. и др. - М.: Ин-т молодёжи - "Голос", 2010. – 324. с.

Акашева А.Ю., студентка 2 курса
Научный руководитель – к.ф.н., доцент Сейфуллина Г.Р.
Карагандинский экономический университет Казпотребсоюза,
г.Караганда, Республика Казахстан

РЕЛИГИОЗНАЯ ТОЛЕРАНТНОСТЬ В МОЛОДЕЖНОЙ СРЕДЕ

Одной из основных задач правительства Республики Казахстан является достижение политической стабильности внутри страны и поддержание гражданского мира. Политика нашего государства направлена на сохранение межэтнического, межконфессионального согласия среди населения.

На фоне развития терроризма во всем мире, в том числе и появления террористических группировок на территории РК особую значимость в Казахстане приобретает сохранение религиозной толерантности в межконфессиональном взаимодействии и формирование нулевой терпимости к проявлениям религиозного экстремизма. В связи с террористическими актами, прошедшими на территории Казахстана с 2011 года правительство пересмотрело свои взгляды на конфессиональную политику страны и выработало новую концепцию религиозной политики. Была принята Государственная программа по противодействию религиозному экстремизму и терроризму в Республике Казахстан на 2013-2017 годы. Целью программы является обеспечение безопасности человека, общества и государства посредством предупреждения проявления религиозного экстремизма и предотвращение угроз терроризма. Был выработан план мероприятий, направленных на формирование толерантного религиозного сознания и выработку иммунитета к радикальной идеологии. В ходе реализации программы были проведены профилактические беседы, направленные на укрепление патриотического воспитания среди молодежи, основанного на основополагающих морально-нравственных и культурных ценностях, анализ конфессионального состава населения и выявление социально уязвимых слоев, склонных к проявлениям радикальной идеологии. В малых городах и сельских населенных пунктах страны созданы условия для надлежащего культурного, духовно-нравственного, патриотического, физического развития и воспитания детей и молодежи путем возрождения кинотеатров, библиотек, сельских клубов, домов культур, спортивных секций. Было проведено большое количество мероприятий. В 2017 выработана новая программа, содержащая в себе усовершенствованные меры по борьбе с экстремизмом и укреплению религиозной толерантности.

Как мы уже знаем, Казахстан является демократическим и светским государством, но понимание светскости как пространства стерильного от любых религиозных проявлений — крайне ограниченное видение социальной действительности. На самом деле этого трудно, практически невозможно добиться в реальной жизни. В современном обществе довольно часто складывается ситуация, когда люди, считающие себя толерантными по отношению к иному (точке зрения, позиции, поведению), в процессе взаимодействия с чем-то иным толерантности не проявляют. И сфера религиозных отношений исключения не составляет. Обратим внимание на то особое специфическое внимание, проявляемое в отношении женщин, которые носят одежду, выражающую религиозную принадлежность. Сразу отмечу, что сама я являюсь мусульманкой, но не ношу хиджаб и к представителям других религий и к атеистам отношусь терпимо.

Для выяснения вопроса о соотношении декларируемой толерантности и ее реального проявления был проведен социологический опрос среди молодежи в возрасте от 15 до 35 лет разной национальной и конфессиональной принадлежности. Респонденты были подразделены на 2 совокупности. Первая – молодые люди в возрасте от 15 до 20 лет, вторая – молодые люди старше 20 лет. Всего было опрошено 65 человек, из них 57 % составили представители 1 группы, и 43% - представители 2 группы. Респонденты отвечали на следующие вопросы: «Являетесь ли вы представителем какой-либо религиозной конфессии?», «Считаете ли вы себя толерантным человеком?», «Чувствуете ли некоторую неловкость при контакте с человеком в религиозном одеянии?». Результаты опроса представлены в таблице 1.

Таблица 1

№	Вопрос	Варианты ответов	
		Да	Нет
	Являетесь ли вы представителем какой-либо религиозной конфессии?	70%	30%
	Считаете ли вы себя толерантным человеком?	90%	10%
	Чувствуете ли некоторую неловкость при контакте с человеком в религиозном одеянии?	38%	62%

При положительном ответе на вопрос № 3 необходимо было дополнительно ответить еще на три вопроса. Во-первых, было предложено дать характеристику тому чувству, которое они испытывают в подобных ситуациях. Лидирует чувство неприязни, этот вариант выбрало 70%. На втором месте стоит чувство страха - этот вариант выбрало 20%. 5% опрошенных признались, что чувствуют досаду и 5% - настороженность.

Второй вопрос: «Проявляете ли вы раздражение/скрытую агрессию по отношению к покрытым девушкам?».

Заключительный вопрос: «Связаны ли ваши негативные эмоции с ассоциацией хиджаба с терроризмом/религиозным экстремизмом?».

Результаты анализа опроса по каждому из вопросов выглядят следующим образом.

1. Примечательно, что те люди, которые не относят себя ни к какой религии, на 90% состоят из людей, не достигших 20 лет, т.е. представители первой группы.

2. 100% участников давших отрицательный ответ на второй вопрос относятся к первой группе.

3. 97% тех, кто признался, что ощущает неловкость, при контакте с женщинами в религиозных одеждах оказались представителями первой группы участников.

4. 12% признались, что проявляют раздражение. Все 100% оказались младше 20 лет. Стоит отметить, что никто из участников скрытую агрессию не проявляет.

5. 100% тех, кто положительно ответил на третий вопрос, признались, что религиозные одеяния у них ассоциируются с религиозным экстремизмом.

Таким образом, мой опрос показал, что далеко не все люди, которые считают себя толерантными, таковыми являются. Поэтому вопросу формирования религиозной толерантности в молодежной среде стоит уделять особое внимание. Также стоит отметить, что невольное проявление нетерпимости религиозного характера обусловлено и стереотипным характером мышления. Как известно, согласно алгоритму действия стереотипа, признавая по внешним приметам в реальной жизни объект или явление, человек невольно додумывает, добавляя в своем восприятии в отношении них те характеристики, которые им навязываются (услужливо «подсказываются») устоявшимся стереотипом. На основе наблюдаемого и домыслимого человек приходит к тому выводу,

который определяет его поведение. Стереотипы представляют собой мощнейшее средство манипулирования индивидуальным и массовым сознанием.

Подводя итог проделанной работы, хочется подчеркнуть, что казахстанское общество заинтересовано в том, чтобы у его членов сформировалось мышление открытого типа. Проявлялся позитивный интерес к диалогу последователей разных религий и представителей разных этносов, была преодолена предубежденность друг против друга на почве религии или национальной принадлежности, утвердились терпимость и конструктивное сотрудничество во имя всеобщего блага. Проявление толерантности следует рассматривать как одно из условий сохранения мира и согласия в поликонфессиональном и многонациональном Казахстане. Сплоченное общество - сильный Казахстан.

Список использованной литературы:

1. Об утверждении плана мероприятий по реализации Государственной программы по противодействию религиозному экстремизму и терроризму в Республике Казахстан на 2013 - 2017 годы // Постановление Правительства Республики Казахстан от 23 октября 2013 года № 1141 <http://adilet.zan.kz/rus/docs/P1300001141#z8>
2. Демеусинов Е.Р. О ходе реализации Государственной программы по противодействию религиозному экстремизму и терроризму на 2013-2017 годы. <http://prokuror.gov.kz/rus/novosti/stati/ohode-realizacii-gosudarstvennoy-programmy-po-protivodeystviyu-religioznomu>

Алдабергенов А., курсант 2 курса

Научный руководитель – Ташенов К.Н., Костанайская академия МВД Республики Казахстан имени Ш. Кабылбаева, г.Костанай, Республика Казахстан

ОСОБЕННОСТИ СОВЕРШЕНИЯ САМОУБИЙСТВ СОТРУДНИКАМИ ПРАВООХРАНИТЕЛЬНЫХ ОРГАНОВ

В 40% случаев стаж службы в органах внутренних дел сотрудников, совершивших самоубийства, не превышал три года, что примерно соответствует доле сотрудников со стажем службы до 3 лет в органах внутренних дел. Совершение суицидов на первых годах службы свидетельствует о выраженных трудностях адаптации личного состава к строго регламентированной служебной деятельности (особенно, находящихся в зрелом возрасте). Интересен тот факт, что сотрудники, получившие среднее и высшее образование в системе МВД и прошедшие адаптационный период во время учебы, в 9 раз реже совершают суицидальные акты, чем лица без специального образования.

Подавляющее большинство самоубийств в целом по МВД совершается лицами младшего (53,06%), а также среднего (28,16%) начальствующего состава, что также примерно соответствует их доле среди всего личного состава органов внутренних дел и не позволяет говорить о достоверном преобладании самоубийств среди той или иной категории сотрудников. За время службы суициденты в большинстве своем не имели взысканий и характеризовались положительно.

Следует отметить, что наиболее распространенным способом является самоубийство через повешение (61%), в 32% для реализации аутоагрессивной цели использовалось огнестрельное оружие, преимущественно табельное (22%). Совершению таких чрезвычайных происшествий способствовало грубое нарушение порядка хранения и выдачи табельного оружия, ослабление контроля со стороны руководителей подразделений за деятельностью подчиненных, несения ими службы.

Способ и место совершения самоубийства являются косвенными указаниями на причину конфликтной ситуации, как ее видит суицидент. Так для самоубийств на почве семейно-бытовых конфликтов характерно повешение по месту жительства при

конфликтах, связанных со сферой служебной деятельности более характерны самоубийства из табельного оружия.

Как правило, суицидальные действия совершались в выходные дни (42%), по месту жительства (65%), с восемнадцати до двадцати четырех часов. Каждое пятое самоубийство было осуществлено во время несения службы, в служебном помещении, чаще с нуля часов до шести часов утра.

К личностным особенностям, предопределяющим попытки самоубийства, относятся:

- своеобразие мышления (максимализм, категоричность, незрелость суждений);
- неполноценность круга общения;
- неадекватная самооценка;
- низкая толерантность к нагрузкам;
- незрелость механизмов психологической защиты.
- недостаточный самоконтроль
- отсутствие социальной конформности
- неуверенность в себе
- повышенная ранимость
- бескомпромиссность
- неспособность адекватно перерабатывать конфликты в сфере межличностных отношений.

На уровень суицидов среди сотрудников органов внутренних дел РК, как представляется, главным образом влияют те же факторы, что и на число самоубийств населения страны в целом. К ним относятся:

- снижение уровня жизни и рост социальной напряженности и уровня преступности в обществе;

- интенсивное социально-имущественное расслоение, отставание уровня доходов сотрудников от роста цен, и их неспособность обеспечить достойный уровень жизни своей семье на получаемое денежное содержание;

- нарастание разобщения, атомизации общества, обостряющих у человека чувство одиночества, вызывающие эмоциональную депривацию, ощущение отчужденности от окружающих, (включая сослуживцев и руководителей служб и подразделений ОВД);

- рост психической заболеваемости при относительном смягчении законодательных мер по учету и лечению лиц с психическими нарушениями, увеличение среди населения аддиктивных форм поведения, а также больных алкоголизмом и наркоманией.

В то же время имеется ряд специфических для системы ОВД черт:

- наличие медицинского и психологического отбора в органы внутренних дел, что позволяет отсеять большую часть лиц с нервно-психической патологией;

- преимущественно мужской состав профессиональных коллективов, что приводит к изменению соотношения между завершёнными самоубийствами и попытками самоубийств в пользу первых, обуславливает выбор наиболее летальных способов самоубийств (повешение, огнестрельные ранения).

Нельзя обойти молчанием и наличие длительно воздействующих стрессогенных факторов со стороны служебной деятельности:

- возможность экстремальных (связанных с угрозой для жизни, здоровья, другими тяжкими последствиями) ситуаций, которые являются штатными для деятельности сотрудников;

- необходимость использования мер принуждения (физического и психического), действовать в конфликтных ситуациях и связанные с этим отрицательные эмоции;

- высокая ответственность и напряженность работы, связанная с осуществлением властных полномочий, ношением оружия;

- ненормированный рабочий день.

Анализ результатов служебных проверок показывает, что в основе социально-психологической дезадаптации сотрудников, совершивших самоубийства, почти в половине всех случаев лежало злоупотребление алкоголем, что также является отличительной чертой формирования суицидального поведения сотрудников от гражданского населения. Прямой связи между концентрацией алкоголя в крови и тяжестью суицидальных действия не выявлено. Повышенная суицидальная опасность лиц, злоупотребляющих спиртными напитками, связана не только с факторами интоксикации, но и с особенностями личности, формирующимися в процессе злоупотребления алкоголем:

- аффективной неустойчивостью,
- возбудимостью,
- сензитивностью,
- склонностью к импульсивным действиям с психопатическими, истерическими и астеническими проявлениями [1].

В этих случаях спиртные напитки принимались специально с целью облегчить реализацию уже имеющихся суицидальных намерений. При этом алкоголь выступает как косвенная причина самоубийства. Поэтому тяжесть последствий во многом зависела от случайных обстоятельств, например, от наличия в данный момент быстрых и действенных средств для совершения самоубийства. Аналогична роль опьянения и в тех случаях, когда алкоголь резко снижал критические функции и самоконтроль, вследствие чего совершалось суицидальное действие.

Таким образом, суицидальное поведение сотрудников органов внутренних дел в состоянии опьянения зависит от многих обстоятельств, на фоне которых алкогольная интоксикация в одних случаях выполняла роль «оглушающего средства» (46%), в других - служила «пусковым фактором» (30%), в-третьих являлась «усилителем» переживаний с формированием психопатологических реакций, приводящих к идее самоуничтожения (24%).

Следующей особенностью самоубийств, совершенных сотрудниками органов внутренних дел, является непосредственное или опосредованное отождествление себя с человеком, ранее совершившим самоубийство. О распространенности данного паттерна поведения можно судить по тому факту, что в подразделениях, где уже имело место самоубийство, риск нового самоубийства, по выборочным данным, довольно высок.

Проведенный анализ материалов служебных проверок позволяет дать краткую характеристику типичных конфликтных ситуаций, побудивших сотрудников принять решение о самоубийстве.

50 ... 60% всех случаев самоубийств и покушений связаны с лично-семейными конфликтами, в том числе 16% самоубийств совершены по мотивам ревности или неудачной любви, в каждом втором случае отношения между супругами были нарушены из-за злоупотребления спиртными напитками, а также недостаточной материальной обеспеченности. В 24% случаев конфликты были обусловлены отсутствием помощи в воспитании детей и ведении домашнего хозяйства из-за постоянной занятости на службе.

В ряде случаев им способствовали профессиональные конфликты, в основе которых лежали нарушенные взаимоотношения руководителей с сослуживцами, около 8% самоубийств являлись следствием уголовных, административно-правовых конфликтов, из-за страха возможного наказания за совершенное сотрудниками правонарушение, в связи с чувством стыда, раскаяния, переживаний по поводу причиненного вреда. Причинами самоубийств в остальных случаях являлись: наличие какого-либо заболевания, расстройства на сексуальной, религиозной или другой почве, различные морально-этические переживания, материальные, коммунально-бытовые затруднения и т.п.

Среди мотивов, обусловленных наличием психопатологических расстройств, преобладали идеи виновности, мнимого тяжелого заболевания, изменения самоощущения,

преследования. В большинстве своем мотивы суицидальных действий встречались в виде устойчивых сочетаний двух или более сфер конфликтов или «суицидальных комплексов». Среди них наиболее частотными являлись: семейные неурядицы на фоне злоупотребления алкоголем; семейные конфликты на фоне соматического или психического заболевания; сочетание семейной конфликтной ситуации с профессиональным конфликтом; сочетание злоупотребления алкоголем с конфликтными ситуациями на работе и в семье. Наибольший риск в плане совершения аутоагрессивных действий представляют психопатические личности (с преобладанием истерических и возбудимых радикалов), а также лица с различного рода депрессивными состояниями. Довольно высок риск завершённого суицида у лиц с органическим поражением головного мозга, а также у сотрудников с наличием в анамнезе тяжелых черепно-мозговых травм и мозговых инфекций (менингиты, арахноидиты и др.).

Более чем в 61% случаев, в материалах служебных проверок имеются указания на то, что самоубийства совершены при условии, когда руководители подразделений, работники кадровых аппаратов мало уделяли внимания воспитательной работе с подчиненными (особенно с молодыми сотрудниками), редко интересовались их поведением вне службы, в семье, не проявляли должного внимания организации быта и досуга сотрудников, плохо изучали их моральное и физическое состояние. Ряду суицидов, предшествовали события, свидетельствовавшие о необходимости принятия тех или иных мер со стороны руководства, направления к психологу или психиатру, решения вопроса об увольнении из органов внутренних дел, что однако не было сделано своевременно.

Совершению таких чрезвычайных происшествий также в ряде случаев способствовало нарушение порядка хранения и выдачи табельного оружия, ослабление контроля со стороны руководителей подразделений за деятельностью подчиненных во время несения ими службы.

Имеют место случаи нарушения требований об обязательном врачебном освидетельствовании лиц, принимаемых на службу в органы внутренних дел и изучении кандидата по месту жительства. Около 8% лиц, совершивших суицидальные акты, были приняты на службу без прохождения ими ВВК или вопреки её решению. Четвертая часть суицидентов не проходили психодиагностического обследования при принятии на службу.

При подборе кандидатов на службу руководители не всегда изучают психологические заключения на кандидатов или игнорируют заключения центров психологической диагностики и практических психологов подразделений, поверхностно относятся к результатам установленных проверок.

Приведенные данные свидетельствуют о том, что пути к практическому решению проблемы профилактики суицидального поведения сотрудников органов внутренних дел сложны и далеко неоднозначны. Профилактика данного чрезвычайного происшествия возможна лишь при проведении специально разработанного комплекса мероприятий, включающего в себя целенаправленную деятельность кадровых и воспитательных аппаратов, психологической службы и лечебных учреждений.

В то же время имеется и ряд факторов служебной деятельности, которые могут оказывать профилактическое влияние на уровень самоубийств среди сотрудников. Прежде всего, это определённый социальный статус, социальная стабильность, наличие сплоченных профессиональных коллективов. Устойчивые профессиональные коллективы с благоприятным морально-психологическим климатом являются одним из наиболее существенных факторов современного общества, препятствующих развитию суицидального поведения.

Одним из важнейших условий работы, направленной на профилактику самоубийств сотрудников ОВД, является доверие к профессионалам, осуществляющим эту деятельность. Речь в данном случае идет о психологах МВД. Неверно, что профилактика

самоубийств сотрудников - целиком проблема психологической службы. Это задача комплексная.

Однако данная служба могла бы решать проблемы по профилактике в том случае, если бы сотрудники МВД больше доверяли ее представителям. Причина проста: психологи ведомственные и полностью зависят от системы. Деятельность их противоречива. С одной стороны, психологи обязаны выявлять сотрудников "с низкими адаптационными возможностями, психическими аномалиями, склонных к алкоголизму и суициду", составлять на них психологические характеристики и портреты и доводить полученную об этих "выявленных" сотрудниках информацию до непосредственных руководителей и работников кадровых аппаратов. А с другой - проводить психокоррекционную работу с проблемными сотрудниками.

Между тем психологи сами являются заложниками ситуации. Если они не рассказывают руководству о "проблемных" сотрудниках, ссылаясь на этические принципы, то первый вопрос, который они слышат: зачем вы вообще тогда нужны? Если же психологи обо всем докладывают, то, как правило, теряют своих клиентов.

Здесь важно понимать, что по результатам заключения психолога того самого "проблемного" сотрудника, как правило, не увольняют.

То есть тот самый "проблемный" сотрудник с "психологическим клеймом" продолжает службу, что, естественно, не идет на пользу его психическому состоянию.

Список использованной литературы:

1. Основы суицидологии: учебное пособие Костанай 2013г.

Амандосов А.Е., 2 курс студенті

Ғылыми жетекшісі – оқытушы Сусан Р.Ж. ҚҚЭУ экономика, бизнес және құқық колледжі,
Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

ЖАСТАРДЫҢ ПАТРИОТТЫҚ РУХЫН КӨТЕРУ

Патриотизм - жас тәуелсіз мемлекеттің қалыптасу процесінің негізгі факторы болып, еліміздің ұлттық тұтастылығын бірегейлендіретін қоғамның негізгі белгісі. Бұл термин философиялық сөздікте патриотизм (грекше *Patris*-отан) адамгершілік және саяси принцип, әлеуметтік сезім, отанға деген шынайы берілгендігі, өткені мен болашағына алаңдауы, Отанның тұтастылығын қорғауға деген құлшынысы деп берілген. Қалай десек те, қазіргі қазақстандық жастарда Отан алдындағы жауапкершілік сезімі мүлдем жоқ деп айта алмаймыз. Оларға ата-бабаларынан ұлан ғасыр байтақ территориясы, тереңге тамыр жайған төл тарихы мен мәдениеті өшпес мұра болып қалып отыр. Бай тарихи мұралардан нәр алған жас буын өкілдерінің рухани мүгедек немесе саналы опасыз болуы мүмкін емес. Бұл тарих беттері дәлелдеген бұлжымас факт. Адамның жастық шағы – өзінің мақсаттары мен міндеттерін айқындап адамгершілік нормаларды, құндылықтар жүйесін қалыптастыратын кезең. Бір сөзбен айтқанда адам өміріндегі үлкен өзгерістер кезеңі, тұлға болып қалыптасу уақыты. Дәл осы кезеңдегі бозбаланың еліне лайықты азамат болып жетілуі оның қоршаған ортаға деген ішкі рухани құндылықтарының бағамына байланысты болса керек. Осындай құндылықтар жүйесі тікелей түрде жас адамдардың әлеуметтену процесіне ықпал етіп, өмірлік мұраттарын іске асыруда, мамандық таңдауда өз ықпалын тигізеді.

Осындай мәселелер қазіргі күні өткір қойылып, өз шешімін табуы үшін мемлекет тарапынан қаржылық қолдау мен қатар кешенді бағдарламаларды жүйелі түрде іске асыру қажет. Олай болмаған жағдайда қоғамымызда ертеңгі болашаққа күмәнмен қарайтын, тек қана бір күндік өмірін ойлайтын дүбәра орта буын қалыптасу мүмкіндігі арта түсері анық. Сондықтан да жастардың патриоттық тәрбиесі мәселесіне көз асты қарамай, осы

бағыттағы жастардың бүгінгі проблемаларын жан-жақты зерттеп, олардың өз еліне, Отанына деген сүйіспеншілігін жетілдірген абзал.

Қазіргі уақытта бұқаралық ақпарат құралдарында жас буын ортасындағы нашакорлық, бұзақылық мәселелерінің туындауына жастардың өзін кінәлау тенденциясы артуда. Әрине, бұл мәселелер қоғам назарынан түспеуі керек, алайда жастарды мұндай жолмен тәрбиелеу дұрыс емес. Себебі, «өмірлік күнәлі сезім» хамытын таққан бозбаланың рухын төмендету, оның болашақта толыққанды патриот азамат болып өсуіне кедергі болары хақ. Осы орайда жастарды тәрбиелеу жүйесінің тиімді жолдарын қалыптастыруда бұқаралық ақпарат құралдарының маңызы зор. Өйткені қазіргі қоғам информацияның, техника мен технология заманы болғандықтан олардың барша адамзат алдындағы жауапкершілігі мен қызметі орасан зор. Нақ осылай айтуға толық негіз бар, себебі кез-келген осы заманғы жасөспірім теледидар көріп, радио тыңдап, интернетте еркін жұмыс істей алады. Негізінен жастар көп еліктегіш болғандықтан теледидарда болатын бағдарламаларды соның ішінде еліміздің төл мәдениеті мен менталитетіне жат ағымдарды көбірек насихаттайтын бұқаралық ақпарат құралдарының іс-әрекетін қадағалау шаралары да артық болмас.

Дегенмен, патриотизм – ең кемелденген сезім ретінде таусылмас қайнар көз бен айырбастауға келмейтін құндылық, әлеуметтік іс-әрекеттің ішкі мотиві және ол жеке тұлғаның, әлеуметтік топтың рухани-адамгершілік, мәдени дамуына қызмет ететін процесс.

Патриоттық тәрбие тұлғаның дамуы мен қалыптасуына бағыттталып, оның Отанының патриоты ретінде азаматтық қасиеттермен қаруланып бейбітшілік және әскери уақытта азаматтық міндетін орындауға даяр болуын қамтамасыз етуі шарт.

Патриотизм - әлеуметтік-саяси құбылыс ретінде адамзат өркениетінің барлық кезеңінде болған. Мәселен Антика дәуірінде ежелгі Греция мен Рим полистерінің азаматтары өздерін еркін және патриот санаған. Өз елдерінде болып жатқан саяси өзгерістерге белсене араласып, полистің бөлінбес бөлшегіне айналған. Айталық, Кеңес заманындағы патриоттық тәрбиенің күштілігі соншалық ең бірінші мемлекет болып, жеке тұлға екінші орында қалып отырды. Сондай керемет патриоттық рухтың күштілігімен Кеңестер Одағы фашистерге қарсы соғыста мерейі үстем болып жеңіске жетті. «Шегінуге жол жоқ, артымызда Москва» дегендей сөздердің шығуы сол кездегі сарбаздардың отаны үшін өмірін қиюға даяр болуы биік патриотизмнің үлгісі болатын.

Америка халқы өздерінің ән-ұрандарын естісе болды бойына күш жиып, тіпті көздеріне жас алатындары да бар. Олардың Америка әлемдегі ең әдемі де, демократиялық жүйесі терең дамыған өркениетті мемлекет деп дүниеге жар салып, бүтіндей идеологияға айналдырған әрекеті болашақ ұрпаққа үздіксіз берілуде. Сол сияқты біздерде бала кезден «Мен қазақпын» деген сөзді мақтанышпен айтатын атмосфера қалыптастыру баршамыздың борышымыз. Сонымен қатар әлемдік және халықаралық жарыстарда, Олимпиада да жүлделі орын алып еліміздің туын желбіретіп, әнұранын ойнатқан спортшыларымыздың жастарға патриоттық тәрбие беріп рухын көтеруде алатын орны айтпаса да түсінікті.

Сондықтанда жастарымыздың өз елін мақтан тұтып, шын мәнісіндегі патриот болып қалыптасуына балабақша, орта білім беретін мектеп пен жоғары оқу орындарында, ұжымдық бірлестіктерде, әскери қарулы күштері мен институттары, республикалық дәрежедегі спорттық мектептерде патриоттық рухты көтеретін арнайы бағдарлама жасауы кезек күттірмейтін мәселе. Бұл бір мезеттік мерекелік кеш пен акциялармен шектелмей республикалық масштабтағы ұлттық-патриоттық қозғалысқа айналғаны жөн. Сонда ғана мемлекетіміздің тұғыры берік болып, саяси-экономикалық және әлеуметтік-мәдениеті дамыған елге айналуымыз бек мүмкін.

Шынайы патриотизм – жалпы адамзаттық құндылықтардың маңыздысы болғандықтан, басқа халықтарға, ұлттар мен ұлыстарға сыйластықпен, адамгершілікпен қарауды көздейді. Қазақстан сияқты көпұлтты мемлекетте жекелеген этностар өкілдерінің

ұлттық патриотизмі елде тұратын барлық халықтың ортақ патриотизмімен тұтаса байып отырады. Өйткені «халық» деген ұғымға мемлекеттегі барлық адам, яғни ұлттық топтар мен ұлыстар сияды.

Сондықтан да еліміздегі көпұлтты өкілдерінің патриоттық сезімін көтеруде «Менің Отаным - Қазақстан» деген ұғымның төңірегіне біріктіріп, жалпы ұлттық идеология қалдыптастырған жөн. Осы елдің азаматы болған соң туған мемлекеттің рәміздерін, ана тілін меңгеріп, бай тарихынан, ділі мен діні, мәдениетін қадірлеп-қастерлегенде ғана жалпы қазақстандық патриотизм ұшқынын жағуға мүмкіндік көп.

Қазақстандық патриотизм ұғымы әлеуметтік-саяси қатынастарды, адамгершілік қатынастар мен түрлі көзқарастардың, діни-наным сенімдердің ара салмағына баға беретін өлшем емес. Ол кең көлемдегі осы елді мекендейтін ұлттар мен ұлыстардың мұрат-мүддесінің бірлігі тоғысып айқындалған сәтте баянды болмақ. Осы өлшем биігінен көрінген мезетте ғана жалпы қазақстандық патриотизмге қол жеткізуге болады.

Еліміздің егемендігін баянды ететін, оның нық нарықтық жолға түсіп, демократиялығын дамытатын негізгі қозғаушы күш – жастар. Бұл жөнінде жастардың 1996 жылғы форумда Ел Президенті Н.Ә.Назарбаев: «Әр буынның өзіндік тағдыры бар. Сіздерде де ол өздеріңіздікі. Сіздерге осындай уақытта өмір сүру үлесі тиді және сіздер елді көтере аласыздар... Қуатты күш болғандықтан Қазақстан Республикасы кері бағытта жүргісі келмейтіндігін нық жариялай отырып, жастар жүргізіп жатқан реформалар бағдарын қолдай алады» - деп, республикамыздың жастарына үлкен сенім білдірді. Шындығында жастар үлкен қоғамдық саяси күш. Оны біздер 1986 жылғы Желтоқсан оқиғасында жастардың саяси, ұлтжанды, патриоттық әрекеттерінен көреміз. Осындай ықпалды әлеуметтік-демографиялық топтың күшін орынды мемлекеттік мүдде тұрғысынан еліміздің өркендеуіне бағыттай білудің маңызы зор. Елбасы Н.Ә.Назарбаев өзінің халыққа Жолдауында: «Біз Қазақстанның барлық азаматтарының отаншылдық сезімі мен өз еліне деген сүйіспеншілігін дамытуға тиіспіз» деп атап өткен болатын.

Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың Мемлекеттік бағдарламасының негізгі міндеттерінің бірі қазақстандық патриотизмге, төзушілікке, биік мәдениетке, адам құқықтары мен бостандықтарын құрметтеуге тәрбиелеу болып табылады. Бұл жастарға этнопедагогикалық негізде білім беріп, патриоттыққа тәрбиелеу ісіне нұсқау әрі оның қажеттілігін айқындайтын бағдарлама деуге болады.

Сол сияқты тәрбие тұжырымдамасында тәрбие үдерісін ұйымдастырудың қағидаларында этникалық қағида этникалық мәдениет негізінде жалпы ұлттық мәдениеттің гүлденуіне ықпал жасайтын мәдениет жасаушы органы қалыптастыруды, азаматтық келісім жөнінде атап көрсеткен.

Біз тәрбиенің қойған мақсатынан және одан туындайтын міндеттерге сүйене отырып тәрбие жұмысының бағыттарының ішінде мынадай бағыт айқындалғанын білеміз: Азаматтық-патриоттық, құқықтық және полимәдениеттік тәрбие гуманизмге, қазақ халқының тарихы мен салтын, тілін сүю және құрметтеуге, оның таңдаулы дәстүрлерін сақтауға және оны дамытуға, азаматтық ұстанымды және патриоттық сананы, қалыптасқан ұлттық өзіндік сананы, ұлт аралық мәдени қарым-қатынасты қалыптастыруы тиіс. Балалар мен жастардың азаматтық патриоттық білім беру ұйымдарында азаматтық құқықтық, патриоттық тәрбие беруде мазмұны мен әдіс тәсілдер мен оқу тәрбие құрылымының өзара іс әрекеттестік негізінде деңгейін көтеру белгіленген.

Ондай әрекеттестікті біздің ұлы ойшылдарымыз ертеден -ақ ескеріп, өз ойларын қосқан. Осындай адамның еркін әрекеттесетін мінез-құлқын тәрбиелеуде Әл-Фараби:

«Әдеттенудің арқасында бізді жақсы мінез - құлыққа жеткізетін әрекеттер жақсы әрекеттер болып табылады. Ол адамның жетілуі оның мінез-құлқының жетілуіне саймаса келеді» деген ойы арқылы қазіргі кезде тұлғаның жеке қасиетін, мінез-құлқын қалыптастыруда жақсы әрекеттер қалыптастыру керектігі туралы ой айтады.

Бүгінгі күндегі Еліміздің егемендікке жетуі халықтардың ұлттық дүние танымының өсуіне жағдай жасады.

Қазіргі кезде жоғары оқу орындарында тәрбие беру мәселесіне жаңаша көқарас тұрғысынан қарауды және студенттердің патриоттық сана-сезімін, сапаларын, мінез-құлқын қалыптастыруды көздейтін тәрбиенің формалары мен әдістерін жетілдіруді талап етеді. Бұл бүгінде байсалдылық, табандылық, батылдылық, батырлық, қайсарлық туралы білім ғана емес, өнегелік, тәрбиелік көрсету қажет болып отырған уақытта аса маңызды.

Бұл Қазақстанның жоғарғы оқу орындарында студенттерге қазақ халқының этностық ерекшеліктерін, тарихы мен мәдениетін, сондай-ақ халықтың батыр ұл-қыздарының ерлік істерін дәріптеу жастарға патриоттық тәрбие берудің және оны қазіргі жағдайда зерттеудің қажеттілігін арттыра түседі

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Назарбаев Н. Қазақстан – 2030. Ел Президентінің Қазақстан халқына жолдауы. - Алматы: 2012.
2. Новый энциклопедический словарь. - М., 2002. – 888бет
3. Қазақтың тәлімдік ой-пікір антологиясы. - Алматы «Рауан» 1994ж.
4. Мақала «Қоғам және Дәуір» журналының 2005 жылғы №3 саны

Артығали Е. – студент 2 курса

Научный руководитель – магистр Тен О.С., колледж экономики, бизнеса и права КЭУК,
г. Караганда, Республика Казахстан

МЕРЫ БОРЬБЫ И ПРОТИВОДЕЙСТВИЯ ДЕТСКОМУ НАСИЛИЮ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН

*Ни один ребенок не должен быть подвергнут пыткам,
жестокости, обращению и наказанию,
незаконному аресту или лишению свободы.
Никто не имеет права унижать и обижать его.
Статья 37 Конвенции ООН о правах ребенка*

Проблема насилия над детьми является одной из актуальных проблем сегодняшнего дня, которая требует научного изучения в связи с тем, что она приобрела значительные масштабы.

В Казахстане, как и во всем мире, дети ежедневно сталкиваются с жестоким обращением и насилием в доме, школе и других общественных учреждениях, однако до настоящего времени эта проблема остается невидимой для общества.

Под жестоким обращением с детьми при помощи физического насилия понимаются истязания в виде избиений, нанесение ударов, пощечин, прижигания горячими предметами, жидкостями, зажженными сигаретами, в том числе и с использованием самых различных предметов в качестве орудий изуверства [4].

Дети, как и взрослые, имеют основополагающие права на уважение их физической неприкосновенности и человеческого достоинства, а также на равную защиту со стороны закона, провозглашенные во Всеобщей декларации прав человека и в Международных пактах о гражданских и политических, экономических, социальных и культурных правах [1].

Весьма часто приходится сталкиваться с фактами, свидетельствующими о том, что родительский дом далеко не всегда является наиболее безопасным местом для ребенка. Казахстан не является исключением из числа тех стран, в которых имеются пробелы в осведомленности и достоверных статистических данных по проблеме насилия в

отношении детей: по-прежнему остаются неизвестными глубина и размах проблемы, а имеющиеся в нашем распоряжении неоднородные и фрагментарные исследования позволяют лишь догадываться об истинном положении дел.

Насилие в отношении детей наименее заметно и реже всего признается, когда оно совершается дома, в семьях. Именно в семьях наиболее широко распространяется насилие, особенно в отношении маленьких детей. В последние годы в СМИ наблюдается тенденция, создающая ложное впечатление, будто наибольшему риску насилия дети подвергаются на улице, со стороны незнакомцев-насилльников.

Следует обратить внимание на то, что большинство случаев жестокого обращения с детьми в семье остается вне поля зрения государственных органов, ввиду высокой латентности такого вида нарушений прав детей и слабого контроля органов государственной власти за соблюдением прав детей при проживании в семьях.

В Казахстане 78% детей от 2 до 14 лет (а их около 4 миллионов) подвергаются психологическому или физическому наказанию со стороны своих родителей, других членов семьи или воспитателей. Из них 18% детей (в основном дошкольного возраста) испытывают суровые виды насилия.

Одной из самых распространенных форм насилия над детьми является физическое насилие. Физическое насилие - нанесение ребенку родителями или лицами, их заменяющими, воспитателями или другими какими-либо лицами физических травм, различных телесных повреждений, которые причиняют ущерб здоровью ребенка, нарушают его развитие и лишают жизни. Физическое насилие - это вид отношения к ребенку, когда он умышленно ставится в физически и психически уязвимое положение, когда ему причиняют телесные повреждения или не предотвращают возможности его причинения.

Таким образом, распространенными формами проявления физического насилия являются избиения, укусы, нанесение преднамеренных ожогов, переломов, травм, вырывание волос, фиксация в неудобной позе, изоляция, обращение с детьми, не соответствующее их возрасту и развитию, выставление ребенка в мороз на улицу без теплой одежды, лишение еды и питья и т.д. Физическое насилие часто сопровождается психологическим насилием: оскорбления, брань, изоляция, отторжение, угрозы, эмоциональное безразличие и унижение также наносят ущерб психическому развитию и благосостоянию ребенка.

В настоящее время в Казахстане выражается обеспокоенность по уровню насилия над детьми и недостаточным реагированием государства в отношении предотвращения насилия и принятия надлежащих ответных мер на такое насилие.

Основные причинами насилия над детьми и подростками являются:

- падение престижа семьи, её роли в воспитании детей (жестокое обращение с детьми или полное пренебрежение их интересами и запросами);
- криминализация всех сторон общественной жизни (экономики, политики социальной сферы и т.д.);
- расслоение общества по уровню благосостояния;
- пропаганда культа силы как единственного средства разрешения возникших разногласий;
- родительская незрелость;
- непреднамеренное использование силы: из желания сделать как лучше, в состоянии сильного гнева, раздражения, стресса;

Создавшаяся критическая ситуация вывела в число важнейших направлений государственной политики проблему профилактики и преодоления последствий насилия над детьми, поиск и создание различных систем эффективного решения ее.

Казахстан имеет в своем распоряжении определенную правовую основу для действий – Конвенцию о правах ребенка – однако в отношении конкретных обязательств изо дня в день наблюдается недостаточно ответственное отношение со стороны

государства в целом, социальных служб, официальных лиц правоохранительных органов, общин, СМИ, семьи.

В Казахстане до сих пор законодательно не закреплено определение «домашнего» или «семейного» насилия, а также ответственность за него, но имеются санкции за неисполнение или ненадлежащее исполнение обязанностей по воспитанию несовершеннолетнего родителем или иным лицом, на которого возложены эти обязанности, а равно педагогом или другим работником учебного, воспитательного, лечебного или иного учреждения, обязанного осуществлять надзор за несовершеннолетним[3].

Более тысячи родителей, не исполняющих обязанности по воспитанию своих детей, лишены родительских прав, кроме того, родители привлекаются к административной и уголовной ответственности.

Для решения проблем насилия в семье требуется комплекс мер социального, юридического, психологического и педагогического характера, направленных на разработку практических средств предотвращения насилия.

В нашей стране активно разрабатываются программы, направленные на решение этих проблем.

Эффективность реализации данных программ во многом зависит от уровня профессиональной подготовленности специалистов к оказанию социально-педагогической помощи детям, а также их родителям.

Список использованной литературы:

1. Конвенция ООН «О правах ребенка» // Международные Конвенции и Декларации о правах женщин и детей. Сборник универсальных и региональных международных документов. М.: Гарант, 1997. С. 29 - 46.
2. Конституция РК (принята на республиканском референдуме 30 августа 1995 года)
3. Уголовный кодекс Республики Казахстан от 3 июля 2014 года № 226-V (с изменениями и дополнениями по состоянию на 18.04.2017 г.
4. Алексеева, Л.С. О насилии над детьми в семье / Л.С. Алексеева // Социологические исследования. - 2003. - №4. - С.78-85.

Балкыбекова Ж.М, 3 курс студенті

Ғылыми жетекші – аға оқытушы Абзалбек М.С, Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

ЖАСТАРДЫҢ ТОЛЕРАНТТЫЛЫҒЫ ЖӘНЕ АЗАМАТТЫҚ ЖАУАПҚЕРШІЛІГІ

Өткен ғасырдың соңындағы посткеңестік кеңістіктегі саяси жүйенің өзгеруі қоғамдық санаға терминологиялық мән-мағынасы әрқилы сипат беретін жаңа ұғымдар легін әкелді. Сондай ұғымның бірі – толеранттылық ұғымы болды.

Толеранттылық латын тілінен аударғанда *tolerantia* - шыдамдылық, өзге көзқарастарға, мінез-құлықтарға, әдеттерге төзімділік таныту, қолайсыз әсерлердің ықпалын бастан өткізе алушылық деген мағынаны білдіреді.

Біздің қоғамда толеранттылық ескіден сақталып жеткен мұраларымыз - имандылық пен ізгілікке негізделген сипатта санамызға қайыра сіңісуде. Елбасымыз Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаев толеранттылық қазақстандық парасатты үлгісі - Қазақстан халқы ассамблеясы қызметінің және қоғамдағы құндылықтардың күретаымыры болуына үнемі ерекше маңыз беруде. Оның сан қырлы астарында әлемдегі бағыт-бағдар, пікір-идеялар мен құндылықтарға деген көзқарастың өзгермелі сипаты жатыр. Сондықтан Елбасы осы факторларға орай халықтық даналықты ескере отырып, ел басқарудың өрелі өрістерін қоғамның даму тенденцияларымен ұштастыра жаңа қазақстандық қоғамды қалыптастыра

өркендетуде. Толеранттылықтың мазмұнды мән-мағынасын еліміздегі татулық пен келісімі жарасқан халқымыздың бірлігі арқылы әлемге әлдеқашан айқындап бердік. Осы санатта Мемлекет басшысының бес институттық реформасын жүзеге асыруға бағытталған «100 нақты қадам» - Ұлттық жоспарының «Біртектілік пен бірлік» бөліміндегі алты қадам қазақстандық толеранттылы қоғамды қалыптастыруда сөзсіз шешуші қадамдар болатыны ақиқат. Толеранттылы қоғам – мемлекет тірегі қағидасы біздің өміріміздің бас арқауы болмақ. Толеранттылық – көп конфессиялы және көп ұлтты мемлекеттің үйлесімі дамуының маңызды шарттарының бірі. Барлық мекен етуші этностардың этникалық және мәдени теңдігін сақтау стратегиясы көпұлтты қоғамдағы неғұрлым табысты стратегия болып табылады.

Қазіргі уақытта этникалық толеранттылыққа тәрбиелеу және оны жастардың өзін - өзі анықтау және жеке тұлғаның қалыптасу үдерісінде бағдар ретінде таңдауы мәселесін алға тартып отыр. Этникалық толеранттылық түптеп келгенде ұлт өкілдерінің өзара өмірлік этникалық компонентерін қабылдай алу қабілеті. Бұл арада бір-біріне сіңісіп кету мәселесі жоққа тән. Өзінің ұлттық келбетін сақтай отырып, басқа ұлттың ізгіліктерін түсіну-қабылдау болмақ. Яғни этникалық толеранттылық – ұлтаралық өзара сыйластық, ынтымақтастық деген ұғымды білдіреді. Этникалық толеранттылық тәрбие беру құралы арқылы Қазақстан жастары бойында шынайы патриоттық сезімін қалыптастыруға ықпал етеді. Еліміздің ұлттық білім беру жүйесінде «Қазақстандық патриотизм» ұғымы қолданылып келеді. «Қазақстандық патриотизм» арқылы Отан, туған жер, ел, атамекен, мемлекет, туған өлке, халқы туралы түсініктер оқу-тәрбие үрдісінде, сабақтан тыс іс-шараларда Отан сүйгіштік сезімді дамыту, ұлттық салт-дәстүрді сақтау, мемлекеттік рәміздерді құрметтеу, ана тілін қадірлеу сияқты сезімдерді оқушылар бойында қалыптастыру жүзеге асырылуда.

Жастарды толеранттылыққа тәрбиелеуде білім-ғылым және мәдениет ошақтарының әр алуан ашық алаңдарың пайдалану өте маңызды. Ашық алаңдар арқылы оқушылар мен студенттер және жастарға арналған үздік технологиялық жетістіктерді пайдалана отырып педагогикалық контекстегі семинар-тренингтер және т.б. сипаттағы педагогикалық акциялар өткізу өте тиімді деп санаймыз. Оған белгілі мамандардың қатысуы және кері байланыстың орнауы аудиторияның қызығушылық деңгейін арттыра түсетіні сөзсіз.

Қазіргі кездегі әлемде орын алған әлеуметтік, дінаралық, ұлтаралық, т.б. қақтығыстар өршіп тұрған жағдайда ғалымдар тарапынан оны қалыптастырудың жолдарын іздеуге ерекше көңіл бөлінуі заңды. Жалпы тұлғада толеранттылықтың қалыптасуы үшін ол рухани дамудың белгілі бір сатыларынан өтуі тиіс, ал ол педагогикалық проблема болып табылады. Сондықтан «Педагогика» ғылымында оның заманауи саласы ретінде «Толеранттылық педагогикасы» даму үстінде, онда толеранттылықтың мәнін зерттеу және оны әлеуметтік норма, әлеуметтік құндылық ретінде практикаға ендіруге негізгі көңіл бөлінеді.

Жаңа ғасырдағы толеранттылық – бұл адамзат қоғамындағы қозғаушы күш, қоғамдағы үйлесімді қарым-қатынастың бірегей шарты болмақ. Міне, осы қағидат тұрғысында қоғамды толеранттылыққа тәрбиелеудің барлық мүмкін құралдары педагогикалық заңдылықтарға негізделіп іске қосылуы тиіс. Тек тың идеялар батыл іске асырылса ғана жемісті нәтижеге жеткізетіні белгілі дүние. Сондықтан да Елбасы кітапханасы ұжымы да осындай қоғам үшін игілікті іс-шараға белсене ұйымдастырып өткізуді қолға алды.

Алғашқы іс-шара 2015 жылдың 15 мамырында Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенті – Елбасы кітапханасында «**Толеранттылық тағылымы**» online семинар-тренингі санатында өткізілді. Елбасы кітапханасының жаңа жобасы Қазақстан халқы ассамблеясының 20 жылдығына арналады. Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенті – Елбасының Кітапханасы осы маңызды іс-шараны Қазақстан Республикасының Білім және ғылым министрлігі мен Қазақстан халқы ассамблеясының толеранттылық туралы айтқанда оның интолеранттылық жақтары да көрініп жатады.

Толеранттылық қарама-қарсы қайшылықтардың (интолеранттылық) адамзат тарихының барлық кезеңінде де болғаны рас. Интолеранттылық шыдамсыз, үрейлі адам, кінәні өзінен емес басқа адамнан іздейді. Сондай адамдардың өмірде жиі кездесуі қоғамда түрлі проблемаларды тудыруға ықпал етеді. Соның салдарынан түрлі соғыс, діни қудалаушылықтар мен идеологиялық қақтығыстар, ажырасулар, тастанды балалар, жасөспірімдер арасында суицидтар туындайтынын дәлелдеуді қажет етпейтін шындық. Сондықтан толеранттылыққа тәрбиелеу әрбір отбасында өз бастауын алуы бүгінде басты мәселеге айналуы тиіс.

Толеранттылық мәселесін зерттеп жүрген ғалымдар қатарына Ю.М.Политова, В.Г.Палаткина, Е.Ю.Клепцова, Н.М.Лебедева, Ф.М.Малхозова, А.В.Мудрик, Р.Р.Валитова, В.А.Лекторский, В.С.Кукушин, В.А.Перовскийлерді атауға болады.

Отбасындағы толеранттылықты зерттеуге көп көңіл бөлген ғалымдар Л.В.Байбородова, О.С.Ковалева, М.И.Рожков, М.А.Ковальчук, Т.А.Куликова, М.А.Коренева және т.б.

Толеранттылықтың жекелеген аспектілері қазақстандық ғалымдардың зерттеулеріне де арқау болды: Г.К.Искакова, М.А.Кучерова, П.И.Мамедова, Б.А.Тұрғынбаева, Ж.Наурызбай, К.Сүюнова, Қ.Қожахметова, Қ.Бөлеев т.б. толеранттылықты қалыптастырудың жалпы мәселелерін қарастырса, С.Әмірғазин еңбектерінде дінаралық толеранттылық мәселелерінің әр жақтары ашылған. Г.А.Уманов ұлтаралық қатынастар педагогикасының теориялық негіздерін қарастырды.

Толеранттылыққа тәрбиелеу ең бірінші отбасынан басталады. Отбасы жас ұрпақтарды жеке тұлға ретінде қалыптастырудың қайнар бастауы. Бала үшін отбасы бір жағынан - тіршілік қоршауы болса, екінші жағынан - тәрбиелік орта.

Отбасында толеранттылыққа тәрбиелеу жолдарына келетін болсақ, М.И.Рожков пен М.А.Ковальчук толеранттылыққа тәрбиелеуде оқушылармен ата-аналардың өзара қарым-қатынасының сәтті шешу үшін педагог-психологқа субъектілік, тепе-теңдік, жекелеу, рефлексивтік көзқарас, толерантты орта жасау принциптерін ұсынды.

Отбасындағы қарым-қатынастың дұрыс болып қалыптаспауы мұғалімдерді де, ата-аналарды да ойландыратын ортақ мәселелер.

Зерттеуші Э.Г.Эйдемилердің пікірін алатын болсақ, бірінші орынға отбасындағы нашар қарым-қатынастар алынады. Отбасындағы қарым-қатынастың дұрыс болып қалыптаспауы және оның ұзақтылығы баланың психикасына ауыр әсер жасауын өмір сүру барысы дәлелдеп отыр. Қазіргі ғалымдар отбасындағы қарым-қатынасты ерлі зайыптылар арасындағы қарым-қатынас, орта буын мен аға буын арасындағы қарым-қатынас, әкешесі мен бала арасындағы қарым-қатынас деп қарастырады.

Бала бойында толеранттылықты қалыптастырудағы педагогтардың ата-аналармен жүргізілетін жұмыстары отбасы қарым-қатынасы мен отбасы ерекшеліктерін ескеру негізінде іске асады.

Толеранттылықты қалыптастыру күрделі үрдіс. Мұнда тәжірбиелі маманның көмегінсіз болмайды.

Жастардың тәрбиесінде ата-ананың алатын орны өте зор. Ата-ана мен балалар арасындағы толеранттылық қарым-қатынас жасау мәселелеріне келетін болсақ, баланың мінезін жақсы түсіну үшін, ең алдымен, оның дамуына және оған не нәрсе қажет екенін білу керек.

Қазақстандық жастар үшін отбасы, махаббат, ізгілік әділдіксияқты дәстүрлі жалпы адамгершілік құндылықтар үстем болуға тиіс. Сонымен қатар жаңа ғасырда жаңа жауапкершілік пайда болды ол қазақстандық дамудың қазіргі заманғы рухына, жаһандық жаңа трендтерге және қазіргі заманның экономикалық қыр көрсетулеріне сәйкес келетін құндылықтарын таратуды талап етеді.

Жастардың жауапкершілік мәселесіне келетін болсақ, біз алдымен жауапкершілік дегеніміз жалпы не дегене сұраққа жауап беруіміз қажет. Жауапкершілік— адамның белгілі бір іске, тапсырылған міндетке жауапкершілікпен қарап, оны қалай да орындап,

жүзеге асырып отыратын адамгершілік қасиеттің көрінісі. Жауапкершілік біріншіден, адамның міндетті ісін орындап шығу үшін сол жұмыстың мән-жайын жете түсініп, үнемі мезгілінде атқарудың әдіс-тәсілін қарастырады. Екіншіден, орындаған ісінің өзі мен өзгелерге нендей нәтиже беретінін айқын аңғарып, көпшілікке, қауымға тигізетін пайдасын ойластырып, азаматтық борышын орындайды. Жауапкершілік адамның міндетті істі атқаруымен бірге, оның мінезіндегі ерік-жігерін, қайраттылығы мен табандылығын көрсететін ерік сапалары болып саналады. Осы орайда, жастар өзіне жүктелген міндетіне азаматтық жауапкершілікпен қарайтын болса, туғантуыстарына, жора-жолдастарына, ұжымдағы қызметтес құрбыларына, жалпы әлеумет алдында беделді кісі деп бағаланып, оның абыройын үнемі көтермелеп, жауапкершілігі күрделі істерді атқаруға сенім артып отырады. Ал егерде жастар толеранттылықпен қатар өз алдында азаматтық жауапкершілікті қатар алып жүрсе, Қазақстанның үлгілі азаматы болу құқығы бар.

Жоғарыдағыдай, толеранттылыққа қатысты ой - пікірлер өз кезегінде жалғасын тауып отырса соған сәйкес тиімді іс-шаралар орын тауып жатса, онда әлемде, мемлекетте, ұлттар, адамдар арасында түсінушілік, мейірімділік, достық, төзімділік қасиеттері жетіліп, ал шиеленістер болған жағдайда дұрыс шешімі табылып, сыйластық қарым-қатынас орнары сөзсіз. Сонда ғана әлемдегі барлық халықтар татулықта, бейбітшілікте өмір сүре алады.

Сонымен, жоғарыда айтылғандарды қорыта келе, отбасында жастарды толеранттылыққа тәрбиелеудің қажеттілігі бүгінгі күнде шешімін қажет ететін өзекті мәселелердің бірі екенін дәлелдеп отыр.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Ж. Мұқытова, А.Сагиденова. Жастарды толеранттылыққа тәрбиелеуде отбасындағы қарым-қатынастың рөлі // <http://zhuldyz.kz/?aid=867&iid=35&type=magazine>
2. Аубакирова С.С. Қазақ қоғамындағы толеранттылықтың тарихи-мәдени типтері: кросс-мәдени зерттеулер // Диссертациялық жұмыс. Алматы: «Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті» 2016.- 4б.

Бейсенбаева Е.М., 2 курс студенті

Ғылыми жетекшісі – оқытушы Абдрахманова А.Е., Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ЗАҢНАМАСЫ БОЙЫНША МҰРАГЕРЛІК

Алдымен мұрагерлік құқыққа тоқталмас бұрын мұрға жалпы сипаттама бере кетсек. Мұра дегеніміз — бұл мүліктік немесе басқа да мүліктік емес құқықтар мен міндеттердің қайтыс болған адамның мұрагерлеріне заңды түрде қалуы. Ал, Мұрагерлік құқық дегеніміз — қайтыс болған адамның мүлкінің мұрагеріне көшу тәртібін белгілейтін құқықтық нормалардың жиынтығы. Мұра азаматтың қайтыс болуы немесе оны қайтыс болды деп жариялау салдарынан ашылады.

Мұрагерлік құқық жеке меншік құқығымен тығыз байланысты. Мұрагерліктің негізгі объектісі – мұра қалдырушының өмірі кезінде мұрагерлер пайдаланылатын мүлік, азаматтардың жеке меншігі. Мұрагерлік құқықтың маңыздылығы жеке меншіктің тұтынушылық сипатымен анықталады. Мұра ретінде өтетін мүлік – бұл олардың материалдық және рухани сұраныстарын қанағаттандыратын азаматтардың жеке меншігі. Егер де азамат қайтыс болған жағдайда ешқандай өзінің мүлкіне қатысты өкім жасамаған болса, онда заң мұрагерлікке балаларын, жұбайын, ата-аналарын, жақын туыстарын шақырады. Сонымен мұрагерлік құқық қайтыс болғанның мүлкін отбасында оның мүдделерін қамтамасыз етіп сақтайды және пайдалану мүмкіншілігін тудырады. Бұл азаматтардың жеке меншік құқығын толықтырады және бекітеді, оның қорғауына қызмет

етеді. Мұра қалдыру құқық қатынастары басқа қатынастар сияқты дамыған. Олар қоғамның экономикалық даму өнімі болып табылады. Материалдық құндылықтар өндірісіндегі процесте адамның қарым-қатынасы қоғамның экономикалық базисі болып табылады. Өндірістік күштердің дамуымен бірге экономикалық құрылыс та өзгереді. Экономикалық құрылыстың өзгеруімен қоғамның көзқарасы да өзгереді. Өндірістік күштердің дамуы құқықтың өзгеруіне алып келеді, жекелеп айтқанда мұра қалдыру қатынастарына.

Мұра қалдыру және өзге де қатынастардың өзгеруі, тек қоғам нысанының ауысуы нәтижесімен ғана емес, сонымен қатар бір экономикалық құрылыстың өзі өндірістік күштердің дамуымен белгілі бір өзгерістерге ұшырайды. Құқық нормаларының өзгеруіне және қалыптасуына соның ішінде мұра қалдыру тәртібін реттейтін нормаларына тек экономикалық базис әсер етіп қоймай, сонымен қатар қоғамдық құрылымдарының әр түрлі бөліктері әсер етеді: мемлекет, дін, философия, мораль және тағы басқалар.

Азаматтық кодесінің 1040-бабына сәйкес мұра қалдырушының жеке басына тығыз байланысты мына құқықтар мен міндеттер кірмейді:

- 1) егер заң актілерінде немесе шартта өзгеше белгіленбесе, заңды тұлғалар болып табылатын ұйымдарға мүше болу құқығы;
- 2) өміріне немесе денсаулығына келтірілген зиянды өтеу құқығы;
- 3) алименттік міндеттемелерден туындайтын құқықтар мен міндеттер;
- 4) зейнетақы төлеу, жәрдемақы және еңбек пен әлеуметтік қамсыздандыру туралы заң актілерінің негізінде басқа да төлемдер төлеу құқығы;
- 5) мүліктік құқықтармен байланысы жоқ жеке мүліктік емес құқықтар мұраның құрамына кірмейді

Заң бойынша азаматтардың меншік құқығының объектілері: интеллектуальдық және материалдық қызмет өнімдері, кәсіпорындар, өндіріс құрал-жабдықтары, патенттер, лицензиялар, ақша, тұрғын үйлер, пәтер, саяжай, бау-бақша, өндірілген өнім, одан алынған кіріс және басқа да болып табылады. Өзіне пайдалануға берілген пәтер, саяжай, гараж, өзге де мүліктерге өзінің үлесті жарнасын толық өткізген тұрғын үй құрылыс кооперативінің мүшесі сол мүлікті меншіктену құқығына ие болады. Сонымен қатар пәтерді жалдап алушы адам немесе оның отбасы мүшелері осы пәтерді иемдену құқығына ие болады. Егер ол азамат осы пәтерді сатып алатын болса, онда пәтерді өз қалауынша пайдалануға, сатуға, уақытша жалға беруге, мұрагерлікке қалдыруға және басқа да келісімдер құқығы болады.

Мұраға ие болу кезектегі мен үлестеріне қарамастан, кәдімгі үй жиһаздары мен бұйымдары мұра қалдырушы ол өлгенге дейін кемінде бір жыл бойы бірге тұрған мұрагерге көшеді. Үй жиһаздары мен бұйымдарына күнделікті тұрмыста пайдаланатын заттар, мысалы: жиһаз, ыдыс-аяқ, көрпе-төсек кіреді. Мұра қалдырушы азаматтың теңге, алтын, күміс, хрусталь бағалы металдар мен қымбат тастар және інжуден жасалған бұйымдары мұрагерлік мүліктің құрамына кіріп, заң бойынша мұрагерлерге тең үлеспен бөлініп беріледі. Ал, автомашина, мотоцикл және басқа да транспорт түрлері қайтыс болған адамның меншігінде болып, сол адамның атына тіркелесе ғана мұрагерлік мүлік болады.

Көп жағдайда тұрғын үй отбасы мүшелеріне ортақ мүлік болып есептеледі. Сондықтан қазіргі күші бар заң бойынша, кәмелетке жастары толған бірнеше баласы бар отағасы баспананы балаларының біріне мұрагерлікке қалдыра алмайды. Өйткені ол ортақ мүлік болып саналады. Отбасына ортақ меншікке қатысы бар адамның қайтыс болуы оның меншіктегі үлесін айқындау және ортақ мүлікті бөлу Қазақстан Республикасының Азаматтық кодексі негізінде жүзеге асырылады. Мұндай жағдайда мұра қайтыс болған адамның ортақ мүліктегі үлесіне, ал мүлікті заттай бөлу мүмкін болмаған кезде үлестің құнына қатысты белгіленеді. Отағасы қайтыс болғаннан кейін ортақ мүліктегі өз үлесіне өсиет қалдыруға құқылы. Мұрагерлік мүліктің ең көп тарағаны-тұрғын үй. Егер мұралық мүліктің құрамына тұрғын үй болса, нотариус үйдің мұра қалдырушының жеке меншігі

екені туралы құқық белгілейтін құжатты, техникалық инвентаризация бюросының анықтамасын талап етеді. Сондай-ақ, тұрғын үй орналасқан жердегі нотариалдық кеңсесінің құжаттары бойынша үйден айыруға тыйым салынғандығын немесе мекен-жайдың бар жоқтығын тексереді. Егер тыйым салыну сауда алуға байланысты болса, нотариус сауда берген мекемеге сауда алушының мұрагерлеріне мұрагерлік құқық куәлік берілгендігін хабарлайды. Тұрғын үйдің мұра қадырушының жеке меншігі екені туралы құқық белгілейтін құжат техникалық инвентаризация бюросында міндетті түрде тіркелуі қажет.

Мұраға ауысу – жер учаскесіне жеке меншік, ұзақ мерзімді жер пайдалану және уақытша қысқа мерзімді жер пайдалану құқығы бар азамат қайтыс болған жағдайда жеке меншік немесе жер пайдалану құқығының (егер уақытша жер пайдалану шартында басқаша көзделмесе) басқаға ауысуы. Мұраның құрамына мұраға берушіге тиесілі, оның қайтыс болуына байланысты тоқтатылмайтын, құқықтар мен міндеттер де кіреді. Мұра қалдырушының барлық құжаттары мұрагерлік арқылы беріле бермейді. Мысалы, мұра қалдырушының отбасылық некелік қатынасқа жататын мүліктік емес құқықтары адам қайтыс болысымен жойылады. Мұрагерлік бойынша қайтыс болған адамның жеке басымен байланысты құқықтары немесе өзіндік меншік құқығы заң бойынша заңды мұрагерлеріне өтеді. Мысалы қайтыс болған адамның авторлық және өнер табыс қатынастарынан туындайтын құқықтары мұрагерлеріне мұралық жолмен ауысады. Авторлық құқыққа қысқартылған мерзім қолданылған күнде, онда авторлық құқық мерзімінің қалған бөлігі мұрагерлерге заң бойынша ауысады.

Қазақстан Республикасы Азаматтық Кодексінің 982- бабына сәйкес, авторлық құқық автордың бүкіл өмір бойына және ол өлгеннен кейін автор өлген жылдан кейінгі жылдың бірінші қаңтарынан бастап 50 жыл бойына күшінде болады. Осы уақыт өткеннен кейін кейбір шығармалар сатып алу арқылы мемлекет қарауына жатқызылуы мүмкін

Қазақстан Республикасы Азаматтық Кодексінің 1080-бабы бойынша мұра қалдырушының қайтыс болар алдындағы науқасы туғызған қажетті шығындарды, мұра қалдырушыны жерлеуге арналған шығындарды, мұраны қорғауға, басқаруға, өсиетті орындауға, содай-ақ өсиетті орындаушыға немесе мұраны сенімгерлікпен басқарушыға сыйақы төлеуге байланысты шығындарды өтеу туралы талаптар ол мұрагерлер арасында бөлінгенге дейін мұра есебінен қанағаттандырылуға тиіс. Бұл талаптар барлық басқа, оның ішінде кепілмен қамтамасыз етілген талаптардың алдында мұраның құнынан басымдықпен қанағаттандырылуға тиіс. Ал, мұра қалдырушының кредит берушілері өздерінің мұра қалдырушының міндеттемелерінен туындайтын талаптарын өсиет орындаушыға (мұраны сенімгерлікпен басқарушыға) немесе әрбір мұрагерге ауысқан мүлік құнының шегінде ортақ борышқорлар ретінде жауап беретін мұрагерлерге қоюға құқылы.

Заң бойынша қайтыс болған адамның жұмыс орнындағы жалақысы қайтыс болған күнге дейін алынбаса, онда жалақы қайтыс болған адамның бірге тұрған отбасы мүшелеріне беріледі. Егер жұмысшы немесе қызметкерге қайтыс болғанға дейін уақытша жұмысқа жарамсыздығына байланысты жәрдемақы төленетін болса, онда ол мұралық мүліктің құрамына кірмейді. Бұл жәрдемақы қайтыс болған адамның бірге тұрған отбасы мүшелеріне немесе қарауында болған адамдарға төленеді.

Азаматтық кодекстің 1044-бабына сәйкес мұра ашылған кезде тірі жүрген, сондай-ақ мұра қалдырушының тірі кезінде іште қалған және мұра ашылғаннан кейін тірі туған азаматтар өсиет және заң бойынша мұрагер бола алады. Егер қайтыс болған адам құқық және міндеттерінің өлімінен кейінгі тағдырын белгілеп кеткен болса оған, өсиет қалдырушы дейміз. Осы орайда анықтай кететін жәйт, қайтыс болған, деп жарияланған соттың шешімі де адам өлімі салдарын (зардабын) туғызғандықтан осылай жарияланған жеке тұлғалар да мұра қалдырушы болады. Мұрагер болудың ендігі шарты лайықсыз мұрагер болмауы керек. Бұны мұрагерлік құқығымыз мұрадан лайықсыз мұрагерлерді шеттету тақырыбымен Азаматтық кодекстің 1045-ші бапта белгілеген. Аталған баптың 3-бөлігінде балаларына ата-аналық құқықтарынан айырылған және мұра ашылған кезде бұл

құқықтарын қалпына келтірмеген ата-аналардың балаларынан қалған мұраны заң бойынша алуға құқығы жоқ екені анықталған. Осы мән-жайлар соттың растауын қажет етпейді және бұл үшін балаларына ата-аналық құқықтарынан айырылу фактісінің өзі жеткілікті болып соттар лайықсыз мұрагерлерді мұрадан шеттетуге мәселелерін реттейтін АК-нің 1045-бабының нормаларын негізінен дұрыс қолданады. Лайықсыз мұрагерлерге өсиет бойынша да, сондай-ақ, заң бойынша да мұрагерліктен шеттетуге болатын, мұра қалдырушыны немесе мұрагерлердің біреуін қасақана өлтірген немесе олардың өміріне қастандық жасаған, мұра қалдырушының соңғы еркін жүзеге асыруына кедергі келтірген және сол арқылы олардың өздерін немесе оларға жақын адамдарды мұрагерлікке шақыруға не мұраның оларға тиесілі үлесін көбейтуге ықпал жасаған адамдарды жатқызуға болады. Бұл мән-жайлар сот арқылы расталуы тиіс.

Қазақстан Республикасының Азаматтық Кодексінің 31-бабына сәйкес, егер азаматтық тұрғылықты жерінде ол туралы үш жыл бойы деректер болмаса, ал егер ол өлім қатері төнген немесе жазатайым оқиғадан қаза тапты деп жорамалдауға негіз болатын жағдайларда алты ай бойы хабар-ошарсыз жоғалып кетсе, мүдделі адамдардың арызы бойынша сот оны өлді деп жариялауы мүмкін. Ал, егер соғыс кимылдарына байланысты хабар-ошарсыз жоғалып кеткен әскери қызметші немесе өзге адам соғыс қимылдары аяқталған күннен бастап кемінде екі жыл өткеннен кейін өлді деп жариялауы мүмкін. Өлді деп жариялау туралы сот шешімі заңды күшіне енген күні деп жарияланған адамның өлген күні болып есептеледі. Адамды өлді деп жариялау туралы заңды күшіне енген сот шешімінің негізінде азаматтық хал актілерін жазу кітаптарына оның өлгені туралы жазылады. Қазақстан Республикасы Азаматтық Кодексінің 32-бабына сәйкес, өлді деп жариялаған адам тірі оралған немесе оның тұрған жері мәлім болған жағдайда сот тиісті шешімнің күшін жояды. Азамат өзінің қай уақытта оралғанына қарамастан, кез-келген адамнан азамат өлді деп жариялағаннан кейін сол адамға тегін көшіп, сақталып қалған мүлік қайтарып беруді талап ете алады. Егер өлді деп жариялаған адамның мүлкін оның заңды мұрагері үшінші бір адамдарға беріп, олардың мүліктің сатып алу бағасын адам тірі оралған кезге дейін толық төлемеген болса, төленбеген соманы талап ету құқығы тірі оралған адамға көшеді. Мұрагерлік құқықта мұраның ашылған жерін анықтау үлкен роль атқарады. Мұраның жері-мұра қалдырушының соңғы түпкілікті тұрған жері, ал егер түпкілікті тұрағы белгісіз болған жағдайда, мүліктің немесе оның негізгі бөлігінің тұрған жері – мұраның ашылған жері деп танылады. Мұра қалдырушының тұрақты мекен-жайынан уақытша кетуіне байланысты: мысалы, әскери қызметіне оқуға, жұмыс жағдайына іс-сапарына кеткеніне, емдеу мекемесіне орналасуына, бас бостандығынан айыру орнына қамалуына байланысты және тағы басқа да жағдайларда-мұраның ашылған жері болып, оның соңғы түпкілікті тұрағы есептеледі.

Мұрагердің жазбаша арызы бойынша мұра ашылған жердегі нотариалдық кеңселер мұрагерлік құқық туралы куәліктер береді. Мұраны қабылдау туралы, одан бас тарту туралы немесе мұраға құқық жөніндегі куәлікті беру туралы арыздар жазбаша түрде жасалуға тиіс. Осы қарастырылған барлық ережелер мұрагерлік құқықтың міндетті талаптар болып табылады. Бұл ережелерді сақтау барлық мұрагерлердің құқықтарын қорғау болып табылады.

Қазақстан Республикасы тәуелсіздік алған кезден бастап Елбасымыз адам құқықтарын қорғауды негізгі қағида ретінде ұстанып келеді. Бұл мемлекеттің өркениеттілігінің бір айғағы және азаматтардың меншік құқығының қаншалықты деңгейде қорғалатындығымен де сипатталады.

Мемлекеттік заңдар-мүліктік қатынаста және азаматтардың құқықтарын қорғау саласындағы заңдылықты одан әрі нығайтудың маңызды құралы болып табылады. Азаматтардың жеке меншігін және оған мұрагер болу құқығын мемлекет қорғайды. Мұрагерлік құқық жеке меншікпен басқа да мүліктердің мұра қалдырушы адамның мұраға ие болатын мұрагерлерінің қарауына өтуін реттейді.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Батырбаев Н.М., Аманқожаев А. «Мұрагерлік құқық». Оқу құралы. Алматы. 2006 ж.
2. Қазақ әдет-ғұрып заңдарындағы мұра мен мұрагерліктің қоғамдағы рөлі А. Смағұлова. — // Заң. — 2005. — №9.
3. Төлеуғалиев Ғ. ҚР Азаматтық құқығы. Оқу құралы. Алматы 2001 ж.
4. Қазақстан Республикасының Азаматтық кодексі /ерекше бөлім/, 1 қаңтар 2017 ж.
5. Соттардың мұрагерлік құқық нормаларын қолдану жөніндегі сот практикасына шолу. Жоғарғы Соттың азаматтық істер жөніндегі алқасы. 2006 ж.
6. Мұрагерлік мұраты — бірлік. Тарих тағылымы / А. Смағұлқызы // Заң газеті. — 2005. — №125, 13 қазан. Қазақстан Республикасының Жер кодексі, 20 маусым 2017 ж.
7. Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2017 жылғы 9 қыркүйектегі № 1346 қаулысымен бекітілген «Қамқоршы және қорғаншы органдары туралы Ережесі».

Габзалилова А.Г., студентка 4 курса
Научный руководитель – доцент Мухамадиярова Г.Ф.
Башкирский Государственный университет, г. Стерлитамак, Россия,
республика Башкортостан

ВАЖНОСТЬ ТОЛЕРАНТНОСТИ В СОВРЕМЕННОМ МИРЕ.

«Есть только одна религия — религия любви. Есть только один язык — язык сердца.
Есть только одна раса — раса человечества. Есть только один Бог — и Он вездесущ.»
—Сатья Саи Баба

В эпоху, когда электронные средства массовой информации сближают нас в так называемую глобальную деревню или глобальное общество, его выгоды будут ощущаться только тогда, когда воцарится взаимное благополучие, взаимное уважение и понимание.

Толерантность как никогда ранее важна в современном мире. Мы живем в век глобализации экономики и все большей мобильности, быстрого развития коммуникации, интеграции и взаимозависимости, в век крупномасштабных миграций и перемещения населения, урбанизации и преобразования социальных структур. Каждый регион многолик, и поэтому эскалация нетерпимости и конфликтов потенциально угрожает всем частям мира. От такой угрозы нельзя отгородиться национальными границами потому, что она носит глобальный характер.

В переводе с латинского «толерантность» означает – терпение. Терпение определяется, с одной стороны, как способность терпеть, с другой – как настойчивость, упорство и выдержка.

Если вместо хороших чувств возникает ненависть, если беспокойство узурпирует духовный мир, то мы должны признать, что это не прогресс, а нечто, что приведет нас к неожиданным результатам.

В условиях глобализации, когда люди различного происхождения, культуры и религии живут вместе и когда мир стал многокультурным и полным разнообразия, установление терпимости и гармонии стало очень важным, и укрепление взаимной любви и привязанности стало жизненно необходимым.

Без терпимости и гармонии прочный мир в обществе не может быть сохранен, а лояльность друг к другу не может быть установлена.

Отсутствие терпимости ведет к борьбе, насилию и, наконец, разрушает мир и безопасность общества. Когда люди терпят неудачу в своих аргументах, они становятся нетерпимыми, а затем они используют силу и агрессию, чтобы поддержать свою точку зрения.

В недавней истории мы стали свидетелями значительных инцидентов, когда из-за отсутствия терпимости люди нападали на людей других вероисповеданий.

Мир полон разнообразия, и это красота нашей вселенной. Если бы не было никакого разнообразия, мир казался бы скучным и непривлекательным. И в каждой религии прописано основное правило человека, так называемое золотое правило нравственности: относись к человеку так, как бы ты хотел, чтобы относились к тебе.

Всемирное празднование Международного дня толерантности стало ежегодным мероприятием, объявленным ЮНЕСКО в 1995 году в целях повышения осведомленности общественности об опасностях нетерпимости и оказания помощи людям в осознании важности терпимости. Ежегодное празднование этого дня напоминает нам, насколько важны эти ценности.

Толерантность может проявляться различными способами, в различных случаях и в разное время. Человек может полностью не соглашаться с другими по любому вопросу, от религии до политики, и в то же время уважать тех, у кого есть разные идеи и мнения, и относиться к ним с полным достоинством и честью.

Терпимость необходима во всех сферах жизни, на каждом уровне, потому что она играет жизненно важную роль в установлении мира и любви.

Различные народы, культуры и религии мира, едины в своем стремлении к общей цели, заключающейся в обеспечении и сохранении гармоничных взаимоотношений и мира.

Проблема терпимости, толерантности, человеколюбия всегда рассматривалась в трудах ученых, как альтернативный путь развития человечества, по пути ненасилия, гармонии взаимоотношений между народами и цивилизациями.

Именно терпение считается одним из значимых качеств, для многих профессий, в частности - учителя. В педагогической работе, как ни в какой другой необходимо много терпения, а то ведь ученики могут из него вывести, что неприятно и даже небезопасно для самого человека и окружающих.

Первое значение толерантности связано с терпением, терпимостью, но это лишь одна грань трактовки этого многозначного понятия.

Второе значение включает аспект адаптации человека к чему-либо, кому-либо. Под адаптацией подразумевают отсутствие или ослабление реагирования на некий неблагоприятный фактор в результате снижения чувствительности к его воздействию.

Третье значение толерантности связано с устойчивостью: устойчивость к неопределенности; устойчивость к стрессу; устойчивость к конфликту; устойчивость к поведенческим отклонениям.

Четвертое включает понятие позволения. Быть толерантным означает допускать, что есть люди, отличные от нас по многим факторам, что у других есть собственное мнение, ценности, идеалы.

Пятое значение представляет толерантность как стремление человека достичь понимания с другими, согласовать самые разные установки, мотивы, ориентации, не прибегая к насилию и подавлению человеческого достоинства. Терпимость не является синонимом вседозволенности и всепрощения. Человек может оставаться при своем мнении и не соглашаться с другими, но признавать право на его существование. Толерантность также нельзя отождествлять с индифферентностью, сводить к необходимости преодоления чувства неприятия другого. Если человек вынужден находиться в ситуации долготерпения, то это приведет к отрицательным последствиям.

Заинтересованное отношение к другим людям, желание понять их и прочувствовать побуждает к работе разум, способствует расширению собственного толерантного опыта.

Толерантность рассматривает в качестве внутренней позиции каждого человека отношение к другому человеку, как к свободной личности, признание и уважение его права на отличие. Любой другой человек, который возмущается нами, - такой же

несчастный, болюющий страстью гнева, как и мы. И источником болезни является не сам человек, а внутреннее напряжение в нем. Сам человек может иметь доброе сердце и стремиться к добру, но у него это не получается, как это не получается и у нас. Такая вера в другого человека поможет бороться с раздражительностью.

Нужно быть готовым к этому и понимать, что если люди не обращают внимания на то доброе, что делается для них, то это не из человеческой неблагодарности. Толерантность представляет собой гармонию многообразия, критерий развития и культуры человека. Терпимость способствует воспитанию индивидуальной ответственности, ответственности за свое предназначение и ответственности за судьбу мирового сообщества.

Идея толерантности неотъемлемо связана с концепцией прав человека. И построение толерантного общества в Мире возможно при наличии определенных предпосылок: более или менее совершенного, исполняемого законодательства, некризисной конкурентоспособной рыночной социально ориентированной экономики, истинного политического плюрализма, а главным образом, все должно быть направлено на обеспечение прав и свобод человека, то есть на создание эффективно действующих механизмов их защиты. Но достижение этого невозможно без осознания каждым из нас своей социальной ответственности, проявляющейся в признании и уважении прав других людей и культур.

Список использованной литературы:

1. Галкин А.А. Публичная сфера и культура толерантности. – М.: 2012, с.-271.
2. Ищенко Ю.А. Толерантность как философско-мировоззренческая проблема // Философская и социологическая мысль. 2010. №4. С. 48-60.
3. Ожегов. С.И. Словарь русского языка. - М.: 2013.- с. 707.
4. Петрицкий В.А. Толерантность – универсальный этический принцип // Известия СП лесотехнической академии. СПб.:2013.- С.139-151.
5. Семашко М. А. Развитие термина «толерантность» в гуманитарных науках // Электронный научно-педагогический журнал, 2007, с.-201.

Досмагомбетова А.Р., студентка 2 курса
Научный руководитель – магистр Мағдатов К.Ж., колледж экономики, бизнеса и права
КЭУК, г.Караганда, Республика Казахстан

КОМПЕНСАЦИЯ МОРАЛЬНОГО ВРЕДА ПРИ ЗАЩИТЕ ЧЕСТИ И ДОСТОИНСТВА В РК

Проблема возмещения морального вреда была и остается объектом внимания юристов-практиков, поскольку это напрямую связано с социальной защитой личности, охраной неприкосновенности. Так как одним из условий жизни развитого общества является забота о благе каждого гражданина. Действующая Конституция Республики Казахстан 1995 г. провозгласила человека, его права и свободы высшей ценностью и поставила их под защиту государства. Среди них важнейшее место занимают нематериальные блага личности, такие как жизнь, честь, достоинство, здоровье, деловая репутация. Одним из способов защиты этих неимущественных благ и прав согласно п. 1 ст. 9 Гражданского кодекса Республики Казахстан является возмещение морального вреда.

В советский период в законодательстве отсутствовало определение морального вреда. В юридической литературе того периода предлагались самые разные определения, раскрывающие суть этого понятия, но в основных чертах они совпадают. Так, по мнению Н.С. Малеина, под неимущественным (моральным) вредом следует понимать «вред,

выражающийся в причинении потерпевшему моральных или физических страданий». В.Т. Смирнов рассматривает нематериальный вред с позиции «умаления духовных интересов как объективных социальных потребностей лица, а не вообще любое переживание, «слезы и обиду или физические страдания». А.М. Белякова считает, что моральный вред выражается не только в переживаниях, но и в ограничении возможности лица активно участвовать в жизни: свободно передвигаться из-за ампутации ног, видеть и слышать при потере зрения или слуха и т.п.

Согласно ст. 951 ГК РК моральный вред - это нарушение, умаление или лишение личных неимущественных благ и прав физических лиц, в том числе нравственные или физические страдания (унижение, раздражение, подавленность, гнев, стыд, отчаяние, физическая боль, ущербность, дискомфортное состояние и т.п.), испытываемые (претерпеваемые, переживаемые) потерпевшим в результате совершенного против него правонарушения.

Моральный вред возмещается причинителем при наличии вины причинителя, за исключением случаев, предусмотренных пунктом 3 настоящей статьи. Моральный вред возмещается, независимо от вины причинителя, в случаях, если:

1) вред причинен жизни и здоровью гражданина источником повышенной опасности;

2) вред причинен гражданину в результате его незаконного осуждения, незаконного привлечения к уголовной ответственности, незаконного применения в качестве меры пресечения заключения под стражу, домашнего ареста или подписки о невыезде, незаконного наложения административного взыскания в виде ареста, незаконного помещения в психиатрическое лечебное учреждение или другое лечебное учреждение;

3) вред причинен распространением сведений, порочащих честь, достоинство и деловую репутацию;

4) иных случаях, предусмотренных законодательными актами.

Моральный вред, причиненный действиями (бездействием), нарушающими имущественные права гражданина, возмещению не подлежит, кроме случаев, предусмотренных законодательными актами.

Согласно ст. 952 ГК РК моральный вред возмещается в денежной форме. При определении размера морального вреда учитываются как субъективная оценка потерпевшим либо в случае его смерти в результате совершенного против него правонарушения близкими родственниками, супругом (супругой) тяжести причиненного нравственного ущерба, так и объективные данные, свидетельствующие о степени нравственных и физических страданий потерпевшего либо в случае его смерти близких родственников, супруга (супруги): жизненная важность блага, бывшего объектом посягательства (жизнь, здоровье, честь, достоинство, свобода, неприкосновенность жилища и т. д.); тяжесть последствий правонарушения (убийство близких родственников, причинение телесных повреждений, повлекших инвалидность, лишение свободы, лишение работы или жилища и т. п.); характер и сфера распространения ложных позорящих сведений; жизненные условия потерпевшего (служебные, семейные, бытовые, материальные, состояние здоровья, возраст и др.), иные заслуживающие внимания обстоятельства.

Моральный вред возмещается независимо от подлежащего возмещению имущественного вреда.

В соответствии с п.1 ст.17 Конституции РК достоинство человека неприкосновенно. Согласно п.п.1 и 2 ст.18 Конституции каждый имеет право на неприкосновенность частной жизни, личную и семейную тайну, защиту своей чести и достоинства.

Честь — это общественная оценка гражданина, основанием которой являются его моральные, деловые, семейные и др. качества. Близкими по существу категориями

являются репутация, престиж личности, а также обиходное понятие доброго имени. Достоинство — это осознание человеком своей ценности, значимости своих качеств и способностей, то есть, внутренняя самооценка личности. Достоинство (самооценка) личности может охраняться только в пределах его совпадения с общественной оценкой (честью). Чрезвычайно высокое мнение субъекта о себе законом не защищается. Поэтому в гражданском праве эти понятия употребляются практически как равнозначные. Деловая репутация — устойчивая положительная оценка деловых достоинств лица, общественным мнением. Аналогичное разъяснение понятий и содержания названных личных неимущественных прав и благ гражданина, приобретаемых им с рождения, дано в Нормативном постановлении Верховного Суда РК № 6 от 18.12.1992 года «О применении в судебной практике законодательства о защите чести, достоинства и деловой репутации физических и юридических лиц».

Личные неимущественные права возникают в отношении благ неимущественного характера, соответственно и защищаются они в основном способами, не имеющими целью восстановление нарушенной имущественной сферы потерпевшего. Законодателем предусмотрены специальные и общие способы защиты личных неимущественных прав:

Так, часть 2 ст.143 ГК устанавливает специальный порядок опровержения порочащих сведений, которые были распространены в средствах массовой информации: опровержение должно быть бесплатно опубликовано в тех же средствах массовой информации. Пункт 1 ст.141 ГК, пункт 6 ст.143 ГК предусматривают возможность использования при защите личных неимущественных прав и благ любого общего способа, названного в ст.9 ГК: признание права, восстановление положения, существовавшего до нарушения права, пресечение действий, нарушающих право или создающих угрозу его нарушения, возмещение морального вреда и т.п.. Из пункта 2 Нормативного постановления Верховного Суда РК № 7 от 27.11.2015 года «О применении судами законодательства о возмещении морального вреда» следует, что в соответствии со ст.ст.9 и 141 ГК и другими законами республики защита личных неимущественных прав и благ производится судом также путем компенсации морального вреда в денежном выражении.

При рассмотрении гражданских дел, возбужденных по основаниям и порядке, предусмотренным ст.ст.141,143 ГК гражданско-правовая ответственность за посягательства на честь и достоинство личности наступает при одновременном наличии трех условий: во-первых, оспариваемые сведения были распространены (чтобы были устно или письменно сообщены третьему лицу, а не самому потерпевшему); во-вторых, они порочат это лицо (уменьшают его честь и достоинство), и, наконец, в-третьих, не соответствуют действительности (являлись вымышленными, надуманными и т.д.), что с исчерпывающей полнотой должно быть установлено судом (п.2 Нормативного постановления Верховного Суда РК «О некоторых вопросах, возникающих при рассмотрении судами дел о защите чести и достоинства граждан, а также деловой репутации граждан и юридических лиц»).

Согласно п.16 Нормативного постановления Верховного Суда РК № 7 от 15.11.2015 года «О применении законодательства о возмещении морального вреда» при аналогичной правовой ситуации требование оправданного лица по делу частного обвинения о взыскании морального вреда может быть удовлетворено лишь при условии, если частная жалоба не имела под собой никаких правовых оснований и обращение в суд было направлено исключительно на причинение вреда другому человеку (злоупотребление правом). При этом истец должен доказать факт злоупотребления правом.

В этой связи представляется, что обращение в государственные органы и общественные организации (например, к акиму области, партию «Нур Отан») с заявлением о привлечении лица к уголовной ответственности за совершение уголовно-наказуемого деяния с изложением заведомо ложных фактов, является злоупотреблением правом и распространением порочащих сведений, поскольку Народно-демократическая партия «Нур отан», акимы разных уровней не являются органами и лицами, к

компетенции которых относится возбуждение и расследование уголовных дел. Такие обращения берутся на контроль и переадресуются в органы уголовного преследования, тем самым становятся известными широкому кругу лиц — руководителей канцелярий, исполнителей.

При этом в особо уязвимом положении оказываются госслужащие, в отношении которых поступают заведомо ложные обращения, поскольку несение государственной службы является выражением особого доверия со стороны общества и государства и предъявляет высокие требования к их морально-этическому облику. Факт возбуждения уголовного дела и в случае его прекращения по реабилитирующим основаниям наносит серьезный урон деловой репутации госслужащего и может преградить возможность дальнейшего пребывания на госслужбе, не говоря уже о продвижении по карьерной лестнице. Поэтому позиция ответчиков по таким делам, что имело место реализация их конституционного права, не основана на Законе.

Позор, покрывающий имя человека, обвиняемого в преступлении, которого он не совершал, не только сводит к нулю социальный престиж гражданина, но и бросает тень на его родных и близких. Компенсация морального вреда является действенным способом защиты неимущественных прав, поскольку каждый гражданин – это личность, обладающая с рождения абсолютными правами и благами, нарушение которых зачастую может быть более чувствительным, нежели нарушение имущественных прав. Законодательно гарантированная таким образом охрана чести, достоинства и деловой репутации оказывает положительное влияние на психическое состояние потерпевшего, вселяет веру в справедливость, и, в свою очередь, обязанность правонарушителя компенсировать причиненный им моральный вред является мерой определенной ответственности, не позволяющей безнаказанно умалять честь, достоинство, деловую репутацию личности.

В соответствии с подпунктом 1) ст.187 ГК на требования о защите нематериальных благ и личных неимущественных прав исковая давность не распространяется, кроме случаев, предусмотренных законодательными актами. Согласно норм п.4 Нормативного постановления Верховного Суда РК № 7 от 15.11.2015 года «О применении законодательства о возмещении морального вреда» судам надлежит иметь в виду, что в соответствии с Законом РК от 24.03.1998 года № 213-1 «О нормативных правовых актах» законодательные акты, предусматривающие защиту личных неимущественных прав граждан применяются к правоотношениям, возникшим после введения их в действие, если иной порядок не предусмотрен законодательными актами.

В силу норм ч.2 ст.225 ГПК суд разрешает дело в пределах заявленных требований, и в случае, предъявления истцом требования только о компенсации морального вреда, причиненного распространением ответчиком сведений, порочащих его честь, достоинство и деловую репутацию, представляется, что в резолютивной части решения суд не обязан указывать какие конкретно порочащие сведения не соответствуют действительности и каким способом они должны быть опровергнуты.

Так, из п.24 Нормативного постановления Верховного Суда РК № 7 от 27.11.2015 года «О применении судами законодательства о возмещении морального вреда» следует, что решение о компенсации морального вреда должно содержать: описание характера правонарушения, которым потерпевшему причинен моральный вред; указание на те личные неимущественные блага и права потерпевшего, которые были нарушены; данные об испытываемых потерпевшим нравственных или физических страданиях; способ защиты неимущественных прав (восстановление положения, существовавшего до нарушения права; устранение последствий морального вреда; взыскание компенсации морального вреда), а также обоснование размера компенсации морального вреда; нормы материального права, которыми суд руководствовался при вынесении решения.

В резолютивной части решения суд обязан указать вид ответственности ответчика (субсидиарная, долевая, солидарная, индивидуальная), а также источник, из которого

компенсируется (за счет имущества физического лица или денег, находящихся на банковских счетах юридического лица; из государственной казны) моральный вред. При компенсации морального вреда из государственной казны суд обязан указать администратора соответствующей бюджетной программы, который в установленном законодательством порядке обеспечивает исполнение вступившего в законную силу решения суда.

Список использованной литературы:

- 1 Конституция Республики Казахстан (принята на республиканском референдуме 30 августа 1995 года)
- 2 Гражданский кодекс Республики Казахстан Кодекс Республики Казахстан от 1 июля 1999 года № 409
- 3 Нормативное постановление Верховного суда Республики Казахстан от 15 ноября 2015 г. № 7 «О применении судами законодательства о возмещении морального вреда»
- 4 Закон Республики Казахстан от 24 марта 1998 года № 213-1 «О нормативных правовых актах»

Есмагамбетова С.Ш, студентка 2 курса
 Научный руководитель – Рахметуллина М.А., Карагандинский государственный университет имени Е.А.Букедова, г.Караганда, Республика Казахстан



ЧТО ТАКОЕ ТОЛЕРАНТНОСТЬ?

Толерантность - это социологический термин, обозначающий терпимость к иному мировоззрению, образу жизни, поведению и обычаям. Толерантность не означает принятия иного мировоззрения или образа жизни, она заключается в предоставлении другим права жить в соответствии с собственным мировоззрением. Понятие

«толерантность» активно стало употребляться в обществе в конце 90-х гг. прошлого века, вызывая споры и противоречия по содержащимся в нем постулатам. Толерантность это:

- ✓ Уважение прав других,
- ✓ Принятие другого таким, какой он есть,
- ✓ Уважение человеческого достоинства,
- ✓ Сотрудничество и т.д

Плюсы толерантности:

- помогает быть гуманным;
- учит преодолевать страхи через коммуникацию с другими непохожими людьми;
- вырабатывает правильное понимание разного самовыражения людей с их привычками, характером, мировоззрением и укладом жизни;
- способствует личностному и общественному развитию через передачу опыта и знаний, путем взаимодействия среди как отдельных людей, так и наций в целом.

Минусы толерантности:

- манипуляция сознанием людей под видом толерантности, прикрытые благими намерениями;
- тонкая грань между действительно терпимостью и рабским терпением, в ущерб личности;
- подмена истинных понятий и ценностей ложными, посредством социальных технологий;
- толерантность некоторыми воспринимается как равнодушие, нежелание воспринимать и бороться.

Человек по сути своей уникален, но в чем-то люди похожи, поэтому - ищут подобных себе, своим увлечениям, вероисповеданию. Принадлежность важна для личности, в виду того, что люди - существа социальные. У разных народов менталитет отличается, и что в одной стране приемлемо - в другой может вызвать общественный резонанс. Что значит толерантность в общем понятии?

Казахская толерантность - это черта национального характера, элемент менталитета, выражающий терпимость к образу жизни других этносов, их поведению, традициям, обычаям, чувствам, мнениям, идеям, верованиям. Это понимание того, что в обществе имеется другое, отличное этническое начало и оно имеет право на уважение. Поэтому казахская толерантность, ставшая в наше время чертой характера всех этносов, проживающих в Казахстане, это толерантность не просто мирного сосуществования, а уровня единства и согласия. К главным национальным ценностям казахского народа относятся единство и согласие.

Нетерпимость к одной группе населения приводит к нетерпимости к другим группам и может стать нормой общества. Это, в свою очередь, чревато социальной напряженностью, потерей ценностей и деградацией общества.

Список использованной литературы:

- 1) <https://womanadvice.ru/chto-takoe-tolerantnost-i-kakie-ee-vidy-sushchestvuyut>
- 2) <http://agkipr.kz/archives/730>
- 3) http://www.inform.kz/ru/kazahskaya-tolerantnost-eto-cherta-nacional-nogo-haraktera_a2912456
- 4) <https://topnews.e-akmo.kz/news/e37a713db568bcee3647af7946ef5a8c/index.html>

ДЕВИАНТТЫ МІНЕЗ-ҚҰЛЫҚТЫ ЖАСТАРМЕН ӘЛЕУМЕТТІК ЖҰМЫС

Әлеуметтік қызметкер өзінің кәсіби қызметінде әртүрлі адамдар тобымен жұмыс жасайды, ондай топтарға әлеуметтік әлсіз адамдар кіреді. Әрине ондай топ санаттарына: мүгедектер мен қарттар, көп балалы отбасылар, жалғыз басты аналар, жұмыссыздар және жастар жатады.

Жастар қазіргі қоғамның дамуының қайнар көзі, олар еліміздің болашағы. Алайда қазіргі таңда олардың жетіліп дамуында көптеген әлеуметтік факторлар теріс әсер беруде. Жастардың көбінде әртүрлі мәселелер туындауда, атап айтатын болсақ, жастар арасындағы қылмыстық, заң бұзушылық әрекеттердің кең етек жаюы, жұмыссыздық, суицид мәселелері, білім алудағы қиындықтар. Бұл туындап отырған мәселелердің барлығы жастар тобының, әлеуметтік жұмыс ғылымының зерттеу объектісіне айналуына себепкер болып отыр. Бұл мәселелердің барлығы бүгінгі күні өзекті болып отыр және бір – бірімен тығыз байланысты. Осының ішінде біздің тоқталайық деп отырған мәселеміз ол жастардың бойындағы девиация мәселесі, себебі бүгінгі таңда ұлттық болмысымызға кереғар, келеңсіз құбылыстардың жастар арасында кең етек алуы көрініс тауып отыр.

Жалпы девиантты мінез – құлық деген әлеуметтік нормаларды бұзатын жүріс-тұрыс түрі болып түсіндіріледі, сонымен қоса кейінгі жылдары бұқаралық сипатқа ие болды. Соның нәтижесінде көптеген мамандық иелерінің назарына ілікті, яғни бұл мәселемен әлеуметтанушылар, әлеуметтік қызметкерлер, психологтар және медицина қызметкерлері, сонымен қатар құқық қорғау органындағы қызметкерлер қарастырады [1].

Девиантты мінез – құлық дегеніміз, біріншіден қоғамда қалыптасқан нормаларға сай келмейтін адамның ісі немесе әрекеті, екіншіден бұқаралық формада көрініс табатын, ресми бекітілген стандарттарға сай келмейтін адамдар әрекеті сипатталатын әлеуметтік құбылысы болып табылады.

Қоғам дами түскен сайын, әлеуметтік нормалар мен қабылданған әдептер өзгеріп отырады, яғни ол өзгермелі, лабильді болып келеді. Сонымен қатар сол нормаларға деген адамдардың көзқарастары да өзгеріп отырады. Сол себептен нормадан ауытқитын мінез – құлық табиғи құбылыс болады. Жалпы толық бекітілген нормаларды қабылдау және соған мойын сыну ол конформизм болып табылады, ал керісінше ауытқыса ол – девиация болып саналады. Осы девиация түсінігі сол қоғамда тарихи қалыптасқан мінез-құлықтың шегін, шамасын, интервалын көрсететін әлеуметтік норма арқылы өлшеніледі [2].

Әлеуметтік норма – сол қоғамды жүріс – тұрыс этолондарымен қамтамасыз ету және сол қоғамдағы топтар мен индивидтар арасындағы қарым – қатынасты реттеу функцияларын атқарады. Көптеген қоғамдарда әлеуметтік нормаға сай келмейтін, салт-дәстүрге қарама-қайшы келетін әрекеттерді қатал жазалаған, мысалы ежелгі Спарта билеушілері шаштың ұзындығына, киіну стиліне, жүріс-тұрысына қадағалау жасаған, егер сол нормаларға қарсы әрекет болса қатал жаза қолданған. XX ғасырдағы совет одағы кезінде мұндай әрекеттер жазаланған. Негізінен тарихи деректерге сүйенсек, девианттық мінез-құлықты жазалау нәтиже бермеген, себебі бірнеше уақыт өткеннен кейін алдынғылардан күшейе түсетін ауытқу формалары пайда бола бастаған.

Көптеген қоғамдарда бұл процессті қадағалау симметриялы емес, негативті девиантты жүріс-тұрыс айыпталады, ал позитивті – мақұлданады. Сол себептен, әлеуметтанушылар нормадан ауытқу процесін екі формаға бөлген, олар:

- позитивті – бұл қоғамдық қабылданған нормалардың шекарасынан шығатын шығармашылық және дарындылық көріністері болып табылады.

• негативті – қоғамда жағымсыз пікір қалдыратын жүріс-тұрыс көріністері (ішімдік колдану, нашақорлық, ұрлық, қылмыстық әрекеттер).

Дәл осы, негативті мінез – құлық формасы көптеген ғылымдар иелерінің зерттеу объектісі болып табылады, соның ішінде әлеуметтік жұмыскерлердіңде. Бұл мінез-құлық формасы аморальді (моральдік нормаларға сай емес әрекеттер) және деликвентті (құқық бұзушылық әрекеттер) болып қарастырылады. Жалпы Осы девиация мәселесінің алғашқы классификациясын ұсынған XX ғасырдың 60 жылдарындағы америандық социолог Г.Беккер болатын. Ол девианттылықты бірінші реттік және екінші реттік деп қарастырған. Оның пайымдауынша, бірінші реттік ауытқу – бұл нормадан ауытқитын жүріс-тұрыс, алайда қоғамға болмашы зиян келтіреді және кең етек жайған болуы ықтимал, ал екінші реттік ауытқу – әлеуметтік қатынастарға, жүйе ретіндегі қоғамға айқын зиян келтіреді. Ол екінші реттік ауытқуды да бөліп қарастырған:

а) заңға қарсы әрекеттер, зорлық – зомбылық, қылмыстық әрекеттер;

б) әлеуметтік нормаларға, таптаурындарға және салт - дәстүрге қарсы әрекеттер;

Жалпы осы девианттық мінез-құлықты сипаттайтын үш негізгі көзқарас қалыптасқан:

• биологиялық көзқарас – өкілдері Ч. Ломброзо мен У. Шелдон, жалпы мәні девиантты мінез-құлық, әсіресе құқық бұзушылық сол адамның денесінің конституциясына байланысты деп қарастырған. мысалы егінің алдына қарай шығыңқы болуы, ауырпашылық сезімдерге деген төмен сезімталдылық (Ч. Ломброзо) немесе мезоморфтік, яғни арықтық пен күшпен ерекшеленетін дене бітімі (У. Шелдон). Қазіргі таңда бұл бағытта девианттылықты зерттейтін ғалымдар хромосомадағы ауытқуларды да жатқызады;

• психологиялық көзқарас – өкілдері З. Фрейд, А. Адлер, жалпы мәні девианттылық тұлғаның психологиялық ауытқушылығының себебінен, әртүрлі комплекстардың болуының нәтижесінен, сонымен қатар ид пен Супер-Эго арасындағы қарама-қайшылықтардан туындайды деп қарастырған. Бұл көзқарастағылар әлеуметтік нормалар адам инстинктерінен қанағаттандыру барысында тосқауыл деп түсіндерген және соның әсерінен тұлға қақтығыстық жағдайға түскен;

• әлеуметтік көзқарас – өкілдері Беккер, Селин, Маркс, Мертон, Парсонс, жалпы мәні девиантты мінез-құлық әлеуметтік себептерден туындайды. Девианттық феномені «3 үйлеспеушілікке» сәйкес анықталады. Олар нормалар талабы, өмір талабы, тұлғалық қызығушылықтар (Кудрявцев) [3];

Қазіргі таңда жастар арасында, оның ішінде жасөспірімдер арасында көптеген теріс қылықтардың дамуы кең етек жаюда. Оның ішінде алкогольизм, нашақорлық, жөзекшелік, суицид және құқық бұзушылық, кезбелік, жыныстық девиация, садизм, зорлық-зомбылық қазіргі таңдағы жаһандық мәселе болып отыр. Көптеген ғалымдар жастарға әсер ететін факторларды атап көрсетіп өткен, атап айтсақ,

• психожаракаттаушы жағдайлардың әсері (үйден қашу, суицид);

• отбасындағы тәрбиенің дұрыс ұйымдастырылмағандығының нәтижесінің әсерінен (нашақорлық, алкогольизм, құқықбұзушылық);

• биологиялық факторларға негізделетін, әуестіктің патологиясының әсерінен (садизм);

Бүгінгі күні жастар алкогольге және нашаға әуес болып келеді, сонымен қатар дағдарыстық кезеңге орай ақша табу жолын іздеп жөзекшелікке, нашаны сатуға кіріп кеткен жастарымыз аз емес. Бұндай топтағы жастарға келесідей әлеуметтік қызметтер көрсетіледі. а) әлеуметтік – тұрмыстық, яғни қызмет көрсетілушілердің өмірлік әрекеттерін сүйемелдеу; б) әлеуметтік – медициналық, яғни қызмет көрсетілетін адамдардың денсаулықтарын жақсарту және сақтау шаралары; в) әлеуметтік – психологиялық, яғни психологиялық жағдайларын коррекциялау жұмыстары; г)

әлеуметтік – мәдени, яғни тынығу жұмыстарын ұйымдстыру, д) әлеуметтік – педагогикалық, яғни тәрбиелеу мен оқытуға бағытталған жұмыстар; е) әлеуметтік – құқықтық, яғни құқықтық статусын өзгертуге және жақсартуға, заңдық тұрғыдан көмек көрсету [3].

Девиантты мінез-құлықты жастармен әлеуметтік жұмыс жасау барысында прафилактикалық жұмыстың және әлеуметтік бақылаудың маңызы зор болып табылады. Сонымен қатар диагностикалық жұмыста маңызды болып есептелінеді.

Диагностикалық жұмыс және профилактика:

- Информациялық көзқарас (қылмыс туралы ақпараттар беру)

- Адамның жүріс – тұрысына әсер ететін жағымсыз факторларды және қоздыратын әлеуметтік себептерді жою.

- Девиантты жүріс-тұрыстағы жастарды бақылау және қадағалау

Девиантты жүріс – тұрысты жастарды қадағалау мен бақылау әдістері мен тәсілдері девиантты мінез-құлықтың түрлеріне байланысты адекватты құралған болуы қажет, репрессивті әсер ету жолдарын тарылту керек. Сонымен қатар өз-өзіне көмек көрсетуге бағытталатын әлеуметтік көмек пен топтар жүйесін құру. Жалпы қоғамға рухани және дінді дұрыс насихаттайтын институттар құру. Зорлық зомбылықты, зұлымдықты және ашық жыныстық қатынасты насихаттайтын бейнероликтерді көрсетілуіне тыйым салу. Жастардың бос уақытын тиімді пайдалануға үйрету. Ақпараттар тарату жұмыстары, ата – налармен жұмыс жасау, студенттермен де ақпарат таратын лекциялар жүргізу, яғни ағартушылық жұмыс жасау тиімді әдіс бола алады [4].

Сонымен қортындылап айтсақ, жастар ол қоғамның болашағы, сонымен қоса еліміздің дамуының қайнар көзі. Жастардың дұрыс, қоғамға пайдалы ісер ететіндей болып тәрбиеленуі, еліміздің дамыған 30 елдің қатарына кіруіне себепші, қоғамның әлеуметтік-демографиялық тобы екендігі айтпасада белгілі. Жалпы қоғам жатардың қолында деп айту артық емес, алайда ол көптеген жастардың, сонымен қатар оларды тәрбиеленуіне себепкер болған әрбір азаматтың санасына кіре қоймағандығын айта кетуіміз керек. Неге десеңіз, көптеген жас, энергиясы тасыған жастарымыз өз-өздерін дамытым, елімізге өздерінің үлесін қосудың орнына теріс жолға түсіп, ашщы судың, зиянды заттардың әсеріне берілуде. Көптеген жас қыздарымыз ақшаның соңынан қуып қандай жолға түскендерін саралай алмай жатыр. Ия бұл біздің қоғамымыздың дерті. Себебі қоғамымызда заңға қайшы көптеген шаралар өрбиде, мысалға коррупция, мектептегі жасөспірімдерге деген қысым, ақша талап ету, қорқыту, бопсалау сынды әрекеттер жастардың өмірінде елеулі орын алуда. Бұлардың барлығы жастардың бойында девиацианттық жүріс-тұрыстың тууына әсер етуде.

Девиацияны ең алдымен әлеуметтік құбылыс ретінде адамдық іс-әрекеттердің массалық формасы ретінде қарастырады, ол арнайы қоғамның тарихи дәстүрмен қалыптасып келе жатқан және ресми-қалыптасқан әлеуметтік нормалардан ауытқуын қарастыруға болады [1]. Девианттық мінез-құлық дегеніміз – бұл жалпымен қабылданған моральдық, құқықтық және әлеуметтік нормаларға сәйкес емес адамдар өмірінің бейнесі немесе іс-әрекеттер, ол тұлғаға, әлеуметтік топтарға және қоғамға тұтастай зиян келтіретін (немесе пайда әкелетін), сол сияқты қоғаммен талқыға түсетін (немесе қолданатын) пікір және қоғамның қолдауын табатын немесе істелінген зияндары үшін жауапкершілікке түседі.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Я. Гилинский /Девиантология: социология преступности, наркотизма, проституции, самоубийств и других «отклонений»/. – СПб.: Издательство «Юридический центр Пресс», 2009. – 520 с.
2. Агафонов, А.Н. и др. Социальная работа с молодежью девиантного поведения /– Петропавловск, 2000. – 354 с.

3. Павленок П.Д., Руднева М.Я. /Социальная работа с лицами и группами девиантного поведения: учеб. Пособие/ – М.: ИНФРА-М, 2007. – 185 с.
4. Антонян, Ю.М., Е. Самичев, Н.Ф. Басов./Социальная работа с молодежью/ – М.: Дашков и К., 2010.– 322 с

Жақсылық Ә., 2 курс студенті

Ғылыми жетекшісі - аға оқытушы Е. Ахтышхан, Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

ҚР-ДА МҰРАГЕРЛІК ҚАТЫНАСТАРДЫҢ ҚҰҚЫҚТЫҚ РЕТТЕЛУІ

Мұра дегеніміз - бұл мүліктік немесе басқа да мүліктік емес құқықтар мен міндеттердің қайтыс болған адамның мұрагерлеріне заңды түрде қалуы.

Ал, Мұрагерлік құқық дегеніміз - қайтыс болған адамның мүлкінің мұрагеріне көшу тәртібін белгілейтін құқықтық нормалардың жиынтығы.

Азамат қайтыс болған ретте, оған тиесілі мүлікке меншік құқығы өсиетке немесе заңға сәйкес мұрагерлік бойынша басқа адамдарға беріледі.

Көптеген әдебиеттерде мұра алғаш рет Ежелгі Римде «hereditas», - деп аталып, қолданылатын болған деген пікірлер бар [1. 10-11].

Мұралық мүлікке мұра қалдырушының заң бойынша тиесілі мүліктері ғана кіреді. Азаматтардың меншік оның ішінде жеке меншік құқығының объектілері мұрагерлік мүлік құрамына жатады.

Мұрагерлік құқық жеке меншікпен басқа да мүліктердің мұра қалдырушы адамның мұраға ие болатын мұрагерлерінің қарауына өтуін реттейді. Мұрагерлік құқық жанұя құқығымен заңдылықты қорғайды, отбасылардың нығайып, одан әрі өсіп-өркендеуіне, кәмелетке толмаған балалар мен еңбекке жарамсыз отбасы мүшелерінің құқығын қорғауда бір-бірін толықтырып, мазмұнын аша түседі.

Мұрагерлік құқық азаматтық құқықтың бір бөлігі болып табылады.

Қазақ отбасындағы көп балаларының ішінен кенже баласын ата-анасы қолында қалдырып, шаңырақ иесі деп есептейді. Осы кенже баланың тұратын үйін «Қара шаңырақ», деп атайды. Басқа балалары үйленіп, жеке отау тіккенде қара шаңырақтан енші алады. Қара шаңыраққа қазақ даласының жазылмаған заңы бойынша, әрқашанда үйдің кенжесі ие болып қалған.

Отбасының үлкен балалары бөлінген еншіге көңілі толмай өкпелеуге барғанмен, қара шаңыраққа мұрагер болуға таласпаған. Салт бойынша кенже бауырын ата-аналарымен бірге қалдырып, өздері бөлек отау құрған. Бірақ жастары үлкен екендігіне қарамастан кенже бауырлары ие болып отырған қара шаңырақты ешқашан аттап өтпеген, әрліберлі жол жүргенде, алыс сапарға шыққанда қара шаңырақтан дәм татып, бата жасаған. Қазақтың бұл салты ағайын арасындағы мүлікке таласулардың, алауыздықтың болмауына бағытталған. Керісінше, ынтымақтастыққа, бірлік-берекеге шақырып, ауызбіршілікке тәрбиелейді [2. 9-10]. Қазақтың бұл салты біршама өзгергенмен, қазір де сақталған. Бұрынғы заманда әкесі көзі тірісінде балаларына енші бөліп, салт-дәстүр бойынша реттеп отырса, енді атадан балаға қалатын мирасты Азаматтық кодекстің баптары бойынша рәсімдеп, мұраға қалдыратын болды.

Мұра екі түрде қалдырылады: заң және өсиет бойынша. Мұра қалдырушы қайтыс болар алдында мүлкі жайлы ешкімге өсиет етпесе немесе өсиет еткеннен кейін де мүлік иесіз қалса, мұрагерлер заң бойынша мұраға ие болуға шақырылады.[3]

«Қазақстан Республикасының 2010 жылдан 2020 жылға дейінгі кезеңге арналған құқықтық саясат тұжырымдамасы туралы» Қазақстан Республикасы Президентінің 2009 жылғы 24 тамыздағы N 858 Жарлығына сәйкес азаматтық-іс жүргізу құқығы сот төрелігінің қолжетімділігін, азаматтық сот ісін жүргізуге қатысушылардың құқықтарын

барынша іске асыруды қамтамасыз етуге, жеке адамның бұзылған құқықтары мен бостандықтарын, қоғам және мемлекет мүдделерін уақтылы қорғауға және қалпына келтіруге арналған. Азаматтық істерді жедел қарап шешуді қамтамасыз ету мақсатында сот талқылауына істерді дайындау сатысын оңтайландыру тұжырымдамада қарастырылған азаматтық іс жүргізу заңнамасын жетілдіру жөніндегі шаралардың бірі.

Бес институционалды реформа аясында қабылданған азаматтық-процесстік кодекс нормалары да азаматтық істерді соттың қарауына тыңғылықты дайындауды көздейді. Сондықтан мұрагерлік дауларды жедел қарап шешуді қамтамасыз ету мақсатында судья сот талқылауына істерді дайындауға ерекше көңіл бөлуі қажет.

Мұрагерлік қатынастарынан туындайтын дауларға келесі даулар жатады: заңдық маңызы бар фактілерді анықтау; адамдардың туыстық қатынастарын; адамның біреудің асырауында болуын; әке болуды тануды; азаматтық хал актілерін жазу органдары қайтыс болуды тіркеуден бас тартқан жағдайда, адамның белгілі бір уақытта белгілі бір мән-жайларда қайтыс болуын; мұрагерлікті қабылдау және мұрагерліктің ашылу орнын анықтау; өсиетті жарамсыз деп тану; мұрадан бас тарту; мұраны бөлу; мұраны қабылдау мерзімін қалпына келтіру және т.б.

Мұрагерлік туралы істер бойынша дауларды шешкен кезде іске қатысатын адамдар шеңберін және олардың процессуалдық мәртебесін анықтау, істі қарау мерзімін анықтау үшін келіп түскен арызды сотта қарау тәртібін, қолданылатын материалдық норманы білу маңызды.

Мұрагерлік даулары талап қою іс жүргізу және ерекше іс жүргізу тәртібімен қаралады.

Ерекше іс жүргізу тәртібінде қаралатын даулар Қазақстан Республикасының Азаматтық процесстік кодексінің 305-бабында қарастырылған.

Өсиетті жарамсыз деп тану, мұрадан бас тарту, мұраны бөлу, мұраны қабылдау мерзімін қалпына келтіру туралы даулар талап қою іс жүргізуі тәртібінде қаралады.

Істердің кейбір категориялары талап қою іс жүргізуі, сондай-ақ ерекше іс жүргізу тәртібінде де қаралады.

Мысалы, АПК-нің 302-бабы 1-тармағының 1-тармақшасына сәйкес заңдық маңызы бар фактілерді анықтау туралы істер ерекше іс жүргізу тәртібінде қаралады. Егер арыз берген немесе істі ерекше іс жүргізіп қарау кезінде соттың ведомстволығына құқығы туралы даудың бар екендігі туралы белгілі болса, сот арызды қараусыз қалдыру туралы ұйғарым шығарады, онымен тараптар мен мүдделі тұлғаларға олардың талап қою ісін жүргізу тәртібімен сотқа жүгіну құқығы түсіндіріледі [4].

Мысалы, мұрагерлік мүлікке қатысты жасалған мәмілені жарамсыз деп тану туралы талап мұраны қабылдаған мұрагермен ғана қойылуы қажет.

Мұраны қабылдау фактісі - талапкердің процессуалдық мәртебесінің және оның аталған талапты қою өкілеттігінің қажетті шарты. Мұраны қабылдау мұрагерлікке құқық туралы куәлікпен (Қазақстан Республикасы Азаматтық кодексінің 1073-бабы (бұдан әрі - АҚ) немесе мұрагер мұраны қабылдады деп таныған соттың шешімімен (АҚ-нің 1072-3 - бабы) расталады.

Өсиетті толық немесе ішінара жарамсыз деп тану туралы талапты өзіне мүліктік салдар тудыратын тұлға қоюы қажет.

Басқа жағдайлардың барлығында талап қою талаптары қанағаттандырылудан бас тартылады.

Сот тәжірибесінен мысал келтіретін болсақ, талапкер Ж. сотқа нотариус К-ға 2011 жылғы 21 қазандағы өзі және жұбайы Ж. 2011 жылы өздерінің пәтерін қыздары М.-ға өсиет етіп қалдырған өсиетті жарамсыз деп тану туралы талап арызымен жүгінді. Ол өз талабын келесі уәждермен негіздеді. 2015 жылдың 30 қазанында жұбайы Ж. қайтыс болады. Өсиет дұрыс жасалмағандықтан қыздарының атына мұраға қалдырылған мүлікті мұраға қабылдау қиынға соққанын көрсетіп, АҚ 158-бабы, 1056-бабы, Қазақстан Республикасы Әділет министрінің бұйрығымен 1998 жылғы 28 шілдесінде бекітілген

Қазақстан Республикасында нотариаттық іс-әрекеттерді жасаудың тәртібі туралы Нұсқаулықтың (күшін жойған, өсиет қалдыру кезінде қолданыста болған), 136 тармағына сәйкес, бірнеше тұлғалар атынан өсиеттерді куәландыруға жол берілмейтіндігін келтірді.[5]

Астана қаласы Сарыарқа аудандық сотының 2016 жылғы 12 ақпандағы сот шешімімен талапкер Ж-ның нотариус К-ға 2011 жылғы 21 қазандағы өсиетін жарамсыз деп тану туралы талап қою талаптары қанағаттандырылудан бас тартылады.

Сот шешімінің мазмұнына сәйкес, өсиет қалдырушы өзі жасаған өсиеттің кез келген уақытта күшін жоюға немесе оны өзгертуге құқылы, сол себептен нотариат кеңсесіне бұрын өзі жасаған өсиеттің толық күшін жою туралы өтініш беру арқылы өтініштің күшін жоюға болады. Бұл жағдайда, талапкердің өзі қалдырған өсиетті жарамсыз деп тану туралы қойған талабы негізсіз.

Мұрагерлік туралы істер бойынша дауларды шешкен кезде соттар мұра ашылған күнде қолданыста болған заңнаманы басшылыққа алуы тиіс. Мұрагерлік жөніндегі қатынастарды реттеудің бұрынғы тәртібіне қандай да бір өзгерістер мен толықтырулар енгізетін жаңа заң, ол қолданысқа енгізілгеннен кейін туындаған құқықтар мен міндеттерге қолданылады.

АК-нің 1072-бабының 1-тармағына сәйкес мұраны алу үшін заң бойынша немесе өсиет бойынша мұрагер оны қабылдауы тиіс. Мұраны қабылдау тәсілі мұра ашылған кезде қолданыста болған заң бойынша айқындалады. Қазақстан Республикасының азаматтық кодексінің мұраны қабылдауға қатысты нормаларының өзгеруі және оның қолданылуы «Соттардың мұрагерлік туралы заңнаманы қолдануының кейбір мәселелері туралы» Қазақстан Республикасы Жоғарғы Сотының 2009 жылғы 29 маусымдағы N 5 Нормативтік қаулысының 5 тармағында көрініс тапқан.[6]

Мұрагерлік дауларды жедел қарап шешу үшін қойылған талап қоюдың негізін және нысанасын анық білу қажет.

Белгіленген тәртіппен қабылданған мұра, ол ашылған күннен бастап мұрагерге тиесілі деп танылады. Сондықтан мұра алу құқығы туралы куәлікті алу мұрагердің міндеті емес, құқығы болып табылады, көрсетілген куәліктің болмауы мұрагерлік құқықты жоғалтуға негіз бола алмайды.

Бұл орайда, егер мұрагер АК-нің 1072-1-бабының 2-тармағында көрсетілген қандай да бір әрекеттерді жасап, мұраны іс жүзінде қабылдаса, бірақ нотариус қандай да бір себептермен мұра алу құқығы туралы куәлікті беруден бас тартса, онда мұрагер сотқа ерекше іс жүргізу тәртібімен нотариустың әрекеттеріне шағым келтіруге құқылы (АПК-нің 45 тарауы).

Мұрагер мұраны іс жүзінде қабылдаған, бірақ мұра алу құқығы туралы куәлікті алу үшін нотариусқа қажетті даусыз дәлелдемелерді келтіре алмаған және оларды өзге де жолмен алуға мүмкіндігі болмаған жағдайда мұрагер мұраны қабылдаудың заңдық фактісін белгілеу туралы арызбен сотқа жүгінуге құқылы, арыз ерекше іс жүргізу тәртібімен қаралады. Егер, бұл ретте құқық туралы дау туындаса, онда мұндай фактіні белгілеу талап қою тәртібімен жүргізіледі.

Мұраға құқық туралы куәлікті алу үшін азамат туыстық қатынастар фактісін (АПК-нің [305-бабының](#) екінші бөлігінің 1) тармақшасы) айқындау туралы арызбен сотқа жүгінуге құқылы. Туыстық қатынастар фактісін анықтау туралы іс бойынша шешімде сот арызданушының тиісті адаммен туыстық қатынасы қандай дәрежеде екендігін көрсетуге тиіс.

Арызданушының сотқа жүгінуі азаматтық хал актілеріндегі жазбалардағы қателіктердің болуына байланысты туындаса, туыстық қатынастар фактісі сот арқылы анықталмайды. Мұндай арыздарды сот АПК-нің [44-тарауында](#) белгіленген тәртіппен қарайды.

1. Батырбаев Н.М., Аманқожаев А. «Мұрагерлік құқық». Оқу құралы. Алматы. 2006 ж.
2. Қазақ әдет-ғұрып заңдарындағы мұра мен мұрагерліктің қоғамдағы рөлі А. Смағұлова. — // Заң. — 2005. — №9.
3. Қазақстан Республикасының Азаматтық кодексі /ерекше бөлім/, 1 шілде 1999 ж.
4. Қазақстан Республикасының Азаматтық процесілік кодексі, 2015 жылғы 31 қазандағы № 377-V ҚРЗ
5. Соттардың мұрагерлік құқық нормаларын қолдану жөніндегі сот практикасына шолу. Жоғарғы Соттың азаматтық істер жөніндегі алқасы. 2006 ж.
6. «Соттардың мұрагерлік туралы заңнаманы қолдануының кейбір мәселелері туралы» Қазақстан Республикасы Жоғарғы Сотының 2009 жылғы 29 маусымдағы N 5 Нормативтік қаулысы

Калдыбекова Д., 3 курс студенті
Ғылыми жетекші – аға оқытушы Шошаева Л.С.,
Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті, Қарағанды қ., Қазақстан
Республикасы

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДА БАЛА ҚҰҚЫҚТАРЫНЫҢ ҚОРҒАЛУЫ

Бала құқығын қамтамасыз ету шешімін табуға қызығушылық танытқан қазіргі кезеңнің барлық әлемдік қауымдыстық назар аударған жаһандық мәселеге айналған. Бұл қоғамның тіршілігін қамтамасыз етуге және оның болашақ дамуын қалпына келтіруге кепілдендіретін өсер ұрпақтың белгілі бір рөлімен түсіндіріледі.

Әлемдегі елдің бірде біреуі баланың құқықтарын сақтауда үлгі бола алмайтындығын мойындау керек.

Тіпті демократиялық және экономикалық жағынан дамыған елдерде үшін өмір сүру ұзақтығы төмен отбасылардың болуы, медициналық көмектің жетіспеушілігінен балалардың өлімі, сыйақы төленбеген балалар санына байланысты қылмыстылық саны артылғанын байқауға болады.

Бүгінде кәмелетке толмаған балалар құқықтары мен мүдделерін қорғау еліміздің әлеуметтік-құқықтық саясатының маңызды бағыттарының бірі болып табылады.

2002 жылы «Қазақстан Республикасындағы баланың құқықтары туралы» Қазақстан Республикасының 2002 жылғы 8 тамыздағы № 345-ІІ Заңы қабылданды. Осы Заң Қазақстан Республикасының Конституциясына кепілдік беретін баланың негізгі құқықтары мен мүдделерін іске асыруға байланысты туындайтын қатынастарды реттейді [1].

Бұл заңда балалардың мүдделеріне мемлекеттік саясаттың мақсаттары, олардың негізгі құқықтары мен міндеттері, сондай-ақ баланың отбасындағы, бала мен қоғамда өзара қарым-қатынасы, мүгедек баланың құқықтары, ата-анасының қамқорынсыз қалған балалардың құқықтары және т.б. сияқты бөлімдер анықталады.

Балалардың мүдделеріне мемлекеттік саясаттың негізгі мақсаттары:

1) балалардың құқықтары мен мүдделерін қамтамасыз ету, оларды кемсітушілікке жол бермеу;

2) құқық бұзушылықтар жағдайында олардың құқықтарын қалпына келтіру;

3) баланың құқықтарына кепіл беруінің құқықтық негіздерін қалыптастыру;

4) балалардың физикалық, зияткерлік, рухани және адамгершілік дамуын дамыту.

Бала денсаулығын, жеке басының құқығын және оны сақтауды, өмір сүру құқығын, тұрғын үйге, білім алуға, әлеуметтік көмек көрсету құқығын қорғауға құқылы.

Егер ата-аналар балаларға жеңілдіктер мен басқа төлемдерді мақсатсыз жұмсаса, ал егер бұл баланың мүдделеріне нұқсан келтірсе, баланың мүддесі үшін тиісті органдар оны негізсіз жұмсалған қаражат үшін өндіріп алуға міндетті.

Әрбір бала Қазақстан Республикасының Конституциясын және заңдарын сақтауға, басқа адамдардың құқықтарын, бостандықтарын, ар-намысы мен дұрыстығын, Республиканың мемлекеттік рәміздерін құрметтеуге, көмекке мұқтаж ата-аналарға қамқорлық жасауға, тарихи-мәдени мұраны сақтауға, тарих және мәдениет ескерткіштерін сақтауға міндетті.

Бұл заң әрбір баланың отбасында тұруға және білім алуға құқығы бар екенін анықтайды, ата-аналарын білуге және олармен бірге өмір сүруге құқылы. Бала өзіне бөлек тұратын ата-анасымен кездесуге және сөйлесуге құқығы бар.

Егер бала мүгедек болса, ол сау балалары бар бірдей құқықтарға, толық өмір сүру құқығына ие. Сонымен қатар, мүгедек бала өзінің дене, ақыл-ой қабілеттеріне және тілектеріне сәйкес келетін білім алуға құқылы.

Жоғарыда аталған баланың құқықтары оның шығу тегі, нәсілі мен ұлтына, әлеуметтік және мүліктік жағдайына, жынысына, тіліне, біліміне, дінге көзқарасына, тұрғылықты жеріне, денсаулық жағдайына және басқа да жағдайына қарамастан тең құқықты сипатта болады.

Баланың мүдделері мен құқықтарын қорғау саласындағы БҰҰ деңгейінде қабылданған негізгі әрекет етуші халықаралық құқықтық сипаттағы қайнар көздер қатарына мыналарды жатқызуға болады: Жалпыға міндетті Адам құқығы Декларациясы 10 желтоқсан 1948 жыл, сонымен бірге айрықша баланың құқығын қамтитын – Бала құқығы Декларациясы 20 қараша 1959 жыл және кәмелетке толмағандардың құқықтық мәртебесін қамтитын кез келген құқықтық актілерге негіз болатын 20 қараша 1989 жылғы Бала құқығы туралы Конвенция. Бұл аталған халықаралық құжаттарға Қазақстан Республикасы қосылған.

Баланың мүліктік емес құқықтарын әрі қарай жүйелеу мақсатында мынадай құқықтарын бөліп қарастыруға болады:

1) бала тұлғасының автономиясын қамтамасыз ететін құқықтар (өмір сүру құқығы, денсаулығына құқық, азаматтық, жеке және отбасылық өмірге қол сұғылмаушылық, ар намысының құрметтелуіне құқық);

2) баланың әлеуметтендіруін қамтамасыз ететін құқықтар (отбасыда өмір сүру және тәрбиелену құқығы, білім алуға құқық, өз елінің мәдениетіне, тіліне, дініне қалыптасу құқығы);

3) сыртқы әлемде бала тұлғасын жүзеге асыруды қамтамасыз ететін құқықтар (қарым-қатынас бостандығы құқығы, ақпаратқа қол жетімділік құқығы, демалуға, сауыққа құқығы);

4) қорғауды қамтамасыз ететін құқықтар (отбасы ішінде және одан тыс, оның мүдделеріне өкілдік етуге, осы мәселеде мемлекеттік көмекке). Бұл тізімдегі мүліктік емес жеке құқықтар түрлі салалық тиесілігі бар, дегенмен, оларға бәріне тән белгілер бар: оқиғаның пайда болуымен байланысты (өмірге келу), айрықша мерзімді сипатта (толық әрекет қабілеттілікке ие болумен тоқталуы), олардың заңды бекітілуіндегі арнайы міндеттері (баланың әлеуметтенуі мен қалыпты дамуын қамтамасыз ету).

«Неке (ерлі-зайыптылық) және отбасы» Кодексінің 2-бабына сәйкес неке – отбасы заңнамасы балаларды отбасында тәрбиелеуге басымдық беру, қамқорлық жасау, олардың әл-ауқаты мен дамуы, кәмелетке толмағандар құқықтары мен мүдделерін сот арқылы басымдықпен қорғау қағидаларының негізінде құрылады [2].

Кодекстің 10-тарауы баланың құқықтық мәртебесін оған кешенді мүліктік және мүліктік емес жеке құқықтар беру арқылы айқындайды.

Қазақстан Республикасында балалардың құқықтарын қорғау саласында болған жағдайды зерделеп, талдағаннан кейін мынадай ұсыныстар жасалады:

1. Қазақстан Республикасында балалардың атын (есімін) берудің тәртібін заңды тұрғыдан қарастыру. Адалдықты, моральдық-этикалық атауларға сәйкестігін ескеру қажет;
2. Кәмелетке толмаған балалары бар азаматтарды құжаттандыруға көмек көрсету;
3. Балаларды тәрбиелеумен байланысты дауларды қарастыру кезінде медиацияны кеңінен қолдану;
4. БАҚ-та отбасылық заңнамалар туралы өзгерістер туралы ақпараттандыру;
5. Қоғамдық пікірталастар мен ұсыныстар арқылы НҚА-де соқтығысуды жою.

1994 жылы Бала құқықтары туралы конвенцияға қосылу арқылы біздің мемлекет балаларды қорғаудың және балалардың мүдделерін қорғауға міндеттеме алды. Келесі екі онжылдықта Қазақстан баланың құқықтарын қамтамасыз ету, оның экономикалық және әлеуметтік әл-ауқатын қамтамасыз ете алады [3].

Баланы құқықтық қорғаудың құқықтық негіздері БҰҰ-ның Бала құқықтары туралы конвенциясының және басқа да халықаралық келісімдердің ережелеріне сәйкес үйлестіріледі және аяқталады. Балалардың құқықтары мен мүдделерін қорғау үшін ведомствоаралық ынтымақтастықтың тиімді жүйесі құрылды. Балалардың жағдайын жақсарту және олардың құқықтарын қорғау мәселелері бойынша жалпы қауымдастықтардың, үкіметтік емес ұйымдардың қызметін жандандыру белсендірілді.

Басымдық қаржыландыру, білім беру, денсаулық сақтау, балаларды физикалық және рухани дамыту, әлеуметтік қорғау және отбасы мен балаларды қорғау саласындағы мемлекеттік саясатты іске асыру үшін айқындалады. Балалардың мүдделеріне ұлттық саясатты іске асыру үшін 2011-2020 жылдарға арналған Қазақстан Республикасының дамуының ұлттық бағдарламалары бағытталған. «Қазақстан-2050» стратегиясының аясында балаларды қорғауға бағытталған шаралардың кең ауқымы жүзеге асырылуда.

Балалардың және олардың ата-аналарының құқықтары мен құқықтары туралы ақпарат алуға құқығы бар. Халықаралық және үкіметтік емес ұйымдардың қолдауымен «қатыгездік пен күш көрсетусіз балалық шақ» ауқымды, жан-жақты, ақпараттық науқан өткізілді. Елдегі заңнамалық актілер балаларды соғысқа қатысуға, әскери операцияларға, тұнбаны және зорлық-зомбылықты насихаттауға қатысуға тыйым салады. Мәселен, министрліктер мен ведомстволардың, республиканың жергілікті атқарушы органдарының, үкіметтік емес, қоғамдық ұйымдардың қызметі қазақстандық балалардың конституциялық құқықтары мен мүдделерін қамтамасыз ету үшін ведомствоаралық теңгерімді саясатты жетілдіруге бағытталған. Мемлекеттік басқару органдарының, жалпы одақтардың және халықаралық және басқа ұйымдардың өкілдерінің күш-жігерін үйлестіру балалардың мүддесі үшін экономикалық және әлеуметтік саясатты тиімді өткізуді және олардың өмір сүру сапасын арттыруды білдіреді.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. www.zakon.kz
2. ҚР «Неке (ерлі-зайыптылық) және отбасы» Кодексі, 26.11.2011
3. Бала құқығы туралы Конвенция, 20 қараша 1989 жыл.

Кенжебаева С.Н., студентка 2 курса
Научный руководитель - старший преподаватель Рахметуллина М. А.
Карагандинский Государственный университет имени Е. А. Букетова, г. Караганда,
Республика Казахстан

МОЛОДЕЖЬ НАШЕ БУДУЩЕЕ

Как говорит президент РК «молодежь это наше будущее.» А основа успешного будущего заключается в здоровом поколений. И дело не только в физическом состоянии нации, немало важным фактором влияющее на человека является психологически -

моральный аспект. Психическое здоровье включает в себя высокое сознание, развитое мышление, нравственное отношение, большую внутреннюю моральную силу, побуждающую к созидательной деятельности. Психическое здоровье является неотъемлемой частью здоровья, без психического здоровья нет здоровья. Основа любого государства являются взаимоотношения, а основой устоя начинается семья. С малых лет ребенку стоит прививать о хорошем и о плохом, направлять на благие ценности. Таким образом, в будущем его психика сможет достойно пройти через моральный конфликт только при должном нравственном воспитании. Молодежь XXI в. должны четко определить приоритетные ценностные установки, тренды, которые помогут им реализоваться в жизни, выстроить собственную ценностную планку. [1]

Что стоит на пути успешного государства? Конечно, это экономический рост, активное развитие науки и образования; высокие социальные стандарты и т.д. Но на основе всего этого лежит человек. Только сам человек строит свое будущее и успешное будущее своей страны. Если в человеке заложены моральные устои, он психологически здоров, патриот, ставит перед собой цели и задачи для достижения высот в профессиональном плане; то общество будет развиваться в позитивном направлении. Каждое государство ставит себе цель достичь высокого уровня развития, процветания и социально крепкого общества. Для достижения высоких целей, государство в первую очередь опирается на самые грамотные слои населения, в частности на молодежь, так как в дальнейшем они будут опорой государства. Наша республика прилагает большие усилия на духовно – нравственном воспитании молодежи. Развиваются высшее образование, выделяются средства на культурные программы, направленные на духовное воспитания. Одним из которых является программа Рухани Жанғыру. Фундаментом миропорядка в современном мире является гуманистически-ориентированная культура

В нашей стране начались большие социально - экономические реформы, направленные на улучшение благосостояния народа в связи с этим перед молодежью стоят новые задачи, которые требуют от нас новых решений для достижения целей. И их можно охарактеризовать такими позициями как :

- Хорошее образование. Качественное получение знания, так как образование это приоритет мировоззренческих установок молодого поколения. *Получая образование, значительно расширяется кругозор, пополняются знания. Знания всегда были в цене. За образованными людьми стоит будущее. Только практическое развитие, познание, самостоятельное продвижение к новому, помогут в образовании.* [2]

-Профессионализм. В него включены следующие аспекты: проблемно-практический - адекватное понимание ситуации каждым человеком, постановка и выполнение целей, задач, норм в определенной профессиональной области. Реализация жизненной стратегии, желание к непрерывному выявлению своих неограниченных возможностей для личностного роста; способность личности адекватно оценивать жизненные ситуации с точки зрения собственных и общезначимых ценностей. [3]

-Неординарная личность. Креативные, творчески активные личности являются стержнем инновационной экономики Казахстана. Это люди, которые могут реализовывать профессиональные идеи, искать нестандартные способы решения, имеют желание к творческой самореализации внутренних ресурсов человека, воплощение их в жизнедеятельности.

-Высоко – технологическое развитие. Овладения новыми информационными технологиями, умение человека систематизировать, анализировать, перерабатывать колоссальную информационную базу, доступную человеку XXI века, использование ее данных в морально - этическом аспекте для личностного и профессионального роста.

- Жизненная стратегия – это такой способ бытия, система ценностей и целей, реализация которых позволяет человеку сделать его жизнь наиболее эффективной. Главный акцент в этом определении сделан на реализацию жизненных целей человека, позволяющую сделать его жизнь более качественной. Готовность к преодолению жизненных коллизий и

трудностей, желание извлекать уроки из временных неудач и проявлять инициативу, адекватно оценивать результаты и т.д.

-Конкурентоспособность. Это стратегическая задача государства, в которой специалист в определенной области способен быстро и безболезненно адаптироваться к постоянным изменениям общественных условий, научно-технического прогресса и новых видов деятельности, форм общения при условии сохранения позитивного внутреннего психоэнергетического потенциала и гармонии. [4]

Для укрепления государства существует молодежная политика. Ведь «Молодежь - будущее страны». Сегодня, молодежь - это одна из самых организованных, социально-активных слоев населения, она объективно является генератором новых идей, жизненной силой и энергией общества. Целью Закона «О государственной молодежной политике в Республике Казахстан», согласно ст. 3, является создание социально-экономических, правовых, организационных условий и гарантий для духовного, культурного, образовательного, профессионального становления и физического развития молодежи, раскрытия её творческого потенциала в интересах всего общества. Действующее законодательство о государственной молодежной политике выделило также основные задачи, среди которых защита прав и законных интересов молодежи; предоставление помощи и социальных услуг молодежи; реализация социально-значимых инициатив молодежи. [5]

Молодежь самая активная и позитивная часть общества, которая в ответе за будущее нашей страны.

Список использованной литературы:

1. Назарбаев Н.А. Актювая лекция Президенті РК. Қазақстан в посткризисном мире: интеллектуальный прорыв в будущее. - Алматы: Казак, университеті, 2009.
2. Емельянова Л.А. Психология конкуренции и конкурентоспособности. Монография. М.: Изд.-во МГОУ, 2008.
3. Вари М. И. Общая психология Учебное пособие / 2-ге издавна., испр. и доп. - К.: «Центр учебной литературы», 2007.
4. Формирование конкурентоспособной личности в условиях школьного дополнительного образования: Моногр. /Под науч. ред. Ю.С. Тюнникова. — Сочи: СГУТиКД, 2008.
5. Закон Республики Казахстан от 9 февраля 2015 года № 285-V «О государственной молодежной политике» https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=31661446

Омарова А.К., 2 курс студенті

Ғылыми жетекшісі - Абдрахманова А.Е., Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

ХАЛЫҚТЫ ЖҰМЫСПЕН ҚАМТУ

Жұмыспен қамтудың белсенді саясатын жүргізу Қазақстан Республикасының Үкіметі қызметінің негізгі әлеуметтік басымдықтарының бірі болып табылады. Жұмыспен лайықты қамтуды қамтамасыз ету – халықты әлеуметтік қорғаудың негізі, адам ресурстары әлеуетін дамыту және іске асырудың маңызды шарты, қоғамдық байлықтың артуы мен өмір сүру сапасын жақсартудың басты құралы. Еңбекке жарамды адамдарды жұмыспен қамту аса күрделі әрі мемлекеттік маңызды мәселе. Нарыққа жағдайында бұл мәселе экономикалық өмір тіршілігінде өткір және батыл қойылған саяси және әлеуметтік мақсаттарға жетудің шартты жағдайларының бірі.

Жұмыспен қамту мәселелері қолда бар еңбек потенциалын сақтауды, көбейтуді және тиімді пайдалануды көздейтін қазақстан экономикасы үшін өзекті болып отыр. Онсыз

Қазақстанның нарықтық реформалау жолымен ары қарай жылжуы және оны елдің бәсекеге қабілеттілігінің негізгі алғышарты болып, өндірістің нәтижесіне мүдделі және тұрақты жұмыспен қамтылған, жоғары білікті икемді жұмыс күші табылатын, халықаралық экономикалық қатынастар жүйесіне толыққанды интеграциялау (біріктіру) мүмкін емес.

Жұмыспен қамтудың мемлекеттік қызметі халықты жұмыспен қамту мәселелерін шешуді, үйлестіруді, жұмыс күшіне ұсыныс пен сұранысты реттеуді қамтамасыз етуге бағытталған, жұмыссыз азаматтарды жұмысқа орналастыруға ықпал етуге, олардың кәсіби даярлығын ұйымдастыру және жұмыссыздарға әлеуметтік көмек көрсетуге бағытталған ерекше мемлекеттік органдардың құрылымы болып табылады. Біздің алдымызда Қазақстанның әлемдегі бәсекеге барынша қабілетті 30 елдің қатарына кіру стратегиясы тұр.

Экономиканың аса маңызды басымды дамуының бірі бұл – мемлекет Басшысының «Жұмыспен қамтуды тұрақтандыру саясаты ең пәрменді саясаты болған және болып қалады» деп анықтаған қазіргі тұрақты саясат болып табылады. Барлық бағыттар бойынша бізде бағдарламалар бар, олар қозғалыссыз емес: біз халықаралық тәжірибені енгізіп және жаңа беталыстарға сәйкес, алға қойған міндеттерге жетуді жалғастырамыз. Қазір әлем елдерінің әлеуметтік әлеуеті, жалпы хал-ахуалы ондағы халықтың жұмыспен қаншалықты қамтылғандығымен де өлшенетіні белгілі. Себебі экономикалық өсуге жұмыссыздықтың тигізер әсері айтарлықтай зор [1, 136б].

Осыған орай жұмыссыздықпен күрес әрбір мемлекеттің қашанда басты міндеттерінің бірі болып табылады. Қаржылық дағдарыстың салдары да осы жұмыссыздыққа кеп жұғысқан болатын. Талай елде береке кетіп, басына қиын күн туды. Мұндайда, «жұмысы жоқтық ашындырар адам баласын» демеске амалың жоқ. Себебі әлемде орын алып жатқан көтерілісшілердің көп-шілігі, бей-берекет бүліктің, тіпті қантөгістің құрбандарының көбі осы жұмыссыз жүргендер. Осы тұрғыдан алғанда халықтың табысты да тұрақты жұмыспен көбірек қамтылуы қоғам орнықтылығының аса маңызды шарттарының бірі болып табылады, мұның өзі елдегі экономикалық және әлеуметтік ахуалға айтарлықтай дәрежеде ықпал етеді. Жекелеген адамның әл-ауқатын арттыруда атқаратын аса маңызды рөлі туралы айтылғанның өзінде, жұмыспен қамту кәсіптік машықтарды кеңейтіп, ұштай түсуге мүмкіндік береді, халықтың барлық санаттарының өзін-өзі көрсете білуіне жол ашады және түптеп келгенде өмір сүру деңгейін арттыруға ықпал етеді, яғни көптеген неғұрлым ауқымды міндеттерді шешудің кепілі болып табылады.

Осылайша, халықты жұмыспен қамту еңбек қатынастарының сипатын ғана емес, біздің айналысатын істерімізді де өзгертетін, түрлендіретін және былайша айтқанда, өзімізді де өзгертуге қабілетті негіз қалаушы функцияға ие болып отыр. Халықаралық еңбек ұйымның мәліметінше, 2007 жылы қаржылық дағдарыс басталғаннан бері әлемде жұмыссыздық деңгейі 28 млн. адамға көбейіпті, ал 2009 жылы 199 млн. адам жұмыстан босатылған. Одан кейін жұмыссыздық шамалы азайғанымен, 2012 жылдан бастап қайтадан арта бастады. 2012 жылы олардың қатары 197 млн. адамға жеткен.

Ал 2013 жылы әлемде жұмыссыздық деңгейі 5 млн.-нан артып, 202 млн. адамға жетуі мүмкін деп болжанған. 2014 жылы жұмыссыздар қатары тағы 3 млн. адамға көбейіп, 2017 жылы 210,6 млн. адамға жетеді. Дүние жүзіндегі экономикалық белсенді халықтың арасында жұмыссыздар қатары 6 пайыз деңгейінде болмақ.

Жұмыспен қамту проблемасы - бүгінде әлемдік күн тәртібіндегі басты мәселелердің бірі. Мысалға Еуропалық одақты алайық. Бүгінгі таңда Грекияда, Португалияда, Испанияда, Италияда және Еуропаның басқа елдерінде болып жатқан жағдай – жұмыссыздықты туындататын экономикалық проблемалардың айқын салдарлары, бұл терең әлеуметтік және тіпті саяси дағдарысқа ұласып барады. Күні кеше ғана мерейі асыптасып тұрған осы елдерде жұмыссыздық деңгейі қазіргі кезде айтарлықтай жоғары болып отыр. Бұл әлі де жалғаса түсуі мүмкін. Ең бастысы – адам және зияткерлік капиталын

пайдаланудағы ұстанымдардың белгілі бір дәрежеде жоғалуы айқын көрініп тұр. Мұның аясында Қазақстандағы жағдай айтарлықтай жақсы. Елімізде тиімді алдын алу шаралары қолданылып, олар тіпті әлемдік қаржылық дағдарыс шарықтап тұрған шақта да жұмыссыздық деңгейін 6,6% шегінде ұстап тұруға мүмкіндік берді. Қазір елімізде жұмыспен қамтылмаған, бірақ жұмыс істеуге қабілетті халық саны 5%-дан сәл-ақ асады. Бұған білім деңгейін арттыруға, кәсіби кадрларды даярлау жүйесін дамытуға, жаңа жұмыс орындарын ашуға бағытталған. Мемлекет айқындалған міндеттер шеңберінде жаңа жұмыс орындарын ашу, жұмыс күшін оқыту және қайта мамандандыру, нақты экономикаға «өзін-өзі жұмыспен қамтығандар» деп аталатындар санатын тарту жөніндегі тікелей менеджер функциясын өз мойнына алды.

Жұмыспен қамту саласына сыртқы факторларының әсер етуі әлемдік қоғамдастыққа Қазақстанның ықпал ету дәрежесіне байланысты және ол ықпал ету үдерістерінің дамуы мен республиканың Бүкіләлемдік сауда ұйымына (БСҰ) кіруімен күшейе түседі.

Қазіргі қоғамымыздағы белең алып бара жатқан жұмыссыздық мамандықтың дұрыс таңдалмауынан туындаған күрмеулі мәселелердің бірі. Бұл өз кезегінде еңбек нарығында сұраныс пен ұсыныстың арасындағы теңгерімнің бұзылуына әкеп соқты. Болашақ мамандық таңдау кезінде мұндай келеңсіз жағдайлардың алдын алу үшін жас азаматтың аңсаған арманы мен шынайы қажеттіліктерін басшылыққа ала отырып, тұлғаның ерекшеліктері мен қандай нәрсеге икем екендігін ескеріп қадам жасаған дұрыс.

Халықты жұмыспен қамту іс - шаралары "Халықты жұмыспен қамтудың 2017 жылға арналған кешенді іс - шаралар жоспарының" аясында жүзеге асырылуда. Кешенді іс - шаралар жоспарына сәйкес 2017 жылы 42576 адамды жұмыспен қамту жоспарланған. 2017 жылдың 1 қыркүйегіне облыс бойынша 32982 адам (жылдық тапсырмаға 77,5%), оның ішінде 16022 жұмыссыз, 7350 нәтижесіз өзін-өзі қамтыған азаматтар, 9610 адам жұмыс іздеушілер, 1039 аз қамтылған азаматтар жұмыспен қамтудың шараларымен қамтылды [4].

Жыл басынан 15456 адам жұмыспен қамту органдары арқылы тұрақты жұмысқа орналастырылды. Оның ішінде 1486 адам мемлекеттік және салалық, өңірлерді дамыту бағдарламалары аясында жүзеге асырылатын жобаларға, 13874 адам мемлекеттік қолдау түрлерінсіз, яғни облыстағы бос жұмыс орындарына, 96 адам өз бетінше жұмысқа орналастырылды. Уақытша жұмыс орындарына 9634, оның ішінде әлеуметтік жұмыс орындарына 1079, жастар практикасына 1186, қоғамдық жұмыстарға 7369 адам жіберілді.

Азаматтарды кәсіби бағыттау еңбек нарығын реттеу формаларының бірі болып табылады, адам ресурстарын дамытуға ықпал етеді, кәсіптік білімнің, кәсіби білікті мамандарға нақты қажеттілігімен байланысын қамтамасыз етеді. Ашығын айту керек, бізде мамандық таңдау мен ішкі еңбек нарығы сұраныс арасында алшақтық орын алып отыр. Қазіргі таңда басты міндет - әрбір қазақстандыққа сұранысқа ие мамандықты таңдау және ол бойынша білім алу тәртібі мен шарттары туралы мемлекеттен толық ақпарат алу мүмкіндігін беру. Осы орайда, халықты жұмыспен қамту механизмдері бір-бірімен байланысып толық жұмыс жасаған кезде халықты жұмыспен қамтуды жүзеге асыру тиімді болады.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

- 1.Ахметов,А. Еңбек құқығы :Оқулық.-Алматы. ,2006
- 2.Уваров В.Н. Трудовое право Республики Казахстан – А., 2002
- 3.Айымханова Е.Е. Қазақстан Республикасының еңбек құқығы.-2002
4. «Жұмыспен қамту 2020 жол картасы» Бағдарламасы// [www. zakon.kz](http://www.zakon.kz)

Петренко Л.В., студентка 2 курса
Научный руководитель – к.п.н., доцент Усманова С.Г.
Стерлитамакский филиал ФГБОУ ВО «Башкирский государственный университет»,
г. Стерлитамак, Россия

ТОЛЕРАНТНОЕ ОТНОШЕНИЕ СТУДЕНЧЕСКОЙ МОЛОДЕЖИ К ЛИЦАМ С ОГРАНИЧЕННЫМИ ВОЗМОЖНОСТЯМИ ЗДОРОВЬЯ

Сегодня, несмотря на произошедшие в последние годы положительные сдвиги в отношении к лицам с ограниченными возможностями здоровья в России, существуют социально-психологические и личностные барьеры у студентов с ограниченными возможностями здоровья, получающих профессиональное образование. Педагогическая практика показывает, в инклюзивных студенческих группах иногда возникают напряженные ситуации. В процессе стихийной интеграции студентов с ограниченными возможностями здоровья в образовательное пространство обычного вуза, толерантное отношение как социальная норма усвоена далеко не всеми участниками учебного процесса. В связи с этим, требуется исследование особенностей отношения студенческой молодежи к лицам с ограниченными возможностями здоровья, для обеспечения возможности планирования, организации и проведения целенаправленной работы по формированию адекватного образа студента с ограниченными возможностями здоровья (далее ОВЗ) в современном образовательном социуме.

Отметим, что изменения в отношении к лицам с ОВЗ включают как изменения в системе ценностей (равенство в правах, равные возможности и условия жизни), так и полную интеграцию во все сферы жизни общества (доступная среда, развитая инфраструктура). Необходим сдвиг в современном общественном сознании для восприятия лиц ОВЗ не как «особых», «других», уязвимых и обездоленных, а как равных, «как все», но нуждающихся в особых условиях для развития и самореализации, которые обязано обеспечивать общество. Отношение к людям с проблемами может служить индикатором общественного развития.

Формирование толерантного поведения закономерно связано с законами развития общества, с процессами образования, обучения и развития личности. Толерантное поведение – это не что иное, как реализация нравственного сознания общества на практике, соответствие поступков личности общепринятым нормам и правилам. В декларации принципов толерантности подчеркивается, что «наиболее эффективное средство предупреждения нетерпимости – воспитание. Воспитание в духе толерантности начинается с обучения людей тому, в чем заключаются их общие права и свободы, чтобы обеспечить осуществление этих прав и укрепить стремление к защите прав других людей, в том числе – людей с ограниченными возможностями. В рамках проекта «Система реабилитационных услуг для людей с ограниченными возможностями в Российской Федерации» впервые в нашей стране было проведено масштабное социологическое исследование по вопросам отношения общества к инвалидам, проблемам людей с ограниченными возможностями.

По официальной статистике, в России инвалиды составляют около 10% всего населения, или, говоря иначе, почти в каждой четвертой семье есть инвалиды. Мало этого, большинство респондентов не задумываясь отвечают, что знакомы с инвалидами, а у 60% есть опыт ухода за тяжело больными людьми. Несмотря на это, большой процент здоровых людей противопоставляет себя инвалидам и говорит о существовании больших отличий между собой и людьми с ограниченными возможностями.

Молодые люди – как среди здоровых, так и среди людей с ограниченными возможностями – более позитивно настроены в вопросе интеграции инвалидов в общество. Аналитики социологического исследования считают, что современное жизненное и информационное пространство, в котором живет и работает молодежь, –

хорошая среда для сближения людей, а также успешной совместной работы, вне зависимости от их состояния здоровья. Большинство молодых респондентов согласны с тем, что инвалиды могут внести значительный вклад в развитие общества.

На данный момент в России около 10 % населения – инвалиды. Работают с ними специально обученные люди, которые знают их особенности и умеют общаться и находить подход к человеку с ограниченными возможностями здоровья. Но обычный человек вряд ли сможет так просто общаться с инвалидами и, встретив на улице человека с ОВЗ, не всегда сможет оказать ему помощь и зачастую не потому, что не хочет, боится или испытывает отвращение к нему, а потому что просто не знает как к нему подойти, что ему сказать и какой реакции от него ожидать.

Отношение общества и государства к лицам с нарушениями в развитии прошло длинный путь от агрессии и нетерпимости и осознания необходимости помощи (IX – VIII вв. до н.э. – XII в.) до осознания необходимости интеграции и социализации инвалидов в общество (с 70-х гг. XX в. до наших дней). В наше время реализуются крупные государственные программы, направленные на развитие толерантного отношения к инвалидам, на обеспечение доступной среды для людей с ограниченными возможностями здоровья. Но чтобы выработать у людей толерантное отношение к инвалидам нужно еще со школы давать детям базовое представление об инвалидности.

Для реализации программы по формированию толерантности к людям с ОВЗ важно понять, какие психологические механизмы нужно задействовать, чтобы сформировать более толерантное отношение к лицам с ОВЗ. Очевидно, что это нужно начинать с тех категорий молодежи, которые непосредственно будут взаимодействовать с людьми с проблемами в развитии. Наше общество еще не готово полностью принять инвалидов как полноценных членов общества и именно через молодых начинающих специалистов можно реализовывать развитие толерантного отношения к лицам с особенностями развития.

Можно предложить следующие способы, с помощью которых студенты могут повлиять на развитие духовно-нравственных потенциалов, в том числе толерантности по отношению к лицам с ОВЗ.

- Организация совместной деятельности со школой: примером осуществления данного способа является организация классных часов, тренингов в образовательных учреждениях. Студенты смогут подготовить и провести занятия со школьниками, целью которых будет являться формирование адекватного представления об особенностях людей с ограниченными возможностями здоровья.

- Организация совместных мероприятий для людей с нормальным и нарушенным развитием: с помощью организации совместного взаимодействия здоровых людей и инвалидов можно помочь им справиться с барьерами общения.

- Развитие толерантности посредством СМИ, Интернета и т.д.

В наше время компьютерные технологии заняли важное место в жизни молодежи. Социальные сети уже давно стали почти главным средством общения молодежи, а для людей с нарушениями опорно-двигательной сферы – единственным. Исходя из этого, можно предположить, что возможно использовать Интернет как средство формирования адекватного отношения к инвалидам. Осуществлять это можно с помощью создания различных групп, организации переписки здоровых людей и людей с ОВЗ и т.д.

Подготовка студентов и их профессионально-личностные качества позволяют им наиболее адекватно, эффективно и результативно подходить к проблеме развития толерантности по отношению к инвалиду. Зная психологические, физические особенности человека с ОВЗ и имея навыки общения с людьми, тем более с людьми своей возрастной категории, студенты смогут доступно рассказывать школьникам о том, как нужно общаться с инвалидом, чем он может отличаться от нас. Доступность и непринужденность (такие занятия будут проходить не в форме уроков, а в более «разряженной» обстановки – тренинги, психологические игры и т.д.) подаваемой информации позволит сформировать

у школьника правильное понимание понятия «Человек с ограниченными возможностями здоровья» и будет формировать у него толерантное отношение к инвалидам, тем самым развивая духовно-нравственный потенциал подрастающего человека.

Список использованной литературы:

1. Елисеева И.Г. Что такое инклюзивное образование: метод, система, педагогическая инновация? «Открытая школа», № 2. -2012. – 36 с.
2. Реабилитация, социализация и интеграция инвалидов в общество: Учебное пособие для студентов специальности социальная работа / под ред. В.В. Харабета – Мариуполь – Чита: МФ ООО «Типография «Новый мир», 2012. - 304 с.
3. Социальная работа: история, теория и практика: монография / В.В. Харабет [и др.] под ред. В.В. Харабета, А.И. Андрющенко. – Мариуполь: ПГТУ, 2015. – 390 с.
4. Социальная работа с инвалидами: Учебное пособие / С.Т. Кохан, А.В. Патеев, Е.М. Кривошеева и др. – Чита: Типография ЗабГУ, 2016. – 280 с.

Тулесова И., 11 сынып оқушысы

Ғылыми жетекшілері: Манасова М.М., Жасымбекова А.Р.

№27 ЖББОМ КММ, Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті,
Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

АСТАНА – ТОЛЕРАНТТЫЛЫҚ САЯСАТЫН ЖҮЗЕГЕ АСЫРУШЫ ОРТАЛЫҚ РЕТІНДЕ

Жаһандану кезеңінде әлемнің тұтастануы көрініс тауып отыр. Әлем тұтастанған сайын этникалық және конфессиялық әртүрлілік өзінің маңызын айқындай түседі. Глобалды саясат көпжақты болғандықтан әр халық, ұлт өздерінің діні, тілі, тарихы, құндылықтары, дәстүрлері арқылы өздерін анықтауы қажет. ХХІ ғасыр мәдени идентификация процесі басым жаңа стратегиялық мағынаға ие. Ұлттардың өзара идентификациялануы адамзат мәдениетінің қалыптасуында мәдениетті таңдау мәселесінде өзекті. Дүниежүзілік аренада әр мемлекет өз орнын алу үшін әлеуметтік-мәдени өзара арақатынаста творчестволық жағынан өзін-өзі шыңдауы қажет. Мәдениаралық өзара қатынас арқылы ғана мәдени идентификация қалыптасады. Қазіргі бұқаралық ақпараттық құралдардың белең алған дәуірінде адамның түрлі мәдени құндылықтарды бойына сіңіруі маңызды факторлардың біріне айналып отыр.

Адамзат саяси, ғылыми, экономикалық, мәдени-гуманитарлы және жеке қатынастар шеңберінің кеңейген дәуірінде өмір сүруде. Тарихи, діни, әлеуметтік алғышарттары бар қазақ халқының әлемдік және еуразиялық мәдениетте өз орны бар. Қазақ елі әуел бастан-ақ табиғатпен, қоршаған ортамен үйлесімдікте өмір сүрген. Қазақ халқының ерекшелігі де осында.

Қазіргі кезеңдегі қазақ қоғамында не әлемдік деңгейде болмасын қолданыста жиі кездесетін ұғымдардың бірі мультикультурализм. Бұл ұғымның маңыздылығы мынада. Мультикультурализм – толеранттылықтың көп аспектілерінің бірі. Яғни әр адамға әлемді өзінше қабылдап, мәдени аралық қатынасты нығайту. Қоғамдағы саяси, экономикалық және тағы басқа қақтығыстарға жол бермей, ынтымақтастықты алға тарту арқылы өмір сүру түрі. Себебі, бірлік бар жерде ғана өсу, даму болады. Көшбасшымыздың ойы бойынша ұлттық қауіпсіздігімізді сақтау толеранттылық принципі арқылы ғана жүзеге асады. Демократиялық жолмен дамуды алға тартып отырған біздің ел үшін мәдени аралық коммуникация ауадай қажет. Мәдени аралық қатынастың дамуына діннің әсері өте жоғары.

Дін адамзаттың өмір сүруінде барлық тарихи кезеңінде көрініс табады. Қазіргі уақыттың өзінде қоғамды байланыстырушы құрал ретінде маңызы зор. Дін жеке, қоғамдық өмірімізде, сонымен қатар салт-дәстүрімізбен де тұтасып кеткен. Дін адамның санасы мен сезіміне әсер етпей қоймайды.

Тәуелсіздік алғаннан кейінгі жас мемлекет үшін ұлттық қауіпсіздігімізді сақтау маңызды мәселе. Жаңа ғасырдың басында «бейбітшілік қаласы» атанған Астанада «Бейбітшілік және келісім сарайының» салынуы бүкіл әлемдік мәдениетте жарқын рухани құбылысқа айналып отыр. Бұл сарайда соңғы 10 жылда ислам, христиан, буддизм, индуизм, даосизм, иудаизм және конфуцийшілдік өкілдері бас қосып, жыл сайын «Әлемдік және дәстүрлі діндер көшбасшыларының съезі» өтуде. Съезде діндер арасында диалогты ұйымдастыру, сонымен қатар діндердің әлемдік қауіпсіздігі сынды күрделі мәселелер талқыға салынып, шешімін тапқан.

Елбасымыздың осыған сай мына сөзін баян еткіміз келіп отыр: «Осы заманғы қоғам ұзақ эволюциялық даму барысында аса байыпты үш қағидатты қалыптастырады. Олар – жеке тұлғаның ішкі бостандығы, меншіктің қорғалуы, қоғам мен мемлекеттің тарапынан әлеуметтік қолдау. Алайда бұл қағидаттарды мойындамайтын саяси идеологиялар да бар. Бүгінгі дәуірдің көптеген геосаяси қиян-кескі шайқастары осы қарама-қайшылыққа шырматыла байланған. Мәселе діндердің жанжалында емес, дінге қатысы жоқ құндылықтардың жанжалы жөнінде болып отырғанын мойындайтын уақыт жетті» [10].

Абай атамыз өзінің «Алланың өзі де рас, сөзі де рас» өлеңінде адам баласының бір-біріне қарым-қатынас жасауы махаббат арқылы жүзеге асу керек. Адамзатты сүю – ұлы сезім. Бір-біріне деген сенім, сүйіспеншілік мінезін қалыптастырып, бауыр деп тану керек екенін айтып кетеді. Асан қайғы бабамыз да әр қазаққа бірлікті көксерлік өсиет арқылы тағлымы мол ой қалдырады. Қоғам тек адамдардың бір мақсатқа топтасуы арқылы пайда болмақ. Ортақ мүдде жоқ жерде, қоғамның болуы да мүмкін емес. Қоғамдағы кез келген құбылыс өзара байланыс арқылы ғана іске асады. Астананың толеранттылықтың ортасына айналуы, әлемге өз есігін ашуы қазақ елінің мүмкіншілігін кеңейтті. Бас қаламызбен бірге татулық, бірлік идеясы өмірге келді. Қазақ елі бірліктің символына айналды. Астана пирамидасы «Әлем пирамидасына» айналды.

Қазіргі уақытта ел ішіндегі саяси, экономикалық, рухани тұрақтылықты сақтау, Қазақстанның болашағы ішкі және сыртқы факторлардың ынтымақтастығымен тығыз байланысты. Әлемдік қауіп қатерге қарсы тұру механизмі ретінде толеранттылық маңыздылығы артып отыр. Дүниетанымдық көзқарастардың бір-біріне қарсы тұруы қоғамда қақтығыстарды туындатып отыр. Бір ғана көрінісін алатын болсақ, терроризм, діни экстремизм. Себебі, қазіргі таңдағы зорлық-зомбылық іс-әрекеттер мемлекеттер ішінде болып отыр.

Сондықтан да Қазақстан үшін этникалық аймақтағы толеранттылық мәселесін мемлекеттік, топтық және жеке деңгейде қарастыру өзекті. Президентіміз Н.Ә.Назарбаев өзінің еңбектерінде азаматтар және ел арасындағы ынтымақтастықты және үйлесімділікті сақтауды маңызды орынға қойып отыр.

Бүгінде еліміз үшін де, әлемдік деңгейде де Қазақстан мен Астана атаулары бірге жүреді. Астанамыз қазақ елінің мәдени ордасына айналып отыр. Соңғы он жылдың өзінде әлемдік деңгейде толеранттылықты алға тартқан халықаралық форумдар бас қаламызда өтуде. Тарихи маңызға ие болған шаралар өтуде. Бүкіл әлем бойынша дін өкілдерінің басын қосу арқылы адамзаттық ортақ мәселелерге шешім ізденуі Астананың ізгілік мекеніне айналуына әкеліп отыр.

Астана арқылы жаһандық әлемге Қазақстан өз елін танытып отыр. Ел ордамызда өткен форум шығыс әлемі мен батыс елінің арасында сұхбаттастықты дамыту мүмкіндігіне ие болып отыр. Батыс пен шығыс сұхбаттастығы ғасырлық мәселе. Тарихшы Евгений Кожокин Қазақстанды толеранттылық идеясын дамытушы ел ретінде таниды. Бүгінде Астанамыз шығыс пен батысты түйістірген ошақ ретінде белгілі. Ел ордамыздың

тарихына үңілсек шығыс пен батысты біріктірген керуен жолдарын жалғағаны анық [2,5]. Сарыарқадай далада орналасқан кең пейілді Астанамыздың болмысы осы.

Бүгінгі күні Батыс және Шығыс, Еуропа және Азияның мәдени-өркениеттік құндылықтарын бойына сіңірген, дүние жүзін өзіне қаратқан Астанамыздың өмірге келуі үлкен қажеттіліктен туып отыр. Қазақстан «өркениеттердің қиылысу нүктесіне» айналды. Бірінші Президентіміз Н.Ә.Назарбаевты «қоғамдағы ішкі саяси тұрақтылықты сақтау, ұлтаралық және конфессияаралық қатынастарды нығайту мәселесін шешу» идеясының авторы ретінде мойындап отыр. Қазақстан халықтарының Ассамблеясының құрылуы қазақстандық азаматтық қоғамның негізгі жетістігі. Бүгінде елімізде ұлттық саясатты реттеуші форум жиі өткізілуде. Пәкістандық халықаралық ислам университетінің президенті Ахмет Гази Қазақстан Президентін діндер арасындағы достастық идеясын алғаш қозғаған автор ретінде ХХІ ғасыр тарихында есімі қалатынын айтады [3.11]. Кейінгі жылы Н.Ә. Назарбаев ұсынған жаңашыл әлеуметтік жүйе G-Global-дың да бес принциптерінің бірі глобалды толеранттылық. Ынтымақтастық арқылы ғана Қазақстан жаңашылдыққа жол аша алады.

Астанаға деген қажеттілік күннен күнге артуда. Соңғы жылдардағы бас қаламызда өткен жемісті халықаралық кездесулер арқасында қазақ елі әлемде айқынырақ орын алып отыр. Оған дәлел – мемлекет басшыларының Астанада бас қосулары, ЕҚЫҰ Парламенті Ассамблеясының сессиясы және Батыс және ислам шығыс елдерінің сыртқы істер министрлерінің басын қосқан «Ортақ әлем: әртүрлілік арқылы даму» атты форумы сияқты әлемдік деңгейдегі форумдардың өтуі. Қазақ елінің киелі ордасына айналған Астаналық халыққа ерекше ішкі дүние, жоғарғы білім, мәдениет және тәрбие тән. Көптеген мәдени құндылықтарды басынан өткерген дала елі үшін қазіргі таңда әлемнің алдыңғы қатарлы астаналарының деңгейімен бірдей елордамыз Астананың еліміздің мәдени үрдісінде алатын орны ерекше. Жаңашылдықты жатсынбайтын, мәдени мұраны дәріптейтін жаңа қазақ халқы үшін ұлттық қауіпсіздікті сақтау тарихтың қай кезеңінде болмасын өз маңызын жоғалтқан емес.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Астана – Елордалық журнал. 5 (30) 2006 қыркүйек/қазан.
 2. Алдан Смайыл. Астана ғасырлары. Астана: Педагогика пресс, 2010. 414 бет.
- Н.Назарбаев – основатель казахстанской модели межэтнического межконфессионального согласия/Под.ред.Ж.А.Алиева – Алматы: Жеті Жарғы, 2005 – 212

Тулеуова А., студентка 2 курса
Научный руководитель – Токмагамбетова А.А. преподаватель колледжа экономики,
бизнеса и права
Карагандинского экономического университета Казпотребсоюза, г.Караганда, Республика
Казахстан

ТОЛЕРАНТНОСТЬ В СИСТЕМЕ ОБРАЗОВАНИЯ

Толерантность в новом тысячелетии – способ выживания человечества, условие гармоничных отношений в обществе. За годы независимости у нас в стране сформировалась уникальная модель межэтнического и межконфессионального согласия, признанного во всем мире. Все казахстанцы обладают и пользуются всей полнотой гражданских прав и свобод, гарантированных Конституцией страны, государство содействует возрождению, сохранению и развитию языка и культуры каждого казахстанского этноса. И мы должны помнить – у нас общее будущее, оно зависит от

единства всех нас. Не зря говорят: «Если народ един – он непобедим». Настало время, когда стремление к согласию должно стать гражданской позицией каждого казахстанца.

На сегодняшний день толерантность рассматривается как признание, принятие, понимание. Признание – это способность видеть в другом именно другого, как носителя других ценностей, другой логики мышления, других форм поведения. Принятие – это положительное отношение к таким отличиям. Понимание – это умение видеть другого изнутри, способность взглянуть на его мир одновременно с двух точек зрения: своей собственной и его.

Толерантность являет собой новую основу педагогического общения преподавателя и студента, сущность которого сводится к таким принципам обучения, которые создают оптимальные условия для формирования у обучающихся культуры достоинства, самовыражения личности, исключают фактор боязни неправильного ответа.

Основными факторами влияющими на ценности молодежи являются: сейные ценности, круг близких друзей, общественная организация, кружок, образовательное учреждение, национальная принадлежность, государственная политика, СМИ, религиозная принадлежность.

В Казахстане о толерантности общества говорят очень часто. Президент Республики Казахстан Н.А. Назарбаев неоднократно отмечал «Толерантность и терпение казахстанцев, их радушие и приветливость», ставил задачу сохранения и развития межэтнического согласия и межконфессионального диалога в обществе. Более того, эти условия признаны необходимыми для достижения страной стратегической цели – вхождения в число 50-ти наиболее конкурентно способных стран мира. «Девизом казахстанского председательства будут четыре «Т» – «траст» (доверие), «традишн» (традиции), «транспаренс» (транспарентность) и «толеранс» (толерантность). Первое – доверие друг другу, в котором мы нуждаемся. Второе – приверженность основополагающим принципам и ценностям ОБСЕ. Третье – нацеленность на конструктивное сотрудничество в преодолении вызовов и угроз безопасности. Четвертое – отражение глобальных трендов по укреплению межкультурного и междивизиационного диалога, что приобретает в современном мире всё большую значимость».

Одними из главных факторов обеспечения национального единства в стране являются образование и воспитание молодого поколения казахстанцев на ценностях толерантности и согласия. Но совершенно ясно, что толерантность не является некоей данностью социума, а должна взращиваться постоянно и неуклонно, особенно в условиях сложного переходного периода. Формирование толерантности – длительный и сложный процесс, начинающийся с появления детей на свет, длящийся в период дошкольного и школьного детства и в какой-то мере протекающий в течение всей жизни. Детство – важнейший период человеческой жизни, не подготовка к будущей жизни, а настоящая, яркая, самобытная, неповторимая жизнь. И от того, как прошло детство, кто вёл ребенка за руку в детские годы, что вошло в его разум и сердце из окружающего мира, – от этого в решающей степени зависит, каким человеком станет сегодняшний малыш. Каждый год к нам в школу приходит все больше детей разных национальностей, разного социального статуса семей, детей с разными материальными возможностями. И учителю начальных классов важно донести до каждого ученика мысль о том, что разные индивидуальные качества людей лишь дополняют друг друга, составляя многообразный и прекрасный мир. На сегодняшний день возникает необходимость воспитания культуры толерантности с самых первых дней обучения.

Важность проблемы толерантного отношения связана с проблемами общественного развития и воспитания подрастающего поколения в духе Казахстанского патриотизма. Она предполагает выработку единого подхода к пониманию важности гуманистической позиции в формировании у молодежи нравственных начал, требующих неотлагательных мер по совершенствованию учебно-воспитательного процесса в учебных заведениях.

И нашей целью в контексте данной темы является показать резервы и направления совершенствования содержания воспитательной работы в системе образования. Для достижения этих целей в республике приняты ряд стратегических документов по усилению воспитательной работы в учреждениях образования. В них отражены основные концептуальные подходы, ориентированные на обновление содержания и структуры воспитания на основе отечественных традиций и современного опыта, обеспечение многомерности и интегративности учебного и воспитательного процессов.

Развитие воспитания в системе образования Республики Казахстан в последние годы по праву стало одним из приоритетных направлений в деятельности Министерства образования и науки Республики Казахстан, органов управления образованием субъектов, образовательных учреждений всех типов и видов.

Социальный заказ государства на воспитание человека образованного, нравственного, предприимчивого, готового самостоятельно принимать решения в ситуации выбора, способного к сотрудничеству и межкультурному взаимодействию, обладающего чувством ответственности за судьбу страны, находят отражение в важнейших документах - ежегодных Посланиях Президента Республики народу Казахстана. В Конституции Республики Казахстан закреплены основные права, непосредственно связанные с процессом воспитания.

Важность сохранения прочного государства, ставит перед нами задачи по развитию нравственной культуры общества, являющейся основой межкультурных отношений и гармонизации социально-культурных, межконфессиональных взаимоотношений. Толерантность в контексте нравственности и как категория нравственной культуры означает терпение в межлических отношениях к восприятию добра и зла, как проявление благородства по отношению к слабым и обездоленным людям. Она должна восприниматься как выносливость в борьбе за справедливость, осуществление подхода к осознанному сочетанию интересов и прав каждого человека с интересами и правами общества.

В Послании народу Казахстана «Социально-экономическая модернизация – главный вектор развития Казахстана» от 27 января 2012 года Н.А. Назарбаев говорит, что необходимо «...усилить воспитательный компонент процесса обучения. Патриотизм, нормы морали и нравственности, межнациональное согласие и толерантность...». Исходя из этого, формирование толерантности и установок толерантного сознания выступает как условие успешного развития современного полиэтнического общества Казахстана и социальный заказ системе образования.

Педагогическая мысль современности постоянна в своих убеждениях о том что именно образование является решающим ключом воспитание подрастающего поколения. Так например по имени Б.С. Гершунского самым не посредственным работоспособным агентам будущего является сфера образования. Именно образование принципиально работает на будущее, предопределяя личности качества каждого человека, его знаний, умений и навыков, определяющие мировоззренческие поведенческие ориентиры. Следовательно именно это та организация дающий на выходе экономический, нравственный, духовный потенциал общества, цивилизации в целом. О том что доводы убедительны, говорит тот факт, о котором следует напомнить в 1995г ООН приняла «Декларацию принципов терпимости» - основополагающий международный документ, в котором не только провозглашаются принципы человеческого единения в современном и будущем мире, но и указаны пути реализации. Сегодня общественное согласие обретает широкое международное значение как важный фактор внутренней стабильности государств, их успешного развития и безопасности. Лейтмотив «Межэтническое согласие - основа стабильности и развития Казахстана» - это сердцевина всей внутренней политики. В свою очередь, межэтническое и межконфессиональное согласие строится на толерантности. Вопрос укрепления межэтнического согласия возник перед Казахстаном с первых шагов на пути независимого, суверенного развития. Любое полиэтническое государство определяется

концептуально и осуществляет на практике свою модель межэтнических отношений. Пускать на самотек межэтнические и межконфессиональные отношения недопустимо и чревато ссорами и конфликтами. Примеров тому немало в странах современного мира. Под моделью межэтнических отношений можно понимать развитие отношений между этносами в полиэтническом обществе, понятных теоретически, обобщенных на практике и выверенных в определенной политике. Прочный фундамент независимого Казахстана подкреплен общими культурными и духовными ценностями всех этносов, проживающих на территории страны, где цементирующей основой, консолидирующим ядром являются казахи. Достижения этнокультурных объединений, их открытость для диалога, инноваций, взаимного влияния и обогащения стали общенациональным достоянием всех казахстанцев. Суть оригинального, не имеющего аналогов в мире пути создания казахстанской модели межэтнической толерантности и общественного согласия, при многообразии общества в этническом, конфессиональном, культурном плане, состоит в том, что оно имеет твердое единство. Эта модель сумела примирить и объединить в единое целое предельно противоречивые факторы человеческого бытия. В мировой практике реализуются несколько видов моделей регулирования сферы межэтнических отношений: ассимиляция или «плавильный котёл»; «поскутное одеяло» или «крупно нарезанный салат»; культурный плюрализм или мультикультуризм. Безусловно, что каждое конкретное государство в какой-то степени повторяет общие, универсальные черты той или иной модели, и в то же время привносит свои уникальные особенности. Причём для решающих эту задачу выработки модели и политики и здесь может быть два пути - «зеркальное отображение», т.е. применение уже наработанного, апробированного чужого опыта со своими поправками или путь создания собственной оригинальной модели. Стало очевидным, что казахстанское общество со своими традициями, этнической историей, особым характером межэтнических отношений оказалось настолько уникальным, что ни одна из существующих моделей - североамериканская, южноамериканская, европейская, российская, китайская, какой бы успешной она бы ни была в этих странах и регионах, ему не подходит. Необходимость разработки своей собственной оригинальной модели межэтнических отношений и предопределена данными особенностями. Оригинальность и сложность казахстанской модели межэтнической толерантности и общественного согласия заключается в гармоничном сочетании и взаимодействии всех этих особенностей, которые только в целом, учитывая и дополняя друг друга, могут действовать эффективно.

Список использованной литературы:

1. inform.kz http://www.inform.kz/ru/mezhetnicheskoe-soglasie-osnova-stabil-nosti-i-razvitiya-kazahstana_a2912462

Түсіпбеков М.Қ. курсант 2 курса

Научный руководитель – Ташенов К.Н., магистр «государственного и местного управления» Костанайская академия МВД Республики Казахстан имени Ш. Кабылбаева, г.Костанай, Республика Казахстан

ПРОБЛЕМА ИМИДЖА И ПРЕСТИЖА ПОЛИЦЕЙСКИХ

Еще в Древней Греции свободный афинянин предпочитал позволить арестовать себя рабу, нежели исполнять полицейские обязанности по отношению к какому-либо иному свободному человеку. Сам факт того, что человек служит в полиции, противопоставляет его населению. В настоящее время за рубежом работа в полиции является, как правило, хорошо оплачиваемой, но не особенно престижной. Американские полицейские, по данным исследований Д. Бейли, считают, что заслуживают большего уважения населения.

Но верхний слой общества смотрит на них свысока, средний слой игнорирует, а нижний — боится [4].

Авторитет профессии обеспечивается не только моральными, но и материальными стимулами важнейшим из которых является система оплаты труда. Для многих западных стран стандартным подходом является установление полицейским заработной платы, превышающей на 40—50% зарплату промышленных рабочих в данном регионе. В «продвинутых странах» хорошо усвоили простую истину: дешевая полиция слишком дорого обходится своему народу. Кроме того, процесс воспитания сотрудников полиции эффективен лишь тогда, когда постоянно проявляется забота о полицейских, в том числе об учащихся образовательных учреждений, и членах их семей. В полицейских академиях, школах, институтах создаются все необходимые материально-бытовые условия, чтобы слушатели не отвлекались от учебы и могли быстро восстановить свои интеллектуальные и физические силы после занятий.

Создание должного имиджа и повышение престижа требует внимания ко всем сторонам формирования положительного восприятия стражей порядка населением. Современные зарубежные теоретики отмечают огромное значение внешнего вида полицейского, несущего службу на глазах у граждан. К созданию полицейской униформы привлекаются лучшие западные дизайнеры и модельеры. Респектабельный внешний вид полицейского говорит о хорошем материально-техническом состоянии дел в полиции, о самодисциплине полицейского, о его отношении к своему долгу и окружающим. Это вызывает у населения доверие и желание взаимодействовать с органами правопорядка. Многие профессиональные полицейские учебные заведения имеют свою отличительную униформу, ношение которой также играет воспитательную роль.

В 2014 году в Казахстане произошла масштабная реорганизация государственных ведомств. После оптимизации многие комитеты, департаменты, агентства и даже министерства были переведены из ведения одних госорганов под крыло других. В итоге появились мощные госструктуры, наделённые новыми полномочиями и функциями. Одним из них стало Министерство внутренних дел, в состав которого перешли подразделения упразднённого Министерства по чрезвычайным ситуациям и уголовно-исполнительная система министерства юстиции.

Сегодня МВД объединяет работу полиции, военно-следственных органов, пенитенциарной системы, национальной гвардии и комитета по чрезвычайным ситуациям. Это самая многочисленная правоохранительная структура Казахстана, насчитывающая в своих рядах свыше 75 000 сотрудников. Поэтому руководство МВД уделяет особое внимание кадровой политике, так как от профессионализма её личного состава напрямую зависит безопасность граждан и государства.

Одно из нововведений начнёт действовать с 1 января 2017 года. На начальном этапе набором и тестированием кандидатов в сотрудники полиции будут заниматься работники Национального бюро по противодействию коррупции Министерства по делам госслужбы (по сути – бывший финпол). Остальные этапы конкурсного отбора – проведение полиграфического, психофизического и медицинского обследования, сдача нормативов по физической подготовке, собеседование, первоначальное обучение, стажировка и назначение на должность – останутся в компетенции МВД. Это даст объективную оценку системе отбора и позволит отсеять случайных людей на первоначальном этапе.

По данным департамента кадров МВД, из 100 кандидатов в ходе конкурсного отбора отсеиваются 50 человек. Половина из них заваливает нормативы по физподготовке и тестирование на знание законодательства, остальные выбывают по состоянию здоровья и не проходят спецпроверку компетентных органов[1].

Поэтому основные усилия кадровиков сводятся сегодня к укреплению доверия простых граждан к сотрудникам полиции и повышению престижа самой полицейской службы. Вместе с пресс-службой они постоянно проводят агитационную работу по формированию правового сознания у населения и привлечению молодёжи в полицейские

ряды. Это дни открытых дверей, флеш-мобы, пиар-акции по линии дорожной полиции вроде Дня донора для жертв ДТП и конкурса "Мисс автоледи". По линии управления по борьбе с наркобизнесом периодически проводятся встречи со студентами вузов, в ходе которых наркоборцы разъясняют последствия наркомании [3].

К сожалению, огромная нагрузка, ненормированный рабочий день, отсутствие должного социального пакета и низкая заработная плата приводят к значительному оттоку профессиональных кадров. В среднем в год из органов внутренних дел по различным основаниям увольняются около 5500 полицейских. Это колоссальная цифра. Поэтому, чтобы хоть как-то приостановить массовую текучесть кадров, Правительство в последние годы озаботилось вопросами повышения уровня материально-технического и социального обеспечения полиции. Так, с января 2013 года доплаты за специальные звания сотрудников полиции приравняли к званиям военных. Суммы доплат за звания составляют от 29 до 60 тысяч тенге. Поэтому и зарплата стражей правопорядка автоматически увеличилась, правда, всего на 100-200 долларов, но всё же... Сотрудникам оперативно-следственных и специальных подразделений, а также значительной категории сотрудников уголовно-исполнительной системы выплачивается компенсация за аренду квартир. Она покрывает их расходы на съём жилья, но не позволяет семьям полисменов откладывать деньги на непредвиденные расходы.

Что же касается социальной защиты, то в новом законе о полиции чётко прописан механизм выплаты компенсаций и льгот семьям погибших и покалеченных при исполнении служебного долга полицейских. Это немаловажный фактор, поскольку профессия полицейского считается самой опасной для жизни и здоровья. Поэтому каждый из них, выходя на службу, должен знать, что в случае беды его семья не останется без поддержки и заботы государства.

За последние три года в Казахстане при исполнении служебного долга погибли 76 сотрудников полиции, ещё 352 человека получили ранения[2].

В 2014 году в Казахстане были приняты правила прохождения полиграфического исследования при приёме на работу в правоохранительные органы. Все кандидаты на вакантные должности могут в добровольном порядке проходить проверку на детекторе лжи. Однако в МВД эта процедура стала добровольно-принудительной. Тем кандидатам, кто отказывается от неё в ходе прохождения военно-врачебной комиссии, отказывают в приёме на службу. Дескать, это позволит в дальнейшем избежать многих неприятностей, конфликтных ситуаций и разбирательств с психически неустойчивым сотрудником. Лучше упредить возможное развитие подобной негативной ситуации, чем бороться с её последствиями.

Коррективы в работу полицейских вносят и принимаемые парламентом новые законы. К примеру, с 1 января 2015 года в нашей стране вступили в силу новые Уголовный и Уголовно-процессуальные кодексы. В соответствии с ними изменились подходы в работе оперативно-следственных подразделений. Все преступления отныне в обязательном порядке заносятся в Единый реестр досудебных расследований, а их расследование проводится в новом формате. Поэтому в 2014 году все следователи прошли переобучение в ведомственных вузах Караганды, Костаная, Алматы и Актобе.

Чтобы идти в ногу со временем, руководство МВД пересмотрело учебную программу и методику обучения курсантов. Начиная с 2015 года, высшие учебные заведения министерства были перепрофилированы. Алматинская академия МВД теперь ориентирована только на подготовку специалистов для криминальной полиции и оперативно-технических подразделений, Карагандинская – для следствия и криминалистики, Костанайская – для уголовно-исполнительной системы и административной полиции и Актюбинский юридический институт – для административно-правовой специализации. Кроме того, в ведении МВД находится Кокшетауский технический институт, готовящий кадры для Комитета по чрезвычайным

ситуациям, и Петропавловский военный институт Национальной гвардии. Всего вузы МВД ежегодно выпускают более 1300 дипломированных специалистов.

Конечно каждый должен работать и практиковаться в своём деле, оттачивать свой ум и как можно больше учиться, повышать свой профессиональный уровень...

1. Не ленитесь, лень это самый главный враг в работе полицейского. Ибо когда участковый или следователь откладывает свою работу на завтра, которую может сделать сегодня, то по большой вероятности что на завтрашний день работы накопится еще больше, а это уже мешает не только реагировать на происшествия своевременно, но и забивает голову.

2. Всегда быть внимательным, работа полицейского очень трудоемкая и очень ответственная, тут нельзя ошибаться. Всегда нужно перепроверять то, что написал в протоколе или же материалах, вплоть до того кому отправлены сопроводительные письма.

3. Всегда оставаться человечным и вежливым, ведь к вам идут люди, которым нужна помощь, всегда нужно понимать их горе, помогать по мере своих сил и возможностей, и если оставаться черствым и грубым по отношению к гражданам, то грош цена таким полицейским.

4. Быть бдительным, смотреть по сторонам, стараться видеть неуловимые на первый взгляд вещи.

5. Быть аккуратным, как гласит народная мудрость "по одежке встречают", всегда нужно быть выглаженным и чистым, ведь приятно же ловить на себе восхищающиеся взгляды.

6. Планировать свою работу, сесть вечером достать рабочую тетрадь и думать «что я могу сделать на завтра?» Работать с материалом, нужно проверить такого-то алкоголика, наркомана, съемную квартиру и т.д. Так намного легче не забыть.

7. Заниматься спортом, профессия полицейского очень опасна и трудна, никогда не знаешь, что может тебя ожидать под рутинным вызовом, алкаш с ножом или же опасный рецидивист. Нужно быть всегда готовым к неожиданным ситуациям и быть сильным чтобы скрутить человека.

8. Уметь разговаривать и доносить свои мысли до человека.

9. Всегда быть в курсе всех событий, для этого нужно лишь утром за завтраком посмотреть новости или в свободное время побродить по новостным сайтам.

10. Быть грамотным человеком, под грамотностью я не имею ввиду просто следить за орфографическими ошибками, нет, под грамотностью я имею ввиду, знать законы, кодексы, приказы и т.д. Следить за обновлениями в тех или иных законах, в своих действиях всегда опираться на закон и действовать только в рамках, возложенных в законе[5].

Список использованной литературы:

1. Берик Утеулин «Работа в полиции-ответственность и престиж»
2. Шушкевич И.Ч. Система подготовки полицейских во Франции.
3. Губанов А.В. Полиция зарубежных стран.
4. Чарлз М.Т. Профессиональная подготовка сотрудников полиции.
5. Сайт «Щит и меч»

Шевченко В.И., ученица 11 класса
Научный руководитель – учитель истории и общественных наук Виляда В.Г.
КГУ «ОШ (РЦ) №12 города Абай», г.Абай, Республика Казахстан

ФОРМИРОВАНИЕ ТОЛЕРАНТНОСТИ В ПОДРОСТКОВОЙ СРЕДЕ

*Самый высокий результат образования – толерантность.
Хелен Келлер*

Проблема толерантности была актуальна всегда, но в последние годы она приобретает особенно большое значение. Трудности взаимопонимания, которые закономерно возникают у людей вследствие расовых, национальных, возрастных, половых и других различий в ситуации их постоянного интенсивного взаимодействия, ведут к росту психологической напряжённости, культурной нетерпимости, межэтнической агрессии, религиозного экстремизма. Поэтому, необходимо активизировать процесс поиска активных механизмов воспитания в духе толерантности. Известный российский исследователь А.П.Садохин, анализируя сущность понятия толерантность (от лат. *tolerantia* – терпение), выделяет такие её признаки:

- уважение и признание равенства;
- отказ от доминирования и насилия;
- признание многомерности и многообразия человеческой культуры, норм поведения;
- готовность принять других такими, какие они есть, и взаимодействовать с ними на основе согласия.

Таким образом, хотя слово «толерантность» и используется как синоним «терпимости», однако несёт оно в себе и другие смыслы. «Толерантность» – это активное социальное поведение, к которому человек приходит добровольно и сознательно. Как отмечают исследователи, наибольший акцент при формировании толерантности следует делать на подростковом возрасте, так как именно в этот период человек обретает пути и способы грамотной адаптации во взрослом мире. Мышление подростка ещё впитывает в себя всё с детской непосредственностью, но уже способно к грамотному анализу ситуаций. Сегодня восприятие или не восприятие подростками других национальностей, толерантное отношение к различиям между людьми, готовность уважать эти различия зависит от многих факторов, включая:

- ближайшее окружение;
- ценности личности и общества;
- воспитание;
- менталитет той страны, в которой подросток вырос.

Мы видим, что современные подростки предрасположены к пониманию различий между людьми, так как толерантные установки заложены ещё нашими предками. Подростки на бессознательном уровне способны принять другого человека таким, каким он есть. Однако, несмотря на это, сознание некоторых подростков, не воспринимает традиции своего народа, действует агрессивно к тем людям, которые отличаются по национальному, религиозному и культурному признаку. Подросток же с высоким уровнем толерантности обладает характерным комплексом поведения, который характеризуется пониженной агрессивностью. Он менее конфликтен. Преобладает тенденция к продуктивному ведению и разрешению конфликтов. Одновременно подросток приобретает позитивное отношение к жизни, что увеличивает его стрессоустойчивость и общий жизненный тонус. Таким образом, признаком толерантной личности можно считать умение выходить из конфликтных ситуаций путём переговоров. Толерантность, переплетённая с гражданской ответственностью, являются высшей ступенью развития сознания человека как личности. Гражданская ответственность – это духовная и нравственная позиция, выражающаяся в чувстве долга и ответственности человека перед

Родиной, в готовности отстаивать и защищать от всяких посягательств её права и интересы. И главными социальными институтами в решении формирования толерантности и гражданской ответственности являются как государство, так и семья. Существует множество профессий, представители которых имеют контакт с подрастающим поколением и могут на профессиональном уровне с использованием специальных методов способствовать формированию толерантного сознания у него. Если ребёнку с детства прививать любовь и уважение к другим он и вырастит, любя и уважая других. Да, именно педагогам принадлежит особая роль в формировании толерантности у всех категорий обучаемых – от дошкольной до послевузовской образовательной системы.

В педагогической практике немало методов, форм и приёмов работы по воспитанию толерантности у школьников и студентов, связанных с организацией деятельности детей и подростков в классе и группе, с использованием произведений художественной литературы и кинофильмов, организацией диалоговых форм работы (дискуссий, дебатов, диспутов). Педагогические технологии должны быть основаны на системном подходе к воспитанию и синтезе форм продуктивной деятельности учащихся. В связи с этим педагог на предметных уроках, в особенности на классных часах, должен уделять внимание патриотическому воспитанию, направленному на формирование уважительного отношения к Родине, родным местам, историческому прошлому, родной культуре, собственному народу и народам, проживающим в Казахстане. Детский сад, школа, колледж, ВУЗ призваны заботиться о формировании психологии терпимости и братской любви ребёнка, подростка, молодого человека.

Процесс формирования толерантности будет эффективным, если:

- 1) рассматривать формирование толерантности в качестве приоритетной задачи;
- 2) учебно-воспитательный процесс строить на принципах междисциплинарности, оптимизации, поликультурности, полиэтничности, практической направленности;
- 3) планировать работу на основе определения критериев и выявления уровней сформированности толерантности;
- 4) использовать современные технологии (интерактивные методы обучения, практико-ориентированный, дифференцированный подходы).

Таким образом, методы воспитания толерантности – это способы формирования готовности к пониманию других людей и терпимому отношению к их своеобразным поступкам. Ведь толерантность в обществе выполняет такие функции как: 1) предотвращает межгрупповые и внутригрупповые конфликты, что способствует формированию и поддержанию стабильности группы; 2) создаёт имидж стабильной и сплочённой группы, что обеспечивает более продуктивное взаимодействие с государственными структурами, с социальными группами и организациями. Поэтому очень важно воспитывать подростков в духе толерантности. Такое воспитание должно способствовать формированию у них навыков независимого мышления, критического осмысления и выработки суждений, основанных на моральных ценностях.

Список использованной литературы:

1. Проблема толерантности и путей ее формирования./ <http://studbooks.net/891297/psihologiya/vvedenie>
2. Способы формирования толерантности у подростков./ <http://www.bestreferat.ru/referat-149960.html>
3. Формирование толерантности в молодежной среде современной России./ <https://novainfo.ru/article/7747>
4. Формирование толерантности у подростков./ <https://infourok.ru/doklad-na-temu-formirovanie-tolerantnosti-u-podrostkov-1472821.html>

8 СЕКЦИЯ. ДНИ ЭКСТРЕМИЗМГЕ ҚАРСЫ ӘРЕКЕТ КӨРСЕТУДЕ ҚҰҚЫҚТЫҚ ШАРАЛАР МЕН ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ЫНТЫМАҚТАСТЫҚТЫ ЖЕТІЛДІРУ

СЕКЦИЯ 8. СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ПРАВОВЫХ МЕР И МЕЖДУНАРОДНОГО СОТРУДНИЧЕСТВА В ПРОТИВОДЕЙСТВИИ РЕЛИГИОЗНОМУ ЭКСТРЕМИЗМУ

Әдиева Ж.М.

студентка колледжа КЭБиП, г.Қарағанда, Республика Қазақстан
Научный руководитель – Бижанова А.Ж.,
преподаватель юридических дисциплин колледжа КЭБиП, г.Қарағанда, Республика
Қазақстан

ПРОБЛЕМЫ БОРЬБЫ С ТРАНСНАЦИОНАЛЬНОЙ ПРЕСТУПНОСТЬЮ

Общая характеристика работы. Исследование посвящено проблемам борьбы с транснациональной преступностью, представляющей одну из главных угроз для каждого государства в мире. В работе раскрываются понятие и общественная опасность транснациональной преступности, способствующие ей причины и условия, криминологическая характеристика транснациональных преступных организаций, международное сотрудничество Республики Қазақстан в борьбе с ней.

Актуальность темы исследования. В Послании Президента Республики Қазақстан Н. Назарбаева «Стратегия вхождения Қазақстана в число 50-ти наиболее конкурентоспособных стран мира» от 1 марта 2006г, отмечено: «укрепление и расширение международного сотрудничества в борьбе с терроризмом, организованной преступностью, незаконным распространением оружия, наркоторговлей и другими подобными угрозами предполагает активное участие Қазақстана в разработке и практической реализации соответствующих международных договоров и соглашений. Мы должны укреплять сотрудничество государств Центрально-Азиатского региона для противостояния этим вызовом современности, в том числе, участвуя в проведении совместных учений в рамках ОДКБ и ШОС, а также совместных с НАТО антитеррористических инициатив и операций».[1, с. 58]

В этом плане очень важное значение для утверждения авторитета в мировой цивилизации Қазақстана имеет борьба с транснациональной преступностью, так как страна имеет обширные государственные границы с крупными державами мира, не случайно создан и антитеррористический Центр стран СНГ для предупреждения, в том числе транснациональной преступности.

Международной преступности XX и начала XXI вв. присущи три особенности: количественный рост, повышение уровня ее организованности; появление новых видов преступлений, почти или совсем не встречавшихся ранее.

Следует отметить, что за годы независимости Республики Қазақстан преступность видоизменилась существенным образом. Это характерно в XXI веке не только для нашего государства, но и для других стран мира. В мире идет процесс глобализации политики, экономики, всеобщий обмен научными ценностями в масштабах человечества, в том числе и глобализация преступности. Как известно, глобализация представляет собой процессы, в которых национальные государства и их суверенитет влетают в паутину транснациональных факторов и подчиняются их властным возможностям, их ориентации и идентичности. Отдельные страны сегодня совершенствуют свое уголовное законодательство, стремясь сделать его приближенным к современным условиям. Особого внимания в этом плане занимает исследование проблем, связанных с транснациональной преступностью, с которой сталкиваются все страны мира, её различия, особенности.

Безусловно, наиболее ярко процессы глобализации видны на примере транснациональной преступности и терроризма. Поскольку глобализация, помимо позитивных тенденций, влечет множество нерешенных проблем и порождает множество новых, ее сопровождает устойчивый криминальный фон. Изучение сущности глобализации, ее влияния на социальное развитие как в отдельных странах, так и в мировом масштабе, дает возможность противостоять ее вызовам, предотвратить в дальнейшем отрицательные ее последствия для более мягкого включения в мировую экономику, что очень важно для развивающихся стран. [2, с. 35]

Общепризнанным фактом, подтвержденным в документах ООН, является то, что единой модели транснациональной преступной организации не существует. Актуальным является создание классифицирующей организационной модели транснациональной преступной организации.

Важная составляющая противодействию преступности в условиях глобализации - анализ, развитие и совершенствование нормативно- правовой базы как в международном, так и во внутригосударственном аспектах.

Государственная политика борьбы с преступностью в современном Казахстане требует от правоохранительных органов активности в ее реализации, тесного взаимодействия и согласования, основанных на правовых нормах, не содержащих противоречий и пробелов. Но совершенствование практики борьбы с транснациональной преступностью, устранение недостатков и пробелов должны осуществляться с учетом особенностей возникновения и развития взаимодействия стран ближнего и дальнего зарубежья в предупреждении транснациональной преступности.

Несомненно, общность целей правоохранительных органов по противодействию транснациональной преступности имеет огромное значение в плане национальной безопасности Республики Казахстан.

Степень разработанности темы заключается в том, что криминологические проблемы борьбы с транснациональной преступностью на монографическом, самостоятельном уровне не были изучены в науке криминологии. В разработке отдельных аспектов данной проблемы определенный вклад внесли ряд российских ученых таких, как: Ю.М. Антонян, Г.А. Аванесов, Б.В. Волженкин, Ю.В. Голик, С.У. Дикаев, А.И. Долговой, М.И. Иншаков, В.В. Лунеев. Среди казахстанских ученых можно выделить работы: М. Абисатова, Н.М. Абдирова, А.Ш. Аккулева, А.Ф. Аубакирова, И.Ш. Борчашвили, С.Ф. Бычковой, Н.О. Дулатбекова, У.С. Жекебаева, Р.Т. Завотпаева, Е.И. Каиржанова, Г.С. Мауленова, А.Х. Миндагулова, М.С. Нарикбаева, Б.М. Нургалиева, Р.Т. Нуртаева, Е.А. Онгарбаева, С.М. Рахметова, И.И. Рогова, Д.С. Чукмаитова и других. Тем не менее, в отечественной юридической науке исследованиям борьбы с транснациональной преступностью не уделено достаточного внимания как самостоятельному исследованию.

Все вышеизложенное свидетельствует о необходимости совершенствования научной и практической значимости и актуальности дальнейшей разработки проблемы предупреждения транснациональной преступности, направленной на укрепление правовой основы государственной и общественной жизни, неуклонное соблюдение законности.

Цель исследования состоит в проведении криминологического анализа проблем борьбы с транснациональной преступностью, определении приоритетных направления борьбы с ней, выявлении и устранении причин и условий, способствующих ей, мер, направленных на совершенствование практики предупреждения транснациональной преступности, взаимодействия с зарубежными странами, и совершенствование законодательства.

Данная цель определяет конкретные **задачи исследования**, связанные с изучением теоретического, методического, организационного аспектов в ходе анализа криминологических проблем транснациональной преступности: дать определение и

характеристику транснациональной преступности; провести анализ тенденции развития транснациональной преступности; проанализировать международное сотрудничество в борьбе с транснациональной преступностью; определить причины и условия, способствующие транснациональной преступности; дать криминологическую характеристику лицам-участникам транснациональных преступных организаций; провести анализ зарубежного опыта борьбы с транснациональной преступностью.

Объектом исследования являются межгосударственные отношения, урегулированные международным правом и складывающиеся в связи с борьбой с транснациональной преступностью.

Предметом исследования являются международное и республиканское законодательства, регулирующие проблемы борьбы с транснациональной преступностью в современных условиях, практика их применения и пути совершенствования законодательства.

Методологическую основу исследования составляют общие и частно-научные методы познания фактов и явлений, относящихся к предмету диссертационного исследования (историко-правовой, сравнительно-правовой, системно-структурный, комплексно-индивидуальный, логический, статистический), анкетный опрос, социологическое интервью, социологическое наблюдение.

Научная новизна исследования заключается в том, что оно представляет собой первое в Республики Казахстан исследование по изучению транснациональной преступности. Автором подчеркивается, что транснациональная преступность приобрела такие масштабы, что требует научного и практического разрешения, совершенствования международной правовой базы борьбы с нею, так как действующее уголовное, уголовно-процессуальное и оперативно-розыскное законодательство создавалось в период отсутствия транснациональной преступности.

Теоретическая и практическая значимость результатов исследования заключается прежде всего в том, что содержащиеся в докладе выводы и предложения, имеют определенное значение для разработки мер совершенствования борьбы с транснациональной преступностью. Они могут быть использованы в нормотворческой деятельности, в практике работы правоохранительных органов, а также при чтении дисциплин в юридических вузах. Отдельные теоретические положения доклада могут быть использованы для дальнейшего научного исследования аспирантами, магистрантами и научными сотрудниками.

Основные положения, выносимые на защиту:

7. Транснациональная преступность - политическое, уголовно-правовое явление, представляющее угрозу для всех стран мира, связанное с организованной экономической преступностью, международно-террористической деятельностью, незаконным оборотом огнестрельного оружия, боеприпасами и взрывчатыми веществами, незаконным оборотом наркотических средств и психотропных веществ, хищением предметов, имеющих историческую, научную, художественную или культурную ценность, фальшивомонетчеством и преступлениями, связанными с подделкой документов, преступлениями в области высоких технологий, а также преступлениями, связанными с другими социальными институтами и процессами. [3, с. 25]

8. На основе анализа крупных преступных организаций и их деятельности можно выявить характерные черты и тенденции транснациональной организованной преступности, с тем чтобы определить ключевые особенности этих организаций, в силу которых они представляют серьезную проблему для правоохранительных органов.

9. Криминальное общество - с развитием его международных связей и новым, транснациональным полем деятельности, а также с использованием терроризма - глобализируется и противостоит уже не отдельному государству и обществу с существующим режимом, но и всей земной цивилизации вообще с ее культурой и другими ценностями.

10. Транснациональная преступность не ограничена рамками только одного государства. Разрастаясь, она принимает транснациональный характер, что неизбежно влечет глобализацию криминального общества. Как только преступная деятельность выливается за пределы государства, преступники, пересекая границы, вынуждены контактировать с деятелями преступного мира иных государств или с теми, кто уже приобрел статус международных преступников и полем деятельности которых фактически стал весь мир.

11. Формирование и развитие транснациональной преступности - закономерный общемировой процесс, частный случай повышения уровня организованности всех социальных подсистем: экономики, политики, управления и др. Основные признаки транснациональной преступности как социального института: длительность существования; регулярность функционирования; выполнение определенных социальных функций; наличие комплекса норм; «профессионального» языка, вполне определенных ролей. Институционализация транснациональной преступности происходит постепенно. Транснациональная преступность как деструктивный социальный институт воспроизводства организованных преступлений сложился в конце 70-х - начале 80-х годов, а уже в новых условиях наладились транснациональные преступные связи.

12. Повышенного внимания правоохранительных органов требуют: нелегальный экспорт/импорт наркотиков, оружия, алкоголя, проституция, торговля людьми, отмывание денег, нажитых преступным путем, нелегальный экспорт цветных металлов, радиоактивных материалов из Казахстана в страны Западной Европы, то есть все преступления, связанные с транснациональной преступностью.

Исходя из вышеизложенного, в работе предлагается следующее:

- Целесообразно принятие в Республике Казахстан специального нормативного правового акта о предупреждении транснациональной преступности или Концепции предупреждения транснациональной преступности. В этих правовых документах должны быть определены: цели, характер и общая направленность предупредительной деятельности; субъекты предупреждения транснациональной преступности, их права и обязанности; круг объектов воздействия; система мер предупреждения; основные уровни и направления предупредительной деятельности.

- Необходимо введение в учебные программы юридических вузов спецкурса: «Уголовно-правовые и криминологические проблемы борьбы с транснациональной преступностью».

- Систематическое достоверное и оперативное осведомление сотрудников правоохранительных органов о конкретной обстановке на приграничных с Республикой Казахстан территориях, о разных фактах антиобщественного поведения и группового общения населения приграничных зон.

- Создание в правоохранительных органах (КНБ, МВД) специальных подразделений по борьбе с транснациональной преступностью.

- Ужесточение наказания для участников транснациональных преступных групп, отмена практики либерализации наказания за подобного рода преступления.

- Необходимо принятие комплексных мер, направленных на подготовку и переработку кадров правоохранительных органов, способных успешно вести борьбу с данными разновидностями преступности.

Список использованной литературы:

4. Послание Президента Республики Казахстан Н.Назарбаева народу Казахстана. 1 марта 2006г. // <http://www.akorda.kz> – официальный сайт Президента Республики Казахстан
5. Цепелев В.Ф. Уголовно-правовые, криминологические и организационные аспекты международного сотрудничества в борьбе с преступностью. Дис. ... докт. юрид. наук. - М., 2001. - С. 11

6. Транснациональная преступность: проблемы и пути их решения. Монография. К. К. Горяинов, А. П. Исиченко, Л. В. Кондратюк

Бейсенбаева Е., 2 курс студенті

Ғылыми жетекші – аға оқытушы Исакова Ж.А., Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

ӨЛІМ ЖАЗАСЫНА МАРАТОРИЙ: ҚАЗІРГІ ЖАҒДАЙЫ ЖӘНЕ БОЛАШАҒЫ

Өлім жазасы қоғамдағы ауыр қылмыстармен күресу үшін қолданылған. Әлемде ең көп дау тудырып келе жатқан мәселенің бірі Көне замандарда негізінен патшаның әмірін орындамаған адамды, иесіне қарсыласқан құлды, ұрлық жасаған адамды, бұйрықты орындамаған жауынгерді өлім жазасына кескен. Өлім жазасы – ежелден келе жатқан ең ауыр жаза. Өлім жазасы қоғамдағы ауыр қылмыстармен күресу үшін қолданылған.

Қазақстанда 2003 жылдан бастап өлім жазасына мораторий жарияланған. Тек Қазақстан президентіне қатысты бапта ғана өлім жазасын қолдануға рұқсат берілген.

2012 жылы БҰҰ бас хатшысы Пан Ги Мун бүкіл әлем елдерін өлім жазасынан бас тартуға шақырған.

Заң ғылымдарының докторы, профессор, ММ «ҚР Әділет министрлігі сот экспертиза орталығының» директоры Исидор Борчашвили атап өткендей, Қазақстанда өлім жазасына мараторий жарияланса да, жаңа Қылмыстық кодексте өлім жазасына лайықты қылмыстардың қатары артқан. Борчашвили болса өлім жазасын тек қана жауыздықпен адам өлтіргендерге ғана қолдану керектігін айтып отыр[1].

Көптеген елде жазаның ең ауыр бұл түрі алынып тасталды. Дегенмен соңғы уақытта өлім жазасын қайта енгізу туралы пікір айтушылар қатары көбейіп келеді. Олардың пікірінше, терроризмге қатысты қылмыстардың алдын алу, балаларға зорлық көрсеткен педофилдерді еске алсақ жазаның ең ауыр түріне қайта оралуымыз керек.

Қалай десек те, өлім жазасына қатысты дау ешқашан толастамайтын сияқты. Оны қолданатын және қолданбайтын елдерде де екіұдай пікір үнемі тайталасып келеді. Өлім жазасының табиғаты мен мақсатына қатысты негізгі екі пікір бар. Оның бірі бойынша, өлім жазасы – ең алдымен қылмыскердің көзін жою арқылы жаңа ауыр қылмыстардың алдын алу тетігі. Сол сияқты өзге де қылмыскерлерді қорқыту.

Ал екінші пікір бойынша, өлім жазасы – ең алдымен жасалған қылмыс үшін кек алу. Бұл – әділеттіліктің салтанат құруы және мұнда ешқандай да утилитарлық түсініктер орын алмауы тиіс. Осыған ұқсас пікірді белгілі неміс философы Кант та қолдаған екен.

Тарихқа көз жүгірсек, өлім жазасы әлемнің барлық елдерінде қолданылып келген. Қазақ даласында да аса ауыр қылмысты мойнына алғандар күштеп өлтірілген. Оған көптеген мысал келтіруге болады. Бірақ ол басқа тақырыпқа азық болмақ.

Қылмыстық істердің ішінде өлім жазасына сұранып тұратын жазалар бар сияқты. Мысалы: бір үйдің жандарын түгелімен қырып кететін қылмыстар, педофилия. Осы қылмыскерлерді өмірлік қамақ жазасына кесіп, оларды тұз дәмдері біткенше 20-30жыл бойы шығын шығарып ұстап отыру тиімсіз. Ол аз қаржы емес. Міне асы факторларды есепке алсақ өлім жазасы әлі де болса керек сияқты.

Өлім жазасын енгізгенмен қызмыстың азаю коэффициенті азаяды деп тұжырымдама жасау, қиын әрине.

Қытай өлім жазасына кесу және оны жүзеге асыру санына қарай бірінші орындағы ел. Түрлі мәліметтерге сәйкес, Қытайда жыл сайын 2-7 мың өлім жазасы іске асырылады. Яғни, Қытайда әлемдегі қалған барлық елдердегі жиынтық саннан көп адам өлім жазасына кесіледі. Тағы бір атап өтерлігі,

Қытайдағы соттар қылмысқа қатысы бар деген күдіктілердің 99%-дан астамын айыпты деп таниды. Қазақстанның және өлім жазасынан бас тартқан өзге де елдердің

тәжірибесі көрсеткеніндей, мұндай қадам жасау үшін алдын-ала үлкен дайындық жұмыстарын жүргізу қажет екенін атап өткім келеді. Ол нормативтік құқықтық база құрумен және тиісті ұйымдастырушылық-техникалық тұрғыдан жағдай жасаумен ғана шектелмей, кем көлемді ағартушылық және түсіндіру жұмыстарын қажет етеді. Әрине, өлім жазасынан бас тарту туралы мәселені арифметикалық тұрғыдан, халықтың көпшілік дауысымен шешуге болмайды, дегенімен қоғам пікірін осындай қадамның қажет екеніне дайындай беру керек.

Мораторий жарияланған дейін Қазақстанда өлім жазасы тек айрықша ауыр қылмыстар (лаңкестік, геноцид, айуандықпен кісі өлтіру, т.б.) үшін тағайындалды. 18-ге толмаған жасөспірімге, әйел адамға, сот үкімі шыққанға дейін 65 жасқа толған ер адамға қолданылмады. Рақымшылық жасалған жағдайда өлім жазасы өмір бойына немесе 25 жылға бас бостандығынан айыру жазасына ауыстыру қарастырылды [2].

Елбасының ынтымақта болуы керек, мемлекеттік тамырына балта шапқан қылмыскерлер өлім жазасына лайық. Өзінің қылмысы үшін ең ауыр жазаға тартылатынын ойлаған кезде мұндай жолдан тартынуы мүмкін. Осындай тәртіп орнатпаса болмайды. Оның маңызы зор. Өлім жазасын қайта қалпына келтіру алдағы уақыта қаралуы керек деп ойлаймын.

Пайдаланған әдебиеттер тізімі:

1. Коментарий к Уголовному кодексу РК /Отв.ред.: Борчашвили И.Ш., Рахимжанова Г.К.- Караганда, РК ПО «Полиграфия», 1999ж
2. А.Н. Ағыбаев, Қылмыстық құқық. Оқу құралы. Алматы, «Қазақ университеті», 2016ж.

Вагина А.Е., студентка 2 курса

Сибирский институт международных отношений и зарубежного религиоведения,
г. Новосибирск, Российская Федерация
Научный руководитель – к.ю.н., доцент, Сидорова Н.В.
Карагандинский экономический университет Казпотребсоюза, г. Караганда,
Республика Казахстан

МЕЖДУНАРОДНЫЕ ПРАВОВЫЕ И ИНСТИТУЦИОНАЛЬНЫЕ ОСНОВЫ ПРОТИВОДЕЙСТВИЯ ТЕРРОРИЗМУ

Международное сотрудничество государств в противодействии терроризму основывается на комплексном подходе, сочетающим правовые, политико-дипломатические, экономические, силовые и гуманитарные механизмы, реализуемые на национальном и международном уровнях. Обозначенные механизмы направлены на создание гибкой системы международно-правовых форм и методов профилактики угрозы терроризма, а также адекватных меры по реагированию на ситуации, связанные с терроризмом. В данном контексте очевидна особая роль международных и региональных организаций в реализации антитеррористической стратегии и создании международно-правовых основ сотрудничества государств в противодействии терроризму.

В современный период международная договорная практика насчитывает около тридцати международных документов, затрагивающих вопросы противодействия терроризму и борьбе с ним. Однако, рассматривая вопросы международно-правового обеспечения противодействия терроризму, следует определить существенный недостаток практически всех международных договоров в данной сфере, заключающийся в отсутствии универсального понятия «терроризм». Так в отдельных международных актах вместо понятия «терроризм», либо перечисляются деяния, которые государствам рекомендуется относить к перечню террористических преступлений. Примерами таких конвенций являются: Европейская конвенция по борьбе с терроризмом от 27 января 1977

г., Договор о сотрудничестве государств-участников СНГ о борьбе с терроризмом 1999 года. В других международных договорах лишь обозначены отдельные признаки этого вида преступлений, например, Декларация ООН о мерах по ликвидации международного терроризма 1994 г. Следует отметить, что эта проблема актуальна и для внутригосударственного права большинства государств мира [1, с. 27].

Исходя из широкого перечня международных договоров о противодействии терроризму и борьбе с ним, все акты можно классифицировать на две группы:

1. Документы, содержащие общие вопросы борьбы с терроризмом.

2. Документы, направленные на предупреждение и наказание отдельных видов террористической деятельности (причем данные соглашения появились раньше соглашений первой группы).

Единая международная политика противодействия терроризму основывается на деятельности ООН и ее органов, а также принятых ею международно-правовых документов. В целях укрепления потенциала системы Организации Объединенных Наций и повышения координационной деятельности в этой сфере, Резолюцией 60/288, принятой Генеральной Ассамблеей ООН 8 сентября 2006 г. была утверждена Глобальная контртеррористическая стратегия Организации Объединенных Наций. Обозначенный документ содержит рекомендации, направленные на выработку мер:

- по устранению условий, способствующих распространению терроризма;
- по предотвращению терроризма и борьбе с ним;
- по укреплению потенциала государств по предотвращению терроризма и борьбе с ним и укреплению роли системы ООН в этой области;
- по обеспечению всеобщего уважения прав человека и верховенства права в качестве фундаментальной основы для борьбы с терроризмом [1, с. 27].

Эскалация актов терроризма является проблемой, которая входит в повестку дня Генеральной Ассамблеи ООН. Основные рекомендации ООН для государств-членов в этой сфере отражены в Декларации о мерах по ликвидации международного терроризма и сводятся к следующему:

- воздерживаться от организации террористической деятельности, подстрекательства к ней и финансирования;
- обеспечивать задержание и судебное преследование или выдачу лиц, совершивших террористические акты;
- стремиться к заключению специальных соглашений с этой целью;
- приведение внутреннего законодательства в соответствие с международными конвенциями по этому вопросу;
- предпринимать надлежащие меры, до предоставления политического убежища в целях установления того, что лицо, ищущее убежище не занималось террористической деятельностью;
- сотрудничать друг с другом в обмене соответствующей информацией относительно предотвращения терроризма и борьбе с ним.

Вопросы борьбы с терроризмом включены в повестку дня Совета Безопасности ООН, основные резолюции которого обязывают государства: осуществлять сотрудничество в противодействии терроризму и борьбе с ним; предотвращать и пресекать финансирование террористических актов; устанавливать уголовную ответственность за умышленное предоставление или сбор средств с целью поддержки терроризма; обмениваться информацией; оказывать содействие в связи с уголовным расследованием и уголовным преследованием; создавать базы данных по терроризму.

Международные правовые механизмы противодействия терроризму в современный период имеют региональную составляющую, в рамках которой можно выделить:

1. Документы Совета Европы и Евросоюза: Европейская конвенция о пресечении терроризма от 27 января 1977 г.; Рамочное решение Совета Европейского Союза о борьбе

с терроризмом от 13 июня 2002 г.; Конвенция Совета Европы о предупреждении терроризма от 16 мая 2005 г. и др.

2. Документы СНГ: Договор о сотрудничестве государств-участников Содружества Независимых Государств в борьбе с терроризмом от 4 июня 1999 г.; Положение об Антитеррористическом центре государств-участников Содружества Независимых Государств от 21 июня 2001 г.; Концепция сотрудничества государств-участников Содружества Независимых Государств в борьбе с терроризмом и иными насильственными проявлениями экстремизма от 26 августа 2005 г.; Модельный закон о борьбе с терроризмом от 17 апреля 2004 г.; Модельный закон по противодействию наемничеству от 18 ноября 2005 г. и др.

3. Документы «Восьмерки» («Семерки»): Итоговый документ совещания министров «восьмерки» по борьбе с терроризмом от 30 июля 1996 г.; Заявление «Группы восьми» о борьбе с терроризмом от 8 июля 2005 г.; Заявление «Группы восьми» об укреплении программы ООН по борьбе с терроризмом от 16 июля 2006 г.; Декларация Саммита «Группы восьми» о борьбе с терроризмом от 16 июля 2007 г. и др.

4. Документы Шанхайской организации сотрудничества: Шанхайская конвенция о борьбе с терроризмом, сепаратизмом и экстремизмом от 15 июня 2001 г.; Соглашение между государствами членами Шанхайской организации сотрудничества о Региональной антитеррористической структуре от 7 июня 2002 г. и др.

5. Документы иных региональных организаций: Соглашение о сотрудничестве в борьбе с преступностью, особенно в ее организованных формах, между правительствами государств-участников Черноморского экономического сотрудничества от 2 октября 1998 г.; Заключительное коммюнике девятой чрезвычайной сессии Исламской конференции министров иностранных дел от 10 октября 2001 г.; Заявление экономических лидеров Азиатско-Тихоокеанского экономического сотрудничества (АТЭС) по борьбе с терроризмом от 21 октября 2001 г.; Заявление АСЕАН о совместных действиях по борьбе с терроризмом от 5-6 ноября 2001 г.; Итоговая декларация Санкт-Петербургского межпарламентского форума по борьбе с терроризмом от 26-28 марта 2002 г. и др. [2, с. 77].

Международные документы по вопросам борьбы с отдельными видами террористических преступлений можно классифицировать на группы:

- борьба с финансированием терроризма (Международная конвенция о борьбе с финансированием терроризма от 9 декабря 1999 г., Модельный закон о противодействии финансированию терроризма от 16 ноября 2006 г.);

- борьба с терроризмом на воздушном транспорте (Конвенция о преступлениях и некоторых других актах, совершаемых на борту воздушного судна от 14 сентября 1963 г., Конвенция о борьбе с незаконным захватом воздушных судов от 16 декабря 1970 г., Конвенция о борьбе с незаконными актами, направленными против безопасности гражданской авиации от 23 сентября 1971 г.);

- борьба с морским терроризмом (Конвенция ООН по морскому праву от 10 декабря 1982 г., Конвенция о борьбе с незаконными актами, направленными против безопасности морского судоходства от 10 марта 1988 г.);

- борьба с ядерным, биологическим и химическим терроризмом (Международная конвенция о борьбе с актами ядерного терроризма от 13 апреля 2005 г., Конвенция о физической защите ядерного материала от 3 марта 1980 г.);

- борьба с незаконным оборотом оружия и взрывчатых веществ (Конвенция и маркировке пластических взрывчатых веществ в целях их обнаружения от 1 марта 1991 г., Протокол против незаконного оборота огнестрельного оружия, его составных частей и компонентов, а также боеприпасов к нему, дополняющий конвенцию ООН против транснациональной организованной преступности, утвержден резолюцией 55/255 генеральной Ассамблеи ООН от 31 мая 2001 г.) [1, с.27].

Анализ международных правовых и институциональных основ противодействия терроризму позволяет выделить общепризнанные принципы в этой области:

- во-первых, государства-участники соответствующих конвенций должны криминализировать в своем национальном праве акты терроризма, это в свою очередь предполагает применение к лицам, совершившим террористические акты, серьезных мер уголовного наказания;

- во-вторых, государства имеют максимально широкие возможности в плане распространения своей юрисдикции на данный вид преступлений;

- в-третьих, государства соглашаются считать любое из перечисленных в конвенциях действий уголовным преступлением независимо от мотивов, которыми руководствовалось виновное лицо, террористы не должны считаться политическими преступниками и пользоваться правом на политическое убежище;

- в-четвертых, все преступления, относящиеся к террористической деятельности, считаются подлежащими включению в качестве преступлений, влекущих выдачу, в любой договор об экстрадиции, действующий между государствами;

- в-пятых, государства обязаны оказывать друг другу правовую и информационную помощь в осуществлении уголовного преследования соответствующих лиц;

- в-шестых, в международно-правовой борьбе с терроризмом основной акцент делается на экономический аспект, то есть лишение терроризма экономической основы, ликвидация его финансовых источников.

Список использованной литературы:

1. Сидорова Н.В. Международно-правовые основы борьбы с терроризмом. Вестник Университета «Болашак». № 2 Караганда 2010.

2. Интерпол против терроризма: Сборник международных документов./ Составитель В.С. Овчинский. М.:ИНФРА-М, 2010.

Игламова А.Б., студентка 3 курса

Научный руководитель – Есенов Д.К.

Карагандинский экономический университет Казпотребсоюза, г.Караганда,

Республика Казахстан

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ТОРГОВЛИ ЛЮДЬМИ

В настоящее время торговля людьми приобрела глобальные масштабы и стала составной частью, так называемой транснациональной преступности [1].

Торговля людьми является одной из самых острых проблем, носящей не только республиканский, но и мировой характер. Проблемы, которые коснулись сегодня не только Казахстана, актуальны для всего мирового сообщества.

Торговля людьми в современном мире – это не невольничий рынок, где напоказ, словно вещи, выставлены люди. Сейчас это жестокое преступление над человеческой жизнью и достоинством скрыто от всеобщих глаз, но это вовсе не означает, что его не существует. Жертвы торговли людьми сегодня: женщины которые решили заработать легкие деньги, уязвимые мигранты, дети. Вглядитесь в лица окружающих людей, возможно, чьи-то глаза прямо сейчас молят вас о помощи, в то время как сам человек не в силах произнести и слов. Принято считать, что по уровню доходов этот бизнес находится на третьем месте после торговли оружием и наркотиками.

Торговля людьми не требует больших капиталовложений. Торговцы строят свой бизнес на обмане, запугивании, моральном уничтожении людей, что в последствии приводит к повиновению.

Международное сообщество признало эффективность усилий, которые прилагаются для достижения полного соблюдения прав граждан, закрепленных Конституцией Республики Казахстан.

В борьбе с таким явлением, как торговля людьми, нельзя ограничиваться лишь уголовным преследованием. Наше общество признает, что торговля людьми представляет грубейшее нарушение прав и свобод человека и борьба с ним должна быть жесткой и непримиримой.

Кроме террора, продажи оружия, ведения войны с правительственными войсками, захватом заложников и торговли детьми исламисты в этом государстве занимаются сексуальным рабством, в которое, по данным ООН, на сегодня вовлечено около 3,5 тысячи женщин и детей. Доход данного дела, составляет 15000000 млрд долларов в год.

В целом, в рабстве по всему миру, насчитывается более 1400000 человек. 80% жертв являются женщины. В результате около 30% женщин, становится жертвой принудительного труда. А также 1,2 млн детей ежегодно поступает в торговлю людьми[3].

Этапами торговли людьми являются:

1. Вербовка потенциальной жертвы.
2. Перевозка жертв к месту эксплуатации.
3. Прием жертв и их эксплуатация посредством разных способов и в разных

целях.

Весь этап сопровождается рядом действий, тот, что определяет связанность жертвы от торговца людьми и поддерживает осуществление процесса торговли людьми[4].

Вербовка - это 1-й этап процесса торговли людьми неразрывно связанный с остальными двумя создающий благоприятные данные для реализации последующих 2-х этапов.

Принудительная вербовка включает случаи похищения, когда жертва никаким образом не может проявить свою свободу[5].

Параллельно в "Исламском государстве" из-за большого количества воюющих мужчин и малого количества женщин, способных удовлетворить их желания, решаются вербовать девушек из зарубежных стран. На сегодня несколько сотен женщин, являются уроженками Великобритании, Швеции, Франции, Испании и многих других стран. Приезжают девушки и из США, Африки и ряда азиатских стран. В последние несколько лет увеличился поток женщин из стран СНГ, включая Казахстан и Россию.

Так почему же девушки приезжают в ИГИЛ? Что ими движет? По мнению ряда экспертов, лишь малая часть девушек осознанно едут отдавать свое тело на радость боевиков. Основная часть наивно полагает, что и их жизнь будет яркой и красивой. В светских государствах с возникновением равенства полов роль мужчины-самца заметно снижена. Таким образом, девушки ищут на подсознательном уровне мужчину-рыцаря на белом коне. И таких они видят в образе исламистов. Мужчина с автоматом в руках бежит по развалинам, убивает "злодеев", сражается за справедливость и религию - светлый образ отважного героя. Именно это подталкивает женщин на то, чтобы уезжать из страны в Сирию к своим новым мужьям.

Первыми в группу риска попадают религиозные и просто одинокие женщины, матери-одиночки, а также молодые девушки в студенческом возрасте или же имеющие проблемы с родителями. Таких девушек искусно находят вербовщики в социальных сетях. Опытные профессионалы мониторят крупные форумы не обязательно религиозного характера. Они сразу видят женщин, которые относятся к этой группе риска. И дальше профессионалы-вербовщики пускаются в обработку потенциальной жертвы.

Таким образом, хотелось бы отметить, что для повышения эффективности борьбы с торговлей людьми и формами современного рабства необходимо принятие следующих мер:

➤ Принятие и реализация долгосрочной стратегической программы по предупреждению торговли людьми в Казахстане, объединяющая усилия всех возможных государственных ведомств республики.

➤ Внедрение специальных юридических норм и инструментов (к примеру, критерии определения жертв торговли людьми) в Законодательство страны с целью совершенствования нормативно-правовой базы.

➤ Повышение осведомленности среди населения, включая образовательные акции в школах, ВУЗах, госведомствах, религиозных общинах, а также отдаленных населенных пунктах.

➤ Акцент мероприятий в странах и в регионах.

➤ Ужесточение уголовного наказания по статьям, подходящим под торговлю людьми.

➤ Проведение социальных информационных кампаний и акций на постоянной основе.

➤ Создание специальной базы данных, которая бы учитывала все социально-экономические индикаторы жертв торговли людьми для дальнейшего выявления закономерностей и последующей работы над причинно-следственными явлениями [6].

Каждому гражданину Республики Казахстан необходимо бороться с этим злостным видом «бизнеса». Для искоренения этого вида преступности необходима консолидация усилий всего мирового сообщества вне зависимости от границ, национальности и вероисповедания.

Краткий анализ причин и условий совершения преступления торговли людьми, на наш взгляд, согласно статьи 128 Уголовного кодекса РК, по пункту 2, увеличить указанных размера санкции, так как в случае дифференцированных признаков преступления на срок от пяти до семи лет, если учесть досрочно от отбывания наказания на основании акта амнистии, совершившего преступление может быть освобожден, то мы считаем что малый срок и не соответствует объему причиненного вреда.

Список использованной литературы:

- 1.Первого Президента РК Н.А.Назарбаева "Казахстан в новой глобальной конкретной ситуации: рост, реформы, развития" послание 30.11.2015 г.
2. Противодействие торговле людьми-набор НПА - под редакцией Н.И.Аубикировой-2004 год
- 3.Экспертной оценки и единоборств продажей детей
4. М. Мынбаев.А. Правовое регулирование принудительного труда – Алматы, 2004.
5. Информационный сервис Генеральной прокуратуры Республики Казахстан, в 2017.
6. Н.И. Жансугурова, А.В. Малько «теория Государства и права» - Москва,2004.

Кәрім Э., 4 курс студенті

Ғылыми жетекшісі - аға оқытушы Е. Ахтышхан, Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

ХАЛЫҚАРАЛЫҚ САТЫП АЛУ САТУ ШАРТЫНЫҢ ҚҰҚЫҚТЫҚ РЕТТЕЛУІ

Қазіргі халықаралық қатынастар деп әлемдегі халықаралық қатынастар субъектілерінің арасында пайда болатын әр түрлі байланыстар мен кездесулер, акциялар мен әрекеттер түсіндіріледі.

Халықаралық шарт мемлекеттер арасындағы туындайтын дауларды бейбіт жолымен шешудің жалғыз құралы. Халықаралық шарттар құқығының қалыптасу процесі Рим

құқығының әсеріне оның ішінде міндеттемелік құқық нормаларының әсеріне көп ұшырады. Шарт процесіне халықаралық шарттың қатысушылар тарапының заңи әрекеттері мен тұтастай бірқатар нақты сатылар кіргізілді, олар: келіссөздер жүргізуге уәкілетті тұлғаларды тағайындау, уәкілеттерді ұсыну және тексеру; шарттың мәтінін үйлестіру; шарттың жобасын талқылау және қабылдау; шарттың түпнұсқасын жасау; шартқа қол қою ескертулерді жариялау; шартты бекіту; бекіту грамоталарымен алмасу және депоненттеу; шартты промульгациялау.

Сатып алу-сату шарты - біртарап (сатушы) мүлікті (тауарды) екінші тараптың (сатып алушының) меншігіне беруге міндеттенеді, ал сатып алушы бұл мүлікті (тауарды) қабылдауға және ол үшін белгілі бір ақша сомасын (бағасын) төлеуге міндеттенетін азаматтық-құқықтық шарт.[1]

Қазіргі жағдайда елдердің әлемдік сауда да белсенді қатысу бірнеше айтарлықтай артықшылықтармен байланысты: бұл елдегі бар ресурстарды тиімді пайдалануға, әлемдік ғылым мен техника жетістіктеріне қатыстыруға, аз уақыт ішінде экономикадағы құрылымдық өзгерістерді жүзеге асыруға, сонымен қатар халықтың түрлі қажеттіліктерін қанағаттандыруға мүмкіндік береді. Халықаралық сауда бұл түрлі елдердің сатыпалушылар, сатушылар және делдалдар арасында болатын сату және сатып алу процесі болып табылады. Халықаралық сауда өзіне сауда балансы деп аталатын тауарлардың экспорттық, импорттық қоймасын кіргізді. Көптеген елдер үшін халықаралық сауда айырбасы сыртқы экономикалық байланысының негізгі формасы ретінде қалып отыр. Соған байланысты, сыртқы саудалық сату-сатып алу мәселелерін құқықтық реттелуі өзекті мәселелер болып табылады.

Сауда қатынасы бұл мемлекеттердің экономикалық ынтымақтастығының маңызды саласы болып табылады.

Қазақстандық тәжірибе мен доктринада сыртқы экономикалық келісім түсінігі жоқ, сондықтан сыртқы экономикалық келісімде біріншіден, сыртқы экономикалық келісімдер жасалатын саланың қатынастар аясы анықталады.

Сыртқы экономикалық келісімдерге - мердігерлік келісімі, айырбас келісімі түрлі өндірістік объектілерді салудағы техникалық жәрдем көрсету жөніндегі келісімдер жатады.

Кез келген мемлекеттің сыртқы сауда саясаты ішкі саясатпен тығыз байланысты. Сондықтан оның мазмұны сол елдегі ұлттық шаруашылық шеңберіндегі шешілетін нақты қоғамдық қатынасымен өндірістік күштердің даму деңгейімен анықталады. Сыртқы экономикалық саясаттың басты мақсаты елдің ішкі кеңейтілген қайта өндірісіне қолайлы сыртқы жағдайлар жасау болып табылады.[2, 546]

Сауда келісімдері келісушілердің жақтардың бір-біріне көрсететін құқықтық тәртіпті қалыптастырады. Неғұрлым жоғары дәрежеде қолайлы жағдай туғызу негізінен кедендік салық пен хаттау, салық салу немесе ішкі рыноктағы тауардың сату-сатып алу, тасымалдау, бөлу мен импортталған тауарларды пайдалану ережесін қамтиды.

Сонымен қатар келісімдерде түрлі ұйымдар мен өнеркәсіптер арасындағы сауданы мадақтау туралы, ынтымақтасудың маңызды бағыттары туралы, өкілдіктерді ашу туралы, өзара есеп айырысу туралы, сауда саласындағы белгілі бір шектеулерді енгізу жағдайлары туралы шарттар көрініс тапқан. Сауда келісімдерін рамкалық келісімдер категориясына жатқызылды. Осыған байланысты сауда айналым келісімі жасалады. Мұнда келісуші жақтар жеткізілетін тауарлардың белгілі континентін анықтайды, яғни міндеттерін және тағы басқалар болып табылады.

Сұраныс пен ұсыныс арасы тиімді арақатынасқа жетуген бағытталған тауар келісімдері де таралған. Бұған табиғи каучук, қант, какао, тропикалық ағаш және тағы басқа жөніндегі көп жақты келісімдер жатады.

Сыртқы экономикалық келісімдерді құқықтық реттеуде аймақтық және әмбебап сипаттағы халықаралық келісімдер үлкен рөл атқарады. Сыртқы экономикалық келісімдерді аймақтық реттеуге 1991 жылғы редакциядағы 1968-1988жж жалпы жеткізу

шарты жатады. Ж.Ж.Ш. 1991ж. жалпы жеткізу шартының негізгі мәтінің жаңарған түрі болып табылады. Бұл бұрын экономикалық өзара көмек кеңесінің бұрынғы мүшелері арасында қолданылған.

Барлық сыртқы сауда шарттарының айырықша маңыздысы сауда-саттық шарты болып табылады.

Халықаралық сату-сатып алу келісімі бойынша бір тарап тауарды екінші тараптың меншігіне, шаруашылық жүргізуіне немесе жедел басқаруына беруге міндеттенеді, ал сатыпалушы бұл тауарды қабылдауға және ол үшін белгілі ақша бағасын төлеуге міндеттенеді.

Қазақстан Республикасының азаматтық Кодексінің 406-бабының 3-тармағы бойынша немесе өзге де заң актілеріне көзделген жағдайларда тауарлардың жекелеген түрлерін сатып алу-сату ерекшеліктері заң актілерінде белгіленеді.

Халықаралық тауарлардың сатып алу сату түсінігі Вена Конвенциясының көптеген белгілерінің көмегімен анықталады.

Вена Конвенция бойынша халықаралық келісім құқығы бұл мемлекеттер арасында жазбаша түрде жасалған және халықаралық құқықпен реттелетін халықаралық келісім.[3]

Халықаралық сауда-саттық келісім туралы Вена Конвенция бұл келісімдерге коммерциялық кәсіпорындары әр түрлі мемлекеттерде орналасқан келісуші жақтардың қол қойған сауда-саттық келісімдерін жатқызады.

Сауда-аттық келісімдердің әр түрлі трлері бар.

Бір ретік келісімдер қысқа және ұзақ мерзімді жеткізу уақыттарымен болуы мүмкін .

Мерзімді жеткізу келісімі-белгілі бір тауарлар салым, партиясын келісімде анықталған уақыт ішінде тұрақты жеткізуді білдіреді. Келісім қысқа мерзімді 1жыл және ұзақ мерзімді 5-10 жыл немесе одан да көп болады.

Комплекстік құрал-жабдықтарды жеткізу келісімі құрал-жабдықтар бойынша экспорттаушы мен сатып алушы импортер арасындағы байланыстың және де жинақтауға қатысатын арнайы фирмалардың болуын білдіреді. Бас жеткізуші жеткізілетін тауардың сапасына, оның толық жабдықталуына және уақытында әкелуіне жауапты.[4, 124б]

Тауар үшін төлем формасына байланысты ақшалай формадағы төлем келісімдерін ажыратады.

Барлық құқытық жүйедегі мыңызды жағынан сату-сатып алу келісімдегі азаматтық-құқықтық бірлік және де сату-сатып алуға жататын нормативтік материал негізінде дамыған міндеттілік құқықтық жалпы бөлімінің мазмұнын құрайтын бастаулар болып табылады.

Қазіргі уақытта қарапайым сату-сатып алу негізінде қалыптасқан дәстүрлі тұжырым өзінің бастапқы мағынасын саудамен байланыстырады.

Халықаралық шарттың қатысушысы мемлекеттің тыныш жағдайда халықаралық шарт мазмұнын ойлау мүмкіндігі өзінің уәкілетті адамдардың әрекеттерін тексеру қоғамдық пікірмен үйлестіру мүмкіндігі пайда болады.

Халықаралық тәжірбиебе мемлекеттің халықаралық шартқа қол қойғанымен оны бекітуден бас тартатын жағдайлары болып тұрады. Әділет дипломатиялық арналар келісуші тараптардың дипломатиялық өкілдіктерінің қызметінен тұрады. Келуші тараптар шарттың жобасы бойынша келіп түскен ұсыныстарды талқылап, мәміле, өзара талаптан қайту арқылы өздерінің позицияларын үйлестіреді. Жүргізілген келіссөздердің нәтижелері бойынша халықаралық шарттың біртұтас келісілген мәтіні жасалады. Халықаралық шарттың жобасын дайындау процесінде тараптар негізгі мәселелер жөнінде алдын ала келісімге қол жеткізеді. Халықаралық конференциялардың қызметі халықаралық шарт мәтінін үйлестірудің маңызды нысанының бірі болып табылады. Жоғарыда халықаралық шарттардың құқықтары туралы 1969 ж. Вена Конвенциясының мәтінін үйлестіру жөніндегі Вена конференциясының жұмысы айтылған еді. Карусыздану, соғыс құрбандарын қорғау мәселелері жөніндегі жүйелі жұмыстары Гаага, Женева конференцияларының жұмыс нәтижесі болды. Мұндай нысанның ерекшелігі халықаралық

шарт жасау процесін алдын ала ұйымдастырып, дайындау. Қазіргі кезде шарттың келісілген мәтінін дайындау үшін мемлекеттер мен үкімет басшыларының жоғарғы деңгейдегі кездесулері кеңінен таралып келеді. Мысалы, Шанхай кездесуі, Давостағы экономикалық форум, Алматы басқосуы және т.б.[5]

Қазіргі кезең тәжірибесінде халықаралық шарттар мәтіндерін жасау халықаралық ұйымдардың қызмет аясына кіреді. Бұл көбіне халықаралық ведомствоаралық шарттарға байланысты болып келеді. Шарттың мәтінін үйлестірудің бұндай нысаны шарт тәжірибесінің арнаулы мәселелерін толық қамтиды, шарт процесі қатысушыларының құзыреттері мен кәсібилігін жақсартады. Шарт мәтінін қабылдау – дауыс берудің қажетті рәсімі, оның көмегімен мемлекеттердің немесе халықаралық ұйымдардың өкілетті тұлғаны шарттың мәтінімен келісетіндіктерін білдіреді.

Екі тарапты шарттар және аз мемлекеттер қатысатын шарттардың мәтіні келіссөздерге қатысқан мемлекеттердің дауыс беруі арқылы қабылданады.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасының Азаматтық кодексі (ерекше бөлім), 1 шілде 1999 ж.
2. Ахтышхан Е. Халықаралық жеке құқық. ҚҚЭУ 2013 жылы.
3. Конвенция ООН о договорах международной купли-продажи товаров. 1980 ж. Вена конвенциясының 35б. 1 тарау
4. Мусин В.А. Порядок заключения договора международной купли-продажи. Москва 1998
5. <http://www.thehindu.com/business/Economy/>

Қойшыбай З.А., 10 сынып оқушысы

Ғылыми жетекші - Ахметжанова К.Т. тарих пәнінің оқытушысы

«№102 мектеп-гимназия» КММ, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

ДНИ ЭКСТРЕМИЗМ ЖӘНЕ ТҮРЛІ ЖАТ ДНИ АҒЫМДАРҒА ҚАРСЫ ІС-ӘРЕКЕТ

Діни экстремизм – қазіргі қоғамда кең етек жайған ең қорқынышты қозғалыстардың бірі. Бұл қозғаушы күштің дінді «жамыла» отырып, бір саясатқа немесе билікке қарсы тұруы. Оның басқа да себептері болады, бірақ жоғарыда кетіргенім – жиі кездесетіні. «Даши», «Боко Харам», «Аль-Кайеду» сияқты халықаралық деңгейдегі экстремисттік топтар өздерінің кереғар әрекеттерін жиі көрсетуде. Олар өз тарапынан үрей туғызып, тіпті адамды жануардай өлтіргендерін ашық түсіріп, өз шарттарының орындалуын талап етеді. Еш кінәсі жоқ адамды қорқыныш тудыру құралы етіп пайдалану, оған қоса өз әрекетінің құрбанын-мұсылман бауырын қатал өлтіру-олар үшін әдеттегі іске айналған. Бұл тәртіпсіздікті жою - әлемдегі ең басты халықаралық мақсаттардың біріне айналып отыр.

Өзімнің бұған ұсынар шараларым осындай:

1. Бірінші кезекте осы топтардың басты мақсаттарын біліп алған жөн. Мақсаттары белгілі болғанмен, бәрін нақтылап алу керек. Мысалы, саясаттың бір бағыты экстремисттерге ұнамады дейік, бұл қозғалыс қалай дегенмен халыққа әсер етеді. Қозғалыс толқынын басып азайту және халықтың зардап шегуін болдырмау үшін экстремисттер көзін жою мақсатында халық қауіпсіздігін қамтамасыз ету органдарына қарқынды жұмыс істеу керек.

2. Екінші орынға қойғаным: байланыс, әлеуметтік желілерде абай болу. WhatsApp, Вконтакте, Instagram сияқты жиі қолданылатын желілерде «әділеттілікті орнатайық» деген тақырыптар астында дінді қолдана отырып, адам санасын улап, адастыратын жазбалар болу мүмкін. Адамды алдап, есінен адастыратын, өзіне бағынышты ететін қасиеттер экстремисттерде де бар. Олар жай әңгімеден, әлеуметтік желідегі жазбадан немесе кәдімгі кездесуден осындай тобына арбап кетелі. Күлсары қаласындағы оқиғаны еске ала кетсем,

ол жерде экстремисттерді тұтқынға алған тергеушілердің бірі қылмыскерге сұрақ қою барысында алданып, ақыр аяғында сол топ мүшесіне айналды. Мұндай жағдайлар көптеп кездеседі, ондайды болдырмау үшін күдікті адамдармен байланыста абай болып, кез келген ақпараттарға еріп, оларды таратпаған жөн.

3. Үшіншіден, күресудің тағы бір жолы – діни басқармамен жұмыс жасау. Одан қандай көмек болады? Экстремисттердің барлығы дерлік дін жолында жүрген адамдар болғандықтан, аптасына бір рет болса да мешіттерге барып тұратыны белгілі. Мешіт қызметкерлерінің назары келген адамдардың көпшілігіне, мүмкін болса әрқайсысына түсіп отырса діннің теріс жолындағы өкілін анықтау қиынға соқпас. Мешіттің құқық қорғау органдарымен үзілмес байланыста болуы осындай топ мүшелерін анықтауға үлкен көмек береді. Күдікті адам арнайы есепке алынып, әрдайым құқық қорғау органдарының бақылауында жүреді. Олардың жиналып, бір істі жоспарлауы және мақсаттары қызметкерлердің назарында жүріп, келесі қадамдарды болдырмауды жүзеге асырады.

Жоғарыда келтіргендерім – экстремизмнің алдын алу жолдары немесе бұған алып келмеуге көмек болатын шаралар. Халық бұл топтардың жиналып, сол жердің тас-талқанын қашан шығаратынын білмейді және бұған дайын болмайды. Тіпті ұлттық қауіпсіздік комитетінің өзіне әр қадамды бақылау – әрдайым мүмкін болатын зат емес. Террористік қауіп бар 3 деңгей болады. Осы үш деңгейдің бірі белгілі бір аймаққа жарияланса, халық бар талапқа сай бағыну керек. Халықаралық экстремизмдерге басында айтылған топтардан басқа, Ирак пен Сирия жерінде болып жатқан соғыс қимылдарын жатқызуға болады. Бұл жердегі шайқасқа әлемнің түкпірінен шетел азаматтары отбасыларымен жиналып, зардап шегуде. Олар бұған қалай келіседі? Экстремисттердің бас айналдырарлық насихаты түзу жолдағы адамның бойын билеп, ақыр аяғында мағынасыз өлімге алып келеді. Бұл соғыстардың нақты мақсаты белгісіз, бірақ бұған қатысты басқа мемлекеттердің мақсаты белгілі, ол – табыс көру. Соғысқа қажетті қаруды сатып алу үшін Ирак сияқты мемлекеттер табиғи байлықтарының бірі – мұнайды осы қаруларға айырбастап алады. Бұл, әрине халықаралық қатынас, бірақ пайда көретін мемлекет өз ісін жалғастыру мақсатында, ел арасына іріткі салу мүмкін. Бұл істі жалғыз мемлекет емес, жеке бір экстремисттік топ та жүзеге асыра алады. Қатынас бұндай емес, бейбіт болу керек. Қарапайымнан бастап, ұйымдардың көмегімен экстремисттік топтарға қарсы тұруға болады. Қарапайым дегенім: бастаманы жастардың тәрбиесіне қарап жетілдіру қажет. Өсіп келе жатқан жасөспірімдер ересек адамдарға қарағанда көп заттардан хабардар болмайды. Олардың санасын арбау да қиынға соқпас. Жоғары сынып оқушылары мен студенттерге бұл бағытқа ермеудің жолын түсіндіріп, сақтану шараларын насихаттайтын сабақтарды өткізу керек. Яғни, жастар тәрбиесін қоғамда бірінші кезекке қою қажет. Экстремисттердің өз-өздерін жарып, өлтіруден басқа, өзге еш қатысы жоқ адамдарды зорлап, тұтқында ұстап, қатал өлтіруі жиі кез болады. Өзінің қорғаушы, қамқоршы, асыраушысынан айырылған отбасылар өте көп, бұл ауыртпалықтың жартысы – осы экстремисттердің құрбандарына тиеді. Бұл отбасыларға материалдық тұрғыдан көмек беруді түрлі ұйымдардың міндеттеріне қосуға болады. Террористтік ошақтарға аттанатын отбасыларды мемлекетте ұстап немесе қайда барғандарын құқық қорғау комитеттеріне бақылауға алған жөн. Соғыстың үнемі жалғасуы келесі соғыстың басталып, қақтығыстың бітпеуіне алып келу мүмкін. Бұл сәйкесінше басқа да террористтік топтардың пайда болуына алып келеді. Сондықтан, түрлі қақтығыстарды азайтып, басқа елдер шаруасына араласпаған дұрыс. Бізді басқа мұсылман мемлекеттерімен байланыстыратын ортақ бөлік – дін болғандықтан, дінді дұрыс, жөнімен ұстану керек. Террористтік топтардың көбейіп, кең таралуы-бар халықаралық қатынастарға кері әсерін тигізеді. Дінді кереғар әрекеттердің себебі ретінде пайдалану әрбір мұсылман үшін ең ауыр күнәлардың бірі болып есептеледі. Ешқай дінде Құдай разылығы үшін адамзаттың көзін құрту керек деп жазылмаған. Біз үшін ең маңыздысы-теріс жолдағылардың қателігіне ермеу, абай болу. Ойы ұшқыр адамның өзі өз басына жауап бере алмаса, әркімнің де сондай бола алатыны. Экстремизмге қарсы жасалған әрбір әрекет-сол адам үшін үлкен сауап. Елдің,

әлемнің болашағы үшін адамзат бір отбасы мүшесіндей бір-бірін қолдап, мейірімділікпен қарау керек. Қазіргі болып жатқан оқиғалар ақыр заман белгілері деп бекер айтылмаған. Саясат, жолдау барлығына бірдей жаға бермейді. Бірақ барлығы да өз қарсылықтарын осылай білдірмейді, экстремизмдік қадамдар ешқандай өзгеріске алып келмес. Адамдардың қырылуы, соғыс қимылдарының жиілеуі-мемлекеттің кедейленуіне алып келеді. Оны Сирия, Ирак сияқты мемлекеттерден байқауға болады. Мемлекет ішіндегі іріткіден барлық тұрғындар зардап шегіп, ұрлық, зорлық, өлім көбейіп, мемлекет ең қауіпті, қорқынышты жерге айналады. Ақырында ол мемлекет атымен жойылады. Сондағысы, барлығы бір экстремисттік қимылдан басталған еді...

Бұны айтуымның себебі: әлемнің болашағы біздің қолымызда, оның келешегін қазірден уайымға алған жөн. Адамзаттан басқа, қоршаған орта да зор зардап шегеді. Ауаға көтерілген зиянды элементтер зардабы мол ауруды жан-жаққа таратып, ақырындап бар тіршілікті жояды. Бір жаманнан бар ауыртпалық жалғаса кетеді.

Ұлы Абайдың: Алланың өзі де рас, сөзі де рас, Рас сөз еш уақытта жалған болмас, - деуі жай ғана уағыз емес. Мұнда Алла жолын терең зерттеп, оған шын ниетімен сенген, ғылыми тұжырым жасап, философиялық мағына тапқан тұлғаның толғанысы, санасының сәулесі жатыр. Ол Аллаға біреудің уағызы арқылы, яғни рухани және психологиялық тәуелділік арқылы жеткен жоқ. Тәуелсіз таным арқылы жетті. Бұл пікір өзгенің пікірі емес, Абайдың өз пікірі. Сондықтан ол сеніммен:

Махаббатпен жаратқан адамзатты,

Сен де сүй ол Алланы жаннан тәтті,

-дейді. Жан бостандығын, жан тазалығын Абай Алладан іздейді және Алланың ақ жолынан табады. Алладан өзгеге рухыңды тәуелді етпе дейді. Ал Абай патша ағзамның қазақ халқын шоқындыру туралы жарлығы дайындалып жатқанын жақсы білген. Дінді өзгерту, Абай үшін рухани құлдыққа, басыбайлылыққа түсу. Ол шырмауға бір түскен адам қайтып шыға алмайды. Қазақ елінің жағдайында бұл толықтай ұлт ретінде жойылып кету деген сөз. Дінін сату - Абай үшін қасиетсіздіктің белгісі. Шоқынуды антұрғандық деп ұғады. Миссионерлік қозғалысқа, оның жымсықы тәсілдерінен жиіркене қарап:

Қасиетсіз туған - ол да жат,

Күнкілдеп берер сазанды,

-дейді Абай. Мұнда «уағызды» - күнкілдеу деп отыр. Абайдың ноғайларды «дінге де берік» деп үлгі тұтуының бір мәнісі осы шоқындыру туралы уағызды білдіргенде.

Қазіргі кездегі діннің алғашқы мәні бұрмаланып, ұлттық дәстүрдің құлдырау шағында әркімге де бақытты өмір жолынан адастырмайтын тұрақты нысана керек. Біз ол нысананы Абай ілімінен таба аламыз. Бұл туралы президентіміз Н.Ә.Назарбаевтың ұлы ақынның 1995 жылы болып өткен 150 жылдық мерейтойында сөйлеген сөзінде айтқан мына салихалы ойы кімге болса да бағыт бергендей болады: «...Абай әлемі бізді жеті түнде адастырмас темірқазық іспетті. Соған қарап тірлігіміздің дұрыс-бұрысын сараптай аламыз. Өйткені, жанды жегідей жеп жүрген көп сауалдың жауабын Абай әлдеқашан айтып кеткен. Абайды оқып отырып-ақ, көштің басын баяғыда-ақ жөнге салып алуға болатын еді. Сорлатқанда біреудің уақыты жетпейді, біреудің ұғымы жетпейді, біреудің атымен зауқы жоқ». Елбасының Семей жеріне жасаған бір сапарында: «Сегіз ұлым бір төбе, Ертөстігім бір төбе» демекші, кең байтақ қазақ елінің өзге өңірлері бір төбе, Абай елі бір төбе» деген бейресми бір ауыз пікірі қанатты сөзге айналғалы қашан. Әлбетте, осынау астарлы ойдың сары алтындай салмағы бар. Расында, қазақ халқының әрбір әйгілі тұлғаларының Абайға айналып соқпағаны болмаған. Солардың ішінде мемлекет басшысы, еліміздің тұңғыш Президенті Нұрсұлтан Назарбаевтың Абайды насихаттауға, хакімді күллі әлемге танытуға күш салғаны өз алдына бір пара әңгіме. Оның ішінде Абай жерін атом аждаһасынан арашалап алуының өзі неге тұрады? «Ақыл, қайрат, жүректі бірдей ұста, сонда толық боласың елден бөлек» деп дана ақынның өзі айтқандай, бүгінде сарабал саясатымен әлемді мойындатқан Елбасының Абайға деген құрметі, ықылас-іліпаты тіптен ерекше. Оған Ұлт Көшбасшысының әр жылдарда жарық көрген деректі

туындыларындағы бірқатар тақырыптарға Абай сөзін тұздық етуі дәлел болса керек. Абайдың Алаш баласына өсиет еткен «кемел адам» атты философиялық ұғымын Елбасының да мұрат тұтқаны ыәм бойынан көрініс тапқаны - ақиқат...

Тәуелсіздігімізге тіреу, рухымызға демеу ұлт ұйытқысы бола білген ұлы тұлғаларымыз ислам ілімімен сусындап, имандылық арқылы халқына жөн айтып жол сілтеген. Сөзімен де ісімен де ислам арқылы үлгі болған Ұлы Абай атамыз «Алланың сөзі де рас өзі де рас» деген көркем сөзбен исламды көркемдесе, ұстаз Ыбырай «Бір Аллаға сыйынып, кел балалар оқылық» дегенінде де ислам үшін үлкен мағына бар.

Абайдың рухани кемелденуінде негізгі білім бұлағы қасиетті Құран болған. Өмірдің негізгі мақсатын түсіну, Құдай тағаланы тану жолдары туралы Абай ілімі мен қасиетті Құран қағидалары жақсы үндесіп жатады. Ойшылдың бізге қалдырған мұрасының ақиқаттығы мен өміршеңдігінің себебі міне осында.

Ұлы Абай: «Иман сақтауға- қорықпас жүрек, айнымас көңіл, босамас буын керек» деген екен. Олай болса Абайдың 12-ші қара сөзінің адамгершіліктің биік мақсаттарын сөзсіз атқаруды дәріптейтін Имандылық қасиеттері арқылы ертеңгі салауатты болашағымыздың саналы да иманды ұрпақтары болып өсеріне сенемін, өйткені дін – тәрбие діңгегі.

Қорытындылай айтатыным: әлемдегі ең таза дінді алған түскен күйіндей таза етіп жалғастырайық, әлемнің болашағы үшін қияметке бармайық және не үшін өмірге келгенімізді есімізден шығармайық!

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Абай Құнанбайұлы. Алма-Ата 1940. Толық жинақ./латын тілінде
2. Омаров Д. Абайдың рухани мұрасы немесе данышпан берген салауатты өмір тағлымы. - Алматы: Ел-шежіре, 2007.- Б.264
3. <https://kk.m.wikipedia.org/wiki/>

Сафронов С.А., студент 1 курса

Научный руководитель – магистр права, ст.преподаватель Копбулов Р.А.
Карагандинский экономический университет Казпотребсоюза,
г.Караганда, Республика Казахстан

ПРОБЛЕМЫ МЕЖКОНФЕССИОНАЛЬНЫХ КОНФЛИКТОВ В СОВРЕМЕННОМ МИРЕ

Проблема межэтнических и межконфессиональных конфликтов в течение последних десятилетий является одной из наиболее актуальных. Это объясняется тем, что подобного рода конфликты довольно трудноразрешимы, а также являются наиболее распространённым источником политической нестабильности.

В современном мире практически не существует этнически однородных государств. К таковым можно условно отнести только 12 стран. Таким образом, людям разных национальностей, так или иначе, приходится сосуществовать на одной территории, и мирная жизнь складывается далеко не всегда. По данным Института мира в Осло за период с 1990 по 2016 гг. в 80 странах мира зарегистрировано 118 вооружённых конфликтов. Из них только 10 являлись межгосударственными войнами, а остальные представляли ту или иную форму внутривнутриполитической войны [1, с.69].

Конфликты на национальной и религиозной почве всегда имели место быть в истории человечества. Однако, несмотря на большое количество международных организаций, регулирующих политические отношения, следует отметить, что число этнополитических конфликтов в современном мире неуклонно растёт. На этот факт, прежде всего, оказывают влияние такие мировые процессы, как глобализация, модернизация, массовые миграции населения.

Но главное заключается в том, что основными жертвами современных насильственных конфликтов становятся не вооружённые силы конфликтующих сторон, а мирное население, единственной виной которого часто является его этническая или конфессиональная принадлежность.

Трудно переоценить актуальность данной проблемы. Конфликты подобного рода опасны, когда возникают между государствами, и также опасны, когда происходят в рамках одной страны. Это может привести к политической, социальной нестабильности, что в конечном счёте повлияет на государственность, на целостность страны.

В современном мире отмечается тенденция к политизации культуры. Однако это отнюдь не значит, что общество становится более религиозным. Очень часто недовольство социально-экономической или политической обстановкой перерастает в религиозные волнения. Также религия зачастую становится частью националистических программ.

Факты, свидетельствующие, что религия может действовать как фактор разрушительный, несущий конфликт, а не интеграцию и стабильность, рассматриваются в рамках теории конфликтов.

Многие исследователи указывают на общность светских и религиозных идеологий в том отношении, что они оправдывают социальное неравенство, либо как «естественное», то есть основанное на способностях и успехах, либо как «Богом созданное».

«Отступление от принципа равенства религиозных групп (на любом уровне) перед законом означает проявление нетерпимости; привилегии одних и дискриминация других религиозных групп неминуемо создают конфликтные ситуации на религиозной почве. Религиозная группа, как и любая социальная группа, обладает своей структурой, у нее есть цели, и она вступает в определенные отношения с другими группами. Сущность группы - это не сходство или различия между ее членами, а их взаимозависимость, которая может варьировать (от неструктурированной «массы» до тесного единства). Это зависит, помимо всего прочего, от размера и организации группы, а также от степени близости отношений между членами группы. Нужно учитывать также, что человек является членом не одной, а нескольких более или менее пересекающихся между собой групп. Одна из наиболее важных потребностей, на удовлетворение которых в религиозной группе рассчитывают ее члены, - потребность в защищенности, безопасности, обладании основой существования, «почвы под ногами», устойчивости в жизненных бурях»[2,с.142].

Многие люди до сих пор считают, что всякая чужая, «не их», религия является выдумкой людей, тогда как их собственная религия является откровением Божиим. Тогда возникает не только нетерпимость к людям, исповедующим иную религию, но и желание навязать им свои религиозные взгляды, с их точки зрения единственно верные. Стремление обратить «иноверцев» в «свою веру» получило название прозелитизм. В религиозных обществах полноценными членами общества признаются приверженцы господствующей религии. «Неверие» обычно воспринимается как симптом полной асоциальности. Чаще всего конфликты на религиозной почве возникают по причине партикуляризма. Смысл этого понятия заключается в том, что определённая религиозная группа считает себя исключительной обладательницей истины и истинной морали. Вследствие этого возникают конфликты на почве религиозных расхождений. Проявления партикуляризма встречаются в виде деления религий на «истинные» и «ложные», «хорошие» и «плохие», «полезные» и «вредные».

Часто религиозные конфликты могут маскировать столкновения на этнической или классовой основе. Враждебность по отношению к другим религиозным группам колеблется в зависимости от того, в какой мере религиозные различия связаны с экономическими, политическими или национальными интересами. Религиозные различия в таких случаях выполняют чисто идеологическую функцию.

Конфликты существуют не только между религиозными группами, но и внутри них. Они могут быть связаны с борьбой за власть, престиж, привилегии. С точки зрения конфликтологического подхода социальное поведение членов религиозных групп также мотивируется стремлением к удовлетворению эгоистических интересов отдельных индивидов или их группировок. В качестве примера можно привести столкновение интересов высшего и низшего духовенства, весьма различающихся по своему социальному статусу.

К числу религиозных конфликтов можно отнести также борьбу между сторонниками религиозного модернизма и фундаментализма. В русской православной церкви сегодня есть и сторонники, и противники новшеств - относительно языка богослужения, форм организации жизни прихода, степени участия мирян в решении церковных проблем. Конфликты внутри группы могут быть связаны с внешними для нее обстоятельствами - это может быть разная политическая ориентация верующих одного вероисповедания или разногласия в церковном руководстве.

Еще один тип конфликтов связан с существованием религии в обществе, находящемся на той или иной стадии развития процесса секуляризации, то есть освобождении общественных институтов от церковного влияния. Эти конфликты могут быть вызваны изменениями духовной жизни общества, обусловленными формированием светской культуры, противоречащей традиционным религиозным взглядам на мир и соответствующим моральным ценностям. Религиозная приверженность может приводить к конфликту не только с научными взглядами на мир, но и с нормами светской морали, требованиями закона. Католическая церковь осуждает как великий грех искусственное прерывание беременности, вступая в противоречие с общественным мнением (включая и мнение широких масс верующих). Религиозные убеждения могут противоречить службе в армии, участию в политической жизни или гражданской деятельности.

Особое внимание следует обратить на истолкование божественных законов. Такие мировые религии как буддизм, христианство и ислам в их классическом, традиционном варианте основаны на терпимости и человеколюбию, они не призывают напрямую к борьбе с представителями другой веры. Здесь вопрос стоит в интерпретации тех или иных догматов. «Например, исламские фундаменталисты используют понятие джихад для обозначения войны с неверными во имя распространения мусульманской веры. Однако с арабского языка джихад переводится как «усилие». Если в первые века распространения ислама джихад действительно трактовался как война, причем война оборонительная, то начиная с XIV в. концепция джихада усложняется: наивысшим проявлением считается джихад духовный, т. е. внутреннее самосовершенствование на пути к Аллаху. Таким образом, джихад можно истолковать и как обоснование приложения максимальных усилий для процветания государства, и как оправдание для терактов - все зависит от политических задач того или иного лидера».

Используя религиозную веру и религиозные символы, можно придать сакральность (то есть повысить роль церкви) любому политическому конфликту, сделать его «священным». Таким образом, именно религиозный фактор становится одним из наиболее удобных при использовании в политических целях для оправдания насилия и агрессии.

В межконфессиональных отношениях можно выделить ряд постоянно действующих факторов, которые могут привести к возникновению религиозных конфликтов:

- 1). Поликонфессиональный характер государства.
- 2). Особенности государственного строительства. Существуют государства, образованные без учёта исторически сложившихся общностей, в состав которых входят народности и территории, отличающиеся в этническом и религиозном отношении и сохраняющие определённую долю самостоятельности.

- 3). Дискриминация отдельных религиозных групп населения, проявляющаяся в социально-экономическом неравенстве, а также в преобладании в политической элите страны представителей определённой конфессии.
- 4). Экономическая, военная идеологическая или политическая поддержка оппозиционного религиозного движения извне.
- 5). Вмешательство одних государств в дела других государств под предлогом борьбы с нарушениями прав единоверцев.
- 6). Вмешательства политики в сферу религии. Влияние политики может привести к конфликтам среди сторонников одного и того же религиозного учения внутри представителей одной конфессии [3, с.156].

Чтобы понять источники межконфессионального напряжения, нужно учитывать все причины: экономические, социальные, политические, психологические и т.д. Именно эти причины провоцируют конфликты, религия же или становится катализатором, или используется как идеологический инструмент.

К тому же, все это наслаивается на национальные и социальные стереотипы, историческую память (особенно негативную), индивидуальную психологию.

Список использованной литературы:

1. Аклаев А.Р. Этнополитическая конфликтология: Анализ и менеджмент. М., 2005. С.
2. Политическая конфликтология: Учебное пособие/ Под ред. С. Ланцова. - СПб., 2008.
3. Николаев А.И., Ушакова Т.А. Религиоведение. Учебный курс. М., 2014.

Хамитова Д.К., МГТК 3 курс–юристконсульт,
Смаилова М.Н., студентка 2 курса

Научный руководитель – ст.преподаватель Искалиева М.С., Карагандинский
экономический университет Казпотребсоюза, г.Караганда, Республика Казахстан

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ПРАВОВЫХ МЕР И МЕЖДУНАРОДНОГО СОТРУДНИЧЕСТВА В ПРОТИВОДЕЙСТВИИ РЕЛИГИОЗНОМУ ЭКСТРЕМИЗМУ.

Актуальность международного сотрудничества в борьбе с экстремизмом и терроризмом очевидна своей направленностью на противодействие экстремизму и терроризму на основе общепризнанных норм и принципов международного права.

Она тем более возрастает в связи с тем, что экстремизм и его часто следствие терроризм относятся к наиболее опасному и трудно поддающемуся точному определению общественным явлениям современности, которые приобретают все более разнообразные формы и угрожающие масштабы. Террористические акты чаще всего приносят массовые человеческие жертвы, влекут разрушение материальных и духовных ценностей, сеют вражду между государствами, провоцируют войны, недоверие и ненависть между социальными и национальными группами, которые иногда невозможно преодолеть в течение жизни целого поколения.

Религиозный экстремизм - это стремление к переустройству мира на почве религиозных убеждений. Кроме того, понятие трактуют как отрицание целостной системы традиционных для конкретного общества религиозных ценностей, желание одной из конфессий распространить свои верования и религиозные законы на общество в целом [1, с.22].

Главная цель, которую ставит перед собой религиозный экстремизм - признание своей веры единственной, подавление и уничтожение всех остальных религиозных конфессий, насильственное присоединение их к своей вере.

Осуществление эффективного сотрудничества в противодействии проявлениям экстремизма связано с перспективами научной разработки понятия «международный

экстремизм», его форм и проявлений, позволяющих выделить международный экстремизм как самостоятельное социальное явление.

С точки зрения международного права все формы экстремизма как антиправовые действия в том случае, если они способны нанести вред и представляют угрозу международному миру и безопасности, одинаково опасны и требуют в равной степени усилий государств в противодействии данному злу.

Отсюда четко прослеживается необходимость актуализации международно-правового сотрудничества государств в сфере противодействия экстремизму как угрозе международной, коллективной и национальной безопасности.

Спорадический характер военных действий путем вылазок и других нерегулярных действий, отсутствие прямо выраженной и открыто заявленной общегражданской программы, использование запрещенных международным правом средств и методов ведения войны, а также иные действия, идущие вразрез и с национальным правом государства, грубо нарушающие общепризнанные принципы и нормы международного права, ставят экстремизм на одну «доску» с терроризмом, который уже стал глобальной угрозой международному миру и безопасности, выйдя на уровень трансграничной опасности мирового масштаба[2,с.17].

Активизация усилий государств в борьбе с международным экстремизмом в последние годы выразилась в принятии ряда международно-правовых актов, направленных на противодействие экстремизму, сепаратизму, международному терроризму в аспекте регионального сотрудничества государств.

В этой связи особо следует отметить Декларацию о создании Шанхайской организации сотрудничества (ШОС) (подписана в Шанхае 15 июня 2001 г. главами государств Республики Казахстан, Китайской Народной Республики, Кыргызской Республики, Российской Федерации, Республики Таджикистан и Республики Узбекистан).

Целями ШОС являются укрепление между государствами-участниками взаимного доверия, дружбы и добрососедства, поощрение эффективного сотрудничества между ними в политической, торгово-экономической, научно-технической и иных областях, совместные усилия по поддержанию и обеспечению мира, безопасности и стабильности в регионе, построение нового демократического, справедливого и рационального политического и экономического международного порядка; она не является союзом, направленным против других государств и регионов, и придерживается принципа открытости[3].

Важным результатом в борьбе государств с проявлениями экстремизма стало принятие в рамках ШОС Шанхайской конвенции о борьбе с терроризмом, сепаратизмом и экстремизмом от 15 июня 2001 г., которая вступила в силу для Российской Федерации 29 марта 2003 г.

Международно-правовая база сотрудничества государств в борьбе с терроризмом является необходимой основой реализации одной из основных функций государства, а именно: обеспечения безопасности граждан, общества и страны в целом [3].

Следует отметить, что в последние годы активно развивается договорно-правовой механизм сотрудничества. Его суть состоит в заключении специальных соглашений, посвященных регламентации определенной области отношений.

Договорно-правовой механизм подразумевает использование всех возможностей права международных договоров. Соглашения могут быть либо прямо посвящены проблемам борьбы с терроризмом, либо рассматривают их в контексте решения других проблем. На сегодняшний день сформировались следующие виды соглашений, касающихся проблем борьбы с терроризмом[3].

Список использованной литературы:

1. Шалабаев Ж.А. Феномен экстремизма и терроризма в современных условиях и политико-идеологические аспекты обеспечения национальной безопасности. Караганда, 2012, 232 с.
2. Гуриева Э.Г. Содружество Независимых Государств и борьба с терроризмом. Международно-правовые аспекты / Сев.-Осет. гос. ун-т им. К.Л. Хетагурова. 2010
3. Шанхайская конвенция о борьбе с терроризмом, сепаратизмом и экстремизмом (г. Шанхай, 15 июня 2001 г.) // Интернет ресурс.

Тлеужан А.К, курсант 3 курса

Научный руководитель- старший лейтенант полиции Шаймуханов А.А. Костанайская академия МВД РК им. Ш. Кабылбаева, г.Костанай, Республика Казахстан

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ПРАВОВЫХ МЕР И МЕЖДУНАРОДНОГО СОТРУДНИЧЕСТВА В ПРОТИВОДЕЙСТВИИ РЕЛИГИОЗНОМУ ЭКСТРЕМИЗМУ

Противодействие терроризму является одним из приоритетных направлений в обеспечении национальной безопасности страны [1].

Казахстан решительно осуждает терроризм во всех его формах и проявлениях и выступает за принятие коллективных усилий мирового сообщества по борьбе с этим явлением.

Казахстан неукоснительно выполняет требования Резолюции СБ ООН и ежегодно представляет Национальный доклад о проделанной работе в Контртеррористический Комитет ООН. Поддержано создание и принято активное участие в деятельности Международной контртеррористической коалиции.

Казахстан присоединился к четырнадцати международным универсальным инструментами по борьбе с терроризмом. В настоящее время Казахстаном проводятся внутригосударственные процедуры по ратификации 2-х протоколов и поправок к ним (Протокол к Протоколу о борьбе с незаконными актами, направленными против безопасности стационарных платформ, расположенных на континентальном шельфе, 2005 года; Протокол к Конвенции о борьбе с незаконными актами, направленными против безопасности морского судоходства, 2005 года).

Казахстан считает, что международное сотрудничество в борьбе с терроризмом должно осуществляться в полном соответствии с нормами международного права, а также поддерживает дальнейшее совершенствование антитеррористических договорных механизмов, в том числе в отношении принятия Всеобъемлющей конвенции о борьбе с международным терроризмом.

В декабре 2003 года распоряжением Президента РК создан Антитеррористический центр для более эффективной работы всех силовых структур в борьбе с проявлениями терроризма и религиозного экстремизма.

На АТЦ возложена координация деятельности всех специальных, правоохранительных и иных ведомств по борьбе с терроризмом.

На территории Казахстана запрещены организации, деятельность которых носит террористический характер. Организации признаются террористическими, если их уставные цели и деятельность противоречат Конституции и Законам Республики Казахстан и международным договорам, участником которых является Республика Казахстан; в случае, если существует потенциальная опасность активизации функционирования этих организаций по дестабилизации обстановки в государствах центрально-азиатского региона.

В национальный список террористических и экстремистских организаций, деятельность которых запрещена на территории Республики Казахстан, включены 16 зарубежных структур («Аль-Каида», «Асбат аль-Ансар», «Братья-мусульмане», «Боз

гурд», «Жамаат моджахедов Центральной Азии», «Исламское движение Узбекистана», «Исламская партия Восточного Туркестана», «Курдский народный конгресс», «Талибан», «Лашкар-и-Тайба», «Хизб-ут-Тахрир», «Таблиги джамаат» и «Общество социальных реформ», «АУМ Синрикё», «Организация освобождения Восточного Туркестана», «Джунд-аль-Халифат (Солдаты халифата)» [2].

Понимая, что борьба с международным терроризмом и экстремизмом требует взаимодействия государств на всех уровнях (глобальном, региональном и двустороннем), республикой подписан ряд международных и межгосударственных договоров и соглашений в данной сфере.

Большое значение придается развитию регионального сотрудничества, представленного в настоящее время деятельностью Антитеррористического центра Содружества Независимых Государств, Региональной антитеррористической структуры Шанхайской организации сотрудничества, а также в рамках предпринимаемых мер в сфере борьбы с терроризмом и экстремизмом Организации Договора о коллективной безопасности.

Весомым компонентом обеспечения безопасности и стабильности, региональным и общемировым политическим фактором становится основанная 15 июня 2001 года «Шанхайская организация сотрудничества» (ШОС). В рамках регионального и субрегионального контртеррористического сотрудничества реализованы мероприятия по укреплению правовых основ противодействия терроризму в формате ШОС. Подписаны конвенция ШОС против терроризма, а также соглашения ШОС о подготовке кадров для антитеррористических формирований и о сотрудничестве в борьбе с незаконным оборотом оружия, боеприпасов и взрывчатых веществ. Ратифицировано Положение о политико-дипломатических мерах и механизмах реагирования ШОС на ситуации, ставящие под угрозу мир, безопасность и стабильность в регионе. Утверждена Программа сотрудничества государств-членов ШОС в борьбе с терроризмом, сепаратизмом на 2010-2012 годы.

В рамках ШОС с 1 января 2004 года действует Исполком Региональной антитеррористической структуры (РАТС) в г.Ташкенте. С момента создания Региональной антитеррористической структурой ШОС налажено взаимодействие с региональным представительством Управления ООН по наркотикам и преступности в Центральной Азии.

Политическое решение проблем обеспечения безопасности на азиатском континенте также связывается с казахстанской инициативой по созыву Совещания по взаимодействию и мерам доверия в Азии (СВМДА). Саммиты которого прошли в 2002 и 2006 годах в г.Алматы. Проведенные в рамках СВМДА за последние два года встречи высокого уровня уже стали важным шагом в создании действенного механизма безопасности в Азии. С принятием в 2002 году «Декларации об устранении терроризма и содействии диалогу между цивилизациями» и 2004 году «Каталога мер доверия» и сотрудничество в этой области приобретает все более системный и углубленный характер.

Повышение профессионального уровня подготовки казахстанских специалистов, осуществляющих борьбу с терроризмом и экстремизмом, является составной частью международного сотрудничества и осуществляется в специализированных центрах России, Китая, Австрии, Германии, Египта.

Последовательно реализуется единая государственная антитеррористическая политика. В этих целях поэтапно совершенствуется национальное законодательство в области борьбы с терроризмом.

В соответствии с решениями Совета Безопасности ООН в стране налажена система противодействия отмыванию денег и финансированию террористических организаций.

В рамках проводимой конституционной реформы Законом Республики Казахстан внесены изменения и дополнения в некоторые законодательные акты по вопросам

смертной казни, в том числе ее применения за совершение террористических преступлений, перечень которых уточнен в Уголовном кодексе.

Принят Закон «О противодействии легализации (отмыванию) доходов, полученных незаконным путем, и финансированию терроризма», в соответствии с которым создан соответствующий уполномоченный орган – Комитет финансового мониторинга Министерства финансов [3].

Вступил в силу Закон «О внесении изменений и дополнений в некоторые законодательные акты Республики Казахстан по вопросам информационно-коммуникационных сетей» регламентирующий механизмы пересечения и приостановления распространения в Интернете информации противоправного характера, в том числе террористического и экстремистского содержания.

8 апреля 2010 года принят Закон «О внесении изменений и дополнений в некоторые законодательные акты Республики Казахстан по вопросам противодействия терроризму», которым корректируются 5 кодексов и 11 законов, в соответствии с международными нормами устанавливаются принципы и модель государственной системы противодействия терроризму.

В 2010 году Казахстан председательствовал в ОБСЕ, имеющую огромный опыт в военно-политической области и большой потенциал для его имплементации в конкретные действия.

В рамках военно-политического измерения было проведено более 60 мероприятий. 14-15 октября 2010 г. в Астане состоялась Конференция по предотвращению терроризма. По итогам конференции была принята Астанинская декларация, подтверждающая приверженность стран-участниц ОБСЕ и государств-партнеров делу борьбы с терроризмом.

Кроме этого, вопросы сотрудничества в борьбе с терроризмом на постоянной основе поднимаются в рамках Подкомитета по правосудию и правопорядку «Республика Казахстан - Европейский Союз».

Наша страна на практике поддерживает усилия международного сообщества по борьбе с терроризмом, развивает всестороннее сотрудничество и взаимодействие.

Список использованной литературы:

1. Совершенствование правовых мер в противодействии религиозному экстремизму: президент Республики Казахстан Н.А.Назарбаев
2. Закон РК «О противодействии экстремизму» от 18 февраля 2005 года и Закон РК «О противодействии терроризму» от 13 июля 1999 года.
3. 8 апреля 2010 года закон «О внесении изменений и дополнений в некоторые законодательные акты Республики Казахстан по вопросам противодействия терроризму»

9 СЕКЦИЯ. ДІНИ ЭКСТРЕМИЗМГЕ ҚАРСЫ ӘРЕКЕТ КӨРСЕТУДІҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ: ТАРИХ, ҚАЗІРГІ ЖАҒДАЙЫ, ҚР ҚҰҚЫҚТЫҚ ҚАРСЫ ӘРЕКЕТ КӨРСЕТУДІҢ БОЛАШАҒЫ

СЕКЦИЯ 9. АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ПРОТИВОДЕЙСТВИЯ РЕЛИГИОЗНОМУ ЭКСТРЕМИЗМУ: ИСТОРИЯ, СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ, ПЕРСПЕКТИВЫ ПРАВОВОГО ПРОТИВОДЕЙСТВИЯ В РК

Алкенова Ж, 1 курс студенті

Ғылыми жетекші – аға оқытушы, заңтану магистрі Адильбекова Қ.Қ.

Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

ТЕРРОРИЗМ ҚАУІП-ҚАТЕРІНЕ ҚАРСЫ БАҒЫТТАЛҒАН НЕГІЗГІ ҚАДАМДАР

Бүгінгі таңда, қоғамымызда әр түрлі діни ағымдардың көптеп кездесуіне байланысты терроризм ұғымы да кең тамырын жаюды. Себебі, террор әрекеттерінің әсерінен қарапайым халық көптеп зардап шегетіндіктен бұл әлем бойынша өзекті мәселелердің бірі болып саналады. Терроризмнің қазіргі таңда бірнеше бағытта жүзеге асатындығын білеміз, біріншіден, террорлық әрекеттер мемлекеттегі билікті күйрету болса, екіншіден, халықтың үрейін ұшыруға бағытталған. "Террор" ұғымы қазіргі әдебиеттерде диктаторлық немесе тоталитарлық жүйелердің өз азаматтарына қатысты күш қолдану және үрей туғызу саясатын сипаттауда қолданылады. Терроризм ретінде "әлсіздің" тарапынан болатын (радикалды саяси оппозиция экстремистік пиғылдағы ұлттық немесе діни азшылық, діни фанатиктер және т.б.) әрекет түсініледі. Терроризм - ұйымдасқан топ дйттеген мақсатына жету үшін дүрсін-дүрсін күш қолдану арқылы көрініс табатын әдіс. Қазіргі жағдайларда террористер аманат алуды, қоғамдық мәндегі ғимараттарды басып алу, жарып жіберу, ұшақтарды алып қашу және өзге де әрекеттерге барады. Террористік әрекеттер қашан да жариялы түрде жүреді және қоғамға, билікке әсер етуге бағытталады. 1977 жылы Еуропалық Кеңеске мүше-мемлекеттер терроризммен күрес жөнінде Еуропалық конвенция қабылдады. Терроризм (ең алдымен, көрнекті саяси және қоғам қайраткерлерін өлтіру) тарих ағынына елеулі ықпал етеді, бірақ саяси қайраткерлерге қарсы терактілер өздігінен жалпы адамзатқа аса қауіп төндіре қоймайды. XX ғ. екінші жартысында жағдай түбегейлі өзгерді, терроризмнің әртүрлі түрлерінің күрт жіктелуі орын алды. Ол өмір сүріп отырған бүкіл саясат тәртіптеріне, институттарға, заңды билік құрылымдарына қарсы жаппай соғысқа айналды. Терроризмнің иррационалды қыры саясатқа еш қатысы жоқ қарапайым халықты жаппай қырудан көрініс тапты. Нәтижесінде зорлық-зомбылық апаты және вакханалия жер шарының әрбір адамын терактіні ұйымдастырушылардың ақылға қонымсыз идеяларының бұғауында қалдырды. XX ғ. соңында терроризм қазіргі заманның өткір ғаламдық мәселелеріне айналды. 1960-1970-шы жылдары солшыл экстремистік пиғылдағы Италиядағы "Қызыл бригада" және Германиядағы Баадер-Майнхоф сияқты топтардың әрекеттерімен байланысты терроризм толқыны Батыс Еуропаны шарпып өтті. 1990-шы жылдардың басында Ресей қанды террористік зомбылықтың ортасында қалды. Кейіннен оған ислам экстремизмі, шешен сепаратизмі қосылды. Антитеррордың әдістері, технологиясы және тиімді стратегиясы отандық және шетелдік арнайы қызметтер күшіне сүйенеді. Саяси мақсаттарын іске асыру үшін өлімді, адамдарды ұрлауға, диверсияны және басқа да басып-жаншу актілерін құрал ретінде қолдану [1].

Терроризмнің негізгі типтері оның мазмұнымен, сипатымен, пайда болу себептерімен анықталады. Оларды: саяси, әлеуметтік, ұлттық, территориялық-сепаратистік, дүниетанымдық, ұлтты жою терроризмі, қылмыстық деп бөлуге болады.

Кең мағынада саяси терроризм ретінде қоғамдық құрылысты толықтай немесе ісін ара өзгертуге бағытталған террористік әрекеттердің кез-келген көріністері алынады.

Тар мағынада саяси терроризм ретінде мемлекеттік құрылымға жататын қандай да бір шешімдерді орындаудан бас тартқызуға, немесе керісінше қабылдауға бағытталған күрес түрі алынады. Мұның мысалы ретінде кезінде Алжирге тәуелсіздік беруді тоқтатуға қарсылық білдірген Франциядағы құпия қарулы ұйымды айтуға болады. Мұндай террористік ұйымдар көбінесе өз талаптары орындалғаннан кейін тарап кетеді.

Әлеуметтік терроризм қоғамдағы ішкі әлеуметтік саяси шиеленістердің негізінде пайда болады және негізінен екі нысанда, оң және сол сипатта болады.

Солшыл терроризм (революциялық, қызыл) идеологиялық тұрғыдан әр түрлі солшыл доктринаға негізделеді. Мысалы марксизм, троцкизм, анархизм, геваризм, маоизм, кастроизм. Солшыл террористердің көздейтіні бизнесмендер, мемлекеттік шенеуніктер, қауіпсіздік органдарының қызметкерлері, үкімет жағындағы партиялардың жетекшілері, жалпы айтқанда үстемдік құрып отырған режимді құлатуды көздейді.

Оңшыл терроризм (контрреволюциялық, «қара») ұлт үшін дәстүрлі саяси доктринаға, құндылықтарға, бұрын болған ұлттық қайраткерлердің идеяларына негізделеді. Қазіргі кезде оңшыл террористер фашистік, нәсілшілдік идеология сипатында кездеседі. Олардың көздейтіндері солшыл және либералдық саясаткерлер болып табылады. Мұндай террористік ұйымдардың мысалы ретінде Ресейде 1905-1907 жылдары өмір сүрген «қара жүздіктер», «Михайл Архангелдің одағы», 2000 жылдардағы Ресейдегі тақырбастар (скинхеты), Латын Америкасындағы «өлім эскадроналары» ұйымдарын келтіруге болады.

Ұлттық терроризм этникалық сипатта болып, сепаратистік, ұлт азаттық, ұлттық-репрессивтік терроризм деген түрлерге бөлінеді. Бұл түрдегі террористер өздерінің этникалық топтары үшін жеке мемлекет құруды мақсат тұтады өз әрекеттерін ұлт азаттық қозғалыс ретінде бағалайды. Мұндай ұйымдардың мысалдары ретінде Ирланд республикалық армиясын, Испания мемлекеті аумағындағы Баскалар отаны және бостандығы, Түркия жеріндегі Курдистан еңбекшілер партиясын, Шри-Ланка мемлекетіндегі тамил жолбарыстарын келтіруге болады.

Сепаратистік терроризм егемендігі немесе тарихи тұратын жерін кеңейту үшін күресетін азғантай ұлттық саяси топтармен жасалады. Қарсыластары-шенеуніктер, бизнесмендер, полициялық аппарат.

Ұлт азаттық терроризм жаулап алынған немесе колония түскен мемлекеттердің халықтарымен, агрессор елдердің өкілдеріне қарсы жасалады.

Мақсаты-мемлекеттік егемендігін қалпына келтіру.

Қарсыластары-әлеуметтік, мамандық жақтарына қарамай жауласқан халықтың өкілдері болып табылады. Алғашқы кезекте әскери қызметшілер, шенеуніктер болады. Мысалы Алжирді 1848 жылы Франция жаулап алып, оны Франция территориясы деп жариялайды. 1962 жылы Алжир мемлекеттік егемендігін алды.

Ұлтты жою терроризмі бір мемлекеттің ішіндегі белгілі бір ұлт немесе этнос өкілдерін азайту немесе жою мақсатында жүргізіледі және саны көп, үстемдік көрсетуші ұлт өз меншігін кеңейтуді, бір текті халыққа негізделген мемлекетті көздейді. Мысалы АҚШ-тағы Ку-Клукс-Клан. Мұндай жағдайда саны аз ұлт тең құқықтылыққа, ұлт қауіпсіздігін қамтамасыз етуге ұмтылады.

Дүниетанымдық терроризм үстемдік құрып тұрған нормалармен, қатынастармен мүлдем келіспеу ниетінен туындайды [2].

ҚР Қылмыстық кодексінің 233 бабы бойынша терроризм - бұл жарылыс жасау, өрт қою немесе адамдардың қаза болуы, елеулі мүліктік зиян келтіру не қоғамға қауіпті өзге де зардаптардың туындау қаупін төндіретін өзге де іс-әрекеттер жасау, егер осы іс-әрекеттер қоғамдық қауіпсіздікті бұзу, халықты үрейлендіру не Қазақстан Республикасының мемлекеттік органдарының, шет мемлекеттің немесе халықаралық ұйымның шешім қабылдауына ықпал ету мақсатында жасалса, сондай-ақ аталған іс-әрекеттерді дәл сол мақсатта жасаймын деп қорқыту болып табылады [3].

Терроризмнің негізгі және балама объектілермен анықталады. Негізгі объектісі қоғам қауіпсіздігі болып табылады. 1998 ж. 26 маусымдағы «ҚР ұлттық қауіпсіздігі туралы» Заң бойынша қоғам қауіпсіздігі ретінде Қазақстан азаматтарының өмірі мен денсаулығының, құндылықтарының, сонымен қатар Қазақстан қоғамының зардап келтіруі мүмкін қауіптерден қорғалу жағдайы танылады. Терроризмнің балама объектілері адамдардың өмірі мен денсаулығы, меншігі сияқты заңды мүдделері, сонымен қатар заңды тұлғалардың, мемлекеттің меншік нысандары бола алады.

Бұл қылмыс объективтік жағы бойынша бір неше белсенді әрекетермен жасалады. Олар адамдардың өміріне қауіп тудыратын жарылыс жасау, өрт қою, өзге де әрекеттер жасау, елеулі мүлктік зардаптар келтіру және осындай әрекеттер жасаймын деп қорқыту.

Субъективтік жағы-тікелей қасақаналық, яғни террорист өзінің әрекеттерінің қоғамға қауіпті екендігін сезінеді, әрекеттер жасағанда зардаптар туындауы мүмкін екендігін біледі және осындай әрекеттердің орындалуын және зардаптардың туындауын тілейді.

Бұл қылмыстың мақсаты негізгі белгілердің қатарына жатады, себебі мақсат түрі баптың диспозициясында көрсетілген. Ол мақаттар қоғамдық ортаны, халықты үрейленіру және мемлекетке, халықаралық ұйымдарға немесе заңды тұлғаларға тиімсіз, бірақ террорист үшін тиімді белгілі бір шешімдер қабылдауына ықпал ету.

Субъектісі 14 жасқа толған есі дұрыс кез-келген адам болып табылады.

Террористік әрекеттер жасау кезінде адамның өміріне зардаптар келсе, онда 233 баптың 4 бөлімімен сараланады. Егер мемлекет өкілдерінің террористік әрекеттерді тоқтату туралы қойған талаптарына дер кезінде көнсе немесе өз еркімен қылмыстық әрекеттерін зардаптар келмей тұрып тоқтатса, онда оның өзге әрекеттерінде басқа қылмыстардың белгілері болмаса қылмыстық жауаптылықтан босатылады.

1999 жылғы шілдеде республикада терроризмге қарсы күрестің құқықтық және ұйымдастырушылық негіздерін, мемлекеттік органдардың және барлық меншіктік формаларындағы ұйымдардың қызмет тәртібін, сондай-ақ терроризмге қарсы күресті жүзеге асырумен байланысты азаматтардың құқықтарын, міндеттері мен кепілдіктерін айқындайтын «Терроризмге қарсы күрес туралы» заң қабылданды.

2003 жылғы желтоқсанда Президенттің жарлығымен терроризмнің және діни экстремизмнің көріністерімен күресте барлық қауіпсіздік қорғау құрылымдарының неғұрлым тиімді жұмыс істеуі үшін Ұлттық қауіпсіздік комитетінің Терроризмге қарсы күрес орталығы құрылды және оған барлық арнайы құрылымдардың, құқық қорғау органдарының және өзге де ведомстволардың қызметін үйлестіру жүктелді.

Қорытындылай келе, терроризм ол халық үшін, жалпы мемлекет үшін өте қауіпті әрекеттердің бірі болып табылады. Жоғары айтылғандай терроризм ұғымы қазіргі таңда кең етек жаюда. Қазір бұл ұғым жан-жақты зерттелуде. Бірақ, әліде қандай да бір нәтижеге қол жеткізілген жоқ. Себебі бүгінгі қоғамымызда террорлық әрекеттердің әлемнің түпкір-түпкірінде болып жатқанын естіп те, көріп те жүрміз. Мұндай әрекеттерге адамзат бірлесіп төтеп беру керек. Елбасымыз да бір сөзінде осылайша айтқан болатын «Терроризм - әлемге, адамзатқа төнген қауіп! Адамзат осы қауіппен бірлесіп күресуі тиіс. Ислам дінінің терроризммен ешбір байланысы жоқ. Осыған байланысты, БҰҰ мінберінде «Ислам терроризмге қарсы» деген айдармен арнайы форум өткізуді де ұсынған болатынмын. Мұндай зұлымдықты біз тек бірлесіп жеңе аламыз. Терроризмнің не ұлты, не діні жоқ. Сондықтан да адамзат кеселмен бірлесіп күресуі тиіс» [4].

Бүгінде терроризмге қарсы әлемнің бірнеше мемлекеті мен халықаралық ұйымдар күресуде. Бұл, өз кезегінде, дендеп еніп бара жатқан терроризмнің алдын алуға, жол бермеуге апаратын бірден-бір жол болып табылады.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Биекенов К., Садырова М. Әлеуметтанудың түсіндірме сөздігі. — Алматы: Сөздік-Словарь, 2007. — 344 бет. Саяси түсіндірме сөздік. — Алматы, 2007
2. <http://pps.kaznu.kz>

3. Қазақстан Республикасының қылмыстық кодексі. 2014 жылғы 3 шілдедегі №226-Ү ҚРЗ (10.01.2018 № 132-VI енген өзгерістерімен бірге) <http://adilet.zan.kz/kaz>
4. <http://www.aktobegazeti.kz/>

Алимхан Е. 1 курс студенті
Ғылыми жетекші – аға оқытушы, құқық магистрі Хауия С
Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті, Қарағанды қ., Қазақстан
Республикасы

ЭКСТРЕМИЗМ –ӘЛЕУМЕТТІК ҚҰБЫЛЫС РЕТІНДЕ: ТАРИХЫ МЕН ҚАЗІРГІ ЖАЙ- КҮЙІ

«Еліміздің әлеуметтік-экономикалық табыстарының негізі – біздің басты құндылықтарымыз ретінде қала беретін азаматтық бейбітшілік, ұлтаралық және конфессияаралық келісім»[1].

Қазіргі таңда діни экстремизм мен терроризм Батыстың да Шығыстың көптеген елдерінде үлкен проблема болып отыр. Алайда әр елде, әрбір қоғамда өзіндік ерекшеліктері бар. Қазақстандағы діни экстремизм мен терроризм ұлттық қауіпсіздікке елеулі қауіп төндіріп отыр.

Діни экстремизм мен терроризмнің негізінде күштеу идеологиясы мен мемлекеттік билік органдарына және тұрғындарға күш көрсетумен байланысты әсер ету тәжірибесі жатады. 2011 жылдан бері діни экстремизм терроризм нысанында көрініс тауып келеді.

Діни экстремизмді зерттеудің маңыздылығы зор, алайда дін адамдарды біріктіруге, мейірімділікке шақырады, фундаментальды қарама-қайшылықтармен анықталады.

Бүгінгі таңда Қазақстанда дін саласында әр түрлі қызметпен айналысатын 28 үкіметтік емес ұйым бар. Мысалы, «Ақниет», «Насихат» орталықтары. Олардың ішінде ҮЕҰ радикалды діни топтардың идеологиялық әсеріне ұшыраған азаматтарға кешенді сауықтыру көмегін көрсетеді және деструктивті ағымдардан зардап шеккендерге психологиялық көмек көрсетумен айналысады.

Экстремизм – «әсірелікке, зорлық-зомбылыққа үндейтін, діни өшпенділікті жандандырушы және азаматтардың қауіпсіздіктеріне, өміріне, денсаулығына, көзқарасына немесе құқықтары мен бостандықтарына қатер туғызатын кез келген діни тәжірибені» өз мақсатына пайдалануды көздейтін іс-әрекет немесе қалыптан тыс шетін көзқарастар.

Зерттеушілердің түсіндіруінше, экстремизмнің пайда болу себебі әр қоғамда әр түрлі болады және сол қоғамдағы объективтік және субъективтік жағдайға байланысты. Әйтсе де экстремизмнің пайда болуы мен таралуының кез келген қоғам мен мемлекетке тән ортақ жағдайлары бар. Қазіргі кезеңде оның негізгі факторлары ретінде эксперттер мыналарды ұсынады: әлеуметтік экономикалық тоқырау; жергілікті тұрғындардың көп бөлігінің өмір сүру деңгейінің күрт түсуі; мемлекеттік басқару жүйесі мен саяси институттардың деформациясы; олардың қоғамдық дамудың пісіп тұрған мәселелерін шешуге қабілеті жетпеу; саяси режимнің тоталитарлық сипат алуы; биліктегілердің оппозицияны басып тастауы; еркін, жаңаша ойлауды қуғындау; ұлттық қанау; жеке топтардың өз міндеттерін шешуін жеделдетуі; лидерлердің саяси амбициялары және т.б. Бұл негізгі факторлармен қоса ғалымдар экстремизмнің пайда болуы және дамуына әсер ететін қосымша факторларды атап көрсетеді. Оларға халықаралық немесе мемлекеттік жүйеде экстремизм көріністеріне қарсы күрестің осалдығы, тұрғындардың, жеке топтардың саяси және құқықтық мәдениетінің төмендігі, мемлекетаралық қатынастың әлсіреуі, әлеуметтік шиеленістің өсуі және басқалар жатады [2, 74б].

Діни экстремистік топтардың іс-әрекеттері төмендегідей көрініс табады:

1. исламға (басқа дінге) үйрету деп экстремистік идеялар таратылады;

2. діни (исламдық) тәртіп үшін күресуге шақыратын топтар, партиялар ұйымдастырылады;

3. билік жағынан қарсы әрекет жасалғанда жасырын жағдайға көшеді және өздеріне халықтық мүдделер үшін күресушілер тобын құрайды;

4. басқа экстремисттік ұйымдармен тығыз байланыстар орнатылады және бірігеді, шет ел орталықтарымен байланыста болып және олардың көмегімен билікке қарсы джихад (соғыс) жариялайды.

Сонда байқап отырсақ, экстремизм мен терроризмнің шығу себептерін талдауы барысында саяси, экономикалық, әлеуметтік, этникалық, діни-конфессионалдық көзқарастары мен қайшылықтардың еркін соқтығысуында деуге болады.

Әлемдегі жаһандық мәселелерді шешу барысында күш біріктірмесек, бұл қауіп-қатер өсуі мүмкін. Осы кезде еліміздің қауіпсіздігін қамтамасыз етуде адамның құқықтары мен бостандықтарын сақтау мемлекеттің бірден-бір негізгі бағыты болып табылады.

Исламның қалыптасуының алғашқы жылдарынан бастап мұсылман теологтары мен құқықтанушылары (сонымен қатар, тарихнамалық және заңгерлік әдебиеттердің зиялы авторлары да) мұсылмандық мемлекеттің (халифаттың) экономикалық саясаты мен қауымның экономикалық іс-әрекеттеріндегі әртүрлі проблемаларға тап болып отырды. Бұл негізінен сол кезде тек дін болып қана қоймай, сонымен қатар, қарқынды дамып келе жатқан мемлекеттің ресми идеологиясы болып табылған исламның тарихи тағдырының ерекшелігіне байланысты болды. «Әділетті халифтер» заманында ақ, өзінің аумағын үздіксіз кеңейтіп отырған мемлекеттің шаруашылық белсенділігін идеологиялық (исламдық) тұрғыда негіздеу өте қажет болды [3, 178 б.].

Діни экстремизм мен терроризмнің шығуына көптеген жағдайлар әсер етті. Атап айтатын болсақ:

- экономикалық, әлеуметтік, технологиялық және мәдени салаларда артта қалу;
- әлеуметтік әділетсіздік;
- жұмыссыздық, кедейшілік, ауыл және қала мәселелері;
- халықтың өмір сүру түрі, стандарттарына батыс елдерінің араласуы;
- нәсіл, дін, мазхаб, идеология, аймақ және шекара мәселелері;
- саяси, әлеуметтік, экономикалық және мәдени тұрғыдан үстемдік құруы;
- діни, мәдени және идеологиялық, миссионерлік іс-шаралар;
- географиялық аймақтар, мемлекеттер, халық пен ел арасындағы түсініспеушіліктер;
- дамыған елдер мен мемлекеттердің дамымаған елдерді отарлауы, бөліп тұтастығын бұзуы;
- отбасы проблемасы, қоғамнан аластатылуы, өзін-өзі көрсету және дәлелдеуі;
- бір адамның, қоғамның бастан кешкен күйінішіне, әлсіздігіне қарсы өш алуы;
- өз дінінің, идеологиясының, халқының және мемлекетінің алдындағы міндетін атқару;
- қоғамдағы саясат, мәдениет пен өркениет дамуына қарсы әрекеттердің туындауы.

Діндер адамзат тарихында ізгіліктің құралы болғаны анық. Бірақ саяси күштер дінді саясаттың құралы етіп алып, қатыгез саяси мақсаттарын жүзеге асырады. Технология мен ғылым дамыған кезде діни экстремизм деген ұғым жиі қолданылуда. Халықтың білімдік мәртебесін көтеру қажет дегенде біз, халықтың тек діни сауаттылығын көтеруді ғана емес, сонымен бірге халықтың саяси мәдениетін, саяси сана мен өзіндік сананы қалыптастыруды, саяси сауаттылықты да айтып тұрмыз.

Мұндай қажеттілік бірінші кезекте қазіргі өркениеттің ең үлкен қауіптерінің бірі – діни экстремизмге байланысты түсіндіріледі. Діни экстремизм діни білім мен тәжірибенің жоқтығының, саясат пен діннің араласуының тікелей салдары. Діни экстремизм, іс жүзінде саяси экстремизм, яғни дінді агрессияны ақтап шығару үшін

пайдаланады. Бұған жол бермеу үшін тең дәрежеде діни сауаттылық, саяси мәдениет пен саяси сананы қалыптастыру, жалпы алғанда, мәдениет пен білімдік деңгейін көтеру қажет [4, 10 б.].

Діни экстремизм дегеніміз – саяси күштердің өз мақсаттарына жету үшін дін атынан мемлекетке қарсы жасалған немесе бағытталған күресі. Сөйтіп, олар өз билігін орнатуға немесе айтқанын орындатуға ұмтылады. Дінімізді бұрмалап әртүрлі жаңалықтарды енгізіп, дінімізден, тілімізден, ділімізден, мәдениетімізден, қазақты қазақ етіп көрсететін салт-дәстүрімізден, ұлттық құндылықтарымыздан айырып, халық арасында араздық, дұшпандық, жеккөрушілік, тасбауырлық тудырып, ынтымағынан, бірлігінен айырып, ұмыттырғысы келгені, түрлі ағымдардың өте белсенді түрде жұмыс жасап жатқандығы – осының дәлелі. Сонымен қатар, көптеген діни ағымдардың пайда болуына байланысты, қоғамда кері саяси ұғымдардың пайда болуы, адамның сана сезімін улайтын, әлемдік діндердің атын жамылып теріс бағыт беретін діни секталардың экстремалды түрде қаптауы халыққа зиянын тигізіп жатыр. Экстремистік әрекеттердің әрбір мемлекетке немесе қоғамға тигізетін салдарын Ресей мамандары В. Зорин және Э. Паин жан-жақты талдап береді [5, 74б.].

Қорыта айтқанда, жаңа заман жағдайында, яғни конфессиялық топтардың саяси қайшылықтары кезінде жоғарыда аталған мәселелер ерекше маңызға ие және оларды еңсеру барысында Қазақстанның саяси-құқықтық құрылымы мен ұлттық ерекшеліктері есепке алынып отыруы тиіс.

Қазіргі таңда исламдық факторды кейбір батыс шеңберіндегі тұлғаларымен айыпталуы бізге олардың мәселенің толық қамын білмейтінін және оған қате баға беретінін көрсетеді. Себебі, олар тек мәселенің үстіңгі және сыртқы көріністері негізінде және терроризмнің көріністеріне қате сараптама жасау негізінде қорытынды жасайды. Бұл нысанның ерекшелігі мынада болып табылады: осы ланкестік әрекеттерді жүзеге асырушылар одан геосаяси және геоэкономикалық пайданы табады.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. 2018 жылдың 10 қаңтарында жарияланған нұрсұлтан Назарбаевтың “Төртінші өнеркәсіптік революция жағдайындағы дамудың жаңа мүмкіндіктері” атты Жолдауы. // www.akorda.kz
2. Қазіргі Қазақстандағы жаңа діни ұйымдар. – Алматы, 2010. – 320 б.
3. Мейрбаев Б.Б. Ислам әлеуметтік-экономикалық доктринасының қалыптасуы // ҚазҰУ хабаршысы. Философия сериясы. 178 Мәдениеттану сериясы. Саясаттану сериясы. – № 1 (32). – 2009.
4. Бокарев С. Н. Экстремизм как социальное явление: история и современность // Современный экстремизм в Российской Федерации: особенности проявления и средства противодействия. Материалы всероссийской научно-практической конференции. [Академия управления МВД России](http://www.akademia.ru). — Тверь: «Триада», 2006.
5. [Бурковская В. А.](http://www.akademia.ru) К вопросу о методологии изучения факторов молодёжного экстремизма // Проблемы противодействия молодёжному экстремизму. Сб. науч. статей. — М.: [ВНИИ МВД России](http://www.akademia.ru), 2007.

Ашкенов М.Д., 2 курс студенті
Ғылыми жетекші – з.ғ.к., профессор Рахметуллина М.А.
Е.А.Букетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университеті, Қарағанды қ., Қазақстан
Республикасы

ДІНИ ЭКСТРЕМИЗМ, ТЕРРОРИЗМ: ҚАЗІРГІ ҚАЗАҚСТАН ЖАҒДАЙЫНДАҒЫ ТҮСІНІГІ МЕН МӘНІ

Бұл Ислам құндылықтарын сақтау жолында үндеу тастаған өздерінің пікірлестерін діни принциптерді бұзушылар деген айыптаулармен кінәлайды. Діни-саяси экстремизм болса, әртүрлі діни пікірлерге негізделгеніне қарамай, олардың іс-әрекеттері Қылмыстық істер кодексінің баптарына сәйкес келеді. Яғни, діни-саяси экстремизм - діндегі саяси мақсаттарына қол жеткізу үшін, дінді қалқан ете отырып әрекет етуші, дінге ешқандай қатысы жоқ іс-қимыл. Басқаша атағанда - терроризм (лаңкестік). Мұндай әрекеттер көбіне мемлекеттің құрамын күшпен өзгертуге немесе үкіметті басып алуға бағытталады. Қауіпті жағдайға айналған осындай әрекеттерді іске асыру, көбіне қарулы топтар құрып, өзара өшіктіру әдістерін қолдану арқылы дін және ұлттық қайшылықтарды қоздырумен, сондай-ақ адам құқын жаппай бұзумен қатар жүреді.

Мұндай шектен шыққан экстремизм әртүрлі мемлекеттің ұлттық қауіпсіздігіне нұқсан келтіріп қана қоймай, дінаралық жағдайдың ушығуына да себепкер болуда. Экстремистер қай діннің атынан белсенділік танытса, бәрінен де көп зиян шегетін сол дін. Саяси экстремизм тек саяси мүддені ғана көздейді. Олар адамдардың дінге деген құрметі мен сенімін өз мақсаттарына кеңінен пайдалана отырып, дін үшін әрекет етіп жүргендей көрінуге тырысады.

Діни-саяси экстремизм әдетте ешқандай ымыраны мойындамай, ортақ келісімнен бас тартады, ешкімді жақтырмайды, тіпті оларды қолдап жүрген дін өкілдерінің пікірі болса да ешқандай саяси пікірлермен санаспайды. Діни экстремизм үшін *«Харам мен халал»* (арам мен адал), *«өзіңе қалағаныңды басқаға да қала»* деген қағидалар болмайды. Олардың басты қаруы қатігездік пен шапқыншылық. Сонымен қатар діни антқа байлап қойған адамдардың экстремистік қатардан шыға қоюы өте қиын. Экстремизмді айыптау, егер Құран және сүннет негізінде болмаса, онда адасушы мұсылмандар айыптауды мойындамайды, бос сөз қатарында қабылдайды. Кінәлілер айыптаушыларды - надан, жалақор ретінде азғыруы да мүмкін. Ислам шарифатымен амал етіп, басқаға үлгі бола білу, әрі шарифат талаптарын орындау, өркениетті қоғам орнатудағы аса сенімді жол екенін түсіндіре білу - діни экстремизмге қарсы қолданар ең үлкен қару. Әлемдегі құбылыстардың қандайы болмасын өзіндік пайда болу ықтималдығына бағытталған әсерге негізделе отырып, ережелер мен заңдарға сүйенген себептері мен салдары бар. Бұл заңдылықтар қатарына тек философиялық ой-пікір тұжырымдары ғана емес, еш күдіксіз қабылдануы бұйырылған Илаһи заңдылықтар да жатады.

Экстремизм мен терроризмнің алдын алу жолдары

Экстремизмге қарсы күрестің бірден-бір жолы – олар туралы өз уақытында шынайы мәлімет беру. Бұл жерде, әрине, күнделікті ақпарат құралдарының рөлі өте жоғары. Әйтсе де, жас өспірім балалар үшін ақпарат құралдарының беретін мәліметі де жеткілікті емес. Секталардың, экстремистік топтардың қауіпі туралы жастарды көбірек хабардар етіп отыру қажет. Ол үшін барлық мектептерде «дінтану» сабағымен қоса мамандар қауіпсіздік сабақтарын өткізіп, онда экстремистік топтарды, тоталитарлық секталарды қалай білуге болатынын түсіндіріп, олардан қалай сақтану жолын көрсетіп отырулары керек. Террорға бейім адамдар мұсылман отбасыларында, яғни біздің көз алдымызда өсіп-жетілді. Біз оларды мұсылман деп санадық. Террорист болу жолында олар қандай күйді бастан кешірді? Біз бұған кінәлі емеспіз бе? Деген көптеген сұрақтар алдымызда тұрғаны ақиқат. Исламның негізін меңгерген адамның террорист болуын

елестету мүмкін емес. Террорлық жолға түскен адамның мұсылман болып қалуы неғайбыл. Дінде адам өлтіру арқылы ізгі мақсатқа қол жеткізу деген ұғым мүлдем жоқ. Ал енді сондай жолға түскендерге дұрыс тәрбие беру үшін қаншалықты күш-жігер жұмсадық? Рухани дүниелерін қажетті құндылықтармен сусындату арқылы оларды радикалданудан сақтай алдық па? Оларды террордан аулақ қылатындай жауапкершілік сезімімен тәрбиелей алдық па? Кез келген жан өз дінін жетік білсе, ақырет күні есеп беру сезімімен әрекет етер болса, террорлық әрекетке беттеуі мүмкін емес. Иә, жас ұрпаққа рухани тәрбие беріп, діни сауатын ашу үшін барлық жағдайды жасадық деп айта алмаймыз. Бүгінде мәселе әбден ушыққанда барып бірқатар жедел шараларға барып отырғанымыз белгілі. Алайда, кейбіреулер осының өзін көп көруде. Мектеп бағдарламаларында ахлақ (дін) сабағын қоюды артық көруде. Ал бірақ адамның рухани дүниесіне қажетті құндылықтардың барлығы бала бойына мектептен бастап сіңірілуі керек еді. Ол адамдардың барлығы сіз бен біздің арамызда өсіп-жетілді. Олардың барлығы – біздің балаларымыз. Қалайша олардың кейбірі әлгіндей тәрбиемен өсті? Адам өлтіру, қырып-жою түсінігі қайдан шықты? Жалпы адамзаттық құндылықтарға қарсы шығуға не себеп болды? Өз ұлтын өзіне жау көріп, «жанды бомба» болып жарылуын қалай түсінеміз? Демек, тәрбиеде кемшін кеткен тұстар бар. Тәрбие жүйесінде ойланып, толғанатын, толықтыратын жайттар көп. Рухани тәрбиеге тиісінше мән берілмеген. Міне, осының салдарынан рухани тұрғыдан таяз жаңа ұрпақ өсіп жетілді. Діни сауаты жоқ, рухани тәрбиеден жұрдай осындай жастарды әлдекімдер алдап-арбау арқылы санасын роботқа айналдырып, өз мақсаттары үшін қолдануда. Тіпті оларды түрлі дәрі-дәрмектер мен психотроптық заттардың көмегімен арандатып отырған болуы да ықтимал. Қазір осы туралы баспасөз беттерінде көп айтылып жатыр. Сөйтіп, арандап қалған жастарды негізгі мақсат, негізгі идея осы деп, адам өлтіруге, жалпы өлімге айдап салып отыр. Әлдекімдер осындай жастардың қолымен от көсеп, өз мақсаттарына жетуді көздеуде. Террорлық әрекетке барып жатқандар мешіт жамағатынан шыққан, діндар жандар емес. Діндар кісілер мұншама жауыздық әрекетті жасай алмайды. Жанкештілікке көбіне діни сауаты жоқ адамдар барады. Олар әлдекімнің «Мынаны өлтіру керек» дегенін бұлжытпай орындайды. Осының барлығының алдын алу үшін жас ұрпаққа дұрыс тәрбие мен білім беру қажет. Мемлекет осыған қатысты қажетті заңдар мен ережелерді қабылдауы керек. Мұндай жағдайдан алып шығар жалғыз ғана жол бар – ол адамдарға ненің дұрыс, ненің бұрыс екенін үйрету. Шынайы мұсылман адамның еш уақытта лаңкес бола алмайтындығын түсіндіруіміз керек: «Кімде-кім шаң тозаңындай жақсылық жасаса, соның (сауабын алады), кімде-кім шаң тозаңындай жамандық жасаса, соның жазасын тартады» («Зилзал» сүресі, 7-8 аяттар). Егер сен атомның салмағындай бір нәрсе жасасаң, соған жауап бересің. Құранда бір адамды өлтіру бүкіл адамзатты өлтірумен бірдей деген аятта бар. Ибн Аббас деген сахаба қасақана адам өлтіруші мәңгілік тозақта қалады дейді. Діннің негізгі ұғымы осы болса, онда осыны үйретуіміз керек. Ислам жайлы түсінігімізді қайта қарап шыққанымыз жөн. Мұсылман ретінде «Мына әлемде өзгелер алға басып, дамып, өркендеп жатқанда, біз неге кері кетудеміз?» деп өз-өзімізге сын көзбен қарап, осының жауабын іздеуіміз керек. Елдің елдігін сақтау Құран мен сүннетті басшылыққа алып, бұрынғы даналарымыздың көрсеткен жарқын жолымен жүруде екенін түсінетін уақыт жетті. Осы тұрғыдан өткеніміз бен бүгінімізді мұқият саралауға міндеттіміз. Дінімізде мәңгі өзгермейтін ұлы ақиқаттар мен заман шарттарына қарай бейімделіп отыратын құндылықтар бар. Міне, осыларды қаперге ала отырып, белгілі бір тепе-теңдіктен ауытқымай дінді бір бүтін ретінде парасатпен пайымдап, заман талабына сай түсіндіре білетін ғалымдар мен ойшылдардың болуы аса маңызды. Ислам діні пайда болғаннан кейінгі алғашқы бес ғасырда, осындай ойшылдар мен ғалымдар көп болды. Ислам діні адамзатқа түрлі халықтар арасында тыныштық, бірлік, ынтымақ қалыптастыру мақсатында түсірілген. Аллаһтың 99 көркем атының бірі – «ассалам» – «тыныштық», «бейбітшілік» болуы, «Ислам» сөзінің араб тілінде «тыныштық, бейбітшілік» мағынасын білдіретін түбірден шығатыны біраз сырды аңғартса керек. Әрбір мұсылман бір-біріне

амандасқанда амандық, тыныштық тілеп сәлемдеседі. Ислам діні өзімшілдікке жол бермейді, Аллаһ алдында барша адам тең. Тәңірі басқаларға ісімен де, тілімен де зарар, зиян келтіруден тыйып, адамдарды мәмілемен, жарастықта, тату ғұмыр кешуге, бір-бірін қуаттап, қолдауға үндейді. Ислам соғысқа, қан төгіске шектеу қойған. Бейбітшілік – адамзаттың басты құндылығы. Құран қағидалары қақтығыстардың алдын алып, ұрыс-жанжалдарды харам еткен. Қару жұмсауға, күш қолдануға басқалар шабуыл жасаған жағдайда, амалсыздан қорғану мақсатында ғана рұқсат етілген: «Өздеріңе біреу шабуыл жасаса, Құдай жолында сендер де соғысасындар. Тек өздерің қилікпендер. Анығында, Аллаһ шектен шыққандарды ұнатпайды». Тарихқа жүгінсек, Мұхаммед (с.ғ.с) пайғамбар қатысқан соғыстың бәрі қорғаныс, жаудың бетін қайтару мақсатында болғанын білеміз. Дінімізде жазықсыз адамның өмірін қию үлкен күнә, ең ауыр қылмыс болып саналады. Шариғат тұрғысынан адам өмірі қасиетті, оны ардақтай білу парызымыз. Пайғамбарымыздың (с.ғ.с) сөзімен айтсақ, адам жаны мен оның иелігі айлардың ішіндегі мұххарам, мекендер ішіндегі Қағба (Меккедегі), күндердің ішіндегі Құрбан, хадж уақытындағы Арафатта тұру сынды қастерлі, оған тиісуге болмайды. Жан алу жаратушының ықтияр-еркімен, бұйрығымен іске асады, бөгдені жер жастандыру – Аллаһтың қалауына қарсы келумен пара-пар. Алла Тағала аятта: «Бейкүнә адамдарды өлтіруші болмаңдар, ол – Тәңірі тыйым салған іс. Егер біреу нақақ өлтірсе кек алу хұқығы өлген адамның жақын туысына беріледі. Ол бірақ кек алуда шектен аспауы керек. Шындығында, оған жәрдем болады» («Исра» сүресі, 33 аяты, 1.297-б). Шариғат белгілері кісі өлтіруді бірнеше түрге бөледі. Ханафи мәзһабы бойынша олар бесеу: 1. Әдейі /амд/ өлтіру; 2. Әдейі өлтіруге ұқсас шибхи амд; 3. Қателесіп өлтіру; 4. Қателесіп өлтіруге жататын өлім; 5. Өлімге себеп болған әрекет. Әдейі, қасақана қан төгуге жаратушы тарапынан ахирет күнінде қатаң даауыр жаза бар. Құран Кәрімнің «Ниса» сүресінде айтылғандай: «Кімде кім мүмінді қасақана өлтірсе, оның жазасы жаһаннам және ол онда мәңгі күйеді. Алланың қаһары мен қарғысына ұшырайды. Жаратушы оған ауыр азап дайындайды». Құранда себепсіз басқаны ажал құштырушы Алланың қаһарына ілігіп, о дүниеде тозақ отына күйетіні көрсетілсе, хадисте бұ дүниеде осы қылмысы үшін «қанға-қан» дегендей қысас жолымен ауыр жазаға тартылатыны баяндалған. Алайда, қысас жекелеген топтың шешуімен емес, кәсіби қазының (соттың) шешімімен, қатаң шариғи шарттар арқылы жүзеге асады. Ислам террорға, зорлық-зомбылыққа, бейбіт жандарға күш қолдануға қарсы. Бүгінгі таңда әлемнің түпкір-түпкірінде ислам атымен сандаған жазықсыз адамдардың қаны төгіліп жатады. Жаратушы сөзімен қарасақ, бір адамға қиянат жасап, құрбан ету күллі адамзатқа бағытталған амал ретінде түсіндіріледі. Сонымен Исламның қақтығыс, лаңгестік, зорлық-зомбылықты, өктемдікті айыптаған, керісінше қоғамдық тұрақтылық, ізгілікті, ұстамдылықты уағыздаған дін екендігіне көзімізді жеткіземіз. Жалпы террордың ұлты да, діні де жоқ. Сол тұрғыдан мұсылман адамның террорист болуы әсте мүмкін емес. Ислам дінінің терроризм, экстремизммен үш қайнаса сорпасы қосылмайды. Сөз соңында айта кетейік, терроризм мәселесін біржола шешу өздерін ислам дініне жатқызатын адамдар Құран мен сүннеттің рухына сай (бұл өз кезегінде барлығын қамти білумен, қайырымдылықпен, көркем мінезбен, әрбір жанды қандай болса сол күйінде танумен және толықтай әділдікпен сипатталады) өмір сүргенде ғана жүзеге асады. Ең алдымен, мұсылмандардың өздерінің ислам дінінде биік адамдық қасиеттерді, заңды қадірлейтін мейірімді әрі тәртіпке бағынатын тұлғаның қалыптасуына басты назар аударылатындығын терең түйсіне білулері аса қажет. Сол себепті, мұсылмандар арасында орын алып отырған экстремизммен күрес репрессия және жалаң тыйым салу жолымен емес, біріншіден, адамгершілік пен ізгі мінез қалыптастыратын исламның шынайы бейнесін дұрыс діни білім беру арқылы айқындатып күресу керек. Екіншіден, адамдардың бойына этикалық қасиеттер дарытып, идеологиялық және өмірлік-стильдік плюрализмді қабылдау бейімділігіне үйрететін зайырлы білім беру жүйесі мен ағартушылық арқылы да жүзеге асу керек. Үшіншіден, ата-аналар мен туған-туыстар жас ұрпақты, балаларын сүйіспеншіліктің бесігіне бөлеу үшін отбасы институтын күшейтудің

маңызы өте зор. Сол арқылы, ауылдарда, оқу орындарында, қала аулаларында жұқтыруға жеңіл ұры-қарылық түсініктер (зоновские понятия, воровские понятия) мен қатыгездік сынды ауруларға шипа табуға болады. Сонымен бірге, қазіргі БАҚ та көптеп кездесетін исламды бұрмалап түсіндіретін, ориенталистік және нео-ориенталистік қасаң қағидалар мен штамптардан арылу керек. Соңғысы, әсіресе, құзіретті органдар мен мекемелерге барынша сақ әрі объективті болу керек, себебі, егер терроризм мәселесімен бетпе-бет келген көптеген елдердің көп жылғы тәжірбиесін қаперге алатын болсақ, терроризм, әдетте, кейбір ішкі және сыртқы күштерге тәп-тәуір бетперде болып табылады. Ондайлар қоғамды тұрақты үрей тудыру арқылы өз мақсаттарына жетуді көздейді, ал мұндайда кейбір мұсылмандар (немесе, өздерін мұсылман ретінде таныстырып жүрген жандар) бостан-босқа олардың қолшоқпарларына айналып жатқандарын өздері де бейхабар болады (Ислам экстремизм мен лаңкестікке қарсы. Алматы 2011). Бүгінгі таңда терроризм мен экстремизмнің алдын алу мақсатында Қазақстан мұсылмандары діни басқармасы бірқатар ірі жобаларды іске асырып, жан-жақты ауқымды істер атқаруда. Атап айтар болсақ ең әуелі кадр мәселесін қолға алу үшін медреселер ашып, жасөспірімдердің діни және дүниәуи білім алуын арттыруда. Сондай-ақ еліміздегі имамдардың білімі мен біліктілігін арттыру мақсатында республика аумағында семинарлар өткізуде. Бас мүфтидің бастамасымен еліміздің түкпір-түкпірінде әр түрлі конференциялар мен кездесулер ұйымдастырылуда. Алайда осындай істерді діни басқарманың ғана атқаруы жеткіліксіз. Сондықтан исі мұсылман баласы жаппай біріге атқарар болсақ, терроризм мен экстремизмнің алдын алуға болады деп ойлаймын.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. <http://kazislam.kz/maqalalar/item/351-eislam>

Әбдиқалиева А.А., студентка 1 курса

Научный руководитель – маг., ст. преподаватель Калиева Г.К.

Карагандинский экономический университе Казпотребсоюза, г. Караганда,
Республика Казахстан

ПРОБЛЕМЫ И МЕТОДЫ БОРЬБЫ С ТЕРРОРИЗМОМ

Сегодня борьба с терроризмом в нашей стране очень актуальна и конечно она актуальна и во всем мире. В большинстве стран мира терроризм развивается стремительными темпами. Казалось бы, живешь и думаешь, что ты далек от глобальных проблем, но нет ...

Терроризм является частью политики любого государства земного шара. Политика без терроризма обходиться не может. Ведь что такое терроризм? К нему можно отнести и шантаж любого вида, начиная от личного и кончая ядерным. К терроризму можно отнести и заказные убийства видных политических деятелей. Терроризм широко используется в политике любого государства. Но есть более или менее «безобидные» его проявления. Главная задача общественных организаций, Организации Объединенных Наций состоит в том, чтобы наиболее опасные виды терроризма прекратили своё существование.[1]

В XX веке терроризм начал активно развиваться и выходить на международную арену. Конечно, раньше были отдельные проявления терроризма, но в ограниченном количестве. Сейчас же терроризм переживает бурный расцвет. Одной из особенностей современного политического терроризма является его активное воздействие на внешнюю политику государств. Известно, что и в прошлом экстремистские и террористические акции нередко использовались в качестве поводов и предлогов для провоцирования международных конфликтов. Террористические организации обычно используют уголовные приемы и расходуют награбленные средства на личные цели и нужды того или

иного главаря. Сначала террористы действуют не ради самих денег, а для финансирования своей деятельности, однако существует тенденция постепенного привыкания к деньгам и очень часто терроризм превращается из средства для добывания денег для организации и заявления о ней, в средство для личного обогащения.[2]

С терроризмом надо бороться. Это всем ясно. С мафией, террористами и отдельными преступниками надо бороться путём тщательных проверок в аэропортах и других общественных местах, введением законов, помогающих и дающих больше прав соответствующим органам в борьбе с бандитами. В Англии, где боевики часто производят взрывы бомб, в местах скопления людей (магазинах, больших улицах, вокзалах и т.п.) убраны все мусорные урны по той простой причине, что туда любят подкладывать бомбы. Оно и понятно - пусть города и будут грязными, зато исключается возможность нескольких взрывов, и для террористов увеличивается сложность проведения террористической акции.

Одним из очень действенных методов борьбы является объявление крупной денежной награды за какие-либо сведения, либо об уже проведенных преступных актах, либо о готовящихся. Нужно также иметь широкую сеть осведомителей в соответствующих кругах, например, торговцев оружием. Для этого, естественно, нужно этим осведомителям платить.

Еще одним из методов борьбы с организованной преступностью и терроризмом в частности, является деятельность специальных международных организаций, например Интерпола. Название этой организации говорит само за себя. Расшифровывается ИНТЕРПОЛ, как Интернациональная Полиция.[3] Она занимается поимкой международных преступников, действующих в нескольких странах. Через эту организацию поддерживается обмен информацией, опытом между правоохранительными органами различных стран. Такие организации очень нужны всем странам, так как они позволяют бороться с международной организованной преступностью. Террористические организации обычно используют уголовные приемы и расходуют награбленные средства на личные цели и нужды того или иного главаря.

Терроризм многообразен и может принимать различные формы. Это могут быть:

- убийства государственных и общественных деятелей или представителей власти, совершенные в связи с осуществлением ими своих функций;
- захват заложников, некоторые формы бандитизма;
- преступные акты, ведущие к бессмысленной гибели людей, нарушающие дипломатическую деятельность государств, нормальный ход международных контактов и встреч, транспортные связи между государствами;
- государственный терроризм, который во многих случаях перерастает в акты агрессии;
- засылка вооруженных групп (в том числе наемников), которые применяют вооруженную силу против другого государства.[4]

Все террористические акции производятся с целью получить максимально возможный международный отклик, широко освещаемый средствами массовой информации или с целью получения крупных денежных сумм. Это могут быть: угоны самолетов с международных линий, похищение иностранных дипломатов и военных, захват посольств, покушения на лиц, имеющих всемирную известность, взрывы самолетов и т.д.

Одним из наиболее распространенных видов терроризма является захват заложников с целью получения денег в обмен на жизни захваченных людей. Эти деньги преступники могут требовать у родственников захваченных (если те достаточно богаты) или, в противном случае, у государства.[5] Кроме денег, бандиты, как правило, требуют какое-либо средство передвижения для того, чтобы скрыться на нем; автомобиль, вертолет и тому подобное, в зависимости от местных физико-географических характеристик. Не менее распространен захват заложников с политическими целями,

когда группировка, которая произвела этот захват, выдвигает политические требования стране, где был произведен захват. Кроме захвата заложников, также широко распространен подрыв взрывных устройств и бомб в местах, где можно причинить наибольший материальный человеческий ущерб. Бомбы чаще всего взрывают по политическим соображениям. Большинство террористических организаций используют подрыв бомб, как один из способов добиться своих, зачастую непомерных политических требований.

Под государственным терроризмом понимаются акты агрессии, направленные на свержение существующего политического строя в той или иной стране с помощью военной силы. Государственным терроризмом также, на мой взгляд, можно назвать шантаж с помощью ядерного, бактериологического или иного вида оружия массового поражения, которым не обладает сторона, которой угрожают, а также вторжение на территорию другого государства.[6]

Терроризм находится еще на стадии развития. Поэтому очень важно ужесточить меры борьбы с ним именно на этой стадии. Это, естественно, невозможно, если этого не захочет очень много людей. Помощь в борьбе с преступностью может выражаться по-разному. Этого можно достичь различными способами: уделять больше внимательности происходящему вокруг, не оставаться безучастным к чужому горю, помогать как жертвам, так и правоохранительным органам, можно участвовать в различных демонстрациях за мир и многое другое. Я считаю, что борьба с таким большим злом, как терроризм начинается с каждого человека. Каждый должен сделать хоть что-то, что способствовало бы оздоровлению человеческого общества.

Список использованной литературы

1. Н.Афанасьев, «Операция «Пегас»», М., Московский рабочий, 1989. 158с.
2. А.Асеевский, «Кто организует и направляет международный терроризм?», М., Издательство политической литературы, 1988. 236с.
3. А.С.Грачев, «Политический экстремизм», Мысль, 1986. 52с.
4. В.Суворов, «Аквариум», М., Новое время, 1993. 95 с.
5. В.Кассис, Л.Колосов, «Терроризм без маски», М., Молодая гвардия, 1993. 135 с.
6. М.Озеров, «Пулей, ядом, словом...», М., Советский писатель, 1992. 142с.

Бейбіт Ш., 9 сынып оқушысы

Ғылыми жетекшісі - Забикова Л.О., О.Жұмабеков атындағы ЖОББМ
Қарағанды облысы, Жаңаарқа ауданы

ДНИ ЭКСТРЕМИСТИК АҒЫМДАР ҚАЙДАН БАСТАУ АЛҒАН?

XIX ғасырдың аяғына таман, атап айтқанда, 1898 жылы Рим қаласында Италия мемлекетінің ұсынысымен алғаш рет лаңкестікке (терроризмге) қарсы күресу қажеттілігі туралы дүниежүзілік I –ші халықаралық конференция өткізілген болатын. Осы конференцияның жұмысына қатысқан 20 мемлекет өкілдері лаңкестікке қарсы қолданылатын әкімшілік, құқықтық және саяси сипаттағы актілерге қол қойды. Бірақ екіншіше орай, көп ұзамай дүниежүзілік соғыстың басталып кетуі, дүниенің екі жүйеге бөлінуі лаңкестікке қарсы I-ші халықаралық конференцияда қабылданған қаулы іс-жүзіне асырылуына бөгет болды. Міне, содан бері 100 жылдам астам уақыт өтсе де лаңкестік дүниежүзілік масштабта күн тәртібінен келді. Бүгінгі таңда да лаңкестік адамзат баласының өркениет жолымен бірқалыпты дамуына қатер тудырып отыр.

Әртүрлі өркениетті даму жолдарын ұстанғанмен, түпкі мақсаты халқын тойындырып, елін өркендетіп, гүлдендіру болып табылатын орталық Азия мемлекеттері мен Қазақстанда да тұрақсыздықтың уын шашуға мүдделенген террористік топтар өз

әрекеттерін жандандыра бастады. Дәй тұрғанмен, террористік-лаңкестік, діни-экстремистік топтардың орталық Азия мемлекеттері мен Қазақстан аумағына ене бастауын тек қана олардың түпкі мақсат-мүдделерінің тереңдігінен, залымдығынан іздестіру аз. Олардың бұл аймаққа еңдей бастауының объективті де, субъективті де себептері баршылық. Олар: кедейшілік, өндіріс орындарына жұмысқа алмауы, әлеуметтік теңсіздік; билік басындағылар мен бұқара көпшілік арасындағы айырмашылық, мүлік бөлісіндегі әділетсіздік, адам құқықтарының аяққа тапталуы; өмірден жиіркену, жатсыну, қорғансыздық, рухани жұтандық, қарым-қатынас деңгейінің төмендеуі т.б.

Бірнеше мемлекеттерде орын алып отырған осындай келеңсіз объективті және субъективті факторлар мен себепші жағдайларға да байланысты дүниежүзілік масштабта лаңкестік әрекеттерімен танылған террористік және діни-экстремистік топтар отрядтары Орталық Азия мен Қазақстанның кейбір аймақтарында бірітіндеп ене бастады. Қазақстанда діни-экстремистік топтардың ондаған бөлімшелері жұмыс істейтіндігі-құқықтық органдар мен қауіпсіздік комитеттері мәліметтеріне сүйене отырып жазылған мерзімді баспасөз ақпараттарында молынан кездеседі. Мысалы, Оңтүстік Қазақстан облысының «Оңтүстік Қазақстан» газетінде діни-экстремистік «Хизбут-тахрир» ұйымы мүшелерінің әрекеттері шекара бойындағы шиеленіскен жағдайлар, еліміздің ұлттық, экономикалық қауіпсіздігін қорғау мәселелері, есірткі тасымалы, заңсыз көшіп-қону, контрабандалық тауарларға және лаңкестік әрекеттерге үндейтін әдебиеттерге тосқауыл қою шаралары туралы хабарлар соңғы жылдары жиі басылып келеді. Ең жаманы, бұл ұйым мүшелерінің дені жұмыссыз, бос сандалып жүрген 19-25 жас аралығындағы жастар.

Бұндай теріс ағымға бағыттайтын барлық қауіпсіздік шараларын кіші мемлекет отбасынан бастап мектеп, аудан, қала, облыс, мемлекет болып жұмылу керек. Жастардың саясатын қолдауда жастарға деген сенім ұлғайып, жұмыссыздықты азайтса бұл лаңкестіктің жолы бізден әрі жүрер деген ойдамын.

Бастысы, қара халықтың уайымы ол-келер ұрпақтың болашағы.

Барат А.Қ., 2 курс студенті

Ғылыми жетекші – Нұғман Б.Ғ., философия ғылымдарының кандидаты, доцент
Қарағанды мемлекеттік медицина университеті, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

ЭКСТРЕМИЗМ КАК ФОРМА СОЦИАЛЬНОЙ ДЕВИАЦИИ

«Люди не выбирают форму своего общества сознательно и рационально. Общества развиваются благодаря процессам социального развития, над которыми человеческий разум не властен.»

Г.К. Лихтенберг

Экстремизм, как приверженность крайним взглядам и действиям стал повседневной реальностью нашего существования, превратился в угрозу национальной безопасности государства.

Экстремизм проявлялся в разные исторические времена в разных государствах и при любых социальных условиях, даже внешне вроде бы весьма благоприятных. Природа экстремизма зиждется либо на стремлении уничтожить существующую систему государственно-правовых и общественных отношений, либо на стремлении их сохранить в неизменном виде.

В каждом обществе появляются люди — выдающиеся и «простые», — которые нарушают существующие в нем нормы — моральные, правовые, эстетические. Девиантное (отклоняющееся) поведение — это общественное поведение, которое отклоняется по своим мотивам, ценностным ориентациям и результатам от принятых в

данном обществе, социальном слое, группе норм, ценностей, идеалов, т. е. нормативных стандартов. Иначе говоря, у девиантного поведения — девиантная мотивация.

Действия человека включены в социальные взаимосвязи и системы (семья, улица, коллектив, работа и т. и.) с общей нормативной регуляцией. Поэтому девиантным является поведение, нарушающее стабильность процессов социального взаимодействия.

Наше время - время парадоксов. С одной стороны, стремительно создаются религиозные, культурные, экономические, политические, объединения, созываются международные конгрессы, форумы, встречи. С другой стороны, в отдельной части, активно действуют центробежные силы, которые проявляются в фанатизме, религиозном экстремизме, сепаратизме, в противостоянии. Часто разрушительные силы действуют во имя каких-то идеалов и пользуются такими терминами, как «во благо», «для очищения», «для спасения» отдельных. На самом деле, это простые эгоистические и до болезни амбициозные желания отдельных личностей стать героями своего народа. Они становятся орудием злой силы, сеют вражду, ненависть, нетерпимость и разрушение, на примере терактов в Таразе, Актобе, Атырау. Это продолжение борьбы добра и зла; все это следствие нашей бездуховности и низкой культуры. У человека должны господствовать вера и понимание по отношению к другому человеку независимо от национальности, расовой принадлежности, религии и место проживания. И уже на этой основе строить межрелигиозные и межчеловеческие отношения. Мечети, церкви, в целостном религии должны способствовать духовному и культурному росту своего народа, народ надо поднять до уровня собственной культуры, тогда не будет агрессивности, исчезнет нетерпимость к другим. На современном этапе нашему государству угрожает низкая культура и наша бездуховность, не зря президент Назарбаев Н.А, (24.04.2013. Астана, отчетное собрание в акимате) предлагает за низкую культуру поведения «бить палками» и штрафовать. В этом главная и реальная опасность. Диалог культур и религии был и остаётся ключевой дорогой развития человеческой цивилизации. Через взаимное влияние и взаимное проникновение культур и духовности происходило взаимообогащение культур, из которых складывалась уникальная мозаика человеческой цивилизации. Одной из характерных особенностей современного восприятия понятий «экстремизм», «терроризм», в массовом сознании наших граждан является то, что под внешним информационным воздействием и в силу религиозной малограмотности они приобрели стойкую религиозную окраску.

События, происходящие в мире, постоянно заставляют нас задумываться о терроризме и религиозном экстремизме. Но трактовка точного понятия "религиозный экстремизм" до сих пор остается нечеткой. Как можно определить грань между листовками просто религиозного характера и листовками экстремистского направления? Где найти правильный ответ и кто может его дать? Приподготовке данной статьи, я задал себе вопрос: что такой экстремизм вообще? Есть ли точное научное толкование данного термина? Пролистав и изучив большое количество книг, включая толковые словари, современные и не очень энциклопедии, я к своему удивлению обнаружил только одно определение "экстремизма". Приверженность к крайним взглядам и мерам (особенно в политике). И все. А о религиозном экстремизме не упоминается вообще. Получается так, что к экстремистам можно отнести очень многих людей, недовольных жизнью и правительством.

Казахстан является страной с доминирующим мусульманским большинством, где, по данным последней переписи, более 70% населения идентифицируют себя как последователи ислама. Но как и во многих постсоветских странах, ислам в Казахстане проявляется больше на уровне идентичности и традиции, и в меньшей степени в форме религиозной практики. Опросы общественного мнения показывают, что только одна десятая часть мусульман в стране делают постоянно намаз. По сравнению с некоторыми другими странами с мусульманским большинством, радикальные религиозные идеи всегда были слабо отражены в Казахстане.

До начала 2000-х годов, религиозный радикализм в Казахстане в основном передавался лицами третьих стран, которые пытались распространить радикальный ислам на территории страны. Тем не менее, этот период длился недолго, и в 2003-2004 появились основные признаки терроризма и радикализма. Все большему числу казахстанцев стали предъявлять обвинения с религиозном экстремизме и терроризме, а также в 2008-2009, силы безопасности сообщили, что предотвратить теракты в стране. 2011 год можно рассматривать как поворотный момент.

Сильное распространение радикализма в стране на волне кризиса и высокой напряженности в стране, связанной с социальной нестабильностью и слабым влиянием руководителей мусульманских общин в стране, которые не могут справиться с большим потоком «псевдо» учений, а так же не зная как действовать и как объяснять правоверным основные постулаты и значение сур Корана.

На фоне частых случаев насильственных действий, совершенные радикалами, причины религиозного экстремизма в Казахстане еще предстоит изучить более глубоко. Казахстанские власти ссылались на ряд внешних и внутренних причин, в том числе близость Казахстана к центрам вооруженных конфликтов с участием радикальных религиозных групп, онлайн экстремизм пропаганды из-за рубежа, социальные и экономические проблемы в стране, а также низкий уровень религиозной грамотности. По словам заместителя генерального прокурора Иоганн Меркель, растущее число последователей "нетрадиционных" верований очень неоднозначен, так как используется для идентификации всех тех, кто не признает законность муфтията или Духовного управления, которые возможно будут более склонны к совершению терроризма, и будут играть важную роль в распространение религиозного экстремизма. Казахстанские эксперты, такие как Марат Шибатов и Вячеслав Абрамов обратили внимание на внутренние факторы, связывая рост экстремизма с большой исламизацией населения, расширения социального неравенства, падения доходов, идеологический вакуум, и снижающийся профессионализм сотрудников правоохранительных органов.

В то время, как официальные органы, так и экспертные заключения имеют важное значение для общего обзора религиозного экстремизма, они не являются достаточными, чтобы предложить всестороннюю картину радикализации в Казахстане. Западные исследования, которые внимательно следят за религиозным экстремизмом и терроризмом в Центральной Азии может расширить взгляд на проблему радикализма, принимая во внимание опыт многих других стран, но по-прежнему не дают четкую характеристику и понимание целостности картины в связи с многими факторами. Проблема анализируется через призму социальной, политической и экономической ситуации во всем регионе Центральной Азии. Тем не менее, Таджикистан или Узбекистан мало чем могут поделиться с Казахстаном, которые закрыты от остальной части региона по многим аспектам. Соответственно невозможно увидеть полноценной картины состояния радикализма в регионе. Стоит учесть что в ШОС обсуждаются вопросы и меры противодействия религиозному экстремизму и радикализму и даже сепаратизму, но конкретно не применяется в каждой стране должным образом.

Таким образом, ключевой механизм перехода криминализации и повышения радикализма в Казахстане салафитов джихадистов является вербование новых членов в свои ряды и распространяется в первую очередь среди подверженных сильному давлению и занимаются «промывкой мозгов» распространяя псевдо ислам.

Заключение:

И в заключение можно сделать следующий вывод: экстремизм как социальное явление - сложное и многогранное. Он представляет собой сложный социальный феномен, характеризующийся приверженностью к крайним взглядам и действиям, включающий самые разные формы проявления радикализма и являющийся неотъемлемой частью такого явления как терроризм.

Список использованных материалов:

1. Володина Н.В. Особенности экстремизма на религиозной почве // Безопасность Евразии. -№3. -С. 56.
2. Кадиева А.М. Сущность и классификация экстремизма // Гуманитарные и социально-экономические науки. - 2007. -№3. -С. 27-30.
3. О мерах по предупреждению и пресечению проявлений терроризма и экстремизма: Указ Президента Республики Казахстан от 10 февраля 2000 г. № 332 // Собрание актов Президента Республики Казахстан и Правительства Республики Казахстан. 2000, № 15, ст. 141.
4. О борьбе с терроризмом: Закон Республики Казахстан от 13 июля 1999 г. № 416-І // Казахстанская правда. 1999. 30 июля. № 182-183
5. О противодействии экстремизму: Закон Республики Казахстан от 18 февраля 2005 г. № 31-ІІІ // Казахстанская правда. 2005. 26 февр. № 45-46.

Басуматоров М.М., студент 1 курса
Научный руководитель – маг., ст.преп., Калиева Г.К.
Карагандинский экономический университет Казпотребсоюза, г. Караганда,
Республика Казахстан

ПРОФИЛАКТИКА И БОРЬБА С ПСЕВДОРЕЛИГИОЗНЫМ ЭКСТРЕМИЗМОМ В КАЗАХСТАНЕ

Религиозный экстремизм к настоящему времени – это насущная проблема какразвитых, так и неразвитых стран, как на Западе, так и на Востоке. Но в каждой стране, в каждом обществе есть свои особенности его распространения и радикальной идеологии. И сегодня, проблема религиозного экстремизма является очень актуальной в условиях современного Казахстана, до сих пор представляя достаточную угрозу национальной безопасности. Раньше из-за господства атеистической идеологии советской власти и своевременной деятельности КГБ СССР по нейтрализации любых идеологических проявлений подобная проблема не была широко распространена на территории Казахстана [1]. Однако с обретением независимости ситуация кардинально изменилась.

В первые годы независимости государство так и не уделило должного внимания религиозной сфере, так как правительство было занято решением важных экономических и политических вопросов.

Таким образом, вскоре после рождения суверенного государства возникли предпосылки возникновения псевдорелигиозного экстремизма. Среди основных причин распространения в Казахстане идей религиозного экстремизма следует отметить следующие: появление значительного числа исламских общин, в том числе салафитских (ваххабитских), активизация миграционных процессов, обострение социальных противоречий, продолжительная экономическая нестабильность и снижение жизненного уровня, неспособность правоохранительных органов в данный период организовать эффективную работу по противодействию религиозному экстремизму, а также отсутствие нормативной правовой базы, определяющей деятельность государственных органов в области борьбы с религиозным экстремизмом и терроризмом. Не было программ по борьбе с псевдорелигиозным экстремизмом, включающих профилактическую работу среди широкого круга населения, скоординированные действия между государственными органами, религиозными и общественными организациями и гражданским обществом. Главным законодательным актом, регулирующим религиозную жизнь страны на протяжении 1990-х гг. и позднее являлся Закон Республики Казахстан от 15 января 1992 г. «О свободе вероисповедания и религиозных объединениях» [2]. Данный закон фактически

не предусматривал санкций в отношении субъектов религиозной экстремистской деятельности в стране.

Слой социальных проблем также повлиял на эскалацию религиозного экстремизма в регионах (проблемы безработицы, задержек заработной платы, получения качественного образования, отсутствием карьерного роста и т.д.).

Хочу отметить, что чаще всего последователями деструктивных псевдорелигиозных культов, на протяжении всего периода их существования, являются молодые люди в возрасте от 16 до 27 лет. В этом возрасте некоторые из них, испытав трудности и лишения, выпадают из процесса социализации и легко попадают в поле зрения вербовщиков, являющихся профессиональными психологами и имеющих огромный опыт в данной сфере деятельности. Также это обусловлено отсутствием доверия молодежи к политическим партиям и государственным органам.

Только с 1994 года началось ужесточение правительственной политики в отношении религиозных организаций, когда в новый Гражданский Кодекс РК были внесены положения об обязательном согласовании с государственными органами кандидатур руководителей религиозных объединений, назначаемых в Казахстан зарубежными религиозными центрами, об обязательной аккредитации миссионеров, не являющихся гражданами Казахстана.

В Указе Президента РК 2000 г. «О мерах по предупреждению и пресечению проявлений терроризма и экстремизма» перед органами государственной власти были поставлены следующие задачи: проверка соблюдения законности религиозными организациями и духовными учебными заведениями, проведение мониторинга деятельности религиозных объединений, обеспечение проведения религиозно-экспертной экспертизы распространяемой в стране литературы и др.[3]. Были приняты Закон РК от 13 июля 1999 г. № 416-І «О борьбе с терроризмом» [4]; Закон РК от 18 февраля 2005 г. № 31-ІІІ «О противодействии экстремизму» [5].

Но и после всех принятых законопроектов распространение псевдорелигиозных течений и организаций продолжилось из-за бреши в законодательстве РК: отсутствие четких критериев регистрации религиозных организаций.

В итоге все это вылилось в события конца весны — начала лета 2011 года, в посткризисный период (перестрелка в микрорайоне Алматы между религиозными экстремистами и полицейским спецотрядом, самоподрыв смертника в Актобе и нападение религиозных экстремистов в Шубарши[6], привлёкшие внимание гражданской общественности к ухудшающейся проблеме деятельности деструктивных религиозных организаций.

Анализируя сложившуюся ситуацию, в июле 2012 года Глава государства Н.А. Назарбаев выдвигает политический документ «Социальная модернизация Казахстана: 20 шагов к Обществу Всеобщего Труда»[7]. В данном программном документе Президента рассматривается направление о привлечении студенческой молодежи и безработной молодежи к трудоустройству. Таким образом, можно отметить, что данный документ являлся важным шагом в профилактике религиозного экстремизма среди молодежи.

Уже в декабре 2012 года Президент Республики Казахстан Н.А. Назарбаев в своем Послании народу Казахстана «Стратегия «Казахстан 2050»: Новый политический курс состоявшегося государства» особо подчеркнул, что государство и граждане должны единым фронтом выступить против всех форм и проявлений радикализма, экстремизма и терроризма[8].

Вскоре была принята государственная программа по противодействию религиозному экстремизму и терроризму в Республике Казахстан на 2013 – 2017 годы, утвержденная Указом Президента, основной целью, которой является обеспечение безопасности человека, общества и государства посредством предупреждения проявлений религиозного экстремизма и предотвращения угроз терроризма[9]. Власти в стране сумели за короткое время мобилизовать огромные административные, финансовые и

информационные ресурсы для пресечения любых угроз обществу со стороны радикальных исламистских группировок.

В целях противодействия экстремизму и терроризму были внесены изменения и дополнения в некоторые законодательные акты. В частности, пересмотрены основные направления противодействия терроризму. В плане мероприятий по государственной программе предусматривается комплексная профилактическая работа, направленная на формирование сознания, не приемлющего идеи экстремизма и терроризма для молодежи и лиц, склонных, а также подверженных радикальной идеологии на религиозной основе [10].

В настоящее время информационно-пропагандистские группы, созданные Агентством Республики Казахстан по делам религий, проводят масштабную работу по обеспечению свободы вероисповедания и предупреждению религиозного экстремизма среди населения.

В составы ИПГ входят специалисты-религиоведы, теологи, ученые, работники центральных и местных исполнительных органов по делам религий. В ходе своей работы ИПГ охватывают максимально широкие социальные слои населения, в первую очередь, молодежь, прививают им традиционные духовные ценности и сообщают об опасности вовлечения в ряды радикальных религиозных организаций.

В настоящее время работа Агентства сконцентрирована на формирование в молодежной среде иммунитета к радикальной идеологии.

В этих целях Агентством проводятся конференции, семинары и круглые столы на актуальные темы в сфере религий. В работе таких мероприятий активно принимают участие общественные и политические деятели, теологи, религиоведы, представители традиционных религий в Казахстане, популярные блогеры и лидеры общественного мнения. В ходе дискуссий приводятся разъяснения опасности терроризма и экстремистских идей, направленных на разжигание религиозной вражды или розни, разоблачаются формы, методы и приемы пропаганды идеологии терроризма и экстремизма.

Считаю важным отметить созданный по инициативе Агентства культурно-просветительский Интернет-ресурс «Kazislam», где сосредоточена объективная информация об исламе и его гуманистических ценностях, а также «Горячая линия – 114» для консультирования казахстанцев в сфере религиозных отношений.

Недавно КНБ обнародовал проект госпрограммы по противодействию религиозному экстремизму и терроризму в Республике Казахстан на 2018-2022 годы.

В проекте программы предусмотрен комплекс противоборствующих мер. Предполагается усовершенствовать профилактику религиозного экстремизма и терроризма, также планируется повысить эффективность системы просвещения граждан о потенциальной опасности радикальной идеологии и терроризма. Будет производиться постоянный мониторинг Интернета, социальных сетей, СМИ для выявления материалов, пропагандирующих экстремизм. [11].

Подводя итоги, хотелось бы отметить, что руководство Казахстана принимает в целом всевозможные усилия, для того чтобы претворять в жизнь своевременные меры по противодействию деятельности деструктивных псевдорелигиозных культов и профилактика псевдорелигиозного терроризма. В Уголовном кодексе продолжают усиливать ответственность за причастность к террористическим и экстремистским группам, ужесточают санкции за преступления экстремистского характера.

Уже сегодня скоординированные действия исполнительной власти, институтов гражданского общества и правоохранительных органов позволяют упрочить общественно-политическую обстановку в стране, посредством эффективных организационных, пропагандистских и иных механизмов борьбы и профилактики деятельности деструктивных культов в период 4 модернизации Казахстана.

По моему мнению, государству следует продолжать развивать сотрудничество в сфере борьбы с псевдорелигиозным экстремизмом и на уровне ООН, и на региональном

уровне в рамках ОДКБ, ШОС и двусторонних отношений с Российской Федерацией. Также необходимо повышать качество преподавания религиоведения в школах вузах, развивать и финансировать научное религиоведение, тем самым повышая количество высококвалифицированных специалистов, имеющих практический опыт работы в НПО и исследовательских организациях. Религиоведческое просвещение является ключевым фактором профилактики религиозного экстремизма.

Ну и конечно уже давно назрела необходимость принять новую редакцию Закона «О религии», где будут четко определены критерии регистрации религиозных организаций. Если все больше псевдорелигиозных экстремистских организаций, запрещаются законом, то религиозные миссионеры, представляющие нетрадиционные для населения республики религиозные институты и движения, по-прежнему легально функционируют. Хочется верить, что будет поднят вопрос отсутствия таких понятий, как «секта» и «деструктивная организация», несмотря на то, что количество жертв не уменьшается.

Список используемой литературы:

1. «М. Маульшариф, Ж.А. Базаркулова: Религиозный экстремизм в Казахстане//Вестник КазНУ. Серия психологии и социологии. №1 (44). 2013 г. с. 85-86»
2. «О свободе вероисповедания и религиозных объединениях: Закон Республики Казахстан от 15 января 1992 г. № 1128-ХІІ»
3. «О мерах по предупреждению и пресечению проявлений терроризма и экстремизма : Закон Республики Казахстан от 10 февраля 2000 года № 332»
4. «О противодействии терроризму: Закон Республики Казахстан от 13 июля 1999 года № 416-І»
5. «О противодействии экстремизму: Закон Республики Казахстан от 18 февраля 2005 года № 31-ІІІ»
6. «А.С.Суинова, Т.Ж.Газизов:Религиозный экстремизм и терроризм в Республике Казахстан: Ивент-анализ 2011 года//Вестник КарГУ. 2012 г.»
7. «СОЦИАЛЬНАЯ МОДЕРНИЗАЦИЯ КАЗАХСТАНА: 20 шагов к Обществу Всеобщего Труда // akt.adilet.gov.kz 15 августа 2012»

Билялова А.К., студентка 1 курса

Научный руководитель – Жумабеков Б.К.

Колледж экономики, бизнеса и права Карагандинский экономический университет
Казпотребсоюза, г.Караганда, Республика Казахстан

МОЛОДЕЖЬ КАЗАХСТАНА – ПРОТИВ ЭКСТРЕМИЗМА

Сегодня Казахстан – это процветающая страна, экономические успехи страны признаны всем миром.

Республика уверенно и стабильно движется к поставленной цели: войти в число самых развитых стран мира. Казахстан стал играть заметную роль на международной арене, став одним из центров политической жизни Евразии. Понятно, что этот факт не может не беспокоить ряд стран, претендующих на влияние в этом регионе. Для того, чтобы ослабить государство, есть много рычагов. В первую очередь – влияние на массовое сознание. Некоторое время назад в наш лексикон плотно вошли такие страшные слова как «терроризм» и «экстремизм».

Радикальные группировки становятся все более активными. Официальные власти и духовные лидеры мировых конфессий в открытую объявили войну всем экстремистским организациям, пропагандирующим национальную рознь и угрожающим межэтническому согласию в нашей республике. В настоящее время в Казахстане насчитывается более 4 тыс. религиозных объединений традиционного и нового направления. Вместе с тем, в

последнее время. Кроме традиционных для Казахстана религий – ислама и православия, стали появляться новые религиозные течения различного направления. Поэтому в целях профилактики религиозного экстремизма, соблюдения принципов светского характера образования, в школах ведется изучение предмета «Религиоведение». Цель изучения этого предмета – дать ответы на вопросы, волнующие подростков в современном мире.

Экстремизм (от фр. *Extremisme* – крайний) – это приверженность к крайним взглядам и мирам. Крайними мерами считаются недемократичные, противоречащие принятым общественным нормам действия. Экстремисты выступают против сложившихся государственных и общественных институтов, стремясь подорвать их существующие, изменить или уничтожить их для достижения своих целей. Для этого используются яркие лозунги, организованные беспорядки, забастовки, гражданское неповиновение, методы партизанской войны, а также террористические акты и т.п. Экстремисты, как правило, отрицают саму возможность каких-либо компромиссов, переговоров, соглашений. Терроризм в данном случае является одной из форм экстремизма, но, несомненно, наиболее опасной из них.

Является ли экстремизм, терроризм новым феноменом? Нет. В I веке н.э. в Палестине действовала организованная секта – сикарии (сика- кинжал). Они боролись с властью Рима, уничтожая римлян и соотечественников, заподозренных в пособничестве завоевателям. В VII в. в Индии члены секции «Душителей» совершали ритуальные жертвоприношения, убивая людей путем удушения. В XI в. – Ближнем Востоке шиитская секта исламистов, убивавшая политических противников, получила название «Ассасины». Серьезность проблемы возрастает, когда взгляды экстремистов навязываются насильно или под угрозой обвинения в неверии, ереси неуважении религии, и подобный моральный террор хуже, чем террор физический.

Шейх Юсуф аль-Карадави установил следующие признаки экстремизма:

1. Слабые знания сущности религии, неприятия иных мнений. Имеется в виду не обычную неосведомленность человека о тонкостях религии в силу недостатка образования, в чем нет греха, а «частичное понимание, обладатель которого относит себя к числу ученых.

2. Неспособность отличать главного от второстепенного. Понуждение к тому, что не обязательно. Излишества в запрещениях.

3. нетерпимость во взаимоотношениях с иноверцами и жестокость в призыве.

4. подражание экстремистским сектам прошлого. Обвинение мусульман в неверии. Проявление подозрительного отношения к людям и представление их в черном свете, умалчивая их хорошие стороны и преувеличивая плохие. Экстремизм основывается на обвинении. Они не ищут оправдания окружающим, но тщательно ищут их пороки и перебирают их проступки, чтобы бить ими в барабаны и трубить в трубы, сделав из проступка сметный грех, а из греха – неверие. Они не слушают того, что противоречит им во взглядах и не идут на диалог, и не представляют возможности подвергнуть свои взгляды проверке, экзамену.

Экстремизм достигает своего апогея, когда люди покушаются на неприкосновенность окружающих и позволяют себе проливать их кровь и грабить имущество, не выказывая никакого уважения или милосердия к ним.

Признаны террористическим и запрещены на территории Казахстана международные организации:

1. «Аль-Кайда»
2. «Исламская партия Восточного Туркестана»
3. «Курдский народный конгресс»
4. «Общество социальных реформ» (Кувейт)
5. «Курдский народный конгресс»
6. «Асбат-аль-Ансар» (Ливан)
7. «Братья-мусульмане» (международная)

8. «Талибан»
 9. «Боз Гурд»
 10. «Жамаат моджахедов Центральной Азии»
 11. «Лашкар-и-Тайба» (Пакистан)
 12. «Хизб-ут-Тахрир-аль-Ислами» (Международная)
 13. «АумСенрике»
 14. «Организация освобождения Восточного Туркестана»
 15. «ТаблигиДжаманат» (Пакистан)
 16. «Тарихатшилар»
 17. «Сулейменшилер»
3. Беседа по вопросам.

1. Являются ли экстремисты, террористы представителями только некоторых религий?
 2. Если экстремисты исповедуют ту же религию, что и я, означает ли это, что моя вера является причиной терроризма?
 3. Приемлем ли призыв к борьбе (террор как средство) против диктаторского государства, которое не защищает права людей?
 4. Если люди служат в вооруженных силах страны и по приказу командира применяют насильственные методы, означает ли это, что они являются террористическими? (армия против армии).
 5. Осуществляется ли терроризм только иностранцами против граждан других стран?
 6. Что можно сделать для предотвращения экстремизма?
 7. Являются ли экстремисты просто бедными людьми, пытающимися отстоять свои права?
4. Заключение.

Религиозный экстремизм в Казахстане – явление, которое у нас масштабно не проявилось. На территории республики нет внутренних предпосылок для террористических и экстремистских проявлений по причине отсутствия социальной и политической базы, чему способствует взвешенная политика, проводимая руководством нашей страны.

Действия экстремистов направлены не только против институтов государства, но и против личной безопасности каждого. Данные организации, проповедующие построения теократического государства, в котором не будет места демократии, свободе выбора религии, представляет серьезную угрозу национальной безопасности республики, как источник и фактор межконфессионального раздора, социальных, межнациональных и политических конфликтов в казахском обществе. Мы в очередной раз убеждаемся в мудрости казахского народа и его президенте Нурсултане Назарбаеве, благодаря которым в нашей стране никогда не было конфликтов на межнациональной и межконфессиональной основе. Казахстан никогда не поддерживал какие-либо конфликтующие страны, исходя только из этнических или религиозных соображений. В Казахстане никому не позволено оскорбление национального или религиозного достоинства под прикрытием «свободы слова»

Одним из ключевых направлений борьбы с террористическими и экстремистскими проявлениями в общественной среде выступает их профилактика. Особенно важно проведение такой профилактической работы в среде молодежи, так как именно указанная среда в силу целого ряда различных факторов является одной из наиболее уязвимых в плане подверженности негативному влиянию разнообразных антисоциальных и криминальных групп. Социальная и материальная незащищенность молодежи, частый максимализм в оценках и суждениях, психологическая незрелость, значительная зависимость от чужого мнения - вот только некоторые из причин, позволяющих говорить о возможности легкого распространения радикальных идей среди чеченской молодежи.

В целях профилактики в школах района ведется работа по профилактике и противодействию экстремизму. Данная работа заключается в раннем выявлении и

профилактике фактов пропаганды и предпосылок к возникновению экстремистских проявлений. Для этого в наших организациях образования реализуются программа и план мероприятий по профилактике и противодействию экстремизму.

Список использованной литературы:

1. Михайленко А.Н., Келехсаев В.И. Противодействие терроризму: международный опыт. - М.: Фонд им. М.Ю. Лермонтова, 2008.
2. Кулагин ВМ. Международная безопасность: Учебное пособие для студентов вузов /ВМ. Кулагин. - М.: Аспект Пресс, 2007.
3. Шанхайская конвенция о борьбе с терроризмом, сепаратизмом и экстремизмом (г. Шанхай, 15 июня 2001 г.).
4. Назарбаев НА. Критическое десятилетие. - Алматы: Атамұра, - 240 с.
5. Каримов Н.И. История взаимоотношений власти и ислама в Центральной Азии (конецXX- началоXXI вв.): Автореф. дисс. на соиск. уч. степ. канд. истор.н. - Алматы, 2010.
6. См.: Уразбаев А.З. К вопросу противодействия глобальным угрозам безопасности в Центральной Азии // Центральная Азия в условиях геополитической трансформации и мирового экономического кризиса: материалы VII Ежегодной Алматинской конференции (г. Алматы, 9 июня 2009г.). - Алматы: КИСИ при Президенте РК, 2009.
7. Современный терроризм: взгляд из Центральной Азии. - Алматы, 2002.

Го-Цюн-Шуй М.С, ученица 11 «А»

Научный руководитель: учитель истории Камалов Э.М.

Средняя Общеобразовательная Школа № 17, г.Караганда, Республика Казахстан

ИСТОРИЯ ВОЗНИКНОВЕНИЯ И ПУТИ РЕШЕНИЯ ПРОБЛЕМЫ РЕЛИГИОЗНОГО ЭКСТРЕМИЗМА

Объектом исследования является феномен терроризма как источника угрозы насилия с целью наведения страха и ужаса, религиозный экстремизм, возникающий в процессе радикализации ислама.

Предмет исследования – формы проявления терроризма и религиозного экстремизма в общественно-политической жизни современных обществ.

Хронологические рамки исследования охватывают период с 70-х гг. XX века, когда терроризм и религиозный экстремизм в силу возрождения исламского фактора обрели особую значимость в мировой политике, по настоящее время.

Научная новизна исследования состоит в следующем:

- предпринято первое в центральноазиатском регионе комплексное исследование проблемы противодействия терроризму и религиозному экстремизму как проблемы международного характера;
- установлено, что сущность терроризма сводится к активному использованию устрашения для принуждения людей к действиям, то есть устрашение есть основная сущностная характеристика терроризма, его смысл;
- впервые подвергнуты социально-философскому анализу факторы, порождающие терроризм, религиозный экстремизм, и на этой основе выяснено, что терроризм – это общеисторическое явление, но в каждую определенную эпоху оно приобретает разные формы проявления;
- доказано, что разные формы проявления терроризма порождаются социально-экономическими условиями жизни людей, резким падением жизненного уровня, социальной и личной нереализованностью, неполнотой бытия, нетерпением любого

инакомыслия, национальным гнетом. Социальную базу экстремизма и терроризма составляют маргинальные слои, представители националистических, сепаратистских, религиозных движений, недовольных, не имеющих равного доступа к ресурсам развития общества;

- показано, что в современном мире наряду с внутренними факторами часто причины проявления разных форм терроризма объясняются тем, что они активно провоцируются сильными государствами для реализации своих национальных интересов за пределами своих политических границ;

- установлено, что если раньше терроризм имел индивидуальный характер, форму проявления, то в эпоху глобализации он приобретает надиндивидуальный, наднациональный характер;

Цель и задачи научного исследования.

Цель исследования заключается в изучении терроризма как социального явления, форм его проявления в разных исторических эпохах и разработке на этой основе научно выверенных методов его предотвращения, профилактики и противодействия ему.

Достижение этой цели предполагает решение следующих основных задач:

- исследовать историю, понятия террора, терроризма, их сущность и идейные истоки, стратегии и тактики религиозного экстремизма;

- обобщить опыт политизации ислама, выяснить объективные причины этого явления, определить, какие силы инициируют этот процесс в обществе;

- выявить идеологию исламского фундаментализма, ваххабизма, основанную на чистом традиционализме, т.е. ценностях прошлого, как идеологию насилия, радикализма и экстремизма;

- установить факторы, порождающие терроризм, религиозный экстремизм, содействующие их активизации в XXI веке, основные социальные и специфические причины этих феноменов в современных условиях;

- оценить вероятные угрозы и последствия терроризма, религиозного экстремизма на национальном, региональном и глобальном уровне.

В современной научной литературе понятия "радикализма" и "экстремизма" фактически (с чем нельзя не согласиться) лишены определений, а потому понятиями считаться не могут. Соответственно, задача исследователя, рассматривающего эволюцию экстремистских организаций, состоит в том, чтобы эти определения ввести. Иначе исследование попросту не выйдет за рамки публицистического многословия.

Религиозный экстремизм это оборотная сторона любой религии, ее темная, опасная сторона. Из опыта недавнего прошлого мы хорошо помним, что самая прекрасная идея, доведенная до абсурда, превращается в свою противоположность и становится опасной для окружающих. Религиозный экстремизм - страшный пример такой трансформации. И не только конкретные секты являются его питательной почвой, но и, как это ни парадоксально, традиционные религии. Экстремисты, как серфингисты, несутся на гребне религиозного подъема. Обретение смысла жизни и следование высоким этическим идеалам подменяются у них слепой верой, глухой к доводам рассудка. Такая вера вовсе не облагораживает человека, напротив, легко превращает его в эффективный инструмент насилия.

На фоне захвата заложников и взрыва абортариев представителями традиционных конфессий те, кого у нас числят сектантами, нередко кажутся малыми детьми. «Свидетели Иеговы» не дают переливать кровь своим братьям по вере, руководствуясь какими-то им одним понятными соображениями. Сайентологи за деньги рассказывают небылицы об устройстве космоса и человека. Кришнаиты не просто отказываются, есть мясо, а доказывают нам, мясоедам, что мы демоны, подверженные низким страстям. Слышать такое, знамо дело, вредно для нашей психики. Некий Виссарион объявляет себя Христом и зовет в Сибирь спасаться. Люди продают квартиры и едут. А ведь нелегко будет вернуться в условиях чудовищного роста цен на жилье, если вдруг разочаруются в своем

боге. Это, что и говорить, неприятно. Но даже самый отчаянный и подкованный сектоборец сможет вспомнить лишь один случай посягательства на чужую жизнь, напрямую связанный с новыми религиями, за последние несколько десятилетий. Это памятная газовая атака в токийском метро, учиненная адептами полуслеплого Секо Асахары. Иных случаев терроризма со стороны новых религий с тех пор в мире не было.

А вот, сколько за это время было изготовлено «живых бомб» во славу Аллаха, знает только сам Аллах. В конце 70-х - начале 80-х годов в мусульманском мире наметилась тенденция к усилению позиций исламского экстремизма и фундаментализма, что в целом было обусловлено общей политизацией ислама (равно как и исламизацией политики). Усилению позиции ислама в странах мусульманского Востока способствовал ряд объективных факторов: 1) Особую роль сыграли изменения геополитической ситуации в мире в целом после распада мировой социалистической системы и СССР. Усиления позиции США в качестве единственного мирового «гегемона» стали также своего рода катализатором отхода от европейских образцов и поиска путей самобытного развития. Конфликт различных типов цивилизаций - мусульманской и европейской, проявившийся практически во всех сферах мусульманского общества и показавший невозможность слепого копирования западного общества на исламскую почву. Исторически большинство стран Ближнего Востока переживают в настоящее время сложный этап. Недавний опыт прошедших десятилетий показал несостоятельность заимствования как «капиталистического», так и «социалистического» путей развития, неприемлемость их механического копирования. Современная социально-экономическая ситуация в странах Арабского Востока характеризуется рядом общих особенностей: аграрное перенаселение и наличие большого количества не задействованных в сельском хозяйстве рабочих рук; слишком быстрая урбанизация городов за счёт выходцев из деревень; невозможность обеспечить работой городское население, рост безработицы; сильное имущественное расслоение в обществе.

Основной целью исламского радикализма является изменение места и роли религии в жизни общества, в результате чего представители данного течения отвергают господствующую идеологию, политическую практику существующего светского режима и государственное устройство как не соответствующее нормам мусульманской религии.

Исламские экстремисты преследуют следующие цели: установление в обществе основ исламского теократического государства, введение в практику норм шариата и восстановление халифата в качестве единого государственного образования всех мусульман. Экстремистские идеи, которые приводят к таким последствиям, исходят от людей и от групп, которые под видом борьбы с так называемыми «сектами», распространяют клевету, ложь, создают в обществе состояние истерии по отношению к новым религиозным движениям. Религиозный экстремизм следует рассматривать как крайнюю форму религиозного фанатизма. Суть экстремизма, в том числе религиозного, – в применении насилия к инакомыслящим. Религиозный экстремизм – это как раз приверженность к крайним взглядам и мерам в стремлении переустройства мира в соответствии с религиозной фанатической идеологией. Религиозный фанатизм превращается в экстремизм тогда, когда нет никаких иных «удерживающих» форм идентификации: национальных, гражданских, родовых, имущественных, клановых, корпоративных. «Чистая религиозность» (катарство) требует очищения внешнего мира, так рождается религиозный экстремизм. Его религиозный нерв – в обращенности не вовнутрь, а вовне. Его цель – не внутреннее преображение личности (это оказывается вторичным), а внешнее преображение мира. Если фундаментализм – катарская проповедь для своих, то экстремизм – это жесткое отношение к чужим. Но в этой направленности религиозный экстремизм еще не переходит в форму открытого насилия. Призыв к насилию и насилие – все-таки разные вещи. Однако именно религиозный экстремизм становится последней ступенью к терроризму. Эффективная борьба с международным экстремизмом и терроризмом невозможна без объединения усилий мирового сообщества.

Многие страны сталкиваются с действиями экстремистских организаций религиозного толка. Особое внимание в борьбе с «тремя злами» (терроризм, сепаратизм, экстремизм) уделяет Шанхайская организация сотрудничества (ШОС). Данная организация была создана на базе "Шанхайской пятерки", в которую вошли Россия, Казахстан, Киргизстан, Китай и Таджикистан. Задачей организации является борьба с международным терроризмом, религиозным экстремизмом и национальным сепаратизмом. Мощным средством противодействия распространению экстремизма может стать активная пропаганда духовно-нравственных ценностей и традиций наших народов: их патриотизма, веротерпимости, присущего им обостренного чувства ответственности за судьбу будущих поколений, векового опыта преодоления жизненных трудностей совместными усилиями. Требуется комплексный подход к осуществлению противодействия религиозно-политическому экстремизму и терроризму, который включал бы в себя меры регулирующего, запретительного и профилактического характера. Как показывает анализ международного и национального опыта по противодействию религиозно-политическому экстремизму и терроризму, наиболее эффективными в этой области мерами являются совершенствование правовой базы, укрепление и совершенствование деятельности спецслужб, усиление борьбы с финансированием религиозно-политического экстремизма и терроризма, а также активизация разъяснительной и пропагандистско-идеологической работы. Подведем краткие выводы: Религиозный экстремизм это оборотная сторона любой религии, ее темная, опасная сторона. Из опыта недавнего прошлого мы хорошо помним, что самая прекрасная идея, доведенная до абсурда, превращается в свою противоположность и становится опасной для окружающих.

Неустроенность миллионов людей, вынужденных отказываться от привычного образа жизни, массовая безработица, достигающая во многих регионах более половины трудоспособного населения, озлобленность, вызванная неудовлетворенностью базовых потребностей (безопасность, идентичность, признание и др.), являющиеся последствиями острейшего системного кризиса, переживаемого многими бывшими республиками СССР, судя по всему, еще долго будут источником религиозно-политического экстремизма.

Итак, на основе вышеизложенного, мы можем сделать вывод, что с религиозным экстремизмом должны бороться и общество, и государство. Методы этой борьбы у них, разумеется, различные. Если государство должно устранить социально-экономические и политические условия, способствующие возникновению экстремизма и пресекать противозаконную деятельность экстремистов, то общество (в лице общественных объединений, средств массовой информации и рядовых граждан) должно противодействовать религиозно-политическому экстремизму, противопоставляя экстремистским идеям и призывам гуманистические идеи политической и этнорелигиозной толерантности, гражданского мира и межнационального согласия.

Список использованной литературы:

1. Бабасян Н. «Батюшка особого назначения» http://www.atheism.ru/library/Babasyan_4.phtml
2. Волков В. Экстремизм "левый" или "исламский"? // www.library.rin.ru
3. Гушер А.И., Проблема терроризма на рубеже третьего тысячелетия новой эры человечества // http://www.e-journal.ru/p_euro-st3-3.html
4. Зеличенко А. История афганской наркоэкспансии 1990-х www.eurasianhome.org/html/t
5. Лапаева В.В. «Проблемы совершенствования российского законодательства» // <http://www.smix.biz>
6. Паин Э. А. Социальная природа экстремизма и терроризма // Общественные науки и современность. - 2002

Досмагамбетова А.А., студентка 2 курса
Научный руководитель – м. э.н., ст. преподаватель Донецкая Н.А.
Карагандинский государственный университет им. Е.А. Букетова, г. Караганда,
Республика Казахстан

РЕЛИГИОВЕДЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ПРОТИВОСТОЯНИЕ ИСЛАМА И НЕОХАРИДЖИЗМА

Анализ различия между классическим исламом и радикализмом обозначаемый термином «неохариджизм» (также неохариджитов еще называют и другими терминами: «радикалы», «экстремисты», «такфириты») четко прослеживается в использование системообразующих понятий и терминов, которыми пользуются представители экстремистских и террористических организаций исламского толка. Как показывает анализ научной литературы, радикалы при вербовке используют устоявшиеся термины, которым они дают собственное толкование, в корне отличающееся от традиционного классического понимания. И именно в этих вопросах прослеживаются глубинные различия между классическим исламом и неохариджизмом.

Так самым важным положением в ревизионистских устремлениях радикалов является концепция такфира – обвинение в неверии. По принципу применения такфира радикалы считают неверными каждого, кто совершает большие и малые грехи, не покавшись, а так же правителей и их граждан, не последовавших законам Аллаха. Неверными считаются те, кто не признает их учение и не вливается в их ряды.

Джихад, как вооруженная борьба, является, по мнению радикалов, условием распространения их учения. Также их джихад направлен против «неверных», «многобожников», и «лицемеров», а на практике в большинстве случаев почти исключительно против самих мусульман. При этом радикалы в качестве доказательств ссылаются на собственные интерпретации священного Корана и хадисов из Сунны Пророка. Радикалами давно уже была выработана своя последовательная философия, объясняющая и оправдывающих их цели и методы.

Также радикалами сегодня был разработан специфичный терминологический аппарат. Вся их идеология строится вокруг нескольких основных терминов: «ближний враг», «тагут», собственное понимание «куфра» и «имана», «узр би джахль» (оправдание по невежеству) и пр. Правильное классическое раскрытие этих терминов в корне ломает идеологический инструмент радикалов и эффективными оппонентами неохариджитам сегодня являются представители школы классического ислама. [1, С.213]

«В Казахстане давно говорится о тесном переплетении криминалитета и радикальных экстремистских группировок» - так считает социолог, Серик Бейсембаев. [Там же, С.231] Согласно исследованию, при анализе данной проблематики следует учитывать другой аспект, связанный с молодежной криминальной субкультурой, выступающей почвой для сращивания криминала и джихадистской идеологии. Последние несколько лет в стране ведется масштабная работа по профилактике религиозного экстремизма среди молодежи в возрасте от 16 до 29 лет, являющейся одной из основных «групп риска» с точки зрения радикализации и совершения актов насильственного экстремизма. В рамках Государственной программы по противодействию религиозному экстремизму и терроризму на 2013-2017гг. делается особый упор на информационно-разъяснительной работе среди этой категории граждан. Всего к 2017 г. планировалось обеспечить 100% охват учащихся средних, средне специальных и высших учебных заведений обучением критическому восприятию получаемой информации по религиозной тематике.[2] В настоящее время разработана «Государственная программа по противодействию религиозному экстремизму и терроризму в Республике Казахстан на 2017 – 2020 годы».

Уязвимость молодых людей перед радикальной религиозной риторикой, прежде всего, связана с психоэмоциональными особенностями возрастного периода, когда

жизненные ценности еще не сформировались, и человек открыт ко всему новому, захватывающему. Как показывают зарубежные исследования, желание самоутвердиться и стать частью «чего-то большего» выступают основными мотивами вовлечения молодых людей в деятельность экстремистских групп и их выезда в Афганистан и Сирию для участия в вооруженных конфликтах.

Вербовка членов радикальных религиозных организаций рельефно наблюдается там, где речь идет о работе с молодежью. В основном они стараются вербовать молодых людей из числа социальных аутсайдеров, хотя отмечались и факты выходцев из интеллигенции, научных кругов, студенчества.

В этом процессе большое значение придается родственным и дружеским связям, в то время как поиск единомышленников среди незнакомцев проводится очень осторожно и законспирировано. Вербовка обычно идет по трем основным направлениям: среди родственников, среди друзей и хорошо знакомых экстремистам.

Содержание проповедей начинается с религиозных назиданий с постепенным переходом на политизированные темы, в которых дается оценка актуальным событиям в социально-экономической жизни, популяризируются соответствующие радикальные лозунги.

По мнению исследователя этого вопроса, Асылбека Избаирова процесс вербовки имеет несколько этапов.

Первый – организационно-идеологический, когда происходит объединение верующих на основе общих идей, которые, на первый взгляд, будто бы согласуются с общеисламскими положениями, однако они преподносятся в отрыве от контекста, в упрощенном виде.

Вслед за этим в сознание адептов постепенно закладываются идеи, которые начинают вступать в конфликт с ценностями и нормами общества. Главная задача этого этапа – собрать людей вокруг одной общей идеи религиозной исключительности, маскирующей высокомерие, с целью создания неформальной организации. Чтобы отдалить их от окружающих, идеологи внушают им установку на полный запрет на взаимодействие с ними, вплоть до того, что нельзя употреблять мясо домашнего животного, которое заколол не их «брат по вере», то есть человек, не разделяющий в полной мере их убеждения.

Затем начинается постепенный отход от основных исламских требований. На этой стадии вербовщики злоупотребляют понятием «аманат» (доверенная тайна), под вывеской которого проповедуется радикальная религиозная идеология. Отдельных членов организации проверяют, насколько они искренние, каждому из них дают конкретные задания.

Далее по личностным качествам выявляются потенциальные лидеры ячеек – люди физически крепкие, способные на проповеди и пр. С выбором амира организация начинает постепенно принимать пирамидальное строение.

Второй этап – финансовые сборы. Помощь в финансах некоторым верующим, покровительство отдельным «девушкам в никабе» (не путать с хиджабом), которые затем становятся своего рода разменной монетой. Усиливается искусственная маргинализация, когда такфириты признают мусульманами только тех, кто читает намаз. Главной мировоззренческой ценностью в восприятии радикала выступает замкнутая община единоверцев, обособленная от других социальных групп, уверенная в том, что именно она является богоизбранной «общностью спасенных», члены которой обретут счастье в раю, в то время как другие попадут в ад. Но в таких группировках зачастую акцент делается не столько на морально-этической и духовной стороне вопроса, сколько на его сугубо организационном аспекте.

Третьим и самым важным для экстремистов этапом является признание имущества и жизни человека другого вероисповедания дозволенным (халялом) для покушения, вопреки классическим положениям ислама. Почему эта стадия является важной? Потому

что дозволенность имущества «неверных» автоматически предполагает возможность его экспроприации. Иными словами, такфириты «оправдывают по исламу» обычный разбой, убийства, насилие.

Специфическое мировоззренческое отношение адептов радикального движения к миру отливается в идеологические конструкции, тождественные по своему содержанию независимо от конкретно-исторических условий, которые провозглашают необходимость бескомпромиссного противостояния миру «неверных» вовне и миру «неистинной веры» внутри ислама. «Построенные на их основании идеологемы используются как в доктринальном обосновании действий, так и в религиозно-мировоззренческой мотивации практической деятельности членов радикальных организаций на международной арене».[3]

Преодоление религиозного экстремизма возможно на путях устранения причин, порождающих конфликты, изменения способов разрешения возникающих разногласий и, прежде всего, отказа от применения в этих целях безадресного и неадекватного насилия и принуждения. Борьба с терроризмом на религиозной почве – сложная социально-философская и политико-правовая задача.

Для кардинального оздоровления ситуации нужна кропотливая и прицельная работа по выявлению и ликвидации факторов, детерминирующих религиозно-политический экстремизм и терроризм, а также той питательной среды, на которой они произрастают.

Список использованной литературы:

1. Избаиров А.К. Классический ислам: история повторяется (две конфликтующие парадигмы средневековья и современности). - Астана: 2017. 288 с.
2. О Государственной программе по противодействию религиозному экстремизму и терроризму в Республике Казахстан на 2013 - 2017 годы
<http://adilet.zan.kz/rus/docs/U1300000648>
3. Сажин П.Д. Ислам в новых геополитических условиях. // Ближний Восток и современность. - 2004. - №23. - с.98-105

Ермекова А.Р., курсант 2 курса
научный руководитель - майор полиции Абильмажинов М.Д., Костанайская академия
МВД Республики Казахстан им. Ш. Кабылбаева

АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ ПРОТИВОДЕЙСТВИЯ САЛАФИЗМУ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН

Ислам - самая распространенная религия в Казахстане, приверженцами которой считают себя 70% населения страны. Салафизм является одним из исламских течений. Салафиты призывают к ориентированию на образ жизни «праведных предков» (ассалаф ас - салихун) и отвергают все позднейшие религиозные нововведения, квалифицируя их как ересь.

Салафитская идеология стала распространяться на территории Казахстана в конце 1990-х годов. Стоит отметить, что в это время наблюдается резкое увеличение выезда казахстанских граждан, в том числе бесконтрольного, в Саудовскую Аравию, Египет, Пакистан и другие исламские страны с целью постичь азы ислама, который, по их мнению, в советский период был забыт. Обучаются казахстанские салафиты в Мекке, в университете в г. Медине, а также за пределами Саудовской Аравии [1].

На сегодняшний день не является секретом, что основной целью работы подобных образовательных заведений является подготовка высококвалифицированных «ваххабитских» или «салафитских» проповедников, которые, получив диплом,

отправляются «работать» на свою родину. В середине 2000-х выпускники исламских учебных заведений начали активно прибывать на территорию Казахстана и активно пропагандировать чуждую для казахского общества идеологию под названием «салафизм». Сейчас мы можем наблюдать разделение исламского сообщества Казахстана на представителей традиционного и нетрадиционного течения [2].

Важнейшим элементом этого религиозного учения является специфическое представление о джихаде как непримиримой борьбе не только против язычников, но и против мусульман, не разделяющих идеи салафизма. Убеждение в том, что их противники – «неверные», даже если они формально являются мусульманами, оправдывает нетерпимость и жестокость по отношению к ним. Такой фанатизм дисциплинирует салафитов, создавая религиозно- идеологическое оправдание антиисламским по своему духу и характеру действиям. Благодаря этому салафизм поддерживает военную идеологию. Логика, согласно которой оправдывается убийство иноверца и просто оппонента, легла в основу террористической деятельности современных так называемых «фундаменталистов». Недостаток авторитета традиционного мусульманского духовенства явился негативным фактором распространения салафизма. Зачастую муфтии и имамы не имели рычагов влияния на верующих, являясь не более чем «руководителями мечетей», а не духовными пастырями, религиозными лидерами и представителями. Здесь огромную роль сыграли казахский менталитет и противостояние разных, дискредитирующих друг друга религиозных структур, а также недостаточная религиозная грамотность и порядочность в отношении к своим прямым обязанностям со стороны имамов и муфтиев. Салафитские проповедники зная уязвимые и неприглядные факты о представителях того или иного муфтията, легко использовали их себе на благо.

С 2000-х годов идет прогрессирующее формирование ряда джамаатов. Основными центрами салафизма стали Актюбинская, Мангистауская и Атырауская области. Как правило, салафизм распространяется среди социально уязвимых слоев населения. Сейчас же приверженцы салафизма имеются в каждом регионе Казахстана. Все усилия салафитов направлены на активную агитационную работу. Они ведут проповеди в мечетях, не боятся религиозных дискуссий и споров, собираются в строго определенных мечетях, самостоятельно организованных молельных помещениях и квартирах. Агитационную работу начинают со своего окружения. Скрепленное родственными узами салафитское братство практически непоколебимо. Затем начинают постепенно завлекать в него земляков, коллег по работе и т.д. братству среди своих сторонников они придают особое значение. Денежная и моральная поддержка - вот основные методы вовлечения. Следует отметить, что финансовые возможности у них очень сильны. В основном денежные средства поступают из-за границы различными путями.

Салафиты практически не контактируют со своими единомышленниками в других городах и существуют автономно. У них нет главы. Каждая ячейка является единообразным организмом со своим лидером. Эта аутентичность затрудняет контроль над деятельностью салафитской группы и ее действиями. В целом эта направленность представляет собой расплывчатую массу местных проповедников.

«Целевую аудиторию» образует простота салафитской идеологии и легкость ее восприятия. Зачастую молодые люди только начавшие изучать ислам, оказываются под влиянием именно простых, понятных и доступных салафитских идей.

Нередко казахстанские мусульмане, попавшие под влияние салафитского течения, являются религиозно неграмотными, что делает их легкой «добычей» даже для самых неквалифицированных радикальных проповедников.

У салафитов отсутствует традиция гражданского инакомыслия. Однако они направлены на внедрение во властные структурные подразделения, вовлекая в свои ряды представителей государственного аппарата.

Первые теракты на территории современного Казахстана произошли в 2011 году. В последующие годы имели место подобного рода инциденты. Почти все эти случаи в той или иной мере связаны с салафитами [3].

Президент Казахстана Н.А.Назарбаев выступил с заявлением, в котором сделал акцент на принадлежности террористов к салафитскому течению, спустя несколько дней после теракта в г. Актобе произошедший в 2016 году. Стоит отметить что, после теракта в г. Алматы в июле того же года террорист был назван представителем салафизма. После этих инцидентов вновь была затронута тема о законодательном запрете салафизма на территории Казахстана.

В 2017 г. Комитет Национальной безопасности объявил, что в Казахстане насчитывается 23 радикальных салафитских джамиатов с 495 членами. По данным председателя комитета по делам религий министерства культуры и спорта Г.Шойкина в стране насчитывается около 15 тысяч приверженцев нетрадиционного течения, а именно салафизма. С точки зрения политолога Т.Мамыраимова, салафиты составляют примерно 5 – 10 % от числа практикующих мусульман Республики Казахстан.

Для борьбы с салафизмом в Казахстане, власти возводят новые мечети, закрывают религиозные центры, проповедовавшие салафизм; с помощью психологов на призывных пунктах выявляют новобранцев, подвергшихся влиянию салафизма. На сегодняшний день имамы проходят курсы повышения квалификации в исламских университетах Египта, Турции, России. Оканчивают обучение в Московском исламском институте еще 30 священнослужителей. Чтобы не ограничивать имамов только религиозными знаниями, были введены в учебные программы предметы информатики, истории, права, казахской литературы и культуры.

В феврале 2015 года был проведен Первый республиканский форум имамов с участием около 500 духовных служителей, по итогам которого приняты «Платформа мусульман Казахстана», «Этика служащего ДУМК», «Личностный образ имама» и «Личностный облик мусульманина». Я уверена, что данные меры поспособствуют повышению грамотности и кругозора имамов.

Таким образом, подводя итог можно сказать, что любая политическая нестабильность может быть использована против нас же самих, религиозными радикалами. Наиболее эффективным способом противодействию нетрадиционного течения является полный запрет салафитской идеологии на территории РК.

Список использованной литературы:

1. Ас-Салафия. Ислам: Энциклопедический словарь. Ред. Прозоров С.М. – М., 1991г.
2. Жумагазиев Э. Религия должна объединять, а не разъединять общество//Казинформ 16.08.2011г.
3. Нурсейтова Т. Не все салафиты – экстремисты и террористы// Юрист. 26.11.2013г.

Жайлбай О., 9 сынып оқушысы

Ғылыми жетекшісі - тарих пәнінің мұғалімі Жайнах Б.

Қарағанды облысы, Бұқар жырау ауданы, «Гагарин орта мектебі» КММ

ДІНИ ЭКСТРИМИЗМГЕ ҚАРСЫ ӘРЕКЕТ КӨРСЕТУДІҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ:
ТАРИХ, ҚАЗІРГІ ЖАҒДАЙЫ ҚР ҚҰҚЫҚТЫҚ ҚАРСЫ ӘРЕКЕТ КӨРСЕТУДІҢ
БОЛАШАҒЫ.

«Діні қуатты елдің-іргесі берік»

Тек сабыр мен серіктестік арқылы біз лаңкестік, жаппай қырып-жою және кез-келген өзге карудың таралуы, есірткі саудасы мен оның салдары секілді бүкіләлемдік зұлымдық көріністерімен күресте жеңіске жете алмақпыз.
Н.Ә. Назарбаев

Бүкіл әлемнің саяси, әлеуметтік, экономикалық, мәдени және рухани жағдайына ықпал етіп отырған діни экстремизм мен терроризм. ХХІ ғасырдың ең бір өзекті мәселелерінің біріне айналып отыр. Террорлық актілерге итермелейтін антогонизмдер және қайшылықтар өсе түсуде. Қазіргі кезде діни фундаментализм мен лаңкестік бір ғана аймаққа, бір ғана мемлекетке тән нәрсе болмай отыр. Әлемдік дәрежеде лаңкестікке апаратын діни экстремизм жалғаса түсуде. Түрлі топтар осыны пайдалану арқылы саяси-экономикалық мәселелерді шешуге тырысуда.

Дінге байланысты экстремизм мен террор кеше мен бүгін ғана пайда болған құбылыс емес. Оның ертеден келе жатқан тарихы тамыры терең. Қазіргі лаңкестік әрекеттердің мәнін түсінуде адамзат тарихындағы діни көзқарастар мен саясаттарды ғылыми жағынан зерттеудің маңызы ерекше. Өйткені ол, осы кездегі діни экстремизм мен терроризмнің саяси-әлеуметтік негіздерін анықтауға жәрдемдеседі. Қазіргі кезде Қазақстан Орталық Азияға қақпа рөлін атқарып тұр. Себебі, мұнда негізгі интеллектуалдық және техникалық потенциал және үлкен табиғи ресурс шоғырланған. Қазақстан әрі Европалық, әрі Азиялық мемлекет. Орталық Азиядағы діни экстремизм мен терроризмнің Қазақстанға тигізер ықпалы қандай? Ауғанстандағы талибандарға, Аль-Каеда ұйымдарына соққы бергенімен, ортаазиялық мемлекеттерге діни экстремизм қауіпі сейілген жоқ. Мұнда халықаралық экстремистік ұйымдардың ұялары сақталған.

Сонымен экстремизм деген не? Қоғамға тигізер әсері қандай? Оған қарсы әрекет көрсетуіміздің өзектілігі неде деген сауал әркімнің көкейінде. Қазіргі таңда діни - ахуал жағдайында жалпы экстремизм деген терминге зерттеушілер ортақ бір нақты мазмұн беретін балама сөз тапқан жоқ. Бір анығы, қоғам үшін бұл – үлкен қауіпті құбылыс.

Сонымен, «діни экстремизм» дегенім қоғамдағы дәстүрлі діннің құндылықтарын жоққа шығару. Дәстүрлі дінге жат «идеяны» белсенді насихаттау. Қанды террорлық әрекеттер ұйымдастыру арқылы үрей туғызу, ел ішіне ылаң салу, тыныш өмірді бұзу. Әр ұлт, қала берді кез-келген мемлекет ел ішіндегі мұндай кеселге әрекет көрсетуі шарт. Өйткені кез келген ұлттың ең жанды, нәзік дүниесі және ұлтты ұлы етіп көрсететін құнды дүниесі Елбасы қадап айтқандай ұлттық кодымыз- төл тарихымыз, салт-дәстүр, әдеп-ғұрып, тіліміз бен дәстүрлі дінімізде. Оны көздің қарашығындай сақтау одан әрі жаңғырту, өз мәдени мұрамызды терең түсіну, төбеден келген кеселге жұрт болып күресу елдіктің ертеңін көрсетеді.

Діни экстремизм мен терроризмге қарсы күрес қазіргі кезде Қазақстан қоғамы үшін маңызды да өзекті мәселелердің біріне айналып отыр. Көпұлтты және көпконфессиялы ел үшін ұлтаралық және конфессияаралық татулықты сақтау ең басты міндет. Өзін зайырлы, құқықтық және әлеуметтік мемлекет ретінде орнықтырған Қазақстан Республикасының Ата Заңы мен дін туралы заңнамаларында экстремизм мен радикализмнің барлық көріністеріне және азаматтардың конституциялық құқықтарына қысым жасауды көздейтін әрекеттерге қарсы тұру толыққанды қарастырылған. Айталық, Конституцияға сәйкес мемлекеттің ең қымбат қазынасы адам және адамның өмірі, құқықтары мен бостандықтары болып табылады.

Қазақстанның зайырлы мемлекет болуына байланысты, ресми идеология дінге мейлінше бейтарап қарайды: ол діншіл де, дінге қарсы да сипатқа ие емес. Қазіргі Конфессияаралық бейбітшілік пен келісім көпұлтты, көптілді және көпконфессиялы Қазақстан үшін күрделі мәселе. Бүгінде Қазақстан әлемге бүкіләлемдік діни-рухани форумның орталығы есебінде де таныс. Оған әлемдік және дәстүрлі діндердің басшылары анағұрлым маңызды заманауи діни мәселелерді шешу үшін жиналады.

Тәуелсіздік жылдары азаматтық қоғамның және нарықтық экономиканың құрылуымен ғана емес, сондай-ақ діни серпілістің жүруімен де сипатталады: дәстүрлі діни бірлестіктер ұстанымдарының күшеюімен бірге қазіргі Қазақстан үшін беймәлім, жаңа "дәстүрлі емес" діни ұйымдар пайда болды.

Атап айтар болсақ, пресветериандық және методизм, протестанттық конфессиялар, сондай-ақ "Агапе" "Жаңа аспан" сияқты протестанттық шіркеулер, "Бахаи" "Сайтан шіркеуі", "Саентология шіркеуі" сияқты діни бірлестіктер көріне бастады.

Қазақстандағы қазіргі діни ахуал күрделі әрі сан-салалы. Кейбір деректер бойынша, 1989 жылғы 1 қаңтарда 30 конфессияға тиесілі 700-ге жуық діни бірлестіктер болса, 2003 жылдың 1 қаңтарында 3206 діни бірлестіктер жұмыс істеген. Олардың арасында 1652 исламдық, соның ішінде 1642 суниттік, 2 шииттік, 2 сопылық, 4 ахмадия ағымдары бар. Бұған қоса Қазақстанның аумағында православиелік шіркеуге жататын 241 діни бірлестік (олардың 230-ы Орыс православие шіркеуіне қарайды), 7 старообрядтық шіркеу, римдік-католиктік шіркеуінің 77 бірлестігі, бірқатар протестанттық бірлестік жұмыс істейді. Қазіргі Қазақстандағы дәстүрлі емес діни қауымдарға төмендегілер енеді: 5 буддистік қауым, 24 индуистік, 12 кришнаиттік, 23 бахаи, 2 трансценденталдық медитация қауымы, ұлы ақ бауырластықтың 2 қауымы, 6 саентология шіркеуі қауымы және т.б. Елімізде экстремизмге күрес аясында "әл-Каида", "Мұсылман бауырлар", "Талибан", "Лашкар", "Таиба", "Бозкұрт", "Өзбекстан ислам қозғалысы" және т.б. лаңкестік ұйымдардың қызметіне тыйым салынған.

Сол сияқты Республиканың конституциялық құрылысын күштеп өзгертуге, оның тұтастығын бұзуға, мемлекет қауіпсіздігіне нұқсан келтіруге, әлеуметтік, нәсілдік, ұлттық, діни, тектік және рулық араздықты қоздыруға бағытталған қоғамдық бірлестіктер құруға және олардың қызметіне, сондай-ақ заңдарда көзделген әскерилендірілген құрамалар құруға тыйым салынған. Осылайша, елімізде экстремистік бағыттағы әрекеттерге қатысты «Экстремизмге қарсы іс-қимыл туралы», «Терроризмге қарсы іс-қимыл туралы» заңдар, «Діни қызмет және діни бірлестіктер туралы» заң қабылданып, олармен күресу жолдарының құқықтық базасының негізі қаланған. Бұл заңнамалардың нормалары бойынша діни саладағы экстремизммен күресу әрбір Қазақстан азаматының міндеті. Бұған қоса, 2013 жылды 24 қыркүйекте мемлекет басшысының жарлығымен Қазақстан Республикасында 2013-2017 жылдарға арналған діни экстремизм және терроризмге қарсы іс-қимыл жөніндегі мемлекеттік бағдарлама бекітілді. Бағдарламаның негізгі мақсаты діни экстремизм белгілерінің алдын алу және терроризм қаупіне жол бермеу арқылы адамның, қоғам және мемлекеттің қауіпсіздігін қамтамасыз ету болып табылады.

Елбасымыз Н.Ә.Назарбаев осы мәселеге қатысты «Қазақстан-2050. Қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» атты жолдауында: «Бүгінде біздің халқымыз үшін дәстүрлі емес діни және жалған діни ағымдар мәселесі өткір тұр. Жастарымыздың бір бөлігі өмірге осы жат жалған діни көзқарасты көзсіз қабылдайды, өйткені, біздің қоғамның бір бөлігінде шеттен келген жалған діни әсерлерге иммунитет әлсіз» деп көрсетті.

Қазіргі кездегі ғаламтордың қолжетімділігі мен қолайлылығын осындай теріс пиғылды ағымдар өз пайдасына тиімді қолдануда. Экстремистік топтар мен ұйымдар өз идеяларын таратып, қатарларын көбейтуде ғаламтор кеңістігін кеңінен пайдаланып отыр. Дінге қызығушылық танытып, соған қатысты ақпарат іздеген жастың ғаламтор ресурсына жүгінері сөзсіз. Ол жерден радикалды бағытты ұстанатын шейхтардың бейнежазбаларынан жихадқа шығу, шейіт болу мәселелері жөніндегі уағыздарын тыңдайды. Құран аяттары мен Мұхаммед пайғамбар хадистерін бұрмалап түсіндіруге тырысатын мұндай уағыздар жастар санасына кері әсер ететіні даусыз.

Әрбір азамат қоғам тыныштығы үшін діни экстремизмге табанды түрде қарсы тұруы тиіс. Қазақ халқы ертеден - ақ бірліктің, ынтымақтың маңызын жете түсінген. Бабаларымыздан өсиет болып бізге жеткен «Бақ қайда барасың ынтымағы мен бірлігі

жарасқан елге барамын деген қанатты сөз бүгінгі күн ішінде өз көкейкестілігін жойған жоқ. Кемеңгер бабаларымыз «алтау ала болса ауыздағы кетер, төртеу түгел болса төбедегі келер» деп елді бірлікке шақырып отырған. Сондықтан бәрімізге қастерлі тәуелсіздігіміздің нығаюы үшін, елімізде ұлтаралық және дінаралық татулықтың сақталуы үшін бір кісідей атсалысайық. Бірлігіміз бекем, тәуелсіздігіміз баянды болу үшін сырттан келген кеселге ұлт болып күрес жасауымыз қажет. Ата заңымыз қауқарлы Қазақстанның әр азаматының тең құқығын қорғай алатын, сақтық шаралары мықты шекарамыз берік болу керек. Өскелең біз сияқты жастар тек білім алып, елдің өркендеуіне үлес қосып, жат қылықты дүниелерден алшақ болуымыз керек. Өйткені тарихтан талай ғасыр таяқ жеген қазаққа ендігі жерде етек жеңін жинап, бірлікте, татулықта болуы ауадай керек. «Ел болам десең бесігіңді түзе» дегендей тәрбиені тал бесіктен беріп, қазақ дәстүр салтымен өсіру керек. Экстремизм мен терроризм бір ұлттың ғана басына түскен қауіп емес, ол әлемнің үрей туғызып отырған шешімі қиын мәселесі. Көп ұлт пен ұлыстың басын қосқан Қазақстан сияқты мемлекетке зайырлылық ұғымын ерекше заң аясында қадағалау керек. Дін өте нәзік сондықтан нәзік дүниені бүлдіріп алсаң онда қайта келместей сызат қалып қояды. Ұлттың болашағы ұлттың ұлылығын ұлықтайтын ұрпақ өсіруде ыждақатты істер атқарылу керек. Дұрыс бағытта БАҚ мемлекеттік оқу орындары салихалы өзекті мәселелерді жиі қозғап, іс шаралар өткізілсе нұр үстіне нұр болар еді. Дініміздің діңгегі берік, жастарымыз рухани азыққа бай, ел іргесі тыныш, дамыған елдермен тереземіз тең тәуелсіздігіміз баянды болғай.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. «Діни қызмет және діни бірлестіктер туралы» ҚР-ның 2011 жылғы 11 қазандағы заңы. Ислам. Энциклопедиялық анықтама. Алматы. 2010
2. ҚР «Экстремизмге қарсы іс-қимыл» туралы 18.02.2005 ж. №31 Заңы.
3. ҚР-ы Президентінің жолдауы «Қазақстан-2050» Стратегиясы – жедел өзгермелі тарихи жағдайлардағы жаңа Қазақстанның жаңа саяси бағыты». [http:// www.akorda.kz](http://www.akorda.kz)
4. «Қазіргі Заманғы Дінтану негіздері» F Маймақов, Алматы, 2012.

Қанатбаева А.Б., 3 курс студенті
Ғылыми жетекшісі –з.ғ.маг., аға оқытушы Әділбекова Қ.Қ.
Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университет, Қарағанды қ., Қазақстан
Республикасы

ЭКСТРЕМИЗМ ҚОҒАМҒА ҚАУІПТІ ҚАСІРЕТ

Экстремизм – шектен тыс көзқарас, теріс идеология, қоғамдағы тәртіп пен заңды жокқа шығару.

Әлемдік тәжірибе заман талабына сәйкес көптеген елдерде экстремизмге (соның ішінде діни экстремизм) қарсы тұру шараларының жылдан жылға оңтайланып, қолдану тиімділігінің артып келе жатқандығын көрсетеді. Егер Қазақстан Республикасы үшін экстремизм феномені салыстырмалы түрде жаңа түсінік болатын болса, көптеген шет мемлекеттер үшін бұл құбылыспен күрес ұзақ жылдар бойы жалғасып келеді.

Халықаралық ынтымақтастықтың негізгі міндеті –шетелдік тәжірибені зерделеу, қорытындылау және өз мемлекетімізге бейімдеп қолдану болып табылады. Қазақстан Республикасының«Экстремизмге қарсы іс-қимыл туралы» Заңының 10-бабы мемлекеттік органдардың шетелдік органдармен және халықаралық ұйымдармен экстремизмнің алдыналу, анықтау және жолын кесу саласындағы қарсы іс-қимылды жүзеге асыратын

Қазақстан Республикасы мемлекеттік органдары шет мемлекеттердің құзыретті органдарымен, халықаралық құқық қорғау ұйымдарымен ынтымақтасып жұмыс істеп, Қазақстан Республикасы Заңнамасынан немесе халықаралық шарттарға сәйкес Қазақстан Республикасыне басқа мемлекеттердің аумағында жедел іздестіру іс-шараларын жүргізетіндігі жайлы белгіленген [36]. Қазақстан Республикасы халықаралық шарттары туралы 2005 жылғы 30 мамырдағы №54 Заңына сәйкес «Қазақстан Республикасының халықаралық шарты – Қазақстан Республикасының шет мемлекетпен немесе халықаралық ұйыммен жазбаша нысанда жасасқан және мұндай келісімнің бір құжатта немесе өзара байланысты бірнеше құжаттарда екендігіне қарамастан, сондай-ақ оның нақты атауына қарамастан халықаралық құқықпен реттелетін халықаралық келісім» болып табылады.

Халықаралық шарттардың басты міндеті – халықаралық құқық нормалары мен принциптеріне негізделген, әлемде тұрақты, әділ, демократиялық және тиімді халықаралық қатынастар жүйесін қалыптастыруға үлес қосу. Халықаралық ынтымақтастық ұйымдарына мүше болмас бұрын сол шарттардың басты міндеттері сол елдің ұлттық заңнамасында көрініс табуы қажет.

Экстремизм, діни экстремизмге байланысты қылмыстар ең алдымен, адам құқығы, ар-намыспен діни наным–сенім бостандығына байланысты қоғамдық қатынастарға қол сұғушылық жасайтындығына байланысты осы қатынастарды реттеуші халықаралық-құқықтық нормалар зерделенді. Әлемдік қауымдастықтың адам құқығы, бостандығын жоғары құндылық ретінде бірінші кезекке қойып, осы құқықтардың барлық нысанда бұзылуына ықпал етуші экстремизмнің зор қауіптілігін атап кө

Жалпы 2016 жылы соттар үкімдері арқылы террористік және экстремистік әр түрлі қылмыстар жасалғаны үшін 175 тұлға сотталған болатын. Террор деген тажау 6 жылда 17 полицей мен 19 бейбіт тұрғанның өмірін жалмады.

Қазақстан Республикасы «Терроризмді қаржыландыру мен күрес» туралы Халықаралық конвенцияға БҰҰ Қауіпсіздік Кеңесінің резолюцияларына қосылған. 2009 жылы елімізде «Қылмыстық жолмен алынған кірістерді және терроризмді қаржыландыруға қарсы іс-қимыл туралы» Заң қабылданды. Нәтижесінде соңғы 2 жылда терроризм мен экстремизмді қаржыландыруға байланысты 33 қылмыс анықталып, 22 мерзім түрлі мерзімге сотталды.

Қылмыстық Кодекстің 258 бабы терроризм мен экстремизмді қаржыландыруға тыйым салады. Қаржы Министрлігі жанынан арнайы қаржы мониторингі комитеті құрылды. Құқық қорғау органдарымен күш біріктірген ұйым ұлттық санкциялық тізім құрды. Қаржылық мониторинг комитеті қазіргі таңда дүниежүзілік «Эгмонт» клубына кірген, бұл бүкіл әлемдегі қаржылық барлаулардың бірлескен ұйымы. 819 жеке тұлға және 85 ұйым осы экстремизм мен терроризмді қаржыландыруға қатысы бар болғандықтан арнайы тізімге енгізілді. Бұл арнайы тізім өзінің шектеулерін қарастырады.

Елімізде соңғы 3 жылда 19 лаңкестіктің алды алынды. 2011-2017 жылдар аралығында ел территориясында 1073 сайтта 1061 сілтеме бойынша жарияланған материалдарды сот заңсыз деп тапқан болатын. Оған қоса улы уағыз насихатталған 115 ақпаратты авторлары өздері жойған.

Интернет экстремизм мен терроризмді, қатыгездік пен зорлық-зомбылықты, шетелдегі қарулы шиеленістерді насихаттап, жат жердегі соғысқа шақыратын теріс идеологияның алаңы болып тұр. Бұдан былай содырлардың сапына қосылған қазақстандықтар азаматтығынан айырылады, бұл заң жүзінде бекітілген бап. Террорлық топтардың шырмауынан шыға алмай жүрген жерлестеріміздің саны шамамен 500-600. Ал Орталық Азиядан қан сасыған майданға 5000 аса адам аттанған деген дерек бар.

Терроризм жағандық проблема – бірде-бір ел сақтандырылмаған. «Даир» сынды террорлық ұйымдар бтлік пен ақшаны көздейтіндердің саясатының жемісі. Басты себептердің бірі әлеуметтік-экономикалық қиындықтар, діни сауатсыздық. Елімізде жақында Конституциялық реформада лаңкестерге жаза күшейтілген болатын.

Қазақстан өңірлік қауіпсіздікке үлкен мән береді. Күш біріктірмей саяси текетірес, идеологиялық алауыздықты жеңу мүмкін болмайтынын 90-жылдардың басында-ақ мәлімдеген болатын. Нұрсұлтан Назарбаев «Ұжымдық қауіпсіздік шарты ұйымын құру туралы» бастама көтергендердің бірі. Бұл жаһандық қауіп-қатерге қарсы ортақ қалхан дегенді қадап айтқан еді. Сирия мәселесіне қатысты Астана процессі де ел басының бейбітшілік бастамаларының нәтижесі. Халықаралық сарапшылар жауласып жатқан тараптарды бір үстелге отырғызудың өзі жеңіспен пара-пар деген баға берді. «Жазықсыз жандардың қанын төгу қай дін, қандай ағым ақтай алатын қылмыс?! Бір адам бір адамды өлтірсе – адамзатты өлтіргені, ал қазір мұсылман – мұсылманды өлтіріп жатыр. Нағыз біздің дінімізге балта шабатын сол. Террорлық әрекетке Қазақстаннан кететін болса, ол елге қайтып келмейді» Нұрсұлтан Назарбаев.

Қазақстан БҰҰ Қауіпсіздік Кеңесінің тұрақты емес мүшесі ретінде жұмысын Ауғанстаннан бастаған еді. Бейбіт сүйгіш елдің Президенті Нұрсұлтан Назарбаев өңір, жалпы әлем қауіпсіздігі үшін күресіп жүргендердің бірі. Сирияда жауласып жүргендерге диалог алаңын ұйымдастырды. Оның жаһандық қауіп-қатермен күрестің ортақ жүйесін құрып, сол арқылы «террористерді тығырыққа тіреу керек» деген ұсынысын әлемдік қауымдастық қолдап отыр. Ислам – терроризмге қарсы. Жалпы бейбіт халықты өлтіріп жатқандар белгілі бір күштердің тапсырмасын орындайтын қылмыскерлер.

Соғыс – мұнаймен дараланған елдерде шығып отыр. Осы соғыстың зардабын Европада тартып отыр. Босқындар, теракт, геосаяси тұрақсыздықтың, алпауыттар амбициясының салдары. Былай алып қарасақ, тарихта да бар, соғысты – төбедегілер бастайды. Бірақ босып, тозып кететін, зардабын көретін – халық. Жалпы соғысқа дейінгі Сирия қандай еді? Бірнеше жыл бұрын Таяу Шығыстағы бұл елде фундаментализмнің ізі де жоқ болатын. Экономикасы қуатты, әлемге есігі ашық, тыныштық пен берекеде дамып келе жатқан зайырлы мемлекет еді. 7 жыл бұрын тәулігіне 370 мың баррель мұнай өндірілген, ал қазірше? Тарихы бай елдің көне сәулет ескерткіштері қираған, бала жылаған, тауарға айналған қыз-келіншек аукционға шығарылған. Шамамен 7-8 жыл бұрын мұнда 22 млн халық болса, қазір 3 млн сәл асады. Қылмыскерлер қолына түскенді қырды. Ал амалын тапқандар Европаға қарай босыды. Ертеректе Сирия туристер үшін жұмақ мекені болды. ал қазір мұнда жүрген шетелдіктер жиһад үшін жиналған содырлар және сол соғысып жатқандардың бірін ақтап, екіншісін даттап жүрген не АҚШ, не Ресей адамдары ғана.

БҰҰ-ның терроризм мен экстремизмге қарсы бірнеше құжаты бар. Бұрын атыс-шабыстар мұсылман елдерінде көп болса, қазір Париж, Ұлыбритания, Америкада да бомба жарылып жатыр. Геосаяси қақтығыс жойылмай – терроризм саяси ықпал етудің әдіс тәсілі болып қала бермек.

Әлемнің 40-тан астам елінде өмір сүретін 1 млрд аса мұсылман террористік ұйымдардың идеологиясын жақтамайды. Діндәр емес, қару асынған – қарақшылар деп қабылдайды. Соған қарамастан, кейбір алпауыт мемлекеттер қылмысты дінге телеп әлек. Тұтас буынға экстремизм эпидемиясын жұқтырған кім? Жер планетасына қауіп төндіретін терроризм тізгіні кімнің уысында? Геосаяси ахуалдың ушыққаны кімге тиімді? Жалпы Сириядағы соғыс жылдары 11 мың бала бақилық болған екен. Тағы 1 млн ата-анасымен бірге босып кеткен. Көбі тарихи отанын ұмытқан. Жер бетінде соғыстан басқа өмір бар екенін білмейді, себебі өмірге келгелі бері көргені – өлім.

2016 жылы экстремистік және террористік қылмыс жасаған 175 адам сотталған болатын. Сондай-ақ шетелдегі террорлық ұйымдарға қосылмақ болған 278 жерлесіміздің шекарадан шығуына жол берілмеді. Жалпы соңғы 3 жылда күшті құрылымдар ел аумағында бейбіт ортаны ойрамақ болған 19 террорлық актінің алдын алды.

Елімізде лаңкестің әлеуметтік портреті жасалды. Бұл 14-29 жас аралығындағы теологиялық білімі жоқ, ұрлық-қарлық, қарақшылық, есірткі үшін сотталып шыққандар, толық емес отбасында өскен, не ана тілін, не орыс тілін дұрыс меңгермей, дін мен дәстүрдің ара-жігін ажыра алмайтындар.

Ел ішінде дау көбейсе, ел сыртында жау көбейеді. Ведоствоаралық топ әр террорлық актіні жіті тергейді, себеп салдарын сралайды. Қазіргі таңда діни ағартушылық шаралар көбейтілді. Облыстарда ақпараттық талдау орталықтары жұмыс істейді. Діни білім алғысы келетін кез келген азамат қаумалаған көп сұрақтың жауабын жалған әмірден емес, мешіттердегі имамдардан ала алады. Санасы мүгедек адам тура жолдан тайғанын түсініп, емделем десе, Үкімет өзектен теппейді, керісінше қолдады.

Елімізде Орталық Азия бойынша жаһандық қауіп-қатерге қарсы тұрудың аймақтық алаңы құрылмақ. Бұл Халықаралық ұйымдардың экстремизм мен терроризм, есірткі мен қарудың заңсы айналымы тірі тауар трафигі киберқылмыспен заңсыз қаржылық операциялар бойынша тәжірибе алмасып, құқықтық заңнаманы жетілдірудің алаңы болмақ.

Дін – әлемді байланыстыратын күш. Әлеуметтік-мәдени институт. Адамды рухани жетілдіретін, жақсылыққа жетелейтін сенім. Тілінде теңдік, пейілінде кендік, бір шаңырақ астында бірлігі жарасқан ұлт пен ұлыстың отаны –Қазақстанда, қылышынан қан тамған, зұлымат террорға жол жоқ!

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Назарбаев Н.А. Критическое десятилетие. – Алматы: Атамұра, 2001. – 80 с.
2. Назарбаев Н.А. Казахстан – 2030: Процветание, безопасность и улучшение благосостояния всех казахстанцев. Послание Президента Страны народу Казахстана. – Алматы: Атамұра, 1997. – 45 с.
3. Алауханов Е.О. Криминология. – Алматы: Жеті жарғы, 2005. – 220 бет.
4. Маевская Л.Б. Осторожно, экстремизм! Киев,
5. Поминов С.Н. Организация деятельности органов внутренних дел в сфере противодействия проявлениям религиозного экстремизма: Автореф. дисс... канд. юрид. наук. – Москва, 2007. – 29 с.
6. Дарменов А.Д. Криминологические аспекты борьбы с экстремизмом в Республике Казахстан: Автореф. дисс... канд. юрид. наук. – Астана, 2006. – 32 с.
7. Терроризмге, сепаратизмге және экстремизмге қарсы күрес туралы Шанхай конвенциясы (Шанхай, 2001 ж. 15 маусым).
8. «Экстремизмге қарсы іс-қимыл туралы» 2005 жылдың 18 ақпанындағы Қазақстан Республикасының Заңы.
9. Елбасы Н.Ә.Назарбаевтың «Қазақстан-2050» стратегиясы қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» атты Қазақстан халқына Жолдауы

Кауырова А.Н студентка 1 курса

Научный руководитель – маг., ст. преподаватель Калиева Г.К.

Карагандинский экономический университет Казпотребсоюза г. Караганда,
Республика Казахстан

РЕЛИГИОЗНЫЙ ЭКСТРЕМИЗМ КАК ПРОБЛЕМА СОВЕРМЕННОГО ОБЩЕСТВА

На сегодняшний день современное общество столкнулось с такой проблемой как экстремизм, а если быть точнее с религиозным экстремизмом.

Под религиозным экстремизмом мы подразумеваем стремление к преобразованию мира на почве религиозных убеждений. Также мы можем понимать это как желание одной из конфессий распространить свои религиозные законы и верование на общество в целом[1].

Религиозный экстремизм неразрывно связан с ростом социального насилия и агрессии. Все регионы нашего мира оказываются под угрозой экстремизма. Его рост

развивается очень стремительно, и сторонниками становятся огромные массы людей. Все это в целом являет собой глобальную проблему общества.

Н. А. Наматов выделяет следующие причины экстремизма:

- 1) социальные и экономические кризисы
- 2) разрушение структур политической системы
- 3) падение уровня жизни существенной части населения
- 4) подавление властями инакомыслия и оппозиции, национальное угнетение
- 5) стремление лидеров политических партий и религиозных групп ускорить осуществление своих целей[2];

Экстремизм тесно связан с терроризмом и фундаментализмом, и все эти проблемы являются активно изучаемыми. В.Ф. Халипов определяет экстремизм как приверженность крайним взглядам и мерам, и делая акцент на политической сфере[3].

Также считается, что религиозный экстремизм связан с религиозными организациями. Множество таких организаций лишь прикрываются тем, что им интересна религия, когда на самом деле они пропагандируют свои интересы, при этом контролируя сознание человека.

В наше время самой актуальной темой экстремизма является- исламский экстремизм. Считается что исламские экстремисты преследуют такие цели как, установление в обществе основ исламского теократического государства, введение в общественную практику норм шариата и, наконец, восстановление халифата в качестве единого государственного образования всех мусульман. Сегодня почти везде можно услышать определение экстремизма как исламский экстремизм[4]. Но нужно понимать, что религиозный экстремизм это не только ислам. Это и христианские течения, и секты пытающиеся навязать свои идеологии.

Если экстремизм настолько проблематичен для всего общества, то как же с ним бороться? Н. А. Наматов предлагает объединить усилия государства и общества и отмечает, что формы и «методы борьбы могут быть различными», он считает, что «государство должно устранить социально-экономические и политические условия, способствующие возникновению экстремизма и пресекать противозаконную деятельность экстремистов».

Придя к выводу можно сказать, что с экстремизмом бороться можно, и даже необходимо. С этим должны бороться и общество, и государство. Необходимо поставить запрет на создание общественных и религиозных объединений, запрет на создание организаций. Мы должны понимать что экстремизм растет с каждым днем, и мы не должны оставлять это без внимания, и продолжать бороться с этим.

Список использованной литературы:

1. Понятие, сущность, формы и виды экстремизма и терроризма // Алексеевская Г. А. Аналитический вестник Вып. 15 Законодательное регулирование противодействия религиозному экстремизму.
2. Наматов Н. А. Религиозный экстремизм в Центральной Азии // База данных. — CentralAsia&CentralCaucasusPressAB, 2001.
3. Халипов В.Ф. Энциклопедия власти. М.: Академический Проект; Культура, 2005.
4. Мелихов И. Исламский мир. // «Международная жизнь», 2001,

Кузьменко Е.П., студентка 3 курса
Крикунова А.П., ученица 11 класса КГУ Гимназии № 9 г.Караганды
Научный руководитель - к.ю.н. Ахметова К.С.
Карагандинский экономический университет Казпотребсоюза, г.Караганда,
Республика Казахстан

ПРАВОВЫЕ И ОРГАНИЗАЦИОННЫЕ МЕРЫ ПРОТИВОДЕЙСТВИЯ ЭКСТРЕМИСТСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН

Противодействие экстремизму как негативной форме политического участия все более выдвигается в разряд наиболее актуальных проблем национальной безопасности современных государств во всем мире. Одна из характерных особенностей экстремизма это то, что он является инструментом реализации на практике установок конкретных сил, основной целью которых является столкновение интересов различных слоев и групп общества.

Для успешного противостояния экстремизму и терроризму, их профилактике в обществе необходимо знать и понимать преступную сущность этих явлений.

Экстремизм - приверженность отдельных лиц, групп, организаций к крайним, радикальным взглядам, позициям и мерам в общественной деятельности.

Экстремизм распространяется как на сферу общественного сознания, общественной психологии, морали, идеологии, так и на отношения между социальными группами (социальный экстремизм), этносами (этнический или национальный экстремизм), общественными объединениями, политическими партиями, государствами (политический экстремизм), конфессиями (религиозный экстремизм). Терроризм в юридической литературе рассматривается как крайняя форма проявления экстремизма, сложное социально-политическое и криминальное явление, обусловленное внутренними и внешними противоречиями общественного развития [1, с. 150].

Экстремизм многообразен, также разнообразны порождающие его мотивы. Основными мотивами являются: материальный, идеологический, желания преобразования и неудовлетворенности реальной ситуацией, власти над людьми, интереса к новому виду активной деятельности, самоутверждение, молодежной романтики, героизма, игровой, привлекательности смертельной опасности.

Одной из наиболее опасных форм экстремизма, который провоцирует межнациональную напряженность, способствует разжиганию межнациональной розни и конфликтных ситуаций становится этнический экстремизм, на которую в основном опирается религиозная экстремистская деятельность. Для Казахстана, где проживает более 120 различных национальностей и этнических групп, данная проблема вызывает особую озабоченность. Как подчеркивает Президент Республики Казахстан Н.А. Назарбаев, «экстремизм в Казахстане — явление, которое у нас масштабно не проявилось, но, в то же время существует определенная опасность, что процесс конфессиональной дестабилизации, в конце концов, может появиться и у нас, если, конечно, вовремя не осознать и не предотвратить эту потенциальную угрозу. Для поликонфессионального Казахстана феномен экстремизма имеет равновеликую значимость для внутренней и внешней политики государства, ибо от объективности его понимания со стороны передовой общественности и представителей разных конфессий во многом зависит не только общественно-политическая ситуация внутри страны, но и характер отношений со многими государствами мира» [2, с 87].

В целом, можно утверждать, что на территории нашей республики нет значительных внутренних предпосылок для террористических и экстремистских проявлений. Благодаря взвешенной политике, проводимой руководством страны, в Казахстане отсутствует социальная и политическая база таких проявлений.

Вместе с тем, сложившаяся ситуация в мире, а также данные официальной статистики по Казахстану, демонстрирующие увеличение общего количества и формата проявлений рассматриваемых угроз, обуславливают не только необходимость анализа особенностей экстремистской деятельности, но и определения комплекса мер политического, законодательного, практического и иного характера противодействия этой угрозе.

В Послании Президента Республики Казахстан — Лидера Нации Народу Казахстана «Стратегия «Казахстан-2050»: новый политический курс состоявшегося государства» в числе приоритетных задач определено противодействие всем формам и проявлениям радикализма, экстремизма и терроризма[3].

Это обусловлено ростом уголовных правонарушений, связанных с экстремизмом и терроризмом. Так, например, по данным Генеральной прокуратуры РК, еще в 2013 году было совершено 65 преступлений, связанных с экстремизмом и терроризмом, а в 2014 году зарегистрировано 52 соответствующих преступлений [4, с. 127]. В течение же января-октября 2015 года в Казахстане в Едином реестре досудебных расследований было зарегистрировано 165 преступлений. В том числе 72 – пропаганда терроризма и/или публичные призывы к совершению терактов, 62 – создание, руководство террористической группой и участие в ее деятельности, 13 – финансирование и иное пособничество экстремизму и терроризму, 12 – вербовка, подготовка или вооружение с целью организации террористической и/или экстремистской деятельности, 6 – прохождение соответствующей подготовки [5].

Не ставя целью проведение детального и полноценного исследования в силу ограниченности объема настоящей статьи, хотелось бы остановиться на некоторых значимых правовых и организационных мерах противодействия экстремизму и терроризму в Казахстане.

В рамках противодействия экстремизму и терроризму сегодня Казахстан официально присоединился ко всем тринадцати международным универсальным конвенциям о борьбе с терроризмом. Казахстан является членом ряда региональных антитеррористических структур, таких как Антитеррористический центр СНГ, Региональная антитеррористическая структура стран членов ШОС и Организация Договора о коллективной безопасности (ОДКБ).

В законодательной сфере был принят ряд нормативных правовых актов, направленных на противодействие терроризму, в том числе религиозному экстремизму. Так, с 13 июля 1999 г. в стране действует Закон «О противодействии терроризму», принят Закон РК от 18 февраля 2005 г. «О противодействии экстремизму», с 11 октября 2011 г. действует новый Закон РК «О религиозной деятельности и религиозных объединениях», Указом Президента РК от 24 сентября 2013 г. утверждена «Государственная программа по противодействию религиозному экстремизму и терроризму в Республике Казахстан на 2013–2017 годы».

В целях ужесточения ответственности за уголовные правонарушения, связанные с экстремизмом и терроризмом в Казахстане введен новый вид уголовного наказания - лишение гражданства. Законом Республики Казахстан от 10 марта 2017 года "О внесении изменений и дополнений в Конституцию Республики Казахстан" в статью 10 Конституции РК были внесены изменения. Согласно п. 2 ст. 10 Конституции Республики Казахстан лишение гражданства допускается лишь по решению суда за совершение террористических преступлений, а также за причинение иного тяжкого вреда жизненно важным интересам Республики Казахстан[6]. Уголовным кодексом РК установлено, что лишение гражданства может применяться к лицу, признанному виновным в совершении уголовного правонарушения, в качестве дополнительного наказания наряду с основным наказанием (п. 3 ст. 40) [7].

В связи с этим возникает необходимость определения самого понятия «жизненно важные интересы государства» и перечня преступлений, за совершение которых возможно назначение такого крайнего вида наказания как лишение гражданства.

Как отмечает З.Х. Баймолдина «Вред жизненно важным интересам любого государства — это деяния, которые посягают на территориальную целостность, незыблемость конституционного строя, социальную, политическую, экономическую стабильность, обороноспособность, безопасность государства». В настоящее время предлагается под иным тяжким вредом жизненно важным интересам республики понимать вред, причиненный в результате совершения преступлений из 15 статей УК РК. В их числе Статья 174 — возбуждение социальной, национальной, родовой, расовой, сословной или религиозной розни. Статья 179 — пропаганда или публичные призывы к захвату или удержанию власти, а равно захват или удержание власти либо насильственное изменение конституционного строя РК. Статья 181 — вооруженный мятеж. Статья 182 — создание, руководство экстремистской группой или участие в ее деятельности [8].

Одним из действенных механизмов противодействия экстремизму политического характера является запрещение деятельности организаций, признанных экстремистскими. На сегодняшний день в Казахстане судами различных инстанций запрещена деятельность 21 террористической и экстремистской, а также 2 оккультно-мистических организаций [9]. Участие в деятельности данных организаций карается законом.

Одним из ключевых направлений борьбы с террористическими и экстремистскими проявлениями в общественной среде выступает их профилактика. Особенно важно проведение такой профилактической работы в среде молодежи, так как именно указанная среда в силу целого ряда различных факторов является одной из наиболее уязвимых в плане подверженности негативному влиянию разнообразных антисоциальных и криминальных групп. Социальная и материальная незащищенность молодежи, частый максимализм в оценках и суждениях, психологическая незрелость, значительная зависимость от чужого мнения - вот только некоторые из причин, позволяющих говорить о возможности легкого распространения радикальных идей среди молодежи.

В целях профилактики в образовательных учреждениях ведется работа по профилактике и противодействию экстремизму. Данная работа заключается в раннем выявлении и профилактике фактов пропаганды и предпосылок к возникновению экстремистских проявлений.

Кроме вышеуказанных мер по противодействию экстремизму и терроризму в Казахстане также проводятся всевозможные научные исследования по изучению причин и условий распространения экстремизма, постоянно проводится мониторинг печатных и электронных СМИ с целью выявления экстремистских материалов, также проводятся мероприятия просветительского и информационного характера.

Резюмируя вышеизложенное, можно заключить, что противодействие терроризму и экстремизму в Республике Казахстан – это одна из наиболее важных задач обеспечения безопасности на государственном уровне. Хотелось бы подчеркнуть, что профилактика экстремизма и терроризма - это не только задача государства, но и задача представителей гражданского общества. Эта работа зависит от четкой позиции политических партий, общественных и религиозных объединений, граждан. В нашей стране профилактика экстремистских проявлений должна рассматриваться как инструмент объединения усилий граждан Республики Казахстан в укреплении нашего экономического и политического потенциала. Поэтому особо важна организация слаженной работы государственных учреждений, общественных и религиозных организаций на всех уровнях системы государственного управления и общественной деятельности. Без целенаправленной и согласованной работы этих двух систем невозможно бороться с экстремизмом и терроризмом, невозможно воспитание молодого поколения в духе патриотизма и веротерпимости, что необходимо для обеспечения безопасности общества в целом.

Список использованной литературы:

1. Узденов Р.М. К вопросу о классификации разновидностей экстремизма // Социально-психологические, экономические и юридические проблемы развития современного общества в России: Материалы VI межвузовской научно-практической конференции (23-24 марта 2006). Ставрополь, -Ставропольский филиал Московского гуманитарно-экономического института. 2006.
2. Назарбаев Н.А. Критическое десятилетие. - Алматы: Атамұра, 2003.
3. Послание Президента Республики Казахстан - лидера нации Н.А. Назарбаева народу Казахстана Стратегия «Казахстан-2050» Новый политический курс состоявшегося государства // Казахстанская правда от 15.12.2012 года.
4. Кумыспаева Н. За экстремизм и терроризм с начала года в Казахстане осуждены 29 человек // «Казахстанская правда», 29.09.2014 г.
5. Галат И. Казахстан в цифрах: статистика за 16 ноября 2015 года // «Власть», 16.11.2015 г. (<https://vlast.kz/strana/14110-kazahstan-v-cifrah-statistika-za-16-noabra-2015-goda.html>).
6. Конституция Республики Казахстан (принята на республиканском референдуме 30 августа 1995 года), <http://www.zakon.kz>.
7. Кодекс Республики Казахстан от 03.07.2014г. N 226-V ЗРК "Уголовный кодекс Республики Казахстан", <http://www.zakon.kz>
8. <http://kazislam.kz/ru/siz-bilesiz-be/item/12746-za-chto-mogut-lishit-grazhdanstva-kazahstana>
9. <http://www.zakon.kz/4806986-kakie-terroristicheskie-organizacii.html>

Курмашева Г.Р., учащаяся 11 класса школы-лицея им.А.Букейханова

Научный руководитель – ст.преподаватель Джаксыбаева Г.М.

Карагандинский экономический университет Казпотребсоюза, г.Караганда, Республика Казахстан

ВЗГЛЯДЫ Ж. ДОСМУХАМЕДОВА НА ИСЛАМСКОЕ ПРАВО

Президент Республики Казахстан Н.А. Назарбаев в своем выступлении отметил: «На протяжении многих столетий территория Великой Степи отличалась интегрированным мирным сосуществованием многих народов, которые исповедовали разные религии – тенгрианство, зороастризм, буддизм, христианство, иудаизм, ислам и другие. От древних времён и до наших дней эта земля, через торговлю и культурный обмен, выполняет функцию своеобразного связующего звена между Азией и Европой. Она и сейчас является родным домом для представителей многих народов и вероисповеданий... Вопрос о мирном существовании и конструктивном взаимодействии народов, религий, государств и правительств в наше время приобретает особо актуальное значение. Из чисто теоретической плоскости он перешёл в разряд важнейших практических задач. Именно поэтому продолжение диалога религий, культур, цивилизаций, который усилиями многих выдающихся политических и религиозных деятелей по сути не прекращался с давних времён до наших дней, представляется крайне необходимым... Есть великие неоспоримые ценности, никак не связанные с материальным благополучием, которые навсегда останутся для человека приоритетными и основополагающими. Главные из них – духовность, нравственность. Их основными носителями является религия, сохраняющая выработанные веками национальные и религиозные традиции, самобытный исторический и культурный опыт каждого народа» [1]. И в настоящее время мусульмане Казахстана придерживаются многих традиций, которые сохранились в памяти народной, к примеру, отмечают религиозные праздники. В исламе праздники называются по-арабски – на языке Корана, однако существуют и параллельные названия на других языках народов

мусульманского мира, в частности, языках тюркской группы, на которых говорят татары, узбеки, казахи, турки.

В современном мире, в том числе в Казахстане, где проживает более 130 народностей, ислам, продолжает играть особую роль в сохранении многовековых традиций, самобытной истории и культуры каждого народа.

Казахстан в силу геополитических условий – область, определенным образом, «периферийная» по отношению к центрам ислама, однако в своих существенных, общечеловеческих чертах ислам в какой-то степени сохранился в стране. Проникнув в Казахский край и «столкнувшись» с многовековым казахским обычным правом, ислам не стал ведущим принципом государственной жизни и политики, но утвердился как компонент культуры в религиозно-культурной практике. В настоящее время ислам в Казахстане являет собой древние духовные представления и национально-бытовые традиции казахов.

В целях сравнительного анализа Ж. Досмухамедов, как и многие казахские мыслители, не только изучал русское, европейское и казахское обычное право, но и исследовал шариат. Путь ислама и сам исламский закон называют шариат. По его мнению, любая религия должна пропагандировать общечеловеческие и нравственные ценности, которые поддерживают духовное единство народа. Глубинные духовные основания ислама уходят в общинность, где существовало равенство и общественные интересы стояли выше интересов индивидуальных. Поэтому милосердие, оказание помощи слабым и нуждающимся были основными постулатами мусульман.

Основным источником исламского права признается Коран. Ж. Досмухамедов бережно, с глубоким уважением относился к традициям и обычаям мусульманских народов, почитал священную книгу Коран. Для Ж. Досмухамедова очень важно было сохранить духовные ценности для потомков. И во время Февральской революции, когда в стране был «сплошной беспорядок», он сохранил редкий экземпляр книги Корана – этот уникальный по стихосложению, бытовой мудрости свод морально-нравственных, религиозных, гражданских, политических и юридических норм: «Мы сидели в Петербурге, в мусульманском совете. Русские уже открыто враждовали между собой. Большевики бродили по городу и обстреливали все учреждения. Мусульманский совет тоже был подвергнут обстрелу. В городе сплошной беспорядок. В народе печаль. В минуту, когда каждый думал о своей судьбе, в моей голове блеснула священная мысль. Я вспомнил, что самая первая рукопись Корана, написанная рукой халифа Османа, хранится в петербургском музее свергнутого царя. В тот момент, когда все в мире стояло вверх дном, мной завладело одно-единственное стремление – во что бы то ни стало спасти священный Коран. Я поделился своей мыслью с другими членами мусульманского совета. Все боялись, никто не посмел идти со мной. А я подумал: стоит ли жалеть жизнь, когда может погибнуть Коран? Под ливнем огня на улицах я прибежал в музей. Здесь все было перевернуто вверх дном. Преодолев немало препятствий, не считаясь ни с кем, я добрался до священного Корана, написанного кровью сердца Османа. Схватив Коран в объятия, я выскочил из музея. Сквозь непрерывный поток врагов, под ливнем огня, вот этими руками я принес Коран в мусульманский совет» [2, с.182]. Этот факт описан и в энциклопедическом словаре «Ислам на территории Российской империи» и в книге исследователя Максата Таж-Мурата «Батыс Алаш-Орда» [3, С.108-109]. Этот редкий экземпляр – подлинник священного Корана, написанный рукой халифа Османа, был передан в Духовное управление г. Уфы, а после в исторический музей г. Ташкента.

С первых шагов политической деятельности казахские лидеры, в том числе Ж. Досмухамедов, стремились к тесной связи с общероссийским мусульманским движением. Сотрудничая с ними, во главу угла они ставили решение региональных задач. Большие надежды возлагались на мусульманскую фракцию в Государственной Думе. Пытались решать проблемы и через мусульманские съезды, мусульманскую печать, организационные структуры. Деятели широко распространяли информацию о проблемах

казахского общества, подключив к их решению всевозможные силы и инстанции. В отличие от ряда других мусульманских этносов России, особенно Центрально-азиатского региона, в кочевых и полукочевых аулах Казахстана влияние ислама сказывалось главным образом в быту, обычаях и традициях и менее значительно – в сфере идеологии и политики. Особенно отчетливо это проявилось в 1905 – 1920 гг. Примером тому являются политические биографии таких лидеров движения «Алаш», как: Ж. Досмухамедова, В. Таначева и других казахских участников общероссийских мусульманских съездов, секретаря бюро мусульманской фракции IV-й Государственной Думы, затем главы Кокандской автономии М. Чокая. Следует отметить, что общественно-политическое движение религиозной направленности не получило в степном крае своего существенного развития. Очевидно, что слабость позиции ислама предопределила выдвижение именно казахской интеллигенции на политическую арену всего Центрально-азиатского региона в период революции и Гражданской войны, а также сохранила ее влияния в советском руководстве Туркестана в начале 1920-х годов. Вплоть до 1924 года большевики-казахи возглавляли ЦИК, ЦК Компартии и правительство Туркестанской АССР. К примеру, такие исторические личности, как Т. Рыскулов, Н. Тюрякулов и другие.

Ж. Досмухамедов с уважением относился к мусульманской религии, неотъемлемой частью которой является мусульманское право. По мнению мыслителя, до начала XIX века шариат, несмотря на изменения его догматов, отвечал потребностям мусульманских народов. Однако в отличие от казахского обычного права шариат, являющийся сводом религиозных и правовых правил поведения, которым должны следовать мусульмане, был суров. Меры наказания по уголовным и другим преступлениям в мусульманском праве были намного жестче, чем в казахском обычном праве, хотя и заменялись в некоторых случаях уплатою штрафа. Политические взгляды Ж. Досмухамедова были направлены на сохранение норм институтов права кочевой цивилизации казахов, так как казахи во все времена жили и управлялись по законам предков. По его мнению, введение в Казахском крае норм законов шариата не способствует прогрессу. Однако при разработке новых законов, соответствующих требованиям времени и общественно-политическим отношениям, мыслитель считал необходимым использовать все прогрессивные нормы законов в казахском обычном праве и шариате.

Консолидация и защита интересов мусульманских народов стали центральными вопросами государственно-правовой системы взглядов видного политика, профессионального юриста Ж. Досмухамедова. Будучи одним из руководителей Всероссийского мусульманского совета он поднимал проблемы не только казахов, но и всех мусульманских народов, проживающих на территории России. Выдвигая идею автономии степного края и создания казахского государства, он подчеркивал необходимость объединения других родственных народов – узбеков, башкиров, татаров, узбеков. Однако он не испытывал предвзятое отношение к нетюркским народам, так как понимал, что простые русские крестьяне так же угнетены.

Мыслитель считал, что казахам необходимо опираться на родственные народы, для которых земельный вопрос был самым главным. Если казахи были классическими представителями скотоводческого типа хозяйственно-культурной деятельности, то узбеки, таджики, туркмены, киргизы в основном занимались земледелием. Однако Ж. Досмухамедов был убежден, что для всех этих этнических групп была характерна комплексная экономика, сочетающая скотоводство с земледелием. В отличие от М. Чокая, пропагандировавшего консолидацию всех тюркских народов в рамках единого политического образования, Ж. Досмухамедов предлагал образовать на этнической основе самостоятельные автономные государства, которые на равных правах вошли бы в составе Российской Федерации. Однако пределом мечтаний мыслителя было образование Казахского государства. По его мнению, каждый народ должен иметь право самостоятельно управлять своей автономией и решать собственные вопросы.

Список использованной литературы:

1. Выступление Президента Республики Казахстан Назарбаева Н.А. на открытии Съезда мировых и традиционно-национальных религий \ \ <http://www.akorda.kz>.
2. Сейфуллин С. Тернистый путь: Историко-мемуарный роман / Пер. с каз. – Алма-Ата: Жазушы, 1975. – 431 с.
3. Тәж-Мұрат М. Батыс Алаш–Орда. – Ақтөбе: А-Полиграфия ЖШС, 2003. – 232 б.

Мансурова Б. студентка 4 курса

Научный руководитель – преподаватель, магистр Альбекова М.Г.

Карагандинский экономический университет Казпотребсоюза, г.Караганда, Республика Казахстан

ПРОТИВОДЕЙСТВИЕ РЕЛИГИОЗНОМУ ЭКСТРЕМИЗМУ И ТЕРРОРИЗМУ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН

В настоящее время религиозный экстремизм и терроризм являются проблемой многих государств во всем мире. Но в каждой стране, в каждом обществе есть свои особенности. В Казахстане проблема религиозного экстремизма и терроризма представляет серьезную угрозу национальной безопасности.

На современном этапе наиболее остро возник вопрос по выявлению, раскрытию и расследованию преступлений, террористической и религиозно-экстремистской направленности, т.е. связанных с деятельностью нетрадиционных религиозных конфессий и культов. Экстремизм и терроризм в любых формах своих проявлений превратились в одну из самых опасных проблем современности, и представляет реальную угрозу национальной безопасности страны: похищение людей, захват заложников, взрывы бомб в государственных учреждениях и общественных местах и т.д. Поэтому проблема противодействия терроризму и экстремизму – это одна из наиболее важных задач обеспечения безопасности на государственном уровне.

Для начала необходимо определить, что представляет собой экстремизм и терроризм. **Экстремизм** — это приверженность крайним взглядам и, в особенности, мерам [1]. Среди таких мер можно выделить провокацию беспорядков, гражданское неповиновение, террористические акции, методы партизанской войны. А приставка «религиозный» подразумевает приверженность к какому-либо вероисповеданию.

Понятие терроризма законодательно определено в ст.1 Закона РК «О противодействии терроризма». Терроризм - идеология насилия и практика воздействия на принятие решения государственными органами, органами местного самоуправления или международными организациями путем совершения либо угрозы совершения насильственных и (или) иных преступных действий, связанных с устрашением населения и направленных на причинение ущерба личности, обществу и государству [2].

Таким образом, в основе религиозного экстремизма и терроризма лежит идеология насилия и практика воздействия на государственные органы власти, связанные с устрашением населения и с иными формами противоправных насильственных действий.

С момента обретения независимости в Казахстане осуществляются достаточно разнообразные способы противодействия религиозному экстремизму и терроризму. Государственные органы, организации и учреждения всех форм собственности, общественные и религиозные организации, население осуществляют деятельность по:

- профилактике религиозного экстремизма и терроризма и совершенствованию мер, направленных на формирование в обществе толерантного религиозного сознания и иммунитета к радикальной идеологии;

- повышению эффективности выявления и пресечения проявлений религиозного экстремизма и терроризма, в том числе путем совершенствования системы обеспечения деятельности специальных государственных и правоохранительных органов;
- минимизации и ликвидации последствий экстремистской и террористической деятельности [3].

Одним из основных направлений борьбы с экстремистскими и террористическими проявлениями в общественной среде выступает их профилактика. При этом особое внимание уделяется вопросам активного подключения политико-экономических, правовых, социальных, воспитательных, пропагандистских и иных мер, осуществляемых государственными органами. В этой связи необходимо отметить и деятельность Агентства Республики Казахстан по делам религий, который проводит важную работу по профилактике религиозного экстремизма в молодежной среде.

В настоящее время созданные Агентством информационно-пропагандистские группы проводят масштабную работу по обеспечению свободы вероисповедания и предупреждению религиозного экстремизма среди населения. Целью данной Информационно-пропагандистской группы является донесение до населения полной и достоверной информации по вопросам религий.

Противодействие терроризму и религиозному экстремизму в Казахстане имеет превентивную направленность и является одним из важных направлений в обеспечении национальной безопасности страны. Основной и немаловажный курс противодействия экстремизму и терроризму в РК является научно-правовая база. В Республике Казахстан создается система законодательства в сфере предупреждения и противодействия террористической и экстремистской деятельности. Особый акцент сделан на совершенствование соответствующей правовой базы и использование имеющихся у государства правовых способов для предотвращения и должного реагирования на экстремистские проявления в общественной среде и террористическую деятельность. В этой связи необходимо отметить принятие целого ряда Законов, в частности, Закон РК от 13 июля 1999 г. № «О борьбе с терроризмом», Закон РК от 18 февраля 2005 г. «О противодействии экстремизму», Закон РК от 28 августа 2009 года № 191 «О противодействии легализации (отмыванию) доходов, полученных незаконным путем и финансированию терроризма».

Также принята Государственная программа по противодействию религиозному экстремизму и терроризму в Республике Казахстан на 2013 – 2017 годы, утвержденная Указом Президента Республики Казахстан, основной целью, которой является обеспечение безопасности граждан и государства посредством предупреждения проявлений религиозного экстремизма и предотвращения угроз терроризма.

Вместе с тем, несмотря на принимаемые меры, с каждым годом экстремистская и террористическая деятельность становится все более организованной и в ряды таких группировок под воздействием деструктивных сил вовлекаются все новые лица.

Проделана значительная работа по созданию и совершенствованию законодательной и организационной базы для выявления и пресечения предпосылок экстремизма и терроризма, выработана система мер обеспечения безопасности общества от угрозы терроризма, эффективность которой последовательно повышается. Естественно, определяющим фактором в противодействии международному терроризму и религиозному экстремизму недостаточны лишь правовые методы.

Полностью пресечь угрозу терроризма и экстремизма только лишь силовыми методами невозможно. Поэтому гражданское население также должно подключиться и принимать активное участие в борьбе за общественную безопасность.

Список использованной литературы:

1. Akorda.kz/ru/news/councils_sittings_meetings/2011/07/segodnya_v_akorde_pod_predse datelstvom_glavy_gosudarstv (Address date 5.03.2012)
2. Закон Республики Казахстан от 13 июля 1999 года № 416-І «О противодействии терроризму» (с изменениями и дополнениями по состоянию на 01.01.2018 г.)
3. Указ Президента Республики Казахстан от 24 сентября 2013 года № 648 «О Государственной программе по противодействию религиозному экстремизму и терроризму в Республике Казахстан на 2013 - 2017 годы».

Мусабекова Д. - студентка 3 курса

Научный руководитель- Хамзина К.К., магистр экономических наук, преподаватель, колледжа экономики, бизнеса и права Карагандинского экономического университета Казпотребсоюза, г. Караганда, Республика Казахстан

РЕЛИГИОЗНЫЙ ЭКСТРЕМИЗМ В УСЛОВИЯ ТЕРРОРИЗМА

Терроризм в конце XX - начале XXI веков стал одним из самых опасных и труднопрогнозируемых явлений, приобретающим все более разнообразные формы и угрожающе глобальные масштабы.

Активность одиночек, чем был терроризм до XIX века, во второй его половине превратилась в целое политическое направление со своей идеологией, политическими целями и лидерами. В 20-м столетии терроризм окончательно оформился как политический фактор, действующий не на обочине, а в гуще происходящих событий. Представляя собой сложное, многоаспектное и крайне негативное социально-политическое явление, он давно перерос рамки национальных границ и превратился в масштабную угрозу для безопасности всего мирового сообщества.

С каждым годом терроризм приобретает все более высокоорганизованный дестабилизирующий характер. Отмечается получающее широко распространенную практику взаимодействие террористических организаций в рамках отдельных стран, регионов, а также мира в целом, что значительно повышает общий потенциал террористических угроз для международной и национальной безопасности. Подобные связи террористических структур устанавливаются, как правило, между близкими или одинаковыми по своим идейно-политическим позициям организациями. При этом наблюдается объединение структур различных направлений, особенно религиозных и этнических, что является в настоящее время крайне опасной тенденцией современного терроризма. Приходится констатировать, что сегодня уже сформировались геополитические экстремистские коалиции, действия которых носят трансграничный характер и хорошо финансируются.

Следует учитывать, что тенденция роста и распространения терроризма обуславливается наличием и возникновением целого ряда межгосударственных и внутренних конфликтных факторов политического, социально-экономического, территориального, исторического, национального, религиозного и иного характера. Поощрение и инспирация их извне создают благоприятные условия для сохранения и разрастания деструктивизма, не позволяя в полной степени реализовать меры по нормализации складывающейся ситуации.

Отмечается, что в возникновении и распространении терроризма и экстремизма определенную значимость играют государственно-политический и геополитический факторы. Существующие противоречия и конфликты между некоторыми странами способствуют повышению интереса государств к использованию терроризма и экстремизма с целью ослабления противоборствующей стороны. Не проводя каких-либо далеко идущих параллелей следует признать, что современная антитеррористическая борьба в некоторой степени страдает односторонностью, не учитывающей причинно-

следственной связи между теми или иными событиями. Во многом это связывается с тем, что в международном терроризме, исходя из его внутренней "природы", содержится политический фактор. С учетом того, что каждое государство, выстраивая свою внешнюю политику, преследует определенные цели, любая акция международных террористических структур может одновременно наносить ущерб одним и определенным образом играть в пользу интересов других государств, что является основным источником т.н. двойных стандартов при оценке террористических угроз. Это позволяет терроризму и экстремизму распространяться и эволюционировать, прикрываясь политической, религиозной и национально-освободительной риторикой. Именно данный факт указывает на то, что до сих пор международное сообщество не выработало единого понимания «терроризма» и «экстремизма».

Складывающаяся ситуация вызывает необходимость пересмотра сложившихся представлений об организации системы мер по обеспечению безопасности общества и государства.

Понятно, что усилий одной страны, даже самых масштабных, недостаточно для борьбы с такими трансграничными явлениями как терроризм и экстремизм. В этой связи, Казахстаном подписан ряд международных и межгосударственных договоров и соглашений. Республика стала участницей почти всех международных универсальных конвенций по борьбе с терроризмом. Наиболее тесно в области борьбы с терроризмом и экстремизмом Казахстан взаимодействует со спецслужбами стран СНГ, США, Китая, Турции и некоторых других государств. Казахстаном заключены двусторонние соглашения о сотрудничестве в сфере противодействия терроризму и международной преступности с 13 странами.

В Казахстане выработалась и постепенно совершенствуется система мер обеспечения безопасности общества и государства от террористических угроз, что позволило накопить определенный опыт в выявлении и пресечении деятельности террористических организаций. В последние годы в нашей стране проделана значительная работа по созданию и совершенствованию законодательной и организационной базы для выявления и пресечения предпосылок терроризма и экстремизма. В июле 1999 года в Казахстане был принят Закон «О борьбе с терроризмом», определивший правовые и организационные основы борьбы с терроризмом в республике, порядок деятельности государственных органов и организаций, независимо от форм собственности, а также права, обязанности и гарантии граждан в связи с осуществлением борьбы с терроризмом.

Принят ряд других законодательных актов по линии борьбы с терроризмом и экстремизмом. Проводится работа по предупреждению и нейтрализации предпосылок к возникновению экстремистских проявлений, выявлению лиц, причастных к террористической деятельности и скрывающихся на территории Казахстана от преследования за совершенные преступления в других странах. Безусловно, определяющим фактором в противодействии международному терроризму и экстремизму является создание условий, способствующих предотвращению их проявлений на территории страны. Надо отметить, что осуществляемая деятельность по борьбе с этими вызовами и угрозами в Казахстане является не только набором силовых методов. Все понимают, что данную проблему таким образом не решить. Главное - создание условий (социально-политических, экономических, культурных) с тем, чтобы выбить почву из-под ног носителей и проповедников экстремистских идей и учений.

Роль религии имеет очень важное значение в борьбе с терроризмом и экстремизмом. Это особенно актуально в связи с тем, что международные террористические организации в своих подрывных и противоправных деяниях прикрываются религиозной атрибутикой и идеологией.

В целом можно отметить, что религиозный экстремизм способен в перспективе превратиться во внушительную политическую силу, претендующую на создание альтернативы конституционным органам власти в некоторых государствах. Так

называемая «тихая» экспансия, осуществляемая его приверженцами под видом благотворительности путем предоставления гуманитарной и иной помощи через различные неправительственные фонды и организации, проводимая просветительская работа в частных учебных заведениях, медресе и другие подобные мероприятия постепенно уступают место радикальным методам насаждения религиозного экстремизма.

Необходимо сразу оговориться, что возникновение исламских радикальных, экстремистских течений не было результатом эволюции самого ислама как мировой религии. Источником радикализма и экстремизма становились те течения и организации, которые стремятся присвоить себе право выступать единственными истинными выразителями интересов и чаяний народа. Столкнувшись по-своему основные положения Корана и сунны, они стремились приспособить их к своей практической деятельности для достижения сугубо политических целей. В связи с этим некорректно и неправомерно использование таких обобщающих терминов, как «исламский терроризм», «исламская угроза» при характеристике деятельности различных движений и групп в мусульманском мире. Все эти движения и организации, поставившие перед собой цель реисламизации общественно-политической жизни в мусульманских странах, реформирования ее по критериям "чистого", первоначального ислама относятся, по существу, к особой политической идеологии. Эти экстремисты выступают не за возврат к прошлому, а за подчинение себе путем политической борьбы современного общества. В связи с этим они кардинально пересмотрели и понятие «джихада», переведя его из плана духовного усилия верующего на пути познания Аллаха в план вооруженной борьбы с неверными.

Большую тревогу вызывает высокий уровень нелегальной миграции, прежде всего из тех стран, в которых действуют террористические организации.

Наряду с известной и присущей деятельностью организованных преступных группировок (наркобизнес, контрабанда и торговля оружием и людьми, отмывание денежных средств и т.п.), проявилась новая тенденция - сращивание отдельных этнических криминальных группировок с этническими террористическими и экстремистскими структурами.

Кроме обозначенных угроз - международного терроризма, религиозного экстремизма, расширения незаконного оборота наркотиков и оружия, увеличения потока нелегальной миграции, - обозначились контуры новых вызовов стабильности в Центральной Азии в виде напряженной социально-экономической обстановки в отдельных густонаселенных районах, недостатка водных ресурсов, ухудшения экологии.

Эти негативные тенденции повышают значимость совместных действий по созданию эффективных механизмов региональной безопасности. В их основу может быть положен принцип формирования концентрических кругов стабильности вокруг Центральной Азии. Национальная безопасность центрально-азиатских государств должна быть тесно связана с безопасностью всего центрально-азиатского региона. Безопасность региона следует рассматривать как составляющую часть евроазиатской системы безопасности, являющейся в свою очередь частью глобальной системы безопасности.

Необходимость сотрудничества в подобном контексте подтверждается самим процессом развития ситуации в мире, в ходе которого рельефно проявился глобальный характер современных угроз безопасности.

Машрапов С.С., Сапарғали А, 3 курс студенттері
Ғылыми жетекші – аға оқытушы, заңтану магистрі Адильбекова Қ.Қ.
Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті, Қарағанды қ., Қазақстан
Республикасы

ТЕРРОРИЗМГЕ ҚАТЫСТЫ КӨКЕЙКЕСТІ МӘСЕЛЕЛЕР

Терроризм қылмысы өзіне тән барлық үлгілері мен қоғамда орын алушылықтары, таралу аумағы, белсенділігі және адамдарға қатысты арсыздығы, қатаңдығы, зұлымдығы бойынша әлемдік мәндегі көкейкесті мәселелердің қатарына көтерілуде. Оның нәтижесінде мыңдаған адамдардың қыршын тағдыры үзіледі, қалпына келтіруге көптеген жылдар кететін тарихи, рухани, материалды, мәдени құндылықтар қирайды. Терроризм әлеуметтік және ұлттық топтар арасында бір-бірлеріне деген жеккөрушілік, сенімсіздік сезімдерін туындатады. Ол кейбір адамдардың, топтардың, ұйымдардың зұлымдық ниетіндегі саяси, діни, ұлттық пиғылдарын жүзеге асыру құралына айналуға мүмкіндік береді. Террористік әрекеттердің жәбір көрушілері қоғамның бейбіт тұрғындары, мемлекеттің болашағы, яғни бүлдіршін балалар, жас жеткіншектер және жазықсыз қарттар, шиеленіске ешқандай қатыстары жоқ адамдар болады. Шындығында терроризм құбылысы жекеленген мемлекеттердің ғана емес, жалпы халықаралық қауымдастықтың қауіпсіздігіне қауіп төндіріп тұрған наубат болып табылады. Алайда, аймақтық та, ұлттық та деңгейде қолға алынып жатқан шаралар терроризмнен төнетін қатердің сипатына бара-бар болмай отыр.

Дүниежүзінің заңгерлері үшін терроризм түсінігі ашық мәселе ретінде қарастырылуда. Нақты уақытта бірде-бір құжатта терроризм құбылысына берілген айқын да, нақты анықтама жоқ, оған жүзден астам анықтама берілуде. Біреулері оны әлеуметтік құбылыс десе, кейбіреулері оған мүлдем қарсы пікір білдіруде. Осы тұрғысында бірінші пікірлердің болмағанымен, терроризм жеткілікті дәрежедегі күрделі әлеуметтік құбылыс ретінде саналады, бұл жерде экономикалық, саяси, адамгершілік белгілері бір-бірімен байланысып жатады. Жалпыға ортақ тұжырымдаманың жоқтығы бұл қатерге қарсы күрес жоқтығын білдірмейді.

Республика Президенті Н.А.Назарбаевтың «Сындарлы он жыл» деген еңбегінде: «Терроризм өзінің болжаусыздығымен және тосындығымен нақтылы үрей сезімін ұялатып, жұртшылықтың бәрін дерлік шарасыз да жазмыштық қауіп-қатермен шырмап тастайды. Оның тарапынан келетін соққының бағыт-бағдары мен уақыты болжаусыз, сондықтан да айрықша алаңдатады» деп көрсетілген [1].

Кейбір шетелдік зерттеушілер терроризмді әлеуметтік кикілжіңнің ерекше бір түрі ретінде қарастырады. Халықаралық терроризмді зерттеу институтының директоры И.Александр «терроризм – маргиналды құрылымдардың қанағаттандырылмағандығы және келіспеушілігінің арнасы. Террористік құралдар мен тәсілдер әрекет етіп отырған әлеуметтік жүйені тұрақсыздандырады» деген пікірді ұстанады.

Американдық ғалым-заңгер Д.Робертсонның пікірінше, терроризм - заңсыз әрі зиян келтіретін, тікелей қылмыспен тек жанама байланыстағы талаптарды мазмұндайтын, саяси ниетіндегі, өз алдына қорқыныш сезімдерін тудыруды мақсат етіп қоятын, жүзеге асыру үшін жарылғыш заттар, қару-жарақ тәріздес түрлі кездейсоқ тәсілдерді қолданатын әрекеттердің, сондай-ақ, тұтастай мемлекеттердің қатысуымен өтетін әрекеттердің нысаны ретінде түсіндіріледі.

"Терроризм - бұл зомбылықты пайдаланудың көмегімен тұрғылықты халыққа мүмкін емес сұмдық әсер қалдыру талпынысының стратегиясы", деп түсіну терроризмді саяси қақтығыстың дәстүрлі нысандарынан айыруда неғұрлым шынайы әрі дұрыс тұжырымдама болатын сияқты [2].

Терроризмнің неғұрлым маңызды сипаттамаларын анықтауда бастама болып мынадай қағида пайдаланылуы мүмкін: кез келген зомбылық - терроризм емес, бірақ қандай да болмасын терроризм әр қашанда психикалық немесе физикалық зорлық

болмақ. Бұл мәселені зерртеушілердің барлығы бірауыздан, саяси зорлық нысаны ретінде терроризмнің басты ерекшелігі мораль және құқық нормаларын қасақана елемеуде екенін айтып отыр. Бұл ойды нақтылай түсетін болсақ, әлеуметтік-саяси құбылыс кейпінде терроризм мораль және құқық нормаларына қатысты менсінбеушілік және шектен тыс нигилизмдікпен сипатталатын, зорлықшыл саяси күрестің бір түрі деуімізге болады.

Шын мәнінде, терроризм, зорлық-зомбылық ретінде жүйелі, шабуылды немесе жаппай көпшілік сипатта жүріп, болжаусыз шабуылдар тактикасын ұстануы мүмкін. Онысымен жеке тұлғаға да, тұтас қоғамға да біркелкі тұрақсыздандырушы ықпал етеді. Ешкімде өзін қауіпсіздікте сезіне алмайды. Алғашқыда беймәлімдік туғызатын үрей, абыржу болса, кейіннен қорқыныш қысымына алады. Үрей – бұл терроризмнің үстеме нәтижесі емес, ақырғы мақсаты. Бұл контексте терроризмнің өзі «алдын ала үрейлендіру көмегімен әлеуметті басқару тәсіліне» айналып, әсер ету объектілері, әрекетінің мақсаты және әдістерімен ерекшелінеді.

Терроризмді дұрыс түсініп, ұғынуда оның ғылыми жіктелуі анықтаушы мағынаға ие болып, басты рөл атқарады. К.Миньковский және В.Ревин сияқты ғалымдар, халықаралық құқықтық құжаттар мен шетелдік нормативтік актілерге жүгініп, терроризмді мемлекеттік (бір мемлекеттің басқа мемлекетке қарсы ұйымдастырылған немесе қолдау көрсетілген), халықаралық, жүйеленген, мемлекетшілік, діни, таңбалы (точечный) терроризм деп қарастыруды ұсынған.

Тәуелсіз Мемлекеттер Достастығына қатысушы мемлекеттердің терроризмге қарсы күрестегі ынтымақтастығы туралы шартта «Терроризм – қоғамдық қауіпсіздікті бұзу, билік органдарының шешімдерін қабылдауына ықпал ету, халықты қорқыту мақсатында жасалатын, қылмыстық жазаланатын құқыққа қарсы әрекет» деп баяндалған.

Қазақстан Республикасының қылмыстық кодексінде қоғамдық қауіпсіздікке және қоғамдық тәртіпке қарсы бағытталған қылмыс ретіндегі терроризмге мынадай анықтама берілген: «жарылыс жасау, өрт қою немесе адамдардың қаза болуы, елеулі мүлктік зиян келтіру, қоғамға қауіпті өзге де зардаптардың туындау қаупін төндіретін өзге де іс-әрекеттер, қоғамдық қауіпсіздікті бұзу, халықты үрейлендіру, Қазақстан Республикасы мемлекеттік органдарының, шет мемлекеттің немесе халықаралық ұйымның шешім қабылдауына ықпал ету мақсатында жасалған, сондай-ақ аталған іс-әрекеттерді дәл сол мақсатта жасаймын деп қорқытатын әрекеттер» [3].

Жоғарыда баяндалған анықтамалардың барлығын топшылаған күннің өзінде «терроризм» түсінігіне нақты анықтама беру өте қиын. «Террор» сөзі латынның «қорқыту», «үрейлендіру» деген сөздерінен шыққан, орта ғасырлар мен қазіргі уақытта мемлекеттік немесе саяси қылмыстардың құрамдық сөз тіркестерінде пайдаланылған. ХҮІ-ХҮІІ ғасырларда Европаның кейбір мемлекеттерінде «террористік қызмет» ұғымы мемлекеттік қылмыстарды қоса алғанда «ұрлық» түсінігімен байланысты кез келген қылмыстық әрекеттерді анықтаған кезде қолданылған. Кеңестік өкіметтің алғашқы жылдары терроризм революцияға қарсы қозғалыстармен байланысты болған. Сол кезеңдердегі қылмыстық кодекстерде (1922,1926,1960) қоғамдық қауіпсіздікке қарсы бағытталған қылмыстарға арналған баптар болған [4].

Кейінгі кездері терроризм анықтамасына кез келген қасақана саяси мақсатта тұлғаға, меншікке қарсы заңсыз күштерді қолдану немесе зорлық жасау деп анықталуда. Әдетте, терроризм өзінің алдына қойған саяси немесе әлеуметтік мақсаттарына жету үшін, үкіметті, бейбіт тұрғындарды қорқыту мақсатында қару қолдану арқылы жасалады.

Терроризмнің кең етек алуында адамдар арасындағы нәсілшілдік пен ұлтшылдық идеясының әсер етуі жоққа шығарылмайды. Бір ұлтқа екінші ұлттың үстемдігін орнату үшін ұлтшылдар терроризмді пайдалану мүмкіндігі де баршамызға аян құбылыс десек қателеспейміз. Сондықтан да, қазіргі таңда кез келген мемлекет үшін өз аумағындағы және бүкіл әлемдегі қауіпсіздікті қамтамасыз ету мәселелерінің айрықша мәнге ие болуының мәні осында. Терроризм мемлекеттер арасындағы қарулы қақтығыстардың нәтижелерінен шығатынын да естен шығармау керек. Осы тұрғысында халықаралық

терроризммен бірлесіп күрес жүргізу шаралары бойынша Қазақстан Республикасында алыс және жақын шетелдермен өзара ықпалдасу жұмыстары жүргізілуде және осындай құбылыстардың алдын алу және жою мақсатында ортақтасып қабылданған шаралар қолданылуда.

Терроризмнің пайда болуына және таралуына жұмыссыздықтың биік деңгейі, жалақының төмендігі, болашақтың бұлыңғырлығы, әлеуметтік шиеленістердің көбейе түсуі де көп әсер ететіндігі, көпшілігімізге таныс мәселе. Қысқаша айтқанда, оның түпкі себебі дамудың теңсіздігінде жатыр, ол дегеніміз әр түрлі мәдени жүйелерде қатал үн қату қарсылығын тудырып, террористердің ең бір белсенді түрдегі арсыздықпен пайдалануына жағдай жасауын білдіреді.

Сонымен, тізе беретін болсақ, терроризмнің шығу тегі көп жақты құбылыс. Президентіміз Н.Ә.Назарбаевтың пайымдауынша, қазіргі таңдағы терроризм ұйымдастырылған құрылымы бар, өзінің қаржы жүйесі бар және бір қарағанда міндеті мен мақсаты мүлде басқаша болып көрінетін, көптеген террористік ұйымдардың қызметін үйлестіріп отыратын және аумақтық штаб-пәтері бар бұқаралық сипатқа ие болады.

Терроризм және халықаралық терроризм қылмыс ретінде, ұйымдастырылған қылмыстың бір бөлігі ретінде кез келген мемлекеттер үшін ұлттық, аумақтық және әлемдік мәселелерді шешу жолындағы кедергі болу қаупі төніп тұр. Қазақстанға жақын орналасқан өңірдегі террорлық белсенділіктің елеулі өресі қауіпсіздік жүйесін жоғарғы дайындықта ұстап отыруды қажет ететіндігі баршамызға аян кезек күтірмейтін мәселе. Зерттеулер көрсеткендей терроризмді бақылау - бұл осындай әрекеттерді ғылыми және ресми түрде түсіну, соларды туғызатын күштер мен жағдайларды анықтау, сондай-ақ террорлық әрекеттердің алдын алу және жою бойынша саяси, құқықтық және басқа да шараларды орындау. Осы тұрғысында біздің мемлекетімізде нақты уақытта терроризм мәселесі мен оны туындатушы себептерді шешуге мемлекеттік органдар тарапынан айтарлықтай көңіл бөлініп отыр. Мемлекет аумағының, әсіресе елдің оңтүстік өңірінің, бүкіл бөлігі бойынша шекара күзетін күшейту үшін қосымша шаралар жасалуда. Осы мақсатта оңтүстік әскери округ құрылды, оған қосымша Батыс, Шығыс және Орталық – негізгі өңірлік бағыттар бойынша үш әскери округ жасақталғанын айтуымызға болады. Қазіргі кезде Қазақстан Республикасы басқа да құрылымдық бірлестіктердің белсенді ұйытқысы болуымен бірге Антитеррористік коалиция қабылдайтын шараларға да белсенді қолдау көрсетуде.

Жоғарыда көтерілген мәселелерден байқағанымыздай, терроризмнің алдын алу және жоюға қатысты сұрақтар өз кезегінде біздің мемлекеттегі де көкейкесті мәселелердің қатарына қосылып отырғандығын білеміз. Бүгінгі Қазақстан өз елінің халқының тұрмыс жағдайын жақсарту, ел ішінде татулық пен бірлікті нығайту, өз аумағына жақын орналасқан мемлекеттермен бейбіт өмір сүру шараларына көп көңіл бөліп отырған мемлекет. Сондықтан да, ел ішіндегі террорға қарсы жүргізілетін шаралар бірінші орында тұрғаны абзал, сонымен қатар, елімізде терроризмге қарсы әрекет ететін тұтас кешенді шаралар жасалып жатыр деген толық сенімдеміз.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Нұрсұлтан Назарбаев. Сындарлы он жыл. – Алматы: Атамұра, 2003.
2. Жаринов К.В. Терроризм и террористы. – Минск: Харвест. 1999.
3. Қазақстан Республикасының қылмыстық кодексі. 2014 жылғы 3 шілдедегі №226-Ү ҚРЗ (10.01.2018 [№ 132-VI](#) енген өзгерістерімен бірге).
4. Ю.В.Францифоров. Терроризм – преступление против общественной безопасности //«История государства и права». 2000.№1. 41-42бб.

Рахымжан Ә.Т., заң факультетінің 1 курс студенті
Ғылыми жетекші- аға оқытушы Базарова Г.С.
Е.А.Букетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университеті
Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

ДІНИ ЭКСТРЕМИЗМГЕ ҚАРСЫ ІС ҚИМЫЛ КӨРСЕТУДІҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ: ТАРИХЫ, ҚАЗІРГІ ЖАҒДАЙЫ, ҚҰҚЫҚТЫҚ СИПАТЫ.

Қазіргі таңда бұқаралық ақпарат құралдарында "лаңкестік" , "экстремизм" , "терроризм" туралы және олардың діни ағымдағы орны туралы көптеген ақпараттар беріліп жатыр. Тіпті кейбір ақпарат құралдарында мұсылман мен ислам сөзіне "лаңкестік" сөзін тіркеп, адамдардың Конституцияда бекітілген ар-ождан еркіне шек келтіру жағдайларын байқалтты. Бұл әрине барлық мұсылман дінін ұстанатын адамдар, соның ішінде мен үшін де жағымсыз. Жалпы қазіргі таңда көп тұлғалар лаңкестікті іске асырушы және қолдаушылар ислам дінін ұстанатын адамдар деп есептейді. Оның себебін анықтау үшін жалпы экстремизм, соның ішінде діни экстремизмнің пайда болуына тоқталып кету қажет. Жалпы құқықтық және әлеуметтік ғылымдарда діни экстремизмнің пайда болуының объективті және заңды себептерін тұжырымдап шығарған болатын. Оларға:

- Жастардың дін және оның мақсаты туралы білімінің болмауы. Бұл жерде қандай да дін болуы- православие, католицизм, ислам, буддизм екені маңызды емес;

- Отбасындағы тәрбиенің әсері;

- Білім беру мекемелеріндегі тәрбие жұмысының жүргізілуі;

- Ғаламтордағы дін мен экстремизмге байланысты ақпараттың қолжетімділігі.

"Экстремизм" дегеніміз- өз алдына анықтамалық нұсқауларда қалыптасқан қоғамдық нормалар мен мемлекеттік ережелерге қатысты радикальді түрде терістеу арқылы әрекет жасайтын топтар немесе жеке тұлғалар ісі[1].

Алғашқы экстремистер ретінде ежелгі Римде иудейлерді көтеріліске көтерген зелоттарды айтуға болады. Ал орта ғасырларды католиктік Еуропада экстремистік сипаттағы әрекеттер еврейлер мен арабтарға тән болған[2].

Ислам мен лаңкестікті бір-бірімен байланыстыру, тіпті исламды лаңкестікпен орайлас ұғымдармен қатар атау қаншалықты негізді? Исламның дереккөздері мен оның санғасырлық тәжірибесіне үңілген кез келген жан ислам мен лаңкестіктің бір-біріне мүлдем жат екенін көреді. Мұсылмандықты лаңкестікпен бір сатыға қою асыл дініміздің нұрлы бейнесіне күйе жағуға бағытталған жымсықы пиғылдың нәтижесі. Қолыңыздағы еңбекте белгілі қоғам қайраткерлері мен дін мамандары бір ауыздан Исламдағы "жиһад" ұғымының лаңкестікке ешбір қатысы жоқ екенін тілге тиек етті. Ендеше, беймәлім уақытта, белгісіз мақсатта жазықсыз адамдардың өмірін еш аяусыз қиып жатқан жаңкешті-лаңкестердің әрекеттерін исламға жатқызу мұсылмандарға жасалған үлкен қиянат[3].

Соңғы уақытта "лаңкестік", "терроризм", "діни экстремизмнің" пайда болуына әсер ететін себеп-салдар ретінде біріншіден, адамдардың дінді қазіргі заман қоғамдық қатынастарына сай келмеуі, қоғамдағы жаңа құбылыстарды дінмен байланыстыра алмауынан туындап отыр. Екіншіден, ол дінді адамдар жете білгеннен кейін, олар мемлекеттің билік мәселесіне, саясатына исламмен санасуына итермелейді. Яғни, мемлекеттік шығарған саясатын қолдамай, оны жария етпеуін талап етеді, егер мемлекет бұл талапты қолдамаса, мемлекетте "бүлік", "террорлық" және "экстремистік" әрекеттер жасайды. Үшіншіден, діни терроризм мен экстремизмнің қайнар көздері ретінде мұсылман ілімінің радикальді қалыптары түсуі мүмкін. Олар тек зайырлы мемлекеттік құрылымға ғана емес, дәстүрлі мұсылмандық ілімдерге қарсы күрес жүргізеді. Бұған мысал ретінде АҚШ мемлекетінің Вашингтон және Нью-Йорк қалаларында болған террористтік актілерден кейін, АҚШ Президенті терроризм мен экстремизмді қолдайтын мемлекеттерді атап өтіп, көптеген мұсылман мемлекеттерін терроризм мен

экстремизмді қолдайтын мемлекеттер қатарына кіргізді. Оларға Сирия, Куба, Солтүстік Корея, Иран және Ирак, Ливия, Суданды жатқызды. АҚШ-тың бұл әрекеті мемлекеттер арасындағы бейбітшілікке қарым қатынасқа нұқсан келтіретіндей болды. Әлемде кейбір мемлекеттерге деген жоғарыда айтылғанда көзқарастың қалыптасуының ең басты себебі діни білімсіздік және адасушылық туындап отыр.

Қазақстанда діни экстремизм- үлкен аяда көрініс таба қоймаған құбылыс, алайда экстремистік әрекеттер болмады дегеніміз өтірік болатыны анық. Бірақ Республика Президенті мен ҚР Бас Прокуроры бұл жағдайлардан сақ болу үшін үлкен іс жасаған болатын. Осыдан 10 жыл бұрын Республика Президентінің бұйрығымен мемлекеттегі барлық дінге қатысы бар ұйымдарды жапқызылды. Оларға "Мұсылман бауырлары", "Талибан қозғалысы", "Әсбат-әл-Ансар", "Орталық Азиядағы моджахтер жамағатын", т.б. жатқызуға болады. Бұл ұйымдардың жабылуына қарамастан экстремистік жағдайлар орын алды және орын алып келеді. Біздің мемлекетімізде болмаса да, бауырлас мемлекеттерде болуда. Оларға мысал ретінде келесі жағдайларды айтуға болады: 2010 жыл маусым экстремистік топтың колониядан қашуы, 17 мамыр Ақтөбе облысы ҰҚКД ғимаратында экстремистік топ мүшесінің өзін-өзі жаруы, дәл осындай Астана облысының ҰҚКД ғимараты маныңдағы автокөлік жарылуы, салдарынан екі адамның жан тапсыруы, айта берсе саны шексіз.

Қазақстанда діни экстремистік топтардың анықталмауының себебіне олардың жасырын түрдегі жоспармен жұмыс істеуі болу мүмкін. Мысалы, олар өздерін анықтатпай үшін спорт ұйымы, психологиялық тренингтер жүргізетін, т.б. ұйымдардың атын жамылу арқылы жасырынуы мүмкін. Және ең қызығы, бұл ұйымдардың басшылары Қазақстанның азаматтары емес. Бұл әрине, Ішкі Істер Қызметкерлерінің тез арада экстремистік әрекетті анықтауына үлкен кедергі.

Мұсылмандар қандай ауыр жағдайға душар болғанына қарамастан, лаңкестік қылмысты жасауға хақысы жоқ және мұны ешбір діни-құқықтық нормамен ақтап түсіндіре алмайды. Шабуылдың мақсаты мен құрбаны анықталмай тұрып, оны жүзеге асыру, жай өлтіру үшін ғана кінәсіз, ешнәрседен бейхабар адамдардың, соның ішінде балалардың арасында жарылғыш заттың мұрындығынан тарту- осының барлығы Ислам мен мұсылмандық туралы түсініктермен еш байланыстырылмауы тиіс. Тіпті сұрапыл соғыс жағдайында Ислам нақты ережелерді: ұрысты жүргізу, адам өлтіру және өлімді қабылдау ережелерін белгілеп қойған. Дінімізде әйелдердің, балалар мен соғыс амалдарына қатыспайтын тұлғалардың өлімін ақтайтын ешбір "бап" қарастырылмаған. Біз әлемнің кейбір түкпірлеріндегі бауырларымыз бен қарындастарымыздың жағдайы қаншалықты қиын екендігін түсінеміз және олардың барлық мәселелерінің шешіліп, бүкіл жарақаттарының жазылып кетуі туралы дұға жасаймыз, дегенмен, жоғарыда аталған әдістердің қате екендігін және олардың Ислам мен бүкіл мұсылмандардың келбетіне көлеңке түсіретіндігін тағы да еске салып кеткіміз келеді[4].

Қорытындылай келе, экстремистік топтар дін атын жамылып, қой үстіне бозторғай жұмыртқалайтын еркін заманда адамдарды алдап-арбап теріс дінді үйретеді, соғысқа шақырады, елдің берекесін кетіреді, бейбітшілігін бұзады. Құранда: "Ислам адам өлтіруді ең ауыр күнәлардың бірі деп санайды, я болмаса "Ислам мен лаңкестік бір-бірімен үйлеспейді, мұсылмандықта лаңкестікке орын жоқ" деп жазылған. Сондықтан да экстремистік әрекеттер көбіне мұсылман дініне тән дейтін адамдарға айтарым осы. Ислам ешқашанда адамды теріс жолға салмайды. Себебі "ислам" сөзі тыныштық, бейбітшілік, қауіпсіздік деген мағыналарға ие. Ислам адамдарға әрқашанда адал жолды, татулық пен бірлік, құт-береке жолын көздейді. Исламды ұстанатын адам ешкімге сөзімен, ісімен зиян тигізбейді, сенім сыйлайды. Бассыздыққа, бүліншілікке, өшпенділік пен арсыздыққа, әділетсіздік пен лаңкестікке қарсы соғыс жариялайды. Қашанда жақсылықты қолдайды. Және тағы бір айта кететін жайт, Қазақстан Республикасының Қылмыстық Кодексіне сәйкес діни экстремистік топқа қарсы заңдар бар, мысалы, 182 бабында экстремистік топ құру және оған басшылық еткені үшін он жылдан он жеті жылға дейін бас бостандығынан

айырады. 2 тармақшасында діни экстремистік ұйымдарға қатысқаны үшін сегіз жылдан он екі жылға дейін бас бостандығынан айырады деп жазылған. Яғни, Қазақстан Республикасында діни экстремизмге қарсы қатаң жазалау қояды.

Қазіргі уақытта Қазақстан Республикасында діни экстремизмге белсенді түрде күрес жүргізіліп келеді. Оның көрінісін Қазақстан Республикасының Конституциясының 10 бабына енгізген өзгеріс, экстремизмге қарсы іс қимыл туралы заңның қабылдануы және Қазақстан Республикасында діни экстремизм мен терроризмге қарсы іс-қимыл жөніндегі 2013 - 2017 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарлама арқылы көруге болады. Тағы бір айта кететін жайт, бұл заңдар тек қағаз бетіне түсірілмей, оның жүзеге асуына іс әрекеттер жүйелі түрде жүргізіліп жүр.

Адам баласының рухани денесінің азғыруынан, зұлымдық пен жауыздықтан, діни сананың әлсіреуінен, экстремизм мен терроризмнен аман болайық!

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Серік Әмерғазин. Дін және жауапкершілік. Діни жауапкершілік және халықаралық қауіпсіздік. 168 бет.
2. Яхьяева М.У. Религиозный экстремизм: истоки и тенденции возникновения // Молодой ученый— 2015— №20— С.401-403.— URL <https://moluch.ru/archive/100/22615/> (дата обращения: 05.03.2018)
3. Қалдыбек Рахманов. Ислам экстремизм мен лаңкестікке қарсы. Алғысөз. 3 бет.
4. Қалдыбек Рахманов. Ислам экстремизм мен лаңкестікке қарсы. Қорытынды. 312 бет.
5. Нұрсұлтан Назарбаев. Сындарлы он жыл. 71-109 бет.
6. Қазақстан Республикасының Қылмыстық Кодексі.
7. Экстремизмге қарсы іс-қимыл туралы Қазақстан Республикасының 2005 жылғы 18 ақпандағы N 31 Заңы.
2. Қазақстан Республикасында діни экстремизм мен терроризмге қарсы іс-қимыл жөніндегі 2013 - 2017 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарлама туралы Қазақстан Республикасы Президентінің 2013 жылғы 24 қыркүйектегі № 648 Жарлығы

Сулейменова А.Ж. ученица 11 класса СШ №5 г.Балхаш,
Хасенова А. студентка 1 курса

Научный руководитель – старший преподаватель Сарбасов Б.А
Карагандинский экономический университет Казпотребсоюза, г.Караганда, Республика
Казахстан

ПРАВОВЫЕ СРЕДСТВА И ПРОБЛЕМЫ БОРЬБЫ И ПРОТИВОДЕЙСТВИЯ РЕЛИГИОЗНОМУ ЭКСТРЕМИЗМУ И ТЕРРОРИЗМУ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ

Терроризм – постоянный спутник человечества, который относится к числу самых опасных и трудно прогнозируемых явлений современности, приобретающих все более разнообразные формы и угрожающие масштабы. Террористические акты приносят массовые человеческие жертвы, оказывают сильное психологическое давление на большие массы людей, влекут разрушение материальных и духовных ценностей, не поддающихся порой восстановлению, сеют вражду между государствами, провоцируют войны, недоверие и ненависть между социальными и национальными группами, которые иногда невозможно преодолеть в течение жизни целого поколения [1, с.23].

Противодействие терроризму должно рассматриваться всеми цивилизованными странами в качестве одной из основных общегосударственных задач. Важнейшие направления деятельности в этой сфере: совершенствование правовой базы, усиление

взаимодействия между федеральными органами, оказание максимального давления на страны, поддерживающие терроризм, увеличение численности сотрудников федеральных структур, занимающихся проблемой терроризма, и их технической оснащенности[2, с.31].

В Послании Президента Республики Казахстан - Лидера Нации Народу Казахстана «Стратегия «Казахстан-2050»: новый политический курс состоявшегося государства» в числе приоритетных задач определено противодействие всем формам и проявлениям радикализма, экстремизма и терроризма[3] и в Послании 2018 года «Новые возможности развития в условиях четвертой промышленной революции» говорится что все еще в основе социально-экономических успехов страны – гражданский мир, межнациональное и межконфессиональное согласие, которые продолжают оставаться нашей главной ценностью[4].

При этом особое внимание уделено необходимости усиления профилактики религиозного экстремизма в обществе, прежде всего, в молодежной среде, а также формирования у населения религиозного сознания, соответствующего традициям и культурным ценностям светского государства - Республики Казахстан, где царят межконфессиональный мир и согласие, уважаются и соблюдаются права как верующих, так и граждан, придерживающихся атеистических взглядов.

Вместе с тем, на современном этапе процессы глобализации и рост конфликтного потенциала в мире оказали существенное влияние на состояние международной и национальной безопасности[5].

Угроза религиозного экстремизма и терроризма приобрела глобальный характер, повышая зависимость уровня защищенности национальных интересов каждого государства от состояния международной безопасности.

В этих условиях действующая система требует совершенствования для эффективного устранения условий (факторов), способствующих распространению радикальной религиозной идеологии, а также для пресечения экстремистских и террористических проявлений.

Согласно Стратегическому плану развития Республики Казахстан до 2020 года, утвержденному Указом Президента Республики Казахстан от 1 февраля 2010 года № 922, в основу национальной безопасности будет положено обеспечение превентивного выявления и устранения возникающих угроз[6].

Особое внимание уделено сотрудничеству в сфере борьбы с международным терроризмом, религиозным экстремизмом, транснациональным наркобизнесом и нелегальной миграцией.

Одним из важнейших направлений трансформации системы национальной безопасности Республики Казахстан должно быть повышение эффективности прогнозно-аналитической работы, которая позволит своевременно выявлять новые угрозы и вызовы, а также вырабатывать адекватные меры реагирования.

Кроме того, в целях укрепления межконфессионального согласия и стабильности общественно-политической ситуации в стране в сферу противодействия экстремизму и терроризму необходимо активнее вовлекать население, институты гражданского общества.

Усилия государства должны быть направлены, прежде всего, на формирование в обществе чувства «нулевой» терпимости ко всем правонарушениям, в том числе связанным с любыми радикальными проявлениями.

Таким образом, необходимость дальнейшего совершенствования государственной политики в данном направлении путем реализации Государственной программы, направленной на формирование и развитие эффективных организационных, пропагандистских, в том числе социально-экономических и иных механизмов профилактики религиозного экстремизма и терроризма, очевидна.

Процессы распространения экстремистской и террористической идеологии, прикрываемой религией, в последнее время практически во всем мире приобретают масштабный характер.

Казахстан в силу своего геополитического положения, обусловленного изменениями внешнеполитической ситуации, в том числе нестабильности в географически близких к центрально-азиатскому региону странах Ближнего и Среднего Востока, оказался на одном из основных направлений борьбы с международным терроризмом.

В этой связи, Республикой Казахстан выработана система мер обеспечения безопасности общества от угрозы терроризма, эффективность которой последовательно повышается.

Реализуется государственная политика, обеспечивающая межконфессиональное и межэтническое согласие, защиту интересов молодежи, информационную безопасность государства.

Главой государства 28 декабря 2015 года утверждена Концепция развития Ассамблеи народа Казахстана (до 2025 года), которая в числе других содержит мероприятия, направленные на совершенствование казахстанской модели межэтнической толерантности и общественного согласия.

Наряду с этим, проделана значительная работа по созданию и совершенствованию законодательной и организационной базы для выявления и пресечения предпосылок экстремизма и терроризма[6].

Приняты законы Республики Казахстан «О противодействии экстремизму» от 18 февраля 2005 года и «О противодействии терроризму» от 13 июля 1999 года, которыми установлены правовые основы профилактики и противодействия экстремизму и терроризму, определены основной понятийный аппарат и компетенция государственных органов в данном направлении, а также основные принципы обеспечения защиты прав и свобод граждан в этой сфере[7].

Развивается научно-методологическое обеспечение деятельности государственных органов по противодействию религиозному экстремизму и терроризму.

Наработана практика проведения профилактических мероприятий, в том числе в области информационно-разъяснительной деятельности.

Специальные государственные службы и правоохранительные органы активно взаимодействуют с Контртеррористическим комитетом Совета Безопасности Организации Объединенных Наций, Антитеррористическим подразделением Организации по безопасности и сотрудничеству в Европе, Антитеррористическим центром Содружества Независимых Государств, Региональной антитеррористической структурой Шанхайской организации сотрудничества и Организации договора о коллективной безопасности.

Таким образом, анализом текущей ситуации в сфере противодействия религиозному экстремизму и терроризму нами выделяются и были установлены следующие сильные и слабые стороны работы Казахстана в этой сфере.

Сильные стороны:

1) реализуется государственная политика, направленная на обеспечение внутривнутриполитической стабильности, в том числе по вопросам противодействия экстремизму и терроризму;

2) объединенными усилиями государства и общества повсеместно ведется борьба с коррупцией, создающей условия, благоприятные для распространения правового нигилизма и антипатриотизма;

3) государством принимаются беспрецедентные меры социально-экономического характера, направленные на повышение благосостояния всех слоев населения;

4) в обществе сохраняется религиозная толерантность, межконфессиональное и межэтническое согласие;

Слабые стороны:

- 1) сохраняющаяся тенденция увеличения количества приверженцев радикальной религиозной идеологии;
- 2) недостаточная эффективность информационно-разъяснительной работы;
- 3) несовершенство системы противодействия распространению материалов экстремистского и террористического содержания, в том числе в сети Интернет;
- 4) недостаточный уровень развития и неконкурентоспособность отечественной системы теологического образования[8].

Список использованной литературы:

- 1 Петрищев В.Е. «Правовые и социально-политические проблемы борьбы с терроризмом». Государство и право № 3. 2008 г. с.136.
 - 2 Кайдаров Р.Е. Терроризм: причины возникновения, разрастания и меры противодействия //Материалы научно-практической конференции по применению закона «О противодействии терроризму» //Право и государство. - 2014. - №3. - С.131
 - 3 [Послание](http://www.zakon.kz/) Президента Республики Казахстан - Лидера Нации Народу Казахстана «Стратегия «Казахстан-2050»: новый политический курс состоявшегося государства» <http://www.zakon.kz/>
 - 4 Послание Президента Республики Казахстан Н. Назарбаева народу Казахстана «Новые возможности развития в условиях четвертой промышленной революции» (Астана, 10 января 2018 года) <http://www.zakon.kz/>
 - 5 Стратегический план развития Республики Казахстан до 2020 года. Утвержден Указом Президента Республики Казахстан от 1 февраля 2010 года № 922 <http://www.zakon.kz/>
 - 6 Указ Президента Республики Казахстан от 28 декабря 2015 года № 148 «Об утверждении Концепции развития Ассамблеи народа Казахстана (до 2025 года)» <http://www.zakon.kz/>
 - 7 Закон Республики Казахстан от 13 июля 1999 года № 416-І «О противодействии терроризму» (с изменениями и дополнениями по состоянию на 16.11.2015 г.) <http://www.zakon.kz/>
- Анализ статистических данных об осужденных за террористические преступления. <http://pravstat.prokuror.kz/>

Саратовкина А.П., ученица 9 класса
Научный руководитель - Самихан Б. учитель истории КГУ «Основная школа села Колхозное, акимата Осакаровского района»

ТРАДИЦИОННЫЕ РЕЛИГИИ В КАЗАХСТАНЕ В ПРОТИВОДЕЙСТВИИ
РЕЛИГИОЗНОМУ ЭКСТРЕМИЗМУ

С крушением коммунистической идеологии и образованием идеологического вакуума вполне естественно произошел возврат к традиционным ценностям, в том числе и религиозным. «Религиозный ренессанс» наблюдается сегодня во всех государствах СНГ. И это - вполне закономерный процесс, поскольку в условиях продолжающегося социально-экономического кризиса значительная часть населения начинает испытывать разочарование в деятельности политических элит, не способных помочь ему выйти из кризиса. Именно эта часть населения обращается к религии, видя в апелляции к ней некую «альтернативу». С учетом этого обстоятельства возникает необходимость концептуального анализа по нескольким направлениям. Первый блок вопросов связан с объективной оценкой характера так называемой «исламской угрозы». Прежде всего необходимо четко различать религию как культурную традицию, и использование

религиозных лозунгов в борьбе за политическую власть, то есть политизацию религии. Понятно, что чем более активно предпринимаются попытки запрещения культурной традиции, тем сильнее становится ее роль в обществе, поскольку кроме веры, большинства мировых религий, нет деления на светское и духовное начала. Важным является выявление источников и причин возникновения угрозы, религиозного экстремизма, определение приоритетности внешних или внутренних факторов. Второй блок вопросов связан с так называемым «фундаментализмом» и всеми сопутствующими ему явлениями. Сразу оговоримся, что само понятие «фундаментализм», не смотря на множество его толкований, не несет в себе негативного оттенка. Как и всякая идеология, он становится оружием только тогда, когда начинает использоваться в политической борьбе, а для этого необходимы определенные условия. Что касается представителей политического ислама, то, сохраняя по своей сути аналогичную фундаменталистам апелляцию к духовным основам той или иной религии, они ставят перед собой иную цель не просто участие во власти, а свержение светских политических режимов и установление религиозного правления. При этом достижение данной цели может осуществляться как конституционным, так и иным путем. В первом случае, в применении к исламской традиции, мы имеем дело с так называемым «исламизмом», во втором - с «исламским экстремизмом». Перспектива достижения указанной цели весьма реальна там, где для этого существуют соответствующие социальные условия. В ряду этих условий одно из основных - резкое ухудшение социального самочувствия большей части населения. Идеальные условия для политизации религии появляются там, где возможности власти по консолидации общества существенно снижаются, где уровень ожиданий и уровень реальной жизни значительно расходятся. В этих условиях религия, особенно ислам, в полном соответствии со своей духовной традицией предлагает иной, пусть и более жесткий, но быстрый и, как показывает мировая практика, порой достаточно эффективный выход из сложившейся ситуации. Противостоять подобной перспективе можно лишь двумя способами. Первым и, безусловно, главным является принятие мер, обеспечивающих быстрое и эффективное решение социально-экономических задач: возможно большее сокращение люмпенизированных социальных слоев, сокращение уровня разрыва в доходах, повышение уровня духовности и нравственности населения, пресечение коррупции, вовлечение населения в активную экономическую деятельность. И второй способ - обязательная, но только при тех условиях, о которых речь шла выше, включенность религии в демократический процесс, в духовно-нравственное обновление общества. Отдельно необходимо сказать еще о двух явлениях, так или иначе связанных с религиозным экстремизмом,- феноменах «ваххабизма» и «исламского терроризма». Сразу необходимо оговориться, что первый термин не имеет никакого отношения к «ваххабизму», как одному из течений в исламе, родиной которого является Саудовская Аравия. То, с чем мы имеем дело, скорее, причудливый симбиоз элементов идеологии фундаментализма, привнесенных религиозными миссионерами на социально-политическую почву мусульманских регионов Центральной Азии и Кавказа и воспринятых частью населения, разочарованной действиями как своих этнических элит, так и представителей традиционных для данной территории религиозных конфессий. Что касается проблемы «исламского экстремизма» и «исламского терроризма» в чистом виде, то, во-первых, эти явления имеют к исламу отношение только по названию и предполагаемой конфессиональной принадлежности их участников. Как показывает практика, в большинстве случаев «исламские экстремисты» и «исламские террористы» стоят еще дальше от заповедей Корана, нежели атеисты. Во-вторых, сегодня, за редким исключением, мало у кого вызывает сомнение, что эти явления носят не региональный, а международный характер. Они не только финансируются, но и направляются из одного центра. Следы одних и тех же участников можно найти в различных «горячих точках» по всему миру. Более того, напрашивается мысль о том, что по крайней мере в некоторых случаях терроризм стал для государства одним из способов

«вести войну» с помощью подставных группировок и даже с помощью секретных служб. Наконец, нельзя не сказать и о социально-экономических условиях, на базе которых культивируется терроризм в «горячих точках» мира. Речь идет прежде всего о массовом сокращении там сфер приложения труда. Единственная возможность хоть как-то прокормить семью - участие в вооруженных отрядах. При этом, совершенно не имеет значения как их называть: «человека с ружьем» в последние годы доминирует не только в Чечне, но и стремительно продвигается в Центрально-Азиатский регион. Принимая во внимание все вышесказанное, стремясь к укреплению конституционного строя, поддержанию социальной стабильности и межрелигиозного мира, государство и представители конфессий традиционных религий должны руководствоваться следующими принципами в противодействии религиозному экстремизму: запрещать, предупреждать и пресекать на всей территории Республики Казахстан деятельность религиозных объединений, направленную против основ конституционного строя и безопасности государства; организовать учет соответствующими государственными органами всех религиозных объединений, которые действуют на территории Республики Казахстан; пресекать всякое подстрекательство к религиозному экстремизму, включая навязывание кому-либо своей религии с использованием физического или психического насилия, угрозы насилия; принимать все необходимые меры для предупреждения и ликвидации проявлений религиозного экстремизма; признавая конституционное право каждого, свободно искать, получать, передавать, производить и распространять информацию любым законным способом, запрещает возбуждение религиозной ненависти и вражды, оскорбление религиозных чувств верующих, всякую пропаганду неполноценности граждан по признаку их отношения к религии; пресекать акты насилия или подстрекательство к таким актам, направленным против любой группы лиц по признаку их отношения к религии; запрещать предоставление любой помощи, включая финансирование и поддержку в средствах массовой информации, для проведения пропаганды религиозного экстремизма или неполноценности граждан по признаку их отношения к религии, деятельности, направленной на оскорбление религиозных чувств верующих и возбуждение религиозной вражды; содействовать межрелигиозному и межэтническому согласию, снижению социальной напряженности в обществе, поддержанию уважительных отношений между верующими различных конфессий, а также между верующими и неверующими; осуществляет через государственную систему образования воспитание в гражданах уважения к религиозным убеждениям и чувствам верующих;

· содействовать привлечению религиозных деятелей к решению социально-экономических и политических задач.

Список использованной литературы:

1. О свободе вероисповедания и религиозных объединениях. Закон РК – Алматы, «Казахстан», 2005.
2. Религии мира. Москва. «Махаон», 2007.
3. Основы религиоведения: учебник для вузов. 2006.

Сигаева Д.А., ученица 11 класса

Научный руководитель – учитель истории и общественных наук Виляда В.Г.
КГУ «ОШ (РЦ) №12 города Абай», г.Абай, Республика Казахстан

**ПРОФИЛАКТИКА РЕЛИГИОЗНОГО ЭКСТРЕМИЗМА И ТЕРРОРИЗМА СРЕДИ
МОЛОДЁЖИ**

«Последние события в мире и регионе, теракты в разных частях света, продолжающиеся военные действия на Ближнем Востоке говорят о необходимости совершенствования государственных мер по противодействию экстремизму и терроризму. Всё это беспокоит и казахстанцев, которые живут сейчас в условиях мира, согласия и дружбы. Наша задача – беречь это достояние».

Н.А.Назарбаев

На настоящий момент серьёзную угрозу национальной безопасности государств, как на Западе, так и на Востоке представляет проблема религиозного экстремизма и терроризма, в основе которых лежит идеология насилия и практика воздействия на государственные органы власти, связанные с устрашением населения и с иными формами противоправных насильственных действий. Поэтому борьба с религиозным экстремизмом и терроризмом является одной из самых главных проблем многих ведущих стран мира. Одним из ключевых направлений борьбы с экстремистскими и террористическими проявлениями в обществе выступает их профилактика, которая предусматривает систему организационных, пропагандистских, воспитательных, правовых и иных мер. В проведении профилактической и разъяснительной работы в сфере религии необходимо охватить максимально широкие социальные слои, и в первую очередь, молодёжный сегмент общества. Данная категория населения, в силу своих возрастных особенностей, а также по ряду социальных проблем, является наиболее уязвимой в плане подверженности идеологическим манипуляциям, негативному влиянию разнообразных антисоциальных и криминальных групп.

Профилактика религиозного экстремизма и терроризма в молодёжной среде – это одна из первоочередных задач образовательной сферы и общества в целом. Это очень сложная социально-психологическая проблема, которая в современных условиях стала актуальной для всех государств мира. Для того чтобы данная профилактика была эффективной, необходимо понимать, откуда у молодёжи появляются подобные идеи. К факторам, которые влияют на появление идей об экстремизме и терроризме, среди молодёжи следует отнести:

- влияние родителей, которые отличаются радикальными убеждениями;
- влияние группы сверстников, которые являются приверженцами экстремистских взглядов;
- влияние авторитетных лиц, находящихся в кругу общения подростка (преподаватели, руководители спортивных или творческих секций, лидеры молодёжных организаций);
- стресс, который влечёт за собой дезинтеграцию в обществе;
- собственные представления и моральные установки;
- личностные психологические особенности (агрессивность, внушаемость);
- психическое напряжение.

Также необходимо отметить, что есть молодые люди, которые наиболее подвержены влиянию экстремистских и террористических организаций и это, так называемая, группа риска. К ней относятся:

- подростки из неблагополучных семей с низким уровнем дохода и социальным статусом, недостаточной степенью образованности, а также склонностью к различного рода девиациям (алкоголизм, насилие, употребление наркотиков);
- «золотая молодёжь», представители которой в силу определённых условий чувствуют вседозволенность и безнаказанность, а также воспринимают экстремизм как развлечение или нормальное времяпрепровождение;
- подростки, для которых характерны психологические проблемы, определяющие склонность к агрессии и неадекватную реакцию на те или иные события;
- представители молодёжных субкультур, неформальных групп и уличных компаний, характеризующихся агрессивным поведением и девиантными убеждениями;

– члены политических движений и религиозных объединений, которые под воздействием определенных идей и убеждений, могут проводить опасную для общества деятельность.

Профилактика религиозного экстремизма и терроризма должна строиться по принципам системности, организованности, последовательности и всеобщности. Важно тщательно продумать каждый этап, его детали. А среди молодежи, с учётом её неоднородности, профилактика религиозного экстремизма и терроризма должна проводиться по двум основным направлениям:

- 1) С группами, у которых ещё не сформировались экстремистские наклонности. Такие молодые люди, обычно, добровольно включаются в социальную работу, так как не имеют каких-либо агрессивных или незаконных настроений. Задача профилактики состоит лишь в закреплении толерантных мировоззрений.
- 2) С группами, у которых уже сформированы экстремистские мировоззрения и убеждения. Такая работа в большинстве случаев проводится в принудительном порядке, а потому молодые люди могут быть агрессивно настроены. Здесь важно найти индивидуальный, нестандартный подход, который поможет установить доверительные отношения. Результатом должно стать переубеждение подростка, отказ от экстремистских взглядов и активное включение в общественную жизнь.

При этом все профилактические мероприятия в молодёжной среде должны обязательно в себя включать:

- тесное взаимодействие образовательных учреждений с родителями;
- повышение квалификации педагогического персонала по данному вопросу;
- включение в образовательную программу отдельных предметов или тем, касающихся профилактики религиозного экстремизма и терроризма;
- внедрение воспитательных программ, касающихся нравственного воспитания детей и молодёжи (профилактика правонарушений, насилия и беспризорности);
- непрерывный мониторинг уровня толерантности в обществе, а особенно среди молодёжи;
- анализ процессов, происходящих в молодёжной среде, а также их философский и социокультурный аспекты;
- обеспечение доступности культурных благ для молодёжи;
- реализация потребности в самореализации и самовыражении;
- организация досуга учащихся (волонтёрских проектов, социальных программ).

Основными темами разъяснительной работы по профилактике религиозного экстремизма и терроризма может и должна стать информация:

- 1) об экстремистских религиозных течениях и террористических организациях;
- 2) о деструктивной идеологии экстремистских и террористических организаций, осуществляющих свою деятельность под прикрытием религии;
- 3) об опасности экстремистских и террористических организаций, осуществляющих свою деятельность под прикрытием религии для личности, семьи, общества и государства;
- 4) о психологическом воздействии нетрадиционных религиозных организаций на жизнь и здоровье потенциальных адептов;
- 5) о религиозном экстремизме и терроризме как проблеме современного мира;
- 6) о Законе РК «О противодействии экстремизму» и Законе РК «О противодействии терроризму».

И, несмотря на то, что разработано множество методических рекомендаций, в которых описаны мероприятия по профилактике религиозного экстремизма и терроризма, на настоящий момент отмечается растущая угроза вербовки молодёжи террористическими организациями. Данные организации на протяжении длительного времени проявляют себя через распространение экстремистской религиозной литературы, деятельности незарегистрированных в органах власти религиозных объединений, вербовки на обучение в вузах мусульманских государств, чрезмерно активной миссионерской деятельности и т.п. Поэтому программа по профилактике религиозного экстремизма и терроризма должна

затрагивать не только молодёжь, но также подростков и детей. Именно этот слой общества наиболее подвержен влиянию подобных радикальных идей, что связано с неокрепшей психикой и отсутствием твердой жизненной позиции. Безусловно, работа в школах и прочих учебных заведениях важна, но не стоит забывать и о роли семьи в данном процессе. В связи с этим педагоги и сотрудники правоохранительных органов должны проводить регулярные профилактические беседы с родителями. Ведь, как известно, любое заболевание легче предупредить, чем лечить.

Список использованной литературы:

1. Вишняков Я.Д. Противодействие терроризму: учебное пособие для студентов вузов./М.: Издательский центр «Академия», 2012. – 256 с.
2. Профилактика экстремизма в молодежной среде. Что такое экстремизм? Статья 282 УК РФ./ <http://fb.ru/article/293286/profilaktika-ekstremizma-v-molodejnoj-srede-cto-takoe-ekstremizm-statya-uk-rf>
3. Сыздыков Р.М. Истинный смысл джихада и его трансформация в контексте религиозного экстремизма и международного терроризма./ Общественное объединение «Нұрлы Білім» центр помощи пострадавшим от деструктивных религиозных течений. – Караганда: TENGRI Ltd, 2014. – 42 с.
4. Сыздыков Р.М. Обучающий комплекс, направленный на повышение религиозоведческой грамотности членов информационно-пропагандистских групп и религиозоведов, государственных служащих, лидеров молодежи, предотвращение распространения идей религиозного экстремизма и терроризма, привитие казахстанскому обществу толерантности, веротерпимости, соблюдения прав и свобод окружающих, формирование уважительного отношения к традициям и обычаям светского государства: методическое пособие./ Общественное объединение «Нұрлы Білім» центр помощи пострадавшим от деструктивных религиозных течений. – Караганда: TENGRI Ltd, 2014. – 159 с.
5. 20 вопросов и ответов по международному терроризму./Составители: Б.Ж.Бакиров, Д.К.Дарыбаева, А.Е.Жоламан, М.Еденбаева. – Астана: МЦКР КДР МКС РК, 2016. – 50 с.

Тұрсынхан Д., 2 курс студенті

Ғылыми жетекші – аға оқытушы, заңтану магистрі Адильбекова Қ.Қ.

Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

«ҚАЗІРГІ ТАҢДАҒЫ ТЕРРОРИЗМ МӘСЕЛЕСІ-АДАМЗАТТЫҢ ҚАСІРЕТІ»

Терроризмге қарсы күрес бүгінде әрбір елдің ішкі және сыртқы саясатының басты бағыттарының біріне айналды. Терроризм – себеп-салдарсыз туындаған әрекет емес, сондықтан оның пайда болу табиғаты үлкен зерттеуді талап ететін мәселе. Әрине, сарапшылардың ортақ пікіріне орай, терроризм – бірінші кезекте әлеуметтік теңсіздік пен тұрмыстық тұрақсыздықтан туындаған құбылыс. Мысалы, Қазақстан Республикасының «Терроризмге қарсы іс-қимыл туралы» Заңында терроризмнің бұл себебі арнайы ескеріліп, «мемлекеттік жоспарлау саласындағы уәкілетті орган ұлтаралық жанжалдарды және терроризм көріністерінің әлеуметтік-экономикалық алғышарттарын болдырмау мақсатында Қазақстан Республикасының әлеуметтік-экономикалық дамуының негізгі басымдықтарын қалыптастыруға бағытталған шаралар кешенін әзірлеу мен іске асыруды жүзеге асырады» деп қадап айтылған [1]. Қазақстан заңының бұл талабы көрші елдер мен халықаралық қауымдастық деңгейінде лайықты бағасын алғанын айта кету керек. Сонымен, терроризм – күш қолдану идеологиясы және халықты үрейлендіруге

байланысты және жеке адамға, қоғам мен мемлекетке залал келтіруге бағытталған күш қолдану және (немесе) өзге де қылмыстық әрекеттерді жасау не жасаймын деп қорқыту жолымен мемлекеттік органдардың, жергілікті өзін-өзі басқару органдарының немесе халықаралық ұйымдардың шешім қабылдауына әсер ету практикасы [1]. Бұдан байқайтынымыз, оны әлеуметтік құбылысқа да жатқызуға болады, яғни оның астарында әлеуметтік тұрмыстың күйбең тірлігі мен өз жағдайы және қоғамдық мәртебесінен қанағаттанбаушылық сырқаты жатыр. Өз жағдайы мен мәртебесінен қанағаттанбағандар белгілі идеологиялық арбаулардан соң террористік ұйымдардың қатардағы әскерлері мен жанкештілеріне айналады. Қатардағы әскер мен жанкешті мына өмірдің азабынан құтылып, арғы дүниенің жұмағынан үмітті, ал ұйымдастырушылар мен қаржыландырушылардың террорлық әрекеттерді материалдық құндылықтар мен күдікті атаққа айналдыруды көздеген өз саудасы мен есебі бар.

Террорлық әрекеттер адам қазасын, қоғамға ауыр психологиялық қысым, рухани, мәдени және материалдық құндылықтардың жойылуына, мемлекеттер, ұлттар, этникалық және де әлеуметтік топтар арасындағы қақтығыстарға алып келеді. Терроризмді болдырмау, алдын алу мен реттеу жалпы әлемдік қауымдастықтың қызығушылығында және күн тәртібінде алдыңғы кезекте тұрады. Терроризм саяси көрініс ретінде мемлекеттік биліктің мойындамауымен, құқықтың тапталуымен сипатталады. Әлемдегі соңғы жаңалықтарға үңілсек, террорлық әрекеттерден ешқандай мемлекет толыққанды сақталмаған (Париждегі террорлық әрекеттер, Ресей ұшағы). Сол себептен терроризм әлемдік қатынастарда көптеген мемлекеттердің, ұйымдардың талқысындағы мәселе. Қазақстан Республикасының Президенті Нұрсұлтан Назарбаев Біріккен Ұлттар Ұйымы Бас Ассамблеясының сессиясында сөйлеген сөздерінде жалпы әлемдік қоғамдастыққа ортақ мәселелерді көтерді, келелі ұсыныстарды ортаға салды [2].

Осы ғасырда адамзаттың ең басты міндеті әлемді соғыс қатерінен арылтатын және оның себептерін жою стратегия – Жаһандық Стратегиялық бастама – 2045 жоспарын әзірлеуді ұсынды. Оның басты мәні – адамзаттың дамуы үшін жалпыға ортақ жауапкершілікті орнықтыру болып табылады. Терроризм мен діни экстремизмнің қауіп жаһандық ауқымға жайылып баратынын айтып, Біріккен Ұлттар Ұйымының қолдауымен халықаралық терроризм мен экстремизмге қарсы тұра алатын бірыңғай әлемдік желі құруды ұсынды. Бұл міндетті жүзеге асыру үшін Біріккен Ұлттар Ұйымының терроризммен күрес жөніндегі мәселенің бәрін қамтитын құжатын әзірлеп, қабылдау қажеттігін айтты [3].

Егер бүгінгі террористік белсенділік жоспарлы сипатта болатындығы туралы сарапшылардың тұжырымы дұрыс болса, онда террористік қауіп-қатердің артуына жол бермеу мақсатында арнайы кешенді іс-шаралар қолдану қажет:

- террористік қауіп-қатерлердің алдын алу түрлері мен әдістерін жетілдіру қажет. Бұған дейін терроризм қауіп болуы ықтимал құбылыс ретінде қарастырылып келсе, ал бүгінде арнаулы қызметтерге шынайы жағдайда терроризммен күресте практикалық тәжірибесі мен дағдыларын шыңдау қажет.

- стратегиялық инфрақұрылым объектілерін (мұнай-газ құбырлары, су-жылумен қамту кәсіпорындарын), сондай-ақ мемлекеттік маңызы бар басқа да объектілерді ғана қорғауға ерекше ден қоймай, сонымен қатар терроризмнің салдарынан болған төтенше жағдайларда тұрғындарды да қорғауға бағытталған шараларды да қатар күшейту. Мәселен жер сілкінісі секілді стихиялық апат кезіндегідей, азаматтардың өздері де, тиісті қызметтер де дағдарысты жағдайда қалай әрекет ету керектігін білуі тиіс.

- уақытылы және білікті түсіндіру жұмыстарын жүргізу бойынша жүйені ретке келтіруге ерекше назар аудару қажет. Себебі объективті, уақытылы және теңгерімді ақпарат беру түрлі деңгейдегі қауесеттердің орын алуына және басқа да арандатушылыққа жол бермеуге мүмкіндік береді [4].

Бірақ, ең бастысы терроризм қауіп тек мемлекеттің жазалаушы қызметінің күшеюіне, немесе арнаулы қызметтерді нығайтуға ғана негізделмей, ал бірінші кезекте,

терроризмнің таралуына ықпал ететін алғышарттар мен себептерді жоюға бағытталуы қажет. Бүгінде сарапшылар арасында терроризмнің пайда болуына қатысты ортақ пікір жоқ. Біреулері әлеуметтік-экономикалық мәселелердің (кедейшілік, жоқшылық, қоғамның маргиналдандуы) ушығуы себепші деп есептейді. Өзгелері - негізін саяси режимнің (қоғамның ашық/жабық дәрежесі, білім деңгейі, құқық және еркіндік деңгейі) ерекшелігінен көреді. Үшіншілері - терроризмнің негізінде әлеуметтік мәдени өзгеріс (белгілі бір құндылықтар мен адамгершілік нормаларының құнсыздандуы) жатыр деп есептейді [5].

Алайда қандай-да бір басқа құбылыс секілді терроризмнің де пайда болуына себептердің кешені мен күрделі шиеленіскен мотивтер әсер ететінін түсіну қажет. Терроризм қауіп-қатерінің күшеюіне ықпал ететін үш негізгі факторды бөліп көрсетуге болады.

Біріншіден, әлеуметтік депрессия факторы, әлеуметтік мобильділік каналдарының және лифтілерінің жоқ болуы. Қоғамның маргиналдандуы, сонымен қатар байлар мен кедейлер арасындағы алшақтық шарықтау шегіне жеткенде әлеуметтік қарсылықтар туындайды, олардың бір түрі терактілер болуы мүмкін.

Екіншіден, идеологиялық саладағы мемлекеттік саясат тиімділігінің төмендігі, соның ішінде діни және этносаралық салада, тіл және дін саясатын жүргізудегі формализм. Діни істер бойынша арнайы агенттіктің де құрылуы осы салада жүйелі іс-әрекеттердің қажеттілігін биліктің де мойындап отырғанын көрсетке керек.

Үшіншіден, терроризм жағдайына шекаралас мемлекеттердегі «шиеленістік ошақтарының» болуы үлкен ықпал етеді. Біздің жағдайда Орталық Азияда тұрақсыздықтың сақталуы аймақтық қауіпсіздіктің негізгі бір факторы. Мысалы, Қырғызстандағы саяси дағдарыстың ушығуы және Тәжікстанда орын алған қарулы қақтығыстар. Осыған байланысты Тәжікстанда, Қырғызстанда және Өзбекстанда түрлі сипаттағы экстремистік және террористік ұйымдардың жандандуы. Жыл сайын терроризм индексын жариялап отыратын, «Marle Croft» британ компаниясының мәліметтері бойынша Гренландия мен Антарктиданы есепке алмағанда, әлемде терроризм қаупі төніп тұрмаған аймақ жоқ. Осындай жіктеу бойынша Қазақстан терроризм қаупі төмен елдер қатарына жатады және көптеген еуропалық елдермен бір деңгейде орналасқан. Ал Ұлыбритания, Франция, Испания және АҚШ секілді елдерде қауіп-қатер деңгейі айтарлықтай жоғары. Сондықтан, терроризм ортақ қауіп-қатер. Сонымен бірге терроризм қаупін дұрыс бағаламай, оны елемей және жекелей алынған елде қауіптің өзін жоққа шығаруға болмайды. Бірақ терроризмді асыра бағалауға да болмайды, қоғамда дүрбелең салып және үрей мен қорқыныш ұялатып, қоғамдық резонанс әсерін күшейту арқылы террористерге қолдау көрсетуге болмайды, себебі кез-келген теракт ең алдымен, кең ақпараттық әсерге есептелген. Осындай теңгерімді ұстап тұру қауіпсіздікті қамтамасыз етудің тиімді жүйесін қалыптастыруға мүмкіндік береді. Бірақ, ең бастысы - терроризм, экстремизм сияқты қауіп-қатерге төтеп беріп, тиімді қарсы тұрудың ең басты шарты - ол қоғам мен биліктің өзара келісімі, ұлттық бірлік. Осы зұлымдықпен ондаған жылдар бойы күресіп келе жатқан басқа елдердің тәжірибесін зерттеп қарасақ, бірден байқайтынымыз - бірлігін шайқалтып, немесе себептермен іштей бөлініп, жіктеліп отырған қоғам, ел, мемлекет қана осы қауіптің құрбанына айналуы ықтимал. Сондықтан, осы да, басқа да қазіргі заманның сынақтары мен қатерлеріне қарсы тұру үшін - ең алдымен, қоғамның жіктелуіне, бөлінуіне жол бермеу керек [6].

Терроризм жалпы адамзаттың қасіреті болғандықтан, онымен күрес жүргізу халықаралық қатынастар саласымен байланысқан қазіргі таңғы өткір жаһандық мәселеге айналып отыр. Террорлық әрекетті ұйымдастырушылар өздерінің саяси және экономикалық мүдделеріне, діттеген мақсаттарына заңсыз жолдармен қол жеткізуді көздейді. Күш қолдану, жарылыс жасау сынды т.б. озбырлық әрекеттермен қоғамда дүрдараздық шығарып, халықты үрейлендіру арқылы билікті әлсіретуді, талап-міндеттерін еріксіз қабылдатқызуды мақсат тұтады. Терроризмнің мақсаты мен

стратегиясы уақыт жылжыған сайын технологияның дамуы және әлеуметтік-экономикалық құрылыммен қатарласа дамып отыр. Қазіргі күнде террорлық ұйымдар төңкеріс жасаған елдегі діни, ұлттық, экономикалық және әлеуметтік құрылымдарды өз идеологияларына сай қолдана отырып, бұларды өздеріне қаржы көзіне айналдыруда. Қол жеткізген үлкен көлемдегі қаржы көздері арқылы іс-қимыл аясын кеңейте отырып, таралу әлеуетін құрлықтар арасы деңгейге жеткізіп отыр.

Қорыта айтқанда, терроризм – адамзатқа бағытталған үлкен қылмыс болғандықтан оның белгілі бір діні немесе ұлты жоқ. Сондықтан террорлық әрекетті ешбір дін және ұлтпен байланыстыруға болмайды. Жалпы алғанда террорлық әрекеттен ең көп зардап шегентіндер - жазықсыз, бейбіт тұрғындар.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасының 1999 жылғы 13 шілдедегі «Терроризмге қарсы іс-қимыл туралы» №416-І Заңы (26.12.2017 [№ 124-VI](#) енгізілген өзгерістері мен толықтыруларымен).
2. Шибуртов М., Абрамов В. «Терроризм в Казахстане - 2011-2012». Алматы, 2012.
3. Қазақстан Республикасының Президенті – Елбасы Н.Ә.Назарбаевтың «Қазақстан-2050» стратегиясы қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» атты Қазақстан халқына Жолдауы. 14.12.2012.
4. Антонян Ю.М. Терроризм. - М., 2008.
5. Колосов Н.В. Международное право. - М., 2008.
6. Юрченко В. О роли исламского фактора в современном мире // Зарубежное военное обозрение, 2011.

Темиргалиев Ч.С., 1 курс студенті
Ғылыми жетекші – құқық магистрі, аға оқытушы Копбулов Р.А.
Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті, Қарағанды қ.,
Қазақстан Республикасы

ШАРИҒАТ - ДІН МЕН ҚҰҚЫҚ САБАҚТАСУЫНЫҢ КӨРІНІСІ

Орта ғасырдағы шығыс үшін Араб халифатында пайда болып, ең қолайлы бағытта дамыған құқықтық жүйе – Мұсылман құқығы – Шариғат болып табылады. Шариғат жолы Орта Азияда, Закавказьеде, Шығыс, Батыс және Солтүстік Африкада, Оңтүстік және Оңтүстік-шығыс Азияда қолдана бастады. Яғни, халифат жеткен аралықты қамтыды. Мұсылман құқығы дін ретінде феодалдық қатынастардың дамуына және нығаюына мүмкіндік туғызды. Мыңдаған жылдар бойы құқық түрінің тұрақтылығы феодализм кезеңінде жаңа мазмұнмен толығып, феодалдардың мүддесін қорғады.

Мұсылман құқығы мен мемлекет арасында өзіндік ерекшелігі бар. Шариғаттың барлық нормалары құран мен суннадан шығады. Олардың құдайдың құдіретінен тыс болуы және принципті түрде қолданылуы мүмкін емес. Алайда, мемлекет дін сенімінің негізгі және діни міндеттердің орындалуы, адамдар арысында қарым-қатынасқа нормалар енгізді. Соңғысы құқықтық норма болып қалыптасты. Формальды құқықтың нұсқаларымен таныса отырып, оның мемлекетпен қатынасына көңіл бөлу керек. Мұсылман мемлекеттерінің заң шығаратын түпнұсқалары халифаттың алғашқы қалыптасу кезеңдерінде ғана қолданылған. Алайда бұл процесті аяқтау мен мұсылман құқығының одан әрі дамуына тікелей мемлекеттік пәрмен бола қойған жоқ. Мемлекет құқықтың даму процессіне объективті түрде ықпал ете алмады. Мұсылман құқығының негізгі ерекшеліктері - оның доктриналығы, құқықтанушы беделді оқымыстылардың еңбектері. Санкцияландырылған норма арқылы мемлекет өзінің ролін жанамалай ғана орындап

отырған. Бұл әрекет мұсылмандар құқығының доктриналығымен және өнегелілігімен тұжырымдалынған. Мұсылман құқығында көпшілік және жеке құқық нормалары әрқашан тәуелсіз болып келеді.

Мұсылман құқығы – дін мен құқықтың сабақтасуының жарқын көрінісі. Мұсылман құқығы ғылымның жеке саласы емес, ол ислам ілімінің бір ғана жағы. Бұл дін мыналардан тұрады: теологиялық догмалар жиынтығы, мұсылмандар осы ұғымға сенуі керек: шариғат-адамгершілік жолы.

Шариғат адам баласы үшін жүзеге асуы міндетті идея ретінде түзілген. Міндетін орындамаған жағдайда адам заң бұзушы болып табылады. Ислам әлемінде мемлекет жүргізіп жатқан діннің қызметшісі ретінде маңызды ірі теократиялық қоғамның тұжырымдамасына жетекшілік етеді. Таза құдай жолымен шектеліп қалмай, мұсылман заңгерлері мен теологтары исламға бағынатын құқықтар жүйесін енгізді [1, 136 б]. Ислам құқығын жақсы түсіну үшін исламдық діни құқықтық жүйе - шариатты білу қажет. Өйткені, ислам діні десек – шариат, шариат – десек ислам діні көз алдымызға елестейді. Бұл екі термин бір-бірінен ажырағысыз, бір біріне кірігіп кеткен. Р. Шарль, мұсылмандық құқық (шариат) – бұл алдымен дін, кейін – мемлекет пен мәдениет», – дейді. Шындығында, ислам десек, шариатты, шариат десек исламды бөлек қарауға болмайды [2, 136 б].

Шариат – араб тілінде «тура жол», «хақ жол», «билік заңы», «нұсқау» деген мағынаны білдіреді. Шариат – мұсылмандардың иманын айқындап, адамгершілік мұраттары мен діни ожданын қалыптастыратын, сондай-ақ олардың мінез-құлқын реттеуші нақтылы өлшемдер бастауы болып табылатын, бәрінен бұрын Құран мен Сунналар арқылы пысықталған нұсқаулар жиынтығы. Сонымен, шариат ілімі – мұсылмандардың діни және күнделікті қоғамдық қарым-қатынастарын реттеп отыратын заңдар жиынтығы. Шариат екіге: кәләм ілімі және фикь іліміне бөлінеді. Кәләм ілімі ислам діни негіздерін зерттей отырып, мұсылмандарға оның дұрыс жолын түсіндіреді. Ал фикь құқықтану, яғни адамаралық қоғамдық қатынастарды реттейтін заң-қағидаларды өз ішіне алып, оны бұзушыларды жазалау жолдарын көрсетіледі.

Исламдық дәстүр шариат ұғымын Құранда дінге сенушілерді адамгершілік кемелдікке, фәнилік рахатқа жеткізіп, жұмаққа алып баратын, Алла сызып берген төте жол деп біледі. Бұл ұғымның жалпылама мағынасы, сондай-ақ оның сөздік түбірі де Құранда бір нәрсені міндетті түрде орындауды заңдастыру, нұсқау мағынасында кездеседі.

Шариат – әрбір мұсылман баласы басшылыққа алуға тиісті құқықтарға, сондай-ақ оның мінез-құлқы мен ниетінің тазалығын бағалау үшін Алла белгілеген өлшемдерге қатысты қолданылады. Сөйтіп, шариат бұқаралық түсінікте, көбінесе, исламдық өмір салты, құрамына әр түрлі діни, адамгершілік, заңдық, тұрмыстық өлшемдерді, сондай-ақ, әдет-ғұрыптарды біріктіретін, жалпыға ортақ исламдық мінез-құлықтар ережелерінің жиынтығын қамтиды. Шариат бір қарағанда діни заңдар жиынтығы болып та көрінуі мүмкін. Мұсылман идеологиясында шариат ұғымының Алла белгілеп, Мұхаммед алейһис салам арқылы адамдарға таратқан, сондықтан орындалуға міндетті өлшемдер мен нұсқаулардың жиынтығы ретіндегі жалпылама терминдік анықтамасы орныққан. Осыдан келіп Құран мен Пайғамбар суннасы шариаттың бастауы болып табылады деген қорытынды шығады [3, 87 б].

Құран мен суннада дінге сенушілердің діни міндеттерді орындау, яғни ғибадат ету (әл-ибадат) тәртібін реттейтін ғұрыптық өлшемдер бар. Алайда, оларда мұсылмандардың өзара қарым-қатынастарын айқындайтын (әл-муамалат) нақтылы және анық ережелер сирек. Мұның өзі былайша түсіндіріледі: болашақта кездесетін нақтылы өмірлік жағдайларды есепке алу мүмкін емес. Осыған орай олар Құран мен суннада егжей-тегжей қарастырылмайды. Сондықтан да белгілі бір мәселелер төңірегінде шариатта негізінен көп мәнді нұсқаулар, сондай-ақ жалпы бағдарламалар мен қағидаттар беріледі. Бұларды тарқата түсініп, мәнін оймен ұғыну әрбір нақтылы жағдайға лайық шешім табуға көмектеседі. Осы өзгермейтін нұсқаулар мен қағидаттарды пайдалана отырып, заңгерлер

ыждаһаттау (әл-иждиһад) көмегімен белгілі бір сәттегі мұсылмандардың сұранысына сай келетін және шариаттың ортақ мақсаттары шеңберінен шықпайтын нақтылы мінез-құлық ережелерін бөліп шығара алады, сондай-ақ, олар қажетті жағдайларда бұл ережелерді икемдеп, жаңа ережелермен ауыстыруы мүмкін екенін заңгер, шығыстанушы Н. Өсерұлы жазады [4, 44 б].

Шариаттың екінші бөлігі негізінен «илму фикь», яғни азаматтық құқықтануға арналған. Мұсылмандық құқық кең шеңберде осы өмір мен арғы дүниеге қатысты мәселелерді қамтыса, фикь адам құқықтарын, адам мен қоғам, адам мен мемлекет және халықаралық қатынастарға қатысты қағида-ережелерді өз ішіне алады.

Фикь үш кітаптан: Ақудат, Айқаат және Ахкамнан тұрады. Ақудатта міндеттеме, келісім-шарт және оның талаптары сөз етілсе, Айқаат кітабында азаматтық іс-әрекеттерге қатысты бір жақты мәміле, келісім-шарттарды талдайды. Ал, Ахкам кітабында сот процесінен бастап, қазылардың міндеттері, қылмыстық істер, куәлік ету, мұра мен мұрагерлік мәселелерін сараптайды.

Исламдық-фундаменталистік ұстанымдар басым елдерде (Иран, Пәкістан, Йеменде (ЙАР), Ливия, Судан), мұсылман құқығының шептері әлдеқайда кең, әр түрлі институттардың ішкі тармақтарын: азаматтық, қылмыстық, мемлекеттік құқық және т.б. салаларын қосады. Осы жерде исламдық құқықтық мәдениеттің өзіндік қайта өрлеуі (реннесансы) көрінеді, исламның дәстүрлі құндылықтарына оралуы, өз кезегімен мұсылман құқығының реттеу құралының кеңеюіне әкеп соқтырды. Мұсылман құқығының жүйесі басқа құқықтық жүйелерден өзіндігімен ерекшеленеді, біртума қайнар көздерімен, құрылымымен, терминдермен, құрылысымен, норманың түсінігімен көзге түседі. Егер құрылықтық еуропалық заңгерлер құқық нормасын нақты тарихи заңшығарушының ұйғарымдарын түсінсе, онда ислам құқықтанушылары оның мағынасын мұсылман қауымына Алламен жіберілген ережелер деп түсінеді. Бұл ережелер логикалық нәтижеден негізделген жоқ, иррационалды, діннен, діни догмалардан негізделді. Сондықтан оны өзгертуге, болдырмауға, түзетуге болмайды, ол абсолютті, сөзсіз, міндетті түрде орындалуға тиіс [5, 165 б.].

Мұсылман құқығында бүкіл әрекеттер бес негізгі дәрежеге бөлінеді: міндеттілер, ұсынылатындар, шешілетіндер, сәгістейтіндер және рұқсат етілмегендер. Бұл классификациялардың негізінде әр әрекеттерге байланысты белгілі бір мінез-құлық актілерге діни-өнегелік баға беру жатыр. Өзіндік ерекшеліктермен мұсылман құқығының әрекеті айыра танылды. Алдымен айтып кетейік, іс жүзінде оның ережелерінің жүзеге асуы көбінесе діни нормаларға байланысты болды. Біреуге зиян келтірмеу – шариаттың ең басты негіздемелерінің бірі болып есептеледі. Бұл өз кезегінде Құранда айтылған («Сөйлегенде, әділ болыңдар») әділдік идеясымен тығыз байланысты. Әділдік деген теңдік ұғымымен бірігеді. Өйткені Ислам дінінде этникалық, әлеуметтік немесе мүліктік жағдайға байланысты адамдарды бөлу жоқ. Исламға әлдеқандай сословиелік бөлініс жат нәрсе.

Ислам құқығы және ислам діні көп жағдайларда бір-біріне тығыз байланысты болып келеді. Бұл жағдай ислам дінінің ережелері мұсылмандар үшін жүріс-тұрыс ережелерін бекітетіндігінен және белгілі бір әрекеттер жасауға тыйым салуынан көрінеді. Қазіргі кезде мұсылман құқығы өзіне тән ерекшеліктері мен кемшіліктері бар белгілі бір құқық жүйесі ретінде қарастырылады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Зиманов С, Өсеров Н. Қазақ әдеп - ғұрып заңдарына шариаттың әсері. – Алматы, 1998.
2. Кенжалиев З.Ж.. Қазақ әдет-ғұрып құқығының материалдары. Алматы: Жеті Жарғы, 1996.
3. Адамзаттың асыл тәжі. Алматы: Издательство «Алтын қалам», 2003.
4. Жоламан Қ.Д., Мұхтарова А.Қ., Тәуекелов А.Н. Мемлекет және құқық теориясы. Алматы, 1999.
5. Табанов С.А. Салыстырмалы құқықтану негіздері. Оқулық. Алматы, Жеті жарғы, 2003.

Толепбергенов Д.Е.
курсант 2 курса университета МВД РФ им. В.Я. Кикотя
Научный руководитель – ст. преподаватель Искалиева М.С.
Карагандинский экономический университет Казпотребсоюза
г.Караганда, Республика Казахстан

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ПРОТИВОДЕЙСТВИЮ РЕЛИГИОЗНОМУ ЭКСТРЕМИЗМУ

В современном мире, где возрастает роль социально-экономических, политических и культурных взаимоотношений, также растет необходимость межрелигиозного и межкультурного диалога.

Одним из опаснейших факторов дальнейшего развития цивилизации является рост религиозно-политического экстремизма.

С начала XXI века религиозный экстремизм стал одним из самых обсуждаемых тем на встречах, саммитах, конференциях на уровне глав государств, политических деятелей и религиозных лидеров.

Как известно, экстремизм в самом общем виде характеризуется как приверженность к крайним взглядам и действиям, радикально отрицающим существующие в обществе нормы и правила.

С полной уверенностью можно сказать, что в настоящее время наибольшую угрозу для общества представляет не просто экстремизм, а религиозный экстремизм.

Его отличительная черта в том, что он направлен на насильственное изменение государственного строя и захват власти, нарушение суверенитета и территориальной целостности государства; использует религиозное учение и символы как важный фактор привлечения людей, мобилизуя их на бескомпромиссную борьбу.

Религиозный экстремизм это оборотная сторона любой религии, ее темная, опасная сторона, действующая под видом влечения к религии, зарождающая и развивая безнравственные взгляды и принципы, влекущие вред интересам лиц или целого общества, заключающиеся в разрушении общепризнанных норм морали и права, препятствующие становлению и развитию институтов демократии и гражданского общества.

Эксперты данного направления полагают, что основными причинами возникновения религиозного экстремизма могут быть идеологические, социальные, экономические, политические, психологические, интеллектуальные факторы.[2,с.11]

Никому не секрет, что лидеры экстремистских организаций заинтересованы в привлечении людей, особенно молодежи к деструктивной деятельности религиозно-политических экстремистских организаций.

В этой связи, актуальной проблемой для всех государств, в частности и Казахстану в целях обеспечения дальнейшего прогрессивного развития государства и общества, является создание стойкого иммунитета у молодежи к воздействию пропаганды религиозно-политических экстремистских организаций.

Принимая во внимание данные причины, а также ряд других причин в июле 2012 года Глава государства Н.А. Назарбаев инициирует важнейший политический документ «Социальная модернизация Казахстана: 20 шагов к Обществу Всеобщего Труда».

В данном программном документе Президента рассматривается направление о привлечении студенческой молодежи, а также безработной молодежи к трудоустройству.

Это показывает, целью Глава государства является поднятие духовно-нравственной самоидентификации подрастающего поколения и формирование чувства патриотизма среди молодежи.

В этой связи можно отметить, что данный программный документ является первым шагом в профилактике религиозного экстремизма среди молодежи.

Уже в декабре 2012 года Президент Республики Казахстан Н.А. Назарбаев в своем Послании народу Казахстана «Стратегия «Казахстан 2050» Новый политический курс состоявшегося государства» особо подчеркнул, что государство и граждане должны единым фронтом выступить против всех форм и проявлений радикализма, экстремизма и терроризма.

Учитывая угрозу так называемого религиозного экстремизма для общества, Глава государства Н.А. Назарбаев особо подчеркнул усиление профилактики религиозного экстремизма в обществе, особенно в молодежной среде, также поручил разработать государственную программу по борьбе с религиозным экстремизмом и терроризмом.[1]

Во исполнение поручения Главы государства Н.А. Назарбаева был разработан и принят важнейший документ под названием «Государственная программа по противодействию религиозному экстремизму и терроризму в Республике Казахстан на 2013-2017 годы».[1]

Основной целью государственной программы является обеспечение безопасности гражданина, общества и государства посредством предупреждения проявлений религиозного экстремизма и предотвращения угроз терроризма.

Государственная программа содержит новые формы и методы организации работы государственных органов, осуществляющих противодействие религиозному экстремизму и терроризму, в том числе меры по повышению религиозной грамотности населения.

В начале второго десятилетия XXI века профилактика религиозного экстремизма и терроризма в молодежной среде стала одним из приоритетных направлений нашей государственной политики в обеспечении национальной и духовной безопасности Казахстана.

В современном мире он превратился в широко практикуемый различного рода религиозными, политическими, националистическими движениями способ силового разрешения целого ряда острых проблем.

Проявляющийся время от времени в открытой форме, он представляет угрозу для стабильности всего мирового сообщества, так как глобализация превратила региональные угрозы во всеобщие.

Анализу прав человека на свободу совести и построению государственно-конфессиональных отношений посвящены работы и публикации многих ученых, исследующих соотношение религии, политики и права.

Особенности **религиозного экстремизма** и его развитие, в последние десятилетия этот термин употребляется все шире, под ним понимается агрессия, исходящая от религии.[3,с.23]

Следовательно, к религии примешивается некое иное содержание, с которым и связана агрессия. Но нельзя отрицать, что **экстремизм** активно эксплуатирует отдельные доктринальные положения религии, отсюда и складывается впечатление, что **экстремизм** такого рода является религиозным.

От своих сторонников экстремисты требуют повиновения и исполнения самых абсурдных приказов и инструкций.

Для экстремистов характерно стремление к охлократии, господству «толпы», они отвергают демократические методы разрешения возникающих конфликтов.

Экстремизм неотделим от тоталитаризма, культа вождей – носителей высшей мудрости, чьи идеи должны восприниматься массами исключительно на веру.

Основными характеристиками экстремизма являются: нетерпимость к сторонникам иных взглядов, попытки идеологически обосновать применения насилия по отношению как к противникам, так и к тем, кто не разделяет убеждения экстремистов.

Так же ставят под сомнение известные толкования религиозных учений, отрицают многие основные положения этих учений, доминируют эмоциональные способы воздействия в процессе пропаганды экстремистских идей, создают харизматичный образ лидера движений, стремление представить это лицо безгрешным, а все их распоряжения не подлежащими обсуждению.

Одной из основных проблем современного состояния общества и состояния религиозной преступности является проблема появления и активного действия религиозных тоталитарных сект (религиозных культов деструктивного характера), радикальных течений исламской религии экстремистского и террористического толка

В тоже время религиозная нетерпимость внутри обществ является серьезным ресурсом в руках враждующих государств с точки зрения внесения раскола в эти страны и общества. именно поэтому издавна осуществляется всевозможные миссионерские миссии, преследующие, помимо религиозных (пропаганда и распространение собственных религии и ценностей), замаскированные политические цели.

Список использованной литературы:

1. Государственная программа по противодействию религиозному экстремизму и терроризму в Республике Казахстан на 2013 — 2017 годы
2. Акинер Ш. Экстремизм: глобальный феномен // Религиозный экстремизм в Центральной Азии: Материалы международной научно-практической конференции. - Душанбе: «Деваштич», 2002
3. Косиченко А.Г. Религиозная ситуация в Республике Казахстан // Analytic. - 2001. - № 4-5. - С. 67-71.

Тургумбаева Д.М., студентка 3 курса
Научный руководитель – ст. преподаватель Джаксыбаева Г.М.
Карагандинский экономический университет Казпотребсоюза, г.Караганда, Республика Казахстан

ПРОБЛЕМЫ ПРОТИВОДЕЙСТВИЯ ЭКСТРЕМИЗМУ В СЕТИ ИНТЕРНЕТ

Интернет — очень полезная вещь, это лучший помощник для самообразования, а также он помогает связаться людям со всех уголков планеты. Однако интернет может стать и источником опасности, особенно это касается детей и подростков, которые наиболее подвержены влиянию глобальной сети.

Начиная с 2015 года мировое Интернет-сообщество столкнулось с массовой информационной угрозой со стороны экстремистских и террористических организаций. Это связано с катастрофически молниеносным распространением радикальных идеологий, всеобщей компьютеризацией и информатизацией общественных процессов.

К сожалению, интернет привлекает террористические группы такими своими особенностями как легкость доступа, слабая цензура или даже полное отсутствие какого-либо правительственного контроля, наличие огромной потенциальной аудитории пользователей, в первую очередь, молодежи, анонимность связи, а также самый быстрый и относительно дешевый способ распространения информации.

По мнению зарубежных экспертов, во всемирной паутине наблюдается рост множества действующих аккаунтов и сообществ экстремистских и террористических организаций, в особенности особое беспокойство вызывает их активность в популярных социальных сетях «Facebook», «Twitter», «ВКонтакте», «Одноклассники» и «WhatsApp». Анализ содержания социальных сетей показывает, что на таких площадках ежедневно ведется активное освещение и пропаганда деятельности международных террористических организаций. В частности, молодые люди, пытаясь получить религиозное образование или восполнить религиозные знания, зачастую обращаются к интернет-сайтам сомнительного характера, где они подвергаются идеологической обработке со стороны лжепроповедников, целью которых является искажение сознания личности, формирование определенных ценностных установок и окончательному вовлечению в ряды террористов [1].

Экстремизм - это приверженность крайним взглядам и, в особенности, мерам. Среди таких мер можно отметить провокацию беспорядков, гражданское неповиновение, террористические акции, методы партизанской войны. А приставка «религиозный» подразумевает приверженность к какому-либо вероисповеданию [2, с.5].

К наиболее значимым международным террористическим организациям, активно использующим ресурсы сети Интернет, относятся «Аль-Каида», ХАМАС («Движение исламского сопротивления»), «Хезболла» («Партия Аллаха»), «Аль-Джихад» («Египетский исламский джихад»), «Братья-мусульмане» («Аль-Ихван аль-Муслимун»), «Народный фронт освобождения Палестины», «Конграгел» (бывшая Рабочая партия Курдистана), «Революционные вооруженные силы Колумбии», «Имарат Кавказ», «Хизб-ут-Тахрир» и ряд других [3, с. 274]. Они, как правило, пропагандируют политические идеи, проводят агитационную и вербовочную деятельность, направленную на увеличение числа их сторонников.

Примером пропаганды экстремизма в интернете, служит случай, произошедший в апреле 2017 года в городе Павлодар. 21 – летнего молодого человека задержали сотрудники Управления по борьбе с организованной преступностью (УБОП) с участием бойцов подразделения специального назначения ДВД области, а также совместно с ДКНБ по Павлодарской области. Задержанный посредством социальных сетей и интернет-мессенджеров пропагандировал идеи терроризма и религиозного экстремизма, а также хранил и распространял материалы указанного содержания.

Ранее за совершение экстремистских преступлений в составе структурной ячейки РЭП "Хизб-ут-Тахрир аль-Ислами" сотрудниками УБОП ДВД был задержан житель Павлодара Руслан Гинатуллин. В декабре 2016 года мужчину приговорили к шести годам лишения свободы с отбыванием наказания в колонии строгого режима. По выводам суда, мужчина сделал репост в соцсети "ВКонтакте" двух видеороликов враждебного содержания. Также отмечалось, что ранее молодой человек был наказан в административном порядке за репост и лайк под исламским видеороликом в социальной сети Facebook.

Анализ практики противодействия уголовным правонарушениям в сети Интернет показывает необходимость решения ряда правовых, а также организационных проблем, которые негативно сказываются на практике противодействия экстремистской деятельности.

Первая проблема - недостаточно эффективное взаимодействие с иностранными государствами и компаниями в вопросах борьбы с экстремистской и террористической деятельностью в информационных сетях. Одна из причин этого – отсутствие единых правовых подходов к криминализации деяний. Следует отметить, что в уголовном законодательстве большинства государств понятия экстремизма и экстремистской деятельности отсутствуют, предусматриваются лишь некоторые отдельные деяния, такие как возбуждение национальной, расовой и религиозной вражды; оскорбления, угрозы и насилие по признакам принадлежности к каким-либо группам; распространение нацистской и расистской идеологии и литературы и т.п.

Вторая проблема связана с тем, что большинство протоколов и технологий сети Интернет разработаны в США. Корпорация по управлению доменными именами и IP-адресами создана при участии американского правительства и находится на территории США. Управляющие подразделения, основной персонал и вычислительные мощности наиболее популярных мировых сетевых сервисов, таких как Google (поисковая система, почта Gmail, видеохостинг YouTube и т.д.), Microsoft (самая популярная операционная система, поисковая система Bing, система телефонии Skype и т.д.), Facebook, Amazon и др., сосредоточены на территории США. Соответственно, сведения о пользователях перечисленных систем находятся в распоряжении американских компаний и спецслужб. В связи с этим получение информации у них для казахстанских правоохранительных органов представляет сложнейшую задачу, чаще всего невыполнимую.

Третья проблема – высокая анонимность, защищенность и скрытность связи и обмена информации в сети Интернет. Существует значительное количество различных технологий и технических решений, позволяющих обеспечить анонимность использования ресурсов сети Интернет, а также защитить от перехвата передаваемую по сети информацию.

Например, электронная почта – технология по пересылке и получению электронных сообщений. Проблема состоит в том, что при использовании электронной почты в преступной деятельности участниками переписки часто применяется так называемое асимметричное шифрование. Корреспонденты заранее обмениваются собственными «открытыми» ключами, которыми зашифровывают содержимое сообщений. Расшифровка такого сообщения возможна с использованием «закрытого» ключа, известного только получателю.

Аналогичная ситуация складывается и с различными системами голосовой и видеосвязи, которые предлагаются многочисленными операторами. Самые распространенные системы – Skype, Sipnet, Google Talk, Viber и др.

Подводя итог, следует подчеркнуть, что складывающаяся международная обстановка, внутрисполитическая ситуация и тенденции развития информационно-телекоммуникационных технологий позволяют прогнозировать дальнейшее нарастание объемов использования информационных сетей в экстремистской и террористической деятельности. Своевременное предотвращение и пресечение имеющихся угроз зависит от эффективности, систематичности и согласованности проводимых мероприятий, а также от качества взаимодействия правоохранительных органов РК и всех заинтересованных иностранных государств.

Список использованной литературы:

1. Аппазов В. «Защита прав граждан и государства в интернете», [Электронный ресурс]: сайт Прокуратуры РК. URL: <http://prokuror.gov.kz/rus/novosti/stati/zashchita-prav-grazhdan-i-gosudarstva-v-internete>
2. Зинурова Р.И. «Нормативно-правовое регулирование молодежной политики»: учебное пособие, М-во образования и науки, изд. КНИГУ, 2013-202 с.
3. Бураева Л.А. «Террористические объединения в глобальном информационном пространстве», юридический журнал - пробелы в российском законодательстве, 2014 год.
4. Закон Республики Казахстан от 18 февраля 2005 года № 31-III «О противодействии экстремизму» (с изменениями и дополнениями по состоянию на 28.12.2016 г.)

Шубаев А., 1 курс студенті,
Иманова А. № 5 орта мектебінің оқушысы
Ғылыми жетекші – құқық магистрі, аға оқытушы Сыздыкова С.А.
Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті, Қарағанды қ., Қазақстан
Республикасы

ЛАҢКЕСТІК ПРОБЛЕМАЛАР ЖӘНЕ ДАИШ ҰЙЫМЫ

Тақырыптың өзектілігі: Бүгінгі таңда бүкіләлем бетпе-бет келіп отырған лаңкестік қылмыс пен діни экстремизм дерті адамзат болашағына қауіп төндіруде. Әлемдік аренада ислам атын жамылып, террористік пен зорлық-зомбылық жасайтын, жүйесіз жаңа ұйымдар көптеп бас көтеруде. Соның ішінде, барлық әлемелдерінің тыныштығы мен қауіпсіздігіне қатер төндіріп, үрей ұялатқан ДАИШ лаңкестік ұйымы белсенді әрекететуде.

Негізгі мақсат: Жас ұрпаққа қазіргі заманның ең елеулі проблемасын түсіндіру, әртүрлі лаңкестік топтардан сақтандыру. ДАИШ әрекетін түсіндіріп, исламға жат екендігін дәлелмен көрсету.

2013 жылдан бастап «Әл-Каида» террористік тобының құрылымы ретінде көзге көрінген ДАИШ лаңкестік ұйымы 2014 жылдың маусымынан бастап Ирак және Сирия аумағында халифат құрылғанын жариялап, Абдалла Ибрагим әл-Самарийді (Әбу Бәкір әл-Багдади) өздеріне халиф етіп сайлады.

ДАИШ-тың лаңкес идеясы – Солтүстік Африкадан Қытайға дейін созылған, құрамына Орталық Азия да кіретін кеңістікте «Ислам мемлекетін» құру болып табылады. Елбасы Н.Ә.Назарбаев 2015 жылдың шілдесінде Уфа қаласында өткен Шанхай Ынтымақтастық Ұйымына мүше-мемлекеттердің басшылары кеңесінің кеңейтілген отырысында ДАИШ сияқты лаңкес ұйымдар туралы: «Қазіргі қатігездіктің мақсатқа жету жолындағы идеологиясы мен қимылдары барлық діннің негізі мен философиясына қайшы» деп атап өткен болатын. Шарифатпен ғана басқарылуы тиіс болған тәкфіршілікке негізделген ДАИШ лаңкес ұйымының әрекеттері ислам қағидаттары мен жалпы адамзатқа ортақ рухани құндылықтарға мүлдем сәйкес келмейді. ДАИШ идеологиясы зайырлылықтың кез келген үлгісіне қарсы. Ондай жүйелерге «тәкфір» жариялап, оларды жоққа шығарады. ДАИШ содырларының пайымдауынша, мемлекеттік жүйе тек шарифат негізінде ғана құрылуы тиіс. Олар ислам шарифатына сәйкес келмейтін мемлекеттерді мойындамайды. ДАИШ түсінігінде Құран мен сүннетпен басқарылмайтын мемлекет «кәпірлер мемлекеті» деп есептеледі. ДАИШ-тің ғаламтордағы бейнематериалдарында оның қатарында жүрген-дердің өмірі керемет болып көрінеді. Ол шын мәнінде солай ма?

XXI ғасыр ашық ақпараттық дәуір болғандықтан әртүрлі ақпараттар ашық жарияланып, көптеген мәліметтер барша жұртшылыққа қол жетімді болып отыр. Бұл жерде ғаламтордың қосып отырған үлесі зор екені айтпаса да түсінікті. Дегенмен әр алуан мәліметтердің шамадан тыс көп әрі қол жетімді болуы діни экстремистік идеялардың кеңінен таралуына да жағдай туғызуда.

Экстремистік ұйымдар өз жақтастарын көбейту үшін өз идеяларын кеңінен насихаттап өз ұстанымдарының дұрыстығын діни тұрғыдан дәлелдеуге тырысады. Осы мақсатта олар діндарларды арандатып, өз мақсаттарына жету құралы ретінде діни қағидаларды, қасиетті мәтіндерді (Құран, хадис) пайдаланады. Қазіргі таңда ДАИШ өз қатарын толтыру мақсатында негізгі құралына айналдырған ғаламторды белсенді пайдалануда. Мысалы, «Шамға келген 150 қазақ» (2013 жыл, қазан), Әл-Хайат телестудиясы дайындаған «Те кто были правдивы с Аллахом» (2014 жыл, шілде), Әл-Фурқан телестудиясы дайындаған «Обращение казахстанских братьев из Шама» атты (2014 жыл, тамыз) бейне-үндеулер жарияланған. Мұндай үндеулер мен насихаттар азаматтарды ашық заңбұзарлық әрекеттерге шақырады. Мәселен, 2015 жылдың басында ДАИШ әскерінің қатарын шамамен әлемнің 90 елінен жиналған 20 мың шетелдіктер құрады. Ресми мәліметтер бойынша экстремистік идеологиялардың қармағына ілінген, Таяу Шығыстағы (Сирия аумағына) соғысқа аттанған Қазақстан Республикасының азаматтарының саны 300 адамнан асқан. Азаматтардың «ДАИШ» содырларының қатарына қосылу үшін ғаламтор арқылы сол азаматтардың не нәрсеге қызығушылық танытқандығы туралы сұрақ кімді де болсын ойландырмай қоймасы анық. Осы тұрғыда бұл мәселені діни, әлеуметтік және рухани тұрғыдан қарастыруға болады. «ДАИШ»-тың әлеуметтік желілерде жарияланған бейне материалдарының мазмұнына назар аударсақ, «Алланың жолымен, Мұхаммед пайғамбардың сүннетімен жүрміз және халифат құру арқылы әлемде болып жатқан әділетсіздіктің алдын аламыз. Сондай-ақ, шарифат бойынша басқарылмаған мемлекет – кәпірлердің елі, сондықтан баршаңызды бұл мәселеге бейжай қарамай біздің қатарымызға қосылып, жихад жасауларыңызды талап етеміз» деген идеологиялық жәнәпсихикалық шабуылдар, діни білімі таяз азаматтардың «шынайы ислам» осы екен деп біліп, «халифатшылардың» қатарына қосылуға итермелейді. «ДАИШ»-тың қатарына қосылушыларды тек теологиялық көзқарастары үшін ғана

қосылып қоймай, әлеуметтік жағы да қызықтыраы сөзсіз. Мәселен, бұқаралық ақпарат құралдарының мәліметтеріне сүйенсек, содырлар қатарындағы ресми ант қабылдаған «жауынгерлердің» жалақысыкүніне шамамен 1000-нан жоғары АҚШ долларын құрайды

Қорыта айтқанда, қазіргі таңдағы «ДАИШ» жүргізіп жатқан қарулықырғын исламның шариғи қағидалары мен ұстанымдарына толығымен қайшы келеді. Сондықтан мұндай әрекеттер исламға, мұсылман қауымына және жалпы адамзатқа қарсы жүргізіліп жатқан террорлық акт ретінде бағаланады.

Әлеуметтік желілер мен ғаламтор сайттарында ДАИШ өз идеологиясын қалай насихаттауда және өз қатарларын толтыру үшін қандай әдіс-тәсілдерді қолдануда?

Ғаламтордағы хат алмасатын чаттарда, әлеуметтік желілерде жаңа таныс іздейтін қыз-жігіттер аз емес. ДАИШ содырларды мұндай жерде адамдарды өз құрығына түсірудің айла-әдісін жақсы қолданады. Әсіресе бұл әйел адамдарды арбауда сәтті іске асады. Себебі таныс іздеген кейбір қыздар өз өмірі, толғандырған мәселелері жайлы ақпараттарды ғаламторға көптеп салады. Сырлас таппай жүрген жандарға чаттарда шетелдік бейтаныспен ашылып сөйлесу, ішкі сырын айту жеңіл болды. Ал бұл мәліметтер мен жағдайлар содырларға өз құрбаны жайында жақынырақ тынысып, өз құрбандарымен ортақ әңгіме айтуға сол арқылы өз ыркына құлату мүмкіндік береді. Нәтижесінде әйелдердің санасына «жыныстық жиһад» жасауды сіңіреді.

Террористтер жастардың санасын улау үшін бейне ойындар жасап шығаруда Ғаламтор-ойындарда ойыншы террористтердің белгілеп берген миссияларды орындап, әр түрлі нысандырды жоюмен айналысады. Бұл ойындарды көп ойнаған жастар өздерін терросисттік ұйымның бір мүшесі ретінде сезіне бастайды.

ДАИШ ғаламторда жеңіл жүктелетін, тез көшірлетің материалдарды таратады. Сонымен қатар ғаламтордан, әлеуметтік желілерден мәлімет іздеушілерге өз материалдарын тықпалайды. Осы мақсатта ДАИШ әртүрлі медиа маркетингтік әдістерді қолданады. Мысалы әлеуметтік желілерде танымал хештегтер алып оның мазмұнына өз материалдардың көптен орналастырады. Іздегіш (Поисковая система) желілерде ең жиі ізделетін сөздердің қасына өз материалдарын тықпалайды.

Содырлары мобильдік қолданбаларды шығаруда. Мысалы, андройд жүйесінде арналған «Dawn of Glad Tidings» атты қолданба жазбаларды бұзып, мезгіл- мезгілімен хабарламаларды таратуға мүмкіндік береді. Ол «Сирия, Ирак және ислам әлемінің жаңалықтарын тарататын бағдарлама» ретінде сипатталып қолданушыға мультипликативтік әсер етіп пайдаланушылардың жазбаларын, шоттарын басқаруға мүмкіндік береді. Ғаламтордағы тағы бір ДАИШ әрекеті пайдаланушылар арасында «онлайн жиһад » жасауды насихаттау болып табылады. ДАИШ бойынша онлайн жиһад деген- ғаламтор әлемінде ДАИШ идеологиясына қолдау білдіру, терроризмге шақыратын үндеулерді тарту әрекеттері. «Онлайн жиһад » жасаушылар елеусіз адам болып көрінуі мүмкін. Алайда виртуалды әлемде олар террористтердің сабына жаңа құрбандарды тартушы күш.

«Онлайн жиһад» жасау бүгінгі күні қоғам үшін өте қауыпты . Содарлықтың бұл түрінде «онлайн жиһадшы » қолына қару алып соғыспайды. Бірақ ғаламтор арқылы жаңа құрбандарға әр түрлі жарылғыш заттардың, қарулардың жасау тәсілдерін үйретіп террористтік әрекеттерді іске асыру жоспарларын ұйымдастырады. Ғаламторда әр түрлі акциялар өткізіліп, қаржы жинастырады. Акциялар көпшілік жұт күдіктенбейтіндей қайрымдылық немесе басқа бір жақсы істерді қолдау білдіруге арналады. Акциядан жиналған қаржыны содырлық әрекеті жалғастыруға жұмсайды.

ДАИШ-тың жоғарыдағыдай құрығына тусіру айласынан сақтану үшін ғаламтор пайдаланушылар мына қағидаттарды ұстанғаны дұрыс :

- өшпенділікті, кек алуға деген құмарлықты тудыратын арандатушы материалдарды пайдаланбау

- дінге қатысты күмәнді дереккоздерді пайдаланбау

- әлеуметтік желілерде, чаттарда бейтаныс адаммен сақтықпен сөйлесу, күмән туғызатын мәліметтер болса байланысты үзу

- әлеуметтік желілерді пайдаланушы парақшасында жеке басына қатысты толғандырған мәселелер жайлы артық ақпараттарды оқымағаны дұрыс

- әлеуметтік желілерді пайдаланушы өз парақшасын қарусыз қалдырмауы тиіс.

Себебі, прақша иесін белгілеп (отметка), парақшаға жалған аккаунтпен террористтік бағыттағы материалдар қалдыруы мүмкін:

- ғаламтор желілеріндені әртүрлі репост жасауды, қаржылай көмек көрсетуді сұрайтын акцияларға сақтықпен қарау

- террористтік бағыттағы адамгершілікке жат ойындарды, материалдырды пайдаланбау

- қолданушыға белгісіз ұялы телефонға, планшетке, компьютерге арналған бағдарламаларды арнайы маманның кеңесімен орнату.

Қорытындылайтын болсақ, бұл террористік топтың жазықсыз адамдарды және тіпті өз қатарларындағыларды жаппай және жария сипатта өлтірудегі көздеген бірінші мақсаты - жаппай үрей туғызу, зорлық-зомбылық және қатыгездік көрсету, хаос тудыру болса, екіншісі - осы видеолар арқылы әлемнің түкпір-түкпіріндегі радикалдарды өз қатарына тарту. Сөз соңында ислам әлемі мен дін ғұламаларының бүтін тұжырымына сәйкес, ДАИШ Исламға үш қайнаса сорпасы қосылмайтын, содырлардан құрылған лаңкестік ұйым деген қорытынды шығаруымызға болады.

ДАИШ ғаламторда белсенді жұмыс жасап отырған ұйым. Оның жоғарғыда келтірілгендей ғаламтордағы құйтырқы арбау әрекеттерді адамдарды өз құрығына түсіруде табысты болып отыр. Сондықтан ғаламтор қолданушылары сақтық шараларын ұмытпаулары қажет.

Қолданылған әдебиттер тізімі:

1. ҚР Президентінің «Қазақстан-2050» стратегиясы қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» атты Қазақстан халқына Жолдауы.
2. Нартай Дүтбаев, Қазақстан Республикасы Ұлттық Қауіпсіздік комитетінің төрағасы, /Егемен Қазақстан/, 15.10.2005ж.
3. «Діни қызмет және діни бірлестіктер туралы» Қазақстан Республикасының 2011 жылғы 11 қазандағы заңы.
4. Ислам. Энциклопедиялық анықтама. Алматы 2010.
5. Дін саласы бойынша өзекті мәселелер. Ғ.Н. Шойкин саяси ғылым кандидат. Қарағанды – 2016ж.
- 6.«ДАИШ» ұйымы – олар кімдер? <http://kazislam.kz>
7. i-news.kz сайты «В Казахстане подвели итоги регистрации религиозных объединений» мақаласы.

10 СЕКЦИЯ. РУХАНИ ЖАҢҒЫРУ – РУХАНИЛЫҚ ПЕН ШЫҒАРМАШЫЛЫҚТЫҢ ИДЕЯЛЫҚ НЕГІЗІ

СЕКЦИЯ 10. РУХАНИ ЖАҢҒЫРУ - ИДЕЙНАЯ ОСНОВА ДУХОВНОСТИ И ТВОРЧЕСТВА

Абдрахова Г.Р., студентка 3 курса
Научный руководитель – Каус И.С. Колледж экономики, бизнеса и права
Карагандинский экономический университет Казпотребсоюза, г. Караганда,
Республика Казахстан

БОЛАШАҚҚА БАҒДАР: РУХАНИ ЖАҢҒЫРУ

«Особое отношение к родной
земле, ее культуре, обычаям,
традициям – это важнейшая
черта патриотизма»

Казахстан очень молодое государство, и, не смотря на это, набирает высокие обороты. За годы Независимости Казахстана были приняты и реализованы достаточно много крупных программ. Ведь только в октябре 1997 года была принята стратегия «Казахстан 2030», где рассматривалась национальная безопасность, экономический рост, здоровье и образование граждан Республики Казахстан. Но благодаря нашему Елбасы и быстрому развитию страны стратегия «Казахстан 2030» уже в 2013 году была полностью выполнена. В декабре 2012 года в послании Елбасы была представлена новая стратегия развития Казахстана до 2050 года. В стратегии «Казахстан 2050» рассматривается благоденствие сильного государства, развитие экономики, возможности всеобщего труда, вхождения Казахстана в тридцатку самых развитых стран мира. Казахстан очень смело и уверенно шагает вперед и за столь короткое время Казахстан стал, узнаваем. Всем известно, что в 2017 году Казахстан достойно принял глобальную международную выставку «ЭКСПО-2017». Казахстан первая страна СНГ и Центральной Азии проводившая столь значительное мероприятие мирового масштаба.

А уже в 2018 году Казахстан вступил в новый исторический период. Елбасы объявил о начале третьей модернизации «Болашаққа бағдар: Рухани Жаңғыру». Ведь это модернизация объединяет три направления: политическая реформа, модернизация экономики и модернизация общественного сознания. Никогда перед казахстанцами не стояло такой задачи, как модернизация общественного сознания. Начатые Казахстаном масштабные преобразования модернизацией общественного сознания дополнит политическую и экономическую модернизацию, «Рухани Жаңғыру» станет заключительным «пазлом» всех модернизаций. Мы приступаем к широкой и ответственной работе, чтобы стать единой нацией сильных и ответственных людей. Это модернизация «Рухани Жаңғыру» - изменение общественного сознания.

Все предыдущие государственные реформы в стране были направлены на конкретные сферы. И принцип работы был нам понятен. Сейчас идут очень бурные обсуждения от разговоров в семьях до международных споров, политики, экономики, а сейчас модернизации.

Начинается новый для нас очень непонятный, можно сказать исторический период. Ведь невозможно занимать первые места среди развитых стран, сохраняя прежние приоритеты, стереотипы и тем более сознание и мышление кочевого народа, поэтому нужно сконцентрироваться, изменяя себя к меняющимся условиям, учиться и брать только лучшее из того, что даст нам новая эпоха. Ведь можно сказать, что главной

ошибкой западных модернизации XX века в том, что они переносили свои уникальные опыты на все народы, не учитывая их уникальности.

Казахстанцев шокировал переход казахского языка на латиницу. Вопрос этот поднимался и раньше, но его откладывали. Всем было интересно, как будет выглядеть новый для нас латинский алфавит. И наконец, в начале 2018 года его нам впервые представили.

Удивляет то, что в отличие от большинства алфавитов латинской графике, в английском и французском букв 26, а у казахского всего 25 букв. Ученые уверены что, только так можно сохранить все специфические звуки языка.

«Наше социальное и гуманитарное знание долгие годы было законсервировано в рамках одного учения и взгляда на мир»- Нурсултан Назарбаев. Наш Елбасы всегда выступает за повышение качества обучения в национальных вузах, а тем более казахоязычных отделениях. Елбасы предложил запустить проект «100 новых учебников на казахском языке». В ходе проекта будет выбираться сотня самых лучших учебников по основным дисциплинам. Эффект от этой программы мы уже увидим в ближайшие годы, так как книги будут доступны студентам и ученикам отечественных вузов. Наша молодежь станет более конкурентоспособной на международном рынке труда.

Так же в своей программной статье Нурсултан Назарбаев предложил обратить внимание на талантливых и успешных граждан республики. Проект «100 новых лиц Казахстана» предоставит возможность узнать истории людей, которые с помощью своего таланта, трудолюбия, целеустремленности за годы независимости достигли успеха. Они станут героями нашего времени. Будут снимать документальные фильмы, и выпускать печатные издания. История каждого из этой сотни, станет примером для других, стимулом и одновременно показателем того, что добиться успеха сможет только тот, кто готов трудиться.

Реализация таких проектов, как «Сакральная география Казахстана», «Туған жер», позволит укрепить связь с краем, с землей, где мы родились и выросли через познание. Развить в стране благотворительность, экологические знания, для сохранения окружающей среды, опираясь на культурную память, символические, сакральные и культурно-исторические вещи. Кроме того, объекты этого проекта станут местами для привлечения туристов.

Развитие туристской индустрии позволит привлечь спонсоров и инвесторов. Они помогут открыть еще больше направлений, привлечь новые рабочие кадры в сфере туризма и не только. Спонсировать научно-образовательную инфраструктуру, а также оказать поддержку в исследовании истории, географии, объектов родного края. Конечно, нужно выделить духовные и национальные особенности казахского народа. Ведь у каждого народа есть святыне места, которые носят общенациональный характер, духовные традиции, такие как, памятники Улытау и мавзолей Кожа Ахмета Яссауи, исторические памятники Тараза и захоронения Бекет-Ата, древние комплексы Восточного Казахстана и сакральные места Семиречья.

По окончании модернизации «Рухани Жанғыру» народ Казахстана должен говорить на нескольких языках. Иметь литературные книги на национальном языке. Проходить обучение мультимедийного сопровождения. «Рухани Жанғыру» это наше великое и светлое будущее.

Список использованной литературы:

1. Послание Президента Республики Казахстан Н.А. Назарбаева народу Казахстана Казахстанский путь – 2050: Единая цель, единые интересы, единое будущее. Астана. 2014г.
2. Вишняк, А.И. Культура молодежного досуга /А.И.Вишняк, В.И. Тарасенко. Киев: Высш. школа, 2005 - 53с.

Абзалбек Ж.С, 3 курс студенті
Ғылыми жетекші – аға оқытушы Ахметова А.Б.
Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті, Қарағанды қ., Қазақстан
Республикасы

РУХАНИ ЖАҢҒЫРУ ЕЛ ДАМУЫНДАҒЫ ЖАҢА СЕРПІН

Тәуелсіздік алғаннан бастап Қазақстан талай белестерді бағындырып даму үстінде. Дамушы елдер қатарынан Дамыған 30 елдің қатарына кіру үшін әр сала бойынша жекелген және жалпылаған бағдарламалар жүргізілуде. 1997 жылдан бастап әр жыл сайын Елбасы жолдауы жолданып алған қойған мақсаттарымызды айқындап келеміз. Сол бойынша міндеттер атқарылуды.

Әр жолдау өз бастамасы мен мақсат және міндеттермен тек дамуға басталатын «мәңгілік ел» болып қалыптасуымыздағы дара жол болып табылады. Сондай бағдарламалардың бірі, бірегейі «Болашаққа бағдар: Рухани жаңғыру» бағдарламасына тоқталсақ.

Бұл бағдарламаның, жалпы Елбасымыздың басқада жолдаулары болсын барлығының мақсаты бір. Әрине ол әлемдегі дамыған 30 елдің қатарына қосылу. Рухани жаңғыру бағдарламасы тарихымыздың кеңінен білудің алғашқы бағдары емес, сонымен қатар тәуелсіздік алғанымыздан бері осындай бағдарламалардың бірнешеуі етек тамырын жайған болатын. Атап айтсақ: 2004 жылғы «Мәдени мұра» және 2014 жылғы «Халық-тарих толқынында» атты бағдарламаларыда ұсынылған болатын. Жалпы, бұл бағдарламалардың барлығы тарихи-мәдениетімізді, төл тарихымызды жаңғыртып, зерттеу болып саналады [1].

Ел Президенті аталмыш тұғырнамасында білім, ғылымға ерекше басымдық беріп отыр. «Терең білім – тәуелсіздігіміздің тірегі», – деген Н.Ә.Назарбаев «Мәңгілік ел» болуға қадам басқан тәуелсіз Қазақстанның ендігі жаһандану алдында ұлт ретінде жойылып кетпеуі үшін ұлттық кодын сақтаған, терең білімді, бәсекеге қабілетті, ұлттық құндылықтарын бойына сіңірген ақыл-ойы кемел тұлға болуына маңыз береді. Осы бағдарда ол бабалар ұлағатымен астасып жатқан зерделі ойы мен парасатты пайымын білдіреді: «Білімді, көзі ашық, көкірегі ояу болуға ұмтылу – біздің қанымызда бар қасиет. Тәуелсіздік жылдарында қыруар жұмыс жасалды. Бұл жұмыс өткен ғасырдың тоқсаныншы жылдарының басында қолға алынған «Болашақ» бағдарламасынан басталды. Елімізде өте жоғары деңгейдегі бірқатар университеттер ашылды, зияткерлік мектептер жүйесі қалыптасты. Басқа да көптеген іс тындырылды. Дегенмен, білімнің салтанаты жалпыға ортақ болуға тиіс. Оның айқын да, бұлтартпас себептері бар». Осылайша мақалада айтылған әрбір ойдың астарында терең мазмұн мен зерделі пікір жатыр.

Сананы рухани жаңғыртуға бәсекеге қабілетті, білімді елдің ғана шамасы жетеді. Елбасы рухани жаңғырудағы ұлттық сананың рөліне баса назар аударып, бірнеше міндеттерді айқындап берді. Елбасы аталған мақаладан жаңаша бастау алатын «Туған елге» ұласатын «Туған жер» бағдарламасын қолға алуды ұсынып отыр. Әрбір азаматты өзінің туған жерінің гүлденуі үшін нақты үлес қосуға үндейді [2].

Ұлттық сананы жаңғыртқанда өзіміздің, қазақстандық дербес даму үлгісін қалыптастыруымыз керек екендігін айтып отыр Елбасымыз. Бұл дегеніміз – қазақтың барлық ұлттық салт-дәстүрлерін, ең бастысы, мемлекеттік тіліміз бен әдебиетімізді, мәдениетімізді, қазақи рухымызды жаңғырту.

«Білімді - мыңды жығады, білекті - бірді жығады» дейді халық даналығы. Білім мықты болуы үшін үкімет еліміздің білім беру саласын реформалаймыз деп жатыр. Бәсекеге қабілеттілікті дамытуымыз керек. Білім әлемдік, тәрбие ұлттық болуы керек. Латын қарпіне көшу туралы Елбасы өзінің мақаласында «Латыншаға көшудің терең логикасы бар. Бұл қазіргі заманғы технологиялық ортаның, коммуникацияның, сондай-ақ ХХІ ғасырдағы ғылыми және білім беру процестерінің ерекшеліктеріне байланысты» деп

атап көрсетті. Бұл әлемдік ғылым саласын игеру үшін жасалып жатқан оқу бағдарламасына сәйкес, бүкіл әлем қарым-қатынас жасайтын ағылшын тілін жастарымыздың тезірек игеруіне мүмкіндік жасайды. Сол үшін қоғамдық және гуманитарлық ғылымдар бойынша «Жаңа гуманитарлық білім. Қазақ тіліндегі 100 жаңа оқулық» жобасы жүзеге асырылмақшы [3].

Елбасымыз үстіміздегі жылдың өзінде еліміздің экономикалық, саяси және рухани жаңғыруына ерекше мән беріп отыр. Сондықтан еліміздің әрбір азаматы мемлекетіміздің күшті де қуатты болуына сүбелі үлесін қоса білуі қажет. Бүгінгі өскелең жас ұрпақ ұлттық рух пен ұлттық сананы жаңғыртуда болашаққа бағытталған үміт, арман, парыз деп қана қабылдамай, төл міндет және тегеурінді талап деп ұғынғандары абзал.

Елбасымыз Біртұтас Ұлт болу үшін, болашаққа қалай қадам басатымыз жайлы өз көзқарасын айтқан болатын. Біріншіден ол ұлттық сана. Яғни, әлемде қазіргі кезде көптеген өзгерулер болуда, осы өзгерулердің жақсы жақтарын боймызға сіңіру. Екіншіден бәсекелік қабілеттілік. Қазірге кезде бір өзін ғана емес, ұлт болып бәсекелестікті арттырса ғана қандай да бір жтiстiкке жетедi. Болашақта ұлттың табысты болуы оның байлығымен емес, бәсекелестік қабілеттілігі арқылы айқындалады. Сол себептенде әр-біріміз қазіргі 21 ғасырдың технологияларын жетік біліп, сол білімімізді керек жерде көрсете алуымыз керек. Үшіншіден паргматизм. Яғни, қандай да бір тұлға немесе ұлт нақты бір мақсатқа қол жеткізу үшін, алдына айқын жолдар қою. Осыған сәйкес өз болашағынды жоспарлай білу. Осындай тағы басқа елбасымыз өзінің ойларымен халықпен бөліскен болатын [4].

Ойымды қорытындыласам, біз басқа елдермен салыстырғанда қарқынды дамып келе жатқан елміз. Тәуелсіздігімізді алғанымызға небәрі 26 жыл болса да әлемдік деңгейдегі іс-шараларды өткізіп келеміз, бұған ЭКСПО-2017 көрмесінде дәлел бола алады. Бұл әрине еліміз үшін мақтанарлықтай іс, бірақта бұнымен тоқтап қалуға да керек емес. Сол үшінде Елбасымыз мемлекет үшін алға нақты бір мақсат қойды, Яғни дамыған 30 елдің қатарына қосылу. Бұл мақсатқа жету үшін айқын жолдарымызда бар. Елбасымыз бір сөзінде «Жаңа жағдайда жаңғыруға деген ішкі ұмтылыс – біздің дамуымыздың ең басты қағидасы. Өмір сүру үшін өзгере білу керек. Оған көнбегендер тарихтың шаңына көміліп қала береді» деген болатын. Сондықтанда тарихтын шаңына көмілмей, тарихымызды оқып, рухани жаңғыруымыз керек.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Назарбаев Н.Ә. Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру / Егемен Қазақстан, 12 сәуір 2017 ж.
2. Назарбаев Н.Ә. «Қазақстан-2050» Стратегиясы қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты. Қазақстан халқына Жолдауы / 14 желтоқсан 2012 ж.
http://www.akorda.kz/kz/official_documents/strategies_and_programs
3. Латын әліпбиі: рухани тәуелсіздік жолы / Қазақ үні, 11 сәуір 2017 ж. – 7 б.
4. Қазақстан. Ұлттық энциклопедия / Бас ред. Б. Аяған. – Алматы. 2004 ж. – 238 б.

Әдиева Ж.М. 2 курс студенті

Ғылыми жетекші - Сейталинова Э.Т. Экономика, бизнес және құқық колледжі,
Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

РУХАНИ ЖАҢҒЫРУ – ИДЕЙНАЯ ОСНОВА ДУХОВНОСТИ И ТВОРЧЕСТВА.

Во всем мире наблюдаются естественные процессы глобализации. Но, как и у любого процесса, здесь происходят перекосы: люди стремятся к материальному обогащению, зачастую забывая о духовном наполнении. Как показывают социологические опросы, на первом месте у людей стоят частные вопросы, оттеснившие вопросы духовности, отношений, связи с корнями. Хорошо это или плохо? Судите сами:

растет число суицидов, в том числе среди подростков, новорожденных находят в мусорных ямах. Эти факты сигнализируют, что все не так благополучно в сознании наших людей. Также наблюдается рост уровня миграции среди молодежи. Если человек не связывает свою дальнейшую жизнь с родиной, это тоже говорит о кризисе. В первую очередь о кризисе духовном.

Как известно, программа "Рухани жангыру" (духовное просвещение) включает в себя 6 специальных проектов: "Туган жер", "Сакральная география Казахстана", "Казахстанская культура в современном мире", "100 новых учебников", "Перевод казахского языка на латинскую графику", "100 новых лиц", которые реализуются по четырём базовым подпрограммам: "Атамекен", "Тәрбие және білім", "Рухани қазына" и "Ақпарат толқыны".

Сохранить и приумножить духовные и культурные ценности — вот основная цель работы по программной статье президента «Рухани жангыру» - взгляд в будущее. Вернуться к истокам, чтобы жить полноценной жизнью в настоящем и выстроить надежное будущее [1].

Первое условие модернизации нового типа – это сохранение своей культуры, собственного национального кода. Без этого модернизация превратится в пустой звук.

Но это не значит консервацию всего в национальном самосознании – и того, что дает нам уверенность в будущем, и того, что ведет нас назад. Новая модернизация не должна, как прежде, высокомерно смотреть на исторический опыт и традиции. Наоборот, она должна сделать лучшие традиции предпосылкой, важным условием успеха модернизации.

Без опоры на национально-культурные корни модернизация повиснет в воздухе. Я же хочу, чтобы она твердо стояла на земле. А это значит, что история и национальные традиции должны быть обязательно учтены. Это платформа, соединяющая горизонты прошлого, настоящего и будущего народа.

Важнейшая миссия духовной модернизации заключается и в примирении различных полюсов национального сознания. Президент выделил несколько направлений модернизации сознания как общества в целом, так и каждого казахстанца.

1. Конкурентоспособность. Сегодня не только отдельный человек, но и нация в целом имеет шанс на успех, только развивая свою конкурентоспособность. Это означает прежде всего способность нации предложить что-либо выигрышное по цене и качеству на региональных и глобальных рынках. И это не только материальный продукт, но и знания, услуги, интеллектуальные продукты, наконец, качество трудового ресурса.

2. Прагматизм. Модернизация невозможна без изменения ряда привычек и стереотипов. В нашей истории есть много примеров подлинного прагматизма.

На протяжении столетий наши предки сохранили уникальный экологически правильный уклад жизни, сохраняя среду обитания, ресурсы земли, очень прагматично и экономно расходуя ее ресурсы.

3. Сохранение национальной идентичности. Само понятие духовной модернизации предполагает изменения в национальном сознании. Здесь есть два момента. Во-первых, это изменение в рамках национального сознания. Во-вторых, это сохранение внутреннего ядра национального «Я» при изменении некоторых его черт [2].

4. Культ знания. Стремление к образованию всегда было характерно для нашего народа. Много было сделано за годы Независимости. Мы подготовили десятки тысяч молодых специалистов в лучших университетах мира. Начало, как известно, было положено программой «Болашак» еще в начале 90-х годов прошлого века.

5. Эволюционное, а не революционное развитие Казахстана. В этом году исполнится 100 лет со дня тех радикальных перемен на огромной части Евразии, что произошли в октябре 1917 года. Весь XX век прошел под знаком революционных потрясений.

Каждый народ извлекает свои уроки из истории. Это его право, и нельзя навязывать другим свою точку зрения. Но также никто не вправе навязывать нам свое субъективное видение истории. А уроки XX века для нашего народа во многом трагические.

6. Открытость сознания. Многие проблемы возникают из-за того, что большой, глобальный мир стремительно меняется, а массовое сознание остается в «домашних рамках». Казалось бы, что доказывать необходимость массового и форсированного обучения английскому языку, когда по всему миру более миллиарда человек изучают его наряду с родным как язык профессиональной коммуникации?

Из этих шести направлений, мы сегодня рассмотрим именно сохранение национальной идентичности.

В 2010 году был вывод, что нужно работать на законодательном официальном уровне, чтобы реализовать потенциал Казахстана. Эта потребность привела к созданию фонда «Ұлағат». Частный фонд «Фонд культуры и развития «Ұлағат» является некоммерческой организацией. Цель Фонда: всемерное содействие сохранению и развитию самобытной культуры Казахстана в духе преемственности и взаимообогащения.

«Ұлағат» – это код нации. Это очень ёмкое слово, которое однозначно невозможно перевести на русский язык. Можно сказать, что это преемственность поколений, но это не передаёт полный смысл этого слова. В слове «ұлағат» передаётся и передача прежнего опыта молодому поколению, и адаптация себя к исторической памяти своих предков, родителей, и адаптация себя к сегодняшней жизни, и адаптация себя к новым родственникам после замужества или женитьбы. Это все я вкладываю в понятие «ұлағат». У казахов есть выражение: «Улкеннен – ұлағат», что означает перенять нравственные ценности, культурные коды личностей твоих предков для своей жизни [3].

На новом разломе эпох у Казахстана есть уникальный исторический шанс через обновление и новые идеи самим построить свое лучшее будущее. В новой реальности внутреннее стремление к обновлению – это ключевой принцип нашего развития. Чтобы выжить, надо измениться. Тот, кто не сделает этого, будет занесен тяжелым песком истории.

Список использованной литературы:

1. «Рухани Жанғыру» статья Главы государства "Взгляд в будущее: модернизация общественного сознания"
2. Социальный журнал «Әлеумет тынысы» № 112 выпуск от 28.08.2017г.
3. «Караван» газета №157 выпуск от 22.08.2017 г.

Адилбек Н.А., 3 курс курсанты
Ғылыми жетекші-аға лейтенант Шаймуханов А.А. ҚР ІІМ Шырақбек Қабылбаев атындағы
Қостанай академиясы, Қостанай қ., Қазақстан Республикасы

РУХАНИ ЖАҢҒЫРУ БАҒЫТЫ

Мемлекет басшысы Нұрсұлтан Назарбаев Қазақстан халқына маңызды мәлімдеме жасады. Елбасы өз баяндамасында адам капиталын арттыру, жаңа технологияларды енгізу, әлеуметтік мәселелер бойынша бірқатар тапсырмаларды атап өтті. Сонымен қатар, Елбасы экономикалық ахуалды одан ары жақсарту үшін бизнес саласына да айырықша көңіл бөлініп келе жатқанын тілге тиек етті.

«Қазақстан әлемдегі түрлі сынақтарға төтеп беріп, қарқынды экономикалық даму жолына бет алды. Еліміздің 2050-ші жылға дейінгі ұзақ мерзімді Даму стратегиясы жүзеге асырылуда. 100 нақты қадам Ұлт жоспары аясында біз реформаларды жүргізіп келеміз.

Индустрияландыру саласын өркендету үшін жүйелі жұмыстар атқарылуда. Біз конституциялық реформаны жүзеге асырып, еліміздің Үшінші жаңғыруын бастадық. Рухани жаңғыру бағыты бойынша кешенді іс-шаралар жүргізілуде. «Цифрлық Қазақстан» бағдарламасы қабылданды», – деді Н. Назарбаев өз мәлімдемесінде»Бүгінде әлем Төртінші өнеркәсіптік революция дәуіріне, технологиялық, экономикалық және әлеуметтік салалардағы терең және қарқынды өзгерістер кезеңіне қадам басып келеді.

Жаңа технологиялық қалып біздің қалай жұмыс істейтінімізді, азаматтық құқықтарымызды қалай іске асыратынымызды, балаларымызды қалай тәрбиелейтінімізді түбегейлі өзгертуде [1].

Бұл туралы Мемлекет басшысы әлем көшбасшыларының қатарына қосылу үшін атқарылуға тиіс 10 міндетте айтты. Соның біріншісіне тоқталар болсақ, Елбасы: «Индустрияландыру жаңа технологияларды енгізудің көшбасшысына айналуы тиіс. Оның нәтижелері мұнай бағасы күрт төмендеген 2014-2015 жылдардағы дағдарыста негізгі тұрақтандырушы факторлардың бірі болды. Сол себепті, жоғары еңбек өнімділігі бар қайта өңдеу секторына деген бағдарымыз өзгерген жоқ. Сонымен қатар индустрияландыру 4.0 жаңа технологиялық қалыптың барлық мүмкіндіктерін пайдалана отырып, мейлінше инновациялық сипатқа ие болуға тиіс. Кәсіпорындарымызды жаңғыртуға және цифрландыруға бағытталған, өнімнің экспортқа шығуын көздейтін жаңа құралдарды әзірлеп, сыннан өткізу қажет. Бұлар, бірінші кезекте, технологиялардың трансфертін ынталандыруға тиіс. Еліміздің бірнеше өнеркәсіптік кәсіпорнын цифрландыру жөніндегі қанатқақты жобаны іске асырып, бұл тәжірибені кеңінен тарату керек», деп атап өтті. Бүгінде бізге Елбасы белгілеп берген меже бұдан кейін де өнеркәсіптік дамудың жаңа мүмкіндіктеріне жол ашады. Соңғы жылдары дүниежүзілік экономика күрт өзгерді. Оған әрине, ақпараттық технологиялардың тікелей әсері бар. Елбасы өз Жолдауында жаңа технологиялық қалып туралы айтты [2].

«XXI ғасырда әлемнің табиғи ресурстарға деген мұқтажы жалғасуда. Олар болашақта жаһандық экономиканы және еліміздің экономикасын дамыту барысында ерекше маңызға ие болады. Бірақ шикізат индустрияларын ұйымдастыру ісін, табиғи ресурстарды басқаруға қатысты ұстанымдарды сыни тұрғыдан қайта пысықтау керек. Кешенді ақпараттық технологиялық платформаларды белсенді түрде енгізу қажет. Кәсіпорындардың энергия тиімділігі мен энергия үнемдеуге, сондай-ақ энергия өндірушілердің өз жұмыстарының экологиялық тазалығы мен тиімділігіне қойылатын талаптарды арттыру керек», делінген Жолдауда. Бұл орайда біз алдағы уақытта жұмыс бағытын қалай қалыптастырамыз, азаматтық құқықтарымызды қалай іске асырамыз деген сауалдарға кеңінен жауап алдық. Өнеркәсіп саласы мемлекетті өркендетудің негізгі алғышарты екенін назарда ұстай отырып, ақпараттық технологияларды өндірісте кеңінен қолдану, экологиялық талаптарға жіті мән беру, энергия үнемдеу, шығындарды барынша азайту, еңбек өнімділігін ұлғайту сынды бағыттар болашақта кәсіпорынның басты мақсаты болып қала береді. Экспортқа көңіл бөлу де осы басым бағыттардың бірі болып табылады. Бұл орайда айта кетейік, экологиялық тұрғыдан қауіпсіз өндіріс орындарын ашу «Қазфосфат» ЖШС-нің аса маңызды стратегиялық міндеттерінің бірі саналады. Қазіргі уақытта зиянды өндірістің қоршаған ортаға залалды қалдықтар шығаруын азайтатын бағдарлама жасалуда. Бағдарламада қоршаған ортаны ластау деңгейін төмендету, экологиялық қауіпсіздік деңгейін барынша жақсарту, өндірістік экологиялық мониторинг пен бақылау жүргізуді жетілдіру аясында көптеген шаралар жүзеге асырылуда. Бүгінде «Қазфосфат» жауапкершілігі шектеулі серіктестігі өндірісінің нақты көлемі 149,5 пайызға артты [1].

Сондай-ақ жаңа өндірістерді іске қосу арқылы өткен жылы 300 мың тоннаға жуық фосфор тыңайтқыштары шығарылды. Биылғы жылы экспорт көлемін 7 миллиард теңгеге жеткізуді көздеп отырмыз. Зауыт өнімінің 93 пайызын экспорт құрайтын болғандықтан Америка Құрама Штаттары, Қытай, Үндістан мемлекеттерімен жан-жақты байланыс орнаған. Мұның бәрі де Елбасы Жолдауында айтылған жаңа технологиялық қалыптың

игілігін көрсетеді. Жолдау, сонымен қатар өнеркәсіп өндірісіне жаңа мүмкіндіктер береді. Жалпы, Президенттің «Төртінші өнеркәсіптік революция жағдайындағы дамудың жаңа мүмкіндіктері» Жолдауында айтылған он бағыттың бәрінің де экономикалық негізі бар. Оны табысты жүзеге асыруға қажетті құндылықтардың барлығы біздің елімізде бар деп есептеймін. Мемлекет басшысы атап көрсеткендей, «Еліміздің әлеуметтік-экономикалық табыстарының негізі – біздің басты құндылықтарымыз ретінде қала беретін азаматтық бейбітшілік, ұлтаралық және конфессияаралық келісім». Осы құндылықтарды сақтау және одан әрі жетілдіру өнеркәсіптің өрлеуіне, экспорттың жандануына, экономиканың тұрақтылығына тікелей әсер етеді. Сондықтан экономикалық негіздің мықты тірегі арқылы Елбасы көрсеткен межені бағындыруымыз керек.

Сөз сонында «Елбасының бұл Жолдауы еліміздің жарқын болашағының кепілі» деп өз сөзімді қортындылағым келеді.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасының Президенті Н. Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы. 2018 жылғы 10 қаңтар.
2. Н.Ә. Назарбаев «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» 12.04.2017 http://www.akorda.kz/kz/events/akorda_news/press_conferences/memleket-basshysynyn-bolashakka-bagdar-ruhani-zhangyru-atty-makalasy

Алданыш А., 8 сынып оқушысы

Ғылыми жетекшісі – тарих пәнінің мұғалімі Маратова А.Е.
«№93 Гимназия» КММ, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

РУХАНИ ЖАҢҒЫРУ - ЖАРҚЫН БОЛАШАҚҚА ЖЕТЕЛЕЙДІ

Елбасының «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» мақаласы Жолдауда қозғалған бағыттарды кеңінен тарқатып, мемлекеттік идеологияны анықтайтын, көпке түсінікті, рухани жаңғыртуға бағытталған құжат деп білемін. Мақаланы оқи отырып, оның әрбір сөйлемінде бүгінгіміз бен болашағы жарқын Қазақстанға апаратын нақты жоспар, мақсат көрсетілгендігін түсіндім. Елімізде әлеуметтік-экономикалық, саяси реформалар жақсы жүзеге асуда. Ал бұл мақаладағы рухани өрлеу, рухани жаңғыруды біздің дамуымыздың ең басты тұғырларының бірі деп есептеймін. Әр халық, әр мемлекет ғасырлар бедерінде рухани жаңғырып, жаңарып отырады. Ал рухани жаңғыру мен жаңаруда білім берудің ролі зор. Біз өзіміздің ұлттық ерекшеліктерімізді сақтай, ескере отырып, әлемде болып жатқан жаңалықтарды қабылдай білуіміз керек. Бірнеше тілді білген адам ештеңеден ұтылмайды. «Ел болам десең, бесігіңді түзе» дейді ұлы Мұхтар Әуезов. Әрбір білімгер өз жері мен оның байлығының иесі болу үшін жаңа технологияларды меңгеріп, жаңаша өмір сүруге үйренудің жолдарын білуге тиіс. Егер қоғамның даму кілті білімді адамдардың жаңаша қызмет атқаруын керек ететін болса, сол жаңашыл адамдарды, болашақ қоғам мүшелеріне білім мен тәрбие беруді жүзеге асыратын мамандар дайындайтын біздің білім беру ұйымдары Елбасы көздеген бағыттарға лайықты болуы тиіс. Ең бастысы, білім беруге қойылып отырған жаңа талаптарды орындауда көптеген жұмыстар жүргізіліп, жастардың үш тілде білім алуына, жаңа технологияларды білім беру жүйесіне енгізуде өңірімізде келелі жұмыстар атқарылуда. Ұлт жоспарын орындауда әр саланың өзіндік үлесі болса, ұстаздар қауымы қосатын үлес – жас ұрпақты жаңа қоғам мүшесі етіп білім мен тәрбие беруді жаңаша құру, оны осы Елбасымыз көрсетіп отырған талаптарға сай орындау деп білемін.

Елбасымыз бүкіл қазақ халқы ежелден армандаған мақсатты, яғни ұлттық жаңғыруды қолға алып отыр. Президентіміз бұл рухани жаңғырудың жолын көрсетіп ғана

қоймай, оны жүзеге асырудың нақты бағыт-бағдарын да ұсынды. Бұл ретте Елбасы ең алдымен бәсекелікке қабілетті болу мәселесіне айрықша көңіл бөледі. Қазақ халқы үшін бұл – бүгінгі таңдағы ең басты шарт-талаптардың бірі. Яғни, жаңа ғасыр, жаңа заман осыған қарай тез қарқынмен зымырап, бет алып барады. Ендігі жерде кім жанталасып жақсы жұмыс істейді, кім өз мамандығын жетік меңгеріп, жаңалыққа қалай тез қол жеткізеді – соның жолы болады. Байлыққа, табысқа сол кенеледі. Сол халықтың жұлдызы оңынан туады деп айтып кетті [1]

Дүниеде барлық адам, барлық халық тәуелсіздік пен бостандықты, теңдікті аңсайтыны анық. Сол жолдағы тынымсыз күрес әлемнің кей түкпірінде әлі де жалғасып жатыр. Тәуелсіздік ұғымының терең астарын тарих қойнауынан, ата-бабамыздың өткенінен, оның санғасырлық арманынан іздегеніміз абзал.

Елбасы Н.Назарбаев айтқандай, «Қазақстанның бүгіні мен болашағы – халқымыздың ынтымақ-бірлігінде, ырыс-құтты тірлігінде». Сол бірліктің арқасында еліміз экономикалық даму мен әлеуметтік жаңару, жаңғырудың даңғыл жолына түсті. Елбасының «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» мақаласы Жолдауда қозғалған бағыттарды кеңінен тарқатып, мемлекеттік идеологияны анықтайтын, көпке түсінікті, рухани жаңғыртуға бағытталған құжат деп білемін. Мақаланы оқи отырып, оның әрбір сөйлемінде бүгініміз бен болашағы жарқын Қазақстанға апаратын нақты жоспар, мақсат көрсетілгендігін түсіндім. Елімізде әлеуметтік-экономикалық, саяси реформалар жақсы жүзеге асуда. Ал бұл мақаладағы рухани өрлеу, рухани жаңғыруды біздің дамуымыздың ең басты тұғырларының бірі деп есептеймін. Әр халық, әр мемлекет ғасырлар бедерінде рухани жаңғырып, жаңарып отырады. Ал рухани жаңғыру мен жаңаруда білім берудің рөлі зор. Біз өзіміздің ұлттық ерекшеліктерімізді сақтай, ескере отырып, әлемде болып жатқан жаңалықтарды қабылдай білуіміз керек. Бірнеше тілді білген адам ештеңеден ұтылмайды. «Ел болам десең, бесігіңді түзе» дейді ұлы Мұхтар Әуезов. Әрбір білімгер өз жері мен оның байлығының иесі болу үшін жаңа технологияларды меңгеріп, жаңаша өмір сүруге үйренудің жолдарын білуге тиіс. Егер қоғамның даму кілті білімді адамдардың жаңаша қызмет атқаруын керек ететін болса, сол жаңашыл адамдарды, болашақ қоғам мүшелеріне білім мен тәрбие беруді жүзеге асыратын мамандар дайындайтын біздің білім беру ұйымдары Елбасы көздеген бағыттарға лайықты болуы тиіс. Ең бастысы, білім беруге қойылып отырған жаңа талаптарды орындауда көптеген жұмыстар жүргізіліп, жастардың үш тілде білім алуына, жаңа технологияларды білім беру жүйесіне енгізуде өңірімізде келелі жұмыстар атқарылуда [2]. Ұлт жоспарын орындауда әр саланың өзіндік үлесі болса, ұстаздар қауымы қосатын үлес – жас ұрпақты жаңа қоғам мүшесі етіп білім мен тәрбие беруді жаңаша құру, оны осы Елбасымыз көрсетіп отырған талаптарға сай орындау деп білемін

Рухани жаңғыру – адам баласының оның ішкі әлемінің жаңаруы, сана-сезімі, жаңа өзгерісті қабылдай білуі. Рухани жаңғыруда өркениеттің өрге жүзуімен байланыстырамыз. Тарих сахнасына көз жүгіртсек, өскен ұлттың өрби түсуіне осы «рухани жаңғыру дәлел». Көне замандағы көрікті қалаларымыз, сән салтанатты таласқан озық ескерткіштеріміз, мәдени мұраларымыз бұртартпас айғақ болып табылады. Елбасымыз рухани жаңғырудың бірнеше принциптерін ұсынды: Бәсекелестік қабілет. Ғаламдандудың жаһандық жүйесіне еніп, ХХІ ғасырдың талаптарына дағдыланудың қамына кірісу сапалы табыстың кілті екенін атап айтты. Прагматизм. Ұлан ғайыр қазыналарымызды қалпынша қолданып, қорғау, бір мақсатпен межелеген межеге жету арқылы түрлі саяси радикалды идеологияларға тосқауыл болудың бағдарын ұсынды. Ұлттық бірегейлікті сақтау. Елбасымыз үшінші қағидасында ұлттық код, яғни халқымызға тән салт-санамыз, асыл мәдениетіміз бұлардың барлығы бойымызда жалындап, үні шырқалып тұруын баса айтты, сонда ғана алға басулар болатының ескертті. Білімнің салтанат құруы. Қазіргі таңда білім бағдарламаларының елімізге ұтымды үлес қосып келе жатқанын айта келіп, табыс тізгіні – білімді болашақ жастардың қолында екеніне баса назар аударды. Қазақстанның революциялық емес, эволюциялық дамуы. ХХ ғасыр қасіреттерін қаперімізге сақтап, одан

сабақ алу және де дүрбелең туғызу экономикалық күйреуге алып келетінін қазіргі кезде болып жатқан әлемдік толқыныстарды мысалға келтірді. Ревалюциялық өзгеріс емес, эволюциялық жаңару алып келуіміз керек екеніне ой қортты. Қорыта айтқанда, бұл елбасымыздың ұтымды қағидасы, халқына деген үндеу өсиеті деп білемін. Ішкі руханиятымыз арқылы, сыртқы өзгерістерді жақсы жағынан қабылдап, жаңғырудың даңғыл жолына түсуге көшбасшымыз болашақ мына бізге дара жол көрсетті. Ол соқпақтардан қалай өту керектігін айтып, бағыт бағдар берді. Ендеше, көкжиектен ауытқымай, ұлт көшбасшысының өскелең ұрпаққа мензеген дара жолымен биік шындарды бағындырайық.

Ұлттық жаңғыру дегеніміз – ұлттық санамен тығыз байланысты. Оның түпкі мақсаты – ұлттық бірегейлікті сақтап, ел ішінде бейбітшілік пен келісім үйлесе отырып, ұлттық береке, бірлік салтанат құрған бәсекеге қабілетті, табысты ел болу. «Сонымен бірге, жаңғыру ұғымының өзі мейлінше көнерген, жаһандық әлеммен қабыспайтын кейбір дағдылар мен әдеттерден арылу дегенді білдіреді», - дейді Н.Ә.Назарбаев. Сондықтан рухани жаңғыру үдерісін дер кезінде қабылданған оң шешім деп тануымыз. Осы рухани жаңғырудың жүзеге асырылуын біз және сіз болып, «Бір жағадан бас, бір жеңнен қол шығарып» бірлікте орындауымыз аса қажет. Бәсекеге қабілетті, әлемдік деңгейде танылған әрі дамыған рухани кемел ел болу – Елбасының асыл арманы. Ендеше, мемлекет басшысының жастарға соны серпін, тың бастама ұсынуы келешекке қамданудың әрекеті деп түсінеміз [3].

Ел Президенті аталмыш тұғырнамасында білім, ғылымға ерекше басымдық беріп отыр. «Терең білім – тәуелсіздігіміздің тірегі», – деген Н.Ә.Назарбаев «Мәңгілік ел» болуға қадам басқан тәуелсіз Қазақстанның ендігі жаһандану алдында ұлт ретінде жойылып кетпеуі үшін ұлттық кодын сақтаған, терең білімді, бәсекеге қабілетті, ұлттық құндылықтарын бойына сіңірген ақыл-ойы кемел тұлға болуына маңыз береді. Осы бағдарда ол бабалар ұлағатымен астасып жатқан зерделі ойы мен парасатты пайымын білдіреді: «Білімді, көзі ашық, көкірегі ояу болуға ұмтылу – біздің қанымызда бар қасиет. Тәуелсіздік жылдарында қыруар жұмыс жасалды. Біз он мыңдаған жасты әлемнің маңдайалды университеттерінде оқытып, дайындадық. Бұл жұмыс өткен ғасырдың тоқсаныншы жылдарының басында қолға алынған «Болашақ» бағдарламасынан басталды. Елімізде өте жоғары деңгейдегі бірқатар университеттер ашылды, зияткерлік мектептер жүйесі қалыптасты. Басқа да көптеген іс тындырылды. Дегенмен, білімнің салтанаты жалпыға ортақ болуға тиіс. Оның айқын да, бұлтартпас себептері бар». Осылайша мақалада айтылған әрбір ойдың астарында терең мазмұн мен зерделі пікір жатыр.

Қолданылған әдебиттер тізімі:

1. Болашаққа бағдар: Рухани жаңғыру. - Астана: 2017жыл
2. Программа «Туған жер». - Астана: 2017
3. Взгляд будшее модернизация общественного сознания. – Астана: 2017

Берікбай А.Қ., 2 курс студенті

Ғылыми жетекші - Райымбекова А.Қ. ҚҚЭУ экономика, бизнес және құқық колледжі, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

РУХАНИ ЖАҢҒЫРУ-РУХАНИЯЛЫҚ ПЕН ШЫҒАРМАШЫЛЫҚТЫҢ ИДЕЯЛЫҚ НЕГІЗІ

Рухани жаңғыруды сипаттау және еліміздің патриоттық сананы жаңарататын ұлттық құндылықтарды жаңғырту. Білім алушылар мен білім берушілердің бойында

ұлттық сананы ояту, жас ұрпақ санасына, туған халқына деген құрметін, сүйіспеншілігін, мақтаныш сезімін ояту, ұлттық рухты жанына дарыту.

Президенттің «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» деп аталатын мақаласын бірнеше рет оқып, мұқият танысып шықтым. Маған ең алдымен ой салғаны тұсы – мақаладағы «рухани жаңғыру» деген сөздің қолданылу аясының кең көлемде болуы. Әдетте, елімізде экономикалық жаңғыру жиі қолданылатын еді. Елбасымыздың таяуда халыққа арнаған Жолдауындағы үшінші жаңғыруда еліміздің алдағы уақытта қай бағытта жүруі және қандай іс-шараларды жүзеге асыруы қажеттігі жан-жақты баяндалғаны айшықты көрініп – ақ тұр. Елбасы мақаласы еліміздің тұрғындарын рухани жаңғыру арқылы болашаққа бағдар жоспар жасауға талпынуға бағыт-бағдар беріп отыр. Рухани жаңғыру – еліміздің дамуы мен жандануы үшін маңызы зор үлкен жаңалық.

Елбасымыз Нұрсұлтан Назарбаевтың мақаласында маған терең ой салған тағы бір жайт – ұлттық сана туралы айтылған аса маңызды даналық сөздері. Әлі де есімде, осыдан біраз уақыт бұрын қазақстандық ұлт деген мәселе көтеріп, бұл қазақтың барша зиялы қауымын елең еткізгені анық. Сонымен, олар мұндай пайымдаудың дұрыс еместігін сан мәрте дәлелдеп жатып, ақыр соңы бұл жағдайдан бас тартқаны белгілі. Мысалы, Елбасы өзінің осы мақаласында ұлттық сана туралы айта келіп, «таяудағы он жылда біздің өмір салтымыз: жұмыс, тұрмыс, демалыс, баспана, адами қатынас тәсілдері, қысқасы, барлығы түбегейлі өзгертіні анық. Біз бұған дайын болуымыз қажет» деп алдағы жылдардағы іргелі өзгерістерге әрбір адамның дайын болуын басып айтты.

Сондай-ақ Елбасы таяу жылдарда ел алдында тұрған асқаралы міндеттерге тоқтала келіп, «2017 жылдың аяғына дейін ғалымдардың көмегімен, барша қоғам өкілдерімен ақылдаса отырып, қазақ әліпбиінің жаңа графикадағы бірыңғай стандартты нұсқасын қабылдауымыз керек екенін дәйек еттіп атап өтті. 2018 жылдан бастап жаңа әліпбиді үйрететін мамандарды және орта мектептерге арналған оқулықтарды дайындауға кірісуіміз қажет» деп алда тұрған басты мақсатты айқындап көрсете білді. Атап айтқанда, 2025 жылға қарай ісқағаздарын, мерзімді баспасөзді, оқулықтарды бәрін де латын қарпімен шығара бастау қажеттігін өзекті бір басты міндет ретінде алға қойып отырғаны мәләм жағдай.

Еліміз дамуында маңызы орасан зор мұндай жаңалықтың тек қазақстандықтарды ғана емес, жұмыр бетіндегі 18 миллион мұсылман қауымын орасан зор қуанышқа бөлейтіні мен үшін айқын құбылы болып саналады.

Өйткені кирилицадан латын әліпбиіне көшу әлемнің түкпір-түкпірінде өмір сүріп жатқан барша мұсылмандарды барынша жақындастыра түседі. Сондықтан да латын әліпбиіне көшудің маңызы мен мәні айрықша көрсете білді. Еліміздің дамуына үлес қосатын бағдарламасының тобықтай түйіні, Елбасы Нұрсұлтан Назарбаевтың «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» мақаласы тәуелсіз еліміздің даму бағыты өрілген өзекті мақала екені даусыз. XXI ғасыр – жаңа заман ғасыры. Озық технологияның, кемелді білімнің, біліктіліктің заманы. Еліміз алдына жаңа міндет қойып отырғаны белгілі жаңалық. Ол – әлемдегі ең дамыған отыз мемлекеттің қатарына қосылуы. Бұл жөнінде Елбасы «Қазақстан – 2050» стратегиясында, Бес институционалдық реформасында, биылғы «Қазақстанның үшінші жаңғыруы: Жаһандық бәсекеге қабілеттілік» Жолдауында айтып өткен болатын.

Ол деңгейге жету үшін алдымызда біраз қызығы мен қыйындығы мол міндеттер тұр. Елбасының «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» мақаласында көрсетілгендей, ұлттық санамыз жаңғыруы қажет деп есептеймін. «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» атты бағдарламалық мақаласында тарихтың өткеніне көз жүгіртіп, жаңа тарихи кезеңдерге жан-жақты баға бере отырып, рухани жаңғыру арқылы болашаққа деген өзінің парасатты пікірлері мен көзқарасын білдірді. Көреген көшбасшы Қазақстанға түбегейлі жаңғыру және жаңа идеялар арқылы болашағын баянды ете түсудің теңдессіз тарихи мүмкіндігін беріп отыр.

Тұңғыш Президент өз сөзінде: «Мен барша қазақстандықтар, әсіресе, жас ұрпақ жаңғыру жөніндегі осынау ұсыныстардың маңызын терең түсінеді деп сенемін. Жаңа жағдайда жаңғыруға деген ішкі ұмтылыс – біздің дамуымыздың ең басты қағидасы», - деп ел келешегіне үміт артады. Ендеше, сенімнен шығып, бағдарламалық мақалада көрсетілген ел дамуының жарқын үлгісі мен нақты қадамдарын барша қазақстандықтар келелі ойға салып, салиқалы пікір мен батыл шешімдерге ұмтылғаны абзал дер едім. Себебі, онда Елбасы Қазақстан үшін қайта түлеудің айрықша маңызды екі үдерісі – саяси реформа мен экономикалық жаңғыруды қолға ала отырып, Біртұтас Ұлт болу үшін болашаққа қалай қадам басатынын және бұқаралық сананы қалай өзгертетіні жөнінде алысты болжайтын көзқарастарымен бөліседі. Бұл әрине бүгінгі жаһандану кезеңінде Қазақстанның игілігіне жарату жолындағы мақсат-мүдделер туралы өзекті мәселе көтеріліп отыр.

Елбасымыз «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» атты жаңа мақаласын оқып, болашаққа бағдарланған соны өзгерістермен таныстым. Мақалада баяндалған біраз жайттар «Қазақстан-2050» стратегиясы қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» жолдауында көрсетілген болатын.

Оның ішінде халықтың өзінің ұлттық сана-сезімі мен қалыптасқан кодын сақтай отырып, жаңғыруы бүгінгі заман талабы. Жаһандану үрдістері, өркениеттер тайталасы шарықтаған заманда халықтың халық болып қалуы, мемлекет іргесінің беріктігі осындай кешенді қадамға байланысты болмақ. Бүгінгі күннің өзекті мәселесі болып отырған мақалада көтерілген латын әліпбиі туралы кесек ой да елді жаңа өзгерістер белесіне бастары анық. Дүйім жұрт жаңа әліпби арқылы әлемдік өзгерістер көшіне еркін араласа алады. Бұл бағытта арнайы бағдарлама, әдістеме, әліпбидің өзіндік стандарты әзірленетін болады. Қазақстанды өркениет көшінің алдына бастайтын жаңа бастамалар қашанда көпшіліктің қолдауына ие. Рухани жаңғыру – адам баласының оның ішкі әлемінің жаңаруы, сана-сезімі, жаңа өзгерісті қабылдай білуі.

Рухани жаңғыруда өркениеттің өрге жүзуімен байланыстырамыз. Тарих сахнасына көз жүгіртсек, өскен ұлттың өрби түсуіне осы «рухани жаңғыру дәлел». Ұлан ғайыр қазыналарымызды қалпынша қолданып, қорғау, бір мақсатпен межелеген межеге жету арқылы түрлі саяси радикалды идеологияларға тосқауыл болудың бағдарын ұсынды. Ұлттық бірегейлікті сақтау. Елбасымыз үшінші қағидасында ұлттық код, яғни халқымызға тән салт-санамыз, асыл мәдениетіміз бұлардың барлығы бойымызда жалындап, үні шырқалып тұруын баса айтты, сонда ғана алға басулар болатының ескертті. Білімнің салтанат құруы. Қазіргі таңда білім бағдарламаларының елімізге ұтымды үлес қосып келе жатқанын айта келіп, табыс тізгіні – білімді болашақ жастардың қолында екеніне баса назар аударды.

Ұлттық болмыс пен бірегейлікті сақтай отырып, сананы жаңғырту және білімділікке ұмтылу Елбасы мақаласының өңір бойына алтын арқау болып өрілген. Тәуелсіздіктің қарынды, дамыған елге айналуымыз үшін қазақстандықтар алға батыл қадам басып, жоғары технологияларды меңгеруі, озық стратегиялармен жарақтануы, халықаралық коммерциялық ыәм бірегей жобалардың ілгерілетуі маңызды. Бұл – Қазақстан көшбасшысы айтқан «бәсекеге қабілеттіліктің» бірден бір шарты. Шындығын айтсам, кертартпа ескі қағидалардан арылатын кез тудып отыр. Бізге жаңаша ойлау, жаңа көзқарас қалыптастыру қажет. Қазір әлем технологиялық революцияны бастан кешіруде. Бұл бізге де келді. Бүгінгі жас ұрпақ соған сай білім алуы қажет және міндетті. Елімізде өте жоғары деңгейдегі бірқатар университеттер ашылды, зияткерлік мектептер жүйесі қалыптасып үлгерді бұл айқын жағдай. Біз үшін – үлкен жетістік және артылып тырған абырой. Жастарды жас ұрпақты «Болашақ» бағдарламасы аясында шет елдің ең мықты оқу орындарында оқытып жатқаны да мәлім жағдай.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. С. Ғ. Тәжібаева. Мектепте тәрбие жұмысын ұйымдастыру технологиясы. Оқу құралы. Алматы, Білім, 2018
2. О.К. Трубецкая Балалардың рухани- адамгершілік құндылықтарын қалай жетілдіруге болады // Сынып жетекшінің анықтамалығы №3(20) 2018

Дулатов Е.Д. 2 курс курсанты

Ғылыми жетекші: педагогика және психология кафедрасының оқытушысы, полиция аға лейтенанты Турсумбаева Н.Ж.

ҚР ИМ Ш.Қабылбаев атындағы Қостанай академиясы, Қостанай қ.,
Қазақстан Республикасы

БОЛАШАҚҚА БАҒДАР: РУХАНИ ЖАҢҒЫРУ

Елбасымыз Н.Ә.Назарбаев әр жыл сайын халыққа жолдау жолдайтын, ал 2017 жылы халыққа өзінің "Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру" атты мақаласын жариялады. Рухани жаңғыру-еліміз үшін маңызы зор жаңалық. Қазіргі таңда еліміз көз ілеспес шапшаңдықпен дамып, жаңа ғасыр, жаңа заман осыған қарай, тез қарқынмен зымырап, бет алып барады. Бұл арада рухани жаңғырудың ең басты шарты-ұлттық кодымызды сақтау екенін әрдайым есте ұстап, әлемдік өзгерістерге сай жаңаша ойлау жүйесін қалыптастырғанымыз абзал. Ұлттық кодты сақтау дегеніміз-ұлттық болмысымызды нығайтып, оны ұрпақтан - ұрпаққа мұра ету деген сөз. Ұлттық болмыстың өзі біздің ежелден келе жатқан қазақи салт-дәстүрлерімізден, мәдениетімізден, барлық рухани құндылықтарымыздан бастау алады десек, мына өзгермелі дүниеде сол құндылықтарымызды заманға сай одан әрі байытып, дамытып, оны бүгінгі ұрпақтың санасы мен тұрмысына сіңіру арқылы жаңа ғасырдың жаңа ұрпағын қалыптастыруымыз қажет. Рухани жаңғыру – ол ең бірінші жас ұрпаққа берілетін ұлттық және рухани тәрбие. Ұлттық салт-дәстүріміз, тіліміз бен музыкамыз, әдебиетіміз, жоралғыларымыз, жалпы ұлттық рухымыз бойымызда мәңгі қалуы тиіс.

Еліміз жаңа тарихи кезеңге аяқ басты. Мен жыл басындағы халыққа Жолдауымда Қазақстанның үшінші жаңғыруы басталғанын жарияладым. Осылайша, біз қайта түлеудің айрықша маңызды екі процесі – саяси реформа мен экономикалық жаңғыруды қолға алдық.

Біздің мақсатымыз айқын, бағытымыз белгілі, ол – әлемдегі ең дамыған 30 елдің қатарына қосылу.

Аталған екі жаңғыру процесінің де нақты мақсат-міндеттері, басымдықтары мен оған жеткізетін жолдары бар. Мен көздеген жұмыстарымыздың бәрі дер уақытында және барынша тиімді жүзеге асарына сенімдімін. Бірақ, ойлағанымыз орындалу үшін мұның өзі жеткіліксіз.

Мақсатқа жету үшін біздің санамыз ісімізден озып жүруі, яғни одан бұрын жаңғырып отыруы тиіс. Бұл саяси және экономикалық жаңғыруларды толықтырып қана қоймай, олардың өзегіне айналады.

Рухани жаңғыру тек бүгін басталатын жұмыс емес.

Біз Тәуелсіздік кезеңінде бұл бағытта бірнеше ауқымды іс атқардық.

2004 жылы «Мәдени мұра» бағдарламасы аясында Қазақстан аумағындағы тарихи-мәдени ескерткіштер мен нысандарды жаңғырттық.

2013 жылы «Халық – тарих толқынында» бағдарламасы арқылы әлемнің ең белді архивтерінен төл тарихымызға қатысты құжаттарды жүйелі түрде жинап, зерттедік.

Енді осының бәрінен де ауқымды және іргелі жұмыстарды бастағалы отырмыз.

Мен еліміз мықты, әрі жауапкершілігі жоғары Біртұтас Ұлт болу үшін болашаққа қалай қадам басатынымыз және бұқаралық сананы қалай өзгертетініміз туралы көзқарас-

тарымды ортаға салуды жөн көрдім" деп елбасымыз мақаласын дәл осы кіріспеден бастаған еді. Рухани жаңғыру 6 бағыттан тұрады:

- 1) Бәсекелік қабілет;
- 2) Прагматизм;
- 3) Ұлттық бірегейлікті сақтау;
- 4) Білімнің салтанат құруы;
- 5) Қазақстанның революциялық емес, эволюциялық даму;
- 6) Сананың ашықығы [1].

Елбасымыз Нұрсұлтан Әбішұлының «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» атты жаңа мақаласын оқып, болашаққа бағдарланған соны өзгерістермен таныстым. Мақалада баяндалған біраз жайттар «Қазақстан-2050» стратегиясықалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» жолдауында көрсетілген болатын. Оның ішінде халықтың өзінің ұлттық сана-сезімі мен қалыптасқан кодын сақтай отырып, жаңғыруы бүгінгі заман талабы. Жаһандану үрдістері, өркениеттер тайталасы шарықтаған заманда халықтың халық болып қалуы, мемлекет іргесінің беріктігі осындай кешенді қадамға байланысты болмақ. Бүгінгі күннің өзекті мәселесі болып отырған мақалада көтерілген латын әліпбиі туралы кесек ой да елді жаңа өзгерістер белесіне бастары анық. Дүйім жұрт жаңа әліпби арқылы әлемдік өзгерістер көшіне еркін араласа алады. Бұл бағытта арнайы бағдарлама, әдістеме, әліпбидің өзіндік стандарты әзірленетін болады. Қазақстанды өркениет көшінің алдына бастайтын жаңа бастамалар қашанда көпшіліктің қолдауына ие. Рухани жаңғыру – адам баласының оның ішкі әлемінің жаңаруы, сана-сезімі, жаңа өзгерісті қабылдай білуі. Рухани жаңғыруда өркениеттің өрге жүзуімен байланыстырамыз. Тарих сахнасына көз жүгіртсек, өскен ұлттың өрби түсуіне осы «рухани жаңғыру дәлел». Ұлан ғайыр қазыналарымызды қалпынша қолданып, қорғау, бір мақсатпен межелеген межеге жету арқылы түрлі саяси радикалды идеологияларға тосқауыл болудың бағдарын ұсынды. Ұлттық бірегейлікті сақтау. Елбасымыз үшінші қағидасында ұлттық код, яғни халқымызға тән салт-санамыз, асыл мәдениетіміз бұлардың барлығы бойымызда жалындап, үні шырқалып тұруын баса айтты, сонда ғана алға басулар болатының ескертті. Білімнің салтанат құруы. Қазіргі таңда білім бағдарламаларының елімізге ұтымды үлес қосып келе жатқанын айта келіп, табыс тізгіні – білімді болашақ жастардың қолында екеніне баса назар аударды [2].

Бұл мақала елбасымыздың жылда халыққа жолдайтын жолдауынан ерекше. Жылдағы жолдаулар күрделі тілмен жазылған болса, 2017 жылғы мақаласы баршаға түсінікті әрі қарапайым да көркем жазылған. Мақала түсінікті жазылғанымен көп жастар оның мән-мағынасын, елбасының айтар ойын түсіне бермейді. Қазіргі таңда көрмелер, конференциялар, жиын-жиналыстар өткізіліп рухани жаңғырып жатырмыз дейміз. Онымен қоймай қалыжыңның арасына қосып сахнада ойнап жүрміз. Бұл істеп жүргеніміз дұрыс па? Белгілі бір іс-шара өткізіп рухани жаңғыруға қосқан үлесіміз деген қате пікір. Рухани жаңғыру адамның жан-дүниесі мен руханиятының жаңғыруы. Бұның бастауы біздің әдебиетімізде. Рухани жаңғыруды белгілі бір діңгектің тамыры деп алатын болсақ, тамыр мықты болса ғана діңгек дауылдар мен құйындарда қламайтын болады. Ал тамыр иықты болу үшін оған нәр керек. Біздің нәр деп отырғанымыз қазағымыздың әдебиеті. Қазақтың әдебиеті тарихымыз, мәдениетіміз, салт-дәстүріміз, әдет-ғұрпымыз, өркениетіміз, тіліміз, дініміз, тәрбиеміз, қазағымыздың бар болмысы тоғысқан алтын орта. Сондықтан әдебиетімізді білмей жатып рухани жаңғырамыз дегеніміз, тамырға нәр бермей, әлсіз тамырлы діңгекті дауыл мен құйында пана тұтамыз дегенмен тең.

Тек айтылатын мәселе бұл ғана емес. Неліктен қазір біз рухани жаңғыруды асты-үсті қарайтын болдық. Қолға мақаланың өзін алып, ара-жігін ажыратып оқымайтын деңгейге жеттік. Оның бір себебі, мақала жайлы әр адамнан әр-түрлі пікірлерді естіп, өзіміз ой түйе салатын болдық. Рухани жаңғыруды жиі айтылғаннан кейін құлаққа сіңімді болғаны соншалық оқудың керегі де болмай қалған сияқты. Егер маңызын түсінген адам болса, міндетті түрде жауапкершілікпен қарайтын еді.

Елбасы Н.Ә.Назарбаев «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» атты бағдарламалық мақаласында тарихтың өткеніне көз жүгіртіп, жаңа тарихи кезеңдерге жан-жақты баға бере отырып, рухани жаңғыру арқылы болашаққа деген өзінің парасатты пікірлері мен көзқарасын білдірді. «Екі дәуір түйіскен өліара шақта Қазақстанға түбегейлі жаңғыру және жаңа идеялар арқылы болашағын баянды ете түсудің теңдессіз тарихи мүмкіндігі беріліп отыр... Мен барша қазақстандықтар, әсіресе, жас ұрпақ жаңғыру жөніндегі осынау ұсыныстардың маңызын терең түсінеді деп сенемін. Жаңа жағдайда жаңғыруға деген ішкі ұмтылыс – біздің дамуымыздың ең басты қағидасы», -деп ел келешегіне үміт артады. Болашақ жастардың, мына біздің қолымызда екенін ұмытпайық.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Болашаққа бағдар: Рухани жаңғыру. - Астана: 2017жыл
2. Қазақстан Республикасының Президенті Н. Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы. 2018 жылғы 10 қаңтар.

Жақыпбаева Г.Д., 4 курс студенті

Ғылыми жетекші: з.ғ.м., аға оқытушы Бирманова А.И.

Е.А. Бөкетов атындағы ҚарМУ, Қарағанды қаласы, Қазақстан Республикасы

АДАМ ЖӘНЕ АЗАМАТТАРДЫҢ МӘДЕНИ ӨМІРГЕ ҚАТЫСУ ҚҰҚЫҒЫ

Қазақстан Республикасы мәдени саясатын дамытуда Президент Н.Ә.Назарбаевтың «Қазақстан жолы – 2050:бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ»атты жолдауын іске асырудан бастау керектігін айтты. Жаңа мәдени саясаттың стратегиялық доминантасы мемлекет басшысы ұсынған, бай мәдени мұрасымен шығармашылық әулеті бар қазақстан халқын әлемнің ең дамыған 30 елдің қатарына кіру мақсатына ойдағыдай қол жеткізуге жұмылдыруға үндеп, «Рухани жаңғыру» ұлттық сананы рухани жаңғырту және жаңарту ұлттық идеясы болып табылады [1].

Бүгінгі күнгі мәдениет пен мәдени құқықты дамыту әлемнің көптеген халықтары мен мемлекеттерінің негізгі даму басымдылықтарының қатарына жатады.

Табысты мемлекеттің мәдени саясаты жасампаз құндылық бағдарларын қалыптастыру негізінде қоғамның орнықты дамуын қамтамасыз етуге бағытталады және қоғам мен мемлекеттің тыныс-тіршілігінің барлық маңызды аспектілерін дамытудың сапалы өлшемі болып табылады.

Мәдениет саласындағы жетістіктер ведомстволардың, мәдениет мекемелерінің жұмыстарымен, статистиканың сандық көрсеткіштерімен және белгілі есімдердің болуымен ғана өлшенбейді. Бүгінгі күні мәдениет - бұл тұлғаның рухани-эстетикалық дамуының, жалпыұлттық бірлікті қалыптастырудың және елді әлемдік қоғамдастыққа ықпалдастырудың қуатты құралы. Мұнда ұлттық-мәдени тамырлар, тарихи тәжірибе, үздік салт-дәстүрлер, сондай-ақ ұлттың өзінің ұлттық кодын сақтап қалу базалық тірек болып қалады.

“Мәдени мұра” мемлекеттік бағдарламасын іске асыру барысында іс-шаралар кешені жүзеге асырылып, нәтижесінде тарих пен мәдениеттің жаңа ескерткіштері ашылды, маңызды тарихи-мәдени объектілер консервацияланды, реставрацияланды және реконструкцияланды, елдің мәдени мұрасын зерделеудің тұтас жүйесі үшін база құрылды.

“Қазақтың дәстүрлі мың күйі”, “Қазақтың дәстүрлі мың әні” және “Батырлар жыры” бірегей жобаларының шеңберінде халық шығармашылығының ең үздік үлгілері жүйелендірілді.

Алайда, жалпы сала көрсеткіштері қарқынды өскенімен, мәдениет және өнер саласы қызметкерлерінің әлеуметтік мәртебесі мен беделі бұрынғысынша төмен күйінде қалып

отыр. Мәдениет саласындағы жаңа жұмыс орындарын ашу серпіні саланың жұмыспен қамтудың орташа республикалық көрсеткішінен артта қалғанын көрсетіп отыр. Қазіргі заманғы қазақстандық мәдениет ұлттың генетикалық кодының қалыптасқан тарихи-мәдени негізі бар жаһандық мәдени диалогқа белсене қатысуы үшін барлық алғышарттарға ие. Ұлттың мәдени кодының негізгі құрамдас бөліктері мұра, салт-дәстүрлер, әдет-ғұрыптар, тіл, отбасы, шаруашылық жүйелер (өмір салты), мерекелер болып табылады.

Өміршең мәдениет өзінің табиғи даму жолы мен өзгерістерінен өзінің арқау-өзегін сақтай отырып өтуде. Өз мәдениеті құндылығының тартымдылығы кеміген және оны төл мәдениеттің рухани және адамгершілік құндылықтарының бастауынан алшақтатуға ықпал ететін басқасы алмастыра алатын жағдайда сәйкестік бұзылуы мүмкін.

Қазіргі заманғы Қазақстанды мәдени дамытудың маңызды бағыттарының бірі мәдени мұраны сақтап қалу, зерттеу және тарату болып табылады. Мәдени мұра - бұл қоғам мен мемлекетіміздің қарқынды дамуы мен әлеуетін нығайтудың сарқылмас күші, жат идеология ықпалынан ұлттық бірегейлік пен символиканы қорғаудың негізі болып табылады.

Мемлекеттік мәдени саясат қоғамдық сананы жаңғыртуға, рухани жаңартуға, қоғамды мәдени және жалпыұлттық шоғырландыруға, адамгершілікті қалыптастыруға, өзіндік ойы бар шығармашыл, жауапты тұлғаны қалыптастыруға бағытталуға тиіс.

Тіл мәдениеттің негізгі элементі және ұлт пен оның бірлігін қалыптастырудың міндетті шарты болып табылады. Қазақ тілін сақтау және дамыту, оны мәтіндік символдар арқылы кезең-кезеңімен латын әліпбиіне көшу арқылы жаңа моделі біздің мемлекетіміздің мәдени саясатының аса маңызды міндетін құрайды. Қазақстан мәдениетінің әлемдік қоғамдастыққа ықпалдасуы қазақ, орыс, ағылшын тілдерінің үш тұғырлығын көздейтін мемлекеттік тіл саясаты арқылы қамтамасыз етіледі.

Қоғамдық сананы жаңғыртуға, рухани жаңартуға және ұлттың мәдени кодын нығайтуға ықпал ететін дәстүрлі құндылықтарды қолдау, адамгершілік бағдарларын қалыптастыру және тілді дамыту, мәдени-тарихи құндылықтарды және дәстүрлерді сақтау, Қазақстанның киелі жерлерінің мәдени-географиялық картасын қалыптастыру, жаһандық әлемде қазақстандық заманауи мәдениетті ілгерілету, өзінің “Туған жер” кіші отанына сүйіспеншілігі мен әлеуметтік сыйластығы арқылы жүзеге асырылады.

Мәдени құқық – бұл азаматтармен, саясатпен, экономикамен өзара байланысып жатқан әмбебап, ажырамас адам құқығының жүйесі бір бөлігі. Мультимәдениет әлемнің қазіргі кездегі ахуалында мүгедектер мен қоғам арасындағы адамгершілік пен әлеуметтік қарым-қатынасты жан-жақты қолдау үшін мәдени құқықтың ролі өте маңызды. Мәдени бостандық пен құқық – адамның рухани, мәдени құндылықтар мен жетістіктерді еркін пайдалану және соны жүзеге асыруда қабілеттерін, қабілеттерін көрсете алу [2, 34].

Отандық құқықтық доктринасында іс жүзінде тек қана мәдени құқықтарға арналған зерттеулер жоқ. Бұндай жағдай отандық құқықтануда экономикалық, әлеуметтік, мәдени құқық деген дәстүрлі түсінік қалыптасып кеткен [3,121]. Мәдени бостандық пен құқықты әлеуметтік, экономикалық құқықтан теориялық және тәжірибе жүзінде жекешелендіру объективтілік қажеттілікті туғызады. Л.А.Каратаева: «мәдени құқық ерекше құқықтық реттеуді, мазмұнындағы нақтыланған параметрлерінің болуын талап етеді дей отырып, «адамның мәдени құқығы» мағынасының құқықтық доктрина және ұлттық заңнамада ұғымында анықталмағанымен аяқталуы мүмкін»-деген болатын [4, 32].

Мәдени құқыққа қатысты халықаралық-құқықтық акт пен құқықтық доктриналарды қарап, мынадай негізгі элементтерді құрайды:

-әр адамның мәдени өмірге қатысу құқығы;

-ғылыми жетістіктері мен тәжірибе жүзінде пайдалану нәтижесімен қолдану құқығы;

-әр адамның авторлар туындыларынан:ғылыми, әдеби немесе шығармашылық еңбектерге байланысты материалды және моральды қорғау құқығын пайдалану;

-шығармашылық қызмет пен ғылыми зерттеуге қажетті бостандық құқығына ие болу.

Алайда мәдени өмірдегі адамның қатысуы орталықтандырылған мәдени құқық жүйесі деген де көзқарастар кездеседі.

Алғаш рет 1948 жылы халықаралық деңгейде мәдени өмірге әр адамның қатысу құқығы Жалпыға ортақ адам құқықтарында бекітілді: «Әр адам мәдени өмір сүруге құқылы». Кейінірек халықаралық-құқықтық акте адамның мәдени өмірге қатысуға құқығы әртүрлі көзқарас бойынша туралы сөз қозғалды: мәдени өмірге қатысуға тең құқылық (1965 жылы жаппай дискриминациялаудың барлық нысандарын жою туралы халықаралық конвенция), барлық әлеуметтік және мәдени өмірге қатысу құқығы (1979 жылы Әйелдерге қатысты кемсітудің барлық нысандарын жою туралы конвенция), жан-жақты мәдени және шығармашылық өмірге қатысу құқығы (1989 жылы бала құқығы конвенциясы), мәдени өмірге қатысу мүмкіндігі құқығы (1990 жылы жұмысшы-мигранттар мен олардың отбасын қорғау туралы халықаралық конвенция), және басқалармен тең мәдени өмір сүру құқығы (2006 жылы мүгедектер құқығы туралы конвенция). Талдап отырған сұраққа қатысты 1966 жылы азаматтық және саяси құқық туралы халықаралық пактте (17, 18, 19, 21 и 22 баптар) де айтылып кеткен.

Мәдени құқықта туындаған мәселелер жекелеген немесе басқа топ мүшелер арасында құқықтық қорғауды қажет ететін жағдайлар:

-өз мәдениетін қолдану, дінін ұстану және рәсімдерін орындау, сонымен бірге туған тілін қолдану (азаматтық және саяси құқық туралы халықаралық пакттің 27 бабы);

-мәдени өмірге тиімділікпен қатысу құқығы (1992 жылы Ұлттық немесе этникалық, діни және тілдік аз топтарға тиесілі тұлғалардың құқықтары туралы декларация; 1995 жылы Ұлттық азшылықтарды қорғау туралы Шектелмелі конвенциясы);

-құқықтық институт, туған жер, табиғи ресурс және дәстүрлі білімді жүзеге асыру құқығы (Біріккен Ұлттар Ұйымының тұрғылықты халық құқықтары туралы декларациясы және 1989 жылы тәуелсіз елдегі тұрғылықты халықтар және тайпалы өмір сүретін халықтар туралы №169 конвенция);

-дамуды жүзеге асыру құқығы (1986 жылы Даму құқығы туралы декларация).

Мәдени құқықты талқылау туралы негізгі халықаралық келісім 1966 жылғы экономикалық, әлеуметтік және мәдени құқық туралы халықаралық пакттың 15 бабында арнайы адамның мәдени құқығы туралы айтылып кеткен. Сонымен қатар әр адамның мәдени өмірге құқығы білім алу құқығымен тығыз байланысты. Пакттің 13-14 баптарында жекелеген тұлғалар мен қоғамдардың құндылықтары, діні, дәстүрі, тілі және мәдениеттің негіздері көрсетілген, соның арқасында мәдени құндылықтарды сыйлау мен өзара түсіністік атмосферасын айқындап беруге көмектеседі.

Мәдени өмірге адамның қатысуын қамтамасыз ету үшін мемлекетке белгілі бір әрекеттер жасауда сақ болу (мысалы, мәдени тәжірибе мен мәдени қызметтерді жүзеге асыру кезінде араласпау, мәдени өмірге қатысу үшін жағдай жасау, мәдени құндылықтарға және оны сақтауға мүмкіндік беру) керек.

Мәдени өмірге қатысуды жекеленген түрде не басқалармен бірге жүзеге асыру немесе жүзеге асырмау адамның мәдени таңдауы болып табылады. Сонымен бірге таңдау құқығы, сыйлау, қорғалуы, мойындалуы теңдік қағидасына сәйкес болуы керек. Әсіресе топтасып немесе жекелеген түрде барлық адами құқық пен негізгі бостандықтарды толығымен пайдалана алатын тұрғылықты халықтарға ерекше маңызға ие.

Мәдени өмірге әр адамның қатыса алу құқығын қалай түсінуге болады? Бұл жерде мәдени өмірдегі адамның жекелеген құқықтары, нақтылай айтсақ «әр адам», «мәдени өмір», сонымен бірге «қатысу» немесе «қатыса алу» ұғымдарымен түсіндірілген.

«Әр адам» термині жекелеген тұлға мен адамдар тобын да білдіреді. Басқаша айтқанда мәдени құқықтар бір тұлғаның және қоғам, топ негізінде басқа адамдармен бірлесіп жүзеге асырылатын құқық мәнісінде түсіндірілген[5].

«Мәдени өмір» мен «мәдениет» ұғымдары бір терминге келтіріп айту айтарлықтай қиындық туғызады. Халықаралық құжаттарда қарастырылған мазмұны:

-мәдениет рухани және материалды, зияткерлік және эмоционалдық сияқты қоғамдағы немесе әлеуметтік топқа сай қарастырылуы керек, кем дегенде шығармашылық пен әдебиет «бірге өмір сүру» жүйе құндылығы, дәстүрлер мен сенім сақталуы қажет(2001 ж. Мәдени әртүрлілік туралы ЮНЕСКО-ның жалпыға ортақ декларациясы 5 преамбула);

-мәдениет «табиғатынан адамдар шығармашылығы мен бір-біріне әсер етуі арқылы пайда болатын, бір жағынан өмірдің қажеттілігіне қарай білім алуы, бір-бірімен араласуы арқылы байланысып жатқан қоғамдық белгі»(1976 ж. мәдени өмірге жаппай халық болып ат салысу туралы ЮНЕСКО ұсынысы);

-мәдениет «адамның немесе адамдар тобының дамуы мен тіршілік ету арқылы өмір сүру қалпын, институттарын, дәстүрлерін, білім мен шығармашылығын, тілін, сенімін, құндылықтарын қамтиды» (2007 ж. Мәдени құқық туралы Фрибург декларациясы) [6].

Жалпы мәдениет белгілі бір топтың басқалардан ерекшелейтін материалды және интеллектуалды әрекеттер мен өнімнің жиынтығы болып табылады.

«Мәдени өмір» өткенмен, бүгінгі күнмен, болашақпен өзара байланысып жатқан тарихи, динамикалық және дамушы өмір процесі ретінде түсіндірілген. Мәдениет концепциясын ерекшелендірілген немесе оқшауланған деңгей ретінде емес, жекелеген тұлға мен қоғамдық ерекшелік пен мақсатын сақтау арқылы адамдық мәдениет көрініс табады. Бұл концепцияда қоғамның ерекше мәдени көзқарасын шығармашылық және өнім туындысы және индивидтік қасиет сақталған.

Мәдениет музыка, ауызекі және көркем әдебиет, тіл, өмір салты, шығармашылықтар, тілдік емес қарым-қатынас, дін және діл жүйесі, дәстүр мен рәсім, спорт және ойындар, табиғи және табиғи емес орта, технология мен өндіріс әдістері арқылы бір немесе бірнеше адамның адамдық қасиеттерін өмір сүру құндылығында қолданады. Мәдениет қоғамның және жеке адамның экономикалық, әлеуметтік және саяси өміріндегі құндылықтарын бір пішінге келтіріп көрсетеді.

Соңғы терминіміз - «қатысу» немесе «қатыса алу». Екі термин бір мағынаны береді және басқа да халықаралық және аймақтық құжаттарда бірдей қолданылады. Мәдени өмірге тең қатысу үш негізгі өзара байланысқан компоненттен тұрады: мәдени өмірге қатысу; мәдени өмірге қатысуға мүмкіндік; мәдени өмірге үлес қосу.

Мәдени өмірге қатысу әр адамның басқалармен тең құқықта әрекет ету, еркін өзінің идентитетін таңдау, белгілі бір қоғамға немесе бірнеше қоғаммен бірге болу, қоғамның саяси өміріне араласу, өзінің жеке мәдени саясатымен айналысу және өз таңдауы бойынша кез келген тілде қарым-қатынас жасай алады. Сонымен қоса әр адам мәдени өмірді қалыптастырып, сол білімін шыңдауға, басқа қоғамдағы адамдармен бөлісуге, өзара айырбастауға, шығармашылық қызметпен айналысуға құқылы.

Мәдени өмірге қатысуға мүмкіндік әр адамның жекелеген түрде, басқалармен бірге немесе қоғаммен бірге өз мәдениетін және басқалардың мәдениеттерін ақпараттар арқылы білу, түсіну, сапалы білім алуға құқылы. Әр адам сонымен бірге ақпараттық немесе коммуникациялық құралдардың техникалық таралу мен қолдану әдістерімен танысуға, жер, су, биоәртүрлілік, тіл немесе нақты бір институт сияқты мәдени құндылық және сондай ресурстарды лайықты түрде қолдану арқылы өмір сүру, басқа адамдардың және қоғамның шығармашылықтармен танысуға құқылы[7,81].

«Мәдени өмірге үлес қосу» термині әр адамның рухани, материалды, интеллектуалды және эмоционалды қоғамға әсер ету және қолдануға құқығына қатысты. Қоғамдағы іске асып жатқан саясаттағы шешіміне тікелей әсер етуге құқылы.

Толық мәдени өмірге құқығын жүзеге асыруда әр адам теңдік және дискриминацияға ұшырамау негізінде келесідей шарттарды сақтауы керек.

Біріншіден, мәдениет кез келген адамға ашық түрде мәдени қызмет объектісі және пәні дұрыс жүзеге асуы керек. Сонымен бірге оның мәдени құндылығы кітапхана, мұражай, театр, кинотеатр және стадиондарды қоса алғанда: әдебиет(фольклор), кез

келген пішіндегі шығармашылық туындысы: ашық жалпыға ортақ қолданатын жерлер,оның ішінде саябақ, даңғыл және көшелер; табиғи байлықтар: теңіз, өзен, көл, тау, орман, қорықтар; материалды емес мәдени бағыттағы құралдар: тіл, дәстүр, рәсім, салт, сенім, білім, тарих ретінде өмір сүруі керек. Аталған мәдени пән мен объектілер жиынтығы арасында ерекше бағаланатыны – бір территорияда емін-еркін қолдана алатын қоғам және әртүрлі топтардың арасындағы мәдениаралық байланысы.

Екіншіден, мәдениет бәріне қолжетімді болуы керек. Жекелеген тұлғаның немесе қоғамның толығымен физикалық, қаржылық мүмкіндіктеріне қарамастан мәдениетті пайдалана алады. Осыған сәйкес мүгедектер, қарт кісілерге және кедей тұратындарға қолжетімділікті қамтамасыз етіледі.

Үшіншіден, мәдени құқықты жүзеге асыру мақсатында мемлекеттік қатысу кезінде заңдар, саясат, стратегия, бағдарлама және қолдану жолдарымен жекелеген тұлғалар мен қоғамға тиімді болуы керек. Осыған сәйкес жекелеген тұлғалар мен қоғам үшін қолайлы шаралар қолдану мақсатында консультациялар жүргізілуі тиіс.

Төртіншіден, нақты бір адам құқығын жүзеге асыру жекелеген тұлғалар, қоғам мен халықты қоса алғанда мәдениетті сыйлау және мәдени құқықтарға бірдей ие[6].

Мемлекет ұлттық және аймақтық, тарихи, мәдени, діни ерекшеліктерін мәдени, экономикалық және саяси жүйесіне қарамастан адамның барлық құқықтары мен бостандықтарын қорғау тиіс.

Осылайша адам құқықтарына мәдени әртүрлілікке сілтемелеп халықаралық құқықпен кепілденген адам құқықтарына зиян келтіруге, шектеуге болмайды.

Мәдени өмірге қатысу үшін кез келген адамның құқығын шектеуді қолдау белгілі бір жағдайларға байланысты, әсіресе басқа адамдар құқығына зиян келтіретін негативті тәжірибеге қатысты қолданылуы мүмкін. Бұндай шектеулер заң жүзінде демократиялық қоғамдағы бейбітшілікті сақтау мақсаты көзделген экономикалық, әлеуметтік және мәдени құқық туралы Пактке сәйкес болуы керек [8].

Мәдени өмірге кез келген адамның қатысу құқығын жүзеге асыру кезіндегі тындайтын маңызды сұрақ дискриминацияға жол бермеу болып табылады. Экономикалық, әлеуметтік және мәдени құқық туралы Пактке кез келген мәдени өмірге кез келген адамның қатысу жолында нәсіл, жынысы, тілі, ділі, діни, саяси не өзге де көзқарасына, ұлтына, әлеуметтік немесе басқа да жағдайына қарамастан құқықтарының қандай да болмасын дискриминациялануына жол берілмейді [9].

Мәдениеттің рөлін ұғынуға деген заманауи көзқарас жаңа әлеуметтік-мәдени ортаны қалыптастыру қажеттілігін негіздейді, оның маңызды бағыттары бәсекеге қабілеттілік, прагматизм, ұлттық бірегейлікті сақтау, білімнің салтанат құруы, сананың ашықтығы және мемлекеттің эволюциялық даму жолы болып табылады. Қазіргі жағдайларда мәдени саясаттың маңызды артықшылығы тұлғаның, бизнестің және тұтастай мемлекеттің маңызды жетістігінің аспектілері ретінде қоғамның шығармашылық белсенділікке және өз бәсекелестік артықшылығын арттыруға деген қарым-қатынасының өзгеруі болуға тиіс. Бұл, ең алдымен, Қазақстан Республикасының әлемнің ең дамыған 30 мемлекетінің қатарына жедел кіруіне ықпал ететін қазіргі заманғы, әлемдік стандарттарға негізделген мәдени инфрақұрылымды және саланы ұйымдастыру мен басқарудың тиімді моделін құруды талап етеді.

Мәдени саясат тұжырымдамасы Экономикалық ынтымақтастық және даму ұйымы елдерінің озық тәжірибесі ескеріле отырып әзірленді, атап айтқанда, жұмыспен қамту және кірістер деңгейінің көрсеткіштері бойынша мәдениет және өнер саласын күшейтуге бағытталған. Мұндай жағдайларда мәдениет саласы экономика ресурстарының біріне, бизнес-бастамалар үшін тартымды инвестициялық салаға айналып келеді, бұл атап айтқанда: кино индустриясы, анимация, цирк өнері, музей, концерт пен театр қызметтері және тағы басқалары сияқты өнердің жекелеген түрлері мен мәдениет ұйымдарын экономикалық тұрғыдан табысты (рентабельді) деңгейге шығаруға мүмкіндік береді.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Нұрсұлтан Назарбаев: «Қазақстан жолы-2050: Бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ». <http://www.inform.kz/kz/elbasy-nursultan-nazarbaev-kazakstan-zholy-2050>.
2. Марченко М.Н. Теория государства и права. — М: изд. Зерцало,- 2004.- 640 с.
3. Путило Н.В. Социальные права граждан: история и современность. — М., 2007. - М.: ИД "Юриспруденция", 2007. - 320 с.
4. Каратаева Л.А. Культурные права и свободы человека и гражданина — самостоятельная группа прав и свобод // Административное и муниципальное право. — 2009. — № 3. —С.32-36.
5. Замечание общего порядка № 17 (2005 г.) «Право каждого на пользование защитой моральных и материальных интересов, возникающих в связи с научными, литературными или художественными трудами, автором которых он является (ст. 15 (1) с) Пакта)» // Док. ООН. E/C.12/GC/17 от 12.01.2006.
6. Фрибургская декларация о культурных правах 2007 г. URL: <http://www.unifr.ch/iiedh//assets/files/declarations/eng-declaration.pdf>.
7. Абашидзе А.Х., Миловидов О.Д., Солнцев А.М. Бог велел делиться. Международно-правовые проблемы доступа к генетическим ресурсам и совместного использования выгод // Обозреватель. — 2008. — № 8 (222). — С. 81-87.
8. Всеобщая декларация ЮНЕСКО о культурном разнообразии от 2 ноября 2001 г. URL http://www.un.org/russian/events/literacy/decl_diversity.pdf
9. Замечание общего порядка № 20 (2009 г.) «Недискриминация экономических, социальных и культурных прав (п. 2 ст. 2 Международного пакта об экономических, социальных и культурных правах)» // Док. ООН E/C.12/GC/20 от 02.07.2009.

Жанарбек Ө., 7 сынып оқушысы.

Ғылыми жетекшісі - математика және информатика пәнінің мұғалімі Жайнах Б.
Қарағанды облысы, Бұқар жырау ауданы, «Гагарин орта мектебі» КММ

РУХАНИ ЖАҢҒЫРУ – РУХАНИЛЫҚ ПЕН ШЫҒАРМАШЫЛЫҚТЫҢ ИДЕЯЛЫҚ НЕГІЗІ

*«Жаңа жағдайда жаңғыруға деген ішкі
ұмтылыс-біздің дамуымыздың ең
басты қағидасы. Өмір сүру үшін
өзгере білу керек»
Н.Ә.Назарбаев.*

Көреген көсбашы Н.Ә.Назарбаев «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» атты бағдарлама аясында Қазақстанға түбегейлі жаңғыру және жаңа идеялар арқылы болашағын баянды ете түсудің теңдессіз тарихи мүмкіндігін беріп отыр. Бабалардан мирас болып, қанымызға сіңген ұлттық – рухани тамырымыздан нәр алып, заман талабына сай қоғамдық санамыздың өзгеруі заңды құбылыс. Ел дамуы білім мен бірлікте. Елбасы Н. Ә. Назарбаев айтқандай: «Қазақстанның бүгіні мен болашағы – халқымыздың ынтымақ – бірлігінде, ырыс – құтты тірлігінде». Бізге керегі бірлік пен ұлтаралық татулық. Бірлік бар жерде тірлік бар, даму бар. Қонақжай халқымыз қай кезде де тілің басқа, дінің басқа деп алалап, өзектен теппеген. Керісінше, өзгені өзіндей көріп, төрінен орын берген.

Рухани жаңғыру – адам баласының оның ішкі жан дүниесінің жаңғыруы, санасы, түсінігі жаңа өзгерістерді саралап, дұрыс қабылдай білуінде. Рухани жаңғыру бастауын бүгін алған мәселе емес. Бұл бағытта атқарылып жатқан жұмыстар да аз емес. Соның негізінде айта кетсем:

- «Мәдени мұра» бағдарламасы аясында тарихи мәдени ескерткіштер мен нысандарды жаңғыртып, қазіргі таңда көптеген ауыл аймақтардың атын тарихи атаулармен өзгертуде.
- «Халық - тарих толқынында» , бағдарламасында әлемнің ең беделді архивтерінен төл тарихымызға құжаттарды жинап, зерттеді [1].

Уақыт бір орында тұрмайды, заман алға жылжиды. Уақыт өрісіндегі заман болмысының ерекшеліктері мен белгілері ұрпаққа жүктеледі. Өз дәуірінің ел болашағымен біріктіретін міндетін дұрыс орындай білген ұрпаққана мемлекетінің мүддесін сақтап, өзінен кейінгі буынға табыстап кетеді. Аға ұрпақтың кейінгі буынға табыстайтын дүниелері ұлттық құндылықтар. Олардың кейінгі дәуірде өмір сүруіне ықпал ететін ұлттық қасиеттер. Рухани жаңғырудың негізі ұлттың қасиеттері мен рухани құндылықтарға тәуелді болса, оның әлеуметтік өрісі қашанда білімге, еңбекке және табандылыққа келіп тіреледі. Қазақ баласына білімнің рухын түсірмеген. Жеке адамның білімге деген құрметі оның толыққанды білім алуына, рухани деңгейінің қалыптасуына қыпал етеді. Сондықтан ғасырдан қойнау алып келе жатқан біздің әдеби кітаптарымыз қазіргі таңда кең етек алып жатыр. Рухани жаңғыру жаңашылдыққа қол жеткізу, заманның жетістігін бағындыру. Жаңашылдық әлеуметтік ортадағы мәдениеттілікпен өлшенуі тиіс, парақорлық, жемқорлық күш алған тұста жеке адамның, әлеуметтік ортаның рухани жаңғыруы, жаңашылдығы тежеліп отырады.

Туған жерін ұмытпайтын адам туған елін қадірлейді. Елді қадірлеу туған жердің рухын бойға сіңіріп өсуден басталған. Сондықтанда елде туып, елде тұрып елге жаны ашымаған адам зиялылар қатарында болған емес. Зиялылықтың бірінші шарты адамның туған жерге, халыққа және ұлт болашағына деген шынайы жанашырлығынан бастау алмақ [2].

Ұлттық рух бар жерде рухани жаңару күш алады. Мемлекет басшысымыз мақаласында атап көрсеткендей ұлттық сана, ұлттық код рухани жаңарудың түп қазығы, ұлттың негізі арқылы жеке адамның, халықтың, елдің уақыт талабына сай ізденуі, еңбек қоғамын құруы, уақытты, еңбек пен білімді, денсаулықты қатар бағалап, қатар қорғай алған қоғам ұлттық рухымен мемлекетіне, қоғамына, еліне игілік әкелетін дүниелерді қалыптастырады.

Қысқасы – жоғарыда мен қазіргі уақытта рухани жаңғыру деген не екенін қысқа айтып, оған тоқталып кеттім. Рухани жаңғыру – арқылы өзіміздің ұлттық құндылықтарымызды терең жеткізуге тырыстым. Әрине соған қоса тағы да айтып өтерім Латын әліпбиіне көшу – Мәңгілік Елдің рухани жаңғыруының басы болса, «Туған жер» бағдарламасы жаңа ғасырдағы әлемдік, өңірлік, ішкі-сыртқы тәуекелдерге қарсы тұра алатын отаншылдық тәрбиенің, ұлтжандылықтың кепілі болмақ.

Сондай-ақ, «Қазақстанның киелі жерлерінің географиясы» жобасы жалпыұлттық қасиетті орындарды және аса қастерлі жерлерді сақтауға, әрі елдегі туристік инфрақұрылымды дамытуға мүмкіндік береді. «Жаһандағы заманауи қазақстандық мәдениет» жобасын іске асыру Қазақстанды өз шығармашылығы арқылы дүние жүзіне танытатын көптеген таланттарға жол ашады.

«Қазақстандағы 100 жаңа есім» жобасы бүгінгі замандастарымыздың түрлі салалардағы жетістіктерін дәріптеуді қамтамасыз етеді және жастарды адамгершілікке тәрбиелеудің жарқын үлгісі болады

Қарағанды облысында көрнекті мемлекет және қоғам қайраткері, кеменгер би Қаз дауысты Қазыбек би Келдібекұлының 350 жылдық мерейтойы бұл шара Елбасымыздың бастамасымен қолға алынған «Рухани жаңғыру» бағдарламасы аясында орын алып өтіліп жатыр [3].

Бұл құндылықтардың барлығы мектепте орын алып, оқушыларды ізденіске, шығармашылыққа, қызығушылыққа, тарихымыздың киелі жерлерін зерттеп, оған деген көзқарастары ерекше орын алды. Осындай игі шаралардың арқасында біз жастар өзіміздің салт – дәстүрімізді, руханиятымызды, шығармаларымызды ұмытпаймыз. Біртұтас ұлт болу

үшін болашаққа қалай қадам басатынымыз, бұқаралық санамызды қалай өзгерту керектігін Елбасымыз тайға таңба басқандай даралап, саралап түсіндіріп берді. Табысқа жетудің негізгі кілті ол-құндылықтар жүйесінде білімді бәрінен жоғары биікке қоятын ұлт қана жететіндігін айттып, сондай-ақ, Елбасы өз мақаласында қазіргі жаһандану заманында ұлттық бірегейлікті сақтап қалу, өркениеттің жақсысын алып, жаманынан жирену жөнінде өте құнды пікірлер айтты. Ендігі міндет – осы айтылғандарды іске асыру жолында аянбай еңбек ету. Елімізде әлеуметтік – экономикалық, саяси реформалар жақсы жүзде асуда.

Алда әлі ұзақ жол, үлкен асулар бар. Сол асулар мен қиындықты жеңу үшін білектің күші мен найзаның ұшы керек емес. Оған тек жүрек пен білім, талант пен талап керек. Қазақ елінің абыройын асырып, мерейін үстем етер, әлем таңғалар, талай-талай жаңалық ашар білімділер керек. Осы Тәуелсіз еліміздің намысын қорғайтын, бүгінгімізді ертеңіне жалғайтын, қазақ елінің ертеңі, болашағы үшін жауап беретін бүгінгі ұрпақ екенімізді сезінейік. «Сен де бір кірпіш дүниеге, Кетігін тап та бар қалан!»- деп Ұлы ақын Абай атамыз айтқандай, біз жастар ұлттық болмысымызды нығайтып, оны ұрпақтан-ұрпаққа мұра ету деген сөз [4]. Ұлттық болмыстың өзі біздің ежелден келе жатқан қазақи салт-дәстүрлерімізден, мәдениетімізден, барлық рухани құндылықтарымыздан бастау алады десек, мына өзгермелі дүниеде сол құндылықтарымызды заманға сай одан әрі байытып, дамытып, оны бүгінгі ұрпақтың санасы мен тұрмысына сіңіру арқылы жаңа ғасырдың жаңа ұрпағын қалыптастыру деген сөз. Рухани жаңғыру – қарапайым мақала ғана емес, қазақ халқының рухани құндылықтарын қалыпқа түсіру, түгендеу, саралау, заман талабын ескере отырып тура жолға қою және дамытуға арналған бағдарламалық құжат деуге толық негіз бар. Біздің елімізге, жерімізге деген адалдығымыз, ұлтымызға деген сүйіспеншілігіміз арта беруі керек. Ешқашан да ақша қумауымыз, елдің имандылығын, татулығын, тұтастығын, бірлігін ту етуіміз қажет. Құдайға шүкір, дамыған 50 елдің қатарына қосылдық. Енді біздің алдымызда дамыған 30 елдің қатарына қосылу мақсаты тұр. Ол үшін бірлік, білім мен еңбек қажет.

Қорыта айтқанда, бұл елбасымыздың ұтымды қағидасы, халқына деген үндеу өсиеті деп білемін. Ішкі руханиятымыз арқылы, сыртқы өзгерістерді жақсы жағынан қабылдап, жаңғырудың даңғыл жолына түсуге көшбасшымыз болашақ мына бізге дара жол көрсетті. Ол соқпақтардан қалай өту керектігін айтып, бағыт бағдар берді. Ендеше, көкжиектен ауытқымай, ұлт көшбасшысының өскелең ұрпаққа мензеген дара жолымен биік шыңдарды бағындырайық. Және де айтарым Қазақстан - тәуелсіз ел [5]. Тәуелсіздік жолында қазақ бабам не көрмеді десеңізші?! Еліміздің басынан азап та, аштық та, сұм соғыста өтті. Әсіресе, ХХ ғасыр Қазақ халқы үшін ауыр тиіп, қайғыға толы кезеңмен есте қалды. Қанша қиыншылық басымыздан өтседе, біз оларды ешқашан ұмытпаймыз. Себебі, бұл тарих «өткенімізді ұмытсақ, болашақ бізді кешірмейді» деген даналық сөз бар. Елдің ұлы болсаң, еліне жаның ашыса, азаттық намысың болса, қазақтың ұлттық жалғыз мемлекетінің нығайып-көркеюі жолында жан терінді сығып жүріп еңбек ет. Елімнің ертеңінен, болашағынан қорықпаймын, керісінше қуанамын, өйткені келешегім нұрлы болмақ. Оған себеп, бүгінгі «арыстандай», «жолбарыстай», «қырандай» күшті жас ұрпақтың, біздің бүгінгі әдемі әдетіміз, ұтымды ұмтылысымыз. Мен Қазақ болып туылғаным, осындай бай, байтақ өлкеде өмір сүріп жатқаным бақыттымын. Өйткені, мен Тәуелсізбін, тәуелсіз елдің ұрпағымын. Білектің күшімен, найзаның ұшымен, соңғы демі қалғанша туған жерімізді қорғап, бізге аманат етіп қалдырған ұлы даланың, ұлы кеменгерлерінің арқасында бақытты өмір кешудеміз [6].

«Арыстандай айбатты,
Жолбарыстай қайратты,
Қырандай күшті қанаты,

Мен жастарға сенемін!»-деп өршіл ақын Мағжан Жұмабаев болашаққа, жастарға үлкен сенім артты, біз жастар сол сенімді ақтап, қазіргі таңда кең етек алып жатқан Рухани жаңғыру бағдарламасына өз шығармашылығымызбен орын алсақ бұлда кішкене

болсын біздің рухымызды көтеріп, қосып жатқан үлесіміз дер едім. Сондықтан ең бастысы – бағыт-бағдарымыз анық, жолымыз жарқын болсын .

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Назарбаев Н. Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру//Егемен Қазақстан.2017. 12 сәуір.
2. Абай (Ибраһим) Құнанбайұлы. – Алматы, «Әдебиет әлемі», 2013. -500 бет.
3. «Қазақстан – 2050» Стратегиясы – қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты».
4. Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә.Назарбаевтың Қазақстан халқына
5. Жолдауы//Егемен Қазақстан. 2012. 15 желтоқсан.
6. Қазақстан ғылымы: талдамалық шолу. Наука Казахстана: аналитический обзор. Астана, 2013. – 192 бет.

Жасымбеков Д.С., 2 курс студенті

Ғылыми жетекші – оқытушы Бижанова А.Ж.

Экономика, бизнес және құқық колледжі, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

БОЛАШАҚҚА БАҒДАР: РУХАНИ ЖАҢҒЫРУ

Қазақстан күннен күнге көркейіп даму сатысында. Не себепті біздің еліміз дамуы керек? Бәрі анық және бұл құпия емес. Еліміз дамып жаңа өмірге ат салса, халқымыз қолайлы өмір сүреді. Сол себепті ел басымыз Н.Ә Назарбаев «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» жолдауын елге табыс етті.

«Мақсатқа жету үшін біздің санамыз ісімізден озып жүруі, яғни одан бұрын жаңғырып отыруы тиіс. Бұл саяси және экономикалық жаңғыруларды толықтырып қана қоймай, олардың өзегіне айналады. Рухани жаңғыру тек бүгін басталатын жұмыс емес»- деп елбасымыз ескерткен.

2013 жылы «Халық – тарих толқынында» бағдарламасы арқылы әлемнің ең белді архивтерінен төл тарихымызға қатысты құжаттарды жүйелі түрде жинап, зерттедік. Мен еліміз мықты, әрі жауапкершілігі жоғары Біртұтас Ұлт болу үшін болашаққа қалай қадам басатынымыз және бұқаралық сананы қалай өзгертетініміз туралы көзқарастарыды ортаға салып елдің даму жолына үлес қосуымызды жөн көремін.

«Болашаққа бағдар: рухани жаңғырудың» біз барынша мән беріп, берік байлам етіп алуға тиісті тұстарына қысқаша тоқталып өтсем.

Біріншіден, «ұлттық код, ұлттық мәдениет сақталмаса, ешқандай жаңғыру болмайды». Бұны мақала авторы «Ұлттық бірегейлікті сақтау» тарауында айтып отыр. Рухани жаңғыру ұлттық кодты сақтаумен бірге ұлттық бірегейлікті сақтауды да талап етеді. Елбасы айтқандай, ұлттық салт-дәстүріміз, тіліміз бен музыкамыз, әдебиетіміз, жоралғыларымыз, жалпы ұлттық рухымыз бойымызда мәңгі қалуы тиіс.

Екіншіден, елбасының латын әліпбиіне 2025 жылдан бастап көшіп, оған дейін әдістемелік дайындық жұмыстарының жасалатыны туралы. Бүгінде бүкіл әлем латын әліпбиінде сөйлейді. Сондықтан бұл да өзекті мәселелердің бірі [1].

Үшіншіден, білім. Білім болғанда да ұлттық рухани құндылыққа негізделген білім. Елбасының Қазақстанның үшінші жаңғыруына байланысты келелі ойларын қолдай келе, оны жүзеге асырудың бір жолы бәсекеге қабілеттілікте дер едім. Бәсекеге қабілетті болу үшін білімді болумен қатар, дұрыс тәрбие алу керек. «Тәрбиесіз берілген білім адамзаттың хас жауы» деп әл – Фараби бабамыз айтқандай біз тәрбие мен білімді қатар жүргізуіміз қажет.

Елбасымызды ел руханиятына шұғыл бет бұрғызған жайт, ол алдымен, Қазақстан үшін қауіпті күштердің көбейе түсуі болса керек. Олар-экстремизм, мәдениетімізге жат жаңа діни ағымдар, ұлтты өзінің ұлттық келбетінен айырып, тілі мен дінінен жеріндіретін

мультимәдениеттердің топтамасы болып табылады. Бұл ретте, тұтас қоғамның және әрбір қазақстандықтың санасын жаңғыртудың бірнеше бағытын атап өтер едім.

Олар: Бәсекелік қабілет; прагматизм; ұлттық бірегейлікті сақтау; білімнің салтанат құруы; Қазақстанның революциялық емес, эволюциялық дамуы; сананың ашықтығы;

Бәсекелік қабілет. Қазіргі таңда жеке адам ғана емес, тұтас халықтың өзі бәсекелік қабілетін арттырса ғана табысқа жетуге мүмкіндік алады. Бәсекелік қабілет дегеніміз – ұлттың аймақтық немесе жаһандық нарықта бағасы, я болмаса сапасы жөнінен өзгелерден ұтымды дүние ұсына алуы. Сол себепті, «Цифрлы Қазақстан», «Үш тілде білім беру», «Мәдени және конфессияаралық келісім» сияқты бағдарламалар – ұлтымызды, яғни барша қазақстандықтарды ХХІ ғасырдың талаптарына даярлаудың қамы.

Прагматизм. Қанымызға сіңген көптеген дағдылар мен таптаурын болған қасаң қағидаларды өзгертпейінше, біздің толыққанды жаңғыруымыз мүмкін емес. Төл тарихымызға, бабаларымыздың өмір салтына бір сәт үңіліп көрсек, шынайы прагматизмнің талай жарқын үлгілерін табуға болады [2].

Ұлттық бірегейлікті сақтау. Ұлттық жаңғыру деген ұғымның өзі ұлттық сананың кемелденуін білдіреді. Оның екі қыры бар. Біріншіден, ұлттық сана-сезімнің көкжиегін кеңейту. Екіншіден, ұлттық болмыстың өзегін сақтай отырып, оның бірқатар сипаттарын өзгерту.

Білімнің салтанат құруы. Білімді, көзі ашық, көкірегі ояу болуға ұмтылу – біздің қанымызда бар қасиет. Жастарымыз басымдық беретін межелердің қатарында білім әрдайым бірінші орында тұруы шарт. Себебі, құндылықтар жүйесінде білімді бәрінен биік қоятын ұлт қана табысқа жетеді.

Қазақстанның революциялық емес, эволюциялық дамуы. Эволюциялық даму қағидасы әрбір қазақстандықтың жеке басының дербес бағдарына айналуға тиіс. Бірақ, қоғамның эволюциялық дамуы қағида ретінде мәңгі тұмшаланудың синонимі емес. Сол себепті, тарихтың ащы сабағын түсініп қана қоймай, өзіміз күнде көріп жүрген қазіргі құбылыстардан ой түйіп, болашақтың беталысына қарап, пайым жасай білу де айрықша маңызды.

Сананың ашықтығы. Егер қазақстандықтар жер жүзіне үйден шықпай, терезеден телміріп отырып баға беретін болса, әлемде, құрлықта, тіпті іргедегі елдерде қандай дауыл соғып жатқанын көре алмайды. Көкжиектің арғы жағында не болып жатқанын да біле алмайды. Тіпті, бірқатар ұстанымдарымызды түбегейлі қайта қарауға мәжбүрлейтін сыртқы ықпалдардың байыбына барып, түсіне де алмай қалады. Біріншіден, ол дүйім дүниеде, Жер шарының өзіне қатысты аумағында және өз елінің айналасында не болып жатқанын түсінуге мүмкіндік береді. Екіншіден, ол жаңа технологияның ағыны алып келетін өзгерістердің бәріне дайын болу деген сөз [3].

Мемлекет пен ұлт құрыштан құйылып, қатып қалған дүние емес, үнемі дамып отыратын тірі ағза іспетті. Ол өмір сүру үшін заман ағымына саналы түрде бейімделуге қабілетті болуы керек. Жаңа жаһандық үрдістер ешкімнен сұрамай, есік қақпастан бірден төрге озды. Сондықтан, заманға сәйкес жаңғыру міндеті барлық мемлекеттердің алдында тұр. Жаңа жағдайда жаңғыруға деген ішкі ұмтылыс - біздің дамуымыздың ең басты қағидасы. Өмір сүру үшін өзгере білу керек. Оған көнбегендер тарихтың шаңына көміліп қала береді. Жаңа жағдайда жаңғыруға деген ішкі ұмтылыс - біздің дамуымыздың ең басты қағидасы. Өмір сүру үшін өзгере білу керек. Оған көнбегендер тарихтың шаңына көміліп қала береді.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. http://www.inform.kz/kz/elbasy-makalasy-bolashakka-bagdar-ruhani-zhangyru_a3016293
2. <http://www.zakon.kz/4853272-n1201rs1201ltan-nazarbaev.html>
3. <https://www.zharar.com/ask/4044/>

Иманәлі О.Р., 2 курс курсанты
Ғылыми жетекші: педагогика және психология кафедрасының оқытушысы,
полиция аға лейтенанты Турсумбаева Н.Ж.
ҚР ІІМ Ш.Қабылбаев атындағы Қостанай академиясы, Қостанай қ., Қазақстан
Республикасы

РУХАНИ ЖАҢҒЫРУ ЖОЛЫНДАҒЫ ПЕДАГОГТАРДЫҢ АТҚАРАР РӨЛІ

Қазіргі кезде еліміздің білім беру ісінде түбегейлі өзгерістер толып жатқаны баршамызға айқын. Ал бүгінгі таңда мектептің, ұстаздардың ең қасиетті, киелі міндеті – рухани бай, жан-жақты дамыған, білікті де білімді, тәжірбиелі, қайратты тұлға қалыптастыру. Жалпы рухани байлық әр халықтың ұлттық әдеп-ғұрыпы, салт-дәстүрі, мәдениеті, өнері және шыққан тегінің түп тамырында жатқаны белгілі. Осы ұлттық құндылықтарды күллі адамзат баласының өз ұрпағын тәрбиелеудегі, білім нәрімен сусындатудағы озық ұстанымдарымен байланыстыра отырып, әр баланың қабілетін, талантын ашып, өз-өзіне деген сенімін ұлғайтып, нығайтып, жарқын болашаққа жол тартуына мына біздер, ұлағатты ұстаздар қауымы түрткі жасауымыз керек.

Ата-бабаларымыз ертеңгі жас ұрпақ үшін деп, білектің күшімен, найзаның ұшымен бостандық туын көкке көтеріп, тәуелсіздік тәжин иемденіп, бүгінде сол бабаларымыздың арқасында, еліміз өз алдына жеке отау тігіп, өзінің ішкі-сыртқы саясатын өзі шешетін жағдайға жетті. Әрине ол біздің егемендік алғанымыздың арқасы! Халқымыздың салт-дәстүрлері мен әдеп-ғұрпын сақтау, сыйлау, құрметтеу және білу – әрбір қазақтың парызы. Ал оны дәріптеу мен ұлықтау – болашақ ұрпақты тәрбиелеп отырған ұстаздар қауымына жүктеліп отырған міндет.

Қазақтың бетке ұстар ағартушылардың бірі, әрі бірегейі М.Жұмабаев «әрбір ұлттың баласы өз ұлтының арасында өз ұлты үшін қызмет қылатын болғандықтан, тәрбиеші баланы сол ұлт тәрбиесімен тәрбие қылуға міндетті» деген. Сарыауыз сап-сары кішкентай ғана, енді-енді өсіп, жетіліп келе жатқан жас ұрпаққа саналы тәрбие мен сапалы білім нәрімен сусындату деңгейі ең алдымен мұғалімнің даярлығына, оның іс-тәжірбиесінің қалыптасып шыңдалуына байланысты.

Қазақтың маңдайына біткен жарық жұлдызы, елі үшін еренбей еңбек еткен елбасымыз Н.Назарбаев халқына жолдауында жаһандық қабілеттілікке қол жеткізу, ұлт жоспарын орындау аясында әлемнің ең озық 30 елінің қатарына ену керектігін тілге тиек етті. Бұған дейін еліміз жаңа тәуелсіз мемлекетті құру арқылы І жаңғыруды жүзеге асырды. Содан кейін «Қазақстан - 2030» стратегиясын қабылдады. Бұл ІІ жаңғыру. Әрине осындай «рухани жаңғыру аясында» мына біздер сияқты талантты, қабілетті, ізденпаз, еңбек-сүйгіш жас мамандар өз қызметін қолға ала отырып, жас жеткіншектерді білімді, өз елінің патриоты, ұлт жанды перзентті тәрбиелеп, оның қанаты қатайып, көкке қыран бүркіттей еркін самғауына жол көрсетіп, дұрыс бағыт-бағдар сілтеп қанаттандырып жүру ұстаздардың қолында деп білемін [1].

Ұлағатты ұстаз – баланың жеке тұлғасын қалыптастырушы, маңызды тәлім-тәрбие өнегесінің бастаушысы, жарқын үлгісі, бала қиялын самғатып, арманын көкке ұсынушы басты тұлға. Бүгінгі жас өркеннің ертеңі әлеуметтік-саяси қоғам мүшесі ретінде қалыптасуына тәлім-тәрбиенің маңызы зор екені баршамызға белгілі әрі айқын. Ендеше қоғамдағы қол жеткен тәрбиелік жақсы дәстүр атаулыны пайдаланып, биік адамгершілік қасиеттерге баулу, тәрбиелеу – мұғалімнің басты міндеті. Мұғалім жан-жақты жетілген, білімді, әдістемелік шығармашылық шеберлік иесі, халықтық дәстүр, салт-сана мен әдет-ғұрып ерекшеліктерін, әлеуметтік қарым-қатынастар түрлерін кәсіби түрде меңгеруі тиіс. Әсіресе осы кәсіби білік дағдыларын шыңдауы оның ұстаздық тәжірбие жинақтауының ең басты алғы шарты болып табылады. Бүгінгі ұстаз үнемі шәкірттерімен тығыз қарым-қатынаста болып, білсем, үйренсем деген шәкірттеріне ғылым негіздерінен мәлімет беріп

қана қоймай, оны дүниежүзілік білім, ақпарат, экономика кеңістігіне шығуға, яғни қатаң бәсеке жағдайында өмір сүруге тәрбиелеуі керек.

Болашақта біздің тұғырлы еліміз, жұртымыз өзге тәуелсіз елдермен терезесі тең болып өмір сүруі үшін қазақтың қара домалақ балаларын ешкімнен кем қалдырмай, мектеп қабырғасынан-ақ жан-жақты білімді, білікті, ынталы, жігерлі, ыждаһатты, тәрбиелі етіп шығару үшін сынып жетекшісі ұлттық рухани құндылықтарды аса назарлыққа, басшылыққа ала отырып тәрбие жұмысын жүргізгені абзал.

«Ақырын жүріп анық бас,

Еңбегің кетпес далаға,

Ұстаздық еткен жалықпас

Үйретуден балаға» - деп, Абай атамыз айтпақшы, әр шәкірт өмірде бір кірпіш болып қаланып, ұстаздан шәкірт озып жатса, төккен тер мен адал еңбектің ақталғаны емес пе?!

Мамандықтың бәрі жақсы десек те, ұстаз орны ерекше. Әрине, бәрі емес, бала жанымен біте қайнаскандары ғана. Бүгінде жаһандану заманында елімізде түбегейлі өзгерістер орын алып отырғанда ана тіліміз бен төл әдебиетімізді одан әрі дамыту – қасиетті парыз. Осындай істі абыроймен атқаруға үлесімді қосу мақсатында қазақ тілі мен әдебиет пәнін таңдадым. Ана тіліміз, яғни қазақ тілі қашанда күдіретті, қасиетті тіл. Қазақ тілі – қазақты әлемге танытқан, сөз өнерінің майталманы, қазақтың ұлы ақыны Абайдың, заманымыздың заңғар, кеменгер жазушысы Мұхтардың, дауылпаз жырдың құлагері Ілиястың, көрем сөздің майын тамызып, жілігін ішкен Сәкен мен Мағжанның тілі. Тіл – ғасырдан ғасырға, заманнан заманға жеткізетін халықтың асыл мұрасы, сарқылмас байлығы десек, әдебиет – көркем шежіресі, тарихы, салт-дәстүрді, наным-сенімді насихаттаушы. «Тілінен айырылған жұрт – жойылған жұрт» - деп Х.Досмұхамедұлы айтқандай, мектеп пен баспаның тілі дұрыс болып, бабалар тілін көркейтіп, байытып ұрпақ бойына дарыта білсе онда қазақ тілі өте бай тіл, ал егерде мектеп пен баспа тілі қолдау таппай, одан әрі ұрпақтан ұрпаққа жалғаспаған тіл-бақытсыз, сорлы, жетім тіл. Ол ел, сорлы, бейбақ ел, тәуелсіздігі тілдің тәуелсіздігімен, егемендігімен тікелей байланысты және тіліміздің тағдыры – өзіміздің тағдырымыз. Біздің тіліміз, әдебиетіміз біздің болашағымыз. Көркем шығарманы оқып, оны талдау арқылы тілінді, дінінді, мәдениетінді, әдет-ғұрып, наным-сенімді салт-дәстүрінді білумен ғана сен рухани жаңғыру жолында ешбір кедергісіз одан әрі өсіп, өркендейсің. Өз әдебиетің мен мәдениетінді, тілінді құрметтесең, өзгенің де мәдениетін, тілін меңгеру сен үшін еш қиын болмайды. Өз тілің мен әдебиетінді билмей жатып рухани жаңғырамын деген ол бос сөз. Әдебиетіміз бен мәдениетіміз, тіліміз бен дініміз және салт-дәстүріміз ол біздің алтын дінгегіміз. Оны бойымызға сіңірмесек, онда біз рухани жаңғыру жолында орта жолда қалып, одан әрі қадам жасай алмай, еш нәтижеге қол жеткізбей белортасында қаламыз. Сондықтан да, алпыс екі тамырымызда қазақ қаны бүлкілдеп ағып жатқанда қалайша елім деп еңіреп еңбек етпеске?! Еліміздің ертеңі бүгінгі жас ұрпақтың қолында, ал жас ұрпақтың тағдыры ұстаздың қолында. Сондықтан әрбір мұғалім бұл жауапкершілікті сезінсе, біздің мемлекетіміздің қорғаны нығая түспек [2].

Қазақ тілі мен әдебиеті – баланың жүрегіне бойлай еніп, оның рухани өрісін болжай алатын пән. Қазақ тілі мен әдебиет пәнін оқытудағы мақсатым – бала қиялын қияға өрлетер ғажайып ертегілер, шыншыл да сыншыл аңыз-әңгімелер, ерлікті дәріптеген батырлар жыры, шынайы махаббатты мұрат еткен әсерлі ғашықтық жырлар, өткір де өміршең шешендік сөздер арқылы халқымыздың рухани құндылықтарын бойына сіңірген, ертеңгі еліміздің тізгінін ұстайтын, жас жеткіншекті тәрбиелеу. Әрине шәкірттерім әдеби шығармаларды оқу арқылы халқының арманы мен қиялын, өткені мен бүгінгі өмірін таниды. Сүйікті кейіпкерлердің арасындағы достығы мен сүйіспеншілігінен, патриоттығы мен еңбекқорлығынан, адалдығы мен адамгершілік қасиеттерінен үлгі алып, жақсысына жаны сүйсініп, жаманынан жиреніп, өзінше ой түйіп, оңы мен солын танып, жан-жақты іздене біледі. «Жалғыз сүйеніш, жалғыз үміт – оқуда.... Надан жұрттың күні қараң, келешегі тұман» деп дауылпаз ақын М.Дулатов ағамыз дөп басып айтқан. Ендеше

бабалардан қалған мұраларды көз майымызды тауысып, ерінбей оқып, оны бойымызға дарыту арқылы біз қараңдық пен надандықтан құтыла аламыз. Егемен елдің ертеңіне үлес қосатын тәуелсіз мемлекеттің саналы ұрпағы саналатын шәкірттеріміздің ізгі сарайын біліммен сәулендіріп, білімнің биігінен көру – мен үшін үлкен, толасыз бақыт.

Армансыз адам қанатсыз құспен тең. Қазір жас маманмын. Болашақта білікті де білімді ұлағатты ұстаз болып, білімді жастар тәрбиелеу басты арманым. Осы арманым жолында тыңбай еңбек ету жолында қол жеткізетініме сенімдімін. «Бала жүрегі кішкентай күй сандық, сол сандықтың кілтін тапсаң ғана ашылады. Мұғалімнің қолындағы әр кезде сол кілт тұру керек» - деп М.Шаханов ағамыздың сөзін тілге тиек етіп, әр баланың жүрегіне жол табу, бала бойындағы дарынды ашу ұстаздың міндеті деп ойлаймын. Бала тәрбиесінмен жүрген әрбір ұстаздың дәріптегені дәрісі, берген ақылы, сілтеген бағыт-бағдары еш кетпейді деген сенімдемін. Себебі «жүректен шыққан сөз, жүректен жүреке жетеді» - дейді, әрине жүрек жылуымен берген тәрбие жолында ұстаздардың еңбегі зор! Олай болса, қазіргі таңда мұғалім білікті де білімді, әрі шебер, ұшқыр ойлы, қабілетті, былайша айтқанда, сегіз қырлы бір сырылы, өз пәнін жетік меңгерген болуы керек. Ұстаздар қауымын толықтырып отыратын мен секілді жас мамандар да талмай үнемі ізденіс үстінде болып, әр пәнді жоғары деңгейде, сапалы етіп өткізсе шығар асуымыз, белесіміз, асқар таудай биік шыңдары бағындыруымыз алыс емес. «Жұмыла көтерген жүк жеңіл» демекші, ұрпақ тәрбиелеу жолында елбасымыз айтып өткендей бәсекеге қабілетті жарқын болашағымыздың санасына адамгершілік, мейірімділік нұрын сеуіп, білім мен өнер нәрін сусындату барысында тыңбай еңбек етейік дегім келеді. Сонда бізден мықты, бізден білікті жан болмас деп ойлаймын [2].

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Назарбаев Н. Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру//Егемен Қазақстан.2017. 12 сәуір.
2. «Қазақстан – 2050» Стратегиясы – қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты».

Қанатқызы А., 3 курс студенті
Ғылыми жетекші - Алпысбаева М.Б. әлеуметтік жұмыс және ҚХА
кафедрасының аға оқытушысы
ҚҚЭУ, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

РУХАНИ ЖАҢҒЫРУ-ҰЛТ БОЛАШАҒЫ

Елбасының «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» мақаласы Жолдауда қозғалған бағыттарды кеңінен тарқатып, мемлекеттік идеологияны анықтайтын, көпке түсінікті, рухани жаңғыртуға бағытталған құжат деп білемін. Мақаланы оқи отырып, оның әрбір сөйлемінде бүгінгіміз бен болашағы жарқын Қазақстанға апаратын нақты жоспар, мақсат көрсетілгендігін түсіндім. Елімізде әлеуметтік-экономикалық, саяси реформалар жақсы жүзеге асуда. Ал бұл мақаладағы рухани өрлеу, рухани жаңғыруды біздің дамуымыздың ең басты тұғырларының бірі деп есептеймін. Әр халық, әр мемлекет ғасырлар бедерінде рухани жаңғырып, жаңарып отырады. Ал рухани жаңғыру мен жаңаруда білім берудің рөлі зор. Біз өзіміздің ұлттық ерекшеліктерімізді сақтай, ескере отырып, әлемде болып жатқан жаңалықтарды қабылдай білуіміз керек. Бірнеше тілді білген адам ештеңеден ұтылмайды. «Ел болам десең, бесігіңді түзе» дейді ұлы Мұхтар Әуезов. Әрбір білімгер өз жері мен оның байлығының иесі болу үшін жаңа технологияларды меңгеріп, жаңаша өмір сүруге үйренудің жолдарын білуге тиіс. Егер қоғамның даму кілті білімді адамдардың жаңаша қызмет атқаруын керек ететін болса, сол жаңашыл адамдарды, болашақ қоғам мүшелеріне білім мен тәрбие беруді жүзеге асыратын мамандар дайындайтын біздің білім беру ұйымдары Елбасы көздеген бағыттарға лайықты болуы тиіс.

Мемлекет басшысы аталмыш жаңғырудың негізгі қызметі мен ерекшеліктеріне ой жүгіртіп, бұл жаңғырудың маңыздылығына тоқталады: «Жаңғыру атаулы бұрынғыдай тарихи тәжірибе мен ұлттық дәстүрлерге шекеден қарамауға тиіс. Керісінше, замана сынынан сүрінбей өткен озық дәстүрлерді табысты жаңғырудың маңызды алғышарттарына айналдыра білу қажет. Егер жаңғыру елдің ұлттық-рухани тамырынан нәр ала алмаса, ол адасуға бастайды. Сонымен бірге, рухани жаңғыру ұлттық сананың түрлі полюстерін қиыннан қиыстырып, жарастыра алатын құдіретімен маңызды». Саяси, экономикалық реформаларда егеменді еліміз бірқатар жақсы нәтижелерге қол жеткізгені баршаға мәлім. Ол адами құндылықтар, рухани қазына, жастарды тәрбиелеу, олардың бойына патриоттық рухты сіңіре білу жұмысында рухани салаға басымдық берудің қажеттілігін алға қойып отыр. Бұл дегеніміз – ұлтымыздың барлық ұлттық салт-дәстүрлерін, мемлекеттік тіліміз бен әдебиетімізді, мәдениетімізді, ұлттық рухымызды жаңғырту деген асыл ұғымға келіп саяды. Елбасымыздың рухани жаңғыруға, руханиятқа, білім, ғылымға маңыз беруі – үлкен көрегендік пен ұлттың алға ілгерлеуін жылдам қарқынмен жылжытатын қозғаушы күш. Бұл – тәуелсіз еліміздің бақытты болашағы мен алаңсыз келешегі үшін жасалып жатқан жұмыс. Өйткені, рухани байлықтың кемел болғаны бұл жеке азаматтарымыз үшін де, әрбір жеке тұлғадан құралған қоғам, туған еліміз үшін де өте маңызды үдеріс.

«Мәңгілік ел» болуымыз үшін бізге ауадай қажетті қасиеттер мен құндылықтардың қайнары тоғысып, ақыл-парасаты толыққан, ғаламдық ғылымды игерген адамдар көп болса, еліміз өркениетті, бәсекеге қабілетті болатыны ақиқат. «Болашақта ұлттың табысты болуы оның табиғи байлығымен емес, адамдарының бәсекелік қабілетімен айқындалады... Сондықтан, әрбір қазақстандық, сол арқылы тұтас ұлт ХХІ ғасырға лайықты қасиеттерге ие болуы керек. Мысалы, компьютерлік сауаттылық, шет тілдерін білу, мәдени ашықтық сияқты факторлар әркімнің алға басуына сөзсіз қажетті алғышарттардың санатында. Сол себепті, «Цифрлы Қазақстан», «Үш тілде білім беру», «Мәдени және конфессияаралық келісім» сияқты бағдарламалар – ұлтымызды, яғни барша қазақстандықтарды ХХІ ғасырдың талаптарына даярлаудың қамы», – деп ашып көрсетеді. Бәсекеге қабілеттілік саясат пен экономикада, білім, ғылымда, технологияда, яғни барлық салада болуы тиіс. Бәсеке болған жерде әрбір тұлға өзінің ең сапалы қызмет түрін ұсынады. Білім мен тәрбиесі ғажайып түрде үндескен, ұлттық идеологиясы темірқазығына айналған табысты ел болуымыз үшін жақсылыққа ұмтылып, жаманшылықтан арылып, саналы түрде барлық қасиеттерімізді ізгілендіріп, сананы рухани жағынан үнемі жетілдіріп, дамытып отыруға тиістіміз.

Президентіміздің ана тілдің қадір-қасиетін арттыру үшін айтқан: «Қазақ қазақпен қазақша сөйлессін» деген сөзінде терең ой жатқан жоқ па?! Алдыңғы күннің қабағын болжай білетін Мемлекет басшысы 2025 жылдан бастап латын әліпбиіне көшуіміз керектігін мәлімдеді. Алайда бұл оңай шаруа емес. Тарих бетін парақтар болсақ, біз бұрын латын әліпбиін қолданған халықтың біріміз. Нақтылай дәлелдерге жүгінсек, Кеңес үкіметінің «Латындандырылған жаңа әліпбиі — «Біртұтас түркі алфавитін» енгізу туралы қаулысына орай латын әліпбиінің негізінде жасалған жазу үлгісі елімізде 1929 жылдан 1940 жылға дейін қолданылып, кейін кириллицаға ауыстырылған.

Латын әліпбиіне өтуді қазірден бастап қолға алу керектігін көрсетіп отырған Елбасы Үкіметке қазақ тілін латын әліпбиіне көшірудің нақты кестесін жасауды тапсырды. Бүгінгі күні мектепте ағылшын тілін үйреніп жатқан оқушыларымызға латын әліпбиін меңгеру ешқандай қиындық, кедерін туғызбаса керек деп ойлаймын. 2017 жылдың аяғына дейін ғалымдардың, барша қоғам өкілдерінің атсалысуымен қазақ әліпбиінің жаңа графикадағы біріңғай стандартты нұсқасы қабылданбақ. Ал келер жылдан бастап жаңа әліпбиді үйрететін мамандарды және орта мектептерге арналған оқулықтарды дайындау көзделуде. Сонымен бірге жаңа әліпбиге бейімделу кезеңінде белгілі бір уақыт кириллица алфавитінің қолданыда тұруы да орынды.

Ұлт Көшбасшысы қоғамдық және гуманитарлық ғылымдар саласын өркендету бағытында «Қазақ тіліндегі 100 жаңа оқулық» жобасын жүзеге асыруды ұсынып отыр. Бұл жоба бойынша алдағы бірнеше жылда гуманитарлық білімнің барлық бағыттарында әлемдегі ең жақсы 100 оқулықты әртүрлі тілдерден қазақ тіліне аударып, жастарға дүние жүзіндегі таңдаулы үлгілердің негізінде білім алуға мүмкіндік жасалады. 2018—2019 оқу жылы студенттердің осы оқулықтармен қамтамасыз етілуі қарастырылуда.

Елбасы «Туған жер» бағдарламасында кіндік қанымыз тамған жеріміздің, еліміздің тарихына баса көңіл аударғаны байқалады. Онда білім беру саласында ауқымды өлкетану жұмыстарын жүргізу, экологияны жақсарту және елді мекендерді абаттандыру, жергілікті деңгейдегі тарихи ескерткіштер мен мәдени нысандарды қалпына келтіру көзделуде. Осы бағытта «Қазақстанның қасиетті рухани құндылықтары» немесе «Қазақстанның киелі жерлерінің географиясы» жобасына сәйкес Ұлытау төріндегі жәдігерлер кешенін, Қожа Ахмет Яссауи мавзолейін, Тараздың ежелгі ескерткіштерін, Бекет ата кесенесін, Алтайдағы көне қорымдар мен Жетісудың киелі мекендерін және басқа да мекендерді өзара сабақтастыра отырып, ұлт жадында біртұтас кешен ретінде орнықтыруды меңзейді. Біз ХХІ ғасырдың жаһандық картасында ешкімге ұқсамайтын, дербес орны бар ұлт боламыз десек, «Жаһандағы заманауи қазақстандық мәдениет» жобасын іске асыруға тиіспіз.

Президенттің «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» атты мақаласында көтерілген мәселелер Қазақстанның бәсекеге қабілетті дамыған 30 елдің қатарына еруге бағытталған, инфрақұрылымдық және саяси саладағы келбетін айшықтай түсетін, жеңіс тұғырына жетелейтін Ұлттық жоспарының тағы бір жарқын көрінісі. Бұл — уақыт талабы, заман сұранысы. Бүкіл дүниежүзіне экономикалық дағдарыс пен терроризм, лаңкестік қауіп-қатер төніп тұрған кезеңде мемлекетіміздің өркениетке қарай батыл қадам жасап, оның ішінде ұлттық құлдылықтарды сақтай отырып, рухани жаңғыруға ұмтылуы болашағының жарқындығынан, жолының нұрлылығынан, елінің мәңгілігінен дерек береді деп ойлаймын.

Президент популистік идеологиядан абай болуды нақты ескертеді. Бұл да біз үшін өте маңызды мәселе. Өйткені бізде кейбір азаматтардың ұлтқа жанашыр болып көріну мақсатымен жүзеге аспайтын және ешқандай заңға, құқықтық шарт-талаптарға сәйкес келмейтін мәселелер көтеруі де байқалып қалады. Дүниежүзіндегі көптеген ұрыс-жанжалдар осындайдан туындап отыр. Ұлт болашағын ойлағанда бұл да есте болғаны жөн. Мемлекет басшысы жаңа еңбегінде ұлттық бірегейлікті сақтау мәселесіне де нақты тоқталады. Бұл ретте мейлінше көнерген, жаһандық әлеммен қабыспайтын кейбір дағдылармен әдеттерден арылу мәселесіне де нақты көңіл бөледі. Яғни, әр адам жершілдік сияқты кенже қалған түсініктен біржолата құтылып, біртұтас ұлттың перзенті болуға тиіс деп атап көрсетеді.

Мемлекет пен ұлт біртұтас ұғым. Ұлт саналы болса мемлекет өркендеп өне береді. Ол үшін әрбір қазақ заман ағымына саналы түрде бейімделген болуы керек. Елбасымыздың «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» мақаласын барша қазақ жастары терең түсінуге тиіс. Жаңа жағдайда жаңғыруға деген ішкі ұмтылыс – біздің дамуымыздың ең басты қағидасы. Табысты, алдыңғы қатарлы ел болу үшін өзгерістерге тез бейімделіп, ғылым-білімді жедел меңгеру керек. Келешекте Қазақстанның дамыған мемлекеттердің қатарында болатындығына сенімім мол. Себебі, біздің бағдарымыз анық, бағытымыз түзу. Рухани жаңғыру арқылы жарқын болашаққа жетейік!

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Болашаққа бағдар: Рухани жаңғыру. - Астана: 2017жыл
2. Программа «Туған жер». - Астана: 2017
3. Взгляд будущее модернизация общественного сознания. – Астана: 2017

Калиева Д., 2 курс студенті
Ғылыми жетекші - Бейсембаева И.А. ҚҚЭУ Экономика, бизнес және құқық
колледжі, Қарағанды қаласы, Қазақстан Республикасы

РУХАНИ ЖАҢҒЫРУ - РУХАНИЛЫҚ ПЕН ШЫҒАРМАШЫЛЫҚТЫҢ ИДЕОЛОГИЯЛЫҚ НЕГІЗІ

Қазақстан Республикасының Президенті Нұрсұлтан Назарбаевтың «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» атты бағдарламалық мақаласы. Біз «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» атты бағдарламалық мақаласына қатысты пікірін толығымен оқырман назарына ұсынып отырмыз.

Осылайша, біз қайта түлеудің айрықша маңызды екі процесі – саяси реформа мен экономикалық жаңғыруды қолға алдық. Біздің мақсатымыз айқын, бағытымыз белгілі, ол – әлемдегі ең дамыған 30 елдің қатарына қосылу. Аталған екі жаңғыру процесінің де нақты мақсат-міндеттері, басымдықтары мен оған жеткізетін жолдары бар. Мен көздеген жұмыстарымыздың бәрі дер уақытында және барынша тиімді жүзеге асарына сенімдімін. Бірақ, ойлағанымыз орындалу үшін мұның өзі жеткіліксіз. Мақсатқа жету үшін біздің санамыз ісімізден озып жүруі, яғни одан бұрын жаңғырып отыруы тиіс. Бұл саяси және экономикалық жаңғыруларды толықтырып қана қоймай, олардың өзегіне айналады. Рухани жаңғыру тек бүгін басталатын жұмыс емес. Біз Тәуелсіздік кезеңінде бұл бағытта бірнеше ауқымды іс атқардық. 2004 жылы «Мәдени мұра» бағдарламасы аясында Қазақстан аумағындағы тарихи-мәдени ескерткіштер мен нысандарды жаңғырттық. 2013 жылы «Халық – тарих толқынында» бағдарламасы арқылы әлемнің ең белді архивтерінен төл тарихымызға қатысты құжаттарды жүйелі түрде жинап, зерттедік. Енді осының бәрінен де ауқымды және іргелі жұмыстарды бастағалы отырмыз. Мен еліміз мықты, әрі жауапкершілігі жоғары Біртұтас Ұлт болу үшін болашаққа қалай қадам басатынымыз және бұқаралық сананы қалай өзгертетініміз туралы көзқарастарымды ортаға салуды жөн көрдім.

Мақаланы оқып шыққаннан кейінгі алғашқы байқайтынымыз, ойды жеткізудегі ерекше мәнерлілік, дәлдік пен қарапайымдық. Сонымен бірге, бұл еңбек мейлінше терең, күрделі әрі кемелдігімен ерекшеленеді. Еліміздегі рухани жаңғырудың тұжырымдамалық бағдары министрден бастап, қатардағы қарапайым азамат түсінетін, баршаға ұғынықты, бай әрі ықшам тілмен жеткізіледі. Биылғы жылдан бастап Қазақстан жаһандық бәсекеге қабілеттілікке қол жеткізуге бағытталған еліміздің Үшінші жаңғыруын іске асыруға кіріскені баршаға белгілі. Оның басты мақсаты – Ұлт жоспарын орындау аясында әлемнің ең озық 30 елінің қатарына кіру болып табылады.

Мұның бәрін таратып айтып отыру себебіміз еліміздің жүйелі әрі дәйекті эволюциялық дамуына бағытталған мемлекеттік саясаттың өзара байланысы мен сабақтастығын көрсетуді мақсат тұтып отырмыз.

Бүгінгі таңда Қазақстанның Үшінші жаңғыруын іске асыру аясында саяси реформа, экономикалық өсімнің жаңа моделін құру және рухани жаңғыру сияқты үш жаңғыру үдерісі жүзеге асырылатын болады.

Аталған үдерістердің қатарында рухани саланы жаңғырту негізгі бағыт болып табылады. Мұндай аксиомалық байлам жасауға берік негіз бар деп ойлаймын. Әлбетте, саяси және экономикалық жаңғырудың жетістігі, бірінші кезекте, рухани қатынастар басымдық алатын қоғамдық сананың деңгейіне байланысты болмақ. Сондықтан, бүгінгі таңда рухани жаңғыру ең өзекті міндеттердің алдыңғы қатарына шығып отыр. Бұл орайда, ең әуелі, жалпыұлттық құндылықтарды тереңдету негізінде түбірлі өзгерістерді қажет етіп отырған осы саланың бүгінгі жай-күйін атауға болады.

Мәселен, егер де биік мінберде зерделейтін болсақ, бізде демократияның басты белгісі саналатын сайламалы үдеріс саяси өмірде өзінің орнын тапты. Биылғы жылы

конституциялық реформалардың аясында ел Президентінің бірқатар өкілеттіктері биліктің өзге тармақтарына берілді. Осыған орай, Мемлекет басшысы Парламент палаталарының бірлескен отырысында сөз сөйлеп «Біз жүріп келеміз, біртіндеп алға басудамыз, яғни бұл қоғамды демократияландырудың сатыларының бірі. Басқа мемлекеттер өздерінде бар демократияға жүздеген жылдар бойы жүрді. Демократия – бұл жолдың басы емес, бұл жолдың аяғы, ол біздің мақсатымыз», екенін атап көрсетті.

Мемлекеттің экономикадағы қатысуын қысқарту мыналар арқылы қамтамасыз етіледі:

- мемлекеттік меншікті жекешелендіру және квазимемлекеттік сектордағы активтерді іске асыру;

- ұлттық холдингтерді трансформациялау;

Кәсіпкерлік кодексте қарыстырылған «Yellow Pages Rule» қағидаттарын іске асыру.

2016-2020 жылдарға арналған жекешелендірудің кешенді жоспарында 780 ұйымды, оның ішінде мемлекеттік меншіктегі 64 барынша ірі компанияларды, атап айтсақ, «Самрұқ-Қазына» ұлттық әл-ауқат қоры, «Бәйтерек», «ҚазАгро» акционерлік қоғамдары, «Самрұқ-Қазына» ұлттық әл-ауқат қоры» акционерлік қоғамының құрамына кіретін 171 еншілес және тәуелді ұйымдарды, сондай-ақ, жекешелендірудің, мемлекет-жеке меншік бағынышты әріптестікті және тарату нәтижесінде бәсекелестік ортаға берілген 545 кәсіпорынды іске асыру қарастырылған.

Қабылданған шаралар мемлекеттің экономикаға қатысуын елеулі қысқартады және елімізде жеке бастамалардың белсенділігін арттырады.

Рухани-мәдени салаға қатысты әзірге мұндай өзгерісті айта алмаймыз. Әрине, аталған саланы тұтастай нарыққа беру жөнінде әңгіме қозғалып отырған жоқ. Басты мақсат мемлекеттің және азаматтық қоғамның өзара іс-қимылының негізінде барша руханиятты жаңғырту болып табылады. Бұл орайда, елімізде 2014 жылдан бері қазақстандықтардың жоғары руханилығы мен мәдени ментальдығының бәсекеге қабілеттілігін қалыптастыруға бағытталған Қазақстан Республикасының мәдени саясатының тұжырымдамасы іске асырылуда. Мәдениет руханияттың іргесі ажырағысыз құрылымы екені аян. Ал, кейінгі жылдары мәдениеттің ең негізгі өзегі рухани салада түбірлі жаңғырулар жүргізілген жоқ.

Елбасының бағдарламалық мақаласы – бұл, ең әуелі ХХІ ғасырда шынайы өмірде ұлттық сананы айқындайтын және қоғамдық сананы өзгерту жолдарының жалпы бағыттарын белгілейтін дүниетанымдық-идеологиялық мақала. Оның мақсаты күшті әрі жауапты адамдардың Біртұтас ұлтын құру болып табылады. Мақала кіріспеден, «ХХ ғасырдағы ұлттық сана туралы», «Таяу жылдардағы міндеттер» атты екі негізгі тараудан және қорытындыдан тұрады.

Ең әуелі, ел Президенті тарапынан бүгінгі таңда адамзат қоғамы жинақтаған аса зор өркениет тәжірибесіне зерделі талдау жасау бойынша қыруар жұмыс жүргізілгенін көруге болады.

Мемлекет басшысының жоғары рухани дамуға қатысты сөзі дүниетанымдық саладағы жаңғыру бойынша қолданылған жаңаша ұғым. «Сананы жаңғыртудың» мазмұнын негіздей отырып, Президент жаңғырудың 6 бағытын белгілейді:

1. Бәсекеге қабілеттілік;
2. Прагматизм;
3. Ұлттық бірегейлікті сақтау;
4. Білімнің салтанат құруы;
5. Қазақстанның революциялық емес, эволюциялық дамуы;
6. Сананың ашықтығы.

Бұл бағыттардың бәрі барынша өзектендірілген және уақыттың талаптарына нақты жауап береді. Олардың әрқайсысына егжей-тегжейлі тоқталу мақаланың басты міндеті емес екенін ескеріп, біз Екінші және Үшінші жаңғырулар – «Прагматизм» және «Ұлттық бірегейлікті сақтауға» назар аударсақ.

Ел Президенті Нұрсұлтан Назарбаевтың «әуелі экономика, содан кейін саясат» атты әйгілі принципі баршаға таныс. Біздің ойымызша, оның сабақтаса дамуы қоғамдық сананы жаңғыртуда айқын көрінеді. Әлемнің жетекші елдерін табысқа жеткізген нақты прагматизм игілікке қол жеткізудің әмбебап кілті болып саналады. Дәл осының арқасында қоғамдық-экономикалық формация ретінде капитализм құрдымға кеткен социализмді біржолата жеңді.

Мақалада біздің ұлттық кодымыздағы прагматизмнің бар екендігіне дәлме-дәл негіздеме беріледі. Ұлы даладағы қатаң табиғи жағдайлар мен шөлейтті жерлердегі тіршілікпен байланысқан көшпенділік дәстүрі ата-бабаларымыздың бойына табиғатпен үндескен өмір салтын, яғни прагматизмді қалыптастырды. Өткен ғасырлардағы қоғамдық-саяси ойдың дамуына талдау жасай отырып, Елбасы радикалдық идеологияның заманы мүлдем келмеске кеткенінін тұжырымдайды. Сол себепті, біздің болашаққа жасалатын ұранымыз реализм және прагматизм болмақ.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. <http://auyl.kz/news/view/>
2. <https://kazaksha.info/басқа/болашаққа-бағдар-рухани-жаңғыру-туғ/>
3. <http://baldauren.kz/novosti/198-tu-an-zher-ba-darlamasy-zhalpy-ltty-patriotizm-negizi/>
4. <https://egemen.kz/article/tughan-zher-baghdarlamasy-qoghamda-zhanha-rukhani-dastur-qalyptastyruy-tiis>

Капасова А.К., студентка 2 курса
Научный руководитель – к.ф.н., доцент Сейфуллина Г.Р.
Карагандинский экономический университет Казпотребсоюза,
г. Караганда, Республика Казахстан

О РЕАЛИЗАЦИИ ПРОГРАММЫ «РУХАНИ ЖАҢҒЫРУ»

На сегодняшний день казахстанцы являются свидетелями зарождения нового этапа в истории нашего независимого государства. Уникальность нового этапа состоит в процессе модернизации, а точнее в реализации третьей модернизации состоявшегося государства.

Третья по счету модернизация, объявленная главой государства, реализуется одновременно в трех направлениях: модернизация экономики страны, конституционная реформа, заложившая основы масштабной политической модернизации и модернизация общественного сознания.

И если первые два процесса имеют четкие цели и строго определенные задачи, то последнее же является самым сложным и комплексным, так как еще никогда перед казахстанцами не стояло такой задачи, как модернизация общественного сознания. Президент РК Н.А.Назарбаев, определяя статус общественного сознания, назвал его «сердцевиной» всех возможных преобразований в стране [1]. Модернизация общественного сознания является ключевым моментом в создании единой Нации.

Важно не просто адаптироваться под новую модель сознания, но и взять лучшее из всего, что несет в себе новая эпоха. Ведь новая эпоха «входит» без предупреждения и согласия, а значит ни у кого более не остается уверенности в завтрашнем дне. Людям необходимо почувствовать, что настало время для новых смелых шагов. Мировой опыт многих стран и цивилизаций говорит нам о том, что без учета особенностей своей культуры, процесс усовершенствования не более чем пустой звук. Эта мысль нашла четкое отражение в программной статье Главы государства. Для модернизации нет опоры лучше, чем опора на национально-культурные корни.



Программная статья подчеркивает важность модернизации общественного сознания через развитие конкурентоспособности, прагматизма, сохранения национальной идентичности, популяризации культа знания и открытости сознания граждан. Эти качества должны стать основными ориентирами современного казахстанца. Для достижения оптимальных результатов разработаны шесть конкретных проектов.

Первый из них — проект поэтапного перехода казахского языка на латинскую графику. Проект призван придать новый импульс развитию языка и интегрировать его в мировое пространство, заинтересовать и мотивировать граждан овладеть языком. О переходе на латиницу говорилось еще с декабря 2012 года. В первый раз об этом упоминали в ежегодном Послании Президента: «Нам необходимо с 2025 года приступить к переводу нашего алфавита на латиницу» [2]. Сейчас же выстроен четкий график перехода на новый алфавит.

26 октября 2017 года Президент Республики утвердил новый вариант алфавита. С начала текущего года идет подготовка преподавателей, которые позже будут обучать население новой грамоте, и разработка учебников по изучению казахского языка на латинской графике.

Книги, без которых нельзя: второй проект имеет название «100 новых учебников на казахском языке». Цель проекта — обеспечить казахстанских студентов возможностью заниматься по лучшим мировым учебникам на казахском языке. Задачей государства является перевод современных учебников с новыми инновационными подходами в изучении. Это обосновано тем, что до недавнего времени гуманитарное и социальное знание нашей молодежи было законсервировано в рамках одного учения, в рамках одного взгляда на мир. В рамках этого проекта были реализованы переводы десятков книг по социологии, философии и менеджменту (рисунок 1).

Рисунок 1. Книги в электронном варианте с переводом на казахский язык (с официального сайта проекта)

«От малой родины начинается любовь к большой»: третий проект — «Туған жер». Реализация проекта позволит, во-первых, укрепить связи человека со своим родным краем, где он родился и вырос через познание и конкретную помощь малой родине. Во-вторых, развить в стране культуру благотворительности и ее поддержку государством через ответные социальные действия. В-третьих, обеспечить научно-образовательную и инфраструктурную поддержку — исследование истории, географии, объектов родного края, его благоустройство. В целом, это означает, что начался процесс серьезной краеведческой работы.

На сегодняшний день по этому направлению на Центральный регион страны выделены финансы для реализации 24 социальных проектов, из них 30% имеют статус завершения. Например, Благотворительная акция «Қарттарым - қазынам». По этой акции более 1500 карагандинцам пожилого возраста, обслуживаемых отделениями социальной

помощи на дому, вручили продуктовые наборы, памятные подарки, осуществлена оплата коммунальных услуг. Были организованы обеды в 30 кафе и ресторанах города. Супермаркетами «Южный» и «Аян» была оказана материальная и натуральная помощь [3].

Четвертый проект «Сакральная география Казахстана». Здесь работа опирается на символические, сакральные и культурно-исторические вещи. Кроме того, объектами данного проекта являются места притяжения для индустрии туризма.

В рамках проекта «Современная казахстанская культура в глобальном мире» сейчас создаются условия для представления лучших произведений казахской культуры мировой общественности. Это открывает большие возможности перед отечественной творческой интеллигенцией. Все работы публикуемые в рамках этого проекта делятся на направления: литература, театр, кино и хореография, изобразительное искусство.

По этой программе недавно прошла выставка работ Мингиша Абылкасова [4].

Заключительный проект «100 новых лиц Казахстана» вберет в себя живые истории казахстанцев из разных уголков страны, разных возрастов и национальностей, которые будут служить образцом для соотечественников. Ожидается, что эти сто и более новых лиц станут олицетворением и портретом современного Казахстана.

Приведенные в статье примеры реализации Программы в Карагандинской области свидетельствуют о популярности и востребованности проектов. С каждым днем число завершенных социальных проектов растет, а новые инициированные проекты прибавляются. Это, своего рода, показатель успеха программной статьи «Рухани Жанғыру». Как и говорил наш Глава государства «внутреннее стремление к обновлению – это ключевой принцип нашего развития». Лишь обновившись мы можем стать на шаг ближе к успешному будущему.

Список использованной литературы:

1. Статья Главы государства «Взгляд в будущее: модернизация общественного сознания», 2017
2. Послание Президента народу Казахстана «Казахстан-2050», 2012
3. Информационный сервер «Рухани Жаңғыру» [электронный ресурс] режим доступа <http://ruh.kz> (19.03.18)
4. Информационный сервер «Новости Караганды» [электронный ресурс] режим доступа <http://ekaraganda.kz/> (18.03.18)

Кожина Л.А., 1 курс студенті

Ғылыми жетекші – аға оқытушы Джаксыбаева Г.М.

Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

ДӘСТҮРЛІ ҚАЗАҚ ҚҰҚЫҚ ЖҮЙЕСІНІҢ ТАРИХИ-ТАҒЫЛЫМДЫҒЫ

Қазақстан Республикасы бүгінгі күнде өз тәуелсіздігінің жиырма жеті жылдық өмірін артқа қалдырды. Осы жылдар ішінде жас мемлекетіміз өз дамуының болашағына ықпал ететін батыл қадамдар жасап, негізгі бағыттарын айқындай алды.

Президентіміздің жыл сайынғы халыққа жолдауларында мемлекет дамуының қол жеткізер жетістіктерге жетуінің негізгі бағыттары мен міндеттері өткенімізбен сабақтастырыла жүргізілетіні айқын көрсетіліп отырды. Өйткені, «өткенсіз бүгін жоқ» дегендей, жарқын болашаққа басар қадамымызда тарих тағылымының ұстанымдарынан аттап өте алмасымыз анық. Тәуелсіздік әкелген рухани өркендеуіміздің нәтижесінде халқымыздың тұтастай ойлау жүйесінің жаңғыруы, жаңаша ойлау процесі жүріп жатыр.

Кеңес билігі тұсында ұлттық тарихымызды еркін зерттеп, құқығымызда өзімізге тән, менталитетімізге етене жақын, сан ғасырлар тәжірибеден өтіп, бойымызға сіңген қағидаттардың шынайы нәтижесін жариялауға сол кезеңдегі идеологияға байланысты мүмкіндік болмады. Бірлі-жарым жүрек жұтқан, шындықты жариялауға тырысқан адамдарды кеңестік үкімет «ұлтшыл», «халық жауы» деп айдар тағып, итжеккенге жөнелтті. Сондықтан да кеңестік дәуіріндегі әдет-ғұрып, салт-сана туралы зерттеулер мемлекет мүддесіне орайластыра қарастырылды әрі қазақ халқының біртуар қайраткерлерінің өз халқына жасаған қызметтері; алтынға пара-пар үлгі-тәжірибелері жоққа шығарылып, қара күйе жағылды.

Бүгінгі қоғам жетістіктерін тарихи арнадан алшақтатпай өзара сабақтастықта қараудың маңыздылығы өте зор. Бұл жайлы заңгер-ғалым З.Ж. Кенжалиев: «Қазақ халқының ғасырлар қойнауына кетер тарихы, ұлы ұлағат пен адамгершілік иманға және тек өзіне ғана тән ерекшеліктерге толы ұлттық-құқықтық мәдениеті бар.

Халқымыздың құқықтық болмысын және мәдениетін толық игермей, оны өзіміздің төл мемлекетіміз бен құқықтық жүйеміздің алтын арқауы етпей, «көз жұмбайлыққа» салыну, тарих тағылымына немқұрайлықпен қарау, қазір жүргізіліп және болашақта көзделіп отырған реформаларға пәрменділік пен қуат берер асыл арналарды тануда кешірілмес селкостық таныту» [1, 3 б], – деп шынайы шындықты айтады. Ал өткеннен қалған рухани-мәдени қазыналарымыз жайлы «... Қазақ құқығы халықтың тыныс-тіршілігінің өзегімен қисындас болатын, халықтың өзіне жақын, тәндес, жалпы адам баласының мәңгілік рухани бітім-болмысына, талабына сай болатын» [2, 17 б.], – деп академик С.З. Зиманов айтқандай, терең мән мен мағынаға ие көшпелі өркениеттің болмысы болған қазақ халқының дәстүрлі құқық жүйесі Тәуелсіз Қазақстанда өзінің лайықты қызметін атқарарына сеніміміз мол. Академик С.З. Зимановтың қазақ халқының құқық жүйесінің болашағына сеніммен қарауы қазір шындыққа айналуда. Оған «Алқа билер сотының» енгізілуі, әдет-ғұрып, салт-дәстүрлерімізге, дінімізге, тілімізге шындап қарай бастауымыз дәлел бола алады.

Қазақ қоғамында бұл құндылықтар рухани-мәдени өмір дамуының жемісі, ондағы адам құқығы мен бостандықтарының қорғалуының кепілді алғышарттары іспетті болды. Өйткені, құқық қазақ халқының қоғамдық өмірінің барлық салаларында маңызды рөл атқарды.

Кезінде қазақ қоғамында заңдылық пен әділдік, адамгершілік пен имандылық жоғары деңгейде болып, дәстүрлі құқық жүйесі қызмет етіп тұрған ұзақ мерзім ішінде түрме мен құлып, адам бостандығынан айырылатын шаралар жоқ болатын. Ол кезде қоғамда тәртіп мығым болып, салт-дәстүр, әдет-ғұрып оны бұлжытпай ұстап тұрған болатын.

Еліміз тәуелсіздігін алып, егеменді мемлекеттігін жариялағаннан соң басталған экономикалық қиындықтар республикамыздағы тәртіпті де күрделендіріп, қылмысық іс-әрекеттерді жиілетіп жіберді. Мұндай қиын-қыстау кезеңде ауыл-ауылдағы зиялы азаматтар, ақсақалдар қоғамдық тәртіптің сақталуына, ұры-қары болмауына әдет-ғұрып, салт-дәстүрлерімізді, яғни дәстүрлі құқық жүйемізді дұрыс пайдалану арқылы реттегені шындық. Кезінде нақақ өшірілген, тарих сахнасынан ысырылған дәстүрлі құқық жүйеміздің кәдеге асар жағы өте көп. Оның үстіне ұлттық болмысымызды жоғалтып алмай, сақтауға өте пайдалы.

Қазақ халқының дәстүрлі құқық жүйесі және оның қағидаттары ұзақ әрі күрделі даму жолдарынан өтіп, адамгершілік, теңдік, еркіндік, имандылық идеяларынан, жалпы адамзат баласы армандаған демократиялық өркениеттілік сипаттарға ие және бұл қағидаттар қазақ халқының көкейіндегі арман-мұраттардан туындаған, өзіне тән дәстүрлі дүниетанымынан бастау алған. Себебі, қоғамдық құқықтық сана және одан туындаған қағидаттар құқықтық дүниетанымның құрамдас бір элементі ретінде көрінді. Бұл құқықтық ұғым, түсініктер

көшпелілердің қоғамдық өмірінің ажырамас бөлшегі болды. Сол себепті де қағидаттардың құқықтық сипатқа өзек болуы әрі қалыптасып, дамуы бірнеше кезеңдерді қамтыды.

Қазақтардың дәстүрлі құқық жүйесінде құқықтық реттеушілікті қамтамасыз ету де негізгі қағидаттар көшпелілер қоғамының саяси өмір саласында құқықтық мәні бар қағидалар ретінде қоғам өмірінің тиісті салаларында басты орынды иеленді. Қағидаттар адамды дұрыс жолға салу, жаман қылықтан аулақ болу, қылмыстың алдын алу, адамгершілік пен имандылықты қалыптастыруда маңызды рөл ойнады.

Көшпелілердің дәстүрлі құқық жүйесі және оның қағидаттары қоғамдық дамудың ұзақ процесінде біртіндеп қалыптасты, өмір қажеттілігіне қарай толысып, жетіліп, қоғамдық қатынастарды реттеп отырды. Ұлан байтақ кең далада болған саяси-құқықтық өзгерістер оны өзгерте алмады, тіпті құқық жүйеміз өзін-өзі сақтап қана қоймастан, ішкі күшке ие болып, нығая түсті, өміршеңдігін сақтап қалды. Өйткені, ол халықтық, қайнар көзі - халықтың өзі. Сол себепті де көшпелілер қоғамының мемлекеттік құрылымы, басқару жүйелері қоғаммен тығыз байланыста болып, бәрі де дәстүрлі құқық жүйесіне, оның мәйегі – қағидаттарға бас иіді, қолдап қуаттады.

Қазақ құқық жүйесін әрі оның қағидаттарын өміршең, мәңгілік етуде билердің рөлі күшті болады. Олар Сөз бен Заң құдыретіне табынып, әділдік пен заңдылықтан аттамады. Би және билер соты – ішкі құрылысы рулық-тайпалық жүйеге негізделген көшпелі қазақ қоғамының игілігі. Билер сотында халықтық демократия мен халықтық билік құндылықтары өзінің табиғи қалпын сақтады. Билер сотының ұғымы күрмеулі істің ақиқатын табу және сот шешімінің негізі - әділдікке қол жеткізу болды. Ал, билер билер соты мұратын іске асыру үшін түрлі қасиеттерді: даналық, шешендік, әдет-ғұрып, салт-дәстүрлерді, халық тарихы мен шежіресін, хандар енгізген заңнамаларды білуі тиіс болды. Яғни, бидің өзі де, билігі де түп-тамыры халықтың болмысымен байланысты болды. Би халықтың сана-сезімінде ақиқаттың ақ туын көтеруші ретінде сипатталды. Би қазақ құқық жүйесі және оның қағидаттарының негізгі қорғаушы күші, алтын дінгегі, қорғаушысы бола алған.

Қағидаттар дәстүрлі құқық жүйені жүйелеуде әрі құқықтық нормаларды қабылдауда басты нысан етіп алынды. Бұл қазіргі ең прогрессивті дін – ислам діні және оның шариат заңдарымен өзектес, бірін-бірі толықтырып, сұлуландырып, кемелдендіріп жатыр. Қазақ құқық жүйесі және оның қағидаттарының ислам діні және оның шариат заңдарымен біте қайнасып, біртұтас болып кетуінің бастысы әділдік, теңдік, заңдылық, еркіндік, бостандық, адамгершілік, имандылық қағидаттарының өзек етіп алынуы. Қазақтардың дүниетанымы исламнан алшақ болмауы бұл екі құқық жүйенің өзара бірігіп, монолиттік денеге айналуына жол ашты.

Қандай да болмасын дүниетаным дінмен ұштасып жатады. Қазақтардың да дүниетанымы тәңірілік идеясымен ұштасып, өмірдің қысқалығы, адамның күні адаммен екендігі, өзара сыйластық, адамдық жақсы қасиеттерді иелену о бастан-ақ ата-бабаларымыздың басты ой-әуендері болды. Ислам дінінің де басты мақсаты күрделі де даулы мәселелерді әділ шешу, адам құқығы мен тағдырына, тіпті жалпы адамзат мүддесіне лайықты кесім айту.

5. Қағидаттар нормативтік мәнге ие болып, кеңістік пен уақытта, аумақта қолданыста болды. Жаңа заңдар мен нормативтік актілерді қабылдау кезінде заң нормалары арасындағы ол қылықтар мен ақаулықтарды болдырмауы, құқық ұқсастығын қолдануда қағидаттар басым тұрып, басшылыққа алынып отырылды. Атақты билер шешімдерінің үлгісі өзгелерге өнеге, бағдар болды. Қағидаттардың қазіргі кездегі құқық шығарушылық қызметінде де, құқықтық реформалар жүргізілуінде де берері көп. Әсіресе, әділдік, теңдік, заңдылықты биік дәрежеде ұстауда сөз өнері, жөн сөзге тоқтау, шешендік, данышпандық, бітімгершілік, т.б. қағидаттардың маңызы зор.

Тәуелсіздігімізге ие болып, егеменді ел болғалы өткенімізді қайта қарап, жаңғыртып, қайта түлетуге құлшыныс жасалуда. Бұл жолында дәстүрлі билер сотын қайта

түлету сот жүйеміздің халықтық сипат алуына, әділдік пен заңдылықты нығайтуда, адам құқығы мен бостандықтарын қорғауды күшейтуге жол ашады.

Міне, осы қағидаттарды басшылыққа негіз етіп алған дәстүрлі қазақ құқық жүйесі сан ғасырлар мен мыңдаған жылдар бойы өз қоғамына адал қызмет етеді.

Қазақ халқы – задында ойшыл, шешен, жөн сөзге құлақ асатын халық, ұлыларын ардақтай алатын халық. Ұлы бабаларымыз аманаттап қалдырған рухани-мәдени мұраларын қасиеттеп, сақтап қана қоймай, оны өз кәдесіне жарататын халық. Демек, біз өз тарихымызды, әдет-ғұрып, салт-дәстүрімізді күн талабына лайықтап қолдана аламыз. Өйткені, тәуелсіз, егеменді мемлекетіміздің құқық жүйесі өз бастауынан суарылған, бейбіт өмірдің, теңдіктің, әділдіктің, имандылықтың тірегі болуға кепілдік береді. Осы айтылғандарды жүзеге асыру үшін халқымыздың құқықтық болмысын және мәдениетін толық игеріп, мемлекетіміз бен құқықтық жүйеміздің алтын арқауы етіп алуымыз шарт. Сонда ғана әлемге танымал құқықтық-демократиялық мемлекет пен азаматтық қоғам құра аламыз. Сол үшін де, көшпелі қазақ құқық жүйесіндегі қағидаттар жоғары заң орындарында, тіпті мектептерден бастап оқытуды қолға алған дұрыс. Тіпті, билер институтын ауылды жерлерден бастап ашып, өкілеттік беруден де ұтылмас едік. Қағидаттары өркениеттілікке жетелейтін ата-бабаларымыздың озық ойлы идеялары шынайы көрініс тапқанда ғана мемлекетіміздің іргетасы мықты болады.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Кенжалиев З. Көшпелі қазақ қоғамындағы дәстүрлі мәдениет. – Алматы: Жеті жарғы, 1997. – 192 б.
2. Зиманов С.З. Қазақтың ата заңдары және оның бастаулары // Ақиқат. – 2005. – № 3. – 17-25 бб.

Мұнсызбаева Д.Н. 2 курс студенті

Ғылыми жетекші – оқытушы Бейсембаева И.А.

Экономика, бизнес және құқық колледжі, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

РУХАНИ ЖАҢҒЫРУ - ТУҒАН ЖЕР ТҰНҒАН ТАРИХ

Отанға ерекше көзқарас, оның мәдениеті,
әдет-ғұрыптары, дәстүрлері -
бұл патриотизмнің маңызды ерекшелігі.
Н.Ә.Назарбаев.

ҚР Тұңғыш Президенті Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаев «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» атты мақаласы жарияланған болатын. Рухани ой-толғауда ұлттық құндылықтарымызға, елдік мақсат пен мемлекеттің ұлттық құрылымы, қазақ елінің тарихи мұралары жайлы баяндалған. Рухани өрлеу, рухани жаңғыруды біздің дамуымыздың ең басты тұғырларының бірі. Біздің халқымыз үшін ежелден келе жатқан біздің салтымыз бен дәстүріміз, мәдениетіміз – біздің ұлттық қорымыз. Екі тарау мен алты тармаққа, алты тапсырмаға құрылған Елбасы бағдарламасы – рухани кеңістігіміздің жаңа жаңғыруының жарқын нышаны!

1. Бәсекелік қабілет дегеніміз – ұлттың аймақтық немесе жаһандық нарықта баға жағынын, не материалдық тұрғыдан не білім, қызмет, зияткерлік өнім немесе сапалы еңбек ресурстары болуы мүмкін, не компьютерлік сауаттылық, шет тілдерін білу, мәдени ашықтық сияқты факторлар тұрғысынан ұтымды дүние ұсына алуы.

2. Прагматизм – өзіңнің ұлттық және жеке байлығыңды нақты білу, оны үнемді пайдаланып, соған сәйкес болашағыңды жоспарлай алу, ысырапшылдық пен

астамшылыққа, даңғойлық пен кердеңдікке жол бермеу деген сөз. Ұлттық прагматизм жыл сайын адам өзгеріп келеді. Соның себебі барша халықтың өз жерінің ұтымды пайдалана алмауынан және оның нәтижесінде экологиялық жағдайдың күннен күнге нашарлап келуі.

3. Ұлттық бірегейлікті сақтау – ұлттық салт-дәстүрлеріміз, тіліміз бен музыкамыз, әдебиетіміз, жоралғыларымыз, бір сөзбен айтқанда ұлттық рухымыз бойымызда мәңгі қалуға тиіс және ұлттық болмыстың өзегін сақтай отырып, оның бірқатар сипаттарын өзгерту.

4. Білімнің салтанат құруы – яғни, осы біз барша оқушы, студенттер мен азаматтар әліде әлемге ашылмаған сырларды ашып, технологиялық эволюцияға жету және оның бәрі білімнің көмегімен.

5. Қазақстанның революциялық емес, эволюциялық дамуы – кешегі тарихымыз бұлтартпас бір ақиқатқа – эволюциялық даму ғана ұлттың өркендеуіне мүмкіндік береді. Индустрияландыруды, әлеуметтік және өндірістік инфрақұрылымдардың құрылуын, жаңа интеллигенцияның қалыптасуын осыған жатқызуға болады. Бұл кезеңде елімізде белгілі бір жаңғыру болды.

6. Сананың ашықтығы – зерденің үш ерекшелігін білдіреді. Біріншіден, ол дүйім дүниеде, Жер шарының өзіне қатысты аумағында және өз елінің айналасында не болып жатқанын түсінуге мүмкіндік береді. Екіншіден, ол жаңа технологияның ағыны алып келетін өзгерістердің бәріне дайын болу деген сөз. Таяудағы он жылда біздің өмір салтымыз: жұмыс, тұрмыс, демалыс, баспана, адами қатынас тәсілдері, қысқасы, барлығы түбегейлі өзгереді. Біз бұған да дайын болуымыз керек. Үшіншіден, бұл – өзгелердің тәжірибесін алып, ең озық жетістіктерін бойға сіңіру мүмкіндігі.

Ел президенті Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаев туған жер деген бұл бағдарламаның мәні деп үш ерекшелікті атап көрсетеді:

«Бірінші, бұл білім беру саласында ауқымды өлкетану жұмыстарын жүргізуді, экологияны жақсартуға және елді мекендерді абаттандыруға баса мән беруді, жергілікті деңгейдегі тарихи ескерткіштер мен мәдени нысандарды қалпына келтіруді көздейді».

«Екінші, басқа аймақтарға көшіп кетсе де туған жерлерін ұмытпай, оған қамқорлық жасағысы келген кәсіпкерлерді, шенеуніктерді, зиялы қауым өкілдері мен жастарды ұйымдастырып, қолдау керек. Бұл – қалыпты және шынайы патриоттық сезім, ол әркімде болуы мүмкін. Оған тыйым салмай, керісінше, ынталандыру керек».

«Үшінші, жергілікті билік «Туған жер» бағдарламасын жинақылықпен және жүйелілікпен қолға алуға тиіс». «Бұл жұмысты өз бетімен жіберуге болмайды, мұқият ойластырып, халыққа дұрыс түсіндіру қажет. Туған жеріне көмек жасаған жандарды қолдап-құрметтеудің түрлі жолдарын табу керек».

Рухани жаңғыру тұсында «Туған жер» бағдарламасының да маңыздылығы арта түседі. Қазақ елінің әр өңіріндегі сайы мен қыры, тауы мен жотасы, даласы мен қаласы терең тарихтан сыр шертеді. Ал, ел жастары олардың әрбірінен хабардар болуы тиіс. Себебі, өз тарихына терең бойлай алған ұрпақ қана Отанына адал, жауапкершілігі жоғары азамат болып өседі. Сондықтан, қазір ғалымдардың алдына зерттеу-зерделеу тұрғысында үлкен мақсат-міндеттер қойылып отыр.

Елбасы аталған мақаладан жаңаша бастау алатын «Туған елге» ұласатын «Туған жер» бағдарламасын қолға алуды ұсынып отыр. Әрбір азаматты өзінің туған жерінің гүлденуі үшін нақты үлес қосуға үндейді. Туған жер -бұл сөздерді естігенде ,жан-дүниеңе ыстық сезім ұялайды. Туған жердей жер болмас ,туған елдей ел болмас .. деген қанатты сөз бар.Шынымен де , туған жердің әрбір тау мен тасы өзені мен көлі ,ауасы мен топырағы бәрі де адам үшін ыстық болады.Адамның туған жері көзге жылы,көңілге ыстық көрінеді!

«Қысқаша айтқанда, «Туған жер» бағдарламасы жалпыұлттық патриотизмнің нағыз өзегіне айналады». Батырлар мен ақындар бірі найзамен, бірі жырмен қорғап қалған ұлан байтақ даланың қазіргі иесі ретінде, әрбір Қазақстан азаматы өзіне жүктелген міндетті

абыроймен атқару керек. «Туған жер» бағдарламасының жаппай халық арасында үлкен күшке ие болуы, жастардың бойына патриоттық тәрбие ұялату үлкен міндет. Берілген тапсырманың үдесінен шығу ғана емес, оны бүгінгі күнмен өлшемей, ертеңгі ұрпаққа жету үшін еңбек ету – басты парыз.

Отанды сүю кіндік қаның там-ған жеріңе, өскен ауылыңа, өңіріңе, яғни туған жеріңе деген сүйіспеншіліктен бастау алады. «Туған жерге деген сүйіс-пен-шілік нені білдіреді, жалпы, бағдарламаның мәні неде? Бірін-ші, бұл білім беру саласында ауқымды өлкетану жұмыс--та-рын жүргізуді, эколог-ияны жақ-сартуға және елді мекендерді абат-тандыруға баса мән беруді, жергілікті деңгейдегі тарихи ескерткіштер мен мәдени нысандарды қалпына келтіруді көздейді. Патриотизмнің ең жақсы үлгісі орта мектепте туған жердің тарихын оқудан көрініс тапса игі. Туған жердің әрбір сайы мен қырқасы, тауы мен өзені тари-х--тан сыр шертеді. Әрбір жер атауының төркіні туралы талай-талай аңыздар мен әңгімелер бар. Әрбір өлкенің халқына суықта пана, ыстықта сая болған, есім-дері ел есінде сақталған бір-туар перзенттері бар

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. <http://auyl.kz/news/view/>
2. <https://kazaksha.info/басқа/болашаққа-бағдар-рухани-жаңғыру-туғ/>
3. <http://baldauren.kz/novosti/198-tu-an-zher-ba-darlamasy-zhalpy-ltty-patriotizm-negizi/>
4. <https://egemen.kz/article/tughan-zher-baghdarlamasy-qoghamda-zhanha-rukhani-dastur-qalyptastyruy-tiis>
5. <http://www.zakon.kz/4853272-n1201rs1201ltan-nazarbaev..html>

Мурашкина Е.Ю., студент 2 курса
Научный руководитель - Клыкова Л.А.
Южно-уральский государственный гуманитарно-педагогический университет,
г. Уральск, Россия

РОЛЬ ХОРЕОГРАФИЧЕСКОГО КОЛЛЕКТИВА В ВОСПИТАНИЯ КРЕАТИВНОЙ ЛИЧНОСТИ

Творческая работа – это прекрасный,
необычайно тяжелый и изумительно
радостный труд
Н. Островский

Социально-экономическое развитие любой страны напрямую зависит от гражданского мира, наличия межнационального и межконфессионального согласия. К достижениям в нашей стране можно отнести наличие и реализация национальной идеи «Мәңгілік Ел». Её реализация позволяет сохранять общенациональные ценности, культуру, традиции. Для построения цивилизованного общества, реализации инновационных процессов особое внимание уделяется формированию культурных ценностей подрастающего поколения, поскольку творчество лежит в основе формирования личности учащегося.

Потребность в формировании культурных ценностей усиливается во взаимосвязи творчества и инновационных процессов в области экономики. Важным компонентом этой взаимосвязи является художественное творчество.

Воспитание креативной личности, которая способна принимать эффективные решения, преодолевать кризисы и трудности, участвовать в общественной жизни невозможно представить без творческого подхода.

Поэтому, именно хореографическое искусство является сферой непосредственного контакта творческой личности с художественным и эстетическим опытом, накопленным в профессиональном и народном творчестве.

Современный век смартфонов и компьютеров характеризуется гиподинамией. Большую часть времени дети проводят в пассивном состоянии и занятия хореографией становятся всё более актуальными.

Привлекая детей к занятиям в нашем хореографическом ансамбле «Жемчужина», мы преследуем несколько целей:

- развитие творчества учащихся;
- улучшение двигательной активности учащихся;
- воспитание духовности;
- повышение работоспособности, снятие напряжения;
- успешная подготовка к учебной и трудовой деятельности.

С целью оздоровления учащихся, на занятиях проводятся разные виды разминок: дыхательная, двигательная. Разминка помогает сосредоточиться, отвлечься от других видов занятий, приводит в гармонию весь организм учащихся.

Разминка помогает активнее включиться в процесс танца. Разогретые во время разминки мышцы, легче переносят последующие нагрузки. Занятия хореографией положительно влияют не только на общее самочувствие, но и на хорошую спортивную форму. Приведем пример нескольких видов упражнений.

- упражнение «Канатоходец» хорошо развивает равновесие. К полу за концы в натянутом виде прикрепляется нитка длиной примерно 3 м. Задача детей – пройти по ней, приставляя пятку одной ноги к носку другой.
- упражнение «Пройди через болото» - развивает координацию движений, ловкость. Задача детей дойти до ориентира, переходя с одного листа бумаги на другой.
- упражнение «Рукоходы» (к деревянным брускам приделаны дверные ручки) – развивает координацию движений, мышцы плечевого пояса и ног.

Художественное творчество в современных хореографических коллективах ориентировано на показательные, постановочные выступления и не рассматриваются с точки зрения системного подхода в воспитании, как совокупность взаимосвязанных элементов. Хореография – это танец, где движение и музыка – две неделимые части.

С древних времен танец является важной частью церемоний, ритуалов и праздников, привлекает в свои ряды миллионы поклонников, желающих овладеть этим мастерством в совершенстве.

Как приходят дети к занятиям хореографией? Для многих этот путь познания начинается с учреждений дополнительного образования детей, где им предлагаются различные виды хореографического искусства: модерн, хип-хоп, бальный и классический танец, и многие другие. Для других этот путь начинается в школе. Ансамбль «Жемчужина», руководителем которого я являюсь, объединил разновозрастные группы учащихся гимназии №97 и детей, обучающихся в других школах. Репертуар ансамбля многогранен и индивидуален. Наиболее яркие постановки - это «Карагандинский вальс», узбекский танец, цыганский танец, танец с зонтиками. Причины, по которым дети приходят в ансамбль, также различны - желание танцевать, укрепить своё здоровье, желание участвовать в конкурсах и побеждать.

Влияние танца на физическое и эмоциональное состояние учащихся нельзя недооценивать. Танец способствует активизации психофизиологических процессов,

формированию у детей двигательных навыков, способов выполнения различных движений.

За легкостью и красотой исполненного танцевального номера всегда кроется титанический труд целого коллектива. Важным фактором становления и развития хореографического коллектива является внутреннее наполнение детского творческого объединения.

Танцевальный коллектив – это единый и постоянно развивающийся организм, где присутствуют определенные психолого-педагогические закономерности, развивается эстетическая атмосфера сотворчества, повышается уровень межличностных отношений внутри микросоциума.

На создание гармоничной среды внутри творческого коллектива на наш взгляд влияют следующие моменты:

- личности руководителя коллектива;
- единая система ценностей руководителя участников коллектива;
- наличие неформальных микрогрупп внутри коллектива;
- возникновение конфликтных ситуаций и их успешное разрешения;
- забота о творческом росте и личностном развитии каждого участника детского коллектива.

Что же нужно для эффективности воспитательной деятельности хореографического коллектива? Можно назвать следующие правила:

- организация деятельности коллектива в соответствии с общеразвивающей программой;
- соблюдение расписания;
- наличие доброжелательной, позитивной психологической атмосферы на занятиях;
- учет современных тенденций в музыкальной, хореографической среде, а также пожеланий обучающихся при составлении репертуарного плана коллектива;
- создание команды единомышленников из числа родителей обучающихся;
- активное участие танцевального коллектива в различных конкурсах и фестивалях детского творчества, городских, окружных мероприятиях.

Таким образом, только хореографический коллектив, добившийся настоящей сплоченности, единства в своих целях, демонстрирующий на сцене новаторские постановки с оригинальной визуализацией (декорации, костюмы, звуковые эффекты), может повысить свою художественно-творческую деятельность на более высокий уровень и способствовать реализации воспитательных целей. Это задача непростая, и, конечно же, требует от руководителя детского объединения много творческой энергии и педагогического мастерства.

Список использованной литературы:

1. Послание Президента Республики Казахстан Н.А. Назарбаева народу Казахстана Казахстанский путь – 2050: Единая цель, единые интересы, единое будущее. Астана. 2014г.
2. Вишняк, А.И. Культура молодежного досуга /А.И.Вишняк, В.И.Тарасенко. Киев: Высш. школа, 2005 - 53с.
3. Гарифуллина, Р.С. Технологии социально-культурной деятельности молодежи: (духовно-нравственный ресурс воспитания): учеб.пособ. / Р. С. Гарифуллина. Казань: Изд-во Казан, ун-та, 2007. - 288 с.
4. Гладилина, В. И. Факторы обеспечения успешности процессов самоутверждения и самовыражения личности подростка в сфере досуга / В. И. Гладилина // Вестник Московского государственного университета культуры и искусств. 2007.- №4. - С. 79-81.

Мырзатаева Қ., 3 курс курсанты
Ғылыми жетекші - аға оқытушы-әдіскер Акимжанов Е.
ҚР ПМ Ш. Қабылбаев атындағы Қостанай академиясы, Қостанай қ., Қазақстан
Республикасы

РУХАНИ ЖАНҒЫРУ-БОЛАШАҚТЫҢ КЕПІЛІ

Жаңа тарихи заман, ғаламдану дәуірі, жаһандық кезең. Міне аталмыш келіп жеткен бұл уақытқа біздің елімізде аяқ басты. ХХІ ғасырдың талаптарына сай болу үшін ең алдымен бәсекелестікке қабілетті мемлекет болуымыз және дамыған 30 елдің қатарына қосылуымыз қажет. Ол үшін ұлттық құндылықтарды ұлағаттап, бірегейлікті сақтай отырып, сананы жаңғырту керек. Егемен еліміздің ертеңіне алаңдаған мемлекет басшысы Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаев ел қамын еш уақытта назардан тыс қалдырған емес. «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» атты бағдарламасы да еліміздің бүгінгі мен болашағына деген алаңдаушылығының айқын көрінісі. «Рухани жаңғыру» тәуелсіз елдің тамырын кеңге жаюына, іргелі істердің алға басуына, заман ағысынан кейін қалмай, жаңа дәуір белесін бағындаруға бағытталған ауқымды бағдарлама. Елбасымыздың да көздеген межесі әлемдегі 30 елдің қатарына қосылу стратегиясы да осы бағдарлама аясында жүзеге аспақ. Демек, жаңа тарих толқынына қадам басып жатқан жас мемлекетіміз өз мақсат-міндеттеріне батыл қадам басқалы тұр.

Жалпы «рухани жаңғыру» түсігінің мағысына тоқталайық. Рухани жаңғыру – адам баласының оның ішкі әлемінің жаңаруы, сана-сезімі, жаңа өзгерісті қабылдай білуі. Рухани жаңғыруда өркениеттің өрге жүзуімен байланыстырамыз. Тарих сахнасына көз жүгіртсек, өскен ұлттың өрби түсуіне осы «рухани жаңғыру дәлел». Көне замандағы көрікті қалаларымыз, сән салтанатты таласқан озық ескерткіштеріміз, мәдени мұраларымыз бұртартпас айғақ болып табылады [1].

Елбасының рухани жаңғырудағы алға қойған маңызды бағыты – прагматизм. Кез келген халық өсіп-өркендеу үшін заман ағымына ілесіп, үнемі жаңарып, жақсы қасиеттерін жетілдіріп отыруы қажет. Нақты мақсатқа жетуге, білім алуға, саламатты өмір салтын ұстануға, кәсіби тұрғыдан жетілуге басымдық бере отырып, осы жолда әр нәрсені ұтымды пайдалану – мінез – құлықтың прагматизмі.

Басты мақсаттың бірі - ұлттық бірегейлікті сақтауымыз керек. Елбасы айтқандай, ұлттық салт-дәстүріміз, тіліміз бен музыкамыз, әдебиетіміз, жоралғыларымыз, жалпы ұлттық рухымыз бойымызда мәңгі қалуы тиіс. Әрине ұлттық тәрбие отбасыдан, бала бақшадан, мектептен басталады. Сондықтан татулық пен бірлікке баланы кішкентайынан тәрбиелеуіміз қажет. Қазақ жерінде бірнеше ұлт бір үйдің адамындай өмір сүріп жатырмыз. Ол біздің ата-бабамыздың берген тәрбиесі. Сол тәрбиені ұстанып, болашақ ұрпақтың бойына сіңіру біздің міндетіміз.

Білімді бәрінен биік қоятын ұлт қана табысқа жетеді. «Білімді, көзі ашық, көкірегі ояу болуға ұмтылу»- деп Ел басымыз оны да айтқан болатын.

Қазақстанның революциялық емес, эволюциялық дамуы. Біздің кешегі тарихымыз бұл тартпас бір ақиқатқа – эволюциялық даму ғана ұлттың өркендеуіне мүмкіндік беретініне көзімізді жеткізді. Білімділікке ұмтыла отырып жана технологияларды меңгеру, саяси реформа мен экономикалық өсу ретінде де қалыс қалмау керек екендігі де қамтылған. Тарих қойнауының терең тұңғығына бойлай отырып, айқын болашаққа нық сеніммен батыл қадам жасауға шақырады.

Күн санап өзгеріп жатқан дүбірлі дүниежүзінде мемлекетімізге қызыға қарайтын елдер көбейді. Заман ағымына дәуірдің жағымды жақтарын бойына сіңіріп, ұлы дала елі де көз алдымызда ілгері дамып келеді. Бәсекелестікке қабілеттілігіміз артып, алпауыт державалар санасатын күйге жеттік. Енді осы сарабал саясатты жалғастырумыз дамушы республикамыз үшін өте маңызды.

Сөйтіп, қазіргі таңда қазақстандықтар ел тарихының жаңа кезеңінің пайда болуының куәгерлеріміз. Оның бірегейлігі – Президент жариялаған жаңғырту процесінің бір уақытта үш бағытта: экономиканы жаңғырту, ауқымды саяси жаңғыртуға негіз болған конституциялық реформа және қоғамдық сананы жаңғырту салаларында жүзеге асырылуында.

Әсіресе, үшінші бағыты ең күрделі әрі ауқымды, себебі қазақстандықтардың алдында бұған дейін ешқашан қоғамдық сананы жаңғырту міндеті қойылмаған болатын. Дәл осы бағыт еліміздегі барлық ықтимал қайта түрлендірулердің өзегі болып табылады, ал оның қозғаушы күштері – алты жоба.

Олардың біріншісі – қазақ тілінің латын графикасына біртіндеп ауысуы. Жоба тілді дамытуға жаңа серпін беруге және оны әлемдік кеңістікке ықпалдастыруға, азаматтарды тілді үйренуге ынталандырып, қызығушылықтарын оятуға бағытталған.

Екінші жоба – «Қазақ тіліндегі 100 жаңа оқулық». Оның мақсаты – қазақстандық студенттерге әлемнің ең үздік оқулықтарын қазақ тілінде оқуға мүмкіндік беру.

Үшіншісі – «Туған жер» жобасы, оны жүзеге асыру, біріншіден, адамның өзі туып-өскен жерімен байланысын нығайту. Екіншіден, елімізде қайырымдылық мәдениетін жетілдіру және жауапты әлеуметтік іс-қимылдар арқылы мемлекеттік қолдау көрсету шараларын дамыту [2].

Үшіншіден, ғылыми-білім беру және инфрақұрылымдық қолдауды қамтамасыз ету – тарихты, географияны, туған өлке нысандарын зерттеу және оның көркейтілуі. Жалпы алғанда, бұл маңызды өлкетану жұмыстары басталғанын білдіреді.

Төртінші жоба – «Қазақстанның сакралды географиясы». Мұндағы жұмыс мәдени ескерткішке, символдық, сакралдық және мәдени-тарихи заттарға байланысты болады. Бұдан өзге, аталған жобаның нысандары туризм индустриясын дамыту орындарына айналады.

Бүгінде «Жаһандағы заманауи қазақстандық мәдениет» жобасы аясында қазақ мәдениетінің үздік туындыларымен әлемдік қауымтастықты таныстыру үшін жағдайлар жасалып жатыр. Бұл отандық шығармашылық зиялыларына үлкен мүмкіндіктерге жол ашады.

«Қазақстандағы 100 жаңа есім» жобасы еліміздің әр түкпірінен, түрлі жастағы адамдардың, сан алуан ұлт өкілдерінің арасынан отандастарына үлгі болатын, табысқа жеткен адамдардың тарихынан тұрады. Аталған жүз және одан да көп жаңа есім заманауи Қазақстанның келбеті мен бейнесіне айналады.

Осы жобалардың барлығы үлкен өзектілікке және терең мағынаға ие, өйткені жаңғырту – өте күрделі процесс. «Рухани жаңғыру» елімізді сапалы қайта түрлендіруге негіз болатын идеялық платформа

Қорытындылай келе, ұлт көшбасшысының Нұрсұлтан Назарбаевтың «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» атты бағдарламасы – руханиятқа тың серпін беріп, санаға сілкініс әкелген қадам болып табылады. «Жұмыла көтерген жүк жеңіл» демекші, мәңгілік ел боламыз десек, қазіргі таңнан бастап жаңғыру жолында бабалардан мұра болып, қанымызға сіңген, бүгінде тамырымызда бүлкілдеп жатқан ізгі қасиеттерді қайта тулатуымыз керек. Президентіміздің мақаласында өркениеттің жақсысын алып, жаманынан жирену жөнінде өте құнды пікірлерінен түйіндейтін халқымыздың ендігі міндеті - осы айтылғандарды іске асыру жолында аянбай еңбек ету.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру». <https://egemen.kz>.
2. Нығыметов Ғ. Рухани жаңғыру» Қазақстанды сапалы қайта түрлендіруге жол ашады. – www.primemini

Серікбол Б., 1 курс студенті
Ғылыми жетекші –аға оқытушы Абдурахманова З. А.
Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті, Қарағанды қ., Қазақстан
Республикасы

РУХАНИ ЖАҢҒЫРУ – ҰЛТ БОЛМЫСЫНЫҢ КЕПІЛІ

Еліміз әр кезеңге сай қарыштап, түрлі бағытпен дамығанды қолдайды. Оған жылдар революциясынан-ақ көзіміз толық жетеді. Тек әлеуметтік-экономикалық, саяси тұрғыдан ғана емес, рухани жаңғыруға да ұлттық бірегейлік тұрғыдан дайын болуы тиіс. Осы тұста Президентіміз Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаев «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» атты мақаласында ұлт болашағына тарихи маңызды, қазақ халқы рухы үшін аса қажетті тағы бір бағдарламасын жасап, бағытын айқындап берді.

Қазақстан біршама уақыт ширегінде Дамушы елдер арасынан көрінді. Мұндай жетістіктер жоспарлы іс пен таза еңбектің жемісі. Соның арқасында еліміз Дүниежүзілік сауда ұйымына мүшелікке қабылданып, биылғы қаңтар айынан Біріккен Ұлттар Ұйымы Қауіпсіздік Кеңесінің мүшесі ретінде өз жұмысын бастады.

Елбасы Ұлттық болмысымызды мәңгілік сақтау үшін рухани жаңғыруда түбегейлі реформаларды жүзеге асырудың мезгілі пісіп жетілгенін айтып отыр. Біртұтас Ұлт болу үшін болашаққа қарай қадам басуымыз және бұқаралық сананы қалай өзгертуіміз керектігі туралы өз көзқарасын білдірді. Мақалада көтерілген әр-бір мәселеге терең мән берсек ұлттық код, ұлттық мәдениет, ұлттық тарихымыздың рухани жаңғыртуға бағытталғанын көреміз. Бұл тұрғыда Елбасы тұтас қоғамның және әрбір қазақстандықтың санасын жаңғыртудың бірнеше бағытын нақты атап көрсетті. Мәселен, бәсекелік қабілет. Яғни, болашақта ұлттың табысты болуы табиғи байлықпен емес, адамдарының бәсекелік қабілетімен айқындалатынын айтқан Елбасы ХХІ ғасырда компьютерлік сауаттылық, шет тілдерін меңгеру, мәдени ашықтық сияқты факторлар әркімнің алға басуына сөзсіз қажетті алғышарттардың санатында екенін ұқтырды. Сол себепті, «Цифрлы Қазақстан», «Үш тілде білім беру», «Мәдени және конфессиялық келісім» сынды бағдарламаларды ұтымды пайдаланған дұрыс. Екінші, прагматизм жайлы ой өрбітті. Прагматизм — өзіңнің ұлттық және жеке байлығыңды үнемді пайдаланып, соған сәйкес болашағыңды жоспарлау, ысырапшылдық пен астамшылыққа, кердеңдікке жол бермеу деген сөз. Қазіргі қоғамда шынайы мәдениеттің белгісі — орынсыз сән-салтанат емес, керісінше, ұстамдылық, қанағатшылдық пен қарапайымдылық, үнемшілдік пен орынды пайдалану көргенділікті көрсететінін айтқан Мемлекет басшысы ұлттық бірегейлікті сақтау, білімнің салтанат құруы жайлы да тереңнен сөз толғады. Білімді, көзі ашық, көкірегі ояу болуға ұмтылу — біздің қанымызда бар қасиет екенін, осы орайда, Тәуелсіздік жылдарында он мыңдаған жасты әлемнің маңдайалды университеттерінде оқытып, дайындағанымызды, бұл жұмыстардың «Болашақ» бағдарламасы арқылы жүзеге асқанын мақтаныш етті.[1]

Президентіміздің ана тілдің қадір-қасиетін арттыру үшін айтқан: «Қазақ қазақпен қазақша сөйлессін» деген сөзінде терең ой жатқан жоқ па?! Алдыңғы күннің қабағын болжай білетін Мемлекет басшысы 2025 жылдан бастап латын әліпбиіне көшуіміз керектігін мәлімдеді. Алайда бұл оңай шаруа емес. Тарих бетін парақтар болсақ, біз бұрын латын әліпбиін қолданған халықтың біріміз. Нақтылай дәлелдерге жүгінсек, Кеңес үкіметінің «Латындандырылған жаңа әліпби — «Біртұтас түркі алфавитін» енгізу туралы қаулысына орай латын әліпбиінің негізінде жасалған жазу үлгісі елімізде 1929 жылдан 1940 жылға дейін қолданылып, кейін кириллицаға ауыстырылған. Латын әліпбиіне өтуді қазірден бастап қолға алу керектігін көрсетіп отырған Елбасы Үкіметке қазақ тілін латын әліпбиіне көшірудің нақты кестесін жасауды тапсырды. Бүгінгі күні мектепте ағылшын тілін үйреніп жатқан оқушыларымызға латын әліпбиін меңгеру ешқандай қиындық туғызбаса керек деп ойлаймын. 2017 жылдың аяғына дейін ғалымдардың, барша қоғам өкілдерінің атсалысуымен қазақ әліпбиінің жаңа графикадағы бірінғай стандартты

нұсқасы қабылданбақ. Ал келер жылдан бастап жаңа әліпбиді үйрететін мамандарды және орта мектептерге арналған оқулықтарды дайындау көзделуде. Сонымен бірге жаңа әліпбиге бейімделу кезеңінде белгілі бір уақыт кириллица алфавитінің қолданыда тұруы да орынды.

Ұлт Көшбасшысы қоғамдық және гуманитарлық ғылымдар саласын өркендету бағытында «Қазақ тіліндегі 100 жаңа оқулық» жобасын жүзеге асыруды ұсынып отыр. Бұл жоба бойынша алдағы бірнеше жылда гуманитарлық білімнің барлық бағыттарында әлемдегі ең жақсы 100 оқулықты әртүрлі тілдерден қазақ тіліне аударып, жастарға дүние жүзіндегі таңдаулы үлгілердің негізінде білім алуға мүмкіндік жасалады. 2018—2019 оқу жылы студенттердің осы оқулықтармен қамтамасыз етілуі қарастырылуда. Елбасы «Туған жер» бағдарламасында кіндік қанымыз тамған жеріміздің, еліміздің тарихына баса көңіл аударғаны байқалады. Онда білім беру саласында ауқымды өлкетану жұмыстарын жүргізу, экологияны жақсарту және елді мекендерді абаттандыру, жергілікті деңгейдегі тарихи ескерткіштер мен мәдени нысандарды қалпына келтіру көзделуде. Осы бағытта «Қазақстанның қасиетті рухани құндылықтары» немесе «Қазақстанның киелі жерлерінің географиясы» жобасына сәйкес Ұлытау төріндегі жәдігерлер кешенін, Қожа Ахмет Яссауи мавзолейін, Тараздың ежелгі ескерткіштерін, Бекет ата кесенесін, Алтайдағы көне қорымдар мен Жетісудың киелі мекендерін және басқа да мекендерді өзара сабақтастыра отырып, ұлт жадында біртұтас кешен ретінде орнықтыруды меңзейді. Біз ХХІ ғасырдың жаһандық картасында ешкімге ұқсамайтын, дербес орны бар ұлт боламыз десек, «Жаһандағы заманауи қазақстандық мәдениет» жобасын іске асыруға тиіспіз. [2]

Елбасы Н.Ә.Назарбаев «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» атты бағдарламалық мақаласында тарихтың өткеніне көз жүгіртіп, жаңа тарихи кезеңдерге жан-жақты баға бере отырып, рухани жаңғыру арқылы болашаққа деген өзінің парасатты пікірлері мен көзқарасын білдірді. «Екі дәуір түйіскен өліара шақта Қазақстанға түбегейлі жаңғыру және жаңа идеялар арқылы болашағын баянды ете түсудің теңдессіз тарихи мүмкіндігі беріліп отыр... Мен барша қазақстандықтар, әсіресе, жас ұрпақ жаңғыру жөніндегі осынау ұсыныстардың маңызын терең түсінеді деп сенемін. Жаңа жағдайда жаңғыруға деген ішкі ұмтылыс – біздің дамуымыздың ең басты қағидасы», -деп ел келешегіне үміт артады. Ендеше, рухани жаңару арқылы әлем мойындар табысты ел болып, жарқын болашаққа деген сенім мен үмітті үндестіре отырып, баршамыз бірлік туы астында бақытқа бірге жетейік!

Қолданылған әебитеттер тізімі:

1. «Егемен Қазақстан» республикалық газеті ҚР Президенті - Нұрсұлтан Назарбаевтың «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» атты мақала. <https://www.zakon.kz>.
2. 2018 жылдың 10 қаңтарында жарияланған Нұрсұлтан Назарбаевтың “Төртінші өнеркәсіптік революция жағдайындағы дамудың жаңа мүмкіндіктері” атты Жолдауын толық нұсқа. <https://www.stan.kz>

Рашитова А. 2 курс студенті

Ғылыми жетекші: Омарова А.Р. Экономика, бизнес және құқық колледжі, Қарағанды к.,
Қазақстан Республикасы

БОЛАШАҚҚА БАҒДАР: РУХАНИ ЖАҢҒЫРУ

Елбасымыз 2017 жылдың басындағы халыққа жолдауында, Қазақстанның үшінші жаңғыруы басталғаны жайында жариялаған болатын.

«Болашаққа бағдар:Рухани жаңғыру» жолдауын мұқият оқып шықтым. Елбасының елге, ұлттық құндылықтарға деген сүйіспеншілігінен үлкен әсер алдым. Көптен күтіп жүрген латын әріпіне көшу,жазуымызды қалыптастыруға айтылған мәселе орынды көтерілді деп ойлаймын.

«Қазақстан-2050» стратегиясында «2025 жылдан бастап латын әліпбиіне көшуге кірісуіміз керектігін» Елбасымыз 2012 жылдың желтоқсан айында мәлімдеген болатын. Яғни 2025 жылы іс қағаздар,мерзімді баспасөз, оқулықтар бәріде латын әріптеріне өтеді деген сөз.

Елбасы жаңа тұрпатты жаңғырудың басты мақсаты-ұлттық кодты сақтау екенін баса айтып, онсыз жаңғыру дегеніңіз құр жаңғырық дегені орынды.

Мақаладағы маған терең ой салған тағы бір мәселе:ұлттық сана туралы маңызды ой-пікір.Елбасымыз Нұрсұлтан Назарбаев айтып өткендей:

«Күллі жер жүзі біздің көз алдымызда өзгеруде. Әлемде бағыты әлі бұлыңғыр, жаңа тарихи кезең басталды. Күн санап өзгеріп жатқан дүбірлі дүниеде сана-сезіміміз бен дүниетанымымызға әбден сіңіп қалған таптаурын қағидалардан арылмасак, көшбасындағы елдермен тереземізді теңеп, иық түйістіру мүмкін емес. Өзгеру үшін өзімізді мықтап қолға алып, заманағы мына икемделу арқылы жаңа дәуірдің жағымды жақтарын бойға сіңіруіміз керек.

XX ғасырдағы батыстық жаңғыру үлгісінің бүгінгі заманның болмысына сайкелмеуінің сыры неде? Меніңше, басты кемшілігі – олардың өздеріне ғана тән қалыбы мен тәжірибесін басқа халықтар мен өркениеттердің ерекшеліктерін ескермей, бәріне жаппай еріксіз таңуында. Әжептәуір жаңғырған қоғамның өзінің тамыры тарихының тереңінен бастау алатын рухани коды болады.

Жаңа тұрпатты жаңғырудың ең басты шарты – сол ұлттық кодыңдысақтай білу. Онсыз жаңғыру дегеніңіздің құржаңғырыққа айналуы оп-оңай.

Бірақ, ұлттық кодымдыс ақтаймын деп бойындағы жақсы мен жаманның бәрін, яғни болашаққа сенімді нығайтып, алғабастайтын қасиеттерді де, кежегесі кері тартып тұратын, аяқтан шалатын әдеттерді де ұлттық сананың аясында сүрлеп қоюға болмайтыны айдан анық.» Осы тармақтарды оқи отыра,әрбір сөйлемде біздің бүгінгі күнімізбен болашағымыз жарқын Қазақстанға бағыттайтын айқын жоспар мен мақсаттардың көрсетілгенін түсіндім. Қазақстанда әлеуметтік-экономикалық,саяси реформалар жақсы жүзеге асуда.Осы жолдауда рухани жаңғыруды біздің дамуымыздың ең басты негізі деп ойлаймын. Өр мемлекетте, әр ғасырлар бедерінде жаңарып отырады. Ал рухани жаңғаруда білімнің рөлі өте маңызды. Біз өзге елде болып жатқан жаңалықтарды қабылдай білуіміз керек.Менімше бірнеше тілді білген адам,ештенеден ұтылмайды.

Елбасымыз рухани жаңғырудың бірнеше принциптерін ұсынды:

«Елбасымыз айтып өткендей : Бәсекелестік қабілет—ұлттың аймақтық немесе жаһандық нарықта бағасы, я болмаса сапасы жөнінен өзгелерде нұтымды дүние ұсына алуы. Бұл материалдық өнім ғана емес, соныменбірге, білім, қызмет, зияткерлік өнім немесе сапалы еңбек ресурстары болуы мүмкін.»

Прагматизм-ұлан ғайыр қазыналарымызды қалпынша қолданып ,қорғау бір мақсатпен межелеген межеге жету арқылы түрлі саяси радикалды идеологияларға тосқауыл болудың бағдарын ұсынды [1].

Ұлттық бірегейлікті сақтау-Елбасымыз үшінші қағидасында ұлттық код,яғни халқымызға тән салт санамыз , асыл мәдениетіміз бұлардың барлығы бойымызда жалындап,үні шырқалып тұруын баса айтты,сонда ғана алға басулар болатынын ескертті.

Білімнің салтанат құруы-қазіргі кезде білім бағдарламаларының елімізге ұтымды үлес қосып келе жатқанын айта келіп,табыс тізгіні-білімді болашақ жастардың қолында.

Қазақстанның революциялық емес, эволюциялық дамуы. XXғасыр қасіреттерін қаперізімге сақтап,одан сабақ алу және де дүрбелең туғызу экономикалық күйреуге алып келетінін қазіргі кезде болып жатқан әлемдік

толқыныстарды мысалға келтірді.Ревалюциялық өзгеріс емес, эволюциялық жаңару алып келуіміз керек екеніне ой қортты [2].

Сананың ашықтығы-Елбасымыз айтқандай: көптеген проблема әлемнің қарқынды өзгеріп жатқанына қарамастан, бұқаралық сана-сезімнің «от басы, ошаққасы» аясында қалуынан туындайды.

Бір қарағанда, жержүзіндегі миллиардтан астамада өзінің туған тілі мен қатар, кәсіби байланыс құралы ретінде жапатармағай оқып жатқан ағылшын тілін біздің де жаппай және жедел үйренуіміз керектігі еш дәлелдеуді қажет етпейтіндей.

Еуропалық Одақтың 400 миллионнан астам тұрғыны ана тілдері – неміс, француз, испан, итальян немесе басқа да тілдерді сыйламайма? Әлде 100 миллиондағанқытай мен индонезиялықтар, малайлар ағылшын тілін еріккеннен үйреніп жатыр ма?

Бұл – бәзбіреулердің әншейін қалауы емес, жаһандық әлемге еркін кірігіп, жұмыс істеудің бастышарты.

Бірақ, мәселебұған да тіреліптұрғанжөк. Сананың ашықтығыз ерденің үш ерекшелігін білдіреді.

Біріншіден, ол дүйім дүниеде, Жершарының өзіне қатысты аумағында және өзінің елінің айналасында не болып жатқанын түсінуге мүмкіндік береді.

Екіншіден, ол жаңа технологияның ағыны алыпкелетін өзгерістердің бәрінедайын болу деген сөз. Таяудағы он жылда біздің өмір салтымыз: жұмыс, тұрмыс, демалыс, баспана, адами қатынас тәсілдері, қысқасы, барлығы түбегейлі өзгереді. Бізбұған да дайын болуымыз керек.

Үшіншіден, бұл – өзгелердің тәжірибесін алып, ең озық жетістіктерін бойға сіңіру мүмкіндігі. Азиядағы екі ұлы держава – Жапония мен Қытайдың бүгінгі келбеті – осы мүмкіндіктерді тиімді пайдаланудың нағыз үлгісі.

«Өзімдікі ғана таңсық, өзгенікі – қаңсық» деп кері тартпай, ашық болу, басқалардың ең озық жетістіктерін қабылдай білу, бұл – табыстың кілті, әрі ашық зерденің басты көрсеткіштерінің бірі.

Егер Қазақстандықтар жержүзіне үйден шықпай, терезеден телміріп отырып баға беретін болса, әлемде, құрлықта, тіпті іргедегі елдерде қандайдауыл соғып жатқанын көре алмайды.

Көкжиектің арғыжағында не болып жатқанында біле алмайды. Тіпті, бір қатар ұстаным дарымызды түбегейлі қайта қарауға мәжбүрлейтін сыртқы ықпалдардың байыбына барып, түсіне де алмайқалады.

Шынын айтқеле бұл тармақтағы ой пікірлер маған аса қатты ұнады. Қазіргі таңда күллі әлем десем қателеспеспін, ағылшын тілін үйренуде. Негізінде ағылшын тілі –қазіргі кезде жаһандық тіл. Барлық мектептерде ағылшын тілі пәні, міндетті пән ретінде жүруде.Қазіргі таңда ағылшын тілін 1-ші сыныптан бастап үйретуде. Бүгінгі жаһандану заманда көп тіл білетін адамның қоғамдағы рөлі бөлек. Елбасымыз Н.Ә.Назарбаев: «Әрбір Қазақстандық үш тілді жетік меңгеруі керек. 2020 жылға дейін ағылшын тілінбілетін тұрғындар саны біршама көбеюі керек» — деп айтқан еді. Тіл үйренудің зияны жоқ,керісінше пайдасы зор.Бірақ «өзге тілінің бәрін біл,өз тіліңді құрметте»деген мақалды естен шығармау керек.

Елбасы «Болашаққа бағдар:рухани жаңғырту» атты мақаласында: «Тек өткен ғасырдың ортасында небәрі бірнеше жыл миллиондаған гектар даламыз аяусыз жыртылды...Түгін тартса май шығатын мыңдаған гектар миялы жерлеріміз экологиялы апат аймағына,Арал теңізі аңқасы кепкен қу медиен шөлге айналды деген».Осы мәселе әлі күнге жалғасуда.Күні кеше оны құтқару үшін алуан түрлі амалдар айтылды.Өкінішке орай нәтиже жоқ. Әмудария өзені сол кезде Аралдың бағын байлады деген ойдамын. Егістікпен мақтаға су керек болғандықтан өзбек елінің халқы Әмудария өзенінің суын қолданған болатын.Сол себептен Әмудария өзені Арал теңізіне жетпей таусылды.Қазіргі таңдада Әмудария өзені Арал теңізіне құйылмайды.Сол себептен осы мәселе жайлы Өзбекстанмен талқылау керек сияқты.

Таяу жылдардағы міндеттер. Дамудың жаңа кезінде алдымен ұлттық болмысымызбен құндылығымыз тарихымызбен мәдениетіміз сақталуы керек.

Туған жер – адамның өмірінде үлкен орын алады. «Туған жердің қымбатын ғылым іздеп, кітап қарап сарылып, көзінің майын тауысқан, көшенің шаңын көп жұтқан шәкірт білмесі кім біледі? Ыстыққой шіркін туған жер!»-деп Жүсіпбек Аймауытов айтқандай, туған жер жанып тұрған отанда ыстыққой шіркін. Елбасы ғылым, білім, мәдениет пен тарихты тұтастай қамтитын ұлттық рухани жаңғыру бағдарламасы халық назарына ұсынып отыр [1].

Елбасымыз айтып өткендей «қоғамдық және гуманитарлық ғылымдар бойынша «Жаңа гуманитарлық білім. Қазақ тіліндегі 100 жаңа оқулық» жобасын қолға аламыз.

Біз тарих, саясаттану, әлеуметтану, философия, психология, мәдениеттану және филология ғылымдары бойынша студенттерге толыққанды білім беруге қажетті барлық жағдайды жасауға тиіспіз. Гуманитарлық зиялы қауым өкілдері еліміздің жоғары оқу орындарындағы гуманитарлыққа федералардық айтақалпына келтіру арқылы мемлекеттің қолдауына ие болады. Бізге инженерлер сіне алатын білімді адамдар да ауадай қажет.

Біз алдағы бірнеше жылда гуманитарлық білімнің барлық бағыттары бойынша әлемдегі ең жақсы 100 оқулықты әртүрлі тілдерден қазақ тіліне аударып, жастарға дүниежүзіндегі таңдаулы үлгілердің негізінде білім алуға мүмкіндік жасаймыз. 2018-2019 оқу жылының өзінде студенттерді осы оқулықтар мен оқыта бастауға тиіспіз.

Ол үшін қазіргі аудармамен айналысатын құрылымдар негізінде мемлекеттік емес ұлттық аударма бюросын құру керек. Ол үкіметтің тапсырысы бойынша 2017 жылдың жазынан тиісті жұмыстарға кірісе бергені жөн».

Өз тілінде терең білім, жан-жақты ақпарат алған адам қай ортада да өзін еркін ұстайды. Бұны, бір деп қойыңыз. Екіншіден, мейілінші терең әрі сапалы білім беретін тілге деген сұраныс та, құрмет те жоғары болады. Осы жайтты іштей бек түсінген автор «Жер жабаанның жұрты жапа-тармағай үйреніп жатқан ағылшын тілін біз де жедел үйренуге тиіспіз» дейді де: «Бірақ, мәселе бұған да тіреліп тұрған жоқ» деп ескертеді. Ендеше мәселе не нәрсеге тіреліп тұр? Мақала авторының ойынша, бар мәселе сананың ашықтығында. Ал, сананың ашықтығы зерденің үш ерекшелігін білдіреді.

Қорстындылай келсек, Елбасымыздың жолдамасынан нақты және анық рухани жаңартуға қадамдарды түсіндім. Елбасымыздың кез келген шешімін құптап, қолдап барынша үлесімізді қосуға тырысамыз. Тәуелсіздігімізді алғалы бері Елбасымыздан тек қана жақсылықты көрудеміз. Елбасымыздың «Болашаққа бағдар-Рухани жаңғыру» жолдамасы іске асуына толық сенімдімін. Мен Елбасымыздың шешімінің іске асуына тек қана сәттілік тілеймін.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Елбасы Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаевтың «Болашаққа бағдар-Рухани жаңғыру» жолдамасынан алынған мәлімет. <https://aikyn.kz/2017/04/13/9894.html>
2. Есенгелді Е.Қ. Дереккөзі: https://www.zharar.com/kz/sabak/12812-ruhani_tugan.html

Тұяқбай А.М., 1 курс студенті
Ғылыми жетекші – философия докторы (PhD) Манасова М.М.
Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті, Қарағанды қ.,
Қазақстан Республикасы

РУХАНИ ЖАҢҒЫРУ: ХХІ ҒАСЫРДАҒЫ ЗАМАНАУИ БІЛІМ БЕРУ
КЕҢІСТІГІҢ ПАРАДИГМАЛАРЫ

Рухани жаңғыру – адам баласының оның ішкі әлемінің жаңаруы, сана-сезімі, жаңа өзгерісті қабылдай білуі. Рухани жаңғыруда өркениеттің өрге жүзуімен байланыстырамыз. Тарих сахнасына көз жүгіртсек, өскен ұлттың өрби түсуіне осы «рухани жаңғыру дәлел». Көне замандағы көрікті қалаларымыз, сән салтанатты таласқан озық ескерткіштеріміз, мәдени мұраларымыз бұртартпас айғақ болып табылады

Президент жаңғырудың алты бағытын белгілейді:

1. Бәсекеге қабілеттілік: Ғаламдандудың жаһандық жүйесіне еніп, ХХІ ғасырдың талаптарына дағдыланудың қамына кірісу сапалы табыстың кілті екенін атап айтты.

2. Прагматизм: Ұлан ғайыр қазыналарымызды қалпынша қолданып, қорғау, бір мақсатпен межелеген межеге жету арқылы түрлі саяси радикалды идеологияларға тосқауыл болудың бағдарын ұсынды.

3. Ұлттық бірегейлікті сақтау: Елбасымыз үшінші қағидасында ұлттық код, яғни халқымызға тән салт-санамыз, асыл мәдениетіміз бұлардың барлығы бойымызда жалындап, үні шырқалып тұруын баса айтты, сонда ғана алға басулар болатының ескертті.

4. Білімнің салтанат құруы: Қазіргі таңда білім бағдарламаларының елімізге ұтымды үлес қосып келе жатқанын айта келіп, табыс тізгіні – білімді болашақ жастардың қолында екеніне баса назар аударды.

5. Қазақстанның революциялық емес, эволюциялық дамуы: ХХғасыр қасіреттерін қаперімізге сақтап, одан сабақ алу және де дүрбелең туғызу экономикалық күйреуге алып келетінін қазіргі кезде болып жатқан әлемдік толқыныстарды мысалға келтірді. Ревалюциялық өзгеріс емес, эволюциялық жаңару алып келуіміз керек екеніне ой қортты.

6. Сананың ашықтығы: Ішкі руханиятымыз арқылы, сыртқы өзгерістерді жақсы жағынан қабылдап, жаңғырудың даңғыл жолына түсуге көшбасшымыз болашақ мына бізге дара жол көрсетті. Ол соқпақтардан қалай өту керектігін айтып, бағыт бағдар берді.

Рухани жаңғыру деген кезде ойымызға бірінші болып мешітте намаз оқып отырған немесе уағыз тыңдап отырған көп жамағат көз алдымызға елестейді. Біреулер өзі намазға жығылып, мешітке барып жүрсе, өзгелерді де осы жолға түсіруге тырысады. Отырған жерінде уағыз айтып, өзге жұрттың мазасын алады. Білесіз бе? “Адамдарды кешіруіміз керек. Қателіктеріне көз жұма қарауымыз керек” деп айтатын адамдардың іші кекке толып тұратынын білесіз бе? Яғни уағыз айтушылардың барлығы жақсы немесе кешірімді деп ойлаудың қажеті жоқ. Рухани жаңғырған адам материалдық тұрғыдан да бай болады. Осы жетістіктерін міндетті түрде ешкімге көрсетпесе де, қайырымдылық арқылы бөлісіп отырады. Бұдан кейін рухани жаңғыру деп мен адамның өзінің өткен тарихын, ата-бабасының жүрген жолын сыйлап, алғыс айтуын айтар едім. Себебі, таудың биігіне, жетістіктің шыңына шыға отырып, өткен өмірге алғыс айту қиын. Қиын болмаса да, ұмытып кетіп жатамыз. Олай болса, әр күнімізді алғыс айтудан бастайық.

«Мәңгілік ел» болуымыз үшін бізге ауадай қажетті қасиеттер мен құндылықтардың қайнары тоғысып, ақыл-парасаты толысқан, ғаламдық ғылымды игерген адамдар көп болса, еліміз өркениетті, бәсекеге қабілетті болатыны ақиқат. «Болашақта ұлттың табысты болуы оның табиғи байлығымен емес, адамдарының бәсекелік қабілетімен айқындалады... Сондықтан, әрбір қазақстандық, сол арқылы тұтас ұлт ХХІ ғасырға лайықты қасиеттерге ие болуы керек. Мысалы, компьютерлік сауаттылық, шет тілдерін білу, мәдени ашықтық сияқты факторлар әркімнің алға басуына сөзсіз қажетті алғышарттардың санатында. Бәсекеге қабілеттілік саясат пен экономикада, білім, ғылымда, технологияда, яғни барлық салада болуы тиіс. Бәсеке болған жерде әрбір тұлға өзінің ең сапалы қызмет түрін ұсынады. Білім мен тәрбиесі ғажайып түрде үндескен, ұлттық идеологиясы темірқазығына айналған табысты ел болуымыз үшін жақсылыққа ұмтылып, жаманшылықтан арылып, саналы түрде барлық қасиеттерімізді ізгілендіріп, сананы рухани жағынан үнемі жетілдіріп, дамытып отыруға тиістіміз.

Қазақтың латын әрпіне көшуі – кем дегенде бүкіл ұлтты бір күнде партаға отырғыза алатын жағдай. Яғни, бәріміз қайта жаза бастаймыз, қайта үйренеміз. Сол арқылы тілді білмеген азаматтардың өзі де қатарға қосылып, бізбен бірге үлкен жетістікке де жетуге

болады. Өзге ұлттардың да қазақ тілін оқуға, зерттеуге деген сұранысын туғызуы әбден мүмкін.

Көшудің артықшылықтары да бар, кемшіліктері де бар. Артықшылықтары туралы айтсақ, бұл – заман талабы. Біз ХХІ ғасырда өмір сүріп жатырмыз, ал дүниедегі адамдардың көбі латын әліпбиін қолданады. Бәріміз интернетті пайдаланғанда да бұл мәселемен кездесеміз. Төл әріптері бар қазақ әліпбиі жиі оқылмайды. Соған байланысты қиыншылықтар да пайда болады. Сондықтан латын әліпбиі бұл жерде пайдалы болатын шығар. Латын жазуы ағылшын тілі сияқты әлемге кең тараған әліпбиі екеніне дау жоқ. Сол арқылы біз қазіргі интернет желісінде ақпарат алуда ғылым, білім саласында осы кеңістікке көбірек кіріп, жастарымыз да тануға, тез оқуға, ақпарат алуға мүмкіндігі артады. Екінші жағынан, бұл – түрік әлемі мен Қазақстанның бірігуі. Түркия, Әзербайжан, Өзбекстан сияқты елдердің жазуымен бір болғаны – біздің еліміз үшін тиімді.

«Қазақ тілін жаңғыртуға жағдай туғызады» деп Елбасы атап көрсеткендей, қазақ жазуын латын әріптеріне көшірудің басты мақсаты - бұл қазақ тілін дамыту үшін жасалып жатқан шаралардың бірі. Қазіргі орфографиямызды жетілдіру, сөзіміздің қазақ тілінің табиғи үндесіміне сай жазылуын қамтамасыз ету болып табылады. Заман ағымына сай тіл де үнемі дамып, сөздік құрамы толыға түседі. Күнделікті өмірде танылған барлық заттар мен құбылыстар сол тілде сөз арқылы қолданыс табады. Егер осы сөздер өз ана тілінде, немесе ана тілдің заңдылығына бейімделіп қолданылмаса, онда кез-келген тілдің сөздік қоры жұтаң тартып, ол тілдің табиғи заңдылықтары бұзыла бастайды. Барлық уақытта да тілдің өзіндік заңдылықтарын ескеріп, үнемі жетілдіріліп отыруы керек. Қазіргі жазуымызда басшылыққа алатын негізгі емле ережелеріміз 1983 жылы қабылданды, одан бері тілімізге енген сөздер де көбейді. Сондықтан сөзіміздің қазақ тілінің басты заңдылығы-үндестік заңына сай жазылуына назар аударған жөн. Мысалға, қазақтың Жанар, Айнұр, Өтеміс деген аттарын Жанара, Айнура, Утемис деп айтуға үйреніп кеттік. Қазақтың үндесе айтылатын сөздерін Ысмайыл-Смайыл, Ысқақ-Сқақ, Ырысты-Рысты деп тіліміздегі дыбыстар тіркесін, айтылым заңдылығын бұзып жүрміз. Мұндай мысалдар өте көп.

Қазақ тілі - мемлекеттік тіліміз болып табылады. Осы тұрғыда қарағанда, жазуымызды латын әріптеріне көшірудің мемлекеттік тілдің дамуы мен қолданыс аясын кеңейтуге де қосар үлесі зор деп білеміз. Қазіргі таңда мемлекеттік тіліміз керегесін кеңге жайып, егеменді елімізбен қатар дамып, мемлекеттік тілге деген сұраныс та артып келеді. Сондықтан Қазақстан сияқты бүкіл әлемге танылған елдің мемлекеттік тілінің жазуы да заман талабына сай келуін күнделікті өмірдің өзі талап етіп отыр. Қазір шетелдермен әр түрлі саладағы байланыстардың күшеюіне байланысты осы шараларды рәсімдеу құжаттарын жазуда латын әріптерінің қажеттілігі анық байқалады. Шетелден келушілер саны көбейіп, Қазақстанға әлемнің назары ауып отырған тұста еліміздегі өзге ұлттармен қатар, шетел азаматтарының да мемлекеттік тілді үйренуге деген ынтасы артып отыр. Осындай көптеген жағдайлар, күнделікті өмірдің өзі, жаңа технологиялар заманы қазақ тілін латын әліпбиіне көшірудің қажеттілігін алға тартты. Жер бетінде латын әліпбиі барлық салада қолданылатыны байқалады. Барлық дәрі-дәрмек атаулары, математика, физика, химия формулалары, көптеген терминдер, мамандықтарға қатысты ғылыми әдебиеттер т.б. латын әліпбиімен байланысты екенін байқауға болады. Осы жаңа заманда өмір сүріп, білім алу, еңбек ету, белгілі бір мамандықты игеру, т.б. адамның белсенді іс-әрекеттері мемлекеттік тіл мен ағылшын тілінен, оның жазуынан айналып өте алмайды. Сондықтан латын әріптері өркениеттің жазуы ретінде өмірдің өзі талап етіп отырған басты қажеттіліктердің бірі деп білеміз. Латын әріптерімен жазу арқылы басқа тілді де меңгеру, оны жазу да бір-біріне жақындап, бір әріптен екінші әріпке ауысып отыру қиындығын жеңілдетіп, тілдің қолданысына да оң әсер етеді. Сонымен бірге қазақ жазуының латын әріптеріне көшірілуі ел болашағы - жас ұрпақтың оқу-білім және ғылым жолындағы ізденістеріне де жол ашады.

Қазіргі білім беру жүйесінің мақсаты - бәсекеге қабілетті маман дайындау. Білім сапасын арттыру және нәтижеге бағытталған үлгіге беталуы барысында мұғалімдер мемлекеттік стандарт берілген нәтижелерге жетуде кәсіби шеберлікпен меңгерген зерттеу біліктері мен дағдылары нәтижесінде проблеманың шешімін таба алатын, ақпараттық – коммуникативті мәдениеті жоғары тұлғалық - дамытушылық функцияны атқарады. Қазіргі заман адамның осы құзыреттілікті меңгере отырып тек « кәсіби икемділігін оңтайландыруды қамтамасыз ету ғана емес, іске асырылу мүмкіндігін « үнемі оқып – үйрену және өзін-өзі жасау талабын қалыптастыра алады. Жаңа білім парадигмасы бірінші орынға баланың білімін, білігі мен дағдысын ғана емес, оның жеке бас тұлғасын, білім алу арқылы азамат ретінде дамуын қойып отыр. Дәстүрлі оқыту оқушыларға дайын, жаңаша оқыту технологиясы процесін ұйымдастыру, басқару және бақылау болып табылады. Жаңаша оқыту технологиясы — белгіленген мақсатқа нәтижелі қол жеткізуді қамтамасыз етуде оқытудың формасы, әдістері мен құралдарын ашып көрсетіп, оқу бағдарламасында белгіленген оқытудың мазмұнын жүзеге асыру тәсілі.

Жаңаша оқыту технологиялардың бірі — «Оқу мен жазу арқылы сын тұрғысынан ойлауды дамыту» технологиясы — технологиялардың ішіндегі шоқтығы биік, ерекшелігі мол, құнды технология. Әр жаңа технология, жобалар білім саласындағы жаңалықтардың басты мақсат, міндеттері бір- біріне жуық, мәндес болып келетіні бізге мәлім. Білім беру жүйесі тиімділігінің басты көрсеткіштерінің бірі — білім сапасы. Осы жобаның пән мұғалімдері ретінде білім сапасын көтеруге қызығушылықтарын арттыруға тигізген әсері туралы нақты мысалдар келтіріп тоқталғымыз келеді. Ағылшын тілі пәні мұғалімдері есебінде анық байқағанымыз — «Сын тұрғысынан ойлауды дамыту» бағдарламасының стратегияларымен өткен сабақтарда оқушының пәнге деген қызығушылығының артуы. Қызықты болған жерде белсенділік те артады. Мұғалім әр оқушының білім алуға бағытталған іс-әрекетін бақылауға алады. Оқушы жұмыстары жеке жинақ, папкаларда көрсетіледі. Мұғалім тек бағыттаушы ретінде қызмет жасайды, оқушылар жаңа сабақ, ақпараттарды өз бетінше меңгереді. Сыныптағы оқушылар өзгерісі — оқушылардың жаппай тілдік әрекетке түсуі, әрине, таза ағылшын тілінде сөйлемегенмен, көбіне ағылшынша сұрақтар қойып, оған жауап беруге тырысады. Оқушылардың ойлау деңгейлері әлдеқайда жоғарылайды. Белсенділік танытып қызығушылықпен жұмыс жасап жатқанда, тіпті кейде қоңыраудың соғылғанын байқамай да қалады.

Елбасымыз Н.Назарбаев: «Мұғалімдер қоғамның ең білімді, ең отаншыл, ең санампаз бөлігі болып табылады», — деп атап көрсетті. Бұдан біз ұстаздың қоғам өмірінде алатын орны мен олар атқарып отырған міндеттердің айрықша маңыздылығын көреміз.

Ғылым мен техниканың жедел дамыған ақпараттық мәліметтер ағыны күшейген заманда ақыл-ой мүмкіндігін қалыптастырып, адамның қабілетін, талантын дамыту білім беру мекемелерінің басты міндеті болып отыр. Ол бүгінгі білім беру кеңістігіндегі ауадай қажет жаңару оқытушының қажымас ізденімпаздығы мен шығармашылық жемісімен келмек. Сондықтан да әрбір студенттің қабілетіне қарай білім беруді, оны дербестікке, ізденімпаздыққа, шығармашылыққа тәрбиелеуді жүзеге асыратын жаңартылған педагогикалық технологияны меңгеруге үлкен бетбұрыс жасалуы қажет. Өйткені мемлекеттік білім стандарты деңгейінде оқу үрдісін ұйымдастыру жаңа педагогикалық технологияны ендіруді міндеттейді.

Көз ілеспес шапшандықпен дамып, жедел өзгеріп отырған мына дүбірлі дүниеде, Елбасы айтқандай, сана-сезіміміз бен дүниетанымымызға әбден сіңісті болып қалған таптаурын қағидалардан арылып, рухани жағынан серпілуіміз, жаңғыруымыз қажет. Бұл арада рухани жаңғырудың ең басты шарты – ұлттық кодымызды сақтау екенін әрдайым есте ұстап, әлемдік өзгерістерге сай жаңаша ойлау жүйесін қалыптастырғанымыз абзал.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Назарбаев Н. Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру//Егемен Қазақстан.2017. 12 сәуір.

- 2.«Қазақстан – 2050» Стратегиясы – қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты». Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә.Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы//Егемен Қазақстан. 2012. 15 желтоқсан.
- 3.Латинское письмо // Лингвистический энциклопедический словарь;
- 4.«Қазақстан – 2050» Стратегиясы – қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты». Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә.Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы//Егемен Қазақстан. 2012. 15 желтоқсан.
5. Қазақстан ғылымы: талдамалық шолу. Наука Казахстана: аналитический обзор. Астана, 2013. – 192 бет

Узбаева.Б.М., 1 курс студенті
Ғылыми жетекші – философия докторы (PhD) Манасова М.М.
Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті, Қарағанды қ., Қазақстан
Республикасы

«РУХАНИ ЖАҢҒЫРУ: БОЛАШАҚҚА БАҒДАР» БАҒДАРЛАМАСЫН ЖҮЗЕГЕ АСЫРУДАҒЫ ЛАТЫН ӘЛІПБИІНЕ КӨШУДІҢ МАҢЫЗДЫЛЫҒЫ

Тіл, философтардың айтуынша, адам болмысындағы жетістіктердің бірі, ұрпақтар арасындағы қарым-қатынасты реттеуші құрал, халықты біріктіруші. «Тіл - адамның адамдық белгісінің зоры, жұмсайтын қаруының бірі», - деп Ахмет Байтұрсынұлы тілді адам санасындағы ойдың күрделі иірімдері мен әр түрлі психофизиологиялық құбылыстар арқылы қабылданатын ақпараттардың күрделі таңбалық көрінісі ретінде де тануға негіз жасады. Ғалым, алғаш қазақ әліпбиін жасаушы Ахмет Байтұрсынов «...әрбір әріптің қазақ дыбысының табиғатымен сәйкес келуін» ескерткен.

Латын тіліне өту туралы Елбасымыз өзінің 2006 жылғы Қазақстан Халқы Ассамблеясының 12 сессиясында баяндаған болатын. Кейін 2012 жылы «Қазақстан-2050» стратегиясы 2025 жылғы дейін латын әліпбиіне өту туралы міндет жүктеген.

Көптеген ғалымдардың пікірінше латын графикасы қазақ тілінің модернизациялануының көрсеткіші ретінде танылып отыр. Бұл жаңашыландыру қазақ еліндегі басқа тілдердің рөлдік деңгейін төмендетпейді. Керісінше, әліпбидің модернизациялануы - әлемдік тәжірибедегі оң тарихи құбылыстардың бірі. Жаңа тілге өту, жаңа кезеңге өтуге бастама болуы мүмкін. Біз латын тілін - әлемдегі ең кең таралған тілдердің қатарына қоса аламыз.

Латын графикасын халықаралық деңгейдегі коммуникация құралы ретінде емес, ұлттық консолидациясына жүзеге асырушы, рухани қайта жаңғыру факторы ретінде ықпал етуі қажет.

Ахмет Байтұрсынұлының алғаш қазақ әліпбиін жасаған ғалым. «Тіл - адамның адамдық белгісінің зоры, жұмсайтын қаруының бірі» ретінде әрбір әріптің қазақ дыбысының табиғатымен сәйкес келуін ескерткен. Сонымен қатар тілдік терминдерді ұлттық санаға, қоғамдағы өнер құралына лайықтап жасалуын көздеген. Соны жүзеге асыру мақсатында бүгінгі таңда латын тілі компьютерлік құралға негізделіп жасалуының сыры осында.

Бүгінгі күнгі бұқаралық ақпарат құралдары мен зиялы қауым өкілдері арасында кеңінен талқыланып жатқан мәселелердің бірі – қазақ тілін латын әліпбиіне көшіру үрдісі. Себебі, жазу – белгілі бір әріптердің жиынтығы ғана емес, ұлттың өзіндік болмысын танытатын таңбалар жүйесі, сол ұлттың тарихы, мәдениетінің таңбаланған жәдігері. Әр халықтың рухани, мәдени өсуін, ғылымы мен білімінің, барлық саладағы даму деңгейін көрсететін маңызы зор әлеуметтік-мәдени құбылыс. Жазу арқылы өткен мен бүгінгі және болашақ өміріміз жалғастық табады. Ол – ұрпақтар сабақтастығын қамтамасыз ететін

алтын көпір. Ал, жазудың өзгертілуі сол халықтың қоғамдық өмірінің барлық саласына, рухани әлемі мен мәдени деңгейіне, тіпті, әлеуметтік психологиясына әсер етеді.

Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә. Назарбаев «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» атты мақаласында қазақ тілін латын әліпбиіне көшірудің кестесін жасап, алдағы екі жылда ұйымдастыру және әдістемелік жұмыстар жүргізілуі керектігін қадап айтты [1].

Бұқаралық ақпарат деректеріне сүйенсек, бүгінде әлемнің 70% елдері латын жазуы арқылы білімді игеріп, ғылыми зерттеулермен танысуда. Бұл дегеніміз – білім, ғылым, саясат пен техника, мәдениет пен өнер, спорт т.б. қатысты жазбаша ақпараттың барлығы дерлік латын графикасымен беріледі, қоғамдық өмірдегі жаңалықтардың басым бөлігі осы графиканың негізінде таралады дегенді білідерді. Демек, латын әліпбиінің біздің отанымыздың әлемдегі дамыған 30 елдің қатарына қосылу талабының орындалуы жолында маңызды роль атқаратыны сөзсіз.

Түркітөктес халықтар тілінде латын әліпбиі 1926 жылдан бастап қолданылады. Латын әліпбиін алғаш қолданысқа енгізгендердің бірі – Түркия мемлекеті. Біздің елде ХХ ғасырдың 20-жылдары қазақ зиялылары латын әліпбиіне көшу мәселесін көтерді. Қазақ тілінің табиғатына сай әліпби үлгісін жасап, қолданысқа енгізген болатын. Қазақ тіл білімінің, әліпбиінің негізін салған бірегей ғалым А.Байтұрсынұлы: «Біздің заманымыз – жазу заманы: жазумен сөйлесу ауызбен сөйлесуден артық дәрежеге жеткен заман. Сондықтан сөйлей білу қандай керек болса, жаза білу керектігі одан да артық», - деген болатын. Бұл – ХХ ғасырдың басындағы қоғамдағы коммуникациялық үрдістерді зерделеуден туған ой болатын.

Латын әліпбиіне көшу мәселесі өткен ғасырдың 90-жылдары көтерілді де тез басылып қалды. Тілші ғалымдар латын әліпбиіне көшудің тиімді жақтарын жан-жақты дәлелдеп берген болатын. Солардың басты-бастыларын атап көрсетейік:

- шет елдердегі (Қытай, Монғолия, Түркия т.б.) қазақтармен мәдени, рухани байланысты нығайту үшін қажет;

- қазақ тілінің төл дыбыстарын таңбалауда ұтымды мүмкіндіктер туады,

- ол өз кезегінде тіл үйренушілерге жеңілдіктер береді

- қазақ тілінің әуезділігі, орфоэпиялық заңдылығы қалпына келеді;

- түркі тектес мемлекеттердің интеграциялану үрдісіне оң ықпал етеді;

- ағылшын тілін меңгеру оңтайлана түседі;

- Кеңес заманында жазылған, қазіргі заманға қажетсіз дүниелерден арылу үшін, қажетті рухани жәдігерлерді елеп-екшеп алуға мүмкіндік туады.

1929-1940 жылдары латын алфавиті Қазақстанда қолданыста болды. Бірақ, Кеңес Одағы заманында 1940-1941 жылдары Қазақстан Үкіметі қаулысымен кириллицаға көшті. Кириллицада қазақ халқының мәдениеті, әдебиеті және тарихы жазылды. Бұл өткен тарих, оны ешкім сызып тастай алмайды. Бірақ, енді мынадай мәселелер туындап келе жатқаны белгілі: бұрын кириллицамен жазылған шығармалар қайда қалады? Оларды келешек жас ұрпақ оқи алама, - деген заңды сұрақ қойлып келеді. Ол мәселе қазіргі ақпарат заманында техника арқылы жүзеге асуға тиісті [2].

Қазақстан Президенті Н.Ә. Назарбаевтың «Үш тұғырлы тіл» саясаты туралы бастама көтерілген болатын. Онда қазақ тілі арқылы ұлт болып сақталу, орыс және ағылшын тілінде әлемдік кеңістікке, халықаралық байланыстарға шығудың мүмкіндіктері ашылатындығы айтылған. Бұл да өте дұрыс ұсыныс, заманға лайықты өмір сүруге қажетті жағдайлардан туындаған қадамдар деп ұғуымыз керек.

Латын алфавитіне көршілес Өзбекстан, Түркменстан және Әзірбайжан мемлекеттері тәуелсіздік алған уақыттан бастап ерте кірісті. Олар да заман талабына сай даму үшін осы алфавитті өздеріне қабылдады. Бірақ, қай мемлекеттерді алып қарасаңыз да қиындықтар болған. Бұл латын алфавитіне өту кемінде 10 жылдық үдеріс екен.

Енді, алдағы уақытта Қазақстан Республикасының латын алфавитіне өтудің өзіндік қиындықтары болатындығы анық. Онда: алфавит ауыстырып, оны үйрену, сауатты

жазуды меңгеру, бұрынғы шығармаларды қайта аудару және тағы басқа мәселелер бар. Бірақ, қарап отыруға тағы болмайды.

Елбасымыздың «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» бағдарламалық мақаласында Қазақстанның әлемдегі ең дамыған 30 елдің қатарына қосылу үшін, мықты, әрі жауапкершілігі жоғары Біртұтас Ұлт болу үшін рухани жаңғыруымызға, ұлттық бірегейлігімізді сақтауымызға жөн сілтеп отыр. Рухани жаңғыруға нық қадам жасап, болашаққа сеніммен бет алуда алда қолға алатын міндеттерді де саралап берді. Олардың арасында таяу жылдары жүзеге асыруға кірісетін нақ жобалардың арасында – қазақ жазуын латын әріпіне көшіру мәселесі. «Латыншаға көшудің терең логикасы бар. Бұл қазіргі заманғы технологиялық ортаның, коммуникацияның, сондай-ақ, ХХІ ғасырдағы ғылыми және білім беру процесінің ерекшеліктеріне байланысты», – деп, көрсете келе, мақаласында қазақ әліпбиінің жаңа графикадағы бірыңғай стандартты нұсқасын қабылдау, 2 жылда ұйымдастыру және әдістемелік жұмыстар жүргізуді жүктеген болатын.

Латын әліпбиіне көшкенде қазақ тілінің ахуалы қалай болмақ деген мәселе қоғамда қызу талқылануда. Қазақстан ғалымдары латын әліпбиіне көшкен Түркия, Әзербайжан және Өзбекстанның ащы сабақтарын жасырмай алға тартып жатыр. Оларды жинақтасак мыналар:

1. Күні бүгінге латын әліпбиіне 1928 жылы көшкенмен, әлі де түрік тілінің дыбыстық қорындағы бірқатар дыбыстарды таңбалайтын әріптер түріктер әліпби жүйесіне енбей қалған. Өзбектерде де ондай мәселе бар.

2. Әзербайжан, өзбектерді айтпағанда, түріктер сан ғасырлық араб графикаларына негізделген рухани мұраларын пайдалана алмай отыр.

3. Балалар әдебиеті тапшы.

4. Ғылыми әдебиет кирилл графикасында жазылған.

5. Мұғалімдер дайындау мәселесі өз алдына үлкен проблема.

6. Жекеменшік мекемелер іс-қағаздарын латын әліпбиіне көшіруге асықпайтын сияқты көрінеді.

7. Орыс мектептерінде, мысалы, Өзбекстанда, кирилл жазуымен білім береді.

8. Өзбекстанда латын әліпбиінде оқитындар азайған соң, ұлттық баспасөзге де сұраныс азайған. Ол әсіресе орта жастағылар мен үлкендер арасында. Түрік ұлты болса, бодан емес, билеуші, отарлаушы ұлт болған, олардың психологиясы бөлек, ана тілі бәріне ортақ. Азербайжандар мен өзбектер де ана тілдерін толық меңгерген ұлттар.

Латын әліпбиін екі жақты (тиімді және тиімсіз) жақты қарастыруға болады.

Тиімді жақтарын айтсақ:

- орыс тілінің ықпалынан құтылу

- болашақта түркі халықтары латын таңбаларына негізделген ор-тақ әліпбиге көшеді

- латын әрпіне көшу арқылы біз әлемдік кеңістікке жақындаймыз

- компьютерде, ұялы телефондарда осы әріпті қолданатын жастар көп.

Тиімсіз жақтары мыналар:

- Жазбаларды латын тіліне көшіру.

- Жастары үлкен адамдарға қиын болады.

- Тіліміздің дыбыстық ерекшеліктері жоғалуы мүмкін.

Латын графикасы қазақ тілінің модернизациялануының көрсеткіші ретінде танылып отыр. Бұл жаңашыландыру қазақ еліндегі басқа тілдердің рөлдік деңгейін төмендетпейді. Керісінше, әліпбидің модернизациялануы - әлемдік тәжірибедегі тарихи құбылыстардың бірі. Қазіргі жаһанданудың белең алған кезінде, ақпараттық технологиялық кеңістікте, латын графикасы нағыз прагматикалық коммуникациялық құрал. Латын графикасына өту – халықаралық ғылыми-техника тілін ұлттық нақышта меңгеруге жасалған қадам.

Сондықтан, Мәңгілік Ел мұратына ұмтылған Қазақстан халқының ұлттық кодының негізі саналатын рухани жаңғырудың негізі латын әліпбиіне көшу – еліміздің әлемдегі өркениетті мемлекеттердің қатарынан табылуының кепілі болып саналады.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Назарбаев.Н.Ә. Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру /Егемен Қазақстан.
2. Қазақстан ұлттық энциклопедиясы. Алматы, 2004.

Үкенова Г.Ж. 1 курс студенті
Ғылыми жетекшісі –аға оқытушы Бейсенбаева Б.А.
Е.А.Бөкетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университеті, Қарағанды қ.,
Қазақстан Республикасы

РУХАНИ ЖАҢҒЫРУ-РУХАНИЛЫҚ ПЕН ШЫҒАРМАШЫЛЫҚТЫҢ ИДЕЛЫҚ НЕГІЗІ

Қазақстанның тұңғыш президенті «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» бағдарламалық мақаласы ұлттық ойды біріктіріп, жаңаша даму үлгісімен әлемдік деңгейде мәдениетті қалыптастыру екендігін атап өтті. 2017 жылдың 12 сәуірінде баспа беттерінде шыққан бағдарламаның жүзеге асырылуы үшін көптеген жобалар қабылданып жүзеге асырылуда. Атап айтар болсақ, ерекше жобаның бірі- «Қазақстанның үшінші жаңғыру жаһандық бәсекеге қабілеттік» және коммуникациялық өзгертулер енгізу негізгі жобаларды құрайды.

Рухани жаңғыру бағдарламасының қолға алынып жатқан алғашқы тарихи өзгерісі- қазақ әліпбиін кириллицадан латын әліпбиіне көшіру жоспары. Әрине, бұл өзгеріске алғашында қауымның басым бөлігі қарсылығын білдіріп, құптамаған болатын. Кейіннен көптеген түсіндірулер жүргізіліп, пайдалы жақтарын айтып қолайлылығымен еліміздің дамуында тиімді жақтарын ашық айтуы арқылы жаңаша оң көзқарастар қалыптаса түсті. Елбасы 2025 жылға дейін қазақ елінде түгелдей орнап, қабылдануы үшін біршама жұмыстардың атқарылатындығын айтты. ХХІ ғасырда ең ірі тарихи өзгерістің бірі болғандықтан қазақ елі бір кісідей ат салысқаны жөн. Өйткені латын әліпбиін меңгеру- әлем өркениеті бесігінде дамыған елдермен бірге тербеліп, жаңаша бастамаларды тез қабылдай отырып цифрлық технологияларды меңгеру және өркениет көшінен қалмау. Латын қарпі қазіргі кезде жаһанданудың негізгі өзегіне айналды. Латын графикасына көшудің бір қатар себептері бар. Латын қарпіне көшу қазақ тілін дамытуға үлкен үлесін тигізеді. Қазақстан мемлекеті әлемдік экономиканың белді мүшесі болғандықтан латын графикасына көшудің де әсері зор болады. Шет елдермен дипломатиялық қарым-қатынас орнату барысында келісім шарттар жасаудағы тиімділігі де бар. Шет елдік азаматтардың латын қарпі арқылы қазақ тілін үйренуі оңай болатындығы анық. Осындай пайдалы жақтарын ескере отырып латын әліпбиіне көшу сәтті қадамдардың бастамасы болатыны анық.

Рухани жаңғыру бағдарламасының негізгі мақсаты- Қазақстан мемлекетін дамыған 30 елдің қатарына қосу. Бұл елбасының 2012 жылдың 13 желтоқсанында Қазақстан халқына жарияланған «Қазақстан-2050 қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» стратегиясында қо йған міндеттердің бірі болып табылады. Жоғары дамыған алпауыт мемлекеттермен ендігі уақытта экономикалық жағынан ғана емес білім, ғылым жағынан да тереземіз тең түсіп, иық тіресетін уақыттың да келгені шындық. Рухани жаңғыру бағдарламасының келесі жобасының бірі-үш тілде білім беру жүйесін дамыту. Мұндағы маңызды мәселе- кең бұқараның ағылшын тілін игеруі. Мектеп оқушыларына бірінші сыныптан бастап ағылшын тілінің үйретілуі сондай-ақ , жоғарғы оқу орындарында негізгі пәндердің ағылшын тілінде өткізілуі білімге құштар жас ұрпақтарымыздың өз ана тілімізбен ғана шектелмей өзге тілдерде де еркін сөйлей алуы әлемдегі жаңалықтарға жаңаша көзқарастардың қалыптасуына үлкен мүмкіндік береді. Экономиканың қарқынды

дамуы, бұрын соңды болмаған көрсеткіштер көрсетуі ғылым саласындағы ашылулар мен жаңалықтарға тікелей байланысты. Қазіргі уақыт адамдардың бой жарыстыратын емес, ой жарыстыратын заманы. Ғылыми техникадағы үлкен жаңалықтардың бірі- жоғарғы жетекші елде өнеркәсіп орындарында адамдар емес роботтардың қызмет етуі.

Рухани жаңғыру бағдарламасын дамытудағы келесі әдіс «Цифрлық Қазақстан» жобасы. Қазақ елін цифрлық қоғамға айналдыру - 2017 жылдың 31 қаңтарында жарияланған елбасының «Қазақстанның үшінші жаңғырылуы жаһандық бәсекелестікке қабілеттілік» Қазақстан халқына жолдауындағы бағдарламасы болып табылады. Бұл жобаны дамыту үшін – цифрлық экожүйені құру бойынша сапалы жұмыстарды іске асыру. Елбасымыз Н.Ә.Назарбаев өз мақаласында «Ұлттық жаңғыру деген ұғымның өзі ұлттық сананың кемелденуін білдіреді. Оның екі қыры бар. Біріншіден , ұлттық сана сезімнің көк жиегін кеңейту. Екіншіден, ұлттық болмыстың өзегін сақтай отырып оның бір қатар сипаттарын өзгерту» екендігін атап өткен. Ұлттық дәстүрлерімізді сақтап, тарихи ұлы бабаларымызды ұлықтап, келешек ұрпаққа дәріптей отырып, рухани әлем кеңістігінде шаңырағын биікке көтерген дәстүрін берік ұстанған мемлекет ретінде сақтап қалу. Қазақстан мемлекетін дамытуда жан-жақты тиімділігімен ерекшеленетін бағдарламамен қатар ұрпақ тәрбиесі маңызды рөл атқарады. Әр уақытта заманның ағымына байланысты ұрпақтарға қойылатын талап – білім шыңына жетіп бәсекеге қабілеттіліктің мықты болуымен қатар қазақ елін жаңа рухани үдерістермен қайта жандандыру. Ұлт тәрбиесіндегі Отанға деген махаббат, патриоттық сезім ең әуелі тарих сабағынан бастау алады. Өз тарихын жақсы білген ұлт қана болашаққа нақты көз жүгірте алады. Біз тарихымызбен мақтана отырып, сапалы білімді бойымызға сіңіріп елге адал қызымет етсек Отан алдындағы борышымызды өтгенмен бірдей болады. Абай атамыз:

Ақырын жүріп анық бас,

Еңбегің кетпес далаға.

Ұстаздық еткен жалықпас,

Үйретуден балаға, -деп саналы түрде әрекет ету арқылы нәтижелі еңбектің шығатындығын төрт қатар өлеңмен жеткізе білген.

Көшбасшымыздың «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» атты халықтан қызу қолдау тапқан кешегі тұғырнамасын ширек ғасырды артқа тастаған Тәуелсіз Қазақстанның жаһандану дәуіріндегі рухани кеңістігіміздің жаңа бастауы деп бағалауымыз керек. Елбасы Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаевтың бұл мақаласы ел дамуының жарқын үлгісі мен нақты қадамдарын көрсететін келелі ой, салиқалы пікір, батыл шешімдерге құрылған маңызды құжат. Бұл мақалада сананы жаңғырту, ұлттық болмыстан, ұлттық кодтан айырылып қалмай, оны әлемдік құндылықтармен үйлестіріп, Қазақстанның игілігіне жарату жолындағы мақсат-мүдделер туралы өзекті мәселе көтеріліп отыр. Онда ел Президенті Қазақстан үшін қайта түлеудің айырықша маңызды екі үдерісі – саяси реформа мен экономикалық жаңғыруды қолға ала отырып, Біртұтас Ұлт болу үшін болашаққа қалай қадам басатынын және бұқаралық сананы қалай өзгертетіні жөнінде алысты болжайтын көзқарастарымен бөліседі.

Мемлекет басшысы аталмыш жаңғырудың негізгі қызметі мен ерекшеліктеріне ой жүгіртіп, бұл жаңғырудың маңыздылығына тоқталады: «Жаңғыру атаулы бұрынғыдай тарихи тәжірибе мен ұлттық дәстүрлерге шекеден қарамауға тиіс. Керісінше, замана сынынан сүрінбей өткен озық дәстүрлерді табысты жаңғырудың маңызды алғышарттарына айналдыра білу қажет. Егер жаңғыру елдің ұлттық-рухани тамырынан нәр ала алмаса, ол адасуға бастайды. Сонымен бірге, рухани жаңғыру ұлттық сананың түрлі полюстерін қиыннан қиыстырып, жарастыра алатын құдіретімен маңызды». Саяси, экономикалық реформаларда егеменді еліміз бірқатар жақсы нәтижелерге қол жеткізгені баршаға мәлім. Ол адами құндылықтар, рухани қазына, жастарды тәрбиелеу, олардың бойына патриоттық рухты сіңіре білу жұмысында рухани салаға басымдық берудің қажеттілігін алға қойып отыр. Бұл дегеніміз – ұлтымыздың барлық ұлттық салт-дәстүрлерін, мемлекеттік тіліміз бен әдебиетімізді, мәдениетімізді, ұлттық рухымызды

жаңғырту деген асыл ұғымға келіп саяды. Елбасымыздың рухани жаңғыруға, руханиятқа, білім, ғылымға маңыз беруі – үлкен көрегендік пен ұлттың алға ілгерлеуін жылдам қарқынмен жылжытатын қозғаушы күш. Бұл – тәуелсіз еліміздің бақытты болашағы мен алаңсыз келешегі үшін жасалып жатқан жұмыс. Өйткені, рухани байлықтың кемел болғаны бұл жеке азаматтарымыз үшін де, әрбір жеке тұлғадан құралған қоғам, туған еліміз үшін де өте маңызды үдеріс. Н.Ә.Назарбаев бұл ретте, тұтас қоғамның және әрбір қазақстандықтың санасын жаңғыртудың бірнеше бағытына жеке-жеке тоқталады. «Сананы жаңғыртудың» мазмұнын негіздей отырып, Президент жаңғырудың алты бағытын белгілейді:

1. Бәсекеге қабілеттілік;
2. Прагматизм;
3. Ұлттық бірегейлікті сақтау;
4. Білімнің салтанат құруы;
5. Қазақстанның революциялық емес, эволюциялық дамуы;
6. Сананың ашықтығы.

Аталмыш бағыттардың бәрі барынша өзектендірілген және уақыттың талаптарына нақты жауап береді. «Мәңгілік ел» болуымыз үшін бізге ауадай қажетті қасиеттер мен құндылықтардың қайнары тоғысып, ақыл-парасаты толысқан, ғаламдық ғылымды игерген адамдар көп болса, еліміз өркениетті, бәсекеге қабілетті болатыны ақиқат. «Болашақта ұлттың табысты болуы оның табиғи байлығымен емес, адамдарының бәсекелік қабілетімен айқындалады... Сондықтан, әрбір қазақстандық, сол арқылы тұтас ұлт ХХІ ғасырға лайықты қасиеттерге ие болуы керек. Мысалы, компьютерлік сауаттылық, шет тілдерін білу, мәдени ашықтық сияқты факторлар әркімнің алға басуына сөзсіз қажетті алғышарттардың санатында. Сол себепті, «Цифрлы Қазақстан», «Үш тілде білім беру», «Мәдени және конфессияаралық келісім» сияқты бағдарламалар – ұлтымызды, яғни барша қазақстандықтарды ХХІ ғасырдың талаптарына даярлаудың қамы», – деп ашып көрсетеді. Бәсекеге қабілеттілік саясат пен экономикада, білім, ғылымда, технологияда, яғни барлық салада болуы тиіс. Латын әліпбиіне көшу – Мәңгілік Елдің рухани жаңғыруының басы болса, «Туған жер» бағдарламасы жаңа ғасырдағы әлемдік, өңірлік, ішкі-сыртқы тәуекелдерге қарсы тұра алатын отаншылдық тәрбиенің, ұлтжандылықтың кепілі болмақ.

Елбасымыздың «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» атты мақаласын оқып, еліміздің әр азаматы ел болашағы үшін белгілі ой түйіндейді деген ойдамын. Ата-бабаларымыздан мұра болып қалған кең байтақ жерімізді, тарихи-мәдени құндылықтарымызды, тарихымызды, ізгі қасиеттерімізді сақтап және де оларды жаңғыртуымыз қажет. Өйткені ұрпақ санасында ұлттық рух мәңгі қалуға тиіс. Ол үшін біз жастар білімді болуымыз керек. Білім әр адамның рухани азығы. Білімді-саналы ұрпақты өсіру үшін, балалардың бойына ізгілік пен патриоттық сезімді ояту қажет.

Қортындылай келе, Н.Ә.Назарбаевтың «Болашаққа бағдар-рухани жаңғыру» бағдарламасы бірнеше рухани құндылықтарды кірістіре отырып жасаған жобаларды дамыта отырып, әлем өркениетінің шыңына шығып, тарихи сахнада Мәңгілік Елге айналу деп түсінемін. Осынау кең байтақ ұлы дала еліндегі елбасымыз бастаған «Ұлттық рухани жаңғыру» аясында елдің ертеңі жарқын болып, еңсесі биіктей беретініне сенімім мол.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру»/Егемен Қазақстан газеті.-Астана ,2017
2. Алиева Т.Т Рухани жаңғыру
3. Л. Төрешова. Жаңғыру негізі – бірлік пен тұтастық./egemen.kz/article/zhanhghyru-negizi/
4. Н.Оразалин. Рухани жаңғырудың жарқын жолы. –Алматы, 2017
5. Н.Имашева. Рухани жаңғыру - туған жер тұтастығы мен ел болашағының негізі

11 СЕКЦИЯ. САЛАУАТТЫ ЖАСТАР – ЕЛІМІЗДІҢ ТАБЫСТЫ БОЛАШАҒЫНЫҢ НЕГІЗІ

СЕКЦИЯ 11.3 ДОРОВАЯ МОЛОДЕЖЬ – ОСНОВА УСПЕШНОГО БУДУЩЕГО СТРАНЫ

Абдраш Н., Тезекбаева Н., 2 курс студенттері
Ғылыми жетекшісі – оқытушы Джолдаспаева С.Д.
Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті экономика, бизнес және құқық колледжі, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

САЛАУАТТЫ ӨМІР САЛТЫ

«Дені сау сәби әр отбасының қуанышы, бақыты.
Ал денсаулығы мықты сәби халықтың болашағы, Отанының сенімді тірегі.»
С. Назарбаева

«Салауатты өмір салты және өз денсаулығына деген адамның жауапкершілік принципі – міне бұл денсаулық сақтау аясындағы мемлекеттік саясатта және халықтың күнделікті өмірінде басты мәселе болуы шарт» – деп, Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә.Назарбаев халыққа берген жолдауында айтты.

«Денсаулық сақтау» сөзінің мағынасы жергілікті тұрғындар арасындағы түрлі топтардың денсаулығын қамтамасыз ету, сақтау, жақсарту және нығайту барысындағы іс әрекеттерді білдіреді. Адам денсаулығын қорғау және нығайту негізгі заңды акттармен бекітілген. Денсаулық сақтау жүйесін оңтайландыру мемлекеттің әлеуметтік экономикалық саясатының маңызды бөлімі болып табылады. Денсаулық сақтау мақсаты бір, квалифицирленген медициналық көмегі баршаға ыңғайлы болатын, шынайы гуманистік бағытталған мемлекеттік жүйе ретінде қаралады. Денсаулық сақтау жүйесінің приоритетті құрамдас элементіне медицина қызметкерлерінің профилактикалық шаралары, медико-социалдық белсенділіктің дамуы және де халық арасындағы әртүрлі топтарға салауатты өмір салтын насихаттау жатады.

БДҰ мәліметтері бойынша, адамның денсаулығы 50 % өмір салтына байланысты және қайталанып отыратын инфекциялық емес аурулардың (жүрек – қан тамырлары жүйесі аурулары, қант диабеті және т.б.) басым көпшілігінің дамуы адамның өмір салтымен байланысты. Бұған байланысты тәуекелдің жүріс – тұрыс факторларды алдын алу және бақылауын күшейту кешенді жолымен салауатты өмір салтын қалыптастыру және дене шынықтыруды дамыту маңызды болып табылады. Қазақстан Республикасы Үкіметінің қаулысымен және Қазақстан Республикасы Денсаулық сақтау Министрлігінің «Салауатты өмір салты» бағдарламасын жүзеге асыру бойынша шараларды ұйымдастыру туралы сәйкес бұйрығымен бекітілген 2011 – 2015 жылдарға арналған «Саламатты Қазақстан» бағдарламасын жүзеге асыра отырып, Павлодар облыстық салауатты өмір салтын қалыптастыру орталығы облыс емдеу алдын алу ұйымдарында «Денсаулық мектептерінің» жұмысын белсендіруді мақсат етеді. Өйткені, халықтың денсаулық көрсеткішінің төмендеуіне жеткілікті ақпараттанбауы және халықтың салауатты өмір салтын жүргізу мәселесінде белсенділік төмендігі себеп болып отыр.

Денсаулық мектептері – халықтың аурулар туралы ақпараттандыру, науқасты тексеру, емдеу және алдын алу процестеріне, белсенді араласудың көрсеткіш деңгейін жоғарлату орталықтары. Мұнда аурудың дамуын алдын алуға көмектесетін тәуекел факторларымен күресуге, аурудың өршуін алдын алу әдістерін, салауатты өмір салты принциптерін оқытады. Салауатты өмір салты – биоәлеуметтік категория. Салауатты өмір

сүру салтының жоғары немесе төмен деңгейде болуы әлеуметтік – экономикалық жағдайларға байланысты болады.

Салауатты өмір сүру салтының 3 категориясы болады:

- салауатты өмір сүру деңгейі;
- салауатты өмір сүрудің сапасы;
- салауатты өмір сүрудің стилі;

Салауатты өмір сүру деңгейі – экономикалық категория. Адамдардың материалдық және моральдық-рухани қажеттілігі толығымен қамтамасыз етілуі.

Салауатты өмір сүру сапасы - әлеуметтік категория – үй-іші қызмет істейтін орындары неше түрлі адам денсаулығын қамтамасыз ететін комфортты мебельдер мен лабораториялық жабдықтармен қамтамасыз етілуі.

Салауатты өмір сүру стилі – әлеуметтік – психологиялық категория, адамның қоғамдық орындарда өзін өзі ұстап және көрсете білуі.

Дүниежүзілік денсаулық сақтау ұйымы сарапшыларының дерегі бойынша халық денсаулығының 49 – 50 пайызы өмір сүру салтына, яғни адамның өз денсаулығына қалай қарайтынына тәуелді, 17 – 20 пайызы қоршаған орта ерекшеліктеріне байланысты.

Халықтың денсаулығын анықтайтын факторлар: шынайы жалақы көлемі, бір күнгі жұмыс уақытының ұзақтығы, еңбек шарттары, интенсивтілік дәрежесі, мамандық зияндылықтардың бар – жоқтығы, тамақтану сипаты мен деңгейі, тұрғын үй жағдайы, өмір сүру салты, елдің санитарлық және денсаулық сақтау жағдайының деңгейі,

Әлеуметтік факторлар негізделген: қоғамның әлеуметтік-экономикалық құрылымына, білім деңгейіне, мәдениет, адамдар арасындағы өндірістік қатынастар, салт-дәстүрлер, отбасындағы әлеуметтік тұрақтылығы және жеке сипаттамаларға.

Осы факторлардың үлкен бөлігі гигиеналық сипаттамалармен бірге жалпы ұғым «өмір салтын» құрайды. Оның денсаулыққа әсері барлық факторлардың 50 пайыздан жоғары үлесін құрайды.

Салауатты өмір сүру үшін:

- көп ұйықтамаңыз.
- ұзақ жасаған адамдардың дені ұйқыдан ерте тұрған.
- тамақты көп жемеңіз.
- семіздік өмірді қысқартады.
- болашаққа сеніммен қараңыз.
- көп қимылдаңыз, әсіресе зейнетке шыққаннан кейін.
- дәрі-дәрмектерді мейлінше шектеңіз.
- болмашы нәрселерді уайымдай бермеңіз.
- темекі тартпаңыз.
- темекіден барынша аулақ болған жөн.
- міндетті түрде хоббиіңіз болсын.
- сусынды көп ішіңіз, әсіресе суды.
- көңіл-күйіңізді сергіту үшін қара жұмыспен айналысыңыз.
- қою кофе мен қою шайды көп ішпеңіз.
- шаршағаныңызды басу үшін жарты сағаттық ванна қабылдаңыз.

Сонымен, болашағымыз нұрлы, еліміздің ертеңі нұрлы болсын десек, ел болып, халық болып болашағымызды, ұлтымызды, тегімізді жоғалтып алмау үшін нашақорлық, СПИД, ішімдік, темекіден бойымызды аулақ ұстап, қоғамымыздың бұл түнектен арылуының жолын іздеп, салауатты өмір сүру салтын насихаттайық. Халықтың денсаулығы – ел дамуының аса маңызды тұтқасы, болашағымыздың кепілі.

Абдурахманова Ш.А., ученица 10 класса

Научный руководитель: учитель географии и биологии высшей категории Чалапко Л.М.
ЧУ «Школа свободного развития «Альтер», г. Караганда, Республика Казахстан

ЗДОРОВЫЙ ОБРАЗ ЖИЗНИ КАК ОБЪЕКТ ИССЛЕДОВАНИЯ НАУКИ ТЕРАТОЛОГИИ

В ежегодных посланиях народу глава государства Нурсултан Назарбаев постоянно подчеркивает важность здоровой нации для будущего страны. «Здоровый образ жизни и принцип солидарной ответственности человека за свое здоровье - вот что должно стать главным в государственной политике в сфере здравоохранения и повседневной жизни населения. Надо сориентировать семьи на рождение здоровых детей, проповедовать добрые семейные традиции среди подрастающего поколения» - отмечает президент страны в послании народу.

Как убедить молодое поколение в необходимости вести здоровый образ жизни, что важно не только для себя лично, но и для будущего нашей страны? Здоровый генофонд – это цель каждого государства, именно от него зависит вся его жизнь, его настоящее и будущее.

Много сказано о вреде курения, алкоголя, наркомании и т.д., но в большей степени молодые люди не задумываются о том, что все это отражается не только на собственном здоровье, но и оказывает отрицательное влияние на самое дорогое, что есть или будет у человека, на здоровье его детей. Знакомство молодежи с наукой тератологией, может оказать положительное влияние на дальнейшую жизнь и судьбу человека и даст возможность задуматься перед фактом: а что будет если...

Тема актуальна в современном мире, потому что в настоящее время имеют место факты резкого увеличения количества врожденных пороков у детей. Врожденные пороки являются достаточно частыми, осложненными, как правило, тяжелыми страданиями, занимающими одно из первых мест в структуре детской заболеваемости и ранней детской смертности. Показатели популяционной частоты пороков колеблются от 1,27 до 15%, и их частотность неуклонно растёт.

Люди, особенно молодёжь, вступающая во взрослую жизнь, должны знать, при каких условиях возможно появление на свет потомства с патологиями в умственном и физическом развитии. Знать для того, чтобы избежать такого несчастья.

Тератология (от греч. *teras*, род. п. *teratos* - урод и *logos* - наука), наука, изучающая уродства и пороки развития у растений, животных и человека. Являясь – разделом эмбриологии, изучает аномалии развития плода и причины, вызывающие их.

Цели современной тератологии: исследование причин и механизмов возникновения наследственных и ненаследственных врождённых патологических состояний и пороков развития, предотвращение появления у человека врождённых пороков развития. Для такой профилактики важное значение имеет выявление тератогенов с которыми могут сталкиваться люди. Тератогенами являются вредные факторы, вызывающие аномальное развитие плода и его уродства. Уродство - стойкое отклонение организма или его частей от нормального анатомического строения, возникающее в процессе развития.

Тератология человека прогнозирует ход эмбрионального развития при неблагоприятных условиях, определяет методы лечения ребенка еще до его рождения, выявляет влияние болезнетворных факторов на развитие плода, разрабатывает методы их лечения и профилактики.

Зародыш человека более уязвим к внешним воздействиям, чем взрослый организм и в первые две недели развития воздействие внешних тератогенов обычно приводит к гибели зародыша; с 3-й по 8-ю недели - к крупным морфологическим отклонениям; начиная с 9-й недели, у зародыша, как правило, возникают физиологические дефекты.

Критические периоды эмбриогенеза человека, в неделях

Заканчивается формирование органов у зародыша примерно к началу третьего месяца беременности. Отсюда вывод: первые два месяца являются важнейшими в развитии эмбриона человека. Чаще этот срок не воспринимается будущей матерью серьезно, но именно это время формирования организма играет главную роль в судьбе зародыша. Поэтому в этот период для него особенно велика опасность подвергнуться нежелательному воздействию - безвредному для взрослого, но пагубному для будущего ребенка. Медицинский опыт показывает, что внешние факторы, действующие в периоды раннего эмбрионального развития, приводят либо к гибели зародыша, либо к аномалиям его строения. Аномалии развития уродства, возникают главным образом в период, когда происходит закладка органов, когда наиболее активно развивается их форма и устанавливается соотношение их частей.

На развитие пороков у плода влияют следующие факторы: недостаточное и несбалансированное питание матери, кислородная недостаточность; различные заболевания матери, (коровая краснуха, скарлатина, грипп, вирусный гепатит, паротит и др.) и хронические инфекции (туберкулёз, токсоплазмоз и др.); осложнения беременности - токсокозы и присоединившиеся болезни; различные лекарственные средства, особенно



гормональные препараты, применяемые во время беременности; вредные привычки (курение, употребление алкоголя, наркомания, токсикомания); вредные производственные факторы и химические вещества, загрязняющие окружающую среду.

Вредные вещества поступают в организм будущего ребенка двумя способами.
1.Прямым путем (например, ионизирующая радиация, микроволны, ультразвук).
2.Непрямым путем (тепло, холод, травма, психологическая атмосфера, употребление вредных веществ).

В своей работе мне хотелось бы подробнее остановиться на самых распространенных вредных привычках молодых людей в нашей стране, являющихся типичными для всего мира, которые вызывают различные патологии у будущего поколения.

Курение во время беременности уменьшает шансы благоприятного завершения внутриутробного развития ребёнка в 2 раза. Следствием данной привычки является частая смертность детей, задержка роста в утробе, а также снижение интеллектуального потенциала новорожденного. Врачами был выявлен следующий факт: у таких детей развитие аутизма случается на 40% чаще, а причиной этого является кислородное голодание ребенка в утробе матери, которая курит. Конечно, не факт, что у курящей женщины обязательно родится ребенок с какими-то видимыми отклонениями, но если

этих отклонений не видно, то еще не значит, что их нет. Так к 16-ти годам у ребенка может развиваться ожирение или диабет. К тому же такие дети сами чаще начинают курить, подвергая, следовательно, опасности и своих будущих детей. Курение во время беременности также связано с проблемами в поведении и обучении детей.

Употребление алкоголя мужчиной неизбежно сказывается отрицательно на потомстве, но женщина несет гибельные последствия будущему ребенку с большей вероятностью во много раз. Алкоголь быстро проникает в кровь, легко проходит различные барьеры и прямо или опосредованно может воздействовать на яйцеклетку, генетический аппарат которой "открыт" для алкоголя. Алкоголь приводит к задержке роста плода, задержке общего развития, множественным аномалиям суставов, порокам сердца. Такие дети отличаются повышенной возбудимостью, у них могут развиваться судороги, неразвитость мозжечка. Последствием алкоголизма могут быть также дефекты органов: аномалии суставов, конечностей, пороки сердца, фиброз печени, нарушения половых органов. У многих детей, родившихся от родителей-алкоголиков, врачи отмечали несоответствие роста и развития возрасту, различные черепно-лицевые уродства в сочетании с аномалиями конечностей, сердца, половых органов, зрительного и слухового анализаторов, расстройствами речи, неврозами. Чаще такие дети имеют тяжелые нарушения психического развития. Им свойственны агрессивность, склонность к бродяжничеству и правонарушениям.

Если будущая мать - наркоманка, тогда резко возрастает вероятность рождения ребенка с расщеплением твердого нёба, возникновением волчьей пасти и заячьей губы. Если женщина принимала наркотики, наблюдаются самопроизвольные аборт, преждевременные роды, задержка внутриутробного роста и внутриутробная гибель плода, преждевременная отслойка плаценты, дефекты развития конечностей, аномалии мочевыводящих путей, инсульт головного мозга.

К сожалению, в реальной жизни соблюсти все условия для исключения возможности появления ребенка с различными формами патологии, как правило, невозможно. Но отказаться от «добровольных» тератогенов, таких как курение, прием алкоголя, наркотиков, самостоятельное использование лекарственных препаратов - просто необходимо! Ибо в этом залог здоровья будущего ребенка.

Список использованной литературы:

1. Фогель Ф., Мотульски А. Генетика человека. - М.: Мир, 1990. (в 3-х т.)
2. Бочков Н.П., Чеботарев А.Н. Наследственность человека и мутагены окружающей среды. - М.: Медицина, 1989.
3. Лазюк Г.И. Тератология человека. - М.: Медицина, 1991.

Алпысбаева Д.А., студентка 1 курса
Научный руководитель – Гаак А.Ю

Карагандинский экономический университет Казпотребсоюза, г.Караганда, Республика
Казахстан

ЙОГА КАК ОДНА ИЗ ДРЕВНЕЙШИХ СИСТЕМ ОЗДОРОВЛЕНИЯ ДУХА И ТЕЛА

Йога – учение, дошедшее до нас из глубины веков и упомянутое в самых древних источниках, учение отголоски которого можно встретить практически во всех религиях, ритуальных практиках и эзотерических школах. Как утверждают, родина йоги – древнейшая на Земле цивилизация – Арктида. Эта цивилизация процветала много тысяч лет назад на материке, соединяющим Америку и Евразию. После глобальной катастрофы, она исчезла в водах Северного Ледовитого океана. Археологические находки позволяют с определенностью утверждать, что учение йоги было известно уже 2,5 тыс. лет до н.э.

Именно к этому периоду относят изображения йогов в характерных позах, найденные в раскопках древней культуры Мохенджо-Даро.

В ведический период (с XV по VI в. до н.э.) в Индии появились Веды – священные книги индийских мудрецов, а затем комментарии к ним – Упанишады. Веды и Упанишады способствовали развитию философской мысли в Индии, создав целый ряд философских школ, к одной из которых относят и систему йоги. Однако йога, считаясь одной из шести традиционных систем индийской философии, признается всеми этими философскими системами как общий метод и практическое средство познания мира.

Обратимся к историческим корням, к истокам учения йоги. Научная традиция приписывает выделение учения йоги как самостоятельной системы легендарному индийскому мудрецу Патанджали (11-1 век до н.э.). По традиции древних мудрецов Патанджали не претендует на авторство в создании философской системы йоги. Он лишь собирает устные данные, дошедшие до него и комментирует их в духе единого учения.

В оригинальном учении Патанджали йога подразделяется на восемь частей:

- 1) яма – ограничения во взаимоотношениях с людьми и с природой;
- 2) нияма – предписания образа жизни;
- 3) асана – разнообразные позы и положения тела;
- 4) пранаяма – дыхательные упражнения, связанные с набором энергии;
- 5) пратьяхара – контроль и ослабление потока восприятия, психическая релаксация;
- 6) дхарана — концентрация мысли;
- 7) дхьяна — медитация, регулируемый поток сознания;
- 8) самадхи — измененное, экстатическое состояние сознания.

Эти восемь ступеней или этапов, называемые восьмеричным путем, составляют классическую систему йоги. Можно видеть, что это учение охватывает как бы три больших пласта, три, казалось бы, самостоятельных направления развития человека. Во-первых, это этическая, нравственная сфера (яма и нияма), во-вторых, это физическое развитие, совершенствование тела (асана и пранаяма) и в-третьих, это развитие психических сил человека (последующие четыре ступени). Если представить себе восьмеричный путь в виде лестницы, то ее фундаментом будут служить духовные внутренние ценности – твердые моральные устои, принципы и нормы межличностных отношений. От них путь индивидуального развития ведет через совершенствование физического тела к достижению удивительных способностей и особых состояний сознания.

Последняя ступень восьмеричного пути — это самадхи, творческое озарение, особое состояние тела и ума, когда перед человеком исчезают границы, отделяющие его от большого мира, в котором он живет. Некоторые авторы так и называют это состояние — космическое сознание. Те, кто хоть раз испытывал такое состояние, пусть даже считанные секунды, описывают его как лучшие, наиболее значимые мгновения своей жизни. Йога же учит сознательному достижению состояния самадхи. Достижение самадхи является вершиной восьмеричного пути, поэтому йогом в полном смысле слова можно называть человека лишь тогда, когда он может уверенно выходить в такое экстатическое состояние.

Распространение йоги в нашей цивилизации было связано с выделением из единой некогда системы йоги отдельных направлений, акцентирующих внимание на каком-либо частном звене этого учения. При этом ученик мог выбирать то или иное направление личного самосовершенствования в зависимости от своих индивидуальных особенностей и склонностей.

Среди таких частных направлений йоги можно отметить следующие:

- хатха-йога, направленная в основном на развитие физических и физиологических функций организма, ее связывают обычно с четырьмя первыми ступенями Патанджали;
- раджа-йога, рассматривающая развитие высших психических функций человека и охватывающая четыре последующие ступени восьмеричного пути;

- карма-йога, связанная с гармоническим развитием социальных, общественных отношений личности;
- бхакти-йога, связанная с совершенствованием человека в эмоциональной сфере, в любви к ближнему, к природе, к Богу;
- джнани-йога, связанная с развитием мышления человека, расширяющая границы и возможности его познания.

Основу физических упражнений в йоге составляют асаны – это упражнения, связанные с медленными, умеренными движениями и состоянием покоя тела в сочетании с правильным дыханием и расслаблением. Согласно легенде, бог Шива открыл и дал человеку позы тела, предназначенные для сохранения здоровья и достижения высшего уровня сознания. В классической литературе упоминаются 8 400 000 асан. Из них лишь менее сотни используются йогами в настоящее время и только два-три десятка их них считаются наиболее важными и достаточными для гарантии полноценного здоровья на всю жизнь.

Ученые и специалисты сегодня еще только пытаются разобраться и понять, что такое йога и кто такие йоги. При этом у них возникают определенные трудности, поскольку современная научная методология пока плохо справляется с адекватной оценкой теоретических основ йоги и ее практических результатов. Хотя практика йоги и строго индивидуальна, она способствует эволюционному развитию не только отдельных людей, но и целых коллективов. Современные условия — возвращение человеку его прав, открытость и гуманизация общества – упрощает, способствует внедрению принципов йоги в образ жизни каждого человека. Йога открыта для всех. Каждый может взять из нее столько, сколько сможет.

Список использованной литературы:

1. Йога Сутры Патанджали. Перевод Е.П. Островской и В.И. Рудого. (М., Наука, ГРВЛ., 1992), а также Йога Сутры, перевод и комм. Свами СатъянандыСарасвати (Минск, изд-во Ведантамала 2006), Йога Сутры, перевод и комм. Б.К.С. Айенгара (М., изд-во Сарасвати, 2006)
2. Хатха Йога Прадипика. С комментариями Свами МуктибодханандыСарасвати и Свами СатъянандаСарасвати (М., изд. К.Кравчука, 2003)
3. Хатха Йога Прадипика, ГхерандаСамхита, Шива Самхита и др. Пер. А.Ригина. (В сборнике «Путь Шивы». Антология древнеиндийских классических текстов. Киев. Обществоведической культуры, 1994.)

Балкыбекова Ж.М., студентка 2 курса

Научный руководитель – старший пред., магистр Сыздыкова С.А

Карагандинский экономический университет Казпотребсоюза, г. Караганда, Республика Казахстан

ЖАСТАР ДЕҢСАУЛЫҒЫ – ЕЛІМІЗДІҢ БАСТЫ БОЛАШАҒЫНЫҢ НЕГІЗІ

Кез келген елдің жоғары деңгейде өркендеп дамуының басты алғышарттарының бірі – халқының мықты денсаулығы. Міне, сондықтан да Тұңғыш Президентіміз Нұрсұлтан Назарбаев Тәуелсіздіктің алғашқы жылдарынан бастап Қазақстанның денсаулық сақтау саласының халықаралық стандарттарға сай болуына, инновациялық технологиялардың емдеу орталықтарында кеңінен қолданысқа енгізілуіне және денсаулық сақтау мекемелерінің білікті мамандармен қамтамасыз етілуіне барынша басымдық берді.

Ел Президентінің “Қазақстан - 2030” жолдамасындағы ұзақ мерзімді басымдықтың бірі–“Қазақстан азаматтарының денсаулығы, білімі мән әл ауқаты” тармағында,“...азаматтарымыздың өз өмірінің аяғына дейін сай болуы және оларды қоршаған табиғи ортаның

таза болуы үшін” азаматтарымызды салауатты өмір салтына әзірлеу қажеттігі көрсетілген. Бүгінгі таңда өз тәуелсіздігін алған егеменді еліміз осы бағытта Қазақстан мектептеріне жан-жақты дамыған, денсаулығы мықты, салауатты өмір салтын мұрат тұтқан дара тұлғаларды тәрбиелеу басты талап етіп қойылған. Қазақстан азаматтарының денсаулығын нығайту, салауатты өмір салтын ынталандыру туралы елбасының жолдауын, егемендіктің кілтін ұстар жастардың болашағына апаратын, алтын сүрлеу десе болады. “Дені сау адам - табиғаттың ең қымбат жемісі” деп тегін айтылмаған.

Атамыз қазақтың «Бірінші байлық - денсаулық», яки болмаса «Денсаулық – терең байлық» деген даналық мәтелдері тіршіліктің нағыз өзегінен алынған емес пе? Денсаулықтың қадірін, маңызын айрықша ұғынып барлық игіліктен жоғары санаған. Тағы да «Ауырып ем іздегенше, ауырмайтын жол ізде» деп жан мен тән саулығын қоршаған орта аясында дұрыс сақтап және нығайтуға түрлі пайдалы әрекеттер жасап отырған. Жасырары жоқ, күні бүгінге дейін небір ғұлама ғалымдар, біліктілігі күшті дәрігерлер де «Денсаулық деген не?» деген сұраққа әлі толымды, тұшымды, дәл анықтама бере алмай келеді. Денсаулық – жан, тән және адамның әлеуметтік жағдайының қоңдылығы. Жуырда ғана өткен дәрігерлер мен провизорлардың съезінде сөйлеген сөзінде еліміздің президенті Н.Ә.Назарбаев: «Халықтың денсаулығы – ел дамуының аса маңызды тұтқасы, болашағымыздың кепілі» деп тағы да айрықша айқындап атап өтті. Сонымен қатар келешек атқарылатын істердің басты стратегиялық бағыттарын да көрсетті.

✓ Бірінші: балалар мен жасөспірімдердің денсаулығына айрықша көңіл бөлу.

✓ Екінші: халықты қол жетерлік және саналы медициналық көмекпен қамтамасыз ету.

✓ Үшінші: отандық медицина ғылымын дамыту.

Аталмыш бағыттардың ішінде жастар денсаулығына келетін болсақ, жастар — бұл мемлекеттің негізгі тірегі бола отырып, болашақта ел басқаратын ұрпақ өкілдері. Бүгінгі таңда жастар ортасындағы маскүнемдік, нашақорлық, жұмыссыздық, қылмыс пен өз бетімен кетушілік, рухани азып-тозушылық туралы жиі айтылады. Мұндай теріс ағымдардың белең алғандығын жасырмаймыз. Қазіргі таңда қоғамды алаңдататын аталған сипаттағы мәселелер.

Елімізде 2015 жылдың желтоқсан айының мәліметтеріне сүйенсек, қауіпті нашақорлықпен айналысатындар саны өсіп барады. Есірткінің медициналық-әлеуметтік проблемалары республика орталығының мәліметіне қарағанда, бұл кеселге тәуелді болғандардың саны 250 мыңнан асады екен. Ал 1,5 млн-дай адам нашақорлыққа бейімділік сәтінде отпен ойнағандай әрі-сәрі күй кешуде. Әсіресе кәмелетке толмағандардың әлгіндей қатерлі дертке әуестене түсуі қатты ойландыруы тиіс. Міне, сондықтан да қоғамымызда ертеңгі болашағы үшін мұндай тағылымды шаралардың өткізіліп тұруы ғанибетті іс болмақ. Жылына БҰҰ-ның сараптауы бойынша есірткінің негізгі массасы 65% Орта Азия арқылы өтеді, ал Қазақстан арқылы жылына 150 тонна өтеді. Қазақстан Республикасы бойынша 47 мың адам есірткіні қолданатындар тізімінде. Қазақстан жерінде жеңіл есірткіден гөрі өте улы түріне көбірек сұраныс болып жатыр. Республикадағы есірткіні көп пайдаланатын нашақорлар саны қарқынды өсіп келе жатқан қара дақтар. Мысалы: Теміртау қаласында 2015-2016 жылдары, 9 ай ішінде 633 нашақор бар екені анықталып, 111 заңды бұзғандықтан істері сотта қаралған. Өз облысымызда 20 мың 732 нашақор, 637 СПИД ауруына шалдыққандар тіркелген. Осылардың 48%-ы қылмыскерлер. Дүниежүзілік денсаулық сақтау ұйымы сарапшыларының дерегі бойынша халық денсаулығының 49-50 % өмір салтына, яғни адамның өз денсаулығына қалай қарайтынына тәуелді, 17-20 % қоршаған орта ерекшеліктеріне байланысты. Сонымен қатар денсаулық қатерінің негізгі факторларына мыналар да енеді: қозғалыс күшінің кему салдарынан қимылдың кемуі (гиподинамия) дене массасының артуы, жүйесіз тамақтану, қоршаған орта нысандарының барлығының көптеген уытты заттармен ластануы, өндірісте және тұрмыста күйзеліс туғызатын жағдайлар, зиянды әдеттердің – шылым шегу, алкоголь пайдалану, нашақорлық көп таралуы. Осындай жат, жаман әдеттерден

бойымызды аулақ ұстап, төзімділік, табандылық танытып, адамгершілік қасиеттерді жоғары ұстай білуіміз керек. Болашағымыз нұрлы, еліміздің ертеңі нұрлы болсын десек, ел болып, халық болып болашағымызды, ұлтымызды, тегімізді жоғалтып алмау үшін нашақорлық, СПИД, ішімдік, темекіден бойымызды аулақ ұстап, қоғамымыздың бұл түнектен арылуының жолын іздеп, салауатты өмір салтын насихаттауға шақыруымыз қажет. Біздің елімізде де маскүнемдікке салынушылардың атап айтқанда жастардың саны айтарлықтай. Ішімдікке құмартып, маскүнемдікке салыну- ішкіш адамның өзі мен отбасына ғана емес, бүкіл елге, қоғамға зиянын тигізуде.

Маскүнемдік, шылымқорлық, нашақорлық-адамның үш жауы. Олардың шырмауына бір оралған кісінің қайтып құтылуы қиынға соғады. Сол себептен болуы керек маскүнемдікпен тиянақты күрес жүргізу мәселесін ерте заманнан бері қарастырып, іске асырып отырған. Орта ғасырларда маскүнемдікке қарсы күрес мемлекет тарапынан адамды жазалау түрінде жүргізілген. Мысалы: Францияда көп уақыт маскүнемдікке салынған адамдарға жұрт алдында тәнін таяқтау, құлағын кесіп алу, жер аудару жазалары қолданылған. Ал Ресейде болса мас болып полицияның қолына түскен адамдар сотқа тартылған. Бұл мәселелер бүкіл дүниежүзіндегі басты мәселеге айналып отыр. Бұл туралы Қазақстан Республикасының Президенті Н.Назарбаев барша халыққа арналған «Қазақстан 2030» жолдауында: «Жеткілікті құралдар болмай тұрған жағдайда ауруларға қарсы күрес пен денсаулықты нығайту жөніндегі біздің стратегиямыз азаматтарымызды салауатты өмір салтына әзірлеуден басталады.

Жастардың денсаулығына кесепатын тигізетін тағы бір үлкен мәселе ол- ұялы телефон болып отыр. *Қазіргі жастар көбінесе бар қызықты ұялы телефоннан тапты. Жастарды ата-ана емес, ұялы телефон тәрбиелейтін күйге жеттік. Күні бойы қалтасынан түспейтіні өз алдына, «жастанып» жататындардың қатары калың.* Дәрігер мамандар ұялы телефон қаншама емі жоқ аурудың көзі деп дабыл қақса да, оған селт еткен біз жоқ. Қалта телефон денсаулыққа ғана емес, білім алуымызға да кедергі болуда. Сабақ барысында оқушылар мен студенттердің басым бөлігі телефон қолданады. Не кереметі барын әлі түсінбей әлекпіз. Ұялы телефонға бесіктегі бөбек те құмар. Дәрігерлер технологияның зардабы уақыт өте байқалады деген пікірде. Бірақ қалта телефонның құрсауында кетіп бара жатқан жеткіншектерді күнде көрудеміз. Қалай болғанда да, ұялы телефон ұямызды бұзбайды деген ойдамын. Жастар арасындағы нашақорлық пен маскүнемдікке қайта оралсақ, оның алдын алу үшін мен мынадай деректер мен цифрларды ұсынғым келіп тұр. Тағы да айтарым, өкінішке орай көптеген азаматтарымыз өз денсаулығын сақтауға және нығайтуға жауапты емес, немқұрайды қарайды. Тіпті денсаулығы өзіне емес, тек дәрігерлерге қажет сияқты медицинаға тұтынушылық немесе масылдық пиғылы бар. Дәрігерлер қанша ескертсе де жаман әдеттерден арылғысы келмейді. Темекі тартады, насыбай атады, салынып арақ ішеді. Адам денсаулығына зиянын тигізетін жат әдеттерден аулақ болғаны жөн. Енді оларға не жататынына тоқтала кетейік: Олар – темекі тарту, спирттік ішімдіктерге, есірткілік заттарға салыну. Арақтың орнына қымыз бен қымыран іш, темекі тартудың орнына таза ауада көбірек жүр. Жастарға есірткіні пайдаланба, көңіл көтеретін мәдени көпшілік орындарына баруды әдетке айналдыр дер едім. Еңбек адамды тәрбиелейді. Сондықтан жұмыс істеуден қашпаған жөн. Жалқаулыққа салынудың соңы жақсылыққа апармайды.

Қоғамдық сана мен мораль маскүнемдікке, нашақорлыққа, шылымқорлыққа барынша қарсы болуға тиіс. Қарсы бағытқа – салауатты өмір салтын алуға болады. Салауатты өмір салтына денешынықтыру, спорт, дене тәрбиесі, туризм, халықаралық туризм, табиғатқа серуен, таза ауада жүру жатады. Кешкі тамақтан соң, таза ауада бір-екі сағат серуен құрып, ұйықтаудың пайдасы зор. Ұйқы 7-8 сағаттан кем болмауы тиіс. Әр адам жыл сайын бір рет еңбек демалысын тиімді пайдаланғаны жөн. Барлық кезде тамақты жанадан дайындап ішкен дұрыс. Алланың табиғатты адам үшін жаратқанын және парыз еткенін, тіршілігінде қажетіне дұрыс пайдалануды, денсаулығына зиян келмейтіндей жағдайда болуын қадағалауды салауатты өмір салты деп ұғамыз.

Жалпылап айтқан кезде, салауатты өмір салты дегеніміз – тек қана зиянды әдеттерден бас тарту ғана емес, бұл өз денсаулығына деген жауапкершілікті сезіну, жанұяда бақытты тұрмыс құру, бос уақытты мағыналы өткізу, адамның рухани жан – дүниесін байыта түсу мен дене тәрбиесімен айналысу, осының бәрі қоғамдық мүддемен ұштасатынын, сонымен тоғысатынын түсіну, яғни Қазақстан азаматы деген атаққа қай жағынан болса да лайықты болу.

Салауатты өмір салтын қалыптастыру бойынша басты ғылыми- әдістемелік мекемелер жұмыс істеуде. Бұл мекемелердің құрылымдық негізін облыстық және қалалық салауатты өмір салты орталықтары мен денсаулықты нығайту орталықтары құрайды.

Осы шараларды іске асыру мақсатында Президенттің өкімімен 1999 жылы Қазақстан Республикасының мемлекеттік жастар саясаты тұжырымдамасы қабылданған. Оның негізгі бағыттары: жастар құқықтары мен бостандықтарын қамтамасыз ету, кәсіптік, рухани және дене тәрбиесінің дамуына жағдай жасау, жас таланттарды жан- жақты қолдау, жастардың қазіргі жағдайға бейімделу жүйесін қалыптастыру, жастар бірлестіктерін дамытуға жәрдемдесу.

Салауатты өмір салтын қалыптастыруда дене тәрбиесінің маңызы зор. Жастарды болашақтың тірегі болатын, денсаулығы мықты азамат ретінде қалыптастыру керек. Елбасымыз қазіргі жастардың болашағына зор сеніммен қарап, үміт артады. Яғни, дені сау, білімді, білікті, жан-жақты қалыптасқан болашақ жастарды елестетеді. Елбасымыздың қолдауымен 2003 жыл – денсаулық жылы болып жарияланғаны белгілі, расында да бүгінгі таңда еліміздің ақсақалдарынан кішкентай баласына дейін дене тәрбиесіне ерекше мән беруі болып отыр.

Қорыта келгенде, бүгінгі Қазақстандық жастардың сенімі мен жауапкершілік мүдесінен шығуға мүмкіндіктері бар екенін айта кетіп, жастар қоғам белсенділігінің негізгі құраушысы екендігін ескеріп, салауатты қоғам болу үшін өз құқықтары мен бостандықтарын Қазақстан Республикасының Конституциясында белгіленгендей пайдалануға және де Қазақстан Республикасындағы мемлекеттік жастар саясатын толық жүзеге асыру үшін атсалысу керек.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. <https://surak.baribar.kz/491891/>Баяндама: "Салауатты жастар- алауатты қоғам", Рахимжанова Р.К, 19 қараша 2013 жыл.

2. Назарбаев Н.Ә. Рухани байлық және мәдениет – қоғамның басты құндылықтары. // Егемен Қазақстан // . 2012 жыл.

Қазақстан Республикасының 2030 стратегиясы.

Бахсултанова А.Е., студентка 1 курса

Научный руководитель – старший преподаватель Матушкин Г.Ю.

Карагандинский экономический университет Казпотребсоюза, г. Караганда, Республика Казахстан

ФИЗИЧЕСКАЯ КУЛЬТУРА И ЛИЧНОСТЬ

Известно, что разностороннее развитие личности не мыслится без определенного развития ее физического потенциала. Физическая культура - важный аспект общей культуры личности. Это – нетождественное физическому развитию понятие, одна из граней сложного феномена, который отражен в понятии «физическая культура». Физическую культуру также следует понимать как важную составную часть процесса и результата образования. И дело не только в том, что подлинное гармоничное развитие личности предполагает укрепление её здоровья, мускульной силы и выносливости, постоянное поддержание достигнутой физической формы.

Общеизвестен положительный характер воздействия физической культуры под руководством добросовестных и квалифицированных педагогов, тренеров на становление личности человека. На мой взгляд, одной из центральных характеристик физической культуры является действенное участие данного феномена в процессе формирования и развития одной из основополагающих ориентации не только растущего, но и вообще, всякого человека - ориентации на здоровый образ жизни. Данный вопрос актуален для всего российского общества, а для определенной части молодежи стоит как проблема жизни и смерти, что связано с растущей опасностью алкоголизма и наркомании не только для физического, но и для духовного здоровья нации. Существовавшие в достаточно большом числе еще в совсем недалёком прошлом бесплатные спортивные кружки, клубы, секции при школах, различных организациях, детско-юношеские спортивные школы порой успешно противостояли негативному влиянию окружающей среды на сознание школьников. При должном уровне разъяснительной работы и организации, как в урочное, так и во внеурочное время, физическая культура является одним из организующих факторов для части подрастающего поколения, вносит определенный координирующий момент в свободное время молодых людей. Это особенно важно для школьников в силу недостаточной определенности их внутреннего ценностного мира и противоречивости взглядов на досуговую деятельность, тем более в условиях нашей драматической эпохи.

Физическая культура способна помочь человеку с детских лет научиться ценить время, организовывать свой распорядок дня, получить подкрепленное практикой представление о самоконтроле, самокритике. Командные виды спорта, игры на уроках физкультуры способствуют в определённой степени не только выработке духа коллективизма, сотрудничества, но и, очевидно, закреплению в сознании молодого человека основ системного подхода во взглядах на различные явления окружающей действительности. Индивидуальные виды спорта являются для человека одним из средств заглянуть в себя, выявить, проявить те или иные черты характера, научиться анализировать и не повторять свои просчёты и ошибки. Вообще же спортивные состязания, как известно, способствуют формированию у молодого человека здорового честолюбия, чувства собственного достоинства, стойкости, способности «держать удар» не только на спортивной площадке, приучают его к духу честной конкуренции, что особенно важно в современных условиях. Не следует, естественно, преувеличивать роль физической культуры в становлении внутреннего мира молодых людей, однако нередко она бывает достаточно эффективным средством направить их энергию в конструктивное русло. Мировоззренческая позиция, слова, поведение учителя физкультуры, тренера иногда становятся для многих более значимыми ориентирами в жизни, чем старания и наставления других педагогов. Таким образом, никак нельзя сбрасывать со счёта воздействие физической культуры на развитие различных сторон личности растущего человека в непростых условиях российской действительности. Выдающийся французский общественный деятель второй половины прошлого века Пьер де Кубертен оказал существенное влияние на возрождение отношения к Олимпизму, Олимпийскому движению, их сердцевине - спорту как к специфическим средствам, способам и формам для решения, в первую очередь, воспитательных и образовательных задач.

Акцентирование внимания на данном аспекте деятельности Кубертена дает возможность глубже осмыслить сущность его олимпийской идеи - приоритет в ней воспитательной, образовательной функции, ее гуманистическую, демократическую направленность. Задумав возродить Олимпийское движение, Пьер де Кубертен стремился, прежде всего, создать воспитательное движение, целью которого являлось формирование у человека способности и потребности к постоянному саморазвитию, самосовершенствованию не только в спорте.

Спорт, физическое воспитание для каждого человека являются одним из источников внутреннего совершенствования независимо от его будущей профессии. Олимпизм, спорт,

физическая культура помогают выявить, осознать и принять молодому человеку общечеловеческие ценности: дружба, равноправие, право на жизнь, свободу и поиск счастья, самопожертвование, справедливость, красоту. Отечество и некоторые другие. При должной организации физическая культура участвует в развитии у молодых людей высоких моральных и эстетических качеств. Физическая культура, опирающаяся на гуманистическое мировоззрение, должна стать органичной частью, элементом системы образования, дополнять эстетическое, нравственное, духовное воспитание подрастающего поколения.

Список использованной литературы:

1. Аксенов Григорий Михайлович. Педагогические идеи Кубертена и их современное значение: Дис. канд. пед. наук: 13.00.04 : Москва, 2003. – 172 с.
2. Бароненко В.А., Рапопорт Л.А. Здоровье и физическая культура студента: учебное пособие для студентов сред. проф. заведений 2-е изд., перераб. – М: Альфа-М: ИНФРА-М, 2010. – 336 с.
3. Теория и методика обучения предмету «Физическая культура»: учеб. пособие для студентов высших учебных заведений, обучающихся по специальности «Физическая культура» / [Железняк Ю.Д., Минбулатов В.М. Кулишенко И.В., Крякина Е.В.]; под ред. Ю.Д. Железняка. – 4-е изд., перераб. - М.: Изд. центр «Академия», 2010. – 272 с.
4. Сайганова Е.Г. Физическая культура. Самостоятельная работа: учебное пособие. Бакалавриат / Е.Г. Сайганова, В.А. Дудов. – М.: Изд-во РАГС, 2010. – 228 с.

Бурдина Л.Ю., студентка 3 курса

Научный руководитель – м.п.н., старший преподаватель Назарова А.М.
Карагандинский государственный университет имени академика Е.А. Букетова,
г.Караганда, Республика Казахстан

К ВОПРОСУ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ СТУДЕНЧЕСКОЙ МОЛОДЕЖИ

«В своем Послании народу Казахстана «Стратегия «Казахстан-2050»: Новый политический курс состоявшегося государства» Глава государства отметил, что «...физическая культура и спорт должны стать особой заботой государства. Именно здоровый образ жизни является ключом к здоровью нации».

Физическая культура как учебная дисциплина хорошо знакома большинству студентов с детства. В то же время в высшей школе её назначение как учебной дисциплины определено тем, что вклад физкультурного образования в общее высшее образование должен состоять в обеспечении студентов всеми аспектами знаний о жизнедеятельности человека, о его здоровье и здоровом образе жизни. А также в овладении всем арсеналом практических умений и навыков, обеспечивающих сохранение и укрепление здоровья, развитие и совершенствование его психофизических способностей и качеств личности[3].

Приказом Министра образования и науки Республики Казахстан от «17» июня 2011 г. № 261 физическая культура объявлена обязательной дисциплиной гуманитарного образовательного цикла, включающая в себя 360 академических часов.

Вопрос о заинтересованности студентов занятиями физической культурой является актуальным в нашем обществе, ведь в настоящее время в учебную деятельность студента внедряются инновационные программы, методы, увеличиваются аудиторные занятия, объем заданий, информационная и психоэмоциональная нагрузка на студента, учащийся все больше времени уделяет работе с компьютером. Все это негативно влияет на здоровье студента и порождает проблему физического воспитания студенческой молодежи[4].

Физическая культура является фундаментом психофизического развития и совершенствования молодого поколения. Занятие физической деятельностью ведет к формированию устойчивых потребностей, интересов и мотивов в двигательной активности, что имеет большое значение для достижения целей в будущей профессиональной деятельности молодых специалистов. 1

Целью физического воспитания в вузе является содействие подготовке гармонично развитых, высококвалифицированных специалистов. В процессе обучения в вузе по курсу физического воспитания предусматривается решение следующих задач:

- воспитание у студентов высоких моральных, волевых и физических качеств, готовности к высокопроизводительному труду;
- сохранение и укрепление здоровья студентов, содействие правильному формированию и всестороннему развитию организма, поддержание высокой работоспособности на протяжении всего периода обучения;
- всесторонняя физическая подготовка студентов;
- совершенствования спортивного мастерства студентов-спортсменов;
- воспитание у студентов убежденности в необходимости регулярно заниматься физической культурой и спортом.

Целью нашего исследования является: выявить отношение студентов к занятиям физической культуры в университете

Методы исследования: теоретический анализ литературы, наблюдение, изучение путем проведения бесед и анкетирования.

Для достижения цели исследования нами был проведен опрос студентов, не обучающихся на факультете физической культуры и спорта, количество опрошенных составило 30 студентов.

Анкета содержала в себе 10 вопросов:

1. Как Вы относитесь к здоровому образу жизни? Считаете ли Вы для себя необходимым придерживаться принципов здорового образа жизни? Возможен один вариант ответа:	
• Да, нужно придерживаться принципов здорового образа жизни	75%
• Нет, можно хорошо прожить и без этого	5%
• Частично	15%
• Эта проблема меня пока не волнует	5%
2. Физическая культура – необходимый элемент общей культуры студента? Возможен один вариант ответа:	
• Да;	90%
• Нет;	10%
• Затрудняюсь ответить	-
3. Какие на Ваш взгляд причины, препятствующие занятиям физкультурно-спортивной деятельностью студентов в университете:	
• Недостаток физкультурных знаний в организации самостоятельных занятий;	5%
• Слабая организация массовой физкультурно-оздоровительной работы в вузе;	5%
• Недостаток времени;	35%
• Недостаток инвентаря и спортивной формы;	10%
• О причинах не задумывался;	30%
• Нет ответа	15%
4. Хотели ли бы Вы уделять больше времени физическим упражнениям?	
• Да	70%

• Нет	10%
• Затрудняюсь ответить	20%
5. Какая форма проведения занятий по физической культуре представляется Вам более привлекательной?	
• Обязательные занятия под руководством преподавателя	35%
• Самостоятельные занятия;	35%
• Факультативные занятия;	15%
• Физкультура в вузе вообще не нужна;	15%
• Затрудняюсь ответить.	-
6. Ваше отношение к занятиям по физической культуре?	
• Положительное;	70%
• Скорее положительное;	30%
• Скорее отрицательное;	-
• Отрицательное;	-
• Затрудняюсь ответить.	-
7. Сколько раз в неделю Вы занимаетесь спортом?	
1-2	45%
3-4	5%
5-6	2%
Каждый день	15%
Не занимаюсь	33%
8. Как Вы оцениваете сегодняшнее отношение молодежи к спорту?	
Положительно	70%
Отрицательно	30%
Другое	
9. Какие, на Ваш взгляд, главные причины пренебрежения современной молодежи физических нагрузок?	
Занятость	35%
Лень	40%
Отсутствие интереса	25%
Другое	
10. Как Вы относитесь к ведению здорового образа жизни?	
Положительно	100%
Отрицательно	

Анализируя результаты анкетирования отметим следующее. Большинство студентов положительно относятся к поддержанию здорового образа жизни и оценивают роль физической культуры и спорта в жизни. Наибольший процент респондентов показал, что основной причиной, препятствующей занятиям физкультурно-спортивной деятельностью является нехватка времени студентов в университете.

Мы считаем, что повышение уровня положительной мотивации к занятиям физической культуры приводит к эффективности физического воспитания студентов.

Физическая культура объективно является сферой массовой самодеятельности. Она служит важнейшим фактором становления активной жизненной позиции. В ряде исследований установлено, что у студентов, включенных в систематические занятия физической культурой и спортом и проявляющих в них достаточно высокую активность, вырабатывается определенный стереотип режима дня, повышается уверенность поведения, наблюдается развитие «престижных установок, высокий жизненный тонус. Они в большей мере коммуникабельны, выражают готовность к сотрудничеству,

радуются социальному признанию, меньше боятся критики, У них наблюдается более высокая эмоциональная устойчивость», выдержка, им в большей степени свойствен оптимизм, энергия, среди них больше настойчивых, решительных людей, умеющих повести за собой коллектив.

Вывод:

Проблема формирования активного отношения вузовской молодежи к занятиям физкультурой и спортом остается актуальной и обуславливает необходимость постоянного поиска путей повышения интереса студентов к этим занятиям. Пути повышения интереса вузовской молодежи к занятиям физкультурой и спортом могут быть связаны с разработкой комплекса педагогических воздействий, направленных на повышение престижа здоровья в системе ценностных ориентации студентов, среди которых изменение содержания пропаганды занятий спортом в условиях вуза, а также совершенствование организационных форм проведения обязательных и секционных занятий.

Список использованной литературы:

1. Виноградова А.В. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ПРОБЛЕМЫ ФИЗИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ СТУДЕНТОВ // Научное сообщество студентов XXI столетия. ГУМАНИТАРНЫЕ НАУКИ: сб. ст. по мат. XIV междунар. студ. науч.-практ. конф. № 14. URL: [http://sibac.info/archive/humanities/guman8\(11\).pdf](http://sibac.info/archive/humanities/guman8(11).pdf) (дата обращения: 15.05.2016)
2. <http://www.sports.kz/news/nursultan-nazarbaev-tolko-zdorovaya-natsiya-mojet-nazyivatsya-konkurentosposobnoy>
3. Давиденко Д. Н., Пономарев Г.Н. Теория и практика физической культуры, 2004.
4. Виноградова А.В. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ПРОБЛЕМЫ ФИЗИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ СТУДЕНТОВ // Научное сообщество студентов XXI столетия. ГУМАНИТАРНЫЕ НАУКИ: сб. ст. по мат. XIV междунар. студ. науч.-практ. конф. № 14. URL: [http://sibac.info/archive/humanities/guman8\(11\).pdf](http://sibac.info/archive/humanities/guman8(11).pdf)
5. Краснов И.С. Пути формирования здорового образа жизни студентом /Вопросы физического воспитания студентов. - М., 2003.

Василиади Д.В., студент 2 курса

Научный руководитель – преподаватель Кулова Б.Б.

Колледж экономики бизнеса и права Карагандиского экономического университета

Казпотребсоюза, г.Караганда, Республика Казахстан

КОФЕ И НАШЕ ЗДОРОВЬЕ

Датой рождения растворимого кофе считается 24 июля 1938 г. Ее придумал швейцарский химик Макс Моргенталлер. Он перенял опыт у японского коллеги Сатори Като, который изобрел технологию производства порошкового чая.

Возможно, мир так никогда и не принял бы новшество, если бы не грянула Вторая мировая война. На фронт нужно было поставлять много кофе, простого в заваривании. И тут пригодилось его изобретение. Продукт швейцарского химика имел успех среди солдат, ведь кофе можно было заварить, не вылезая из окопа. В результате компания, на которую работал Моргенталлер, заключила значительное число контрактов на поставки кофе американским солдатам прямо на поля сражений. В настоящее время существует множество компаний, выпускающих растворимый кофе, и много видов самого напитка. Можно заваривать кофе в порошке, гранулах, сублимированный, купить пакетики "3 в 1". Главное их различие - в технологии производства. Но, ни одна технология переработки зернового кофе в растворимого не обходится без тепловой обработки, которая убивает все полезные свойства кофе. Агломерированный растворимый кофе, более известный как

гранулированный, на самом деле не сильно отличается от порошкового. Основная разница - вы растворяете в чашке не порошок, а кофе, сбитый в мелкие комочки паром. Один из новейших способов производства растворимого кофе – сублимация. Сублимация это высушивание замороженных продуктов в вакууме. Этот метод является самым дорогим. Но именно он, якобы, позволяет сохранить исходные свойства натурального кофе. Разница между растворимым и зерновым кофе значительна. В растворимом кофе гораздо больше кофеина, чем в зерновом, отсутствуют витамины и полезные вещества, отсутствует вкус кофе и его насыщенность притянута с помощью ароматизаторов и вкусовых добавок, добавляется большое количество пестицидов, используются низкопробные сорта кофе. В то-же время зерновой кофе может быть абсолютно разной обжарки, на любой вкус и пристрастие. Он гораздо дешевле и выгоднее, чем покупка растворимого, учитывая его как себестоимость, так и накрутку.

Потребление кофе имеет как положительные, так и отрицательные стороны.

Вред кофе. Употребление кофе все же нельзя назвать безобидным. Не рекомендуется пить кофе людям, страдающим ишемической болезнью сердца и атеросклерозом (хотя есть данные, что в борьбе с атеросклерозом кофе как раз помогает). Также стоит исключить употребление кофе при заболеваниях почек, бессоннице, повышенной возбудимости, гипертонии и глаукоме. Учеными доказан факт вредного воздействия кофе на организм беременной женщины. При употреблении четырех и более чашек кофе беременной ежедневно повышает риск прерывания беременности (33 %).

Кофе тормозит усвоение и способствует вымыванию таких микроэлементов, как магний, кальций, натрий, калий и др. Ежедневное употребление женщиной более четырех чашек кофе увеличивает риск развития остеопороза (хрупкость костей). Поэтому любительницам этого ароматного напитка следует употреблять больше кальция, как в витаминных комплексах, так и в виде продуктов.

Польза кофе. Кроме вредного воздействия, польза кофе, безусловно, очевидна. Кофе является эффективным средством улучшения мыслительной деятельности, улучшает психическую и физическую работоспособности. Употребление кофе положительно сказывается на психическом здоровье человека, выражающееся в повышении устойчивости к стрессам, депрессии. Обязательно соблюдайте водно-питьевой режим, чтобы избежать патологических реакций организма, связанных с обезвоживанием. Полезные свойства кофе применяются и в медицине. Кофеин применяют при отравлениях наркотиками и ядами, спазмах сосудов, различных инфекционных заболеваниях, сердечно-сосудистой недостаточности. Кофеин является основным компонентом многих лекарств: Кофетамин, Аскафен, Новомигрофен, Пирамеин, Новоцефальгин, Цитрамон.

Состав кофе. В свежем зерне кофе содержится около двух тысяч веществ, среди которых вода, кофеин 0,65-2,7 %, жир 12 %, белки 13 %. Обжарка зерен изменяет их состав,%. Кроме того, в кофейном зерне содержится кальций, калий, железо, магний, 30 органических кислот, необходимым нашему организму, а также много других полезных микроэлементов и витаминов. В одной чашке кофе содержится 20 % суточной нормы витамина Р, который необходим нашим кровеносным сосудам.

Способ приготовления напитка: кофе, приготовленный методом заваривания, намного вреднее для сердца, чем кофе, приготовленный в кофеварке. Примерно две чашки кофе в день уменьшают риск возникновения рака следующих видов: рака печени, рака поджелудочной железы, рака толстой кишки, рака прямой кишки. Кофе уменьшает риск заболеть болезнью Паркинсона. Причем, женщинам для предотвращения данного заболевания, достаточно употреблять кофе в умеренных количествах, а мужчинам для достижения того же эффекта требуются большие дозы. Результаты некоторых исследований показывают, что кофе снижает риск заболеть такими болезнями, как: астма, желчекаменная болезнь, цирроз печени, инфаркта, атеросклероз, гипертония, гиперхолестеринемия, мигрень. Кофе и кофеиносодержащие напитки (например, кока-

колу) часто используют при проблемах с пищеварением, расстройстве желудка. Есть мнение, что кофе помогает усваиванию пищи, для чего нужно предлагается чашечку этого напитка после обеда.

Мировые исследования: Статистика уверяет: сегодня ученые из разных стран провели уже более 19 тысяч исследований о полезных и опасных свойствах кофе. Исследования прошлого года о влиянии кофе на продолжительность жизни показали, что из охваченных 521 330 человек в возрасте от 35 лет, проживающих в десяти странах Европы: Дании (11%), Франции (14%), Германии (10%), Греции (5%), Италии (9%), Нидерландах (8%), Норвегии (7%), Испании (8%), Швеции (10%) и Великобритании (17%). Проводились совместно с Оксфордским университетом, Имперским колледжем Лондона и Международным агентством по изучению рака (IARC) в рамках масштабного исследования EPIC (Европейское перспективное исследование рака и питания). Они были привлечены к участию на протяжении в среднем 16,4 лет и регулярно заполняли опросники, посвященные их питанию. Также у добровольцев были задействованы и результаты биохимических тестов. По итогу исследований от разных причин скончались около 41 693 человек. Среди причин смерти: рак, инсульты, болезни сердца и проблемы с кровообращением. Исследование показало обратную связь между употреблением кофе и заболеваниями печени и органов пищеварения, самоубийством у мужчин, раком у женщин, заболеваниями сердечно-сосудистой системы. У тех, кто выпивал по три чашки кофе в день и более, риск смерти от всех причин был ниже, чем у людей, которые не пили кофе вовсе. Ученые пришли к выводу, что употребление кофе связано с уменьшением риска смерти от различных причин. И это соотношение не менялось в зависимости от страны. Но, если первое исследование касалось только европейских стран, то исследование Университета Южной Каролины, результаты которого были опубликованы в августе, было сосредоточено в первую очередь на небелом населении Соединенных Штатов. В нем приняли участие афроамериканцы (17%), коренные гавайцы (7%), американцы японского происхождения (29%) и латиноамериканцы (22%) в возрасте от 45 до 75 лет. Всего исследование охватило 185 855 человек. Участники также заполняли опросники и отвечали на вопросы о диете, личной жизни и здоровье. В ходе исследования 58 397 участников – около 31 процента – умерли. Основные причины преждевременной смерти – сердечно-сосудистые заболевания (36%) и рак (31%).

Кофе содержит много антиоксидантов и фенольных соединений, которые играют важную роль в профилактике рака, – говорит один из авторов исследования Вероника Сетяван. Хотя это исследование не показывает причинности и не указывает на то, какие именно химические вещества в кофе могут повлиять на продление жизни, кофе можно включить в здоровую диету и образ жизни. Кофе также оказывает обратное воздействие на смертность среди курильщиков. Курение не снижает положительного влияния кофе.

Однако медики из Англии утверждают, что кофеин необходим человеку, поскольку если исключить из его рациона все продукты, которые содержат кофеин (кофе, чай, шоколад и т.д.), то возрастет вероятность появления головных болей и раздражительности. Поэтому во избежание этого, человеку необходимо употреблять такое количество кофеина, которое содержится в двух чашках кофе, трех чашках чая или в половине плитки темного шоколада.

Вывод: К сожалению, кофе в зернах мы употребляем не так часто, как хотелось бы. В основном мы употребляем его растворимый аналог в стеклянных баночках. Однако растворимый кофе даже отдаленно не передает вкус и аромат настоящего кофе. Большинство из нас уверены в том, что в растворимом кофе кофеина содержится значительно меньше, нежели в настоящем. Но все как раз наоборот, растворимый кофе по сравнению с зернами является рекордсменом по содержанию в своем составе кофеина. Причем, чем дороже и качественнее, как нам кажется, растворимый кофе, тем большее количество кофеина в нем содержится. Поэтому врачи рекомендуют пить его как можно

реже, и отдавать все же предпочтение настоящему кофе в зернах, приготовленному по всем правилам. И вкус, и аромат, и польза для здоровья! С экономической точки зрения зерновой кофе стоит в разы дешевле. В любом из магазинов обширное количество выбора кофе на вкус и цвет. Цены на кофе в зернах относительно веса пачки и окончательного объема готового напитка выходит гораздо экономичнее и вкуснее. Например, упаковка «качественного» кофейного напитка в гранулах стоит 1500тг, в тоже время практически любой зерновой аналог в том же весе варьируется от 750 до 1500тг, при чем качество и вкус готового напитка будет в разы лучше и насыщеннее. Пейте хорошие, вкусные и качественные напитки

Список используемой литературы:

<http://www.solncevietnama.ru/statji/rastvorimyj-kofe.html>

<http://health4ever.org/vredno-ili-polezno/vred-i-polza-kofe>

<https://naked-science.ru/article/nakedscience/kofe-vred-polza-i>

<http://podrobnosti.ua/2171026-polza-kofe-ot-chego-zaschitit-aromatnyj-napitok.html>

Емельянова А.А., студентка 2 курса

Научный руководитель – старший преподаватель Байгабилов Б.Х.

Карагандинский экономический университет Казпотребсоюза, г.Караганда,
Республика Казахстан

СПОРТИВНО-ПАТРИОТИЧЕСКОЕ ВОСПИТАНИЕ В СФЕРЕ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ И СПОРТА

Вследствие значительных изменений в обществе, в настоящее время особенно актуальна проблема дальнейшего развития общества, его различных сфер, в том числе и сферы физической культуры и спорта, определения стратегически важных направлений государственной политики в социальной сфере.

Наиболее сложным и вместе с тем первостепенным по необходимости его разрешения вопросом остается вопрос определения приоритетов в воспитании личности гражданина.

В Казахстанской спортивной и педагогической науке сложилось достаточно четкое представление о воспитании: оно рассматривается как целенаправленная деятельность по формированию у обучающихся определенной системы качеств, взглядов, ценностей, убеждений, т.е. мировоззрения. Именно мировоззрение является теоретико-формирующей составляющей воспитания, поскольку вооружает его системой духовно-ценностных ориентаций. Обладая развивающей функцией, мировоззрение способствует активной внутренней работе по осмыслению важнейших проблем действительности и конкретному их решению.

В последние годы в обществе РК нарастает тревога за судьбу детей, подростков и молодежи, что выражается в следующих основных характеристиках:

- быстрое снижение образовательного и культурного потенциала молодого поколения;
- дальнейшей нравственной деградации поколения в целом, выраженной, в частности, как в криминализации сознания и поведения, так и в снижении нравственного порога допустимого;
- резкий даже по сравнению с нынешним взлет наркомании, алкоголизма практически во всех слоях общества, переход данного явления в неуправляемый режим и как следствие - разрушение генофонда;
- реальный разрыв преемственности поколений не только по идеологическим, но и по нравственным характеристикам [1].

Сегодня у каждого, кто причастен к решению социальных вопросов, должно быть сформировано четкое представление о том, что система воспитания является наиболее существенной силой, способной приостановить действие деструктивных тенденций, поскольку без полноценного здорового и воспитанного поколения невозможно говорить и о решении жизненно важных проблем Казахстана.

Не случайно спортивно-патриотическое воспитание молодежи в настоящее время является одним из приоритетных направлений государственной политики в сфере физической культуры и спорта. В силу своей специфики спорт и физическая культура обладают огромным воспитательным потенциалом и могут рассматриваться как один из мощнейших механизмов формирования таких мировоззренческих оснований личности, как гражданственность и патриотизм. Однако воспитание, направленное в сторону развития гражданственности и патриотизма у молодых людей, не является гарантией их воздержания от потребления наркотиков. Значительной части современной молодежи не присущи такие традиционные некогда для нашего общества морально-нравственные и психологические черты как романтизм, самоотверженность, готовность к подвигу, честность, добросовестность, вера в добро и справедливость, стремление к правде и поиску идеала, к позитивной реализации не только личностных, но и социально значимых интересов и целей. Статистика свидетельствует о росте негативного отношения к понятиям гражданского долга, ответственности перед обществом и старшим поколением, размывании патриотических, гражданских ценностей и смысло-жизненных приоритетов, в прошлом считавшихся незыблемыми. Между тем известно, что одна из основополагающих характеристик истинного гражданина своего Отечества - чувство патриотизма, любви к Родине закладывается и развивается вместе с развитием, становлением самой личности с юных лет.

Однако, как оказалось, восстановление государственной системы воспитания - не простой вопрос, требующий только разового волевого усилия. Прежде всего, новую систему воспитания невозможно построить по старому проекту, отвечавшему другим требованиям, имевшему другие явные и скрытые цели и являвшемуся производным от политической и идеологической составляющих системы, которой уже не существует.

Кроме того, довольно неопределенной остается концептуальная база. Несмотря на усилия ряда коллективов, занимающихся разработками в области воспитания, нельзя уверенно сказать, что в этом вопросе имеются осязаемые подвижки, а без концепции, как известно, невозможно и создание системы.

Спортивно-патриотическое воспитание-многоплановая, систематическая, целенаправленная и скоординированная деятельность государственных органов, общественных объединений и организаций по формированию физически и духовно развитой личности, морально стойкой, способной реализовать творческий потенциал, обладающей высоким уровнем гражданственности, патриотизма, готовой к выполнению конституционного долга.

Цель спортивно-патриотического воспитания - развитие у молодежи гражданственности и патриотизма как важнейших духовных, социально значимых ценностей личности, развитие высокой работоспособности, формирование у нее профессионально значимых качеств, умений и готовности к их активному проявлению в различных сферах жизни общества.

Таким образом, развитие спортивно-патриотического воспитания как одного из важнейших направлений государственной политики в системе физической культуры и спорта позволит выработать стратегию развития сферы физической культуры и спорта в целом, определить характер научно-исследовательских работ по вопросам спортивно-патриотического воспитания, выстраивать информационную политику в направлении формирования гражданского сознания студентов.

Список использованных источников:

1. Лихачев Б.Т. Педагогика. М., 1992, с. 249-250.
2. Патриотическое воспитание: система работы, планирование, конспекты уроков, разработки занятий/ авт.-сост. И.А. Пашкович.-2-е изд., стереотип. – Волгоград: Учитель, 2008.-169 с.

Ескина А.В и Сатова Д.К., студентки 3 курса
Научный руководитель - преподаватель кафедры Абдурахманова З. А.
Карагандинский экономический университет Казпотребсоюза г.Караганда, Республика
Казахстан

В ЗДОРОВОМ ТЕЛЕ - ЗДОРОВЫЙ ДУХ

Глава государства Казахстана не раз отмечал важность популяризации среди молодежи здорового образа жизни, а также создания всех необходимых условий, как для развития спорта высоких достижений, так и для активного занятия населением физической культурой и спортом. Пропаганда здорового образа жизни, поддержка физкультуры и спорта всегда была одна из основных задач государства. В связи с этим в Казахстане построены самые благоприятные условия для спортивной карьеры, такие как: стадионы, спортивные школы, бассейны и сотни других спортивных сооружений, эти объекты не просто являются предметом гордости, а в первую очередь служат людям и стали доступными и привлекательными для всех.

Уделяется большое значение вопросам развития физкультуры и спорта как одного из условий формирования и развития человеческого капитала. Особое значение придается возрождению национальных видов спорта. Занятие спортом и здоровый образ жизни в нашей стране стало не только отличным социальным лифтом, но и современным трендом среди казахстанской молодежи. В Стратегии «Казахстан-2050» Президент Н.А. Назарбаев подчеркнул, что «Здоровье нации - основа нашего успешного будущего». Отмечено, что физкультура и спорт должны стать особой заботой государства, что здоровый образ жизни является ключом к здоровью нации. В целях исполнения плана действий Главы государства по реализации «100 конкретных шагов» разработана Концепция развития физической культуры и спорта до 2025 года. Приоритетными задачами концепции являются создание новой национальной системы физкультурно-спортивного воспитания населения и модернизация системы физического воспитания различных категорий и групп населения. Также большое внимание будет уделено совершенствованию подготовки спортсменов высокого класса и спортивного резерва путем открытия Академии спорта и научно-исследовательского института. Только духовно-физическая здоровая нация может достичь экономического процветания, высокого социального уровня, именно тех задач, которые указаны в Стратегии «Казахстан-2050 и в плане нации «100 конкретных шагов»!

[5]

Здоровье – неоценимое богатство отнюдь не только лишь одного человека, но и общества в целом. Главное требование и гарантия полной и благополучной жизни, состоит в том чтобы заниматься спортом и уделять этому как можно больше времени. Каждый человек обязан следить за своим здоровьем. Ведь мы знаем, что быть здоровым не только модно, но и необходимо. Сейчас обществу известно как сохранить своё здоровье. Для того чтобы быть здоровым необходимо вести здоровый образ жизни.

Что же означает фраза «Вести здоровый образ жизни» - это всего лишь то, что человеку нужно отказаться от вредных привычек, таких как: курение, употребление алкоголя и наркотиков. Ведь их употребление может нанести огромный ущерб здоровью человека, которые влекут за собой различные виды болезней. Часть молодых людей считает, что курить, пить, употреблять наркотики – это круто, это модно. Все знают о последствиях такого «увлечения», но почему-то мало задумываются о своем здоровье и

здоровье будущих детей. Как говорил великий Сократ «Здоровье - не всё, но все без здоровья – ничто» сложно не согласиться с данным высказыванием. Если рассуждать философски, то здоровый человек отличается от не здорового, тем, что не может познать всех прелестей жизни. [1]

Здоровье молодёжи в основном зависит от того какой образ жизни они ведут, а так же играет немало важную роль привычки. Привычки делятся на два типа: вредные и положительные, если положительные помогают человеку поддерживать своё здоровье, то вредные наоборот разрушают не только физическое состояние человека, но и его моральную структуру, человек забывает, кто он и что он из себя представляет. Вредные привычки пленяют человека узами привыкания, что не может вызывать общественной радости. Что касается положительных привычек то, они помогают формировать развитие личности с нужной стороны, при этом человек не только помнит, кто он и что он из-себя представляет, но и продвигается по лестнице самосовершенствования. Так же не малую популярность набирает не только здоровый образ жизни, но и правильное питание.

Правильное питание – одна из важных основ здорового образа жизни. Здоровый рацион должен содержать в себе натуральные продукты, которые способствуют улучшению здоровья и поддержанию позитивного настроения. Самое главное, что необходимо человеку в 21-ом веке так это то, что нужно, избавиться от употребления вредной еды такой как «Фаст-фуд». Ведь его чрезмерное употребление может привести человека к ожирению, что плохо сказывается на печени, а печень занимает важную позицию в организме человека. Ну и конечно же нужно уделять время полноценному отдыху. Отдых способствует снятию стресса и усталости, которая может накопиться в течение изнурительного дня, так же нужно не забывать про сон. Сон дает возможность человеку чувствовать себя лучше, но и в конечном итоге обрести хороший внешний вид и снять усталость. Сейчас среди молодёжи, популярные спортивные образы, они приходят на смену гламурным и старомодным нарядам. Выйти на прогулку или по делам в спортивном костюме – это модно! Надеть спортивную обувь с классическим костюмом или же, как предпочитают юные леди с платьем на какое-нибудь общественное мероприятие – стильно и круто! Кроссовки в течение последних нескольких лет набирают все большую популярность и сейчас становятся неотъемлемой частью в гардеробе любого человека независимо от возраста. [2]

Популярность здорового образа жизни среди молодежи, действительно, привела к большому результату, изменившим не только внешнее, но и внутреннее состояние людей. Что касается конкретно молодёжи, то среди них ярко выражено стремление к спортивному, подкачанному телу. У девушек всё больше заметна тенденция к натуральной, естественной красоте и здоровому сиянию лица. Это говорит о том, что сейчас ценится не только то, что ярко и красиво, но и то, что полезно, естественно и натурально. Все знают с детства, что здоровье нужно беречь. Немецкому философу А. Шопенгауэру принадлежат умные и верные слова, с которыми просто невозможно не согласиться: «Здоровый нищий счастливее больного короля». Значит, чтобы быть счастливым, нужно всего лишь на просто быть здоровым. Каждому человеку необходимо заботиться о своем здоровье, не перекладывая это на плечи родных и близких. Ведь от физического здоровья человека зависит так же его нравственность. [3]

Тема данной статьи «В здоровом теле – здоровый дух». Нельзя сказать, что об этом знает мало кто. В настоящее время нет человека, который бы не слышал, эту фразу. Всегда нужно быть физически активным, организм человека создан не только для жизни и существования на земле, но и для физической работы. Поэтому регулярные занятия спортом не навредят никому. Конечно, не нужно забывать и об рекомендациях врачей. А трудности, которые нам якобы мешают заниматься физкультурой, в основном являются выдуманными. Ведь нам молодёжи проще посидеть перед компьютером разглядывая разные, социальные сети или телевизором смотря телепередачи убивающие разум человека, нежели выйти на прогулку или пробежаться утром по парку.

Для многогранной современной молодежи здоровье является основополагающей и движущей силой, на которую влияют представления каждого человека, условия жизни, культура, также социальная, духовная, экономическая и физическая среда, которая окружает человека. Здоровый образ жизни следует понимать как целостный способ жизнедеятельности молодежи направленный на единство физиологических, психических и трудовых функций. Здоровый образ жизни основывается на многих факторах жизни человека: семья, работа, отдых. От того, насколько безупречно удастся формировать и закреплять в сознании навыки здорового образа жизни в молодом возрасте, зависит в реальный образ жизни, препятствующий или способствующий раскрытию потенциала личности. Одним из важных показателей здорового образа жизни подростка является как мы уже изучили наличие вредных привычек, то есть употребление психоактивных веществ которые были рассмотрены чуть выше. Так же мы узнали, что вредные привычки входят в число основополагающих факторов риска различных заболеваний, и так же сказывается на состоянии здоровья молодежи и общества в целом. Немалое значение приобретают опросы молодежи при исследовании их отношения к собственному здоровью, выяснение уровня распространенности вредных привычек. Оpozнание того, каковы истинные проблемы употребления наркотиков и как происходит приобщение молодежи к вредным веществам, имеет исключительное значение то, что нужно проводить профилактические работы, а также формировать здоровый образ жизни. [4]

В заключении статьи хочется сказать, что необходимо всё же изучение общественного мнения и проведения частых профилактик в частности среди молодежи, ведь они залог нашего успешного будущего. С помощью профилактики и различных исследований можно будет выявить недостатки, определить верный путь их устранения. Необходимо разработать программу укрепления и закрепления здоровья и формирование здорового образа жизни, где основополагающей идеей будет являться работа с детьми, подростками, молодежью с целью выработки у них ценности здоровья, знаний и привычки здорового образа жизни. Человек, занимающейся здоровым образом жизни намного меньше подвержен различным заболеваниям, нежели человек который, не занимается спортом. Человек, занимающийся спортом всегда в отличной форме, за счет этого он продлевает срок своей жизни и улучшает собственное состояние. К сожалению, как мы уже поняли, многие представители молодого поколения делятся на два лагеря, одни не соблюдают самых наипростейших нормы здорового образа жизни, одни становятся жертвами малоподвижности и предпочитают употреблять «фаст-фуд», вызывающей в первую очередь ожирение, преждевременное старение кожи, склероза сосудов, а у некоторых сахарного диабета, так же не умеют отдыхать, отвлекаться от свалившихся на голову забот, так же есть и те, кто активно укорачивают свою жизнь, употребляя алкоголь, наркотики.

Глава государства Н.А.Назарбаев в своем Послании подчеркнул, что его огорчает, когда молодые люди становятся наркоманами "Я огорчаюсь, когда наша молодежь принимает наркотики, я страдаю, когда они по примеру других идут по плохой дороге, что наркотики — это проблема, решение которой находится в руках государства, поэтому молодежь должна ценит своё здоровье и прикладывать максимум усилий для того чтобы прожить поистине долгую, здоровую, а самое главное благополучную жизнь, которая достигается на основе не только умственного здоровья, но и полного физического, цените здоровье и только тогда вы познаете все прелести жизни!». [5]

Список использованной литературы:

1. «Здоровье нации – основа успешного будущего Казахстана» inform.kz.
2. Дэвид Рэндалл – «Наука сна».
3. Колин Кэмпбелл – «Полезная еда».
4. Ричард О'Коннор– «Психология вредных привычек».

5. «Глава государства пожелал казахстанской молодежи добра и счастья»
<https://ru.sputniknews.kz>.

Жомартқызы А., 1 курс студенті

Ғылыми жетекші - тарих пәнінің оқытушысы Сейталинова Э.Т.

Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті экономика, бизнес және құқық
колледжі, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

САЛАУАТТЫ ӨМІР-НҰРЛЫ БОЛАШАҚ

Халықтың денсаулығы – ел дамуының аса маңызды тұтқасы, болашағымыздың кепілі. Атамыз қазақ «Бірінші байлық - денсаулық», деп бекер айтпаған. Денсаулықтың қадірін, маңызын айрықша ұғынып барлық игіліктен жоғары санаған. Қазіргі кезде де ұлт болашағы халық денсаулығында болып отыр. Дені сау адам мықты мемлекетті құрайды. Сондықтан да Н.Ә. Назарбаев: «Бізге ең шешуші түрде жаңа ғасырда тұрмысымызға, санамызға, қоғамымызға, жалпы әрбір отбасына салауатты өмір салтының ғибадатын енгізу қажет. Бұл басымдылық, еліміздің болашағы, ұлтымыздың болашағы үшін ерекше маңызды болуы мүмкін», - деп атап айтқан.

Салауатты өмір салты дегеніміз бұл ең әуелі денсаулықты сақтауға және нығайтуға бағытталған сауықтыру жолындағы белсенді іс-әрекет. Адамның өмір салты өздігінен қалыптаспайды, ал салауатты өмір салты өмір сүру барысында мақсатты түрде қалыптасады. Оған арнайы жоспар жасалынып, денсаулықты жақсартуға, тіптен аурудың алдын-алуға бағытталады. Елдің тұрақты дамуы саласындағы маңызды міндеттердің бірі халық өмірінің орташа ұзақтылығын көбейту болып отыр. Оған ұлт денсаулығын қамтамасыз ететін механизмдерді енгізу арқылы жету жоспарланады.

Елбасының халыққа арнаған әрбір Жолдауының ел болашағы үшін мәні мен маңызы зор Соның ішінде денсаулық мәселесін айрықша назарда ұстап, «Қазақстан-2050» Стратегиясында «Ұлт денсаулығы– біздің табысты болашағымыздың кепілі» екендігін алға қойды. Оны іске асыру жолында ұлт денсаулығын сақтау, халыққа сапалы медициналық көмек көрсету, салауатты өмір салтын жүргізу және отандық медицина ғылымын дамыту туралы нақты тапсырмалар берді. Халқымыздың бақуатты да жайлы өмір сүруіне барынша жағдай жасау – ұлт саулығын жақсарту жолындағы аса маңызды міндеттердің бірі деуге болады. Елбасымыз «Нұрлы жол – болашаққа бастар жол» атты Жолдауын елімізде экономикалық тұрақтылықты сақтауға арнап, «Нұрлы жол – бұл әлемнің ең дамыған 30 елінің қатарына ену жолындағы біздің ауқымды қадамымыз» деп атап көрсетті. Сондай-ақ, білім беру мен денсаулық сақтау бағдарламаларының жалғаса беретінін айтып, «Әлеуметтік инфрақұрылым жақсарады, жаңа және заманауи мектептер мен ауруханалар жоғары сапалы қызметтер көрсетеді. Нәтижесінде ол әрбір қазақстандықтың әл-ауқаты мен өмір сапасында көрініс табады» - деді.

Елбасы Нұрсұлтан Назарбаев «Қазақстан жолы – 2050: Бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ» атты Қазақстан халыққа арналған Жолдауында еліміздің әлеуметтік-экономикалық дамуының басым бағыттарын тиянақтап, алда атқарылар істердің ауқымын айқындап берді. Бұл Жолдау жариялану мезгілі жағынан да, мазмұны жағынан да дәстүрлі жыл сайынғы Жолдаулардан айрықша, қоғамға мүлдем жаңа серпін береді. Жолдаудың басты мақсаты – Қазақстан халқының санасын, дүниетанымын өзгерту арқылы өмірін жақсарту, өмір сапасын күшейту, адамдардың өз өміріне деген жаңаша көзқарас ояту. «Денсаулық сақтау саласындағы басты басымдық – алғашқы медициналық-санитарлық көмекті дамыту. Міндетті медициналық сақтандыру енгізу мәселесін зерттеген жөн. Мемлекеттің, жұмыс берушілердің және қызметкердің денсаулық үшін ортақ жауапкершілігі – медициналық қызметтің барлық жүйесінің басты қағидаты. Спортпен шұғылдану, дұрыс тамақтана білу, жүйелі профилактикалық тексерілу – аурудың алдын

алудың негізі»,- делінген Жолдауда. Адамның өмір сүру деңгейін жақсарту – бұл, ең алдымен, медициналық қызмет көрсетудің қолжетімділігі мен сапасын арттыруға, саламатты өмір салтын қалыптастыруға байланысты екені белгілі. Ал бұл жолы сол ғаламдық стратегияны жүзеге асыру үшін Үкіметтің алдына нақты міндеттер қойды. Біздерді, Елбасының адами капиталға ерекше көңіл бөлетіні қуантады. Әрбір Жолдауында отандық медицинаның ең бір өзекті мәселелерін қозғап, соны дамыту туралы ой қозғайтыны, жауапты мекемелерге нақты тапсырмалар жүктейтіні рухтандырады.

Бүгінгі таңда облыста медициналық қызмет көрсету сапасына үлкен көңіл бөлінуде. «Саламатты Қазақстан» мемлекеттік бағдарламасы аясында елімізде жоғары технологиялық медициналық көмекке деген қолжетімділік деңгейі күн санап артып отыр. Сондай-ақ, медицина мекемелерінің материалдық-техникалық базасы халықаралық стандарттарға сай жабдықталуда. Өйткені, медициналық қызмет көрсету саласындағы бәсекелестікті дамыта отырып, дәрігер мен емдеу мекемесін таңдауды халықтың өз құзырына қалдыруды мақсат тұтқан Бірыңғай ұлттық денсаулық сақтау жүйесі – еліміздің медициналық саласын жетілдіруге жол ашып отыр. Себебі, меншік түріне қарамастан медициналық қызмет көрсету орындарына қойылатын талап біреу – ол, халыққа тегін медициналық көмек көрсету және оның сапалы болуын қамтамасыз ету. Осы орайда, Бірыңғай Ұлттық денсаулық сақтау жүйесі шеңберінде халыққа көрсетіліп отырған көпсалалы медициналық қызмет туралы барлық аудандар мен шалғай ауылдық елді мекендерде түсіндіру-ақпараттық жұмыстары тұрақты жүргізіліп келеді.

Елбасының міндетті медициналық сақтандыру туралы айтқан ойлары өте орынды деп есептеймін. Бұл мемлекеттік деңгейде шешілуі тиіс үлкен мәселе. Өкінішке орай, көптеген қазақстандықтар Кеңес одағынан қалған ескі ұстанымнан айырылар емес. Олар медицина түгелімен ақысыз және өз азаматтарының денсаулығы үшін тек қана мемлекет жауап беруі керек деп ойлайды. Бұл - дұрыс емес. Азаматтардың денсаулығын сақтауда үш мәселенің бірлігі болуы қажет. Денсаулық үшін жауапкершілік, алдымен, азаматтың өзіне, екіншіден қызметкерлерге қауіпсіз еңбек жағдайын жасайтын, әлеуметтік кепілдіктерді қамтамасыз ететін жұмыс берушіге және ақысыз медициналық көмектің нақтылы мөлшеріне кепіл болатын мемлекетке жүктелуі тиіс. Сонда ғана әр адам өз денсаулығының жауапкершілігін сезініп, саламатты өмір салтын ұстануға, табысты әрі мықты болуға ұмтылады. Жалпы, денсаулық - байлығы. Ұлттың дені сау болса, мемлекет те табысты болады. Қазақстандықтар ел экономикасының өсуімен қатар, денсаулық сақтау жүйесінің нығаюын, ал медициналық қызметтердің мейлінше қолжетімді, әрі сапалы болуын қалайды. Бұл ретте біз де қоғам болып осы міндетті шешу бағытында жұмыс істеуге тиіспіз. Өйткені, халықтың денсаулығы – еліміздің басты байлығы. Бүгінде аса жауапты бұл міндет ұлт болашағы үшін жасалып отырған мемлекеттік қолдаудың алғышартына айналып отыр.

Өркениеттің жолындағы елдің ертеңі – халқының саулығына байланысты. Халықтың дені сау болып тұрса, мемлекеттің де қадамы нық, келешегі кемел болары сөзсіз. Нұрлы жолға бағыттайтын саламаттылық – саулық кепілі, ал саулық – табысты болашақ екенін ұмытпайық!

Әдебиеттер тізімі:

1. «Қазақстан-2050» стратегиясы қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты Қазақстан мектебі» журналы, №4, 2006ж.
2. Дене мәдениеті – оқушыларды оқыту мен тәрбиелеу жүйесінде. Ізденіс-Поиск. 2009ж. №2(2) -Б.262-264.
3. Е. Уақбаев. Қазақстанда дене тәрбиесі жүйесінің дамуы. - Алматы: Санат, 2000ж.

ЛЕЧЕБНАЯ ФИЗИЧЕСКАЯ КУЛЬТУРА ПРИ ПИЕЛОНЕФРИТЕ

Пиелонефрит - воспалительное заболевание почечной ткани, вызванное различными микроорганизмами. Чаще возбудитель попадает в почку с током крови или лимфы из очага инфекции в организме (например, из дыхательных путей при ангине, пневмонии) или реже по мочеточнику при заболевании нижних мочевых путей. В развитии пиелонефрита большое значение имеют общее состояние организма человека, снижение его иммунобиологической защиты, а также нарушение свободного оттока мочи. Группу риска составляют люди с наличием камней в мочевых путях и др. заболеваниями почек.

Симптомы и диагностика. Начало заболевания обычно сопровождается подъемом температуры тела (до 40⁰С), ознобом, обильным потоотделением, болью в поясничной области, нарушением мочеиспускания, жаждой. В дальнейшем вследствие накопления токсических продуктов в организме появляются головная боль, тошнота, рвота. При микроскопическом анализе в моче выявляют патологические элементы. На основании этих показателей и ставится диагноз. Развитие заболевания. Недостаточно излеченный пиелонефрит может перейти в хроническую форму: в почках постоянный очаг инфекции. Опасность такого очага в том, что при ослаблении защитных сил организма бактерии начинают бурно размножаться, убивая здоровую почечную ткань.

Лечение. При первых же признаках пиелонефрита: боли в поясничной области, нарушении мочеиспускания, высокой температуре тела - следует обратиться специалисту. Основное лечение - антибактериальное. Однако нет единой схемы адекватной антибиотикотерапии. В настоящее время в связи с бурным развитием фармакологической промышленности появилось много устойчивых к антибиотикам форм бактерий. Поэтому выбор препарата в каждом конкретном случае определяется чувствительностью микроорганизмов к нему. Данный анализ возможен только в лечебных учреждениях, поэтому ни в коем случае нельзя заниматься самолечением. Применение малоэффективных антибактериальных средств может смазать клиническую картину болезни, но не излечит патологический процесс, а переведет его в хроническую форму, которая гораздо труднее поддается лечению.

Профилактика. Для профилактики пиелонефрита следует очень внимательно следить за состоянием собственных защитных сил. Нельзя допускать переохлаждения организма во время простудных и других инфекционных заболеваний. Всем, перенесшим такое заболевание, следует строго соблюдать диету, постоянно сдавать анализы, систематически проходить профилактическое лечение, также следует исключить любые физические нагрузки и четко соблюдать установленный режим дня. Хорошо изучив все стороны заболевания и учитывая хроническое течение в моем случае я к сожалению выяснила, что лечебная физкультура практически не используется при заболеваниях органов мочевого выделения. Используется только общеукрепляющая лечебная гимнастика, так как пиелонефрит (от греческого *pyelos* - лоханка и *nefros* - почка) - это воспаление почечных лоханок, осложненное воспалением почек вследствие проникновения возбудителей воспалительного процесса из почечной лоханки в ткань почки. Воспаление почечных лоханок возникает в результате проникновения микробов в полость почечной лоханки. Наиболее частыми возбудителями пиелонефрита являются кишечная палочка, стафилококки и стрептококки. Хроническое течение болезни чаще всего зависит от специфической причины, поддерживающей воспалительное явление. Частые боли в поясничной области не дают возможности заниматься физической культурой регулярно и с полной отдачей сил. Течение болезни характеризуется чередованием периода затишья, когда больные не испытывают болезненных ощущений, с периодами обострения,

наступающими обычно после перенесенной инфекции а так же от авитаминозов и простудных заболеваний. И хотя лечебная физкультура очень действенное и эффективное средство борьбы с заболеваниями, она, к сожалению, не дает положительных результатов (при пиелонефрите) кроме временного улучшения общего состояния. Мой врач нефролог рекомендовал мне оздоровительную ходьбу и утреннюю гигиеническую гимнастику. Пиелонефрит - воспалительный процесс с поражением чашечно-лоханочной системы почек, канальцев почек с последующим поражением клубочков и сосудов почек. Воспаление почек может рассматриваться как самостоятельное заболевание, а также как осложнение самых различных заболеваний (острая почечная недостаточность, мочекаменная болезнь, гиперплазия и рак простаты, гинекологические заболевания). Возникает воспаление почек в самых различных обстоятельствах: послеоперационный период, беременность.

В целом среди больных воспалением почек преобладают женщины.

Наиболее частым возбудителем воспаления почек является кишечная палочка, реже встречаются стафилококки и энтерококки.

Острое воспаление почек проявляется:

- высокая лихорадка;
- озноб и проливные поты;
- боли в мышцах и суставах
- головная боль, иногда спутанность сознания;
- тошнота и рвота;
- боль и напряжение мышц в поясничной области;
- напряжение мышц передней брюшной стенки;
- частые, болезненные мочеиспускания
- хлопья, муть в моче;
- обильное мочеиспускание, преобладание частоты ночных мочеиспусканий

Хроническое воспаление почек:

- периодические "беспричинные" подъемы температуры;
- потливость, особенно по ночам;
- изменение цвета лица (желтушность, землистый цвет кожи);
- сухость кожи;
- общая слабость, утомляемость, головные боли;
- снижение аппетита;
- тошнота, рвота;
- повышение артериального давления.
- боли, неприятные ощущения в поясничной области;
- обильное мочеиспускание, преобладание частоты ночных мочеиспусканий
- частые, болезненные мочеиспускания
- хлопья, муть в моче.

Обследование на воспаление почек включает в себя: общий анализ мочи, общий анализ крови, УЗИ почек, биохимический анализ крови, анализ мочи.

Список используемой литературы:

1. К. Н. Прибылов. Лечебная физкультура, 2006 г.
2. К. В. Майстрах. Профилактика заболеваний, 2008 г.
3. И. А. Левинсон. Нефрит, пиелит, пиелонефрит, 2010 г.
4. А. В. Машков. Основы лечебной физической культуры, 2012 г.
5. В. Е. Васильев. Лечебная физическая культура, 2009 г.

ВОСПИТАНИЕ ПСИХИЧЕСКИХ КАЧЕСТВ И СВОЙСТВ ЛИЧНОСТИ

Целью работы является раскрытие темы формирования психических качеств в процессе физического воспитания. Данный вопрос необычайно важен для спортсменов и людей, занимающихся физкультурой. Формирование особых психических качеств спортсмена, необходимых для побед на соревнованиях, олимпиадах и чемпионатах мира, посвящено большое количество научных трудов, монографий и т.д.

Психология физического воспитания и спорта - это область психологической науки, изучающая закономерности проявления, развития и формирования психики человека в специфических условиях физического воспитания под влиянием учебно-тренировочной и соревновательной деятельности.

Психология – наука о закономерностях развития и функционировании психики как особой формы жизнедеятельности. В соответствии с этим определением основное предназначение психологии физического воспитания – оптимизация воспитательно-образовательного процесса, осуществляемого в типичных формах физической культуры с учетом закономерностей и особенностей психического развития в процессе формирования личности человека.

Психология спорта исследует закономерности психической деятельности отдельных людей и коллективов в условиях тренировок и соревнований.

Психология спорта – это наука о человеке в сфере спорта. Какое же место она занимает в системе наук о человеке? Психология взаимосвязана со всеми группами наук и находится в центре. По аналогии можно определить место психологии и в системе спортивных наук: философские основы спорта – общетеоретическая база организации спортивной психологии, социальные социально – психологическая область спортивной деятельности. Естественные отрасли научного значения обеспечивают «природную» организацию субъекта спортивной деятельности.

Психология физического воспитания способствует рациональному решению практических задач общеоздоровительного, образовательного и воспитательного характера с учетом анализа психологических сторон деятельности в физическом воспитании.

В процессе физического воспитания ребенок учится регулировать свои действия на основе зрительных, осязательных, мышечно-двигательных и вестибулярных ощущений и восприятий, у него развиваются двигательная память, мышление, воля и способность к саморегуляции психических состояний.

Цель физического воспитания - развитие и совершенствование необходимых и достаточных физических кондиций, психофизиологического уровня функционального состояния организма каждого человека, укрепление его здоровья.

Физическое воспитание необходимо и доступно практически каждому человеку. Без физического воспитания трудно представить себе гармонично развитую личность.

Физическое воспитание – обязательная учебная дисциплина в каждом общеобразовательном учреждении (от детских садов до вузов).

Вероятно, в широком смысле понятие «физическое воспитание» тождественно понятию «физическое образование».

Физическое воспитание - это педагогический процесс, направленный на всестороннее физическое развитие людей, их специфическую подготовку к выполнению социальных обязанностей. Такое понимание включает в себя обучение и воспитание, обеспечивающие физическое развитие человека, в том числе воздействие на развитие

основных физических и специальных качеств, повышение функциональных возможностей организма, способствующие наиболее полной реализации генетической программы, обусловленной биологическими особенностями конкретного индивида.

Физическое воспитание имеет образовательные, воспитательные и оздоровительные цели, оно направлено на обеспечение физического и психического здоровья и гармоничное развитие личности, подготовку ее к труду, жизни в обществе, к занятиям физической культурой.

Психология физического воспитания тесно связана с педагогикой, а ее содержание включает в себя изучение психологических особенностей, как учителя физической культуры, так и учащихся, а также организацию педагогического процесса.

Физическое воспитание является одним из важнейших элементов системы воспитания человека. Физическое воспитание - это

образовательно-воспитательный процесс, в нем четко определены роль педагога-специалиста (учителя физической культуры), место и функции воспитанников (учеников), условия их совместной деятельности.

Система занятий в физическом воспитании соответствует дидактическим принципам и нормам организации педагогического процесса, однако она имеет и свои специфические особенности. Во-первых, физическое воспитание - это непрерывный процесс, сопровождающий человека на протяжении всей его жизни. Во

вторых, содержание и формы этого процесса находятся в зависимости от возрастных особенностей воспитанников. Действительно, физическое воспитание отличается тем, что формирование двигательных умений, физическое и психическое развитие осуществляются в соответствии с закономерностями онтогенеза.

Физическое развитие как процесс изменения природных морфофункциональных свойств организма происходит по естественным законам. Формы и функции организма претерпевают существенные изменения (увеличение размеров и массы тела, расширение функциональных возможностей и т.д.). Однако этот процесс зависит и от конкретных условий жизни и деятельности человека, а также в значительной степени от физической активности. Зная и умело используя объективные закономерности возрастной периодизации, можно создавать определенные условия, позволяющие оптимизировать развитие жизненно важных физических качеств, двигательных умений, предпочтительных для формирования личности, как отдельного человека, так и общества в целом.

В данной статье я показала, как формируются психические качества в процессе физического воспитания. Безусловно, это очень сложный, неоднозначный процесс. Но психологическая сторона подготовки спортсменов и просто людей, занимающихся спортом, очень важна, так как она влияет на успех на поприще физического воспитания спорта.

Список использованной литературы:

1. Гогунев Е.Н., Мартыанов Б.И. Психология физического воспитания и спорта. - М., 2004.
2. Ильин Е.П., Психология спорта. - Питер, 2008.
3. Попов А.А., Психология: учебное пособие для ИФК. - М., 2002.
4. Радионов А.В., Психология физического воспитания и спорта. - М., 2004.

Ким П.А., студентка 3 курса
Научный руководитель – преподаватель специальных дисциплин Ныгметова Ш.Т.
Карагандинский экономический университет Казпотребсоюза, г. Караганда,
Республика Казахстан

ЗДОРОВАЯ НАЦИЯ – СВЕТЛОЕ БУДУЩЕЕ!

Здоровье - это важнейший ресурс в теле человека. С течением времени люди все чаще погружаясь в бытовые дела, в собственную работу - совсем забывают о состоянии своего организма. Работаем мы в офисе, на производстве, в сфере оказания услуг, трудимся в шахте - нынешняя экология, существующий по сей день алкоголизм и другие вредные привычки значительно подрывают здоровье граждан Казахстана. Не стану исключать, что немалый процент заболеваний связан как раз таки с тяжелым трудом. Но стоит оглянуться вокруг и сразу становится ясно - мир не стоит на месте, как не стоит на месте и наше Государство. Развиваются все сферы деятельности, особенно хочу обратить внимание на промышленность. Ни для кого не секрет, что для того, чтобы производить определенную продукцию необходимо задействовать большое количество ресурсов, рабочей силы и использовать современное оборудование. Отчасти, с этим и связаны проблемы экологии. Я могу назвать это парадоксом. Мы производим необходимую нам продукцию, и тем самым губим наше здоровье. Однако, с этой проблемой активно борется государство и стоит рассмотреть другие причины, по которым довольно большая часть Казахстанцев жалуется на свое здоровье.

Как говорится: «Каждый сам творец своей судьбы». Очень часто можно заметить, что люди жалуются на неправильно поставленный диагноз и на малоэффективное лечение. По моему мнению, половина таких случаев приходится на людей, ведущих неправильный, а иногда и губительный образ жизни. Вредные привычки внедряются в нашу жизнь с невероятной скоростью и так же быстро превращают ее в клетку, из которой, порой, сложно выбраться. Стоит заметить, что это не единственная проблема, с которой сталкивается современный человек. Неправильное и нерациональное питание, малоподвижный образ жизни, отсутствие режима - все это пагубно сказывается на жизни каждого из нас. Я хочу рассмотреть вопросы решения проблем, связанных со здравоохранением, отношение Государства к вопросу здоровья нации и рассмотреть меры, принимаемые государством для решения насущных проблем.

Наше государство, во главе с Нурсултаном Назарбаевым трепетно относится к здоровью и благосостоянию своего народа. Глава государства уверен, что будущее страны зависит от здоровья граждан и от того, какое оставят после себя потомство. Важную роль в состоянии здоровья населения играет особое внимание к медицине, а также реформы здравоохранения. Как сказал Президент: «Здоровье народа определено одним из важнейших приоритетов».

Рассмотрим преимущества системы здравоохранения Казахстана:

1. Одним из важнейших плюсов является предоставление бесплатной медицинской помощи в государственных клиниках.

«Гарантированный объем бесплатной медицинской помощи предоставляется гражданам Республики Казахстан и оралманам за счет бюджетных средств и включает профилактические, диагностические и лечебные медицинские услуги, обладающие наибольшей доказанной эффективностью, в соответствии с [перечнем](#), утверждаемым Правительством Республики Казахстан».

В особенности хочу отметить бесплатную диагностику и лечение онкологических заболеваний. Ежегодно, по данным Минздрава, в Казахстане умирает до 17 тысяч человек. Это печальная статистика, но в нашей стране лечение предоставляется каждому без исключения и на борьбу с раком брошены все силы. Для эффективного лечения онкологических заболеваний применяются различные методики, в том числе облучение.

«Ядерная медицина - область медицины, в которой с целью профилактики, диагностики и лечения различных заболеваний органов и систем человека, включая онкологические заболевания, применяются радиоактивные элементы и ионизирующее излучение».

2. Еще одним немаловажным достоинством системы здравоохранения является обязательная вакцинация населения. Благодаря систематическим прививкам у всего населения есть возможность избежать заражения тем или иным заболеванием.

«Должностные лица санитарно-эпидемиологической службы, уполномоченные в соответствии с Кодексом РК «О здоровье народа и системе здравоохранения» осуществлять санитарно-эпидемиологический контроль и надзор, имеют право: требовать проведения обязательной вакцинации населения, профилактической и очаговой дезинфекции, дезинсекции и дератизации в помещениях и на транспортных средствах, территориях, в очагах инфекционных и паразитарных заболеваний». [1]

3. Введение обязательного медицинского страхования - это очень важный аспект, на который стоит обратить внимание всему населению нашей страны. Прежде всего - это форма социальной защиты граждан по охране здоровья. Страхование реализуется за счет Фонда обязательного медицинского страхования.

Хочу заметить, что довольно большая часть граждан не поддерживает этот проект по необоснованным причинам. Закон «Об обязательном медицинском страховании» разработан тщательно, на основе зарубежного опыта. Поэтому люди, осведомленные о сути медицинского страхования - поддерживают эту идею. Я отношусь к той категории людей, которые поддерживают эту инициативу. Каждый должен понимать, какие преимущества в себе несет медицинское страхование. Непредвиденные случаи случаются крайне часто и никто не знает, когда вдруг понадобится дорогостоящая операция или реабилитационная помощь.

Вот, что об обязательном медицинском страховании говорит сам президент: «С 1 июля 2017 года начнет внедряться система обязательного социального медицинского страхования, основанная на солидарной ответственности государства, работодателей и граждан. Эффективность этой системы доказана мировой практикой. Участникам системы медстрахования будет предоставляться широкий спектр медицинских услуг. Участие в ней социально уязвимых слоев населения будет поддерживаться государством. Правительству нужно обеспечить необходимую информатизацию здравоохранения. Для развития конкуренции частным медицинским организациям следует предоставить в системе ОСМС равные условия. Поручаю Правительству и акимам провести широкую информационно-разъяснительную работу. Необходимо также законодательно ввести регулирование цен на все лекарственные средства» [2].

4. «Ежегодно на пропаганду здорового образа жизни в Казахстане выделяется 1 миллиард тенге», - сообщает директор Национального центра здорового образа жизни Министерства здравоохранения и социального развития РК Жамиля Баттакова. В рамках реализации государственных программ осуществляется эпидемиологический надзор и выявление риска заражения населения инфекционными заболеваниями. Также проводятся агитационные работы о вреде употребления табачных изделий и наркотических веществ. Благодаря всем этим мерам прослеживается хорошая динамика по снижению распространения курения среди населения Казахстана.

Ежедневно мы попадаем под влияние стресса из-за работы, личных отношений, отношений в семье и других жизненных проблем, сталкиваемся с трудностями, перед которыми некоторым группам людей тяжело устоять. По различным причинам значительная часть нашего общества испытывает проблемы с состоянием здоровья. Что хотелось бы сказать. Наша жизнь – в наших руках. Я считаю, что наше государство вкладывает немало усилий для обеспечения своего народа всеми необходимыми лекарственными ресурсами, предоставляет нам необходимое бесплатное медицинское обслуживание и в общем старается делать все возможное для комфортной жизни народа

Казахстана. Все перечисленные меры позволят населению обеспечить себе здоровье на долгие годы. Однако, человек – самостоятельная единица общества и глава самому себе. Наше будущее, прежде всего в наших руках. А приложив усилия всему населению Казахстана в борьбе с вредными привычками, в борьбе с самим собой, приняв всю ту помощь, которая исходит от государства- мы сможем построить светлое будущее. Здоровый человек может всё.

Список использованной литературы:

1. Кодекс Республики Казахстан от 18 сентября 2009 года № 193-IV «О здоровье народа и системе здравоохранения» (с изменениями и дополнениями по состоянию на 14.07.2017г.).

2. Послание Президента Республики Казахстан Н.Назарбаева народу Казахстана. 31 января 2017 г. «Третья модернизация Казахстана: глобальная конкурентоспособность».

Кусаинова С.Х., 1 курс студенті
Ғылыми жетекші – оқытушы Альбазаров К.К.,
Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университетінің
экономика, бизнес және құқық колледжі, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

АДАМ ДЕНСАУЛЫҒЫ - ҚОҒАМ БАЙЛЫҒЫ

Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә. Назарбаевтың «100 нақты қадам: баршаға арналған қазіргі заманғы мемлекет» атты Ұлт жоспарының «Бірегейлік пен бірлік» атты институттық реформасын іске асыру шеңберінде мемлекеттік саясаттың маңызды бағыты Мәңгілік ел жалпыұлттық патриоттық идеялар құндылықтары негізінде қазақстандық бірегейлік пен бірлікті нығайту және дамыту болып табылады. Түптеп келгенде, спорт жалпыұлттық бірліктің, ынтымақтың нышанына айналып, жаңа қазақстандық патриотизмнің, мақтаныш сезімнің және өз елімен ынтымақтастықтың негіздерін қалыптастырудың маңызды аспектілерінің бірі болып отыр. Дене шынықтырумен және спортпен шұғылдану - халықты сауықтыру, олардың өзін-өзі танытуы мен дамуының неғұрлым қолжетімді және тиімді тетігі, бейәлеуметтік құбылыстарға қарсы күрес құралы болып табылады. Қоғамдық дамудың жаңа міндеттерінің пайда болуы спорт және дене шынықтыру саласындағы мемлекеттік саясаттың тиімділігін арттыру үшін басым бағыттар спектрін айқындайды, мұндай бағыттардың ең маңыздылары - жетекші әлемдік тәжірибеге сүйену, саланы басқару мен дамытуға ғылыми тәсілдер мен қағидаттарды, инновацияларды кеңінен енгізу және т.б. болып табылады.

Еліміздің басты бағыттарының бірі – салауатты өмір салты. Елбасымыз Н.Ә.Назарбаев ел дамуының ұзақ мерзімді «Қазақстан–2050» стратегиясында халық денсаулығын сақтау мәселесін басты бағдар ретінде қарастырғаны барша Қазақстандыққа аян. Яғни, мемлекеттің бірінші кезектегі атқаратын шараларының бірі халық денсаулығын нығайту. «Ауырып ем іздегенше, ауырмайтын жол ізде» дегенді өсіп келе жатқан ұрпақтың санасына сіңірудің де маңызы зор. Салауаттық әр адамның, сол сияқты бүкіл қоғамның өте құнды жетістігі. Ол өздігінен қалыптаспайды. Әр адам өз өмір салтын өзі таңдап алуға құқылы. Салауатты өмір салты- бұл реакциялық іс-шаралар кешені. Үйлесімді даму мен нығайтуды қамтамасыз ету денсаулық сақтау, адамдардың еңбек қабілетін жақсарту, олардың шығармашылық өмір сүруін ұзарту. Сіздердің, яғни біздердің болашағымыздың бағдары- салауаты өмір салты. Салауатты өмір салты- баршамыздың еңбек ету, уақытымен демалу, тамақтану, шынығу жаттығулары болып табылады. Бұған қарап біз салауатты өмір салты жан-жақты ұғым екенің ұғамыз.

Ел басымыз «Қазақстан-2030» жолдамасында, барлық мемлекеттің болашағы және оның мақсаттары - елдің денсаулығына байланысты Қазақстан азаматтарының денсаулығы, білім мен әл ауқатты тармағында халықтың өмірін жақсарту үшін, қоршаған ортасы тазалықта болуына, еліміздің азаматтарын салауаты өмір салтына дайындау керектігі көрсетілген. Сондықтан өз денсаулығымыз өз қолымызда. Отанымыздың келешегі, көркеюі – салауатты өмір салтын сақтау қолдауда.

Дүние жүзі бойынша ел денсаулығының 49-50% өмірінде салауаты өмір салтын устануына, ал қалған 17-20% қоршаған ортаға байланысты екені көрсетіліп кеткен. Еліміз дами келе спорт саласына да бас бұрған. Бүгінде жерімізде деніміз сау болу үшін көптеген дене шынықтыру салаларында ашылған мекемелерде көп.

Денсаулық- адам баласына берілген құндылық. Тән сұлулығы салауатты өмірге де байланысты. Денсаулықты сақтау үшін ең бірінші кезекте ойың, ниетің таза болуы керек. Адамның жан тазалығы денсаулығына әсер етеді. Сабыр мен сенім, мейрімділік пен сүйіспеншілік адам денсаулығын жақсартуға ықпал етеді. Әр азамат өз денсаулығына ерекше мән беріп, барынша нығайтып, сақтау қажет. Ал бұны кішкентай кезден бастап баланың құлағына құйатын ата-анамен мұғалімнің міндетті. Себебі, бала бірінші ата-анасын, кейін мұғалімді көреді және солардың берген тәрбиесін өзіне қабылдайды. Қазақстан Республикасының оқу орындарында көптеген спорт шараларын ұйымдастыру арқылы жастар арасында спортқа қызығушылықтарын оятады. Бұл заңды жетілдіру үшін еліміздегі органдарында « Дене шынықтыру және спорт» ҚР өзгертулер мен толықтырулар енгізу туралы» ҚР Заңның жобасы қарастырылады. Еліміздің көптеген аудандарында, қалаларында және ауылдық жерлерде дене шынықтыру салаларында, денсаулықты сауықтыру үшін әр жерлерден халықаралық стандартқа сай, тұрғындардың сұранысын қанағаттандыратын көптеген мекемелер мен кешендер ашылуда және болашақта да осыған байланысты заманға сай, құрылғыларға бай ғимараттар ашылу көзделіп отыр. Ол білімді маман иелерінің қолында. Денсаулық біздің жоспарларымызды орындауға, негізгі өмірлік мәселелерді табысты шешуге, қиындықтарды жеңуге және қажет болған жағдайда маңызды істерде көмектеседі. Адамның өз денсаулығы, адамның парасатты сақтап, нығайғаны оған ұзақ және белсенді өмір береді. Ғылыми дәлелдемелер бойынша гигиена ережелерін сақтауда адамзаттың 100 жыл немесе одан да көп өмір сүре алатындығы көрсетілген. Өкінішке орай, көптеген адамдар салауатты өмір салтының қарапайым, ғылыми негізделген нормаларды ұстанбайды. Қозғалмау және іс-қимылдар істемеу ерте қартаю және зиянды, артық азық-түлікті қолдану жағдайлары дерлік сөзсіз семіздікті дамытады, демалуға мүмкіндік туғызбайды, тұрмыстық көмек көрсету өндірісін ескермеу, көптеген ауруларға әкеліп соғады. Мәңгі мазасыз жүйке, ұйқысыздық құрбандары болып табылады. Кейбір адамдар шегу мен алкогольдің зиянды әдеттеріне ұшырап, өмірін белсенді түрде қысқартады. Адамдар жастық шағында өздерінің денсаулығы жайлы ойланбайды, өйткені бұл туралы ойлауға ешқандай себеп жоқ. Денсаулықтың маңыздылығын түсіну үшін оны жоғалтқан адамдардың тарихын оқып шығу керек. Әлемде денсаулығынан айырлған көптеген адамдар жетерлік. Бұл өздерінің кінәсінен, табиғи апаттардан, экологиядан және кездейсоқ жағдайларға байланысты болуы мүмкін. Қандай жағдай болмасын, адам денсаулығы қатты зардап шегеді. Денсаулыққа қатысты жоқ өмір саласына қатысты қиындықтар туындаған адамдар, әлі күнге дейін денсаулықтың маңызды нәрсе екені түсінбейді, ал қалғандары тек қана ұсақ-түйек. Науқас адамдар өмірің үлкен тәуекелдерге ұшыратпау үшін қатан тәртіпте өмір сүру керек. Жоғарыда айтылғандардың барлығына байланысты денсаулықтың кез-келген адам үшін өте маңызды екеніне сенімді бола аласыз. Денсаулық болмаса, өмір тұрақты түрде азаптауға ұшырайды. Денсаулықты мүмкіндігінше ұзақ сақтау үшін не қажет? Менің ойымша, ең алдымен оны сақтаудың мақсаты қойылуы қажет. Көптеген адамдар өз денсаулығына бейжай қарап, денсаулық қағидаларын бұза бастайды. Бұл мінез-құлық кез келген адам үшін өте үлкен қателік.

Денсаулықты сақтау туралы шешім қабылдаған кезде дұрыс тамақтануды қамтамасыз етуің, салауатты өмір салтымен айналысуды бастау қажет. Дене тәрбиесінің нәтижесінде өмірге бейім, істе белсенді, өнімді еңбек ете алатын, Отанын қорғауға дайын ұрпақ өседі. Сондықтан республикамызда спортқа үлкен мән берілгені. Бірақ дене жақсы жетілу үшін бұл жеткіліксіз. Сонымен қатар әр түрлі спорттық үйірмелерге қатысқан жөн. Спорттың түрі көп: жеңіл атлетика, шаңғы, футбол, вoleyбол, бокс, күрес, суға жүзу, стол теннисі, шахмат, дойбы. Бұлардың әр қайсысы болсын дене шынықтыру мен ой-сана мәдениетін дамытуға көмектеседі. Күніне спортпен шұғылдану үшін 10-15 минут бөлу қиын емес, парікте таңертен итінізбен бірге серуендеуге, велосипедке немесе қыста шыңғы тебуге, сырғанаққа баруға болады.

Зиянды әдеттердің денсаулыққа қауіптілігі мынада:

- адам өзің-өзі бүлдіреді, өзін құрметтеп күтуден қалады.
- табиғат берген мүмкіндіктер ашылмайды
- өтірік айтуға, ұрлық істеуге, қатыгездікке, ақмақтыққа ұрындырады.
- отбасын қайғы-қасіретке әкеледі.
- түрлі келеңсіз жағдайларға соқтықтырады.

Бұл заманда жастардың қызығушылығын оятып, құртатын есірткі. Есірткі - бұл адамның көңіл-күйің, сана-сезімін, мінез-құлқын бұзатын, қауіпті тыйым салынған химиялық зат. Ол адамның есін алып, құмарлық желегіне ұшыратады, нашакор есірткісіз өмір сүре алмайты халге жеткізеді. Бір шырмалған жанның одан құтылуы оңайға соқпайды. Біреу қызық көріп, біреу алдауға түсіп, байқаусыз барады, енді біреу өзгелердің ықпалымен барады. Шығатын жол біреу - ол салауатты өмір сүру, өз сеніміне берік болу.

Денсаулықты сақтау иммунитет және оның қорғаныштық қасиеттері денсаулық пен денсаулықтың негізгі көрсеткіштері болып табылады. Бірінші кезекте өз жұмысын сақтау және сәтсіздікке жол бермеуі қажет. Бір ерекшелігі - адам денсаулығының қорғалуын қамтамасыз ету. Ең алдымен иммунитетті сақтаудың жеке әдістерін ата-бабаларымыздың тәжірибесінен үйрену керек. Бұл суық суға түсу, халыққа емдеуге арналған шипажайларға бару, орыс моншасына бару, қарағайлы орманда жүру, таза ауада серуендеу.

Денсаулық - бұл табиғаттың адамдарға беріп отырған қуанышы мен игілігі. Бұл сыйлықты саналы түрде айыра алмай, адам жоғалуы мүмкін. Сондықтан өзіңізді және жақын адамдарыңызды қалай да бір өлімнен қалай қорғау керектігін қарастырған жөн.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Базарбегі Т. Бастауыш мектептегі дене тәрбиесі – Алматы; Рауан, 1994.
2. Дене тәрбие жүйесінің мазмұны мен негіздері. //Ұлт тағылымы. № 4. – Алматы, 2005.
3. Дене шынықтыру және спорт психологиясы пәні бойынша тесттік тапсырмалар жинағы. 4. Оқу-әдістемелік құралы.-Кентау, 2007. «Еркін и К-XXI» ЖШС баспаханасы. - 150б.
5. Жеке тұлғаның рухани дамуындағы дене мәдениетінің рөлі //«Шоқан тағлымы 14»
6. Халықаралық ғылыми-практикалық конференция. Т.6.- Көкшетау, 2009. – Б.222-224.
7. Иванов П, Қарақов А. Дене тәрбиесі. Алматы, 2003.
8. Қуаныш Т.Ш. Дене тәрбиесінің ілімі. Алматы, 2005.
9. Мухтаров С.М.. Дене тәрбиесі сабағында // Қазақстан мектебі., 2001. – № 6 . 67- 68 б.б.
10. Спорттық қызметтің мәні мен ерекшелігі. «Қазақстан жоғарғы мектебі» 2008. №1, -Б.71-76.
11. Тайжанов.С., Қошаев М.Н., Адамбеков М.И.,Мухтаров С.М. Баларда қозғалыс функциясын қалыптастыру // Дене тәрбиесінің жаршысы журналы., - 2004. – № 1. - 79-84б

The project is done by Mussina Kamila, Shakirov Alen
7 class
Project director: Aishan Yessirkepova
Specialized lyceum- boarding school of Information Technologies
Karaganda city, Kazybekby region

OUR HEALTH IS IN OUR HANDS

Project stages:

7. Working on project plan
8. Selecting relevant literature
9. Selecting appropriate information
10. The pupils' survey
11. The result of the pupils' survey
12. Organizing data

Annotation

Our project "Our health is in our hands" was aimed to do a research on children's health modern problems, its importance and timeliness.

We studied all need material on this topic and conducted a survey, where we asked some questions to students and teachers from our school concerning to the topic. Children and teachers have different problems. We looked at their problems and reasons of this problems.

However, the survey was conducted with students of one school but it certainly represents problems all children and adults.

Introduction

Health is a very important part in our life. Our topic is about health in modern century. What problems do we have? And why?

Purpose of the work:

To understand why people have problems with their health and how we can help them to solve the problems they have.

Tasks:

- Work out recommendation to support emotional and physical health of students and teachers.
- To draw students and teachers' attention to taking care of their health.

Problem importance

- Increasing a number of illnesses
- Children's physical activity is becoming low. Sport stopped being important and essential. All these things threaten to students' psychological and physical health.
- Couch-potato lifestyle is becoming normal for children and adults
- Spending 2-3 hours in front of computers, poor eyesight, headache, bad mood, sleepiness, apathy.
- Age from 1 to 15 is more significant for healthcare than age from 15 to 60.

Theoretical framework of a question

- Healthy lifestyle is a way people care about their health, which let them live and work effectively for years.
- The World Health Organization says about health high quality as one of the main human rights.
- Lifestyle components such as nutrition, activity, occupation, spending free time impact on mental and physical health.
- Work is a basis of a healthy lifestyle. Mental or physical work cannot be harmful for people. Moreover, work impacts on human's nerve system, muscles, heart and all organism in a positive way.

- Healthy lifestyle is a main factor of health. It's possible to make it better by planning your life very carefully.
- Our health is in our own hands.
- Only healthy people are able to survive in modern world. People should take care of the most precious thing in their life, their health.

Research on health condition of school students and teachers.

- Research was conducted with students of 7 form and teachers
- Students are at age 12-13, teachers are at age 30-55
- Information based on an interview with a school doctor is next:

-approximately 10 students attend school medical office (except for children who are being vaccinated)

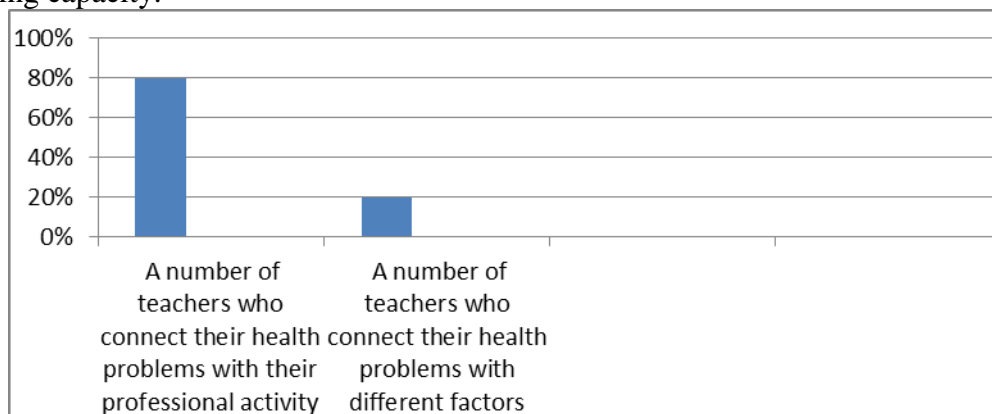
-Teachers complain about high blood pressure

The most common complaint of students is a headache and teachers is high blood pressure.

Main factors negatively impact on health

- Stress
- High blood pressure
- Unhealthy food
- 80% of surveyed connect their illnesses with teacher's work
- 32% of teachers pay attention to their physical health

Associations with a word "health" are healthy lifestyle, healthy sleep, activity, high working capacity.



How many teachers do sport activities?



■ A number of teachers who do sports activities

Main factors negatively impact on teenagers' health

- Not following daily routine
- Unhealthy food
- Stress
- Other factors are study and disturbing sleep

Main factors negatively impact on teenagers' health according to parents' opinion

- Not following daily routine
- Too much homework

- Lack of time for relaxing
- Low physical activity

What parents do to prevent their children from having health problems

- Regular and healthy food
- Taking vitamins
- Following daily routine

10 fundamental rules of health or long life recipe

- Following daily routine
- Daily exercise
- Healthy food
- Spending enough time outside
- Healthy sleep
- Sport
- Wearing clothes according to the season
- Less stress, more humor
- No bad habits
- Friendly and warm atmosphere at home

Conclusion

School students are very good at copying. If parents take care of their health, then children live in a healthy way as well. When children live in such family there is no need to make them do sport. They do sport with pleasure, because they have this habit.

Predictable result

- Decreasing of illness level at students and teachers
- Formation students' concept of common human values and healthy lifestyle
- Involving students into sport activities

Take care!

Good health to you and you beloved!

List of Literature:

1. <https://www.niehs.nih.gov/health/topics/.../children/index.cf>
2. <https://child-health-research.centre.uq.edu.au/>
3. med.stanford.edu/chri.html
4. <https://www.rcpch.ac.uk/cyp-research-charter>
5. https://www.cdc.gov/healthyyouth/health_and_academics/

Мадәлі А.Б., 3 курс курсанты

Ғылыми жетекші – полиция аға лейтенанты Шаймуханов А.А.

ҚР ІІМ Шырақбек Қабылбаев атындағы Қостанай академиясы, Қостанай қ., Қазақстан Республикасы

ДЕНІ САУ ЖАСТАР – СӘТТИ БОЛАШАҚ КЕПШІ: БҮГІНГІ ДЕНІ САУ БАЛА –
ЕРТЕНГІ БОЛАШАҚ

Дені сау азаматтар-мемлекеттің ең бағалы капиталы.
В.Комат

Біреулер денсаулықты әсемдікпен, әдемілікпен байланыстырады. Енді біреулер үшін денсаулық — күш-қуат, ерік-жігер, салауатты ой сана. Ендігі бір топ ағзадағы сырқат белгілерін айта бастайды. Шындығында, біздің денсаулығымыз қоршаған ортамызға, тыныс-тіршілігімізге тікелей байланысты. Дүниежүзілік Денсаулық сақтау ұйымының

жарғысында «Денсаулық — физикалық ақаудың, аурудың болмауы ғана емес, адамның физикалық, психикалық, рухани және әлеуметтік тұрғыдағы толыққанды белсенділігі» ретінде түсіндіріледі.[1]

Қазақ халқы дұрыс айтқан: «Бірінші байлық — денсаулық, екінші байлық — ақ жаулық, үшінші байлық — он саулық». БҰҰ 2016 жылғы статистикалық мәліметтері бойынша бүгінде абсолютті 100% дені сау адам жоқ. Халықтың 20%-ы салыстырмалы түрде ғана дені сау деп айта аламыз. Бірақ қатты күйзеліс, қатерлі факторлар әсер ететін болса, олар бұл санаттан шығып қалуы ықтимал. Енді 40%-ы сырқаты емделсе де, нәтижесі нашар жандар. Адамға кез-келген ішкі және сыртқы факторлар әсер етеді. Соның әсерінен әртүрлі күйзелістер пайда болған адам өз күшімен бұл жағдайдан шығып кете алмайды. 20%-ы ауру алды күйде және аурулардың созылмалы түріне өткен. Енді қалған 20%-да түрлі созылмалы сырқаттар бар. Бұл кісілердің жалпы денсаулығын қалпына келтіру оңай емес, бірақ сол аурулардың асқинуының алдын алуымыз керек. Бір ауру екінші ауруға өтіп кетпеуі керек. Тұрғын халық, денсаулық сақтау ұжымдары, басқа да кез-келген ұжым денсаулыққа көп көңіл аудару қажет.[4]

XXI- ғасыр білімділер ғасыры болғандықтан бүгінгі таңда заманымызға сай зерделі, ой- өрісі жоғары, жан- жақты дамыған ұрпақ қалыптастыру мемлекетіміздің алға қойған аса маңызды міндеті болып тұр. Тәрбие мен білімнің алғашқы дәні – мектепке дейінгі тәрбие ошағында беріледі. Отбасында ата-ананың ықыласы мен мейірімінен нәр алған бала балабақшада тәрбиешілердің шұғылалы шуағына бөленеді. Баланың бойындағы жақсы қасиеттер мен мүмкіндіктерді ашып, олардың өнегелі де тәрбиелі болып тәрбиеленуіне балабақшаның маңызы зор. Баланың бақытты болуы үшін, денінің сау болуы үшін үлкен қамқорлық жасауымыз керек. Дені сау баланың ақыл- ойы айқын, өз-өзіне сенімді, жан- жағына қуанышпен шаттана қарайтындай болуы шарт. Бала денсаулығының мықты болып, қозғалыс, дене құрылысының дұрыс жетілуі мектепке дейінгі кезеңде қалыптасады. Сондықтан, бала организмінің қызметін жетілдіру, қабілетін арттыру ең басты міндетіміз. Организмнің қорғаныс қабілеті нашар қалыптасқан кішкентай балалар сыртқы ортаның қолайсыз әсерлеріне тез ұшырайды. Сондықтан да сүйектің, буынның дұрыс әрі мерзімінде жетілуіне бел омыртқаның физиологиялық иіндерінің қалыптасуына табан дөңестерінің дұрыс жетілуіне айрықша мән беру керек. Бұлшық еттерді қатайту, жүрек қан тамыр жүйесінің жетілуіне, тыныс алудың тереңдігі мен ырғақтылығына, тыныс алуды қозғалыспен үйлестіруге мүмкіндік жасап, үнемі ықпал жасау керек. Сондай- ақ баланың қозғалысын жетілдіру, қимыл- дағдыларын және дененің икемділігін, шапшаңдық, күштілік, төзімділік сияқты қасиеттерін қалыптастыруға тұрмыста және дене тәрбиесі оқу іс- әрекеттерінде қажетті жеке және қоғамдық гигиена дағдыларын дамытуға баса назар аударылады. Дене тәрбиесі балалардың ақыл-ой, адамгершілік, еңбек және эстетикалық жағынан тәрбиелеу жұмысын жүзеге асыруға, олардың сергек, шат көңілді және белсенді болуларына мүмкіндік тудырады. Балалар мекемелерінде дене тәрбиесінің мазмұны жүргізілуіне, дене жаттығулары, табиғаттың сауықтырушы күші, гигиеналық және әлеуметтік – тұрмыстық факторлар қолданылады. Дене жаттығуы- дене тәрбиесінің негізгі және ерекше құралы, ол педагогтың арнайы іріктеп алған, әдістемелік дұрыс ұйымдастырылған және басқаруға болатын қозғалыс пен қозғалыс қызметінің күрделі түрлерін қамтиды. Дене жаттығуы еркінді сипаттағы белсенді қимыл - әрекеттеріне негізделген. Дене жаттығуы баланың жан-жақты жетілуіне ықпал етеді. Дене тәрбиесінің негізгі мазмұны денені жаттықтыру болып табылады.

Бүгінгі бала ертеңгі болашақ. Осы тұста елбасы Нұрсұлтан Назарбаевтың халыққа жолдауында бұл мәселені назардан тыс қалдырмайды. Адамның **денсаулығы** – қоғам байлығы. Әрбір адам өз **денсаулығының** мықты болу жолдарын қарастыру керек. Дені сау адамның көңіл-күйі көтеріңкі болып, еңбекке әрқашан құлшына кіріседі.

Қазақстан Республикасының бұрынғы Денсаулық сақтау министрі Тамара Дүйсенова Мемлекет басшысының Жолдауы ел тарихының жаңа бетін ашқан маңызды саяси оқиғаға айналғанын атап көрсетті. Жолдауда «Қазақстан-2050» стратегиясын іске

асыру жоспары айқындалған. Әлемнің дамыған 30 елінің қатарына енудің нақты есептелген жолы – «Мәңгілік ел» ұлттық идеясының жаңа мағынасын қалыптастырады.[2]

2012 жылғы «Қазақстан жолы – 2050: Бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ» Жолдауында айтылған медициналық-санитариялық алғашқы көмекті дамыту, міндетті медициналық сақтандыруды енгізу, спортпен айналысу, дұрыс тамақтану, тұрақты профилактикалық тексерістерден өту сияқты салауатты өмір салтын насихаттау міндеттері іске асырылып, қазақстандықтардың өмір сапасы мен игілігін арттыруға ықпал ететін болады. Министр медициналық-санитариялық алғашқы көмекті дамыту, міндетті медициналық сақтандыруды енгізу және құжаттарды оңтайландыру мәселелерімен айналысатын жұмыс топтарына бірқатар тапсырмалар беріп орындалу үрдісін өз қадағалады. ҚР Денсаулық сақтау министрлігінің сайтында міндетті медициналық сақтандыру үлгілері туралы нақты ұсыныстарға арналған форум ашылып, жұмыс істей бастады. [2][3]

Жолдауда Қазақстанның жетекші еуразиялық медициналық туризм орталығының біріне айналуы тиістігі айтылған. Осыған орай министр аталған мақсаттарға жетуде отандық денсаулық сақтау жүйесінің әлеуеті жеткілікті екенін айтты. Көрсетілетін медициналық қызмет түрін кеңейтіп, кардиохирургия, нейрохирургия, трансплантология сияқты жоғары мамандандырылған медициналық көмек түрлерін дамыту серпінін, шетелдерде, оның ішінде көрші елдерде насихаттауды күшейту керектігіне назар аударды.

Денсаулық сақтау ұйымдары, оның ішінде салауатты өмір салтын насихаттау орталықтары, денсаулық мектептері, жастардың денсаулық орталықтары арқылы ауруды ерте анықтау қажеттігі туралы ақпараттық-түсіндіру жұмыстарын күшейту керек.

Тәуелсіздік – біздің ұрпаққа берген үлкен бақыт, халқымыздың мәңгілік құндылығы. Біз бүгінге дейінгі барлық жетістіктерімізге Тәуелсіздіктің арқасында қол жеткіздік. Тәуелсіздік – біздің ең басты игілігіміз, баға жетпес құндылығымыз.

Мемлекет тәуелсіздігі кезеңінде Қазақстан демократиялық мемлекет негіздерін құру үшін кең ауқымды саяси, экономикалық және әлеуметтік реформаларды жүзеге асыруда айтарлықтай ілгерілеуге қол жеткізді. Бұл ретте мемлекет саясатының басты артықшылығы – денсаулық сақтауды дамыту. Ана мен бала денсаулығын қорғау мәселелері, туудың артуы, бала мен ана өлім-жітімінің азаюы, медициналық-демографиялық жағдайдың жақсаруы еліміздің дамуына үлкен ықпалын тигізді. Осының арқасында ана мен бала денсаулығының негізгі көрсеткіштері 1991 жылы 1000 жаңа туылған баланың ішінде нәресте өлімі 19,6 % болса, ал 2010 жылы 16,5-ке дейін азайды. Ана өлімі 1991 жылы 60,9 % құраса, ал 2010 жылы 23,1-ге дейін азайды (100 мың жаңа туылған баланың ішінде). Стратегиялық түсінік тұрғысынан халықтың саулығы, ел мен мемлекеттің болашағы тікелей ана мен бала денсаулығына байланысты. Елбасымыз медициналық көмек сапасының одан әрі жақсаруы мен жоғары технологиялық денсаулық сақтау жүйесінің дамуын қазақстандықтардың өмір сапасын арттырудағы негізгі артықшылықтардың бірі ретінде жариялады.[5]

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Дүние жүзілік денсаулық сақтау ұйымының жарғысы. 1948 жыл
2. «Қазақстан жолы – 2050: Бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ» жолдауы . 2012 жыл
3. ҚР Денсаулық сақтау министрлігінің сайты. www.mz.gov.kz
4. БҰҰ – ның статистикалық мәліметтері. 2016 жыл
5. Ғаламтор. Интернет желісі. www.wikipedia.org

ЖАСТАР ДЕНСАУЛЫҒЫ –ЕЛІМІЗДІҢ ТАБЫСТЫ БОЛАШАҒЫНЫҢ НЕГІЗІ

«Денсаулық – зор байлық» деп халық айтқандай, дені сау ұлт табысты болашақтың кепілі. Елбасының 2018 жылғы 10 қаңтар күнгі «Төртінші өнеркәсіптік революция жағдайындағы дамудың жаңа мүмкіндіктері» атты Қазақстан халқына Жолдауы денсаулық саласын да дамытуға бағытталған. Жолдаудың жетінші бағытында адами капитал–жаңғыру негізі жайлы айтылған. Онда үздік денсаулық сақтау ісі, дені сау ұлт туралы және жастардың денсаулығын қорғау және нығайту керектігі аша айтылған. Себебі саламатты өмір салтын сақтау, денсаулықты күшейтуге атсалысу – біздің басты міндетіміз болып саналады.

Адамның денсаулығы – қоғам байлығы. Әрбір адам өз денсаулығының мықты болу жолдарын қарастыру керек. Дені сау адамның көңіл-күйі көтеріңкі болып, еңбекке әрқашан құлшына кіріседі. Халқымыз «Дені саудың – жаны сау» деп бекер айтпаған. Отанымыздың келешегі, көркеюі – салауатты өмір салтын сақтаған біз сияқты жастардың қолында. Қараңғы үйге кіріп келіп шам жақсаңыз, шам үйді жарық қылады. Көп қызыл гүлдің ішінен бір ақ гүл көрсең, көзің соған түседі. Біздің де өмірімізді жарық қылатын, жан-жағымызға тамаша сәулесін шашатын, өмірдегі басты байлық – денсаулық. Денсаулық – бұл адамның еңбекке белсенді болуы, әрі ұзақ өмір сүруі, тәннің саулығын және рухани саулығын сезіну.

Адамзат өмірге келген соң өмірін қалай болса солай өткізбеуі тиіс. Яғни адам саналы да жарқын өмір сүруі қажет. Ол үшін ең алдымен ата-бабамыз айтып кеткендей Бірінші байлық – денсаулық, екінші байлық – ақ жаулық, үшінші байлық – он саулық демекші, ең алдымен саналы да жарқын өмір сүру үшін денсаулық қажет. Ал сол денсаулықты сақтау – өз қолымызда, яғни өз еншімізде. Қазіргі таңда аурулардың түрі көбейіп барады. “Тірі адам түбінде бір ауырмай тұрмайды” деп данышпан Баласағұнидің айтқан сөзі рас сияқты. Өйткені, әрбір адам басында өзіне белгілі бір аурулары бар. Бірақ біз сол аурулардың шарықтауына жол бермей оған төтеп беруіміз қажет. Яғни “Ауруын жасырған өледі” (Ө.Науаий) деген сөзге қарсы адам өз бойындағы ауруы бойынша дәрігерлерден кеңес алып, білгендерден сұрап отыруы қажет.

Есірткі құмарлықтың үдеп бара жатқаны қылмыстық ахуалдың күрт нашарлауына тікелей әсер ететіні анық. Сондықтан жастарды улап, халықтың болашағына қатер төндіріп жатқан бұл дертке аяусыз күрес ең бірінші өзіміз, отбасымыз және мектепте басталуы қажет. Еліміздің ертеңгі тізгіні жастар қолында екені мәлім. Сол үшін өз денсаулығымызды өзіміз күтуіміз қажет. Денсаулық механизмі бар екені белгілі, ал, денсаулық өзі 6 аспектіден тұрады: физикалық денсаулық, психикалық және интеллектуалды денсаулық, жеке, рухани денсаулық, эмоционалды денсаулық, әлеуметтік денсаулық. Физикалық денсаулық келесі түсініктерден тұрады: біздің денеміз қалай құрылған және қалай жұмыс жасайды, ешқандай дене аурулары жоқ, ол жаттыққан немесе шыныққан. Психикалық және интеллектуалды денсаулық - бұл психикалық аурудың және кем ақыл-дылықтың болмауымен түсіндіріледі. Психикалық денсаулық адам жаңа білімді қабылдау және оны қолдау қабілетімен, негізгі психикалық процестердің күші және қозғалғыштығымен сипатталады. Жеке денсаулық - бұл адам өзін-өзі адам ретінде сезінуі, талпынысы, өзін көрсетуі, жетістігі, негізгі құндылықтары. Біреулер жұмысынан, біреулер - өнерден, үшіншілері - отбасынан, төртіншілер - жеке басынан жетістік іздейді. Өзін-өзі таныту неғұрлым қоғамға қарсы келмесе, соғұрлым ол адамның өзiяе пайдалы, осыдан барып нақты адамның жеке денсаулығы сипатталады. Рухани денсаулық - бұл адам өмірінің орталығы, бұл - мораль, тәртіп және басқа біреудің әрекетін қабылдау этикасы, мейірімділік пен қайырымдылық, әсемдікті қабылдау этикасы.

Дені сау болған керемет. Денсаулықсыз өмір қызықсыз әлем деп санаймын. Денсаулық - адам өміріндегі ең жоғары бағалы дүние. Өмірдің шаттығы мен қызығы денсаулыққа байланысты. Дені сау адам қоғамның белсенді бір мүшесі. Менің алдыма қойған мақсатым көп... Оған жету үшін үнемі күресу керек. Күресу үшін денсаулық керек.

Денсаулық – бұл адамның еңбекке белсенді болуы, әрі ұзақ өмір сүруі, тәннің саулығын және рухани саулығын сезіну. Жеке бас тазалығының ережелері.

- Күнделікті бір уақытта тұр, бөлменді желдетіп ал да, шынықтыру жаттығуын жаса;
- Ертең ерте тісінді тазалап, беті-қолыңды, мойның мен құлағыңды жу;
- Ұйықтар алдында жуынып, бөлменді желдетіп алуды ұмытпа;
- Тамақ ішердің алдында, жұмыстан кейін, әжетханадан соң міндетті түрде қолыңды жу;

- Бет орамал пайдалан, мұрныңның әрқашан таза болуына көңіл бөл;
- Түшкірген, жөтелген кезде мұрның мен аузыңды бет орамалмен жауып, теріс айналып түшкір немесе жөтел;

- Шашыңды дұрыстап күт: уақытылы тара, буып немесе өріп қой;
- Төсегіңді жинау, жеңіл-желпі киімдеріңді өзің жуып, үтіктеу, түйменді қадап, бөтеңкеңді тазалау – бұл әркімнің-ақ қолынан келетін іс;

- Ұқыпты да жарасымды киінетін бол. Киімнің таза және үтіктелген болсын;
- Мектепке киетін киімің мен үй киіміңді ұқыпты ұстап, уақытылы ауыстыр. Ал қонаққа барарда жарасымды да сәнді киінген жөн;

- Үйден шығарда сырт бейнеңді айнаға қарап түзеуге әдеттен;
- Аяқ киіміңді күтіп киіп үйрен, тазалауға уақыт бөл;
- Мектепте ұстайтын, үйде пайдаланатын заттарыңды реттеп ұста;
- Өзің отыратын орынның тазалығын қадағалап, шаңын сүрт;
- Кітап – дәптеріңді пайдаланып болған соң, орнына қой;

Біз биология пәнінен алған мәліметтерге келсем, тері тазалығы – адам денсаулығының кепілінің бірі. Ыстық сумен және сабынмен жуынған жағдайда ғана теріні түрлі микробтар мен лас нәрселерден айықтырып, тазартуға болады. Адам терісінің ең өсімтал бөлігі – шаш пен тырнақ. Ол адамның миын күн сәулесі мен суықтан сақтайды.

Біз денсаулығымызды нығайту үшін спортпен айналысуымыз керек. Футбол ойнауда, шаңғы тебу де, гимнастикамен айналысу да т.б. спортпен айналысу жатады. Тіпті, қар күреу, ағаш жару секілді үй шаруасын атқаруда спортпен шұғылданғандай пайда болады. Ал қыздардың үй сыпырып, терезе сүртіп ыдыс-аяқ жуғаны әрі анасына көмек, әрі денсаулығына пайдалы мұның бәрі қимылын қозғалысқа салауатты өмір салты үшін маңызды екенін көрсетеді. Спорт сенің серігің- Жанға дауа, қолға күш. Сергітетін адамды- Қимыл менен қозғалыс,- дегендей жазғы демалыс күндерінде спортпен айналысуды ұмытпаңыз.

Ойымды қорытындылай келе, жүрегіме терең ой салып, қаламыма қайрат бітірген Елбасымыз Н.Ә.Назарбаевтың Қазақстан халқына арнаған «Қазақстан-2050» Стратегиясы – қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» атты Жолдауы. Қазақ халқына арналған ең үлкен сыйлық, мінсіз стратегия болды. «Ауырып ем іздегенше, ауырмайтын жол іздеу» қажеттілігін есімізден шығармауымыз керек.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Ж.Ж. Жатқанбаев – Валеология, Алматы-2003
2. Х.Қ. Сәтбаева, Ж.Б. Нілдібаева – Валеология (Оқу-әдістемелік құрал)
3. Интернет желісі: <http://www.Kazah.Ref.narod.ru/>
4. Елбасы Жолдауы – 2018. 7 міндет: Адами капитал - жаңғыру негізі

HEALTHY YOUTH IS THE FOUNDATION OF A SUCCESSFUL FUTURE

A healthy lifestyle is the work of a certain person to improve health, prevent diseases, and improve the quality of life. With the help of a healthy lifestyle, people increase the life expectancy of a person and fully fulfill social functions.

A healthy lifestyle is becoming relevant among young people, especially in recent times, because during the progress and development of various technologies the human body is affected by different things related to the complication of the structure of society, the increase in environmental, psychological, political influences that have an adverse effect on their health.

Besides, in our days our youth life is becoming more and more tense. We live under the pressure of various problems, such as social, environmental, economic and others. They constantly suffer from stress, noise and dust in large cities, diseases and instability. Young people should be strong and healthy, because this is our future generation. There is no better place for self-improvement than for your health. After all, health is one of the most important aspects of life. Taking care of your health is the first step on the path to self-improvement. We must be healthy to cope with the demands of everyday life. But what does it mean to have a healthy lifestyle? Here are five main reasons why you need to take a healthy lifestyle today:

1. *You will live longer.* The truth is that by eating healthy and nutritional food and taking care of your body you will add up to your overall health and well-being. That will increase your life expectancy simply because your immune system will get better, you will suffer far less from diseases and colds and you will have much more energy to do the things you love.

Exercising can reduce stress and anxiety that comes from different areas of your life and make you aware that you need to focus more on your own health and body. With better life expectancy you will have a greater appearance, glowing skin and hair and you will look fitter and firmer.

2. *You will look happier.* By reducing stress and anxiety, your mood will improve and you will have much more happiness and excitement in your life. Being healthy from inside and looking amazing from outside will definitely increase your emotional state and you will start seeing things from the brighter side. Feeling great about yourself from inside and outside is the key to living a more abundant, happy and confident life.

Healthy food, exercising, meditation, yoga are all incredible things you can include in your day to day life in order to start seeing results in your attitude towards the outside world and bring more optimism and positive vibes around yourself. These are only a few things that can make you happier as part of a balanced lifestyle-you might want to create other healthy habits such as going to bed earlier, drinking herbal tea, reducing fat and caffeine, eating more green vegetables, etc. The list here is endless and it is up to you what kind of habits you want to create in order to live a healthier and happier lifestyle.

3. *You will become more confident.* When you start feeling good about your body; you become a much more confident person every time you look at yourself in the mirror. Maintaining a healthy and fit body can really boost your self-esteem and confidence. When you look good outside, you start feeling amazing inside too and that can be seen in all different areas of your life-at home, at your workplace and when you are out with friends. It is simply a great way of feeling confident and amazing at the same time about yourself.

4. *You will inspire other people and become a role model.* When you start feeling great about yourself and your body there is no way you cannot motivate other people around you to do the same. Your friends and your family will start seeking advice and ask you how you have succeeded in maintaining a healthy lifestyle. When you are so full of life, excitement and confidence, other people will be seeing you as their role model and will be inspired to take care

of themselves too. Each time you are going to the gym or including a healthy snack in your diet you are giving an example and encouraging others to do the same.

We all need to consider our actions in terms of what food we eat and how often we exercise as this has a huge influence on the younger generation-kids, nephews, nieces and cousins. What a greater way to be good role models for the younger ones when we could teach them more about nutritional food, health and sport?

5. You will look younger. Here comes the best part of embracing a healthy lifestyle-you will look and feel much younger! You will be full of energy because nutritional diet, enough exercise and sleep are the key ingredients in maintaining a balanced life. Eliminating junk food from your plate can have a huge influence on how your skin and hair look like. The truth is cutting out on bad food can clear your skin, reduce blemishes and spots and deliver a smoother and shinier skin.

Many factors contribute to our health. Some things, like genetic predisposition to diseases and age, are beyond our control, but many lifestyle choices can have a profound impact on our wellness. We should take control of our health by creating habits and making choices that will improve our physical and emotional well-being. Here are some tips for a healthy lifestyle:

Be Active – Daily physical activity can greatly improve your quality of life. Unfortunately, people don't get enough exercise. Sedentary people are at a higher risk for developing problems with cholesterol, blood sugar, blood pressure and weight. For a healthy lifestyle, aim for a total of at least 150 minutes of moderate exercise per week. Find activities you enjoy and exercise them. Make an effort to increase your day-to-day activities, like opting for the stairs over the elevator, or parking farther away from the store when you go grocery shopping.

Eat Right – Healthy diet choices can help you control your weight and reduce risk factors for type 2 diabetes, cardiovascular disease and other health problems such as high cholesterol. Eat plenty of fresh fruits and vegetables and choose low-fat dairy products.

Don't Smoke and Drink in Moderation – According to the Centers for Disease Control and Prevention, smoking is the leading preventable cause of death. Smoking harms many body organs and increases the risk of heart attack, stroke and diabetes. If you smoke, kicking the habit may be the single most positive thing you can do for your health. Keeping alcohol consumption within moderation can also improve your overall health. Some of the long-term health risks of excessive drinking include cardiovascular problems, cancer, depression, anxiety and gastritis.

Manage Stress – Effective stress management is another key to healthy living. Stress can have a negative effect on emotional well-being, interrupt sleep, reduce energy levels and cause a variety of physical aches and pains. Stress isn't completely avoidable, but learning how to effectively deal with it can prevent it from negatively affecting your health. Practice positive self-talk, eliminate unnecessary stress, take time to do things you find pleasure in and devote time each day to relaxation or meditation to keep stress levels at bay.

Get Adequate Sleep – With busy and stressful lives, many people feel like they don't get enough sleep, but carving out time for quality shut-eye is a key component of a healthy lifestyle. Inadequate sleep can increase risks for developing obesity, diabetes, heart problems, depression and substance abuse problems.

In conclusion of this report, it should be emphasized that a healthy lifestyle for young people is an important component of productive life in a rapidly changing world. A healthy lifestyle is a way of life based on the principles of morality, activity, work, vacation, and at the same time protection against adverse environmental impacts that allow you to maintain moral, mental and physical health until extreme old age.

The global task of society and the state is to introduce as many aspects as possible related to a healthy lifestyle in educational standards. First of all, adequate work with families is needed to combat smoking and alcoholism. A child from childhood should appreciate health and follow the rules of a healthy lifestyle. Through a healthy lifestyle, each person has great opportunities to strengthen and maintain health, maintain efficiency and physical activity.

Propagation of a healthy lifestyle, support of physical culture and sports has always been one of the main tasks of the state. Therefore, Kazakhstan has created the most favorable conditions for a sports career. Throughout the country, stadiums, sports schools, swimming pools and hundreds of other sports facilities were built.

I think the state should pay more attention to the healthy way of life of young people, because healthy youth is the basis of a successful future of the country!

List of used literature:

1. Aveyard Helen 2010. Doing a literature Review in Health and social care. A Practicalguide.
2. Bailey, R.P (2012) “So what is developmentally appropriate sport?” Active and Healthy 19(2), 12-24
3. Healthy Adults: Meta-analysis of Outcomes. American Journal of Public Health,101(4):751-758.
4. Furlong. A (2011) Youth studies, An introduction: 2012 New York: Routledge
5. Goodwin, R.D. (2006). Association between Coping with Anger and Feelings of
6. Depression among Youths. American Journal of Public Health, vol. 96 (4), pp. 664–669.
7. Silva, M. N., Markland, D. ,Carraca, E. V., Vieira, P. N., Coutinho, S. R., Mindererico, C.
8. Stephanie fahey and fay gale Youth in transition (the challenges of generational changein Asia) 2005 pp3
9. Telama, R., Yang, X., Viikari, J., Valimaki, I., Wanne, O., & Raitakari, O. (2005).
10. Physicalactivity from childhood to adulthood: a 21-year tracking study. American Journal ofPreventive Medicine, 28, 267–73.
11. Trudaeo, F., & Shepard, R. J. (2008). Physical education, school physical activity, schoolsports and academic performance. International Journal of Behavioral Nutrition andPhysical Activity, 5(10).
12. U. S. Department of Health and Human Services. Physical activity guidelines forAmerican. Washington DC: U.S Department of Health and Human Services (2008)
13. Vuori, M.T., Kannas, L.K., Villberg, J., Ojala, S.A.K., Tynjala, J.A., & Valimaa, R.S. (2012).
14. WHO. (2006). A tool for the development of school nutrition programs in the European
15. Region Program for Nutrition and Food Security WHO Regional Office for Europe. WHO (2010). Global recommendations on physical activity for health. WHO, Geneva

Никонова Е.А., студентка 2 курса
Научный руководитель – к.п.н., доцент Баймагамбетов Ю.Т.
Карагандинский экономический университет Казпотребсоюза, г. Караганда,
Республика Казахстан

СТРАТЕГИЯ И ТАКТИКА ЗДОРОВЬЯ

Разработка стратегии и тактики обеспечения здоровья всего народа—дело очень большое, трудное и ответственное. Дело это зависит не только от медицины и здравоохранения, но от многих наук и государственных ведомств. Все больше отмечают необходимость создания комплексной науки о человеке, института человека. Скоро то и другое станет реальностью, и медицина должна занять в этом новом строю правильное место, так как объектом новой науки станет главным образом здоровый человек. При разработке стратегии обеспечения здоровья важно понимать, что речь идет о здоровье

человека, существа биосоциального, обладающего сознанием, ставшего в центре мировой системы. Возможно, что одна из главных причин преимущественно лечебной медицины — в недостаточном развитии теории. По мере накопления нового фактического материала, дифференциации и появления новых направлений все больше возникает потребность в уточнении и переосмыслении предмета и перспектив развития науки. Все это требует новых теоретических изысканий, так как без добротной теории невозможно движение вперед ни науки, ни практики. В. Д. Жирнов пишет: «В этом отношении трудно придумать более яркую иллюстрацию, чем принцип или идея профилактической ориентации медицины. Правда, этот принцип, довольно успешно (но не без резервов) реализуясь в практике социалистического здравоохранения, остается в состоянии теоретически неразвитой идеи». Трудности, стоящие на пути широкого использования средств сохранения и укрепления здоровья, наука должна разрешать путем постановки экспериментов на животных и организации массовых наблюдений на людях. К сожалению, последних очень мало. Весьма существенно и то, что их проводят в короткие сроки, совершенно неадекватные довольно продолжительной жизни человека. При этом не учитывается, что условия «безбедного» существования лабораторных животных в виварии очень многим отличаются от жизни человека, сопряженной с воздействием большого числа неблагоприятных факторов психоэмоционального характера. Дефицит трудовых ресурсов в стране заставил предприятия и объединения, колхозы и совхозы принять собственные меры по улучшению социально-бытовых условий трудящихся, строительству профилакториев, домов отдыха, спортивных баз и санаториев. В этом очень полезном деле выявляются, однако, два тревожащих обстоятельства. Во-первых, очень неодинаковые условия для трудящихся. У одних объединений и ведомств указанные выше учреждения есть, у других нет, у одних утопают в роскоши, а другие прозябают в бедности, что являет собой пример социальной несправедливости. Важно не где, а как работает труженик. Ведомственность в этом деле еще более контрастна, чем в больничном обеспечении. Во-вторых, указанные учреждения активно стремятся обзавестись оборудованием для лечебных процедур, но школами здоровья не являются. Дефицит трудовых ресурсов в стране заставил предприятия и объединения, колхозы и совхозы принять собственные меры по улучшению социально-бытовых условий трудящихся, строительству профилакториев, домов отдыха, спортивных баз и санаториев. В этом очень полезном деле выявляются, однако, два тревожащих обстоятельства. Во-первых, очень неодинаковые условия для трудящихся. У одних объединений и ведомств указанные выше учреждения есть, у других нет, у одних утопают в роскоши, а другие прозябают в бедности, что являет собой пример социальной несправедливости. Важно не где, а как работает труженик. Ведомственность в этом деле еще более контрастна, чем в больничном обеспечении. Во-вторых, указанные учреждения активно стремятся обзавестись оборудованием для лечебных процедур, но школами здоровья не являются. О мифе массовости физической культуры уже даже перестали писать в газетах. Республиканские госкомспорты по-прежнему не уделяют внимания этому важнейшему фактору оздоровления народа. Долгое время не выполнялись правительственные постановления о борьбе с пьянством и алкоголизмом. Постановление 1985 г. предусматривало сокращение производства алкогольных напитков на 50—55 % к 1995 г., и это достигнуто за два с половиной года. Что дало такое перевыполнение плана, всем хорошо известно². По проценту курящих наша страна все более уверенно выходит на первые места, которые нам уступают страны, где уже давно и упорно борются с этим злом. В нашей стране борьба с курением практически не ведется. Перечень подобных примеров можно было бы продолжить. Дело в том, что, как указывалось выше, отсутствуют все три элемента триады (цель, средство и субъект) осуществления прямого пути к здоровью, а для неуспеха дела достаточно отсутствия всего лишь одного. Опыт последних лет по созданию Госагропрома и Государственного комитета СССР по народному образованию показал, что можно обойтись и без министерств, но Госкомздрав

СССР и госкомздравы союзных республик должны иметь специальное структурное подразделение, которое бы занималось здоровьем здоровых (и находящихся в третьем состоянии) людей, осуществляло прямой путь к здоровью. Здесь трудно удержаться, чтобы не упомянуть ленинградский кооператив «Оркон», который разработал модель самокупаемого и самофинансируемого административного района города. Это должен быть увязанный в единое целое мощный общественный организм, включающий разнообразные хозрасчетные центры-комплексы, например тот, который «займется наконец здоровьем здорового человека...» (Сов. Россия. 1988. 12 февр.). Эта же задача входит в широкий круг деятельности кооперативного центра социальной адаптации «Валеология», работающего в Молдавии. Уместно процитировать рекомендацию Всемирной организации здравоохранения: «К 1995 году во всех государствах-членах должно быть значительно снижено число случаев такого наносящего здоровью поведения, как злоупотребление алкоголем и лекарственными средствами... Выполнению этой задачи в значительной мере будет способствовать разработка комплексных программ, нацеленных на снижение к 2000 году уровня потребления алкоголя и других вредных для здоровья веществ по крайней мере на 25 процентов [112, с. 92]. В функциональные обязанности этого подразделения должны входить: пропаганда здорового образа жизни, организация и методический контроль за системой массовой физкультуры и производственной гимнастики, разработка и внедрение способов психогигиены и психопрофилактика, профилактика неинфекционных заболеваний, геропрофилактика, профилактика алкоголизма и других злоупотреблений, организация массовых донозологических обследований и системы учета состояния здоровья всего населения страны, руководство оздоровительной работой санаториев, домов отдыха и профилакториев, развитие науки о здоровье — валеологии и подготовка специалистов по здоровью — валеологов широкого и узкого профиля. Предлагаемую систему можно создать без дополнительных затрат за счет перераспределения средств и кадров между ведомствами. Мало того, можно получить огромный экономический эффект за счет уменьшения потерь по медицинским причинам и трудно учитываемому экономическому и социальному эффекту здоровья, творческой активности и счастья людей.

Список использованной литературы:

1. Брехман И. И. Валеология — наука о здоровье. — 2-е изд., доп., перераб. — М.: Физкультура и спорт, 1990. — 208 с.
2. Физическое воспитание: Учебник / Под ред. В. А. Головина, В. А. Маслякова, А. В. Коробкова и др. — М.: Высш. школа, 1983, 391с.
3. Климова В. И. Человек и его здоровье. — 2-е изд., перераб. И доп., — М.: Знание, 1990. — 224с.

Нугуманова Г.Р., магистрантка 1 курса
Научный руководитель - к.п.н., доцент Гизатуллина К.Х.
Стерлитамакский филиал Башкирского государственного университета,
г. Стерлитамак, Россия

ФОРМИРОВАНИЕ УСТАНОВКИ НА ЗДОРОВЫЙ ОБРАЗ ЖИЗНИ У ПОДРОСТКОВ

Сохранение здоровья подрастающего поколения является самой насущной проблемой государства. Здоровый образ жизни — это поведение, стиль, способствующий сохранению, укреплению и восстановлению здоровья человека. Здоровый образ жизни — это не только медицинская, но и социально-экономическая, психолого-педагогическая категория. Она зависит от развития производства и производственных отношений. Здоровый образ жизни определяется выбором человеком позитивного, в отношении

здоровья, стиля жизни, что, в свою очередь, предполагает высокий уровень гигиенической культуры отдельного человека, социальных групп и общества в целом.

Применительно к подросткам необходимо отметить то, что не всегда подросток самостоятельно может выбрать и обеспечить соответствующий способ жизнедеятельности. Многие зависят от родителей, организаторов образования, педагогов. В этом смысле подросток пассивен, но от того, как организована его жизнедеятельность, во многом будет зависеть и его будущее поведение [1, с. 43].

Как указывает Гринченко И.А., здоровый образ жизни несовместим с вредными привычками. Употребление алкоголя, других опьяняющих и наркотических веществ, курение табака препятствуют утверждению любых сторон здорового образа жизни. Вредные привычки входят в число важнейших факторов риска поведения и заболеваний, которые существенно сказываются на состоянии здоровья детей и подростков, населения в целом [3, с. 12].

В своих исследованиях И.В. Давыдовский, И.И. Брехман, В.П. Казначеев, Р.М. Баевский, Е.Сталькова и В.Панина и другие отмечают, что более чем у половины учащихся школ не закреплены целесообразные для их возраста элементарные гигиенические навыки: соблюдение режима дня, умение чередовать умственную и физическую нагрузку, регулярное и рациональное питание, соответствующая возрасту двигательная активность, достаточный сон, пребывание на свежем воздухе, навыки личной гигиены. Следует также отметить, что качество применения этих навыков с возрастом снижается [5, с. 54].

В своих трудах В.В. Колбанов подчеркивает, что для ведения здорового образа жизни необходимо создать установку на здоровый образ жизни. Установка является целостным динамическим состоянием субъекта, состоянием готовности к определенной активности, состоянием, которое обуславливается двумя факторами: потребностью субъекта и соответствующей объективной ситуацией. [7, с. 256].

Формирование установки на здоровый образ жизни - длительный и многоаспектный процесс, успешность которого определяется рядом условий:

1. Охват в процессе формирования установки важнейших параметров жизнедеятельности личности, включающих: соблюдение оптимального двигательного режима; тренировку иммунитета и закаливание; организацию рационального питания и режима жизнедеятельности; психофизиологическую регуляцию; воспитание психосексуальной и половой культуры; искоренение привычек приносящих вред здоровью.

2. Учет в процессе формирования установки структуры данного феномена, что требует целостного единства трех аспектов работы: усвоения системы знаний о сущности здорового образа жизни и путях его формирования; стимулирования самосознания человека, направленного на эмоционально-личностное отношение к идее здорового образа жизни; освоения норм поведения, соответствующих здоровому образу жизни.

Данакин Н.С. подчеркивает, что для установки любой формы поведения необходимы два момента: цель должна восприниматься как стоящая усилий и достижимая. Ученый также выделяет несколько факторов, существенных для установки здорового образа жизни: знание того, какие формы поведения способствуют нашему благополучию и почему; желание быть хозяином своей жизни - вера в то, что здоровое поведение в действительности даст положительные результаты; положительное отношение к жизни - взгляд на жизнь как на праздник, которым нужно наслаждаться; развитое чувство самоуважения, осознание того, что ты достоин наслаждаться всем самым лучшим, что может предложить тебе жизнь; проговоренные правила в семье; способность конструктивно справляться со своими негативными чувствами; адекватная самооценка; личный пример родителей. [5, с.103].

Глухов В.И. определяет следующие принципы формирования установки на здоровый образ жизни:

Принцип актуальности призван обеспечить учащихся, наиболее важной и своевременной информацией. Актуальность информации определяется современными задачами по поддержанию здоровья, задачами здравоохранения.

Принцип научности предусматривает осуществление теоретической и практической деятельности на основе научно обоснованных данных. В соответствии с этим принципом в воспитании подростков используются данные общественных наук (педагогика, психологии, социологии и др.).

Принцип доступности предполагает соответствие содержания, методов, форм, средств обучения, интересам и потребностям подростка.

Принцип положительного ориентирования предполагает выработку типов поведения и стилей жизни, ориентированных на положительные, эталонные образцы, одобряемые в обществе.

Принцип единства теории и практики предполагает возможность использования полученных подростком или группой подростков знаний на практике.

Принцип активного участия способствует устойчивому закреплению знаний и навыков здорового образа жизни, включающий качественный анализ. При этом учащиеся высказывают версии по предлагаемому вопросу, решают ситуационные задачи, с необходимостью выбора и принятия решения.

Принцип индивидуального подхода предусматривает учет индивидуальных особенностей подростков.

Принцип иллюстративности способствует доходчивому и убедительному изложению материала, улучшает его восприятие.

Системность является предпосылкой формирования позитивных в отношении здоровья стилей жизни, а также способствует сознательной смене стиля жизни при изменении объективных условий. Реализация принципа возможна лишь в условиях координации деятельности всех учреждений и организаций, задействованных в воспитании подростков (школ, учреждений среднего профессионального обучения, высших учебных заведений, лечебно-профилактических учреждений, родителей, руководителей спортивных секций, организаторов внеклассной работы и т. д.).

Принцип стимулирования сознательности и активности направлен на повышение активности подростков в вопросах здоровья, такая активность возможна только при осознании ответственности за свое здоровье и здоровье окружающих. [4, с. 57].

Этапы формирования устойчивых навыков здорового образа жизни по А.Г. Асмолову следующие:

Первый этап - выработка навыков использования той информации, которую подросток получает в повседневной жизни.

Второй этап - изменение отношения к своему здоровью и к вредным привычкам.

Третий этап - принятие решения. Подросток должен самостоятельно сделать выбор в пользу здорового образа жизни.

Четвертый этап - подростком принято решение. Здесь очень важна поддержка родителей и учителей. Кроме целенаправленных занятий в школе, должны проводиться общешкольные мероприятия. Так, например, организация конференций, конкурсов классных газет по антитабачной пропаганде и т. п. [2, с. 367].

Основная цель школьного образования – сформировать положительное отношение к здоровому образу жизни. Школа должна обеспечить физическое, психоэмоциональное и нравственное здоровье, т.е. оптимальное развитие этих сфер личности учащихся. Для достижения данной цели необходимо решить следующий комплекс воспитательных задач:

1. Показать как взаимодействие семьи и школы влияет на воспитание современных школьников.

2. Определить значение валеологии как науки в формировании здорового образа жизни.

3. Обозначить роль физических упражнений в формировании здорового образа жизни и укреплении здоровья школьников.

4. Раскрыть значение воспитания ценностного отношения к здоровому образу жизни.

Необходимо также отметить, что школьные уроки физической культуры должны стать «привлекательными», интересными для подростков. Значительную роль должны сыграть волонтеры, пропагандирующие здоровый образ жизни, дающие необходимые знания по формированию установки на здоровый образ жизни [6, с. 61].

Таким образом, формирование установки на здоровый образ жизни у подростков длительный и сложный процесс, состоящий из определенных этапов, разнообразных форм деятельности педагогов. Наиболее эффективной работа по данному направлению будет при соблюдении необходимых условий и принципов.

В современном понимании здоровье человека – это состояние полного физического, душевного и социального благополучия, а не только отсутствие болезней и физических недостатков. Деятельность педагогов по сохранению и укреплению здоровья ребенка, формированию установки на здоровый образ жизни, основ физического развития имеет не только педагогическое, но и глубокое социальное значение. Ведь здоровый ребенок - это радость, счастье, благополучие не только семьи, но и всего общества.

Список использованной литературы

1. Абрамова Г. С. Возрастная психология. - М.: Академический Проект, 2000.- 493 с.
2. Асмолов А. Г. Психология школьника. - М.: МГУ, 2000. - 367 с.
3. Гринченко Н. А. Предупреждение наркомании. - ЕГУ, 2000. - 3 - 12 с.
4. Глухов В. И. Физическая культура в формировании здорового образа жизни. - К.: Здоровья, 1989. - 57 с.
5. Данакин Н.С. Совершенствование управления формированием здорового образа жизни учащейся молодежи. - Белгород: БГТУ им. В.Г. Шухова, 2011.
6. Дик Н.Ф. Как прожить долгую и здоровую жизнь. - Ростов н/Д: Феникс, 2010.
7. Колбанов В.В. Валеология. Основные понятия, термины и определения – СПб.: Деан, 2000. - 256с.
8. Третьякова В.Н. Основы организации здоровьесберегающей деятельности в учебном заведении. - Екатеринбург, 2009.

Нурмурзаева А.М., студентка 1 курса

Научный руководитель - преподаватель высшей категории Ахметова Г.А.
Частное Учреждение «Темиртауский медицинский колледж», г. Темиртау,
Республика Казахстан

УРОВЕНЬ ЗНАНИЯ СТУДЕНТОВ ГОСУДАРСТВЕННЫХ ПРОГРАММ ПО СОХРАНЕНИЮ ЗДОРОВЬЯ МОЛОДЁЖИ РК

Цель исследования: проведение социологического опроса среди студентов I курса на тему: «Уровень знания студентов государственных программ по сохранению здоровья молодежи в РК»

Актуальность исследования: выявление уровня осведомлённости, знания среди студентов ЧУ «ТМК» в вопросе государственных программ по сохранению здоровья молодежи.

Задачи:

1. Изучить и проанализировать действующие нормативно-правовые акты, госпрограммы об охране здоровья молодежи;
2. Проведение социологического опроса среди студентов I курса ЧУ «ТМК»;

3. Предложить основные пути решения вопроса о доступности оказания студентам бесплатных оздоровительных программ.

Введение

Обеспечение охраны здоровья молодежи, формирование ее здорового образа жизни является одним из стратегически важных направлений государственной политики Республики Казахстан. Охрана здоровья молодежи проводится в рамках действующих нормативных правовых актов – Кодекса Республики Казахстан от 18 сентября 2009 года № 193-IV О здоровье народа и системе здравоохранения и Закона Республики Казахстан «Об охране здоровья граждан», а так же в рамках Программы Развития «Мәңгілік ел».

Согласно Закону Республики Казахстан «Об охране здоровья граждан» государственная политика в области охраны здоровья граждан проводится на основе принципов доступности и качества оказания медицинской помощи и солидарной ответственности государства, работодателей и граждан за сохранение и укрепление индивидуального и общественного здоровья.

Молодежь в Казахстане имеет право на бесплатное медицинское обслуживание, в рамках установленного гарантированного объема бесплатной медицинской помощи. Согласно экспресс-опросам удовлетворенность молодежи качеством услуг государственных медицинских учреждений составляет 40,8 %. Сегодня перед обществом и государством стоит задача сформировать поколение с иным отношением к своему здоровью. Молодежь Казахстана можно считать здоровой лишь в том случае, когда она будет предпринимать попытки для улучшения и сохранения здоровья, путем проведения различных оздоровительных мероприятий. Тогда с уверенностью можно сказать, что молодежь Казахстана - незыблемый гарант стабильности и развития здоровой нации.

Проведение соцопроса среди студентов I курса.

Основными задачами проведения социологического опроса среди студентов в рамках исследовательской работы является:

1. Определение уровня осведомленности подростков о госпрограммах, реализованных и внедряемых Министерством Здравоохранения РК на территории г. Темиртау, а так же Программы Развития «Мәңгілік ел».

2. Проанализировать степень охраны и защиты здоровья студентов

3. Проанализировать уровень осведомленности студентов о профилактических мероприятиях, проводимых в РК с целью профилактики и защиты здоровья граждан.

В соцопросе приняли участие около 90 студентов I курса. Студентам были предложены 7 вопросов, на которые они ответили со своей точки зрения в письменной форме.

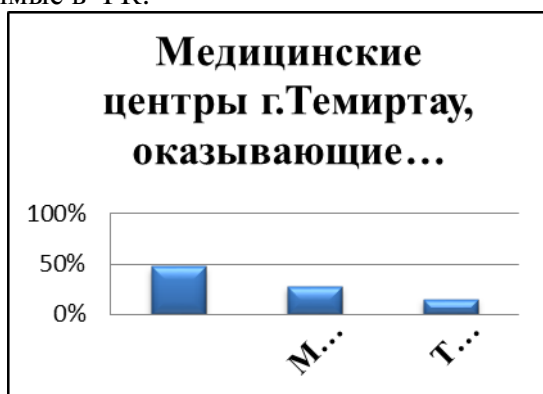
Как будущие медики нашей страны студенты следят за своим здоровьем, а значит, придерживаются здорового образа жизни, который выражается в правильном питании, рациональном распорядке дня и отдыха, в отказе от вредных привычек. Студенты уже на первых курсах начинают осознавать, что лучше предупредить какие-либо заболевания, чем в дальнейшем усугубить ситуацию со здоровьем. При этом владея знаниями в области медицины, они смогут оказать себе квалифицированную медицинскую помощь.



Обучаясь в медицинском колледже и в будущем работая по своей специальности студентам важно знать - какие госпрограммы, мероприятия разрабатываются и реализуются в системе Здравоохранения для профилактики и выявления заболеваний различной этиологии. С периода 2013-2018 гг. были введены **профилактические мероприятия по защите и охране здоровья граждан на территории Казахстана, которые также были реализованы в г. Темиртау.** Студенты хорошо ознакомлены с мероприятиями указанными на диаграмме.

В г.Темиртау действует молодежный Центр «Кайнар», который оказывает следующие бесплатные виды услуг подросткам - медицинская помощь, целый блок социальной, психологической помощи на принципах доступности, доброжелательности, доверия и добровольности. Но, к сожалению, как показал проведенный соцопрос, не все студенты знают о работе такого вида центра.

Как будущие медицинские работники нашей страны, студенты должны иметь представление не только о сохранении, улучшении и профилактики здоровья граждан, но и профилактических мероприятиях по защите и охране здоровья. Как показал проведенный соцопрос, современная молодежь знает международные мероприятия, проводимые в РК.



Заключение

В конце проведенного социологического опроса среди студентов I курса ЧУ «ТМК» на тему: «Уровень знания студентов государственных программ по сохранению здоровья молодежи в РК», можно сделать вывод о том, что молодежь не достаточно осведомлена о госпрограммах, мероприятиях разрабатываемых и реализуемых в системе здравоохранения для профилактики и выявления заболеваний различной этиологии. Так лишь каждый 2 студент владеет об информации госпрограмм в сфере Министерства Здравоохранения, реализуемых в нашем городе. А также о молодежном медицинском центре «Кайнар», оказывающих медицинские услуги на бесплатной основе.

Основные пути решения вопроса о доступности оказания студентам бесплатных оздоровительных программ:

1. Осуществлять информирование молодежи о влиянии образа жизни на здоровье, вреде потребления психически активных веществ, алкогольной и никотиновой зависимости, посредством организации мероприятий, акций, флешмобов в рамках учебных заведений.
2. Уменьшить стоимость услуг частных спортивных учреждений для молодежи.
3. Увеличить количество общественных бесплатных спортивных секций
4. Увеличить количество спортивных площадок и сооружений в местах массового отдыха.
5. Организация мероприятий по пропаганде здорового образа жизни по сезону.
6. Осведомление студентов о госпрограммах, принятых Министерством Здравоохранения РК, путем проведения открытых конференций, посещений медицинских молодежных центров, лечебно-профилактических учреждений.

Список использованной литературы:

1. <http://old.group-global.org/ru/publication/view/5069>.
2. http://www.hls.kz/stati_2-23.
3. medportal.kz.
4. online.zakon.kz

Оразбаева Л.Н., студентка 2 курса
Научный руководитель – доцент Артеменко А.В.
Карагандинский экономический университет Казпотребсоюза, город Караганда,
Республика Казахстан

ЗДОРОВЬЕ НАЦИИ – ВАЖНЕЙШИЙ ПРИОРИТЕТ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ПОЛИТИКИ

Не для кого не секрет, что сила любого государства в его народе. И чтобы страна действительно освещала себя только в лучшем свете, непременно нужен здоровый, сильный духом и патриотически настроенный народ. Тема данного доклада – «Здоровье нации – важнейший приоритет государственной политики». Актуальность этой темы обуславливается не только тем, что стране нужны здоровые граждане, но и тем, что от уровня здоровья населения зависит и состояние того или иного государства. Если внутри нет единства, нет крепкого народа, так скажем, что страна не имеет стержня, - то конструкция снаружи просто развалится, даже не успев встать на ноги, и совсем не важно тогда, какая у страны внешняя политика, если внутри всё не на своих местах. Чем лучше «качество внутренностей» государства – тем выше её конкурентоспособность на мировой арене, а ведь именно это является одной из основных и важных задач государственной политики.

Целью данной работы является наглядная демонстрация того, как важно любому государству, а в частности Республике Казахстан, иметь здоровую и сильную нацию. Также мы рассмотрим: Послание Н.А. Назарбаева народу «Стратегия «Казахстан-2030», Послание Н.А. Назарбаева народу «Стратегия «Казахстан – 2050»; некоторые статьи Конституции Республики Казахстан; План нации «100 шагов»; государственную программу «Денсаулык»; иные электронные источники, чтобы подробно изучить вопрос того, насколько огромную роль для нашей страны играет здоровье нации.

Республика Казахстан наделила каждого её гражданина достаточно широким спектром прав и немалым количеством обязанностей. «Единственным источником государственной власти является народ» (ч.1 ст.3 Конституции РК).[1, с.4]

Нация должна быть здорова – лишь в этом случае все те права, которые прописаны в Конституции Республики Казахстан, будут реализованы и притворены в жизнь. Право на охрану здоровья закреплено в 29 статье Конституции Республики Казахстан.

Для начала, мне хотелось бы обратиться к Посланию «Стратегия «Казахстан-2030». Будущее страны, сказал Глава государства, во многом зависит от здоровья наших граждан, от того, насколько плодотворно они смогут трудиться, какое оставят после себя потомство.

Численность населения нашего государства при его огромной территории остается невеликой, поэтому естественный прирост, улучшение физических и интеллектуальных показателей народа имеют очень большое значение для будущего нашей страны. Мы должны сохранить независимость страны, сохраниться как народ, сберечь свою многонациональную культуру, приумножить экономический потенциал республики, укрепиться в политическом плане. Именно поэтому, сказал Президент, здоровье народа определено одним из важнейших приоритетов Стратегии-2030.[2]

В Казахстане также существует государственная программа по развитию здравоохранения «Денсаулық» на 2016-2020 годы, направленная на укрепления здоровья граждан для достижения показателей уровня здоровья 30 наиболее развитых стран мира путём модернизации национального здравоохранения.[3] Также стоит отметить то, что говорится о здоровье нации в Послании Президента «Стратегия «Казахстан - 2050» не только в рамках государственной программы «Денсаулық». «В рамках долгосрочной модернизации национальной системы здравоохранения мы должны на всей территории страны внедрить единые стандарты качества медицинских услуг, а также усовершенствовать и унифицировать материально-техническое оснащение медицинских учреждений.»[4] - мы видим, что снова говорится о том, что нужно усовершенствовать качество медицинских услуг и обслуживания. В Стратегии Президент Нурсултан Абишевич Назарбаев подчеркнул, что «здоровье нации – основа нашего успешного будущего». В своем Послании «Казахстан-2050» Назарбаев Н.А. подчеркнул: «Утверждение здорового образа жизни и развитие медицины позволит увеличить продолжительность жизни казахстанцев до 80 лет и выше». По оценкам специалистов, здоровье людей зависит на 50-55 % от образа жизни человека, на 20%-от окружающей среды, на 18-20% - от генетической предрасположенности, и лишь на 8-10 % - от здравоохранения.

Но не стоит забывать, что для здоровья нации важно не только качество медицинских услуг, хотя это играет важнейшую роль, но и такой аспект нашей жизни, как спорт и физическая культура. Ведь именно спорт во многом позволяет поддерживать хорошую физическую форму и оставаться здоровым долгие годы жизни. Именно физическая культура и спорт, по моему мнению, должны стать одной из основных забот нашего государства. Разумеется, в стране не хватает спортивных объектов и специального инвентаря, доступного для всех, но мне кажется, что мы рано или поздно к этому придёт. «В этой связи Правительству и местным органам необходимо принять меры по развитию физкультуры, массового спорта и строительству физкультурно-оздоровительных объектов по типовым проектам, в том числе дворовых.» [4] - так говорится в послании, и будем надеяться, что так оно и будет. В целях исполнения Плана действий Главы государства по реализации «100 шагов» разработана Концепция развития физической культуры и спорта до 2025 года. Приоритетными задачами концепции являются: создание новой национальной системы физкультурно-спортивного воспитания населения и модернизация системы физического воспитания различных категорий и групп населения. Также большое внимание будет уделено совершенствованию подготовки спортсменов высокого класса и спортивного резерва путем открытия Академии спорта и научно-исследовательского института.

Радует и тот факт, что с каждым годом возрастает тяга молодёжи к ведению здорового образа жизни и правильному питанию. Это важно, ведь мы знаем, что молодёжь – это одна из тех категорий населения, которая в общем-то своим приоритетом зачастую ставит совсем не здоровый образ жизни, а вредные привычки. Многие даже знакомятся с таким явлением и с такой проблемой, как наркотики, что вообще недопустимо, я считаю, для здоровой нации.

Нельзя не отметить достижения наших спортсменов, которые наглядно демонстрируют то, что можно быть здоровым, побеждать и приносить награды нашей стране, тем самым повышать уровень конкурентоспособности государства на мировой арене, о чём было сказано выше. Достижение на Олимпиадах стало победой казахстанского патриотизма. Вклад в него внесли представители многих этносов Казахстана. Успехи наших спортсменов, стали мощным фактором формирования общеказахстанской идентичности.

Таким образом, сохранение здоровья и благосостояния нации имеет приоритетное значение для Республики Казахстан. Но не только государство несёт ответственность за здоровье своего населения, но и сами граждане в обязательном порядке должны следить

за своим здоровьем, вовремя обращаясь к врачу, занимаясь спортом и физической культурой, правильно питаюсь и т.п. Задачей же государства в данном случае – это создание определённых условий, оказание поддержки в сохранении здоровья граждан. Разумеется, лишь от того, успешна ли реализация государственной политики в системе здравоохранения, будет зависеть, приведёт ли она к улучшению благосостояния и повышению продолжительности жизни граждан.

Список использованной литературы:

1. Конституция Республики Казахстан от 30 августа 1995 года.
2. Послание Президента «Стратегия «Казахстан-2030».
3. Государственная программа «Денсаулық» на 2016-2020 годы.
4. Послание Президента «Стратегия «Казахстан-2050».
5. План нации «100 шагов».

Романова А., ученица 10 "А" класса
Научный руководитель - учитель истории Петрова Т.А.
КГУ СОШ № 25, г. Караганда, Республика Казахстан

ЗДОРОВАЯ МОЛОДЁЖЬ – ОСНОВА УСПЕШНОГО БУДУЩЕГО СТРАНЫ

Во все века будущее страны было за молодежью. Именно молодые люди были двигателями революций, прогресса и развития. Граждане нашей республики хотят жить в свободной, экономической развитой стране, со справедливыми законами, равными возможностями, независимо от социального происхождения и национальной принадлежности. Патриотическое воспитание молодежи - это часть государственной молодежной политики страны.[1]

Быть патриотом своей страны - всегда большая честь для любого человека, имеющего гордость и собственное достоинство. Но патриотами не рождаются, ими становятся. Основы патриотических чувств должны быть заложены в каждом человеке с детских лет. Поэтому так велика в процессе формирования патриотического сознания подрастающего поколения роль детского сада, школы, любого другого образовательного учреждения. Школа должна сыграть определяющую роль в воспитании у молодого поколения высоких нравственных принципов, патриотического чувства ответственности. Все, что государство вложит в молодежь, воздастся ему. Образованные молодые люди – это те столпы, на которых всегда будет держаться страна. [2]

Если со школьной скамьи удастся привить молодым чувство патриотизма и любовь к своей родине, то они в свою очередь вложат душу в ее развитие и благополучие. Привлекая молодёжь в процесс принятия важных для нашей страны решений, мы усиливаем политический строй развития страны. Я думаю, что молодёжь обязана высказывать свои идеи, потому что некоторая часть из них, обязательно найдёт свою потребность в политике страны. Сегодня все больше и больше молодых людей становятся на защиту природы. Это так важно! Если мы, молодое поколение 21 века, будем четко осознавать то, что мир сегодня находится на грани экологической катастрофы, мы сможем спасти нашу планету. Я верю, что наша молодежь – кладёзь талантов, мастерства и умений, нужно не растерять тот потенциал, который заложен в нас, и суметь направить его в нужное русло, чтобы, несмотря на все трудности и препятствия, суметь поднять Казахстан на должный уровень! А задача старшего поколения – помочь молодым определить своё достойное место в этом сложном мире, максимально реализовать себя, ведь в их руках будущее родного города, региона, страны – и всем хочется, чтобы эти руки были крепкими и надёжными!

Список используемой литературы:

1. Стекляр Г.В. Гражданское и патриотическое воспитание в современных условиях -2012 г. № 1., стр 44., -[1]
2. Ахметжанов З.Х. Нам завещаны память и слова - 2012 г., №2., стр 37.,-[2]

Сакенова И.С., студентка 2 курса
Научный руководитель – Гаак А.Ю.

Карагандинский экономический университет Казпотребсоюза, г. Караганда, Республика
Казахстан

ЗДОРОВЬЕ НАЦИИ – ВАЖНЕЙШИЙ ПРИОРИТЕТ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ПОЛИТИКИ

«Нужно повысить уровень знаний и информированности
населения по вопросам здорового образа жизни
и здравоохранения»
Н.А.Назарбаев

Модернизация в сфере образования и развитие нашей республики нацелено на формирование гражданина, интегрированного в современное общество. Успешным в различных областях жизни может быть только тот человек, который ориентирован на здоровый образ жизни.

Каждый взрослый мечтает быть здоровым. Дети, к сожалению, не думают об этом. Мы обязаны помочь ребенку осознать, что нет ничего прекраснее здоровья. «Здоровому каждый день – праздник», гласит одна из восточных пословиц. Ребенок, как правило, не знает, как вести здоровый образ жизни. Этому его надо учить. Необходимо сформировать у школьников представления об ответственности за собственное здоровье и здоровье окружающих.

Здоровые дети – это благополучие общества и государства в целом. Без здорового подрастающего поколения у нации нет будущего. Проблема сохранения здоровья – социальная, и решать ее нужно на всех уровнях общества.

Здоровье – бесценный божий дар. Здоровые люди оптимистичны, энергичны, стремятся выполнять полезные дела, дарить радость окружающим. Каждый человек является хозяином своего здоровья, так как на 50% наше состояние зависит от нас самих: от образа жизни, питания, режима дня, наличия вредных привычек. Необходимо беречь свое здоровье с самых малых лет. Значимость здоровья признают как люди, так и государство.

Будущее нашей страны полностью зависит от духовного и физического здоровья нации. На сегодняшний день вопрос о здоровье общества довольно-таки актуальный, так как большинство людей подвержено различным заболеваниям. С появлением нанотехнологий, с доступностью компьютеров, планшетов, мобильных телефонов рост числа заболеваний у детей резко увеличился. Ребятам стало проще и интереснее поиграть в компьютерные игры, чем пойти пообщаться со сверстниками. Это также грозит тем, что ребенок становится зомбированным, замкнутым в себе, не способным контактировать с другими людьми. Таким образом, страдает и духовное здоровье маленького члена общества.

Большинство современных девушек и парней считают, что курение и распитие напитков это модно. Они совершенно не задумываются о своем здоровье и здоровье своих будущих детей. Особенное отвращение вызывают беременные женщины, которые курят и пьют спиртное, а затем удивляются откуда у ее чадо различные заболевания.

В последнее время, в нашей стране наблюдается демографическая проблема. Число рожденных людей меньше, чем число умерших. Численность граждан уменьшается. Это большая проблема для государства, которую необходимо как можно быстрее разрешить.

Здоровые дети – будущее здоровой нации, нерушимой, сильной и богатой страны. Поэтому государственным деятелям необходимо продумать все варианты внедрения физической культуры в повседневную жизнь граждан.

Вышестоящим органам следует:

- ❖ открывать спортивные залы, секции, кружки, бассейны;
- ❖ проводить соревнования, турниры по различным видам спорта;
- ❖ проводить семинары, лекции по ЗОЖ;
- ❖ отмечать спортивные праздники;
- ❖ показывать по телевидению социальные рекламы, призывающие граждан вести здоровый образ жизни.

«Здоровый человек – здоровая нация – здоровое государство» – это не просто лозунг дня, это необходимое условие выживания в конкурентном мире. Задача нашего общества, если оно заинтересовано в дальнейшем своём существовании, – это в максимально короткие сроки изменить ситуацию, найти новые формы внедрения ценностей здорового образа жизни, культуры здоровья, выработать новую систему ценностей, в которой здоровье будет одним из основных личностных приоритетов. Здоровье нации и формирование здорового образа жизни, наконец, заслуженно стали национальными государственными приоритетами. Без решения этих базовых вопросов трудно повышать качество жизни и благополучие граждан. Очень важно, что сформулирована долгосрочная концепция государственной демографической политики, реализация которой невозможна без системного взаимодействия всех заинтересованных структур, в том числе структур гражданского общества. В сущности, именно идея личного здоровья, крепкой семьи, сильного государства вполне может и должна стать той самой национальной идеей, способной объединить все слои общества по решению задачи укрепления экономической и политической мощи нашей страны. Не может быть сильного государства без духовно и физического здорового населения, а именно это в значительной степени обеспечивает именно ЗОЖ. У человека должно быть сформировано отношение к своему здоровью, как к частной собственности, от сбережения которой зависит всё его благополучие и сама жизнь. Не должно быть человека безразличного и нетребовательного к самому себе. Например, на уроках ОБЖ в школе нужно затрагивать многие темы здорового образа жизни. Дети должны научиться правильно планировать свою трудовую, семейную и личную жизнь, нести личную ответственность за всё, включая собственное здоровье и благополучие. Каждый должен сам в себе преодолеть психологический стереотип "потребителя своего здоровья" и начать заботиться о себе. В заключение следует отметить, что переход народа к здоровому образу жизни приведет и к другим положительным последствиям в жизни нашего и других народов: к снижению социальной напряженности в обществе, к ускорению процесса перехода Казахстана на устойчивый курс развития, к укреплению ее экономической и оборонной мощи, к расцвету науки, культуры, к снижению расходов на здравоохранение, уменьшению людских и материальных потерь вследствие снижения уровня катастроф социального и техногенного характера.

Список использованной литературы:

1. Послание Президенту Республики Казахстан Н.А. Назарбаева народу «Казахстан-2030»
2. Байер К., Шейнбер Л. Здоровый образ жизни. / Пер. с англ. - М., Мир, 1999.
3. Большая медицинская энциклопедия. – М., Советская энциклопедия, 1989
4. Виленский М.Я. Физическая культура в научной организации учебного труда студентов. - М., 1993.

Секебаева С.Қ. 10 сынып оқушысы

Ғылыми жетекшісі – психолог Өмірбекова М.Қ.

№2 «Білім - Инновация» лицейі, Қарағанды қаласы., Қазақстан Республикасы

ЖАСТАР ДЕНСАУЛЫҒЫ – ЕЛІМІЗДІҢ ТАБЫСТЫ БОЛАШАҒЫНЫҢ НЕГІЗІ

Дүниежүзілік психикалық денсаулық федерациясы, әлемдік денсаулық сақтау ұйымының қолдауымен, 1992 жылы 10 қазанды халықаралық психикалық саулық күні деп жариялады. Дүниежүзілік денсаулық сақтау ұйымының деректері бойынша, қазір жер шарындағы халықтың 25 пайызы түрлі жүйке ауруларымен ауырады. Ал Қазақстанда әрбір төртінші адамға психиатр маманның көмегі қажет. Дүниежүзілік денсаулық сақтау ұйымының деректері бойынша, жер бетінде 400 миллион адам жан ауруларымен ауырады. 150 миллион адам күйзелістен зардап шексе, 60 миллион адамның ақыл – ойы кеміс. Қазақстандық мамандар, тұрғындардың арасында да бұл проблемалардың өзекті екенін айтып отыр. Алматы мемлекеттік дәрігердің біліктілігін көтеру институты, психиатрия, психотерапия және наркология кафедрасының профессоры Белгібай Амангелдіұлы, Азаттық радиосына берген сұхбатында былай деді: «Біздің қазақстанда бүкіл халықтың 10 пайызының жан саулығы төмен, 14 пайызында психологиялық денсаулық нашар. Біздің халқымыздың 10 пайызына психотерапиялық көмек керек»

Психологиялық саулық дегеніміз не? «Психологиялық саулық» категориясын И.В. Дубровин енгізген. «Психологиялық саулық», жеке психикалық процестерге қатысты әрі «психологиялық саулық» түгелімен тұлғаға жатады, адамгершілік рухымен өзара тығыз байланысты, қарым – қатынаста көрінетін психикалық ахуал. Психологиялы сау адамның қандай болу керектігі жөніндегі әр түрлі тәсілдер мен ізденістік зерттеу жұмыстары бар. Олардың бір – екеуіне тоқталып кетелік.

Ю.Л. Лисицын «Психологиялық денсаулық психикалық бұзылыстар мен аурулардың болмауынан да маңыздырақ, бұл – толыққанды еңбек ету, демалу, бір сөзбен айтқанда, адамға тән функцияларды іске асыру, еркін көңілді өмір сүру», ал И.И. Берхманның айтуы бойынша: «Психологиялық денсаулық дегеніміз – адамның басқаларға, табиғатқа, өзіне мейірімді қатынасы, оның әлеуметтік және тәндік үйлесімділігі. Аамның денсаулығы бұл – сенсорлы, вербалды және құрылымдық ақпараттардағы сапалық және сандық параметрлердегі күрт өзгерістер кезінде жасына сәйкес тұрақтылықтың сақталуы». Басқаша айтқанда, психологиялық денсаулық адам құндылықтарының негізгі бір құрылымы, бақыт деген түсінікпен пара – пар деп айтуға болады. Әдетте, ересек адамдардың психикалық күйі мен психологиялық денсаулықтары балаларға әсер етпей қоймайды. Олай болса әлеуметтік ортадағы, отбасындағы келенсіз жағдайлар баланың психикалық денсаулығына әсер етіп, психикалық күйінің құлдырауы салдарынан көптеген негативті әрекеттер жасауға дайын тұрады. Сондықтар жастар арасында бұзақылық пен тәртіп бұзушылықты болдырмас үшін, олардың психологиялық денсаулығын жақсартуды қолға алу керек.

Жастар арасындағы ішімдіктің етек жаюы, қоғамымыздағы нашакорлық проблемасының өршуі, түрлі қылмыс әрекеттерінің көбеюі, жастар арасындағы психологиялық денсаулыққа тікелей байланысты.

Қазақстан Республикасының әлемдік өркениетке, демократиялық дәстүрге өту жағдайында адамзат қоғамының ғасырлар бойы жинақтаған жалпы құндылықтар мұрасына ден қоюы, рухани – адамгершілік негізінде дене тәрбиесін сабақтастықта дамытып, салауатты өмір сүру дағдылары арқылы дене – жан мәдениетін қалыптастыру өзектілігі артуда. Бұл мәселе ел Президенті Н.Ә. Назарбаевтың «Қазақстан - 2030»

бағдарламасында, ҚР «Білім туралы» заңында басты міндеттердің бірі ретінде көрініс тапқан.

Алдыңғы ғасырдың 80 жылдарының орта шенінде Дүниежүзілік Денсаулық Сақтау Ұйымы денсаулық жөнінде мынандай анықтама берді: «Денсаулық дегеніміз – тек аурдың жоқтығы немесе әлсіздіктің болмауы ғана емес, қайта тән, рухани жақтарда, қоғаммен үйлесудің кемелді күйі». Адамның психологиясы мен физиологиясы бейне компьютердің жұмсақ бөлшегі мен қатты бөлшегіне ұқсайды, екеуінің бірі кем болса болмайды. Денсаулықтың мәні үйлесімділікте.

Тамаша көңіл – күй-денсаулықтың «жұмсақ бөлшегі». Тіршіліктің ең кемінде адамзаттың тіршілігінің бір маңызды ерекшелігі сол – сезімі бар нәрсенің бәрінде көмескі реттеу күші болады. Сондықтан көңіл күйді реттеу үшін, ең түбірлі нәрсе, көңіл – күйдің өзін түсіну керек. Жайшылықта өзіміздің психологиялық барысымызды қадағалай бақылау әдетін қалыптастырсақ, көңіл – күйдің бастапқы тұсын дер кезінде байқай аламыз, әрі үйлесімді жетекшілік ете аламыз.

Физиологиялық және психологиялық сәйкестікті жүзеге асыру үшін, күнделікті тұрмыста үйлесімді азықтануға және дене шынықтыруға көңіл бөлу керек. Психологиялық және физиологиялық жақтан жаппай дамуды қамтамасыздандыру үшін, психологиялық тұрғыдан айтқанда, кең пейілді мінез – құлық жетілдіріп, ұзақ уақыт бойында алақызып абыржу күйінде болудан сақтанған жөн.

Қытай дәстүрлі шипагерлігі былай дейді: физиологиялық және психологиялық үйлесімділікті жүзеге асыру үшін, әлдебір іске жолығудан ілгері «Ашуланудан» сақтанып, сезім жағындағы өрепуді ақылмен жеңе білу керек. Өйткені «Ашулы көңіл» адам денсаулығына ерекше қатерлі. Ашу бауырға зақым жеткізіп қана қоймай, жүректі, асқазанды, миды зяндайды. Сонымен қатар, өзге де ауруларға апарып соқтырады. Бұдан сырт көңіл – күйді шеберлікпен реттеп, сыртқы дүниенің тітіркендіруіне байсалды көңі – күймен төтеп беріп, сезім жағындағы шұғыл тітіркендіруден сақтанған жөн. Сондай – ақ теріс көңіл – күйді басқа жаққа бұрып, белгілі бір іс жөніндегі ұстанымды өзгертіп, мәселелерге белсенді тұрғыдан талдау жасай білген жөн.

Сәбет Бап Баба өзінің «Психология негіздері» оқу анықтамалық қолданба еңбегінде былай жазады: «Психологиялық сауықтыру барлық жас кезеңінде балалардың психологиялық саулығын дамыту, сақтау және нығайту. Әр жас кезеңін ескере отырып, балаларға арналған дамыту бағдарламаларын жасау және оны іске асыру, сауықтыру шараларын қолдану, мектептегі тәрбие беру және оқу арқылы баланың толыққанды дамуына жағдай туғызу психологтың ең жауапты жұмыс бағыты»

«Кей кездері біз тым асығамыз. Бізді ертеңгі күніміз мазалайды, біз еріксізден бала үшін бүгінгі күн мен оның өзін де құнсыздандыра отырып, баланы ертеңгі күнге дайындаймыз. Бірақта ол бүгін өмір сүреді ғой: бүгін сезінеді, әрекет етеді, бір нәрсені қалайды...

Я. Корчактың осыған баса назар аударуы кездейсоқ емес. Ол осы қазіргі уақытты және бүгінгі күнді сыйлау (қадір тұту) керек екендігі туралы айта келіп: егер сіз балаға бүгінгі күні саналы, жауапкершілікпен өмір сүруге мүмкіндік бермесек, онда ол ертең қалай өмір сүре алмақ? – деп толғанады. Ересектер балаларға әрбір атқан таңның қуанышына бөленуге және сенуге мүмкіндік беруі керек. Бала дәл осыны қалайды. Ол ертегіге, итпен сөйлесуге, доп ойнауға, суретті мұқият қарауға, әріптерді қайталап салуға уақытын аямайды. Бұның бәрі оған ұнайды. Бұл әбден дұрыс», - деп көрсетеді психолог ғалымдар (Шерьязданова Х.Т., Әбеуова И.Ә., Нығметова Қ.Н.).

«Егер біздің жастарымыздың Отанға деген махаббаты зор болсын десек, егер біздің жастарымыз ата аналары мен ересектерге сый құрметпен қарап, еңбекқор, адамгершілігі мол болып тәрбиеленсін десек, олардың бойында нағыз азаматқа тән тұлғалық сапалы қасиеттер қалыптассын десек, рухани тұрғыда жан дүниесі бай болып жетілсін десек, біз сол мақсатқа жету үшін не істеп жатырмыз?

Ол үшін ең алдымен, өзіміз туралы ойлап көрейік, біз қандаймыз? Балаларымызға үнемі қандай психикалық қысым күйінде тұсақ та, жылышырайлық таныта аламыз ба? Уақыттың жоқтығына қарамастан, балаларға көбірек көңіл бөліп жатырмыз ба? Жеке мәселелерімізді біршама ұмытып, олардың мәселелерімен санасып жатырмыз ба?

Олай болса, мектеп оқушыларының психологиялық саулығын қамтамасыз етуді өзімізден бастау керек. Әрбір сәтте, балаларға сүйіспеншілікпен, ілтипаттылықпен, түсіністікпен, сыйластықпен қарап, олардың әрбір оңтайлы істерін бағалап, құрметтеп отыру қажет. Сонда ғана олар өмірде бақытты сезініп, жарқын өмір сүруге талпынады деп ойлаймын.

Біз, болашақ Қазақстан Республикасының азаматтары бүгінгі мектеп табалдырығындағы оқушылар денсаулығымызға жастайымыздан қамқор болуымыз қажет. Халықаралық денсаулық сақтау ұйымының есебі бойынша адам денсаулығына 10% - дәрігерлік көмек, 15% - тұқымқуалаушылықтан, 25% - қоршаған ортадан, ал 50% адамның өзіне өзі сүру қалпына байланысты екен.

Халықта мынандай дана сөз бар:

«Ақша жоғалтқаның – ештеңе жоғалтпағаның,

Уақыт жоғалтқаның – көп нәрсе жоғалтқаның,

Денсаулық жоғалтқаның – бәрін жоғалтқаның.

«Дені сау бала әр отбасының, қуанышы, бақыты. Ал денсаулығы мықты бала халықтың болашағы, Отанның сенімді тірегі» (С.Назарбаева)

Жастар қашанда өз беттерінше әрекет етуге тырысады. Бұлайша өз бетінше ынта білдірген, әрекет еткен дұрыс, бірақ оларға мұның үлкен жауапкершілік жүктейтінін де ескерген жөн.

Адамның ішкі жан дүниесін, рухани- адамгершілік әлемін танып, жеке бас денсаулығын күтіп, дамытып, жетілдіру бағытында ізденістер жүріп жатқан қазіргі таңда, рухани адамгершілік құндылықтардың қалыптасуының түп негізі мен қозғаушы күшінің себебін анықтау – бүгінгі білім жүйесіндегі өзекті мәселе болып отыр.

Адам өзін тануды түрлі жолмен жүргізе алады. Оның ішіндегі ең тиімдісі – өз табиғатын, ойын түсіне білу адамның ойы мен іс – әрекеті өзара тығыз бюайланысты, себеп – салдарлы құбылыс. Мысалы, адал, мейірімді ойлы адамның іс – әрекеті ізгілікке толы болады. Біз өз ойымызды өз қалауымызша өзгерте аламыз. Адам қалай ойласа, солай өмір сүреді Адамның ойы заттанады. Ол жақсылық ойласа да, жамандық ойласа да, қиялға берілсе де, оның ойы нәзік қуат деңгейінде сақталады. Теріс ниеттегі ойлар азамандықты күшейтеді, ізгі ниеттегі ойлар рахымдылықты нығайтады. Ал, білім беру, ойлау және түсіну үрдісі сананың ішінде болады.

Сананы өзгерту мүлде қиын іс емес. Ойлау – бұл тек әдет ғана. Адамдар ешбір қадағалаусыз ойлауға әдеттенген. Адамның ақыл – ойы оның өміріне зор әсер етеді.

Егер адам бұрынғы ойлау дағдысынан бас тартып өз санасын өзгертетін болса, онда ол өзінің жарқын болашағының жасампазына айналады.

Түйіндей келе, жоғарыда айтылған ұлы ойшылдардың ғибрат, нақыл сөздерінің астарына үңіле отырып, жастарымызды жақсы мен жаманның не екенін психологиялық тұрғыда, ой таразысынан өткізіп, өздеріне рухани байлық алуға, ойларын тұжырымдай білуге тәрбиелеу қажет.

Жастар ұлттық салт – дәстүрдің бәрін ықыласпен қабылдап, ата – салтымыз – үлкенді сыйлап, кішіге құрмет көрсетер, қыз баланы әлпештеу тәрізді асыл дәстүрімізді, үлкен тұрғанда кіші сөйлемейтін озық өнегемізді, ұлттық психологияны – сабырлы, төзімді болу, сөздің ақырын күтер қасиеттерімізді қайта тауып, табысып жатса, ұлттық тәрбиенің қайнар бұлағы кеңіп, халықтық салт – дәстүріміз қайта жаңғырар еді демекпін.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

10. Руководство практического психолога-психическое здоровье детей и подростков в контексте психологической службы/Под ред. И.В.Дубровской. М., 1995

11. Васильева О.С., Филатов Ф.Р. Психология здоровья человека: эталоны, представления, установки. М.: Академия, 2001.
12. Слободчиков В.И., Шувалов А.В. Антропологический подход к решению проблемы психологического здоровья детей//Вопр. Психол.2001, №4. С. 91-105
13. Михайлов А.Н., Ротенберг В.С. Особенности психологической защиты в норме и при соматических заболеваниях // Вопросы психологии. 1990. №5
14. Никифоров Г.С. Психология здоровья: Учебник для вузов СПб. – Питер, 2006 – 607 с.
15. Пахальян В.Э. Развитие и психологическое здоровья. СПб.: Питер, издание 1-е, 2005, 240 с
16. Г.С. Никифоров «Практикум по психологии здоровья»
17. М.Куртышева «Как сохранить психологическое здоровье детей»
18. Шерьязданова Х.Т., Абеуова И.Ә., Нығметова Қ.Н. Психикалық және психологиялық денсаулық. Қазмемқызпединститутының Хабаршысы №6 (6) 2007.

Сұлтанбекова К., Әмірхан А., 2 курс студенттері

Ғылыми жетекшісі – Токмагамбетова А.А.

Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті экономика, бизнес және құқық колледжі оқытушысы, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

БОЛАШАҚ ЕЛІМІЗДІҢ ТАБЫСЫ - ДЕНІ САУ ҰРПАҚ

Қазіргі кезде жас ұрпақ арасында ең көп тараған сырқат түрлері бұл: өз - өзіне қол жұмсау, психологияның құртылуы және интернет тәуелділігі. Жас ұрпақ нашақорлыққа, зиянкес заттарға құмартатын болды. Кез - келген түймедей затқа бола өз-өздеріне қол салуға дейін баруда. Тіпті интернет, смартфон және өшірулі интернет үшін ата - анаға қол көтереді. Болашақтарын ойламай өз өмірлеріне балта шауып, кешірілмес күнә жасайтын хәлге жетті.

Жалпы дүниежүзілік денсаулық сақтау ұйымының мәліметтеріне сүйенсек, Қазақстанда 100 мың тұрғынға шаққанда 53 кісі өзіне қол салып қаза болады екен. Бұл көрсеткіш Орта Азия елдері бойынша Қазақстанда ең жоғары деңгейде екен. Қазақстандық әйелдер арасындағы суицидтің көрсеткіші – 15 пен 24 жас аралығында 100 мың тұрғынға шаққанда 11,1 оқиғаны құрайды. Салыстырмалы түрде АҚШ-та бұл көрсеткіш – 2,9-ға тең.

Жалпы әлемде жыл сайын шамамен миллионға жуық адам өз-өзіне қол салып көз жұмады. Олардың 8 мыңы – қазақстандықтар, яғни республикада әр сағат сайын бір адам өз еркімен өмірмен қош айтысып жатады. Мамандар жыл сайын Қазақстанда 14 пен 17 жас аралығындағы жасөспірімдер арасында 6-8 суицид фактісі тіркелетіндігін айтады. Өткен жылы жылы облыс аумағында 21 кәмелетке толмаған және жасөспірімдермен өз-өзіне қол жұмсау фактілері тіркеліп 2015 жылы оның 14-інде балалар қайтыс болса облыс аумағында 2 жасөспірім өз-өздеріне қол салып қайтыс болған.

Мамандар өлуге құмарту – психиканың проблемасы екендігін айтады. Сондықтан әрдайым жақындарыңмен бірге болып, бір-бірін бағалап, әрдайым түсіністікпен өмір сүре білу қажет дейді психолог мамандар.

Менің ойымша, суицид ауруы бұл болашақ ұрпақ бір - бірімен араласпау себебінен туындауда. Себебі, қазіргі уақытта адамдар арасындағы байланыс тек интернет желісі арқылы. Ал шындап келгенде ешкім бір - біріне ойын толық айтып жеткізе алмайтын жағдайға жетті. Интернет желісінде жасөспірімдер психологтысын бұзатын ойындар мен видеолар жетіп артылуда. Олар өздерін сол ойындағы немесе видеодағы басты кейіпкер ұқсап сезініп ата - анаға қол жұмсап, дәрекілік танытып жатыр. Интернетке шоғырланып

калу, сыртқа шықпау күйзеліске әкеп соқтырады. Жүйке жұқару, міне, осының барлығы салауатты өмір сүрмегеннің зардабы.

Жасөспірімдер арасында шылым шегу, есірткі қабылдау және спирттік өнімдер қолдану сәнге айналды. Міне осы заттардың кесірінен жас ұрпақ не істеп, не қылғандарын білмей қалады. Бұндай ұрпақ болашағы не болмақ. Еліміздің халық санын арттыру үшін ең бірінші суицид ауруына төтеп беріп, болашақ ұрпақты салауатты өмір салтын ұстануға насихаттау керекпіз. Интернет желісіндегі жасөспірім психологиясына зиянды заттарға тыйым салу керек деген ойдамын.

Кез келген елдің болашағы – оның ұрпағының денсаулығына байланысты екендігі – дәлелдеуді қажет етпейтін шындық. Ал біздің болашақтағы бағытымыз – салауатты өмір салты. «Ауырып ем іздегенше, ауырмайтын жол ізде» дегенді өсіп келе жатқан ұрпақтың санасына сіңіріп, олардың өз денсаулығына деген жауапкершілікті қалыптастыру баршаның борышы.

Дені сау адам өзі үшін де, ол өмір сүріп жатқан қоғам үшін де керек. Адам бұл өмірде мәңгілік емес. Сол берілген аз ғұмырды дұрыс пайдалана білмесең, ғұмырың текке өтті дей бер. «Денсаулық – зор байлық» деп атамыз қазақ бекер айтпаған болар.

Дені саудың – жаны сау. Әрине денің сау болмаса, рухани сауыға алмасың тағы бесенеден белгілі.

Бүгінгі дені сау ұрпақ – елдің ертенгі жалғасы.

Халқымыздың тіршілігі мен бірлігі, жарқын келешегі көп ретте денсаулық мәдениетінің қаншалықты дәрежеде қалыптасуына байланысты. Денсаулық – ел дамуының басты арқауы.

Республикамызда салауатты өмір салтын сақтау барысында Білім, ғылым және ішкі істер министрлігімен бірге 2015 жыл – психикалық физикалық денсаулықты нығайту барысында бағдарлама жүзеге асырылуда.

Бір кездері мақтаныш көріп,жерге салып тастаған сан түрлі зауыттардың түтіні адам ағзасын тұншықтыруда. Шашты тік тұрғызар «Семей полигоны» аталған аймақта әлі күнге шейін ауру балалар дүниеге келуде. Айдаһардың үш басындай арақ, темекі және наша – ауруға жол ашатын мүмкіндіктердің басты себептері. Нашақор адамдар - өмірлерінен күдер үзген, болашағы жоқ адамдар деп ойлаймын. Саралап алсақ, осының барлығы адам қолымен жасалып, қоғамның ілгері дамуына кері әсерін тигізуде.

Жаңа ғасыр табалдырығынанаттанған болашақтың тағдыры – оның денсаулығында. Ұлы Абай атамыздың «Бес нәрсеге асық бол, бес нәрседен қашық бол» қағидасын берік ұстап, ертедегі ата-бабаларымыздың әскерлі сөз мәйектерімен жеткізе білген денсаулық жайлы ойларының қадірін түсіне білу керек.

Жаңа ғасыр азаматы-дені сау, рухани бай адам!

Тагильцев К., студент 2 курса

Научный руководитель – старший преподаватель Байгабилов Б.Х.

Карагандинский экономический университет Казпотребсоюза, г.Караганда, Республика Казахстан

МЫШЕЧНЫЙ ДИСБАЛАНС И СПОСОБЫ ВОССТАНОВЛЕНИЯ

Под дисбалансом мышц подразумевают нарушение равновесия в работе разных групп мышц – вызываемое слабостью или укорочением, например в работе между сгибателями и разгибателями.

Нервно-мышечный дисбаланс возникает чаще всего при односторонней нагрузке или при постоянном сидении в каком-либо статическом положении (секретари, водители), что часто сопровождается увеличением поясничного лордоза, наклоном плечей вперед, увеличением сгибания в бедрах.

При физической нагрузке мышечный тонус существенно увеличивается, также он увеличивается и в состоянии усталости. После сокращения мышечный тонус восстанавливается не сразу, и мышца остается в т.н. укороченном положении, что может вызвать дисбаланс в некоторых мышцах, что, в свою очередь, влияет на координацию работы мышц. Для успешной тренировки важно уметь различать дисбаланс, возникающий между мышцами и группами мышц.

В опорно-двигательном аппарате мышцы выполняют различные функции, задачей большинства мышц является выполнение движений, задача других мышц – обеспечивать стабильное положение сустава во время выполнения движений. На основе этого мышцы можно разделить на движущие, т.е. фазные мышцы и стабилизирующие, т.е. тонические мышцы.

Нарушения функций мышц вызывают биомеханически неправильную нагрузку, в первую очередь на позвоночник и суставы, что может привести к нестабильности или уменьшению подвижности суставов. В спорте необходимо различать дисбаланс и функциональную асимметрию мышц (например, более сильно развитая толчковая нога).

Также следует обращать внимание на слабость мышц живота и таза и укорочение мышц спины. Слабая общефизическая подготовка также вызывает симптомы дисбаланса мышц. Например, при кифозах, склонные к слабости мышцы живота укорачиваются.

Недостаточная подготовленность к физическим нагрузкам, ошибки в выбранной методике тренировки (однообразность) и перегрузка мышц составляют около 50% всех причин возникновения дисбаланса мышц. Именно резкое увеличение тренировочных нагрузок и повторяющиеся ошибки в технике являются наиболее частыми причинами дисбаланса мышц.

Продолжительная низкая мышечная активность и слишком однообразное мышечное напряжение нарушают равновесие между мышцами и суставами, менее нагруженные группы мышц слабеют, теряют мышечную силу и напряжение. Поэтому в спорте дисбаланс мышц обычное явление. Если мышцы слишком сильно нагружены, в то время как антагонисты слабые, может возникнуть дисбаланс мышц. Перенапряженная и укороченная четырехглавая мышца бедра может стать причиной травмы менисков в коленном суставе.

В спорте укорочение мышц является обычным явлением и встречается неизбежно у всех спортсменов. Ни один вид спорта не развивает мышцы гармонично, поэтому некоторые мышцы более сильные, некоторые – слабые.

Чаще всего дисбаланс возникает именно при односторонних упражнениях, сюда относится и силовая тренировка. Дисбаланс мышц также встречается и у школьников, но здесь причиной является недостаточная нагрузка мышц спины, что вызывает синдром укорочения мышц спины и бедра. Причиной возникновения дисбаланса мышц у школьников, так же могут быть, особенности строения тела и возраст.

Основными причинами дисбаланса мышц являются:

- недостаточная физическая нагрузка в подростковом возрасте
- монотонные движения
- травмы, перенапряжение опорно-двигательного аппарата
- односторонняя спортивная тренировка
- усталость, продолжительный дисбаланс.

Возникновение дисбаланса мышц помогает предотвратить совместная работа:

• спортивный врач/ ортопед – диагноз после ортопедического обследования, мышечное тестирование,

- физиотерапевт – лечебная гимнастика, растяжка, тренировка мышц,
- тренер – общая физическая подготовка, оптимальная силовая тренировка,
- спортсмен – постоянная дополнительная тренировка «слабых мест».

Возникновение дисбаланса мышц помогают избежать:

- постоянное спортивно-методическое развитие новых движений,

- регулярная общефизическая подготовка,
- проведение упражнений на растяжку до и после нагрузок,
- регулярный контроль мышечного баланса, выполнение соответствующей тренировочной программы,
- оптимальное соотношение оптимальной нагрузки и восстановления, • соблюдение правильной осанки при выполнении упражнений.

Причины дисбаланса мышц спины.

Позвоночник имеет физиологические изгибы в виде двойной буквы S. Боковое искривление позвоночника свыше 10 градусов называют сколиозом, хотя сколиоз может быть и физиологическим. Сильные искривления позвоночника при занятиях спортом опасны, и требуют консультации ортопеда. В профессиональном спорте перегрузку позвоночника в основном вызывают:

- слишком большая тренировочная нагрузка,
- слишком высокая интенсивность тренировок.

В оздоровительном спорте перегрузку позвоночника в основном вызывают:

- несовершенная спортивная техника,
- недостаточная физическая подготовка,
- неправильное построение тренировок.

Ошибки в спортивной технике часто становятся причиной травм спины, некоторые примеры из разных видов спорта:

- слишком большое вращательное движение при метании диска или молота,
- неправильная техника гребли,
- односторонне развитие мышц спины у метателей молота.

Перегрузка мышц (особенно на фоне вирусного заболевания) из-за слишком большой тренировочной нагрузки, вызывает усталость периферических мышц и опустошение энергетических депо. В результате сначала нарушается координация, потом возникает дисбаланс мышц.

Для профилактики мышечного дисбаланса важен регулярный уход за мышцами:

- массаж, массажные средства,
- упражнения на растяжку,
- охлаждающие гели, масла для ванны и душа.

Список использованной литературы:

1. Буланов Л.А. «Мануальная терапия и самопомощь при заболеваниях позвоночника и суставов», М., «Медицина», 1996г.
2. В.П. Веселовский, «Мышечная сила», 2008г.
3. Юмашев Г.С. и др. «Остеохондрозы позвоночника», М., «Медицина», 1973г.
4. Каптелин А.Ф. «ЛФК в системе медицинской реабилитации», М., «Медицина», 1995г.
5. Каргелдинова Ж.Н. «Физиологическая роль поперечнополосатых мышц», 2013г.

Тепсуркаева Л.Г., студентка 2 курса

Научный руководитель - старший преподаватель Матушкин Г.Ю.

Карагандинский экономический университет Казпотребсоюза, г. Караганда,
Республика Казахстан

СИСТЕМА ПРИРОДНОГО ОЗДОРОВЛЕНИЯ И ЗАКАЛИВАНИЯ П. ИВАНОВА

Система естественного оздоровления П.К. Иванова (1898—1983) очень проста. В основе ее лежат доверие и любовь к природе, вызывающие чувство живой связи с ней, любовь и доверие к людям. В отдельности многие из пунктов его системы в той или иной

мере использовались для оздоровления (обливание холодной водой, лечебное голодание, ходьба босиком и т.д.). Главное же — их единство, сочетание, системность. Большой практический опыт самого Порфирия Корнеевича Иванова и его последователей показывает, что наибольший оздоравливающий эффект дает выполнение всех пунктов его системы.

П.К. Иванов писал: «Я прошу, я умоляю всех людей — становись и занимай свое место в Природе. Оно никем не занято и не покушается ни за какие деньги, а только собственными делами и трудом в природе себе за благо, чтобы тебе было легко».

Следуя своей идее, Порфирий Корнеевич круглый год ходил босиком и раздетый, обливался холодной водой и сознательно обходился без пищи и воды в течение длительного времени, что дало ему возможность пробудить в своем теле дремлющие внутренние силы. Итог его работы: человек может и должен сохранять здоровье с помощью естественных сил природы через воздух, воду и землю, это поможет ему жить долго и без болезней.

В 36-градусный мороз фашисты вылили на Порфирия Корнеевича 20 ведер воды и 14 часов возили обнаженным в коляске мотоцикла. Он выстоял. Природа-мать сохранила его, а немцы после этого объявили его «русским богом».

Основные правила

«Два раза в день купайся в холодной природной воде, чтобы тебе было хорошо. Купайся в чем можешь: озере, речке, ванной, принимай душ или обливайся. Это твои условия».

Исследования показали: за короткое время (от десятка секунд до 1-2 мин) тело человека не успевает переохладиться, зато пробуждается нервная система, включаются терморегуляторы организма. П.К. Иванов проверял это на себе в течение 50 лет. Обливаться нужно целиком — с головой. Для тех, кому тяжело обливаться целиком, можно начинать с обливания ног (хотя бы до колен). Главное — не бояться и проводить обливание, не прерывая его ни на один день.

Основной критерий длительности процедуры — собственные ощущения. Нужно обливаться, «пока тебе хорошо». Организм сам подскажет, когда нужно прекратить обливание (однако длительность процедуры не должна превышать 1-2 мин). Вначале время обливания 5-10 с. Ведь самое главное здесь даже не закаливающее действие холодной воды, а пробуждение центральной нервной системы холодом. Уместно напомнить, что академик И.П. Павлов объяснял механизм благотворного влияния холода на организм «встряской нервным клеткам», резким воздействием на центральную нервную систему.

Мощная, но кратковременная доза холода приводит к усилению в организме процесса обмена веществ, что, в свою очередь, ведет к выработке повышенной дозы тепла. После обливания тело не только не замерзает, а, наоборот, разогревается. Поэтому после обливания холодной водой не нужно растирать тело. Если телу все же холодно, а в первое время такое может быть, нужно сделать зарядку или побегать.

Под воздействием холода происходит стимуляция эндокринных желез, отсюда и мобилизация всех защитных сил организма, следовательно, обливаться можно практически в любом состоянии организма, даже ослабленном.

П.К. Иванов говорил, что холод кидает в тело гормон здоровья: «горячее купание заверши холодным».

«Перед купанием или после него, а если возможно и совместно с ним, выйди на Природу, встань босыми ногами на землю, а зимой на снег, хотя бы на 1-2 минуты».

Ходьба босиком вызывает богатые положительные эмоции, что немаловажно в наш «нервный век». Ходьбу босиком можно считать и средством профилактики так называемых «болезней века» — стенокардии, гипертонии, инфаркта миокарда и инсульта.

П.К. Иванов считал, что начинать закаливание стоп, хождение босиком можно в любое время года. Менять нужно лишь длительность процедуры, руководствуясь собственными ощущениями.

Человек, живущий, чтобы есть, работающий, чтобы отдыхать и развлекаться, потенциально уже болен. Сам Порфирий Иванов о своей методике говорил так: "Я никого не заставляю, но прошу: вес же надо хоть немножечко да попробовать. А раз попробовать — значит делать, само же устное Учение (т.е. «Детку».) надо знать наизусть, в голове все держать и думать: это то, что нужно каждый день выполнять. Это практическая работа, уход за собой, жизнь без простуды, заболеваний. Этот поступок делает сознательным, и ты становишься новым человеком».

Список использованной литературы:

1. <http://vsegdazdorov.net/story/porfiriya-ivanov-zakalivanie>
2. <http://www.ansmed.ru/books/elektronnaya-enciklopediya-narodnoy-mediciny/chast-21-lechenie-vodoy/detka-sistema>

Толеубай Ж.С., студентка 2 курса
Научный руководитель - к.н.п., доцент Баймагамбетов Ю.Т.
Карагандинский экономический университет Казпотребсоюза, г. Караганда,
Республика Казахстан

ЗДОРОВАЯ СТРАНА – ЗДОРОВАЯ НАЦИЯ

«Здоровье нации – общенациональная задача, поэтому в вопросе сохранения здоровья граждан должны быть задействованы все органы». Из Послания Президента Н. Назарбаева «Рост благосостояния граждан Казахстана – главная цель государственной политики»

Тема здорового образа жизни в современном мире актуальна как никогда. Гимнастика, физические упражнения, ходьба должны прочно войти в повседневный быт каждого, кто хочет сохранить работоспособность, здоровье, полноценную и радостную жизнь. В послании Президента Республики Казахстан народу «Казахстан -2030. Процветание, безопасность и улучшение благосостояния всех казахстанцев» одним из семи долгосрочных приоритетов определен «Здоровье, образование и благополучие граждан Казахстана». В своем Послании Президент страны акцентировал внимание на наиболее актуальных проблемах здравоохранения и участия в их преодолении всего общества: предотвращение заболеваний и стимулирование здорового образа жизни, борьба с наркоманией, сокращение потребления алкоголя и табака.

В Большой медицинской энциклопедии понятие здоровье трактуется как:

«Здоровье - такое состояние организма человека, когда функции всех его органов и систем уравновешены с внеш-ней средой и отсутствуют болезненные изменения ... В по-нятие «здоровье» входит и социальная полноценность человека»

Всемирной организацией здравоохранения здоровье человека определено как «физическое, духовное и социальное благополучие, а не только отсутствие заболевания или дряхлости ». Физическое здоровье - состояние организма человека, при котором оптимально используются защитно приспособительные механизмы, противостояние отрицательному влиянию среды.

Здоровье - это гармоничное единство физических, психических и профессиональных функций человека, способствующее оптимальной реализации его возможностей в разнообразных видах трудовой и общественной жизни. Совершенно четко видится и корреляционная взаимосвязь между состоянием здоровья, здоровым образом жизни и здоровым стилем жизни.

Модернизация в сфере образования и развитие нашей республики нацелено на формирование гражданина, интегрированного в современное общество. Успешным в различных областях жизни может быть только тот человек, который ориентирован на здоровый образ жизни.

Каждый взрослый мечтает быть здоровым. Дети, к сожалению, не думают об этом. Мы обязаны помочь ребенку осознать, что нет ничего прекраснее здоровья. «Здоровому каждый день – праздник», гласит одна из восточных пословиц. Ребенок, как правило, не знает, как вести здоровый образ жизни. Этому его надо учить. Необходимо сформировать у школьников представления об ответственности за собственное здоровье и здоровье окружающих.

Здоровые дети – это благополучие общества и государства в целом. Без здорового подрастающего поколения у нации нет будущего. Проблема сохранения здоровья – социальная, и решать ее нужно на всех уровнях общества

Главным приоритетом государства всегда являлась охрана здоровья человека. Право на охрану здоровья человека гарантирует статья 29 Конституции Республики Казахстан. Обязательным условием формирования здорового человека, дальнейшего сохранения его здоровья, являются занятия физкультурой и спортом. Глава государства Казахстана не раз отмечал важность популяризации среди молодежи здорового образа жизни, а также создания всех необходимых условий, как для развития спорта высоких достижений, так и для активного занятия населением физической культурой и спортом. Пропаганда здорового образа жизни, поддержка физкультуры и спорта всегда была одна из основных задач государства. Поэтому в Казахстане созданы самые благоприятные условия для спортивной карьеры. По всей стране построены стадионы, спортивные школы, бассейны и сотни других спортивных сооружений. Все спортивные объекты страны не просто являются предметом гордости, а в первую очередь служат людям и стали доступными и привлекательными для всех. В 2017 году Казахстан проводит 28-ю Всемирную зимнюю Универсиаду в городе Алматы. В настоящее время осуществляется строительство спортивных объектов. После Универсиады эти новые спортивные объекты и комплексы будут использоваться нашими спортсменами, служить развитию отечественного спорта и укреплению здоровья казахстанцев. Уделяется большое значение вопросам развития физкультуры и спорта как одного из условий формирования и развития человеческого капитала. Особое значение придается возрождению национальных видов спорта. Занятие спортом и здоровый образ жизни в нашей стране стало не только отличным социальным лифтом, но и современным трендом среди казахстанской молодежи. В Стратегии «Казахстан-2050» Президент Нурсултан Абишевич Назарбаев подчеркнул, что «здоровье нации - основа нашего успешного будущего». Отмечено, что физкультура и спорт должны стать особой заботой государства, что здоровый образ жизни является ключом к здоровью нации. В целях исполнения Плана действий Главы государства по реализации «100 шагов» разработана Концепция развития физической культуры и спорта до 2025 года. Приоритетными задачами концепции являются создание новой национальной системы физкультурно-спортивного воспитания населения и модернизация системы физического воспитания различных категорий и групп населения. Также большое внимание будет уделено совершенствованию подготовки спортсменов высокого класса и спортивного резерва путем открытия Академии спорта и научно-исследовательского института. Только духовно и физически здоровая нация может достичь экономического процветания, высокого социального уровня, именно тех задач, которые указаны в Стратегии «Казахстан-2050 и Плана нации «100 конкретных шагов»!

Здоровье - неопределимое богатство в жизни любого человека. Каждому из нас присуще желание быть сильным и здоровым, как можно дольше сохранять подвижность, бодрость, энергию и достичь долголетия.

Глава государства Н.А. Назарбаев в своих ежегодных Посланиях уделяет огромное внимание пропаганде здорового образа жизни, воспитанию активного трудоспособного

населения Республики Казахстан. Как сказал Н.А. Назарбаев: «Здоровье народа- это неотъемлемая составляющая успеха Казахстана в достижении своих стратегических целей. Здоровый образ жизни и принцип солидарной ответственности человека за свое здоровье- вот что, должно стать главным в государственной политике в сфере здравоохранения, и в повседневной жизни населения».

Список использованной литературы:

1. http://www.inform.kz/ru/zdorov-e-nacii-osnova-uspeshnogo-buduschego-kazahstana_a2945840
2. Послание Главы государства Н.А. Назарбаева народу Казахстана от 17 января 2014 «Казахстанский путь - 2050: Единая цель, единые интересы, единое будущее»
3. <http://emer.gov.kz/ru/press-sluzhba/novosti-iz-regionov/4863-2015-11-13-11-53-56>

Томашинов С.К., студент 2 курса
Научный руководитель – к.п.н., доцент Баймагамбетов Ю.Т.
Карагандинский экономический университет Казпотребсоюза, г.Караганда,
Республика Казахстан

ФИЗИЧЕСКАЯ КУЛЬТУРА КАК СПОСОБ ФОРМИРОВАНИЯ ГРАЖДАНСКОГО ПАТРИОТИЗМА

«Спортсменом можешь ты не быть, но патриотом быть обязан»
- Источник: Православие и современность

Физическая культура и спорт являются одними из эффективнейших средств профилактики заболеваний, укрепления **здоровья** и поддержания высокой работоспособности человека. Регулярные занятия по **физической** подготовке позволяют не только овладеть двигательными навыками, необходимыми для профессиональной деятельности, и развить **физические** качества, но и способствуют **воспитанию патриотизма** граждан, помогают закалить характер, подготовить себя к защите **Родины**. Особую важность и актуальность должны получить **физкультура и спорт** в настоящее время, когда приняты государственные программы по их развитию. Ведь одним из важнейших направлений военно-патриотического воспитания является **физическое воспитание** молодежи. Служба в армии, как в военное, так и в мирное время сопряжена с постоянными высокими **физическими** нагрузками. Сегодняшним защитникам Родины — 18-20-и летним парням — доверено управлять сложной современной боевой техникой, различным по мощности разрушительной силы оружием. Поэтому регулярные занятия по **физической подготовке** позволяют не только овладеть двигательными навыками, необходимыми для профессиональной деятельности, и развить физические качества, но и закалить характер, подготовить себя к тяготам и лишениям воинской службы, которые способен стойко перенести каждый уважающий себя мужчина.

Патриотическое воспитание молодежи – это часть государственной молодежной политики страны. Быть патриотом своей страны - всегда большая честь для любого человека, имеющего гордость и собственное достоинство. Но патриотами не рождаются, ими становятся. Причем патриотическое воспитание в уверенно развивающемся государстве не следует оценивать только как творческий процесс. Это еще и борьба за молодежь, будущее страны, борьба против таких негативных явлений, как вынужденная миграция, рост преступности, наркомании, алкоголизма и экстремистских настроений.

Суровым испытанием для нашего Отечества стала Великая Отечественная война. Победить сильнейшую немецкую армию помог всеобщий **патриотизм** советского народа, его вера в победу. Но нельзя сбрасывать со счетов **физическую** и техническую

подготовку населения, работа по которой велась в СССР в предвоенные годы. В те годы комплекс ГТО («Готов к Труд и Обороне») представлял собой ряд серьезных испытаний, таких как переползание по-пластунски, скоростной пеший переход, метание связки гранат, лазание по канату и шесту, переноска патронного ящика, плавание с гранатой в руке, преодоление полосы препятствий, приемы различных единоборств. Такая предвоенная подготовка облегчила советским гражданам быстрее втянуться в суровые будни войны и одержать победу над фашизмом. На этом историческом примере мы видим, как важна система **физического воспитания** для воспитания и подготовки защитников Родины. Игнорирование ее (намеренное или невольное) может привести к плачевной участи будущее поколение страны.

Главной целью работы в процессе физического совершенствования является развитие качеств личности гражданина, спортсмена, отвечающих национально-государственным интересам Казахстана, формированию моральной и психической готовности трудиться на благо страны, активно и увлеченно соревноваться в любых экстремальных условиях спортивного поединка во имя Родины, верности спортивному долгу, дисциплинированности и ответственности за принадлежность к сборной команде Республики Казахстан, края, области, города, учебного заведения.

Исходя из этого, основной задачей всей деятельности специалистов в сфере физической культуры и спорта должно быть обеспечение уровня значимости государственного патриотизма у подрастающего поколения, формирование в сознании каждого подростка, юноши, девушки понимания зависимости судеб страны, народа от того в какой мере все они будут руководствоваться в своих действиях патриотическим началом. Эта деятельность связана с умением преподавателей физического воспитания, тренеров использовать различные формы и методы воспитательной работы.

Итогом такой работы должно быть стремление каждого занимающегося в спортивной секции, группе здоровья внести свой вклад в экономический, научный и культурный подъем Казахстана, в укрепление оборонного его потенциала.

В сложившейся ситуации важнейшим направлением государственной политики в социальной сфере, в том числе в области физической культуры и спорта, является восстановление системы патриотического воспитания как полноценно действующего государственно-общественного института.

Значительная роль в воспитании патриотизма легла на учебные образовательные учреждения, в рамках которых происходит духовно-нравственное становление детей и подготовка их к самостоятельной жизни. Не будучи патриотом сам, педагог не сможет и в ребенке пробудить чувство любви к Родине. Именно пробудить, а не навязать, так как в основе патриотизма лежит духовное самоопределение.

Список использованной литературы:

1. Патриотизм – один из решающих факторов безопасности государства. - М.: Институт российской истории РАН, **2012**.
2. Лутовинов, В. И. В патриотизме молодежи - будущее Страны / В.И. Лутовинов - М.: Фонд Андрея Первозванного, **2013**.
3. <https://infourok.ru/patrioticheskoe-vospitanie-na-urokah-fizicheskoy-kulturi-515710.html>

Томашинов С.Қ., 2 курс студенті
Ғылыми жетекшісі аға оқытушы Аешова Н.Т.
Қазтұтынуодағы Қарағанды Экономикалық Университеті, Қарағанды қаласы,
Қазақстан Республикасы

САЛАУАТТЫ ЖАСТАР – ЕЛДІҢ ЖАРҚЫН БОЛАШАҒЫНЫҢ НЕГІЗІ

XXI ғасыр біздей жастардың басына қонған бақ құсы деп түсінеміз.

Оның үстіне тәуелсіздік таңы атып көк байрағымызды төбемізге көтеріп егеменді ел болғанымызға биыл 28 жыл болады.

Бізге аманат етіп қалдырған жер көлемі бойынша әлемде 9-орында тұрған байтақ бай өлкемізді өркендетіп, алдыңғы қатарлы 10 елдің ортасында көріну, Қазақстанның әр азаматының оның ішінде бүгінгі жас ұландардың бабалар алдындағы қарызы, болашақ ұрпақ алдындағы парызы болуы керек.

Осы ретте Елбасымыз Нұрсултан Әбішұлы Назарбаев жастараға арнаған сөзінде «Мен сіздерге ел болу үшін ұлттық рух, ұлттық қасиет және ұлтқа деген сенім болу керек» дейді.

Ендеше біз бүгінгі жастар ұлттық салт дәстүрінде бекем болып, дені сау, білімді де, рухты ұрпақ болып өсуге тырысайық.

Ол үшін ең бірінші халқымыз айтқан қағиданы ұмытпайық, ол «бірінші байлық денсаулық» деген.

Дені сау адам өзі үшін де ол өмір сүріп жатқан қоғам үшін де керек.

Еліміздің басты бағыттарының бірі – салауатты өмір салты. Елбасымыз Н.Ә.Назарбаев ел дамуының ұзақ мерзімді «Қазақстан – 2050» стратегиясында халық денсаулығын сақтау мәселесін басты бағдар ретінде қарастырғаны барша Қазақстандыққа аян. Яғни, мемлекеттің бірінші кезектігі атқаратын шараларының бірі халық денсаулығын нығайту. «Ауырып ем іздегенше, ауырмайтын жол ізде» дегенді өсіп келе жатқан ұрпақтың санасына сіңірудің де маңызы зор. Балалар болашағымыз, ұрпақ жалғастырушы.

Бақытты адам өзінің жұмысқа деген ынтасын, санасын, рухани байлығын өмір бойы дамытып, еңбекке араласады. Тек қана дені сау адам өзінің үнемі ой өрісін кеңейтіп, өмірдегі мақсатына жетеді. Сондықтан, әрбір адамның денсаулығының мықты болуы да өз қолында. Міне денсаулықтың приіпі де осында. Ешкімнің денсаулығына ешкім көмектеспейді және бәрін сатып аламын деген капиталистік принцип те жалаң ұран болып табылады.

Ендеше бүгінгі күнде кейбір жастарға жабысқан жаман әдеттерден арылайық, ол ішімдікке салыну, темекі, есірткі, нашақорлық т.б. қасіретті қылықтар.

Неміс философы Артур Шопенгауэрдың «дені сау кедей – ауру корольден бақытты» деген қанатты сөзі өте орынды айтылған.

Адамға өмір бірақ рет беріледі. Бұл ретте денсаулығы мықты, рухы күшті болған абзал. Оған қол жеткізуге мол мүмкіншілік бар. Осы заманда тек ерінбей ертеңінді ойлап салауатты өмірге құншылу қажет әркімге әсіресе жастарға.

Салауатты өмір – білімділік, адамгершілік, еңбекқорлық, мәдениеттілік, тәртіптілік, отан сүйгіштік осының бәрі де денсаулық арқасында жету.

Бірінші байлық – денсаулық дейміз. Бірақ осы сөздің салмағын, жүктер жауапкершілігін көбіне сезбейтін де, мойындамайтын да сыңайлымыз. Айтылған сәтте көңілімізге қонады, құлағымызға жағады. Келісеміз. Сонсоң өзіміз ауа жайылып жүре береміз. Сөйтіп күндердің күнінде бір арылмас дертке шалдығып санымызды соғамыз. “Жалған – ай!” деп көкірегіміз қарс айырылып, өмірден түңіле бастаймыз.

“Тәннен жан артық еді, - дейді Абай атамыз - тәнді жанға бас ұрғызса керек еді. Жоқ біз олай қылмады, ұзақтай шулап, қарғадай барқылдадық. Жан бізді жас күнімізде билеп жүрген еді. Ержеткен соң, күш енген соң, оған билетпедік, жанды тәнге бас ұрғыздық,

ешнәрсеге көңілмен қарамадық, көңіл айтып тұрса сенбедік. Көзбен көрген нәрсенің де сыртын көргеннен-ақ тойдық...”

Тәннен жан артық... Билік жанда ғой. Бірақ ғұмырымыз аз ба, көп пе... кеше, бүгін, шамасы ертең де билік жанда емес тәнде Пендешіліктен тәнді тоғайтып, сөйтіп аурулар қатарын молайтып жүрген жай бар. Тым болмаса, жан мен тән бірлігін, ара қатынасындағы бірлікті неге сақтамасқа? Біреу үшін емес, өзің үшін, отбасың, өзіңсіз толайым болмайтын көкірегің үшін.

Денсаулық - тән, рухани және әлеуметтік игіліктің жиынтығы. Денені үнемі ширықтыру, шынықтыру, сананың сапа деңгейін көтеру, интеллект өрісін биіктету, рухыңды шыңдау - бәрі де денсаулыққа қызмет етеді десек қателеспейміз.

Қазіргі уақыттағы әлеуметтік - экономикалық жағдай, тіршілік деңгейінің құлдырауы және экологиялық қолайсыздық Қазақстан Республикасының бүкіл халқының, әсіресе, өскелең ұрпақтың денсаулығына кері әсерін тигізуде.

Қазақстан азаматтарының денсаулығын нығайту, салауатты өмір салтын ынталандыру туралы елбасының жолдауын, егемендіктің кілтін ұстар жастардың болашағына апаратын, алтын сүрлеу десе болады.

“Дені сау адам - табиғаттың ең қымбат жемісі” деп тегін айтылмаған.

Қазіргі қоғамымызда халықтың табиғи өсімі төмендеп, сырқаттанушылық және өлім-жітім деңгейі арта түсті. Әсіресе, балалар мен жастардың денсаулығы қауіп тудыруда. Темекі тарту, ішімдік пайдалану, есірткі құмарлық және улы заттарға әуестік, адамгершілікке жат мінез-құлық, ерте жыныстық қатынас кеңінен етек алуда.

Дүниежүзілік денсаулық сақтау ұйымы сарапшыларының дерегі бойынша халық денсаулығының 49-50 % өмір салтына, яғни адамның өз денсаулығына қалай қарайтынына тәуелді, 17-20 % қоршаған орта ерекшеліктеріне байланысты. Сонымен қатар денсаулық қатерінің негізгі факторларына мыналар да енеді: қозғалыс күшінің кему салдарынан қимылдың кемуі (гиподинамия) дене массасының артуы, жүйесіз тамақтану, қоршаған орта нысандарының барлығының көптеген уытты заттармен ластануы, өндірісте және тұрмыста күйзеліс туғызатын жағдайлар, зиянды әдеттердің – шылым шегу, алкоголь пайдалану, нашақорлық көп таралуы.

Қорыта келгенде, академик Н. М. Амосов айтқандай: “Денсаулығың мықты болуы үшін мәнді өз күшің болу қажет, оны еш нәрсемен ауыстыруға болмайды.”

Құрбы - құрдастар, егемен еліміздің болашағы біздер. Қоғамда болып жатқан жаман әдеттерге кінәлі - адамдардың өзі. Осындай жат, жаман әдеттерден бойымызды аулақ ұстап, төзімділік, табандылық танытып, адамгершілік қасиеттерді жоғары ұстай білуіміз керек. Болашағымыз нұрлы, еліміздің ертеңі нұрлы болсын десек, ел болып, халық болып болашағымызды, ұлтымызды, тегімізді жоғалтып алмау үшін нашақорлық, СПИД, ішімдік, темекіден бойымызды аулақ ұстап, қоғамымыздың бұл түнектен арылуының жолын іздеп, салауатты өмір салтын насихаттайық.

Ей замандас, алдыменендосыңдық.

Досың спорт, таза ауа, өсімдік.

Ала жүріп, осылардыңсыйлығын –

Жаңағасырғабізберейіккөріктік.

Халықтыңденсаулығы – ел дамуының аса маңыздытұтқасы, болашағымыздыңкепілі.

Атамызқазақтың «Біріншібайлық - денсаулық», яки болмаса «Денсаулық – тереңбайлық» дегенданалықмәтелдерітіршіліктіңнағызөзегіненалынғанемеспе? Денсаулықтыңқадірін, маңызынайрықшаұғыныпбарлықигіліктенжоғарысанаған. Тағы да «Ауырып ем іздегенше, ауырмайтынжолізде» депжан мен тәнсаулығынқоршаған орта аясындадұрыссақтапжәненығайтуғатүрліпайдалыәрекеттержасапотырған.

Қолданған әдебиеттер тізімі

1. М. Жұмабаев, «Мен жастраға сенемін» өлеңі.
2. Н.Ә.Назарбаев, «Рухани жаңғыру» жолдауы.

3. А.Шопенгауэр, «Ақыл ой» аналлогиясы.

Ульмесеков Р.Ж., 2 курс студенті

Ғылыми жетекші – з.ғ.к., профессор Рахметтулина М.А.

Е.А.Букетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университеті, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

ОҚУШЫЛАРДЫҢ ДЕНСАУЛЫҒЫ, БОЛАШАҒЫМЫЗДЫҢ ТІРЕГІ

Әлемдік жүйедегі барлық құрылымдардың ең маңызды мәселелердің бірі бұл – салауатты өмір салты. Мектептегі және жоғарғы оқу орындарының дене тәрбиесінің басты міндеттерінің шарты оқушыларды және студенттерді салауатты өмір салтын ұстауға қызығышылуын қалыптастыру және арттыру. Салауатты өмір – өмірдің басты қағидасы. Жастардың денсаулығы бір қатар факторлардың әсерлеріне тікелей байланысты, олардың ең маңызды шарты – өмір салты. Жастардың салауатты өмір салтын құрайтын қозғаушы күштерге мыналар жатады:

- еңбек және демалыс тәртібін дұрыс қолдану,
- белсенді қозғалыс ұйымдастыру,
- тазалыққа бейімделу,
- шынығу жаттығуларын орындау,
- зиянды әдеттерден аулақ болу,
- оқушылардың өз ара - қатынастарды қалыптастыру,
- ағзаның психикалық және физикалық жағдайын, есепке алу.

Осы жағдайда оқушы өзінің денсаулық деңгейін анықтай алады. Ол үшін оқушылардың анатомиялық, физикалық, психикалық, ақыл – ой қабілеттік деңгейі, ағза мүшелерінің дұрыс жұмыс жасауы керек. Оқушыларды өз денсаулық деңгейін анықтай білуге үйрету керек. Олар өз мүмкіншіліктерін білгеннен кейін, біз оларға денсаулықты нығайтатын жолдарды, әдіс амалдарды үйретеміз. Егер де жастардың тоқтала кетсе оқушылардың дене тәрбиесі пәнін қосу арқылы біздің болашағымызға нақты қадамдар басуға көмек болып келеді, себебі дені сау жеткіншектер отаң қорғау борышын, экономикалық жетістіктерге, әлеуметтік-тұрмыста пайдасы тиеді.

Салауатты өмір сүру - тіршіліктің биологиялық өзгерістері ғана емес, сонымен қоса әлеуметтік маңызы зор құбылыс. Адам баласы туған күннен бастап өмір бойы тіршілік қабілетін жоғалтпай жас ерекшеліктеріне қарай қызмет етеді. Осы құбылыстар ағзаның орталық жүйке жүйесінің негізгі реттеуіш бөлігі мидың адам өмірінде атқаратын қызметі – тіршіліктің негізгі көзі. Салауатты өмір сүру үшін оқушылар дене тәрбиесінде, дене шынықтыру жаттығуларының бір түрімен тұрақты түрде шұғылданған жөн. Оқушылар спортпен шұғылданған кезде, ағзаларының мүмкіншіліктерін біліп алуы керек. Бұл жағдайда оқушылар салауатты өмір сүремін, ұзақ жасаймын деп жүріп, ағзаларына мүмкіншіліктен тыс күш түсіріп, ағзаны ауыруға шалдықтырып алуы мүмкін. Адам денсаулығы өмірде өте маңызды көп факторларға тәуелді. Денсаулық физикалық, психикалық, әлеуметтік болып бөлінеді.

• физикалық – адам ағзасында функциялардың өздігінен реттелуі, функциялық үрдістердің келісімді өтуі;

- психикалық – ауруды болдырмау және одан арылу;
- әлеуметтік – адамның әлеуметтік белсенділігінің, яғни қоршаған ортамен араласуы;

Дене тәрбиесінің маңызды міндеттерінің бірі мектеп оқушыларының салауатты өмірге деген ықылас жігерін қалыптастыру болып табылады. Олай болса оқушылардың салауатты өмір салтын қалыптастыруда отбасының балаға деген тәрбиенің маңызы зор.

- ата-ананың балаға қамқорлығын арттыру,

- баламен тығыз қарым – қатынасты дамыту,оның қызығушылықтарын тауып және де әрі қарай дамыту,
- баланың күйзеліс сезімін бақылау, психологиялық проблемаларды шешуге көмек беру,
- баланың білімін, оқуға деген ынтасын байқау,
- қоршаған орта және ересектермен қарым – қатынастарын бақылау,
- денсаулыққа нұқсан келмейтін іс – әрекет қимылдарына мән беру,
- еңбек пен демалыстың тиімді пайдалануын қадағалау.

Салауатты өмір салтын меңгерген оқушы төмендегідей қасиеттерге ие болады.

Демек, осындай оқушы өзінің құзіреттілік мәртебесіне сай деп есептеледі. Сонымен қорыта айтқанда, «Салауатты өмір салты» нақты өмір жағдайында денсаулықты сақтап нығайтуда оқушының әлеуметтік, кәсіптік және биологиялық функцияларын толық орындауды қамтамасыз етуге бағытталған тіршілік әрекеті. Дене тәрбиесі сабағы тек қана жаттығуларды орындау емес, сонымен қатар, оқушылардың еңбек сүйгіштікке, қажырлыққа, төзімділікке, батылдыққа, жігерлікке, патриоттыққа, отансүйгіштікке тәрбиелейтін пән. Ден шынықтыру – спорттық жаттығулар ғана емес, жеке тұлғаның маңызды адамгершілік белгісі, оқушыларды тәрбиелеуге және «Салауатты өмір салтын» сақтауға, оларды естен шығармауға жетелеу. «Бірінші байлық – денсаулық», «Дені саудың жаны сау» - деп ата - бабамыз айтқандай, дендеріңізге саулық тілеймін.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

<http://bilimsite.kz/dene/5618-salauatty-omir-saltyn-kalyptastyru.html>

<https://prezi.com/lqyw6ptmopds/presentation/>

Шишлова Д.В., студентка 2 курса

Научный руководитель – старший преподаватель Акшулаков Б.К.

Карагандинский экономический университет Казпотребсоюза, г.Караганда, Республика Казахстан

ПРОФИЛАКТИКА СТРЕССА СРЕДИ СТУДЕНЧЕСКОЙ МОЛОДЕЖИ

Каждый человек в своей жизни не раз испытывал стресс. Более того испытывает его постоянно. И в этом нет ничего страшного. Стресс – является неотъемлемой частью человеческого существования. Незначительные стрессы неизбежны и безвредны, но когда человек чувствует, что воздействие окружающей среды подвергает испытанию его адаптивные способности или превышает их, здесь уже идет речь о чрезмерной стрессовой реакции, которая оказывает пагубное воздействие на организм и сознание.

Хорошо, если человек знает, как грамотно справиться с этим состоянием и знает, что может его к нему привести. Ну, а если это подросток, который в результате особенностей своего возраста наиболее подвержен стрессовым ситуациям? Он может не знать: почему возникает стресс, что делать и как его избежать.

Стрессы у подростков – явление сложное и может протекать довольно бурно на фоне гормональной перестройки организма. В роли стрессогенного фактора может выступить что угодно, но бороться со стрессом можно и нужно. Психика подростка в этом возрасте становится гиперчувствительной, ее часто сравнивают с оголенными проводами, так как и то и это искрит, лишённое защиты. Обидчивость, вспыльчивость, перепады настроения становятся характерной чертой для данного возраста [1].

Наиболее распространёнными факторами, приводящими к стрессовому состоянию являются следующие:

- изменения тела, связанные с физиологическим созреванием, особенно если оно начинается несколько раньше, чем у ровесников. Бывает и так, что парень или девушка

начинают резко поправляться, из-за чего они замыкаются и стесняются своего тела. Это может являться серьёзным поводом для переживаний.

- давление со стороны сверстников как моральное, так и физическое. Насилие, жестокость, деление на группировки. Это явление довольно распространено в настоящее время;

- проблемы в семье. Они могут носить различный характер: непонимание со стороны родителей, непринятие ими интересов и вкусов подростка; отдаление родителей от своего ребёнка – многие не знают, что любят и чем интересуются их дети; развод родителей;

- перемена места жительства и как следствие расставание с друзьями.

- проживание подростка в неблагоприятных условиях: с пьющими родителями, в коммунальной квартире рядом с неприятными соседями, на опасной территории, в абсолютной бедноте;

- неразделенная любовь. Часто первая влюбленность воспринимается как чувство на всю оставшуюся жизнь и если что-то пошло не так как хотелось бы, то это может вызвать полное разочарование в любви, в себе и вообще в жизни;

- проблемы в школе. Обычные требования учителей и родителей к успеваемости почему-то начинают казаться завышенными и тоже провоцируют стресс [5].

В подростковом возрасте многие проблемы могут казаться неразрешимыми. Знание этих факторов и уделение им особого внимания поможет предотвратить многие стрессовые ситуации и найти оптимальные способы их разрешения. Ведь именно стресс является причиной многих заболеваний, а значит, наносит ощутимый вред здоровью человека, тогда как здоровье – одно из условий достижения успеха в любой деятельности [2].

Признаки стресса у подростков довольно различные, вот некоторые из них: быстрая утомляемость, угрюмость, неконтролируемый аппетит, пристрастие к сладкому и жирному, недовольство своим внешним видом, увлечение диетами у девушек или качанием мышц у парней, открытая агрессия, злость, раздражительность, замкнутость, самоизоляция, интерес к спиртному и сигаретам, резкое падение самооценки, неуверенность в себе и т.д. [3].

Для того, чтобы постараться исключить состояние стресса у подростка есть ряд способов.

1. Нужно создать в доме атмосферу открытости и доверия. Ребёнок должен знать, что он в любое время может обратиться к родителям за помощью и советом.

2. Хорошо, если у подростка есть какое-нибудь хобби. Учеными доказано – подростки, у которых есть увлечения, реже испытывают стресс, у них меньше шансов подхватить вредные привычки. Но если ребёнок сильно устаёт, занимаясь на двух-трёх кружках, то возможно есть смысл оставить занятия в каком либо из них, из-за возможной перегрузки организма, с пользой в наиболее интересный и перспективный для дальнейшей жизни.

3. Нужно ставить под контроль время, проводимое ребёнком за компьютером. Соблюдение нормы поможет лучше выспаться, вовремя отправляться в постель, меньше уставать. Норма сна у подростков 8-10 часов. Именно за это время организм способен полностью восстановиться. Хронический недосып приводит к снижению работоспособности, хронической усталости, а отсюда раздражительности и ослабленному иммунитету.

4. Важно, чтобы в жизни подростка присутствовала оптимальная физическая нагрузка. В сочетании со сменой обстановки движение гармонизирует психику, нейтрализует действие стресса, помогает успокоиться. Выезды за город, пикники, экскурсии, подвижные игры, спортивные секции не только снимут стресс, но и помогут найти новых друзей [6].

5. Родителям необходимо быть для ребенка личным примером оптимизма и спокойствия. Если вы сами будете воспринимать жизненные проблемы без лишнего

ажиотажа и паники, то и ваш ребёнок скопирует такое же отношение к проблемам. Учите детей с детства сохранять позитивный настрой и в каждой сложной ситуации видеть положительные моменты.

6. Нужно отмечать успехи ребёнка, хвалить его в новых достижениях.

7. Если делаете замечание ребёнку, то ругайте его поступок, а не его самого.

8. Не стоит выяснять отношения на глазах у детей. Они близко к сердцу воспринимают даже малейший конфликт в семье. Что уж и говорить о такой семейной драме, как развод. Из-за сверхчувствительности и повышенной мнительности многие подростки безо всяких на то оснований начинают во всех семейных неурядицах винить себя [4].

Им кажется, что с ними что-то не так, поэтому и вокруг одни неприятности. Подростки мучительно страдают, когда родители их не понимают, когда мать с отцом постоянно ссорятся, когда кто-либо из родных серьёзно заболевает.

Большинство указанных мер профилактики довольно действенны. Но если подросток уже испытывает стресс и предложенные варианты не помогают, то можно обратиться к школьному психологу, для достижения комплексного подхода в борьбе со стрессом.

Итак, следует отметить, что стресс среди подростков довольно частое явление и требует особого внимания со стороны родителей, так и специалистов, как образовательного учреждения (педагогов-психологов, социальных педагогов), так и специалистов психологических центров, которые готовы всегда своевременно оказать квалифицированную помощь. Стресс у подростков является угрожающим фактором в их развитии, социализации и адаптации, тем более в подростковом возрасте, когда каждая проблема особо остро отражается на психике ребенка.

Список использованной литературы:

1. Волков, Б.С. Психология подростка: учебное пособие / Б.С. Волков. - М.: Академический Проект, Гаудеамус, 2005. - 208 с.
2. Мухина В.С. Возрастная психология. - М., 2008. - С. 51-52.
3. Казанская В. Подросток. Трудности взросления. 2-е издание, дополненное»: Питер; Спб.; 2008
4. Грегор О. Как противостоять стрессу // Стресс жизни. СПб. 2004 - 384с.
5. Победи свой стресс [Электронный ресурс] – «Причины стресса у подростков» <http://www.netstress.ru/podrostkovyy-stress/>

СОДЕРЖАНИЕ

ПЛЕНАРНОЕ ЗАСДАНИЕ

Жусупов А.Н. РОЛЬ МОЛОДЕЖИ В СОВРЕМЕННОМ КАЗАХСТАНЕ	3
Кушекova Ж.А. ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДАҒЫ ҚАСИЕТТІ ЖЕРЛЕРДІҢ МӘДЕНИ- ГЕОГРАФИЯЛЫҚ БЕЛДЕУІ МЕН ТУРИЗМ САЛАСЫНДАҒЫ ДАМУЫ	6
Әдиева Ж.М. ПРОБЛЕМЫ БОРЬБЫ С ТРАНСНАЦИОНАЛЬНОЙ ПРЕСТУПНОСТЬЮ	9
Mussina K., Shakirov A. OUR HEALTH IS IN OUR HANDS	13

1 СЕКЦИЯ. ТӨРТІНШІ ӨНДІРІСТІК ТӨҢКЕРІС ЖАҒДАЙЛАРЫНДАҒЫ АЗАМАТТЫҚ ҚОҒАМ ҚҰНДЫЛЫҚТАРЫ СЕКЦИЯ 1. ЦЕННОСТИ ГРАЖДАНСКОГО ОБЩЕСТВА В УСЛОВИЯХ ЧЕТВЕРТОЙ ПРОМЫШЛЕННОЙ РЕВОЛЮЦИИ

Абдикаликов А.Ф. ТӨҢКЕРІС ЖӘНЕ ҚОҒАМ	17
Аманжол А.Е. АДАМИ КАПИТАЛДЫҢ ӨСУІ ЕЛ ӨРКЕНДЕНУІНІҢ МАҢЫЗЫ	19
Ахметова Д. МЕМЛЕКЕТТІК ЖЕКЕ МЕНШІКТЕГІ ӨРІПТЕСТІК	21
Вьюхина Д. АССАМБЛЕЯ НАРОДА КАЗАХСТАНА КАК СОВРЕМЕННЫЙ ИНСТИТУТ ГРАЖДАНСКОГО ОБЩЕСТВА	24
Кеншілік А.Е. ҚАЗАҚСТАНДЫҚТАРДЫҢ ӘЛ-АУҚАТЫН ЖАҚСARTУ МАҚСАТЫНДА – БЕС ДАМЫТУШЫ ҚАДАМДАР	27
Кусбекова М.Б. АДАМ – ҚОҒАМНЫҢ БАСТЫ БАЙЛЫҒЫ	29
Қуанышбек Қ. ЕУРАЗИЯЛЫҚ ЭКОНОМИКАЛЫҚ ОДАҚ: ПЕРСПЕКТИВАЛАРЫ МЕН МӘСЕЛЕЛЕРІ	32
Мухамеджанова А.Д. EDUCATION OF ETHICS AND MORALS OF FUTURE DOCTORS IN KAZAKHSTAN	34
Нахалова Е. Ю. АКТИВНОЕ ГРАЖДАНСКОЕ ОБЩЕСТВО - СИЛЬНЫЙ КАЗАХСТАН	37
Нуржанова Д.Б. БЕЗЪЯДЕРНЫЙ СТАТУС КАЗАХСТАНА - ОСНОВА СТАБИЛЬНОСТИ И БЕЗОПАСНОСТИ В МИРЕ	40
Нұрланова М. ӨСИЕТ БОЙЫНША МҰРАҒЕРЛІК МӘСЕЛЕЛЕРІ	43
Омарова А.Қ. МЕМЛЕКЕТТІК ҚЫЗМЕТКЕ ОРНАЛАСУ КЕЗІНДЕГІ ТАЛАПТАР МЕН ШЕКТЕУЛЕР	45
Омарова А.Қ.	

ӨСИЕТ БОЙЫНША МҰРАГЕРЛІК – МЕНШІК ҚҰҚЫҒЫН ІСКЕ АСЫРУ ТӘСІЛІ РЕТІНДЕ	49
Сақанова М. А. ТӨРТІНШІ ӨНЕРКӘСІПТІК РЕВОЛЮЦИЯ ЖАҒДАЙЫНДАҒЫ АЗАМАТТЫҚ ҚОҒАМДАҒЫ ҚҰНДЫЛЫҚ: ЖАҢА ДӘУІР БАСТАУЫ	51
Субхангулова Л.Г. ЦЕННОСТНЫЕ ОРИЕНТАЦИИ СУПРУГОВ В СОВРЕМЕННОЙ СЕМЬЕ	53
Шпакович М.Н. ГУМАНИЗАЦИЯ КАК МЕТОД ВОЗДЕЙСТВИЯ НА СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ УГОЛОВНОГО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА РК	55
Ядыкаров А.А. ЧЕЛОВЕЧЕСКИЙ КАПИТАЛ КАК ОСНОВА МОДЕРНИЗАЦИИ ОБЩЕСТВА	58

**2 СЕКЦИЯ. МӘҢГІЛІК ЕЛ – ЖАСТАРДЫҢ АЗАМАТТЫЛЫҒЫ МЕН
ПАТРИОТИЗМІН ДАМЫТУДЫҢ, ТАРИХИ ЖӘНЕ МӘДЕНИ МҰРАЛАРҒА
ҚҰРМЕТ КӨРСЕТУГЕ ТӘРБИЕЛЕУДІҢ НЕГІЗІ
СЕКЦИЯ 2. МӘҢГІЛІК ЕЛ – ОСНОВА РАЗВИТИЯ ГРАЖДАНСТВЕННОСТИ И
ПАТРИОТИЗМА МОЛОДЕЖИ, ВОСПИТАНИЯ УВАЖЕНИЯ К
ИСТОРИЧЕСКОМУ И КУЛЬТУРНОМУ НАСЛЕДИЮ**

Азарбакытова И.Ж. МЕМЛЕКЕТТІК ТІЛДІҢ КОНСТИТУЦИЯЛЫҚ МӘРТЕБЕСІ – ҚОҒАМНЫҢ РУХАНИ НЕГІЗІ	61
Айтбаев Ә.Б. ПАТРИОТТЫҚ ТӘРБИЕ – ТӘРБИЕНІҢ БАСТАУЫ	64
Аубакирова Н.К. ЖАСТАРДЫ ПАТРИОТИЗІМГЕ ТӘРБИЕЛЕУ	67
Акежанова Д. МАҒЖАН ЖҰМАБАЕВ ШЫҒАРМАЛАРЫНЫҢ ТІЛ КӨРКЕМДІГІ	69
Әпақай А.Ж. ТУҒАН ЖЕРІМ-ТҰҒЫРЫМ	73
Babagulova Zh.E. LANGUAGES AND LATIN ALPHABET IN KAZAKHSTAN (SPIRITUAL REVIVAL)	76
Дүйсен А. ҚАЗАҚ ӘДЕБИ ТІЛІНІҢ ТАРИХИ ЗЕРТТЕЛУ ЖАЙЫ МЕН МІНДЕТТЕРІ	78
Жаманкешова А. «МӘҢГІЛІК ЕЛ» ҰЛТТЫҚ ИДЕЯСЫ ҚАЗІРГІ ҚАЗАҚСТАН ҚОҒАМЫНЫҢ БАСТЫ ДАМУ БАҒЫТЫ	82
Жарылғасын Н.Н. МӘҢГІЛІК ЕЛ - ЖАСТАРДЫҢ ПАТРИОТТЫҒЫН АРТТЫРУДАҒЫ ТАРИХИ САНАНЫ ОЯТУ НЕГІЗІ	84
Жакупбекова М. ЖАСТАРДЫҢ ПАТРИОТТЫҚ РУХЫН КӨТЕРУ	87
Құнанбаев С. ҰЛТТЫҢ ТІЛІ СОЛ ҰЛТТЫҢ ЖАНЫ, ЖАН ДҮНИЕСІ	89
Қыдырбай Е. ӘЛЕМГЕ ТАНЫЛҒАН – АБАЙ	91
Құрманғали Ә.Б. ЕЛІМІЗДІҢ БОЛАШАҒЫ - ЖАСТАР	95
Маратов М. МӘҢГІЛІК ЕЛ	97

Мірәсіл Д. ТЕРМИНЖАСАМ ТӘСІЛДЕРІ ЖӘНЕ ҚАЗІРГІ ТЕРМИНОЛОГИЯЛЫҚ АТАЛЫМДАРЫНДАҒЫ ЕРЕКШЕЛІКТЕР	100
Рымқан М. АУДАРМА ТҮРЛЕРІНДЕГІ ЕРЕКШЕЛІКТЕР	103
Секебаева С.Қ ЖАСТАР БОЛАШАҒЫ – ЕЛІМІЗДІҢ ТАБЫСТЫ БОЛАШАҒЫНЫҢ НЕГІЗІ	104
Төлепбергенов А.Б. ӨСКЕЛЕҢ ҰРПАҚТЫҢ ҚАЗАҚСТАНДЫҚ ПАТРИОТИЗМІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ	108
Төлеуқұл К.С. ҚАЗАҚСТАНДЫҚ ПАТРИОТИЗМ	111
Толеутаев Ш. МӘҢГІЛІК ЕЛ – БІЗДІҢ ТҰРАРЛЫҚ БОЛАШАҒЫМЫЗ	113
Теңізбай А.Т. МӘҢГІЛІК ЕЛ БОЛАШАҒЫ- БІЛІМДІ ҰРПАҚ, САНАЛЫ ЖАСТАР	115
Үмбетов С., Дик Д.Ю. АҚЫН ЛИРИКАСЫНЫҢ КӨРКЕМДІК- ИДЕЯЛЫҚ СИПАТЫ	118
Шабанбай Н.Ж. «МӘҢГІЛІК ЕЛ» - ЖАРҚЫН БОЛАШАҚҚА БАСТАР ЖОЛ	121

**3 СЕКЦИЯ. ҚАЗАҚСТАННЫҢ МӘДЕНИ-ГЕОГРАФИЯЛЫҚ БЕЛДЕУІ ЖӘНЕ
ТУРИЗМНІҢ ДАМУЫ
СЕКЦИЯ 3. КУЛЬТУРНО-ГЕОГРАФИЧЕСКИЙ ПОЯС КАЗАХСТАНА И
РАЗВИТИЕ ТУРИЗМА**

Абильдинова А.С. ИНФРАСТРУКТУРЫ ТУРИЗМА КАЗАХСТАНА В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ	123
Адамин Н. ТУРИЗМ ИНФРАҚҰРЫЛЫМНЫҢ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫ	125
Аманжол А.С. МИРОВОЙ ТУРИСТСКИЙ РЫНОК И ДАЛЬНЕЙШЕЕ ЕГО РАЗВИТИЕ НА МЕЖДУНАРОДНОМ РЫНКЕ	127
Аманкелді Д.А. ҚАРАҒАНДЫ ОБЛЫСЫНЫҢ ТУРИЗМНІҢ ПРИОРИТЕТТІ АУДАНДАРЫ	131
Беднова А.А. ПРОБЛЕМЫ ПРОДВИЖЕНИЯ ЭТНОТУРИЗМА В КАЗАХСТАНЕ	133
Белова К.С. ГОРНОЛЫЖНЫЙ ТУРИЗМ В КАЗАХСТАН	135
Бобровская Э.И. ПУТИ РАЗВИТИЯ ЭКОЛОГИЧЕСКОГО ТУРИЗМА В Г. КАРКАРАЛИНСК	137
Большекенова М.Д. КАЗАХСТАН: ТУРИЗМ И ЕГО РАЗВИТИЕ	139
Дик И. РЕКРЕАЦИОННО-ТУРИСТСКИЙ ПОТЕНЦИАЛ КАРАГАНДИНСКОЙ ОБЛАСТИ	140
Досым А.С. «ҚАЗАҚСТАННЫҢ МӘДЕНИ – ГЕОГРАФИЯЛЫҚ БЕЛДЕУЛЕРІ ЖӘНЕ ТУРИЗМ ДАМУЫ» БАҒЫТЫ БОЙЫНША ҰЛЫТАУ-ТАНЫМДЫҚ, ТАРИХИ- ТУРИСТТІК АЙМАҚ ОШАҒЫ	143

Ермаганбет Д.Б. ҚАРАҒАНДЫ ОБЛЫСЫНДАҒЫ ТУРИЗМНІҢ ҚАЗІРГІ КЕЗДЕГІ ЖАҒДАЙЫ	149
Ермолаев Е.А РАЗВИТИЕ ЭКСТРЕМАЛЬНОГО ТУРИЗМА В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН НА СОВРЕМЕННОМ ЭТАПЕ	151
Есмахаева Н.Т. «ҚАЗАҚСТАННЫҢ МӘДЕНИ – ГЕОГРАФИЯЛЫҚ БЕЛДЕУЛЕРІ ЖӘНЕ ТУРИЗМ ДАМУЫ» БАҒЫТЫ БОЙЫНША «ОҢТҮСТІК ҚАЗАҚСТАН ОБЛЫСЫНЫҢ ТАРИХИ-МӘДЕНИ ОБЪЕКТІЛЕРІ	156
Жақсылық Ж.С. PROBLEMS AND PERSPECTIVE OF TOURISM DEVELOPMENT IN KAZAKHSTAN	163
Жапарова Г.А. ОСНОВНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ РАЗВИТИЯ ЭКСТРЕМАЛЬНОГО ТУРИЗМА В РК	166
Закир Ф.Р. СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ТУРИСТСКОЙ ОТРАСЛИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН	168
Исабаева А.С. РАЗВИТИЕ ТУРИЗМА В КАЗАХСТАНЕ	171
Кадау К.Д. КЛАСТЕРНЫЙ ПОДХОД В СФЕРЕ ТУРИЗМА - БУДУЩЕЕ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОЙ ОТРАСЛИ	173
Калдарова А.Г. ПРОБЛЕМЫ РАЗВИТИЯ ТУРИЗМА В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН	176
Калинько Л.Р. МИРОВАЯ ПРАКТИКА СТРАНОВОГО ИМИДЖИРОВАНИЯ В ТУРИЗМЕ	179
Кривоусков Л.Ю. МАКСИМИЗАЦИЯ ТУРИСТСКИХ ПРИБЫТИЙ В КАЗАХСТАН	182
Куркембаева Г.К. СЕМЕЙ Өңіріндегі атом полигонын туризм көзі ретінде пайдалану	184
Кушекова Ж.А. ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДАҒЫ ҚАСИЕТТІ ЖЕРЛЕРІНІҢ МӘДЕНИ- ГЕОГРАФИЯЛЫҚ БЕЛДЕУІ МЕН ТУРИЗМ САЛАСЫНДА ОНЫҢ ДАМУЫ	187
Ланец К.Д. ПРОБЛЕМЫ И ПРИОРИТЕТЫ РАЗВИТИЯ АГРОТУРИЗМА В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН	190
Мамалинова А.Ж. РАЗВИТИЕ МЕЖДУНАРОДНОГО ТУРИЗМА В КАЗАХСТАНЕ	193
Малютина А.О. КУЛЬТУРНЫЙ ТУРИЗМ В КАЗАХСТАНЕ, КУЛЬТУРНЫЕ НАСЛЕДИЯ	196
Межаева А.М. ИСТОРИЧЕСКИЕ ПРЕПОСЫЛКИ И ПУТИ РАЗВИТИЯ ТУРИСТСКОЙ ОТРАСЛИ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН	199
Нагимуллина Н.М. ПУТИ ПОВЫШЕНИЯ КАЧЕСТВА УСЛУГ И СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ОБСЛУЖИВАНИЯ В ГОСТИНИЧНЫХ КОМПЛЕКСАХ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН	202
Пахомова Н.В. ОСОБЕННОСТИ И ПРИОРИТЕТЫ РАЗВИТИЯ САНАТОРНО-КУРОРТНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН	205

Рыбакова М.Е. ИНВЕСТИЦИОННАЯ ПРИВЛЕКАТЕЛЬНОСТЬ ТУРИСТСКОЙ ОТРАСЛИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН	207
Саможенова В.В. ТУРИЗМ КАЗАХСТАНА: ПРОБЛЕМЫ И ПУТИ ИХ РЕШЕНИЯ	210
Сатмаганбетова А.Ф. ХАРАКТЕРНЫЕ ОСОБЕННОСТИ РАЗВИТИЯ ТУРИЗМА В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН	213
Сейлбек Ұ. А., Дедова К. В. ВОЗДУШНЫЙ И КОСМИЧЕСКИЙ ТУРИЗМ В КАЗАХСТАНЕ	216
Спасюк К.Р. ОСОБЕННОСТИ РЫНКА ФАСТ-ФУДА В КАЗАХСТАНЕ	219
Суртубаева К.С. ПРОБЛЕМЫ РАЗВИТИЯ ИНДУСТРИИ ТУРИЗМА В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН	221
Сулейменова А.Б. КУЛЬТУРНО-ИСТОРИЧЕСКИЕ ТУРЫ К ПАМЯТНИКАМ КУЛЬТУРЫ И РЕКРЕАЦИОННО-ТУРИСТСКИМ ДОСТОПРИМЕЧАТЕЛЬНОСТЯМ КАЗАХСТАНА	224
Тиштыбай М. К, 2 курс студенті ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ МӘДЕНИ ТУРИЗМ	227
Токаева А.Ф. ФОРМИРОВАНИЕ И РАЗВИТИЕ БРЕНДИНГА КАК СОВРЕМЕННОЙ ФОРМЫ МАРКЕТИНГА В ИНДУСТРИИ ТУРИЗМА	228
Токарева В.В , Гнатюк Ю.С. ЭКСТРЕМАЛЬНЫЕ ВИДЫ ОТДЫХА В КАЗАХСТАНЕ	231
Төлеубай Ж.С. ҚАЗАҚСТАННЫҢ МӘДЕНИ ЖӘНЕ ГЕОГРАФИЯЛЫҚ АЙМАҒЫ ЖӘНЕ ТУРИЗМДІ ДАМУ	235
Уалиева М.Ж. СПЕЦИФИКА РАЗВИТИЯ ДЕТСКО-ЮНОШЕСКОГО ТУРИЗМА В Г. АСТАНА	237
Утегенов Н.Н. РАЗВИТИЕ РЕГИОНАЛЬНО ТУРИЗМА В РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН	239
Черкасова А., Янковская В. ЛЕЧЕБНЫЙ ТУРИЗМ	241
Шафиева Л. СТОЯНКА БАТПАК	244

**4 СЕКЦИЯ. АДАМ ҚОҒАМДЫҚ ҚАТЫНАСТАР ЖҮЙЕСІНДЕ
СЕКЦИЯ 4. ЧЕЛОВЕК В СИСТЕМЕ ОБЩЕСТВЕННЫХ ОТНОШЕНИЙ**

Алпысбаева Д. А. МОЛОДЕЖЬ И БЕЗРАБОТИЦА: ПРАВОВОЙ АСПЕКТ	248
Авраменко В.А. ВЛИЯНИЕ СМИ НА ФОРМИРОВАНИЕ НРАВСТВЕННЫХ ЦЕННОСТЕЙ МОЛОДЕЖИ	251
Коткова Л.И. ИССЛЕДОВАНИЕ ЦЕННОСТНЫХ ОРИЕНТАЦИИ СТАРШЕКЛАССНИКОВ	254
Курбангалеева З.Р. ФОРМИРОВАНИЕ ПРЕДСТАВЛЕНИЙ О ЗДОРОВОМ ОБРАЗЕ ЖИЗНИ У ДЕТЕЙ	257

Канатқызы А. ҚАРТ АДАМДАРМЕН ӘЛЕУМЕТТІК ЖҰМЫС	260
Қасенғажы А. С. ЧЕЛОВЕК В СИСТЕМЕ ОБЩЕСТВЕННЫХ ОТНОШЕНИЙ	262
Мухатов А. ЧЕЛОВЕК В СИСТЕМЕ ОБЩЕСТВЕННЫХ ОТНОШЕНИЙ	265
Сабыржанова Т. ПЕРЕПРОФИЛИРОВАНИЕ ИНТЕРНАТНЫХ ОРГАНИЗАЦИЙ ДЛЯ ДЕТЕЙ СИРОТ И ДЕТЕЙ, ОСТАВШИХСЯ БЕЗ ПОПЕЧЕНИЯ РОДИТЕЛЕЙ В ЦЕНТРЫ ПО ПОДДЕРЖКЕ СЕМЕЙ И ДЕТЕЙ, ОКАЗАВШИХСЯ В СЛОЖНОЙ ЖИЗНЕННОЙ СИТУАЦИИ	268
Сакенова И. АЗАМАТТЫҚ ҚОҒАМ БЕЛГІЛЕРІ МЕН ҚҰНДЫЛЫҚТАРЫ	273
Спасюк К. ИССЛЕДОВАНИЕ МОТИВОВ ВЫБОРА ПРОФЕССИИ БУДУЩИХ РЕСТОРАТОРОВ	276
Степанова О.А. ТРЕВОЖНОСТЬ И АЛЕКСИТИМИЯ КАК ПОКАЗАТЕЛЬ ПСИХИЧЕСКОГО ЗДОРОВЬЯ ПОДРОСТКОВ	279
Сулейменова К. УЧЕБНАЯ АДАПТАЦИЯ СТУДЕНТОВ	282
Щекочихина А.Г. ЛИЧНОСТНОЕ САМООПРЕДЕЛЕНИЕ И ПСИХОЛОГИЧЕСКОЕ ЗДОРОВЬЕ ПОДРОСТКА	284
Юнгенштейн Ю.В. СТАРШЕЕ ПОКОЛЕНИЕ О ПРОБЛЕМАХ И ОСОБЕННОСТЯХ СОВРЕМЕННОЙ МОЛОДЕЖИ	286

**5 СЕКЦИЯ. ҚАЗАҚСТАН ХАЛЫҚТАРЫНЫҢ АССАМБЛЕЯСЫ – ҰЛТАРАЛЫҚ ЖӘНЕ КОНФЕССИЯРАЛЫҚ КЕЛІСІМНІҢ МАҢЫЗДЫ ИНСТИТУТЫ
СЕКЦИЯ 5. АССАМБЛЕЯ НАРОДА КАЗАХСТАНА – ВАЖНЕЙШИЙ ИНСТИТУТ МЕЖНАЦИОНАЛЬНОГО И МЕЖКОНФЕССИОНАЛЬНОГО СОГЛАСИЯ**

Исина Ж.Е. РОЛЬ АССАМБЛЕИ НАРОДА КАЗАХСТАНА В ГОСУДАРСТВЕННО-ПРАВОВОМ СТРОИТЕЛЬСТВЕ	290
Ильмеева Р.Х. ҚАЗАҚСТАН ХАЛЫҚ АССАМБЛЕЯСЫ ОНЫҢ ФУНКЦИЯСЫ ЖӘНЕ ҰЛТАРАЛЫҚ КЕЛІСІМДЕРДІ ДАМУ	293
Қайратова А. ҚАЗАҚСТАН АССАМБЛЕЯСЫ КӨПЭТНОСТЫ ҚАЗАҚСТАН ХАЛҚЫН БІРІКТІРУ ИНСТИТУТЫ РЕТІНДЕ	296
Мурзабекова З.Е. АССАМБЛЕЯ НАРОДА КАЗАХСТАНА: ИСТОРИЯ И ПЕРСПЕКТИВЫ ДАЛЬНЕЙШЕГО УКРЕПЛЕНИЯ ГОСУДАРСТВА	298
Мұсахан П. РОЛЬ АССАМБЛЕИ НАРОДОВ КАЗАХСТАНА	300
Нугметуллина А.Н. ҚАЗАҚСТАН - КӨПҰЛТТЫ МЕМЛЕКЕТ	303
Сарбасова М.Қ. ҚАЗАҚСТАН ХАЛҚЫ АССАМБЛЕЯСЫ: ТҮРІК ДИАСПОРАСЫ	305
Сидоров А.А.	

РОЛЬ АССАМБЛЕИ НАРОДА КАЗАХСТАНА В РЕАЛИЗАЦИИ ИДЕЙ ПРЕЗИДЕНТА РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН ПО КОНСОЛИДАЦИИ КАЗАХСТАНСКОГО ОБЩЕСТВА	308
--	-----

Шелипова А.Е.

МЕЖЭТНИЧЕСКОЕ И МЕЖКОНФЕССИОНАЛЬНОЕ СОГЛАСИЕ В КАЗАХСТАНЕ КАК ФАКТОР ПОЛИТИЧЕСКОЙ СТАБИЛЬНОСТИ ГОСУДАРСТВА	310
--	-----

6 СЕКЦИЯ. ЭТНИКАЛЫҚ ЖӘНЕ ДИНИ ЭКСТРЕМИЗМГЕ ҚАРСЫ ӘРЕКЕТ КӨРСЕТУДЕ МЕМЛЕКЕТ ПЕН АЗАМАТТЫҚ ҚОҒАМ ИНСТИТУТТАРЫНЫҢ АЛАТЫН ОРНЫ

СЕКЦИЯ 6. РОЛЬ ГОСУДАРСТВА И ИНСТИТУТОВ ГРАЖДАНСКОГО ОБЩЕСТВА В ПРОТИВОДЕЙСТВИИ ЭТНИЧЕСКОМУ И РЕЛИГИОЗНОМУ ЭКСТРЕМИЗМУ

Аккушкарова А

ДИНИ ЭКСТРЕМИЗМ МЕН ТЕРРОРИЗМНІҢ ТАРАЛУ СЕБЕПТЕРІ	313
---	-----

Гарифулина А.Р

ПРОЯВЛЕНИЯ ЭКСТРЕМИЗМА В СОВРЕМЕННОМ КАЗАХСТАНЕ	319
---	-----

Қартабаев А.

КАЗАҚСТАНДАҒЫ АЗАМАТТЫҚ ҚОҒАМ ДАМУЫНЫҢ МӘСЕЛЕЛЕРІ	321
---	-----

Muratov T, Nazariyev R

THREATS TO THE NATIONAL SECURITY OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN AT THE PRESENT STAGE	324
---	-----

Насонова Ю, Юдина Е

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ГРАЖДАНСКОГО ОБЩЕСТВА В ПРОТИВОДЕЙСТВИИ ЭТНИЧЕСКОМУ ЭКСТРЕМИЗМУ	326
---	-----

Совет А

ДИНИ ЭКСТРЕМИЗМ: ТАРАЛУ СЕБЕПТЕРІ ЖӘНЕ ОНЫҢ ШЕШУ ЖОЛДАРЫ	328
--	-----

Суртубаева К

ПРИЗНАНИЕ ОРГАНИЗАЦИИ ЭКСТРЕМИСТСКОЙ В ОСОБОМ ПРОИЗВОДСТВЕ В ГРАЖДАНСКОМ ПРОЦЕССЕ	333
---	-----

Турлаев С.А

ОСНОВНЫЕ ТИПЫ ВЗАИМООТНОШЕНИЙ ГОСУДАРСТВА И РЕШЕНИЙ В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ	335
--	-----

Чекунаев Д, Горячева Е.В

КАЗАХСТАНСКОЕ ГРАЖДАНСКОЕ ОБЩЕСТВО В ПРОТИВОДЕЙСТВИИ ЭКСТРЕМИЗМУ	338
--	-----

7 СЕКЦИЯ. ЖАСТАРДЫҢ ТОЛЕРАНТТЫЛЫҒЫ ЖӘНЕ АЗАМАТТЫҚ ЖАУАПКЕРШІЛІГІ

СЕКЦИЯ 7. ТОЛЕРАНТНОСТЬ И ГРАЖДАНСКАЯ ОТВЕТСТВЕННОСТЬ МОЛОДЕЖИ

Абзалбек Ж.С.

КАЗАҚСТАНДАҒЫ МЕМЛЕКЕТТІК ЖАСТАР САЯСАТЫ	341
--	-----

Акашева А.Ю.

РЕЛИГИОЗНАЯ ТОЛЕРАНТНОСТЬ В МОЛОДЕЖНОЙ СРЕДЕ	343
--	-----

Алдабергенов А.

ОСОБЕННОСТИ СОВЕРШЕНИЯ САМОУБИЙСТВ СОТРУДНИКАМИ ПРАВООХРАНИТЕЛЬНЫХ ОРГАНОВ	345
--	-----

Амандосов А.Е. ЖАСТАРДЫҢ ПАТРИОТТЫҚ РУХЫН КӨТЕРУ	349
Артығали Е. МЕРЫ БОРЬБЫ И ПРОТИВОДЕЙСТВИЯ ДЕТСКОМУ НАСИЛИЮ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН	352
Балкыбекова Ж.М. ЖАСТАРДЫҢ ТОЛЕРАНТТЫЛЫҒЫ ЖӘНЕ АЗАМАТТЫҚ ЖАУАПКЕРШІЛІГІ	354
Бейсенбаева Е.М. ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ЗАҢНАМАСЫ БОЙЫНША МҰРАГЕРЛІК	357
Габзалилова А.Г. ВАЖНОСТЬ ТОЛЕРАНТНОСТИ В СОВРЕМЕННОМ МИРЕ	361
Досмагомбетова А.Р. КОМПЕНСАЦИЯ МОРАЛЬНОГО ВРЕДА ПРИ ЗАЩИТЕ ЧЕСТИ И ДОСТОИНСТВА В РК	363
Есмагамбетова С.Ш. ЧТО ТАКОЕ ТОЛЕРАНТНОСТЬ?	367
Еспаева С.Б. ДЕВИАНТТЫ МІНЕЗ-ҚҰЛЫҚТЫ ЖАСТАРМЕН ӘЛЕУМЕТТІК ЖҰМЫС	369
Жақсылық Ә. КР-ДА МҰРАГЕРЛІК ҚАТЫНАСТАРДЫҢ ҚҰҚЫҚТЫҚ РЕТТЕЛУІ	372
Калдыбекова Д. ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДА БАЛА ҚҰҚЫҚТАРЫНЫҢ ҚОРҒАЛУЫ	375
Кенжебаева С.Н. МОЛОДЕЖЬ - НАШЕ БУДУЩЕЕ	377
Омарова А.К. ХАЛЫҚТЫ ЖҰМЫСПЕН ҚАМТУ	379
Петренко Л.В. ТОЛЕРАНТНОЕ ОТНОШЕНИЕ СТУДЕНЧЕСКОЙ МОЛОДЕЖИ К ЛИЦАМ С ОГРАНИЧЕННЫМИ ВОЗМОЖНОСТЯМИ ЗДОРОВЬЯ	382
Тулесова И. АСТАНА – ТОЛЕРАНТТЫЛЫҚ САЯСАТЫН ЖҮЗЕГЕ АСЫРУШЫ ОРТАЛЫҚ РЕТІНДЕ	384
Тұлеуова А. ТОЛЕРАНТНОСТЬ В СИСТЕМЕ ОБРАЗОВАНИЯ	386
Түсіпбеков М.Қ. ПРОБЛЕМА ИМИДЖА И ПРЕСТИЖА ПОЛИЦЕЙСКИХ	389
Шевченко В.И. ФОРМИРОВАНИЕ ТОЛЕРАНТНОСТИ В ПОДРОСТКОВОЙ СРЕДЕ	393

**8 СЕКЦИЯ. ДІНИ ЭКСТРЕМИЗМГЕ ҚАРСЫ ӘРЕКЕТ КӨРСЕТУДЕ ҚҰҚЫҚТЫҚ
ШАРАЛАР МЕН ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ЫНТЫМАҚТАСТЫҚТЫ ЖЕТІЛДІРУ
СЕКЦИЯ 8. СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ПРАВОВЫХ МЕР И МЕЖДУНАРОДНОГО
СОТРУДНИЧЕСТВА В ПРОТИВОДЕЙСТВИИ РЕЛИГИОЗНОМУ
ЭКСТРЕМИЗМУ**

Әдиева Ж.М. ПРОБЛЕМЫ БОРЬБЫ С ТРАНСНАЦИОНАЛЬНОЙ ПРЕСТУПНОСТЬЮ	395
Бейсенбаева Е. ӨЛІМ ЖАЗАСЫНА МОРАТОРИЙ: ҚАЗІРГІ ЖАҒДАЙЫ ЖӘНЕ БОЛАШАҒЫ	399

Вагина А.Е. МЕЖДУНАРОДНЫЕ ПРАВОВЫЕ И ИНСТИТУЦИОНАЛЬНЫЕ ОСНОВЫ ПРОТИВОДЕЙСТВИЯ ТЕРРОРИЗМУ	400
Игламова А.Б. АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ТОРГОВЛИ ЛЮДЬМИ	403
Кәрім Э. ХАЛЫҚАРАЛЫҚ САТЫП АЛУ- САТУ ШАРТЫНЫҢ ҚҰҚЫҚТЫҚ РЕТТЕЛУІ	405
Қойшыбай З.А. ДІНИ ЭКСТРЕМИЗМ ЖӘНЕ ТҮРЛІ ЖАТ ДІНИ АҒЫМДАРҒА ҚАРСЫ ІС- ӘРЕКЕТ	408
Сафронов С.А. ПРОБЛЕМЫ МЕЖКОНФЕССИОНАЛЬНЫХ КОНФЛИКТОВ В СОВРЕМЕННОМ МИРЕ	411
Хамитова Д.К., Смаилова М.Н. СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ПРАВОВЫХ МЕР И МЕЖДУНАРОДНОГО СОТРУДНИЧЕСТВА В ПРОТИВОДЕЙСТВИИ РЕЛИГИОЗНОМУ ЭКСТРЕМИЗМУ	414
Тлеужан А.К. СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ПРАВОВЫХ МЕР И МЕЖДУНАРОДНОГО СОТРУДНИЧЕСТВА В ПРОТИВОДЕЙСТВИИ РЕЛИГИОЗНОМУ ЭКСТРЕМИЗМУ	416

**9 СЕКЦИЯ. ДІНИ ЭКСТРЕМИЗМГЕ ҚАРСЫ ӘРЕКЕТ КӨРСЕТУДІҢ ӨЗЕКТІ
МӘСЕЛЕЛЕРІ: ТАРИХ, ҚАЗІРГІ ЖАҒДАЙЫ, ҚР ҚҰҚЫҚТЫҚ ҚАРСЫ ӘРЕКЕТ
КӨРСЕТУДІҢ БОЛАШАҒЫ**

**СЕКЦИЯ 9. АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ПРОТИВОДЕЙСТВИЯ
РЕЛИГИОЗНОМУ ЭКСТРЕМИЗМУ: ИСТОРИЯ, СОВРЕМЕННОЕ
СОСТОЯНИЕ, ПЕРСПЕКТИВЫ ПРАВОВОГО ПРОТИВОДЕЙСТВИЯ В РК**

Алкенова Ж ТЕРРОРИЗМ ҚАУІП-ҚАТЕРІНЕ ҚАРСЫ БАҒЫТТАЛҒАН НЕГІЗГІ ҚАДАМДАР	419
Алимхан Е ЭКСТРЕМИЗМ –ӘЛЕУМЕТТІК ҚҰБЫЛЫС РЕТІНДЕ: ТАРИХЫ МЕН ҚАЗІРГІ ЖАЙ-КҮЙІ	422
Ашкенов М.Д., Рахметуллина М.А ДІНИ ЭКСТРЕМИЗМ, ТЕРРОРИЗМ: ҚАЗІРГІ ҚАЗАҚСТАН ЖАҒДАЙЫНДАҒЫ ТҮСІНІГІ МЕН МӘНІ	425
Әбдиқалиева А.А ПРОБЛЕМЫ И МЕТОДЫ БОРЬБЫ С ТЕРРОРИЗМОМ	428
Бейбіт Ш. ДІНИ ЭКСТРЕМИСТІК АҒЫМДАР ҚАЙДАН БАСТАУ АЛҒАН?	430
Барат А.Қ ЭКСТРЕМИЗМ КАК ФОРМА СОЦИАЛЬНОЙ ДЕВИАЦИИ	431
Басуматоров М.М ПРОФИЛАКТИКА И БОРЬБА С ПСЕВДОРЕЛИГИОЗНЫМ ЭКСТРЕМИЗМОМ В КАЗАХСТАНЕ	434
Билялова А.К. МОЛОДЕЖЬ КАЗАХСТАНА – ПРОТИВ ЭКСТРЕМИЗМА	437
Го-Цюн-Шуй М.С. ИСТОРИЯ ВОЗНИКНОВЕНИЯ И ПУТИ РЕШЕНИЯ ПРОБЛЕМЫ	

РЕЛИГИОЗНОГО ЭКСТРЕМИЗМА	440
Досмагамбетова А.А. РЕЛИГИОВЕДЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ПРОТИВОСТОЯНИЕ ИСЛАМА И НЕОХАРИДЖИЗМА	444
Ермекова А.Р АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ ПРОТИВОДЕЙСТВИЯ САЛАФИЗМУ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН	446
Жайлбай О. ДІНИ ЭКСТРИМИЗМГЕ ҚАРСЫ ӘРЕКЕТ КӨРСЕТУДІҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ: ТАРИХ, ҚАЗІРГІ ЖАҒДАЙЫ ҚР ҚҰҚЫҚТЫҚ ҚАРСЫ ӘРЕКТ КӨРСЕТУДІҢ БОЛАШАҒЫ.	48
Қанатбаева А.Б ЭКСТРЕМИЗМ ҚОҒАМҒА ҚАУІПТІ ҚАСІРЕТ	451
Кауырова А.Н РЕЛИГИОЗНЫЙ ЭКСТРЕМИЗМ КАК ПРОБЛЕМА СОВЕРМЕННОГО ОБЩЕСТВА	454
Кузьменко Е.П., Крикунова А.П ПРАВОВЫЕ И ОРГАНИЗАЦИОННЫЕ МЕРЫ ПРОТИВОДЕЙСТВИЯ ЭКСТРЕМИСТСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН	456
Курмашева Г.Р ВЗГЛЯДЫ Ж. ДОСМУХАМЕДОВА НА ИСЛАМСКОЕ ПРАВО	459
Мансурова Б ПРОТИВОДЕЙСТВИЕ РЕЛИГИОЗНОМУ ЭКСТРЕМИЗМУ И ТЕРРОРИЗМУ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН	462
Мусабекова Д РЕЛИГИОЗНЫЙ ЭКСТРЕМИЗМ В УСЛОВИЯ ТЕРРОРИЗМА	464
Машрапов С.С., Сапарғали А ТЕРРОРИЗМГЕ ҚАТЫСТЫ КӨКЕЙКЕСТІ МӘСЕЛЕЛЕР	467
Рахымжан Ә.Т ДІНИ ЭКСТРЕМИЗМГЕ ҚАРСЫ ІС ҚИМЫЛ КӨРСЕТУДІҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ: ТАРИХЫ, ҚАЗІРГІ ЖАҒДАЙЫ, ҚҰҚЫҚТЫҚ СИПАТЫ	470
Судейменова А.Ж, Хасенова А ПРАВОВЫЕ СРЕДСТВА И ПРОБЛЕМЫ БОРЬБЫ И ПРОТИВОДЕЙСТВИЯ РЕЛИГИОЗНОМУ ЭКСТРЕМИЗМУ И ТЕРРОРИЗМУ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ	472
Саратовкина А.П ТРАДИЦИОННЫЕ РЕЛИГИИ В КАЗАХСТАНЕ В ПРОТИВОДЕЙСТВИИ РЕЛИГИОЗНОМУ ЭКСТРЕМИЗМУ	475
Сигаева Д.А ПРОФИЛАКТИКА РЕЛИГИОЗНОГО ЭКСТРЕМИЗМА И ТЕРРОРИЗМА СРЕДИ МОЛОДЁЖИ	477
Тұрсынхан Д. ҚАЗІРГІ ТАҢДАҒЫ ТЕРРОРИЗМ МӘСЕЛЕСІ-АДАМЗАТТЫҢ ҚАСІРЕТІ	480
Темиргалиев Ч.С ШАРИҒАТ - ДІН МЕН ҚҰҚЫҚ САБАҚТАСУЫНЫҢ КӨРІНІСІ	483
Толепбергенов Д.Е АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ПРОТИВОДЕЙСТВИЮ РЕЛИГИОЗНОМУ ЭКСТРЕМИЗМУ	486
Тургумбаева Д.М. ПРОБЛЕМЫ ПРОТИВОДЕЙСТВИЯ ЭКСТРЕМИЗМУ В СЕТИ ИНТЕРНЕТ	488
Шубаев А., Иманова А ЛАҢКЕСТІК ПРОБЛЕМАЛАР ЖӘНЕ ДАИШ ҰЙЫМЫ	490

**10 СЕКЦИЯ. РУХАНИ ЖАҢҒЫРУ – РУХАНИЛЫҚ ПЕН
ШЫҒАРМАШЫЛЫҚТЫҢ ИДЕЯЛЫҚ НЕГІЗІ**

**СЕКЦИЯ 10. РУХАНИ ЖАҢҒЫРУ - ИДЕЙНАЯ ОСНОВА ДУХОВНОСТИ И
ТВОРЧЕСТВА**

Абдрахова Г.Р. БОЛАШАҚҚА БАҒДАР: РУХАНИ ЖАҢҒЫРУ	494
Абзалбек Ж.С. РУХАНИ ЖАҢҒЫРУ ЕЛ ДАМУЫНДАҒЫ ЖАҢА СЕРПІН	496
Әдиева Ж.М. РУХАНИ ЖАҢҒЫРУ – ИДЕЙНАЯ ОСНОВА ДУХОВНОСТИ И ТВОРЧЕСТВА	497
Адилбек Н.А. РУХАНИ ЖАҢҒЫРУ БАҒЫТЫ	499
Алданыш А. РУХАНИ ЖАҢҒЫРУ - ЖАРҚЫН БОЛАШАҚҚА ЖЕТЕЛЕЙДІ	501
Берікбай А.Қ. РУХАНИ ЖАҢҒЫРУ-РУХАНИЯЛЫҚ ПЕН ШЫҒАРМАШЫЛЫҚТЫҢ ИДЕЯЛЫҚ НЕГІЗІ	503
Дулатов Е.Д. БОЛАШАҚҚА БАҒДАР: РУХАНИ ЖАҢҒЫРУ	506
Жақыпбаева Г.Д., 4 курс студенті АДАМ ЖӘНЕ АЗАМАТТАРДЫҢ МӘДЕНИ ӨМІРГЕ ҚАТЫСУ ҚҰҚЫҒЫ	508
Жанарбек Ө. РУХАНИ ЖАҢҒЫРУ – РУХАНИЛЫҚ ПЕН ШЫҒАРМАШЫЛЫҚТЫҢ ИДЕЯЛЫҚ НЕГІЗІ	513
Жасымбеков Д.С. БОЛАШАҚҚА БАҒДАР: РУХАНИ ЖАҢҒЫРУ	516
Иманәлі О.Р. РУХАНИ ЖАҢҒЫРУ ЖОЛЫНДАҒЫ ПЕДАГОГТАРДЫҢ АТҚАРАР РӨЛІ	519
Қанатқызы А., РУХАНИ ЖАҢҒЫРУ - ҰЛТ БОЛАШАҒЫ	520
Калиева Д. РУХАНИ ЖАҢҒЫРУ- РУХАНИЛЫҚ ПЕН ШЫҒАРМАШЫЛЫҚТЫҢ ИДЕОЛОГИЯЛЫҚ НЕГІЗІ	523
Капасова А.К. О РЕАЛИЗАЦИИ ПРОГРАММЫ «РУХАНИ ЖАҢҒЫРУ»	525
Кожина Л.А. ДӘСТҮРЛІ ҚАЗАҚ ҚҰҚЫҚ ЖҮЙЕСІНІҢ ТАРИХИ-ТАҒЫЛЫМДЫҒЫ	527
Мұнсызбаева Д.Н. РУХАНИ ЖАҢҒЫРУ ТУҒАН ЖЕР ТҰНҒАН ТАРИХ	530
Мурашкина Е.Ю. РОЛЬ ХОРЕОГРАФИЧЕСКОГО КОЛЛЕКТИВА В ВОСПИТАНИЯ КРЕАТИВНОЙ ЛИЧНОСТИ	532
Мырзатаева Қ. РУХАНИ ЖАҢҒЫРУ - БОЛАШАҚТЫҢ КЕПІЛІ	535
Серікбол Б. РУХАНИ ЖАҢҒЫРУ – ҰЛТ БОЛМЫСЫНЫҢ КЕПІЛІ	537
Рашитова А. БОЛАШАҚҚА БАҒДАР: РУХАНИ ЖАҢҒЫРУ	538
Тұяқбай А.М. РУХАНИ ЖАҢҒЫРУ: ХХІ ҒАСЫРДАҒЫ ЗАМАНАУИ БІЛІМ БЕРУ	

КЕҢІСТІГІГІҢ ПАРАДИГМАЛАРЫ	541
Узбаева.Б.М. «РУХАНИ ЖАҢҒЫРУ: БОЛАШАҚҚА БАҒДАР» БАҒДАРЛАМАСЫН ЖҮЗЕГЕ АСЫРУДАҒЫ ЛАТЫН ӘЛПБИИНЕ КӨШУДІҢ МАҢЫЗДЫЛЫҒЫ	545
Үкенова Г.Ж. РУХАНИ ЖАҢҒЫРУ - РУХАНИЛЫҚ ПЕН ШЫҒАРМАШЫЛЫҚТЫҢ ИДЕЛЫҚ НЕГІЗІ	548

**11 СЕКЦИЯ. ЖАСТАР ДЕНСАУЛЫҒЫ – ЕЛІМІЗДІҢ ТАБЫСТЫ
БОЛАШАҒЫНЫҢ НЕГІЗІ**
**СЕКЦИЯ 11. ЗДОРОВАЯ МОЛОДЁЖЬ – ОСНОВА УСПЕШНОГО
БУДУЩЕГО СТРАНЫ**

Абдраш Н., Тезекбаева Н. САЛАУАТТЫ ӨМІР САЛТЫ	551
Абдурахманова Ш.А. ЗДОРОВЫЙ ОБРАЗ ЖИЗНИ КАК ОБЪЕКТ ИССЛЕДОВАНИЯ НАУКИ ТЕРАТОЛОГИИ	553
Алпысбаева Д.А. ЙОГА КАК ОДНА ИЗ ДРЕВНЕЙГИХ СИСТЕМ ОЗДОРОВЛЕНИЯ ДУХА И ТЕЛА	555
Балкыбекова Ж.М. ЖАСТАР ДЕНСАУЛЫҒЫ – ЕЛІМІЗДІҢ БАСТЫ БОЛАШАҒЫНЫҢ НЕГІЗІ	557
Бахсултанова А.Е. ФИЗИЧЕСКАЯ КУЛЬТУРА И ЛИЧНОСТЬ	560
Бурдина Л.Ю. К ВОПРОСУ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ СТУДЕНЧЕСКОЙ МОЛОДЕЖИ	562
Василиади Д.В. КОФЕ И НАШЕ ЗДОРОВЬЕ	565
Емельянова А.А. СПОРТИВНО-ПАТРИОТИЧЕСКОЕ ВОСПИТАНИЕ В СФЕРЕ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ И СПОРТА	568
Ескина А.В., Сатова Д.К. В ЗДОРОВОМ ТЕЛЕ - ЗДОРОВЫЙ ДУХ	570
Жомартқызы А. САЛАУАТТЫ ӨМІР-НҰРЛЫ БОЛАШАҚ	573
Караман С.Е. ЛЕЧЕБНАЯ ФИЗИЧЕСКАЯ КУЛЬТУРА ПРИ ПИЕЛОНЕФРИТЕ	575
Карпенко К.П. ВОСПИТАНИЕ ПСИХИЧЕСКИХ КАЧЕСТВ И СВОЙСТВ ЛИЧНОСТИ	577
Ким П.А. ЗДОРОВАЯ НАЦИЯ – СВЕТЛОЕ БУДУЩЕЕ!	579
Кусаинова С.Х. АДАМ ДЕНСАУЛЫҒЫ - ҚОҒАМ БАЙЛЫҒЫ	581
Мусина К.Р., Шакиров А. OUR HEALTH IS IN OUR HANDS	584
Мадәлі А.Б. ДЕНІ САУ ЖАСТАР – СӘТТІ БОЛАШАҚ КЕПІЛІ: БҮГІНГІ ДЕНІ САУ БАЛА – ЕРТЕНГІ БОЛАШАҚ	586
Мырзалиева Ш. ЖАСТАР ДЕНСАУЛЫҒЫ – ЕЛІМІЗДІҢ ТАБЫСТЫ БОЛАШАҒЫНЫҢ НЕГІЗІ	589
Нам А.	

HEALTHY YOUTH IS THE FOUNDATION OF A SUCCESSFUL FUTURE Никонова Е.А.	591
СТРАТЕГИЯ И ТАКТИКА ЗДОРОВЬЯ Нугуманова Г.Р.	593
ФОРМИРОВАНИЕ УСТАНОВКИ НА ЗДОРОВЫЙ ОБРАЗ ЖИЗНИ У ПОДРОСТКОВ Нурмурзаева А.М.	595
УРОВЕНЬ ЗНАНИЯ СТУДЕНТОВ ГОСУДАРСТВЕННЫХ ПРОГРАММ ПО СОХРАНЕНИЮ ЗДОРОВЬЯ МОЛОДЁЖИ РК Оразбаева Л.Н.	598
ЗДОРОВЬЕ НАЦИИ – ВАЖНЕЙШИЙ ПРИОРИТЕТ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ПОЛИТИКИ Романова А.	601
ЗДОРОВАЯ МОЛОДЁЖЬ – ОСНОВА УСПЕШНОГО БУДУЩЕГО СТРАНЫ Сакенова И.С.	603
ЗДОРОВЬЕ НАЦИИ – ВАЖНЕЙШИЙ ПРИОРИТЕТ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ПОЛИТИКИ Секебаева С.Қ.	604
ЖАСТАР ДЕНСАУЛЫҒЫ – ЕЛІМІЗДІҢ ТАБЫСТЫ БОЛАШАҒЫНЫҢ НЕГІЗІ Сұлтанбекова К., Әмірхан А.	606
БОЛАШАҚ ЕЛІМІЗДІҢ ТАБЫСЫ - ДЕНІ САУ ҰРПАҚ Тагильцев К.	609
МЫШЕЧНЫЙ ДИСБАЛАНС И СПОСОБЫ ВОССТАНОВЛЕНИЯ Тепсуркаева Л.Г.	610
СИСТЕМА ПРИРОДНОГО ОЗДОРОВЛЕНИЯ И ЗАКАЛИВАНИЯ П.ИВАНОВА Толеубай Ж.С.	612
ЗДОРОВАЯ СТРАНА – ЗДОРОВАЯ НАЦИЯ Томашинов С.К.	614
ФИЗИЧЕСКАЯ КУЛЬТУРА КАК СПОСОБ ФОРМИРОВАНИЯ ГРАЖДАНСКОГО ПАТРИОТИЗМА Томашинов С.К.	616
САЛАУАТТЫ ЖАСТАР – ЕЛДІҢ ЖАРҚЫН БОЛАШАҒЫНЫҢ НЕГІЗІ Ульмесеков Р.Ж.	618
ОҚУШЫЛАРДЫҢ ДЕНСАУЛЫҒЫ, БОЛАШАҒЫМЫЗДЫҢ ТІРЕГІ Шишлова Д.В.	620
ПРОФИЛАКТИКА СТРЕССА СРЕДИ СТУДЕНЧЕСКОЙ МОЛОДЕЖИ	621